תלמוד בבלי · אחרונים · חידושי חתם סופר

חידושי חתם סופר על גיטין

רבי משה סופר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חידושי חתם סופר על גיטין

רבי משה סופר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חידושי-חתם-סופר-על-גיטין/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 6
דף ב: 19
דף ג. 28
דף ג: 34
דף ד. 37
דף ד: 40
דף ה. 42
דף ה: 44
דף ו. 46
דף ו: 48
דף ז. 50
דף ז: 53
דף ח. 53
דף ח: 55
דף ט. 61
דף ט: 62
דף י. 63
דף י: 66
דף יא. 68
דף יא: 71
דף יב. 74
דף יב: 76
דף יג. 76
דף יג: 78
דף יד. 82
דף יד: 85
דף טו: 85
דף טז. 86
דף טז: 87
דף יז. 88
דף יז: 95
דף יח. 100
דף יח: 100
דף יט. 102
דף יט: 105
דף כ. 106
דף כ: 109
דף כא. 114
דף כא: 117
דף כב. 118
דף כב: 120
דף כג. 127
דף כג: 132
דף כד. 134
דף כד: 138
דף כו. 139
דף כו: 143
דף כז. 146
דף כז: 160
דף כח. 166
דף כח: 169
דף כט. 175
דף כט: 178
דף ל. 180
דף ל: 185
דף לא. 188
דף לב. 190
דף לב: 193
דף לג. 195
דף לג: 198
דף לד. 200
דף לד: 205

דף לה. 208
דף לה: 210
דף לו. 226
דף לו: 233
דף לז. 236
דף לז: 239
דף לח. 248
דף לח: 253
דף לט. 255
דף לט: 258
דף מ. 259
דף מ: 261
דף מא. 264
דף מא: 266
דף מב. 270
דף מב: 272
דף מג. 275
דף מג: 278
דף מד. 282
דף מד: 285
דף מה. 286
דף מה: 288
דף מו. 300
דף מו: 301
דף מז. 302
דף מז: 304
דף מח. 307
דף מח: 310
דף מט. 313
דף מט: 315
דף נ. 317
דף נ: 321
דף נא. 325
דף נא: 333
דף נב. 336
דף נב: 338
דף נג. 346
דף נג: 350
דף נד. 353
דף נד: 355
דף נה. 372
דף נה: 376
דף נו. 393
דף נח. 394
דף נח: 396
דף נט. 396
דף נט: 398
דף ס. 401
דף ס: 404
דף סא. 407
דף סא: 409
דף סב. 410
דף סב: 411
דף סג. 412
דף סג: 413
דף סד. 422
דף סד: 432
דף סה. 439
דף סה: 441
דף סו. 443
דף סו: 444
דף סז. 448
דף סז: 448
דף ע: 449

דף עא. 450
דף עא: 452
דף עב. 453
דף עג. 458
דף עג: 458
דף עד. 461
דף עד: 461
דף עה. 463
דף עה: 481
דף עו. 484
דף עו: 488
דף עז. 492
דף עז: 501
דף עח. 503
דף עח: 505
דף עט. 507
דף עט: 511
דף פ. 515
דף פ: 517
דף פא. 518
דף פב. 521
דף פב: 533
דף פג. 536
דף פג: 536
דף פד. 539
דף פד: 541
דף פה. 543
דף פה: 544
דף פו. 545
דף פו: 546
דף פז. 547
דף פז: 548
דף פח. 551
דף פח: 552
דף פט. 558
דף פט: 563
דף צ. 566
דף צ: 575

דף ב.

אלי אשכול הכופר דגול הוא מרבבה נדמה דודי לעופר יחונן בני אהובה וישכלני בחתם סופר דברי חכמה בנחת ושובה ודגלו עלי אהבה יזכני להוציא מניטין בחי' מס' גיטין יצרני כאישון בחי' פרק ראשון אור ליום ג' ט"ו מרחשון תקצ"ה לפ"ק. בלימוד הישיבה פה ק"ק פרעשבורג המעטירה יע"א. ר"ת געונ"ם כ"י יחמד"ו גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה:

המביא גט ממדינת הים. כ' רמב"ן תנא אהיכי קאי תנא אריש מס' קידושין קאי דתנן וקונה א"ע בגט ומתחיל בשליחות הגט משום דהוה תקנתא חביבא לי'. ולולי דבריו היה נ"ל משום אתחולא בפורענתא לא מתחיל במגרש ע"י ערות דבר או קטטה כי לא מצאה חן בעיניו. ע"כ התחיל במשלח ממדינת הים לטובתה ורצונה שלא לעגנה. וע"כ התחיל המבי"א גימטרי' ח"ן במקום אם לא תמצא חן. ובתוי"ט כתב דתנא קאי ארפ"ב דקדושין דיליף מושלחה שליח גט. הנה מדברי שניהם נלמד לסדר גיטין אחר קדושין דלא כסדר הרמב"ם דלקמן אי"ה. ובעץ חיים על משניות כתב דתנא קאי אמתני' דמס' יבמות קי"ז ע"א מה בין גט למיתה שהכתב מוכיח. וה"ה דהומ"ל מתני' שם כ"ה ע"א המביא גט ממ"ה לא ישא את אשתו. ונכון הוא:

והנה התוי"ט בפתיחה למס' סוטה כ' סידור הרמב"ם נדרים ונזיר תנא אחר כתובות איידי דתני המדיר שוב חוזר לס' נשים ותנא גיטין ואח"כ סוטה דע"י ערות דבר מתגרשת. והקשה תוי"ט שהוא נגד ש"ס ערוך ריש סוטה דקאמר מכדי תנא מנזיר סליק מ"ט תני סוטה שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין מבואר דסידור סוטה אחר נזיר ואח"כ גיטין ועיין היטיב באריכות דברי תוס' ריש מס' נזיר בזה. והגאון פני משה בירושלמי בפתיחה למס' סוטה המתחיל אמר הצעיר ע"ש העיר ולא האיר. וע' היטב בתוס' סוטה ג' ע"א בסוף הדיבור. ומה שנלע"ד בישוב קו' תי"ט על הרמב"ם דודאי לכאורה סידור נכון סוטה אחר גיטין דמס' גיטין מסיים לא יגרש אא"כ מצא בה ערות דבר וזה גורם לסוטה. אבל להקדים סוטה לגיטין אין להמשיך דמס' גיטין אינו מתחיל במגרש מחמת זנות וערות דבר אלא בשולח ממ"ה שלא מחמת קטטא כלל ע"כ לכאורה סידור הרמב"ם נכון. אלא שי"ל סידור הש"ס ריש נזיר דסוטה אחר נזיר ואח"כ גיטין דיש להמשיך שלהי סוטה מאריך במתני' בשכחת התורה בעו"ה ושפלת הדורות משמת פלוני בטל כך ומשמת פלוני בטל כך ושרו חכימיא למיהוי כספרא ועמא דארעא מדלדלה והולכה להם. ועי"ז נמשך לו התחלת גיטין המביא גט ממ"ה צ"ל בפ"נ ובפ"נ מפני שאינם בני תורה ולא בקיאים בעו"ה והוה שפיר טפי סוטה בתר נזיר משום הרואה

סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין וגטין אחר סוטה מטעם האמור ודלא כרמב"ם. אך כל זה לרבה דס"ל מטעם דלא בקיאין לשמה וא"כ סתם גמרא דנזיר אתי' כרבה אמנם הרמב"ם פסק כהרי"ף דהלכה כרבא ולא משום שלא לשמה א"כ לא יצדק טעם א"כ לרבא יש לסדר סוטה בתר גיטין כנלע"ד. ואע"ג דלמסקנא מיירי מתני' אחר שלמדו מ"מ שייך אחר סוטה דלע"ד יש להקשות אפיר"ת דס"ל דלא בקיאין היינו שלא קבלו אחר שלמדו אחר שקבלו קשה וכי אכשיר דרי והכי פריך ש"ס פג"ה צ"ג ע"ב ע"ש אבל לפירש"י ניחא דמעיקרא לא למדו ואח"כ למדו והסיבה בזה הוא מה שאמרו במס' שבת עתידה תורה שתשתכח מישראל דכתיב ישוטטו לבקש דבר ה' רשב"י אומר ח"ו שתשתכחה דכתיב כי לא תשכח מפי זרעו. אבל לא תמצא הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד ונ"ל לפרש כי בדורות הראשונות היו חכמי ישראל מקובצים במקום אחד ונושאים ונותנים כולם ביחד ולא זזו משם עד שנתבררה הלכה בהסכמת רובם. ולעומת היה רוב העולם יודעים הלכה ברורה כי כולם נקבצו ובאו למקום הוועד. אך בעו"ה משנדלדלו חכמי ישראל היו משוטטים לבקש דבר ה' מכל מקום. אך זהו קלקלתם שזה אוסר וזה מתיר וכל א' בונה במה לעצמו נמצא ע"י שהוצרכו לבקש דבר ה' לשוטט בכל המקומות ועי"ז לא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום א'. וזהו דתנן סוף מס' סוטה אנשי הגבול יסובבו ולא יחוננו משום דיסובבו מעיר לעיר מש"ה לא יחוננו דעה בינה והשכל והיינו התחלת מס' גיטין אחר שלמדו משנתה זכו חכמים בכל מקום ע"כ למדו. וסידר גיטין בין כתובות לקידושין ארמז הן ישלח איש את אשתו וגו' ושוב אלי נאום ה' כי אחר הגירושין יהי' לנו קדושין חדושין עד וארשתיך לי לעולם כי נהיה ארוסה לעולם חביבה כל שעה כשעה ראשונה כארוסה ולא כבעולה כמ"ש חז"ל בפסחים פרק האשה אפסוק לא תקראי עוד בעלי כ"א אישי ע"ש:

גט ממ"ה כתב תוס' י"ב שורות משום גמטרי' גט ובמהרש"א העלה בהיפוך שנקרא גט על י"ב שורות וזהו דעת התשב"י שדחאו התוס' יו"ט ע"ש. ולפע"ד אימא בי' מילתא. אמרינן ביבמות ס"ג ע"ב אמר רבא אשה רעה מצוה לגרשה שנאמר גרש לץ ויצא מדון ע"ש הנה לץ במספר קטן גט וכשתכתוב גט במילואו כזה גימ"ל טי"ת עולה גימטריא עם הכולל גר"ש והיינו גרש לץ. וי"ב אותיות בהאי קרא גרש לץ ויצא מדן אם מדן חסר וי"ו. נגד זה י"ב שורות בגט. בפ' הבונה בדרדקי גמל טוב ע"כ רמז גט גמול טוב בגט לטובת האשה שלא תזקק ליבם וכדומה:

ממדינת הים עיין לקמן ח' ע"א ובתוס' ד"ה ר' יהודה וכו' מבואר דלר' יהודה המביא גט מים שכנגד א"י אין צריך לומר בפ"נ ובפ"נ דבקיאי ושכיחי וגם יש לו דין א"י ולא

מיחלף בח"ל ע"ש אלא רבנן פליגי. ובזה ניחא דר' יהודה במשנתינו נסיב גבולי מזרח דרום צפון ולא גבול מערב משום לטעמי' אזיל דכל הים עד סוף העולם הכל א"י. וא"כ ת"ק דמתניתין רבותא קמ"ל אפי' ממדינת הים צ"ל ומכ"ש ח"ל כולו ולאפוקי מדר"י. אלא דלא א"ש קצת לרבה דבעי רב אשי לקמן דף ע"א למימר אליבא דמתני' ר' יהודה היא וע"כ דרבה לא ס"ל כשינויי דרנב"י לקמן ח' ע"א ולר' יהודה ממ"ה צריך לומר בפ"נ ובפ"נ. מ"מ לא א"ש מ"ש. ועיין לקמן ד' ע"א תוס' ד"ה הא מני ובמהר"ם ובמהרש"א שם. ונ"ל ע"ד אחר עפ"י מ"ש תוס' מדינת הים רוצה לומר מקומות רחוקים והנה הא דאין בקיאים לשמה יבואר לקמן אי"ה שאין הכונה דלא ידע מאי דכ' באורייתא דמשה וכתב לה ס' כריתות דמשמעותי' דבעי' לשמו לשם הכותב ולשמה דכתיב לה ולשם גירושין דכתיב ס' כריתות כל זה מבואר לקמן רפ"ג ובזה לא יסתפקו. אך ס"ל סתם גט לשמו קאי וכמה כרכורי' כרכר רבא בזבחים ב' ע"ב ג' ע"א להוכיח דגט סתמא לאו לשמה קאי ומה בין גט לזבחים. ועיין תוס' עירובין כ' ע"א מה בין גט לאגרת סוטה. ולקמן ספ"ב מה בין גט למילה וא"כ בהא נסתפקו בני ח"ל. והנה שם בזבחים למאי דמסקינן סתם אשה לאו לגירושין קיימא כ' תוס' אפי' מצא בה ערות דבר מ"מ אין סתמא להתגרש בגט זה קיימא ועוד דאין צריך לגרשה אלא להפרישה מביתו ועיין טה"ק מה שפקפק על דברי תוס' הללו. והשתא י"ל סתם המגרש מארץ רחוקה אינו מגרש ע"י קטטה אלא לטובתה שלא תתעגן והמגרש ממקום קרוב ע"י קטטה הוא. והא"ש תנא במתני' לא מיבעי המביא מח"ל ממקום קרוב ומכ"ש בח"ל עצמה ממדינה למדינה שסתמא ע"י קטטה וסברי הני אינשי אשה זו סתמא לגירושין קיימא וטועים וכותבים גט סתם וחושבים שהוא כשר כמו סתם זבחים ומילה משו"ה צ"ל בפני נכתב ונחתם. אבל ממדינת הים רוצה לומר ממרחקים בכל ח"ל דלאו מחמת קטטה מגרש ואשה זו לאו לגירושין קיימא ה"א בהא לא טעו ולא בעי' בפ"נ קמ"ל דאפ"ה טעו וסברי גט סתמא לשמה קיימא וא"ש דנקט מדינת הים. אלא זה לרבה דמטעם לשמה אך לרבא דמטעם קיום ליתא להנ"ל. אלא לרבא א"ש כדרך הראשון דמתני' לאו ר' יהודה ותני מדינת הים לאפוקי מדר' יהודה וכנ"ל:

צריך שיאמר פירש"י הבעל עשאו שליח להולכה. עיין ר"ן מ"ט לא בשליח קבלה. עיין לקמן ס"ד ע"א בעל אומר לפקדון וכו' וכתב הר"ן לרב הונא מה הועילו חכמים בתקנתם בפ"נ ובפ"נ אכתי יערער לפקדון נתתי ותי' דוקא באותה עיר נאמן לר"ה וכ"כ תוס' שם. ועוד תי' הר"ן דבשליח הולכה לא אר"ה בעל נאמן דהרי ליכא למימר לדידה הוה יהיב ניהלי' דלמא לא רצה שתתגרש מיד ולאלתר ע"ש. ולזה התי' השני א"ש דפירש"י משנתינו בשליח הולכה דאי בשליח קבלה מה הועילו חכמים בתקנתן אכתי יערער

לפקדון נתתי וס"ל לרש"י כהפוסקים הלכה כר"ה ולא כר"ח כתלמיד במקום רב לכן פירש"י אליבא דר"ה בשליח הולכה דוקא. אך זהו ליתא דרי"ף פסקו כר"ח במקום ר"ה משום דסתם ש"ס דפריך שם וליהמני' לשליש אתי' כר"ח וכ' בית שמואל סי' קמ"א ס"ק ע"ה דהפוסקים כר"ה ס"ל ר"ה לא אמרו אלא בשניהם בעיר אחת אבל בב' עיירות. מודה דשליש מהימן וא"כ פריך ש"ס ולהימני' לשליש כשאין שניהם בעיר אחת והדרן לכללן אין הלכה כתלמיד ר"ח במקום ר"ה ע"ש. ולפי"ז ליתא להנ"ל ממ"נ אי ס"ל לרש"י הלכה כר"ה ע"כ ס"ל דר"ה לא אמרו אלא בעיר א' וא"כ משנתינו דלא מיירי בעיר א' אין הכרח לאוקמי בשליח הולכה דוקא אע"כ מטעם שכ' הר"ן הנ"ל דשליח קבלה הוה כאשה עצמה שמביאה שאצ"ל בפ"נ ובפ"נ אם לא התנה עלה הבעל ע"ש:

ועוד נ"ל לפמ"ש ריב"ש סימן מ"ג ומייתי לי ב"י סי' קמ"ב דשליח שנתן גט ולא אמר בפ"נ ואח"כ מת הבעל לא מהני אמירתו אח"כ דכיון שמת הבעל בטלה שליחותו ולא מהימן דלשליח האמינו חכמים ע"ש. והנה לשיטת הטור שם דדוקא יטלנו ויחזור ויתננה לה ויאמר בפ"נ ולא סגי שיאמר כן בעדי מסירה דלא כרמ"ה אלא דוקא יטלנו ויחזור ויתננו לה. א"כ דברי ריב"ש פשוטים ומבוארים כיון שצריך ליטול ממנה כלומר לבטל נתינה קמייתא וכיון שמת הבעל ובטיל שליחותו איך יחזור ויתננו לה הא אינינו שליח הגט. אבל לשיטת הרמ"ה דאינו צריך ליטלו ולחזור וליתנו לא יכולתי להבין מ"ט לא יאומן עתה. יהיה איך שיהיה כך הוא כיון שנפסקה שליחותו שוב אין מועיל אמירתו. וא"כ שליח קבלה ברגע קבלת הגט לידו נתגרשה האשה ואלו היתה עמו במדינתו היתה מותרת להתנסבא לכל גבר ומכיון שבטל שליחותו שוב לא מועיל אמירתו ולפי"ז גרע שליח קבלה בחו"ל משליח הולכה בא"י דבא"י אע"ג דלא צריך אי עבדת אהנית אבל שליח קבלה נהי דלא צריך מטעם שכ' הר"ן הנ"ל דהרי הוא כאשה עצמה שמביאה גיטה. או שנתגרשה בחו"ל עוד בה אפי' אמר לא מהני מטעם שכתבתי מטעם הריב"ש שכבר בטלה לי' שליחותי':

בפני נכתב ובפני נחתם למסקנא דרבא לא אמר בפ"נ אלא משום איחלופי וכ' ב"י דמשו"ה כ' הטור שצריך לשמוע קן קולמסא לשמה משום דאי לא מסהיד לשמה ירגישו שהוא משום קיום ואתי לאחלופי ע"ש. ועמ"ש מבואר רמב"ן בזה בפסק הלכה שבסוף הסוגי'. וה"נ דלא נקיט ת"ק מוליך ולרבה דוקא מביא אבל מוליך לא דבא"י בקיאי'. ות"ק לא גזר מוליך אטו מביא. ולרבא נלע"ד דנקיט מביא לרבותא אפי' מביא צ"ל דלא שכיחי בני חו"ל בא"י מכ"ש מוליך דבני א"י בחו"ל בודאי לא שכיחי דאסור לצאת מא"י לחו"ל. ולפ"ז ה"א דהדר מפורש רבנן בתראי מוליך משום דלא יטעה לומר טעמא משום

לשמה ודוקא מביא ולא מוליך קמ"ל דהרי לרבא מסיק טעמא דלשמה כמ"ש בשם ב"י לעיל וק"ל:

מן הרקם וחגר. כ' פני יהושע דר' יהודא דאמר רקם כמזרח לא לאיפלוגי את"ק אתי דא"כ ה"ל לסדר דבריו אצל ת"ק ור"ג אלא תרי רקם הוא רקם דר"י הוא בחו"ל וגם ת"ק מודה ורקם דר"ג בא"י אלא שהוא רחוק מישוב א"י ובהא פליגי ת"ק ור"ג ודבריו מאד תמוהים הא בש"ס אמר ת"ק ור"ג בסמוכין פליגי ואיהו אמר רקם הוא מא"י ורקם דר"י הוא סמוכין ומודה ת"ק וצ"ע. והנלע"ד בזה דהנה הא דתנן המביא גט ממ"ה ולא נקיט סתם ממדינה למדינה אחרת בחו"ל ומכ"ש מחו"ל לא"י ואי משום פלוגתא דסמוכין כמ"ש תוס' צ"ע הא לכאורה פלוגתא זו שייך לרבא בכל מדינה ומדינה לת"ק הסמוכ' נידונים כאותה מדינה ולר"ג צריכה בפני נכתב ובפ"נ ומה תלי' זה בא"י ורקם וחגר ע"כ נ"ל כ"ע לא פליגי דבכל מדינות שבעולם הסמוכי' לא שכיחי במדינה אחרת אע"פ שסמוכין להו ולא פליגי אלא בסמוכין לא"י משום עליות רגלים דאפי' אי בני חו"ל אינם מחוייבים לעלות לרגל כמ"ש תוס' ריש מס' פסחים מ"מ מצוה רבה איכא וס"ל לת"ק דעי"ז שכיחי סמוכי' ולר"ג כיון דלא מחייבי לעלות אלא מרצונם אין לסמוך על זה שיהי' שכיחי וא"ש דנקיט המביא ממ"ה ולא סתם ממדינה למדינה משום פלוגתא דסמוכי' דלא שייך אלא בסמוכי' לא"י וכנ"ל. ולפ"ז י"ל ר' יהודא דאומר רקם כמזרח באותו רקם עצמו דמיירי ר"ג מיירי נמי הוא ומ"מ לא פליג את"ק כלל אלא ר"ג שהיה קודם החורבן שהרי מת ח"י שנים קודם חורבן בית שני וכן ת"ק דילי' ואז היו עולי רגלים וס"ל לת"ק בני רקם שכיחי משום מצות עליית רגל. אבל ר' יהודה הי' ב' דורות אחר החורבן נהי בא"י גופא שכיחי שיירות ע"י ב"ד דקביעי' אבל הסמוכין לא שכיחי משום בתי דינין של א"י כיון שהם בני חו"ל ע"כ כ"ע מודו דרקם כמזרח. ובזה י"ל ג"כ קושי' תוס' ד"ה אף המביא וכו' ולחלק בין זמן לזמן דלאחר החורבן נעשו טועים:

ממדינה למדינה לא נתפרש גבול מדינה וצ"ע משנה ב' פ"ט דמס' שביעית ורמב"ם שינה לשון ש"ס וכ' ממקום למקום ועיין לחם משנה. ובס' בני אהובה כ' רמב"ם לטעמי' שכל עיר גדולה נקראת מדינה והיינו ממקום למקום וצ"ע:

מכפר לודים ללוד עיין לקמן ד' ע"א. ועיין מהרש"א מ"ש כאן ושם. ולפע"ד האי רבותא דשכיחי התם אנשי לוד ויודעים חתימת אנשי הכפר איננו אלא למ"ד מצוין לקיימו אבל להיות אנשי כפר בקיאין עי"ז לשמה הוא ללא הועיל ואע"ג דכ' פני יהושע דלוד היה קביעי ישיבתו של ר"א כדאמרינן אחר ר"א ללוד וא"כ דין גרמא שיהי' אנשי הכפר שכיחי בשיבתו וגמירי ויפה כ' בזה דזהו רבותא של ר"א דאפי"ה צריכין לומר אבל מ"מ

אז לא הוה פליגי רבנן דכיון שאין ישיבת לוד קבוע כמו ישיבת בבל וא"י דלקמן ה' ע"א ולאחר פטירת ר"א יתבטל הישיבה וא"כ יחזור הדבר לקלקולו ומודו רבנן בזה ואע"כ פלוגתתם משום מובלעות. ומשו"ה הוצרך ש"ס לומר לרבה פליגי במובלעו' ומסיק כן גם לרבא כי טעמא דשכיח לודים בלוד לא הוה סגי' לרבה. והא"ש דבהס"ד שם דפליגי ת"ק ור"ג בפלוגתא דרבה ורבא ור"ג כרבא ור"א עונה על ר"ג דמשום קיום ולא הוה צריך להש"ס לטעמא דפליגי במובלעות דפשיט דטעמא דר"ג משום דשכיחי וכו' ור"א ס"ל שלא תחלוק:

והמוליך. הולכה והובאה בכל מקום הוא המוליך מעצמו למרחוק. והמביא מרחוק לעצמו. ותנא דמתני' בא"י קאי קרי לשליח א"י מוליך ושליח מ"ה מביא ובעלמא בעל שעושה שליח נקרא שליח הולכה שמוליכו ממנו לאשתו ושליח הולכה שהאשה ממנהו נקרא שליח הובאה שמביא לה גיטה ממקום רחוק מבעלה לעצמה. עיין לשונות אלו לקמן ס"ג ע"א. ולולי דמסתפינא ה"א דמשנתינו נמי המביא היינו שהאשה שבא"י עשתה שליח הובאה מאנשי א"י להביא לה גיטה ממ"ה והמוליך היינו שהבעל בא"י עשה שליח מאנשי א"י להוליך גט לאשתו שבמ"ה וקמ"ל אעפ"י ששני השליחים מא"י באו ובקיאים וגמירי טובא וקרוב לודאי שלא יארע מכשול על ידם אפ"ה צריך שיאמרו בפ"נ ובפ"נ משום קיום. ולס"ד דרבה לית לי' דרבא מ"מ משום לעז הבעל איכא ומוליך גזרינן אטו מביא. ואמנם רש"י פי' לעיל הבעל עשאו שליח להולכה רצונו לומר שלא תאמר דוקא כשהיא עשאה שליח להובאה חיישינן לערער אבל כשהוא מטריח לשלוח שליח תו לא אתי ומערער עיין סברא כזו לקמן ס"ג ע"א קמ"ל דוקא בשליח לקבלה דגמירי הגירושין התם לא צריך למימר אבל בשליח להולכה אפי' עשאו שליח צ"ל מכ"ש שליח הובאה:

אף מהגמוני' להגמוני' מסקינן עיר א' היתה בא"י. צ"ע בתוספתא משמע בחו"ל איירי ועוד אי מקפידין טפי מחירום דיהודה וגליל מ"ט דת"ק דפליג ובמאי פליגי. גם יל"ד יתור לשון לפיכך הוצרכו לומר מהגמוניא להגמוניא. לכן נלע"ד דבאותה עיר שהקפידו לית דין ולית דיין שצ"ל. אלא רשב"י ס"ל כיון דאשכח עיר א' שהקפידו ההגמוניא דע"ז הוצרך לומר בכל ב' הגמוניות שבכל עולם ואהא פליג ת"ק. אבל בעממי' עצמה לכ"ע צ"ל. וא"ש התוספתא וא"ש דקדוק הלשון לפיכך הוצרכו לומר מהגמוניא להגמוניא פי' אפי' בשארי הגמוניא שלא הקפידו. ועיי' ס' ש"ש סימן ב' ולהנ"ל מיושב קושיתו ע"ש ולרבה נמי אע"ג דבחו"ל בלאה"נ בעיר א' צ"ל מ"מ נפקא מיני' בא"י מהגמוני' להגמוני' שאין מקפידין גזר רשב"ג אטו הני:

המביא גט בא"י וכו' ומסקינן אי עבדת איהניתי דאי אתי בעל ומערער לא משגיחין בי'. שיטת ר' אביגדר כהן והיא שיטת רמב"ם ורוב פוסקים דאי אתי בע"ד וטוען מזוייף הוה קיום שטרות דאוריתא וכן פסק בשו"ע וש"ך ח"מ סי' מ"ו וכן ב"ש סי' קמ"ב הקשו משמעתין. הנה מאי דמהימן שליח בפ"נ בחו"ל וכי אתי בעל ומערער לא משגיחין בי' היינו כיון דמצורף לזה חזקה מעיקרא מידק דייק הימנוהו רבנן כבי תרי כמו בעד מיתה דע"י צירוף חזקתו מידק דייק הימנוהו כתרי ה"נ הכא ונהי אי אתו תרי ומכחשי ליה תו לא מהני. אבל נגד הכחשת בעל דין כיון דכבר מהימן כבי תרי טרם ערעורו של בעל דין אף על פי שנאמנתו הוא רק מדרבנן מכל מקום תו לא מהימן הכחשת בעל דין וכ"כ ש"ך ביו"ד סי' קכ"ז סוף ס"ק י"ד ועי' היטיב בריטב"א שבנמוק"י ר"פ האשה רבה. ומכ"ש לרמב"ם דכל תיקון רבנן הוא דאורייתא ממש מלאו דלא תסור כמ"ש בשרשים שבס' המצות ובהל' ממרים נמצא לק"מ אך ממביא בא"י שלא הצריכוהו לומר בפ"נ ולא מידק דייק ואפ"ה אי עבידּ מהני דאי אתי בעל ומערער לא משגיחין בי' הא קשי' ועיין פנ"י לקמן שם. ולפע"ד לק"מ דז"ל הרי"ף בפ' החולץ וכיון דק"ל דאשתמודעינהי להדין פלני' גילוי מילתא בעלמא הוא ואפי' קרוב ואפי' אשה מהימנא דלאו אמילתא דאיסורא ולאו אמילתא דממונא קמסהדי אלא מילתא בעלמא הא דמיגלו דהדין אחוה דפלני'. וכיון דמגלו ומודעו להו הכי הרי איתחזק גבי דהני סהדי מפומא דהאי קרוב דהאי ניהו פלני' הילכך שרי סהדי למיסמך אפומיהו ולמיסהד עלוי' דהאי גברא בין לענין איסורא בין לענין ממונא וכו' ע"ש עוד דדוקא היכי דליכא חשדא ע"ש. ועיין לשון רמב"ן נדה מ"ח ע"ב. והנה הכא גט בא"י אין כאן איסור ולא ממון דלא אצרכו רבנן קיום כלל כמ"ש הר"ן בשמעתין הטעם דאין זה דומה לבא לטרוף מלקוחות או לפרוע שלא בפניו שאנו צריכי' לירד לנכסיו אין אנו עושים מעשה בלי קיום אבל איתתא דבעי להתנסבא אין אנו אחראין למחות בידה ולטעון מזוייף ודבר זה המתיק רמב"ם במתק לשונו ספ"ז מהל' גירושין שמסיים שאין האיסורים בדיני ממונות נתכוין להנ"ל ודלא כהריב"ש סימן שפ"ה ע"ש. נמצא כיון שבני א"י אין אנו צריכי' לעדותו של שליח לא לאיסור ולא לממון גילוי מילתא בעלמא הוא ומהימן ואתחזקה בהיתר על פיו ואפי' אתי בעל ומערער אח"כ לא מהימן. נמצא ממ"נ מהימן. בח"ל שהוצרכוהו לומר בפ"נ ובפ"נ ולא דמי לאשתמודעינהו לעומת זה מידק דייק וכל מקום שהאמינו ע"א הרי כאן ב' ואי אתי בעל ומערער לא משגחי' בי' ובא"י דלא הצריכוהו לומר מ"מ אי אמר הוה כמו אשתמודעינהו ואתחזק על פיו טרם ערעורו של בעל ומהימן. ועיין לקמן ה' ע"ב ריב"ל אמר לא צריכת ולא א"ל אי עבדת אהנית והי' טוב לו כדי שלא יצטרף עם השליח

השני שלא הי' לפי כבודו. צ"ל ריב"ל סבר כמ"ד יבמות ל"ט ע"ב דלית לי' הך דינא דאשתמודעינהו ע"ש ואנן קיי"ל כהך דאשתמודעינהו שם וכדאמר רב לקמן ו' ע"א אי עבדת אהנית ע"ש. וכן י"ל לקמן ו' ע"ב כיון שיצא בהיתר יצא ויבואר שם אי"ה. שוב ראיתי שקרוב לזה כ' הגאון מליסא בס' תורת גיטין. גם בחי' רשב"א כ' כיון דבני א"י לא צריך מעלין דרגא ומהימן טפי ע"ש:

וז"ל הירושלמי ר' מנא סבר מימר בערעור שחוץ לגופו אבל בערעור שבגופו בערעור שאין בו ממש אפי' בערעור שיש בו ממש וכו' ומסיק לאשניי' בכולם השליח מהימן. נלע"ד כוונתו במהרי"ק שרש ע"ד כתב דאין לומר דרבא לא מאמין לשליח אלא יטעון הבעל שלא לשמה או פסול אחר במגו דמזוייף אבל נגד מזוייף ממש לא מהימן זה א"א להעמיס ע"ש. ועכ"פ היינו דירושלמי ערעור שחוץ לגופו היינו פסול במיגו דמזוייף וערעור שבגופו היינו מזוייף ממש. ואין בו ממש היינו שהבעל טוען מזוייף ואינו מביא עדים על הזיוף זהו ערעור שאין בו ממש אבל אם מביא עדים החתומים על הגט ואומרים לא חתמנו הוה ס"ל לר' מנא דלא מהימן בפ"נ של השליח ומסיק אפי' ביש בו ממש נמי מהימן וכן דעת תשו' שבמהרי"ק סי' ע"ד וש"ך סי' מ"ו חולק עליו ועיין תומים שם. וז"ל ירושלמי אהא דמביא גט בא"י אם יש עליו עוררים מי עורר ר"ח אומר הבעל עורר ר' ייסה אומר הלקוחות. תפלוגתא על דעתי' דרבנן דתמן לאשנוי' היא בעורר שבגופו ובין עורר שחוץ לגופו על דעתי' דר' יוחנן ערעור שחוץ לגופו ערעורו בטל ערעור שבגופו ערעורו קיים ע"ש. ולפ"ז הגירסא משובשת וכצ"ל ערעור שחוץ לגופו ערעורו קיים שבגופו ערעורו בטל. פי' ר' יוחנן ס"ל דלקוחות אינם יכולים לטעון מזוייף היינו ערעור שבגופו אלא טענינן ערעור שחוץ לגופו כגון פרוע כתובה במגו דמזוייף הגט או פסול אחר במגו דמזוייף:

והתוי"ט כתב דלהכי נקיט עוררים לשון רבים לכלול עמהם ערעור דלקוחות וצ"ל הא דלא אמר בש"ס מאן עוערים לקוחות משום דבעי לאוקמי מתני' בערעור דאיסורא ולא רק בממונא ע"כ אמר ערעור דבעל ולעולם כייל בהו גם ערעור דלקוחות. ואמנם למ"ד לקוחות לא מצי מערערי י"ל דכייל עוררי' ערעור דעדים עצמם שאומרים לא חתמנו אם יתקיים בחותמיו לא מהימני וכן הוא להדיא בתוספתא ע"ש. והא דאמר בש"ס תרי ותרי נינהו היינו עדים אחרים ב' אומרים זהו חתימת ידם וב' אומרים לאו. אבל העדים עצמם לא מהימני כמבואר במהרי"ק שרש ע"ד שם ודלא כב"ש סי' קמ"א סקס"ט ע"ש. וצ"ל הא דלא מוקי ש"ס עוררי' בעדים החתומים ומוקי לי' בבעל משום דמתני' מיירי בבא ממ"ה והעדים אינם ידועים לנו ואפ"ה אמרי' חזקה לא חציף איניש לזיופא והימנוהו

לשליח ומכ"ש בעדים ידועים ועמ"ש פני יהושע במס' כתובות כ"ח ע"א נסתפק בדין זה ולפע"ד נעלם ממנו לשון רמב"ם רפ"ז מגירושין רז"ל שליח שהביא גט בא"י אע"פ שלא ראה כתיבת הגט ולא ידע מי הם עדיו וכו' נתנו לה בפני עדים אע"פ שאין עדיו ידועים אצלנו וכו' בא הבעל וערער וכו' מזויף הוא יתקיים בחותמיו ואם לא נתקיים ולא נודעו עדיו כלל תצא והולד ממזר וכו' וכ' ה"ה דאע"ג דקיום שטרות דרבנן הכא שהבעל מערער וטוען בבריא שמזויף הוא והיא אינה יודעת בזה דבר מחתימת עדים אינם מצוי' העמד אשה על חזקתה וכו' ע"ש ועיין ב"ש סי' קמ"א סק"ע שעמד על דברי ה"ה הללו. ולפע"ד לא ירד לסוף כוונתו דודאי רמב"ם ס"ל כרבנו אביגדר כהן כשהבעל טוען מזויף ה"ל קיום דאורייתא אמנם היינו כשהאשה טוענת ברי והבעל טוען נגדה א"כ נהי לא חציף אינש לזיופא הוא חזקה דאורייתא לעומת זה חזקה לא חציף אינש להכחיש למי שיודע בשיקרא נמי חזקה דאוריי' וכיון שהבעל מכחיש האשה הטוענת בריא ה"ל חזקה נגד חזקה ואוקי אשה בחזקתה שוב מצאתי סברא זו בס' בני אהובה ע"ש. אך הכא בשליח המביא שאין האשה יודעת בברי והבעל בא אחר זמן וטוען מזויף אין להבעל חזקה אלימתא דהואיל ואין אשה יודעת חציף הוא לטעון מזויף ולא היה צריך קיום מן התורה ולא יתבטל הגט לכאורה אלא כיון דמיירי שאין עדיו ידועים א"כ לא אלימי הך חזקה דלא חציף לזיופא כיון שאין העדים ידועים ונהי מ"מ כל זמן שאין הבעל מערער היה אמרי' כמו שנחקרה עדותן בב"ד וגם כשליח אומר בפ"נ ובפ"נ מועיל דלא מצי בעל לערער. מ"מ בא"י שלא אמר בפ"נ ועדים אינם ידועים דלא אלים חזקת לא חציף לזיופא כ"כ ע"כ אם יבא הבעל ויטעון מזויף אע"פ שאינו חציף כ"כ כיון שהאשה אינו טוענת ברי נגדו מ"מ גם חזקה דלא חציף לזיופא אלים כ"כ ובטל הגט דאוקי איתתא אחזקת א"א כך נ"ל כוונת הרמב"ם וה"ה. ומינה אם עדיו ידועים והאשה אינה טוענת דהשתא חזקת לא חציף לזיופא אלים והכחשת הבעל לא אלים כיון שיודע שהאשה אינה יכולה להכחישו בברי הגט רק פסול ולא בטל ואין הוולד ממזר ודאי אלא ספק כנלע"ד:

אם יש עליו עוררים מתוספתא למדתי לפרש אליבא דרבה עוררים שלא לשמה או שארי פסולי' אע"ג דבא"י לא מהימן מ"מ יתקיים בחותמיו דאל"ה מהימן פסול במגו דמזייף ונכון הוא:

אם יש עליו עוררים יתקיים בחותמיו. עי' תוס' שכ' ועוד יש לדקדק מס' פרק ג"פ וכו' ואין לומר טענין פרוע דהא רב ס"ל מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו. ומקשים א"כ בפשיטות מוכח דטענינן מזויף דאל"כ לא שבקית חי וכ' פנ"י ה"פ דהתוס' את"ל מסברא דלא שבקת חי לא מוכח הדא דלא ניחוש לכך דהרי לא חציף לזיופא. ועוד כיון דהתורה

לא חששה לכך אנן נמי לא ניחוש וא"כ לא מוכח מסברא נוכיח כן מגמ' מרב אלו דבריו ז"ל. ואני אומר א"כ גם מרב לא מוכח דלמא לרב דוקא טענינן מזויף דא"כ לא שבקת חי דליכא למימר התורה לא חששה אנן ניקום וניחוש י"ל הא רב ס"ל שיעבודא לאו דאורי' ומן התורה אינו גובה כלל מיורשים ולקוחות. ורבנן הא דתיקון ויש להם לחוש ללא שבקת חי וטענינן מזויף אבל למאי דקיי"ל שיעבודא דאורי' והתורה לא חששה אנן ניקום וניחוש. גם מ"ש דלא שייך לא שבקת חי ולא ניחוש לזיופ' דרוב עולם לא חציף לזיופא ז"א עכ"פ זייפן א' בכל העולם וזייף שטרות על רבוא יתומים ולקוחות. וא"כ לא שבקת חי ולא הוה צריך להביא הא דרב. ומה שנלע"ד ביישוב קו' הנ"ל נימא לרב בקיצור כי דמודה בשטר א"צ לקיימו אי לא יטעון מזויף לא שבקת י"ל דהרי קיי"ל הבא ליפרע מנכסי יתומים ושלא בפניו אפילו ע"י שטר מקוים צריך לישבע וא"כ הא דכ' תוס' אי לא יטעון מזויף לא שבקת חי צ"ע דלא ישבע על שקר וי"ל דהרי חיישינן לגזלן וזייפן שיזיף שטרות על כל העולם ומיהו הוא חשוד מפורסם ואין משביעים אותו ומתוך שאינו יכול לישבע ישלמו היתומים והלקוחות בלי שישבע ושפיר כ' תוס' לא שבקת חי. אבל רב ושמואל ס"ל בעלמא מתוך שאינו יכול לישבע יפסיד א"כ שפיר י"ל אע"ג דלא טעינן פרוע גם לא טענינן מזויף ומ"מ לא חיישינן שיזייפו שטרות כיון שצריכים לישבע ואם אינו יכול לישבע מפסיד לכך מייתי תוס' מהא דשכ"מ הרי התם לא מיירי מחשוד וע"כ כיון דלרב לא טענינן פרוע ע"כ טענינן התם מזויף וק"ל. ולהסביר הענין נראה כל דהוא שכיח הוא בגוף כגון שרוצה להפטר בנאנסו מזויף או פרוע בתוך זמנו לא טענינן אבל פרוע בזמנו והלא שכיח הוא ממקום אחר אלו פרעו שטרך בידי מה בעי זה טענינן ליתמי. עיין ש"ך סי' ק"ח סק"ז. ויותר נראה הא משמת הלוה פקע שיעבודי אלא שחל מ"ע על היתומים לפרוע חובתו וי"ל הני מילי כשהחוב ברור אפי' איכא חשש נאנסו או פרוע בתוך זמנו דהלא שכיח והחוב ברור ומ"ע עליהם לשלם אבל היכא שהי' באפשר הי' טוען פרעתי והי' נאמן אין החוב ברור לגבי יתומים כמו א"י אם נתחייבתי פי' חל עלינו מ"ע זו ופטורים. אבל פרוע תוך זמנו ה"ל ס"ס שמא לא הוה טען אבוהון ואם הוה טען לא היה זוכה אלא מספק ע"כ חייבים לשלם ודו"ק:

יתקיים בחותמיו ובמתני' דבסמוך בחו"ל ואינו יכול לומר בפ"נ אם יש עליו עדים יתקיים בחותמיו פי' בא"י אינו צריך לומר רק אם יבוא עורר יקימנו בחותמיו ובחו"ל כשאינו יכול לומר אז אפי' אין כאן עוררים מ"מ אם נמצא עדים יקימו. ואם לאו לא יתן לה זהו פשוט. אך יל"ד מאי קמ"ל בא"י שאם יש עליו עוררים יקיימנו פשיטא מאן דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא. והנה הרמב"ם רפ"ו מעדות כ' קיום שטרות מדבריהם שלא

תנעול דלת בפני לוין וכ' לחם משנה לשון זה קשה דקיום שטרות הוא לטובת המלוה ולקוחות ולא לטובת הלוה. וכבר קדמו רמב"ן סוף שרש ב' מס' המצות ע"ש. ולפע"ד ליישב קצת דקיי"ל אע"ג שאין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד מ"מ קיום שטרות דרבנן מקיימינן אפי' שלא בפני הלוה ועיין ב"ק קי"ב ע"ב תוס' ד"ה מקיימין וכו'. והנה לשיטת הרמב"ם דאם הבע"ד מערער הוה קיום שטרות דאורייתא. הא דמהני קיום שנעשה שלא בפניו וצ"ל השתא הא דתיקנו רבנן להצריך קיום אפי' בלא ערעורו מחומרא דרבנן ואותו קיום הם אמרו שיועיל שלא בפני בע"ד. וכיון שנתקבלו העדים מדינא דרבנן שוב מועיל ג"כ לכשיבוא ויערער. ולפ"ז הוא תועלתו של לוה ג"כ דאל"ה הי' נעילת דלת כי מי פתי ילוה מעות ולכשירצה יגבה יטעון מזויף ואיה ימצא עדים בפניו מיד אפי' במקום שעדים מצוין לקיימו מ"מ אינם מצוים בזו השעה שהמערער עומד ומערער לפנינו והוא יערער והולך לו ולכשימצא המלוה עדים קיום לא ימצא הלוה להעיד בפניו אך עכשיו שתקנו להצריך קיום מדרבנן ליתמי ולקוחות והם אמרו שיועיל הקיום הלז אפי' שלא בפני בע"ד ממילא מהני גם בפני בע"ד ועי"כ יוכל המלוה להלות ולא תנעול דלת בפני לוין וא"ש. ואולי ס"ל לרמב"ם לולי דיצמח מזה טובה ללוה לא הו"מ רבנן מתקני קיום שלא בפניו לטובת המלוה וכעין דש"ס ב"מ כ"ז ע"ב ניחא ליה לבעל אבידה וכו' עי"ש וא"ש לשון רמב"ם. ומעתה אפשר לי לומר בא"י בגט דלא חשו לזיוף אם לא יבא ויערער א"כ מעולם לא הכשירו חז"ל קיום גט שלא בפני בע"ד וכיון שאם יבא בעל ויערער הוה קיום דאורייתא א"כ לא יתקיים אלא בפני המערער והיינו אם יש עליו עוררים אז יתקיים בחותמיו ולא קודם לכן אבל המביא גט בחו"ל ואינו יוכל לומר בפ"נ אם יש עליו עדים יתקיים מיד אפי' שלא בפני המערער כיון שבחו"ל חשו חכמים לזיוף שלא בפניו מועיל כמו קיום שלא בפניו לכשיבא אח"כ ויערער לא משגיחין בי'. ובזה מיושב ג"כ קו' תוס' לקמן ד"ה האי קולא הוא שהקשו ליתני ברישא אם יש עליו עוררים יתקיים ולק"מ דפשיטא מאן דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי' אסיא. דלמא בא"י קמ"ל שלא יכול לקיימו ואלא בפני המערער דוקא אבל בחו"ל יכול לקיימו אפי' שלא בפני המערער א"כ מאי קמ"ל. ולקמן ה' ע"א אי הכי יכול נמי נדחקו תוס' וראב"ד פי' אחר שלמדו הוה לרבה שכיחי וגמירי ולא צריך כלל לא בפ"נ ובפ"נ. והקשה רמב"ן א"כ מאי קאמר אי הכי יכול נמי פי' תיסגי בקיום חותמי הא אפי' קיום אינו צריך כיון דשכיחי אחר שלמדו. ולהנ"ל א"ש אה"נ דלא צריך אלא קמ"ל אעפ"י שכבר למדו ולא צריך קיום מ"מ אם יש עליו עדים אם ירצה לקיימו בחותמיו שלא בפני המערער מהני אפי' לכשיבא המערער כיון שקודם שלמדו הי' כך ולא זזה התקנה ממקומה:

ואיידי דאיירי אסיק לכולי מילתא דהך מתני' אם יש עליו עדים פי' תויו"ט דאתיא כר"א דע"מ כרתי ויש גט בלא עדים ע"כ אמר אם יש עליו עדים ע"ש וצ"ע א"כ מוכח דלר"א בעי' בפ"נ ובפ"נ משום מזויף מתוכו וא"כ מ"ט דרב אשי לקמן דע"א דנאיד מהאי שינויי ומוקי מתני' כר' יהודה. ולכאורה לולי דברי תוס' יום טוב הייתי מפרש אם יש עליו עדים לאו אגט קאי אלא אם ימצא עדי קיום כיון דבחו"ל קאי דלא שכיח עדי קיום ע"כ אמר אם יש עליו עדים שיכולין לקיימו יתקיים בחותמיו והא דלא נקט סתם יתקיים בחותמיו משום ה"א יחזור למדינת הים ויתקיים שם וכן הוא בתוספתא להדיא ואז לא הוה ידעינן דמיירי בחרש דהרי חרש אינו נעשה שליח אחר שנתחרש ואיך יחזור למדינת הים אלא מיירי בפקח שלא היה אצל כתיבה וחתימה יחזור למקומו הראשון לקיימו כך הוה סד"א דאיירי מתני' נמי כמו בתוספתא. ובאמת לרבה זה ליתא דוקא בנתחרש דלא שכיחא לא גזרו שמא יחזור הדבר לקלקולו אבל פקח שלא היה אצל הכתיבה לא יועיל קיומו משו"ה קתני אם יש עליו עדים הכא בא"י יתקיים ואם לאו א"א להחזירו למקומו כי נתחרש כנלע"ד. אלא תינח לרבה אבל לרבא עכצ"ל כהתוי"ט אם עליו על הגט עדים ואתיא כר"א. ומיושב קו' הנ"ל דרב אשי אליבא דרבה שפיר מוקי מתני' כר' יהודה דלא כר"א דאליבא דרבה מפרשי' אם עליו על הקיום עדים במכירים החתימה וק"ל. אלא דצ"ע איך אפשר שיביא גט בלא עדים חתומים דע"כ אם עליו עדים לאו דוקא עדים אלא כתיבת יד הבעל יתקיים שזהו כתב יד של בעל וסגי בהכי והיינו בעל והיינו עדים. וא"כ אי ליכא עדים ולא כתיבת יד הבעל ויכול לומר בפני נכתב שלא נתחרש הוה סגי בפני נכתב ואמאי במה ניכר שהוא שליח וכי שייך לא חציף לזיופי בכתב שאינו כ"י של הבע"ד וגם אין עליו עדים. וצ"ל שיש בידו שטר הרשאה מקויים ודלא כרשב"א בתשו' דס"ל בשטר הרשאה מקויים לא בעי בפ"נ אלא כהריב"ש סי' שי"ח דאפ"ה בעי' לומר בפ"נ ובפ"נ דשמא אותו הגט שנכתבה הרשאה עליו נאבד וזה אחר הוא ומזויף ע"כ צ"ל בפ"נ ע"ש. וא"כ ה"נ מיירי בהכי ואי יכול לומר יאמר בפ"נ ונותנין גט בלא עדים חתומים ולפני ע"מ כר"א. אבל אם אינו יוכל לומר אי יש עליו עדים יתקיים בחותמיו ואי לאו אין לו תקנה כיון שנתחרש ואינו יכול לומר וא"ש להריב"ש אבל להרשב"א ע"כ א"א לפרש ואין עליו עדים אלא כפי' הראשון ולא כתוי"ט:

בחותמיו עיין שעח"מ סי' ע"א והנה מהר"מ הלוי בתשו' מהרי"ט ח"א סי' ס"ב ס"ל מי שיש לו שטר עם נאמנות נגד עצמו של לוה ולא כנגד עדים מ"מ לא מהימן הלוה פרעתי בשום מגו נמ"א מגו דמזויף דהוה כמגו דבעי שתיק כיון שאינו מקויים אבל מגו אחרת לא מהני נגד נאמנות אפי' לא הימני כבי תרי. ומהרי"ט ססי' ס"ב דחה מתוס' דשמעתין

שכ' לעולם לא טענינן מזויף ומ"מ לא שייך לא שבקת חי דטענינן פרוע במגו דמזויף ע"ש. והשתא אי ס"ד דלא מהני מגו נגד נאמנות אכתי לא שבקת חי דיזיף שטר עם נאמנות אע"כ אפ"ה נטעון פרוע במגו דמזויף אלו דבריו ז"ל בקיצור. וראיתי תלמידים מזדנזין בהבנת דבריו ע"כ אבארם בעזה"י דהרי להר"מ הלוי לא יועיל מגו במקום נאמנות כ"א מגו דמזויף דהוה אי בעי שתיק והיינו למסקנא דטענינן מזויף אפי' אי לא טעין הבע"ד א"כ שפיר הוה מגו דאי בעי שתיק ומהימן אבל להס"ד דהתוס' דלא טענינן אא"כ טען הבע"ד עצמו א"כ לפי אותה סברא לא הוה מגו דמזויף כמגו דשתיק וא"י ס"ד דמגו לא מועיל נגד נאמן יזיף שטר ויכתוב בו נאמנות ויוציא על היתומים ולקוחות ולא נטעון פרוע במגו דמזויף אע"כ שכל מגו בעלמא מועיל נגד נאמנות והשתא אפי' זייף שטר הכתוב בו נאמנות כבי תרי מ"מ אי לא מקוים לא יועיל נאמנות שבו דטענינן פרוע במגו שמזויף הוא עם נאמנות כבי תרי. ודוקא אם יש עדים לפנינו המעידים על הנאמנות תו לא מהימן פרוע אבל בשטר שאינו מקוים לא וק"ל:

מ"ט רבה אמר לפי שאין בקיאין לשמה עיין לקמן רפ"ג דמפקי' מקרא דבעי' לשמו ולשמה ולשם גירושין. ולכאורה לשמה דנקט לשון נקבה אכתיבה וחתימה קאי כמו מילה לשמה. והשוחט פסח לשמו לשון זכר. אבל רש"י פי' לשמה לשם האשה דכתיב לה לשמה וק' מ"ט נקט שם אשה טפי משם הבעל מלשם גירושין לאפוקי להתלמד. וי"ל דחשש זו דכ' רש"י דלמא אשכח שמו כשמו חששא רחוקה היא דהא לא אחזיקו ב' יוסף בן שמעון כמ"ש רמב"ן ועוד תינח בפ"נ אבל למה לי בפני נחתם לס"ד דרבה לית ליה דרבא. אבל רש"י דנקט שמא אשכח שמו כשמו נקיט תחלת חששא דמתני' רפ"ג אבל עיקר חששא היתר עליו דתנן שם והוא שיש לו ב' נשים ששמותיהן שוות וכ' לגרש הגדולה וחוזר לגרש בו הקטנה ובזה לא שייך הוחזק כי מי יודע אם לית לי' אשה בסוף העולם או שכבר קידשה משנים קדמוניות או עכשיו בהיותו במדינת הים וכ' לגרש אותה וחוזר ונמלך לגרש בה את זו ע"י שליח הלז ואפי' אמר בפני נכתב על שם זו אי לא נחתם לפניו לשם זו איכא למיחש דלמא אחר הכתיב' נמלך לגרש בו האחרת והחתים עדים לשם האחרת וחזר ונמלך לשלחו לזו. לכן בעי נכתב ונחתם בפניו וא"ש נמצא עיקור החששא דאינן בקיאין בלה לשמה לשם האשה. ע"כ פירש"י אחששא דאשה. וע' פירש"י יבמות קכ"ב ע"א ד"ה דלמא צרה הוא ע"ש. אך עיין פירש"י שם ל"ו ע"א ד"ה היא צרתה ע"ש:

דף ב:

שאין בקיאין לשמה. פירש"י וממילא שאלינן לי' ולקמן פירש"י סתמא לשמה קמסהדי י"ל לפי מ"ש הפוסקים דלא סגי בכתיבה לשמה אא"כ מוציא בפיו הריני כותב לשמו לשמה ולשם גירושין הנה בזה לא שייך סתמא לשמה קמסהיד נהי סתמא כשנכתב ונחתם בפניו נכתב ונחתם לשם בעל הלז ואשתו זו מ"מ אין מבואר מדבריו שהוציא הסופר כן בשפתיו ע"כ צריכין לשאול לו. אך למסקנא דסתם ספרי דדייני מגמר גמירי ואין חששא אלא שמא אשכח מי ששמו ומשהעיד שנו"נ בפניו שוב לשמה קמסהיד שהסופר כתבו לשם זה ושוב לא מספקינן דלמא לא הוציא הסופר כן בשפתיו דהרי ספרי דדייני מגמר גמירי ע"כ פירש"י סתמא לשמה קמסהיד וא"ש. ואמנם בתוס' ומהרש"א משמע משו"ה שיילינן לי לרש"י משום דלא בקיאין בשום דבר מהל' גיטין ואיכא כמה חששות אחרים ג"כ מלבד חששא דשלא לשמה. וע"פ ד"ז ג"כ י"ל סתירת רש"י הנ"ל דהנה רש"י ד"ה רוב בקיאי' הם ואין לחושדן עכ"ל לשון זה צ"ע דמשמע דס"ל כר"ת דלאו משום שלא למדו אלא שלא קבלו דרש זה וחשודים על ככה ונ"ל דהנה קיי"ל בשו"ע יו"ד סי' קי"ח כר"מ דמס' בכורות דהחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו וא"כ הוה קשה לרש"י להס"ד דרוב אינן בקיאין אי ס"ד די"ל רוב חשודים וכפי' ר"ת איך נאמין להשליח שהוא מאנשי חו"ל החשודים וכשם שאין עם הארץ נאמן על דמאי ועל טהרות ועל שביעית החשודין עליהן ג"כ אין להאמינו על לשמה אע"כ בהס"ד אין בקיאין ר"ל שהם עמי הארץ ולא חשודים וא"כ כיון שלא למדו הדינים ה"ה שיש לחוש למחובר ונכתב ביום ונחתם בלילה ושינה שמו ושמה וכמה חששות וע"כ שיילינן לי' וכל זה להס"ד דרוב אינן בקיאין אך להמסקנא דרוב בקיאי' י"ל חששא דמיעוט דאינם בקיאים ה"ל לא קיבלו עליהם אבל רוב אינם חשודים רק חיישינן שהבעל יהיה מהמיעוט ואשכח גט ששמו כשמו אבל השליח אינו חשוד ומאמינים לו עדותו. ולפ"ז לא שייך חששא אלא דרשה דלשמה לא קבלו אבל בשארי דינים בקיאין הם ולא צריך למשיילי' דסתמא לשמה קמסהיד וא"ש. איברא פנ"י כ' דממילא שיילינן בין לרבה בין לרבא דאפי' רוב בקיאין מ"מ היכי דאתחזק איסורא ואזלינן בתר רובא נגד החזקה צריכי' לברורי היכא דאיכא לברורי וה"נ כיון שהשליח עמד שם ויש לברר ולשאול ממילא מחויבים לשאול ולברר ע"ש. ונ"ל לפ"ז הא דבמסקנא פירש"י סתמא לשמה א"נ שיילינן לי' רש"י מסופק דבפ"ק דפסחים מוכח הא דשיילינן לי' היכי דאפשר וכ' הפוסקים הטעם כנ"ל כיון דאתחזק איסורא לא סמכי' ארובא היכי דאיכא לברורי אבל הר"ן לא חילק בכך אלא דהוה מיעוט המצוי וזה טעם בדיקת הריאה לדבריו ע"ש. והשתא להס"ד דלא הוה

ידעי' דליכא אלא מיעוטא דמעוטא א"כ ממ"נ שיילינן לי' דהרי אתחזק איסורא ולכל הפחות איכא מיעוט המצוי' שאין בקיאין. אך למסקנא דליכא אלא מיעוטא דמיעוטא וא"כ לטעמא דמיעוט המצוי הכא ליכא מיעוט המצוי דליכא רק מיעוטא דמיעוטא ע"כ סתמא לשמה קמסהיד ולא שיילינן לי'. אך לטעם דאתחזק ה"נ אתחזק ע"כ שיילינן לי' אע"ג דליכא רק מיעוטא דמיעוטא. משו"ה פירש"י א"כ שיילינן לי'. אך מ"ש פנ"י ליישב בזה קו' תוס' דלימא שיילינן לי' איכא ביניהו ותי' דלרבא כיון שע"כ אומר בפ"נ משום קיום וכיון שעמד שם ואיכא לברורי שיילינן נמי לרבא כמו לרבה וליכא ביניהו. יש לי לפקפק דהתוס' הקשו לקמן לרש"י לימא ידעתי איכא ביניהו ותי' דלא חשיב אלא שאין צריך לומר ע"ש. וא"כ צ"ל הא דהקשו הכא לימא שיילינן איכא ביניהו דזה הוה כמו אין צריך לאמרו. ולפ"ז מה תי' פנ"י גם לרבא כיון שהיה שם ונכתב בפניו שואלין אותו. עכ"פ לימא ידעתי א"ב דלרבא סגי אם אומר ידעתי ולא עמד שם אלא יודע החתימות וממילא לא שיילינן לי' עכ"פ על החתימות כיון שלא היה שם ולרבה שואלים וזה הוה כאלו אין צריך לומר ושפיר הקשו תוס'. גם מ"ש ליישב קו' תוס' מבעל שהביא דאע"ג דאינו אומר בפ"נ מ"מ שיילינן לי' עכ"פ כיון שהוא הי' שם תמוהין דבריו כיון שאינו אומר בפ"נ אינו צריך לתת בפני בי"ד אלא לפני עדי מסירה אטו כל דמגרש בב"ד מגרש ומי ישאלנו על ככה. הגם אמנם שבנוב"י בתרא סי' קל"ד כ' מלשון רש"י ריש סנהדרין דסידור גט בעי ג' דיינים ותולה עוד במ"ש א"ז דאין לגרש בלילה מפני שהוא התחלת דיני ממונות לגבות כתובה. דבריו תמוהים דמבואר לכל הפוסקים דלא בעי ב"ד ובכל סדר הגט לא כ' אלא הרב המסדר והיינו דנוהגי' שהרב יסדר גטין כדאמרינן לקמן ה' ע"ב פירש"י ד"ה ממונה אגטין וכו'. אבל דלבעי ג' מבואר ממ"ש תה"ד המובא בפתיחת סדר גט שבד"מ דלא בעי ג' ע"ש. ודברי רש"י ריש סנהדרין מיאונין בג' דכל דתיקון רבנן כעין דאוריתא תקון לא כעין דאוריתא בגטין קאמר רש"י אלא כעין דאורייתא בחליצה כמ"ש תוס' במס' יבמות ק"א ע"ב ד"ה אי הכי וכו' דבין במיאון בין בחליצה יוצאת ע"י מעשה שלה משא"כ גט יוצאת ע"י מעשה שלו וכ"כ מהר"ם שי"ף ריש סנהדרין. ואי משום דאית בי' התחלת דיני ממונות לא יהא אלא דיני ממונות הא בבא מרצונם לדון לפני חד שפיר דמי אלא שלא יכול לכופם לדין לפניו וא"כ בזמנינו שאין מגרשים בע"כ א"כ מרצון שניהם באו לסדר גט ואפי' היו באים לדין על כתובה ופירותי' בעצם ובאו מרצונם לפני דיין א' היה דינו דין כיון שקבלו עליו מכ"ש שאינו אלא מסתעף ממנו דיני ממונות. האמת מה שאנו נוהגים סוף סידור הגט לשאול לעדים הראיתם שציוה הבעל וכו' כמבואר בסדר הגט א"כ ה"ל קבלת עדות וזה המעשה צריך ג' אבל לא

סידור הגט. והאי גופא נ"ל דנשתרבב ממ"ש בט"ז דהפטורן שנותנים להאשה להראות שהיא מגורשת (כיון שנוהגי' להטמין הגט אצל הרב וצריכא האשה כ' ראי' שנתגרשה) אותו כתב פטורין צריך ג' דיינים ולא ב' עדים דמפיהם ולא מפי כתבן נאמין להתיר א"א לעלמא ונכון הוא וע' בשו"ע ססי' קנ"ב וס"ס קמ"ב בהגה'. ולפ"ז אותן ג' שיחתמו הפטורי' צריכי' שיקבלו מהעדים שנעשה הכל כדת משה וישראל דאל"ה איך יכולי' הב"ד להעיד על אותו הפטורי' משו"ה מושיבים ב"ד לקבל העדים אחר סידור הגט אבל הסידור גופא לא בעי דיינים כלל. וזה ברור בעה"י. ועיין ס' גט פשוט סי' קכ"ג ס"ק כ"א מד"ה כלל העולה וכו' עד סוף ובתשובה הארכתי:

בקיאין לשמה. ע' תוס' דמייתי מדקאמר בש"ס בשלמה לרבה ניחא אלא לרבא הא איכא לשמה. עיין פנ"י מה שתי' אקושית תוס' ונכון הוא. וצ"ל הא דקאמר לרבה ניחא ואע"ג דרבה אית לי' דרבא וא"כ י"ל מוליך ומביא משום קיום ואכתי לשמה מנ"ל י"ל כיון דשוו לגטי נשים היינו אפי' באותה מדינה במ"ה כמו גטי נשים לרבה. א"כ מוכח לשמה וכן דלא מהני ידענו ולא שחרור מקויים בכל זה שוו ג"כ לשחרורי עבדים ומוכח דבעינן לשמה:

לפי שאין עדים מצוין לקיימו. לכאורה משמע דרבה לא חשש משום זיוף אלא חששא דלשמה אלימי' לי' לרבה. ובזה יישב מ"ו הגאון החסיד מו"ה נתן אדלער כ"ץ זצ"ל מה שמקשים אפירש"י דמשמע דס"ל חששא דלשמה שמא אשכח ששמו כשמו הוא חששה גמורה לא לעז בעלמא. ואילו לקמן אמרינן בהדי' טעמא מאי דלמא אתי בעל ומערער וכו' משמע דטעמא דרבה משום ערעור בעלמא. ולהנ"ל י"ל בהס"ד דרבה לית לי' דרבא ע"כ משום דרבה לא חשש ללעז דזיוף משום שאינו אלא ערעור ומשו"ה קאמר משום לשמה דהוה חששא גמורה. אבל למסקנא דרבה אית לי' דרבא נימא דחששא דלשמה נמי לרבה משום ערעור דבעל הוא כמו חשש זיוף לרבא ודפח"ח ושפתים יושק. איברא חזינא להפוסקים להמסקנא נהפוך הוא לרבה הוה חשש זיוף חמיר מלרבא. וחששא דלשמה אינו אלא לעז בעלמא. והא דלרמב"ם למאי דקיי"ל כרבא אי לא אמר בפ"נ ובפ"נ אם ניסת לא תצא דכל פסולי דרבנן לא תצא והוא שיטת רבינו האי ורי"ף בהלכות לפי' רמב"ן ור"ן לקמן פ"ו ע"א במתני' דג' גיטין פסולים. ואמנם זהו לרבא דקיי"ל כוותי' אך לרבה ע"כ מוקי לי' ברייתא לקמן ה' ע"א בשניסת וקתני אם לא נתקיים בחותמיו פסול והיינו תצא אע"ג משום חששא דלשמה לא תצא אחר שלמדו. ולגירסא איבעית אימא שם בתוס' אפי' קודם שלמדו לא תצא אבל משום חשש זיוף תצא. משא"כ לרבא לא מוקי ברייתא בשניסת ומשו"ה פסק רמב"ם אפילו באינו מקויים לא תצא. ולרבה לטעמי'

ניחא קושית תוס' ד' ע"ב ד"ה אי מההיא וכו' די"ל קמ"ל מיתורא דמשניות דפסול אפי' אם ניסת תצא. ולרבא לא הוה קשי' ממתני' דמדינה למדינה. ואמנם חששא דלשמה ע"כ לרבה למסקנא קיל מחששא דזיוף אפי' לרבא. שהרי קיי"ל לקמן וי"ו ע"א דסגי בקן קולמסא ומגילתא ופסק רמב"ם וראב"ן וטור סי' קמ"ב דוקא בכתיבה דאינו אלא משום איחלופי אבל בחתימה שהוא מעיקור הדין צריך בפניו דוקא ולכאורה משמע כן בבריתא דתני' כוותי' דלא הוזכר שם אלא סופר ולא עדים ע"ש. וא"כ אי ס"ד לרבה הוה לשמה חששא כמו זיוף לרבא א"כ לא תהני קן קולמסא אפילו בפני נכתב וא"כ בריתא דתני' כוותי' אמאן תרמי' אע"כ צ"ל לרבה נהי דחשש לזיוף טפי מרבא אפי' ניסת תצא. מ"מ חשש דלשמה קיל אפי' מזיוף אליבא דרבא דמהני בי' קל קולמסא ומגילתא. והנה תוס' ורא"ש ומרדכי הקשו סומא אמאי פסול הא מצי להעיד ע"י קל קולמסא ומזה הוכיחו דבעי היכר בטביעת עין בגט והרא"ש דחה דלעולם לא בעי ט"ע ואפ"ה סומא לא מצי למימר משום דמחזי כשיקרא אם יאמר בפ"נ וס"ל לרא"ש דבעי לומר דוקא אותו הלשון שתיקנו חז"ל ודלא כרש"י דידעתי מהני דא"כ הה"נ דהוה מהני שמיעת קל קולמסא וע"כ צ"ל פסול סומא משום דאינו מכיר בט"ע. והרגיש ב"ש סי' קמ"ב ס"ק ל' להפוסקים בחתימה לא מהני קל קולמסא לא מקשו תוס' ורא"ש ומרדכי מידי. ובאמת כבר הרעשו העולם הרי"ט בתשו' רח"ש סי' ב' והרח"ש סי' ג' ומכתב מאליי' בהל' שליחות ססי' ל"ח ולא מצאו יישוב אקושי' זו. ולהנ"ל י"ל דעכ"פ קשי' להו לרבה באותה מדינה במדינת הים דליכא משום קיום אלא משום לשמה לתכשר סומא ע"י קל קולמסא בין בכתיבה בין בחתימה וסתמא תנן לקמן כ"ג ע"א סומא פסול אע"כ בעי היכר בט"ע ומדרבה נשמע לרבא דבהא לא פליגי דבעי ט"ע:

דאתיוהו בי תרי. רש"י לקמן רפ"ב פי' דוקא שניהם שלוחים אבל שליח א' ועוד א' בא עמו להעידו לא מהני דלא חילקו חכמים בין בא לבדו לבא בחבורת אנשים ע"ש. וכ' בתשובת מהר"א מזרחי בהכרח גמור דגם כוונת רש"י כהרמב"ם ומ"ש רש"י מצויין לקיימו היינו קיומו כיון שאמרו הבעל עשאנו שליח ותרי נאמנים. וא"כ ממילא הרי הוא מקויים שאין הבעל מקלקל האשה במזיד בגט מזויף אלא לרש"י בעי' דוקא שיהי' שניהם שלוחים מעידים על עצמם. ולריב"א אפי' א' שליח וא' מעיד עליו ע"ש. וצ"ל נמי הא דמשני לקמן בי תרי דאתי' גיטא לא שכיחא לרש"י דוקא יוצא מת"י שניהם לא שכיחא ולריב"א אפי' יוצא מת"י ואידך מעיד עליו נמי לא שכיחא. ובין לרש"י ובין לריב"א צ"ל מה דאמר ש"ס מה אילו יאמר בפנינו גרשה ולא אמר הטעם האמיתי כיון ששניהם מעידים ששלחום הבעל ממילא הוה מקויים דלא חשד לקלקלה בידי שמים.

וצ"ל דלא מהימני בהכי דהוה כמעידים על עצמם שנעשו שלוחים משו"ה קאמר דשנעשו שלוחים נאמנין במגו דבעי אמרו בפנינו גרשה ומדנאמנו שהם שלוחים ממילא הוה מקויים. אלא דיש לעיין דה"ל מגו דבי תרי ובעלמא אמרינן מגו דבי תרי ל"א וי"ל וק"ל: ולבעי תרי מידי דהוה אכל עדיות שבתורה. פירש"י קושי' היא. רצה בזה דלכאורה הלשון מיותר הוא דפשיטא דבעי תרי קרא כתיב ע"פ ב' עדים יקום דבר. ע"כ הוה ס"ד דשינוי הוא ולא קושי' דהמקשה הקשה וליבעי תרי. ותי' לא בעי תרי מידי דהוה אכל עדיות שבתורה דע"א נאמן באיסורין והיינו משחיטה ונקור וכדומה הכי הוה ס"ד קמ"ל רש"י דקו' היא. והיינו דהרי בשקלא וטרי' דלקמן לרבא וליבעי תרי מידי דהוה אקיום שטרות א"א לפרש אלא בלשון קושי' ה"נ הכי. אלא באמת יתור לשון הוא ונ"ל משו"ה יש גורסים מידי דהוה אכל עריות שבתורה דהמקשן ידע ע"א נאמן בחלב ושחיטה אך הקשה מעריות ומשני בעריות נמי ע"א נאמן באיסורי' להתיר אבל לא בהיתרא לאיסור. וכדי לעמוד על עיקור כונת תוס' שקצרו מאד אאריך קצת בעה"י. בקרא כתיב כי מצא בה ערות דבר וכו' ויצאה והיתה הרי מפורש בפרשה זו איסור אשה על בעלה ע"י מציאת ערות דבר. ויציאה והוי' ואין צריך ללמוד יציאה והוי' מהדדי כי שניהם מפורשים בפרשה וקבלנו ג"ש דבר דבר מממון דבעי ב' עדים ובודאי לב"ש דס"ל לא יגרש אא"כ מצא בה דבר ערוה. א"כ קרא אתי' שאסור לגרש אא"כ מצא ע"י ב' עדים ערוה. א"כ לא ידעתי מנ"ל דקאי דבר אשארית הפרשה. אך למאי דקיי"ל דמותר לגרש אפי' לא מצאה חן ומכ"ש אם מצאה בה ערוה בלא ב' עדים שמותר לגרשה א"כ האי דבר לא קאי אלא לומר שעכ"פ לא תיאסר על בעלה בלא עדים ברורים ויען כי אין זה ענין לפרשה וה"ל למכתב בפ' סוטה אע"כ משמע דקאי אמאי דכתיב בכל הפרשה הן לענין איסור אשה על בעלה ע"י עדים ברורים הן לענין יציאה הן לענין הוי'. ואמנם יען בכל התורה כולה ע"א נאמן להתיר האיסור כדמוכח משחיטה או מוספרה לה. אבל לאסור המותר לא אא"כ פועל ובידו ולפי' מכ"ג ביוה"כ דנאמן לפגל לקמן בפ' הנזיקין וע"ש י"ד שערים לרי"ף ורא"ש. ע"כ כדפריך הכי ולבעי תרי מידי דהוה אכל עדיות שבתורה דגלי קרא דבר מממון. ומשני ע"א נאמן באיסורין רוצה לומר התורה לא אמרה דבעי' ב' עדים אלא לאסור אשה המותרת לבעלה ונמצא בה ערוה והה"נ הוית קדושין לאסור פנוי' אכולי עלמא אהא קאי דבר אבל לא איציאה דהוה היתר דבר האסור מוקמי' אדין כל התורה ע"א נאמן להתיר איסורין. ומה שדחה ש"ס ע"ז אין דבר שבערוה יבואר לקמן אי"ה. והתוס' דחו גירסא זו מדאמר מידי דהוה אכל עריות כיון דכל עצמו לא באנו אלא לומר גט יהיה דומה לערות דבר ולקדושין מאי לשון כל עריות כיון דליכא אלא תרי

וזולת גירושין ליכא אלא ערות דבר וקדושין ואתרי מילי לא שייך לשון כל. כמ"ש תוס' בכתובות ח' ע"א סוף ד"ה שהכל וכו'. וק"ל. אמנם לפי גירסא זו לא יובן מה שדחה ש"ס הכא דאתחזק הוה דבר שבערוה וכו' ונ"ל עפ"י מ"ש רמב"ם פ"א מגירושין הל' י"ג וז"ל ומנין שיתנו לה בפני עדים הרי הוא אומר עפ"י ב' עדים יקום דבר וא"א שתהי' זו היום ערוה והבא עלי' במיתת ב"ד ולמחר תהיה מותרת בלא עדים לפיכך אם נתן לה גט בינו לבינה ואפי' בע"א אינו גט כלל עכ"ל ולכאורה צ"ע דבש"ס מגז"ש דבר דבר מפיק ורמב"ם התחכם ללמוד כן מסברא דנפשי' אע"כ הוא הדבר אשר דברנו דס"ל לא מצינו גז"ש זו בש"ס אלא שלהי גיטין וריש סוטה לענין לאסור אשה על בעלה. ובקדושין ס"ה ע"ב לענין קדושין לאסור אשה אכולי עלמא ע"י קדושין אבל להתיר איסור ע"י גט לא ילפי' מהך גז"ש וכתי' ש"ס ע"א נאמן באיסורי' להתיר וה"ה בגירושין. וחזר ש"ס ודחי אימר דאמרינן ע"א נאמן חתיכה ס' חלב וכו' אבל היכא דאתחזק איסור דא"א הוה דבר שבערוה ר"ל לא מגז"ש הנ"ל אלא מסברא איך אפשר אתמול הבא עלי' חייב מיתה והיום תהיה מותרת לעלמא אין לך יקום דבר מקיים דבר גדול מזה וש"ס קיצר והרמב"ם הסביר הענין בטוב:

ע"א נאמן באיסורין. שיטת הריטב"א שבנמו"י ר"פ האשה רבה ומייתי לי' ש"ך י"ד סי' קכ"ז סוף ס"ק י"ד ע"ש. דכל היכי דהאמינה תורה ע"א להדי' כגון בסוטה ועגלה ערופה ה"ה כשנים ואחר הבא אח"כ להכחישו לא כלום הוא. וכן היכי דמעיקור הדין בעי' תרי והאמינו ע"א כב' כגון מת בעליך הוה כתרי ואין המערער אח"כ נאמן. אבל ע"א נאמן באיסורא לא האמינו תורה אלא כע"א אם יבא אח"כ ע"א להכחישו הרי הוא מוכחש. ורבים חולקים וס"ל לעולם הוה הראשון כשנים. והקשני מו"ח הגאון מו"ה עקיבא איגר נ"י אבדק"ק פוזנא יע"א. הא תוס' לקמן סוף ד"ה האי קולא הוא וכו' הוכיחו דאי ס"ד דאי אתי בעל ומערר משגיחי' בי' א"כ ליתני ברישא אם יש עליו עוררים יתקיים בחותמיו ע"ש. הנה אותה קושי' תיקשי למאי דמשני א"כ אי הימנותא דשליח הוא ככל ע"א דעלמא אי אתי בעל אח"כ ומערער משגיחין בי' א"כ תיקשי ליתני ברישא אם יש עליו עוררים יתקיים בחותמיו אע"כ דלא כריטב"א וגם ב הוה כתרי. והשבתי לו לפע"ד דברי תוס' בלא"ה צריכין ביאור דבשלמא בסיפא בא"י קתני א"צ לומר בפ"נ ובפ"נ משום דהרי אם יש עליו עוררים יכול להתקיים שהרי עדים מצוים. אך ברישא לאיזה צורך יאמר אם עליו עוררים פשיטא ומאי קשי' להו להתוס' וצ"ל כיון דבעלמא היכי דבעי תרי והאמינו ע"א ה"ל כתרי ולא מועיל ערעור והכא הוה ס"ד אי אתי בעל ומערער ופסיל לי' אע"ג דהשליח נאמן במקום ערוה דצריך בעלמא תרי אפ"ה הוה ס"ד דאינו כשנים

ואי אתי בעל ומערער פסיל לי' א"כ ק' לתוס' דה"ל להשמיענו חידוש זה ברישא אם יש עליו עוררים יתקיים בחותמיו ושפיר הוכיחו תוס' מזה דלא פסיל לי' הבעל. אבל השתא בהס"ד דהשליח נאמן ככל דעלמא והתם אי אתי אחר ומערער אח"כ להכחיש. הע"א מהימן וה"ה הכא ומה צורך זה להזכיר במשנתינו דוקא כי הכי דלא נזכר בשאר איסורין וסמיך אסברא חצונה ה"נ הכא. כנלע"ד:

נאמן באיסורין. הקשה ר"ת עיקור הגט יוכיח ותי' אינו מובן דממ"נ אי הוה ידע דבר דבר ממון אלא הוה ס"ל כיון שהגט כבר נכתב תו ה"ל גילוי בעלמא א"כ מאי מקשה אח"כ ה"ל דבר שבערוה אבל כוונת תוס' כך דקרא עפ"י ב' עדים יקום דבר קאי אשני ענינים א' שלא יקום דבר בלי עדים כגון קנין וגט וקדושין שאם נעשה בלא עדים אינו מתקיים אפי' אין כאן הכחשה שהעדים כורתי' וגומרי' הענין. ועוד אפי' אחר שנעשה כדינו ובאים להעיד על דבר צריכין ב' עדים לראי' ולנאמנות ועל אלו ב' דברים בא הכתוב לומר עפ"י ב' עדים יקום דבר. ושוב ילפי' גז"ש דבר דבר ממון דגם בגירושין וקדושין בעי' ב' והוה סד"א דהיינו לעיקור קיום הדבר שאין כריתות וקדושין פחות משני עדי מסירה או חתימה אבל אם נתקיים הדבר בשני עדים תו לענין נאמנות להעיד שנתגרשה או נתקדשה לזה סגי בע"א ככל איסורין שבתורה ומשני לא היא אלא כל דבר שבערוה בעי תרי הן לקיום הדבר הן להאמין הדבר:

באיסורין. לרש"י ורוב הפוסקים מושחט בן הבקר נפקא ומעשים בכל יום ותוספות לא ניחו להו בהכי דאין דנין אפשר משא"א כן למדתי מחי' רמב"ן ע"כ נפקא מוספרה לה וס"ל להו בבדיקת נדה לבעלה הוה שפיר אפשר שיעמוד הבעל אצל הבדיקות ואפ"ה כתי' וספרה לה לעצמה ש"מ שנאמן ע"א היכי דלא הוחזק א"נ הוחזק ובידו כמ"ש תוס' והסביר המהרש"א וצ"ל לרש"י ולרוב הפוסקים דנפקא לן ממעשים בכל יום א"כ וספרה לה ל"ל ותי' ר"ת דחוק דה"א דהוה דבר שבערוה זה דוחק. ונ"ל שתהא נאמנות לעקור וסת הקבוע כבר ג' פעמים ויותר לא מיבעי' למ"ד וסתות דאורייתא מדינא כשהגיע הרגע ולא בדקה כשיעור וסת טמאה מן התורה חזקה אורח בזמנו בא. וכשאמרה שבדקה בתוך שיעור וסת ולא מצאה טהרה ונאמנת על זה נגד החזקה אורח בזמנו בא וכבר עמד בזה בס' סדרי טהרה סי' קפ"ד סקי"ב ע"ש. אלא אפי' למאי דקיי"ל וסתות לאו דאורייתא מ"מ כבר השריש נודע ביהודה וכן נמצא בהרא"ה בבדק הבית דפרישה סמוך לוסתה דאורייתא נהי שמא ראתה לא אמרינן אבל שמא תראה חיישינן מן התורה ביום דאתחזק הוסת. וכעת נ"ל סברא גדולה לזה דהא הך חזקה דאתחזק ג' פעמים משור המועד ילפינן והתם אינו אלא שמא יגח דהבעלים ה"ל לשמרו או לשחטו שמא יגח היום ולכן אם

נגח חייבי' אבל אם עבר היום ולא נודע לנו אם נגח או לא אין אומרים בודאי נגח וכן אשה שמלה בנה ג' פעמים ומת לא תמול עוד שמא ימות אבל עם עברה ומלה ולא נודע לנו מה היה לו אינינו בחזקת מת וכן ברוב הדברים חוץ מי שלקה ושנה שמכניסים אותו לכיפה צ"ע קצת. ועכ"פ וסתות לאו דאורייתא לענין שלא נאמר ודאי ראתה אבל צריך לפרוש סמוך לוסתה מדאוריתא שמא תראה ואפי' נימא עונה סמוך לוסתה נמי לאו דאורייתא ע' תוס' יבמות ס"ב ע"ב. אבל לפרוש ברגע הוסת הוא עכ"פ דאוריתא לפי הנ"ל. וא"כ לא תאומן האשה לומר אח"כ שעברה הוסת ג' פעמים ואיך תאומן נגד החזקה הלז שאין בידה לזה צריך וספרה לה ומוכח ע"א נאמן נגד חזקת תלתא זימני דנפקא משור המועד נגד חזקה זו מהימן ע"א. אבל דבר שאתחזק ממש שהוא כן ונפקא מויצא כהן מן הבית אין ע"א נאמן לומר שנשתני' החזקה וק"ל:

דלא איתחזק איסורא. פירש"י איסורא דחלב בהך חתיכה גופא עכ"ל. יתור לשון הוא זה. והיינו משום דכבר ביאר מהרי"ט בתשו' ח"ב ריש חי"ד שלו דרש"י ס"ל כהרמב"ם דספיקא דאוריתא מן התורה לקולא. וכן הוכחתי וברורתי בכמה מקומות בעזה"י. ועל כן חתיכה א' שאנו מסופקים אם הוא חלב או שומן מותר מן התורה בלי ע"א כלל. אך הכי מיירי מב' חתיכות א' חלב וא' שומן דאתחזק איסורא והאוכל א' מהם מייתי אשם תלוי'. ומ"מ ע"א נאמן לברר הספק ולומר שהוא מכיר שזו שומן. אע"ג דאתחזק איסורא בהאי דוכתא אבל בהאי חתיכה לא אתחזק איסורא משו"ה ע"א נאמן. אבל חתיכה שאתחזק בהאי חתיכה עצמה איסור כגון כרי טבל שהוא עצמו בחזקת איסור ובא עד אחד לומר שנתקן ואין בידו לא מהימן כיון שהחתיכה עצמה היה בחזקת איסור וה"נ איתתא בחזקת א"א ובא ע"א להעיד שנתגרשה ולהוציאה מחזקתה אין ע"א נאמן וזהו פשוט מאד בכוונת ותמיה גדולה על הגאון פנ"י ז"ל ע"ש שלא עמד בזה:

הוה דבר שבערוה. כ' תוס' משום דמספקי' ר"פ האשה רבה אי ע"א נאמן במקום חזקה או לא ע"כ נקיט תרווי'. ומ"ו הגאון חסיד שבכהונה מו"ה נתן אדלער כ"ץ זצ"ל אמר תרווי' צריכא דודאי גם בס"ד ידע דרובא בקיאי' ורק הואיל ואתחזק איסורא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לי' רובא וה"ל פלגא ופלגא והדר ה"ל ע"א נאמן באיסורין אך הכא ולא מהימן בפלגא ופלגא. נמצא אי ולא אתחזק הוה סגי בע"א דהרי איכא נמי רוב בקיאי' וסגי בע"א אפי' בחומרא דאשת איש. ואי לאו ערוה אע"ג דאתחזק מ"מ כיון דאיכא רובא נהי סמכינן מיעוטא לחזקה וה"ל פלגא ופלגא. מ"מ ע"א יכריע אבל השתא דהוה אתחזק וערוה א"כ אי סמכת מיעוטא לחזקה ה"ל פלגא ופלגא בדבר ערוה ולא מהני ע"א וא"ש ודפח"ח ושפתים יושק. אמנם רמב"ן והרבה פוסקים ס"ל מסוגי'

דשמעתין דע"א נאמן אפי' נגד חזקת איסור וסוגי' דר"פ האשה שקלא וטרי' בעלמא הוא ולעולם ע"א נאמן אפי' אתחזק מוספרה לה ולא ס"ל כהתוס' עי' חי' ר"פ האשה רבה וזה דעת התשב"ץ בי"ד ססי' ר"א לענין מקוה שנתמלאת ומביאו ש"ך י"ד סי' קכ"ז ס"ק ט"ו. והנה בח"מ סי' פ"ז בש"ך סקט"ו בסופו בע"א המחייבו שבועה ושוב אח"כ בא ע"א המסייעו פטרו דכשם שהראשון האמינו תורה ה"נ השני המסייעו. והקשה קצה"ח שהוא נגד מ"ש בש"ע יו"ד סי' ל"ט סקמ"ב ע"ש. ותי' התם טעמא משום כיון שבא הראשון ואמר כך כבר נתחזקה אצלינו כדבריו דהרי פסק רמב"ם פ"י מהל' סנהדרין ע"א אמר כלאים פירותי ושתק והאמינו הרי הם כלאים ולוקין עליו. וה"נ כבר נתחזקה הבהמה ע"י אמירת הע"א והשני הבא אח"כ ה"ל כמעיד נגד החזקה וע"א לא מהימן נגד החזקה ע"ש. ויפה כתב אלא שלא ביאר שהרי הך די"ד סי' ל"ט בסרכא הוא בב"י שם בשם תשב"ץ והתשב"ץ ס"ל ע"א נאמן אפילו דאתחזק איסורא. ואני אבאר בעזה"י דע"כ לא ס"ל לרמב"ן וסיעתו ע"א נאמן אפי' נגד החזקה אלא לומר שנשתנית ממה שהיתה לומר שנתקן הכרי ונתמלאת המקוה ונטהרה האשה ע"י המקוה וכדומה. אבל אין ע"א נאמן להכחיש החזקה מה שאנו מתחזקים שהענין כך ובא ע"א לומר לא הי' כך לא נתחייב הכרי הזה בתרומה מעולם כי הכניסוהו דרך גגות זה לא נאמן ע"כ גבי סירכת הריאה שנתחזקה הבהמה ע"י ע"א שהיא טריפה וכך נתחזקה ואח"כ בא ע"א להכחיש החזקה בזה אינו נאמן גם לרמב"ן ותשב"ץ. אך כל זה ע"א שלא בהכחשת בעלים אבל אם הכחישוהו הבעלים לא נתחזק ע"פ מעולם ולכן בע"א מעיד שזה חייב לפלוני מנה ובע"ד מכחישו ובאיסור כה"ג דברי העד כמאן דליתא. אלא בממון הטילה התורה שבועה על הבעלים לברר דבריו אבל לא נוכל לומר שע"י העד הלז נתחזק הדבר אצלינו ז"א שהרי הבע"ד מכחשו אלא שצריך לברר ולכן כשיבא עד המסייעו הרי מוכחש הראשון וכבר בירר הבע"ד ע"י עד המסייע והבן זה:

רוב בקיאין הן. הא דחיישינן הכא אע"ג דאיכא רובא י"ל משום חזקת א"א מדאוריתא אפי' איכא רובא כמו במים שאין להם סוף כמ"ש תוס' ספ"ק דב"מ ד"ה איסורא מממונא. ובגט שאינו מקוים ולא אתוי' בי תרי איכא עוד טעם דנהי דמזויף לא טענינן לרבה מ"מ שלא לשמה במגו דמזויף ניטען כמו בממון בגובה מלקוחות אפילו אי לא טענינן מזויף מ"מ פרוע במגו דלקוחות אע"ג דפרוע לא שכיח דשטרך בידי מה בעי מ"מ במגו דמזויף טענינן לי'. ולפמ"ש פנ"י בכתובות פ"ב ע"ב לר' מנחם בר יוסי כשניסת יש לה חזקת היתר לבעלה השני א"כ ה"נ כשנתקיים בחותמיו וגם ניסת אם כן מגו ליכא דנתקיים וחזקת איסור ליכא דאדרבא יש חזקת היתר לבעלה השני. ולית לנו למיחש דלמא אשכח

מי ששמו כשמו רק שהבעל יערער והיינו דאמרינן לקמן ה' ע"ב דמיירי בניסת ונתקיים בחותמיו טעמא מאי דלמא אתי בעל ומערער וכו' ע"ש ולפ"ז מיירי אפילו קודם שלמדו ע"ש וק"ל:

ורבנן הוא דאצרוכי. פירש"י דלמא אשכח וכו' ופ' רמב"ן אע"ג דהיכי דלא אתחזק תרי יוסי בן שמעון לא חיישינן לי' מכל מקום מיעוטא איכא אפילו בלא אתחזק ואיכא נמי מיעוט סופרים הכותבים להתלמד וזורקים ה"ל תרי מיעוטא. ולפ"ז מ"ש לעיל עיקור חששא משום ב' נשיו ושמותיהם שוות ואפשר הא נמי מיעוט הוא שיהי' ב' נשיו שמותיהן שוות. והקשו תוס' הא בעי' מוכח מתוכו עיין לקמן שם דלרש"י לא בעי מוכח מתוכו ויש לו שם שיטה אחרת אך מה שהקשו הא לר"א אין מגרשים אלא זה בפני זה י"ל דלרש"י דלא בקיאים לשמה ה"ה דלא בקיאין בשינה שמו ושמה ואיכא קרתא דאיתי בה תרי יב"ש אלא מ"מ אין שמותיהן שוות שיש לכל א' חניכא שניכר בו ואין צריך לגרש נשותיהם זה בפני זה כיון שאין שוות בחניכא דשמותיהן. והכא חיישינן דילמא נכתב גט לאידך והי' מסומן ושוב מסרו לזה ולא חשש בשינה שמו שלא כ' בו חניכתו של זה שהרי אין בקיאים בשינה שמו ושמה. ועיין לקמן ר"פ כל הגט גרסי' בעדי מסירה ור"א הוא והוקשה תוס' לשיטתם ד' ע"א ד"ה דקיי"ל וכו' דס"ל דר"מ נמי בעי עדי מסירה אם כן מהאי טעמא אמר ור"א הוא מזה הוכיחו לר"מ בעי מוכח מתוכו ושוב הוקשה להם בב"ב דקאמר ביב"ש אין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה ת"ל אפילו זה בפני זה לא יגרשו דאין מוכח מתוכו ותירצו דאתי' כר"א דאפי' איכא עדי מסירה בעי' זה בפני זה. ומכח זה הקשו קושיתם אפירש"י בשמעתין אבל רש"י פסק כרי"ף ורמב"ם דלר"א ע"ח נמי כרתי לדידהו לא בעי לר"מ עדי מסירה אצל עדי חתימה. א"כ א"ש דאמרינן עדי מסירה ור"א היא דלר"מ ליכא ע"ח אם כן אין הכרח דבעי לר"מ מוכיח מתוכו. וגם אין הכרח בב"ב דבעי לר"א זה בפני זה ולק"מ קו' תוס':

דף ג.

האי קולא הוא חומרא. כ' תוס' בעדות אשה מתוך חומר וכו' רוצה לומר התם בעדות אשה אין מורידין יורשי' לנחלה על פי' דלענין ממון לא האמינו ע"א וחששו שמא חי הוא ויבוא ברגליו אך משום עיגונא הקילו והאמינו כאלו בודאי מת וקשה האי חומרא הוא דכשיבוא ויערער על נחלתו יהיה רע לאשה וחומר ותי' תוס' שלא תמצא עדים וכו':

חד אתי בעל ומערער פי' רש"י ואוקי חד לבהדי חד פי' לפי הס"ד דהשתא דלא הוה כע"א דנאמן באיסורין וגם לא עשאוהו רבנן כתרי בעריות דלא ידע ממידק דייק אלא

דלא צריך אלא עדות כל שהוא סגי בחד וא"כ כי אתי בעל ומערער הוה חד גבי חד ומשני מדיק דייק וה"ל כתרי אבל לעולם בעלמא יסבור רש"י דעד קמא מהימן כתרי ועיין פנ"י והנלע"ד כתבתי. והנה עמ"ש תוס' בשמעתין דמשום לעז לא פסלינן לגט היינו לעז שיוציא הבעל ולולי הוא לא היה אדם מפקפק אבל לעז דעלמא בלא בעל כגון כ' כהן ואינו כהן דאפי' יאמר הבעל שהוא גרשה העולם ילעיזו שאינו המגרש אפשר פסול אפי' בדיעבד עיין תוס' ורא"ש לקמן פ' ע"א ועיין טוש"ע סי' קכ"ט סעי' יו"ד ע"ש ובס' גט פשוט סקמ"ו:

בדין הוא דבקיום שטרות נמי לא ליבעי. הרמב"ם בפ"ג מעדות הל' ד' דין תורה שאין מקבלין עדות לא בד"נ ולא בד"מ אלא מפי העדים שנאמר על פי שני עדים מפיהם ולא מפי כתבם אבל מדברי סופרים שחותכין ד"מ בעדות שבשטר אע"פ שאין העדים קיימים שלא תנעול דלת בפני לוין ואין דנין בעדות שבשטר לא בדיני קנסות ואצ"ל במכות ובגלות אלא מפיהן ולא מפי כתבם עכ"ל. וכל הפוסקים חולקים וס"ל דלא מקרי עדות בכתב אלא מה שהעדים מעידים בכתב שנכתב שלא ברצון המתחייב אבל מה שהבעלים כותבים או מצוה לכתוב והעדים ברצון המתחייב זה דאורייתא ועיין לשון הרז"ה ספ"ד אחין ורמב"ן שם במלחמות ועש"ך ח"מ סי' כ"ח סקי"ד וסי' מ"ו סקל"ב. והנה הרמב"ן בסוף שורש ב' מהשגותיו על ס' המצות לרמב"ם הקשה משמעתין בדין הוא דבקיום שטרות נמי לא ליבעי וכו' הא מדאורייתא עדות שבשטר לאו כלום הוא רק חכמים הכשירו והם אמרו דבעי קיום ואם אינו מקוים אין כאן עדות לא דאורייתא ולא דרבנן. ותו קשי' גט גופא יוכיח דלר"מ עדי חתימה כתיבה באורייתא להדי' ולר"א נמי להרמב"ם מועיל ע"ח במקום עדי מסירה הרי מתירי' א"א לעלמא מפי כתבם. ותו בגיטין ל"ו ע"א פריך תיקון העולם דאורייתא הוא. וראיתי מ"ש בס' מגלת אסתר דמייתי לי' ש"ך סי' כ"ח וס' מרגניתא טבא על השרשים ומ"ש תומים סי' כ"ח ובספרו בני אהובה. ועמ"ש פנ"י ובקונטרס אחרון את הכל ראתה עיני ולקטתי מסברותיהם וחברתי מהם חי' א' עם הוספות נופך משלי ממה שחנני הש"י ואומר כי בקרא כתיב עפ"י שנים עדים יקום כבר כתבתי לעיל שכולל שני מיני עדות א' כל קיום דבר יהיה בפני שנים שהם גומרים הענין וכורתים וכדומה. והשני' שנים יעידו על כל דבר שכבר נעשה ונאמין להם שכך היה מעשה. וכתיב בקרא על פי ולא מפי כתבם ומסברא שזה שהקפיד מפיהם היינו בעד המעיד אבל עדות קנין וקיום כל דבר אדרבא כתיבה עדיפא השתא אם עושה המעשה בפני שני עדים הרואים מהני כ"ש כשמוסר לו השטר כתוב וחתום בעדים שקיים יותר דמעשה חתימת ידיו עדיף מראי' בעלמא אלא קנין ממון לא בעי עדים כלל

משום דהודאת בע"ד כמאה עדים אבל לעולם כתבם עדיף מראייתם המעשה בעלמא. אך מה שהקפידה תורה מפיהם היינו לבוא להעיד לפני ב"ד על שום דבר דאינו דומה אם יחקרו וישמעו מה שמוציאים מפיהם יבורר האמת מן השקר אבל אם יכתבו יכולין להמתיק שקר תחת קן קולמוס וע"כ מפיהם ולא מפי כתבם. והנה גט ילפי' דבר דבר מממון דבעי עדים לעיקור כריתות ולזה בודאי מהני כתבם. ואמנם אח"כ מועיל הגט הזה בעצמו לראי' ג"כ ובכל מקום שתוציא גיטה חתום בעדים מאמינים שנתגרשה או שליח שמביא גט חתום מאמינים לו לגרשה בו היינו משום שמן התורה הרי הוא כמו שנחקרה עדותן בב"ד ואין כאן חשש זיוף נמצא הגט שבידה או ביד השליח מודיע לנו שנתגרשה או שנעשה שליח דמאין בא גט חתום בעדים לידיהם אם לא מיד הבעל כיון דלא חציף לזיופא נמצא אין העדים החתומים מעידים מפי כתבם אלא אנחנו מעידים על פינו ולא על פי כתב שנודע לנו בברור שנתגרשה האשה דאלולי כן גט זה מנה לה וכ"כ להדיא הר"ן פ' המגרש בסוגי' דשלשה גטין פסולין במסקנת דבריו וע"ש. וצריך לומר מ"מ בשטר ראיות לא מהני זה כיון שתחלת השטר נכתב לראי' ומפי כתבם פסול והעדים החתומים לא ניתנו לכתוב מן התורה ע"כ אינו מועיל אלא בשטר קנין כגון גט וקדושין שהעדים ניתנו לכתוב מתחלה לקיים דבר ושוב הם לראי' ג"כ על דרך הנ"ל אבל עדי שטרי ראי' לא ניתנו לכתוב מן הדין ע"כ לא מהני מדאורייתא. ולקמן ל"ו ע"א הוה ס"ד דהעדים חותמים על הגט מפני תיקון העולם דקאי אגטי נשים ואשטרות דעלמא וגט הוא דאוריית' ושארי שטרות הם דברי נביאים וכ' בספר וחתום ע"כ כולל כולם בחדא מחתא דאורייתא נינהו ולא דקדק להפריש ביניהם. ולפ"ז בגט אפי' אין העדים זוכרים או שכבר מתו מ"מ תנשא בגט זה דאנן העדים ולא החתומים כנ"ל:

והנה זה לי כשלשים שנה סדרתי קדושין על תנאי למי שאחיו נעלם. והושבתי ב"ד לקבל העדות על כל אשר נעשה ולפסוק פסק שאשה זו לא תזקק ליבם לכשיקימו כל התנאים הכתובים בקבלת עדות הנ"ל ואמרתי אם ניתן בידה רק כתב קבלת עדות וכמ"ש בנוב"י קמא. א"כ לאחר זמן כשתצטרך לו ה"ל מפי כתבם אבל במעשה ב"ד לא שייך מפי כתבם שכן משמע מלשון תוס' בבא בתרא מ' ע"א וקיום שטרות נמי מעשה ב"ד הוא וכל מעב"ד נכתב שלא ברצון המתחייב. והן עתה ראיתי דברי מ"ו הגאון בהפלא"ה בס' המקנה קידושין כ"ו ע"א שכתב בפשיטות אם מיד אחר המעשה מקיימים השטר בב"ד עפ"י עדים עצמם וכותבים קיום ב"ד תו לא מפי כתבם דמעב"ד כשר מפי כתב וכ' שזה כוונת הכתוב וכתב בספר וחתם והעיד עדים מיד לפני ב"ד שיהיה פסק ב"ד ושוב הוה עדות דאורייתא ואמרתי שישו בני מעי. ומאז אמרתי ליישב דברי רבינו סעדי' גאון

דמייתי רמב"ן פ' שופטים עפ"י שני עדים ושלשה עדים יומת המת דדרשי' מיני' להקיש שלשה לשנים לעשות דינו כיוצא בהם ספ"ק דמכות ואין מקרא יוצא מידי פשוטו ופי' ר' סעדי' ב' עדים ושלשה מקבלים עדות העדות וכ' הרמב"ן עליו אין בקרא אלא עדים ולא דיינים. ותו טעה הגאון בדינו דהרי בד"נ קאי ובעי כ"ג לדונם ושלשה מה בעי הכי. והיה נ"ל לפי הנ"ל בעלמא בדיני ממונות אם אין העדים יכולים לבא לב"ד ולשלוח מכתבם ה"ל מפי כתבם. יעשו ב"ד במקומם ויעידו לפניהם והם יכתבו מה ששמעו ויחתמו בתורת ב"ד וישלחו לב"ד הפוסקים עפ"י אותו הכתב. וס"ל להגאון גם בד"נ כן אם שלשה שמעו מפיהם ודרשו וחקרו היטב וכותבים ושולחים לב"ד של כ"ג יעשו דין עפ"י זה נמצא שלשה הם מקבלי עדות וגם עדים דגבי העדים הם ב"ד מקבלים עדות ולגבי ב"ד הגדול הם רק עדים מעידים מה ששמעו ולא הוה מפי כתבם ולא עד מפי עד כיון דהוא מעשה ב"ד. וכעת הדרנא בי' בפי' כוונת הגאון ז"ל. ונתעוררתי יען ראיתי בסדור הגט בשם מהרש"ל בעל מום לא יהיה עד לגירושין ומביאו בד"מ וכ' שאין ראוי להתיר א"א לעלמא ע"י בעל מום. והוא דבר שאין לו שחר וכי לצבא מלחמה הוא צריך שלא יתיר בעל מום א"א לעלמא ע"כ אמרתי לפרש דרך פשוטו בפסק של הגאון ר' סעדי' באופן אחר. ודאי ג' דיינים שאינם יושבים עם הסנהדרין במושב א' אינם יכולין לקבל עדות ד"נ. אך אם מאותן סנהדרין אין בהם אלא שלשה המכירים ומבינים לשון העדים ושלשה אלה חוקרים ודורשים בלשונם העדים ומתרגמין הדברים לחבירו כיון שכולם במעמד א' איננו בכלל שלא ישמעו סנהדרין מפי תורגמן כיון שמהם מבינים וחוקרים במעמד הסנהדרין נמצא ג' אלו הוו עדים להעיד לאחרים מה שהבינו מהעדים וגם דיינים הם ואין זה בכלל אין עד נעשה דיין. וס"ל למהרי"ל כי היכי דדרשינן להקיש שלשה לשנים כך ע"ד פשוטו של מקרא שפירשו הגאון הנ"ל ג"כ מקשינן שנים לשלשה מה ג' אלו שהם מיושבי סנהדרין צריכין כולך יפה רעיתי ומום אין בך שהמום פוסל בהם ה"ה ב' עדי ד"נ מום פוסל בהם. ומעתה כ' מסברא גט שהוא כעין ד"נ להתיר א"א לעלמא צריכין עדים כעין ד"נ כלך יפה ומום אין בהם. כתבתי זה לפרש דעת קדוש עליון מהרי"ל זצ"ל אבל לדינא אין לחוש כ"כ לזה:

חדא מתלת גאיז. נ"ל היינו טעמא שכ' בד"מ ומייתי בש"ע קפידא לכתחלה לומר בפ"נ בלה"ק דוקא ואם אינו מכיר בלה"ק אומרים לו מלה במלה משום דבשארי לשונות הוה בפני נכתב יותר משתי תיבות כי בפני הנקודה קמץ פתח מורה כאלו נאמר בפני עצמי ונון של נכתב במקום נעשה מעשה הכתיבה ובשארי לשונות צריך להאריך וחיישינן דלמא גייז אע"ג דקיי"ל כרבא דלית לי' מיגז גייז מ"מ כל מה דאפשר לכתחלה לעשות

ככ"ע שפיר דמי. ועוד נ"ל למסקנא לא צריכא למה שנדחקו רש"י ותוס' דחששא כרבה שמא אשכח ששמו כשמו דלא שכיח וגם לא כהתוס' דהרי הסופרים זהירים שלא ישליכו מה שכתבו להתלמד. אלא לפמ"ש רמב"ן ומבואר היטיב בב"י סי' קל"א משו"ה פוסל ראב"ד בדיעבד טופס גטין אטו תורף טפי במחובר ובחשו"ק משום דשכיח טפי שיכתוב טופס ומשתלי לכתוב גם תורף ע"ש. וא"כ לרבנן דהתם דהתירו טופס משום תקנת סופר א"כ נקל הוא לערער שברגילתו שכחו גם תורף משו"ה חשש רבה. אך רבא ס"ל מתני' דטופס ר"מ ולא תרי תנאי אליבא דר"א אבל למאי דקיי"ל כר"א אפי' טופס פסול כפסק רמב"ן וליכא למיחש דסופרי מיגמר גמירי. וא"כ ש"ס דהכא דקאמר רבה ורבא פליגי במיגז גייז ולא קאמר דפליגי בהנ"ל וגם רש"י ותוס' שנדחקו בטעמא דרבה היינו לפי שקלא דשמעתין דמתני' דמחובר אתי כר"מ וחתמו ממש ומכ"ש מתני' דטופסי גטין ע"ש ותבין. א"כ ע"פ צ"ל לרבה טעם אחר וצ"ל דפליגי בגייז אבל למסקנא לא צריך. וי"ל גם רבא אית לי' גייז והא דלא אמר כרבה היינו משום טעם הנ"ל:

הכא אשה מהימני. ורבא לא חש להשיב אאשה ובע"ד משום דלא שכיחא. מ"מ ה"ל להזכיר זה ונ"ל משום דהא דפשיטא לי' דידענו לא מהני היינו משום דתנן רפ"ב בפנינו נחתם והמ"ל ידענו. וק' מאי קושי' מתני' נקטה לישנא דשייך בכל השלוחים אפי' באשה המביאה גט דלא מהני ידענו בתורת קיום ונקיט בפנינו נכתב דשייך בכל השלוחים אע"כ צ"ל רבה ס"ל כיון דלא שכיחא דאיתתא מייתי גיטה לא הוי לי' למינקט בפנינו נכתב משום אשה א"כ מכ"ש דלא ליחוש אתי לאחלופי משום אשה ולא חש להשיב. אמנם רבא לעצמו ס"ל איתתא בי תרי שכיחא דאתית עם חבורת אנשים ושפיר תנן בפנינו נכתב משום אשה המביאה עם עוד א'. אבל אשה יחידה המביאה גט לא שכיחא דאתתא בדברא לא שכיחי דבעי שימור ולא תתיחד בשדה. וכעין זה נ"ל ליישב מ"ש רבינו פרץ דלכתחלה יתנו בפני שלשה אע"ג דקיי"ל בפני שנים נותנו לה מ"מ טוב לתנו לה בפני ג' לבר משליח עמ"ש בש"ע. וטעמא בעי הא קיי"ל כר' יוחנן אלא י"ל הא דאמר ר' יוחנן לקמן ה' ע"ב אשה מידע ידיעי ולא סמכו עלה ע"ש היינו בצירוף דכל עצמה אשה לא שכיח דמייתי גיטא אבל זולת זה בודאי יש לחוש דיסמכו עלה כיון דאיכא שני' עמה כמ"ש רמב"ן בשמעתין. והשתא כיון דטעמי' דר' יוחנן משום אשה לא שכיח וטעמא דלא שכיח כי איתתא בדברא לא שכיח דהרי קיי"ל כרבא וא"כ דתנן בפ"ב בפנינו נחתם ולא ידענו ע"כ משום אשה דשכיחי עם אנשים. אבל אשה יחידית בדברא לא שכיחי. וא"כ בזמנינו דניידי ומצרכי מערסא לערסא ומשכונה לשכונה איתתא שכיחא ואיכא למיחש דלמא אתי למסמך עלה ע"כ יתננו בפני שלשה:

אטו הכא כי אמר ידעתי וכו'. כך הוא גירסת רש"י והקשו תוס' לא לשתמיט תנא למיתנא בשום מקום ידעתי במקום בפני נחתם והנה לולי דברי רש"י רפ"ב דמפרש גם למסקנא לרבא מהני ידעתי הייתי אומר באמת לא מהני ידעתי אך ה"ק רבא אי לא הוה אמרי' בפני נכתב רק נחתם והיה ניכר לעין כל שמשום קיום אומר כן אז היה חוכא וטלולא אי ידענא לא מהני ואז היה ידעתי מהני ואז לא הוה היכרא ואתי לאחלופי. אבל השתא שתיקנו בפני נכתב שוב לא מהני ידעתי החתימה שלא לומר ב' לשונות בפ"נ וידעתי החתימה אלא בפני נעשו גם שניהם ולק"מ קו' תוס' מכולה מתניתא. אלא דלא ניחא לרש"י רפ"ב בזה דא"כ תיקשי ארבה קו' תוס' היא גופא קשי' לימא כרבא משום קיום מיצטרך בפני נכתב משום איחלופי דליכא למימר משום דבכולהו מתניתא תנן בפני נחתם ז"א אלא למסקנא שתיקנו בפני נכתב אבל אי לא הוה מתקנו נכתב הי' ידעתי מהני אע"כ אין זה סברא דשפיר י"ל בשתי לשונות בפ"נ וידעתי החתימה תדע שהרי מהני שמעתי קן קולמסא בכתיב' ובפני נחתם דבחתימה לא מהני קן קולמסא כמ"ש כבר לעיל בביאור וה"ה דמהני שמעתי קן קולמסא בכתיבה וידעתי החתימה. וממילא למדנו תי' נמי לקו' תוס' מכולהי מתנייתא דתנן בפ"נ ולא תנן ידעתי. הרי ג"כ תנן בפני נכתב ולא תנן שמעתי קן קולמסא ה"נ נימא גבי בפ"נ וידעתי. והנה מ"ש תוס' דלרבה דוקא מידק דייק ולא בידעתי נראה היינו בענין לשמה אי אמר ידעתי שנכתב לשמה אינו מבואר ידיעה ברורה ומנא ידע השמע או ראה. אבל לענין קיום בודאי הוה ידעתי ידיעה ברורה כמו בפני שהרי ידעתי החתימה פי' שמכיר חתימת ידי העדים והיינו ממש ידיעה ברורה כאלו נכתב לפניו. ונראה היא גופא דידענו דלשמה לא דייק שפיר לאו מסברא ידעינן כן אלא הוכיח כן מדתנן בפנינו נחתם ולא תנן ידענו ש"מ ידענו לא מהני ומטעם הנ"ל. אבל לולי ההכרח ה"א גם בלשמה מהני ידענו. וכן מוכח ממ"ש תוס' סוף ד"ה אין כותבים במחובר וכו' אף למסקנא דרבה איתי לי' דרבא כדפירשנו עכ"ל וכ' מהרש"א מר"מ עצמו מוכח ע"ש ולפמ"ש לא מוכח מדי מר"מ וק"ל:

מאן האי תנא וכו' עיין תוס' ועיין תה"ד סי' רכ"ח ובתשו' מהרי"ו סי' כ"ז והם גרסו בהרמב"ם פ"ג הלכה ח' גט שכתבו סופר לשמו ולשמה וחתמו עדים שלא לשמה כשר ע"ש ס"ל רב אשי פליג אדרבי אבא ומכשיר לר"א מזויף מתוכו אך המהרי"ו כ' הטעם כיון שכבר כתבו הסופר לשמה שוב אם כ' עדים סתם סתמא לשמו קיימו כיון שכבר נכתב לשמה. והנה נוסחתנו ברמב"ם ובכל נושאי כליו ובטור בשמו שהוא פסול רק אינו בטל אבל הוא פסול שהוא כמזוייף מתוכו ומוכח בהיפך מהנ"ל שאעפ"י שנכתב להדי' בפירוש לשמה מ"מ עדיין החתימה סתמא שלא לשמה קיימא. ועי' תוס' ריש

זבחים שכ' אפי' אשה שזינתה מ"מ אין סתמא להתגרש בגט זה קיימא ועוד אפשר שידור עמה בעדים ולא יגרש אותה כלל. וכ' טה"ק שם דנפקא מיני' בין ב' התי' הוא חתימת עדים אחר שכבר נכתב הגט שסתמא לגרש בגט זה קיימא אלא שי"ל כתי' השני שאפשר שימלוך ולא יגרש אותה כלל ע"ש. מהמורם אומר אני אע"ג דלרבא דלא חייש לשמה א"כ אי אומר בפני נכתב הוה היכרא דגט שאני משטרות ולא אתי לאחלופי. ומהני ידענו בחתימה מ"מ לרבה דמשום לשמה י"ל אע"ג דאמר בפ"נ משום לשמה מ"מ יכירו העולם דבפני נחתם משום קיום דכיון שנכתב לשמה פשיטא שסתמא דחתימה לשמה קיימא ובפני נחתם ע"כ רק משום קיום ואתי לאיחלופא בקיום שטרות דעלמא. וצריך לתקן דידענו לא ליהני משום היכרא. והדרא קושי' תוס' לדוכתי' לימא בפ"נ משום לשמה ובפ"נ משום קיום וידענו לא מהני משום איחלופי. אלא י"ל כמ"ש רשב"א א"כ ה"ל לרבה להזכיר קיום בדיעבד והרי לא הזכיר קיום כלל ולא אמר אלא לשמה פי' בשלמא אי לרבה כתיבה וחתימה תרווייהו לשמה אע"ג דאית לי' נמי טעמא דקיום ונפקא מיני' בא"י גופי' מהגמוניא להגמוניא וכדומה מ"מ לא הזכיר רבה קיום בדבריו כיון דלא הוזכר ארץ ישראל במתני' שצריך בפ"נ ובפ"נ ולא יהיב טעמא אלא אמדינת הים שנזכר במשנתינו. אבל אי ס"ד בפ"נ משום לשמה ובפ"נ משום קיום ה"ל להזכיר טעמא דקיום. ולפ"ז לריב"ל דס"ל לקמן נמי טעמא דלשמה לדידי' שפיר י"ל בפ"נ משום לשמה ובפ"נ משום קיום:

דף ג:

אי ר"מ חתימה בעי וכו' הקש' תוס' לר"מ אי לא אמר בפ"נ ובפ"נ הולד ממזר. לכאורה אפשר לומר לקמן ט"ז ע"ב פליגי ר' יהודה ורבנן ולר' יהודה אחר שלמדו לשמה יחזור הדבר לקלקולו לא חייש ולאחלופי חייש ע"ש נמצא לאחר שלמדו מהני ידענו כמו לרבא ובעי בפ"נ משום איחלופי. ומשנה דקתני שנים אומרים בפנינו נחתם ולא ידענו אתי' כרבנן דחיישי שמא יחזור הדבר לקלקולו וחיישינן משום לשמה ולא מהני ידענו אבל ר' יהודה ס"ל כנ"ל א"כ י"ל ר"מ נמי כר' יהודה ס"ל ובעי בפ"נ ונחתם. ומ"מ ש"ס פריך מאן האי תנא דמשנתינו דגם אחר שלמדו לא מהני ידענו ובעי חתימה לשמה וגם כתיבה ולק"מ קו' תוס'. אלא צריך להבין הא רבי אשי בעי לאוקמי משנתינו כר' יהודה והא ר' יהודה לאחר שלמדו לא חייש ליחזור לקלקולו ואיך מתוקמא כוותי' מתני' דאינו יכול לומר ומוקמי' בחרש וכדלקמן. ודוחק לומר בהא ס"ל כר' יהודה דבעי כתיבה וחתימה לשמה ובהא לא ס"ל כר' יהודה בלאחר שלמדו זהו דוחק אלא י"ל רב אשי לא ס"ל כי

הך אוקימתא דלקמן ט"ז ע"ב הנ"ל אלא אפי' ללישנא בתרא שם ס"ל לרבה כלישנא קמא כמ"ש תוס' שם בד"ה ורבה וכו' ה"ה דהוה מצי לשנויי ע"ש. וא"כ תיקשי לרב אשי אליבא דרבה הא דאמר ר"מ אי לא אמר בפ"נ ובפ"נ הולד ממזר ויפה הקשו תוס'. ורמב"ן תי' דבפני נכתב דר"מ משום סירכי' דרבנן נקיט ע"ש:

דתנן אין כותבין במחובר וכו'. יל"ד טפי ה"ל לאתוי' מתני' כ"ב ע"ב הכל כשרים לכתוב הגט ומבואר שם כ"ג ע"א מאן דמוקי מתני' דמחובר כר"מ מוקי נמי הך כר"מ והכל כשרים אפי' לכתחילה וקיל ממחובר. ועלה קאמר ר"נ מצאו באשפה וכו' וה"ל להש"ס לאתי' הך משנה וצ"ע:

אי ר"א כתיבה בעי חתימה לא בעי. סברת ר"א מבוארת מפרש הפסוק כפשוטו כתיבה ממש אבל סברת ר"מ תמוה מאד מה ראה על זה להוציא קרא ממשמעותי' ככל התורה וכתב כתיבה ממש ובשטרות כתיב וכתב בספר וחתם. ונלע"ד דה"ל למיכתב וכתב לה כריתות בספר שיכתוב דברים הכורתים יכתוב בספר כמו וכתב הכהן האלות בספר אע"כ קרא מיירי שכבר נכתב ספר הכריתות ואמר וכתב היינו וחתם לה ספר כריתות שכבר נכתב עליו הכריתות ע"י מאן דהוא יחתום הבעל עליו. ור"א ס"ל דלא המו"ל בספר כרבנן דר' יוסי לקמן כ"א ע"ב א"נ כמ"ש תוס' במנחות ל"ג ע"א ד"ה כתיבה וכו'. מ"מ לר"מ נראה לפי הנ"ל חתם בחתם יד הבעל ה"ל כשני עדים ולזה נתכוין רש"י במתני' ג' גטין פסולים דר"מ היא וכתב בכתב ידו היינו כחתם ידו. וללישנא בתרא דלאו ר"מ היא ה"ל כתב ידו ממש בלי חתימתו. והתם פירש"י דמשו"ה כתב בכ"י פסול מדרבנן גזירה משום כתב סופר היינו כתב ידו בחתם סופר מיחלף אבל כ"י בלי חתימתו בודאי לא מיחלף בכ"י אינש דעלמא בלא חתימה וע"כ צ"ל כתוס' משום דהוה כאין בו זמן. אך קשה ה"ל להקדים אין בו זמן ברישא. והנה בפ"ק דמגילה דרש ר"מ ותהי לו לבת לבית והקשו תוס' מ"ט לא גרשה מרדכי ותנצל מכאשר אבדתי אבדתי ותי' משום שצריך עדים ויודע למלך והקשה רשב"א הא כ' בכ"י ואין עליו עדים כשר מן התורה נתכוין להנ"ל דאפי' לר"מ דתני בת בית הא לר"מ סגי בחתם ידו. מיהו לתוס' לק"מ דס"ל לר"מ נמי אין דבר שבערוה פחות משנים ולא סגי פחות מב' עדי מסירה אך רשב"א לטעמי' בקידושין מ"ה ע"ב כ' מ"ש בקידושין וגטין הוה חב לאחריני אינו אלא כעין חב לאחרינא ומגז"ה שלא יהא מועיל הודאת בע"ד חוץ בגט דגילה קרא וכתב לה מהני הודאת בע"ד בלי עדים ולא ילפינן מיני אפי' הוי קדושין ע"ש וא"כ יפה הקשה ה"ל למרדכי לגרש בחתם ידו בלי עדים. ומשו"ה סיים רשב"א אין מתיישבים על דברי אגדה ולא תי' כלום ואני אומר רבותא למידחי' דברי רבותינו וע' תוס' ס"פ בן סורר ומורה פלפולא רבא באגדה זו לדינא

ולא דחאו כלאחר יד. והנלע"ד אע"ג דכתב רשב"א דבגט גלי קרא דמהני הודאת בע"ד מ"מ היינו היכי דלא חב לאחרים דפסול כהונה לא הוה חב לאחרינא דאם לא תרצה להנשא לכהן מי יכרחנה להנשא לו כמ"ש רשב"א שם ומכ"ש אסתר דבלא"ה פסולה לכהונה שהרי נבעלה לגוי. אבל היכא דבאמת חב לאחריני כגון שאין לו בנים ויש לו אח דאם ימות בלא בנים תתיבם לו על כרחה. וע"י גירושין מחייבים להאח ההיא מודה רשב"א דבעי' תרי ולא מהני הודאת בע"ד. ומ"מ לא ניחא לרשב"א למימר דמרדכי הכי הוה דלא היה לו בנים והוה לי' אח דהכא כתיב ודובר שלום לכל זרעו משו"ה הקשה ולפע"ד י"ל זרעו לא קאי אזרע מרדכי דלדידי' לא הוה לי' באותו זמן ולכל זרעו קאי אעמו דובר שלום לכל זרעו של עמו כמו דכתיב זרע ישראל וה"ל כפל ענין א' במלות שונות דובר שלום לכל עמו ודובר שלום לכל זרע ישראל:

והא ג' גטין פסולים ולא בעי ר"א חתימה לשמה. יתור לשון הלז פירש"י דמדפסול רק מדרבנן ש"מ ר"א אפי' מדרבנן מכשיר. משמע דאי הוה פסול מדרבנן בלא חתימת העדים הוה א"ש דבעי' נמי לשמה ובעי נמי בפ"נ. וצ"ע א"כ נימא ת"ק דר"א הוא דפוסל מדרבנן וא"כ בעי לשמה ובפ"נ ועכצ"ל נהי מדרבנן בעי חתימת עדים אבל לשמה לא בעי או לכל הפחות אין לתקן בשביל זה בפ"נ א"כ לא צריך לייתור הלשון הלז ויש לדחוק ת"ק ר"מ וכ"י היינו חתם ידו וכדלעיל וא"כ בפני נכתב לא בעי:

יש בו זמן ואין בו אלא ע"א פירש"י כ' סופר ועד פי' כן דלא נצטרך לדחוקא שכ' תוס' ד"ה יש בו זמן וכו' ע"כ פי' כפשוטו כ' סופר אבל צ"ע דקיי"ל כרב ור' יוחנן לקמן כ' סופר ועד הולד ממזר וכתב ידו שנינו וכמ"ש תוס' ומ"ט פרש"י שלא כהלכתא. ע"כ נלע"ד דהרי"ף פי' המגרש כ' דגאון אמר משו"ה פסול כתב סופר ע"א והולד ממזר דה"ל מזויף מתוכו והשתא בהס"ד דלא אסיק אדעתי' הך דמזויף מתוכו א"כ לכ"ע כתב סופר וע"א אינו ממזר וא"כ נוח יותר לפרש בכתב סופר ועד שלא נצטרך לדחוק כמ"ש תוס' ד"ה יש בו זמן:

וגובה מנכסים משועבדים. לרש"י בפי' השני גובה בכל השטרות מנכסים משועבדים והתוס' סוף ד"ה וגובה כ' רש"י לקמן י"א סוף ע"א משמע דאינו גובה אלא מבני חרי ולקמן אי"ה בסמוך גבי דקיי"ל הלכה כר"א בגטין נכתוב יישוב לזה:

מפני תיקון העולם פירש"י שמא ימותו וכו' תראה חתימתם לעדים אחרים והם יכירוהו עכ"ל. ולא פי' לן מה יועילו אם יכירו חתימת העדים הא בעי' עדי מסירה ואם כוונתו כמ"ש רשב"א בשמעתין לקמן גבי מזויף שכיון שעדים חתומים מסתמא נעשה הכל כדין ונמסר בפני עדי מסירה ע"ש ה"ל רש"י לפרש. אבל כוונת רש"י שהעדים חותמים

רוצה לומר שהעדי מסירה הם עצמם יחתמו עצמם על הגט כמו שאנו נוהגים וכן פירש"י לקמן כ"ג ריש ע"א ד"ה והוא שיהיה גדול עע"ג וז"ל וסיפא דקאמר שאין קיום הגט אלא בחותמיו היינו עדי מסירה שרוב גטין נמסרים בפני החותמים עכ"ל וצ"ל הא דכותבים גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו על המיעוט קאמר ובגטין הנשלחים ממ"ה וכה"ג וא"כ ר"מ היא דכבר כתבתי לעיל דלרש"י דלא בעי מוכח מתוכו אתי' מתני' דהתם כר"מ. ועפי' רש"י לקמן יו"ד ע"א ד"ה איכא ביניהו שמות מובהקים וכו' ע"ש תראה כי המזויף מתוכו דעדים גוים או שארי פסולים היינו משום דאתי בעל למסמך אהחותמים שהי' הם עצמם עידי מסירה ולא שהב"ד יסמוך עליהם אלא הבעל יסמוך עליהם וכששמותם מובהקים יכירום שאינם ישראלים. ולזה נתכוון גם הרשב"א בשמעתין גבי מזויף מתוכו והגאון בית מאיר סי' קל"א לא עמד על כוונתו ע"ש:

דף ד.

מודה ר"א במזויף מתוכו. תוס' נדחקו בפירושם ולשיטת רי"ף עידי חתימה נמי כרתי ע"ש וכמ"ש הר"ן פ' המגרש ראי' מזה לשיטת הרי"ף ורשב"א בחי' כ' אפי' אי לא נימא כהרי"ף מ"מ כיון דע"י נדע שהגט נעשה בהכשר ה"ל חתימתם מן הכתיבה מן התורף ובעי לשמה מן התורה. ולשון רש"י בסנהדרין כ"ח ע"ב צ"ע מ"ש ד"ה במזויף מתוכו וכו' במאי קני לי' בהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא עכ"ל. ואיך ובמה נעשה חספא בעלמא כיון שנכתב בכשרות ונמסר בפני ע"מ רק חיישי' דלמא אתי ב"ד למסמך עלי' כמ"ש תוס' בשמעתין או אתי בע"ד למסמך עליהו כמ"ש לעיל בשם רש"י אבל להניח שהוא חספא בעלמא דמזה הטעם לא יקנה לא הבנתי ונוטה קצת לדברי הרשב"א הנ"ל כיון דתקנו חתימה ה"ל בכלל תורף השטר וכיון שהתורף נכתב בשום פסול ה"ל השטר חספא בעלמא אע"פ שאינו דומה לדרשב"א דמיירי בגט דבעי כתיבה לשמה והכא בשאר שטרות ועדיין צריך עיון. ודע להפוסקים דמפני תיקון העולם לאו עצה טובה אלא פסול מדרבנן בלא עדים ודלא כמ"ש תוס' לעיל סוף ד"ה יש בו זמן וכו'. לאותן הפוסקים הוצרכו לתקן שיהי' חתימת הגט מתורף הכתיבה דאל"ה אלא מילתא באנפי נפשי' נמצא מיד שנכתב הגט הוא ראוי ליתנו מן התורה ומ"מ א"א ליתנו כך שחסר חתימת העדים וה"ל מחוסר מעשה בין כתיבה לנתינה ואנן בעי' וכתב ונתן. בשלמא אי עצה טובה בעלמא א"כ הוה חתימת העדים כמדבר דברים בעלמא בין כתיבה לנתינה אבל כשמעכב הדבר וא"א לתנו בלא"ה ה"ל מחוסר מעשה בין כתיבה לנתינה אבל הם תיקנו שיהי' הכל מעין כתיבת התורף וכולי חדא כתיבה היא וממילא פסול שלא לשמה:

רב אשי אמר וכו' כ' בית מאיר לדינא לא פליג ר"א אמזוייף דא"כ הוה מזויף מתוכו שלא כהלכתא ורב אשי מוקי מתני' כר' יהודה לבר מהילכתא א"כ מאי דחיק רבא מ"ט לא אמר כרבה למוקי' דלא כהלכתא ואין לומר קושי' הש"ס דרבא יאמר בפ"נ משום לשמה ובפ"נ משום קיום דתי' ש"ס א"כ ליתני בפני נחתם לשמה לא משמע כן אע"כ מזויף מתוכו הלכתא היא ע"ש ודיוק נכון הוא ואימא בי' מילתא המהרש"ל ביש"ש סי' י"ג כתב דאין לומר לכתחילה בפני נכתב ונחתם אלא בפני נחתם דיש לטעות בפני נכתב וגם נחתם אבל לא בפני ע"כ לכתחילה לא יאמר כן וראי' דבכל משניות קתני בפני נכתב ובפ"נ והלא הם הקפידו שלא להרבות דברים דלמא מיגז גייז והוה לקצר ולומר בפנו"נ אע"כ קפידא יש ע"ש. ולא ניחא לי' למימר משו"ה תקנו כן משום אם יאמר בדבור אחד בפנו"נ ה"ל תלת מילי בחד ענינא וגייז אבל בפני נכתב ובפ"נ הוה תרי ענינא ולא גייז. אפשר מהרש"ל לא מחשיב לי' חד ענינא אפי' יאמר בפנו"נ ועוד רבא לא חייש לגייז. ונ"ל לרבא בלא"ה א"ש דלא יהי הטפל חשוב מהעיקור דבפני נחתם עיקור ונכתב משום איחלופי וע"כ קבעו בפני גבי נחתם ג"כ אך לרבה קשי' ומיהא אי אתי' כר' יהודה י"ל דרמזו לן דשניהם עיקרים הכתיבה והחתימה. אך אי כר"א ומשום מזויף בתוכו ולתוס' הוא חשש וגזירה בעלמא ע"כ נחתם הוא טפל וה"ל לתקן בפנו"נ ועכצ"ל כמו שכתבתי אני דגייז לי' ומשום דוחק זה נאיד רב אשי משינוי' דמזויף מתוכו דא"כ בפ"נ ל"ל והש"ס לעיל אה"נ הומ"ל משו"ה רבא לית לי' דרבה משום דשינוי' דמזויף ק' לימא בפנו"נ והוה צ"ל ורבה ס"ל שמא גייז ורבא לית לי' גייז א"כ עדיפא מיני' קאמר דפליגי בגייז דלשמה וק"ל:

עד שתהיה כתיבתו וחתימתו בתלוש. כ' תוס' דיטעו ואשרוש בין כתיבה לחתימה ולאו דוקא אשרוש אלא בטלו שם וכ' רשב"א מזה מוכח דתלוש ולבסוף חברו ובטלו הוה מחובר לענין גט. והנה הרמ"ה שבטור סי' קכ"ד ס"ל אם כתבו וחתמו בתלוש ושוב חברו ותלשו אינו פסול דה"ל קציצה בין כתיבה לנתינה. והרשב"א כתב דלא הקפידה תורה אלא בשעת כתיבה לא יהיה מחוסר מעשה אבל כשנכתב בשעה שלא היה מחוסר מעשה ושוב הפסיק בין כתיבה לנתינה בחיבור וקצץ לא איכפת לן דאל"ה תיהדר קושי' תוס' לדוכתה מה צריך לומר חתימתו בתלוש וא"ל כתי' תוס' שיטעו בין כתיבה לחתימה הא אפי' כתיבה וחתימה בתלוש וחזר וחיברה נמי פסול ולומר בין כתיבה לחתימה פוסל חיבור כ"ש אפי' לא בטלו שם ולאחר חתימה לא מפסיל אלא בחיבור גמור ז"א מנ"ל לחלק בכך ממ"נ אי קפידא רק שהכתיבה תהיה בתלוש וכמו שכ' לעיל א"כ בנתינה לא איכפת לן כלל. ואי הכוונה עד נתינה יהיה תלוש א"כ כדין הכתיבה כך דין הנתינה

ומנ"ל לחלק אע"כ דלא כרמ"ה הנ"ל אלו דברי רשב"א בחידושיו לקמן. ולפע"ד ליישב הנה פסול מחובר מייתי רשב"א ורא"ש מלשון ונתן בידו דבר המטלטל וניתן אפי' מקנה לה הקרקע לא מהני. ושוב כתב בירושלמי מייתי מספר מה ספר סתמו אינו מחובר אף כל תלוש ע"ש וכ' ב"ש סי' קכ"ד דיש נפקותא בין הילפותת כגון עציץ דמטלטל מיד ליד ומ"מ אינו דומה לספר ע"ש. ונ"ל עוד חיבור קל שאינו מושרש ממש אינו דומה לספר ומ"מ ניתן מיד ליד ולפ"ז י"ל וכתב לה ספר קאי אכתיבה וכרשב"א אותו צריך שיהיה דומי' כספר שלא יהיה מחובר חיבור כ"ש ואהא קאמר עד שיהיה כתיבתו וחתימתו בתלוש לאפוקי חיבור בין כתיבה וחתימה אבל אחר החתימה יכול לחברו חיבור כ"ש ואם אח"כ חיברו חיבור מעלי' פסול מטעם ונתן בידה דבר המטלטל מיד ליד. ואם קצצו בינו לבינו ה"ל מחוסר קציצה בין חתימה לנתינה וא"ש דברי הרמ"ה. אלא לכאורה יש לפקפק דהר"א ששון רצה לומר ספר א' ולא שנים ושלשה ספרים לא נאמר אלא בכתיבה. אבל נקרע אחר החתימה ובנתינה אין קפידא ופר"ח פליג בכח גדול דוכתב ונתן בחדא מחתא מחתינהו. נמצא גם אהנ"ל קשה אי נימא דגם בנתינה פסול מחובר יש לנו לומר בספר מה ספר בתלוש אונתן נמי קאי ואין חילוק בין שיעור חיבור דכתיבה או דנתינה וכ"כ רשב"א. אך כבר ביארתי בתשובה דהא דר"א ששון ודפר"ח תלי' בפלוגתא דתנאי ר"ה ט' ע"ב לר' יהודה מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו ולרבנן דקיי"ל כוותי' מקרא גם לאחריו נדרש וצדקו דברי פר"ח דספר א' ולא ב' ספרים אונתן נמי קאי וה"ה בנידן שלפנינו שיעור חיבור כ"ש פוסל בין בכתיבה ובין בנתינה. ורק הקושי' אר' יהודה דאמר עד שתהא כתיבתו וחתימתו בתלוש ולר' יהודה שפיר י"ל ולחלק דהא ר"י ס"ל מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו א"כ בספר קאי רק אכתיבה ונתן בידה קאי אנתינה וכנ"ל ומ"מ הרמ"ה כ' סתם שאם חיבר בין חתימה לנתינה פסול ולא חילק בין חיבור לחיבור משום דלדידן קיי"ל מקרא נדרש לאחריו וק"ל:

דקיי"ל הלכה כר"א בגיטין. כ' תוס' משום דמיירי הכא בגטין נקט גטין אבל הלכה כמותו אף בשאר שטרות וכו'. ולפיכך צריך ליזהר שיהיה עדי מסירה וכו' עכ"ל. האי לפיכך צ"ע איך נמשך זה לכאן אפי' למ"ד בגטין ולא בשטרות מ"מ בגיטין צריך להיות ע"מ. ונ"ל לבאר בעזה"י דעת הרי"ף לר"א סגי בע"ח בלא ע"מ והיינו תיקון העולם ור' אפרים כתב דלא מהני ותיקון העולם הוא שעי"ז נדע שנעשה כתיקונו בע"מ. והר"ן הקשה איך נדע על מי נסמוך על העדים הרי כותבים גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו ומנא ידעו הם שניתן בע"מ ואי על הבעל אטו דינא גמירי הלא רגיל בכל שטרותיו למוסרם בלי ע"מ רק בע"ח א"כ מנא ידע ליתן גט בע"מ אע"כ ע"ח מהני בלא ע"מ והיינו תיקון העולם.

והנה לשיטת הרי"ף א"א לו' כמ"ש תוס' דגם לר"מ בעי' ע"מ משום דבר שבערוה דא"כ מה הועיל לר"א ע"ח כיון דצריך גם ע"מ וע"מ לבד סגי לר"א אע"כ רי"ף וסיעתא לא ס"ל כהתוס'. ואמנם תוס' דבעי למימר דבעי' דוקא ע"מ לר"א ועוד אפי' לר"מ צריך ע"כ לית להו כהרי"ף אלא ס"ל תיקון העולם כר' אפרים ע"י החתומים ניכר ונודע שנמסר כדינו לפני ע"מ ושלא תיקשי קו' הר"ן על מי נסמוך על הבעל הלא הבעל לאו דינא גמיר וימסור גט כאשר רגיל בשטרותיו כל השנה. ע"כ הקדימו תוס' דהלכה כר"א אף בשאר שטרות ורגיל כן כל השנה למסור שטרותיו בפני עדים וה"ה גט לאשתו וא"ש. ובדברים אלו י"ל סתירת רש"י דלעיל ואין להאריך במובן. עוד כ' תוס' אי סגי לר"א בע"ח דל ע"מ מהכא בע"ח סגי. ע' ר"ן פ' המגרש מסיק לא דע"ח כרתי אלא כיון שנחתמו עדים ויוצא מתחת ידה הרי אנחנו כלנו ע"מ שבא מיד הבעל לידה וסגי' בזה במקום ע"מ וא"כ לק"מ קושי' תוס' אכתי כיון שנתערבו הגטין אנחנו לא נדע מי המתגרשת בזה ומי בזה עד דמסיק לא בעי' נתינה לשמה:

והני נמי גמירי. יש לעיין מאי פשיטא לי' דגמירי ולא שכיחי. וי"ל דמסתמא בני חו"ל הסמוכים לא"י שכיחי בא"י ולמדים מהם ומשו"ה בקיאים וה"ה דעדים מצויין לקיימו. אך בני א"י לא שכיחי בח"ל אפי' בסמוכים וא"כ במוליך לא ימצא עדים לקיים ושוב גזרינן מביא אטו מוליך. כך הוה ס"ד השתא:

מובלעות וכו' עמ"ש בזה ובתוס' ומהרש"א לעיל במתני':

דף ד:

לרבא ניחא פירש"י ד"ה לא צריך ואע"ג דלא בקיאים לשמה וכו'. כ' פני יהושע דהוכרח לפרש כן דלא בקיאים ומ"מ לא חיישי' ללעז דאל"ה מאי קמ"ל דיוקא דמתני' ע"ש ונכון הוא. אלא שלקמן רבה אית לי' דרבא לא פי' כך אלא רבא ס"ל הכל בקיאין. והנלע"ד ע"ד פשוט דאי ס"ד דלרבא נמי לא בקיאי אלא דס"ל לא ניחוש ללעז דמיעוט ק' לכאורה נהי דמשו"ה לא ה"ל לתקן לומר בפ"נ ובפ"נ מ"מ השתא דתקנו לומר בכל מקום בפ"נ משום קיום לא ה"ל לשנותו וה"ל לתקן גם באותה מדינה בחו"ל לומר משום חשש לעז דלשמה. מיהו בהס"ד דה"א בא"י ממדינה למדינה צ"ל ולא באותה מדינה א"כ לק"מ דלא פליג רבנן בתקנתיהו ותיקנו ממדינה למדינה בין בא"י ובין בחו"ל צ"ל ובאותה מדינה לא יאמר אפי' בחו"ל. אך למסקנא דבתי דינם קביעי ובא"י כלל כלל אצ"ל ובחו"ל רק ממדינ' למדינ' קשה שפיר דה"ל להשוות מדותיהם ובחו"ל יצטרך בפ"נ ובפ"נ אפי'

באותה מדינה משום חשש לעז דלשמה כדי שיהיה תקנותיהם שוות בא"י א"צ ובחו"ל צריך אע"כ הכל בקיאים וליכא אפי' מיעוטא:

דכיון דאיכא עולי רגלים וכו' כיון דאיכא ב"ד דקביעי וכו'. יש לפרש זה באחד משני אופנים או דנימא כיון דשכיחי עולי רגלים ובתי דינים שם יתאספו כל עדרי צאן קדשים אם יביאו הגט לשם ימצאו קיום או נימא דעי"ז איכא שיירות מצוי' מעיר לעיר וגם במקומה תמצא קיום ע"י שיירות העוברת לעלות לרגל או לב"ד ואפשר נמי דתרווייהו איתנהו ועל דרך הראשון קשה לי א"כ מהגמוני' להגמוני' בא"י נהי שאין בני הגמוני' זו שכיחי בזו מ"מ במקום הועד שם יועדו כולם וימצאו זא"ז ויקיימו חתימותם. וכי ההגמון סגר הדרך שלא יעלו בני הגמוניא שלו לרגל או לב"ד וע"ד השני קשה א"כ לבתר דאתא רב לבבל ואיכא דסלקי ונחתי ועשו בבל כא"י לגטין א"כ לאו דוקא בבבל אלא בכל הדרך שמא"י עד בבל אצ"ל דסלקי ונחתי א"כ תיקשי קושי' ש"ס וי"ו ע"א מתיב ר' ירמיה וכו' וליכא לשנויי לבר מבבל הא קאמר מעכו לצפון והרי בבל הוא בין עכו לסוף צפון וה"ל למימר מבבל לצפון אבל מעכו לבבל איכא שיירות מצויי' וצע"ג:

עיר אחת היתה בא"י. כ' תוס' בלא ר' יצחק וכו'. ונלע"ד י"ל עפ"י מ"ש תוס' לקמן ס"ד ע"א ד"ה בעל נאמן וכו' ע"ש א"כ י"ל בלא ר' יצחק ה"א רבה ס"ל כר"ה ובעיר א' אמרינן מה הועילו חכמים בתקנתן וע"כ דקי"ל בפ"נ דאכתי יערער לפקדון נתתי לשיטת תוס' דגם בשליח הולכה יטעון כן. ע"כ הוצרך לומר מהגמוניא להגמוניא ליכא למימר לדידה הוה יהיב לי' דהא מקפידין ולא יכול לבא אצלה. והשליח הזה ע"י ערמה ותחבולה בסתר המדרגה המציא לה הגט ולעולם בחו"ל משו"ה הוצרך לאתויי הא דר' יצחק וכבר כתבתי מזה לעיל במשנתינו:

רבה אית לי' דרבה פירש"י אבל רבא לית לי' דרבה דס"ל דכולי בקיאין עכ"ל. מבואר מדבריו דאי לא דכולי בקיאים מודה רבא לחששא דרבה. ואמר מ"ו הגאון החסיד שבכהונה מו"ה נתן אדלער זצ"ל כ"ץ דבזה י"ל דברי ארחות חיים שכ' בזה"ז לא בקיאי משו"ה אפי' בעל עצמו שמביא גט ממקום אחר צ"ל בפ"נ ובפ"נ ובית שמואל פקפק על זה. ולהנ"ל ניחא דהרי הא דלא קיי"ל כרבה כ' הראשונים משום דשינוי דש"ס שינוי' דחיקא ולא סמכינן עלה. והנה בכלל זה ג"כ הא דמשני הש"ס בבעל עצמו מנקיט נקיט לי' בידים וערעורי קמערער לית לן הך סברא. אך רבא ס"ל אז היו הכל בקיאין ולפ"ז בזה"ז דליכא בקיאין גם לבעל חיישינן דמינקט בידי' ואפ"ה יערער ודפח"ח:

תנן המביא גט ואינו יוכל לומר והוינן בה וכו'. דעת הר"ן אלם יכול לכתוב קיומו ק"ו מחמשה נשים שאין נאמנין לומר מת בעלה נאמני' להביא גט שהכתב מוכיח. מכ"ש

אלם שכשר לכתוב מת בעלה כדלקמן ע"א ע"א. כש"כ שכשר לכתוב בפ"נ ובפ"נ. אבל דעת תוס' אינו כן דאלם אינו יכול לכתוב וכ' ב"י סי' קמ"ב דלא ק"ו הוא דעדות בכתב דפסול לאו משום נאמן ואינו נאמן הוא ולא שייך שהכתב מוכיח ע"ש ולכאורה ודאי לר"ת דעדים הראוי לבילה יכולים לשלוח כ"י לב"ד ורק אלם פסול משום שאינו ראוי לבילה נמצא ע"כ פסול כתבם גזירת הכתוב הוא ולא משום נאמן ואינו נאמן א"כ שפיר כ' ב"י דליכא ק"ו מחמשה נשים. אך דעת רוב הפוסקים דלא כר"ת אלא אפי' הראוי להגדה נמי לא ישלח כתבו לב"ד ואינינו גזירת הכתוב אלא טעם יש משום דלא מהימן כולי האי בכתב דיכול להטעים כזבים בכתב משא"כ בפה לפני בית דין והשתא כיון דמשום נאמנות הוא שפיר יליף ר"ן ק"ו מה' נשים. אמנם ראיתי בטא"ע סי' קמ"ב שכ' וז"ל ויאמר בפ"נ ובפ"נ מיד כשנותנו לה או מיד בתוך כדי דיבור לפיכך נתנו לה ולא הספיק לומר בפ"נ ובפ"נ עד שנשתתק פסול ולא תנשא בי' עד שיתקיים בחותמיו עכ"ל. וצל"ע מאי לפיכך ואיך תליא הך דינא דנשתתק בהא דתוך כ"ד ולקמן בתוס' ד"ה יטלנו ממנו למדו דבעי תוך כ"ד מהך דנתחרש אבל לא ללמוד הך דנשתתק מהך דתוך כ"ד עכנ"ל דודאי בפ"נ ובפ"נ היה כשר מתוך הכתב אך קודם לזה היה צריך שיאמר ה"ז גטיך ששלך ליך בעליך ותתגרשי בו וכו' וגט זה בפ"נ ובפ"נ. והני דבורים הקודמים צריך לומר בפי' דוקא ולא מפי הכתב ונהי שכבר אמרם בפיו ולא הספיק לסיים בפ"נ עד שנשתתק מ"מ איך יעשה להבי' ספר ודיו לכתוב ה"ל אחר כדי דבור. ולחזור וליטלו וליתן ולכתוב כיון שחוזר ונותנו צריך לחזור ולומר כל אלה הדברים שהרי בנטילתו הימנה עשה ומראה כאילו נתבטלה הנתינה הראשונה וחוזר ונותנו לה מחדש וצריך לחזור על כל הדברים ה"ז גיטך וכו' ואותן הדברים צריך מפיו ולא מכתב ע"כ פסול וכל זה דוקא הואיל וצריך תוך כ"ד אבל בלא"ה היה כותב. אלא לפי מה שנסתפק ר"י בתוס' אי מהני כל זמן שעסוקים באותו ענין ליתא להנ"ל אך הטור והפוסקים לא פסקו כן:

דף ה.

והוינן בה חרש בר אתוי' גיטא הוא. עי' מהרש"א וע' רשב"א ולולי דבריהם אפשר לומר כיון דלרבה ליכא אלא משום שהעולם יאמינו לכזבי הבעל וילעיזו כמ"ש תוס' ג' ע"א סוף ד"ה האי קולא הוא וכו' א"כ ה"א כששולח שליח חרש מעיקרא ליכא למיחש שיאמינו לערעורא שניכר ערמימותו שהרי שלח שליח חרש שלא יכול לומר בפ"נ כדי שיוכל לערער אח"כ וא"כ לק"מ ארבה משו"ה הקדים והוינן בה חרש בר אתויי גיטא הוא וע"כ בפקח מעיקרא וא"כ שפיר יאמינו ללעז וק' ארבה:

פקח ונתחרש מילתא דלא שכיחא וכו' לכאורה תקשי ארבא מ"ט נקטה מתני' פקח ונתחרש מציאת רחוק כזה אע"כ כרבה ומשום מילתא דלא שכיחא. וי"ל כמ"ש רשב"א קמ"ל הוה סד"א באונס גדול כזה אוקמוה אדאורייתא ולא בעי קיום קמ"ל ע"ש:

והא אשה דלא שכיחא הקשו מפרשים דלמא בלא נתקיים בחותמיו וצ"ל משום קיום. וי"ל אבפני נכתב למה לי דלא שייך לאיחלופי דהא אשה ובעל דבר הוה היכר טובא כמו שהקשה רבה לרבא הכא אשה ובע"ד מהימן וכו' ונהי רבא לא חש להשיב משום דאשה ובע"ד לא שכיחא כמ"ש תוס' ג' ע"א ד"ה כיון וכו' מ"מ כשאשה מביאה גיטה בודאי לא שייך איחלופי וא"כ בפני נכתב למה לי מיהו לרבא לא הוה קשי' לי' דידע דלא פלוג רבנן אבל רבה דאמר במידי דלא שכיחא לא גזרו והוה סד"א דחילקו בין שליחות לשליחות א"כ אשה נמי ותי' שלא תחלוק בשליחות דיכול כמ"ש תוס'. א"נ י"ל לרבא לק"מ ידע שלא תחלוק בשליחות אך לרבה ק' לי' קושי' שני' אי הכי בעל נמי דלרבא לא קשי' כמ"ש תוס' דלא יקלקלה ואינינו בגדר גזירות שליחות כלל משא"כ לרבה ואפ"ה משני מינקיט נקיט לי' וכו':

טעמא מאי דלמא אתי בעל ומערער. מה שמקשים אפירש"י דה"ל דאנן חיישינן ולא משום ערעור ולעז בעלמא. אולי י"ל ס"ל משום יחזור לקלקולה לחוד לא הוי מחמרינן כולי האי אלא משום אפי' אחר שלמדו נמי נהי חששה גמורה פסקה דלמדו מ"מ אינו דומה לא"י ועדיין משום ערעור ולעז איכא ונהי דמשום לעז בעלמא לא הוה מתקני בפ"נ אך כיון שכבר תקנו קודם שלמדו משום דאז הוה חשש גמור ע"כ גם אחר שלמדו חששו לשמא יחזור לקלקולו כיון שעכ"פ נשאר חששא דלעז וא"ש דמשני טעמא מאי תקנו רבנן אחר שלמדו משום שמא יבוא ויערער מנקיט נקיט לי' בידי ויערער. ובזה נתיישב ג"כ דברי ארחות חיים דמייתי רמ"א סי' קמ"ב דבזה"ז גם הבעל שמביא צ"ל בפ"נ ובפ"נ וע"ש ב"ש סקכ"ז כיון דעכשיו כמו קודם שלמדו תכריע מיני' דאפי' רבא יודה בזה"ז דאנן חיישינן ולא רק לעז בעלמא א"כ גם הבעל צ"ל בפ"נ ובפ"נ וק"ל. וכן י"ל לקמן בברייתא דניסת דאמרי איהו לא קמערער היינו אחר שלמדו ואיכא עכ"פ משום ערעור וכנ"ל:

דבעא מיני' שמואל מר"ה שנים שהביאו גט וכו' עיין לקמן ט"ז ע"ב רבב"ח חלש עיילי' לגבי' רב יהודה ורבה וכו' ע"ש. ולפי גירסא זו צ"ע מ"ט פריך בשמעתין משמואל דשאיל לר"ה ולא פריך מרבה עצמו דשאיל מרבב"ח מיהו בגליון שם הגיהו רב יהודה ורבנן אך נ"ל ליישב קצת גי' רבה וי"ל מרבה לא הוה מצי למיפרך די"ל דכל הני דוחקא לא אתאינן אלא משום דרבה מפרש מתני' כר' יהודה דבעי כתיבה וחתימה לשמה כדמוקי רב אשי לעיל ד' ע"א. אבל רבה לנפשי' ס"ל כהילכתא כר"א דכתיבה בעי לשמה וחתימה משום

קיום והשתא בעי להילכתא שנים שהביאו אי צריכו גם נחתום או לא אבל נכתב בודאי בעי ולק"מ קו' ש"ס אך כל זה אי מתני' דמחובר חתמו ממש קאמר אך שמואל ס"ל התם חתמו אתורף שנינו ולדידי' כ' תוס' לעיל ג' ע"ב ד"ה דתנן דלא מצינו לר' יהודה דבעי כתיבה וחתימה לשמה ולא מתני' אליבא דרבה אלא כר"א ומשום מזויף מתוכו א"כ פריך שפיר מדבעי שמואל מר"ה שנים שהביאו וכו' עיין וק"ל כי הקצרתי:

ת"ש המביא גט ממ"ה ולא אמר וכו' הקשה פנ"י בשם בנו זצ"ל דילמא באלם ולא אמר אלא כתב בפ"נ ובפ"נ ע"ש ולק"מ מדתני הוי לא הוצרכו לומר בפ"נ להחמיר אלא להקל. ולהנ"ל הוה להחמיר דאעפ"י שמקויים צריך לכתוב על הספר בפ"נ ובפ"נ ופשוט:

בשניסת ואי לא נתקיים תצא ואפשר אפי' ממזר נמי הוה והיינו אי לא אמר כלל ולא נתקיים וה"ל כחספא בעלמא וע"כ לא פליגי ר"מ ורבנן אלא כשאומר אח"כ לר"מ ה"ל משנה ממטבע וכו' ולרבנן מהני אמירה אח"כ כשיחזור ויטלנו ויתננו אבל בלא אמירה כלל לא ויבואר לקמן אי"ה. ולקמן במשנה ג' גיטין פסולין לא בעי למימר מנינא דסיפא למעוטי גט שאינו מקויים בחו"ל וגם לא אמר בפ"נ דזה לא הוה גט כלל אלא חספא אלא אמר למעוטי גט שאינו מקויים ולא אמר בפ"נ בשעת מעשה דלר"מ הוה ממזר ולא לרבנן. מיהו רמב"ם כתב בגט שלא נתקיים ולא אמר ג"כ בפ"נ פסול ומדסתם משמע לא תצא. וכבר כתבתי לעיל היינו כשנודעו עדים דאלים לא חצף לזיופא עמ"ש לעיל במתני' בד"ה והתוי"ט כתב וכו' ע"ש. והנה מה שהקשו תוס' לר' יוחנן בפ"ב דס"ל כרבה וס"ל נמי לא תצא תיקשי מתני' דג' גיטין ויחשוב נמי הא. עיין לקמן שם ברא"ש וברי"ן שיטת רבנו האי לק"מ דס"ל הא דאמר ר' יוחנן לא תצא לאו אמתני' דג' גטין אמר כן דליתא דמתני' ר"מ היא דכל המשנה הולד ממזר וג' גיטין תצא ואינו ממזר. וי"ל אם הגט מקוים ולא אמר בפ"נ לא תצא וכמ"ש תוס'. ומה דאמר ר' יוחנן לא תצא היינו למאי דלא קיי"ל כר"מ א"כ ג' פסולי דרבנן שוים דלא תצא חוץ פסול חשש דמזויף דהיינו שאינו מקוים ולא אמר כלל בפ"נ ובפ"נ ע"ש ולק"מ קו' תוס':

דף ה:

טעמא מאי דלמא אתי בעל ומערער וכו' צ"ע להבין ממ"נ הרי אחר שלמדו אפי' ערעור ליכא דהא למדו ורק דלמא יחזור לקלקולו כמו קודם שלמדו ואז יהי' ערעור ואם הבעל אינו מערער אנן אמאי נערער להוציא אשה מבעלה א"כ קודם שלמדו נמי. ולפמ"ש לעיל קודם שלמדו הי' חשש גמור ולאחר שלמדו נשאר עכ"פ לעז א"ש אבל זולת זה קשה. ונ"ל דס"ל לרש"י הך בשניסת קאי אקודם שלמדו ומשו"ה לא גרס אב"א דס"ל ליכא אלא חד

שינוי' ומיירי קודם שלמדו. ואקדים דס"ל הא דחיישינן קודם שלמדו היינו מתרי טעמא חדא אם לא נתקיים טענינן שלא לשמה במגו דמזויף דלא גרע מגט ממון דלענין פרוע במגו דמזויף ואמנם אם נתקיים אזדא לי' הך חששא. וזאת שנית כי דאתחזק איסורא דא"א חיישי' טפי לכן כשניסת איכא חזקת היתר לבעל השני אזדה לה חששא דילן רק דהי' לן למיחש ללעז וערעור של בעל ועל זה קאמר איהו לא קמערער אנן ניקום ונערער ולעולם קודם שלמדו:

איניש אחרינא הוה בהדי' והא דלא חשיב לי' משום כבודו של ר"ש. וצ"ע א"כ פשיטא שאינו לפי כבודו לצרף עמו בשליחות א"כ מאי אמר לא צריכת הלא טוב לו לומר לחודי' בפ"נ מלהצטרף ולהיות אתיי' בי תרי ויצטרכו שניהם לבוא לב"ד בתורת שליחות להעיד על עצמם שעשאום שלוחין וצ"ע לכאורה וצ"ל דס"ל כיון דלא צריך אי עביד ואמר לא אהני ודלא כרב דאמר לקמן לא צריכת ואי עבדית אהנית ריב"ל לא ס"ל דוקא היכי שצריכים לעדותו המנוהו כבי תרי וכיון שנתקבל בב"ד שוב אין הבעל נאמן לערער. אבל כשאינו צריך הוה דבריו כאומר חוץ לב"ד ולא הוי כבי תרי אלא רב ס"ל מ"מ נאמן דהוה אשתמודעינהו פרק החולץ והתם פליגי בהך מילתא רב אחא ורבינא ואכן קיי"ל לקולא. אך ריב"ל מצי סבר דאשתמודעינהו לא מהימן אא"כ איכא עדים:

בדרבנן עד נעשה דיין עי' גי' תוס' וי"ל ע"ד מ"ש פנ"י דהיינו לרבינו אביגדור כהן כדאתי בע"ד ומערער הוה קיום דאורי' אך כיון שכבר נתקבל עדותו של שליח קודם ערעורו של בעל והי' מהימן כבי תרי שוב לא יועיל ערעורו של בעל. ע"כ פריך ע"ד ממ"נ אי כדאורייתא חשיבת לי' משום ערעורו של בעל א"כ הא בדאורייתא אין עד נעשה דיין ואי בתר השתא אזלת ועדיין הוא דרבנן א"כ הא בדרבנן קיי"ל עד נעשה דיין וא"ש אך התם בכתובות גבי ג' שישבו לקיים השטר כ"א ע"ב ופסקוהו כל הפוסקים ק' וכי מיירי דוקא בשאין בע"ד טוען מזויף ולא לישתמט שום פוסק להשמיענו חידוש זה והרב ב"ש סימן קמ"א וקמ"ב החזיק בעד דעה זו שהיא שיטת כל הפוסקים ע"ש וצ"ע. ונ"ל נהי אי אתי' בע"ד וטוען מזוייף ואין כאן עדים בפנינו שמכחישין אותו אז השטר פסול מן התורה עד שימצא קיום. אבל כשיש כאן עדים כשרים שאינם נוגעים ומכירים החתימות אע"פ שכל זמן שלא נתקבל עדותן בב"ד אין עושים מעשה על פיהם מ"מ כבר חליש לי' טענותו דלא ליהוו חספא בעלמא. ונהי מדרבנן צריך ב"ד לקבל העדים מכל מקום סגי בב"ד כ"ש מעד נעשה דיין כנלע"ד:

משום דלא אמר בפ"נ ובפ"נ יוציא והולד ממזר. פירש"י בתמי' והא גט כשר הוא ובפניו נכתב ומשום דלא אמר הולד ממזר עכ"ל. האי דלא אמר דכתב רש"י ר"ל דלא אמר

בשעת מעשה ואומר עכשיו וכי משום זה יהיה הולד ממזר. אבל לא אמר כלל ואפילו אמרו בשוקי בראי שלא בשעת נתינה ושלא בפני שנים פשיטא דהוה כלא נכתב בפניו דהרי לא האמינוהו אלא משום מידק דייק. ומאחר דהוה כלא נכתב בפניו הרי פשיטא דלרש"י כשלא נכתב בפניו א"ש דהוה הולד ממזר אפי' לרבנן. מיהו רמב"ם לא פסק כן אלא פסול משמע אם ניסת לא תצא כמ"ש לעיל:

אתא לקמי' דר' אחי באותה העיר שהי' כותבים אותו עכ"ל רש"י. פי' לאפוקי רבב"ח אייתי גיטא מיירי במקום הנתינה אבל הכא קאמר צריך אתה לעמוד על כל אות ואות ע"כ מיירי במקום הכתיבה. ומ"מ צ"ע הא ר' אמי ורב אסא בא"י הוה ולא בחו"ל וא"כ הי' מוליך מא"י לחו"ל וליכא אלא משום קיום ואפ"ה הצריכו לעמוד על כל אות ואות והיינו כהרמב"ן דאע"ג דלא בעי' לשמה מ"מ לא שייך לומר בפ"נ זולת זה ותיקשי אהראב"ד עיין בר"ן ותבין:

דף ו.

קן קולמסא כבר כתבתי השייך לזה בדפים הקודמים. בד"ה לפי שאין עדים מצויין לקיימו לעיל ב' ע"ב ע"ש:

מכי אתא רב לבבל פירש"י ואע"ג דגמירי דמשגלה יכני' וכו' נראה דרצה בזה דאע"ג דקודם רב לא הוה שכיחי אבל גמירי הוו מעולם וא"כ כי היכי דכי אתי רב לבבל תו בעי למימר בפ"נ ממדינה למדינה בבבל ולא אמרינן לא תחלוק במדינת הים אלא בבל שאני ה"נ קודם דאתא רב לא הוה צריך באותה מדינה בבבל בפ"נ אפי' לרבה דהוו גמירי וכ' כן להשמר מקו' תוס' ד"ה מכי אתא רב לבבל. דמאי פריך וכו' והשתא שפיר פריך לרבה עכ"פ האיכא בבל באותה מדינה. והרוחנו בזה דמשני ש"ס לבר מבבל באותה מדינה אבל ממדינה לא מיירי דהרי בזמן המשנה עדיין לא היו ישיבות בבבל ולעיל הנחנו בצ"ע אי ע"י תלמידים שכיחי שיירות מבבל לא"י ומא"י לבבל לר' אביתר לקמן א"כ תיקשי מעכו לצפון האיכא כל הדרך ההולך מא"י לבבל עיין לעיל גבי מהגמוניא להגמוניא והא"ש וק"ל. ולפ"ז י"ל דהראב"ד פסק כרבה ורי"ף כ' דרבה שינויי היא ואשנוי' דחיקא לא סמכינן ובאמת למאי דלחד לישני לקמן ו' ע"ב פליגי תנאי בדרבה ורבא א"כ כל המשניות יש לתרץ בריוחי דאתיא כי האי תנא נהי דש"ס לא רצה בזה ונדחק משום דא"כ דרבה תנאי היא אבל לדידן לא צריכא לשנויי דחיקא די"ל כל הנך אתיא כהך מ"ד וכמ"ש תוס' ד"ה כשניסת רק משנתינו דריש פרקין ע"כ צריכין ליישב כמ"ד לשמה דעלה קאי רבה והוצרך לשנויי דחיקא מאד ממדינה למדינה במ"ה ה"ה

באותה מדינה ונקיט ממדינה למדינה משום א"י והוא דוחק מאד. ואמנם זה הדוחק למ"ד דרבה לית ליה קיום אבל למסקנא דרבה אית לי' דרבא א"כ י"ל נקיט ממדינה למדינה במ"ה דפסיקא לי' דאפילו בבבל משום דעדיין לא היה ישיבות בזמן המשנה אבל באותה מדינה לא פסיקא לי' משום דאיכא בבל דגמירי מימי רבני' ולק"מ ארבה ואין כאן דוחק. ועיין שיטה מקובצת ב"ק פ' ע"א שכ' ליישב קושי' תוס' דודאי הי' ישיבות קבועים מימי החרש והמסגר ובזמן המשנה. אך אח"כ נתבטלו כשעלה ר' חייא ובניו מבבל ושוב נתיישבו מכי אתי' רב לבבל ושפיר פריך ש"ס ממתני' שהיה קודם שעלה ר"ח ובניו ע"ש. ועיין חי' ר"ן פה יישוב לקושי' תוס' דהכי פריך דודאי עכו גמירי רק משום שלא תחלוק בחו"ל מצריך ת"ק לומר בפ"נ ור"מ נמי לא פליג אלא בעכו אבל בעלמא מודו דאפי' איכא חו"ל דגמירי אמרינן לא תחלוק א"כ בבבל נמי נימא לא תחלוק ומשני לבר מבבל שהיא מפורסמת וידוע וצ"ע לפ"ז הא דמייתי ובבל לצפונא דא"י קיימי מה לי צפונה או דרומה דהא לא פריך אלא משום דנימא לא תחלוק ולזה עוררני בני הרבני נ"י. ומ"מ בדברי הר"ן הללו י"ל הא דקאמר גבי ארדשיר ואקטיספון והני גמירי ולא קאמר הני גמירי והני לא גמירי. אע"כ תרוייהו גמירי אלא ארדשיר שהוא מבבל המפורסמות אהני להו דגמירי אבל אקטיספון שאיננה מבבל לא אהני להו גמירי משום שלא תחלוק במ"ה:

ר"ח מצריך מאקטיספון וכו'. מסקו תוס' דסמוכים רק דגלת מפסיק אע"ג דת"ק דמתני' ס"ל סמוכים לא בעי למימר ודוחק לומר כיון דנהר מפסיק ביניהם אע"ג דאיכא מברא מ"מ לא מיקרי סמוכים זה דוחק מזה קצת ראיה למ"ש במתני' דלא מהני סמוכים אלא בא"י כגון רקם וחגר דע"י עליית רגל שכיחי אבל בחו"ל לא:

משכונה לשכונה פירש"י ג' בתים וכ"כ תוס' סוף פ"ב דכתובות. אך הרא"ש שם והפוסקים וכן בש"ע א"ע סי' קמ"ט דשכונה גדולה אפילו ממבוי וגרסי' התם כפר קטן נידן כשכונה וא"כ אפילו בעיר א' איכא שכונות גדולות ורחבות שכל א' הוא כפר בפ"ע כמו בעירנו הלז ובעירות וכרכים הגדולים. והנה לקמן ס"ד ע"א כשהקשו תוספות מה הועילו בתקנתן אכתי יערער לפקדון נתתי ותי' כשאינו בעיר א' אין נאמן דלא שייך לדידה הוה יהבי אבל הני דשמעתין דמצרכי מערסא ומשכונה בעיר א' דשייך לדידה יהבי' ולא הועילו בתקנתן כר"ח ס"ל בשליש מהימן. ואמנם הרי"ף והרמב"ם פסקו כר"ה ואפי' בשליח הולכה ולדידהו ס"ל לא אמר ר"ה אלא באותה שכונה אבל משכונה לשכונה שהוא מקום רחוק זה מזה אפי' בעיר א' ככפר קטן לא שייך לדידה הוה יהבי ניהלי' ורק רבא דמצריך אפילו באותה שכונה לדידי' צ"ל כר"ח ס"ל ולפ"ז למאי דפסקו

רי"ף ורמב"ם כר"ה א"כ משכונה גדולה בעיר א' מצרכי' דלא שייך לדידה הוי יהיב ניהלי' אבל לא באותה שכונה והיינו דכ' רמב"ם ממקום למקום וכן בש"ע רסי' קמ"ב והיינו משכונה גדולה לשכונה גדולה אפי' בעיר א'. ומיושב קושית תוס' דהו"מ לרב ורב ששת נמי ג"כ כרבא ס"ל דאל"כ אפי' באותה שכונה נמי דליתא י"ל כר"ה ס"ל ובאותה שכונה לא הועילה בתקנתן משא"כ משכונתה ומערסא שהוא מקום רחוק לא שייך לדידה הוה יהבי' ניהלי' אבל ארבא דע"כ כר"ח ס"ל פריך שפיר:

דף ו:

שתוק בני שתוק הואיל ויצא דבר בהיתר יצא. לשון זה צע"ג מה איסור והיתר שייך הכא הלא לא שאל ממנו אלא מ"ט החמיר להצריך בפ"נ דלא הוה סיימוה' קמי' דלא תצטרך לעדים וא"כ מאי שייך הואיל ויצא בהיתר. ונלע"ד ע"פ מ"ש כבר כמה פעמים דלשיטת רבינו אביגדר דכשהבעל מערער הוה דאורייתא אך כיון שכבר נתקבל עדות השליח שוב ה"ל כתרי ודוקא כשצריך לומר והוה דבורו בפני ב' כמעיד בב"ד דמהימן כתרי אך אם אינו צריך כגון בא"י ואומר לרוחא דמילתא לא היה לנו להאמינו כתרי אלא דתלי' בפלוגתא דאשתמודעינהו. והכא נהי ר' ישמעאל ס"ל עדות כזה אשתמודעינהו מהני והכי קיי"ל ומשו"ה א"ל שלא תיזקק לעדים מ"מ התלמידים דלא סיימו קמייהו וסברי שר' ישמעאל הצריך מדינא ולו יהיה שטעה ר' ישמעאל בדינו עכ"פ השליח נתקבל בתורת עדות גמור ומידק דייק והוה כתרי וא"כ טוב לשתוק ולהניח בסברא זו ויצא הדבר בהיתר גמור שהיה נאמן כתרי וק"ל:

בני אדם העולים משם לכאן וכו' יש להמשיך כל הענין ע"ד דרוש בעזה"י דיש לומר הני ת"ח שפיר עבדו שאינם חסים על בניהם ונעשו אכזרי כעורב ובעו"ה כבר הגלות ופיזור בין האומות גורם זה וזה בכלל מ"ש על או"ה ויתנו את הילד בזונה נהי קאי בעצם מה ששבו בניהם ומכרום לזונה מ"מ גם זה בכלל שגורמים פיזור ועניות וא"כ ת"ח שפיר עבדי וכ' אביתר לא שפיר עביד דלא שרטט דהרי כ' קרא כדכתי' ממש ובעי שרטוט. אך י"ל כוונתו על ת"ח וכ' הפסוק דקאי על או"ה כתב הוא לצחות על ת"ח נמצא ר' אביתר כדין עביד דלא שרטוט שאינו אלא צחות ולפ"ז כיון דלא שרטט ע"כ ע"ד צחות כ' דעבדי שלא כדין ואיך נימא דמשום הני לא נצריך בפ"נ השתא ומה שמא יחזור לקלקולו חיישי' כ"ש דניחוש לשיחזור לתיקונו:

ואמר אביי לעולם שפיר עבדי ת"ח ור' אביתר קרא כדכתיב כתב והא דלא שרטט דלא ידע הא דר' יצחק ושוב מייתי הכרח דע"כ כוונת ר' אביתר היה לחזק ידי ת"ח דסלקי

ונחתי ולא להתרעם עליהם דהרי אסכים מארי' על ידו וכו' והוא דיל"ד במאי אסכים על ידו כיון דעל זבוב לא הקפיד נמצא לא נפקא מיני' מזבוב מידי ונימא הוא העיקור. אך י"ל דידוע דחטא פלגש בגבעה שנפלה במלחמה אמר הקב"ה על כבודי לא מחיתם בפסל מיכה ועל כבוד בשר ודם בפלגש בגבעה מחיתם ע"כ נפלו עיין פירש"י שם. הנה כי כן הזמין הקב"ה שליח פורענות ההוא ע"י כיוצא בהן זבוב מצא בקערה ואית בי' משום איסור והיתר ושיקוץ נפש ולא הקפיד עפר"ח יו"ד באיסור זבובית במאכל וזה לא הקפיד ונימא או באותו מקום או בקערה הקפיד ופגע בהם כיוצא בהם ולא ס"ל נימא סכנתא וגם לא פשיעותא והיינו דאסכים מרי' ע"י והשתא אי ס"ד דהתרעם על התלמידים שעוזבים בניהם איך לא התרעם יותר על בני א"י שיורדים לבבל והיוצא לחו"ל כמי שאין לו אלוה ואמר לא מחה על כבוד שמים ומחה על כבוד בשר ודם שעוזבים בניהם בעניות והרי היינו הך שהסכים מארי' על ידו אע"כ לא התרעם אלא אדרבא חיזק ידם בכך ושפיר הורה דא"צ לומר בפ"נ וה"ה בני א"י נחתי התם ללמוד תורה שרי אפי' מא"י לחו"ל וא"ש:

ב' כותבים ג' אין כותבים. כ' תוס' לצחות שרי בלי שרטוט. מיהו בירושלמי משמע אפי' לצחות אסור הקשה פנ"י דלמא ירושלמי לאו מטעם שרטוט אתי אלא מטעם אין כותבים מגלות מגלות וזה אפי' ע"ד צחות אסור. ולפע"ד דבירושלמי תרי או תלת ומסופק אפי' בתרי מילין ואי ס"ד משום איסור לכתוב מגלה ה"ל למיפשט מברייתא מס' ר"ה י"ח ע"ב שכ' בשטרות כה"ג לאל עליון והוא תרי תיבות מפסוק לך לך וע"כ לא בטלוהו אלא למחר פורע חובו וש"ש מוטל באשפה ותיפוק לי' דהכתיבה באיסור אע"כ תרי מילי שרי ולא נסתפק אלא משום שרטוט והנך שטרות היו משורטט:

במתניתא תני ג' כותבין וכו' הרמב"ם בה' ס"ת פסק אין כותבים מגלות מגלות אבל ג' תיבות כותבים. ופ' בני יונה סי' רפ"ג דס"ל ר' יצחק לא פליג אברייתא אלא ברייתא מיירי לענין כתיבה מגלה ג' כותבים ד' אין כותבים ור' יצחק מיירי משרטוט ב' כותבין ג' אין כותבין. ודר' אביתר לא קשי' מברייתא שכ' מגלה כיון שכתב לשם תוכחה לאפרושי מאיסורא מותר אך מ"ש בלא שרטוט ק' עליו ודפח"ח. אלא דיש להקשות על זה א' מאי קמיבעי לי' לאביי לקמן ס' ע"א אי כותבים מגלה מגלה הרי ידע הך ברייתא ודר' יצחק וע"כ ברייתא מאי כתיבת מגלה איירי. ועוד הרמב"ם בהל' ס"ת פסק כותבי' ג' ולא בלא שרטוט דברייתא דלא כר' יצחק ולהנ"ל הא לא פליגי. מיהו בלא"ה קשה הא אביי ס"פ מצות חליצה לא בעי למכתב לא חפצתי לקחתה וא"ל משום מגלה מגלה וכדפי' מג"א סי' ל"ב סק"ז ז"א דלרמב"ם כותבים ג' תיבות מגלה מגלה וע"כ משום שרטוט

הוא אביי ס"ל כר' יצחק ב' אין כותבין ואיך פסק רמב"ם ב' כותבין בלא שרטוט ועוד רמב"ם סותר עצמו דבהל' יבום פסק ג' אין כותבין בלא שרטוט כמ"ש ה"ה וכ"מ ולח"מ בהל' יבום ע"ש. והנלע"ד בודאי חיוב ליישב דברי ר' יצחק עם הברייתא וי"ל כמ"ש בני יונה הברייתא לענין מגילה ולא לענין שרטוט אך אי הלכה כותבים מגלה לתינוק צריך ליישב ברייתא באופן אחר ואומר ב' כותבין בלא שרטוט אפי' ענין שלום כגון לא תגנוב לא תרצח אבל ג' והוא ענין שלם כגון לא חפצתי לקחתה אין כותבין בלא שרטוט ובהא מיירי ר' יצחק אך ברייתא מיירי ג' שאינו ענין כגון את השמים ואת כותבים ד' אפי' אינו ענין אין כותבים כגון אתו לוט ואברם בן שהם ד' תיבות שאין להם משמעות מ"מ אין כותבים. ואביי בגטין ס' ע"א קא בעי אי כותבים מגלה להתלמד לא הו"מ למיפשט מברייתא ור' יצחק דהרי י"ל הפי' כנ"ל. ולמסקנא דאין כותבין מגלה יש לפרש כבני יונה הנ"ל ומשו"ה התיר הרמב"ם לכתוב מגלה ג' תיבות. ומ"מ הסברא הנ"ל ג"כ אמת ע"כ לא החמיר אביי ס"פ מצות חליצה אלא בג' תיבות לא חפצתי לקחתה וכן פסק רמב"ם בהל' חליצה ובהל' ס"ת מיירי מסתם ג' תיבות שאינם ענין שלם וסמך עצמו עמ"ש בהל' יבום:

גילוי עריות פירש"י כשהגיע זמן טבילה. ושפיכת דמים פירש"י כי הכא פי' פלגש בגבעה הוה שפיכת דמים ומדלא פי' כן גם בגלוי עריות כי הכא בפלגש בגבעה צ"ל דס"ל פלגש בלא קידושין ולא הוה גילוי עריות וסותר עצמו למ"ש ס"פ חיי שרה נשים בכתובה פלגש בלא כתובה ומשמע תרווייהו בקדושין ורמב"ן השיג עליו שם ע"ש וצ"ע:

דף ז.

בני אדם העומדים עלי פירש"י לחרף ולגדף. לכאורה היה נראה שכ"כ מפני שהאמת כן היה שהרי גניבא צדיק ות"ח היה ולא נמצא עליו אלא שהי' פלגאה לקמן ל"א ע"ב ופירש"י ד"ה פלגאה וכו' ועיין לקמן ס"ה ע"ב גניבא נפיק בקולר הוה וכו'. וא"כ לא עמדו עליו אלא לחרפו ואפ"ה אי לאו דיכול להציל עצמו ע"י השכמת בהמ"ד היה רשאי למסרו למלכות דיש בוטה כמדקרת חרב אבל מדפירש"י אקרא בעוד רשע לנגדי מריבני ומקניטני מוכח דפשיטא לי' לרש"י דאלו הי' מצערי' בממון וזיוף מותר למסרו ואינו צריך להשכים ולהשכים כי הבא להרגך השכם להרגו וכן פסק הרמב"ם פ"ט מחובל ומזיק הל' י"א בסופו וכן המיצר ומצער הצבור מותר למוסרו ביד גוי להכותו וכו' אבל מפני צער יחיד אסור למוסרו וכו' משמע מיצרו מצער בעלמא אבל מפסידו מותר למוסרו שלא יפסדנו עוד כמ"ש רמ"א סי' שפ"ח סעיף ט' וכ"כ ש"ך שם ס"ק נ"ט וס"ק ס'. אך

מאי דפשיטא לרמב"ם דבמצער ציבור מותר למוסרו נושאי כליו לא הראו מקום מאין לו דין זה. וצ"ל דמשמע מסוגיין דאי לאו דהוה לי' הצלה ע"י השכם והערב היה מותר למוסרו וזה שייך ביחיד לעצמו אבל בציבור קדירא דבי שותפא מי יעריב וישכים בעד כולם ע"כ מותר למוסרו. וע' פנ"י בשקלא וטריא דשמעתין דבריו דברי א"ח המה ונלמד ממנו אפי' להשכים ולהעריב למסור דינו לשמים נמי אינו נכון אפי' אין לו דין למטה כל זמן דמצי למיקם בהו ולא יבלום פיו בשעת מריבה אא"כ לא מצי למיקם בהו אז מותר להשכים ולהעריב עליהם ואי הם גורמים לו דמחמת צערו יש לו ביטול תורה ותפלה מותר בכל כי א"א להשכים ולהעריב וזה שאמר דהע"ה החשיתי מטוב שלא יכולתי להשכים ולהעריב ע"כ דברתי בלשוני זהו היוצא לנו מדברי פנ"י ז"ל:

שלח לי' דום לה' ולא שרטוט היה נראה קצת ראי' לי"מ שכ' רמב"ן לעיל בדר' אביתר דוקא כשכותב קרא כפשטי' צריך שרטוט אבל אם כותבו לפרשו מותר בלי שרטוט והכא כ' ופירש השכם וכו' והוא יפילם לאפוקי מ"ש תוס' אע"פ שהפיל אלא והוא יפילם וכו' משו"ה לא בעי שרטוט. אך רמב"ן דחה דיעה זו בשתי ידים ע"כ הנכון כמ"ש מהר"ם שי"ף ז"ל שלא כ' השם ככתבו אלא דום לה' ולא ככתבו א"כ הי' מותר לכתוב ב' תיבות והתחולל לו ואמת נכון הדבר:

והוא יפילם לפניך ע' תוס' בש"ס בזבחים. ויראה דדרשו ב' דרשות מב' למדי"ן והתחולל לו כמו שדרשו מב' למדי"ן לא יחלל זרעו א' לו וא' ולזרעו ה"נ א' שידום נגד מריביו ונקום נקמתו מהם. והב' שלא יתרעם על הש"י שעשאוהו מטרה לחוץ מריביו כי מה לו שסופם ליפול ובין כך הוא שרוי בצער. בכל זה ידום אע"פ שהי"ת הפיל לו חללים היינו צער ההוא שהוא כמו הפלת חללים כי יש בוטה כמדקרות חרב ומלבין פנים אזיל סומקא ואתא חיורא ובכל זאת ידום ויסבול. ובדרוש אמרתי מה שאמר שהע"ה אל תשית לבך לכל הדברים אשר לא תשמע עבדך מקללך כי ידע לבבך כי פעמים רבות אתה קללת אחרים. רצונו כשעבדו מקללו ומפשפש במעשיו לא ימצא שום דמיון שקילל הוא את הגדול שהיה הוא נגדו מדרגת עבד נגד רבו א"כ יתרעם מ"ט יקללנו עבדו ואמר שהע"ה דום ולא תתרעם כי מחסדי הש"י הוא כי פעמים הרבה אין מספר קללת אחרים קטנים ממך והיית צריך לסבול בזיונות הרבה מגדולים ממך להתם חטא ולכלות פשעים ההמה ע"כ מטובו ית"ש שלח עבדך לקללך פ"א וזה שקול נגד כמה פעמים שקלל אחרים ומשסבלת העונש בפ"א טוב לך:

שלחו לי' למר עוקבא זמרא מנ"ל דאסור היינו ששלחו לי' אשותה בשיר ובירושלמי פ"ג דמגלה דמייתי תוס' לעיל דקאי ודמיך בזמרא לא שלחו לי' אלא הוא שלח להו להוכיח

אותם על ככה והתם היה מהפך הקרא ולא שרטט והכא שרטט וכתב קרא כפשוטו. נ"ל בהקדי' דט"ס כ' לעיל בתוס' וכן הוא בירושלמי דשלח לר"ג ישראל אל תשמח בעמים אל גיל והוא מוכרח דלא להוי ג' תיבות אל גיל בעמים בלי שרטוט. והוא דקרא בשיר לא ישתו יין לא מיירי מאיסור שיר כלל דהא פשיטא דישראל בגלות לא יקבעו עצמם לשורר שירות וערבה כל שמחה בעו"ה אך כשהגוים משוררים אוסר הקרא באותו שיר נמי לא ישתו יין אע"ג דהשיר לא נעשה לצורך ישראל מ"מ יין לא ישתו בהם והיינו נמי הך קרא אל תשמח ישראל בשתיית יין המשמח אל גיל וזמרה בעמים אז אל תשמח ישראל בשתיית יין. ומוסב בעמים אל הגיל שהגיל שייך להם וישראל אל ישמח ביינו. אך לריש גלותא כ' בהיפך ומשמעתו ישראל אל תשמח בעמים. כשישראל מעורב בעו"ה בין העמים בשלותם אל תשמח אל שום גיל של עצמו אפי' בלא יין ואז בעמים מוסב על ישראל כשישראל בעמים אל ישמחו אל גיל של עצמם:

שוכן עדי עד עושה לו דין. ובתר הכי אמר שוכן סנה וכו' י"ל משום דזה שיש לו קנאה על מריבת חברו ושותק אינו מצטער אלא הוא צדיק וסובל דאי לא הוה מצי למיקם בהו הי' משכים ומעריב עליהם אלא הוא סבלן ודומם ובולם פיו בשעת מריבה ואחז"ל ס"פ כסוי הדם אין העולם מתקיים אלא על הבולם פיו בשעת מריבה שנאמר תולה ארץ על בלימה. נמצא לולי הוא לא נתקיים עולם וגורם הוא שהקב"ה שוכן עדי עד דאם אין עולם על מי ימלוך ואנה ישכון הש"י ע"כ שוכן עדי עד יעשה לו דין. אך זה שיש לו צעקת לגימא בודאי א"א שלא יצטער במה שזה פסיק חיותי' מזוני' ופרנסתו וכיון שנצטער הצדיק כביכול עמו אנכי בצרה ע"כ שוכן סנה ששוכן בסנה כשהי' ישראל בגלות מצרים משום עמו אנכי בצרה ע"כ שוכן סנה עושה לו דין:

חסדא שמך וחסדאין מילך. ערבים עלינו דברי מהרש"א ח"א ועליהם דברי פנ"י מצוה לעיין עליהם ולצרפם זע"ז. והוספתי קצת נופך דהכהנים הם מסטרא דחסד ומלכות הוא מדת הדין וכשיש מלכות בית דוד למטה אין דין למעלה ואמר קרא הסר המצנפת בגדי כהונה ואז אין כהונתם עליהם ובטול החסד ר"ל והרם העטרה מדה"ד הרם למעלה ויש דין למעלה ח"ו ואמנם ר"ח שהיה כהן לא ניחא לפרש בשאין בגדי כהונה בטל מהם מדתם מדת החסד לא כן אע"פ שאין בגדיהם עליהם כהונתם וחסדם קיים ע"כ נסיב הקרא לפרש בדרך אחר. וא"ל ר"ה חסדא שמך חסדי כהן וחסדאין מילך:

דף ז:

שוב אין מראין לו סי' עניות. ע"ד הלצי אמרתי כי סימני עשירות מקמצין וסי' עניות ההיפך לב רחב ופזרון אלא שמצטער שאינו יכול וכל זה ממעשה יצר הרע שמקמץ לב העשיר שלא יעשה צדקה ויאבד עולמו. ומניח להעני רוחב לבו כדי שיצטער בעוה"ז לכל הפחות. אמנם כשעושה צדקה אזי היצה"ר ממיתו ומדיחו להיות קמצן כמו העשיר ונמצא שוב אין מראין לו סי' עניות:

מימינו למזרח הדרך וכו' בתוספתא הגי' בהיפך מימינו למזרח טהורה וכו' ולפי גיר' שלפנינו ברש"י שעכו בקצה מזרחית צפונית א"כ ק' קצת גירסת התוספתא שא"כ יהי' מזרח הדרך שהוא שלא כנגד ריבוע של א"י יש לו דין א"י ושמאל הדרך שהוא נגד ריבוע של א"י יהיה דין חוץ לארץ אבל באמת צור נדפס בטעות והדבר ידוע כי עכו במקוצע מערבית צפונית של כיבוש עולי בבל ושיירות מצויים כעת מהתם להכא וכ"כ בס' כפתור ופרח פי"א וכ"כ תוי"ט פ"א מחלה וא"כ על הגי' שלפנינו קשה כנ"ל וגי' תוס' ע"ש וק"ל:

תני חדא המביא גט בספינה כל האי סוגי' ודלקמן בנסין שבים ידוע הי' להם דגמירי ושכיחים אבל אם יש להם דין חו"ל צ"ל משום שלא תחלוק בחו"ל ולא דמי לבבל דמפורסמת בפני עצמה כמ"ש חי' ר"ן לעיל:

עציץ נקוב. עיין שבת צ"ה ע"ב וכתבתי שם בחי' וז"ל מכאן הקשו תוס' אפירש"י בפ"ק דגיטין והמדקדקים בלשונו יראה דלק"מ דרש"י מדקדק שם דוקא בעומד על הקרקע אבל בעומד באויר שפיר בעי נקיבה. ומיושבים כל קושי' תוס' שם ובמנחות עכ"ל שם בחידושי:

דף ח.

בעו מיניה מר"ח בר אבא המוכר עבדו לסורי'. ע' תוס' ולכאורה אין מובן לדבריהם מה ענין גט לעבד גט תליא בגמירי ושכיחי ועבד תליא בהורדה מקדושה קנסו. אבל כוונתם בודאי בתרווייהו שכיחי וגמירי ובתרווייהו ליכא הורדה מקדושה דעכו מיירי בחציה שבא"י וסוריא ס"ל שמי' כיבוש א"כ הוה סברות הפוכות לענין עבד החמירו בעכו משום שלא תחלוק ובגט לא חשו לשלא תחלוק ובסורי' בגט צ"ל משום שלא תחלוק ובעבד לא קנסו ולא חשו לשלא תחלוק. ולא תיקשי איך שייך לא תחלוק הא תרווייהו מא"י נינהי לק"מ כבר כ' תוס' במתני' כיון דתרווייהו רחוקים מעיקור יישוב א"י הוה בין בני אדם כמו חו"ל:

בשלשה דרכים שוותה וכו'. בספ"ק דע"ז כ' תוס' תנא ושייר שכירות בתים ושדות נראה דר"ל שותה לא"י שלא להשכיר שדות ולחו"ל שמשכירין בתים. ולפע"ד נראה דהנה רש"י שם במתני' וכ"כ הרע"ב והתוי"ט שם דבסוריא ליכא לאו דחנות קרקע אפי' למ"ד כיבוש יחיד שמי' כיבוש והטעם נ"ל כפשוטו דהרי מקרא כל מקום אשר תדרוך כף רגליכם בו לכם נתתיו מפקי' כל מה שיכבשו ישראל כל מקום אשר ידרכו להם יהיה וא"כ אם ימשלו בכיפה לא יתנו חנינה לאו"ה ואנה ימצאו מקום לחנותם והלא לא נצטוינו להשמידם ולא לגיירם אע"כ זה נאמר רק בארץ עשר עממיא אבל בשאר ארצות אפי' יתקדשו לענין תרומת ומעשרות אבל לא לענין חנינה בארץ למכור להם בתים וא"כ אי מכירת בתים בסוריא לאו דאורייתא אלא מדרבנן משום גזירת א"י ואיסור מכירת שדות אית בי' תרתי חדא דאורייתא משום הפגעת מעשר וחדא דרבנן משום גזירת חניית א"י ובזה יובן הסוגיא שם. ובריייתא דשמעתי' דקדקו וכתבה והקונה שדה בסוריא ולא בתים דאינו כותב עליו אונו בשבת כיון שאין כאן איסור חניית דאורייתא לית כאן מצות קנין ואין כותב עליו אונו נמצא לפ"ז ממילא מבואר החילוק בין שכירת בתים דיהי' דומה לחו"ל ובין שכירת שדות דדומה לא"י. והנה רש"י פי' כיבוש יחיד שלא בסנהדרין ותוס' פי' עפ"י ספרי אפי' ברשות סנהדרין אם כבשו קודם א"י לא נתקדש. ורמב"ם פסק תרווייהו כיבוש יחיד אפי' בא"י עצמו כמ"ש תוס' כגון יאיר בן מנשה. וכיבוש רבים קודם שכבשו א"י ולשון הש"ס משמע דמיירי מכיבוש יחיד ונ"ל היינו טעמא משום דכיון דקפיד רחמנא שיכבשו תחלה כל א' ואח"כ אשר תדרכו כף רגלכם. א"כ מסתמא לא הסכימו אורים ותומים וסנהדרין לכבוש ארם נהרים קודם שכיבש יבוסי א"כ ממילא ה"ל כיבוש יחיד נמי וצדקו דברי רש"י כפי' הש"ס. ולפי הנ"ל כיבוש יאיר בן מנשה היפך מכיבוש סוריא דכיבוש יאיר יש בו לאו לא תחנם ואינו קדש בתרומה ומעשר וההיפך בסוריא. והנה עיין מג"א סי' ש"ו סק"כ הנה מ"ש שם מאיסור לא תחנם ליתא להנ"ל. מ"מ קשה ארמב"ם משדות בסוריא דבשמעתין משמע דוקא למ"ד כיבוש יחיד שמי' כיבוש ואיהו פסק לא שמי' כיבוש. וצ"ל רמב"ם לטעמי' דס"ל כל תרומות ומעשרות בבית שני מעליהם קבלו נביאים האחרונים שביניהם כי בטלו בחורבן הבית ולא חזרו לקדושתן אלא מעליהן קבלו. וצ"ל דכל חומרות סוריא וקולתה הכל נעשה מיד אחר שכיבש דוד בימים ההם מיד עשאוהו כא"י מדרבנן לתרומות ומ"מ חילקו בינו לבין עמון ומואב ומצרים שגזרו חכמים אחרונים ושוב כשחרב הבית בטל הכל ושוב כשקיבלו עליהם מעליהם קבלו עליהם א"י לכל הלכותיו וסוריא לחומרו וקולו כמו שתיקנו בימי דוד. נמצא אע"פ שכיבוש יחיד לא שמי' כיבוש משו"ה דינו בכמה דברים כחו"ל מ"מ במה

שהוא כא"י אין א"י דאורייתא טפי מסוריא כי תרווייהו מקבלת נביאים אחרונים. ע"כ מ"ש בברייתא דכיבוש יחיד שמי' כיבוש היינו מפני ששותה לא"י לתרומת ומעשרות אבל במה שכותבים עליו אונו אפי' בשבת לא תליא בהנ"ל כי אפי' לא שמי' כיבוש מ"מ כמוהו כא"י כנלע"ד:

דף ח:

והרוצה ליכנס לה בטהרה וכו' סוגי' זו צריכה ביאור ע"כ אאריך בעזה"י. במס' שבת ט"ו ע"ב מבואר דבתחלה גזרו רק על גוש ארץ עמים פי' הדורך ברגליו ממש ובגזירה זו שותה סוריא לחו"ל ושוב רבנן דשמונים שנה ודאושא גזרו על אוירא דארץ עמים ולא דסוריא כלל כבשמעתין. ובנזיר נ"ד ע"ב מיבעי' לי' הך אוירא דרבנן דפ' שנה ודאגרא אי אויר גושא קאמר שיהי' המאהיל על גושה כהולך ברגלו ונוגע ממש והא דלא נקיט אוהל משום דגוש שבא מחו"ל לא"י אינו מטמא באוהל וכן אם מניח גשר מחו"ל לארץ העובר תחתיו לא נטמא. אלא דוקא כשהגוש מחובר במקומו ואדם עובר על אוירו כגון רוכב סוס או יושב בקרון שפתוחה מתחתיו מטמא. אבל אויר העליון לא מטמא כגון אם אינו פתוחה מתחתיו רק אויר העליון פתוח לא גזרו או דלמא בכלל גזירת אוירה היה גם אויר העליון. ובעי למימר תנאי היא והדר ודחי. ומשמע בסתמא דש"ס דחגיגה כ"ה ע"א ודעירובין ר"פ בכל מערבין דהש"ס תופס כשינוייי קמא דנזיר דפליגי רבי ור"י בר"י באהל זרוק. ולפ"ז משמע דאגושא גזרו היינו אאויר גושא ולא אאויר אוירא. וכל מ"ש רש"י בנזיר דנוגע ברגליו לאו דוקא אלא אויר שתחתיו אויר גוש נקיט רש"י כאלו נוגע ברגליו כן יבין המדקדק שם ולחנם נתלבט הפנ"י בלשון רש"י וכן אמתני' פ' העור והרוטב דמאהיל מיקרי נוגע. והנה דברי רש"י בשמעתין מבואר וקושי' תוס' לק"מ על רש"י וצ"ע דהא כיון דאויר עליון אפי' בחו"ל לא מטמא ואין בין רבי לר"י בר"י אלא אויר התחתון בשידה תיבה ומגדול וה"ה קרון דלר"י בר"י אפי' בחו"ל טהור ולרבי מטמא וא"כ לר"י בר"י יכול ליכנס גם בחו"ל בטהרה אע"ג ברוכב הסוס שאין כריסו רחבה ורגליו על אויר הארץ טמא גם לר"י בר"י מ"מ לשון הברייתא הרוצה ליכנס בה בטהרה משמע בחו"ל א"א ליכנס בטהרה וזה ליתא דלרמב"ם יכול ליכנס בשידה תיבה ומגדול ובקרון משא"כ לרבי א"א בשום אופן. אמנם נ"ל קצת להכריח דלמסקנת ש"ס על אויר אוירא גזרו לפמ"ש תוס' דעירובין דבמניח דלתות ע"ג שורים לכ"ע שמי' אוהל א"כ תיקשי בחגיגה אמאי לא יכלו להביא טהרות מגליל ע"י דלתות ע"ג שורים. אע"כ צ"ל דאאויר אוירא נמי גזרו והי' צריך להביא ע"י תיבה סגורה וכדומה לזה ע"ג שוורים ולא בטיל

לגבי שוורים אלא דלתות על גביהן אבל כלי ואהל לא בטיל לגבי אלא ה"ל אוהל זרוק בפ"ע וכן צריך לחלק בכי האי גוני במ"ש תוס' בנזיר דתיבה מונחת היינו שאדם נשאה בהא ס"ל לר"י בר"י אוהל זרוק לא שמי אהל וקשה תיפוק לי' אדם הוה אהל וא"כ ה"ל כדלתות ע"ג שוורים אע"כ ליתא אלא במונח על גביו ובטיל על גביו אבל נושא בידו א"נ אפי' על גבו והוא אהל בפ"ע או כלי לא מיקרי אוהל משום הבעל חי אלא אהל זרוק הוא. ודע עוד מ"ש תוס' בנזיר הנ"ל דשידה תיבה המונח מארץ לחו"ל והוא הולך לתוכה לא הוה אהל זרוק צ"ל היינו מקולי ארץ עמי' אבל לענין טומאת מת גם זה הוה אהל זרוק כמוכח בתוס' ר"פ בכל מערבין והחילוק בין מת לארץ עמים כ' תוס' בנזיר סוף ד"ה והתני' בניחותא ע"ש. וטעמא דאפי' מוכח כל שעשוי לזרוק ולטלטל לא הוה אהל היינו כדאיתא בירושלמי מס' שבת דאהל העשוי לטלטל לא הוה אהל לענין שבת דלא דמי למשכן דהוה קבוע כדכתיב ע"פ ה' יחנו ע"ש וכבר הארכתי בזה בתשו' ובחי' לסוגי' דנגר הנגרר ודלא כמו שכ' נוב"י תנינא חא"ח סי' ל' דשם בפאראס"ל חיוב סקילה לפתוח ולסגור בשבת דליתא וכיון דלא הוה אהל לענין שבת ה"ה לענין טומאה דילפי' אהל ממשכן כמבואר ר"פ הישן. ומ"ש עוד נוב"י שם דאפי' אי אהל זרוק לא שמי' אהל מ"מ כיון דהאדם נושא הפאראס"ל ה"ל כמו דלתות ע"ג שוורים כבר כתבתי לעיל דמוכח דאין זה אלא בדלתות ולא באהל בפ"ע ופאראס"ל הוא אהל המאהיל על האדם ולא מונח ע"ג אדם ואדם נושא אלא מונח ע"ג וממילא בטיל נמי. ומ"ש מסיאנא היינו כובע הבולט מראשו טפח דלרי"ף ורמב"ם אסור בשבת משום אהל י"ל היינו משום שהוא מונח על הראש וה"ל כדלתות ע"ג שוורים. מיהו לא נ"ל שיהי' זה טעם הרי"ף והרמב"ם אלא מדרבנן מיהו אסור אהל המטלטל בשבת ואמנם ע"י גוי ה"ל שבות דשבות ובשגם שיש לה צירין ולולין אין להחמיר. ומ"ש מה יעשה אם עמוד האדם עם הפאראסל ה"ל אהל מונח ולא זרוק. ז"א כבר כתבתי דמן התורה לענין מת כל העשוי לזרוק אע"פ שהוא מונח מ"מ איננו אהל כדמוכח בתוס' ר"פ בכל מערבין:

בפרוארי ירושלים למאי הילכתא וכו' בערוך פרוור פי' כמו בבל וכל פרווהא. ורש"י פי' הפרכיא ובערוך ערך הפרכוס ממשלת מדינה ע"ש וא"כ הכוונה בפרוארי ירושלים בממשלת ירושלים שהוא מה שכבשו עולי בבל אבל לא מה שכבשו עולי מצרים דאל"ה ה"ל למימר כקונה בא"י סתם וצ"ל הקונה בארצות שכבשו עולי מצרים נמי איכא קצת מצוה אבל לא לכתוב עליו אונו אפי' בשבת תדע דאל"ה מנ"ל למכתב אונו בשבת דילמא כולי האי לא אלא להעלות בארכי שלהן כדלקמן מ"ד ע"א וע"ש בתוס' ד"ה וכותבים לק"מ. אבל לרש"י קשה אע"כ דלהעלות בערכאות אפי' בסתם א"י נמי ומאי שנא פרוארי

ירושלים דנקיט אע"כ לכתוב אונו בשבת אבל לענין חיוב מעשר נקיט סתם שהיא כא"י ומעשרות משום דידוע דכיבוש עולי מצרים לא נתקדש למעשרות ומסתמא כיבוש עולי גולה קאמר. אבל לענין קנין שדה הוצרך לפרש בפרוארי ירושלים:

משום יישוב א"י לא גזרו. בתוס' ב"ק משמע דה"ג יליף דלכל המצות דחינן שבות דאמירה לנכרי מהך דשמעתין דלא ס"ל דיישוב א"י חשוב טפי משארי מצות וצע"ג א"כ מ"ט לא פריך נמי בשמעתין מהזאה שבות דהעמידו במקום כרת כדפריך אביי בעירובין ולשנויי עלה שאני שבות דלית ביה מעשה אלא אמירה. ועוד התם כדמשני כך ה"ל לאתויי סיעתא לרבה מהך ברייתא דע"כ למכתב אונו בשבת ע"י גוי מיירי ומדלא הקשה בשמעתין ולא מייתי התם סיעתא ש"מ ישוב א"י שאני דחמור להו טפי מאיזמל והזאה ועיין תשו' רשב"א דמייתי ב"י ומג"א סי' ש"ז סק"ז בסופו:

ויען כי דין זה דאמירה לנכרי במקום מצוה לא נתבאר בתוס' במקומו בעירובין ובשבת ק"כ רק בתוס' כאן ובב"ק ע"כ אמרתי לבאר פה השייך לזה בעה"י. דעת התוס' דהני ינוקי דעירובין קודם המילה ולצורך המילה היא. וגרסינן נחיימי' לי' נכרי אגב אימי' אבל נכרי בלא אימא לא. משום דאמירה לנכרי באיסור דאורייתא לא שרינן אפי' במקום מילה ולפ"ז הא דאמר ליתי' מגו ביתי לאו ברה"ר אלא במקום איסור דהוה שבות דשבות והיינו דמשני התם מי א"ל דניחום אייתי לי' אמר. והקשה מרדכי בהג"ה פ"י דשבת אמאי הקשה אביי מהזאה ולא מאיזמל דמיירי במילה ולא התירו להביאו דרך גגות חצרות וקרפיפות רפראד"מ ותי' התם רבי הוא דס"ל כל א' רשות לעצמו ונמצא עובר כמה שבותין מבית לגג ומשם לחצר וקרפוף ומשם לבית התינוק וה"ה דדרך כרמלית נמי אסור מהאי טעמא דמבית לכרמלית ומכרמלית לבית ה"ל ב' שבותים אבל רבה כר"ש ס"ל דגגות חצרות וקרפיפות רשות א' וליכא איסור אלא משום שהכלי של חמין שבת בתוך הבית ואיכא רק איסור מהוצאה מהבית לחצר ותו לא וליכא אלא שבות א' ומשו"ה הקשה אביי מהזאה דנמי ליכא אלא שבות א' ואפ"ה העמידו דבריהם ומתרץ דשבות דשבות שאני וא"כ למסקנא אין מבואר אולי אפילו דרך כרמלית או חצר וקרפוף אליבא דרבי שרי ע"י גוי אפשר שבות דשבות מותר אפי' כמה שבותי' ובפנים במרדכי משמע לאיסור ע"ש. ומג"א סי' ש"ז סק"ח הקשה מעירובין צ"א דאמרינן בשעת הסכנה מעלין ס"ת מגג לחצר וכו' ע"ש. ונ"ל דלק"מ דוקא בשעת הסכנה דלא הי' אפשר לקרות בס"ת בשום מקום בישראל כ"א בסתר ע"י הבאה מגג לחצר לא העמידו דבריהם אבל במקום יחיד ע"י מקרה כגון הזאה ואיזמל ונחיימי' לי' וכדומה העמידו דבריהם אפי' בשבות דשבות. והרי"ף והרמב"ם ס"ל גם כן כהתוס' דאין להתיר אפי' אמירה לנכרי

במקום מצוה. אך שבות דשבות מתיר רמב"ם במקום כל מצוה ומשום שום צער הרבה ומהנראה בלשונו בהל' מילה ובפ"ו דשבת יראה דמפרש הך ינוקא דנחיימי' לי' אחר המילה היה וכגון שנימול בערב שבת והיה צריך חמין בליל שבת דלרמב"ם ביום ב' ליכא סכנה אלא דוקא ביום ג' והיה זה ביום ב' למילתו ושמיני ללידתה וניחם לי' אגב אימי' ע"י נכרי משום צערא ומכ"ש לכל שום דבר מצוה. אבל שבות אפי' למילה לא ובהזאה ואיזמל. ובה"ג ס"ל נמי דאחר המילה היה ומשום הכי הוצרך דנחיימי' גוי אגב אימא אבל קודם המילה אפי' בלא אגב אימי' שרי כל שבות דאמירה אפי' באיסור דאורייתא. אבל לכאורה שארי מצות לא הותר שבות א'. אבל בעל העיטור ס"ל דלכל המצות הותר שבות דאמירה וס"ל ינוקא דנחיי' קודם המילה ובתוך ז' של לידת האם או דס"ל מעל"ע ליולדת ועדיין היה בתוך ז' לאם או שילדה תאומים והיה תוך ז' לולד השני ואמר לישראל נחיימי' אגב אימי' אבל לגוי הוי שרי אפי' בלא אגב ומעשה דינוקא דרבה מר"ה הביאו ולאחר המילה ביום ב' ומשום צערא בעלמא התירו שבות א' דאמירה ומכ"ש לכל שום דבר מצוה. ובתוס' מנחות ס"ד ע"א ד"ה שתים וכו' דבריהם צריכין ביאור דנראה כוונת קושי' דה"מ למיפשט האיבעי מברייתא דממלאה אשה קדרה בשר ש"מ מותר להרבות בשיעורא. ועוד קשה למסקנא נמי לא שרינן אלא דמוטב להרבות בשיעורא מלהרבות בקצירה אבל היכא דאיכא תרי בחד עוקץ ותלתא בחד עוקץ גם למסקנא אסור וא"כ קשה גם למסקנא מברייתא. ותי' תוס' דלמסקנא לא הוה הריבוי בשיעורא רק איסור דרבנן וביו"ט לא חיישינן ולהס"ד נמי דהוה סבר ריבוי בשיעורא הוה חיוב סקילה דהרי הוה ס"ד דעדיף לרבא בקצירה מבשיעורא מ"מ לא הו"מ למיפשט ממלא אשה קדרה בשר. משום די"ל שבת לא ניתן לדחות להאי עוקץ אבל יו"ט הותר לאוכל נפש. שוב הקשו מהך דנחיימי' ישראל אגב אימי' דלא קשי' תפשוט מהאי עובדא כיון דאינו ברייתא מ"מ תיקשי למסקנא דעכ"פ אי לאו דצריך להרבות בקצירה לא היה מותר להרבות בשיעורא ותי' כיון דריבוי ליכא למסקנא אלא איסור דרבנן במקום מצוה לא גזרו. והר"ן פ"ב דביצה כ' א"א שיהיה ריבוי בשיעורין דרבנן כיון דבהס"ד הוה ס"ל דאפשר ריבוי קצירה עדיף א"כ גם במסקנא נהי ריבוי בשיעורא עדיף מריבוי קצירה אבל עכ"פ איסור דאורייתא הוה והא דשרי ביו"ט משום דמלאכת יום טוב הותרה משא"כ שבת אצל פ"נ דחוי' ע"ש. והנה כמה פוסקים חולקים וס"ל גם פ"נ בשבת הותרה והוא דעת מהר"מ מר"ב הובא בראש פ' יה"כ ע"כ צ"ל תי' שני של הר"ן שם כיון דאמרה תורה אך אשר יאכל לכל נפש וגם לא ניתנה תורה למלאכי השרת לצמצם שלא ירבה בשיעור אכילתו ע"כ התירה תורה ריבוי שיעורין ביו"ט. וצ"ל לענין פ"נ לא שייך זה דשפיר יכול לצמצם מה שצריך

לחולה. אך קשה להר"ן כיון דריבוי בשיעור דאורייתא א"כ מה הועלנו שיחם גוי אגב אימי' ולא יחם בפ"ע תרוי' אמירה לגוי באי' דאורייתא הוא וצ"ל מ"מ ריבוי בשיעור לא הוה אלא חצי שיעור באיכות המלאכה אע"ג דבכמות המלאכה הוי טפי לשיעור מ"מ לענין איכות המלאכה הוי כעין חצי בישול וחצי קצירה וכדומה משו"ה הקילו בי' באמירה לנכרי וצ"ע:

ועיין במרדכי הג"ה פי"ז בשם ראב"י דאוסר אמירה לנכרי אפי' לדבר מצוה חוץ ממילה וכ' אבל להביא דרך רה"ר מותר משום דאפשר בהיתר ע"י בורגנין והאי דעירובין דינוקא התם משום דאתי לאחלופי ופי' ד"מ דהיה פרהסיא ואתי לאיחלופי להביא דרך ר"ה להדיא אבל בצינעא וכדומה מותר אמירה לנכרי להביא דרך ר"ה משום דאפשר ע"י בורגנין. וצע"ג להבין דבר זה דבש"ס שבת אמרי' כן מותר לומר לחברו נלך למחר למקום פלוני משום דאפשר היום ע"י בורגנין אין כאן דבר של חול שהרי זה המעשה אפשר היום בהיתר אבל לומר לנכרי שיביא דרך ר"ה היכי דליכא בורגנין משום דאפשר ע"י בורגנין מה יועיל זה האפשר וכבר הרגש בזה בטו"ז סי' ש"ז ולא עשה כלום ע"ש. ע"כ נלע"ד ס"ל להראב"י הא אפי' בלא אמירה כלל אם יעשה נכרי לדעת ישראל ה"ל שבות וכן אם לא יעשה נכרי מלאכה בשבת אלא שישראל אומר לו לעשות למחר האמירה היא שבות משום ודבר דבר והשתא אם אומר לנכרי שיעשה היום ה"ל ב' שבותין ומשו"ה מחמרינן זולת במילה ולא בשאר מצות אבל להביא דרך ר"ה בצינעא היכי דלא שייך אתי לאחלופי כיון דאפשר ע"י בורגנין וליכא איסור בדיבור רק בגוף המעשה ה"ל חד שבות ומותר במקום מצוה. ולפ"ז י"ל קושי' מג"א מעירובין צ"א הנ"ל שהביאו ס"ת דרך גגין דשבות א' מותר. אלא שכתבתי לעיל דמבית לגג ומגג לקרפוף הוה ג"כ ב' שבותין. ולדבריו י"ל הא דשרינן הכא לכתוב אונו בשבת היינו משום דהכא הכתיבה היא לצורך גוי המוכר ג"כ דישראל לא יתן לו מעות בלא שטר והוא רוצה לילך לדרכו כפי' רש"י ע"כ הכתיבה היא אדעתי' דנפשי' רק אמירת ישראל ה"ל חד שבות ומותר בכל שום מצוה אפי' מצוה אחריני:

עצמו קנה נכסים לא קנה. האי לישנא קנה ולא קנה הוא לאו דוקא דודאי קנה הנכסים בקבלת השטר לידו אלא אין אנו מניחי' אותו לירד לנכסים שלא בפני הבעלים עד שיתקיים או שיודה לו הארץ ואז אינו צריך קנין חדש כי כבר קנה בקבלת השטר ופשוט: מתוך שקנה עצמו קנה נכסים ואפי' ס"ל לאביי בעלמא פלגינן דיבורי' הכא ס"ל כיון דכל שחרורו של עבד הוא מכח קנין הנכסים א"א למיפלגינהו או קנה שניהם או לא קנה כלל:

מידי דהוה אגט אשה. פי' דבגט אשה ראוי להקל משום עיגונא ואע"ג דבשחרור לא שייך כל כך עיגון ועמ"ש חי' רמב"ן לקמן במתני' דשוו למוליך ומביא דבעבד עשו משום שלא לחלוק בין גט לשחרור ע"ש מילתא בטעמא והיינו דקאמר . וז"ל הירושלמי היה כתוב בו מתנה פי' בגט אשה נכתב בו מתנה שבעל נותן לה ואמר בפ"נ ובפ"נ מאחר שערעורו בטל אצל הגט בטל אצל המתנה או מאחר שערעורו בטל אצל הגט קיים אצל המתנה. והנה לא קא מיבעי לי' אי ערעור שניהם קיימין דפשיטא לי' משום עיגון לא החמירו לבטל הגט ולקיים הערעור אך מיבעי לי' אי ערעור בטל בשניהם או פלגינן וערעור בטל אצל הגט וקיים אצל המתנה. שוב תנינן דבתרה א' גיטי נשים וא' שחרורי עבדים שוו למוליך ולמביא היה כתוב בו מתנה ואמר בפ"נ ובפ"נ מאחר שערעורו בטל אצל הגט בטל ערעורו קיים אצל המתנה או מאחר שערעורו קיים אצל המתנה ערעורו קיים אצל הגט. פי' בעבד לא מספקא לי' שיהיה שניהם קיימים והערעור בטל דמהיכי תיתי בשלמא בגט אשה כיון דעכ"פ ע"י הגט גובה כתובה דכשתנשא לאחר תיטול מה שכ' ליכי א"כ כיון שכבר האמינוהו על קצת ממון אפשר שיהיה מועיל גם על המתנה אבל בעבד דאין כאן ממון אלא מה שהעבד נעשה בן חורין וממילא משתחרר מרבו ג"כ א"כ אין סברא לומר שיאומן על הכל ע"כ מיבעי לי' אי נאמר דאינו נאמן כלל או פלגינן דבורא אבל להאמינו על הכל לא עלה על הדעת. שוב אמר התם כתב כל נכסיו לעבדו את אמרת יצא בן חורין מה את עבדת לי' כגט הוא וערעורו בטל או כמתנה הוא וערעורו קיים. הנה בזה לא מיבעי' לי' כלל למיפלג דבורי' אלא כאביי או מהני לשניהם או לא מהני כלל מטעם שכתבתי כיון שנכסים ושחרור תליא אהדדי אין סברא למיפלג דבורא: ומסיק ייבא כהדא כ' כל נכסיו לשני ב"א והיה בהם עדים כשרים לזה ופסולים לזה איתפלגון ר' יוחנן ור"ל ר"י ס"ל מאחר שפסולין לזה פסולין נמי לזה פי' דלא פלגי' ור"ל ס"ל כשרים לזה ופסולין לזה דפלגינן והנה לרבא דשמעתין דס"ל כל נכסי נתונין לך נמי פלגינן א"כ גם זה תלי' בפלוגתת ר"י ור"ל הנ"ל. ומסיק שם בירושלמי די"ל טעמי' דר' יוחנן לא משום דלא פלגינן דבורא בעלמא אלא משום דגז"ה בעדות שנמצא בהם קרוב או פסול עדות כולם בטלה אפי' הם מאה ולא מפלגינן העדים מהדדי. הה"נ אם כת א' מעידה על ב' בני אדם ופסולה לא' פסולה גם לשני מטעם עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. ור"ל ס"ל בעדים גילה קרא אבל לא במי שמעידים עליהם ושפיר פלגינן דבורא וכשרי' לזה ופסולי' לזה. ומשו"ה פסק הרי"ף בשמעתין כרבא דפלגי' דבורא ובסוף פ"ק דמכות פסק כר' יוחנן וכן בשו"ע חו"מ סי' נ"א. ובמרדכי וכן בהג"א מעשה בשטר שא' ממקבלי מתנה היה חתום עליו בעד ופסלו רבנו כר' יוחנן הנזכר לעיל ואמר

דלא פלגי' דיבורא משום דאתי לאחלופי בשאר שטרות להתיר עדות קרובים משא"כ בשחרור דאמר בפ"נ ובפ"נ לא שייך איחלופי ע"ש. ומייתי לי' גם הרא"ז ספ"ק דמכות. ונ"ל לולי טעמא דאתי לאחלופי הי' השטר כשר אע"ג דגם רי"ף ורמב"ם פסקו כר' יוחנן מטעם עדות שבטלה מקצתו בטל כלו היינו קרובים אבל בעל דבר עצמו אינו פוסל כמ"ש הר"ן בשמעתין בכיוצא בזה משא"כ לטעמא דאתי לאיחלופי. עוד כתב שם דבע"פ יכולים להעיד וזה דוקא לטעמא דאיחלופי דבע"פ לא שייך איחלופי ע"ש. אבל לטעמו של הרי"ף משום עדות שבטלה מקצתו גם בע"פ פסולין וכ"כ בחו"מ סי' נ"א סק"ט ע"ש. ועט"ז יו"ד סי' רס"ז ס"ק כ"ד דבריו צע"ג משמע דמחלק אם כותב תחלה עצמך או נכסיו תחלה ולא הבנתי כוונתו בזה. ועיין בש"ע א"ע סי' מ"א ובבית שמואל שם סק"ה והוא מדברי הרא"ש בקדושין דמדאמר כלכם מקודשת לי א"א למיפלגנהו לא דמי לקני את וחמור דפורט להדיא את וחמור וצ"ע בשמעתין ס"ל לרבא כשם דפלגינן בעצמך ונכסייך ה"נ מפסקינן בכל נכסי. וכמדומה לי שלקושי' זו רמז בבית מאיר סי' מ"א לעיין בשמעתין והיינו דקשי' לי כנ"ל. ואולי י"ל לפמ"ש ר"ן בשמעתין באומר נכסיי ואינו אומר כל נכסיי נמי עבדיו בכלל אך הכא שכותב להעבד עצמו ואומר נתונים לך אי לאו דכ' כל לא הוה אמרינן דעבד עצמו בכלל נכרי ע"ש וא"כ ה"נ כיון דאמר כל נכסי ה"ל כפורט עצמך ונכסייך ועדיין צ"ע:

דף ט.

לעולם הוא בן חורין פי' רש"י לעולם משמע אפי' אמר חוץ מבית כור קרקע. והקשו תוס' הא משמנין ביניהן. וכן הקשה הר"ן אהרי"ף והריא"ן מגא"ש שלמד מזה שאין מקנין מטלטלין אגב ד' אמות בחצרו כיון דלא מסיים וכן הקשה הראב"ד ארמב"ם בהל' זכי' ונדחק ע"ש. ולולי לשון הרמב"ם ה"א נהי אם אמר בית בבית או חצי שדי אני מוכר או נותן לך נתקיים הקנין וצריך ליתן לו אלא שיד בעל השטר על התחתונה והנותן בורר מה שירצה מ"מ אחר שכבר בירר צריך עוד קנין כל שהוא שיקנה כל א' חלקו המבורר ולא יחזור בו חברו ויאמר בחלק זה אני רוצה אם לא שחלקו בגורל ודבר מבואר בש"ע ח"מ סי' קנ"ז וסי' קע"ג נמצא חסר קצת מגמר הקנין ואז לא פלגי' דיבורא ה"ל קנינו של עבד את עצמו כקנינו את הנכסים קנין שחסר בו כל שהוא ולא הוה כרות גיטין להשתחרר בו ואין זה דומה למאי דמסקינן דלאו כרות גיטא הוא התם מסקי' אפי' אי פלגינן דבורא מ"מ לאו כרות גיטא אבל בהס"ד תלי' אפלגינן דבורא ואפ"ה יליף מיני' הריא"ן מגא"ש דאין נקנה באגב אלא בד' אמות מסויימים התם נמי בעי' דומיא דערי מצורות ביהודה

דהוה קנין מוחלט אבל לעולם קנין שאינו מסויים לא. אלא מלשון רמב"ם פ"ז מהל' זכי' הל' ה' וראב"ד שם לא משמע כן. ויש לעיין קצת דמ"ש תוס' ששייר קרקע ידוע ואין לו אלא אותה קרקע. וק' הא בודאי עבד היוצא מרבו כל מלבושיו לרבו אפי' אלמנה שמין מה שעלי' וא"כ אפי' משייר הרב לעצמו אותה העיר מ"מ נשאר לעבד המטלטלין שעליו אטו איכפל תנא לאשמועינן גברא ערטלאי וצ"ע:

משום דלאו כרות גיטא הוא. הכא פירש"י כיון דאיכא שיור דנחית לשיורא. ובב"ב ק"נ פירשב"ם כפי' ר"ח דמייתי רי"ף בשמעתין כיון שזכותו של רבו כתוב בשחרור לא הוה כרות. ונ"ל ליישב קו' תוס' התם וכו' והעלו תוס' דרב אשי התם לדברי ר"נ קאמר דר"נ לא אמר עבדי כמטלטלי אלא משום דלאו כרות גיטא. ורשב"ם לא פי' התם כן אלא רב אשי פליג אר"נ ע"כ ס"ל דכרות גיטא דשמעתין גם ר"נ ס"ל. אך התם בפורט לו קרקע או מטלטל פלוני דכה"ג הוה כרות גיטא לרש"י ומשום הכי הוצרך ר"נ לומר עבדא כמטלטלי. ורב אשי חידש אפ"ה לא הוה כרות גיטא מטעמא דרי"ף כיון דזכיותו של הרב כ' בו לא מהני השחרור:

אם יש עליו עדים כבר כתבתי בזה לעיל במתני' קמייתא:

שוו למוליך ולמביא. נדחקו מ"ט לתקן גבי שחרור בפ"נ ובפ"נ לא ליתבי' לי' ויהיה מותר בשפחה וכ' פני יהושע למאי דקיי"ל זכות הוא לעבד שיוצא מת"י רבו לחרות ולמאן דס"ל בשחרור בין הוליך בין תן הוה כזכי ונמצא משוחרר ביד בקבלתו ואסור בשפחה ובבת חורין משום חשש זיוף ע"כ תקנו בפ"נ ונכון הוא אך לשארי מ"ד ק' ורמב"ן תי' שלא להחמיר בעבד דקיל טפי מאשה דחמירא. ונ"ל כל זה צריכין למוליך גט מא"י והעבד בחו"ל אבל למביא גט מחו"ל לעבד שבא"י בודאי מצוה רבה איכא שלא ילך העבד אחר אדונו לחו"ל והכל מעלין ואין הכל מוציאין. ונ"ל משו"ה מקדי' במתני' מוליך למביא משום דמוליך הוה רבותא טפי ואיידי דחביבא לתנא אקדמי':

ואינו יכול לומר כבר הארכתי בזה לעיל:

דף ט:

העולים בערכאות. פירש"י דלאו בני כריתות נינהו פי' וכ"ת וכתב ונתן מי שהוא בעל נתינת גט הוא בעל כתיבה לאפוקי נכרי וה"ה הו"מ למימר לאו בני עדות נינהו אלא משום דרצה רש"י להקשות א"כ שארי שטרות נמי לאו בני דינין נינהו ותי' ב"נ מצוה על הדינין וזה מבואר לקמן אי"ה ריש סוגי' דערכאות. ונראה אי לאו דהוה בני דינין הוה אמרינן כתיב את החתום ואת הגלוי החתום שטר חתימת וגלוי היינו הנפק ב"ד וא"כ

נימא כל שישנו בהנפק ב"ד ישנו בחתום לאפוקי מי שאינו בגדר ב"ד וע"ז כתב רש"י גם המה מצוי' על הדינים וב"ד שלהם בשלהם מהני להו לדידהו עכ"פ כנלע"ד:
מקרעין להן נייר. יל"ד לקמן ס"ו ע"ב במתני' שילמדו ויתנו ע"ש אמאי לא אמר שמקרעין. ע"כ נלפע"ד מפני שא"א להתקיים כקו' הירושלמי דמייתי תוס' ולא ס"ל כתי' הירושלמי וע"כ ילמדו יכתבו ויתנו. אבל ברייתא דמקרעין מיירי בשולח ע"י שליח דאמר בפ"נ ובפ"נ ולא בעי קיום כנלע"ד. או נדחק דלא שייך מקרעין אלא בחתימה ולא בכתיבת כל הגט ע"כ ילמדו ודוחק. ודע דצ"ע לתוס' למה נייר חלק דוקא אפי' נייר מטושטש נמי וצ"ע:
האיכא מחובר. הקשה פנ"י מנ"ל ליתן כל דיני גיטין בשטר שחרור אי משום גז"ש לה לה הא משמעות פשטי' לה לשמה נמצא כתי' בגט אשה שיהיה לשמה וכן בשחרור עבד ואיצטרך קרא לגופי' ולמשמעותי' ואיננו מופנה משום צד וקיי"ל למדין ומשיבין ובב"ק פ"ח ע"א איכא כמה פירכות מאשה לעבד ע"ש. ועוד כ' דלפירש"י לקמן מ"א ע"ב ד"ה חפשה וכו' לא ידעינן דחפשה הוא שטר אלא מטעם גז"ש לה לה וא"כ ע"כ למידרש גז"ש דאל"ה לא ידעינן שטר כלל. אבל להתוס' ל"ט ע"ב ד"ה מה וכו' משמע דפשטי' דחופשה הוא שטר ולה אתי' לשמה א"כ גז"ש מנ"ל אלו דבריו ז"ל. והנה לא על דיני גטין לבד התלונה כ"א על כל דיני שהושוו עבד לאשה קשה. ועוד אומר אני אם פשטי' דלה לשמה משמע א"כ אי לא ילפינן גז"ש להשוותם א"כ באשה בעי' כתיבה לשמה דכתיב לה גבי וכתב ובעבד בעי' נתינה לשמה ולא כתיבה דכתיב לא ניתן לה. ועוד אפי' לרש"י הנ"ל דכ' פי' דניחא לי' גז"ש א"כ ניתן האמור של זה ושל זה בזה ובעי' בתרווייהו כתיבה וגם נתינה לשמה וכר' ירמי' לקמן פ"ז ע"ב בסופו ודלא כהלכתו דקיי"ל כאביי וא"כ האי קושי' מרפסן איגרא. אבל לפע"ד במכ"ת אפי' ריח קושי' אין כאן דהרי בעבד כתיב לה בשלילות לא ניתן לה וא"א למידרש אשלילה לא ניתן לשמה אלא כל התיבה מיותר לגז"ש משא"כ בגט כתיב גבי מעשה חיוב וכתב לה שיכתוב לשמה ודעת לנבון נק"ל:

דף י.

דאיתא בקידושין לא קתני. הקשו תוס' ליתני זמן ותי' הואיל ואיתא ברוב שטרות. והקשו מהרש"א ופנ"י א"כ למ"ד חוץ מבגטי נשים וערכאות איתא נמי בשטרות וקתני הדרא קושי' לדוכתא זמן. אמנם ביבמות שם תירצו תוס' הואיל ואין טעם זמן דשחרור אינו שוה עם זמן דגטין משו"ה לא תני. ואמנם עיין לקמן י"ז ע"א תוס' סוף ד"ה מפני וכו' שכתבו טעם זמן בשחרור משום שמא כבר מכרו רבו ושוב נותן לו שחרור בלי זמן והעבד טוען

כבר נשתחררתי קודם מכירה ע"ש וא"כ היינו ממש טעמא דגט משום פירי והכל חד וצ"ל דלמ"ד משום שמא יחפה אין הטעמים שוה. אך הכא בשמעתין בעי תוס' לתרוצי גם למ"ד משום פירי דשוה טעמו עם טעמים זמן שחרור משו"ה הקשו ליתני ותי' משום דאיתי' ברוב שטרות למ"ד משום פירי ס"ל כמ"ד דינא דמלכות' דינא וערכאות ליכא בשטרות ומ"ד חוץ מבגטי נשים ס"ל משום שמא יחפה ולא שוו בטעמים גט עם שחרור: **בשליחות בע"כ וכו'**. להסביר דברי רש"י כי אין כוונתו שהאשה והעבד צווחו דליתא אלא שרוצים לקבל וכמ"ש והשריש רמב"ן אין חבין לאדם אלא בפניו דאפי' אם נתרצה אח"כ מ"מ כיון שהענין הוא חובה לא זכה השליח בקבלתו אע"ג דאיגלאי מילתא למפרע דלדידי' נחשב זכות. והנה י"ל דקידושין לא דמי לגט ושחרור דקידושין אע"ג דחובה היא לה לאסור בקרוביו. מ"מ כיון דבשמעתין לא מיירי שתתקדש או תתגרש בקבלתו אלא שלא יהא המקדש והמגרש והמשוחרר יכול לחזיר בו וא"כ מה הפסד יש בזה להאשה אם נימא מיד שקיבל השליח שוב אין המקדש יכול לחזור אך היא אם לא תרצה לא תקבל הקדושין וא"כ זכות הוא שלא יכול הבעל עוד לחזור בו אם תתרצה היא לקבל הקידושין משא"כ גט ושחרור דאיתי' בע"כ ועל כרחם צריכים לקבל וא"כ חוב הוא שלא יכול הבעל לחזור להם ע"כ יתגרשו וישתחררו וטוב היה להם אם יכול לחזור בו אולי ימלוך ויתחרט על הגירושין ושחרור ודברי רש"י נכונים בעה"י לפי שטתו דלא כתוס' ד"ה לא יתנו וכו':

כל גט שיש עליו עד כותי. ריש מכילתין כ' תוס' וגם אני עני למה נקרא גט אשה גט אבל מה שכל השטרות נקראין גט לא מצינו טעם וה"א לשון פרסי הוא. וראיתי בש"ג שסביב המרדכי אבן א' יש בכרכי הים נקרא גאטא ומגרש כל סביביו. אמנם בגדולת מרדכי שם סביב המרדכי ושנדפס בפ"ע הגירסא שמגרר כל סביביו ועיינתי בספרו של ר' אברהם הרופא בשלטי גבורים גדול המחובר על טבעיי' שם באבן הנקרא גאטא שמדבק אליו כל שאצלו קש ונייר וכדומה וא"כ הגירסא שמגרר כל סביביו שמגרר אצלו ממקום הסמוך לו הוא נכון ועל כן נקראו כל השטרות שהם מחברים בין ב' אנשים הלוה והמלוה הלוקח והמוכר וכדומה נקרא גט על שם אבן גאגאטה הנ"ל ואך גט גירושין שהוא מפריד בין הדבקים נ"ל מטעם דלעיל ריש מכילתין:

עד כותי פסול דחשידי אעדות שקר עכ"ל רש"י. ור"ל אפילו למאי דמוקמינן בכותי חבר וכ' רשב"א דלא מהני חבר אלא במאי דאחזקו בהו אלא שאינם יודעים בדקדוקי המצוה ע"כ כשהוא חבר בקי בדקדוקי של אותן המצות דכתיבי ואחזוק אבל אם לא החזיקו כותיים באותה מצוה מה יועיל שהוא חבר הלא כותי הוא. והנה מתני' מיירי מלאו דלא

תענה ברעך עד שקר דכתיבי וגם אחזיקי לפע"ד אלא שאינם בקיאין בדקדוקי שקר עד היכן הדברים מגיעים הרי הב"ד שואל דשמא מפי השמועה או מאומד או מדומה וכל זה לגבי כותי עדות אמת הוא אבל לדידן שקורי משקר וכן כל הני מדבר שקר תרחק דר"פ שבועת העדות לדידן הוה עדות שקר ואהא חשידי אינהו לבר מחבר שבקי בדקדוקי דיני שקר. אך מה שצל"ע להרשב"א הנ"ל הא לפני עור לא תתן מכשול לא כתיבי לדידהו וגם לא אחזקו אדרבא נחשדים על זה ולזה לא מהני מה שהוא חבר וא"כ נהי שקר לא יעיד דהוא עבר על לא תענה ברעך. אבל איך נאמינהו שיחתום לשמה דילמא רוצה להכשיל בגט פסול. ואפי' להסוברים דצריך להוציא מפיו הריני חותם לשמה היינו ברישא ע"א כותי וישראל עמו ושמע שאמר הריני חותם אך בסיפא ב' כותיים קשיא. וי"ל כיון שיודע שאם הוא שלא לשמה אינה מגורשת ובגט כתוב פלוני גירש והכותי מעיד על זה שפלוני גירש ואם יחתום שלא לשמו נמצא לא גירש פלוני והעיד הוא עדות שקר ועובר על לא תענה כנלע"ד:

מצת כותי. הקשו תוס' הא הוה פת כותי וצ"ל דחמירי מפת פלטיר של נכרי דאם לא ימצא פת בתוך ד' מיל מותר בו ולא הוה מקשה תוס' מידי אע"כ אפ"ה אסור פת כותי ויתענה ולא יאכל:

ואדם יוצא ידי חובתו בפסח. יפה כ' מהרש"ל דברישא י"ל שמאכילו כזית ומ"ש מהרש"א שהרי היכר בה הישראל שלא הכסיף פניו. לע"ד משניתן לתוך ידו של האופה תו א"א לאחר לשמור אם לא העורך והאופה עצמו. ובתשו' כתבתי הא דאנו עומדין על הקוצרים לשימור מקצירה ואילך והגוי קוצר ומה יועיל זה להרמב"ם דס"ל בעיבוד לשמה לא מהני ישראל עע"ג ומשו"ה כ' מג"א דלישה עריכה ואפי' צריך ע"י ישראל עצמו ולא ע"י נכרי וישראל עע"ג ע"ש. א"כ קצירה מאי איכא למימר ואמרתי דלא דמי לעיבוד דבעי עיבוד לשמה ולא מהני אם הגוי מעבד וישראל עע"ג וה"נ אי הוה כתיב קצירה לשמה לא הוי מהני עע"ג אך לא כתיב אלא ושמרתם בעי' שמירה והרי ישראל הרואה הקצירה הוא בעצמו המשמר לשמה וא"ש אך לישה עריכה ואפי' א"א לשמור אלא הפועל עצמו ישגיח וישמור וגוי לאו בני לשמה נינהי ע"ש וזה דלא כמהרש"א:

ואדם יי"ח בפסח. כתב תוס' לא זו אף זו. ולא בעי למימר זו ואצ"ל זו דהשתא אחימוץ מהימני אע"ג דאיכא חימוץ דרבנן מ"מ כיון דאחזיקו בי' מהימנינן להן מכ"ש שימור דאורייתא. אלא אכתי לא פסיקא להתוס' דאחזקו במצה. וי"ל אדרבא כיון דלא קבלו שיעור חימוץ א"כ כל שהתחיל מעט להשתנות ה"ל גבו דדהו חמץ:

אי ת"ק אפי' שאר שטרות נמי. הקשה פנ"י מ"ט לא הקשו אפי' תרי נמי כדפריך לקמן לרשב"ג. וי"ל אי הוה מהימני גם בשטרות משום דאחזקו בלא תענה ברעך תו לא הוה קשי' אפי' תרי נמי דה"א לא מיבעי תרי דאיתתא לבי תרי לא חזי אלא אפי' חד דה"א נהי דלא חשיד לענות שקר משום תאות שכירות ממון אבל נחשדו על תאות עריות להוציא האשה מבעלה שתהיה מזומנת לו קמ"ל ולא הוה ק' מידי משו"ה פריך אפי' שאר שטרות נמי. אבל לקמן דאחזוק לגטין דחומר עריות חמיר להו שלא להעיד שקר אבל נחשדו ששוכרים אותם דמשו"ה שטרות פסולות א"כ ק' בגטין אפי' תרי נמי ושפיר הוה רבותא דה"א ששכרתן ומחלקין ממון השכירות ביניהם קמ"ל משום חומר עריות לא נחשדו. ובירושלמי לא מייתי כלל פלוגתא דתנאי דמצת כותי. אך קאמר אמתני' נחשדו על ממון ולא על עריות היינו אחזוק בהאי ולא בהאי. ומקשה אפי' שנים נמי ותי' מפני שאינם בקיאין בדקדוקי גטין. ופריך אפי' א' נמי לא ומשני שחתם ישראל לבסוף ותל"מ לא מייתי מכולכם. וכן בדין דאי ס"ד ס"ל אין חותמין אלא זה בפני זה א"כ לא היה צריך לומר נחשדו על הממון אלא כיון שאינו בקיאין בדקדוקים ובשטרות חותמין זה שלא בפני זה ממילא פסול. אך נ"ל הירושלמי ס"ל כל דאחזוק בקיאין בדקדוקים דלא כר"א דמצה רק בדקדוקי גיטין שדיניהם מרובין ואפי' בישראל ממנים הבקי בטיב גטין משו"ה תרי לא אבל חד כשר אם ישראל חתם בסוף ולא חייש לרוחא שביק. ולא קשי' אי הכי שטרות נמי ז"א דבממון דנחשדו ולא אחזקו לא מהני מה שהוא חבר אבל בעריות דאחזקו רק שאינם בקיאין הדקדוקי הגטין לזה מועיל מה שהוא חבר וק"ל:

דף י:

אי ממתני' ה"א אפי' תרי וכו' הקש' פנ"י מנ"ל לר"א דוקא בע"א מכשיר דלמא באמת כן הוא ה"ה תרי ואשמועינן ע"א רבותא בשטרות ושנים רבותא בגטין ולא חסורי מחסרא ע"ש. ולפע"ד הא לא קשי' דא"כ צ"ל אחזוק בהא ולא בהא וס"ל לרשב"ג כתב ולא אחזוק לא מהימני דהרי לא תענה כתיבי עכ"פ. והא פשיטא לר"א מכח קל וחומר דתוספת' אי מכשר באחזוק לחוד מכ"ש כתיבא לחוד והש"ס דאמר לעיל דאחזוק בהא ולא בהא ר"ל ונימא דלא כהתוס' אלא כתיבא ולא אחזוק לא מכשר א"ה תרי נמי אלמה אר"א וכו' שמע מיני פשיטא לר"א דכתיבא לחודי' מהני ולק"מ קושי' פ"י אך למסקנא קשי' דס"ל לרבא אחזוק בהא ולא בהא א"כ לא מכשר בכתיבא ולא אחזוק א"כ ל"ל חסורי מחסרא. ואולי כיון דכללא הוא בלא אחזוק לא מהני מה שהוא חבר א"כ כיון דלא אחזוק בשטרות מאי רבותא דע"א פשיטא דע"א פסול ופוסל אפי' חברו:

אי לא דכותי חבר וכו' עיין תוס' וע' היטב דברי המגיה בט"ז א"ע סי' ל"ה ס"ק ב' ונראה בכוונת תוס' פי' כיון דכותי מן התורה כשר והם אמרו והם אמרו דסגי בע"א המעיד עליו כן הוא להדי' בירושלמי רפ"ב דר"ה. וממילא כיון דסגי' בעדותו של זה עליו שוב יכול עוד זה הישראל להעיד גם על הגט דתרי מילי נינהי ולא תליא אהדדי כמתיקת דברי המגיה בט"ז סי' ל"ה סק"ב הנ"ל וק"ל. וכלל זה עיין ותמצא נחת בכוונת תוס' וע' היטב ירושלמי רפ"ב דר"ה:

בשלמא מכר וכו'. עיין מרדכי והג"א פלוגתת ר' יקיר והמרדכי. ואבאר בעה"י עיין ב"ק פ"ח דלמסקנא עבד פסול משום דלית לי' חייס אבות על בנים וא"כ גוי דאית לי' חייס כמבואר פ' הבע"י ס"ב ע"א יהיה גוי כשר לעדות אלא לכאורה גוי בלא"ה פסול משום דאינו אחיו במצות דוקא עבד שהוא אח במצות איצטרך לא יומתו אבות על בנים אבל גוי בלאה"נ פסול משום שאינו אחיו במצות זו היא קושי' המרדכי על ר' יקיר. מיהו י"ל דס"ל לר' יקיר הא בתחלה בעי למימר עבד אינו אחיו משום חייס שיוצאי חלציו וקרוביו אינם שלו ע"ש תוס' ריש העמוד אך חכמים הקשו לר' יהודה אחיו הוא במצות פי' נהי שאינו אחיו לענין חייס הוה עכ"פ אחיו לענין מצות וסגי אם הוא אחיו בשום דבר וא"כ גוי נמי נהי שאינו אח במצות הוה אח לחייס שיש לו אחוה ביוצא חלציו. אלא שצריך להבין א"כ לר' יקיר מאי פריך ממתנה כיון דכשר עדות וגם לא משקר וצ"ל דס"ל כשם דלא הוה בר כריתות לענין גט ה"נ לא הוה בר דינין לקיים דבר על ידו וכמ"ש רש"י לעיל ט' ע"ב ד"ה חוץ מגטי נשים וכו' ע"ש ונ"ל דתליא בפלוגתא דמייתי רמ"א בתשובה סי' יו"ד אי ב"נ מצווה על הדינים היינו לדון ממש בכל דיני ישראל הכתובים בתורה וכן דעתו של רמ"א שם. וי"א דאינו אלא שמצווה כל מלך שיחקק לו שום דין כרצונו שלא יהיה עולם הפקר וא"כ אם ר' יקיר ככה ס"ל י"ל דזה לא מיקרי בר דינים כמו שלא נקרא בר כריתות. אבל רש"י ס"ל כהסכמת רמ"א הנ"ל א"כ ה"ל בר דינים. אבל צ"ל ע"ג הא לאו מפורש בתורה אל תשת ידך עם רשע ורמב"ם מנאו בלאוין סי' רפ"ו ובריש הלכות עדות וא"כ תינח גר תושב אבל העובד ע"ז יום יום איך יהיה עדיף מרשע ישראל אע"ג דגוים שבחו"ל לא עע"ז אלא מנהג אבותיהם בידיהם התם היינו שלא יהא מחשבתם לע"ז לענין נסך ושחיטה לאסור בהנאה אבל פשיטא שחייב מיתה על עבודתו. וכבר כ' בתשו' מעיל צדקה דטעות הוא לומר שפטורין על השיתוף ע"ש וא"כ צל"ע וכי ערכאות גר תושב נינהו וק' אר' יקיר וע"כ תיקון חכמים הוא מפני שהמלכיות מקפידות:

אלו מתנה במאי קני לי' בהאי שטרא חספא בעלמא הוא כ' רש"י דהו"מ לשנוי בע"מ ישראל. ונראה דרש"י לטעמי' דמפרש מזוייף מתוכו דלמא אתי למיסמך עלי' פי' אם

נכשיר זה הגט שנמסר בפני ישראל איכא למיחש בגט אחר ימסור בפני הגוי החתומי' וא"כ ס"ל דאין לפסול שטר מתנה של זה שנמסר בפני ישראל ונקנה לו מתנתו מן התורה כדין וכהלכה איך נפסידנו ממונו מפני אחר שיסמוך על גוים. והתם פ' זה בורר הני תרי גיסי התם לכתחילה היה וכבר נכשל בו ומסרו בלא עדים כשרים א"כ למה לו למימסרינהו יכתוב לו שטר כשר אבל הכא למיפסל כל השטרות העולים בעש"נ ונמסרו בפני ישראל זה לא נראה לרש"י. אך תוס' לטעמי' דמפרשי לעיל ג' ע"א ד"ה מודה וכו' שהפסול הוא בזה השטר עצמו ע"כ יש לפוסלו מטעם מזוייף מתוכו. מיהו מפי' רש"י דסנהדרין משמע דמסרו בפני עדים ואפ"ה אמר חספא בעלמא הוא ויבואר לקמן אי"ה:

דינא דמלכותא דינא. דעת הרשב"א שאינו קונה בהאי שטרא אלא הלוקח מחזיק וקונה והוה כמכר דשטר ראי' בעלמא הוא ודינא דמלכותא דלא יועיל החזקה להוציא מיד המוכר זולת השטר. וא"נ אפי' בלא חזקה נמי מסירת השטר הלז הוה כמו סיטומתא דקונה ממנהג הסוחרים ע"ש. ויש שם חסרון שורה א' ברשב"א ע"ש:

והא לאו בני כריתה נינהי. כ' תוס' דה"מ למימר לאו בני עדות נינהו. הנה לר' יקיר הנ"ל דגוים בני עדות נינהו והא דפריך לעיל והאי שטרא חספא בעלמא הוא היינו מפני שאינו בני דינין אי ה"נ ק' ש"ס הכא לאו בני כריתה נינהו. אבל לפירש"י לעיל דהוה שפיר בני דינין וע"כ חספא בעלמא היינו לאו בני עדות וגוי פסול עדות וכהמרדכי ומכח זה פריך בכח בפשיטות חספא בעלמא ולא פירש טעמא משום דפשיט שאינו בן עדות. א"כ בודאי צע"ג מ"ט שינה טעמא הכי ופריך מטעם לאו בני כריתה ולא הניח בסתם כמו לעיל חספא בעלמא משום לאו בני עדות. ויש ליישב קצת עפ"י שיטת רשב"א בחי' קידושין פ"ג ס"ה ע"ב דגם בכתיבת ידו של בעל כשר בלא שום עד מן התורה דלא יליף דבר דבר לענין גט ע"ש:

דף יא.

בשמות מובהקין ע' פירש"י דלא כפי' תוס' לעיל ד' ע"א ד"ה מודה וכו' והרשב"א דכ' שם דכיון דסמכי' על עדי חתימה ה"ל מכלל תורף הגט ופסול כמו כתב הגט עצמו. כ' בנכרי ושמות מובהקין אינו בגדר עדות אלא כטיוטא בעלמא ואינו בכלל כתיבה ע"ש. ובסברא זו יש לחלק בין חתימת קרובים לחתימת גוים ומשו"ה פי' רש"י פ' ז"ב דחתימת תרי גיסי משוו לשטר חספא משא"כ הכא בחתימת גוים בשטר מתנה הוה ס"ל דמהני עדי מסירה ולא הוה חספא ע"י גוים דהוו בטיוטא בעלמא ורק למיחש משום למיסמך עליהו

ולמימסר באפיהו וכבר כתבתי לעיל דס"ל דאין לפסול ולבטל מתנתו של זה שקנאה בדינו משום חשש שיארע בשטר אחר:

ואי בעית אימא וכו' דלא קפדי אאוריע נפשייהו עכ"ל רש"י. מלשון זה הוכיח הרא"ש דלרש"י כשר בהדיוט ע"י ע"מ ובערכאות אפי' בלא ע"מ וק' קושי' תוס' ארש"י ובתומים סי' ס"ח סקכ"ח יישב קו' תוס' לרש"י ע"ש. ולא עיין בלשון רש"י ד"ה אלא בשמות שאינן מובהקין וכו' דנעשו כשארי שטרות הנעשין בהדיוט עכ"ל ע"ש. ולזה עוררני בני הרבני מוה' שמואל וואלף נ"י. ומה שנלע"ד בישוב דברי רש"י ז"ל דס"ל דהסוגי' ממש כהתוס' אך בואי בעית אימא דקאי ארבנן דמתני' ולרש"י רישא ר"מ דמדסיפא ר"ש אליבא דר"א ש"מ רישא לאו ר"א. ולר"מ דע"ח כרתי לא הוזכרו ע"מ כלל ולא מעלין ולא מורידין לכן פירש"י דמשום אוריע נפשיהו הוא אבל אי לא"ה כשרים. ובפלוגתא דר"ע ורבנן נמי מודה רש"י לפי' תוס' דרבנן גזרו ע"מ אטו ליכא ע"מ. אך הכל לר"ש אלא ת"ק ס"ל לא נחלקו ר"ע ורבנן בזה מעולם וכ"כ בתומים סי' ס"ח ססק"ח ע"ש. ונהי לא קיי"ל כר"מ אלא כר"א מ"מ באוקימתא דמתני' ס"ל ת"ק דמשנתינו ר"מ ולא הוזכר מי שגזר אליבא דר"א מובהקים אטו אינו מובהקים במתני'. ולא הוזכרה פלוגתת ר"ע ורבנן אלא אליבא דר"ש ולא קיי"ל הכי ומש"ה ס"ל לרש"י דשטרי פרסאה בהדיוט ובע"מ הוה וגובה מב"ח ולא גזרינן אטו בלא ע"מ. ועיין סמ"ע סי' ס"ח סק"ה וסק"ח וצריך ביאור טעם תליית סברת פלוגתתם ואבאר בעה"י. דרמב"ם וסייעתו ס"ל שטרות העולות בערכאות של נכרים היינו שהשטרות כבר נחתמים בעדי גוים ונכתב בשטר שהעדים ראו נתינת המעות. ושוב אח"ז מביאים השטר המחותם לפני הארכי ומקיים אותו ובנימוסיהם שאין הארכי מקיים אלא אחר החקירה מי הם העדים אם נאמנים ואם כל הכתוב בשטר אמת ונכון ואח"כ מקיימו וחזקה לא מרעי' נפש בשיקרא אי לאו דאתברר קמי' לא הוה חתם ונמצא הכל תלוי בהארכי. וס"ל לרי"ף ורמב"ם דבעי' עדים דאינם ידועים בקבלת שוחד דנהי דלקבל שוחד לאסהידו שקרא לא חשיד מ"מ חשידי לאצלוי' דינא כיון שתלוי בדעתו ומחשבתו ויכול להתנצל ולתת אמתלאות לאצלוי' דיניו. וה"נ כיון שאינו מעיד שנעשה הכל בפניו ממש אלא ע"י חקירתו ודרישתו ובקיאתו בהאמנת העדים החתומים וכל זה הוה כעין אצלוי דינא ומשו"ה בעי' לאסהודי עליהו דלא ידועי בקבלת שוחד. ולפ"ז ממילא לא גבי ממשעבדי דאע"ג דקול יוצא לארכי כדאיתא בירושלמי והרמב"ן מפרש סוגי' דשמעתין עפ"י הירושלמי מ"מ לא גבי ממשעבדי כיון דעדיין לא נכשר השטר עד דמקבלי ב"ד ישראל סהדי עליהו דהארכי ומזה לא יצא קול ונ"ל הך דבעי' סהדי להנ"ל יצא להרי"ף מהאי גופא כיון דגרס לקמן בפ"ב דגבי מבני חורי ולא

ממשעבדי וק' אמאי הא קול יוצא לארכי אע"כ משום דעכ"פ אין קול דלא ידועי' מקבלי שוחד ולא ידעו הלקוחות להזהר. ושיטת הרא"ש וסייעתו דהשטר נכתב ולא הוזכר בו נתינת מעות ולא חתמו עדים אלא מביאין הטופס ההוא לפני הארכי ולפניו נעשה כל המעשה והוא יחתום עליו ועדים העומדים לפניו מזומנים לחתום שטרות ונראה שגם יש בהם ישראלים ממונים לחתום שטרות דהרי תנן אע"פ שחותמיהם גוים ש"מ יש שחותמיהם ישראל שגם מהם עומדים לפני הארכי לנאטיריו"ן כאשר הוא כן בארץ אשכנז כעת. ומשו"ה לשיטה זו אין לתמוה מה שתמה רשב"א איך אפשר שיטעה ישראל וימסור בפני עדי גוים ויחשוב שישראל הם. ולהנ"ל לק"מ כיון שלא נחתם השטר ע"י עדים שביררו להם הישראלים אלא שם במקום הארכי אחר שנעשה כל המעשה בפניו הוא קורא לשנים מהמזומני' לפניו ויחתמו ואם אין שמותיהם מובהקים יטעה בעל השטר ויסבור שהם מהישראלים העומדים ג"כ שם לנאטיריו"ן ויבוא למסור לפניהם וא"ש. וכיון שכל המעשה נעשה ע"י הארכי א"כ לא בעי' לאסהודי דלא מקבלי שוחד שהרי לאסהודי שיקרא לא נחשדו מעולם הערכאות. וכיון דמבואר דקול יוצא לארכי ממילא גבי ממשעבדי בין תבין:

רבינא סבר לאכשורי בכנופיאת' וכו' נ"ל דכנופיאת' נהי ערכאות לא הוה מ"מ הדיוטות נמי לא הוה וס"ל לרבינא כלישנא בתרא לעיל סיפא אתאן לגיטי ממון וכולא רבנן היא נמצא י"ל ברישא הזכירו ערכאות לרבותא דג"נ ושחרורי עבדים דפסולי' אפי' בעש"נ וסיפא בגיטי ממון לא הוזכרו לפסול אלא בשנעשו בהדיוט ולא בכנופי' דכשר. אך רפרם ס"ל כלישנא קמא דכולא סיפא ר"ש היא ורבנן לא הזכירו הדיוט אלא ערכאות בין לפסול דגטי נשים בין להכשירא דשארי שטרות ולא בכנופי':

מגבינן בי' מבני חרי. הנה רמב"ם ס"ל שטרי הלואה העולה בערכאות של נכרים בלא ע"מ לא גבי ממשעבדי דלא כל כמיניהו לעשות קנין שיעבוד אבל פרעתי לא מצי למיטען וראב"ד השיג דגם פרעתי מצי טעין כמו בכתיבת יד והקשה בתומים א"כ בנעשה בהדיוט וע"מ ישראל דאמרינן גבי מבני חרי ולא מצי איירי בטוען להד"מ תיפוק לי' האיכא ע"מ ואיך יטעון להד"מ אע"כ פרעתי וש"מ אע"ג דלא גבי ממשעבדי מ"מ לא מצי למטען פרעתי ע"ש ולק"מ דמצי מיירי דכתיב בי' נאמנות או אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני ומיהו בלי ע"מ אפי' בערכאות ש"נ לא מהני דה"ל כשטר מתנה דלאו כל כמינייהו לגמר שיעבד לשעבד נפשי' ליתן לו נאמנות או לפסול כל העדים אבל הכי מצי מיירי כנ"ל דע"י ע"מ משתעבד ולא מצי למטען פרעתי וממשעבדי לא גבי. והנה רמב"ם מוסיף דגם שטרי הודאה פסולי' בגטי נשים בעש"נ ונדחקו בטעמא והאמת הפשוט כמ"ש בש"ג

פ' מי שמת דר"ל חייב אני לך מנה בשטר והוא אינו חייב לו ועי"ז השטר נשתעבד לו ונראה ה"ה הומ"ל שטרי אודיתא והוא פשוט. עוד כתב רמב"ם שטרי מחילה והא ודאי קשי' והריב"ש כ' אהרמב"ם אגב שוטפי' כתבי' ומ"מ יש ליישב קצת דמיירי שיש בידו של מלוה שטר מקויים על הלוה ואינו מחזיר לו שטרו אבל כותב לו שטר מחילה וס"ל לרמב"ם בישראל מהני ובעש"נ לא מצי להקנות לו הלואתו ששטרו בידו. ויש בזה פלוגתא עיין סמ"ע סי' י"ב ס"ק כ"א וש"ך שם ס"ק י"ז. ועי' תוס' כתובות מ"ד ע"א ד"ה והלכתא וכו' וק"ל:

דף יא:

לא בא לידינו אלא לוקס ולוס. ולשון זה משמע כפי' רש"י ותוס' דהאיבעי אליבא דחכמים אי חששו ב' חששות שמא גוים הם ואי גזרינן מובהקים אטו אינו מובהקים או נימא אפי' באינם מובהקים דגוים לא שכיחי דחתמי אניטא ופשיט לי' פלגא לא בא לידינו וכו' חדא חששא חיישינן תרי לא חיישינן. אבל לראב"ד דאיבעי אליבא דר"ש ק' הך לישנא. ולרשב"ם דמייתי רא"ש יש להסביר עוד דקמיבעי' לי' אי טעמא דרבנן משום גזירה מובהקים אטו אינו מובהקים והכא בספק גוי ספק ישראל הן תרי חששות ולא חיישינן או דילמא טעמא גזרו דילמא בעל הגט טעה בדינו וחשב שמותר למסור לפני גוים ואין לחלק בין מובהקים לאין מובהקים ואפי' לא נחוש ב' חששות מ"מ אסור אפי' מובהקים דלא שייך לומר לא שכיחא גוים דחתמו אניטא כיון דתלינן דטעה בדין. דברי הרא"ש התמוהים עיין תומים סק"ח ובקרבן נתנאל ולא העלו מזור וגם טרחתי ואמרתי בישיבה אבל אינו נראה לי נכון עד יבא מורה צדק ויורנו. ועכ"פ נלמוד דבע"פ אפי' עש"נ חשידי לשקר ומרעי נפשייהו. ונפקא מינ' בזמן הזה בעדי מיתה של אנשי צבא להתיר נשותיהם עפ"י עדות ערכאות שלהם ואין להאריך פה:

האומר תן גט זה לאשתי וכו' הרי"ף דמייתי רא"ש ס"ל לא מהני לזכות אלא להפקיע ממון דהאדון אבל לא לאיסורא דאינו מותר בבת חורין עד שיגיע גט לידה וזו היא שיטת רש"י לעיל ט' ע"ב אלא שהתוס' שם ד"ה לא יתנו כתבו שרש"י חזר בו לקמן במתני' י"ג ע"א ע"ש. והנה הרא"ש הקשה אשיטה זו מדאמרינן לקמן י"ג ע"א ומה אילו עבד כהן שברח וכו' וזה אינו אוכל ע"ש. ולפע"ד לק"מ דס"ל כיון דאינו יכול לחזור בו ונפקע ממונו של כהן תו לא ה"ל קנין כספו כמפקיע עבדו דאעפ"י שצריך גט שחרור לקמן מ' סוף ע"א ונאסר בתרומה כמ"ש רמב"ם פ"ט מתרומות הל' ה' ורמז תוס' לקמן מ"ב ע"ב ד"ה מעוכב וכו' דסוגי' דכריתות כ"ד ע"ב אתי' לריש לקיש ולא כהלכתא. ונראה

לרי"ף בשפחה נמי אסור רק דלא הותר בבת חורין דכן משמע מתוס' לקמן מ' ע"א ד"ה אותו העבד וכו' נמצא שפיר קאמר אילו עבד כהן שברח וכו' וזה אינו אוכל בתרומה וגם שפיר קאמר מפני שמפסידו משפחה. ואפ"ה אמרינן לקמן האומר תנו גט זה לא יתננו לאחר מיתה דהרי עכ"פ צריך גט שחרור להתירו בבת ישראל וכדקיי"ל הלכתא המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שחרור וה"נ צריך שיגיע לידו בחיי רבו. ואמנם לשמואל דס"ל המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור וממילא מכיון שזכה המקבל להפקיע ממון הרב ממילא מופקר לגמרי ומותר אפי' בבת חורין. ולדידי' הא דתנן האומר תנו לא יתנו לאחר מיתה ע"כ צריכין לדחוק דמתני' מיירי שלא מסר גט מיד ליד אלא ציוה תנו כי היכי דלא תקשי מתני' לשמואל וא"כ יפה פירש"י ע"כ לא גרסינן במתני' תן גט זה דא"כ תיקשי מתני' לשמואל אע"כ גרסינן תנו ולשמואל נדחק דמיירי בשלא מסר מיד ליד ולהלכתא יתפרש אפי' שמסרו מיד ליד וכהרי"ף וכפירש"י לעיל ט' ע"ב ואין כאן חזרה לפע"ד:

ושטר שחרור זה לעבדי עיין יבמות מ"ז ע"ב דצריך טבילה כגר והקשו תוס' מגטין מ' ע"א הכותב שטר אירוסין לשפחתו ונדחקו כשכבר טבלה מקודם. מבואר דס"ל דטבילה זו דאורייתא וכן שיטת רמב"ן שם ונחלק בחוזק יד על חכמי הצרפתים דס"ל מדלא הצריכו הטפת דם ברית ש"מ דרבנן היא דליתא אלא דאורייתא ואינו נכנס לדת בלא טבילה. ולפע"ד צ"ע לוקמי כולי שמעתא דהכא בשכבר טבל קודם שיחרור לשם שיחרור ואי לא איירי הכי איך קאמר לקמן י"ג ע"א מפסידו משפחה הא אי בעי לא טביל ואפי' נימא מטבילין אותו בע"כ ע"ש ברמב"ן ורשב"א. אבל הכא מה הפסידו הא כי היכי דערק לעלמא מלקבל גט שחרור ה"נ ליערוק לעלמא שלא יטבילוהו וצ"ע שלא נתעורר אדם בזה:

לפי שזכין לאדם וכו' עיין היטב בכללא דכייל רמב"ן שבה"ה פ"ד מזכי' ומתנה הלכה ב' ומ"ש משמא נתרצה הבן יש לעיין בדוכת' טובא וכן בשמעתין דודאי עבד קטן דלא פריץ כמ"ש תוס' לקמן י"ג ע"א ולא פליג אלא בעבדו של כהן שמפסידו מתרומה בזול וכיון שבכל ענין הוא לו לזכות שיצא לחירות בלי ספק רק שיש בו קצת חוב רחוק אכילת תרומה בזול א"כ דומה ממש לשמא נתרצה הבן וא"כ אם יאמר העבד רצוני להשתחרר יודה ר"מ וצ"ע:

אבל לא בשחרורי עבדים כ' תוס' בשם ירושלמי ע"ש. ונ"ל ק' עבדו של קצין הוא שאעפ"י שמטעם מזונות אין לו זכיה שיכול לומר עשה עמי ואיני זנך אבל עכ"פ כבוד וגדולה הוא לו שיקרא שמו של מושל קצין עליו עבד מלך מלך וכעבדי שלמה שבס' עזרא.

ומשני גם זה אינינו בטוח שהרי יכול למוכרו לשפל איניש. שוב הקשה בהיפך מאשתו של מוכה שחין שהרי כופי' אותו להוציא שהרי ממקתו ומשני עכ"פ אינו יכול לגרשה ע"כ ע"י אחר ויקרא שמו עליה אשתו של פלוני וכו' ויכול להיות פרושה ממנו בשאר כסות ועונה ואין כנפי' אלא שיפרשו ותו יקרא שמו עלי' ומשו"ה לא הוה זכות ולפ"ז אין ללמוד לאשת מומר אפי' של שר גדול שיקרא שמו עלי' לכבודה. מ"מ כיון שאין ביד ב"ד בזה"ז להפרישם זה מזה וסופו לכופה לשמשו נדה ולהוליד בנים לע"ז. בודאי זכות הוא לה ואינו דומה למוכה שחין. ומ"מ אין להחליט דין זה אבל אין ראיה מכאן:

התופס לבע"ח קנה א"ל ר"י בר יוסף ואפי' במקום שחב לאחרים פי' משום דהוה ס"ד במקום שחב לאחרים לא קנה ורק קמ"ל במקום שאינו חב לאחרים לא מצי למימר לאו בע"ד דידי את נהי לא מצי להזמינו לדין מ"מ כיון שכבר תפס תפס וכדעת הרא"ש לאפוקי הרי"ף פ"ק דב"מ ובש"ע סי' ק"ה סעיף ד' פסק כהרי"ף ובמקום אחר הארכתי:

הכי אמר ר"י התופס לבע"ח וכו' מהמשך לשון תוס' משמע דלא הו"מ להקשות בפשיטות אדר' יוחנן דהומ"ל התם בב"מ בלא עשאו שליח כדמסיק שלא אמר זכה והכא בדעשאו שליח. ע"כ הקדימו תוס' דמוכח מיימר בר חבו דאפי' עשאו שליח לא מהני לר"פ ור"ה בר"י שם. וש"ך סי' ק"ה כ' בישוב שיטת רש"י דקאי אמסקנא שאני פועל ורש"י מיירי בשליח שכיר בא בשכרו ע"ש ודוחק בלשון רש"י ואם באנו לידי מדה זו.

וי"ל בלי דוחק דהרי יש לדקדק בדברי ר"י התם בב"מ דאמר וא"ת משנתינו דאמר תנה לי ולא אמר זכה לי וקשה וכי מיגרע גרע אילו לא אמר כלום והיה זה מגביה מציאה לו קנאו והשתא דאמר תנהו נפרש כוונתו לא אזכה עד שתתנהו לידו זהו דוחק גדול אע"כ ר' יוחנן חדית לן דקנה בעשאו שליח ולא תיקשי מתני' נמי עשאו שליח קמ"ל דתן לאו כזכי ולא נעשה שליח. נמצא מתחלה הוה ס"ד דר"ח אמר לא קנה מאמר מוחלט אפילו פועל ומכ"ש שליח והקשה מפועל ומשני שאני פועל ושוב הוסיף ר' יוחנן אפי' שליח שאינו פועל נמי קנה אך במי שאינו שליח כגון דאמר תנה לי לא קנה. ופירש"י כן לפי מסקנת סוגי' דהתם. אך מ"מ האיכא תנאי ואמוראי דסברו גם במתנה תן כזכי ולדדהו ע"כ מוכח ממתני' אפי' ע"י שליח לא קנה ונהי לענין תן כזכי לא קיי"ל הכי מ"מ לענין תופס לבע"ח אפי' ע"י אחר ס"ל לר"פ ור"ה בר"י דר"י כוותי' בפ' הכותב ולק"מ ארש"י וזהו ע"ד הש"ך דרש"י פי' כן לפי מסקנא דהתם. וכשאני לעצמי אמינא דלק"מ דהנה יל"ד התם אמרי המגבי' מציאה לחברו לא קנה חברו מ"ט ה"ל תופס לבע"ח משמע תופס לבע"ח פשיטא לי' וקמ"ל מציאה הוה נמי חוב לאחרינא כמו תופס לבע"ח דפשיטא לי' דלא קנה ואלו הכא קאמר התופס לבעל חוב באנו למחלוקת ר"א ורבנן הרי יליף בע"ח

ממציאה. אע"כ התם מיירי בלא עשאו שליח ובהא פשיטא דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה מטעם שפ' הרא"ש מאי חזית לזכות להאי ולחייב להאי ושניהם לא עשאוך שליח. אך בשמעתין רוצה ללמוד תופס לבע"ח אפי' עשאו שליח לא קנה ואמר באנו למחלוקות ר"א ורבנן וכתב תוספות בשמעתין סוף ד"ה אלא וכו' דלר"ח מהכא יליף והיינו מדהזהירה תורה לא תלקט לו לעני והתם פשוט אפי' עשה עני את הבעה"ב שליח לתפוס עבורו מ"מ לא תלקט לעני וילפי' מיני' תופס לבע"ח אפי' במקום שעשאו שליח ולק"מ מסוגי' בפ' הכותב ונלע"ד נכון בעה"י:

דף יב.

שמעת מיני' יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך פי' אעלמא קאי וא"כ שחרור זכות הוא דהא אין מזונותיו בטוחים לו כשהוא עבד אבל העבד הזה הרי כבר אמר לו רבו צא מעשי ידך למזונותיך דהיינו ששלח לו שחרור וממילא מ"י לעצמו ויזון משל עצמו ועיין פנ"י. ומה דמקשה דכותה גבי אשה וכו' לא בא לדמוי אשה לעבד דמה בכך בשלמא עבד השחרור בעצמו זכות גדול הוא לו אלא שיש בו ג"כ קצת חיוב מה שמפסיד מזונות וע"ז אמרינן אין זה חיוב שהרי בלאה"נ אומר לו צא מ"י למזונותיך משא"כ אשה א"כ אין חיוב מצד הפסד מזונות מ"מ מה זכות יש לה בגירושין שיהיה אחר זוכה עבורה ומה דמיון אשה לעבד. אלא אלשון המשנה פריך דקאמר שלא לזון את אשתו אינו רשאי זהו שקר דבאותו אופן שאינו זן עבדו כגון שאמר צא מ"י למזונותיך באותו אופן עצמו יכול שלא לזון אשתו ופשוט:

כל כבודה בת מלך פנימה קמ"ל. פי' שאין חיוב מזונות הבעל מגיעי' כל כך שיהיה חייב לזונה אם תוכל להתפרנס ולא תהיה כבודה פנימה אעפ"י שאמת הוא מצוה עלי' שתהיה כבודה פנימה כמבואר ר"פ שבועת העדות ובמס' יבמות היתר מואבית ועמוניות משום אין דרכן של נשים לקדם משום כל כבודה ב"מ פנימה. מ"מ אין חיוב זה מוטל על הבעל לזונה כדי שתהיה כבודה פנימה. והפשטני' מפרשים כל כבודה בת מלך פנימיותה ותוכה טוב יותר ממשבצת זהב לבושה ותוכה רע והוא ע"ד נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם ואין נראה כן מאי אולמי' דבת מלך בזה טפי מבת הדיוט אבל לענין צניעות שפיר קאמר בת מלך היינו בנות ישראל הצנועות שנקראו בת מלך ממלכת כהנים וגוי קדוש משא"כ שארי או"ה כפירש"י ר"פ כי תצא וכמעשה שהיה בבנות מדין:

מאן דמרחם אבני חרי אעבד נמי רחומי מרחם. ע' תוס' ודבריהם צע"ג מה שהקשו סתירה ארשב"ג לק"מ דהרי קי"ל בן חורין קודם לעבד הן להחיותו הן לפדותו משבי

והשתא יפה אמר רשב"ג למה נעשה תקנה שלא יעבוד רבו הראשון כדי שיפדוהו ממ"נ אם אז בשעת פדיון לא יצטרך בן חורין לפדיון כ"א העבד הזה הרי יפדוהו דכשם שמצוה לפדות ב"ח כך מצוה לפדות העבד ואי יהי' צורך לפדות גם בני חורין ולא יהי' בכיס כדי לפדות ב"ח והעבד ואז יפדו הבן חורין ויניחו העבד וכי משום זה תקנה נעמוד ונתקן שלא יעבוד לרבו הראשון כדי להשותו לבן חורין ולהפסיד לאידך בן חורין השבוי ע"כ ס"ל לרשב"ג ישעבד לרבו הראשון משא"כ בשמעתין לא מיירי מתקנות ב"ד אלא העבד טוען בעצמו עם רבו או פרנסני או הוציאני לחירות כדי שאם יבא ב"ח להתפרנס לא יקדמוהו ולא אמות ברעב וא"כ לק"מ סתירת רשב"ג. אך ק' ארבנן קשה דסתרי אהדדי ותי' תוס' צע"ג דהא קיי"ל שבי כולי איתנהי בי' ואם יש לפנינו להאכיל לרעב ולפדות השבוי פדיון שבוי קודם ומניחי' הרעב ברעבונו וא"כ תי' תוס' צ"ע. וי"ל קצת ולומר הני מילי בן חורין דאינו רגיל להיות עבד וגם רגיל במצות וכשהוא שבוי נאנס משניהם וזה קשה מרעבון משא"כ עבד שבלא ה"נ עבד הוא אצל רבו ופרוץ בעבירות בלא"ה אין השבי' צער לו כ"כ כמו רעבון ואעפ"י שמ"מ מצוה לפדותו מהאי טעמא גופא כיון שפרוץ בעבירות יש לחוש טפי שיטמע בין הגוים מ"מ גבי בני אינש נכמרו רחמם אעבד רעב טפי מעבד שבוי' ודוחק:

המקדיש מעשי ידי עבדו. הרמב"ם פ"ו מעירוכין פסק המקדיש מ"י עבדו עושה פחות מש"פ כדי מזונו וההעדפה להקדש ולא נתעוררו עליו נושאי כליו אך המ"ל כ' גטין י"ב ודו"ק. נתעורר לדייק בזה דבש"ס משמע זהו למ"ד אין הרב יכול לומר עשי עמי ואינו זנך ואנן הא קיי"ל יכול הרב לומר וכו' ותו קשי' מ"ט לא כ' רמב"ם לוה ואוכל. ועוד הא בש"ס יהיב לי' גם העדפה ולרמב"ם אין לו אלא כדי חייו בצמצום. וצ"ל דלמסקנא הקדש גופי' ניחא לי' כי היכי דלשבח עבדים א"כ ק"ו השתא זה שרבו מעלה לו מזונות ניחא לי' להקדש בהעדפת העבד כי היכי דלשבח מכ"ש כשאינו מעלה לו מזונות לימות ברעב או יברח פשיטא דניחא להקדש וכו' כמ"ש תוס' ד"ה ולימא לי' וכו'. אך נחתינן דרגא למ"ד התורה חסה על העבד שאין הרב יכול לומר עשי עמי ואינו זנך א"כ יכול להעדיף ממעות הקדש פחות פחות מפרוטה כי היכי דלשבח עוד טפי. אבל למאי דקיי"ל דלא חסה תורה עליו ויכול לומר עשה עמי ואינו זנך א"כ מסתיין דמשום פשידא דהקדש יעשה כדי חייו אבל לא נעלה ב' מדרגות להעדיף מזונות כולי האי לא. ומיני' נהי להעדפה בעלמא לא התירו להדי' בפחות מפרוטה אלא שילוה תחלה ויפרע חובו אבל לעשות כדי חייו די בתקנה פחות מש"פ מבלי שילוה תחלה ועיין מהר"ם שי"ף מה שהקשה

למה לן ב' תקנות פחות מפרוטה וגם שילוה ויאכל ע"ש כנלע"ד בדעת הרמב"ם ועדיין לא ידענו מנא לי' הא:

דף יב:

אלא לאו ש"מ יכול ש"מ. הסביר הרמב"ם דאע"ג עי"ז ימות העבד או יברח מ"מ כיון שהרב הזה רוצה לזוק בנכסיו אין ב"ד נזקקין לו. אבל עבדי מלוג שהכניסה לו אשתו אינו יכול לומר עשה עמי ואיני זנך שימות או יברח ומפסיד אשתו. אבל יכול לומר צא מ"י למזונותיך כמ"ש ראב"ד שם וכתב ה"ה שגם הרמב"ם סובר כן ולפ"ז לעיל דאמר לימא כתנאי ומסיק בשני בצורת לא ספיק וכו' למאי דקיי"ל יכול הרב לומר עשה עמי ואינו זנך מ"מ מיתוקמא ברייתא בעבדי מלוג דלא מצי למימר עשה עמי וכו' אבל יכול לומר צא מ"י ובשנת בצורת יאמר העבד או פרנסני או אתה ואשתך תוציאוני לחירות ומיושב קושי' תוס' ד"ה ש"מ יכול וכו':

וכי תימא אי בעי זריק לה גיטא וכו' אבל באשה אע"ג דלענין מזונות אין הפסד דאי בעי זריק וכו' מ"מ מה שום זכות יש לה בגירושין שיהיה יכול לזכות עבורה אם לא במקום קטטה ומוכה שחין היינו דקאמר אשה שמרדה על בעלה וכו' וקרוב לזה כוונת מהרש"ל ע"ש ובמהרש"א ופנ"י והנלע"ד כתבתי:

דף יג.

האמר תנו גט זה וכו' דעת הב"ח ביו"ד סי' רס"ז בין תן בין זכה צריך שיתן מיד ליד וטו"ז שם ס"ק מ"ד פליג בכח דבזכה לא בעי מיד ליד כמבואר בחשן משפט סי' קכ"ה ועיין במכתב מאלי' הל' שליחות סי' י"ג דגם שליח הולכה לא יטלנו מע"ג קרקע וצ"ע ושם כ' קצות החשן דעכ"פ בשחרור צדקו דברי הב"ח דה"ל טלי שחרורך מע"ג קרקע ונכון הוא. אע"ג גבי שחרור לא כתיב ונתן אלא לא נתן לה וי"ל אפי' מע"ג קרקע מ"מ הא ילפי' לה לה מאשה לכל הלכותיו. וצ"ל הא דלא חשבי' בג' דרכים דשוו גט לשחרור עבדים היינו משום דאיתא בקידושין ג"כ אע"ג במקדש בכסף מספקא להו אי מהני טלי מע"ג קרקע עי' ב"ש רסי' למ"ד ומשנה למלך פ"ג מאישות סוף הל' א' מ"מ כבר בארתי במקום אחר דהיינו במקדש בכסף די"ל אע"ג בנוטלה מע"ג קרקע מ"מ מטי' הנאת פרוטה לידה לא יהיה אלא אדבר עליך לשלטון אבל בקידושי שטר דנפיק מויצאה והיתה בעי' דומיא דגט. ואיתא בקדושין ומש"ה לא קתני בדרכים דשוו ג"כ לשחרורי עבדים ולעולם פסול שחרור טלי מע"ג קרקע. ולפ"ז אפשר לומר הש"ס ס"ל בעלמא כהפוסקים אפי' בתן נמי

אינו צריך מיד ליד ורק הכא בשחרור בעי משום טלי שחרורך מע"ג קרקע. ומיושב הא דלא פי' כן רש"י לעיל ט' ע"ב וע"ש תוס' ד"ה לא יתנו וכו' והא"ש משום דלעיל עדיין לא אסיק אדעתי' הך דליתנה בקדושין לא קתני והוה קשי' אי ס"ד בשחרור בעי מיד ליד מטעם טלי מע"ג קרקע א"כ לחשבי' בדרכים דשוו גט לשחרורי עבדים ע"כ הוכרח רש"י לפרש טעם אחר דאין הזכי' מועיל אלא שלא יחזור בו ולא לשחררו לגמרי וכהרי"ף. וגם נ"ל הא דלא פי' רש"י בשמעתין ג"כ כמו שפי' לעיל ט' ע"ב משום דפנ"י כתב לחלק בין תן דמתנה דלא הוה כזכי ובין תן דשחרור משום דמתנה אין המקבל נהנה עד שתבא לידו ואין להנותן ניחא במה שיזכה זה מיד עבורו טרם שיגיע לידו. משא"כ השחרור נגמר מיד לגמרי ניחא לי' לרב שנגמר מעשהו וכוונתו ומזכה מיד ודברים ישרים ונכונים הם לכאורה. אך הוא דלא כרי"ף דהא לרי"ף עדיין לא נשתחרר עד שיגיע לידו. וי"ל זה הוא סברת רש"י ומשו"ה לא פי' כן במשנתינו כהרי"ף אבל לעיל דהיה מההכרח לפרש כהרי"ף י"ל אותה סוגי' ס"ל גם בעבד תן לאו כזכי ומשום דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים קנה כמו דהוה ס"ד דדרדקי י"א ע"ב אע"ג דלמסקנא לא קיי"ל הכי מ"מ הס"ד דשקלא וטרי' ט' ע"ב הוה ס"ל הכי. והנה הרמב"ם מחלק להדי' בא"ל זכה משוחרר מיד אך בא"ל תן אינו מועיל אלא שאין יכול לחזור בו והטור כ' שגם דעת הרי"ף כן אך המעיין בלשון הרי"ף יראה דס"ל דאין שום זכי' עד שיגיע לידו ממש וכן הבין רמב"ן ור"ן ומשו"ה הקשו על הרי"ף. ועיקור קושי' מלקמן מ' ע"ב עשיתי פלוני עבדי ב"ח וכו' שצע"ג אלא שאני תמה ולרמב"ן מי ניחא הא כ' בקדושין נ"ג ע"ב במתני' מדעתו ושלא מדעתו דוקא שלא מדעתו דסתמא זכות הוא לו אבל אם עומד וצוח אין מזכין בעל כרחו וא"כ קשה מלקמן מ' ע"ב דלמא העבד אמר לא עשאני בן חורין רוצה לומר שהייתי צווח שהוא חוב לו. ואע"כ צ"ל נהי אי צווח לפנינו רואים אנו שהוא חוב לו מ"מ סתמא חזקה שלא צווח אז ונשתחרר ע"י זכי' זו. א"כ ה"נ נאמר להרי"ף חזקה שליח עשה שליחותו והגיע הגט לידו:

ולכאורה צע"ג הא ע"כ לרי"ף ורמב"ם משנתינו איירי באופן שזוכה זכיה הראוי' דאל"ה לא הוי קשה להו מידי מ"ט לא יתנו לאחר מיתה ומוכיחין מכאן דאינו זוכה אלא שלא יחזור בו אע"כ ס"ל משנתינו איירי בזכי' הראוי ומ"מ לענין שחרור אינו מועיל להתיר בבת חורין מ"מ עכ"פ סיפא תנו מנה לפלוני זוכה ממש לפלוני ומה צריך לאוקמי בשכ"מ או מעמ"ש הא מיירי בשזיכה לו ע"י אחר. ונצטערתי בזה ומצאתי שכבר קדמני בתומים ותי' דגרסינן ברישא זה ובסיפא לא גרסינן זה להורות נתן דבסיפא לא מסרו מיד ליד וע"כ או במעמ"ש או בשכ"מ ע"ש:

מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה. דעת הרמב"ן אם נודע שיש לו בידו אין צריך לפרש מנה לי בידך דודאי על מנה שיש לו בידו נתכוין והרא"ש פליג חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו שיאמר בהדי' מנה לי בידך וראיתי רמב"ן הא ר' זביד מוקי מתני' במעמ"ש ושם לא תנן מנה לי בידך והקשה גידולי תרומה שער כ"ח מאי ראי' ממשנתינו הא לר"פ מוקי בשכ"מ ובעי' מנה זה ולא קתני במתני' זה וה"נ לרב זביד לא קתני מנה לי בידך ואפ"ה אפשר דצריך. ולפע"ד לק"מ דלר"פ נמי אי ידעינן בעסוקי' במנה ידוע ולא במנה קבור אין השכ"מ צריך לומר ז"ה אלא דמתני' ה"ל למינקיט מנה זה להורות לנו דחיישינן למנה קבור. ולזה אמרינן אע"ג דלא תנן הכי במאי עסקינן במנה זה. אבל להרא"ש במעמ"ש צריך הנותן לומר מנה לי בידך ולא היה לו לתנא דמתני' לחסר לשון הנותן ומוכח כרמב"ן. ובזה יש ליישב קושי' תוס' עפ"י שיטת הרא"ש מה שהקשו ד"ה קסבר וכו' לר"פ רב גופא אמאי לא מוקי מתני' במעמד שלשתן וכו'. די"ל כיון דלר"פ אמר רב גם במלוה והא מילתא בלא טעמא ואין לך בו אלא חידושו שצריך שיאמר מנה לי בידך ובמתני' חסר ע"כ לא מיתוקמי מתני' במעמ"ש משא"כ לר"ז מיירי בפקדון ולא הוה חידוש כ"כ י"ל דלא צריך לומר מנה לי בידך שפיר מוקי מתני' במעמ"ש וק"ל:

דף יג:

קסבר ר"פ כי אמר רב בין במלוה בין בפקדון אבל לרב זביד דוקא בפקדון ועיין ב"ב קמ"ח ע"א לר' אחא שכ"מ שאמר הלואתו לפלוני קנה מטעם משום דאיתי' כברי במעמ"ש וא"כ לרב זביד דליתי' בברי במעמ"ש גם שכ"מ לא מצי להקנות הלואתו אלא בעי ציבורין אך מעמ"ש לא צריך דדבריו ככתובים ומסורין אבל צבורין בעי אפי' אי לא חיישינן למנה קבור ויש לעיין בזה:

מתקיף לה רב אשי ומאן לימא לן דמשנתינו ר"ש שזורי הוא. לכאורה י"ל דקמ"ל למנה קבור לא חיישינן אפי' בשכ"מ דבהול ומיטרף מכל מקום מוציאין ממון מיתמי ולא חיישינן למנה קבור וקיי"ל נמי הלכה כר"ש שזורי במסוכן ומתירין א"א לעלמא לכתוב וליתן גט ש"מ גבי כתבו ותנו איכא טפי למיחש דשכ"מ מחמת מהירות ואימת מיתה לא השלים דבורו טפי ממנה קבור. והשתא רב דחייש למנה קבור כ"ש דהלכה כר"ש שזורי וצ"ל אתקפתא דר' אשי נהי דהלכה כר"ש שזורי מ"מ מנ"ל דמתני' יחידאי היא וכעין שכ' תוס' ד"ה והא לא משך וכו':

מסתברא מילתא דרב בפקדון כ' תוס' בפקדון בעל כרחו של נפקד. ראיתי פני יהושע האריך ונדחק בזה ע"כ אבאר בעזה"י. דנפקד משכחת בשואל לזמן או שוכר לזמן א"נ

שומר שכר ושכרו לשמור על זמן ידוע. וכשאומר הנותן לנפקד תנהו למקבל ונ"ל אם יאמר הנפקד אין רצוני להיות שואל או שוכר או פועל ושומר של זה השני אלא אחזיר הפקדון מיד לזה השני הרשות בידו אפי' תוך זמנו כי מי יכריחו לקנות אדון לעצמו שאינו רצוי לו אך לא מצי למימר לא אחזור הפקדון תוך ימי שאלה ושכירות וגם לא אהיה כפוף תחת השני זה לא מצי אמר אלא ע"כ או יתן מיד להשני או ישלים ימי שאלתו משכירתו תחת יד השני כמו שהיה תחת יד הראשון ותל"מ ומה"ט נמי לא סגי' באודיתא כי אין רצונו להיות תחת ממשלתו של זה וכ"כ מהר"ם שי"ף. ויש לעיין למסקנא אמר רב אפי' במלוה הנה אי קבע זמן ובתוך הזמן אמר במעמ"ש תנהו לפלוני פשוט דאינו צריך לפרוע להשני אלא בהגעת זמן אך אם אומר אינני רוצה להיות עבד לוה לזה המלוה השני כי אין כבודי בכך א"כ על כרחו יפרענו מיד תוך זמנו א"כ מצינו אדם פורע חובו בתוך זמנו ואזדא לי' חזקה וצ"ע בב"ב ה' ע"ב ע"ש:

תנהו לפלוני במעמ"ש קנה דעת הרי"ף במס' ב"מ פ' המקבל דגם המקבל אינו יכול לחזור על הנותן אפי' אם היה חייב לו ופורע לו חובו ע"י מעמ"ש נפטר הנותן לגמרי ואין למקבל עליו כלום וראיתי מדגרס לקמן גבי גינאי הבו למארי ארעא בטסיקא הרי שהיה חייבין לו טסקא ואפ"ה איכא דינא דמעמ"ש. והעיטור כתב דלא גרסינן טסקא וא"כ י"ל דוקא במתנה אבל בפרעון חוב ליכא דינא דמעמ"ש והקשה גידולי תרומה מה יענה לסוגי' דקידושין לחד לישני פליגי במעמ"ש והתם קדושי אשה כעין פרעון הוא ולא כמתנה ואפי"ה פליגי במעמ"ש. והנה עוד הקשה גידולי תרומה התם בקידושין בעי למימר הא דאמר רב המקדש במלוה אינה מקודשת אתי' כתנאי ומשני לא אלא פליגי אי איתא למעמ"ש גם במלוה או דוקא בפקדון וקשה הא רב אמרה מעמ"ש אפי' במלוה א"כ ממ"נ הוה רב כתנאי או רב דהמקדש במלוה או רב דמעמ"ש במלוה. ולפע"ד ק' מתורצת בחברתה. דודאי העיטור לא קאמר אלא במלוה דהוה הילכתא בלא טעמא בזה אמר דלא תיקנו אלא למקבל מתנה אבל לא לפרעון חוב אבל בפקדון מודה העיטור דמועיל אפי' לפרוע חובו. ומעתה הא דקאמר התם בקדושין במלוה ע"פ פליגי במעמ"ש היינו ודאי לכ"ע אמר רב אפי' במלוה אך היינו במתנה אבל לפרוע חובו ואו כעין קדושי אשה בהא פליגי תנאי אי איתא דוקא בפקדון או אפי' במלוה נמי וא"ש ולק"מ. הנה התם בפ' המקבל בפועל שהמחה אצל חנוני פליגי רב ששת ס"ל לא יחזיר בו הפועל ורבה ס"ל יחזיר וקיי"ל כרבה וכ' נמוק"י בשם ר"ת דחנוני ושולחני התם הוה כמו נפקד דשמעתין אע"ג דאין לבעה"ב מנה בידם מ"מ כיון שכך דרך חיותם ופרנסתו של חנוני ושולחני שהבעה"ב ממחה עליהם פועליו וה"ל כאלו יש לו מנה בידם וכיון דקיי"ל התם

חוזר הה"נ בשמעתין במעמ"ש יכול המקבל לחזור בו ועיין רא"ש ור"ן לקמן גבי גינאי. ונראה מה שהוכיח ר"ת דמעמ"ש בע"כ דנפקד דאל"ה למה צריך תיקון מעמ"ש לימא לי' זכה היינו ר"ת לשיטתו. אבל להרי"ף י"ל לעולם אינו אלא ברצון הנפקד וכדעת רמב"ן ואפ"ה איצטרך תקנתא דמעמ"ש שלא יכול המקבל לחזור בו. ודע דצ"ל ר"ת לא אמר דחנוני ושולחני הוה כאילו מנה שלו בידם אלא למסקנא אמר רב אפי' במלוה והכי נמי אע"ג דאין הלואה בידם מ"מ כיון דמחיתם בכך ה"ל כהלואתם בידם. אבל אי לא אמרה רב אלא בפקדון בודאי אין ה"א לומר שיהיה חנוני ושולחני כאלו פקדונו בידם אלא עדיפי ממלוה וק"ל:

איתמר נמי אמר שמואל וכו' מכאן הקשה רשב"א אהראב"ד דס"ל אם כותב לו לכל דאתי מחמתך שוב אינו יכול למחול. א"כ אמימר דס"ל טעמא דשמואל משום דכל ההלואו' נעשה כמו שא"ל לכל דאתי מחמתך. א"כ לפ"ז בשום הלואה אינו יכול למחול ואיך יתקיים מימרא דשמואל המוכר שט"ח לחברו וחזר ומחלו מחול הלא כל ההלואות נעשה כמו שא"ל לכל דאתי מחמתך. והנה בתומים הקשה לחד לישנא בקידושין לית לי' לר"מ הא דמחלו מחול א"כ איך יפרנס הא דב"ק אשה שחבלה פגיעתה רעה משום דלגבי בעלה מחלה והא התם ר"מ היא ור"מ הא לית לי' דשמואל. ונלע"ד ליישב. דהנה הא דיכיל למחול י"א משום מכירת שטרות לאו דאורייתא ור"ת ס"ל אפי' דאורייתא מ"מ שיעבוד גופו אינו נמכר משו"ה יכול למחול כמבואר בראשונים. והנה שמואל ס"ל שיעבודא לאו דאורייתא פשוט שמכירת שטרות לאו דאורייתא עיין לשון תוס' ב"ב ריש דף ע"ז. וכיון שמכירת שטרות לאו דאורייתא א"כ אע"ג דלאמימר כל הלואות נעשה כאומר וכו' מ"מ יכול למחול משום דהמכירה לאו דאורייתא ואך ראב"ד קאי להלכתא דשיעבודו דאורייתא וי"ל מכירת שטרות נמי דאורייתא והא דמצי מחיל משום דשיעבוד גופא לא מכר משו"ה כשאמר לכל דאתי מחמתך הרי גופו משועבד לזה ואינו יכול למחול ולראב"ד לא תיקשי הא בכל ההלואות נעשה כאלו משתעבד לכל דאתי מחמתי' דז"א דלמסקנא לא קיי"ל כאמימר אלא הוה הלכתא בלא טעמא. ומיושב קושי' רשב"א והשתא מיושב נמי קושי' תומים הנ"ל די"ל הך לישנא דס"ל דפליגי בדשמואל ור"מ לית לי' דשמואל. הך לישנא ס"ל כאמימר דשמעתין דכל ההלאות נעשה כאומר לו ואין טעם למחול אלא משום מכירת שטרות לאו דאורייתא ור"מ הא ס"ל שיעבודא דאורייתא מ"מ אינו יכול למחול אבל מודה ר"מ אי לאו דנעשה כאומר לו לכל דאתי מחמתך היה יכול למחול וא"כ התם בהחובל דמיירי בכתובה דלא תיקון מעמ"ש כמ"ש תוס' וא"כ בכתובה לא משתעבד הבעל לכל דאתי מחמת האשה מודה ר"מ דיכול למחול וא"ש וק"ל:

וטעמא מאי פירש"י מ"ט במלוה קנה הא לית' בעיני' דליקני עכ"ל משמע דמעליותא דפקדון משום שהוא בעין. ובקידושין פירש"י בפקדון סמכא דעתי' דהמקבל טפי מבמלוה ע"ש. והסברא נכונה דהרי אמרי' במלוה קא משתני לי' ממלוה ישנה למלוה חדשה ופירש"י נוח לן לדחות הפרעון זמן ארוך ע"ש. א"כ ש"מ דרוצה לדחות בלך ושוב וא"כ לא סמיך דעת דמקבל כולי האי. ובתשו' מהרי"ט ח"ב חלק חו"מ סי' צ"ה ד"ה וכבר ראיתי וכו' כ' על דברי רש"י אלו וז"ל ועוד דהא טעמא לית בי' מששא דמקבל מאי פסידא דלא נסמוך דעתי' עלוי' עכ"ל והנה במקבל מתנה יפה כ' מהרי"ט וגם מקבל בתורת פרעון או מכירת סחורה נמי יפה כ' מהרי"ט דקאי לר"ת ע"ש. ור"ת הא ס"ל דמקבל יכול לחזור בו א"כ יפה כתב מאי איכפת למקבל אי יראה שמדחהו בלך ושוב יחזור בו. אבל רש"י י"ל ס"ל כשיטת הרי"ף דאין המקבל יכול לחזור בו והתם בקידושין הא מיירי באשה המתקדשת והוא בקונה סחורה במחיר זה שבמע"ש וכיון שאינה יכולה לחזור בו י"ל לא סמכה דעתה על האי לוה ולפ"ז מאי דאמרינן התם דפליגי אי אמרה אפי' במלוה היינו כשהמקבל מקבל בתורת פרעון דודאי לענין קנין אמרה רב אפי' במלוה כהילכתא בלא טעמא אע"ג שבמלוה אינה ניקנית בשום קנין מ"מ עשאוהו כהלכתא בלא טעמא אך היינו כשמקבל הוא מקבל מתנה דלא איכפת לן בסמיכת דעת המקבל אבל התם בקידושי ס"ל להך מ"ד לא אמרה רב במלוה משום דלא סמכה דעתה ור"מ פליג וס"ל אפי' במלוה סמכה דעתה וק"ל:

משתעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך. כ' הר"ן דהרמב"ן מפקפק על זה משום דאין ברירה והוא ז"ל כתב לא שייך הכא ברירה דיכול להשתעבד לכל באי עולם זה אחר זה ע"ש מיהו נ"ל בהא דאמימר דכל ההלואות נעשה כמ"ש משתעבדנא וכו' ולהרי"ף וסיעתו דמשקיבל עליו המקבל שוב אינו יכול לחזור בו נמצא א"א דאתי מחמתו אלא אחד ומכיון שקיבל זה עליו נפטר הוא ונשתעבד למקבל ושוב כשהמקבל ממחהו למקבל אחר אין זה אתי מחמתו של ראשון אלא מחמת עצמו וצ"ע לכאורה:

הקונה לנולדים וכו' עיין תוס' ונ"ל אע"ג דפליגי איכא מ"ד אדם מקנה לדבר שלבל"ע ואיכא מ"ד אדם מקנה דבר שלא ב"ל. אבל זהו לית דין ולית דיין שיקנה דבר שלא ב"ל לדבר שלא ב"ל שאין הקונה ולא דבר הנקנה בעולם זה לא שמענו והכא המלוה להוצאה ניתנה והוה דבר שלא ב"ל לנולדים שהם לדבר שלא ב"ל. והומ"ל אפי' למ"ד אין אדם מקנה לדשלב"ל ה"מ דבר שישנו בעולם אבל מלוה שאינו בעולם לא אלא הואיל והסוגי' קאי לרב ור"ה ואינהו ס"ל אדם מקנה דבר שלב"ל ע"כ נקיט ש"ס כי האי גוני וה"ה לר"נ ולהילכתא דקיי"ל אדם מקנה לעובר מ"מ דבר שלב"ל לא יכול להקנות לנולדים כנלע"ד:

דף יד.

כהלכתא בלא טעמא. הריטב"א בחי' קדושין כתב להוכיח דהמקבל יכול לחזור בו דאלת"ה ה"ל הלכתא בטעם הגון כי שע"י שקיבל עליו האמצעי ליתן מה שבידו להמקבל עי"ז נפטר הנותן מן המקבל ושוב אין המקבל יכול לחזור בו א"כ פשיטא שיחזור על האמצעי שעפ"י דיבורו נפטר הנותן ממנו. והש"ך סי' קכ"ו סקל"ח טען עליו אה"נ אחר שנפטר הנותן עי"ז דין הוא שיפרע האמצעי להמקבל אך היא גופא הילכתא בלא טעמא במה יתחייב האמצעי וישתעבד בדיבורו אפי' אם אינו בע"כ אלא מרצונו מ"מ במה ישתעבד בדיבורא בעלמא. ולפע"ד צדקו דברי הריטב"א דהנה נראה לש"ס הילכתא בטעמא בההיא הנאה דמשתני' לי' ממלוה ישנה למלוה חדשה ומסתמא נמי משום דבי בר אלישיב לחוד גברי אלמא דלא שכיח משום הני לא הדר בי' ש"ס אלא משום נתת דבריך לשיעורין ונ"ל הפי' דכל א' יטעון זה בעיני קשה כדבי בר אלישיב וא"כ לית לי' הנאה דמשתני ממלוה ישנה לחדשה וע"כ אני חוזר מדיבורי שקבלתי עלי לשלם למקבל שהוא קשה בעיני כבר אלישיב וכיון שהוא מוחזק אין יכולין להוציא ממנו. וגם הנותן יטעון בהיפוך יודע אני שזה המקבל אדם רך ונוח לך ונהנית במה שנשתני' ממלוה ישנה לחדשה ובדין נפטרתי מהמקבל שלי וגם ממנו אין יכולין להוציא נמצא המקבל נלקה וזהו קושי' ש"ס נתת דבריך לשיעורין ומשום הכי הוצרך לומר שהוא הילכתא בלא טעמא כנלע"ד פי' הש"ס. ומעתה יפה הקשה הריטב"א נניח הדבר בהילכתא בטעמא משום ההיא הנאה דמשתני' לי' וכו' ואם יזדמן שיטעון הנותן שהמקבל נוח ורך ולא נוכל להוציא ממנו ממילא יתחייב האמצעי לשלם להמקבל כי לו יהיה כדבריך שהמקבל קשה בעיניך כדבי בר אלישיב מ"מ בעיני הנותן איננו כן ולא נוכל להוציא ועל פיך שקבלת אמש עליך פטרת הנותן מחובו א"כ בדין צריך לשלם לו ולא הוה הילכתא בלא טעמא ויפה כ' הריטב"א אך היינו לשיטת הסוברים דמעמ"ש איננו בע"כ אבל לר"ת מעמ"ש הוא בע"כ ולא גרם לו היזק אין הוכחתו של ריטב"א כלום ור"ת ס"ל מעמ"ש הוא בע"כ וס"ל המקבל יכול לחזור בו אבל לא מכח הכרחו של הריטב"א הנ"ל:

חדא הא. הסכמת הש"ך וכן חלקת מחוקק ובית שמואל דאע"ג דמעמ"ש אינו יכול למחול ואפשר אפי' קים לי' אינו יכול לטעון מ"מ אם קידש אשה במעמ"ש הוה ספק קידושין אולי הלכה כהפוסקי' יכול למחול ולא סמכה דעתה. ולכאורה צ"ע מה בכך אם קמי' שמיא גליא דהלכה כהפוסקים יכול למחול מ"מ כיון דב"ד שלנו פוסקים אינו יכול למחול ואפי' קים לי' לא יכול לטעון שוב אשה סמכה דעתה ומתקדשת. וי"ל להפוסקים דיכול למחול ולא סמכה דעתה א"כ מתחלה כשתקנו חז"ל מעמ"ש כהלכתא בלא טעמא

לא תיקנו אקידושי אשה נמצא לא הפקירו חז"ל בהפקר ב"ד ונהי בדורות אחרונים פוסקין שאינו יכול למחול וסמכה דעתה מ"מ לא נתקן מעמ"ש על זה עיין וק"ל:

הני גינאי וכו' עיין ש"ך חו"מ סי' קכ"ו סק"י. ולפע"ד צדקו דברי מהרי"ט ז"ל בשלמא התם אין אדם תובע להשליח אלא אנו חוששין שהוא נוגע בעדות על זה שפיר י"ל שאינו נוגע כי מה לו אם יכפור בזה או בזה אבל הכא שתובעים ממנו ורוצה לפטור עצמו במגו שפיר י"ל שאין לומר מגו מגברא לגברא וכמהרי"ט וצ"ע:

חייב באחריותו ואם בא לחזור אינו חוזר כ' הרא"ש דהתופס לבע"ח במקום שאינו חייב לאחריני מ"מ צריך לקבל אחריותו עליו. וגם דינו של מהר"מ מאייבר"י אמת דאינו יכול לתפוס אפי' כשמקבל עליו אחריות אלא כשהלוה מבזבז נכסיו אבל בלא"ה לא דא"כ לא שבקת חיי כל א' יתפוס ויאמר אתה חייב לפלוני ע"ש פי' ובשמעתין מיירי כשאינו מבזבז דהרי קמן שדעתו לשלם שהרי א"ל הולך לו מנה. ונראה שלזה כוונו תוס' במ"ש דהשתא סבור שאותו טעם שאמר שמואל מפני שחייב באחריותו אינו עיקר פי' קצת טעם יש בו אלא שאינו עיקר דלכאורה הכי קאמר שמואל מתוך שחייב המשלח באחריותו לא יכול זה לתפוס לבע"ח אלא שאין זה הטעם עיקור דהרי בלאה"נ אינו יכול לתפוס כיון שאין זה מבזבז נכסים וכטעמא של מהר"מ מאייבר"י הנ"ל ועיין פנ"י לא כ"כ. ועיין רא"ש פ"ק דב"מ בשם תשו' הרי"ף דתופס לבע"ח במקום שלא חב אינו מן הדין דלימא לי' לאו בע"ד דידי את אלא מן התקנה היכי דמבזבז נכסים והרא"ש טען עליו דהוה מדינא ולא מתקנתא ע"ש ונראי' דברי רא"ש כסותרים זא"ז ויפה כ' הב"ח סי' ק"ה דאין כאן סתירה. דהרי"ף הוה ס"ל מן הדין אינו יכול לתפוס כלל אפי' מבזבז נכסים ורק מתקנה התקינו שיכול לתפוס היכי דמבזבז נכסים ורא"ש ס"ל בהיפוך מדינא יכול לתפוס אפי' אינו מבזבז נכסים ומשום לא שבקת חי' תקנו שלא יתפוס אלא היכי דמבזבז נכסים וע"ש נפקותא לדינא אי שביעית משמטת ע"ש:

הולך מנה לפלוני וכו' תן מנה לפלוני. כ' הרא"ש מדנקיט תן אחר שכבר תני הולך ש"מ תן לא עדיף מהולך וא"כ כיון דקיי"ל במתנה הולך לאו כזכי ה"ה תן ואמנם רמב"ם לא פסק כן וצ"ל דבשמעתין מיירי תן ולא מסרו עתה לשם זה ורמב"ם מיירי באומר תן מנה זה לפלוני אז הוה כזכי ועדיף מהולך וכן מצאתי בקרבן נתנאל ועוד אחרונים ונכון הוא:

כשהוחזק כפרן. הרמב"ם במלוה פסק כרב דתני' כוותי' ובספ"ק דהל' שכירות כ' דבפקדון יכול לחזור בו משום שהנפקד חייב באחריותו וכ' ה"ה שלא רצה לומר משום אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר כי טעמו של רמב"ם כולל אפי' אי כל יומי מפקיד גבי' ומהימן לו אפ"ה יחזור משום שחייב באחריותו ע"ש והוא תמוה דהא קיי"ל כרב

אעפ"י דחייב באחריותו מ"מ אינו יכול לחזור ונ"ל עפ"י מ"ש שם הרמב"ם בשומר שמסר לשומר אפי' אי כל יומי מפקיד גבי' ומהימן לי' מ"מ אי גרעי' לשמירתו כגון שהראשון הוא שואל אפי' בבעלים והשני ש"ש חייב דמ"מ שמירתו מעולה משמירת ש"ש ע"ש. וא"כ צע"ג מ"ט הקשה ש"ס מאין רצונו שיהיה פקדונו ביד אחר משמע אי כולי יומא מפקיד גבי' לא ק' לי' ואמאי הרי גרעי' לשמירתו שהראשון חייב באחריות ולא השני וכיון דגרעינן לשמירתו ממילא ה"ל חוב ולא זכי' וצ"ל אה"נ הומ"ל הכי אלא שמעתין רהיטא אליבא דרב דלית ליה שומר שמסר לשומר חייב ולית לי' הך דגרעינן לשמירתו נהי מ"מ מקשה מאין רצוני שיהי' פקדוני ביד אחר דלכתחילה גם רב מודה מהכרח מתני' לקמן כ"ט ע"א כמ"ש תוס' ד"ה כאן וכו' ואפשר אפי' כל יומי מפקיד גבי' ואלא שגרועי' גרעי' נמי אסור לכתחילה מכח האי מתני' מ"מ אין הש"ס יכול להקשות בכח אלא מלשון המשנה דלקמן כ"ט ע"א אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר. וא"כ לדינא יפה כ' רמב"ם שהראשון חייב באחריותו פי' וה"ל גרעון בשמירה וק"ל:

אשרתא דסרבלי בערוך ב' פירושים או הלואה פירש"י או חבילת סרבלי' בפקדון וצ"ל בהאי פירושים גופא פליגי לישנא דלישנא קמא הוה פקדון ע"כ שפיר עבדית דלא שוית נפשך עבד לוה ואידך לישנא ס"ל מלוה הוה ותוס' ד"ה לסוף וכו' קאי ללישנא קמא ואין צורך לדוחקו של מהרש"א. שוב מצאתי כן בקרבן נתנאל:

איסקפא דכספא. מכאן הוציא הרשב"א דכשמאיים עליו ומחמת איום מחזיר הפקדון להנפקד והעני או כופר פטור השליח ולא הוה כמציל עצמו בממון חברו דהרי לא בא עליו לאונסו אלא מחמת המפקיד כההיא כסא דכספא דמס' ב"ק ועיין ר"ן:

ואמנם ש"ך סי' קכ"ה סוף סק"ד ס"ל דרמב"ם חולק על זה אע"ג דמאיים עליו מ"מ חייב באחריות עניות וכפירה. וצ"ל דהוה שפיר מציל עצמו בממון חברו שהרי לא כפוהו לחזור להם איסקפא דוקא אלא שיקבל עליו אחריות הדרך והוא לא רצה לקבל אחריות הדרך והציל עצמו באיסקפא דידי' ע"כ חייב באונס עניות וכפירה דידהו. וצ"ל עובדא דר' אחי בר יאשי' הכי הוה דרבי דוסתאי דאמר אין קיבל עליו אחריות עניות וכפירה דידהו. ור' דוסתאי מסר נפשו אפי' על זה משום דאם יכפרו ואפי' ישלם הוא לר' אחי בר יאשי' דמיו מ"מ הוא רוצה בחפץ שלו דוקא והחפץ אינו יכול להחזיר ולמסקנא אינו צריך למסור נפש על זה אבל אחריות דמי שויו חייב לרמב"ם להבנת הש"ך וצ"ע:

דף יד:

הא בברי הא בשכיב מרע יש כאן ג' שיטות תוס' ורשב"א ושיטה ממוצעת לרמ"ה סידרום יפה בתשו' ריב"ש סי' שמ"ו ולא זכיתי למצוא סברה נכונה להרא"ה וה' יורנו נפלאות מתורתו:

בני רוכל וכו' עיין פירש"י וצ"ע ברמב"ם פ"ב מסנהדרין הל' ה' ע"ש וצ"ע. ויש לומר לרשעים אין ב"ד נזקקים לתביעתם מקנסא כמו שאין מלין בניהם וכדומה בשו"ע י"ד סי' של"ד סעיף וי"ו בהג"ה אבל אם נזדקקו להם אסור להטות דינם וא"ש הכל וק"ל וצע"ג במרדכי דב"ב קנ"ו שם ומייתי' לי' ב"ח חו"מ רסי' רכ"ח ע"ש וצ"ע הא ממון מסור אסור לאבד עיין סוף מס' ב"ק:

תהלה לאל עליון נוצרני כאישון בחי' פרק ראשון

המביא גט וכו' בפני נכתב כולו ובפ"נ חציו וכו' כ' תוס' לאפוקי דלא נימא דה"ל מקיים כ' סופר וע"א. ועד שני בלי קיום והקשה פנ"י מאי ס"ד למימר דהא כ' סופר בלי הזכרת שמו לאו כמי שנחקרה עדותו בב"ד דהרי לא שייך בזה לא חציף לזיופי וא"כ בעי קיום דאורייתא ומה"ת יעלה על הדעת להאמין לע"א השליח על הקיום של כ' סופר. ולפע"ד י"ל הוה סד"א כיון שעכ"פ על גט הלז איכא ב' עדים ומן התורה כמי שנחקרה עדותן בב"ד והגט כשר וכיון שגט כשר מן התורה ויוצא מתחת יד השליח וידעינן שזהו שליח המנוהו רבנן כבי תרי על הקיום אפי' על קיומו של כ' סופר. קמ"ל דבעי' שאותו העד שהשליח מעיד עליו צריך שיהיה כבר מן התורה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואז אין אותו העד צריך קיום אלא מדרבנן והימנוהו עליו השליח משא"כ הכא נהי שהגט מן התורה כמקויים מ"מ כתבו של סופר איננו כמי שנחקר וצריך עליו ב' עדים ולא מהימן השליח אלא על הע"א ועל השני אין לנו קיום הנצרך מדרבנן. ואכתב סופר דאיכא קיום השליח מ"מ אינו מקויים מן התורה וק"ל:

דף טו:

אלא או כדרבא או כדר' אשי ולאפוקי מדר"ח. ונדחק רש"י הא כרבא נמי לא נשמע דלמא דוקא כרב אשי דלא רבותא כולי האי כדרבא. והמפורשים הקשו אכתי בפ"נ חציו ונחתם כלו למה לי. ולפע"ד גם עתה ידע דדרך משנתינו לא זו אף זו ולא זו ואצ"ל זו אלא דהוה סד"א דכל בבא בא להשמיענו דין מחודש שלא נודע עדיין והכל ע"ד לא זו אף זו. ואתא התרצן וקאמר ולטעמיך וכו' אע"כ שנה לא זו אף זו בלי שום חידוש דין רק בהדרגה בעלמא. ובהס"ד הוה ס"ל דבעי' חידוש דין והנה תנן במתני' נכתב חציו ונחתם

כולו אע"ג דכלו נחתם בפניו וליכא אלא משום איחלופי ולזה הרי אומר ג"כ בפני נכתב חציו וליכא לאיחלופי קמ"ל אפ"ה פסול כיון שאין זה עיקור החצי כי הוא חציו השני מ"מ אתי לאיחלופי והוא חידוש דין בחששא דאתי לאיחלופי. ולא זו אף זו נכתב כלו ונחתם חציו בפניו ועל חציו השני מעיד הוא ואחר דהשתא איכא כולי כתיבה וה"א תו ליכא לאיחלופי קמ"ל דחיישינן לאיחלופי בני ריבעא דממונא אפומא דחד ולא שייך לזה הכירא דנכתב כלו. נמצא דינו של רבא מבואר במשנה אבל דרב אשי אין זכר למו במתני' אלא כיון דידעינן דרבא דהוה לא זו אף זו בענין איחלופי ממילא ידעינן דרב אשי מק"ו דהא דרבא הוה רבותא טפי מדרב אשי. אבל לאפוקי מדר"ח וא"ש:

גידוד חמשה ומחיצה חמשה. עיין פנ"י דיישב שיטת רש"י דכוונתו לא מה חריץ גופא דהיינו ממש בור וחולייתו אלא מירי ממקום המוקף מחיצה ה' וגידוד ה' אי מצטרפין לעשות המקום רה"י אעפ"י שהעומדים שם אינם רואין מחיצה עשרה ע"ש ונכון הוא:

דף טז.

הניצוק והקטפרס. הרמב"ם פסק ג' גממיות אפי' אמצעי מ' סאה מ"מ לא עלתה טבילה וכ' ריב"ש הטעם דפסק כרבנן דתוספתא דפליגי אר"מ ור"י ולית להו בקטפרס אפי' גוד אחית שסופו לירד. אלא שהרמב"ם המציא טעם חדש משום שאין הנזחלין מערבין והביאו ב"י ביו"ד סי' ר"א וש"ך שם ס"ק קכ"ט דרמב"ם לא אמרו אלא בחרדלית של גשמים אבל מעיין מערב אף בזוחלין ונעלם זה מדגול מרבבה מ"ש אהש"ך סק"פ ע"ש. אך ראה זה מצאתי בס' שיטה מקובצת דמס' ביצה במשנה משיקין בכלי אבן שם י"ח ע"א שכ' קושי' תוס' בעלמא אהירושלמי שהקשה מים שעשה שלמה הא הוה טובל בכלי ותי' רגלי השוורים היה נקובים כמוציא רמון. והקשו תוס' למה לי מוציא רמון בשפופרת הנוד סגי'. ומייתי שם תי' בשם הרא"ה דאין מי מעיין הזוחלין מתירי' מים הנקוים דה"ל מין בשאינו מינו ע"ש שיש שיבוש וט"ס אבל כך הוא הכוונה ואם לזה נתכוון הרמב"ם הרי דלא כש"ך וצדקו דברי דגול מרבבה לדינא לכאורה. והנה פנ"י כ' דהיה קשה לרמב"ם איך אפשר לומר קטפרס גרע מאשבורן היינו זה בצד זה הלא מצינו דלבוד לא אמרינן אלא בג' טפחים ולא יותר וגם דוקא באמצע ולא מן הצד וגוד אסיק מחיצה או חבוט רמי היינו אחית אמרינן אפי' במאה אמות ובכל מקום בין באמצע בין מן הצד אע"כ כיון דמים כל מחברים כשזה בצד זה בשוה. מכ"ש קטפרס דנימא אחית אע"כ טעמא משום שאין נזחלין וערבי' ע"ש והנה גברא רבא אמר מילתא אבל מ"מ אין הענינים שוים התם בלבוד וחבוט רמי ואסיק באנו לעשות יש מאין כי באנו למלאות

האויר ולומר יש שם מחיצה או שהוא סתום ולענין זה עדיף אחית ואסיק מלבוד. אמנם במקואות ליתא לכל כשאין נמשכים מזה לזה אפי' הפסק כחוט השערה אין אומרים לא לבוד ולא אסיק ואחית. ולא איירו' אלא לעשות יש מיש שהמים נמשכים מזה לזה ולענין זה עדיף כשהוא במקום פשוט ושוה מאסיק ואחית ואין לרמב"ם ראי' מכאן:

דף טז:

אלמא קסבר שנים שהביאו וכו' פירש"י והרי עדים מצוין לקיימו. כבר כתבתי לעיל ריש מכילתין דכ' בתשו' הרא"ם בראיות מוכרחות דכוונת רש"י במ"ש שמצויין לומר אנחנו שלוחין וממילא היא מקויים דמה אלו יאמרו בפנינו גרשה אלא שלשון מצויין לקיימו קשה קצת הל"ל הרי מקוים ועומד הוא. ועתה מצאתי בפנ"י שהסביר הדבר בטוב ואוסיף קצת נופך והוא דאעפ"י שיש כמה אופנים והוכחות שיש לנו להאמין להשליח בלא בפ"נ וכגון דבאו עמו המון אנשים שכולם יודעים שהבעל שלחו מ"מ צ"ל בפ"נ דוקא כמ"ש רש"י שלא חלקו בין בא לבדו ובין בא עם חבורת אנשים והטעם משום דעכ"פ בשעה שמסר הבעל הגט ליד השליח אעפ"י שמסרו בפומי' לפני כמה אנשים מ"מ בשעת מסירה אין מוחלט שילכו עמו עד מקום האשה ויעידו עליו שהבעל עשאו שליח ונמצא חל עליו תקנות חכמים לומר בפ"נ ובפ"נ ושוב אפי' הלכו עמו ויכולים להעיד שהבעל עשאו שליח מ"מ תו לא פקע מיני' חיוב תקנת חכמים שחל עליו בשעת מינוי שליחותם אך אם הבעל עשו שניהם שלוחים וע"כ צריך שילכו שניהם עד מקום האשה נמצא בשעת מינוי השלוחים אנו יודעים שבשעת מסירתם להאשה יהיו מצויים לקיימו ר"ל להעיד הבעל עשאונו שלוחים ולא חל עליהם חובת תיקון חכמים ע"כ א"צ שיאמרו בפ"נ והאי מצויין קאי אשעת מינוי השליחות אמרי' הרי עדים מצויין אח"כ בשעת מסירה מידם להאשה ומשו"ה אם א' מביא וא' בא עמו להעיד פסול לרש"י משום דכבר עליו תקנה משעת מינוי השליחות ולא הי' אז הכרח מוחלט שילך זה עמו כיון שאינו שליח גט ודבר זה נכון מאד מסברא אבל לשון רש"י לעיל ריש מכילתין לא משמע כן:

אתא חברא וכו' נ"ל דהיה מצטער בענין העיון והלמוד גופי' דאם אין נר אין שלום בית ואין לבו מתיישב בתורה כי נר מצוה ותורה אור ואמרי' פ' במה מדליקין הרגיל בשרגא נפקי מיני' ת"ח אע"ג התם בנר שבת וחנוכה נ"ל מכ"ש באור תורה וכתיב ותזנח משלום נפשי נשיתי טובה ואמרו חז"ל ותזנח משלום נפשי זה נר שבת. נשיתי טובה זה מים חמין בע"ש. נ"ל הרגיל בנר זוכה לתורה ואח"כ עולה ליותר חשוב להיות כמלאך ה'

צבאות יבקשו תורה מפיהו ואמרו ר"י בר אילעא בליל רחוץ בחמין ודומה למלאך ה' צבאות ואמנם אם אין לו נר אין לו תורה ואיך יבקשו תורה מפיהו כשיהיה כמלאך ה' צבאות:

אלקים הבין דרכה והוא ידע מקומה עד"ז נ"ל ליישב ארמי אובד אבי וירד מצרימה פי' הי' יכול להתעכב בבית לבן רד"ו שנים במקום שירד למצרים והיה מתקיים שם בארץ לא להם אלא גלוי לפניו שלבן בקש לעקור הכל ע"כ הגלום למצרים שאין גזירת פרעה קשה כל כך והיינו ארמי אובד אבי לעקור הכל על כן וירד מצרימה:

דף יז.

נכתב ביום ונחתם בלילה וכו' הא דלא תנן גט המוקדם פסול משום דר"ש לא פליג אלא אנכתב ביום ונחתם בלילה אבל מוקדם ממש שנכתב בניסן והקדימו זמנו לאדר שלפניו מודה ר"ש דפסול ופשוט. וקמ"ל בגט אעפ"י שנכתב תחלת הלילה ונחתום סוף היום דה"ל כ"ד שעות בין כתיבה לחתימה ואיכא זמן רב דאיכא למיחש ביני לביני לזנות ולפירות אפ"ה כשר ואם נכתב ביום קודם צאת הכוכבים ונחתם מיד אחר צ"ה היינו בלילה פסול אע"ג דליכא אלא שעה מועטת אפ"ה פסול דלא פליג רבנן בתקנתי' ובשארי שטרות אין זה חידוש כיון דלא כתבינן שעות א"כ אין השיעבוד חל עד סוף היום אבל גט לאו לשיעבוד איתקן והגירושין חלה בשעה שנמסר בידה אפ"ה הדין כן. וכ' בהגה' מיימ' אם אחר שנחתם כותב על גביו שאיחר חתימתו אחר כתיבתו מ"מ פסול ופסקו בשו"ע סי' קכ"ז אמנם עיין בשו"ע חו"מ סי' מ"ג ש"ך סוף סקי"א העלה אם כותב על השטר שהוא מוקדם טרם שנראה פסולו בב"ד הרי הוא חוזר להכשרו ע"ש צ"ל הכא בגט לא מהני זה כיון דבשעה שנמסר לידה לא נתגרשה בו כי היה פסול. במאי תתגרש עתה משהוא כבר בידה מיהו היינו לרא"ש דס"ל מוקדם בטל הגט לגמרי. אבל לרמב"ם שאינו אלא פסול ואם נישאת לא תצא א"כ גם בתחילה היתה מגורשת בו א"כ אם תכתוב עליו תנשא בו אפי' לכתחלה ועוד גם להרא"ש אם קודם נתינה אחר החתימה תכתוב עליו לתכשר וצ"ע שלא נזכר כן בהפוסקים. ועי' ב"מ ע"ב ע"א לריש לקיש שטר מוקדם כשר לגבות בו מזמן שני לרבנן דר"מ דהלכתא כוותי' א"כ גט מוקדם אמאי פסול לגמרי וכי חמיר משטר דעביד רק לגובייא וצ"ע:

ור"ש מכשיר. עיין פי' המשנה לרמב"ם כ' טעם פסולא דמתני' משום דעדי שיקרא נינהי וטעם דר"ש דמכשיר משום שבזמן קצר כזה לא שייך לומר שמא זינתה וק' דסיפא לאו היינו רישא וצ"ל דרמב"ם ס"ל בשטר מוקדם העדים פסולים ולא מצי למימר על זה

לא חתמנו ועיין ש"ך חו"מ סי' מ"ג סקי"ז. והנה קיי"ל בכתובות כ"ד ע"ב אין מעלין משטרות ליוחסין דמצי למימר לא חתמנו אלא אמנה שבשטר ומיהו כתב שם תוס' בשני יב"ש בעיר א' דאיכא קפידא שפיר מעלי' דצריכין להשגיח על זה ע"ש. וא"כ צ"ל דהכא בנכתב ביום הוה קפידא כמו בשני יב"ש ולא מהימני לומר ע"ז לא חתמנו והוה עדי שקר ואך ר"ש פליג וס"ל כיון דבזמן מועט כזה לא שייך שזינתה ע"כ אין קפידא כ"כ ולא משגיחים בהו העדים ולא מפסלי' כנלע"ד פי' כוונת הרמב"ם. ולפ"ז תינח למ"ד התם אין מעלין משטרות ליוחסין דבמידי דליכא קפידא לא משגיחים העדים אלא למ"ד מעלין משטרות ליוחסין דאפי' בכל שהוא איכא קפידא קשה מ"ט דר"ש דמכשיר אע"כ צ"ל כהש"ס דילן דס"ל לר"ש לא חשו לבת אחותו כלל רק משום פירות ומכיון שנתן עיניו לגרשה שוב אין לבעל פירות א"כ אדרבא טוב הוא לכתוב יום הכתיבה ולא יום החתימה ומשו"ה מכשיר ר"ש וש"ס דילן אזלא להך מ"ד ורמב"ם פי' אליבא דהלכתא דקיי"ל כמ"ד אין מעלין וכנ"ל. אלא צ"ע קצת דרבא אמר לקמן סתם מ"ט דר"ש כיון שנתן עיניו וכו' ויהיה רבא דלא כהלכתא. וזה קשי' ג"כ על מ"ש בשעה"מ בישוב פי' הרמב"ם ע"ש ויבואר עוד לקמן אי"ה:

מפני מה תיקנו זמן בגיטין. בירושלמי דשמעתין אמר ר' יוחנן פסול מפני אכילת פירות וכו' ולא קאי אעיקור תקנת זמן מפני מה תיקנו אלא אטעם פסול נכתב ביום ונחתם בלילה. ואר"י משום פירות ור"ל לא פליג ולא הזכיר בת אחותו כלל אך פליגי התם לר' יוחנן ר"ש מכשיר דוקא לאלתר ולר"ל אפי' עד עשרה ימים בהיפך מפלוגתתם בש"ס דילן ויבואר לקמן אי"ה. אבל עכ"פ טעם עיקור תקנת זמן לא נזכר בירושלמי דפרקין אלא טעם פסול מוקדם ואר"י משום פירי ולא פליג ר"ל ע"ז ולא נזכר חשש זנות כלל. אך בפ' השולח הלכ' ג' אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה וכו' ואין עדים חותמים על הגט אלא מפני תיקון העולם והלל תקן פרוזבול וכו' שם איתא אמר רב הונא מפני מעשה שאירע וכו' כמו שהביאו הראשונים. ופני משה נדחק שם מה שייטא דרב הונא התם. ולפע"ד האמת כאשר אומר. הנה ר"פ אד"מ מבואר מן התורה דיני ממונות צריכי דרישה וחקירה ועדות שא"א יכול להזימו פסול אלא שחז"ל בטלו משום נעילת דלת וה"ה בגטין וקידושין אם לא בדין מרומה אוקמוה אדאורייתא ויבואר עוד לקמן אי"ה. וכ' בנימוק"י שם איך גט שאין בו זמן אם נישאית לא תצא והולד כשר הא מן התורה אין כאן עדות כיון שאין בו זמן אין יכול להזימו ותי' אפקועינהו רבנן לקדושין מיני' ע"ש והנה לפ"ז יפלא מאי קשי' מ"ט תיקנו זמן והלא ממתן תורה ואילך הוצרכו לכתוב זמן בגטין דאל"ה ה"ל עדות שאי אתה יכול להזימו ואם אח"כ בטלו חקירות ודרישות מ"מ

מה הפסד אם יהיה בו זמן שיהי' עדות הראוי להזימן ויהיה גט מן התורה ולא נצטרך להפקעת קידושין ודי לן אם ניתן בלא זמן שנאמר לא תצא ע"י הפקעת קידושין אבל לשאול מ"ט תיקנו זמן בגטין הוא תימה. ע"כ נלע"ד אה"נ לר"מ דעידי חתימה כרתי ומאז ומעולם נכתב זמן מן התורה אז גם אח"כ לא עברוהו. אך הירושלמי קאי התם אמתני' שיהיה עדים חותמים על הגט מפני תיקון העולם והוא לר"א דמן התורה מעולם לא חתמו עדים על הגט כ"א כתב על הנייר הרי את מגורשת וכל הנוסחא ונתנה לה בפני ב' עדים ולא צריך זמן כי העדים שבע"פ ראוי' להזימם וגם תיקון חכמים לא שייך לא משום זנות ולא משום פירות דבנייר הזה שאין בו עדים לא תנצל ממיתה ולא תגבה פירות עד שתביא עדי מסירה לפנינו אך אח"כ כשתקנו משום דמייתי ע"מ תיקנו שיחתמו ואז כבר בטלו דרישה וחקירה א"כ מ"ט תיקנו זמן ועל זה קאמר ר"ה משום מעשה שהיה בבת אחותו וכל זה לר"א אבל לר"מ אין צריך לטעם כלל. ולר"א נמי כשאינו מחתים עליו עדים אלא נותנו רק בפני ע"מ לא בעי זמן וכ"כ רשב"ם ב"ב קע"ב ע"ב ע"ש רק כשיחתמו עדים אע"פ שמסרו גם בע"מ מ"מ כיון שיכולה לגבות פירות או לחפות על עצמה בהא בעי זמן ובעי טעמא מ"ט תיקנו זמן:

ועי' נימוק"י שלהי יבמות דעשו גיטין כד"מ ולא כד"נ מפני שתחילת דינה אין על ד"נ ע"ש. ומ"מ צריך להנ"ל דהא ד"מ גופי' צריך דרישה וחקירה ויכול להזימו מן התורה ואיך נתיר גט בלא זמן וע"כ משום הפקעת קידושין וכנ"ל. אלא שצ"ע קצת דמשמע שם מדברי רמב"ן דבזמן דדנין ד"נ עיקור גט כד"נ וצריך עדות שאתה יכול להזימו וא"כ בשמעתין דשמא יחפה היינו בזמן דדנין ד"נ וא"כ תיפוק לי' דצריך זמן דאל"ה לא מהני חתימת העדים אפי' לתיקון העולם לא מהני:

והנה כתבו תוס' שם שאם לא הי' זמן בשום גט אינה נהרגת דאוקמא אחזקת כשרו' ע"ש אבאר דבריהם לפע"ד. הנה כ' מהרש"א ר"פ האשה רבה ונמצא כן ברשב"א והחזיק אחריו פנ"י בסוגיא דתרי ותרי אשה שאמרה ברי לי מת בעלי אע"ג דקיימא בחזקת א"א וכל זמן שלא נדע מה היא אנו ממיתים על חזקה זו אבל כשאמרה נהי אצליכם שאינכם יודעים ממיתת בעל הרי הוא חזקת א"א דאורייתא אבל אני יודע בודאי שמת בעלי א"כ שוב א"א לנו להרוג אותה אהך חזקה דנקי וצדיק אל תהרוג כ"כ פנ"י שם בשם רשב"א ואמת נכון הדבר. מ"מ נ"ל אם אמרה ברי לי שגרשני בעלי והוא באופן שאינה נאמנת גרשתני אז נהרגת ולא שייך נקי וצדיק אל תהרוג כיון שאין גיטה לפנינו הוה ריעותא ולא דמי למיתה שאין כאן ריעותא לפנינו. אך אי הי' בידה גט ואך אין בו זמן אין כאן שום ריעותא נאמנת לומר ברי לי שקדם גט לזנות ונקי וצדיק אל תהרוג. אך אחר שתיקנו זמן

ובאתה לפנינו בגט שאין בו זמן נהי אי לא זינתא לא תצא אע"ג דהוה עדות שאי אתה יכול להזימו מ"מ הא בטלו חז"ל דרישה וחקירה וכנ"ל אבל עכשיו שזינתה ג"כ והגט שבידה אינו גט לכתחלה אלא בדיעבד שאם נישאת לא תצא ה"ל דין מרומה שצריך עדות שאתה יכול להזימו מן התורה ובטל העדות ונהרגת וצדקו דברי הטור עם דברי ש"ס דשמעתין אהני דלכתחלה לא תנשא ושניהם צדקו יחדיו וב"ח וטו"ז סי' קכ"ז ס"ק א' ובית שמואל סק"א נדחקו. ולפע"ד האמת כמו שכתבתי. וא"ש נמי הראב"ד דמכשיר גט מאוחר וקשה הא יכול לחפות ולק"מ אה"נ אם נמצאת שזינתה וה"ל דין מרומה נהרגת ומ"מ כל זמן שלא זינתה כשר בדיעבד כמו אין בו זמן כלל. אך עיין לקמן ל"ג ע"א תוס' ד"ה אפקיעינהי וכו' ע"כ נימוק"י הנ"ל לא ס"ל כתי' תוס' דהרי לדידי' בלא זמן מחפה בדין דהרי אפקועינהי לקדושין וע"כ אהך גופא תיקנו זמן דלא לחפות אפי' בדין וא"כ קשה קושי' תוס' אלא שיש כמה תי' אקושי' תוס' ע' רשב"א שם ושיטה מקובצת ריש כתובות אבל אהתוס' קשה מה יענו אקושי' נימוק"י איך מתירים א"א ע"י עדים שאין יכול להזימן ואין לומר אפקועינהי א"כ כדין מחפה. וי"ל תי' אחר אקושי' נמו"י דהנה בגט יש ג' ענינים דיני נפשות ודיני ממונות כתובה וכל תנאי' וענין הכריתות עצמו דצריך עדים מן התורה דילפינן דבר דבר ממון והנה מטעם ד"נ פ' נמו"י שלהי יבמות כיון דעכשיו בשעת גירושין אינם באין על ד"נ רק להתירה אע"ג דמסתעף מיני' ממילא מ"מ אין צריך דו"ח והרמב"ן הוסיף בזה"ז ליכא ד"נ ע"ש. וזה הטעם צע"ק הא בשמעתין מיירי בזמן דאיכא ד"נ דחייש שמא יחפה ומ"מ כשר בלא זמן אע"ג דא"א להזימן אלא מחורתא כיון דעיקור העדות אינו בד"נ לא בעי' יכול להזימן ומטעם ד"מ דאית בי' כתובה ותנאים בזה בטלו דרישות וחקירות בדיני ממונות והפקר ב"ד הפקר. אך הקושי' הוא מעיקור הגט דהכריתות בעי עדות דבר דבר מממון וא"כ בעי' יכול להזימן ואיך אפשר להכשיר בלא זמן או מאוחר. לזה י"ל כיון דעדות בגט לא כתיב להדיא וגם אין העדים החתומים מעידין על שום דבר כמ"ש פנ"י סוף הסוגי' רק גז"ה הוא דבעי' שני עדים הראוי' להעיד בממון מגז"ש דבר דבר וכיון שיש כח ביד חכמים להכשיר עדות ממון אפי' אינו יכול להזימן אע"פ שהטעם משום הפקר ב"ד מ"מ אותן ב' עדים החתומים על הגט ראוי' היו להעיד בממון והרי הם מעידים על ממון כתובה ותנאים והוא עדות המועיל ממילא מועיל לכריתות הגט דהוה דבר כממון כצ"ל ודוחק. ואמנם הרמב"ם פסק גט מאוחר פסול וקשה מגט מקושר שהקשו תוס'. ונ"ל עפמ"ש הרא"ש דגט מאוחר אינו מועיל אלא מזמן שכ' בו כמ"ש תוס' משום דזמנו של שטר מוכיח עליו. ולפ"ז תלי' זה בפלוגתת ר' יהוד' ור' יוסי דלר' יוסי אמרי' זמנו של שטר מוכיח עליו והנה לקמן ע"ו

ע"ב רבותינו התירוהו לינשא ס"ל כר' יוסי דזמנו של שטר מוכיח עליו. אמנם הרי"ף והרמב"ם ס"ל פסקו דלא כהך ברייתא אלא הלכה כר' יוסי בשטרי ממון ולא בגטין וע' ריש פ"ח מגירושין ויבואר עוד לקמן בשמעתין אי"ה וא"כ א"ש דרמב"ם ס"ל ר"ח בן גמליאל בפ' גט פשוט ס"ל כרבותינו שגם בגט אמרינן זמנו של שטר מוכיח עליו ואין כאן הפסד בפירות שהבעל אוכל פירות עד זמן המאוחר שבגט. אך אנן קי"ל לא אמרינן בגט זמנו של שטר מוכיח עליו וחל הגט מיד והבעל מפסיד פירות מיד ומשו"ה פסול:

והנה בכ"מ כתב דלראב"ד מאוחר כשר דאהני לזמני' דלבתרי' ודבריו צריכין ביאור. וי"ל כוונתו עכ"פ אם לא יבואו העדים להעיד עד אחר הזמן המאוחר ויעידו שזינתה כבר מקודם אז לא תוכל להתנצל שכבר נתגרשה מאז וראי' שזמן שטרה מאוחר ז"א שהרי עתה הוא כבר אחר אותו הזמן מה תאמר מיד שיבוא הגט לידה קודם הגעת הזמן תבקש מב"ד שיכתבו לה שזמן גיטה מאוחר ואז תוכל לחפות על עצמה לעולם ז"א דהב"ד לא יכתוב לה על מגן כיון דלהראב"ד הבעל אוכל פירות עד הזמן א"כ למה לב"ד לכתוב לה ומדלא יכתבו לה אם יבואו עדים אחר הזמן ויעידו שזינתה קודם הזמן תיהרג וצדקו דברי הכ"מ דמהני עכ"פ לדלבתרי' ולפ"ז הרמב"ם ס"ל דמיד שיגיע הגט לידה אין לבעל פירות דלא כראב"ד א"כ ממילא יכתבו לה הב"ד זמן שבא הגט לידה ושוב אפי' עדים שזינתה קודם לכן תאמר שכבר הי' הגט בידה עוד מקודם שראו הב"ד שהרי ראו ב"ד שהוא מאוחר ותינצל מן המיתה ואיכא חיפוי. ולפ"ז מאן דס"ל לחיפוי לא חיישי' היינו ר"ש דזנות לא שכיחא מודה רמב"ם דמאוחר כשר ואתי' מתני' דג"פ במקושר כר"ש. ויש לצרף ולומר ר"ח ב"ג במקושר ס"ל כר"ש דזנות לא שכיח וליכא משום חיפוי וס"ל נמי כר' יוסי זמנו של שטר מוכיח ואוכל הבעל פירות עד הזמן וא"כ ליכא לא משום פירות ולא משום ב"א ואנן ס"ל אין זמנו של שטר מוכיח ואין לבעל פירות מיד וגם זנות שכיחא ואיכא משום חיפוי וליכא למימר אהני לזמנא דבתרי' ז"א שהיא תלך לב"ד ויכתבו לה שראו בידה הגט קודם הגעת הזמן וצדקו דברי רמב"ם. וראב"ד ס"ל נמי אין זמנו של שטר מוכיח ומשו"ה מגורשת מיד אך הבעל התנה לאוכל הפירות עד הזמן ולא יכתבו לה ב"ד וליכא לא משום פירות ומשום חיפוי נמי אהני לזמן דבתרי' כנ"ל:

תקנו זמן בגטין. כ' תוס' משום מזונות לא הצריכו לתקן דתטמין גיטה ובעל שאמר גרשתי אינו נאמן למפרע ע"ש. משמע אי הוה נאמן למפרע ולא היתה יכולה להטמין גיטה א"ש דקתני זמן משום לותה ואכלה. וי"ל בזה קושי' תוס' ב"ב קל"ד ע"ב ד"ה למפרע וכו' ע"ש וק"ל. וע' לקמן ישוב על קושי' תוס'. ומ"ש תוס' עוד משטר שחרור לכאורה יש לחלק ולומר בשלמא בגט אשה אע"ג דיש לבעל פירות עד שעת נתינה מ"מ

יש לחוש שיתן לה גט במקום שאין ב"ד ועד שתלך למקום ב"ד לכתוב עלי' בין כך ובין כך ימכור אלפים פירות ויגבה שכירות בתים וכדומה ועיין רשב"א משא"כ בעבד הלא ברגע שמשחררו אין לו לעבד כלום ואם ישחררנו במקום שאין ב"ד הלא כל מקום שהעבד מעשי ידיו וגט שחררו הולכין עמו וליכא למיחש אלא שיעדוף יתר על מזונו ויתפסנו האדון י"ל בין כך ובין כך ימצא ב"ד שיכתבו על שחרורו זמן שראוהו בידו ואין כאן חשש. אלא שהתוס' לטעמי' שכ' ב"ד או עדים יכתבו ועדים מצויים בכל מקום. אך כבר כתב אבני מילואים דזה א"ש לר"ת דעדות בכתב מועיל למי שאינו אלם אבל למאי דס"ל דעדות בכתב אינו מועיל אלא ברצון המתחייב א"כ בעי' דוקא ב"ד לכתוב עליו שפיר י"ל כנ"ל:

ר' יוחנן אמר משום בת אחותו. ובזה"ז נמי כתב תוס' לקמן והרא"ש משום חיפוי על בני' משום ממזרת והא לשמואל ניחא דס"ל בסוטה כ"ז ע"א ישא אדם דומה ולא בת דומה. אבל למאי דקיי"ל כר' יוחנן התם רוב בעילות אחר הבעל וישא בת דומה ולא דומה לא א"ש כולי האי מיהו לס"ד י"ל משום אשת כהן דיחפה עלי' שלא יהיו בניו חללים נולדים מכהן שבא על הזונה ומשום אשת כהן תקנו בכל הנשים כמ"ש תוס' כן ריש מס' כתובות דבתולה נישאית ליום הרביעי משום אשת כהן תיקנו בכל הנשים וה"נ דכוותי'. מיהו לא א"ש לקמן דפריך כתבי' ואנחי' בכיסתא דאי מפייסא תפייס אי ס"ד עיקור תקנה בזה"ז משום אשת כהן וגבי דדהו לא שכיחא אי מפייסא תפייס אדרבא תיקנו גט מקושר משום כהנים קפדנים עיין ר"ה גט פשוט. אע"כ גם משום אשת ישראל היתה התקנה ומשום כן הקשו שם תוס' בזה"ז מה חיפוי שייך ואפ"ה תירצו שיחפה על בני' ממזרים פי' נהי שאין הדין כן דרוב בעילות אחר הבעל מ"מ הוא יחפה שלא יוציאו לעז על בניו. ומיהו לדידן ליכא מכשול בזה החיפוי שהרי באמת אינם ממזרים דרוב בעילות אחר הבעל אך המכשול הוא שתינשא לכהן ובאמת היא זונה שאסורה לכהן ועוד שיאמרו על הולד שאינו ממנו ויש כמה חששות ואח נושא אחותו מאביו וכדומה לענין יבום אם אין לו בנים אחרים. נמצא הוא יחפה מטעם שלא להוציא לעז על בניו ממזרים ועי"ז יהיה מכשול הנ"ל. מיהו כל זה אנו צריכים בעיקור התקנה אבל בטעם נכתב ביום ונחתם בלילה הוא אינו עושה לחפות אלא חששה הוא שמא יארע שתזנה בין כתיבה לחתימה ואז יהיה בנים ממזרים ממש ולא שדינן אחר הבעל שהרי אז הוא פרוש ממנה כדאמרינן לקמן לגט ישן לא חיישינן שהרי לא נתיחד עמה. אמנם לקושטא דמילתא נלע"ד דמעולם לא היינו מתקנים תקנה משום אולי תזנה אשה זו בין כתיבה לחתימה אפי' עשרה ימים. אך תיקון זמן היה משום זונות דעלמא ויבא לחפות

עלי' ע"כ תקנו זמן ושוב תקנו בכל אופנים שלא יקדים כתיבה לחתימה כדי שיהיה נגדר גם גדר זה אם יארע שתזנה זו בין כתיבה לחתימה אבל אי לאו שנמנו חז"ל לתקן זמן משום זנות לא ירדו לגדור שום גדר משום זנות דזמן בין כתיבה לחתימה ובזה א"ש מה שמקשים מנ"ל לר' יוחנן דלית להו לרבנן נמי טעמא דפירות וגם משום בת אחותו והא"ש אי ס"ד דס"ל מכיון שנתן עיניו לגרשה אין לבעל פירות א"כ היה צריכין לתקן זמן משום פירות וממילא ליכא חשש חיפוי. ולא היו נמנים לתקן שום תקנה משום זנות. א"כ לא היו פוסלים נכתב ביום ונחתם בלילה משום זנות שיארע אפי' מכאן עד עשרה ימים וזהו באמת טעמו של ר"ש דכיון דהיו צריכים לתקן משום פירות וממילא נגדר חיפוי שוב לא ימנו לתקן משום בת אחותו לפסול מוקדם אפי' עשרה ימים. וא"כ רבנן דפסלי מוקדם ע"כ ס"ל יש לבעל פירות עד שעת נתינה ולא תיקנו זמן משום פירות ונמנו על הזמן משום חיפוי וממילא פסלו גם מוקדם משום חשש רחוק דבין כתיבה לחתימה. ואין רחוק להעמיס כן בכוונת פי' המשנה לרמב"ם אע"ג שאין לשונו מכוון כן ידוע שהמעתיקים שבשו הרבה בהעתקה מלשון ערבי ללה"ק. והנה קושי' הנ"ל מנ"ל לר' יוחנן דאיכא שום מ"ד יש לבעל פירות עד שעת נתינה שנתקשו בה מהר"ם שי"ף ופנ"י וכל האחרונים ז"ל. נ"ל ליישב לפמ"ש הרי"ף דלמאי דקיי"ל פורקנא תחת פירות ובעל חייב לפדותה עד נתינה ה"נ אוכל פירות עד נתינה וצ"ל להרי"ף לר"ש באמת אין פרקנא תחת פירות ואנן קיי"ל כתנא דברייתא בכתובות מ"ז ע"ב א"כ הרי קמן דאיכא תנא דס"ל עד נתינה ולק"מ ודברי רי"ף הללו יבואו לקמן אי"ה:

ריש לקיש אמר משום פירות וארוסה דלית לה פירות אמרינן לקמן כ"ו ע"ב משום תקנת הולד ואמנם לפסול נכתב ביום ונחתם בלילה בארוסה אין טעם מבואר דהרי לא בא עליה ביני לביני אלא מכיון שתיקנו זמן משום טעם שוב בנקל פסול מוקדם משום דהוה כסהדי שקרי. ומה"ט נ"ל דלק"מ מה שהקשה מהרמ"ש ליתני נכתב ביום וניתן בלילה יהיה פסול מה"ט. ונ"ל דאין ראוי לפסול גט מטעם מוקדם וטריפת לקוחות שהרי אפי' שטר שעיקרו לגובינא אם הוא מוקדם אינו נפסול לגמרי עיין ב"מ ע"ב ע"א דלר"ל אליבא דרבנן דר"מ כשר מזמן שני ולר' יוחנן נמי דגזר מ"מ כשר מבני חורין א"כ בגט דעיקרו להתיר האשה מ"ט לא יהי' כשר עכ"פ להתיר האשה ולא תגבה בו הפירות עמ"ש תוס' לעיל ג' ע"ב ד"ה כתב בכ"י וכו' אבל העיקור דאה"נ משו"ה כשר נכתב בלילה אך נחתם בלילה פסולים להעיד דכיון דאיכא שום קפידא בזמן ה"ל להשגיח ולא מצי למימר על זה לא חתמנו אפי' בארוסה כן צ"ל:

וריש לקיש מ"ט לא אמר כר"י. לא ה"א דר"ל הכרח ע"כ לא חשו רבותינו משום זנות דאל"כ תיקשי מ"ט לא תיקנו זמן בקידושין וכק' ש"ס יבמות ל"א ע"ב ולא ס"ל כשינויי דש"ס שם זה א"א לומר דהרי חשו משום זנות ותקנו בתולה נישאית ליום ד' וע"כ הא דלא תיקנו זמן בקידושין צ"ל כתי' ש"ס שם היכי נינחי' וכו' וא"כ קשה מ"ט לא אמר כר"י בגיטין משום בת אחותו וע"כ הוצרך לשנויי זנות לא שכיחא ובכלל זה החילוקים שכ' תוס' בין זנות לזנות. וממילא מיתרצא נמי הך דבתולה נשאית ותו לא צריך לריש לקיש שינוי דיבמות ל"א ע"ב הנ"ל:

דף יז:

זנות לא שכיחא. הקש' תוס' מבתולה נשאית ליום ד'. ויש על זה ד' תירוצים ואבארם א' לא' ואת אשר נגזר עליהם בעזה"י. בתחילה תי' תוס' זנות בעדים והתראה לא שכיחא ובימי חורפי אמרתי בזה לקמן ע"ז ע"ב בי דינא דשרו מישחא ע"ש דוקא דשרו מישחא דהכ"מ רפ"ח מגירושין כתב דבגט לא שייך לומר זמנו של שטר מוכיח כיון דע"כ לכתוב זמן דגט בלא זמן פסול לכתחילה ע"ש ביישוב פסק הרמב"ם וצ"ע אב"ד דשרו משחא. וי"ל דהתם באם לא באתי מכאן עד י"ב חודש לא הוה צריך זמן משום פירות אלא סתם אם לא באתי עד י"ב חודש והיא תחיש לעצמה לכתוב עליו באיזה יום נמסר לידה למנות ממנו י"ב חודש אך משום חיפוי צריך זמן שהיא לא תכתוב עליו ותאמר כבר היה בידי מזמן רב וכבר עברו י"ב חודש. וא"כ למאי דקיי"ל חיפוי יפה פסק רמב"ם דלא אמרינן זמנו של שטר מוכיח ואמנם ב"ד דשרו משחא מצי סברו זנות לא שכיח וליכא אלא משום פירי ולא הוה צריך זמן ושפיר אמרי' זמנו של שטר מוכיח. והנה הא דשרו משחא מבואר במס' ע"ז פרק אין מעמידין דהוה ס"ל דשמן לא נאסר משום יינן ובנותיהן אלא משום ליפתן של כלים של נכרים וס"ל נותן טעם לפגם מותר ע"כ נמנו ושרו משחא. והא דלא ס"ל גזירת בנותיהן היינו משום בנותיהן בצינעא הוא לאו דאורייתא רק גזירת ב"ד של חשמונאי ואין ראוי לאסור עליו עוד שמן משום יין ויין משום בנותיהן. ורק משום בנותיהן בפרהסיא שקנאין פוגעין בהן מן התורה וס"ל זנות פרהסיא לא שכיחא לא גזרו בי' רבנן ושרו משחא. והשתא מדזנות פרהסיא לא שכיחי כש"כ בעדים והתראה וליכא למיחש לחיפוי רק משום פירות וא"כ באם לא באתי עד י"ב חודש לא הוה צריך זמן וע"כ זמנו מוכיח עליו ע"כ היתירוהו לינשא:

עוד תי' תוס' טפי איכא למיחש לשמא תזנה מלשמא זינתה וכתב מהרש"ל כמו בין שמא מת ושמא ימות וכ' מהרמ"ש דאינו מחוור פי' בשלמא מיתה אדם מעותד למיתה ויום

המות מיום הולדו מעותד לכך ע"כ חיישינן שמא ימות טפי וכן בכל כיוצא בזה משא"כ זנות אין אשה עלילה לכך חלילה. מ"מ כוונת תוס' כ' מורי בהפלאה ריש כתובות וכן באבני מילואים סי' קכ"ז דהתם בבתולה נישאית חיישינן שתזנה בין כניסה לחופה לבעילת מצוה וכ"כ תוס' להדי' בכתובות ע"ה סוף ע"ב ע"ש. ונישאית ליום הד' שמא תזנה ולהא חיישינן. משא"כ הכא נפסל הגט שמא כבר זינתה בין כתיבה לחתימה או תחת בעלה ממש ולא נפסל משום כך. ולפ"ז בשמא תזנה מודה ר"ל וקשה קצת ביבמות מפני מה לא תיקנו זמן בקידושין קאמר למ"ד משום פירי א"ש וקשה הא לשמא תזנה חייש גם ר"ל ולמה לא תיקנו זמן בקידושין וצ"ל הכי קאמר בשלמא לטעמא דפירי א"ש אבל לטעמא דבת אחותו לא א"ש ושוב מצאתי כי נדחק כן בגליון אבני מילואים:

שוב תי' תוס' דלא חשו אלא לאיסור עולמית וכו' אע"ג דכ' תוס' לקמן ה"נ יחפה על בניה ממזרים ולחזור סוטתו דהוה איסור עולמית מ"מ ידעו חז"ל דלא שכיח שיחפה עלי' משום זה נהי אי מחפה עלי' יהיה באיסור עולמית אך אינו ראוי לגזור בשביל זה כי לא יחפה עלי' משום כך בשלמא לר' יוחנן דחיישי' לחיפוי דמיתת ב"ד שוב לא ביטלוהו בזה"ז כיון דאיכא עכ"פ חיפוי דמחזיר סוטה. אבל לר"ל דמשום זנות דהריגת ב"ד שאינו איסור עולמית לא חשו ומשום חיפוי דאיסור דממזרות וסוטה אע"ג דאיכא איסור עולמית מ"מ לא שכיח שיחפה בשביל זה וק"ל. ובשיטה מקובצת ריש מס' כתובות בשם תוס' הרא"ש תי' דזנות דאשה היושבת תחת בעלה לא שכיחא דבעלה משמרתה משא"כ זנות באירוסין וצ"ל מ"ש תוס' פ' המדיר הנ"ל היינו אחר שמצא פתח פתוח תולין שנאנסה בין חופה לבעילה דכאן נמצא וכאן הי' אבל לתקן מתחילה לא חיישינן שתיבעל תחת בעלה דמשמרה. וכן מצאתי בירושלמי ריש כתובות דהמארס תחת החופה לית באילן קנסיי' פי' מותר לישא בכל יום משום דליכא חשש דטענת בתולים כיון שמארס וכונס בבת א' ע"ש. וקשה הא אפשר שתיבעל בין חופה לבעילת מצוה ויהיה לו טענת בתולים אע"כ משנכנסה לחופה בעלה משמרתה. והנה מה שק' לזה מיבמות פרק ד' אחין מ"ט לא תיקנו זמן בקידושין הא זנות דארוסה שכיחי צ"ל כנ"ל דפי' הגמרא לטעמא דפירי א"ש ולטעמא דב"א קשה לכל המ"ד וכנ"ל. אך מלקמן כ"ו ע"ב קשיא מאי פריך ארוסה מי אית לה פירי הא מודה בארוסה שאין בעלה משמרתה. והרבה תי' נאמרו בזה ועמ"ש אני עני בחי' למס' כתובות ועוד במהדורא קמא למס' גיטין. אבל האמת נ"ל דהרי עכ"פ בזה"ז דליכא מיתת ב"ד ליכא אלא משום חיפוי על בני' ממזרים או שחביבה עליו ויחזור סוטתו ותרווייהו לא שייך בארוסה דלא שייך בנים וגם לא חביבא אדרבא מאיסא בעיניו כשזינתה. אך למ"ד משום בת אחותו דמיתת ב"ד

בין בארוסה בין בנשואה. אע"פ שבטלו דיני נפשות מ"מ כיון שנשאר עכ"פ בנשואות משום חיפוי בניו ממזרים והחזרת סוטה אע"ג בארוסה לא שייך זה מ"מ תקנה ראשונה לא זזה ממקומה. משא"כ למ"ד משום פירי דלעולם לא נמנו בנשואה אלא משום פירי ואותה תקנה לא זזה ממקומה. נהי גם בארוסה תיקנו תקנה אחרת משום זנות דמיתת ב"ד מ"מ עתה דבטל מיתת ב"ד בטל התקנה ומ"ט יניח הסופר מקום הזמן וא"ש:

ור' יוחנן מ"ט לא אמר כר"ל. לא הו"מ למימר משום דקשיתי' קושי' ש"ס כ"ו ע"ב הנ"ל ארוסה מי אית לה פירי. משום דאכתי הומ"ל משום פירי נמי ומשום בת אחותו נמי. ע"כ תי' דס"ל לר"י אין שום סברא לומר לתלות הפירות בשעת החתימה. אלא או משנתן עיניו לגרשה כר"ש כו' עד שעת נתינה כרבנן:

עד שעת נתינה. משמע בר"ן דמעיקור הדין בודאי ראוי שיאכל אלא דמ"ד משנתן עיניו או עד שעת חתימה היינו טעמא שאחר שכבר גמר לגרשה יראה קמה לקצור וכדומה ויעכב הגט כדי לאכול עמלה ע"כ תיקנו שיפסיד הפירות מיד או מכיון שנתן עיניו או משעת חתימה לכל הפחות ע"ש. ונראה שזה שייך במגרש מחמת קטטה אבל במגרש לטובתה לא שייך זה אלא לא פלוג רבנן ובהא פליגי דלר' יוחנן סבירא לי' לרבנן לא פלוג ו אפילו במגרש מחמת קטטה. ואידך ס"ל בהיפוך משנתן עיניו ולא פלוג אפילו במגרש מחמת אהבה. ויש לישב קצת דברי גאונים דמייתי רי"ף דפסקו הלכה כמ"ד משעת כתיבה כי היכי דקיי"ל מונין לגיטין משעת כתיבה וכ' הרי"ף שאינו ענין לכאן דמונין לגיטין הוא משום חשש הבחנה והא לא בעל משעת כתיבה. וי"ל קצת אי ס"ד רוב מגרשי' מחמת טובה ולא פלוג רבנן א"כ לענין הבחנה נמי ה"ל למיחש דלמא בא בצינעא ובעל כמ"ש ר"ת לקמן ד"ה חיישינן וכו' ע"ש. ועד"ז י"ל דברי רשב"ם ב"ב קמ"ז ע"ב דמכיון עיניו לגרשה אינו יורשה שהקשו עליו תוס' די"ל דוקא לעיניו פירות לא פלוג רבנן ותקנו אבל ירושה דלא שכיחא שתמות בין נתינת עיניו לגרשה ובין הגירושין א"כ אי מגרש מחמת קטטה ה"ל כבר כמגורשת לכ"ע והתם נכנס לבודקה לרחקה כמחמת קטטה שוב אינו יורשה ועיין מהרש"ל יש"ש כאן לענין אבילות שלא יתאבל עליה. ועד"ז אני אומר עוד מ"ש הרא"ש בשמעתין בשם הגאון דלא אמר ריב"ל כדי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק הוא דוקא באומר לעשרה וכו' אבל לא בנכתב ביום ונחתם בלילה דעלמא י"ל ג"כ מטעם הנ"ל דהרי חזינן הכא דמתכוון לביישה ברבים כמ"ש רש"י דלכן אמר לעשרה שיחתמו וכיון דמחמת קטטה א"כ מעיקור הדין אין לו פירות משנתן עיניו. רק משום לא פלוג בעלמא יש לו ובהא יש לסמוך על ר"ש בשעת הדחק אבל בגט דעלמא דהעיקור שיאכל אין לסמוך על ר"ש כלל. והנה הרי"ף כתב מדחזינן דחייב בפירקונה

ש"מ יש לבעל פירות וצ"ל דס"ל לרי"ף לר"ש אה"נ לא תליא פירקונה בפירי אך אנן קיי"ל בכתובות מ"ז ע"ב פירקונה תחת פירות א"כ כשם שחייב בפירקונה עד דמטא גיטה לידה ה"נ אוכל פירות. ביאור דבריו דודאי אי נשבית והוא אומר כבר מוכן בידי גט ליתן לה אין שומעים לו וחייב לפדותה וה"נ אם אכל פירות ושוב נותן לה הגט אעפ"י שיתברר לנו שהי' מוכן אצלו ליתן לה אין אנו יכולים להוציא הפירות שכבר אכל שהרי אם היה אירע לה מקרה שבי' לא הי' מועיל מה שהי' מראה לנו גט חתום בידו טרם דמטי לידה הה"נ באכילת פירות ודברי ר"ן שפקפק ע"ז אינם מובנים לי. אך צ"ע קצת אהרי"ף הא לא תקנו פורקנא ידועה אפירות ידועים אלא אפילו אשה שאין לה פירות חייב בפירקונה ואפי' אשה שלא הוצרכה לפורקנא מעולם אוכל פירות כמה אלפים כי כך תקנו פירות של כל הנשים כל הזמנים תחת פירקן כל הנשים עי' לשון רש"י כתובות מ"ז ע"ב ד"ה דלא וכו' והשתא מאי קשי' לרי"ף דלמא כך תיקון שיפדה האשה תחת פירות שאוכל עד שעת כתיבה והא דלא תיקנו שיאכל גם הפירות עד נתינה כמ"ש הר"ן שלא יראה קמה לקצור ויעכב הגט עד שקצר ואכל פירות אבל לעולם פירות כל הנשים שעד שעת כתיבה הוא עבור פורקן ד. ולולי דברי הרי"ף היינו יכולין לומר עפ"י דרכו דהרי אמרינן התם תיקנו מצוי למצוי ושאינו מצוי לשאינו מצוי עי' פירש"י דפירות הוה אינו מצוי והיינו דלא כמ"ד משום פירי דלדידי' בת אחותו לא שכיח אבל פירי שכיח וא"כ איך יהי' פורקנא תחת פירות ועיין כתובות נ"ב ע"א תוס' ד"ה רצה וכו' איכא מאן דס"ל פירות הוה מצוי ע"ש ובלאה"נ יש לחלק בין מצוי ואינו מצוי דהתם לזנות לא שכיח דשמעתין וק"ל:

שעת נתינה. פירש"י דיאמר לה אייתי ראי'. והקשו עליו תוס' וכל הראשונים מש"ס ב"מ. ולא זכיתי להבין כי בודאי לקוחות לא מצי למימר אייתי לי ראיה דמסתמא ביום שנמסר נכתב אבל הכא מיירי שהבעל עצמו אכל הפירות והיא תובעת ממנו והוא טוען ברי לי שלא נתתי ביום הכתיבה ואייתי לי ראיה והוא מוחזק וטוען ברי מי יוציא מידו בלא ראיה ודברי רש"י נכונים לפע"ד וצל"ע:

אליבא דר"ש לא קאמינא כבר כתבתי לעיל מה ששייך ליישוב פי' המשנה לרמב"ם ועיין לקמן גבי מכאן ועד עשרה ימים מ"ש אי"ה:

אהנו דלכתחלה לא תנשא פירש"י שהעדים לא יחתמו. והוא אריכות ואיננו במשמע מלשון הגמרא אלא כפשוטו דילן בתקנה זו דלכתחלה לא תנשא וכן פי' הרמב"ם ומשו"ה ס"ל גזי' לזמן אפילו לכתחלה תנשא דאל"ה לא הוה פריך מידי ורש"י לא נ"ל דיהי' גזי' לזמן מותר לכתחלה ע"כ נדחק לפרש לכתחלה לא תנשא ולא יחתמו העדים והדר

פריך גזיי' לזמן אחר שכבר חתמו העדים ומשני לרמאי לא חיישינן ויבואר לקמן אי"ה. והנה לרמב"ם א"ש דלא קשה מכתב בכתב ידו ואין עליו עדים דאה"נ הוא בכלל קושי' ש"ס ממתני' ג' גיטין פסולין וא' מהם כתב בכ"י ואין עליו עדים שכ' תוס' לעיל ג' ע"ב טעם פסולו שיכתוב הזמן כשירצה. ומתורץ בתי' ש"ס כיון דלכתחלה לא תנשא הועילו. ואמנם רש"י פי' כתב בכתב ידו טעם פסולו משום גזירה אטו כ' סופר וע"א עיין שם ע"כ איננו בכלל קושי' ש"ס דשמעתין. וגם אינו מתורץ בתי' ש"ס דרש"י מפרש שהעדים לא יחתמו והכא בכ"י לא שייך זה והו"מ ש"ס להקשות מסברא הא בכ"י יכול לכתוב בזמן כשירצה אלא דפריך מגזיי' ובתי' מתורץ הכל גם קושי' ראשונה דג' גיטין ואין בו זמן דהכל רמאות ניכר ולפע"ד כוונת תירץ ש"ס כמו שפירש"י ביבמות שנהרגת על כל אלו הרמאות מטעם שכתבתי לעיל כיון שהדין מרומה צריכין דרישה וחקירה מן התורה והגט בטל לגמרי. אך רש"י לא פי' הכא אלא לא חשו לכך משום לשון הש"ס משמע כן לרמאי לא חיישינן והש"ס דלא תי' כן להדיא משום דבעי לכלול תי' לחששא דפירות ע"כ אמר לא חיישינן לרמאי אבל אה"נ לחשש חיפוי נהרגת כפירש"י ביבמות ולק"מ קו' תוס'. ופנ"י כתב אי גזי' לזמן אין כאן מגורשת לפנינו דלמא הי' כתב בו זמן מאוחר ואינה מגורשת אלא מזמן ההוא. ואמרתי אני לפ"ז בשמעתין דפריך הוא חתך הזמן קודם נתינה וא"כ אפילו הי' מאוחר מ"מ כיון שחתם ונתנו הרי מגורשת מעכשיו כגט שאין בו זמן ע"כ אינה נהרגת וליכא אלא לרמאי לא חיישינן אבל התם נתן לה גט והיא חתם אמרי' שמא נתן לה גט מאוחר ואינה מגורשת לפנינו ונהרגת. אמנם הראשון נ"ל עיקור. ועיין ב"ב קל"ד ע"ב תוס' ד"ה למפרע וכו' י"ל דהוה ס"ד מהימן למפרע הואיל ובידו לגרשה בגט שאין בו זמן וקמ"ל דליכא הואיל שהרי העדים לא יחתמו. ולפום אותה הה"א דאנן סהדי דמה לו לשקר א"כ ע"כ אם יאמר גרשתי ע"כ אומר אמת והחיפוי הוא כדין:

אהני לשבוע דלקמי' וכו' כתבי ואנחי' בכיסי' וכו'. דברי תוס' צריכין ביאור והנלע"ד לפי שראיתי בשלטי הגבורים שסביב הרי"ף יש ללמוד מדבריו דלא רצו לתקן בגיטין תקנה חדשה מה שאינו בשטרות ומשו"ה בשבוע שבת וחודש דמהני בשטרות דשניהם מסכימים על התחלת השיעבוד באופן זה ע"כ גם בגט לא תיקנו באופן אחר אף ע"פ שלגדור חיפוי הי' צריכין לפרש אפי' השעות מ"מ כיון שבשארי שטרות לא כתבינן שעות ה"נ בגיטין ומסתיין דאהני לדקמי' ולדבתרי' וא"כ תינח מה שנמצא כן בשארי שטרות אבל כתבי' ואנחי' בכיסי' דבשארי שטרות נמי אנו כותבין שטר ללוה להניחו בכיסו אלא בשטר אקניתא או שהמלוה עמו או עדיו בחותמיו זכין לו. א"כ גם בגט אין להתיר על סמך שיועיל לשבוע דלקמי' ודבתרי' ואולי לזה נתכוונו תוס' במתק

לשונם הקצר. ועד"ז אני חושב מה דס"ל לרוב הפוסקים בנכתב ביום ונחתם בלילה מועיל עסוקים באותו ענין גבי גט ודלא כרמב"ם וקשה מה יועיל הוצאת קול דאותו ענין לחשש חיפוי שתזנה בין כתיבה לחתימה. ולהנ"ל א"ש אה"נ דאין מועיל לחיפוי מ"מ כיון בשטרות כי האי גוני מועיל כי הקול יוצא ע"כ גם בגט לא גזרו. ואמנם הרמב"ם צ"ל עפ"י מ"ש הר"ן דלא בכל השטרות מועיל עסוקים באותו ענין כי בשטרי קנין לא יועיל א"כ יהי' גט כא' מהם. ונלע"ד פשוט בגט שאין בו זמן אפי' אשה שאין לה פירות או שמחלה לו מ"מ פסול משא"כ שבוע שנה או חדש דמועיל מחילתה או כשאין לה פירות. אבל לגרשה על כרחה בגט כזה והוא יאכל פירות וחדי זה לא דגם בשטרות אם אין המלוה ולוה שניהם מרוצים אינו כשר וה"נ דכותי' ומיושב קושי' ב"ש מגט באייר או בר"ח ע"ש וא"ש:

דף יח.

הנהו קלא איתי להו. מה ששייך לתוס' דהכא כבר כתבתי לעיל בשמעתין ע"ש:
והלכתא משעת כתיבה. כבר הזכרתי לעיל דרמב"ם רפ"ח מהל' גירושין ס"ל דלא אמרינן בגט זמנו של שטר מוכיח עליו ודלא כרבותינו לקמן ע"ו ע"ב. וכתב כ"מ משום דגט צריך זמן דאי לאו הכי פסול וק' עליו א"כ מה יענו רבותינו. ונלע"ד דודאי משום פירי ובת אחותו הוה סגי' בשבוע שבת וחדש דכשר אפי' לכתחלה ומדפרט היום נימא זמנו מוכיח עליו אך י"ל שצריך זמן לידע מתי מונין להבחנה ותינח למאי דפסק רמב"ם כמ"ד מונין לגיטין משעת כתיבה. אך רבותינו אפשר ס"ל משעת נתינה ע"כ לא צריך זמן היום ומוכיח עליו ומשו"ה התירוהו לינשא. ולפ"ז לקמן ע"ו ע"ב אמר שמואל מאן רבותינו ב"ד דשרו משחא מ"מ לי' לא ס"ל כותי' דהרי איהו ס"ל משעת כתיבה:
עסוקים באותו ענין. הקשה שער המלך מלקמן פ"ז ע"א מאי ארי' משום טופס תיפוק לי' דהוה נכתב ביום וכו' ומאי קושיין הא נפקא מיניה ב ע"ש. ודבריו תמוהים מאי שייך הרי הפסיקו בגט אחר בין כתיבת זה לחתימת עדיו ועד שהי' זמן זמנין בין זה לזה ולק"מ. ועוד הקשה הא לרשב"א נפקא מיניה משום נכתב ביום וכו' סגי להכשירו למסרו ע"י שליח משא"כ משום טופס וצע"ג:

דף יח:

אפילו מכאן ועד עשרה ימים. הרמב"ם בפי' המשנה כתב דר"ש ס"ל אין בין יום ללילה זמן שתזנה וקשה משמעתין דאפילו עד עשרה ימים מכשיר. ועשה"מ ודבריו דחוקים.

והנה נ"ל דודאי בהא לא פליגי דבין יום ולילה ליכא למיחש לתזנה אלא רבנן ס"ל לא פלוג בתקנותיהן ור"ש ס"ל לחלק ביניהם. א"כ י"ל אה"נ בזמן ב"ד דהוה למיחש שיחפה להציל ממיתת ב"ד לא פליג ר"ש אלא בנכתב ביום וכו' דבזמן קצר כזה ליכא משום זנות משא"כ עד עשרה ימים. אבל בזה"ז דליכא אלא משום בניו ממזרים וזה לא שייך אלא בזינתה תחתיו ומגרשה. אבל בנכתב ביום שהחשש שתזנה עכשיו בין כתיבה לנתינה ומפורסם אלא נתיחד עמה דהרי משו"ה לא חיישינן לגט ישן ולהבחנה מונין משעת כתיבה וא"כ אפי' זינתה ותתעבר ויהי' הבן ממזר מ"מ לא יהי' רינון וערער על בניו שהרי לא תחתיו זינתה וגם לא יתערבו ממזרים בישראל שהרי הכל יודעים שאין הבעילות הללו אחר הבעל וממילא לא הי' לן לפסול אלא לא פלוג רבנן. אך ר"ש דלית ליה למגזר משום לא פלוג כשר אפילו אחר עשרה ימים:

כולם משום תנאי. הר"ן לעיל יו"ד ע"ב כתב דמיד שחתמו ב' אם ניתן לידה מותרת להנשא ומקימי' תנאה ואזלא אלא לכתחלה חיישינן כבכל תנאי דקום ועשה ע"ש ונ"ל מיירי הכא שניתן לידה אחר חתימת תרי ולכשיתקיים התנאי אח"כ הרי היא מגורשת למפרע משעת הכתיבה ואין לבעל פירות וליכא נמי חיפוי ואי לא מיירי כך אין מובן לסוגי' ור"ל ס"ל כולם משום עדים פי' דקפידא דבעל הי' שיהי' כולם עדים אפי' נותן בידה ואח"כ נתקיים הקפידא שחתמו העדים לא נתגרשה למפרע אלא מנתינה לידה אחר חתימת האחרון ואיכא משום חיפוי ומשום פירי כנלע"ד:

כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק כן פסק הרא"ש. ובתשו' כלל מ"ח סי' וי"ו ומביא בטור סי' קכ"ז בגט מוקדם ולא נודע פסולו עד שנתקדשה לאחר וכ' הרא"ש שיוציאה בלא גט וסתר הרא"ש א"ע. וכ' הרב"י כיון שהגט מוקדם ממש העדים פסולים. והב"ח כתב כיון שלא נודע פסולו להבעל השני ה"ל קידושי טעות. וכבר טען עליו בטורי זהב ע"ש. ובתשו' מהר"מ מינץ סי' ט' דמיית ב"ש תי' דלא נודע פסולו לעדי מסירה וא"כ לא אפקוה לקלא. והקשה ב"ש הא כדי ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק ואין לבעל פירות משנתן עיניו לגרשה ולא צריך לקלא דעדי מסירה. אלא לא נודע פסולו לבעל הראשון נמצא לא נתן עיניו לגרשה אלא מזמן השני ויש לו פירות עד העת ההיא. ובני אהובה טען כיון דמדינא אכל הבעל פירות עד שעת הנתינה ועכשיו אירע דחק בגט איך נסמוך על ר"ש לטרוף לקוחות שלא כדין אע"כ בהא סמכינן אעדי מסירה שיפקיעו הקול ויאמרו לקוחות אייתי ראי' וריב"ל סמך בשעת הדחק אר"ש שלא לחוש לב"א אבל לפירות צריכי' פרסום ע"מ ובעובדא דרא"ש דלא נודע לע"מ הקדמת הזמן משו"ה בטלו הרא"ש וכדברי מהרמינ"ץ. אלו דברי חכמי ישראל ואחר אחרון אני בא ואומר הכל

כפשוטו לסמוך בשעת הדחק בין לענין פירי ובין לענין חיפוי. וגם דברי רא"ש כפשוטן. דהנה כ' תוס' אי ע"מ מפקי לקלא מ"ט פסול נכתב ביום ונחתם בלילה ותי' שמא יתן לה בצינעא לחפות או משום פירות. והנה גט שנכתב ביום ונחתם בלילה וניתן בפרהסי' בפני ע"מ והוציאו קול ולא נכשלו הלקוחות מ"מ פסול ואמנם בזה י"ל כדי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק דהרי לא הפסידו לקוחות והיינו הך עובדא דריב"ל. אמנם עובדא דרא"ש שלא נודע פסולו אפי' להמקדש השני הזה שקידש האשה ואלו ידע לא קידשה ומכ"ש שלקוחות לא ידעו והרי ע"מ לא פרסמו ולא הוציאו קול ואיכא פסידא דלקוחות ובזה לא שייך לסמוך על ר"ש בשעת הדחק ומשו"ה פסלו הרא"ש בתשובה וא"ש. ומ"מ טעם ביטול הקדושין לגמרי משום חשש פירות צ"ע וא"א אלא כמ"ש הרב"י דהוה עדי שקר והוא נכון:

דף יט.

בכל כותבים בדיו וכו' על עלה של זית וכו'. עיין תוס' מנחות ל"ד ע"א ועיין מה שנדחק בצאן קדשים שם. ובתשובה כתבתי ליישב דברי רש"י בעזה"י דבלא"ה קשה כיון דלשון כתיבה אינה מופנה בשום מקום דאיצטרך לגופי' א"כ מנ"ל למילף גז"ש שאינה מוכרח משום צד וביותר קשה לקמן כ"א ע"ב גבי גט דאייתר חד וכתב לה לרבות כל מילי ולאפוקי ספר ממשמעותי' ולא בעי' ספר ודיו מנ"ל דלמא ספר דגט כמו בכל התורה ספר ודיו דוקא ויתורא דוכתב לה לאפנוי' לגז"ש דמנחות הנ"ל וצע"ג לכאורה. וצ"ל דלמסקנא קרא כתיב וכתבתם להדי' על מזוזות ולא איצטריך גז"ש אלא לגילוי מילתא בעלמא ולזה לא צריך איפנוי'. וא"כ שפיר אייתי וכ' לה לריה"ג בגט לרבות כל מילי ולפ"ז דברי רש"י נכונים דלהס"ד דהוה ס"ד זו דבעי' גז"ש גמורה א"א למילף מסוטה וס"ת ומזכרון בספר דעמלק דכל הני איצטריך לגופא וליכא איפנוי' וע"כ מכתיבה דגט בעי למילף דהתם כתיב ב' פעמים וכתב לה חד לגופי' וחד לגז"ש. ולפי אותה הס"ד וכתב לה לגז"ש אין כאן ריבוי לרבות כל מילי בגט לריה"ג אלא ספר ודיו דוקא. אך למסקנא דגז"ש הוא רק גילוי מילתא בעלמא מצי למילף מסוטה או מס"ת או מעמלק. ואייתר וכתב גבי גט לרבות כל מילי וכסוגי' לקמן כ"א ע"ב ומיושבים דברי רש"י:

בדיו. פלוגתת הפוסקים עיין בני יונה סי' רע"א והעולה להלכה ולמעשה כי גדר הדיו הוא הצבע השחור המעובה שאינו נכנס בתוך עובי קלף מעבר לעבר כצביעת בגדים וגם אינה כמיא בעלמא אלא מונח על גבי הקלף ונדבק בו ויכולין למוחקו ולהסירו ממנו

אע"פ שאינו נמחק לגמרי שרשומו ניכר מ"מ כשר לס"ת רק לפ' סוטה בעי' כתב שיכול למחוק וע"ש:

ובסיקרא. מלשון רש"י משמע צבע סיקרא השרוי במים ולא סיקרא יבש שרושמים בו ולקמן גבי מיא דאברא נכתוב עוד מזה אי"ה:

לאתוי הא דאמר ר' חנניא כתבו במי טרי' ואפצא כשר. הרמב"ם פסק אפי' לכתחלה כותבין משום דאתי' בכללא דמתניתין ובמתני' תנן כותבין לכתחלה ונדחקו א"כ אמאי תני ר"ח כתבו בדיעבד ועיין כ"מ. ונלע"ד לפי מ"ש צאן קדשים במנחות ל"ד הנ"ל דוקא לרבנן לקמן כ"א ע"ב דס"ל פשטי' דקרא ספר היינו כל מילי הא דכתבינן בכל הני דמתני' לכתחלה. אבל לריה"ג דמפיק לי' מריבוי דוכתב לה אינו כשר אלא בדיעבד ע"ש וא"כ א"ש י"ל ברייתא כריה"ג ולא מכשר מה שאינו ספר אלא מריבוי ובדיעבד וה"ה מה שאינו דיו דהא דיו וספר מחדא נפקא מברוך ע"ש במנחות ומתני' אתי' כרבנן דכותבים לכתחלה בכל אלו ופשוט:

דיו ע"ג סיקרא וכו' סקרא ע"ג סקרא. הנה ס"ת אינו נכתב אלא בדיו וע"כ ר' יוחנן לא מיירי בכל גוני משא"כ משנה דשבת כתב ע"ג כתב משמע דמיירי אפי' בס"ת וגט כמ"ש תוס' ומיושב קושי' מהרש"א:

דיו ע"ג דיו וכו' מדלא אמר באנו למחלוקת ר' יהודא ורבנן כדאמר ר"ח לקמן כ' ע"א ש"מ אליבא דכ"ע קאמר וכ"כ רשב"א לקמן להדיא ומשו"ה הקשו תוס'. משא"כ איבעי דר"ל עדים שאינם יודעים לכתוב דע"י מעשה שבא לפניו שאל כמ"ש תוס' בחולין קכ"ד ע"ב ד"ה עור וכו' ע"ש. א"כ לדינא שאל לפי מה שלמדו רבו ר' יוחנן הלכה כחכמים דר' יהודה ולזה נתכוון גם מהרש"א ועיין פנ"י שנדחק בזה. ומ"ש תוס' לר' אחא ב"י מתני' דשבת לא בכל גוני. בירושלמי מפרש לרב אחא ב"י כתב ע"ג כתב פי' ב' אותיות זה למעלה מזה ולא זה בצד זה או זה בתוך זה כגון שנכתב דל"ת בתוך הבית ע"ש:

וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה פירש"י גם בשבת גופי' לא היה מחייב חטאת. וא"כ צ"ע על הרמב"ם דפסק להדיא דיו ע"ג סקרא חייב חטאת. ונראה דמפרש כדמשמע בירושלמי דר' יוחנן השיב לר"ל מפני שהוא מדמה גט לשבת נעשה מעשה כי אינן דומין אע"פ שלענין שבת חייב חטאת בגט לא הוה כתיבה והדעת נוטה לכך דבגט כתיבה כתיב וצריך קבלה הל"מ מה נקרא כתיבה משא"כ בשבת לא כתיב לשון כתיבה אלא כל מלאכה דהוה במשכן חייבים עלי'. והנה אפי' נימא דיו ע"ג דיו הוה כתיבה לענין גט וס"ת מ"מ במשכן לא הוה דלמה יעשו לויים פעולה בטילה אחר שכבר נכתב דיו ע"ג הקרש למה יחזרו ליכתבו ע"כ דין הוא שיפטור בשבת. וכן בהיפוך אפי' אם דיו

ע"ג סקרא לא הוה כתיבה לענין ס"ת וגט מ"מ במשכן כשהיה כתב שע"ג קרשים ולא יכלו להכירו בטוב חזרו ונתנו עליו דיו וא"כ בשבת כה"ג חייב. ואמנם מ"מ יפה כתב תוס' דיו ע"ג דיו כשהשני מתקן יותר הוה כדיו ע"ג סקרא אע"ג דלוים לא כתבו דיו ע"ג דיו מ"מ הרי כתבו דיו ע"ג כתב כהה להכיר העליון בטוב. וממילא ה"ה כל שהעליון מתעלה יותר מן התחתון חייב עליו. וגם מ"ש תוס' בקושית' דמדמה גטין לשבת אע"ג דלא דמי כנ"ל מ"מ הקשו לס"ד דר"ל דהוה מדמה להו:

אתמר עדים שאין יודעים לחתום. אסופר שאינו יודע לכתוב לא קא מיבעי לי' משום דא"כ אותו הרושם באבר וברוק יהי' הוא הסופר ויכתוב הגט דאפי' אשה כשרה לכתוב הגט וחשו"ק עיין לקמן כ"ג ע"א ומומר דפסול לא שכיח. אבל עדים שפיר משכחת דפסולי עדות ירשמו ברוק והכשרים יכתבו ע"ג. ועוד נ"ל דבכתיבה דפסול מן התורה שלא לשמה לר"א דע"מ כרתי א"כ כ' עליון מתקן יותר ולראב"י אפי' רבנן מודים דהוה כתב ויכול לכתוב בסקרא וע"ג בדיו. משא"כ בחתימת עדים לר"א דלא בעי לשמה אלא משום מזוייף מתוכו גזירה אטו כתיבה כמ"ש תוס' לעיל ד' ע"א סוף ד"ה מודה וכו' א"כ מעיקור גם כ' התחתון היה כשר דלא בעי לשמה. והעליון אינו מתוקן כל כך משו"ה ליבעי לי'. וצ"ע בשטרות דלא הוה אלא לראי' בעלמא ולא איברי סהדי אלא לשקרי מ"ט למיפסיל כתב ע"ג כתב. שוב מצאתי שנתקשה בזה הגאון מוה' יונתן בספרו בני אהובה ולא מצא יישוב:

מקרעין להן נייר. לפי הנראה מהפוסקים מקרעי' הוא הטוב שבכולן ושמואל מקיל אפי' באבר. ור"פ מחמיר באבר לא אלא ברוק אבל עכ"פ מקיל מפי מרב דמקרעין הוא העצה היותר טובה. ורמב"ם פסק כמעשה רב דר"פ דאפי' ברוק סגי' ומכ"ש מקרעין. ובפכ"ד מהל' מלוה ולוה כ' גבי שארי שטרות מנגדי' אפי' במקרעין ומכ"ש ברוק דגרע ממקרעין. ולפ"ז צ"ל ברייתא דתני' כוותי' דרב מקרעין לא תיקשי אדשמואל ור"פ דס"ל ברוק נמי י"ל ברייתא בשארי שטרות מיירי ושם לא התירו אלא מקרעין ואתא ר"ג ואמר אפי' מקרעין לא התירו אלא בגטין. אך חכמים ס"ל להתיר מקרעין בשאר שטרות אבל בגט מודו לר"פ דשרי ברוק:

ושמואל אמר באבר. בטור בשם הרמ"ה דבלא דוחק לא יעשה באבר ורוק משום גזירת סיקרא. ולפ"ז אפשר ליישב פסק הרמב"ם דכ' באבר כשר ואינו מחלק בין אבר למיא דאברא. נ"ל דס"ל דבסיקרא פסול לגמרי כיון דסיקרא כשר בגט לכתחלה א"כ דיו על גביו אין העליון מתקן יותר מהתחתון רק במה שזה סיקרא וזה דיו ועל זה אמר ר' יוחנן לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה. אך באברא שאינו כשר לכתחלה א"כ דיו שע"ג

מתקן טפי ה"ל לאכשורי מדינא בחתימת עדים לכל הפחות והא דפריך ש"ס ודחיק הא באברא הא במיא דאברא. היינו משום דעכ"פ ה"ל למגזר אברא אטו ע"ג סיקרא דפסול לגמרי ע"כ מוקי לי' באברא ממש וע"כ לא גזרינן אלא מיא דאברא אטו מיא דסיקרא דהוה צבע כמותו אבל אברא יבש שרושמין בו לא מתחלף בצבע דסיקרא. נמצא לפ"ז לענין הכשר כתיבת הגט אין חילוק בין אברא למיא דאברא רק לענין עדים שאינם יודעים לחתום בעי לחלוק ביניהם לשמואל ואנן קיי"ל כרב פפא דוקא ברוק ולא באברא כלל ומיושב הרמב"ם:

דף יט:

חיישינן שמא במי מילין כתבו עיין פירש"י בשבת קנ"א ע"ב ד"ה ושמואל אמר וכו' ע"ש וק"ל:

שמואל נמי חיישינן קאמר. נ"ל דלא הוה צריך לזה פשיטא דחיישי' מספיקא אע"ג דהבעל אמר להדי' הא גיטך כאלו ידע שלא נבלעו האותיות מ"מ במאי מהימן אי משום דבעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן הא מסקינן התם חוש לה וליכא אלא חששא לחומרא א"כ ה"נ פשיטא דחיישינן לחומרא. ולא הוה צריך שמואל להשמיענו אלא לטעמי' דס"ל התם בב"ב בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן לגמרי אפי' להקל ע"כ הוצרך להשמיענו דהכא דאיכא ריעותא דנייר חלוק לפנינו לא מהימן לגמרי אלא חיישינן אבל למאי דקיי"ל התם חוש לה א"כ הכא הוה משנה שאינה צריכה ומשו"ה לא הביא הרי"ף והרמב"ם הך דינא דנייר חלוק:

אמר ר' יוסף למאי ניחוש לה וכו' אי משום שינה שמו ושמה וכו' האי שינה אשגרת לישן הוא. ורוצה לומר משום שמו ושמה. והסביר הרמב"ן מסברא פסול דאם לא נזכר שמם אין זה כריתות וצריך לומר הא דלר"א לא בעי מוכח מתוכו ולר"מ הא דבעי' אליבא דתוס' עיין לקמן כ"ד ע"ב ד"ה בעדי מסירה וכו' ע"ש צ"ל היינו כשכתוב שמו ושמה אלא דאיכא ב' יב"ש בהא כשר לר"א דעדי מסירה יודעים ולר"מ בעי מוכח מתוך הגט אבל לא כתב כלל הגט בטל לכ"ע. עוד כתב רמב"ן אפי' אי כשר בדיעבד מ"מ הכא לא ניחוש דלמא יהיב זוזי לספרא מעיקרא דהסופר לא יעשה כך כיון דפסול מדרבנן. אלא תוס' הקשו דממתני' מוכח דלרבנן דר"מ כשר לגמרי ועפ"י ברור דברי תוס' הללו ונכון הוא ע"ש. עוד תי' רמב"ן בשם תוס' דר' יוסף כר"מ ס"ל ובעי' מוכח מתוכו. וצריך ביאור דלר"מ הא בעי' עדים חתומים וצ"ל כוונת הרמב"ן כפירש"י לקמן פ"ו ע"א דלר"מ כתב בכ"י ואין עליו עדים כשר וכבר בארנו במקום אפי' אין חתם ידו של בעל אלא כתב

ידו וניכר ע"י קיום שהוא כתב ידו ולפ"ז צ"ל הא דאמרינן דילמא אקדים ויהיב זוזי פי' דיהיב זוזי לספרא שיניחנו שיכתוב הוא בעצמו פרשת גירושין לשם אשתו ויהיה בכ"י שהוא הכותב ודוחק וצ"ע. ולולי דמסתפינא הייתי אומר דהאי שמו ושמה לא איירי כלל בהזכרת שמם בתוך הגט. ואומר כי בשלמא פ' סוטה דסתמא לשמה קאי וגם ס"ת סתמי' לשמה קאי יכול למחוק פ' סוטה מן ס"ת אבל גט צריך הכותב להזכיר או לחשוב בפי' על שם המגרש והמגורשת א"כ הס"ת פסול שהרי מינתיק מקדושת ס"ת לשם פלוני ופלונית עיין עירובין י"ג ע"א. והיינו דקאמר וכי תימא וכו' אקדים ויהיב זוזא וכו' הא בעי' שיכוון הסופר לשמו ולשמה וא"כ פסול ס"ת שלו ע"כ ליכא למיחש להא:

דף כ.

וטעה ולא הטיל בו דלת. ד"מ ביו"ד סי' רע"ו בשם סמ"ק משמעתין דשם שנכתב סתם ולא קידשו מותר למוחקו לצורך תיקון. וצ"ל דס"ל דיו ע"ג דיו ה"ל מוחק התחתון ומ"מ מותר לצורך תיקון. ועוד במס' סופרים איתא בהדיא בדברי רבנן מוחקו וכותב שם אחר. אך יש להקשות דלמא דוקא הכא דאינתיק לשם יהודה ואין בו קדושה כלל אבל אם מעיקרא כ' שם גמור בלא כוונה כלל מנ"ל דמותר למחקו לצורך תיקון. ונ"ל דיש להוכיח כן מלקמן נ"ד ע"ב משמע משום דכולי ס"ת מחזי כמנומר אבל אי הי' שם א' היה מעביר עליו קולמוס אע"ג שלא כיון התם לכתוב יהודה כ"א שם ממש ואפ"ה מוחק תחתונה ע"י כתיבת עליונה וצ"ל הא דנקט נתכוון לכתוב לרבותא דהיתרא דר' יהודה אפ"ה סגי' בהעברת קולמוס להכשירו ועיין פני יהושע:

דבעינ' זה אלי ואנוהו. בחי' ר"פ לולב הגזול ביארתי אפילו אי ואנוהו בשארי מצות לאו דאורייתא מ"מ בכתיבת השם הוא דאורייתא כי כן משמע זה אלי היינו השם הקדוש ואנוהו:

אר"ח יכילנא למיפסל לכולהי גיטא. י"ל צחות ר"ח דייק ואמר יכילנא למיפסל. דהפנ"י תמה איך כייל כולהו גיטא לא שוי' א' מהן פרוטה ואיה הגויל ושכר הסופר. ותו לקמן אשה שכותבת גיטה יודעה לאקנוי' לבעל ומה קנין שייך בפחות מש"פ. ולפע"ד לק"מ לקמן מיירי שמגורשת ברצונה לטובתה והרי היא עצמה כותבת גיטה א"כ שוי' לשניהם להבעל שרוצה לגרש והיא רוצית להגרש ושוי' לדידהו כמה פרוטות והכא מיירי ברוב גטין מחמת קטט שמתגרשת בע"כ ומיירי שהבעל לא הוציא בו הוצאה מאומה וחכמים הקנו לו גט כתוב וחתום ובע"כ שלא רצונה מגרשה וכיון שכ' עליו שמו ושמה לא שוה תו מידי רק שתתגרש בו והוא לה על אפה ועל חמתה. ואע"ג שאח"כ צריכא היא לו

לראי' היינו אם כבר נתגרשה אך הרי אם דנין איך תתגרש כלל שהרי הקלף שנכתב עליו אינו שוה כלום כ"א לצור וזה אינו ש"פ. אמנם לכאורה אפי' אם לא תתגרש בו עדיין שוה כמו כל תופסי גטין שכותבים הסופרים שאם יצטרך א' לגרש אשתו יקנה זו. ואי משום שמות עכ"פ אפשר יזדמן שמו כשמו כדלקמן ר"פ כל הגט שמע קול סופרים מקרי' וכו' ועכ"פ שוה פרוטה לזה ושוב ממילא היא מתגרשת בו. אך הא הוה שלא לשמה מיהו לראב"י יכול להעביר עליו קולמוס והדר ה"ל שוה פרוטה אך ר"ח לטעמי' ס"ל לרבנן פסול לגמרי ע"כ יכילנא למיפסל כולה גיטא:

אילימא דכתב וכתב ונתן והכא לא יהיב מידי. הקשה מורי בהפלאה לקידושין איך ס"ד דבעי' גויל הגט ש"פ א"כ לקמן כ"א ע"ב למה לי קרא וכ' בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף ואי ס"ד דהגויל שוה פרוטה א"כ למה לי לכתוב עליו ספירת דברים תיפוק לי' משום כסף דהא אית בי' ש"פ אע"כ לא בעי' נתינה. ולפע"ד משום הא לא קשי' דאפי' אי היה מתגרשת בכסף מהיקש יציאה להוי' מ"מ היינו במתגרשת מדעתה ורצונה דומיא דכסף שהוא מרצונה אבל בע"כ בעי' דוקא ספירת דברים ושפיר ס"ד דר"ח שיהיה ש"פ אלא אם מרצונה לא בעי כתיבה אצטריך וכתב לה בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף ולק"מ. אבל אי קשי' א"כ שטר בקידושין דילפינן מהיקש הוי' ליציאה יהיה צריך ש"פ דומיא דגט לר"ח וא"כ תיפוק לי' דה"ל כסף קידושין וע"ש בהפלא"ה פ"ק דקדושין ואין להאריך כאן:

שאני עלה של זית דחזי לאצטרופי. וצ"ע א"כ מ"ט לא קמ"ל מתני' טפי דכותבין על איסור דהא לרמב"ם אפי' לכתחלה כותבין עי' ריש סי' קכ"ד ואפי' למאי דמפרשי' האחרונים דרמב"ם נמי לא קאמר אלא מטעם גט מגרש בו לכתחלה אבל מ"מ לכתחלה לא יעשה משום איסור הנאה מ"מ הא ה"נ תנן במתני' על יד העבד והוא כתיבת קעקע כ' תוס' מדרבנן אסור ומ"מ תנן במתני' א"כ ה"נ ה"ל למיתני איסור הנאה. עיין לקמן כ' ע"ב תוס' ד"ה כתיבת קעקע וכו' ע"ש. ונלע"ד דשפיר משכחת כותב לכתחלה על איסורי הנאה כגון כהן שנשא גרושה וכדומה וכופי' להוציא שלא ברצון האיש ולא נמצא אלא עלה של איסור הנאה דכותבין לכתחלה שהרי אינם נהנים מזה והוה קלקולו יותר מתיקונו עיין כה"ג פ"ק דחולין ח' ע"א שוחט בסכין של ע"ז וכש"כ הכא ואמנם בכתיבת קעקע דלאו משום הנאה אתאינן עלה א"כ בכי האי גונא אין כותבים לכתחלה אלא אם נכתב כשר. ומ"מ שפיר מייתי תוס' ראי' מאיסור הנאה דשלחו מתם דהרי שלחו אם כתבו באיסור הנאה דיעבד וע"כ לא מיירי מכופין להוציא נמצא עביד איסורא ואפ"ה הגט כשר א"כ ה"ה בכתיבת קעקע. אבל רמב"ם כתב כותבים לכתחלה באיסור הנאה היינו

כנ"ל. וי"ל עפמ"ש בירושלמי דפריך על עלה של זית ה"ל מקורע פי' א"א לכתוב גט על עלה אחת וצריך איזה עלים וה"ל ב' ושלשה ספרים. ומשני הדא אמרת סגי' אני פלוני מגרש פלונית ולזה סגי' עלה א' ע"ש. ולזה י"ל קמ"ל מתני' טפי בהא דעלה מבאיסורי הנאה ודוחק. מ"מ הרוחנו בזה מה שהקשה פנ"י אפי' התוס' דרשה משמי' דרבי ולא קלסוהו. והקשה כיון דלא מצינו רבים חולקים על רבי אמאי לא קלסוהו ולמה לא יהי' הלכה כמותו במקום שאין חולקים. ולהנ"ל הוה ס"ד דהשומעים מדדרשה משמי' דרבי ש"מ ס"ל מתני' פליג ארבי ודוקא עלה של זית ולא איסור הנאה ע"כ לא קלסוהו והדר דרש משמי' דרבי' דמשנתינו לא פליגי וכמ"ש לעיל:

משמיה דרבים וקלסוהו. מה שהקשה תוס' אפירש"י מלקמן דף ע"ז דודאי ר"ח דדרש משמי' דרבים לא שיקר וכיזב לומר רבים אמרוהו אלא דרש סתם ולא הזכיר שמי' דרבי עלי' והנה אחז"ל ר' אלעזר לא אמר משמי' דר' יוחנן רבי' משום שהיו יודעים כל מה שדורש סתם הוה משמי' דר' יוחנן רבי' ומייתי ראי' מיהושע בן נון דדרש סתם והיו הכל יודעים מתורתו של מרע"ה היא עיין יבמות צ"ו ע"ב. והנה ידוע ורגיל דדברי חז"ל רבי לא שנה ר"ח מנין לו היות כן ר"ח כדדרש סתם הי' משמי' דרבי' וכשהי' רוצה לומר בשם רבי' הי' צריך לפרש. ובסוף פרק מי שאחזו דרש סתם וסבור הי' כי יבינו שהוא משמי' דרבי. אך טעו השומעים וסברו משמי' דרבים אמרוהו ולא קלסוהו כי אין הלכה כרבי בזה וכשהרגיש ר"ח שטועין וסוברים שהוא משל רבים חזר ודרש ופירש בשם רבי וקלסוהו. וצ"ל הגירסא בהיפוך משמי' דרבים ולא קלסוהו והדר משמי' דרבי וקלסוהו:

כיפי ואנדוכתרי. עיין מג"א סי' ש"מ ויפה כתב מחצית השקל דמדכתב רש"י שאינו כתב וקבוע דמשמע מטעם אותיות פורחת באויר ולא פי' דלא הוה כתיבה אלא ש"מ דשפיר הוה כתיבה וחייב בשבת אלו דבריו ע"ש ודפח"ח. אבל אכתי מנ"ל לרש"י הא. ונ"ל מדמפליג בין חקק ירכות ל ולא מחלק מיני' ובי' בין ירכות לתוכות אע"כ צ"ל דבעי לחלק בכתיבה גופא דטבלא ופנקס חק ירכות הוה כתיבה וכשר ו הוה כתיבה ופסול משום פורחת באויר והוה חילק בכתיבה גופא משא"כ חק תוכות לאו כתיבה היא וא"כ מוכח דהוה שפיר כתיבה. מיהו כבר כתבתי לעיל לענין שבת לא תליא בכתיבה אלא כל שהלוים היו עושים כן ומאן לימא לן דלוים לא היו מדבקי האותיות על הקרשים ולא הי' כותבים עליהם כלל אלא מדבקים אותיות של שעוה עליהם:

לא הי' כותבי' שוקע אלא בולט כדינרי זהב וכו'. עיין פר"ח בסימן קכ"ד סעיף ד' לשון רמב"ם והשגת הראב"ד גבי ציץ. והנה בפ' פקודי כתיב ויכתבו עליו מכתב פתוחי חותם קודש לה'. הנה מדכתיב ויכתבו עליו משמע הכתיבה עליו ולא בתוכו היינו בולט ולא

שוקע וכן מצאתי בהפלאה פ' תצוה והאבנים תהי' על שמות ב"י פי' שמות ב"י שוקעים והאבנים על שמות דאי בולטים הרי ב"י על האבנים ע"ש וא"כ הכא בציץ כתיב ויכתבו עליו ע"כ בולט ולא שוקע. ואך כתיב פתוחי חותם היינו חורץ ושוקע. וע"כ לקיים ב' המקראות הי' חורץ פתוחי חותם מאחוריו ועי"ז הי' בולט על פניו. וס"ל לרמב"ם כל היכי דכתיב ויכתוב צריך להיות בפועל כפיו ומעשי ידיו של הכותב שיהיה כל האות נכתב על ידו מעשי אצבעותיו ולא שיכה בדפוס מאחוריו ויפלוט אות מלפניו דלשון כתיבה משמע מעשי ידיו ולא ע"י דפוס ברגע א' כל האות וכן כתב בני יונה סי' רע"א דדפוס פסול לס"ת דבעי' מעשי ידיו ומוכיח מבן קמצר שלא רצה ללמד כתיבה שם בן ארבע בפעם א' ומאי טעמא לא קבעו בדפוס אע"כ פסול ולפע"ד גם בגט פסול ובכל מקום שנאמר כתיבה. והנה בציץ מדהי' צריך לחרוץ פתוחי חותם בפועל כפיו א"כ היה צריך לרשום האות כדי שלא יעקם חריצתו ויצא מעוקל ודיבוק שעוה ולא בדיו כיון שכ' קודש לה' א"כ בדיו יבוא אח"כ למחיקת אותיות מהשם משא"כ בשעוה הנקלף מעליו כאשר הוא בשלימתו כנלע"ד נכון בעה"י. וע"ש היטיב בבני יונה וק"ל:

דף כ:

כתב לה גט על טס של זהב וכו'. כתב רשב"א דלא הוה אותיות פורחת באויר משום דאמרינן כל הטס לגיטה וכתובה אחולי אחלי. ומאי דמייתי רשב"א מהילך סלע שאני חייב ליך והתקדשי לי בו. נראה דאינו דומה ממש דהתם כבר חייב לה והגיע זמן פירעון משו"ה בדלא שדין תאמר לפרעון קבלתי ואינה מקודשת. משא"כ הכא אם לא תקבלי להתגרש אין כאן מקום לכתובה כי לא הגיע זמן כתובה עד אחר גירושין ועל כרחה תתגרש בו. ואם יהי' הטס לכתובה נמצא אותיות פורחת באויר ואין כאן לא גירושין וממילא אין מקום לכתובה וע"כ צ"ל אחולי אחלי לכתובה. אלא שטורי זהב סי' קכ"ד כתב דזהו דוקא כשמגרשה ברצונה אבל לא בעל כרחה דתימא לא בעינא למחול. וצ"ע א"כ מאי פריך טעמא דאיכא שאר וכו' דלמא התם במגרש בעל כרחה. והנה לעיל בסוגי' נכתב ביום מייתי רשב"א בשם ראב"ד בגט מאוחר מגורשת מיד ויש לבעל פירות עד זמן הגט וכ' רשב"א סברת הראב"ד דאחולי אחלי לפירותי' לגבי בעל עד זמן הגט. והקשה הרשב"א גופא על הראב"ד קושי' טורי זהב הנ"ל הרי מגרשה בע"כ ואיך יאכל פירותי' על כרחה עד הזמן. ובאבני מילואים שם תירץ דס"ל להראב"ד דהוה כאלו התנה אם תרצה למחול פירותי' ומעתה הרשות בידה לתבוע פירותי' ויתבטל הגט ומדשתקה ה"ל מתגרשת מרצונה וכתב אע"ג דליכא דיני תנאי שהרי לא כפל ולא אמר על מנת ס"ל

להראב"ד דאנן סהדי הכי הוה כוונתו. ויש כמה ענינים שאינם צריכין דיני תנאי וגילוי מלתא בעלמא הוא ע"ש. והרשב"א דפליג על הראב"ד שם צ"ל ס"ל לאו גילוי מילתא הוא ולאו אנן סהדי הוא אלא דעתו לאכול פירותי' עד הזמן שלא כדין כצ"ל. וא"כ י"ל דוקא התם פליג הרשב"א שהאשה מפסדת שאינה ניזונת ממנו והוא אוכל פירותי' שלא כדין לא נימא אנן סהדי ולא הוה תנאי אבל הכא ממ"נ אם לא תתגרש אין לה כתובה וצריכה להחזיר הטס. ואם תתגרש הרי לה כתובתה משלם והבעל אינו מרויח שהרי משלם לה כפי שווי' כתובתה כזה שפיר אנן סהדי כאלו התנה אם תמחול כתובתך תתגרש בהטס ואם לאו גט אין כאן כתובה אין כאן. ומדשתקה סברה וקיבלה מרצונה וא"ש. ולפ"ז א"ש מה שמוסיף הרמב"ם אם יש בטס כדי כתובתה ואם לאו ישלים השאר עכ"ל. והיינו מטעם הנ"ל דס"ל דע"כ מטעם תנאי אתאינן עלה ומשו"ה כתבו רמב"ם בפ"ח בין דיני תנאי ע"ש. וכיון שלא התנה בפירוש אלא אנן דנין כן בכוונתו א"כ היינו כשהוא אינו מרויח והיא אינה מפסדת אבל כל שאין בהטס כדי כתובתה אין כאן תנאי ואין להאריך וק"ל:

ותיפוק לי' דספר אחד אמר רחמנא וכו' בתשובה סי' אלף קנ"א הארכתי והעליתי דהעיקור כמ"ש תוס' מנחות ל"ג ע"א דבסוטה כתיב בספר משמע ספר המבורר ע"כ אפי' בעור א' בשני דפין פסול. אבל גט דלא כתיב בספר אלא ספר די שיהי' בעור א' אפי' ב' דפין אבל נקרע ונתפר פסול. וס"ת אעפ"י דכתיב ספר וצריך שיהי' ספר א' מ"מ תפירות היריעות להדדי מהני כמו ספר אורייתא דמרע"ה שאחר שכתב התורה מגילות מגילות אידבק בתפירות גידין אפילו למ"ד תורה חתומה ניתנו לקמן ס' ע"א בתוס' ד"ה תורה וכו' ע"ש. ובתשובה הארכתי ואין כאן מקומו:

ולא שנים ושלשה ספרים. פי' הר"ן דהרי כל העומד לקצוץ כקצוץ דמי וה"ל ב' ספרים וצ"ע לא לשתמט שום פוסק ולימא בס"ת ומזוזה כן אם הגליון שבין דף או בין שיטה שייך לא' ומקום הכתב לא' פסול ה"ל ב' ספרים. ועוד האי כל העומד לאו הילכתא היא כמו שהאריכו כל האחרונים סוף סי' קכ"ד סעיף א' עח"מ וב"ש ופר"ח אבני מילואים ובית מאיר. עכנלע"ד בודאי משום כתיבה על ספר אחד הי' כשר אך בעי' גם שיתן רק ספר א' ולא ב' וג' נתינות. דספר נדרש לפניו אוכתב גם לאחריו אונתן כדעת פר"ח סוף סי' קכ"ה ודלא כהר"א ששון ע"ש. והשתא כיון שאינו נותן לה אלא השיטות ומה דביני שיטה נשאר לו ואינו נותנו לה בקנין אלא שתקוץ אותו אח"כ ותחזיר לו מאי דביני ביני נמצא נותן לה כמה ספרים אע"ג שהגליונים אינם נקצצים עדיין מ"מ עומדים לקצוץ ולאו משום דלדינא הוה כקצוץ אלא דכיון דאינו נותן לה הגוילים אלא מקום הכתב ה"ל כמה

נתינות ואנן נתינת ספר א' בעי' ולא ב' וג' ספרים. ע"ש בפר"ח דמהר"א ששון הרגיש בהא דשמעתין מטעם אחר ונדחק ולפע"ד מוכח משמעתין דלא כוותי' וזה ברור לפע"ד: תיקו הרי"ף לא מייתי כלל הך. והרמב"ם כ' רק הנייר שלי אינה מגורשת וכ' הטעם שאין זה כריתות ולא מייתי דין בין שיטה ובין תיבה והיינו עפמ"ש הראשונים דספיקא של ר"פ הוא אי דברייתא משום אותיות פורחת א"כ ביני שיטה אינו פורח באויר או הטעם משום שאין זה כריתות כיון שיש להבעל שום אחיזה בהגט וא"כ ה"ה בין שיטה ותיבה. והשתא כיון שכ' רמב"ם הטעם משום כריתות ממילא גם בין שיטה ותיבה פסול. אלא ק' הא בש"ס לא איפשטא וי"ל איפשטא לעיל ט' ע"א וכפי פי' הרי"ף שם דלא כרש"י ותוס' שם ע"ש ד"ה התם וכו':

מי אמרינן אקנויי אקני לי'. ראיתי פנ"י שהאריך כאן ודעתו שצריך להקנות לה העבד בדברים שהעבד נקנה בהם ולדעתי א"א דא"כ צריך דעתה ורצונה שאם לא תרצה להחזיק בו בעבודת עבד לרבו לא קנאתו ולא מתגרשת נמצא גם במגרש בידה מצינו שום גירושין דוקא ברצונה ולא בע"כ ולא משמע כן לקמן בסמוך כ"א סוף ע"א. אע"כ נהי דעבד ופרה לא הוה סתמא אוירא דמגילתא עד שיאמר בפירוש שהעבד יהי' שלה כמ"ש הראשונים. אבל משאמר הילך גיטך וקנה לך העבד והפרה קנתה בקנין גרוע כמו כל גטין שאין צריך לא הגבה ולא משיכה רק משליכה לה על כרחה וכמ"ש פנ"י לקמן ר"פ הזורק ומצוה לעיין היטב במ"ש מגיני שלמה בכתובות ל"א ע"א ומ"ש פנ"י שם. ובהאי קנין גרוע נקנה גם העבד והפרה ועיין לקמן כ"א ע"ב תוס' ד"ה יצא זה וכו' שם משמע קצת דבעי משיכה והגבהה וליתא שלא כ"כ אלא בעציץ שהוא תלוש והגט הוא מחובר ועיין לקמן ע"ג ע"ב עציץ של א' וזרעי' של א' וכו' וק"ל:

מנפשי' עייל משמע עבד שגט כ' על ידו והולך בשוק לבדו לא עם האיש ולא עם האשה אין אנו מסופקים כלל דכיון שאנן מוחזקין ששייך לאדון זה מעולם עדיין הוא בחזקתו אע"ג דגט כ' על ידו והל"ל לא הקדים פורענתא לנפשי' ומסתמא מיד שכתבו מסרו להאשה לא אמרינן הכי. ואפי' ספק לא הוה דאי הוה ספק בהולך בשוק א"כ כשהוא אצל האשה הי"ל גודרת יש להן חזקה כיון דבלאו חזקת תפיסתה נמי יש ספק אם הוא לבעל או לאשה שוב מועיל תפיסתה כמ"ש תוס' בבא מציעא דף ק' אלא ע"כ אפי' ספיקא לא הוה אלא שצריך טעם למה דהרי המוצא גט אשה בשוק משום ריעותא דנפילה מספקי' ממי נפל וה"נ איכא ריעותא דלא מקדים פורענתא לנפשי'. ואמנם המדקדק בלשון רמב"ם וטור יראה שהם מפרשי' שהיכא מוחזקי בעבד אחר שכבר גט כ' על ידו שהוא שלו פי' שראינוהו כבר אצל האדון עם הגט שכ' על ידו ושוב אח"ז יוצא מתחת

יד האשה וא"כ אלו הי' הולך בשוק לא היה ספק כלל שהוא ודאי של האדון דהרי קמן שזה הקדים פורענתא לנפשי' שהרי אתמול ראינוהו אצל אדונו וכבר נכתב הגט עליו א"כ לעולם הוא בחזקת רבו ותפיסת האשה לא מהני לגודרת. וכתב הב"י שאם הוא אצל האשה ג' שנים מזמן הכתוב בגט הרי היא מגורשת למפרע מזמן שבגט דלא מקדים פורענתא לנפשי' ע"ש. רוצה לומר דלא ניחוש שמא עכשיו הוא דגרשה ולא מזמן הכתוב בו והוא דהי' אצלה משום דבעל לא קפיד על אשתו ז"א כיון דגט כתוב על ידו לא הוה מקדים פורענתא לנפשי' להשאילו לאשה כיון שגיטה כ' עליו אע"ג שכתבתי לעיל דהאי גברא הקדים פורענתא לנפשי' בכתיבת הגט קודם שהי' צריך לו. אבל להשאילו לאשתו זה לא עביד ועיין מ"ש בני אהובה פ"ד מגירושין בזה:

בהג"א כ' בשם רמב"ם ודאי מגורשת וט"ס הוא אדרבא כ' ספק מגורשת. מ"מ הסוברים ודאי מגורשת י"ל ס"ל למאי דמסקינן בפ' חזקת הבתים ובפ' הכותב היכי דמסירא לרועה ומידא לידא משלמא הוה לאלתר חזקה א"כ י"ל בגט כ' על ידו הבעל משגיח עליו ולאלתר הוה חזקה. אמנם הג"א מסיק מפני שגודרת אין להם חזקה אינה מגורשת כלל זה צ"ע מידי ספיקא לא נפקא. וי"ל עפמ"ש הר"ן פ' המגרש בדעת הר"ש גט שניתן בלא ע"מ מ"מ אנחנו כלנו המה ע"מ כיון שעדים חתומים א"כ אנו כלנו סהדי שבא מיד הבעל ליד האשה ולא שהחתומים הם עדי מסירה אלא אנן סהדי דמסירה. ולפ"ז בגט החתום ביד העבד אם לא ניתן בפני ע"מ ליכא אנן סהדי דהבעל מסרו דדלמא מעצמו הלך אל האשה ע"כ אינה מגורשת כלל אפי' אמת הוא שהבעל נתנו לה בתורת גירושין מ"מ הוה כמגרש בלא עדים:

בכתובת קעקע. רמב"ם והטור פסקו שגם חתימת העדים צ"ל קעקע. וכ' ב"ח דאל"ה חיישינן שכתב הגט נמי הי' בדיו והיא זייפתה בקעקע. והקשה ב"ש מ"ט לחשוד כן היכא דליכא ריעותא בפנינו. וקצת י"ל דהב"ש כ' שהי' שוגגין דאל"ה הא עברו איסור דרבנן בקעקע. והנה מסתמא העדים והסופר היו במעמד א' ובשלמא אי הגט והעדים חקוקים בקעקע י"ל שהיו שוגגים אבל אי הגט בחקיקה ועדים בכתיבה חזינן שהעדים חששו לאיסור ע"כ לא חקקו וא"כ מסתמא הודיעו האיסור להסופר וצ"ל שהרשיע במזיד וחקק ומהיכי תיתי לומר כן ע"כ חיישינן גם הסופר כתב בדיו והיא זייפתה לחקוק וא"ש. וה"נ מ"ש תוס' דאיסור דרבנן הוא רצונם מדאמרינן התם במס' מכות מכתו מוכיח עליו משמע אל"ה הוה איסור דרבנן כצ"ל מ"מ אינו מוכרח לפע"ד לפמ"ש בתוספתא ומביא ב"י בי"ד סי' ק"פ בחוקק על עבדיו שלא יברח ליכא אלא איסור דרבנן ופסקו רמ"א שם.

א"כ י"ל הכא בגט נמי הוה כלא יברח שאינו מכוון לדרכי אמורי וכיון שחקק ולא העביר עליו דיו ה"ל תרי דרבנן ומותר אפי' לכתחלה ואין כאן איסור:

היו מוחזקין בטבלא וכו' והרי הוא יוצא מתחת ידו. וברמב"ם הגירסא יוצא מתחת ידה ואפשר להרמב"ם דוקא כשכבר נתגרשה בו אבל כשהיא עדיין ביד הבעל ולא נתנו לה לא יגרשה בזה לכתחלה. מיהו מדפשיט מאשה כותבת את גיטה משמע בודאי אפי' לכתחלה וצ"ע:

ודע דצלע"ג מ"ש תוס' וכל הראשונים ז"ל דרמי בר חמי ורבא הוה ס"ל מתני' דכותבי' את גיטה מיירי מהפקר ב"ד והנה בב"ב קס"ח ע"א והאידנא דלא עבדי הכי וכו' ע"ש. הרי קמן דאחר חתימת המשנה נתקן הא וא"כ איך אפשר לומר האשה כותבת גיטה מהפקר ב"ד וצע"ג לכאורה. ולא מצאתי פתר אלא לפי מאי דכ' ב"י דרמב"ם ורא"ש פליגי דלרמב"ם בתרי דתיקון רבנן לעולם היא נותנת שכר ולהרא"ש הבעל נותן אך אם אינו רוצה התירו גם לאשה מהפקר ב"ד ועיין היטב משנה למלך פ"ב מגירושין הל' ד'. ולהנ"ל י"ל דרמי ב"ח ורבא הוה ס"ל בימי המשנה כבר הפקירו ב"ד היכי דא"א ואין הבעל רוצה ואהא תנן האשה כותבת אבל אם הבעל נותן זכור לטוב והיינו דתנן כותבי' גט לאיש והבעל נותן שכר. ושוב תקינו רבנן שהאשה נותנת לעולם בכל מקום כהרמב"ם:

אשה לא ידעה לאקנויי ומסקינן דידעה. והענין בזה נראה לע"ד כיון דהאשה נותנות לו הטבלא ואומרת לו הריני נותן לך במתנה גמורה שרירא וקיימא. א"כ אפי' יהיה בלבה מה שיהיה דברים שבלב אינם דברים לכן אפי' אי קמי שמיא גליא דהאי איתתא לא גמרה ומקנה מ"מ דינא הכי דאזלינן אחר הגלוי ולא אחר המצפון. אמנם כל זה אי רובא נשי דעלמא ידעא לאקנויי תו ה"ל אותה דלא ידעה כדברים שבלב אבל אי ידוע דרוב נשים לא ידעי לאקנויי א"כ אינו נכנס בגדר דברים שבלב עיין היטב דבר זה במס' קדושין נ' ע"א ובטור שו"ע חו"מ סי' ר"ז סעיף ד' וברמ"א שם. ובתשובה דמכירת חמץ הארכתי בזה בעה"י ועיין מס' בכורות ג' ע"ב ורא"ש שם סוף סימן ב' דגם גוי ידע לקנות כי האי גונא:

והיה מלוה לכל בני כפר. כ' תוס' מסתמא הקנו הם לו שדות. וכ' הרב"י ביו"ד סי' ק"מ מכאן מוכח דרבי' מוקדמת ומאוחרת אינו אסור אלא סמוך להלואה ממש לפני' או לאחרי' אבל מופלג הרבה ליתן לן בה ע"ש. אבל שיטת רש"י בשמעתין משמע גם בהלואה שייך ספר מקנה וכן בשובר וכבר הרגיש רשב"א. והנה בהלואה י"ל כיון דחכמים אמרו כסף אינו משועבד יהיה הטעם משום דלית לי' קלא מ"מ כיון שהפקיעוהו הרי הוא נפקע ונעשה קנין השיעבוד ע"י השטר ובעי' ספר המקנה אמנם בשובר צ"ל

עפ"י שכ' פי' משנה לרמב"ם בעדיות דהאי שובר היינו שמחלה לה כתובה בלי פרעון וכיון שאינו פורע לה חובה וגם שטר הכתובה נשארה תחת ידה לא מהני מחילה על השיעבוד ששיעבוד לה נכסיו בשעת נשואין וצריכא היא לחזור ולהקנות להבעל אותן נכסים ששיעבוד לה לכתובה ובעי' ס' המקנה. עיין סמ"ע סי' י"ב ס"ק כ"א. אבל צל"ע מאי מייתי ממלוה שמקנה הנייר ללוה הלא כל עצמנו לא עלה ספק בלבנו אלא משום דהגט חוזר לאשה והוא שלה לעולם ע"כ חושבת שהנתינה לבעל הוא רק שאלה בעלמא. אבל אי היה האשה נותנת מתנה גמורה לבעל או לשום אדם אין ספק דאין חילוק בין איש לאשה. והנה המלוה שנותן נייר ללוה נותן לו למתנה ולצמיתת עלמין ומה שחוזר הלוה ונתנו להמלוה לזכרון דברים ופקדון או כעין משכון עד שיפרענו ושוב יחזרנו ללוה לצור ע"פ צלוחית וכל זה פשוט ומבואר וצע"ג. ועוד מ"ט לא תירצו בפשיטות כמה הלואות היה שהיה עשה הלוה שדהו מכר ע"ד היתר דפליגי בי' רבנן ור' יהודה בב"מ פ' איזהו נשך ובמגילה פ' בני העיר וצ"ע:

דף כא.

שאני זקן וכו' צע"ג מה יענה מסיפא דהך משנה לפי דרכך אתה למד שהאשה כותבת גיטה והתם ליכא למימר מטעם הפקר ב"ד א"כ איך נלמד זה מזקן דידע לאקנויי. ועלה בדעתי לדחוק דה"א דמיירי בבעל ואשתו המחליפין זע"ז כתוב אתה הגט שעלי לכתוב אכתוב אני השובר שעליך לכתוב אע"ג דציווי הגט הוא טפי משובר מ"מ כולי האי דרך חליפין ידעו לאקנויי ויליף מזקן בהדרגה אם הזקן מקנה אפי' בלי חליפין א"כ לכל הפחות אשה מקנה בחליפין דבר בדבר. אבל מתני' דלקמן כ"ב ע"ב דמייתי האשה כותבת גיטה דמתני' במס' גיטין ולא מיירי בדיני קנינים לא משמע לי' דמיירי בהנ"ל והוא דוחק. ויותר נראה דמתני' דלקמן ודעדיות תרווייהו לא מיירי בדין הקנאת הקלף כלל. ולא אתי לחדות אלא דהוה סד"א דהמלוה לא יכתוב אני לויתי דהוה שיקרא וכן אשה לא תכתוב אני מגרשך והוה חוכא וטלולה קמ"ל אין קיום הגט אלא בחותמיו ולא איכפת לן בכתיבה. ועל זה קאמר שפיר מדזקן כתב שטרות ע"פ דרכך אתה למד שהאשה כותבת גיטה ואינינו שיקרא וחוכא וטלולה כי הכל תלוי בחותמיו. ואמנם בענין ספר המקנה לא מיירי מתני' אפשר זקן ידע לאקנויי ואשה מטעם הפקר ב"ד:

דידע לאקנויי. הקשה רשב"א מה בכך עכ"פ הלווים אין דעתם לקנות והוה כירד בנכסי הגר וקסבר שלו הם ותי' דעת אחרת מקנה שאני ועיין ב"ב מ"א ע"א רב ענן שקל בידקא

וכו' ועיין נמוקי יוסף שם בשם הראב"ד ובחי' שם. ועיין שיטה מקובצת סוף ב"מ דאפי' בהפקר קונה בלי ידיעה ע"ש ואין כאן מקום להאריך:

ערב היוצא אחר חיתום שטרות וכו' פירש"י וז"ל האי שטרא כשחתם בו לאחר זמן כבר היה מסור למלוה עכ"ל. וצ"ע מה בכך הלא אינו אלא פקדון או כעין משכון בידו וגוף השטר שייך ללוה כמ"ש לעיל. וי"ל דמתני' מיירי כשהגיע זמן פרעון ואינו יכול לפרוע כדתנן הרי שהיה חונק וכו' וא"כ ה"ל השטר שבידו כמשכנו שלא בשעת הלואתו וקנאו המלוה לגמרי ושפיר מקשה מערב ועדיין צ"ע:

גברא שאני דידע לאקנוויי. אלא אר"א מהכא אשה כותבת וכו' ליישב קושי' תוס' איך נעלם מרמי ב"ח ומרבא הך מתני'. וי"ל דלהס"ד דהוה ס"ל דגברא נמי לא ידע לאקנוויי הוה ה"ל אשה כותבת גיטה מתקנתא רבנן ודומי' דהכא איש כותב שוברו מתקנתא דרבנן דהרי גברא לא ידע לאקנוויי. וטעמא דהאי תקנתא כיון דכל שיעבוד כתובה מבעל לאשה היא מדרבנן א"כ הם אמרו להפקיע השיעבוד ע"י קנין הבעל לאשה אע"ג דלא ידע לאיקנוויי. אך עתה פשיט מערב ודחי בעל ידע לאיקנוויי ומעכשיו כיון דבעל ידע לאקנוויי מ"ט יתקנו רבנן שום תקון בשובר ללא צורך הא בעל ידע שפיר לאקנוויי אע"כ בעל כותב שוברו מדינא ולא מתקנתא א"כ הה"נ אשה כותבת גיטה מדינא דאיתתא ידעי לאקנוויי:

קנאתהו ומתגרשת בו. פירש"י גיטה וחצרה באין כא' וכן לקמן ר"פ הזורק ומקשי' אמ"ש ש"ך רסי' ר"ב דשני דברים אין החצר יכול שיקנה החצר וגם מטלטלים בב"א ע"ש. ולכאורה משמעתין לק"מ די"ל כיון דעכ"פ החצר נהי אין בכח קנין ההיא לקנות מטלטלין שצריכים קנין גמור אבל לקנות הגט שבקנין גרוע בעלמא כל דהוא נקנה מודה ש"ך. אך ר"פ הזורק צ"ע קצת התם הקושי' מטעם מה שקנתה אשה קנה בעלה וע"כ צ"ל גטה וחצרה באין כא'. ר"ל כח הגט פעיל כמעט קודם דהרי א"א לקנות החצר טרם תקנה הגט שהרי אין להיד לקנות וכיון שא"א לקנות ב' דברים כאחד וחצר צריך קנין גמור קשה קצת. וי"ל התם החצר הוא שלה אלא משועבד לבעל ואינו צריך אלא סלוק ולא קנין בזה שפיר י"ל סלוק הבעל וקנין הגט באים כאחד. וכן י"ל ביד עבד אפשר נמי אינו אלא סילוק כח האדם וממילא אדם זוכה בעצמו וכבר נדפס מזה בתשובתי. ובס' קצה"ח כ' לחלק דחצר דמטעם שליחות אינו יכול לפעול ב' קנינים אבל חצר שהוא מטעם יד חשוב טפי ויכול לפעול ב' קנינים. ולפ"ז י"ל קושי' תוס' שהקשו אדאביי דלמא הכא מתורת שליחות. י"ל אביי מקשה ממ"נ אי מטעם יד הא ליתא בע"כ אי מטעם שליחות איך יקנו ב' קנינים כא' החצר והגט. והרמב"ם פסק כשהעבד ניעור אינה מגורשת עד

שיגע גט לידה והקשה הרשב"א אם תטול הגט ה"ל טלי גיטך מע"ג קרקע. וי"ל קצת כמ"ש בית שמואל סי' ל' סק"א. ולכאורה צ"ע דהא אביי שפיר הקשה ומ"מ פסקי' כרבא ממעשה רב ר"פ הזורק תיזיל איהי ותיחוד ותפתח. ועכ"פ מה יענו לקושי' אביי מה ידה בין מדעת בין בע"כ וכו'. וצ"ל כנ"ל דס"ל חצר מטעם שליחות ואי משום שא"א ב' קנינים בפ"א. י"ל אה"נ לא קנתה אלא החצר ורגע אחר קנין החצר תתגרש בגט המונח בחצירה. ואביי שהקשה הוה ס"ל דהוה כטלי גיטך מע"ג קרקע. ואנן ס"ל כה"ג שבא מיד הבעל לא מיקרי טלי גיטך:

ואמאי חצר מהלכת היא. הקשה רמב"ן הא יד נמי מהלכת ומ"ש תוס' יד מינח ניחא מניח הגט ע"ג רגלה מאי איכא למימר. ע"כ פי' רמב"ן דחצר מהלכת ר"ל שיכול להרחיק עצמו מבעליו בלי רצונו משא"כ יד. ולפ"ז בעלי חיים אפי' משתמרי לדעת בעליהם מ"מ כיון שאפשר בשום אופן שירחיק עצמו מבעליו לא הוה דומיא דיד וחצר מחובר שאינו יכול להרחיק עצמו. מ"מ צריך משתמר לדעתו:

והלכתא בכפות. פסק רמב"ם כפות מגורשת וישן פסול מדרבנן ופשוט דרמב"ם מפרש או כפות או ישן והיינו כפות בידיו ורגליו והחבל בידה דהשתא לא הוה מהלך כיון שרגליו כפותים והוה משתמר כיון שידיו כפות והחבל בידה וכ"כ הרא"ש פרק הזורק ע"ח ע"א. וה"ה ישן דהרי בשינה רגליו וידיו כפותין. וכתב ה"ה הא דפסול מדרבנן גזירה אטו ניעור וכ' הלח"מ דכן מוכח דאל"ה תיקשי קו' תוס' ד"ה אבל בחצר לגזר וכו' דהרי ישן שכיח אע"כ גזרינן אטו ניעור. ולפע"ד פשוט דא"א להתיר א"א בישן דמאן לימא לן דישן דילמא ניעור הוא ועושה עצמו ישן. ואם משכחת במציאות רחוק שישן בודאי כגון שהשקוהו משקה של שינה א"כ זה לא שכיח כמו כפות ועוד שפיר איכא למיגזר אטו ישן בעלמא וק"ל:

והא שליחות לקבלה מדעתה איתא בע"כ ליתא. לקמן ר"פ הזורק בעובדא דתיחוד ותפתח הקשה הר"ן הא בעל שנתן מתנה לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות ואמאי איכסף רבא. ותי' הי' חצרו של שליח להולכה והוה כמו ידו של שליח והשליח הקנה לי' חצירו של עצמו ע"ש. ולפ"ז לכאורה ה"ה אם הבעל מקנה חצרו לשליח קבלה והגט בתוכו מתגרשת וכן באבי הנערה ומעתה שייך בשליח קבלה ג"כ יד ברצון ולא בע"כ וי"ל בזה קושי' תוס' ישמע חכם ויוסף לקח:

דף כא:

אלא קרן של פרה לקציי. הקשה ב"ח אי נותן לה הפרה מועיל אע"פ דכתיב ונתן דבעי' דבר המטלטל ובפ"ק דחולין השוחט בשן מחובר בפרה פסול משום דכתיב ויקח המאכלת ואמאי הרי מטלטל כל הפרה ותי' בדוחק ועיין חלקת מחוקק. ולפע"ד כפשוטו בודאי אי הסכין ארוך כמה ואע"ג שאינו צריך לשחיטתו אלא רישא דסכינתא מ"מ כיון שכל הסכין ראוי לשחוט בו מיקרי ויקח המאכלת וכן נמי יריעה גדולה כמה וכותב גט על שורה א' ממנה מ"מ כל היריעה ראוי לכתיבה מיקרי שפיר לקיחת הספר ונתן בידה. וה"ה הכותב גט על קרן פרה הרי כל הפרה ראוי לכתוב עליו גט א"כ הכל מיקרי ספר כריתות אבל בשחיטה אין ראוי אלא השן ולא הפרה ואם ניטל הפרה לשחוט בשן שלה אינו ניטל מאכלת מה תאמר לא יהיה אלא קתא דסכינא ז"א אין בהמה נעשית יד לאבר: **ספר לספירת דברים הוא דאתא**. קיצור לשון הוא פשיטא כל ספר הוא סיפורי דברים אלא ספר כריתות סיפור דברים של כריתות שיסופר בו ענין הכורת בינו לבינה:

אין כותבין במחובר לקרקע. אין גט במחובר נפקא מונתן דבר המטלטל מיד ליד א"נ דכתיב ספר דומיא דספר וכ' ב"ש איכא בינייהו עציץ נקוב שמטלטל מיד ליד ומ"מ אינו דומה לספר עד שיופסק יניקתו ויבואר עוד לקמן אי"ה. ולעיל במתני' כ' על קרן הפרה ונותן לה הפרה אבל אי לא נותן לה רק מקנה לה הקרן אפי' אין הפרה שלו אלא של אחר והקרן שלו ומקנה לה הקרן שלו ונמצא הוה שפיר דבר הכורת בינו לבינה שלא נשאר לו בהפרה חלק מ"מ פסול משום מחובר. והכא במתני' מיירי שכתב במחובר ונתן בתלוש. מ"מ פסול כיון דע"כ צריך לקצוץ בין כתיבה לנתינה משום דנתינה פסולה במחובר א"כ הוה מחוסר מעשה בין כתיבה לנתינה. ותרי דיני נינהו גירושי במחובר ומחוסר מעשה בין כתיבה לנתינה:

ופליגי אמוראי שמואל ור' אושעי' ור' יוחנן. לא ניחא להו לאוקמי מתני' כר"מ דהרי ר"מ לא גזר כתיבה אטו חתימה במצאו באשפה וה"ה במחובר והוא קושי' תוס' לעיל ד' ע"א ע"כ מוקי כר"א ובגזירת טופס אטו תורף פליגי רבנן ור' יהודה דפוסל בדיעבד ופסק הרמ"ה שבטור כר' יהודה דפוסל טופס אפי' בדיעבד דה"ל מחלוקת ואח"כ סתם לקמן במתני' כ"ו ע"א והלכה כסתם. ואמנם הפוסקים פסקו הכא כרבנן ולקמן כסתם מתני' ועיין הטעם בר"ן לחלק. וריש לקיש פליג ומוקי מתני' כר"מ וגזר כתיבה אטו חתימה ואפשר כמו שתי' תוס' לעיל ד' ע"א. והקשו תוס' לעיל ד' ע"א לר"ל אליבא דר' יהודה כיון דכתיבתו בתלוש פשיטא דהוה חתימתו בתלוש ותי' בנטעו ואשרוש בנתיים. והרמ"ה שבטור ס"ל אפי' רק בטלו בלא השרשה. ואפי' למ"ש תוס' דאשרוש מ"מ לא

תיקשי דהוה מוקדם. דאפי' לרמב"ם דגט מאוחר פסול מ"מ משכחת שאיחר זמן עד זמן החתימה באופן שחתמו העדים באותו יום שכתב בגט כמ"ש ה"ה דגם לרמב"ם כשר וכמ"ש ב"ש סי' קכ"ז סוף ס"ק ט"ז ע"ש. ובירושלמי מספקא לאמוראי אי כ' בתלוש ונטעו ותלשו ונתנו אי זה מיקרי מחוסר קציצה כיון שבשעת כתיבה היה ראוי ליתנו כך ולא היה מחוסר קציצה ולא איפשטא. ופסק רמ"ה לחומרא עיין טור. ורשב"א בשמעתין מוכיח מהנ"ל דע"כ לא איכפת מדאיירי ר"י באשרוש בין כתיבה לחתימה ש"מ אבל אחר חתימה בינה לנתינה לא איכפת לן. ובפר"ח סי' קכ"ד צוח כי כרוכיא כיון דאיבעי ולא איפשטא ובש"ס לא מצינו חולק מה"ת להקל ע"ש ולפע"ד בודאי לפי מה דמוקי ר"ל מתני' כר"מ וכתיבתו וחתימתו ממש קאמר וצ"ל דאשרוש בנתיים איפשטא האיבעי להקל כמ"ש רשב"א. והנך אמוראי דירושלמי דאבעי' להו היינו משום דלא אסקו אדעתיהו אוקימתא דר"ל אלא כתיבתו וחתימתו היינו טופסו ותורפו וכמ"ש תוס' לעיל ג' ע"ב ומשו"ה מספקא להו אבל לר"ל פשיטא לי' ממתני' להקל ונהי באוקימתא דמתני' לא קיי"ל כוותי' מ"מ בהאי דינא לא שבקינן פשיטותא דר"ל מפני ספיקותא של אמוראי דירושלמי ודע לפמ"ש הרי"ף דלר"א ע"ח נמי כרתי ולפמ"ש הר"ן שם וכ' הרשב"א לעיל ד' ע"א דמזוייף מתוכו להרי"ף מדאורייתא פסול כיון שצריך להעדים ה"ל מן הכתיבה עצמה וצריך לשמה ותלוש ע"ש. א"כ מאי דאמרינן חתמו אתורף קאי היינו נמי חתימת העדים שבכלל תורף הוא ואם הוא במחובר פסול מטעם כתיבת התורף בפסול:

דף כב.

דשקיל לי' ויהיב לי ניהלי'. לכאורה לאו דוקא שקיל לי' ופוסק יניקתו אלא ה"ה אם היא תחזוק בזרעים תקנה העציץ אגב ותתגרש בו. מיהו בלא אגב מטעם חצר לא תיקנו ותתגרש אפי' למאי שכתבנו לעיל שתוכל לקנות חצרה וגיטה ב"א מ"מ היינו כשהמטלטלין בתוך החצר דומיא דיד אבל הכא החצר בתוך המטלטלין היינו הזרעים בתוך הכלי והוה כמניח ידו על כלי דלא קנה וצריך דוקא מטעם אגב וכן משמע ממ"ש תוס' לקמן ד"ה החזיק וכו'. מ"מ שקיל לא צריך אלא מטעם אגב ומדאיתסר שקיל משמע קצת ראי' לקצת פוסקים דאגב לא מהני במידי דאורייתא כגון גט וחמץ ודלא כרש"י לקמן ר"פ הזורק גבי תיחיד איהי ותפתח ע"ש וכבר הארכתי בזה בתשובות. וכתב רש"י אין לחוש שמא ישבור החרס. פי' ר"ן אע"ג דס"ל לרש"י דנהי גם בתלוש שייך חשש מחוסר קציצה אם מיד בתחלת כתיבה היה דעתו שיקוצץ וכר' האי. מ"מ לא חיישינן שמא יקטום אלא במחובר כפירש"י בדבור הסמוך שמא יקטום מן המחובר ש"מ בתלוש

נהי דהוה מחוסר קציצה מ"מ לא גזרינן שמא יתלוש. זולת בעציץ ה"א חס על זרעיו שבתוכו וישבור חרס ממנו קמ"ל רש"י דלא חיישי' להא דלא מפסיד לי' לעציץ. כך כוונת הר"ן ז"ל:

על עלה של עציץ נקוב. כ' תוס' דמירי שפסקו מיניקתו דאל"ה ה"ל מחובר ולא הוה מחוסר קציצה דדבר מועט כזה לא מיקרי מחוסר פסיקה גם לא חיישינן שמא לא יפסיק יניקתו כיון כך אורחי' כשמוסרו מיד ליד מיפסק יניקתו ממילא. והקשה הב"ח אפירוש רש"י שמא יקטום ממחובר הא ע"כ מיירי שפסק יניקתו ותי' ב"ש ואבאר כוונתו נהי דכשנותן לה העציץ כלו ליכא למיחש שמא לא יפסיקנו כי דרך נתינתו כך הוא מ"מ כשלא ירצה ליתן אלא עלה לבד לא יפסיק יניקתו ויקטום ממחובר והיינו דפירש"י שמא יקטום מהמחובר ולא יפסיק יניקתו. ולא הומ"ל בקיצור שלא יפסיק יניקתו דאם לא יקטם העלה ויתן כל העציץ בודאי יפסיק יניקתו. אך חיישינן שיקטום העלה ואז לא יפסיק יניקתו ויקטום ממחובר ועיין עוד בסמוך אי"ה:

החזיק בעציץ וכו' דקדק ב"ח ח"מ סי' ר"ב מדלא קאמר משך בעציץ ש"מ אי משך קנה זרעיו ממילא דשייכי' בי' וש"ך שם סק"ח חולק עליו בחוזק יד ע"ש. ומ"מ טעמא בעי מ"ט לא אמר ש"ס משך עציץ וכו'. וי"ל נהי אם משך העציץ בעמדו בקרקע בלי פסיקת יניקה לא נקנו הזרעים וכמ"ש ש"ך דלא כב"ח. מ"מ סתם משיכת עציץ הוא בהגבהה ומסירה מיד ליד כמ"ש תוס' וממילא פסקה לי' יניקה ונקנו זרעים מתרי טעמא חדא אין לך חזקה גדולה מזו שהחזיק בקרקע ועשאוהו תלוש היינו חזקה. ותו כיון שעשאום תלוש תלישתם וקנין משיכתם בא כאחת משו"ה לא מיתני' לי' שפיר משך העציץ וכו'. והא דלא מיקנו זרעים שבעציץ במשיכה בודאי למ"ד דבר תורה מעות קונות ורבנן תיקנו משיכה משום נשרפו חיטך בעלי' י"ל במטלטלין תיקנו ולא בקרקע אפי' שייך בי' הך גזירה כגון בבתי' מדשייך שריפה והצלה וה"ה בזרעים הללו. מיהא רש"י פסק בעלמא כר"ל משיכה מפורשת מן התורה א"כ מ"ש ונתן גבי גט כ' ב"ש אי לאו דכתיב ספר הוה מתגרשת בעציץ דניתן מיד ליד ומ"מ משיכה דמפורשת מאו קנה מיד עמיתך הרי נותן מיד ליד וצ"ל כנ"ל כיון שניתן מיד ליד שוב לא הוה מחובר ואי מניחה ע"ג קרקע אף ע"ג דלענין דינא משיכה מעלי' היא היינו בדבר שאפשר ליתנו מיד ליד משא"כ מחובר א"א ליתנו מיד ליד שאם יתננו איננו מחובר עוד וצ"ע:

ב' גנות זו ע"ג זו. בסוגי' זו שלהי ב"מ כתבתי קונטרס ארוך קחנו משם. והנה כ' שם תוס' דפלוגתיהו התם במקח וממכר לא הוה דומי' דפלוגתא דב' גנות משום אפי' אי יסבור בעלמא שדי נופו בתר עיקרו מ"מ באילן יסבור לבעל האילן כמו שארי ענפים

ע"ש. ומש"ה לא כ' תוס' בשמעתין דה"ל להקשות מאילן היוצא מהגזע דז"א ותימה על המהרש"א בשמעתין. אך הא צ"ע ממ"נ אי בערלה לא שייך סברא הנ"ל א"כ איך עביד התם צריכותא מאילן היוצא מגזע ומערלה הא לא דמי וע"כ בערלה נמי שייך זה א"כ לא מקשה תוס' בשמעתין בערלה וממ"נ קשה ואולי לזה נתכוין המהרש"א והי' לו לפרש:

התם כדקתני טעמא וכו' גם המקשן ידע סיפא דמתני' אלא אין לו שום סברא שמשום שיכול להזיק חברו ולמלאות גינתו עפר יהיה עיקר ושרשיו שגדלו בקרקע חברו יהיה שלו. אע"כ בעיקור לא פליגי אלא בעלי' ור"מ ס"ל שדי נופו בתר עיקרו ור' יהודה ס"ל בעלמא לא שדי' נופו בתר עיקרו וצירף לזה עוד שיכול למלאות גינתו עפר. אבל אי הוה ס"ל מדינא שדי נופו בתר עיקרו א"כ היינו עיקרו ולא יעלה על הדעת משום שיכול למלאות גינתו עפר יזכה במה שאינו שלו. ואפ"ה דחי לי' כך כוונת תוס' ופשוט:

לא על נייר מחוק. מ"ש תוס' ורא"ש אפירש"י יפה כתב פנ"י ודברי א"ח הנה באופן בגט הוא ועדיו על המחוק פסול והוא על הנייר ועדיו על המחק כשר אך יש עוד הוא על המחק ועדיו על הנייר דפסול כמבואר בב"ב קס"ד ע"א. ולפי הגירסא שם דפריך ולשהי' ומשני חיישינן לב"ד טועין א"כ מדינא השטר כשר וליכא למיחש אלא לב"ד טועין ולפ"ז מ"ש תוס' בשמעתין סוף ד"ה מאן חכמים דלא הוה מוכח מתוכו היינו בשארי עשוי' להזדייף משא"כ בזה הוה שפיר מוכח מתוכו כיון שא"א לזייפו. וצ"ל תוס' כ"כ למאי דלא גרס התם ולשהי'. ולשנויי קמא אינה דומה נמחק פ"א לב' פעמים וא"א להכיר הזיוף ולא הוה מוכח מתוכו. מ"מ הרוחנו דלק"מ קושי' תוס' אשיטת רש"י אפי' אי הוה ס"ל לרש"י דבעי' מוכח מתוכו מיהו בלא"ה רש"י לא ס"ל הכי ועיין בסמוך אי"ה:

דף כב:

אבל בשטרות לא. מ"ש תוס' אפי' הקונטרס למה יש לנו לטעו' כבר כ' פ"י דבלקוחות חיישינן טפי. אך מה שלא פי' רש"י כפשוטו שהוא פסול מעיקור קרא דלמען יעמדו ימים רבים היינו כנ"ל דיש בכלל זה הוא על המחק ועדיו על הנייר שעומד ימים רבים רק חיישי' לב"ד טועין ומדינא דקרא כשר רק מגזירת חכמים:

ור' יוחנן אמר אפי' בשטרות. כתב תוס' וכן דעת הפוסקים דגם לר"י דוקא לאלתר אבל לא לזמן מרובה ובזה ניחא דקאמר דיפתרא לכתוב גט ולא שטרות. עיין רא"ש והקשה פנ"י אכתי לימא דיפתרא לכתוב שטרי קנין שדי מכורה לך. ומ"ש קצה"ח סי' מ"ב סוף סק"א דגט דמתני' דשבת היינו שטרי קנין. ודבריו תמוהים כיון דדוקא שטרי קנין ולא גטי נשים דבעי טפי לא ה"ל למיתני כדי לכתוב גט סתם. אבל האמת יורה דרכו דדיפתרא

נהי שהכתב שעליו אינו עומד ימים רבים מפני שיכול לזייפו וצריכא ע"מ לפנינו מ"מ הדיפתרא עצמו מתקיים ימים רבים וכשתצטרך לאינסובי' בי' ותביא ע"מ לפנינו ע"י הגט שבידה יזכרו שהיא המגורשת וכמו שכ' תוס' כמה פעמים שע"י הגט זוכרין ומשו"ה רגילים לכתבו על דיפתרא ולא על חרס ועלה של זית שאינו מתקיים משא"כ שטרי קנין ושטרי קידושין נמי מלבד שטר הקנין שדי מכורה לך עוד צריך שטר אחר לראי' וכן היו בירמי' ב' שטרות א' ספר המקנה דמיני' ילפי' בקדושין ב' ע"א דקרקע נקנה בשטר ועוד שטר הראי' לעמוד ימים רבים כמבואר שם להדי' וכן בקידושין כותבין עוד שטרי פסיקתא לראי' והמקנה והקידושין אינו אלא לרגע כמימרא למסרו ליד ובזה נגמרו הקנין והקידושין א"כ כותבי' על נייר וחרס ועלה של זרעים וכדומה ולא על דיפתרא ופשוט:
אפי' בשאר שטרות נמי. כבר כתבתי המסקנא דעדים לא דכירי. וצ"ל הא דקיי"ל בשו"ע חו"מ סי' כ"ח סי"ג דסהדי מידכר דכירי אפי' טפי משיתין שנין והוא ש"ס ערוך כתובות כ' ע"ב ממשנה מפורשת י"ל היינו עד המעיד כך היה קודם שבעים שנה לא נאמר דילמא אתה טועה בדמיונך אלא בודאי רמי נפשי' ומידכיר. אבל הכא חיישינן שמא לא יזכור התנאי ושכח שסבר שלא היה בו תנאי ובאמת היה בו אבל כל שאמר נאמן אבל מה שאינו אומר אמרי' לא ראינו אינו ראי' כלומר מה שאינך יודע שמא שכחת. ולפ"ז צ"ל ה"נ בעדות של שבעים שנה שמכר פלוני שדהו לפלוני אם טוענים המוכרים בתנאי והעד אומר בלא תנאי חיישינן שמא שכח וצ"ע. והנה הרמב"ם פ"א מגירושין הלכה י"ח כתב הרחיק העדים ב' שטין מן הכתב כשר והשיג עליו הראב"ד דהוה מזויף מתוכו דאתי למסמך עליהו ועי' בהג"ה אשר"י מבואר ההשגה ביותר ביאור ע"ש ולפע"ד צל"ע קצת מה יכולה לזייף באותן ב' שיטין דניחוש שתוסף שם תנאי א"כ הרי מעכבת גירושין שלה ולמה ניחוש לזה עיין לעיל י"ז ע"ב תוס' ד"ה גזי' לזמן וכו' אלא אומר ר"י וכו' ע"ש. והנה הא דחיישינן הכא לזיוף דידה יש ב' חילוקים א' התם יריאה למחוק הזמן כיון שניכר המחיקה משא"כ הכא תסמוך עצמה שלא יהיה ניכר כיון שיכול להזדייף ועוד בה שנית התם אמרינן דתקינו זמן ולא נימא מה הועילו בתקנתן דהועילו והועילו דלא שכיח שתמחוק כיון דלהצלה דידה קאתי. אבל הכא עכ"פ לא נתיר א"א לעלמא דילמא מחקה תנאי. אבל בשייר ב' שיטין וכי יש לחוש שתוסף תנאי לרע לה שאפי' תוסף תנאי לחייב בעלה בכך וכך. ואם לאו לא יהי' גט א"כ הבעל לא יקיים התנאי ויהי' הגט בטל. וצ"ל דחיישינן אחר זמן שכבר אכלה פירות ומכרה תעשה קנוניא עם הבעל ותכתוב בהני שיטין שהגט לא ניתן ביום הכתיבה כמבואר בש"ע א"ע סי' קכ"ז סעיף ג' עיין ונמצא מפסיד הלקוחות וס"ל לראב"ד אפילו ליכא חשש בת אחותו פסלינן גט

משום הפסד הלקוחות אך כמה פוסקים לא ס"ל הכי וכן כ' פנ"י לעיל סוף שמעתין דנכתב ביום ע"ש ודעת הרב"י נראה דהרמב"ם סובר כן עיין ב"ש סי' קכ"ז ס"ק מ"ז וא"ש פסק הרמב"ם:

הכל כשרין לכתוב את הגט. הקשה פנ"י הא קטן קני ולא מקנה ואיך יקנה להבעל הגט. פי' כוונתו אפי' נותן הבעל נייר ודיו וקולמוס מ"מ אומן קונה בשבח כלי והקטן קונה ולא מקנה. והנה כבר כתבתי לעיל שאין כאן שבח כלי אדרבא מקלקל הנייר ששוב אינו ראוי לשום דבר אלא לצור ע"פ צלוחית כ"א לאיש זה ולאשה זו ולזו קנה הקטן בשבח כלי אע"ג דמ"מ צריך לשלם לו שכרו כמי ששוכר פועל לשבור חביות ולסתור בנין מ"מ שבח כלי אין כאן. אך מ"מ יש מקום לקושי' פנ"י למאן דמוקי מתני' בטופס לחוד והתורף כותב גדול א"כ בכתיבת הטופס אין כאן קלקול שהרי ראוי לכל אדם וקנה הקטן בשבח הטופס. וא"כ כשנותן הגט לאשתו אין הטופס שלו ופשיטא שצריך שיהי' גם הטופס של בעל וצ"ע לכאורה. עכנלפע"ד אעפ"י שהתירו טופס שלא לשמה משום תקנה היינו טופס שנכתב סתם אבל אם נכתב לשם רחל לא התירו לנתקו לשם לאה דבזה ליכא תקנה והשתא כיון שהקטן כותב הטופס לשם זה המגרש שוב אינו שוה כלום. אע"ג דקטן אין לו מחשבה מ"מ מחשבה עם מעשה יש לו להחמיר כמ"ש רמב"ם פ"א מפהמ"ק הל' ויו ע"ש ויבואר עוד לפנינו אי"ה:

אפי' חרש שוטה וקטן. לקמן בהבאה תנן חוץ מחשו"ק ונכרי ומדשביק נכרי במשנתינו יש לדון דכשר דהל"ל חוץ מנכרי. וי"ל להיפך דפרט חשו"ק ומאי דלא פרט פסול ולזה נתכוונו תוס' ד"ה והא לאו בני דיעה נינהו וכו' שכתבו דלא תיקשי אדדייק מדפסול נכרי וכו' וזה היה בנינו של ר"נ לאו מילתא היא דאמרי וכו' ומ"מ ר"ה ורב יהודה לא חשו לקושי' דידי מדיוקא דמתני' וכבר כתב בזה רשב"א ולפע"ד י"ל הנה בש"ע פוסל מומר להבאת הגט משום דלא מהימן אבל במקוים בחותמיו כשר וקשה הא לאו בן ברית הוא כמ"ש תוס' בסנהדרין ע"ו ע"ב ופסול לשליחות וכ"כ ב"ש. וקושי' זו הקשה מג"א סי' קפ"ט סק"א ע"ש. ואבן עוזר שם תי' דאעפ"י שאינו בן ברית מ"מ כשר לשליחות דאמרינן מה אתם ישראל אף שלוחכם ישראל אפי' אינו בן ברית ובעבד אמרינן כשר לשליחות דמה אתם בני ברית והעבד בן ברית הוא אעפ"י שאינו ישראל בחד סגי או ישראל או בן ברית ובספר בני אהובה תי' דמומר הוה שפיר בן ברית בדיני דאורייתא אלא בלשון בני אדם לא נקרא בן ברית ע"כ בסנהדרין ע"ו ע"ב מלשון שהתרו בו צריכין לומר בן ברית הוא. נמצא לדעתם מומר כשר לשליחות הגט ודתנן הכל כשרים להביא גט חוץ מנכרי אין מומר בכלל. והא"ש לא בעי למיתני במשנתינו חוץ מנכרי ה"א אבל מומר

כשר כמו נכרי דאידך מתני' דאין מומר בכלל וז"א דמשנתינו משום שלא לשמה ולענין זה גם המומר פסול ע"כ הניח הדבר בסתם אפי' חשו"ק ותו הכל פסול ומומר בכלל פיסול ולק"מ קושי' ר"נ וצ"ל ס"ל מומר לא הוה בעל ברית ופסול לשליחות ולא ס"ל כסברת אבן עוזר הנ"ל ע"כ הדר פי' ודייק ממתני' אבל רב הונא ורב יהודה דהילכתא כוותיה ס"ל מומר כשר לשליחות וא"ש. א"נ ר"נ ס"ל נכרי דלקמן במתני' בחו"ל ומשום בפ"נ מומר נמי פסול להעיד:

האשה כותבת את גיטה. כתב הר"ן ואח"כ מקנה הגט לבעל ולא הוה הפסק בין כתיבה לנתינה משום דלא חסר מעשה בגופו של גט ולא הוה דומיא דוכתב שהוא שינוי מעשה בגופו. וכתב בית מאיר שמצא בס' כתיבת יד מהגאון מו"ה יצחק הורוויץ זצ"ל שהיה אב"ד בק"ק פ"ב דקשי' לי' מחולין פ"ד ע"א ושפך וכיסה יצא זה יצא שמחוסר פדיה והרי פדיון אינו מעשה בגופו של דם אלא כמו קנין בעלמא ומה לי שמקנה לו הגט או שפודה הקדשים בכספו ואפ"ה הוה הפסק בין שפיכה לכסוי. וכתב בית מאיר שהיא קושי' גדולה ועצומה ויש לדחוק דשפיכה איננו שחיטה אלא זילת הדם ופדיון הוה כמו זילת הדם משא"כ וכתב מעשה כתיב' הוא מעשה רב בעי' ההפסק ג"כ שיהי' מעשה רב ע"ש. ולפע"ד לק"מ דבתמורה ג' ע"ב אר"י לתנא לא תיתני מומר בכלל לאו שאין בו מעשה משום דבדיבורו איתעביד מעשה פירש"י שנעשה מחולין קדשים עכ"ל פי' והוה דומה ללאו דחסימה דמעשה רב כזה ושינוי גדול בגוף הבהמה הוה מעשה כמו חוסם שור בדישו. וא"כ פדיון שנעשה מקדשים חולין הוה מעשה רב ושינוי גדול בגוף הבהמה משא"כ הקנין שמקנת האשה לבעלה הגט אין בו שום מעשה בגוף הגט. ודע לעיל כ' תוס' ד"ה יצא זה שמחוסר קציצה וכו' אעפ"י שצריך ליתן לה בפסיקת היניקה לא חשיב בהכי מחוסר קציצה עכ"ל והנה ידוע דלפעמים בעציץ גדול וכבד מאד כמו עציץ של אילנות ואתרוגים והדסים וכדומה שהגבהתו מהקרקע קשה הרבה יותר מתלישת עלה של זית וכדומה ואפ"ה לא חשיב מחוסר קציצה ועלה של זית חשיב מחוסר קציצה. היינו טעמא נמי עלה של אילן נשתנה בגופו מעיקרא מחובר והשתא תלוש משא"כ עציץ אעפ"י שפוסק יניקתו לפי שעה ובשבת חייב משום תולש מ"מ לא נשתנה דלשעה קלה מחזירו למקומו והרי הוא כתחילתו משא"כ תלישת עלה מן האילן הוה שינוי בגופו שאינו חוזר:

והא לאו בני דיעה נינהו. הקשו תוס' לימא לאו בני שליחות נינהו אלא מכאן שאין צריך שליחות דהוה כאילו כתיב וכתב הסופר. פי' רא"ש דסתמא לאו כל אדם מצי למיכתב גט וא"כ הוה מקרא חסר וכתב הכותב ונתן הבעל. ודע והבן כל מה שאמרו חז"ל פלוני

בר שליחות או אינו בר שליחות היינו ר"ל בר שליחות כמותו או אינו בר שליחות כמותו אבל שליח אפי' קוף יכול להיות שליח אלא שאינו כמותו. נפקא מיני' היכא שהקפידה תורה שהבע"ד בעצמו יעשה אלא שאנו אומרים שלוחו הוה כמו עצמו. לזה בעי' דין שליחות דאל"ה לא הוה כמותו אבל היכי שאמרה תורה שישלח שליח כגון משלוח מנות זה סגי' אפי' ע"י קוף וכל הפסולים והבן זה כי כבר טעו בו גדולים וטובים ממני ע"כ כיון דכתיב וכ' הסופר אפי' ע"י קוף יכול לכתוב לולי משום שלא לשמה אבל לא מטעם שליחות. והנה הרא"ש כתב בפשיטות דגם לר"מ בחתימת עדים לא בעי שליחות כמו לר"א בכתיבה ומשו"ה מייתי נמי מלקמן פ"ג ע"ב כבר עשו עדים שליחותן ע"ש. אך תוס' לא כתב מזה כלום אדרבא לעיל ט' ע"ב גבי אעפ"י שחותמיהן גוים כתבו בפשיטות דלאו בני שליחות משמע עדים בעי' שליחות וכבר הרגיש הרב"י בסתירת תוס' בזה. ולא נחית הרב"י לחלק בין כתיבה לחתימה. ולפע"ד בודאי למאן דמפרש בדר"מ וכתב וחתם עדים יחתמו כדמשמע לשון ש"ס לקמן בשמעתין לא חתימת עדים א"כ בודאי גם עדים לר"מ לא בעי שליחות כמו סופר לר"א. אך אית דמפרשי וכתב כתב יד הבעל לא מטעם כתיבה אלא ע"י שהוא כותב ניכר כתיבת ידו אפי' לא חתם שמו או אחר כותב והוא עצמו חותם ומזה לבד מיירי קרא אלא ממילא אם ב' עדים חותמים ה"ל כאילו חתם הוא עצמו אבל קרא לא מיירי מהכי וכ"כ רש"י לקמן פ"ו ע"א עיין היטיב וא"כ לאותו שיטה עדים משום שליחות הוא ואפי' אי לר"א לא בעי שליחות לכתיבה מ"מ לר"מ בעי שליחות לחתימה וזהו דעת התוס' דלענין חתימת עדים לר"מ פשיטא להו לעיל ט' ע"ב דבעי שליחות ולענין כתיבה כתב בשמעתין דלא בעי שליחות ואפי' לועוד אמר רבי שבתוס' לא ברירא לי' דבעי שליחות משא"כ בעדים ומשו"ה לא מייתי מהך דלקמן ס"ג ע"ב כבר עשו עדים שליחותן דלר"מ עכ"פ בעי' שליחות לעדים. אך הרא"ש קאי לאידך שיטה וכתב דקרא היינו חתימת עדים ממש ולא בעי שליחות וכשתרצה לעמוד על עיקרן של דברים תעיי' בחי' רשב"א קידושין ס"ה ע"ב אשר הארכתי בו לעיל ריש מכילתין בעזה"י. והנה לועוד אר"י בתוס' פליגי הס"ד עם המסקנא דהוה ס"ל לר"מ בעי נמי כתיבה לשמה מדרבנן אין רחוק בעיני בהא פליגי דלס"ד ולרבא דאיתיבי' לר"נ וכתב לה לשמה הוה ס"ל לר"מ וכתב היינו הבעל יכתוב מטעם חתימה אלא שאם אין הבעל כותב ורק עדים חותמים נמי די. וכיון שעכ"פ וכ' דקרא היינו כתיבת הבעל ובעי לשמה מדאורייתא שהוא במקום חתימה. א"כ אי אירע נמי אחר כותב ועדים חותמים ראוי לגזור מדרבנן שיהיה כתיבה לשמה. אמנם ר"נ השיב לרבא לא כן הוא אלא לא כתיבת הגט בתורת חתימה אלא חתימת עדים ולא מיירי תורה מכתיבה כלל ולא גזרו

בי' רבנן ע"כ אפי' מצאו באשפה כשר לכתחלה. וכתב תוס' דלא שייך בר כריתות היכי דליכא משום עדות ולא שליחות וראי' ממילה. ביאר הדברים בודאי היכי דאיכא הקישא וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכן בציצית לר"ת כל שישנו בראיתם אותו וזכרתם ישנו בועשו להם וכן בלולב להגהת מיימ' כל שישנו בושמחתם לפני ה' אלקיכם ישנו בולקחתם לכם משא"כ במילה אי לאו דכתיב המול ימול לא הוה לן היקשא זו היא כוונת תוס' וכ"כ בית מאיר אלא שלא תי' א"כ בגט נמי הא כתיב וכתב ונתן מי שישנו בנתינה ישנו בכתיבה וכ"כ רש"י לעיל ט' ע"ב אלא שכ' שם ג"כ בשארי שטרות אי לאו דהיו נכרים מצווה על הדינים הי' פסולין משום כל שישנו. וכתבתי לעיל שם דכוונתם דכתב בירמי' החתום והגלוי החתום היינו השטר והגלוי היינו הנפק ב"ד א"כ י"ל כל שישנו בהנפק ב"ד דמצווה על הדינים ישנו בחתום וכל שאינו בהנפק אינו בחתום ע"כ הוצרך לומר דב"נ מצווה על הדינין ושייך בהו הנפק לדדהו בב"ד דידהו וא"כ א"ש אבל להתוס' בשמעתין קשה. וי"ל כיון דוכתב אסופר קאי והסופר אינו הנותן גט לא שייך לומר היקשא מתרי גברי. ואע"ג וקשרתם וכתבתם ג"כ הסופר כותב מ"מ הוא גם קושר ושייך היקשא. אבל הכא בגט אפשר שהכותב היינו הסופר לא יתן גט לעולם לאשתו א"כ לא שייך כל שישנו. ולפ"ז בעדים תליא בהנ"ל אי קרא וכתב וחתם חתימת עדים קאמר לא שייך בי' היקשא ולא בעי עדים בר כריתות אלא רש"י לעיל דבעי בר כריתות בעדים ס"ל וכתב אחתימת הבעל קאי וכמ"ש לעיל ושייך היקשא. והנה כ' תוס' למאי דלא בעי שליחות מ"מ בעי' ציווי הבעל דאל"ה לא הוה לשמה ופי' כך הוא גז"ה אפילו הכותב ת"ח ויודע לכוון מ"מ כל שלא ציוה הבעל אין כוונתו כונה אפי' אשה עצמה כותבת את גיטה לא הוה לשמה עד שיצוה הבעל ודלא כב"ח שמסופק בזה וכ"כ והסביר פר"ח. ועלה בדעתי דבר ובקשתי לי חבר ומצאתי לי רב גדול הגאון בית מאיר וכן בס' גט פשוט די"ל ג"כ דזהו הטעם מי שאינו בר כריתות כך היא גז"ה מי שאינו שייך באותו דבר אין לשמה שלו כונה ואפי' מכוון כך הוא הענין. ובזה נ"ל ליישב קושי' תוס' במס' ע"ז כ"ז ע"א למה לי טעמא בנכרי משום וקשרתם תיפוק לי' משום שלא לשמה ותי' משום אשה וקטן נקטי' ולהנ"ל היינו בכלל שלא לשמה כל שאינו בר אותו ענין אין כוונתו כונה במידי דסתמי' לאו לשמה קיימא. נמצא לפ"ז איכא בגוי ב' פסולין חדא שאינו מכוון לשמה ועוד אפי' מכוון אין כוונתו כונה כיון דלאו בר הכי הוא והיינו דכ' רמב"ם מומר ונכרי פסולים משום שלא לשמה ועבד כגוי משום שאינו בר כריתות ונלאו כל המפרשים לעמוד על כוונתו ולהנ"ל א"ש בנכרי איכא תרי טעמים דלשמה חדא שאינו מכוין ובזה מומר שוה לו אבל לא עבד כי יש עבד כשר כטבי עבדו של ר"ג

ומכוון לשמה ואיתא בגוי טעמא אחרינא משום דלאו בר הכי ואין כוונתו לשמה שלו כונה ובזה אין מומר שוה לו אבל עבד שוה לו וצדקו דברי רמב"ם. ועיין במס' סופרים דמייתי מרדכי סוף הל' קטנות שבש"ך יו"ד סי' רפ"א סק"ח הארכתי במקום אחר:

וכתב תוס' הא דממעט בחליצה קטן מאיש היינו משום דב"ד מזהירין ועיין רשב"א חולין י"ב בשם רבינו יונה דנפקא אי לאו איש ה"א קטן שהגיע לכלל פעוטות הוה בר כונה איצטריך איש. אל תטעה לומר דבגט דלא כתיב איש מועיל קטן שהגיע לכלל פעוטות חלילה לא כן אלא רבינו יונה ס"ל בחליצה לא בעי כוונת מצוה לשמה אלא כוונת קנין וכשהגיע לפעוטות בר קנין הוא הוה סד"א דמהני משו"ה איצטרך אבל היכי דבעי כוונה לשמה לא ס"ד ועיין תשו' חכם צבי סי' א' מסופק בכוונת חליצה וע"ש שייך לדשמעתין.

וכתב עוד שם רבינו יונה דעע"ג לא מהני אלא מידי דשייך בי' שליח פי' אפי' אינו צריך שליחות מ"מ שייך בי' שליח מהני עע"ג זהו שלוחי לכתוב וזהו שלוחי לכוון אבל מה דלא שייך בי' שליחות לא ע"ש באר היטיב וצ"ע א"כ בגוי מ"ט לא מהני עע"ג זה יכתוב וזה יכוון וצ"ל משו"ה פירש"י בשמעתין שמא גמר בלבו לשם אחר עכ"ל. דהרי הכותב מקלקל כוונת העע"ג כצ"ל. ואדרבינו יונה קשה מחולין ל"א ע"ב אלימא דאנסה חברתה וטבלה וכו' והרי טבילה א"א ע"י שליח ואפ"ה מהני כוונת חברתה ולק"מ התם הכונה על המטביל ולא על הטובל שהרי מטבילין כלים וקטנים בני יומן וה"ה גדולה שאנסה חברתה סגי בכוונה המטביל לא משום שליחות דהטובלת אלא דאשה המטבלת היא הבע"ד וק"ל. והקשה ב"ש ע"א ע"ב לקמן מתני' הרי הגט בטל עד שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתמו אי לר"א כתיבה בעי ולא חתימה אי לר"מ בהיפוך ומה שתי' ר' יהודה היא צ"ע תינח לר"ש. להילכתא מאי איכא למימר. עיין לעיל ג' ע"ב תוס' ד"ה דתנן וכו'. אבל הנלע"ד דלק"מ כיון שציוה לסופר כתוב ולא ציוה לו להחתים עדים וא"כ עכ"פ נפסל מדרבנן משום מזוייף מתוכו דהוה עדים שלא לשמה. נמצא הכותב הזה ששלחו בעל לכתוב ושלא ברשותו החתים עדים ופסלו. שינה בשליחות לא מיבעי למ"ד דבעי' שליחות בכתיבה אלא אפי' למ"ד לא בעי שליחות מ"מ אי שינה מדעת בעלים הרי הגט בטל מה"ת בלי ספק וזה ברור לפע"ד. והנה כתב תוס' דקטן אפשר שיגדל ושוטא שישתפה עיין לקמן פ"ה ע"א אתי' לכלל הוה. ועיין תשובת נוב"י תנינא סימן א' ותמיה שלא זכר שעכ"פ הקטן אינו בעל כונה לכתוב תפלין לשמה ולרמב"ם אפי' עע"ג לא מהני עיין טור או"ח סי' ל"ב. אמנם בנכרי פשיטא להתוס' דלא שייך עביד דאתי. ועיין לקמן כ"ג ע"ב תוס' ד"ה אין העבד וכו' שכתבו שעתה דעתו להתגייר וע' תוס' כתובות נ"ח ע"ב ד"ה לאחר שאתגייר וכו' בסוף הדיבור שכ' דשחרור הוה עבידי דאתי ששמע

מרבו שדעתו לשחררו ע"ש וכן בגירות כששמענו ממנו שרוצה להתגייר וק"ו משחרור דהמשחיר עבדו עובר בעשה. וכן הוא ש"ס ערוך ביבמות ל"ה ע"א כיון דדעתה לאיגיורי וכן בכתובות ספ"ב כיון דדעתי' לאיגיורי וכו' נמצא לכאורה גם נכרי יקרא בר כריתות. מיהו אעפ"י למ"ד אדם מקנה דבר שלא בא לעולם י"ל גוי הוה עבידא דאתי אך למ"ד אין אדם מקנה מצינו גירות גרע טפי בקדושין ס"ב סוף ע"א ע"ש גר לאו בידו מי יימר דמזדקק לי' תלתא. והטעם כתבו ראשונים משום דקשים גרים לישראל. וי"ל בזה קושי' מהרש"א אתוס' דהקשו אהא ודאי נכרי אדעתי' דנפשי' קעביד ולא הקשו אקושי' ר"נ לר"ה וכ"ת ה"נ והתניא די"ל ר"ה ס"ל אדם מקנה דשלב"ל ומיחשב גירות עבידי דאתי משא"כ ר"נ ואין להאריך בחידודים. ועוד להתוס' ביבמות יכול לקבל מצות בפני ג' קודם טבילה ואח"כ יטבול וא"כ משכחת לי' בגוי שכבר מל וכבר איזדקקו לי' תלתא ומחוסר טבילה ואיהו עבידא דאתא טפי מקטן ושוטה ומ"מ לא הוה בר לשמה לפע"ד:

דף כג.

אלא מעתה נכרי וישראל עע"ג ה"נ כ' תוס' בשלמא בלא עע"ג ניחא וכו' ונדחקו והל"ל בפשיטות לפמ"ש תוס' חולין י"ג ע"א בשם ירושלמי תמן זה כותב וזה מגרש ע"ש נ"ל פירושו שהקטן יש מחשבה עם המעשה על הדבר עצמו אבל לא לחשוב שזה יגרש אשתו יכול הוא לחשוב שזה הגט יהיה לשם גירושין אבל לא שזה יגרש אשתו בזה הגט. יהיה איך שיהיה הוה תוס' מצי למימר בשלמא בלא רב הונא ה"א מחשבה עם מעשה יש לחשו"ק וגט הוה מעשה כקושי' הירושלמי וזה לא שייך בגוי אבל השתא דמוקי לי' ר"ה בעע"ג ש"מ אפי' מעשה לא מהני בגט וכתב הירושלמי א"כ נכרי נמי ומדלא פ' תוס' כן יש להוכיח דס"ל כהראב"ן ריש חולין דוקא בקטן מהני מעשה עם מחשבה ולא בחרש ושוטה אלא דקשי' אשיטה זו ממתני' דמכשירין דמייתי שם בחולין י"ג ע"א המעלה פירותיו מפני הכנימה ע"ש ושם ביארתיו בעזה"י:

נכרי לדעתי' דנפשי' עביד. פירש"י שמתכוין לשם אחד וכבר כתבתי לעיל דס"ל כרבינו יונה כל דבר שאפשר ע"י שליח מועיל עע"ג שהוא שליח הבעלים על הכוונה והכא בגט חיישינן שהכותב מקלקל ויחשב לשם אחר. ואפשר זה שייך רק בגט שייך שם אחר אבל בס"ת וכדומה מהני שפיר ישראל עע"ג ואפי' בגוי ובהכי מתיישב שיטת הסוברים בטור או"ח סי' ל"ב לענין עיבוד עורות לשמה ע"ש ואין כאן מקומו:

איתיבי' רבא לר"נ וכ' לה לשמה כבר כתבתי בזה לעיל בתוס':

והוא ששייר מקום התורף כ' רשב"א ולא גזרינן טופס אטו תורף דס"ל כמ"ד לקמן כ"ו ע"ב משום תקנת עגונות וזה שייך נמי הכא ע"ש משמע למ"ד תקנת סופר לא שייך הכא. ובס' בני אהובה כתב אמילתא אחריתי דדרך סופרים ליתן מכתבם לקטנים וכדומה ולעמוד ע"ג לחנכם בכתיבה ושייך בי' תקנת סופר ע"ש. ולפ"ז הבנתי תלי"ת שיטת הרי"ף ורמב"ם עיין ר"ן וה"ה. דלפע"ד אינהי נמי מפרשי דר"ה ור' יהודה פליגי ולא סמכי אהדדי אך ס"ל לא קיי"ל כר"ה דמדאמרינן בחולין י"ב ע"ב מאן האי תנא דחולין לא בעי כוונה ש"מ בקדשים דבעי כוונה לא מהני אחרים רואים אותם ולא ס"ל לחלק בין רואים אותן לעע"ג וכן פסק פ"א מפסולי מוקדשין הל' וי"ו ע"ש. וא"כ ע"כ מתני' מיתוקמא כרב יהודה בטופס ומיהו רב יהודה ס"ל כמ"ד מפני תקנת עגונות וזה שייך בטופס אפי' בלי עע"ג. אך אנן קיי"ל כמ"ד מפני תקנת הסופר ע"כ בעדים בטופס עע"ג שכן דרכו של סופרים לעמוד ע"ג ויש בזה תקנה אבל בלא עע"ג ליכא תקנת סופר ובגוי אפי' עע"ג ליכא תקנת סופר ופסול. ובתורף בין חשו"ק בין נכרי אפי' עע"ג הגט בטל:

עיין בחידושינו לעיל בסוגי' דמצת כותי. כתבנו לענין קצירת חטים לשם מצות מצה אפי' אי סתמא לאו לשמה קיימא מ"מ מועיל ישראל עע"ג אפי' לרי"ף ורמב"ם דהא לא כתיב וקצרתם אלא ושמרתם את המצות וא"כ גוי הקוצר לא עביד אלא המשמר הוא הישראל והוא משמר לשמה אמנם בעשיית המצות לא מהני ישראל עע"ג לשמור לשמה כיון שהעיסה מסור ביד הגוי המגבל ולש ובידו להחמיצו או לעשותו מצה א"כ הלש הוא המשמר בעצמו ובעי' שיהיה מכוון לשמה ולא מועיל עע"ג לרמב"ם ע"ש:

הכל כשרין להביא את הגט חוץ מחשו"ק וסומא ונכרי. עי' רמב"ם ספ"ט עדות דסומא פסול עדות מן התורה אפי' יכול לכוון הוא פסול מגזירת הכתוב או ראה או ידע דבעי' ראוי לראי' וכן הוא בלשון רש"י פרק בא סימן מ"ט ע"ב ד"ה לאסור סומא. אך הכסף משנה שם מייתי פסול סומא משמעתין וצע"ג. ולכאורה הי' אפשר לומר כיון דגם בלא ראות יכול אדם לכוון עדותו אלא מגזירת הכתוב א"כ י"ל דוקא סומא שאינו ראוי לראות אבל מי שראוי לראות ולא ראה רק בט"ע דוקא וכיוצא בזה כשר להעיד. אך מפירש"י סנהדרין ס"ז ע"א ד"ה לאור הנר וכו' דמצי למימר לא הוה אנא משמע אפי' יכול לראות וראוי לבילה מ"מ לא יעיד אך לא מגזירת הכתוב אלא דיכול לומר לא אנא הוה וצ"ע הא מסקינן דט"ע דקלא הוה היכר גמור. וע"כ נלע"ד בט"ע דקלא לאו דוקא אלא עם משמוש הידים והיכר במשמוש דהרי כ' רמב"ן פ' תולדות דיש בני אדם היכולים להתנכר ולהשמיע קולם כקול חבירו ומשו"ה אמר יצחק גשה נא ואמשך בני ע"ש שמע מינה ט"ע דקלא לאו דוקא אלא עם משמוש ואפשר שהמשמוש עיקור דאלת"ה איך בני אדם

הבאים מן הדרך ובאים על נשותיהם כשהיא ישנה בפ"ק דנדה איך מותר בלי ט"ע דקלא אע"כ היכר משמוש וכשבא מעשה לפנינו בב"ד לא הוצאתי ממון ע"י עדים בסימנים אחורי הגדר בהיכר קול. ועיין סמ"ע סימן ל"ה ס"ק כ"ו:

קיבל הקטן והגדיל. עיין בטור ושו"ע סי' קמ"א סעיף כ"ה ובב"ש שם סקל"ז ע"ש. ואמנם במשנה למלך פ"ו מגירושין הל' ג' ד"ה העולה ממה שכתבנו וכו' כתב ליישב דס"ל להטור דקטן יכול לקדש שיחולו לכשיגדיל דזמן ממילא עבר וה"ה יחזור ויגרש ויחול לכשיגדיל וכשיחולו הקידושין אז יחולו הגירושין. ואמנם אם משלחו ע"י שליח ואין שליחות לקטן נמצא לכשיגדיל יחולו הקידושין. והגט שע"י שליח לא יחול דאין קטן עושה שליח ע"ש. וצ"ל דהשליח של הקטן הלז מסר הגט בקטנותו של המגרש ליד האשה משו"ה פסול אבל אי היה ממתין עד שיגדול הבעל אזי כשם שהקידושין שמסר בקטנותו גדלו עמו ויחולו לכשיגדיל ה"ה השליחות מתגדל עמו ויכול השליח למסרו להאשה אחר שיתגדל הבעל אע"פ שמיניהו שליח בקטנותו. כן נראה לכאורה וא"כ לפ"ז ה"ה גדול הממנה שליח קטן ויגדיל אח"כ ועדיין השליחות בידו מ"ט לא נימא דיכול ליתנו לאשה בגדלותו. ואולי י"ל בחו"ל עסקינן דצריך לומר בפ"נ ובפ"נ דאע"ג דבעדות דרבנן מעידין בגדלן מה שראו בקטנותן בספ"ב בכתובות מ"מ האי עדות דעיקור הימנותי' משום דמעיקרא מידק דייק כדלעיל ג' ע"א וקטן לאו בר דייקא הוא אבל מדינא הי' כשר להביא וצ"ע לדינא:

אבל פקח ונתחרש וחזר ונתפקח וכו' בס' אבן עוזר בשו"ע או"ח סי' קפ"ט מוכיח מדלא נקיט בנכרי ישראל והמיר וחזר ושב ש"מ מומר אינו כנכרי ע"ש. ולפע"ד אין ראי' משום דלא מיתני לי' בזה הכלל תחלתו וסופו בדעת דלא שייך במומר ואי הוה תני תחילתו וסופו בכשרות לא הוה ידעינן הא דסומא כשר בא"י. ועי' בפי' המשנה לרמב"ם דכ' ג' מיני שלוחין א' המביא גט וא' המוליך וא' שליח קבלה ע"ש. והנה עיקור כוונתו א' האומר בפ"נ וא' גט מקוים ע"ש. אבל מה שקורא לזה מביא ולזה מוליך צ"ע. וע"פ דרכנו למדנו סדר לדינים אלו שהרמב"ם הוסיף בעל עבירה ושב בתשובה וס"ל בפי' המשנה כהרמ"ה שברא"ש דלא כחיבורו ע"ש. ולפ"ז יש כאן ג' ענינים. חשו"ק ונכרי פסולים בין מטעם הולכה פי' כשמסר הבעל היה כך ובין מטעם הבאתם לאשה סומא אינו פסול אלא מטעם הולכה מיד הבעל אבל אם אז היה פיקח ובשעת הבאה היה סומא כשר. ובעל עבירה נהפוך הוא פסולו מטעם שעת הבאה דאז לא מהימן אבל אם בשעת הולכה מיד הבעל הי' בעל עבירה ושב כשר להביא. אמנם בחיבורו פסק בעל עבירה דאוריי' פסול ואפי' מקויים. וכ' פנ"י וכן בני אהובה הטעם משום דלמא לפקדון

ניתן לו ולא שייך הא הימני' גבי בעל עבירה. אך באינו מקויים הגט בטל ומשמע אפי' סופו להתקיים ונלאו כל חכמי לב למצוא לו טעם. ולולי דמסתפינא הייתי אומר יען ראיתי בנוסחות הרמב"ם שהעתיק הטור כתוב עדות במקום שליחות והרגיש הרב"י שקורא להשליח עד. ונ"ל בכוונה כ"כ להורות נתן כי השליח הוא ג"כ עד על הגט עם צירוף עדים החתומים עליו. והנה קיי"ל נמצא א' מהם קרוב או פסול עידותן בטלה ועיין סמ"ע סי' ל"ו סק"ד. והנה עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד אמנם היינו משנראה השטר בב"ד והוחזק שם ולא קודם וזה דעת המהרש"ך דלא כמ"ל רפ"ג מהל' עדות ושם בארתי בעזה"י אשר ע"כ כשהגט כבר מקויים והוחזק בב"ד א' כבר העידו עדי הגט עדותן ושוב כשמביא השליח בעל עבירה ומעיד עדותו פסול שמא לפקדון נתנו. אבל כשאינו מקויים עדיין ונמצא לא נחקרו עדותן של עדים עד שמביא השליח עתה לפני ב"ד למוסרו לאשה אעפ"י שאינם מקיימים אותו מ"מ מן התורה אין צריך קיום והחזקתו לב"ד או מסירתו ליד האשה היינו חקירתם ואז גם השליח מעיד והוא פסול עדות מפני שהוא בעל עבירה נמצא הגט בטל לגמרי אפי' ימצאו עדי קיום אח"כ כנלע"ד. והנה בבעלי עבירה פליגי רוב הפוסקים אהרמב"ם אך במומר דעת בית שמואל ומג"א סי' קפ"ט דלכ"ע בטל. וענין מומר ביאר רמב"ם ספ"ג מגירושין מחלל שבת ויוה"כ בפרהסיא היינו לפי נוסחת הטור דמייתי כ"מ וב"י שם. והנה מחלל שבת בפרהסיא הוא אוקימתא דרב אשי בעירובין ס"ט ע"ב האי תנא הוא דחמירא לי' שבת כע"ז. והנה בספרי מפיק לי' מדסמיך פרשת מקושש לפ' ע"ז סוף פ' שלח וצ"ל אין לך בו אלא חידושו מקושש בפרהסיא הוה. וענין פרהסיא דבר שנודע לרבים אפי' אינו עושה בפניהם כ"כ הפוסקים ביו"ד סי' ב' וע"ש בפמ"ג. והנה למ"ד מקושש היה בשבת שני מיד בהיותם במדבר ונכתב כאן שלא במקומו סמוך לפ' ע"ז ה"ל הך סמוכי' מוכח ומופנה ור"ע דריש לי' אך למ"ד אחר מרגלים היה כמ"ש תוס' ב"ב קי"ט ע"ב א"כ אינו מוכח שהרי כאן מקומו א"כ לר' יהודא דלא דריש סמוכין אין מחלל שבת מומר אך לא קיי"ל כר' יהודה. והנה בחולין ה' סוף ע"א פירש"י הטעם משום דכפר במעשי בראשית והוה כעע"ז וצ"ל דלא הוה ממש כעע"ז. משו"ה בעי' צירוף עדות שמחלל בגילוי פנים כדאיתא סברא זו בעירובין מ"ט ע"א ע"ש. יהי' איך שיהי' איני יודע מנ"ל דמחלל יו"כ הוה כמומר הלא אינו כופר במעשי בראשית ולומר יוה"כ יהי' חמור משבת וממילא חשוד על הקל שהוא שבת ז"א כמוכח מתוס' חולין ק"א ע"ב ד"ה הזיד וכו' דא"כ קשה שגג בשבת והזיד ביוה"כ אמאי חייב אע"כ הוה שב מידיעתו דאיכא דחמיר לי' האי ואיכא דחמיר לי' האי וא"כ קשי'. ועלה בדעתי לומר דיוה"כ חמיר מכל התורה ונחשד

על כל התורה חוץ משבת וס"ל לרמב"ם כרבינו ירוחם מובא בב"י ושו"ע יו"ד סי' ב' ס"ה ע"ש. אלא שהרב ב"י כתב שם באותו סימן החשוד לדבר חמור חשוד לקל היינו באותו מין עצמו כגון שחשוד לעשות מלאכה בשבת חשוד למלאכת יום טוב אבל לאכול אפי' איסורים קלים אינו חשוד וכן החשוד לאכול איסור חמור אינו חשוד לעשות מלאכה אפי' קלה וא"כ החשוד ליוה"כ אינו חשוד על התורה כולה מה שאינו נוגע למלאכה וא"כ הדבר צ"ע:

בשלמא חשו"ק לאו בני דיעה נינהי. הר"ש ריש מס' תרומות מייתי ירושלמי ממעט חרש ושוטה מתרומה דכתיב אשר ידבנו לבו והני לאו בני לב נינהו ובזה ממועט נמי קטן אלא למ"ד מופלא סמוך לאיש דאורייתא איצטרך איש למעט קטן מתרומה אפי' הגיע להפלאה ע"ש וממילא אינו ראוי לשליחות דבעי' גם דומי' דאתם. וא"ש לשון ש"ס לאו בני דיעה נינהי אבל מ"ש רש"י מאיש שה לשון זה צ"ע מנ"ל למעט חרש ושוטה מזה ואיך יוצדק לשון ש"ס לאו בני דיעה:

לאו בר התירא. כ' תוס' משו"ה לא אמר לאו בר שליחות לכלול גם עבד. והנה אי אמר לאו בר שליחות כדעת מג"א וב"ש אע"ג דהוא בר התירא מ"מ לשליחות לא הוה בר ברית א"כ ה"ל למימר לאו בר שליחות לכלול מומר ומאי אולמי' דעבד דכוללו יותר ממומר וי"ל עבד שכיח טפי ממומר:

לפי שאינו יודע ממי נוטלו ולמי נותנו כ' תוס' שצריך השליח להכיר ועיין ב"ש סי' קמ"ב ס"ק י"ט ובתשובה הארכתי למעיין היטיב בלשון ס' התרומה יבין לאשורו. כשהשליח אינו עוסק בענין גטו ומכיר האיש ואשתו אפי' ע"י שום מאן דהו ה"ל כמו אשתמודעינהי בחליצה פ' החולץ ושוב יכול לסמוך על הכרה זו להי' שליח בגט זה. אך כשכבר מביא הגט ואינו מכיר האשה אז צריך שני עדים כשרים הראוי' להתיר ערוה לעלמא. ועיין היטיב הסברא ברי"ף פ' החולץ גבי אישתמודעינהו. ואמנם בסומא אפי' ב' עדים כשרים לא מהני כיון דלרב ששת לא סמכינן אט"ע דקלא. א"כ מנא ידע הסומא שאלו ב' הם עדים כשרים ושאלו ג' הם דיינים. אמנם לרב יוסף סגי כמו בשליח פקח. והנה שם בב"ב קכ"ח ע"א ס"ל לרב ששת אפילו בעדות דאורייתא יכול סומא להעיד אמשמוש ידו מצרנהא דקרקע היינו אם אין מחלוקות בין התובע והנתבע רק מצרנהא דקרקע זה יכול להעיד אבל אי היה טוענים אני איני בע"ד שלך על זה לא יכול סומא להעיד אט"ע דקלא דלא ס"ל לרב ששת והנה למסקנא שם איתותב רב ששת דסומא פסול מגז"ה אפי' יכול לכוון הכל. והנה בשמעתין רב ששת לשיטתו לא הוה קשי' לי' מ"ט לא תנן תחילתו וסופו בכשרות משום דלדידי' סומא כשר מן התורה מה שיכול לכוון ולא מיקרי עד

פסול אך תחילתו וסופו בדעת שפיר ממעט סומא שאינו יודע ממי נוטלו ולמי נותנו וזה נקרא אינו בדעת כמו הידעתם את לבן בן נחור. אך למסקנא באיתותב רב ששת שם בב"ב קכ"ח דסומא פסול מן התורה קאמר רב אשי שפיר דה"ל למיתני תחלתו וסופו בכשרות ואימעט מומר דאינו בכשרות אע"כ מוכח אע"ג דפסול לעדות כשר לשליחות ומשו"ה תנן סופו בדעת וסומא הוה בדעת ע"י ט"ע דקלא וק"ל:

דף כג:

אין העבד נעשה שליח לקבל וכו' לשיטת הר"י מגא"ש צריך להבין איך יליף ר' אמי שליח קבלה ממתני' דמיירי בשליח הולכה וי"ל לשיטת ר"ח בתוס' קדושין מ"א ע"א ד"ה ושלח וכו' דס"ל מחד ושלחה נפקא כולהו א"כ מי שאינו ראוי לקבלה אינו ראוי להולכה ומדכשר להולכה במתני' ש"מ לקבלה נמי כשר. ור' יוחנן ס"ל מתרי ושלחה נפקא כפירש"י שם ולא קבלה והולכה אהדדי א"כ י"ל אינו נעשה שליח להולכה ולקבלה נעשה:

אין העבד נעשה שליח כ' תוס' דלא תנן עבד במתני' משום דהוה רבותא טפי בגוי שדעתו להתגייר וכבר נימול וגם קיבל מצות בפני ג' אך לא טבל דהשתא לא חסר מידי ואפ"ה פסול. ומורי בהפלאה בק"א דספר המקנה סי' ל"ה סעיף וי"ו כתב דע"י עבדו של עצמו יכול לשלוח גט דיד עבד כיד רבו ממש עיין שם. ועיין ש"ס ב"מ צ"ו סוף ע"א ובני אהובה כתב משום דכל דיני דמתני' שחרור שוה לגט משא"כ עבד לגט אינו שליח משא"כ שחרור ואולי נאמר אנן דבנכרי כלול מומר משא"כ בעבד אין מומר בכלל:

שתרמו את שלהן תרומתו תרומה. האריך רש"י דס"ל אין קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר ועוד הא כל נכרים נודרים נדרים כישראל. כוונתו מבואר תחלה כתב דתבואתו טבל דאין קנין לנכרי להפקיע ומ"מ עדיין י"ל אין לו תקנה לדבריו כי אינינו יכול להפריש על זה כתב רש"י דכיון שנודרים נדרים ונדבות ממילא תרומתו תרומה. ובזה נדחו דברי אבן עוזר או"ח סי' קפ"ט שרצה להוכיח מרפ"ב דקדושין דמומר בעל ברית הוא דאלת"ה לימא לר' שמעון אתם למעוטי מומר דודאי איתי' בתרומה דנפשי'. ולפע"ד אינינו ודאי נהי תבואתו טבל אבל אפשר הפרשתו אינו מחסר דהא בקרבנות כתיב מכם להוציא המומר א"כ אפשר בתרומה נמי:

מה אתם בני ברית. פירש"י מוהלים ובאים בברית מצות ולקמן פירש"י עבד בא בברית דכתיב מחוטב עציך. הנה באבן עוזר הנ"ל רוצה להוכיח דמומר הוה בעל ברית דבע"ז כ"ז ע"א קאמר איכא בינייהו אשה ולא קאמר איכא בינייהו מומר דהמול ימול איכא

ובריתי תשמור ליכא אע"כ הוה בעל ברית. ובמ"כ נתחלף לו ברית בברית התם מיירי מברית מילה ולא מברית תורה דאלו ברית תורה הרי גם אשה בברית תורה בפ' נצבים כי היכי דכתיב מחוטב עציך ה"נ כתיב טפכם נשיכם. אע"כ מברית מילה מיירי התם ומומר נהי ליתא בברית תורה הואיל ופרק עולה והוא בכלל שרש פרה ראש ולענה דכתיב התם. מ"מ בברית מילה איתי' בעל כרחו שהרי אות המילה חתום בבשרו. ולפע"ד כל עצמו לא נתקן לומר בני ברית כלנו יחד אלא להוציא מומר שבחדר בהמ"ז דלהוציא אומות עע"ז הי' סגי שלא לומר כולנו יחד רק יברך אותנו כמו שבירך אבותינו וממילא אימעט מי שאינו מזרע אבותינו ולמה לנו לומר כולנו יחד שנצטרך להוסיף תיבת בני ברית אע"כ משום בני אבותינו שהמירו ואינם בני ברית תורה. ואמנם בני ברית מילה הם ומילתם מילה. וברמ"א יו"ד סי' רס"ד סעיף א' פוסל מילת מומר ולפ"ז אותן האומנים רופאים המחללים שבת בפרהסיא בכתיבה ובהבערת טאבאק והם מוהלים צריך להטיף דם ברית מהתינוק אמנם לפמ"ש אני עני ליתא כי הוא בברית מילה עכ"פ ומ"מ שומר נפשו ירחוק מהם ויראה למצוץ דם אחר מילתם:

מה אתם בני ברית כ' תוס' לר"ש נפקא מיני' ובי' כיון דשליחות מתרומה ילפינן מסתמא לא ילפינן אלא דומיא דתרומה. הקשה פנ"י א"כ אתם למה לי נאמר כן בגט דומיא דגירושין. ולפע"ד זה תליא אי אמרינן בבנין אב דן מינה ומינה או אוקי באתרא ועיין בזה היטיב בכללי שבסוף ספר באר יעקב. ותוס' תי' שפיר דר"ש ס"ל דן מינה ומינה ולא צריך אתם. ור' ינאי דמייתי מאתם היינו למ"ד דן מינה ואוקי באתרא. ולפי זה למאן דסבירא להו דן מינה ומינה וגם דריש אתם ע"כ צ"ל מדן מינה דגט לא הוה ממעטין מומר לשליחות דהרי בר גירושין היא איצטרך אתם למעט מומר שאינו בן ברית:

הקשה פנ"י מנ"ל ללמוד מתרומה שאני תרומה שכן קודש אבל גירושין דחול אפי' נכרי יהיה שליח. ולפע"ד נהי בתחילה הוה ס"ד למיפרך מה להנך שכן חול דהוה ס"ל דיותר יש לעשות שליח לדבר חול מ"מ שוב דמסקינן בקדשי מקדש שכן רוב מעשיהם ע"י שליח חזינן דאדרבא יותר יש לרבות שליחות בקודש יותר מבחול ולא פרכינן ולדעתי בזה טעה רב אשי בב"מ ע"א ע"ב. ומסקינן בדותא היא כסברתי:

ונעשה כמי שהקנה לה א' מאיבריה. הוקשו לרבותינו בעלי תוס' דזה אינו דומה לחצי עבד וחצי בן חורין דגטו וחצי ידו באין כאחת אבל הכא אלו שחרר רגלו והניח גט על ידו מי משתחרר והלא ידו כולו לרבו. ואמנם בחי' למס' חולין בארתי דכח העובר מתפשט כל אבר באבר הדומה ויונק ממנו אע"ג דמסיק התם מבלבל זרעי' דאלת"ה קיטע יוליד קיטע מ"מ כן הוא א"כ בכח יד השפחה יש בה כח יד עובר המשוחרר

וגיטו וידו באין כאחד ושם בארה. ועיין רא"ש בשם ה"ג למיכרך גט בכלי ולשלחו ע"י ערל ולכתוב לשליח ישראל שהגאונים פסלו והה"ג מתיר בדיעבד משום דקיי"ל כר"ש בשמות מובהקים והרא"ש לא ידע טעם לאסור לכתחילה. ובהג"א כ' עכ"פ ע"י ב"ד מותר לכולי עלמא שהב"ד יעשה שליח וכן הוא במרדכי והר"ן הקשה מאי שייטי' דר"ש דשמות מובהקים הכא ולדידי נמי קשיא מאי ענין למיכרכי לגיטא במנא ולומר לגוי הולך מנה לפלוני. והגאון מו"ה אלי' אלפנדרי בס' מכתב מאלי' בשער שליחות סי' י"ג כתב משום דהוה ממנה שליח שלא בפניו והדר דחי דה"ג סובר ממני' שליח שלא בפניו שוב כתב משום דהגוי הוה קוף בעלמא והשליח הנוטלו ממנו ה"ל כטלי מע"ג קרקע וס"ל דכשם דהאשה לא יטלנו מע"ג קרקע ה"נ השליח להולכה ע"ש. וכל זה דוחק ולא מתורצא כל הקושיות הנ"ל ולפע"ד כפשוטו עיקור טעם האיסור דלמא אתי למיסמך על הגוי ולעשותו שליח ממש ע"כ לא מיבעי' אם אומר לו הולך גט זה לפלוני פשיטא איכא למיגזר ששלחנו לאשה ממש. אלא אפי' אומר לו רק הולך כלי זה והגוי אינו יודע שהוא גט מ"מ פסלוהו ר' חנניא גאון. והה"ג מתירו בדיעבד כר"ש דלא חייש בשמות מובהקים דלמא אתי ומיסמך עלייהו אבל לא לכתחלה. וכ' רמ"א שמעולם לא ראה נוהגים כן ולפי הנ"ל אפשר דוקא ע"י שליח גוי המביא בידו ממש איכא למיגזר אבל לשלחו על הדואר אפשר בשעת דחק גדול לא שייך כנ"ל וכבר הארכתי בתשובה:

נאמנת להביא את גטה. חמותה ובת חמותה וכו' בש"ס מפלגינן בין א"י לחו"ל והקשה רשב"א הא עכ"פ מרויחין להוציא שונא מתוך ביתה. ותי' רשב"א דלא מרויח בזה שישא הבעל אחרת. נמצא אין שום נגיעה ולא שום הנאה רק נחשדת והעיד שקר לנקום נקם. והנה עיין שו"ע חו"מ רסי' ל"ג והוא משנה ערוכה. וצ"ל כמ"ש מהרש"ל בתשובה סי' ל"ג דוקא שונא כל דהוא שלא דבר עמו ג' ימים מחמת איבה הא דמעיד אבל שונא מוחלט חשוד להעיד שקר ואיהו מייתי ראי' מקושי' תוס' ישנים דמייתי מהרש"ל בחכמת שלמה בסנהדרין ט' ע"ש. וממשנתינו לא מייתי ראי' צ"ל דס"ל דיש לדחות דהכא משום נגיעת הנאת ממון נחשדו אבל לפמ"ש בשם רשב"א דהכא ליכא נגיעה דא"כ מה בין א"י לחו"ל אע"כ משום שנאה נפסלו ש"מ כמהרש"ל. וכבר כתבתי כן על גליון שו"ע שלי:

דף כד.

שהכתב ופה מוכיח. כ' רש"י ואביי ס"ל מה בין פה דגט לפה דמיתה יש לפרש דאביי ס"ל טעם היתר עגונה משום מילתא דעבידא לגלוי והסביר הרמב"ם סוף הל' גירושין חזקה על העדים שלא ישקרו בדבר שאפשר שיתברר שקרם. והנה אפ"ה אמרינן הני

חמשה נשים מחמת שנאתם נחשדות שיעידו לשקר בדבר שחזקתן של שארי עדים לא יעשו כן וזהו במיתה ובגט ג"כ ע"א וקרוב נאמן משום חזקה מידק דייק מעיקרא ולא משקר כדלעיל ג' ע"א ועל זה קשה מה בין פה דגט לפה דמיתה למה לא נימא גם בגט מחמת שנאה תעשו נגד החזקה דמידק דייק ומשני הכתב מוכיח דכולי האי לא חציפא לזיופא. ואך רב יוסף ס"ל בעדי מיתה אין הטעם משום פה דעד דעבידא לגלוי אלא איתתא מידק דייק אבל פה דעד ליכא וא"כ הכא כתב ופה מוכיח וק"ל:

אשה מכי מטי גיטה לידה איגרשה. מכאן כתב רמב"ם דאשה שבאת וגיטה בידה לא צריכא קיום חזקה לא תקלקל את עצמה ועדים כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואין האיסורים כממון. וכ' ה"ה שהרי באיסורים אשה שהוחזקה א"א ואומרת גרשתני נאמנת. והקשה לח"מ התם משום אין אשה מעיזה פני' וה"נ בממון חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בע"ח. ופשוט כי זה גופא הוא כוונת ה"ה הלא ב' חזקות אלו שוות הם אין אשה מעיזה פני' בפני בעלה ואין אדם מעיז פניו בפני בע"ח. עיין כתובות י"ח ע"א תוס' ד"ה חזקה וכו'. והנה חזקה דאין אדם מעיז פניו בפני בע"ח או חזקה אין אדם תובע אא"כ יש לו שהוא ג"כ מטעם העזה מ"מ אינו מועיל להוציא ממון אלא להחזיק ממון ואלו אמרה גרשתני נאמנת לגמרי להרמב"ם ש"מ שאני איסורא מממונא ועיין היטב לשון חלקת מחוקק סי' י"ז סק"ב בסופו. והראב"ד ס"ל דאשה שגיטה בידה צריכה קיום ודקאמר ש"ס מכי מטא גיטה לידה כבר אגרשה לה ושוב לא יועיל בפ"נ ובפ"נ כי לשליח האמינו ולא לבע"ד ודוחק. ורשב"א פי' הכא תנן ובלבד שתאמר בפ"נ משמע אם לא אמרה אינה מגורשת וזה ליתא שכבר היא מגורשת אלא שאין אנו מאמינים לה עד שתקיימנו אבל לכשתביא ראי' היא מגורשת למפרע. והקשה רשב"א אהרמב"ם מפ"ב דכתובות אם הוחזקה א"א אינה נאמנת לומר גרושה אני. והקשה כ"מ וב"י מה ענין לדהתם הרי הכא גיטה בידה. ולפע"ד הנה הרמב"ם כתב חזקה אין אשה מקלקלת פי' שתחוש למה שאפשר להיות שיבוא הבעל ויברר הזיוף ותהיה מקולקלת ועל סמך חזקה זו אנו מאמינים לה. והנה פ"ב דכתובות אמרי' אם הוחזקה א"א אינה נאמנת ופריך הא אשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת ומשני ה"מ בפניו אינה מעיזה אבל שלא בפניו מעיזה ע"ש ואי ס"ד מאמינים לה עתה אחזקה שתדאג מה שעתיד להיות א"כ ה"נ נהי עתה שאין הבעל כאן מעיזה מ"מ חזקה שתחוש שיבא הבעל ולא תוכל להעיז בפניו ותאומן אע"כ צ"ל אינה חוששת אלא למאי דקמה ולא על העתיד לבוא א"כ ה"נ זו היא קושי' הרשב"א:

והא לא חזרה שליחות אצל הבעל. פירש"י דהיא נעשית בעלת דבר וס"ל לרש"י דכזה אין ספק דבטל. עד כאן לא מספקא לש"ס לקמן אלא בשליח הולכה שנעשה שליח קבלה

דסוף סוף הוא שליח בהא מספקא לש"ס וכמ"ש תוס' דאותו הטעם אינו ברור כל כך אבל הכא שנעשית בעל דבר בזה ברור דבטל השליחות:

משום חצרה הבא לאחר מכאן. הקשו תוס' לימא שעשאה שליח קבלה קודם כדלקמן ס"ג ע"א. וי"ל בשלמא לקמן הוא עשה שליח להלכה והיא לקבלה ושכיחא שקדמה שליחות דידה לדידי' אבל הכא שניהם בעיר א' ונותן גט מידו לידה אלא לצעורא ולאטרוחה הטריח עלי' לילך למקום פלוני לב"ד פלוני ולעשות שם שליח קבלה ואיך יעלה על דעתה להקדים ולעשות שליח קבלה דידה טרם שהתנה עמה שטות זה ודוחק לאוקמי מתני' בהכי:

ומשוי ב"ד שליח וליתבו' נהליך. עיין תוס' ומהרש"א והדבר פשוט מאד דפליגי לישנא קמא ולישנא בתרא לחומרא ומשו"ה פסקוהו הפוסקים. והוא כי כל שליח אומר בפ"נ בשעה שגט יוצא מתחת ידו ובשעת גירושין. אך הכא בלישנא קמא א"א לקיים שניהם ע"כ כ' תוס' שאומרת רק בשעת גירושין ולא בשעה שיוצא מתחת ידה כלל אך לישנא בתרא ס"ל דא"א לשנות מתיקון חכמים אלא תתננו לב"ד ותאמר בשעה שיוצא מת"י בפ"נ ושוב עשה ב"ד שליח והוא אומר בשעת גירושין שליח ב"ד אני והוא במקום בפ"נ וא"כ מתקיים תרווייהו וק"ל. והקשה ר"ן א"כ מאי קמ"ל ותי' הוה סד"א דלא צריכא לומר בפ"נ דלהימנא במגו דאי בעי שתקה ולא אמרה שהיא שליח הולכה ולא צריכה קיום לרמב"ם קמ"ל. ואמנם להראב"ד צ"ל קמ"ל דס"ד אשה עצמה המביאה גיטה לא שכיחא ולא גזרו בה רבנן קמ"ל שלא תחלוק בשליחות. מיהו זהו אתמר לעיל לרבה אבל לא לרבא ועמ"ש לעיל גם לרבא איצטרך דהוה סד"א בפני נחתם סגי' ולא שייך אתי לאחלופי כיון דאשה מביאה הרי יש היכר עיין לעיל ג' ע"א תוס' ד"ה כיון דאלו אמרו ידענו וכו' וק"ל:

אודה לה' אשר שמן ששון משחני בחי' פרק שני שמן ראש אל יני' ראשי בחי' פרק שלישי:

כל גט שנכתב שלא לשם אשה פסול. לפי מאי דקיי"ל ריש מס' זבחים דגט סתמא לאו לשמה קיימא ממתני' דלקמן הכותב טופסי גיטין ולכמה פוסקים צריך לומר בפיו הריני כותב לשם וכו' א"כ עדיפא מיני' ה"ל למתני כל גט שלא נכתב לשם אשה פסול. אלא משום דמתני' על דרך יתר ויתר נקט בהדרגה על כן מתחיל בנכתב שלא לשם אשה ומוסיף והולך עד דנקיט לבסוף הכותב טופסי גיטין שהוא שלא נכתב לשם אשה יתר מכן כתב לגרש את אשתו ונמלך וכו' עיין לקמן ל"ב ע"ב רב ששת ס"ל אינו חוזר ומגרש בו ולשיטת תוס' ד"ה התם וכו' גם ר"נ מודה אם ביטלו בפירוש אינו חוזר ומגרש בו

ע"ש. וא"כ צ"ע בשמעתין כיון דנמלך ונותנו לחברו אין לך ביטול גדול מזה ואפי' הוא עצמו אינו יכול לחזור ולגרש בו וא"כ מ"ט נקיט חברו משום שנכתב לשם רחל לא מינתיק ללאה והלא אפי' לרחל גופא פסול. ומיהו בהא י"ל דהאי דנתבטל הגט בדיבורו רוצה לומר דהוה כנכתב שלא לשמה כ"א סתמא וכאלו בטל צוואתו וה"ל שלא לשמה וכן משמע בתוס' שם ד"ה רב ששת וכו' ע"ש. וא"כ הכא במשנתינו דוקא נקיט בהדרגה ועדיין לא קמ"ל דסתמא פסול לא הו"מ למיתני הך עד דתנן הכותב טופסי גיטין וממילא שמעי' דמבטל גיטו הוה סתמא ופסול ולק"מ. אך הא קשי' טובא ליתני יתר מכאן בטל את הגט לא יתננו לה. והתוס' הקשו ליתני יתר הכותב תורף גיטין ותי' אינו מובן. וכתב פנ"י דכוונתם כיון דאסור לכתוב תורף ע"כ באיסורא לא מיירי ונכון הוא. אבל הנ"ל קשה דליתני יתר עליו ביטל גיטו דליכא איסורא. ויותר קשה לי כי האי גונא לקמן במתני' ע"א ע"ב הרי הגט בטל עד שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו ולמאן דלא בעי שליחות טעם הביטול משום דהוה סתמא כמ"ש תוס' בעירובין י"ג סוף ע"א ע"ש. וא"כ ליתני הא יתר מכאן אמרו לו נכתוב גט לאשתך וכו' כמתני' לקמן ע"א ע"ב דליכא איסורא ואשמועי' דסתמא פסול וצע"ג לכאורה. וקצת היה נראה ליישב גם קושי' תוס' דלא תנן יתר הכותב תורף גטין דצריך להבין במשנתינו נקיט אמר ללבלר לאיזה שארצה ולא נקיט איזה שתצא בפתח תחלה. נראה מזה דהתנא לא הכניס עצמו בברירה דתלוי בדעת אחרים ולא רצה לשנות משנתו אלא בתולה בדעת עצמו. וקשה אכתי מה הועיל הלא נקיט אמר ללבלר והרי הלבלר הכותב לשמה כותב על דעת מי שירצה הבעל וה"ל הסופר הזה תולה עצמו בדעת אחרים היינו דעת הבעל. וצריך לומר דזה ליתא דלאו בדעתו דסופר תליא מילתא אלא עד שישמע מפי הבעל ועל דעתו של בעל ואי לאו הכי ה"ל שלא לשמה היינו כאלו כותב סתמא דעתו של סופר אינו כלום נמצא מרומזים כאן כל הדינים הנ"ל וצ"ע:

ודע עוד צל"ע בהא דמייתי תוס' מש"ס סוטה אי מינתיק מרחל לא הדר ומנתיק ללאה. וק' אמאי לא כיון דאמרינן גט שנכתב לשמה אי מבטל לי' בטול לשמה כיון שעדיין לא נגמר מעשי נתינה כמ"ש תוס' לקמן ל"ב ע"ב ד"ה רב ששת. והה"נ במגילת סוטה אי מבטל לה טרם גמר מעשה מחיקה בטיל לי' לשמה דילה. וה"ה אי מינתקה מרחל בטיל לשמה ונשאר סתמא וכיון בסוטה מסתמא כשר א"כ מ"ט לא הדר ומינתיק ללאה בשלמא אי נימא לא יכול לבטל ולעקור לשמה דבתחילה לק"מ אבל להנ"ל דיכול לבטל לשמה דילי' א"כ נשאר סתמא ואמאי לא יתכשר ללאה. ועוררני תלמיד א' כיון בשעת כתיבה לשם רחל לא הוה ראוי ללאה עד שינתק שם רחל ממנו ויבטלנו ה"ל מחוסר

מעשה בין כתיבה למחיקה בסוטה וה"ה בגט בין כתיבה לנתינה. וזה הולך על דרך שכתבתי לעיל בהא דר"פ כיסוי הדם מחוסר פדיון הוה מעשה בגופו משום דבדיבורם עביד מעשה לשנותו מקדשים לחולין ה"נ בביטולו עביד מעשה לנתקו מרחל ולשוי' סתמא וה"ל מחוסר מעשה:

דף כד:

הא קמ"ל דאין ברירה. ענין ברירה לכאורה אחין שחלקו אמרי' איגלאי מילתא דקמי שמי' היה גלוי וידוע שחלק זה מעולם של זה הוא. וכן איזה שתצא בפתח תחלה אם תצא זו בפתח אמרי' קמי' שמיא גליא שזו היא שעתידה לצאת תחלה בפתח וכן כל כיוצא בזה. וכ' תוס' בתמורה ל' סוף ע"א בשם הרמ"ר דלא שייך ברירה אלא בדבר שלא נתברר עדיין ולא ניכר מעולם דאז שייך לומר כנ"ל הוברר שקמי' שמיא היה גלוי שכך הוא מעולם אבל דבר שכבר היה מבורר פ"א ונתערב לא שייך לומר שזה היוצא הוא של פלוני ועיין הבנת דבר זה בתוי"ט פ"ו דדמאי משנה ז' ורבים משתבשים ומחבילים בזאב שנכנס בין הטלאים ולא ידעו ולא יבינו כי בדבר הניכר בעצמותו שזאב דרס א' אעפ"י שאין אנו יודעים מי הוא אין שייך לומר הוברר שהנדרס יפרוש וכבר מחו להו אמוחא בטהרת הקודש בזבחים ע"ב ע"א ע"ש ואין להאריך במשבשים. והנה באומר לאיזה שארצה אגרש בו וכוונתו כתוב היום לאיזה שארצה לגרש מחר שייך שפיר ברירה שאם ירצה מחר לגרש הגדולה נאמר הוברר למפרע דקמי' שמיא גלי' מעולם שיתן בלבו מחר לגרש הגדולה. אך רש"י בזבחים פי' לאיזה שארצה אין ברירה דדלמא אתמול בשעת כתיבה היה דעתו לאחרת משמע אי יש ברירה אמרינן הוברר בשעה נתינה שלמפרע אתמול בשעת כתיבה היה דעתו על זו שנותן היום וזה א"א לדעת הרמ"ר הנ"ל שמוכרח לכאורה ואין דרך לינטות הימנו וא"כ כיון שכבר חשב בשעת כתיבה על מה שחשב איך נאמר על זה הוברר ואי נימא מסתמא נימא מה שמחשב היום היינו דעתו של אתמול א"כ אין כאן מקום לברירה אלא כמו וכבר בא חכם בעירובין ל"ו ע"ב וצ"ע:

בעדי מסירה ור"א היא פי' רמב"ן כאומר הלא מתני' בלא"ה ר"א דבעי כתיבה לשמה א"כ הרי מיירי מן הסתם בע"מ. אבל ה"ה לר"מ אי אירע דיש לה עדים ולעולם לא בעי מוכח מתוכו דלא כהתוס' דהוצרכנו לדחוק בהא דב"ב ב' יב"ש אין מגרשים אלא זה בפני זה דאתי כר"א ובע"מ ואין מכירין האשה ע"ש בדוחק גדול. ולשיטת רש"י דלא בעי מוכח מתוכו לר"מ א"כ סוגי' דב"ב כר"מ אך התוס' מוכרחין לשיטתם משום דס"ל לעיל ד' ע"א ד"ה דקיי"ל וכו' דפשיטא להו דלר"מ נמי בעי' עדי מסירה בכל גט א"כ קשה שפיר

מה צורך לומר בע"מ ור"א היא הא גם לר"מ ע"מ בכל גט אע"כ לר"מ אע"ג דאיכא ע"מ מ"מ כיון דהחתימה כרתי בעי' מוכח מתוכו. וכבר כתבתי לעיל דלרי"ף ורמב"ם ורוב ראשונים דלר"א עדי חתימה נמי כרתי בלא ע"מ וע"מ נמי בלא ע"ח א"כ ע"כ לית לי' כר"ת דלר"מ בעי ע"מ עם ע"ח דאין דבר שבערוה פחות משנים דא"כ לר"א נמי צריך ע"מ עם ע"ח וא"כ ע"ח נמי כרתי שהרי ע"מ לחודי' כרתי אע"כ ע"ח בלא ע"מ וה"ה לר"מ. ולפ"ז להרי"ף דלר"א ע"ח כרתי ולית לי' כר"ת אין הכרח לשיטת תוס' ולדוחקם בשמעתין אלא נימא לר"מ וה"ה לר"א בע"ח לא בעי מוכח מתוכו והא דאמר בע"מ ור"א היינו משום דלר"מ לא שכיח ע"מ ומשנתינו בלא"ה כר"א ועיין לעיל כ"ג ע"א תוס' ד"ה אימא וכו'. וכמ"ש לעיל בשם רמב"ן הארכתי בזה משום דלפי הנראה לא עמד בזה הרב ב"ש סי' ק"ל בסוף סק"ג ע"ש. ועיין לעיל ג' ריש ע"א לק"מ קושי' תוס' לשיטת רש"י דלא בעי' מוכח מתוכו וכבר כתבתי בזה לעיל שם ע"ש:

דף כו.

הכותב טופסי גטין עיין לעיל כ"ד ריש ע"ב הקשו תוס' בסוף הדיבור דה"ל למיתני יתר ע"כ הכותב טופסי גטין ע"ש וי"ל דהרשב"א לעיל כ"ב ע"ב מוכיח דלולי משום לשמה לא הוה בעי' ציווי הבעל בכתיבת הגט דאי ס"ד צריך כמ"ש תוס' שם א"כ מאי מוכיח רבא מטופסי גטין דסתמא לאו לשמה קיימי מנ"ל הא דילמא משום ציווי הבעל שלא צוה לכתוב אע"כ לא בעי' ציווי אלא משום לשמה ע"ש. ועיין היטב בטהרת הקודש בזבחים ג' ע"א שם. ולפע"ד יש ליישב ולומר כיון דאיכא תקנת עגונות לכתוב טופסי גטין אי ס"ד דליכא אלא משום שליחות היה להם לחכמים לתקן שכל הסופרים הם שלוחי ב"ד או דבעל כמו שהקנו לבעל ממון דהאשה שהיא נותנת שכר כדלעיל כ' ע"א ואין לומר משום דאיכא נמי משום קטטה משו"ה לא תקנו רבנן מידי תינח בשמו ושמה אבל בהרי את מותרת מאי איכא למימר. אע"כ משום דסתמא לאו לשמה קיימי והרי חזינן בזבחים דסתמא לשמה קיימי תקנו ב"ד ששוחט סתם על דעתם ומשא"כ בגטין משום דסתמא לאו לשמה קיימי ושפיר הוכיח רבא ואש"נ דצריך לאתויי הא דצריך שיניח מקום הרי את מותרת ע"ש בזבחים בתוס' שנתקשו בזה והא"ש. ולפ"ז ממילא א"ש דלא מייתי לעיל יתר על כן הכותב טופסי גטין וכו' משום דהשתא דלא תיקנו רבנן שיהיה כל הסופרים שלוחי ב"ד א"כ אין כאן יתר דהא אסור לכתוב בלא ציווי בעל אפי' הוה סתמא לשמה וא"כ לכאורה מוכח מכאן דבעי' שליחות דא"כ קשי' מ"ט לא תנן יתר על כן הכותב טופסי וכו'. אלא שיש לפקפק אהנ"ל דלא דמי' לזבחים שהזבח לפנינו

והב"ד עשו שליח לכל מי שישחוט סתם ע"ד ב"ד אך הכא עדיין אין כאן בעל שיצוה והב"ד עשו שליח לכל מי שעתיד לבקש גט יהיה זה שלוחו למפרע זה תליא בבחירה וכיון דבדאורייתא אין ברירה לא הו"מ ב"ד לתקן כן וא"כ הוכחת רשב"א במקומה אם לא נאמר רבא אליבא דשמואל הוכיח דאמר וצריך שיניח הרי את מותרת לכל וס"ל לרבא אליבא דשמואל אפילו בדאורייתא יש ברירה כדס"ל בגיטא דשכ"מ כמ"ש תוס' לעיל כ"ה ע"ב סוף ד"ה דברי ר"מ וכו' ע"ש:

טופסי גטין. ע' תוס' ר"פ י"א דמנחות. ובערוך ערך טפס ראשון ובערוך טפס רביעי שם ומ"ש שם במוסף ערוך ועיין תוס' יו"ט משנה ה' פ"ט דגטין תבין כי טופס איננו שם פרטי לטפלו של גט ושטר אלא הכל קרוי טופס וכדמשמע ג"כ בשמעתין בלשון תוס' ד"ה וצריך וכו' ע"ש. וכל שטר וגט נחלק לגופו של גט שהוא התורף והטפל ואינו גופו. והכותב שניהם ביחד ללא צורך רק שיהי' לח לציר בעלמא נקרא טופס. ע"כ לר"מ דלא בעי לשמה א"כ כל הגט גופו וטפילו נקרא טופס. וזה לשון המשנה הכותב טופסי גיטין פי' שכותב לו גיטין שלמים לטופסי' בעלמא עד שיצטרך להם צריך שיניח וכו' משום קטטה וכדלקמן. אך לר"א דמסברת חוץ אין כותבי' הסופרים גופו של גט בשום פעם דהרי ספרי דדיינא מגמר גמירי וידעו דבעי' לשמה. וא"כ גיטין סתם טופס שלהם הוא מה שאיננו גופו של גט ורגיל בלשון מכילתין טופס ותורף אע"פ שאין טופס היפוכו של תורף אלא ממילא כן הוא שאין הסופרים כותבים בטופס מה שהוא עיקרו של גט. ומשו"ה לא תנן נמי במתני' צריך שיניח הרי את מותרת וכל כיוצא בזה שזה לא עלה על דעת הסופרים אך שמו ושמה הוה ס"ד דלא בעי למכתב כלל כדעת קצת הפוסקים דוקא שינה שמו ושמה פסול אבל לא כתבו כלל כשר לר"א דלא בעי מוכח מתוכו עיין לעיל בתוס' כ' ע"א ד"ה הא בעי' וכו' ועיין היטב רמב"ן שם וקמ"ל משנתינו דנהי אפי' לא כתבו כלל אלא סתם גרשתיך מגורשת מ"מ אי כתבו שלא לשמה פסול ואתא שמואל לאשמועינן שיכתוב שמו ושמה לשמה לא סגי בהכי עד שיכתוב גם הרי את מותרת לשמה לאפוקי מירושלמי דשמעתין דס"ל לר' ירמי' נהי אי לא כתב שמו ושמה אז צריך לכתוב שאר התורף לשמה. אבל כשכתב שמו ושמה לשמה תו לא צריך קמ"ל שמואל תרווייהו בעי' וכבר כתב כן בהג"א פ"ב אדברי הרא"ש סי' י"ז ע"ש. ודברי פני משה בפי' הירושלמי אינם מבוררים ע"ש:

מקום שמו ושמה. בהג"א פ"ד ברא"ש מוכיח מכאן דלא בעי שם העיר לידה או דירה מדלא הזכיר במתני' ויש לדחות דהוה בכלל שמו ושמה כמו אנא אנדליכאי נהרדעי. וקצת מוכח כן דאל"ה לא שייך קטטה אי לא נזכר שהוא פלוני מעיר פלוני אע"כ צריך

לכתוב והיא בכלל שמו ושמה דמתני'. אך צ"ע דהא עמידת הסופר והעדים בודאי צריך לכתוב בהיני ושולי ואמאי לא נזכר זה במתני' וצ"ע. וזה ראי' לתוס' לקמן פ' ע"א אבל הפוסקים פסקו דצריך וכן נוהגים:

ומקום הזמן דעת הפוסקים דזמן נמי בעי' לשמה ואע"פ שנתקשה ב"י בטעמו מ"מ פשוט שהטעם כיון שהצריכוהו רבנן יהי' מאיזה טעם שיהי' והכשרו של גט תלוי בו ה"ל בכלל וכתב לה ונהי אם לא כתב ה"ל מג' גיטין פסולין דר"א מכשיר מ"מ כשנכתב צריך לשמה וכ"כ רשב"א לעיל דף ד' ע"א מודה ר"א במזוייף מתוכו דחתימת לר"א ה"ל מכלל כתיבה ופסול שלא לשמה. ועי' לשון רש"י רפ"ב ד"ה שיטה א' וכו' ועיין הג"ה אשר"י פ"ב אדברי הרא"ש סי' ר"ג ע"ש. ולפ"ז נ"ל לאו בשופטני עסקינן שיכתוב הסופר זמן ואינו יודע אם יארע שום מעשה באותו היום מגירושין או הלואה ומקח וממכר אך כותב כללא קמא ושביק פרטי בתרי כגון אנו שכותבים לבריאת עולם כותב שנת ה' אלפים ה' מאות ושביק הפרט האחרון לכיזדמן יוסיף יומו הפרטי אפ"ה פסול כיון שהתיבות הללו נכתבו שלא לשמה בגיטין וגזרינן שטרות אטו גיטין. ומ"ש תוס' ד"ה קא וכו' ע"ש ג"כ כוונתם י"ל כך כיון דידעינן דצריך זמן א"כ הרי הוא מעיקרו של גט כמו והרי את מותרת ולא הוה צריך למיתני דממילא ידעינן דאפי' כותב כללא קמא נמי פסול שלא לשמה:

ר' יהודה פוסל בכולן. למאן דמוקי מתני' במחובר כר"ח וחתמו אתורף קאי וגזר ר' יהודה טופס אטו תורף א"כ כש"כ בשמעתין בטופסי גיטין דאיכא למיגזר טפי וקמ"ל דגזר הכא אפילו שטרות אטו גיטין משא"כ לעיל במחובר לא גזרינן שטרות אטו גיטין. אך בירושלמי קאמר טעמא דר' יהודה משום דאמר רבא דחלק כל שהוא בשטר פסול פי' משום דיכול לזייף והכי קיי"ל בשו"ע חו"מ. ונ"ל דהכא ר"ל שמא יטעה הסופר בשיעור הנחתו כדי צורך הטורף ולא מצמצם ולבסוף כיזדמנו לו שמות האנשים לא ימלא המקומות הפנוי' וישאר ריוח וחלק אפי' כ"ש ולא ישגיח ויהי' הגט או השטר פסול משום יכול לזייף. עיין לעיל כ"ב ע"ב וצ"ל הכא גריע טפי התם ניכר שנכתב על כתב שיכול להזדייף ורמי אדעתי' ומדכר משא"כ הכא ע"ש בתוס':

ר' אליעזר מכשיר בכולן. עיין ש"ך חו"מ סי' מ"ח סק"א דהרמב"ן פסק להלכתא כפי' רש"י דר"א אינו מכשיר בשטרות אלא טופס ולא תורף וס"ל גם בטופס שייך מחזי כשיקרא כיון שכותב גירש או קנה או לוה והכל שקר ושפיר פריך ש"ס מדר"פ אשרתא. אך קושי' ב' של תוס' קשה דא"כ אפי' הלכה כרבנן נמי הו"מ להקשות. י"ל עפ"י מ"ש ב"י סי' ל"ט והביאו ש"ך שם סימן קל"ח דוקא בכתיבה לא חיישינן למיחזא כשקרא אבל בחתימה חיישינן ונחלקו עליו ע"ש. ומ"מ סברא היא לומר בשטר שהוא פטומי מילי

בעלמא לא חיישינן לשקרא אך לר"א דלא בעי עדים אלא בעידי מסירה סגי א"כ כתיבת השטר אינו פטומי מילי בעלמא דהרי יכול למוסרו בעדים א"כ אפשר אפי' בטופס חיישינן לשיקרא והא"ש דלא בעי למיפרך מת"ק אדר"פ דלמא ר"מ היא וכתיבה הוה פטומי מילי בעלמא משו"ה פריך בתר דקאמר הלכה כר"א וזה מדוקדק מאוד בש"ס לקמן דפריך מר"נ מצאו באשפה ואפי' רבנן לא פליגי וכו' דמה צריך להא הלא גם מר"מ מוכח דלא חיישינן למחזי כשיקרא אע"כ משום דה"א לר"מ דבעי חתימת עדים לא מיחזי כשקרא משא"כ לר"א וא"ש. ולפ"ז לרב דאמר לקמן אין הלכה כר"א כשאר בשטרות ובעי' עדי חתימה לא הוה צריך לומר ליתא לדר"פ דבשטרות בעי' עדי חתימה ולא מיחזי כשקרא אך האמת קאמר דליתא לדר"פ ולפ"ז לרב איתא לדר"פ ומיושב קושי' תוס' ד"ה ליתא לדר"פ שהקשו מכתובות והא"ש. מיהו בלאה"נ נ"ל אי לאו מתני' ר"א לא הו"מ להקשות אדר"פ די"ל ר"א מכשיר בטופס ולא בתורף וכפי' רש"י וראב"ן ואי משום דה"ל לסדר דברי ר"א בין ת"ק לר' יהודה כמ"ש תוס'. נ"ל זהו דוקא אי טעמא דת"ק נמי משום לשמה ובדין אפילו טופס נמי לא לכתוב אלא משום התקנה ועל זה הוה שייך למתני' ר"א ואח"כ ר' יהודה כמ"ש. אך למ"ד ת"ק ר"מ ובדין היא אפי' תורף לכתוב ואיסור טופס משום קטטה. ור"י ור"א ס"ל משום לשמה א"כ אין שייכות לר"א עם ת"ק ומשו"ה לא הו"מ להקשות אי ת"ק ר"מ אלא דוקא אי ת"ק ר"א. והנה הרמב"ם פסק בגיטין לא גזרינן טופס אטו תורף כת"ק וכ' הראשונים הטעם דסתם מתני' דהכל כשרים לכתוב הגט אתי' כוותי' ועיין רשב"א לעיל שם. ובהל' מלוה ולוה לא כתב רמב"ם כלום מטופס שטרות ומשמע אפי' תורף מותר. ונראה מדתנן אין כותבין שטר למלוה אא"כ לוה עמו וכ' ה"ה פכ"ז ממלוה דחיישינן לערמה עיין ש"ך סי' ל"ט סקל"ח משמע הא אי אין מלוה מצוה מותר לכתוב בתורף בלי עדים וראה רבי דבריו של ת"ק בגטין ושנאה סתם במשנת הכל כשרים לכתוב. וראה דבריו של ר"א בשטרות וסתם כוותי' באין כותבין שטר למלוה ועיין תומים שם:

חוץ מגטי נשים. כ' תוס' וא"ל בשחרורי עבדים נמי פסול. נראה ס"ל להתוס' בפשיטות בקידושין ושחרור בתרווייי' תורף פסול משום שלא לשמה ובטופס פשיטא להו דבקידושין אין לפסול בדיעבד דלא גזרו להקל ולהתיר א"א לעלמא וס"ל דאפי' בדיעבד פסול בגטין דלא כהרא"ש. וא"כ אי ס"ד בשחרורי עבדים גזרינן טופס אטו תורף ה"ל מילתא דליתא לא בקידושין ולא בשטרות ולחשבי' בהדי דברים דשוו ג"נ ושחרורי עבדים לר"א כנלע"ד. וא"כ להתוס' לא הוזכרו קידושין ושחרור במתני' דדינם משונה משטרות ומג"נ משא"כ לרש"י הם בכלל שטרות דר"א מכשיר בכולן:

מדסיפא ר"א רישא לאו ר"א. וכן נדחקו לקמן תרי תנאי אליבא דר"א. וצ"ע מאי דוחקין ולא נימא רישא ר"ש שירד לשיטתו של ר"א לעיל יו"ד ע"ב. מיהו בהא י"ל בהס"ד דלא הוה מסיק אדעתא תקנת הולד והוה ס"ד דמאן דלית לי' בת אחותו לית לי' זמן בארוסה ומשנתינו דקפסיק ותני אפי' ארוסה א"כ לאו ר"ש היא דס"ל לעיל י"ז ע"ב משום פירי. ומשו"ה קאמר תרי תנאי אליבא דר"א אבל למסקנא י"ל רישא ר"ש וסיפא ר"א. אך קשה לתוס' סוף ד"ה אבל וכו' משמע ס"ל גם למסקנא לר"י רישא ר"מ דתרי תנאי אליבא דר"א לא ס"ל לר' יוחנן וקשה אמאי לא נימא רישא ר"ש ומשום לשמה וזמן דארוסה משום שלא יאמרו גיטה קודם לבנה וצע"ג לכאורה. אע"כ צ"ל דס"ל להתוס' דשינוי דחיקא חדית לן עולא למיגזר טופס משום תקנת הולד נהי דהדין אמת דאין מגרשין בגט ישן משום תקנת הולד אבל לגזור בשביל זה לכתוב בתורף הוא רחוק אלא דדחקינן אליבא דר"ל דלית לי' בת אחותו ע"כ שבקינן ומתני' דדחיק ומוקי' נפשי' משום תקנת ולד אבל לר' יוחנן דס"ל בת אחותו לית לי' כלל לאסור לכתוב זמן משום תקנת ולד וא"כ לדידי' לר"ש ע"כ אין זמן דארוסה ורישא לאו ר"ש. ואמנם בפרישה סי' קל"ב כתב אפי' למאי דק"ל משום בת אחותו מ"מ אית לן נמי חששא דתקנת ולד ונפקא מיני' אפי' כתב טופסי לשלח ע"י שליח דליכא משום מוקדם צריך להניח זמן בארוסה משום גיטה קודם לבנה ולפ"ז חומר בארוסה מבנשואה דע"י שנכתב ארוסה והוא יגרש אותה אחר הנישואין יש לחוש משא"כ בגט נשואה שע"י שליח וצ"ע:

דף כו:

וזרק לי' ניהלה ומעגן ומותיב לה. נדחק רש"י בלשון עיגון ועי' חי' ר"ן דלא מצינו עיגון אם לא תהי' זקוקה לבעל בלי גט. והנה בחו"מ סס"י של"ג גבי פועל החוזר דידו על התחתונה כתב אם אמר בעה"ב צא מעלי מחל לו שיעבודו וכ' שם בשם ר' ירוחם דאם אמר לו הבעה"ב כן מתוך כעס לא הוה מחילה ובת"ח ר"פ גט פשוט הקשה א"כ אמאי תקנוה גט מקושר לכהנים משום דזימנין דקפיד ומגרשין ואי ס"ד מתוך כעס לאו כלום הוא א"כ אין כאן גירושין ע"ש. ולק"מ התם דאטו אפי' ריח הגט אין בו בתמי' וא"כ תיאסר לבעלה הכהן עכ"פ ומשו"ה תקנו גט מקושר. אבל משמעתין קשה דלא משום כהנים לחוד נתקן ואפ"ה קאמר דרתח וזרק לי' ניהלה. ע"כ נלפע"ד דודאי בין להתיר אשת איש ע"י גט כזה והוה כספק מגורשת וצריכא גט שני וגם אין לכופו בחיובי אישות כיון דעכ"פ זרק לה גיטא ויפה קאמר מעגן לה:

ולא אשכח ספרא. אבל אי הוה אשכח ספרא אפי' לא אשכח גיטא והוא בהיל ושיירא עוברת מ"מ הו"מ למימסר מילי לספרא כביבמות קט"ו ע"א אך אי לא אשכח ספרא ויאמר לאחרים אמרו לסופר הא קיי"ל ס"פ התקבל לא תעשה כזאת בישראל והכי קיי"ל. אמנם איכא התם כמה אמוראי ס"ל תעשה כן בישראל וא"כ לדידהו ליכא הכא משום תקנת עגונות וא"כ למאי דקיי"ל ת"ק ר"א ס"ל לכל הני אמוראי משום תקנת סופר ומש"ה פסק כן הרמב"ם אע"ג דלמאי דקיי"ל לא תעשה כן בישראל שפיר י"ל משום עגונות מ"מ פסק כנ"ל:

קפסיק ותני. עיין תוס' ואבאר בעה"י דמידעינן ממתני' דנכתב ביום דבעי זמן ממילא ה"ל מן התורף ובעי לשמה וה"ל כשאר תורף דהרי את מותרת לכל אדם וממילא נדע נמי אפי' אי ארוסה לא בעי זמן מ"מ אי כתב טופס צריך להניח מקום הזמן אי ירצה לכתוב משום גזירת גט נשואה דלא גרע משארי שטרות דגזרי' אטו גט וא"כ דנקיט זמן משנה שאינה צריכא היא אע"כ להורות נתן דזמן דארוסה מעיקור דין הוא ולא משום גזירה בעלמא וקמ"ל דטעמא משום בת אחותו דשייך נמי בארוסה והוה בכלל תורף. וקשי' למ"ד משום פירי כן הוא ביאור דברי תוס' ולפ"ז לא הו"מ לפרושי כמ"ש פני יהושע דפריך מדלא תניא גט ארוסה יניח ב' דברים שם איש ואשה ובנשואה גם זמן ובמלוה גם מעות ובלוקח גם שדה ע"ש. וז"א דלעולם בעי בארוסה שיניח זמן משום גזרה עכ"פ אלא דפריך ממשנה יתירה דייק דמעיקור הטעם הוא ולא משום גזירה. גם מ"ש ב"י סי' קכ"ו להוכיח משמעתין דאי כתב בגט ארוסה אשתי פסול דאלת"ה א"כ אי כתב אשתי לא שייך גיטה קודם לבנה כמ"ש תוס' ד"ה הכא וכו' דאי לאו דכתיב ארוסתי לא יחתמו עדים ואין צריך להניח מקום הזמן וא"כ אכתי קשה אפילו גט ארוסה שכתב בו אשתי והא בזה אין צריך להניח מקום הזמן אלא ע"כ פסול אם כתוב אשתי ע"ש. ולהנ"ל ליתא דודאי אפי' אי לא כתב לשון ארוסתי ולא יחתמו עדים מ"מ אסור לכתוב הטופס משום גזירה עכ"פ ורק מיתורא מוכח דאיכא שום ארוסה דפסול זמן מטעם עצמו והיינו גיטה קודם לבנה אבל אפי' היכי דלא שייך ה"א מ"מ פסול משום גזירה ואפי' כותב רק כללא קמא ובשעת נתינה יגמור הזמן פרטא בתרא מ"מ ה"ל שלא לשמה כיון דנתקן זמן משום שלא יאמרו גיטה קודם לבנה ממילא בעי לשמה וכנ"ל. ויש לעיין מ"ד משום פירי מי הוא ריש לקיש הא ר"ל מוקי מתני' דמחובר כר"מ מכ"ש משנתינו. ולר"מ לגזור בזמן משום קטטה בשלמא שם מעות ושם שדה גזרינן אטו שמו ושמה דגטין והוה קטטה אבל זמן לא מיחלף בשמו ושמה ומשום לשמה ליכא לר"מ ורק למסקנא משום תקנת ולד היכי דשייך אבל למגזור עוד אפי' היכי דלא שייך מהיכי

תיתי. מיהו בלאה"נ קשה למאן דמוקי מתני' כר"מ אין כאן קושי' מיתורא בשלמא לר"א שפיר פריך כי היכי דלא תנן שום תורף כגון הרי את מותרת ה"נ לא ה"ל למיתני זמן אבל לר"מ איזה הכרח יש לדיוקא מיתורא דאפי' ארוסה היא מעיקור הדין. וביותר קשה לפמ"ש לעיל בסוגי' דנכתב ביום דכל עיקור קושי' מפני מה תקנו זמן בגטין הוא לר"א אבל לר"מ דע"ח כרתי בעי' זמן משום דעדות שאתה יכול להזימו ע"ש בביאור א"כ ע"כ הכא לק"מ קפסיק ותנא דפשיטא דארוסה נמי בעי עדות שאתה יכול להזימו וא"כ ע"כ עיקור קושי' ש"ס אי ת"ק כר"א וא"כ מ"ד משום פירי שהוא ר"ל דמוקי מתני' כר"מ לק"מ קושי' ש"ס ויש ראי' לבעל העיטור דמייתי רא"ש לעיל דס"ל איפוך בתרייתא ור' יוחנן ס"ל משום פירי ואיהו מוקי למשני' דפרקין דלעיל כר"א והה"נ משנתינו ולדידי' מקשה ש"ס אלא הא כתב תוס' לעיל דלר' יוחנן לא מוקמי משנתינו כתרי תנאי אליבא דר"א וע"כ רישא ר"מ ולק"מ. ולולי דמסתפינא הייתי אומר דכל השקלא וטריא לר' יוחנן והכי קאמר הניחא למ"ד משום בת אחותו פי' הניחא אי תנא קמא דמתני' רבנן דר"ש דס"ל אליבא דר"י משום בת אחותו ורישא לאו ר"ש ותרי תנאי אליבא דר"א א"ש משנתינו אלא למ"ד משום פירי פי' אי מתני' כר"ש דלא נימא תרי תנאי אליבא דר"א כדס"ל לר' יוחנן ביבמות א"כ רישא ר"ש דס"ל משום פירי קשה ארוסה מי אית לה פירי ומסיק לר"ש אליבא דר' יוחנן משום תקנת הולד:

בשלמא למ"ד משום בת אחותו. י"ל בודאי למ"ד יש לבעל פירות עד שעת נתינה מסברא חצונה א"כ טעמא דזמן משום בת אחותו בין בארוסה ובין בנשואה וא"כ אכתי הוה משנה שאינה צריכא אלא מ"מ י"ל ה"א בארוסה זנות בעדים והתראה לא שכיחא ומ"מ בנשואה איכא משום שמא יחפה על בניו ממזרים תיקנו זמן אבל בארוסה לא עיין סברא זו לעיל בהרא"ש פ"ב סי' ד' ותוס' י"ז ע"ב ד"ה זנות וכו' ע"ש. ועתה נהי דנאמר למ"ד משום בת אחותו קמ"ל דלארוסה נמי חיישינן אע"ג דלא שכיח. א"כ קשה למ"ד משום פירי הא ארוסה לית לה פירי מאי תאמר בארוסה מודה ר"ל דשכיחי זנות משום דאין בעלה משמרתה כמ"ש תוס' הרא"ש ריש מס' כתובות א"כ תאמר דארוסה שכיחי טפי א"כ תיהדר הקושי' אמ"ד משום בת אחותו וק' ממ"נ אע"כ שקולים הם הכא איכא עדים והתראה דלא שכיחי והכא בעלה משמרתה ושקולים הם:

משום תקנת ולד. פירש"י משום פגם משפחה. עיין רמב"ם פ"י מגירושין הל' י"ז י"ח ובראב"ד. משמע מדבריו שם להגאונים כל שיש לו בן אפי' מגוי' אמרינן בודאי בא עלי' לפני שני עדי קדושין וקידשה דלא הי' עושה בעילתו בעילת זנות וראב"ד פליג בגוי' ומודה בבת ישראל ושפחה שבידו לשחררה תלינן בהיתר דלא שביק היתרא ואכל

איסורא. ורמב"ם אינו מודה אלא בגרושתו בין מן הנשואין ובין מן הארוסין ועיין היטב הסוגי' ס"פ הזורק. וא"כ לפ"ז הכא אם יאמרו גיטה קודם לבנה ויתלה הולד בהמגרש עצמו. א"כ היא אסורה לכולי עלמא משום קידושין שאחר גירושין. ואם יתלו הולד מעלמא ולא מהמגרש ויהיה הולד שתוקי ולא ירש בנחלת אבותיו כי ידחהו אחיו ואם ימות הבעל בלא בנים תתיבם אשתו אחרת. ולהחמיר ניחוש ותהי' אשה זו אסורה לכ"ע ואשתו חולצת ולא מתיבמת והבן שתוקי ואם אמת כן ראוי הוא להחמיר בחשש זו אך לשון תקנת ולד לא משמע כן וצ"ע:

דף כז.

סוגיא דשיירות מצויות:

המביא גט ואבד הימנו וכו' לשון זה משמע שטרם שנמצא הגט כבר צעק השליח שאבד גט ושוב נמצא או מצאו הוא בעצמו אך מתני' מצא גיטי נשים ושחרורי עבדים וכן מצא גט אשה בשוק משמע שנמצא הגט והוכרז. ואח"כ באו התובעים ותבעוהו ורבותא קמ"ל בתרווייהו הכא אע"פ שהשליח בקש וחפש אחר הגט ושוב נמצא מ"מ חיישי' לשיב"ש וגם אחר אבד. ובמתני' דמצא גיטי נשים קמ"ל אע"ג שקודם זה לא הרגישו באבידה. מ"מ אם אמר תנו ובזמן שהבעל מודה מחזירי'. וכאן שהשיירו' מצויו' וכאן שאין שיירו' מצויו' כאוקימתא דש"ס. אמנם מספקא לי באשה שמחפש אחר גיטה ולפעמים אפילו בפני בעלה והיתה נאמנת שנתגרשה דאין אשה מעיזה כשאין גט מסייעא לה ועכשיו כיון שנאבד ליכא סיוע. ושוב נמצא הגט דלפע"ד מחזירים לה בודאי לא מיבעי אם היה בפני בעלה דכבר הותרה לעלמא. ואין בחזירות הגט לראי' שום חששא אלא שמא נכתב זה בניסן וזה בתשרי והכא אין הבעל מודה בחזירת הגט דנימא כמ"ש תוס' כיון שהבעל מודה מסתמא זמנו שוה. וא"כ ליכא אלא חשש ממון ובממון לא חיישי' לשיב"ל כל כך. אלא אפשר שלא בפני בעלה נהי דאין מתירים על חזקת אין מעיזה פנים. מ"מ קי"ל עכ"פ לכשנמצא גט אח"כ לא מחמרי' כולי האי ומהדרים כמו בממון עיין כעין סברא זו בדברי רא"ש ב"מ פ"ב סי' י"ד. והכא עדיפא מדהתם דאין הגט מסייעא לה בשעת אמירתה גרשתני. ועיין רש"י יבמות גבי אנדרלנאי נהרדעי. פירש"י שהאשה בקשה הגט. לכאורה י"ל דרצה בכך. כי בתשו' שב יעקב חא"ע סי' י"ח הקשה איך פשיט אביי מגיטא דאשתכח בנהרדעא דלא כ' בזה אלא שם אנדרלנאי לתרי יצחק דשמו בר אחתי' דרב ביבי. ונדחק לומר גם בגט כתב שם אשתו ואפ"ה חייש לבדוק נהרדעא כולה ע"ש ובאמת מדלא הזכיר שם אשה אלא פלוני' איתתא משמע כש"ג דאפילו אין השמות הנשים שוים

חיישינן שמא קידש אשה במדינת הים. וא"כ אין משגיחים כלל על שם האשה משו"ה אמר פלוני איתתא וא"כ הדרא ק' לדוכתי' מאי ראי' מגיטא ליצחק בר אחתי' דרב ביבי. ונראה משו"ה פירש"י שהאשה מבקשת גט וכבר טענה קודם לכן נתגרשתי. ויש להקל אפ"ה החמירו א"כ הכא יש להחמיר אפילו בבר אחתי' דרב ביבי:

ועוד נ"ל לפמ"ש תוס' בב"מ דאביי נמי מודה דכל מעשה ב"ד בב"ד קאמר ושיירו' מצויות ולא הוחזקו מהדרים אך היינו בגט שזה אבד גט לא חיישי' גם אחר אבד גט כיון דלא הוחזקו משא"כ בתרי יצחק דלא חיישינן ששנים מתו אלא לא ידעי' מי המת. וצריך להבין א"כ איך מייתי אביי מאנדרלנאי. תיקשי ולטעמך הא התם אבד גט מהמבקש הגט ולמה לא נהדר. ונלע"ד דוקא כשהבעל מבקש גט אפי' אחר ששמע שנמצא גט אומר שלי הוא לא חשדי' שלא אבד מעולם ורוצה להרויח פשיטי דספרי לגרש בגט שאינו שלו. א"נ כשבא א' ואמר שליח הגט אני ואבדתי לזה לא ניחוש שמעולם לא הי' שליח לשום גט. ומשקר להמציא גט לאשה שלא נשלח לה. דאפי' אי אמרי' שליח חשוד קצת משום איבוד שכרו או שלא להוי לבעה"ב תרעומת עליו היינו כשהוא באמת שליח הגט ואבדו חיישי' שיאמר על גט שאינו שלו שמכירו והוא שלו מטעמי' הנ"ל. אבל לחוש שלא אבד גט מעולם כי לא הי' שליח ובודה מלבו שקר זה לא חיישינן. והשתא לפי הנחה זו בבעל ובשליח שאמרו שאבדו מאמינים שאבדו שום גט כזה. ועל זה כ' תוס' כיון דלא הוחזקו ליכא למיחש שעוד א' אבדו גט כזה ומשו"ה עדיף גט משני יצחק. וכל מעב"ד מיירי בשליח כמו עובדא דב"ד דר"ה לרש"י ולחד פי' בתוס'. אך עובדא דאנדרלונאי האשה מבקשת גט אחר שנמצא. חיישי' שהיא אשה הרוצה להפקיע עצמה מבעלה ובודה שקר מלבה. שהיא אבדה גט ואם כן אין לנו לומר שזה אבד גט ע"כ דמי ממש לתרי יצחק. ולפום רהיטא לפ"ז הדרא ק' שב יעקב לדוכתי' כיון דע"כ מיירי שמבקשת גט אחר שנמצא ולא טענה גרשתני קודם שהגט מסייעא לה א"כ ק' מאי מייתי מגט דלא כ' בו אלא שמו לבד משא"כ יצחק בר אחתי' דרב ביבי דאתרמי תרי אחתי' דרב ביבי. אם לא נאמר דבאנדרלונאי הי' גם שם אשתו ודלא כש"ג. אלא דלכאורה י"ל עפ"י מ"ש רא"ש פ"ב דב"מ סי' י"ד דאפילו היכי דגט מסייעא לה מ"מ באומרת גרשתני נהי דלא מהימני מ"מ גורם קולא א"כ ה"נ י"ל ולצרף תרווייהו דמדאמרה גרשתני דקיל ואפ"ה חששו ה"ה לתרי יצחק אע"ג דאית כאן בר אחתי' דרב ביבי. ודלא תיקשי היא גופה קשי' מ"ט חששו בגט כיון שהיא מבקשת גט אין לחוש לתרי. י"ל כיון שהאשה היא המבקשת גט ה"ל כמו תרי יצחק וכנ"ל. ואולי י"ל היינו דקאמר רבא א"כ יבדוק כל העולם מיבעי ליה היינו כק' שב יעקב הנ"ל. דכי היכי דחיישי' לתרי יצחק אע"ג דאיכא נמי בר אחתי'

דרב ביבי ומ"מ חיישי' כולי האי ה"נ ה"ל למיחש לתרי אנדרלונאי בתרי נהרדעא. אלא שכתבנו אשה קילא דמסייע' לה אינה מעיזה ומשו"ה נהי חיישי' לתרי אנדרלונאי אבל לתרי נהרדעא לא חיישינן אך רבא לטעמי' פליג שלהי נדרים וס"ל אשה מעיזה פניה וא"כ אי חיישינן לתרי בר אחתי' דרב ביבי נחיש לתרי אנדרלונאי ותרי נהרדעא. ולקצת מזה עוררני תלמידי הב"ח המופלא כ"ה זעקיל כ"ה סג"ל שי':

מצאו לאלתר כשר בב"מ פירש"י לאלתר וזמן מרובה כדי שתעבור שיירא והמעיי' בלשון רש"י שם יראה שלא כ"כ כמציין תחלת הבריתא ומתכוון לגמור כל הבריתא. אלא משמע לשונו כי כן הדין. וזה ליתא דבהדי' איתמר הלכתא בגמ' או כמ"ד שלא שהה או שלא עבר אדם שם. גם ליישב מה בעי רש"י בב"מ לפרש כן. גם מ"ש רש"י שם ד"ה ולעולם כדקיי"ל לאלתר פירש"י אבל בריתא ליכא לשנוי' הכי וכו' ה"ל לאיפלוגי כו' ע"ש ולא פי' דבבריתא לאלתר פשיטא. ליישב כל הנ"ל י"ל כ' רמב"ן לפרש דרבה ס"ל כמ"ד שלא עבר או שהה והשתא כיון דחיישי' לנמלך ש"מ עבר הבעל שם אחר האשה ותלינן האבידה בבעל וחיישי' לנמלך א"כ ממילא תו לא נמצא הוה לאלתר דהרי עבר אדם שם. ור"ז ס"ל כמ"ד כדי שתעבור שיירא הוה זמן מרובה נמצא אעפ"י שעבר אדם שם ואיכא למיחש לבעל ונמלך. מ"מ אי אמר תנו נותנים דלענין חשש שיב"ל ה"ל לאלתר שהרי לא עבר שיירא ע"ש. ולא נראה לומר דפליגי אמוראי בפלוגתא דתנאי אלא נ"ל דפליגי בפלוגתת הפוסקים דהרי"ף פסק גבי לא עבר אדם שם והוא שהוחזק וכ' רמב"ן ס"ל דמ"ד שלא עבר לא השיג אלא בהוחזקו ולא שכיחי שיירא. אז זמן מרובה דידי' הוא כל שעבר או שהה. אבל מודה לת"ק בשכיחי ולא הוחזקו דעיקור החשש הוא משום שיירא א"כ בעי שיעור כדי שתעבר שיירא. אמנם הפוסקים פליגי וס"ל למאי דקיי"ל דלא כת"ק כדי שתעבר שיירא. א"כ אפילו בלא הוחזקו ושכיחי נמי הוה זמן מרובה כשעבר או שהה אדם א' ומטעם שהסביר הרשב"א שנפל משיירא שכבר עברה וזה העובר או שוהה דחפו ברגליו ע"ש. והשתא רבה ור"ז תרווייהו כהילכתא ס"ל כמ"ד שלא עבר או לא שהה אלא רבה ס"ל אי הוה מיירי משנה בשיירו' מצויות נמי הוה שיעור שלא עבר כהפוסקים וא"כ מדחיישי' לנמלך ש"מ עבר אדם שם וממילא לא הוה לאלתר ורמי מתני' אהדדי ומוקי ליה באין שיירות מצויות. אך ר"ז ס"ל דבשיירו' מצויו' השיעור כדי שתעבר שיירא. ושפיר יש לאוקמי מתני' בלאלתר אעפ"י שעבר הבעל כיון שלא עברה שיירא. והנה התם בב"מ פריך ש"ס להדיא טעמא דנמלך וא"כ ק' אדר"ז מ"ט לא כמו משנה ואי משום דמוקי ליה בלאלתר פשיטא ואע"ג שכ' תוס' ר"ז לא דייק. זה י"ל בשמעתין דלא מדייק ש"ס בהדיא טעמא דנמלך אבל התם דדייק טעמא דנמלך אי ס"ד

עיקור תירוץ על ר"ז הוא דלא דייק ה"ל לש"ס למימר ור"ז נמלך לא דייק ע"כ הוכרחנו לומר התם פשיטא כשיטה הנ"ל דר"ז ס"ל דשיעור זמן מרובה בשיירות מצויות הוא כדי שתעבר שיירא וא"כ י"ל משנתינו מיירי לאלתר היינו אע"ג שעבר שם הבעל מ"מ אם אמר תנו נותנים והיא גופא קמ"ל טובא דעדיין לאלתר הוא עד שתעבר שיירא ואע"ג דגם ר"ז מדייק נמלך מ"מ מוקי מתני' בלאלתר וטובא קמ"ל דאע"ג דעבר אדם שם מ"מ דהרי חיישי' לנמלך מ"מ עדיין מקרי לאלתר. ומשו"ה פירש"י שם כדי שתעבר וכהלכתא אליבא דר"ז. אלא לפ"ז מאי מקשה ר"ז מבריתא הא י"ל נמי כן דמיירי בלאלתר וקמ"ל אע"ג דעבר הבעל שם דהרי תניא בזמן שאין הבעל מודה וכו' ועבר שם ע"כ. ואפ"ה הוה לאלתר. ע"כ הוצרך רש"י לפרש בבריתא דמפליג ה"ל לאיפלוגי בהדי' בין לאלתר לזמן מרובה ולא לסמוך אהנ"ל וא"ש הכל בעזה"י. ולפ"ז לל"ק דר"ז דבריתא בהוחזקו ולא שכיחי שיירו' דזמן מרובה דיליה שלא עבר אדם שם. ובריתא ע"כ עבר אדם שם ואפ"ה בזמן שהבעל מודה יחזיר. א"כ טובא קמ"ל להדיא דאפילו לזמן מרובה יחזיר אך לל"ב דר"ז דמיירי בלא הוחזקו ולא שכיחי ודמהדרי' אעפ"י שעבר הבעל שם אין זה חידוש כלל כיון שלא הוחזקו ולא שכיחי. ולומר מהדרא אפילו עברה שיירא זה לא נזכר בריתא ע"כ כ' רמב"ן דמשו"ה נאיד ר' ירמי' מהך אוקימתא דא"כ פשיטא וצריכא למימר:

לזמן מרובה פסול משום דחיישי' לשיב"ש לא אמרי' זהו שאבד זהו שנמצא כיון דמיירי דידעי' שזה אבד גט או שבעצמו מצאו מ"מ לא אמרי' כן עיי' בבכורות פליגי רבי ורשב"ג אי אמרי' זהו קבר שאבד זהו קבר שנמצא. ופליגי רבנן ורבי יוסי בבכור בעל מום שנתערב בבכורים הרבה ובדקו ומצאו בעל מום א' והוציאוהו משם אי אמרי' זהו שאבד זהו שנמצא או חיישי' האי אחר הוא ע"ש. ואמרי' התם טעמא דמאן דחיישי' אחר הוא ולא אמרי' זהו שאבד זהו שנמצא משום דעשויי' לקבור בשדות ותורא עבידי דמנגחי אהדדי ונעשו בעלי מומין ע"ש והראב"ד פ"ג מחמץ ומצה כ' דהלכה כמ"ד זהו שאבד זהו שנמצא אפילו בדאורי' ע"ש. והנה מריש ה"א דהאי דומה לשיירות מצויות ולא הוחזקו דה"נ מצוי' לקבור בשדות ומצוי' שוורי' נוגחי' וא"כ פליגי תנאי בפלוגתא דרבה ול"ב דר"ז. וא"כ ה"ל למימר תנאי היא שבתי וראיתי דטעותא הוא. ובשמעתין נהי דשכיחי שיירו' אבל כיון דלא הוחזקו א"כ שיירי שכיחי אבל יב"ש לא שכיחי. אבל התם כיון דשכיחי דמנגחי ממילא שכיחי בעלי מומין וכיון דשכיחי קברי ממילא שכיחי טומאה. וא"כ ה"ל בבכורות כמו שכיחי וגם הוחזקו ואפ"ה פליגי. וא"כ תכבד הקו' ביתר שאת דבבכורו' איכא תנאי דס"ל אפי' בתרתי לריעותא אמרי' זהו שאבד זהו שנמצא ובשמעתין ליכא למ"ד הכי. וכן קו' לל"ב דר"ז דמחמיר אפילו בחדא לריעותא והתם ע"כ לא מחמרי'

אלא בתרתי לריעותא אבל בחדא לריעותא ליכא למ"ד וצ"ע לכאורה. וצ"ל חומר היא בעריות אע"ג בכל התורה אמרי' בכה"ג זהו שאבד זהו שנמצא מ"מ בעריות מחמרינן כמו בממון דאיפסקא הילכתא ביבמות קט"ז ע"א גבי שומשי והלכתא חיישי' ולא אמרי' זהו שאבד זהו שנמצא. וע' רמב"ן במלחמות מענין כאן נמצא וכאן היה ויבואר לקמן אי"ה. ונ"ל על זה סמך בתלמוד ירושלמי כדבעי למימר דפסול משום שמו כשמו פריך הגע עצמך שבדקו כל אותו מקום פי' וכי ניחוש גם לשני שוירי אלא חומר הוא בעריות. וק' מאי פשיטא לו כ"כ להקשות הגע עצמך וכו' ומנ"ל דלא ניחוש גם לשני שוירי. אלא פשיטא ליה מהך דבכורות הנ"ל דבחדא לריעותא אמרינן זהו שאבד זהו שנמצא והכא כיון שבדקו ולא נמצא אחר ששמו כשמו א"כ אפילו שיירות מצויות עכ"פ לא הוחזק עוד שוירי בפנינו ולמה נחוש דלא כחד תנא ומשני חומר היא בעריות. ולפ"ז הא דפשוט רבה לקולא בשני שוירי ממעב"ד ה"ז יחזור צ"ל דס"ל חליצה ה"ל עריות. וכמ"ש רשב"ם בב"ב קל"ה ע"א ד"ה נקל בא"א ע"ש וכבר צווחו בי' קמאי דקמאי. ולפ"ז א"ש בשמעתין ולא קאמר אל"ב דר"ז מעב"ד דאשתכח איבראי דבלאה"נ לק"מ דס"ל חליצה לאו חומר ערוה הוא ולא החמירו וכן מיאונין מיירי שעדיין קטנה לפנינו ואין כאן חשש ערוה דאורי' ולעולם דאשתכח גוואי בב"ד ממש:

ובירושלמי פריך ממתני' יבמות קכ"ב ע"א מעשה ב"א שעמד בראש ההר וכו' ועוד מעשה בצלמון וכו' ע"ש ולא חשו לחומר עריו' ע"כ הדר ביה ירושלמי. ופי' דלא הוה טעמא דמתני' משום שיב"ש אלא משום גט פסול ויבואר לקמן אם ירצה השם ית'. ונראה הא דלא פריך מגיטין אגיטין היינו מתניתין דגיטין ס"ו ע"א מי שהי' מושלך לבור וכו' ופריך שמא צרה היא ע"ש ולא חיישי' ליב"ש. די"ל התם ע"כ בעיר הקרובה שנוכל לכתוב וליתן טרם שימות ולא נחוש לשוירי רחוקה דלא ידעי'. ובעיר הזאת באמת בודקים אם יש יב"ש אחר. ולא קשי' לי' אלא ממתני' דיבמות. והנה בש"ס דלא פריך מיבמות צ"ל לחלק בין מיתה לגט דבמיתה דייקא טפי דלא יכולה מכחשתו. ועוד א"א באחר משא"כ גט כמ"ש הרא"ש בשמעתין ורז"ה ביבמות ועוד גט איתרע בנפילה חיישי' טפי כצ"ל. אלא דקשי' מאביי דמייתי מאנדרלנאי אתרי יצחק וע"כ אינו מחלק בין גט למיתה א"כ בשלמא משנתינו יאמר דפסול משום חשש גט פסול כהירושלמי. א"כ מ"ט חשש לתרי יצחק ותרי אנדרלנאי נגד מתני' דיבמות וצע"ג לכאורה. ולא מצאתי פתר אלא לשיטת רמב"ן דהתם מיירי שנמצא בנהרדעא במקום שנכתב בנהרדעא עצמו בשוק שנקרא קלני' ממס המלך אבל בנהרדעא נמצא ונכתב שם. ולפ"ז י"ל מיירי בתרתי לריעותא ושכיחי ומ"מ מקיל רבא עשום כאן נמצא וכאן היה משא"כ בענין חגרא לא

נמצא במקום הכתיבה מחמיר רבא והכא מקיל רבא. ואביי לית לי' כאן נמצא מחמיר בתרתי לריעותא. ומתני' דיבמות בבדקו והוה רק חדא לריעותא. וי"ל רבא לטעמי' דהנה ק' אשיטה הנ"ל מאי רומי' דמשנתינו דלמא מצא גיטי נשים מיירי בנמצא במקום הכתיבה ומשום כאן נמצא וכאן הי' משא"כ המביא גט ממקום למקום ואבד לא שייך כאן נמצא. ובשלמא אבריתא מצא גט אשה בשוק פריך ר"ז שפיר דלא נ"ל לחלק מדלא פליג בריתא להדי' כפי' רש"י אבל ארומי' דמתני' ק' וצ"ל מדתנן נמי דייתיקי מתנה ושוברין ובממון לא אמרי' כאן נמצא וכאן הי' נהי בממון לא חיישינן ללעז דתרי יב"ש מ"מ לא מיירי שטרי ממון בנמצא במקום הכתיבה דוקא והה"נ גיטי נשים ופריך שפיר. והנה כל זה לדינא דקיי"ל לחלק בין איסור לממון לענין כאן נמצא כמ"ש נימוק"י שם ביבמות אבל לרבא ס"ל פרק המדיר גם בממון אמרי' כאן נמצא אם כן י"ל תרווייהו משניות מיירי בתרתי לריעותא בין המביא גט ואבד ובין מצא ג"נ מיירי בתרתי לריעותא וכה"ג אפי' בממון חיישי' אלא מיירי במקום שנכתב ואמרי' כאן נמצא וכאן הי' וק"ל. ובזה י"ל ע"ד דרוש הא דאמרינן ספ"ק דב"מ פקע ארזא דבי רב. כי רב עמרם נמי ידע דחליצה ומיאונין תנן אלא מהתם לק"מ דלמא שנמצא במקום שנכתב וע"כ אשטרי ממון סמיך דלא אמרי' כאן נמצא. ובממון לא חיישי' לשיב"ש אך רבה ס"ל עכ"פ מדנקטי' בחד בבא ש"מ בחדא מחתא מחתינהו כי היכי בממון מהדרי' אפילו לא נמצא במקום שנכתב ה"ה שטרי חליצה מיירי בהכי. ורב עמרם הוה ס"ל אין הכרח אלא הא כדאיתא והא כדאיתא. ורש"י פי' שוקיו עמודי שש מיוסדים על אדני פז קאי אסמיכות שכל דבר ודבר סמוך לדומה לו וזהו בעמודים ושוקים מיוסדים על אדניהם ה"נ כל דבר שייך למה שסמוך ורב עמרם ס"ל אין זה מוכרח כל כך ורבה בנה יסודו על זה ע"כ פקע עמוד דבי רב נשען עליו:

נחזור להירושלמי תי' טעם פיסול משנתינו שמא גט פסול הי' השליך את הפסול ואבד את הכשר. ודבריו תמוהים א"כ מה בין לאלתר לזמן מרובה. ודברי פני משה תמוהים. ועוד למה לא נאמין לשליח שלא הי' אצלו גט פסול שהשליכו כאן. ע"כ נלפע"ד פירוש הירושלמי דשמה במקום שנכתב הגט שם השליכו גט שנפסול ואין פסולו ניכר כמ"ש פני משה ג"כ ושוב כ' כשר ומסרו לשליח ואבדו בכאן. וחיישי' שמא גט הפסול שנשלך ע"י סיבות נתגלגל לכאן כגון שלקחו א' לצור עפ"י צלוחתו ואותו בא ג"כ לכאן ואבד הפסול שלו ג"כ כאן. ועיין ב"ב קע"ב ע"ב בסופו פי' רשב"ם בשם ר"ח נפילה דיחיד לא חיישינן דה"ל לצווח על אבידתו וזה מרויחי' הכא דלמה יצווח על גט פסול לצור עפ"י צלוחתו. זה נלע"ד פי' הירושלמי אך ש"ס דילן ע"כ לא חשש לזה כלל דא"כ מה לי הוחזק

או לא הוחזק אע"כ לא חיישי' להכי דסופרים נזהרים שלא להשליך גט פסול לאיבוד כמ"ש תוס' לעיל. וראיתי בשיטה מקובצת בשם הרא"ש דמפרש שאני אומר כתובים הי' פי' כתובים הי' לשם מצוה זו ולא ליב"ש אחר ע"ש ויבואר לפנינו אי"ה. מ"מ בכלל זה ג"כ כתובים הי' כדינו ולא בפסול וכנ"ל. ולירושלמי צ"ל התם באין שיירות מצויות לא חיישי' לפסול שנתגלגל ע"י עובר אורח לכאן ע"כ אני אומר כתובים הי' אבל משנת המביא גט בשיירו' מצויו' חיישינן לגט פסול המובא לכאן כנ"ל:

פסול ובמתני' דב"מ שאני אומר נמלך וכו' לא תנן פסול אלא לא יחזיר ומשמע מזה כמ"ש רמב"ם סוף הל' גזילה ואבידה דאם עבר והחזירו מוחזר ועיי' מ"ש על זה נימוק"י במתני' דב"מ י"ד ע"ב מצא שט"ח בשוק וכו' ע"ש וע' ש"ע ח"מ סי' ס"ה ס"ו. ולפ"ז ג' דיני' יש בשיירות מצויות פסול לגמרי ובאין שיירות מצויות ואומר תנו נותנים אפילו לכתחלה. ואי לא אמר תנו ואיכא חשש נמלך לכתחלה לא יחזיר ואם החזירו מוחזר. וטעמא נ"ל משום דמעיזה לומר נתגרשתי ואין בעלה מסייעא קיל מחששא דיב"ש בשיירות מצויות. והנה הרא"ש והרשב"א ועי' ר"ן חולקים אי הוחזקה ולא שכיחי גריעי משכיחא ולא הוחזקה או בהיפוך. ולפע"ד להכרע כששם העיר כ' בגט והוחזקו ביב"ש בהעיר ההיא אך אין שיירות מצויות משם לכאן זהו חששא רחוקה ואם מהדרינן בשיירות מצויות ולא הוחזקו כש"כ בהוחזקו כזו ולא שכיחי. אך אי נמצא במקום שנכתב ושם הוחזקו. א"נ לא נכתב שם העיר כלל בגט לפוסקים המכשירים גט בלא שם העיר שאז הוה כמו הוחזקו בכל מקום כי שמות שאינם פלאים שכיחי בכל מקום ונדבר עוד מזה לקמן אי"ה. הוחזקו כזה חמיר משיירות מצויו' ולא הוחזקו. ובזה יובנו דברי ראב"ד פ"ג מגירושין הל' ט' יו"ד שמסיים והוחזקו ביב"ש ר"ל באותה העיר שנכתב הגט וכדומה לי שלא כיון לזה הפי' עכ"ל ר"ל דמרמב"ם הל' יו"ד מבואר דהוחזקה חמיר ליה משיירות ולא הוחזקה. והראב"ד השיג דעכ"פ לא חמיר טפי. וכ' דהוחזקו היינו בעיר שנכתב הגט שם והדעת נותן שהוחזקו כזה קיל משיירות מצויות וק' אהרמב"ם. וסיים כמדומה שלא כיון לזה הפי' אלא מפרש שהוחזקו במקום מציאה. והוחזקה כזה חמיר משיירות מצויות כנלע"ד. ומאז אמרתי ליישב בזה המשך תוס' ד"ה כאן וכו' תחלה הקשו ותרצו מ"ט לא מוקי לה רבה בשיירות מצויות ולא הוחזקה. ושוב הקשו ותרצו מ"ט לא ניחוש ליב"ש השני שהוחזק ושוב אח"כ כתבו דאתיא כר"א ולא כר"מ. דלכאורה אי מוקי מתני' בהוחזקו ונכתב שם העיר בגט ובמקום הכתיבה הוחזקה ומכ"ש אי אפילו במקום הכתיבה לא הוחזקו שוירי אחר. א"כ לק"מ מ"ט לא ניחוש ליב"ש אחר דכיון דלא הוחזקה במקום הנפילה יב"ש אחר אלא זה שמבקש גט ושיירות אינן מצויות מה"ת

לחוש לאחר וכן אין הכרח לומר דר"א היא דאפשר כיון בשוירי שנכתב הגט ליכא יב"ש אחר אע"פ דאיכא עוד שוירי בעולם מ"מ אי לאו דנפל במקומו הוה מוכח מתוכו. ועיי' מ"ש תוס' לעיל כ"ז ע"ב ד"ה בעידי מסירה וכו' ע"ש אבל השתא הקשו תוס' מ"ט לא מוקי מתני' בשיירו' מצויו' ותי' לאשמועינן כהוחזקו. וצ"ל אע"ג דכבר נשמע מעובדא דר"ה דס"ל לרבה מחזירי' בשיירו' מצויות וא"כ מכ"ש בהוחזקו בעיר שנכתב דמהדרי'. א"כ מאי קמ"ל רבה באוקימתא דמתני' וע"כ להוסיף אפי' בהוחזקו בעיר שנמצא אלא שנמצא במקום שאין שיירות מצויות אפי' מהדרי' כגון היכי דשרו כיתני וכדומה. וא"כ כיון דהכא הוחזקו לא הוה מוכח מתוכו ומשמע דנותנים לה הגט מיד הכא בעיר הזאת וע"כ כר"א דלא כר"מ. וגם קשיא להו שפיר מהיכי תיתי להחזיר כיון דהכא במקום המציאה איכא עוד יב"ש ועל זה תירצו כיון שזה מבקש וכו' והיינו כעין שכ' רשב"ם בב"ב סוף קע"ב ע"ב בשם ר"ח כיון שהשני ג"כ פה ואינו מבקש וזה מבקש א"כ מהדרי' לי':

ועפ"י הדברים האלו י"ל ק' רשב"א אל"ב דר"ז מנ"ל דל"ב דר"ז פליג ארבה. וי"ל ע"כ פליג לפמ"ש תוס' משו"ה ר"ז לא דייק ממתני' דמפרש אי אמר תנו אין נותנים משום שמא מיב"ש אחר נפל וק' עכ"פ מ"ט במשנתינו פסול ובב"מ לא יחזיר ואם החזירו מוחזר וע"כ צ"ל משנתינו דגיטין בתרתי לריעותא לכן פסול אפי' בדיעבד. ומשנת ב"מ בחדא לריעותא לא יחזיר לכתחלה. וא"כ בריתא דאם הבעל מודה יחזיר לכתחלה מיירי בתרתי לטיבותא דוקא ופליג ארבה. ולפ"ז ללישנא קמא אי ס"ל נמי דר"ז מפרש משנתינו כנ"ל ותנן לא יחזיר ואם החזיר מוחזר מיירי בשכיחי שיירי ולא הוחזקה כצ"ל. ובריתא מיירי בהוחזקו במקום שנכתב ובלא שכיחי שיירי דקיל ואז מחזירי' אפי' לכתחלה. אבל בהוחזק במקום שנמצא ולא נכתב בו שם העיר לא מהדרי' ועכ"פ פליג ארבה. והנה מלשון רש"י ב"מ גבי היכא דמזבני כיתנא כ' ודקדק במקום שנכתב הגט ע"ש ב' דיבורים זא"ז וכן י"ל לשונו כאן בגיטין וצ"ל ס"ל אי הוה הוחזק במקום שנמצא לא הוה רבה מהדר לכתחלה. ולפ"ז הא דמוקי רבה משנת הא אמר תנו נותנים בלא שכיחי והוחזקו היינו בהוחזקו במקום שנכתב וא"כ היינו עובדא דר"ה ממש וק' קו' תוס' מ"ט לא מוקי בשיירות מצויות ולא הוחזקו דומיא דסיפא מעב"ד ה"ז יחזיר ומכש"כ הוחזק במקום שנכתב. ולכאורה י"ל משום דלא ניחא ליה לאוקמי בהכי דכ' בש"ג הוחזקו שני יב"ש אפילו אין נשותיהם שוות מקרי הוחזקו דחיישי' שמא קידש במדה"י. ורוב הפוסקים חלקו. וכן פירש"י בב"מ ד"ה ואפילו במקום כו' ששמותיהן שוות ושמות נשותיהן ע"ש משמע אי לא שוו הוה לא הוחזקו ודלא כש"ג. ונ"ל מסברא ש"ג נמי לא אמרה אלא

בג"נ דשכיחי דמקדש אשה במדינת הים כדאחז"ל כד איקלע לארדשיד אמר מאן הוה ליומי' אבל בשיחרורי עבדים בודאי הוא נגד הסברא אי אין שמות העבדים שווין שיהי' מוחזק דשמא יש לו עבד במדה"י דבודאי לא שכיח שיהי' הרב כאן ועבדו במ"ה ולא יהי' נודע לבני עירו. וא"כ י"ל ק' תוס' דאע"ג כבר אשמועינן רבה בעובדא דשני שוירי דשכיחי ולא הוחזקו חיישי' ומכ"ש הוחזקו במקום שנכתב ולא שכיחי. מ"מ הא הוחזקו שמותיהן ולא שמות נשותיהן הא דיחזיר לכתחלה ולא ניחוש במדה"י אבל הוחזקו גם נשותיהם לא יחזיר קמשמע לן ומוקי מתניתין בשלא שכיחי והוחזקו דומיא דשחרורי עבדים דהוחזקו הם ועבדיהם. וכן בג"נ הם ונשותיהם אפ"ה אמר תנו נותנים:

אפי' לזמן מרובה וכו' הקש' תוס' דלמא לאלתר. ובב"מ בתי' קמא מסקו תוס' אי לאלתר פשיטא דס"ל כמ"ד יש לבעל פירו' עד שעת חתימה. וזה דוחק דכל השקלא וטריא לבר מהלכתא ועוד ק' לפ"ז הא דפשיט רבה לר"ה ממעב"ד יחזיר ולא קאמר דמיירי לאלתר דלא שייך פשיטא כיון דלגופי' איצטריך דבמעב"ד לא שייך ברירה נמלך. וע"כ הא דפשיט מיני' לר"ה היינו משום דמעב"ד הוה דומי' דרישא שאני נמלך היה דמיותר לומר זמן מרובה איירי כצ"ל. וא"כ ר"ז דלא דייק ברישא נמלך ומוקי לי' בלאלתר ה"ה ומכ"ש סיפא דמעב"ד יחזיר וא"כ למה הוצרך לומר לר"ז לעולם דאשתכח איבראי לימא דאשתכח גואי ומיירי לאלתר וצ"ע. וגם תי' ב' דתוס' דמסיפא מוכח דלא מיירי לאלתר דכיון שלא ראינו הגט בידם מנא ידעי' זמן לאלתר וא"כ פריך מרישא מכח דומי' דסיפא וצ"ע למה לי דמדייק כלל מרישא מדיוקא לידוק מסיפא בפירוש מעב"ד ה"ז יחזיר דאין לומר דסוגי' הש"ס דפריך מדיוקא דרישא ולא מסיפא במפורש היינו בעלמא אבל הכא דכל עצמו לק"מ מהרישא דס"ל לאלתר אלא מדומי' דסיפא א"כ לפרוך מסיפא וצ"ע. ויש לקיים ב' תי' תוס' כאחד. ונאמר בודאי אע"ג דקיי"ל יש לבעל פירות עד שעת נתינה ולק"מ מרישא דלאלתר וקמ"ל דלא חיישי' שמא כ' בניסן. מ"מ ק' מסיפא מעב"ד ה"ז יחזיר והתם לא שייך לחלק בין לאלתר לזמן מרובה כיון שלא ראינו הגט ביד א' מהם. ומשו"ה הוצרך לומר לר"ז מעשה ב"ד אשתכח מאיבראי א"כ ש"ס דפריך מדיוקא דרישא י"ל כמ"ד יש לבעל פירוש רק עד שעת חתימה וא"כ ליכא למיחש לשמא כ' בניסן וכו' וק' מרישא אי לאלתר פשיטא משו"ה מרישא. אבל השקלא וטריא אתיא כהילכתא. וכל זה בתוס' ב"מ אבל בשמעתין כ' בתי' קמא דבמתני' אין חידוש דלא חיישי' לשמא כ' ליתן בניסן כיון שלא ניתן ביום הכתיבה משא"כ הבריתא למסקנא דמיירי לזמן מרובה אפי' לא נכתב ביום והבעל מודה שפיר פריך וליחוש עיי'. ולפ"ז י"ל ק' רשב"א מנ"ל לל"ב דר"ז פליג ארבה. דהנה רמב"ן הוכיח ר' ירמי' ע"כ כל"ב דר"ז ס"ל דאי כרבה מ"ט

נאיד מתירוצו. אע"כ כל"ב דר"ז ודחיק לי' לאוקמי בריתא בתרתי לטיבותא א"כ מאי למימרא ע"ש. והשתא י"ל ס"ל להש"ס מנ"ל לרבה גופי' להקל כל כך בחדא לריעותא דודאי מעב"ד ה"ז יחזיר אינו מכרעא כל כך אלא משום אי רישא בתרתי לטיבותא מאי למימרא ואי לאשמועי' דלא חיישי' לשמא כ' ליתן בניסן ז"א חידוש במתני' כיון שלא ניתן ביום הכתיבה. אע"כ בחדא לטיבותא מהדרי' וזהו לרבה. אבל ר"ז דלא דייק ממתני' דונמלך לא משמע לי' רק מבריתא נהי לאלתר לא מיתוקים דפשיטא דלאלתר שנכתב ביומי' ליכא למימר ניחוש לשמא כ' ליתן בניסן וכנ"ל ומה"ת להקל יותר. ובזה י"ל ק' תוס' אש"ס דפריך אדר' ירמי' מאי למימר' והקשו תוס' דלמא דלא ניחוש לשמא כ' ליתן בניסן. פי' לדבריהם אף ע"ג שכתב דבמתני' שלא ניתן ביום הכתיבה אין חידוש דלא חיישי' ליתן בניסן. מ"מ ק' לתוס' מנ"ל ש"ס להקשות דלמא ר' ירמי' אבריתא קאי כר"ז ולא אמתני' והא"ש. דלפי הנ"ל שכ' רמב"ן ר' ירמי' ע"כ כל"ב דר"ז ס"ל דאל"ה מ"ט נאיד מאוקימתא דרבה. ולפמ"ש בסמוך צריך לומר ר' ירמי' ס"ל לדייק ממתני' כרבה ואמנם לדינא ס"ל כר"ז דאין להקל בחדא לריעותא ולא הו"מ לשנוי' מתני' כרבה בחדא לריעות' דלא נ"ל להקל כל כך וגם לא בתרתי לטיבותא כר"ז דא"כ פשיטא בשלמא אבריתא אמר ר"ז שפיר דהרי קמ"ל דלא חיישי' לשמא כ' ליתן בניסן. אבל אמתני' לא שייך זה ע"כ דחיק ומוקי בשאמרו עדים מעולם לא חתמנו. וא"כ לק"מ קו' תוס' דשפיר פריך ש"ס אמתני' מאי למימרא דהא במתני' אין חידוש במאי דלא חיישי' לשמא כ' ליתן בניסן וק"ל:

חיישי' לב' שוירי. עיי' תשו' הרא"ש דמייתי ב"י ובית שמואל רסי' קל"ב ועיי' הג"ה ט"ז מה שהאריך. ואציע מה שנלע"ד במקום שהשיירו' מצויות ולא נכתב שם העיר בגט הוה ממילא כהוחזקו ביב"ש אטו יב"ש חסרי בעולם וכמה יוסף איכא בשוקא. ולא עוד אלא אפי' נכתב שם העיר וידעי' דלית בה יב"ש אחר אך הוחזק עיר אחרת כיוצא ושם לא ידעי' אי אית בי' יב"ש אחר נמי הוה כהוחזק וטעמא אמינא. בשלמא ביב"ש בעיר א' הוא מקרה שאינו מצוי דכל שהם דרים בעיר א' וכותבים כתובים אפי' אגרת רשות מכ"ש אונות ושטרות א"א להם שלא יהיה מסומני' או משולשי' אפי' שלא יהיה מן הדין מ"מ לאו בשופטני עסקי' שיצאו לדון על כל עסק ועסק לפני ב"ד וא"כ ממש נמנע שימצאו ביב"ש במקום א' בלי סימן. אבל יש עוד שוירי בעולם. נקל מאוד שימצא שם עוד יב"ש ממש כזה ע"כ מכיון שהוחזקו ב' שוירי אפי' לא הוחזקו ב' שמות האנשים ה"ל כהוחזקו. ועתה קאמר הרא"ש דאין תועלת בכתיבת שם העיר אלא בגט שנמצא. דאי לא הוה כתוב שם העיר אפי' לא שכיחי שיירתא ה"ל כהוחזקו דטובא יב"ש איכא בעלמא

וה"ל חדא לריעותא ולא מהדרי' אבל השתא דכתיב שם העיר לא חיישי' לשמא ימצא עוד עיר כזאת דאי הוה עוד עיר כזו אפי' לא ידעי' שם יב"ש הוה חיישי' לי' כנ"ל אבל השתא דלא הוחזקה עיר אחרת וגם לא שכיחי שייר' ה"ל תרתי לטיבותא דאפי' לל"ב לא חיישי'. ור"ה דהוה חייש ל"ב שוירי היינו משום דבב"ד שייר' מצויות והוה חדא לריעותא והוה ס"ל לר"ה דלא מהדרי' כל"ב דר"ז ורבה פשיט ממעב"ד בב"ד יחזיר דלכל הפחות מיירי בנכתב שם העיר ולא הוחזק שוירי אחר ויחזיר. דאי לא איירי בהכי הוה תרתי לריעותא. וכל זה אי אמרי' כש"ג דלא משגיחים בשמות הנשים דשמא קידש אשה במדה"י. אבל אי אמרי' דלא מיקרי הוחזק אא"כ הוחזקו גם שמות נשותיהן. א"כ בודאי ליתא להנ"ל אע"ג דכמה יוסף איכא בשוקא אבל שיהי' גם שמות נשותיהם שבפנינו שוי' לא שכיחא. וא"כ ליכא למימר בלא נכתב שם העיר או דאיכא עוד שוירי ה"ל כהוחזק עוד יב"ש. מה בכך הלא לא הוחזק שם אשתו שבפנינו. בשלמא בשמות עצמן חלקנו לעיל דבעיר א' לא שכיחי שיהיה שמותיהם שוים בלי סי' דאל"כ איך יכתבו שטרות אבל בשמות נשותיהם לא שייך זה. ואמנם הרמ"א בסי' קל"ב החליט בנכתב שם העיר לא חיישי' לב' שוירי אפי' אי שיירו' מצויות ולא מיחשב חדא לריעותא וקשי' מעובדא דר"ה דחייש לב' שוירי בשכיחי שיירות. וכבר כתבתי מאז דקשה מאוד להחמיר אפי' בחומר ערוה לחוש לעיר שאין אנו יודעי' כלל וכן תמה בבית מאיר. ועיי' מ"ש ספר תורת חיים בב"ב קס"ד בענין שטרות שנכתבו על יב"ש והוזכר שם העיר דאזלי' בתר קורבא דמוכח ולא בתר רובא כדקיי"ל בסוגי' דניפול ע"ש והנה בודאי אי הוחזק עוד עיר אחרת אפי' רחוקה הרבה יותר מזו ונמצא במקום שהשיירות מצויות אין לנו להכריע ולומר דהאי קורבא מוכח מאן לימא לן כל שאינה יושבת בין ההרים והשיירות מצויות דהוה קורבא דמוכח ושפיר חיישי' אך עיר שלא נודע לנו כלל במקום מציאות הגט א"כ אי איתא דאיכא עיר שרגלי אנשים מצויי' כאן אפי' פ"א בשמטה היינו יודעים שם העיר ומדלא יודעים ע"כ הוא בריחוק מקום כל כך עד שראוי לומר על עיר הידוע לנו בזה השם שהיא קורבא דמוכח נגד אותה העיר שאינה ידוע וא"כ קשה גם ארבה שאמר בפשיטות א"כ תבדוק כל העולם מיבעי' לי' פי' דלמא איכא עוד נהרדעא בסוף העולם. איך הקשה כן בפשיטות לאביי דלמא קורבא דמוכח שאני. מיהו מזה נ"ל ראי' לדעת רמב"ן דגיטא דאנדרלנאי נכתב בנהרדעא ונמצא באותה העיר עצמה בצד קלוני' פי' בשוק הפטור ממס המלך ואפ"ה חייש אביי לבדוק כל מדינת נהרדעא עד היכי דאזיל קבא דנהרדעא ולא ס"ל כאן נמצא כאן היה א"כ מכש"כ דלא ניזל בתר קורבא דמוכח דודאי כאן נמצא עדיף מקורבא ושפיר הקשה רבא א"כ תיבדוק כל העולם מיבעי' לי'.

אבל לקושטא דמילתא י"ל דלא מיבעי' אם נכתב במקום שנמצא אמרי' כאן נמצא וכאן היה אלא אפי' נכתב במקום לא חיישי' לשני שוירי דלא ידעי' דאזלי' בתר קורבא דמוכח אבל ר"ה דשמעתין קשה איך בעי למיחש לשני שוירי:

והנלע"ד עפ"י מה דאמרי' במס' ביצה יו"ד ע"ב דהוה בעי למימר סייעתא לרבי חנינא דרוב וקרוב הולכים אחר הרוב. ודחי לעולם איכא למימר אזלי' בתר קורבא. וכדאמר אביי בדף ה"נ בדף. פירוש בדף שלפני השובך ששם מתקבצים יונים ממקומות רחוקים וכיון ששם מקום קיבוצים א"כ הרוב דמעלמא נמי הוה קרוב וע"ש היטב במתק לשון רש"י. וא"כ נהי למסקנא הולכים אחר הרוב אם לא בקורבא דמוכח מ"מ קי"ל כאביי בבדף אפי' קורבא דמוכח לא שייך דהכל מתקבצים בדף. וא"כ י"ל ה"נ ב"ד דר"ה וכן מתני' מעב"ד סתמא בב"ד הקבועי' שיהיה בימי חז"ל בארץ שנער ומכ"ש בא"י במקום הועד ונשיאים וראשי גליות שהיה מתקבצים שם מכל פזורי ישראל והוה כמו בדף ומשום הכי ה"ל למיחש לב' שוירי ולא לסמוך לקולא משום קורבא דמוכח ופשיט רבה ממעב"ד ה"ז יחזיר דהוה ממש כמו ר"ה ואפ"ה יחזיר. ובזה י"ל דקדוק לשון ש"ס דב"מ ולעולם דאשתכח איברא ולעולם משמע דמקיים סברא הראשונה ובאמת מתחלה הוה סבר בב"ד והוא דוחה דאשתכח איבראי. אלא די"ל מסתמא שהם היה בקיאי' בלשון מעשה ב"ד משמע דאשתכח במקום ב"ד שהובא לשם לקיימו כדפירש"י בדר"ה דאל"ה לא היה רבה פושט לר"ה מהא. אלא דלכאורה בלאה"נ לק"מ אר"ז די"ל ר"ז מיירי בלא הוחזק וכיון דשייר' מצויות חיישי' שמא נמצא עוד יב"ש א' אע"ג דלא הוחזק כיון דלא בדקנו שם. ומעב"ד ה"ז יחזיר אע"ג דשיירו' מצויות היינו אחר הבדיקה שלא נמצא שם יב"ש אחר ונהי רבה פשיט שפיר לר"ה דעכ"פ מוכח דלא חיישי' לשני שוירי משום דאזלי' בתר קורבא דמוכח אבל לר"ז לק"מ דתינח אם בדקנו שוירי עצמו והוחזק דלית בי' יב"ש אחר. אבל שייר' מצוי' חיישי' כר"ז ולק"מ. אלא כבר הנחנו במקום ב"ד הוה כמו בדף ואי ס"ד חיישי' בלא הוחזקו באותה העיר ה"ל לחוש במקום ב"ד אפי' לעיר אחרת. ועל זה משני ר"ז לעולם כדקאמרת מעשה ב"ד הוא בעיר של ב"ד שהוא שם לקיימו אבל במקום ב"ד ממש דהוה כמו בדף אלא אישתכח איבראי חוץ לב"ד אע"ג דבכל העיר ההיא שיירו' מצויות אלה מפה ואלה מפה אבל לא הוה כמו בדף במקום שמתקבצים מכל הצדדים. ולפ"ז דינו של ש"ע דין דבזה"ז דליכא ב"ד בעולם שמתקבצים פזורי ישראל על דרך הנ"ל א"כ כל שנכתב שם העיר ובדקנו אותה העיר ולא מצינו שם שיב"ש שוב לא חיישי' לעיר אחרת אפי' שיירות מצויות. והנה רש"י פירש שהובא שם לקיימו וכ' בו הנפק וצ"ע וכן הקשה פ"י אי הובא לקיימו א"כ ע"כ יודע השליח

או האשה שנמצאו שם עדים המכירים חתימות ידי עדים הגט וא"כ איך אפשר לחוש לאחר. וגם לשון רש"י אינו מדוקדק שהובא שם לקיימו וכ' בו הנפק תרתי. עכנלע"ד דמיירי בשליח המביא גט ממקום למקום ומתירא שבמקום האשה לא יכירו חתימת העדי' ע"כ מיד כותבי' הנפק בעיר הסמוכה ששם מכירי' ח"י העדי' ושוב בכל עיר ועיר מקיימים ח"י המקיימי' הסמוכי' עד שיגיע למקום האשה וה"נ כבר כ' בו הנפק ממקומו והובא עתה לכאן לב"ד של ר"ה לקיימו ח"י ב"ד האחרון הסמוכים כצ"ל ע"ד כוונת. אלא שיש לפקפק קצת דא"כ היה יכולי' לידע מהחתומי' איזה דרך בא ומאיזה שוירי הוא ואולי אין לסמוך על זה. והנה בהך דאנדרולנאי יבדוק כל העולם מיבעי' לי' יש ג' פירושים להרמב"ן שמא יש נהרדעא אחר בסוף העולם כמו שני שוירי אע"כ לא חיישי' משום שנמצא במקום שנכתב אומרים כאן נמצא וכאן הי'. ולהרז"ה החשש שמא איש מכל העולם בא לקלני' ולנהרדעא וכתב כאן גט. וצ"ל הא דלא חשש לכך אפי' באותה שוירי דילמא ממקום אחר בא א' לשוירי וכ' שם גט ולהחולקים על הראב"ד אין כותבי' מקום לידתו כמו שאנו נוהגים א"כ ניחוש ולכאורה י"ל באותה שוירי לא היה שיירו' מצויות ולא חיישי' א' מעלמא אתא לשם לכתוב הגט. אלא לפ"ז הומ"ל מעשה ב"ד בב"ד ואפ"ה יחזיר דלא הוחזקו שיירו' במקום הכתיבה ולא חיישי' לאחר כ' שם גט ומשנתינו בשיירו' מצויו' במקום הכתיבה וחיישי' לאחר כ' שם גט וע"כ צ"ל דאותה שיטה ס"ל כהראב"ד דצריך לכתוב שם לידתו. או כהרמב"ן כאן נמצא וכיון שעידי הגט מעידי' שבאותו היום הנכתב בגט היה עמם שם הוה כמו עדים שראו יצחק ר"ג בקורטבא ויצאו עמו ואמרי' כאן נמצא וכאן גר ולא ממקום אחר בא הכא נמי הך שנכתב בגט ומעידי' עליו העדים שציוה להם לכתוב בשיורי אמרי' כאן נמצא וכאן היה. אך לאביי דלא ס"ל כאן נמצא יש ליישב משניות כנ"ל מעשה ב"ד ה"ז יחזיר במקום דלא שכיחי שיירי' במקום הכתיבה. דודאי לא יחלוק שום פוסק על כאן נמצא וכאן היה באיסורי דוקא בממון פליגי אמוראי פ' המדיר אבל בממון כ"ע מודי' רק להפוסקים לא מיירי שנמצא במקום שנכתב ולרמב"ן מיירי שנמצא במקום שנכתב ואפ"ה פליג אביי וס"ל חומר עריו כממון דמי. אבל בגוף כאן נמצא גם הרז"ה מודה א"כ י"ל כנ"ל אלא יש לפקפק ולומר דילמא אי הוה עדי הגט קמן היה אמרי' שהיה יודעים שהמגרש איננו מהעיר אלא אחר בא שם לשעה ולא דמי לעדי יצחק מקורטבא. ושיטת רש"י תבדוק כל העולם. שמא עוד א' היה בנהרדעא ואזל לעלמא דא"א לבדוק עיר מי יצא ממנה לעלמ' ולכאורה אהא קשי' לימא חיישי' בשוירי כן ואיך אפשר לבדוק שוירי. וצ"ל התם עבר א' מנהרדעא וכ' גט בקלני' חיישי' שמא עוד אחרי' נעקרו. אבל כל שנכתב במקומו לא

חיישי'. מיהו מלשון רמב"ן במלחמות ביבמות בסוף דבריו משמע דהבין כוונת הרז"ה ג"כ כפירש"י דחיישי' שמנהרדעא יצא עוד נהרדלנאי למקומות אחרים ע"ש:
והנה פי' רמב"ן בישוב הרי"ף הוא נכון ומחוור מאוד אלא דצריך לדחוק בעובדא דענן חיגרא דכיון דלדידי מיירי באין שיירות מצויות וגם לא הוחזקו אלא זה ופליגי אביי ורבא אי חיישי' למילי מסר א"כ מה ענין זה לפלוגתת כאן נמצא שיאמר אביי אפי' לדידי ורבא אמר אפי' לדידי וע' רמב"ן שנדחק בזה. והנה לעיל בסוגי' דזמן בגיטין ס"ל לתוס' דגט מאוחר כשר אלא שאינה מגורשת אלא מזמן שכ' בו וראב"ד נמי מכשירו לאלתר אלא שהבעל אוכל פירות עד הזמן ההוא והקשה רמב"ן א"כ ק' מעובדא דענן חגרא מה צורך לומר מילי מסר לימא איחרו וכתבו וכן ק' לאביי מ"ט לא חשש לזה ע"ש וצ"ל דס"ל לרמב"ן חשש איחור וכ' אינו חשש רחוק כמו מילי מסר דאע"ג דאביי לא חשש להא מ"מ יש לחוש לשמא איחרו וכתבו. ונ"ל דמיירי ששם אשתו של חגרא לא היה כשם אשה הכתובה בגט. וא"כ לחוש שמא קידש אשה במקום אחר. דאפי' יאמר ענן דלא קידש ולא גירש אשה לא מהימן ע"א להתיר א"א לעלמא כמ"ש זה הריטב"א בתשו' דמייתי ב"י בבד"ה ססי' קנ"ג ע"ש. וא"כ כשכ' גט בסורא ע"כ לשליח מסרו להוליכו לאשתו שבריחוק מקום. ואותו שליח איבדו כאן בסורא במקום שנכתב כך צ"ל. וא"כ למה איחר זה הזמן כדי שלא תתגרש עד אותו הזמן הכתוב בגט או שיאכל פירות עד אותו הזמן לאיזה סיבה הוצרך לזה הלא בלאה"נ אינה מגורשת עד שיגיע השליח למקומה ויתן הגט לידה וגם הבעל אוכל פירות עד זמן ההוא. והרי חזינן שלא נזדרז השליח ועודנו הוא פה במקום הגט וא"כ לאיזה צורך איחר הגט ולומר שהבעל הי' רצונו שיקדי' השליח וע"כ איחר הגט והשליח נתעכב זהו רחוק דחזקה שליח עושה שליחתו. א"כ מיושב ק' רמב"ן. וגם דוחק לאוקמי בשליח קבלה ונשאר פה עם גיטו בידו ושלח שליח אחר עם עידי קבלה להודיע לאשה זהו דוחק גדול מסתמא השליח חוזר להאשה. אלא י"ל שמא באמת כבר יצא השליח ומסר הגט להאשה וגירשה בזמנו. ואחר שכבר נתגרשה בא הגט לכאן ע"י סבה משליח או מהאשה עצמה שלא חששה לו עוד ולא צריכה לו לראי' ונאבד כאן. א"כ לאביי דלא חשש לחשש רחוק דמילי מסר פשיטא דלא יחוש לחשש רחוק כזה. אך לרבא דאפי' לקפיצה חשש מכ"ש לחשש הנ"ל. לזה י"ל כאן נמצא וכאן היה ולא אמרי' שכבר יצא הגט ממקום הזה כיון שכאן נכתב וכאן נמצא לא אמרי' שיצא בנתיים וחזר א"ל כאן נמצא וכאן היה. ומיושב ק' רמב"ן על שיטת תו' וראב"ד:

ולפ"ז שפיר אמר אביי אפי' לדידי דלא אמינא כאן נמצא בחומר עריות והיה לי למיחש לאיחר וכ' מ"מ אינינו חושש לחשש רחוק ורבא אמר אפי' לדידי ס"ל אמרי' כאן נמצא ולא היה לי למיחש לאיחור וכ' מ"מ חוששני שמא מילי מסר:

אמנם נ"ל רמב"ן לא ס"ל דיחלוקו אי חיישי' למילי מסר או לא ויהיה אביי להחמיר בעריות בחששא דכאן מיקיל בחששא דמילי ורבא בהפוך זהו סברא רחוקה אלא מדחשש רבא ש"מ אביי נמי חושש. והכא בהא פליגי. דהנה הרז"ה פי' עון חגר הי' חוגר ואידך הי' פשוט. ורמב"ן פי' מעיר ששמה חגרא ונתישב בנהרדעא. והנה לרמב"ן ק' קצת הא מסתמא שני יב"ש הדרי' בעיר א' רגילי' לכתוב סי' והכא הי' מסומני' זה היה מעיר חגרא וזה לא א"כ מסתמא בנהרדעא הי' רגילי' לכתוב לכל מכתביהם ענן מחגרא כדי להפריש ביניהם. והשתא אי אמרת בשלמא שהגט נכתב עם הבעל בסורא אפילו יהיה המגרש ענן מחגרא מ"מ לא כתבו סימן חדא כיון שאינינו במקומו בנהרדעא לא צריך סימן ועוד העדים והסופר שבסורא לא ידעו מזה. אבל אי אמרת העדים היה עמו בנהרדעא ומסר להם מילי א"כ שם בנהרדעא כשחקרו אחר שמו נודע להם שנקרא ענן מחגרא. א"כ בודאי גם בסורא הי' להם לכתוב כן ומדלא כ' כן ש"מ אידך ענן הוה ולא ענן מחגרא. בשלמא להרז"ה לק"מ כיון שהיה חיגר אפי' אי נימא שרגילים לכתוב סי' היינו בגיטין ושטרות של הפשוט יכתבו ענן הפשוט אבל בשל חיגר יכתבו סתם שלא לביישו אבל לרמב"ן ק'. וצ"ל אעפ"י שהאמת כן הוא ראוי' לעדים לדקדק כנ"ל מ"מ כיון דאיתרע בנפילה חיישי' דילמא איקרי וכתבו שלא בדקדוק וכן ס"ל לרבא בהדי' בב"מ י"ג ע"א וא"ש דחייש רבא למילי מסר. אך אביי פליג שם ואמר איקרי וכתב לא חיישי' א"כ אביי לשיטתו לא חיישי' למילי מסר אבל לעולם גם לאביי חיישי' חשש רחוק וא"כ שפיר ק' שמא איחרוהו וכתבוהו:

דף כז:

ופליגא אדרבה. ז"ל ש"ע סי' קל"ב ס"ד ואם ראה שעבר אדם שם אפי' לא שכיחי ואפי' היה גוי העובר שם חיישי'. וב"ח וב"ש כ' או או קאמר ומיירי שכיחי ולא הוחזקו ולא שכיחי אבל בתרתי לטיבות' מנ"ל להחמיר בשראה. אלא לפ"ז קשה א"כ בלא ראה רק שיעור כדי שיעבר אדם שם נמי ע"ש ולדידי נלע"ד בשכיחי שייר' אלא הוחזקה לא הוה חיישי' לכוותי'. והנה לכאורה דברי ש"ע שהוא מהטור מוכרחים דהרי כ' רמב"ן בדעת הרי"ף דס"ל דמ"ד לא עבר אדם היינו בהוחזקו ולא שכיחי אבל בלא הוחזקו ושכיחי שייר' מה יועיל לנו שעבר אדם שם ואי משייר' נפרד ובא לכאן זה לא חיישי' כמוכח

מאתרא דתרו כתני. אע"כ להך מ"ד נמי מודה היכי דלא הוחזקו ושכיחי לא חיישי' בשיעור שעבר אדם שם ע"ש בביאור. וצ"ל אע"ג דכ' רשב"א די"ל משיי' שעברה נפל והעובר הזה דחפו ברגל. הא חזר רשב"א ודחה זה מהירושלמי דמספקא לי' בגוי העובר ואי משום דחיפת רגלים מה לי גוי מה לי ישראל ע"כ הטעם משום שמזה העובר נפל. וא"כ אי לא הוחזקו ורק משום שכיחי מחמרי' ע"כ לא ניחוש בעבר אדם א' שם. הנה זהו ביאור דעת הרמב"ן אליבא דהרי"ף. ורוב ממש כל הפוסקים מחולקים וס"ל גם בלא הוחזקו ושכיחי נמי חיישי' בעבר או שהה אדם א'. וא"כ ע"כ צ"ל אפי' בלא הוחזק נמי לאדם א' דהרי אפי' שכיחי שיירי הרי לא עבר שייר' ולנפרד משייר' לא חיישי' ולדחיפת רגל נמי לא חיישי' ע"כ חיישי' נמי לכל אדם א'. אלא אי לא שכיח שייר' לא חיישי' שמא עבר אדם א' שם. מה"ת לחוש שעבר הלא שכיחי עוברי אורח במקום זה בשלמא אי הוה הוחזקו. היה לן לחוש למקרה שמא מ"מ עבר אדם כאן אע"ג דלא שכיחי שייר' אבל לא הוחזק ושיירא נמי לא שכיחי לא ניחוש לתרי מיקרי דעבר א' שם והיה לו גט של יב"ש זה לא נחוש. אא"כ שכיחי שיירא אז הוה מקרה א' דעבר א' שכיחי וקרה מקרה שהיה בידו גט של יב"ש. אך אי ראינו באמת שעבר שם אדם א"כ אפי' לא שכיחי ולא הוחזקו חיישי' והדין דין אמת. אלא לפ"ז ע"כ לא ס"ל טעם דדחיפת רגלים וא"כ מה"ת לחוש לנכרי מיהו בירושלמי אפשר דקאי ממסקנא דילי' דחייש לגט פסול וכדרך שפירשתי לעיל דיש לחוש הגוי היה ג"כ במקום כתיבת הגט ולקח לו הגוי הפסול והשליח לקח הכשר ושניהם איבדו שלהם כאן וזה שייך גם בגוי ומשו"ה מספקא לי' לירושלמי ומסיק לאיסור. אבל ש"ס דילן לא חייש לכך כמ"ש לעיל א"כ מה"ת לחוש לגוי. עכנלע"ד לפמ"ש בש"ע סי' קמ"א סעי' ל"ה דיכול לשלוח גט ע"י גוי כמעשה קוף ע"ש והוא ברא"ש לעיל ספ"ב ע"ש א"כ ק' מה בין גוי לישראל. עכנלע"ד דעכ"פ לא שכיח כלל שישלח כהאי גווני ע"י ישראל וכמ"ש רמ"א שם שלא ראה נוהגין כן כיון דאפשר בשליח ישראל אך היינו במקום שהשיירות מצויות ומצויים לו שלוחי ישראל לא שכיח שישלח ע"י ישראל גוי ובירושלמי מיירי בהדי' בשיירו' מצויו' ולא הוחזקו כמ"ש בפני משה שם א"כ שפיר מספקא לי' דגוי רק משום טעם גט פסול. אבל במקום שאין שיירות מצויות ולא מצא הבעל שיירא הולכת דרך שם הוכרח לשלוח ע"י גוי כמעשה קוף א"כ אפי' עבר גוי שם חיישי'. והשתא לפ"ז שביארתי לעיל דש"ע לאו או קאמר אלא מיירי בלא שכיחי שיירו' ולא הוחזקו תרתי לטיבותא ואפ"ה חיישי' בעבר אדם שם כ' אפי' העובר הוא גוי דכיון דלא שכיח שיירא הוצרך לשלוח גוי. אבל היכי דשכיח שיירי ולא הוחזקו אזי אם שהה בכדי שיעבר אדם שם חיישי' שמא ישראל עבר ולא מהדרי' אבל

היכא דראה עבר גוי הרי ראה של עבר ישראל ולגוי לא חיישי' כיון דשכיחי שיירא אין ישראל שולח ע"י גוי ומהדרי' כנלע"ד המשך לשון ש"ע:

רב אשי אמר כגון דקאמר נקב יש בצד אות פלוני כך גרס רש"י ולא דקאמרי לשון עדים כתוס' אלא דקאמר ופי' דקאי אהשליח דס"ל דאי אאשה לא שייך דיהבה סימן מובהק א"כ זה הוא ולא שייך בזמן שאין הבעל מודה לא יחזיר וכדאמרי' ב"מ כ"ח ע"א לדידה יהבי' ליה. ואי מיירי הבעל יהיב סימן מובהק מאי שייך לומר שמא נמלך ולמה לא נחזיר לו אע"ג דאם הוא עומדת וטוענת שלא נחזיר לו כי ממנה נפל ועדיין לא נפרע כתובתה כברייתא ז"א דהא מתני' מטעם נמלך אתאינן עלה אע"כ השליח מבקש הגט ויהיב ביה סימן מובהק דודאי לא שייך ליב"ש אחר ואפ"ה לא מחזרינן לשליח משום נמלך. והנה התוס' תמהו על זה איך שייך בגט שביד שליח נמלך הא אין מבטלין גט שלא בפני השליח. ובלאה"נ קשה מהיכי תיתי לחוש לנמלך וע"כ צ"ל דמדאיתרע בנפילה אמרינן אילו הי' הגט כראוי לא איבדו השליח אע"כ הבעל ביטלו ולקחו מידו ועתה נפל מיד הבעל ומצאנו והשליח הזה ידע סימני' ורוצה שיחזור לו הגט להוציא להאשה. אע"ג דכתבנו לעיל והוכחנו כן דאין אדם נחשד שאם לא אבד גט מעולם שיאמר אני שליח להביא גט זה לאשה דאע"ג דכ' רשב"א במתני' דאפשר דהשליח אומר שקר שלא להפסיד שכרו או שלא יהי' להבעל תרעומות עליו היינו מי שהי' באמת שליח ואבד גט יש לחוש שיאמר על גט של יב"ש אחר שהוא שלו כדי שלא יפסיד. אבל מי שלא הי' שליח מעולם וישמע שנמצא גט אינו נחשד שיאמר שהוא שליח גט זה לא נימא. מכל מקום הכא שכבר הי' משולח מהבעל ואפשר נמי שהאשה עשאו שליח להבאה וקיבל גט מיד הבעל להוליכו לאשה ושוב נתחרט הבעל ונמלך ונטלו מידו ואבדו ועתה רוצה השליח לגמור שליחותו ויהיב ביה סימן מובהק שהוא יודעו ע"כ אין מחזירין משום שמא נמלך. והנה לקמן ל"ב ע"ב לשיטת תוס' ד"ה התם דיבור ודיבור וכו' ס"ל בעל שביטל הגט אינו יכול לחזור ולגרש בו א"כ בבעל עצמו שייך חששא זו ונאמר מדנאבד ממנו ש"מ כבר ביטלו ועתה חוזר ורוצה לגרש בו ואפילו אמר תנו לא יתנו דאע"ג דלא חשוד לקלקלה משום פשיטי דספרי הכא שכבר כתב הוא הגט הלז חס עליו ורוצה לחזור ולגרש בו אך רש"י פליג התם אהתוס' וס"ל חוזר ומגרש בו כי אינו יכול לבטל גט שכבר נכתב לשמה ע"ש:

ובסמוך בדרבה בר ב"ח אירכס ליה גיטא פירש"י ג"כ דשליח הוה. וכתב מהר"ם שיף דאילו רבב"ח לא הי' מגרש אשתו דקשי' גירושין והוא דוחק דלמא קידש אשה ליומא כדמכריז רב מאן הוה ליומא. ויותר הי' נ"ל דרבב"ח הי' נכדו של חנא ושם אביו לא נזכר

עיין ספר יוחסין וא"כ הגט שלו הי' כתוב שמו ושם אביו וגם שם אבי אביו שהורגלו בו והוה משולש ותו ליכא למיחש ליב"ש אחר ע"כ פירש"י שהוא לא הי' בעל דבר אלא שליח ובגט כתוב שם הבעלים. ולקמן פי' רש"י ד"ה כדי שיהי' אדם וכו' משעה שעבר השליח הזה שם וכו' ע"ש פירש"י או השליח היינו משום דהברייתא איזהו לאלתר קאי אלאלתר וזמן מרובה דמשנתינו והתם תנן המביא גט ומיירי בשליח המביא ע"כ פירש"י משעה שעבר השליח וא"ש. אך בב"מ כ"ז ע"ב נפקא מיניה לאהדורי גט אשה בסימנים פירש"י ג"כ אשליח שם צריך יישוב מ"ט לא הניח הדבר בסתמא ומה הי' לו לפרש בשליח שאבד גט והנלע"ד דודאי היכי דשכיח שיירות וגם הוחזקו ב' יב"ש אז הכרת השמות אפילו סימן גרוע לא הוה אך היכי דלא הוחזקו והמבקש הגט אומר סימן כך וכך כתוב בגט ונחוש שמא איתרמי עוד יב"ש אע"ג דלא הוחזקו וכן בהוחזקו ושיירה לא שכיחי ניחוש איתרמי שעבר כאן אותו יב"ש האחר אע"ג דלא שכיחי עוברים ושבים כאן. א"כ מי שמכיר ויודע טרם שרואה ויודע שום דבר מה שכתב בגט ואומר אלו שמות כתובים בו הרי זה ככל סי' אמצעי דאי סימן לאו דאורייתא לא מהדרינן משום דילמא איתרמי סימן כסימן וה"נ דלמא איתרמי שמא כשמא אבל סימן אמצעי מיהא הוה. אע"ג דאפילו אי סמנין דאורייתא מ"מ לא מהדרינן גט בחדא למעליותא היינו משום לעז כמ"ש תוס' ספ"ק דב"מ אבל מדינא ה"ל כמו סימן אמצעי. והנה הסכמת האחרונים בשו"ע א"ע סימן י"ז ובשו"ת הרבה דצירוף ב' סימנין אמצעים הוה סימן מובהק דאורייתא. והשתא לפ"ז בעל העומד לפנינו אפי' כבר ראה השמות שבגט מ"מ הרי אנו מכירים אותו מעיקרא ששמו כמ"ש בגט רק חיישינן דלמא עוד אחד כמותו ומכיון דיהיב עוד סימן אמצעי טרם שראה הגט א"כ ה"ל סימן מובהק ולא נפקא מיני' מידי לאהדורי גט אשה בסי' משו"ה פירש"י דמיירי דהשליח תובעו וכבר יודע שמות הכתובים בגט ואין לו בו אלא סימן אמצעי אחר והא מיבעי לי' אי מהדרינן ע"י סימן אחד אמצעי או לא. ולפ"ז רב אשי דאמר נקב יש בצד אות פלוני לא היה צריך לזה אלא אפילו סימן אמצעי והשליח הגיד שמות הבעלים טרם שראה מה שכתוב בגט דהוה נמי סימן מובהק אלא שלא רצה להאריך רק להודיע דסימן מובהק מהני. והנה תוס' ספ"ק דב"מ היכי פשיט מר איסורא ממונא הקשו ממון חמיר דאין הולכין בו אחר הרוב ותי' גם בחומר א"א אין הולכין אחר הרוב. ודבריהם צ"ע עכ"פ לא עדיף מממון ויהיו איסור וממון שוים ואכתי מאי פריך היכי פשיט מר איסורא ממונא. וי"ל דלפי הנ"ל שיירות ולא הוחזקו הוה סימן אמצעי א"כ לא מקשו תוס' מידי דנהי ממון חמיר מדינא מ"מ משום הפקר ב"ד מהדרינן אבידה בסי' אמצעי משא"כ באיסור לא שייך הפקר ב"ד שפיר פריך ולא מקשו תוס' מידי

וצ"ע לכאורה. וצ"ל דקושי' תוס' הי' ע"ד הדרגה אי אמרת בשלמא באיסור דאזלינן בתר רוב לא חיישינן לאיתרמי משום דרובא לאו הכי הוא א"כ נהי בממון דחמיר דלא אזלינן בתר רובא וה"ל למיחש לאיתרמי מ"מ הפקר ב"ד הפקר ועשו ממון כאיסור אך אי נימא באיסור אע"ג דאזלינן בתר רובא מ"מ חיישינן לאיתרמי א"כ לא הוו להו לרבנן להקל כל כך בממון דהרי אפילו בתר רובא לא אזלינן אע"כ גם באיסור מהדרינן בשיירות ולא הוחזקו ושפיר פשיט איסורא מממונא זו היא כוונת קושי' תוס'. וע"ז יפה תי' באשת איש נמי לא אזלינן בתר רובא וא"כ אין לפשוט איסורא דלא שייך בי' הפקר ב"ד מממונא דשייך בי' הפקר ב"ד וק"ל:

סימנים דאורייתא או דרבנן. כ' תוס' והא דמהדרינן אבידה מה"ת היינו בעדים עכ"ל. נקטו לישנא דש"ס ב"מ כ"ז ע"ב וכתבו שם הראשונים בשיטה מקובצת דלא בעי למימר סימן מובהק ביותר דפשיטא דעדיף טפי טובא מעדים ונ"ל משום דעדים היינו שמכירים בט"ע וקמ"ל דתרי לא אמרי בדדמי. ומהרש"א נתקשה בזה ע"ש:

או דרבנן. פירש"י דהפקר ב"ד הפקר וטעמא דתקנתא מפרש התם עכ"ל. הנה התם כ"ח ע"א פריך ש"ס אטעמא דתקנתא מתכריך של שטרות וכ' שם הרא"ש בחד לישנא דע"כ טעמא דתקנה לא ידענו ולפי תי' זה גם בשטרות מהדרינן בסימן אמצעי. אך עוד פירש"י דלעולם משום טעמא דבעל אבידה גופא ניחא לי' ובשטרות לא מהדרינן ותכריך של שטרות מיירי בעדים או ט"ע ע"ש וזה נראה דעת רש"י דשמעתין שכ' טעמא מפרש התם. והנה תוס' בשמעתין ד"ה מצאו וכו' כתבו בחפיסה ודלוסקמא התם מיירי שנותן סי' וכו' ולא חיישי' לשאלה לענין ממון עכ"ל ובספ"ק דב"מ ביארו יותר דכמו שתיקנו להחזיר אבידה ה"נ תיקנו דלא לחוש לשאלה והקשני בשו"ת הגאון מו"ה הירש העללער זצ"ל שהיה אב"ד בק"ק אובן ישן הא בשטרות לא תקנו באבידה ובעי סימן מובהק ביותר וא"כ ניחוש לשאלה. והשבתיו במציאת שטרות איכא ב' חששות חדא דלמא מאחר נפל וזה התובע איננו המלוה ואפי' הלוה מודה לו דלמא קנוניא עשו על המלוה האמת ואמנם לזה מועיל סימן אמצעי מתקנתא דרבנן דבעל אבידה גופא ניחא לי'. אך חשש אחר דילמא מהלוה נפל ואי יהיב המלוה סימן אמצעי וללוה אין סימן מהדרינן למלוה לגבות מהלוה ע"ז פריך ש"ס וכי ניחא ללוה למיהדר למלוה שלו ובהא מסקינן דבכי האי גונא ליכא תקנתא אלא בעי מלוה סימן מובהק באתר או עדים וכל זה פשוט. ועתה נחזי אנן מה שהקשו תוס' ביהיב סימן בחפיסא ניחוש לשאלה לא הוה קשו' להו בטענת המלוה עם לוה שלו ניחוש שהמלוה השאיל החפיסה להלוה שלו והלוה הזה נתן שטר פרוע שפרע להמלוה שמהו בחפיסה שהשאיל מאותו המלוה ואבדו והמלוה

יודע סימן החפיסה של עצמו דמנ"ל לתוס' דחיישינן לשאלה דיחיד כזה ולשטות כזה שהלוה יתן שטרותיו הפרועין בחפיסה של מלוה אע"כ קושי' תוס' ניחוש לשאלה נגד חששא מעלמא נפל ולא מזה המלוה ובזה שפיר כ' תוס' דעבדו רבנן תקנתא כי היכי דעבדי תקנתא להחזיר אבידתו וק"ל:

אמר אי סימנא אית לי בגוי' וכו' קשה לי וכי רבב"ח הי' מסופק אם יאמינו לו בט"ע כצורבא מרבנן ולמה להזכיר סימנא כלל וא"נ מחמת עניוה יתירה אמר כן למה לי' לתלמודא לקבוע זה בתלמוד. ע"כ היה נראה לע"ד דרבב"ח היה מסופק דלמא מי שיש לו סימן עם הט"ע מיגרע גרע דאולי ע"י הסימן מדמה בדמיונו שיש לו ט"ע וטועה בדמיונו ואפי' צורבא מרבנן לא יהיה נאמן ע"כ הזכיר בבהמ"ד שיש לו בו תרווייהו ואהדרוהו ניהלי' ולא ידע אי ט"ע ליכא בטועה ע"י הסימן אלא סימנים דאורייתא ובסימן לחוד סגי' או סימנים לאו דאורייתא ובט"ע סגי אפי' היכי דאיכא סימן בהדי' אך בתוס' יבמות קט"ו ע"ב סוף ד"ה קאמר סימן לא משמע כן וכן ברמב"ם:

ודוקא צורבא מרבנן. פירש"י דידע בט"ע ולא משנה בדיבורו עכ"ל משמע דע"ה לא ידע בט"ע וגם משקרי והקשו הראשונים מפרק ג"ה דכולי עלמא אית להו ט"ע דא"כ איך ב"א מותרין בנשותיהם בלילה. וע"ש פירש"י הא דלא מהדרינן אבידה בט"ע לכ"ע משום דגזל ועריות נפשו של אדם מחמדתן ע"ש וא"כ צ"ל הא דבני אדם מותרין בנשותיהם בלילה אע"ג דעריות הוא ז"א דאדם לעצמו נאמן והה"נ הכא שליח המוציא גטו שאבד ומכירו בט"ע ואינו שואל אותנו כלל אינו צריך לחוש דלמא לית לי' ט"ע ומדמה שקר נפשו זה אינו צריך לחוש אך אנחנו לא נהדיר לי' ע"י ט"ע אפי' אינו חשוד לשקר ממש חוששין מחמת חמדת הפסד ממון או עריות אומר בדדמי ולזה נתכוון תשו' הריטב"א דמייתי ב"י בא"ע ססי' קנ"ג בבד"ה שלו ע"ש:

דאמרי נקב יש בצד אות פלוני וכו' דאמרי ארוך וגוץ וכו' אין זה מלשון הברייתא דא"כ קשי' דיוקא אהדדי דברישא משמע דוקא נקב שהוא סימן מובהק אבל סימן אמצעי לא ובסיפא משמע דוקא ארוך וגוץ שהוא סימן גרוע אבל סימן אמצעי מעידין. אך הוא תוספת מלשון אמוראי שהוסיפו על הברייתא דלא תפשט מיני' לא סימנים דאורייתא ולא סימנים דרבנן:

מצאו קשור וכו' ביבמות מירמא הא ברייתא אמתני' דאפי' יש בו סימן בגופו ובכליו ולא משני מידי אלא משקלא וטריא בש"ס ממילא מצינו פירוקא לרומי' ובב"מ באיבעי דסימנים דאורייתא לא מייתי כלל הך ברייתא כמו שנתעוררו בתוס'. והי' נלע"ד דעיקור איבעי אי מהדרינן גט אשה בסי' אמצעי נבנה על משנתינו אי כרבה ול"ק דר"ז דמתני'

בתרתי לריעותא אבל בשוירי ולא הוחזקו וכן להפוך מהדרינן בלי שום סימן אחר ולא חיישינן לאיתרמי א"כ מהדרינן גם אסימן אמצעי ולא חיישינן לאיתרמי סימן כסימן וסי' דאורייתא. ואי אמרינן כלישנא בתרא דר"ז דלא מהדרינן בחדא למעליותא משום דחיישינן לאיתרמי לא מהדרינן גט אשה בסימן אמצעי משום דחיישינן לאיתרמי והא דמהדרינן בלא שכיחי ולא הוחזקו משום תרי איתרמי לא אמרינן וה"ל סימן מובהק ביותר. ומשו"ה לא הו"מ למיפשט מהך ברייתא דהך ברייתא גופא מיבעי לי' דהא הברייתא קאי אמשנתינו. אך ביבמות רמי מתני' דהתם אהך ברייתא דעכ"פ תיקשי למ"ד מתני' בתרתי לריעותא אבל בחדא לריעותא מחזירין וא"כ סימן דברייתא אמצעים הם וקשה אמתני' דהתם. ומשני התם למ"ד סימנים דאוריי' מתני' חיישינן לשאלה תו לא צריך לפרש יותר דאי סימנים דרבנן ומתני' בחדא למעליותא לא מהדרינן לזמן מרובה עד דאיכא סימן ידעי' דהיינו סימנים מובהקים דעדיפא מחדא למעליותא הקצרתי. וראיתי דבר נכון בס' תורת גיטין שכ' עפ"י מ"ש רמב"ן בחולין ע"ט דאי סימנים לאו דאורייתא חשדינן גם למשקר ואומר הסימן בסומא בארובא או מיחזי חזי ע"ש וא"כ ביבמות אין מעידין אפי' יש סימן בגופו ובכליו דהתם ליכא למיחש למשקר אלא משום איתרמי רמי שפיר מברייתא דהכא דלא חיישינן לאיתרמי אבל האיבעי בגיטין אי מהדרינן גט אשה בסימנים י"ל אאשה קאי דחיישינן למשקרת וליכא למיפשט מברייתא דמצא קשור י"ל הכא בשליח או בעל השואל גט דלא חשוד למשקר רק משום איתרמי משו"ה מהדרינן אבל אשה במשקרת לא מצי למיפשט מהברייתא:

דף כח.

מצאו בין כליו בביתו עכ"ל רש"י וכ' תוס' דרבים מצויין בביתו ואלו מצאו בקרקע הי' לחוש לשני יב"ש ע"ש. וצ"ע לשיטת רמב"ן אם מצא גט במקום שכתב אמרינן כאן נמצא וכאן היה וא"כ למה לן לחוש לאחרים המצויים בבית והכא לא שייך למ"ש לעיל כדאמר אביי בדף ונאמר דר"נ מיירי בבית כעין ב"ד דר"ה דר"א דוקא לענין חששא דפריש אי מרובא או מקורבא לזה מהני סברא הנ"ל דבמקום שכולם מתקבצין הכל קרוב אבל לענין כאן נמצא וכאן היה ולא בא ממקום אחר כלל לזה לא שייך תי' הנ"ל וא"כ קשי' ועיין ש"ע או"ח סי' תמ"ט ועיין היטב מ"ש פר"ח שם. וצ"ל הכא מיירי שגם בעה"ב בא ממקום אחר והביא גט משם ולאחר שישב בביתו הרגיש שאבד גיטו ואם מצאו בין כליו אמרינן הוא עצמו הניחו שם ושכח ואם בקרקע מצאו לא שייך כאן נמצא וכאן היה כנלע"ד:

המביא גט והניחו זקן או חולה. מדלא קאמר זקן וחולה וכן מדקדוק לשון פירש"י ד"ה וחולה או חולה וכו' ע"ש משמע זקן שהוא חולה ג"כ לא יתן ושיעור זקנה משיגיע לכלל ששים לזקנה וכתיב תבא בכלח עלי קבר. שוב ראיתי ביש"ש דכתב מסברא דנפשי' לחלק בין הגיע לגבורת והוא חולה או הפליג ע"ש. ואין דבריו מוכרחים ולדינא צע"ג כי לא ביארו הפוסקים בזה כלום. ורמב"ם היפך וכתב חולה או זקן דהוה לא זו אף זו זקן מופלג שרובו למיתה:

זקן או חולה אי מיירי בזקן שכבר הגיע לגבורות ויותר מזה ודלא כרבה א"כ משנתינו זו ואצ"ל זו דהא רוב זקנים למיתה ורוב חולים לחיים אע"כ משנתינו בזקן בעלמא קאמר ולא זו אף זו קתני ומהא נפקא לי' לרבה דבהגיע לגבורות לא יתן לה. אך י"ל נהי רישא מיירי מזקן כל דהוא ולא זו אף זו מ"מ שוב רומז לנו במציעתא אשת כהן אוכלת בתרומה וקאי אלעיל דזקן וחולה שהולך למד"ה והיא אוכלת והולכת לעולם וכדאיתא בירושלמי דמייתי רשב"א דאפי' נתעכב השליח בדרך מאה שנה ע"ש וצ"ל רבה ס"ל דמציעתא לא קאי ארישא ומיירי שהבעל שהלך למד"ה אינו זקן או חולה ובזה א"ש קושי' תוס' ד"ה תרומה תימא וכי לא היה יודע וכו' והא"ש דס"ל דה"ז גיטך שעה אחת קודם מיתתו בזקן או חולה מיירי ומשנתינו בבריא ולא קשה תרומה אתרומה אלא תרומה אגטין:

או חולה עיין ספהב"ע ובטור שו"ע א"ע סי' ט' בדיני קטלנית. והנה חולה שגירש ומת יש לדון למ"ד מעיין גורם אפי' שגירשה מ"מ אם זה הבעל הוא השני ה"ל קטלנית דמחמת מעינה מת אבל למאי דקיי"ל מזלא גרים א"כ אי מת אחר גירושין חזינא דלא מזלא דידה גרים דאל"ה היה לו להבריא אחר שגירשה וא"כ אינה נידונת בקטלנית. ולפ"ז יש נפקתא נמי בנתינת הגט אפילו היכי דליכא יבם ועיין בית שמואל דכתב היכי דליכא יבם ליכא נפקותא כלל. ע"ש סי' קמ"א ס"ק ק"ז:

מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים. בליקוטי מהרי"ל כתב שאין לברך החולה בעיר אחרת שמא מת או הבריא וה"ל תפלת שוא ע"ש. ובתשו' נחלת שבעה סי' ל"ט ושם מסי' ע"ז ואילך חולק עליו משמעתין דמוקמי' לי' בחזקת חיים ולק"מ דחזקת חיים אית לי' אבל חזקת חולה לית לי' דמשתנה והולך בכל רגע או לטוב כרוב חולים לחיים או להיפוך כמיעוט חולים ובין כך ה"ל תפלת שוא. אבל מטעם שכתב שם נחלת שבעה דאין הולכין בפ"נ אחר הרוב וספק נפשות להקל ע"כ מתפללים עליו:

שרוב חולים לחיים שרוב גוססים למיתה. אין זה רוב כשאר רובי אלא הכי קאמר רוב גוססין למיתה הולכין ואין כאן חזקה דה"ל כמקוה דחסר ואתאי ואין כאן חזקה אלא

ספק אבל לא ודאי מת אפי' הניחו זה גוסס ימים רבים ודלא כש"ש כאן וב"ש סי' י"ז סוף ס"ק צ"ד וכ"כ שם בס' עזרת נשים וכ"כ שם דגול מרבבה בגליון ע"ש:

כיון דאיפלג איפלג. רשב"א מייתי ברייתא דירושלמי אפילו בן מאה שנה ונתעכב השליח מאה שנה וכו' ואי ס"ד כיון דאפלוג א"כ מאי אפי'. וצריך לומר שלא הי' לו בגי' ש"ס דילן בברייתא דמייתי לשון אפילו אלא די"ל ע"פ מ"ש בית שמואל דלר"ש שכ' אפי' מתשעים ואילך הוה הפליג שייך אפילו ולק"מ קושי' רשב"א ע"ש. אלא דצ"ל לפ"ז ס"ל לרש"י כמ"ש רמב"ן בשם ר"מ דוקא מאה אבל יותר ממאה לא דכל כך לא אמרינן כיון דהפליג הפליג דהשתא שייך אפילו בן מאה לא מיבעי בן תשעים אלא אפי' בן מאה נמי בכלל הפליג אבל טפי לא. ולק"מ מאי אפילו. אך מדאיתא בירושלמי דאפילו נתעכב השליח מאה שנה מוכח דלא כרמב"ן א"כ קשה מאי אפי' ומשו"ה מייתי רשב"א מירושלמי דוקא. ודע מ"ש תוס' מההוא סברא היינו לפירש"י דבת צ"ב וצ"ג הוה הפליג וצ"ל נמי דלא כרמב"ן הנ"ל אלא אפי' יותר ממאה נמי הפליג דאל"כ לק"מ קושי' תוס' די"ל הבת הגיע לגבורות והאם היתה בת צ"ג אלא לרש"י הוה זה הפליג ואכתי י"ל האם היתה יותר מבת מאה אע"כ דלא כרמב"ן ומשו"ה הקשו תוס'. ודע מאי דמסקו תוס' שבוים שאני משמע קצת דזקן שהוא חולה אינו בחזקת קיים אלא שי"ל שבוי יסורים בידי אדם כדאמרינן פרק הנשרפין ע"ח ע"א ע"ש:

שאני התם שהרי אסרה עליו שעה אחת. עיין תוס' ר"ל חזקת שנולד חי אית ליה ואוקמי אהאי חזקה אבל חזקת שנולד קודם שעה א' קודם מותו לית ליה דגם בשעה שנולד לא הי' מבורר שאינינו שעה אחת קודם מותו וכל חזקה שאינה מבוררת שעה אחת לא אזלינן בתרא. א"נ י"ל דא"כ תאכל והולך עד לעולם ולבסוף יתברר שטעתה ואכלה באיסור באותה שעה שקודם מותו ע"כ אין כאן חזקה כלל וכענין סברת הר"ש גבי גבינות דמייתי הרא"ש פא"ט וע' תוס' ריש נדה. ומשני ש"מ אין כאן הכרח שיבוא לידי טעות דילמא איהו מייתי ברישא והוא עדיין חי:

הא ר"מ דחייש למיתה וכו' כתב תוס' לחלק דשמא ימות לזמן מרובה גם ר"מ חייש ולזמן מועט גם ר' יהודה לא חייש ופלוגתתם במה שיש בין מרובה למועט ולא פירוש השיעור. ומצינו במס' מ"ק כ"ח ע"א ת"ר מת פתאום וכו' חולה יום א' וכו' ה' ימים זו היא מיתת כל אדם נמצא למיתה פתאומית כ"ע לא חייש דלא שכיח כלל ולחמשה ימים כ"ע חייש דזהו מיתת כל אדם א"כ אפשר משיצא מאתנו נחלש מיד וחלה חמשה ימים ומת. וראיתי בס' יערות דבש ח"ב סוף דרשה שלישית שכ' לפי מ"ש בתשו' רמ"א סי' קכ"ד דכה"ג כינס אשתו קודם יום הכפורים בביאה ולא בחופה בעלמא ע"ש. וא"כ בז'

ימי פרישה לא אפשר שהרי מפרישין מביתו שמא תמצא ספק נדה וע"כ כנסה קודם הפרשה וכ' תוס' ריש יומא דזה הוה זמן מועט ש"מ ז' ימים הוה זמן מועט ע"ש. וא"כ צ"ל הא דאמרינן במ"ק הנ"ל חמשה ימים הוא מיתת כל אדם היינו חלה ה' ימים ולא נקרא חולה אלא מיום ג' לחולשתו כמבואר בירושלמי ובטש"ע יו"ד רסי' של"ה. ובסוכה גבי עושין בהמה דופן לסוכה משמע דפליגי בז' ימים ע"ש. ובודאי אין לדמות בהמות לאדם ומכ"ש שאין דמיון בקיעת הנוד לכאן וצ"ע. ויש לעיין מאי דרמי תוס' ר"מ אדר"מ הא בסוכה מסיק אביי איפוך ע"ש:

דף כח:

והא נוד דכשמא ימות הוא ופליגי. צע"ג מה ענין זה לזה אדם מעותד למיתה ואחז"ל אין אדם נקוה שלא ימות וכשם שהי' לו חזקת חי כך היה לו חזקה שעתיד למות וחכמים הראשונים גדרו גדר האדם חי מדבר מת משא"כ נוד אין הכרח שיבקע לעולם אע"פ שהוא במציאות אבל איננו מוכרח. וצריך לומר דפריך בהדרגה אם הכא שחזקת היתר לאוכל תרומה וחזקת חיים מסייעא ליה אפ"ה משום שמעותד למות חיישינן א"כ הכא שחזקת טבל שאינו עובר מאליו לעולם איך נדחה מפני חזקת קיום כנגד שאפשר שיבקע ומשו"ה דבר ביה רבא. אבל לעולם בעלמא כל דבר שהוא בחזקתו לא חיישינן שיארע בו דבר כ"א בדבר העומד לכך כגון שמא ימות בבעל חי ושמא תראה בנדה וכדומה ויתד הוא שלא תמוט וע' רמב"ן רפ"ב דכתובות דאשה מעותדת להתקדש ולהנשא לאיש ע"ש וכל כיוצא בזה. והנה טו"ז ביו"ד רסי' שצ"ז רמי דיקלא וזקפי' דהכא מוקמינן בחזקת חי ואלו בפסחים צ"א גבי מפקח הגל מטמאים אותו ומחייבים בפסח שני וכ' תוס' משום שנמצא מת אמרינן מעיקרא הי' מת שכל הטומאת כשעת מציאתן ומשמע דלא מטעמא דכבר נפל ע"ג גל ואיתרע אמרי' הכא וכמ"ש נה"כ דהרי מסיימי תוס' דכל הטומאות כשעת מציאתן משמע דכללא כייל והאמנם תוס' בעירובין ובנדה דף ע"א הוכיחו דהא דכל הטומאות כשעת מציאתן הוא רק מדרבנן ולתרומה וקדשים דוקא וכבר הרגיש בסתירה זו בחידוד הלכה שבסוף ס' סדרי טהרה וכבר עמד בזה בתשו' חכם צבי סימן ג' ומתחזק בעד דברי תוס' אלו שהיא דאורייתא וכ"כ רשב"א לעיל בסוגיא דשיירות בגט שנמצא במקום שנכתב כ"ע מודים דמהדרינן משום כל הטומאת כשעת מציאתן. נמצא מוכח מכאן דלא מוקמינן בחזקת חי דאלת"ה ה"ל למימר השתא מת כמו מקוה שנימדד ונמצאת חסרה אמרינן השתא היא דחסר אע"כ לא אמרינן באדם המעותד למות ויום המות מיום הולדו לא אמרינן השתא מת אלא מדמת לפנינו אמרינן נמי מת מעיקרא

ומה שקשה על זה ממה דאיתא בתוספתא דמודים רבנן לר"מ בראוהו חי מבערב כ' חכם צבי לחלק בין תלי' זמן מרובה לזמן מועט. ואני אומר כדבריו ולא מטעמיה אלא נהי דאדם מעותד למות מ"מ מיתה פתאומית לא שכיחא וע"כ כבר נולדו בו מקרי מות איזה ימים ומאז פסק חזקת חיותו ואין אנו יודעי' עד כמה נחוש למפרע ע"כ חיישינן למפרע עד כמה ימים משא"כ ראוהו חי וברי אולם בערב א"כ אפילו נחלש מיד מ"מ ה"ל מיתת פתאום דלא שכיח ע"כ אמרינן השתא בזו רגע מת וא"ש ולק"מ. ועמ"ש בשמלה חדשה במס' מ"ק בדברי טו"ז הללו. שוב בעי טו"ז לאתויי מפ' המדיר דמחליף פרה בחמור ראי' זו דחאו נה"כ וכל האחרונים דהתם אוקי ממונא בחזקת מרא. שוב מייתי משו"ע א"ע סימן י"ז סעיף כ"ז דעת היש אוסרים שהוא הרשב"א וס"ל דתולין שכבר מת זמן רב ולא אמרינן השתא הא דמת ועל זה השיב נקה"כ וב"ש סקפ"ד ובשמלה חדשה במס' מ"ק שם כולם לדבר אחד נתכוונו אלא שהם קצרו ואני אפרש דעת הגאונים הנ"ל דס"ל בהא פליגי דיעה קמייתא ס"ל אוקי האי גוף שנמצא אחזקת חי והשתא מת. והרשב"א ס"ל אדרבא אוקי גברא דהאי איתתא שעודנו חי. והאי גופא שלא ידענו מי הוא ולא ראינוהו בחיים נאמר שכבר מת מכמה ימים והלא כמה מתים בכל יום וכבר רבים שתו וא"כ אין ראי' להט"ז מדעת הרשב"א המחמיר דשאני התם דאיכא חזקת גברא דהאי איתתא: ואני אומר עוד כמוסיף על דבריהם דגם הרשב"א יודה דגם האי גופא מוקמי' אחזקה דחי עד השתא. ואמנם הנ"י כתב בשם ריטב"א דמסתברא לקולא כיון שאין נראה שום שינוי פנים ושמא נתפח חששא דרבנן הוא עכ"ל ודבריו תמוהים מי הגיד לו שלא נשתנה וחששא דרבנן הוא כיון שלא נראה שום שינוי פשיטא אי הי' נראה לנו שינוי לא היינו מסופקים באסורה של האשה והלא על זה אנחנו דנין. אבל דברי הריטב"א נכונים ומוכרחים דהלא יפלא מה"ת לחוש על שינוי ולא נימא זאת הצורה לא נשתנית מעולם וק"ו ממחט שנמצאת מלאה חלודה בנדה ד' ע"א אע"ג דמחט בתחילת עשיתה היתה חדשה בלי חלודה ונתהוה עתה מחדש מ"מ אמרינן כמו שנמצאת עתה חלודה כן היתה כאן מתחילתה ואע"ג שכתב תוס' שם שהטעם דמוקמינן הטהרה בחזקת הטהרה מ"מ הכא שצורת אדם מעודו כך הי' מה"ת שלא נאמר מן התורה כמו שנמצאת כך היתה ולא נשתנה בה דבר וזה הי' קשה להריטב"א. אמנם י"ל אה"נ יש לנו ב' חזקות להתיר היינו חזקת הצורה שלא נשתנית וחזקת חיים של גוף זה. אך יש ב' חזקות להחמיר חזקת אשה באיסורה קיימא וחזקת חיים בהבעל משו"ה אוסר הרשב"א. ובספר אבן פינה סי' י"ז כתב הוכחה להקל כדיעה הראשונה מדאמרינן ביבמות קכ"א ע"א ואסקוהו לבתר תלתא יומין ועוד שם ואסקוהו לבתר ה' יומין משמע הא אי לא הוה ידענא לכמה

יומין לא איפשטא איבעי ש"מ סתמא להקל דדיינינן אהאי גופא שמצינו ואמרינן השתא נפל למים ולא אחזקת חי דבעל האשה ע"ש ודבר נכון הוא. בראינו שנפל למים דכבר נפקי מחזקת איסור דאורייתא אבל אין ראיה מזה להקל היכי דלא איתרע חזקת א"א. ועוד לפי טעמו של טו"ז דאדם מעותד למות זה שייך במת בטבע אבל במתים במקרה בנהרג דמיירי ביה שו"ע או בנטבע בזה לא שייך כלל סברת טו"ז. והנה הר"ן לקמן ס"פ מי שאחזו במתני' כתב בתוך י"ב חודש וכו' מגורשת ואינה מגורשת הקשה הר"ן נוקמא בחזקת חי ונימא השתא מת ותי' הרי מת לפנינו ע"ש והוא לכאורה כט"ז אלא י"ל דלכאורה דברי הר"ן צ"ע מאי קשיא ליה הא האשה בחזקת איסור לשוק עומדת דמתחזקת מאיסור לאיסור מאשת איש לזקיקה יבום וא"כ נהי נמי דמוקמינן גברא בחזקת חי ה"ל ב' חזקות מתנגדת ומגורשת ואינה מגורשת וצ"ל קושי' הר"ן היא כיון דחזקת איסור שלה נגרע ע"י שאנו עוסקים בביטולה להמציא לה גט להוציאה מחזקה זו וכמ"ש תוס' נזיר ס"ד ע"א ד"ה אמר אביי ומבואר יותר ברשב"א ריש ס' תוהב"י לענין חזקה שאינו זבוח ושפיר ק' להר"ן ותי' הכא נמי איתרע חזקת חי שהרי עכ"פ מת לפנינו. ובס' עצי ארזים מייתי ראיה לטו"ז מס"פ מי שמת האב שנשבה ומת בן בתו במדינה וכו' ואמאי לא נימא אוקמי אותו שאינו לפנינו בחזקת חי והשתא מת ע"ש. ולכאורה משם ראיה להיפוך מדנקט האב שנשבה ולא אמר האב שהלך למדה"י אע"כ משום דאז הוה אמרינן אותו שאינו לפנינו מת השתא אבל שבוי לא מוקמינן בחזקת חי כמ"ש תוס' בשמעתין ובב"מ וזה ברור. אמנם בשבות יעקב ח"א סי' צ"ח מייתי ראי' מב"ב קנ"ג ע"ב הרי מת והרי קברו מוכיח עליו ופי' רשב"ם ותוס' מדהשתא מת מעיקרא נמי מת ומייתי עלה פלוגתת ר"י ור"נ וקיי"ל כר"נ מדהשתא ברי מעיקרא נמי ברי הוה. ועוד מתוס' יבמות ס"ח סוף ע"א דהקשו נוקמי' בחזקת קטן ותירצו מדהשתא בן ט' מעיקרא נמי הכי הוה ע"ש וזה בודאי כהט"ז. ואחר אחרון אני בא יען כי דברי תוס' דפסחים צ"א דמייתי מכל הטומאות כשעת מציאתן והרי הוכיחו תוס' בעירובין ובנדה שזה הוא דרבנן בתרומה וקדשים. ונלע"ד ליישב ואין כאן מחלוקות דהתוס' ריש פ' עשרה יוחסין גבי קדשה אביה בדרך כתב הא דלא מייתי ש"ס פ"ק דנדה הך דנגע א' בלילה וכו' משום דלא דמי אהדדי דבנידה לית לנו שום ריעותא אלמפרע משא"כ הכא עכ"פ בודאי נגע ולא ידע אי חי אי מת ומאז כבר איתרע חזקתו ע"ש. וצ"ל תוס' דעירובין ודנדה דמדמה להו אהדדי היינו משום דלעומת זה בנדה נמי איכא חדא לריעותא שהרי היא טמאה לפנינו דחזי' השתא משא"כ בנגע בא' בלילה נהי השתא מת זה לפנינו. אבל הנוגע הזה שאנו דנין עליו אינו טמא לפנינו ע"כ יש לדמות כי היכי דנדה אינה מטמאה למפרע

לחולין רק לתרומה וקדשים הה"נ נגע בא' בלילה כן נראה לי סברת התוס'. ולפ"ז אומר אני היכי דודאי נגע וגם ודאי טמא השתא לפנינו כ"ע מודים בין ר"מ בין רבנן דאמרינן כל הטומאת כשעת מציאתן מן התורה והכא בגל עגול מיירי כדמפרש שם שנגע בכלו מיד בתחלת פיקוח והשתא נמי טמא בפנינו ע"כ החליטו דמחייב בפסח שני. והשתא דאתית להכי לק"מ מב"ב קנ"ג ע"ב דהתם היה שכיב ורמי בערסי' נהי חזקת חולים לחיים כדאקשי אביי התם מ"מ לא חיישינן ליה משום דמת השתא ה"ל החולי כנוגע והמיתה כטומאה ובתרתי לריעותא כ"ע מודו דכשעת מציאותן ומייתי עלה מדר"נ כיון דכ"ע בחזקת בריאים ה"ל כודאי מגע והרי הוא ברי לפנינו ג"כ משו"ה מוציאים ממון וכשהוא שכ"מ לפנינו אע"ג דלית כאן ריעותא דנוגע מ"מ ספיקא הוה ואין מוציאין ממון ומוקמינן ממון אחזקתיה. וכן בהא דתוס' יבמות ס"ח ע"א הנ"ל י"ל כיון דודאי בא עלי' וגם עכשיו היא עכ"פ פסולה לכהונה לפנינו כמ"ש תוס' אסורה נמי לתרומה אבל היכי דליכא תרתי לריעותא מוקמינן בחזקת חי. ע"כ לענין אבילות כעובדא דמהר"ם מינץ ז"ל אי הי' חולה והשתא מת אמרינן כבר מת למפרע מימי חליו ואי איכא תלתין יומי אינו צריך להתאבל אבל אי הי' ברי ומת אין להקל אלא מחמת ספק אבילות להקל. ולענין עיגונא דאתתא אם לא מת מחמת חולי היה נראה להקל מ"מ אין לעשות מעשה בלי צירוף הרבה היתירים עוד. ולענין בשר ספק נשחטה הבהמה תוך ג' ימים יפה כתב פלתי סי' ס"ט אמרינן השתא הא דנשחטה ומ"מ נ"ל אם נשרה הבשר במים ושוב נשתהה וספק אם שהה ג' ימים מעת שרייתו במים יש להחמיר דאין כאן חזקה של כלום. ושוחט שאיתרע עיין שמלה חדשה סי' ב':

והא בעי סמיכה. כ' תוס' בסוף הדיבור דלא אמרינן בסמיכה כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו משום דכתיב מזובו וסיפר ולא מזובו ונגעו. הקשה הגאון מהר"י פיק לגיסו הגאון בתשו' זכרון יוסף ב' קושיות א' פ"ק דמגילה מבואר האי מזובו אתי לענין ספירת נקיים ולא מיירי מקרבן וקושי' זו לא צריכה לפנים דס"ל להתוס' דקרא דקאמר מזובו ולא מנגעו וספר וביום השמיני יבא אכולה פרשה קאי ולק"מ אך קושיא שניה היא עצומה והא זב לא מייתי אלא קינין דלאו בני סמיכה נינהו וצע"ג. ומ"מ נלע"ד ליישב דס"ל להתוס' כיון דכתיב בפסוק א' בפ' ויקרא והביא את קרבנו וסמך. והנה מצות הבאה וסמיכה בחדא מחתא מחתינהו קרא ובזב טמא שא"א לעשות שליח כמותו דכל מה דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי שליח נמצא אינו בהבאה כלל לא ע"י עצמו ולא ע"י שלוחו ואפ"ה משלח קינין שלו ש"מ אין הבאה מעכב אע"פ שאינו ראוי להבאה וה"ה לסמיכה דבת ביקתא היא כנלע"ד:

לא ליעול חולין לעזרה. מדלא קאמר ליתי' חטאת המתות משמע כדמפרש בנזיר כ"ט ע"ב דס"ל חטאת עוף לא גמירי דתמות אבל חולין בעזרה מיהת הוה. ומיהו רשב"א כ' דגמ' אקרבן קשי' אבל חטאת עוף כיון דמליקה היא ואי אית ביה קצת ספק אינה נאכלת פשיטא שלא הי' ראוי לקבל מהשליח כשיבא הבעל הדבר ויאכלו הכהנים אך מתוס' לא משמע כן גם לשונם מגומגם מה שכ' לשליח אין להביא חולין לעזרה מספק עכ"ל משמע שום חטאת עוף הבאה על הספק לא מקבלין משליח וז"א אלא הכא דאי לא הוה מוקמינן ליה בחזקת חיים מהיכי מקבל משליח בספק יביא הוא עצמו ויהיה ודאי וקמ"ל דה"נ ע"י שליח הוה ודאי דמוקמי' בחזקת חיים:

שלשה דברים העיד ר"א בן פרטה וכו' על שהקיפוהו כרקום וכו' אבל עיר שכבשוהו כרקום וכו' בירושלמי הביא רשב"א לחלק בין כרקום של אותה מדינה או של מדינה אחרת ופי' של מדינה אחרת אין להם פנאי להמית ע"כ בחזקת קיימין הן וכעין דאמרינן בכתובות כ"ז ע"א עי' תוס'. ואמנם התם דחו הפוסקים הך אוקימתא ופסקו כשינוי דרב מרי לבעול יש פנאי לנסך אין פנאי בין כרקום של אותה מדינה בין כרקום של מדינה אחרת וא"כ ה"נ אין לחלק ולהמיתו יש פנאי וכולם נותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים ומשו"ה השמיטו הרי"ף והרמב"ם הך דירושלמי כ"כ בס' קרבן נתנאל וכבר קדמו בתשו' מהרי"ט ח"א סי' ק"ג. ואמת נכון הדבר אלא שתמוה מאד על טור א"ע סי' קמ"א דמייתי הך חילוקא ארישא עיר שהקיפוהו ולא נכבשה עדיין ופי' הרב"י דשל אותה מלכות חס עליהם והרי הם בחזקת קיימי' אבל של מלכיות אחרת משחיתים החומה ומפילים החומות והבתים והרי הם ספק חיים וספק מתים ותמהו דבזה הלשון עצמו איתמר הך דירושלמי בפ"ב דכתובות ומ"ט לחלק בפירושם ועוד דמסדר הירושלמי דשמעתין משמע דקאי אסיפא ולא ארישא אהקיפוהו כרקום. ולדידי קשיא עוד דהרי בירושלמי מייתי ברייתא הוסיפו עליהן גררתו חי' ונפלה עלי' מפולת וששטפו נהר עיין שם. א"כ משמע מעדות של רבי אליעזר בן פרטא. לא היה מפולת בספק חי ספק מת וא"כ איך אפשר לומר בעיר שהקיפוהו כרקום של מלכות אחרת הם בספק חי בספק מתים משום שמפילים עליהם חומות ובתים הלא אפילו ודאי מפולת הוא בחזקת קיים עד שהוסיפו עליהם והוא קושי' עצומה לפע"ד. עכנלע"ד דגם הטור ס"ל בפי' הירושלמי כהרשב"א דשמעתין דאכבשה קאי ולא מייתי הך דינא כלל כמו דלא מייתי ליה רי"ף ורמב"ם מטעם הנ"ל דלא קיי"ל לחלק בהכי אך ס"ל להטור בתר דהוסיפו מי שנפלה עליו מפולת וידוע דכרקום דרכם להפיל מפולת ע"כ ממילא יש לחלק בעיר שהקיפוהו כרקום בין אותה מדינה למדינה אחרת ונכון היא לדינא אפי' אי לא נתכוון הטור

לכך. ודע כי הפרש יש בין הנושאים כי עיר שכבשוהו כרקום הוה מדינה אחרת אותם שנבהלים לצאת מפני הרודפים אחריהם ואין פנאי להתעכב אבל הבאים להתעכב שם ואינם נבהלים מפני הרודפים הם בכלל חיל של אותה מלכות אך לענין הקיפוהו כרקום כל שהוא ממלכות אחרת אינו חס על יושבי העיר כל שעדיין לא כבשום ומפיל החומות והבתים:

וספינה שאבדה בים. משמע שאם נשאית תצא וכן הוכיח ריב"ש סי' שע"ט. וקשה הא במים שאין להם סוף אם נשאית לא תצא ומשו"ה פי' רמב"ם בפי' המשנה שלא ראינו שטבעה אלא שעבדה כלי' ומשוטי'. אך מלשון רש"י משמע שטבעה שכ' המטרפת ועדיין לא טבעה. ע"כ כתב בשלטי הגבורים בגליון הרי"ף כיון שלא ראינו איש טובע אלא הספינה תלינן שניצולו וכן משמע במיוחסת סי' קכ"ח. אמנם הריב"ש סימן שע"ט כתב דאפי' ראינו גברא שטבע אלא שלא שהה עליו כדי יציאת הנפש אעפ"י שרובם למיתה מ"מ איכא תרי חזקות נגד הרוב חזקת חיים דגברא וחזקת אישות דאיתתא וה"ל ספיקא דאורייתא ע"כ נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים אבל בשהה עלי' כדי יציאת הנפש וליכא אלא חששא שמא המים מלמטה הובילוהו למקום רחוק ושם גלי אשפילוהו זהו מיעוטא דמיעוטא בהא אם נישאית לא תצא. וצ"ל להריב"ש ג' חזקות נגד הרוב נמי הוה פלגא דהרי בת ישראל לכהן יש לה נמי חזקת היתר לתרומה וה"ל ג' חזקות. מיהו י"ל דאה"נ היה ראוי להתירה לתרומה אלא שלא נבוא להקל בא"א וכעין שכ' תוס' חולין ריש דף י"ב ע"א ע"ש. וצ"ל הוסיפו עליהם שטפי נהר פי' שטף וצוף ע"פ הנהר ולא ראינו שנטבע רק צף ע"פ הנהר ושהה שיעור י"נ ולא יצא. ולפ"ז בראו שנטבע ולא שהו שיעור י"נ או לא ראו שנטבע אלא צף ע"פ הנהר ושהה שיעור י"נ שניהם רובם למיתה ויען ב' חזקות מתנגדות נותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים אבל ראו שנטבע וגם שהו עליו שיעור י"נ רובא דרובא למיתה אז אם נשאית לא תצא וסברא זו של הריב"ש דה"ל תרי חזקות בנה עלי' יסוד פני יהושע בק"א לכתובות סי' מ"ו ד"ה ועל ארבעה לא אשיבנו והארכתי בזה במקום אחר בעזה"י:

מיתיבי כל מקום שיעמדו שנים וכו' פי' והרי מחמרינן בנפשות טפי מבעגונה כמ"ש תוס' חולין צ"ו ע"א ד"ה פלני וכו' ע"ש:

איכא דאמרי וכו' לדעת ה"ה הרי"ף והרמב"ם פסקו לגמרי כלישנא בתרא ומסיים דב"ד של ישראל ליכא בזה"ז ונדחקו בכוונתו ונ"ל שהיא נותנת טעם למיפסק כל"ב דלישנא קמא דחיק לאוקמי מתני' בב"ד של ישראל שאינו נוהג בזה"ז ושביק רבו דין הנוהג אע"כ כל"ב. ושיטת רוב הראשונים דרי"ף ספוקי מספקא לי' ונקיט הכא והכא לחומרא אלא

שדינו של ב"ד ישראל לא מייתי רי"ף מפני שאינו נוהג בזה"ז. ולפע"ד גם הרמב"ם סובר כן וסמיך עצמו במ"ש בהל' תרומות דב"ד ישראל כיון שהובא לבית הסקילה הוא בחזקת מת הא כשיוצא ליהרג עדיין בספק חי ספק מת דלמא מצאו ליה זכותא שהרי רוכב על סוס וסודרי' בידו משא"כ ב"ד של נכרי אפי' מונח בבית הסקילה וכיוצא אכתי איכא ספק דמקבלי שוחד והא דלא כתב בהל' גירושין משום דלא פסיקא לי' דנראה דאפי' מונח בבית הסקילה דרובא דרובא למיתה מ"מ על צד הרחוק אפשר דימצאו לו זכות ע"כ דינו כמים שאל"ס לא תנשא ואם נשאית לא תצא. ורמב"ם לא כתב להדי' מפני שאינו מפורש בש"ס וכל זה ביוצא חייב מב"ד אבל בחיובי מיתה למלכות אפילו למלכי ישראל לעולם הוא ספק חי דאפשר דמוחל לו או מאריך לו זמן כדהע"ה לשמעי בן גרא וליואב בן צרוי' ועיין תוס' יו"ט ספ"ק דעירוכין. וכל זה באין האשה אצל הנידון אבל אם היא סמוכה לו אפילו האבן כבר נתון על לבו תקבל גיטה ואוכלת בתרומה עד שתצא נפשו משא"כ בעירוכין אינו מערך כמ"ש מ"ל ספ"א מהל' עירוכין ע"ש. והרא"ש כתב דתרי לישני לא פליגי בב"ד של גוים והא מקמי דחתם פורסי שנמג והא לבתר דחתם ע"ש. וצ"ע א"כ ה"ל להרי"ף להביא זה וצ"ל דסמיך עצמו אמ"ש לעיל י"א ע"א ובראב"ש שם סי' יו"ד ע"ש באורך:

דף כט.

המביא גט בא"י וכו' כ' במכתב מאלי' בשם העיטור שכ' בשם ר"ח שליח בא"י שחלה ועושה שליח אחר א"צ ב"ד ותמה עליו מה חידוש בשם ר"ח פשוט במשנה ובסוגי' דבא"י לא צריך ב"ד. ואני אומר צריכא רבא וכולי האי ואולי. דודאי משנתינו בא"י שלא נכתב ונחתם הגט לפני השליח ואם יש עליו עוררים יתקיים בחותמיו בהא פשוט דלא בעי לפני ב"ד. אך מספקא לי' שליח בא"י שראה הכתיבה והחתימה ואי בעי אמר בפ"נ ובפ"נ ומהני דאי אתי בעל ומערער לא משגיחין ולא בעי קיום בחותמיו כמבואר לעיל ז' ע"ב והשתא כשוב יעשה שליח שני שלא בפני ב"ד ולא מצי למימר שליח ב"ד אני הרי מגרע השליחות שעכשיו מצטרך קיום ומ"מ נראה לרבנו חננאל מסברא דלא צריך ב"ד דכיון דהוא שליח בעל מה איכפת לי' לבעל בזה דהרי עיקור התקנה הוא לרע לו שלא יכול לבא ולערער כנלע"ד. ולפ"ז באשה שעשתה שליח להובאה ונתן הבעל הגט בידו על דעתה ובחזירתו עם הגט חלה ועושה שליח אחר דאם עושה שלא בפני ב"ד ריעותא הוא לאשה ששילחה בהא יש לעיין או נימא עכ"פ הוא שליח הבעל בחזירתו עם הגט להביאו לאשה וצ"ע:

אורחא דמילתא קתני קמ"ל פי' דחלה דוקא ולישנא מציעתא ניחא לאוקמי מתני' באת הולך וחלה דוקא מלימא בהולך וחלה אורחא דמילתא. והנה הרי"ף פסק כלישנא בתרא וכרשב"ג לחומרא. והראב"ד פסק כרבא כחכמים וכלישנא בתרא אליבא דחכמים דהוא לישנא מציעתא לקולא. אמנם מודה ראב"ד דבח"ל דמתבזה בב"ד בעי' חלה אפי' בהולך ומוכיח כן מרבא דאמר חלה טעמא מאי משום דאונס האי נמי אונס והרי לא שאל כלל אם אמר לו הולך או את הולך אע"כ בח"ל לא שנו לן אלו דבריו ז"ל עיין רמב"ן. ולדידי צ"ע קצת אי ס"ד דמתני' דח"ל חלה דוקא לכ"ע בכל אופן א"כ אמאי צריך לדחוק בדרב כהנא דהוה סד"א אורחא דמילתא קתני לימא סד"א חלה דתני אטו חלה דח"ל וכן מוכח בשבועות ל"ג ע"א גבי אמר דוקא דעדיף טפי לומר איידו מלומר אורחא דמילתא אע"כ מוכח מזה שאין שום סברא להחמיר בח"ל טפי מבא"י או שניהם דוקא או שניהם לאו דוקא והוצרך לומר סד"א אורחא דמילתא קתני. והשתא לפ"ז כיון דלפי דברי הראב"ד מוכח מרבא לקמן דבח"ל בין הולך בין את הולך חלה דוקא א"כ ה"ה בא"י וכרשב"ג וכהרי"ף:

בין כך ובין כך אין השליח עושה שליח. כ' תוס' ושלח ושלחה היכי שאין הבעל מקפיד ובר"ן וכל הראשונים איתא בזה תרי לישני חד לישנא קרא מיירי כשהבעל אינו מקפיד להדיא ואמנם חלה אמרי' אנן סהדי דניחא לי' לבעל וכאלו ציוה לשליח אחר שלא תתבטל השליחות. ולישנא אחרינא בהראשונים אמרו דמן התורה לעולם שליח עושה שליח אלא חכמים חששו דלמא יקפיד הבעל ויבטל השליחות ע"כ אסרו אא"כ חלה. ונראה דהרי"ף ס"ל כל"ק הנ"ל דמן התורה אינו עושה שליח שליח אלא ברצון המשלח להדי' דמשו"ה כ' דשליח שני נמי אינו עושה שלישי אא"כ חלה ואי ס"ד מן התורה לעולם שליח עושה שליח רק חכמים חששו שמא יקפיד הבעל תינח בשליח ראשון אבל כיון שחלה וע"כ עשה שליח אחר מה לי הוא מהך וכ"כ רמב"ן אע"כ ס"ל דמן התורה אינו עושה שליח שני אלא ברשות הבעל וחלה הוה כאלו הרשה הבעל שלא תתבטל שליחותו לגמרי וזה שייך בכמה שלוחים. והנה י"ל דבהא פליג רבנן ורשב"ג דלרבנן מן התורה עושה שליח אחר בלא רשות הבעל ע"כ בלישנא מציעתא לא בעי' חלה אלא באת הולך אמנם רשב"ג ס"ל מן התורה אין עושה שליח משו"ה בעי' חלה אפי' בהולך. ונ"ל זה תליא במ"ש ר"פ האיש מקדש דרש"י ס"ל ושלחה בתרא מיותר לשליח שיעשה שליח א"כ שפיר י"ל מכיון שעשאוהו הבעל שליח והוה כמותו כדנפקא לן מקרא קמא ושלחה. שוב בא קרא בתרא ועשה השליח כבע"ד בעצמו לעשות שלוחים אפי' בלא רשות הבעל ובלבד שלא יקפיד. אך רבינו חננאל שבתוס' שם הקשה הא איצטריך

ושלחה קמא למשלחה ואינה חוזרת ר"פ חרש. אלא הכל מחד קרא נפקא ומוי"ו ושלחה מרבי' שליח עושה שליח ע"ש ולפ"ז כיון דלא נפקי אלא מוי"ו לרבות שליח ע"כ בבעל תלי' רחמנא ובעי' ריצוי הבעל וכה"ג כ' הגאונים ר"פ כשם בונטמאה נטמאה א' לבעל וא' לבועל דלר"ע מפיק לי' מוי"ו ורבי מפיק לי' מקרא יתירה דתלי' בזה מ"ש ב"ש סי' י"א סק"ג אי תליא בועל בבעל או לא וע"ש בדגול מרבבה:

והנה כי כן תליא זה בפלוגתא דבי ר' ינאי ודבי ר' ישמעאל ר"פ חרש לדבי ר' ינאי לא צריכא ושלחה למשלחה ואינה חוזרת ואתיא כרבנן ורשב"ג ולתנא דבי ר' ישמעאל כרשב"ג דשמעתין ועיין בסמוך אי"ה:

מילי לא מימסרן לשליח. ראיתי בקדמון אחד שכחתי מקומו איה. דהא דבע"ד עצמו יכול לעשות שליח ראשון במילי נפקא לן מתרומה דנטלית במחשבה ומחשבתו של שליח הוה כמחשבתו של בעה"ב. ולפ"ז ילפי' שליח עושה שליח תרומה מגט ושליח במילי גט מתרומה. ולא פרכי' דכיון דגלי שליחות גלי ואין חילוק ביניהם כצ"ל. מ"מ י"ל דתליא בהנ"ל לדבי ר' ינאי ורבנן דרשב"ג דקרא ושלחה מיותר כלו לשליח עושה שליח ילפי' גם אותו ושלחה מתרומה והשליח כבעל עצמו ומוסר מיליו לאחרים. אבל אי אתי מיותרא דוי"ו דיו לרבות אותו במה שמפורש בהדי' בהאי פרשה דהיינו שמוסר לו דבר בידו אבל מילי דאתי' מתרומה להא לא מרבי':

כאן שנה רבי וכו'. לכאורה למאי דקי"ל שומר שמסר לשומר הראשון חייב נמצא שוב אין קפידא אם יהי' פקדונו ביד אחר כיון שעכ"פ אחריותו על שלוחו קמ"ל אפ"ה אין השואל רשאי להשאיל. וקרוב לזה כ' פנ"י אלא בירושלמי פ"ק דקידושין הל' ד' איתא דר"ל ס"ל שומר שמסר לשומר פטור וא"כ קמ"ל הכא אע"ג בדיעבד פטור מ"מ לכתחלה אין רצונו וכו' כמ"ש תוס' ועיין בסמוך אי"ה:

ונפיקא לאפי' לשון זה קשה מאוד לפירש"י ותוס' דקאי אשליח שני. והנה בירושלמי מייתי רשב"א בשמעתין. מתני' לא פליגי אר' יוחנן דאמר שומר ראשון חייב פי' רשב"א בניחותא קאמר. ושוב אמר הוא מתנאי גיטין פי' אין טעם משנתינו מדיני ממונות אלא מקפידא דגיטין. ואמר מה ביניהון בא הבעל ונטל החפץ בעצמו לדיני ממונות אין קפידא. מתנאי גיטין יש קפידא. שהרי לא נתקיים תנאי שהשליח יטול החפץ ע"ש. הנה נלע"ד פי' הירושלמי כמו ש"ס דילן בתחלה אמר מתני' לא פליגי אדר' יוחנן דה"א פליגי כיון דר' יוחנן אמר ראשון חייב א"כ למה יקפיד על פקדונו קמ"ל לא פליגי דאפ"ה אין רצונו שיהיה פקדונו ביד אחר. שוב אמר כמו בש"ס דילן דגם לענין פסול הגט מירי מתני' דכיון דשינה מתנאו נפסל הגט. אלא בש"ס דילן אר"י זימנין דגיטא נמי לא הוה

משמע אבל איכא זימנין דגיטא הוי. אבל בירושלמי לא איתמר האי לישנא זימנין ע"כ ס"ל אפי' אם הבעל עצמו נוטל חפצו מ"מ בטל השליחות. וש"ס דילן לא ס"ל הכי אלא לא מיבעי אם הבעל עצמו נוטל החפץ בודאי ליכא קפידא אלא אפי' קדמה האשה ונפקא לאפי' דשליח שני ויהבי' ליה החפץ שלא בשליחותו של בעל כלל אלא היא שולחת החפץ להבעל על ידו נמצא כבר נתבטל ענין החפץ שבינה לבעלה טרם התחלת גמר שליחת הגט ושוב נותן לה שליח שני הגט אין חפץ וגט תלוים זה בזה מעתה דוקא כשבא השליח ליטול החפץ וליתן הגט הכל בשליחות הבעל הא דאיכא קפידא אבל אי קדמה היא לאפי' ותוס' כ' לאו דוקא קדמה אלא אפי' בא לתוך ביתה וקדמה היא ליתן לו החפץ טרם שהתחיל הוא מענין שליחות הגט נמי ליכא קפידא כאן כנלע"ד פי' הסוגי' ע"ד רש"י ותוס':

דף כט:

ר' יוחנן פוסל בו כ"ש בשלוחו. הקשו תוס' לפירש"י אין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר היינו אשה הוא דוחק ורמב"ם דפסק כשיטת רש"י נזהר מזה דס"ל משנתינו מיירי כפשוטו בכל אופן לא ישלחנו ביד אחר דא"נ בעל לא מקפיד מ"מ אין רצונו שיהי' פקדונו ביד אחר היינו שליח השני ואי יקפיד איכא נמי פסול בגט ולק"מ קו' תוס':

וע"ש בב"מ ס"ל לרבא טעם שומר שמסר לשומר חייב משום האיך לא מהימן לי בשבועה אבל אי איכא עדים דנאנס פטור הראשון אע"ג דפשע ומסר פקדונו ביד אחר דלאו פשיעה היא זו. והנה לריב"א בשמעתין קשה כיון דשומר שמסר לשומר לרבי יוחנן חייב הראשון. וא"כ אין קפידא לבעה"ב אלא שאין רצונו שיהיה פקדונו ביד אחר. ולרבא אין זה פשיעה כל כך שהרי אם עבר ויש עדים שנאנס פטור מלשלם והשתא במשנתינו דאחריות החפץ על השומר ולא איכפת לבעה"ב אלא שאין רצונו שיהי' פקדונו בידו איך מפני זה יפסל הגט. ולפירש"י ניחא שאין הגט נפסל בשביל זה אלא ששינה בשליחות דנתכוין לצעורי'. אבל לריב"א קשה. וצ"ל אה"נ הוה פשיעה גדולה דפוסל גט בשביל כך ומכ"ש שהי' ראוי שישלם השומר הראשון אפי' איכא עידי אונס ולא בעי שבועה מ"מ היה ראוי שישלם אלא רבא לטעמי' דס"ל תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור. ועיין במרדכי פ"ג דב"מ סי' ר"ע כ' בשם ר"ח אין הלכה כרבא בהא דאת מהימנת לי בשבועה משום דרבא לטעמי' דס"ל תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור ואנן קיי"ל חייב ע"ש. והקשה שם בגליון בשם מהר"ל מפראג מה ענין זה לזה. ולהנ"ל ניחא וכבר נדפס זה משמו בסוף ס' הרי"א ן' מיגאש על שבועות:

ור"ל מכשיר בשלוחו וכו'. עיין מ"ל פ"ד מתרומות הל' י"ד ולק"מ הכא פליג ר"ל וס"ל ליכא קפידא דלא כיון לצעורא אבל אי הוה קפידא היה מודה. והתם אי הוה אמר תרום ואח"כ כיחש איכא קפידא דאיסורא עביד הפועל ששינה ועקר הקרן טרם שהפריש תרומה כדקי"ל א"א לגורן שתעקר עד שהפרישו תרומה:

המביא גט בח"ל עושה שליח בב"ד והגירס' ברי"ף ובמשנה שבירושלמי עושה ב"ד שליח דמשמע דהב"ד עושה השליח היינו ברצון השליח הראשון אבל מ"מ שליח ב"ד הוא וכח ב"ד מסייע בשליחות וכ"כ רשב"א בשמעתין. וכן מוכח לר' חנינא לעיל ה' ע"ב דס"ל דנותנו לה בפני ג' כשאומר בפ"נ ובפ"נ וא"כ למאי הלכתא תנן עושה שליח בב"ד ואמר בפניהם בפ"נ ובפ"נ הלא כל בפ"נ ובפ"נ בפני ב"ד של שלשה הוא אע"כ התם אומר בפניהם ואינו ב"ד ממש אבל הכא עושה ב"ד והם עושים שליח ומשלחים על פיהם וכ"כ ומוכיח בס' מכתב מאלי' ויש לתמוה על הריב"ש ומייתי לי' הרב"י ופסק כן בש"ע דסגי בפני שנים והשליח מצטרף לשלישי וגם אינינו שליח ב"ד אלא שליח של שליח הראשון שעשאני בפני ב"ד וצ"ע כנ"ל:

עושה שליח בב"ד. פ' ריב"ש משום שב"ד יודעים ומשגיחים שיאמר בפ"נ ובפ"נ אבל לא משום שידעו שהי' חולה ונאנס דא"כ בא"י נמי היכי דבעי' חלה הי' צריך ב"ד. ונ"ל היינו דקמ"ל רב כהנא חלה תנן דוקא לאפוקי דלא נימא כרבנן ולא מיירי באת הולך אלא בהולך וחלה אורחא דמילתא אבל באת הולך דבעי' חלה אה"נ בעי' ב"ד קמ"ל חלה דוקא דאפי' באת הולך לא בעי ב"ד:

ואין השליח האחרון צריך שיאמר בפ"נ ובפ"נ יל"ד פשיטא וכי יאמר בפ"נ ולא נכתב בפניו. וצ"ל הכי קאמר אין צריך לומר בפ"נ אמר השליח הראשון בפ"נ אלא אפי' לא ראה ולא שמע את הראשון וב"ד עשאו שלא בפני הראשון כלל. אומר שליח ב"ד אני ומסתמא נעשה כהוגן וכן מוכח מעובדא דאתא לקמי' דרבא דלא ליתבי' לה עד תלתין יומין דמסקי' שעשו שליח שלא בפני שליח קמא ובש"ע לא כ"כ מדיוקו של ב"י בלשון הריב"ש וכבר צווח על זה בית מאיר. ובס' בני אהובה רוצה להגיה בש"ע דבר זה ע"ש:

מדקתני ואין שליח האחרון וכו' פי' מדלא תנן שליח שני דאז הוה דייקי' שני ולא שלישי אבל אחרון אע"ג דשני נמי איקרי אחרון כדכתיב לאה וילדיה אחרונים ורחל ויוסף אחרונים. מ"מ א"א לדוקי מיני' אחרון ולא שלישי ומדלא קתני שני ש"מ אפי' שלוחים הרבה ועי' תוי"ט:

או אפי' שלא בב"ד פי' אלא סגי שיאמר שליח דשליח ב"ד אני וכן השלישי וכן הרביעי כולם סגי כשיאמרו שליח דשליח שליח ב"ד אני ומסיק דבעי' דוקא בב"ד ממש:

אמר רב אשי אם מת ראשון בטלו כולם. נ"ל אי הוה ס"ל בקטנותא כתנא דבי ר"י ר"פ חרש דנפקא לי' משלחה ואינו חוזרת מושלחה וא"כ שליח עושה שליח נפקא מוי"ו יתירה דושלחה בתרא כמ"ש לעיל בשם ר"ח שבתוס' רפ"ב דקידושין. א"כ בודאי לא עלה על סברתו דודאי כל השלוחים תלוים בבעל. אך הוה ס"ל כר' ינאי ר"פ חרש דמפיק קטנה ושוטה דאינה מתגרשת מדלית להו יד ואייתר ושלחה יתירה לשליח כשיעשה שליח ומשו"ה הוה ס"ד דשליח בעל דבר בפ"ע הוא וכשמת בטלו כולן. וע"ד הלצה י"ל רב אשי בעצמו שיעור שבקטנותו היה חריף והגיע לפלגות ראובן גדולי חקרי לב עיין ב"ב פ' מי שמתו. וע"כ לא הי' נראה בעיניו למעט קטנה מושלחה שמשלחה ואינה חוזרת דאיכא קטנה חריפה אע"כ ממעטת מדאין לה יד ואייתר ושלחה לשליח עושה.

והיינו דקאמר מר בר רב אשי הא דאבא דקטנותא היא פי' בקטנות עצמו שיער:

שליח שלא ניתן לגירושין הוא. עי' פנ"י שחתר להמציא סברא וטעם ולא עלתה בידו וכן בס' בית מאיר. ולפע"ד נראה עפ"י מה שכבר כתבתי לעיל דלא שייך שלוחו כמותו ודין שליח אלא בדבר הצריך שליחות ובמקח וממכר שצריך שהבעלים יעשו הקנין ואם שולח שלוחו צריך שיהי' כמותו ומכ"ש גיטין וקידושין ותרומה וקדשים וכל כיוצא בזה. אבל השולח לחבירו חפץ או אגרת וכדומה אין בזה דין שליחות ולא נעשה כמותו. רק מעשה קוף בעלמא עביד. והנה זה שלא שלחו לגרש אלא יהבי' לאבא בר מניומי. יש בזה ב' שליחות א' הולכת החפץ לאבא בר מניומי. ובזה אין דין שליחות כיון שלא עשאו שליח לגירושין אלא להביאו לאבא בר מניומי והוה כאלו שולח לו טליתו או חפץ אחר ואין כאן דין שליח כמותו. אך במה שאמר אמור לאבא בר מניומי שיתנהו לאשה זו היא מדין שלוחו כמותו. אך זה הוה מילי ולא מימסרי לשליח אחר וזהו אמת נכון וברור בעזה"י. ובסמוך גבי לבתר תלתין יומין הב לה הוה סד"א דכל תלתין יומין לא הוה אלא כפקדון ביד הנפקד ואינו נעשה שלוחו כמותו אלא בתר תלתין יומין ומסקי' דלאו הכי הוא:

מי קאמר לה אבא בר מניומי ולא את. עיין מ"ש ב"ש מלקמן צ"ג ע"ב כתבו ותנו לשליח מהו וכו' ע"ש בבית שמואל. ודבריו תמוהין דשאני הכא שכבר נתרצה לעשותו שליח אלא שלא הכיר בה ושוב מצאתי כן בס' תורת גיטין ונכון ופשוט:

דף ל.

חזו דאתאי וכו' כ' באגודה מי שנשבע לפרוע ביום שלשים וביום שלשים נתעצל עד סוף היום שכח אע"ג בעלמא שכחה הוה אונס. הכא ה"ל פושע דה"ל לזרוזי בתחלת היום

וראי' ממתני' דעירוכין דמייתי ש"ס לקמן ע"ד ע"ב בראשונה הי' נטמן וכו' ע"ש וקשה מה צורך לתיקון הלל תיפוק לי' מדנטמן ולא אשכחי' ה"ל אונס ורחמנא פטרי' אע"כ מדה"ל לזרוזי ולהביא מעותיו קודם יום האחרון. ומייתי לי' טו"ז יו"ד סי' רל"ב. ורמז עליו מג"א סי' ק"ח גבי שכח תפלת מנחה. וצ"ל הא דבעירוכין אמרינן כל יום האחרון הוה פושע דה"ל להקדים קודם ובנשבע לפרוע לא הוה פושע אלא כששכח סוף היום. היינו משום דהוא עצמו קבע זמנו לשלם ליום שלשים מסתמא שיער בנפשו שלא יהי' לו מעות עד אותו היום ולא הו"מ לאקדומי אבל ביום שלשים עצמו הו"ל לזרוזי בתחלת היום. ובעירוכין אלו הי' הוא קובע זמן פדיון יב"ח הוה דומה להנ"ל אבל הוא לא קבע זמן אלא רחמנא חס עליו שיהי' לו זמן יב"ח להדר אחר כסף פדיון ולא ה"ל להמתין עד יום אחרון וכל היום הוה בכלל פשיעה. ונ"ל כל זה במילי דמצוה לזרוזי כגון לקיים שבועתו וכן להתפלל מנחה ולפדות ביתו בארץ ישראל. אבל היכי דליכא מצוה לזרוזי לא שייך זה כלל. גלל כן אומר הכא בדפסקי' מברא אפי' אתי סוף יום שלשים ופסקי' מברא מ"מ אי יש אונס בגיטין הוה אונס ולא מיבעי' דלא מצי למימר דה"ל למיתי ביום כ"ט דכיון דהוא עצמו קבע זמנו ביום ל' מסתמא ידע דא"א לו לבוא קודם. אלא אפי' ביום שלשים גופי' אי לא פסקי' מברא עד סוף היום מ"מ כיון דליכא מצוה לזרוזי לבוא ולצער אשתו לעכב הגט מצי למימר אה"נ לא הי' דעתי לבוא כי הי' דעתי לקיים הגט ומשו"ה לא באתי מצפרא. ועכשיו לעת ערב נפל בדעתי לבטל הגט ונאנסתי דפסקי' מברא ואלו יש טענת אונס בגיטין בטל הגט וכבר הארכתי בזה בחידושי רפ"ק דכתובות ע"ש:

מידי דתרקבי דדינרי בעי למיתב לה. עיין תשו' רשב"א סי' תשע"א ומייתי לי' ב"י וד"מ בא"ע סי' נו"ן במי שנתקשר באדם וקנס להשיא בתו או בת בתו לפלוני. והבת אינה רוצית פטור האב אטו תרקבי דדינרא בעי למיסב לפייסה וה"ל אונס. אך שלא יהי' האב עצמו גורם והלב יודע אם לעקל ע"ש. ובתשו' רמ"ע סי' פ"א החזיק בעד זה ובד"מ שם ובב"ש סקט"ז מייתי דמרדכי פ"ק דב"מ נראה כחולק על זה עיינתי משם ואין ראי' ברורה דהתם מת האב ופסק שאין לקנוס הבנים על שלא פיתה האב את הבת דאלו היה קיים היה מפייסה. אבל אלו היה חי היה מחויב לפייסה. אבל לעולם מודה אי חי וטוען שבאמת פייסה ולא נתפייסה שוב הוה אונס וכי תרקבי דדינרי בעי למיהב לה והלא אין לו כל כך ונראה פשוט שאין להשביע האב על כך שישבע שפייסה ולא אתפייסה דאין טוען בריא שלא פייסה ובשגם הוא בכלל חרם שקיבל על עצמו בתחלה. ובעבודת הגרשוני סי' ע"ג טרח מאוד להפך בזכותי' דצורבא מרבנן שאחר כבר היתה מרוצה עמו וקבלה מתנות בסבר פנים יפות שוב חזרה בו ופסק להשביע האב. גם לקנוס הבת על

בושת תלמידו. וכבר חלק על זה בס' בית מאיר סי' נו"ן ע"ש. אבל בעניי תמה מאוד תינח שהוא אנוס דלא מצי לפייסה בתרקבי דדינרי ואנו מאמינים לו זה בלא שבועה. אבל עכ"פ למה יתן לה נדן וצרכי נישואי' ולהכניסה לחופה וברשב"א לא נזכר שהאב נתן לה נדן אפשר הבת הכניסה עצמה משלה. אבל כשהאב מכניסה הלא קיבל בחרם להכניסה לזה ובכלל זה מחויב לפייסה בכל מה שאפשר נהי דלא מצי לפייסה בתרקבי דדינרי למיהב לה עכ"פ יפייסה במאי דלא יתן לה צרכי חופה ונדן אלא לזה. ואמנם אם יש לה טענת מאוס עלי מבוררת שנולד לה אח"כ שנתרצית לו וקיבלה אותו בסבר פנים יפות א"כ אחר נישואי' הוה טענה מעלי' אך שתבחר בב"ד ואז ממילא חייב האב ליתן לה נדן כפי יכלתו מדכתי' בנותיכם תנו לאנשים. אבל זולת זה ראוי להחרים על האב שלא יתן לה משלו פרוטה עד שתברר טענס מאיס עלי או שיתפשרו עם הראשון:

המלוה מעות וכו' ואינו חושש שמא מת הכהן וכו' משמע אם אבדה ספינתם בים וכל הני דלעיל במתני' כ"ח ע"ב דנותנים עליהם חומרי חיים וחומרי מתים ה"נ צריך ליתן לכהן וללוי ולעני ולא נימא אוקי ממונא בחזקת מרא והמע"ה ועיין יומא ט' ע"א. וי"ל דכתיב עני ורש הצדיקו צדק משלך ותן לו דמשו"ה כל ספק חזקת ממון לא הוה חזקה דלענין זה מועיל צדק משלך שלא יהי' חזקת ממון שלך חזקה היכי דהחיוב ודאי. והארכתי בביאור זה פ"ג דנדרים ובחולין פ' הזרוע ע"ש. אך קשי' מאי קמ"ל דמוקמי' בחזקת חי פשיטא הא כבר אשמועינן במתני' דלעיל דלענין יבמה לשוק והיתר אכילת תרומה סמכי' אחזקת ועיין לעיל כ"ח ע"ב עביד ש"ס צריכותא מגט ותרומה וחטאת עוף ולא עביד נמי צריכותא ממשנתינו וי"ל הכא כיון דמן הדין היה חייב ליתן רק מתקנתא דאפי' במזכה ע"י אחר נמי כתב רשב"א אי הוה מדינא כיון שזכה זה לכהן לא היה לו לפרוע חובו שלא בפניו ולהחזירו לישראל אלא מתקנתא. ועוד נלפע"ד במה יזכה שהרי אין זה זכות לכהן שזוכה לו וחוזר ונותנו לישראל. אלא תיקון חכמים הוא לטובת הכהנים והעניים וה"א כי תקנו כשהם ודאי חיים אבל לסמוך אחזקת חי ולפעמים הניחו חולה או זקן ה"א כולי האי לא תקינו קמ"ל:

שמא העשיר העני פי' אע"ג דאיכא תרי חששות שמא מת או העשיר אפ"ה לא חיישינן. ויש כאן לפע"ד מקום ספק במאי דקיי"ל עני העובר ממקום למקום נותנים לו ולכשיבוא לביתו פטור מלשלם שהרי עני היה באותה שעה. עיין חולין ק"ל ע"ב א"נ בא ספינתו בתבואות בעירוכין י"ח ע"א. אי הלוה לו בשעה שהיה עני. ושיער שיש לו מכאן לביתו מהלך כך וכך ימים או חדשים ובין כך ימרח תבואות אי יכול להפריש עליו דעדיין לא הגיע לביתו ולא באה ספינתו ועני הוא. או דילמא ניחוש דילמא אתי בגמלא פרחא

כביבמות קט"ז ע"א ובירושלמי דשמעתין לית כאן העשיר העני פי' דשפיר חיישי' שמא העשיר אולי בכי האי גוני קאמר אבל עני ממש שיעשיר לא שכיחא:
צריך ליטול רשות מן היורשים דאפי' למ"ד דמלא מחט גובה מחט. ולא קרדום ויכול לגבות חובו מהקרקע מ"מ לפעמים ניחא לי' טפי במעשרותיו מפני שמרויח הרבה שפסק כשער הזול. ולפעמים היורשים ניחא להו טפי לפרוע חוב דבר מועט שהלוה לאביהם מאשר יפסידו להשבט שיווי מעשר הרבה שהוא שעת היוקר משו"ה צריך ליטול רשות:
במכירי כהונה ולוים. כ' תוס' בב"ב קכ"ג ע"ב ד"ה הכא דה"ל כמתנה מועטת כיון דלית לבעלים אלא טובת הנאה וכ"כ במג"א ובמרדכי ע"ש וצ"ל אי לא הוה מכירי' במה שאל עתה לפרוע ממעשרות לא הוה אמר ליתן לו מתנה מועטת דבמה שאמר שיהי' לו פרעון דוקא מזה. ממ"נ בענין פרעון החוב לא הוה מתנה כלל ובענין הלואה הוה מתנה מרובה ועוד דכיון דהוה דבר שלא בא לעולם לא מהני דיבור ולא הוה מחוסר אמונה כמ"ש מרדכי לענין סנדקאות דאם לא היתה מעוברת אין כאן משום מחוסר אמונה משא"כ מכירי כהונה דהוה כאריסי בת אבות עיין וק"ל:
כר' יוסי לא אמרי כיחידאי לא מוקמי'. הרמב"ם לא פסק כאן כר' יוסי אבל גבי חליפיו ביד כהן פסק כוותי' וכן בילקט בנו אחריו משמע דעניי' גופי' ניחא להו. אבל בשמעתין כיון דאפשר לזכות לו ע"י אחר א"כ אין כאן תקנה כל כך. ונהי מ"מ ס"ל לר' יוסי אפי' בלא טעם עשו שאינו זוכה כזוכה לקמן נ"ט ע"ב גבי עני המוקף. מ"מ הא לא קי"ל התם כוותי' וה"ה הכא כנלע"ד:
וע"ד חידוד י"ל משום דס"ל לשמואל הלכה כר' יוסי בכל מקום אפי' אין חליפיו ביד כהן ואפי' לעניים גופי' ניחא להו מ"מ עשו שאינו זוכה כזוכה משו"ה לא מוקי התם משנתינו כוותי' דהא דיכולי' רבנן לזכות למי שאינו זוכה לאו מהפקר ב"ד לחוד נפקא אלא מקרא אחריני לקמן ל"ו ע"ב מה אבות מנחילין בניהם וכו' ע"ש. והא דפשיטא דאב מנחיל הוא כריב"ב ב"ב ק"ל ע"א וכשמואל דפסק התם הילכתא כוותי'. ואי הוה מוקי סתם משנתינו כר' יוסי והיינו כריב"ב א"כ ה"ל סתם בגיטין ופלוגתא בסדר נזיקין וה"ל סתם ואח"כ מחלוקות ואין הלכה כסתם ולכמה פוסקים ס"ל דהלכה היפוך מהסתם ע"כ מוקי משנתינו במזכה ע"י ובלא הא דר' יוסי וק"ל:
ובירושלמי דפרקי' ומיית לי' במלחמות ה' דבעי לאוקמא כר' יוסי ופריך התם קיים לפנינו אבל הכא בעי מיזרע פי' הוה דבר שלא ב"ל ואיך יעשוהו כזוכה. ומשני אלא במכירי כהונה ופריך ויש מכיר לעני ופי' מ"ל פ"ז מהל' מעשר משום דעניים יבוזו ואין

בו טובת הנאה לבעלים אלא שכ' מ"מ כ' רמב"ם מכירי עניים דמשכחת במעשר עני המתחלק בתוך הבית עיין חולין ק"ל ע"ב וה"ה הומ"ל אפי' בגורן ברוצה להציל לקרוביו עיין מתני ו' פ"ח דפאה. והנה שוב מייתי בירושלמי פלוגתא לחד מ"ד דוקא הלוה עליהן אבל אם יש לו עליו חוב מכבר אינו יכול לפרוע לו ממעשרותיו. ולמסקנא פשיט מבריתא אפי' חוב בעלמא נמי. וקצת נראה דפליגי בפלוגתת הרמב"ם והפוסקי' אי קונין במלוה במקום כסף דלהחולקים על הרמב"ם וס"ל אין קונין אלא בכסף בעין א"כ דוקא הלוה עליו שקונה בכספו אבל בחוב בעלמא אין קנין במלוה. ולפ"ז למאי דמסיק דגם אחוב שמכבר נמי יכול להפריש. א"כ א"ש דש"ס דילן לא חייש לק' הירושלמי הא בעי מיזרע והוה דבר שלא ב"ל י"ל דאינו קונה בשעת הלואה ונתינת מעות דאז בעי מיזרע אלא אחר המרוח שהתבואה בעין. אע"ג שהמעות כבר הוציא מ"מ הא קונין במלוה. והירושלמי אזיל בהס"ד דבשעת מתן מעות צריך לקנות ואז בעי מיזרע וא"ש נמי דפריך וכי יש מכיר לעני אע"ג דמשכחת לי' במתחלק בתוך הבית היינו אם לא יהי' עניים בגורן וכן הא דמציל לקרוביו היינו אם יש עניים מועטים ומגיע לכל א' כשיעור המפורש אז יכול להציל לקרוביו אבל אם יבואו עניים הרבה לא יהיה לו כלום לגבות אם כן בשעת הלואה לא שייך מכיר דאינו בטוח שיהי' לזה המכיר כלום. אבל ש"ס דילן ס"ל הקנין הוא אח"כ בשעת שהתבואה כבר בשדה ואין כאן עניים אז יקח למכירו ויפרע ממנו חובו:

ואין בו משום ריבית. הקשה פ"י להתוס' שאפי' כבר החטים ביוקר מ"מ יכול לפסוק בזול ה"ל ריבית קצוצה ולזה לא יועיל מאי דקאמר כיון דאי לית לי' לא יהיב לי' וכו' ע"ש. ולפע"ד כיון שאין התבואה הלז ניקנית לכהן זה קנין גמור נמצא מה שלוקח זה יותר מחובו הוא של כל שבט הכהנים והם פורעים הריבית עבור זה הלוה והוה זה כמו בש"ע יו"ד סי' ק"ס סעיף י"ג ע"ש וק"ל:

אבל כהן בבעה"ב אם בא לחזור חוזר. עיין פירש"י וצריך ביאור. ונלע"ד דרש"י לטעמי' דס"ל בעלמא הלכה משיכה קונה מן התורה וס"ל הכא כל זמן שאין הכהן חוזר בו קנה הבעה"ב דאין לך משיכה גדולה מזו שהכל בידו הזריעה והשדה והתבואה הגדילה וכה"ג אפי' בדבר שלא בא לעולם קונה. כל זה אם אין הכהן חוזר בו אז לכשתבוא לעולם זוכה הכהן ומזכה חלקו לבעה"ב. גם לפני זה לא מצי הבעה"ב לחזור בו. משא"כ הכהן אי אמר לא בעינא למיקני וא"א בתקנת חכמים במה יזכה בתבואה שהיא ברשות בעה"ב הרי לא משך ומדלא קנה הוא לא יקנה בעה"ב. כל זה לרש"י דמשיכה קונה אך להתוס'

דכסף קונה מן התורה ומשיכה תקנתא דרבנן שלא יאמרו נשרפה חיטך בעלי' הוצרכו לדחוק כמ"ש בד"ה לא שנו וכו':

דף ל:

איכא ביניהו כותיים. לפירש"י דלר' אחי אי ליכא ישראל עני בעיר אחר מיתת אותו העני. מ"מ יפרש על סמך עני כותים ויעכב לעצמו ויוצא ידי נתינה לעניי כותיים דגירי אמת הם וצ"ל כותיים גופי' ניחא להו כי היכי דאם ילוה להם יפרוש על סמך עניי ישראל. א"כ מוכח מזה דגם להלות לעניי כותיים עבדי רבנן תקנתא. והיינו עניי כותיים איכא ביניהו. שוב הראוני שכבר נתעורר בזה במהר"ם שיף:

ובדרוש אגדתא אמרתי פי' הפסוק נתן תתן לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידיך ובכל משלח ידך כי לא יחדל אביון מקרב הארץ ואחז"ל באו"ה אבל בישראל אפס כי לא יהי' בך אביון ונראה דמיירי באו"ה כגון גר תושב שמצווי' להחיותו. והנה אמרו נתן תתן אם לא ירצה במתנה תן בהלואה. ונראה דמלוה ע"מ להפריש עליו מעשר עני. אך אחז"ל כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך וה"נ יברכך ה' בכל משלח ידיך פי' כל מקום שאתה שולח ממונך יתברך נמצא אותם עניים שהלוית להם יתעשרו ולא יהי' בך אביון ותפסיד מזה שהלוית להם. אך כי לא יחדל אביון מאו"ה ותפריש עליהם ולא תפסיד:

רבי אומר יורשים שירשו. הרז"ה ס"ל אסיפא קאי דב"ד נמי לא מצו להפקיע זכות עניים אא"כ חייבי היורשים לפרוע שע"י ב"ד נעשה מלוה בשטר ואפ"ה בלא הניח קרקע לא. ורמב"ן ס"ל אריש קאי אבל לאו מכח חוב המוטל על היורשים קאתו אלא יש כח בידם להפקיע לטובת עניים גופי' ניחא להו. ונ"ל שזו הוא כוונת הגה' מרדכי פ"ק דב"ב סוף סי' תרנ"ז בגבאי צדקה שהלוה לכיס של צדקה פסק דמותר לו להשתלם ממה שיתנו הציבור אח"כ לתוך הכיס בלי רשותם מידי דהוה אמי שנותן לעניים צדקה ומשתלם אח"כ ממעשר כספיו ומייתי ראיה משמעתין דעניים גופי' ניחא להו. וכ' דיש חולקים ומייתי ראיה משמעתין לאסור. ולא פי' הראי' להיתר ולא הראי' לאיסור עכנ"ל הא הגבאי הלז אינו מלוה לעניים אלא נותן להם מתנה גמורה שלא להשתלם מהם ואינו דומה לדשמעתין כלל וכבר נתעורר בזה בתשו' נוב"י קמא חיו"ד סי' ע"ג. אך שמלוה לכיס דקיימא עניים ואין בכיס לפרנסם הוא מלוה לכיס ונותן לעניים במתנה. הנה להרז"ה דאפי' הלוה בב"ד דאפ"ה אם אין קרקע ליורשים לא מצי ב"ד להפקיע כח עניים ולא נאמר עניים גופי' ניחא אלא אם העני לוה וחייב לשלם אבל לא זולתו א"כ ה"נ לא יפרע

הגבאי מהכיס. אמנם להרמב"ן מיירי אין היורשים חייבים כלום ואפ"ה הב"ד מפקיעים כח ענייי דעלמא משום עניים גופי' ניחא להו אעפ"י שאינינו בתורת פרעון חוב. א"כ ה"ה גבאי המלוה לכיס. ועיין מ"ש תוס' יו"ט פ"ו דכתובות משנה ה' ע"ש. ומדכ' מרדכי מידי דהוה אבעה"ב המלוה לכיס מעשר כספים שלו ש"מ דהא פשיטא לי' עוד טפי הך דבעה"ב מהך דגבאי ולפ"ז יחיד הנוהג כן שנותן צדקה לעניים בכל זמן ועידן ולסוף עושה חשבון עם כיס מעשר כספים שלו ומשתלם אינו צריך להפריש כלל דהרי מעשר כספים אינו טובל ואין הכרי טבל ואינו צריך לזכות כי למי יזכהו הלא אין שום עני חייב לו כלום. אלא כך תיקון עניים. וזה דלא כנוב"י הנ"ל ועי' ש"ע יו"ד סי' רנ"ז סעיף ה' ברמ"א:

חוששים שמא עשאן תרומת מעשר וכו' פירש"י אימת קני' לוי. פירושו דהא רש"י ס"ל משיכה קונה מן התורה נמצא לא קני' לוי במעות רק משום דישראל אסור לו לחזור בו ממה שאמר כור מעשר לי בידך. על אותו סמך יכול הוא הלוי לעשותו תרומת מעשר אבל לא קני' ממש להקנותו לישראל. ולכאורה לק"מ ק' תוס' אלא שהרשב"א הסביר קושייתם דהא עכ"פ אפי' לא יעשנו לוי תרומת מעשר מ"מ איך יאכל ישראל הא לא קיים מצות נתינה בנתינת מעות אלא בקנית התבואה ממש ללוי עכצ"ל במכירי לוים או עשו שאינו זוכה כזוכה א"כ קני' לוי והדר קני' ישראל מלוי ע"י חצירו ואיך יעשנו הלוי תרומה על מקום. ומה שהקשה מהרש"א הא בן הלוי יכול לחזור בו פי' ויחזור בו הלוי ממה שזכה הוא להוציא ישראל מחיוב נתינה יאמר לא אזכה ולא יצא ישראל ידי נתינה עד שיביאנו לידו ומ"מ אסור לישראל לחזור ממה שכבר אמר ליתן ליד ה"ל מחוסר אמונה וממילא תרומת מעשר שלו קיים וישראל אסור לאכול ולק"מ ק' תוס' ורשב"א אפירש"י זהו כוונת מהרש"א. ומ"מ נלע"ד דלק"מ דבשלמא לעיל במלוה לכהן בשעה שאין התבואה בעולם ולכשתבוא לעולם יחזור בו כהן לאמר לא אביתי לזכות בו כדי לזכות בעה"ב אבל הכא התבואה בעולם ונותן דמים ללוי וזכיות הלוי בתבואה וזכית חצר ישראל לישראל הכל נעשה ברגע א' ולא שייך חזרה ושפיר הקשו תוס'. ואולי י"ל כיון שהמעשר טבול לתרומת מעשר ואין חלקו מסויים ומקומו ע"כ אין חצרו קונה לו וצ"ע. וכי אין קנין לטבל:

וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף. פירש"י שמא אינה בעין. שיטת רש"י ותוס' ורמב"ם דמן התורה תורמים תרומת מעשר שלא מן המוקף דתרי קראי כתיבי ממנו מן המוקף. וכתיב מכל מעשרותיכם לרבות אפי' שלא מן המוקף ומוקמי' מכל מעשרותיכם אגופי' אתרומת מעשר שלא מן המוקף וממנו מן המוקף מלמדת אתרומה גדולה ואינה

למדה לעצמה. והרמב"ם פ"ג מתרומות הל' כ' כתב שמדרבנן נמי אין איסור להפריש תרומת מעשר שלא מן המוקף אלא לת"ח ולכך אמרי' וכי נחשדו חברים דייקא אבל מי שאינו ת"ח שרי' והיינו רשאי בן לוי וכו' דמייתי תוס' ממס' ב"מ. והראב"ד השיג מדאמרי' וכי נחשדו ואי ס"ד דלא הוה אלא זהירות של ת"ח לא שייך חשד ע"כ חידש ראב"ד דתרווייהו קראי ממנו וממעשרותיכם תרווייהו בתרומות מעשר מיתוקמא והא כשבן לוי מפריש בעי מן המוקף מדאורי' והא כשבעה"ב מפריש תרומת מעשר מפריש מן התורה שלא מן המוקף ומוקף דתרומה גדולה מדרבנן הוא ע"ש. ומה שהקשה הר"י קורקס שבכ"מ מספרי דאמר שמלמדת ואינה לומדת וגם ממאי דאמרי' רשאי בן לוי לעשותה תרומת מעשר. לפע"ד אי משום הא לק"מ דראב"ד נמי לא אמרה אלא למאי דקיי"ל בהא כאבא אלעזר בן גמלא דמהקישא יכול בעה"ב להפריש תרומת א"כ מיתוקמא תרווייהו קרא בתרומת מעשר עצמו והכי עדיף טפי מלומר דמלמדת ואינה לומדת אבל מודה ראב"ד דלרבנן דאבא אלעזר דלית להו דבעה"ב מפריש תרומת מעשר א"כ ע"כ שבקי' לקרא דדחיק ומוקי נפשי' דמלמד ואינו לומד והיינו דספרי. וש"ס דב"מ דרשאי בן לוי לעשותו תרומת מעשר על מקום כרבנן רהטא ודברי ראב"ד נכונים לכאורה. אלא דצ"ע כיון שהעמיד דבריו על לשון הש"ס לא נחשדו לשון חשד משמע איסורא איכא ועל זה פי' פירושו. ובהך ס"ד עדיין לא אסיק ש"ס הא דאבא אלעזר בן גמלא ואפ"ה אמר וכי נחשדו כו' וצ"ל דראב"ד לא אתי אלא לאפוקי מרמב"ם דס"ל אפי' אי' דרבנן ליכא אלא חסידות של ת"ח על זה הקשה דלא שייך נחשדו אע"כ איסורא איכא או מדרבנן בהס"ד או מן התורה לאבא אלעזר בן גמלא וא"ש דברי הראב"ד לפע"ד:

אך לרש"י ותוס' הוה דרבנן ופליגי בטעמא. לתוס' משום גזירה אטו תרומה גדולה. ועל זה קשה כמה קושיות תוס' וגם פני יהושע נתעורר במ"ש ט"ז כמה פעמים במה שהתירה תורה להדי' אין כח ביד חכמים לאסור והכא כיון דכתיב מכל מעשרותיכם להתיר תרומת מעשר שלא מן המוקף איך אסרו חכמים אטו תרומה גדולה. אבל שיטת רש"י עפ"י מה שפירש רמב"ן בשיטה מקובצת דב"מ ל"ח ע"א. א"ש טפי. והוא דגזרו מטעם שמא נגנבו הפירות או אבדו ודוקא כשלא מסרן מפקיד ליד שומר וכגון בן לוי שיש לו מעשרות ביד ישראל שלא נמסרו לו לשמירה לדעתו של בן לוי. אבל אם הפקידן ביד שומר תורם שלא מן המוקף ובהכי מתקיים קרא מכל מעשרותיכם ולא עקרו רבנן דין תורה לגמרי ובזה יתיישבו כל קו' תוס' ומתני' דבסמוך מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין נמי במסרן לשומר מיירי ונהי דמשמרן מגניבה ואבידה מ"מ מאבודים היינו ריקוב וחימוץ וחלודה דמעות אינם שמורים וקמ"ל דבזה המה בחזקת קיימן לאפוקי

מגניבה ואבידה צריכים שומר שמסר ובזה מיושבים כל קו' תוס'. ודע דבב"מ ל"ח הגי' שלפנינו בכל הספרים שמא עשאן תרומה ומעשר ולזה לא שייך הנ"ל. אך גי' הרמב"ן שם תרומת מעשר. ובתוס' דשמעתין נכתב תרומת מעשר לומר שאפי' לפי הגי' תרומת מעשר נמי קשה קושייתם. ותי' בשבתות ויו"ט אפי' בתרומה ומעשר נמי שרי כדמוכח מר' ינאי דיבמות. אך תי' י"מ שכ' תוס' דוקא חברי' תורמין מן המוקף וסתם בן לוי חבר הוא צ"ל דבבכ"מ גרסי' תרומה ומעשר ולא מיירי בבעה"ב חבר אבל תרומת מעשר בן לוי הוא חבר ואפי' לאבא אלעזר בן גמלא נמי ישראל חבר כמ"ש תוס' ד"ה אין אבא אלעזר וכו' עיין בכל זה:

דף לא.

בחזקת שהן קיימין. כבר כתבתי לעיל בסמוך לרש"י ורמב"ן והרבה מן הראשונים צריך לומר שלא הרקיבו הפירות ושלא החמיץ היין ושלא הוחלדו המעות וכדומה שלא נשתנו גופן אבל אין חזקה מועלת שלא נגנבו ונאבדו ע"י מקרה שאירע להם. לזה לא יועיל חזקה וצריך למוסרם לשומר. והוא דין חדש וצריך בדיקה בש"ס ואולי י"ל חששא דרבנן בעלמא היא שלא יתרום שלא מן המוקף שמא נגנבו. אבל אי עבר ותרם ומצאן שנגנבו הרי דינם כמו נרקבו לר"א מעל"ע. ולרבנן אפשר קיל מנרקבו דבנרקבו שייך חסר ואתאי חסר ואתאי כמו במקוה וחביות. עיין ריש נדה משא"כ בגניבה וצ"ע בכל זה:

מצאן שהן אבודים וכו' מסקי' שהפירות ודאי טבל דומיא דמקוה שנמדד ונמצא חסר. פי' התם תרתי לריעותא שהטהרות היו בחזקת טומאה ובחזקת מקוה שלם אתה בא להוציאם מחזקת טומאתם וכיון דחסר לפנינו נשארו הטהרות בחזקת טומאתם בודאי. וכן ה"נ הפירות בחזקת טבלים. ובחזקת אינך פירות שהן קיימין אתה בא להוציאם מחזקת טבלם. וכיון שהן עתה אבודים לפנינו נשארו בחזקת טבלם בודאי וכן פסק רמב"ם להדיא ספ"ה מתרומות. אמנם פ"ז ממעשרות הל' ד' סיים הרמב"ם ה"ז חושש לכל שהפריש ואינו מעשר ודאי עכ"ל משמע שספק הוא וכ' הכ"מ שפשוט הוא ונתעורר בזה משנה למלך גם מה שתמה כ"מ אמאי לא הביא רמב"ם גם תרומה ונתפלא מ"ל שהרי כ"כ בהלכות תרומות הנ"ל אלא שסתר עצמו דהתם ודאי והכא ספק. והנה רש"י פי' במשנתינו דמיירי שעדיין לא נאכלו הפירות שהיו טבולים. וכ' בתוס' חדשים שבגליון משני' משום דאלו כבר נאכלו מה יועיל ההפרשה אח"כ והוכיח כן בראיות ברורות ע"ש אלא שהי' צריך לבאר אם נאכלו הפירות. מה דינן של פירות אלו שנתקלקלו כגון שהחמיץ היין או שלט רקבון בפירות אם הם טבל ודאי או ספק טבל וספק מעשר או

תרומה. והספק בזה כי י"ל אע"ג דפירות שרצה לתקן הם ודאי טבל בחזקתן הראשונה. כי אין בגופן שום מעלה אלא ריעותא חזקת טבל כמו האדם שהוא בחזקת טומאה. ואין בגופו שום מעלה. אך ע"י גוף אחר אנו רוצים להעלות זה מטומאתו ע"י מעלת המקוה. והטבל ע"י מעלת הפירות שהפריש עליהן והואיל והמעלה הוא בגוף אחר ואותו הגוף איתרע השתא שהמקוה נמצא חסר לפנינו והפירות הורקבו לפנינו ע"כ נשארו אינך בחזקת ריעותא שלהם. אבל אם נאכלו הפירות כשר ואין לנו לדון עליהם כלל. אלא על הפירות שהניח לתקן עליהם. ואותן ב' החזקות בגופן הריעותא שחזקתן טבל. והמעלה שחזקתן קיים. ונהי חזקה הטובה הזאת איתרע לפנינו מ"מ אינינו ודאי טבל אלא ספק תרומה ספק טבל וסברא כזו אמרי' בעלמא לענין ריעותא סכין איתרעי בהמה לא איתרעי ה"נ נימא לענין מעלה מקוה שלם אבל אדם אין לו מעלה משא"כ היכי שהמעלה בגוף עצמו אפשר מהני לשוי' ספק מיהת. והן הנה דברי הרמב"ם בהלכ' מיירי שלא נאכלו הפירות ועליהם אנו דנין וכמ"ש ג"כ בתוס' חדשים הנ"ל דרמב"ם מיירי בהכי א"כ הוה ודאי טבל כסוגיא דילן וכמו במקוה. אך בהלכ' מעשר מיירי להדיא שכבר נאכלו הפירות. ולא בא לדון אלא על הפירות שהופרשו למעשר וכ' שהם מעשר בספק ואינו ודאי מעשר ויפה הוקשה לכ"מ למה לא כ' דין זה ג"כ בתרומה אלא מ"ש שדין זה פשוט.

אם כי דברי נראו מסברא וכו' מ"מ לא ידעתי להם מוצא וראי' לומר שהם פשוטים:

במאי עסקתון. כ' מהרש"א ח"א שהרגיש שלא עמדו מפניו וחשב שעמקו בעינוית עד שמרוב עומק מחשבתן לא השגיחו ולא ראו אותו. יראה משו"ה א"ל ד' רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית עם כל א'. לרמז כי אין עולם בלא צדיקים גמורים שהוא רוח מזרחית ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום. ורוח עריצים רשעים שהם מערבית דרך רשעים באפלה ונקרא ים כי הרשעים כים נגרש. ורוח תימן דרום הוא יצה"ט היושב בפתח הלב שבימין ורוח צפון היצה"ר הצפוני ארחיק מעליכם. ומ"מ רוח צפוני עם כל א' וא' אפי' צדיקים גמורים אשר יצה"ט שופטן מ"מ א"א לפרוש מדרכי העולם לגמרי ויהיו עיניו למטה להעה"ז ולבו למעלה לשמים ע"כ אין טוב להעמיק כל כך עד שישגה ולא יבין מה שלפניו:

א"ל ברוחות לא כיזבו לו כי היה כוונתם ברוחות של בני אדם רוח גסה או נמוכה כי אמרו מקמי פלגאה ניקום והיינו רוחו של גניבא:

אוצר כל כלי חמדה נ"ל דהרי קרא קאי על מלכות עשרת השבטים מלכות יוסף. וכלפי שנתברך ברכת שדים ורחם אמר בהיפכו יבוש מקורה של אשה. ונתברך וידגו לרוב

בקרב הארץ מבלי הפלת נפלים אמר בהיפכו יחרב מעינו שכבת זרע במעי אשה. ויפוזו זרוע ידיו בפז ומרגליות אמר בהיפכו ישסה אוצר כל כלי חמדה מרגלי' שבים:
ואמר הוא בין אחים יפריא. פירש"י שם ירבעם הפריד בין אחים השבטים וחולק מלכות בית דוד והיינו שופתא בקופינא דמרא שהבית יד מפריד בין ב' צידי החור כפירש"י וירבעם הוא בית יד שנתן יד לפושעים והחטיא ישראל. עוד פירש"י שם אחים כמו אחו ויפרי' מלשון פרי שגדל בין האחו והאגם. ונראה היינו מקום שגדלים שם קנים וקנה רמז רך כקנה ושלם ושלוה לכן נקרא אחו לשון אחוה ואהבה כפירש"י בפ' מקץ. וכן כתיב חיבור עצבי אפרים הנח לו. חלק לבם עתה יאשמו ואחז"ל כל זמן שהי' חבור ביניהם אעפ"י שעע"ז ועצבים מ"מ הנח לו. אך אחר שחלק לבם עתה יאשמו. והנה אמר יבוא רוח קדים וקניא בכופתא רפי'. והרד"ק פי' בין אחים בין כל השבטים יפריא נתגדל בין כל השבטים ראש לבית אבותם. והנה זה נמשל בקרא ליתד שהכל תלוי בו כדכתיב בישעי' גבי שבנא כשהיה יתד במקום נאמן ותלוי עליו הצאצאי' והצפיעי' וה"נ הי' אפרים יתד שהכל תלוי עליו. ועתה סיכתא בדפצא רפי'. וכל אלו עתיד הקב"ה להחזירם למלכות בית דוד במהרה כדכתיב ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אמן:
ברוך האל אשר חנני והביננני והרים ראשי. בפרק שלישי הוא יזכני להשגיח. ולהצליח. בפרק השולח.

דף לב.

השולח גט לאשתו. דע כי עיקר דין ביטול חידוש הוא. כי לשווי' שליח ע"י דבורו רחמנא רבי' מושילח ושלחה ושארי ילפותות רפ"ב דקידושין ובדיבורו נעשה מעשה שזה השליח נעשה כמותו. אך לבטל ע"י דיבורו אע"ג דמסברא י"ל הפה שעשאו שליח הוא הפה המבטלו. אבל איננו כן כיון דגז"ה הוא שע"י דיבורו נעשה כמותו וזה לא נזכר בקרא שיכול לבטל זה א"כ הוה סד"א שאינו יכול לבטלו כמו בתרומה שאם אמר או חישב תרומה בצד זה שוב לא אתי דיבורו ומבטלו אם לא ע"י שאלה על נדרו וה"נ הוה סד"א. וה"נ ס"ל לריש לקיש רפ"ב דקידושין דלא אתי דיבור ומבטל דיבור:
אמנם אנן קיי"ל כר' יוחנן דאתי דיבור ומבטל דיבור ומ"מ כ' רמב"ן לקמן דשאל ש"ס בפני כמה מבטלו משום דסברא נוטה מילתא דמתאמרא בפניו לא מיתעקרא אלא בפניו רוצה בידיעתו צריך ידיעתו או שלשה למר ושנים למר דאלימא אבל שלא בפניו ושלא בפני ב' לא אלים למיעקר שליחותו ע"ש ועיין מ"ש לקמן בשמעתין אי"ה:

בראשונה היה עושה ב"ד וכו' פירש"י שלשה. כסתם ב"ד דקיי"ל שנים שדנו אין דיניהם דין אלא שוב כתב מפני תקון העולם והיא ניסת בו עכ"ל. משמע מפני תקנת ממזרים וארכבי' אתרי רכשא והאריך בתוי"ט ופני יהושע. ולפע"ד ליישב בעזה"י וליישב במאי דפליגי ב' סוגי' דשמעתין דמשמע דאינו יכול לבטל הגט כמ"ש תוס' לקמן ד"ה התם דיבור ודיבור הוא וכו' ואילו בקידושין ר"פ האומר משמע דיכול לבטלו אם ביטלו בפירוש. ולכאורה י"ל אם מבטלו בפני ג' אתי דיבור ומבטל מעשה דגט ממש דכח ב"ד יפה וכן איתא בירושלמי דלר"ל דלא אתי דיבור ומבטל דיבור מ"מ בב"ד יכול לבטל דכחם יפה ע"ש וה"נ לדידן לענין ביטול גט. אך הא"ר יוחנן ס"ל משום תקנת ממזרות וע"כ בפני ב' ס"ל דתלתא אית לי' קלא ואפ"ה קאמר ש"ס דקידושין אליבי' דר' יוחנן דגט גופא נמי בטיל אי בטלו להדי' לזה י"ל הא דפסיקא לש"ס דבתלתא אית לי' קלא ושמעה ולא מינסבא היינו למ"ד לעיל י"ח ע"א מונין לגיטין משעת נתינה א"כ משעת נתינה עד דתינשא איכא ג' חדשי הבחנה ואדהכי נפיק קלא והגיע קלא לאשה וליכא חשש ממזירות אבל למאן דס"ל התם משעת כתיבה א"כ גט הניתן ע"י שליח אפשר שביומו תנשא כגון שנתערב השליח ג' חדשים ומאין יודע לאשה הקול שביטל אתמול בב"ד והיום תנשא א"כ גם בג' איכא חשש ממזירות וי"ל ר' יוחנן נמי ס"ל בשלשה ולא צריכין למה שנדחקו תוס' ד"ה ור"נ אומר בפני ב' וא"כ בהכי פליגי הסוגי' דשמעתין סבר כמ"ד מונין מנתינה א"כ בתלתא ליכא ממזרת וע"כ ר' יוחנן בפני ב' ס"ל וממילא א"א לבטל הגט עצמו בפני ב' דלא אתי דיבור ומבטל מעשה בפני שנים שאינם ב"ד בשום מקום לר' יוחנן. והתם בקידושין קאי למ"ד משעת כתיבה ובתלתא נמי איכא חשש ממזירות ולעולם ר"י בפני שלשה ס"ל ויכול לבטל הגט עצמו. וכמה פוסקים ס"ל הכי להלכתא משעת כתיבה ובש"ס שלפנינו גרסי' לעיל והלכתא משעת כתיבה א"כ יפה פירש"י במשנתינו. ואמנם רבותינו בעלי תוס' לא נחתו להכי ולא נזכרו מהקדמונין משעת כתיבה משמע דפשיטא להו אפי' למ"ד משעת כתיבה נמי ליכא בתלתא משום ממזירות צ"ל דס"ל דעיקור קלא הוא לא שיגיע לאשה אלא להשליח ושלא יתננו להאשה וכן משמע לשון רש"י בעצמו במתני' ד"ה מפני תיקון העולם וכו' ומשנתינו להאשה היא לא תידוק שוב ותיזל לעלמא ותינשא במקום שאין הקול מגיע כצ"ל מ"מ פירש"י מתיישב שפיר לע"ד:

ולא אמרינן לצעורי' קמכוון. מלשון רש"י משמע כפשוטו דמכוון לצעורי' לאשה ולעכב זמן מה וה"א דלא הוה ביטול וע' רשב"א. ויש ליישב דהרי כל תקנת ר"ג משום עיגונא אפי' למ"ד משום חשש ממזירות מודה כמ"ש תוס' ל"ג ע"א ד"ה בי תרי וכו'. והאי עיגונא

אינו עיגון ממש אלא צער של עיגון ומכיון שרוצה בפירוד ובגירושין אינו נכון שיצערנה לעגנה על מגן ע"כ תיקן ר"ג תקנתו וא"כ סד"א ה"נ לצערה מכוון ולא מיבעי למ"ד אינו מבטל ה"נ לא להוי בטל אלא אפי' למ"ד בטלו מבוטל מ"מ לכתחילה אסור ומתני' לא מיירי באיסורא כמ"ש תוס' ד"ה השולח וכו' ואי הוה תני הגיעו ה"א אבל הגיע איסורא הוה קמ"ל:

לצערא קמכוון. הקשו תוס' הא עומד וצווח. היינו למאי דקיי"ל כר"נ אבל לרב ששת דאינו חוזר ומגרש בו א"כ לק"מ דמיירי שאינו צווח אדרבא רוצה לחזור ולגרש בו ואי הוה אמרי' לצעורא כיון בתחלה חוזר ומגרש קמ"ל ולק"מ קושי' תוס' אלא למאי דקיי"ל כר"נ ועיין מ"ש בסמוך אי"ה:

לצעורי' קמכוון. כ' תוס' בתי' קמא כיון שאינו מביא עדים על כך פי' כיון שהניח הגט ביד השליח וגם לא ביטלו בפני עדים א"כ הימני' ואי הוה מכוון לצעורי' לשליח או לאשה לא הוה מהימני' ולפ"ז מוכח דאין צריך עדים במבטלו בפניו וסגי בינו לבין וזה כתי' קמא שבתוס' ל"ג ע"א ד"ה רבי סבר וכו' ולמ"ש שם א"נ אפי' לא מהני שלא בפני ב' וכו' ע"ש א"כ ע"כ כשהגיע בשליח בטלו בפני ב' א"כ צ"ל כתי' ב' דהכא א"נ הוה חיישינן להחמיר וכו' וכ"כ ב"ש דביטול הבעל בפני השליח אי בעי ב' תלי' בשני תי' תוס' הנ"ל. אמנם ביטול ע"י שליח איתא בירושלמי להדיא דשליח השני צריך לבטלו לשליחות הראשון בפני ב' והרמב"ם לא פסק כן ועיין ב"ש. ולכאורה י"ל רמב"ם ס"ל דתי' קמא של תוס' עיקור דמשו"ה הוה סד"א דלצעורא מכוון אע"ג דעומד וצווח משום שבטלו שלא בעדים וא"כ ע"כ מתני' מיירי בלא עדים וכיון דהגיע הבעל בשליח או ששלח אחריו שליח בחדא מחתא וחדא בבא מחתינהו ש"מ בשלח אחריו שליח נמי מיירי בלא עדים ומוכח דלא כהירושלמי. והירושלמי סבר כרב ששת דאינו חוזר ומגרש בו וא"כ לק"מ קושי' תוס' דלא מיירי בעומד וצווח כמ"ש לעיל בסמוך וא"כ לא אתאינן לתי' תוס' ושפיר מצי מיירי הגיע בשליח שביטל בפני עדים נהי דלא צריך עדים בביטול הבעל עצמו אבל מ"מ מצי מיירי בפני עדים א"כ שפיר י"ל דביטל על ידי שליח צריך עדים ולמאי דקיי"ל כר"נ יפה פסק רמב"ם לא זה ולא זה צריך עדים דאלת"ה תיקשי קושי' תוס' הא עומד וצווח וק"ל:

אך לבאר טעם לחלק בין ביטלו בעצמו בין ע"י שליח אבאר דברי תוס' בקידושין ר"פ האומר ד"ה לא קידשה וכו' דמיירי בלא אמירתה לשליח דאי אמרה לשליח וכו' כוונתם דבאומר לשליח עצמו הריני מתחרט אין צריך ביטול שליחותו דלא יהי' שיהי' כמותו כמו שעשאו תחלה והרי אלו הוא עצמו מביא גיטו עד כאן ונשתנה דעתו חוזר בו ואני

מגלה לך דעתי עתה לך שלוחי כמוני ע"כ גם אתה תשתנה דעתך וכמוני כמוך ואין זה ביטול שליחות כלל. והה"נ אם שולח שליח להודיע לשליח הראשון שנשתנה דעתו אם השליח הראשון מאמין זה לשליח השני או שיש בידו כתב או סימן מובהק א"כ לא צריכין לביטול שליחות אלא לשינוי דעתו ומשו"ה כתב הר"ן בתשו' סוף סי' מ"ג כשהבעל כותב לשליח שמבטל השליחות מועיל וקשה מאי פשיטא לי' כל כך די לן שנאמר דיבור מבטל דיבור אבל כתיבה דלכמה פוסקים לא הוה אלא הרהור ובשבועה אינו חייב א"כ מנ"ל לבטל שליחות ע"י כך ולהנ"ל ניחא דלא צריכין ביטול כ"א הודעה ושינוי דעת הבעל. וממילא ישתנה דעת השליח כמוהו. אך אם שולח שליח לבטלו והשליח הראשון אינו מאמינו שהבעל שולחו ולא נתהפכה דעת השליח הראשון אזי צריך השליח השני לבטלו בפני שנים בפני שליח הראשון ונהי השליח הראשון לא ישמע לקולו ויתנו לאשה מ"מ אם אח"כ יתברר שנשלח מהבעל לבטלו הרי הוא בטל אפי' הוא ביד האשה כבר ובהא מיירי המרדכי והג"א. דאל"ה אין מובן לדבריהם. ולפ"ז אפשר רמב"ם נמי לא פליג אלא הרמב"ם מיירי כשהשליח הראשון מאמין לשליח השני אז א"צ לבטלו בפני ב' ובהכי מיירי מתני' ושמעתין לפי תי' קמא דתוס' דמיירי בלא אבל אי אינו מאמינו מודה רמב"ם שצריך לבטלו בפני ב' אלא דלא מיירי מזה כיון דלא הוזכר בש"ס דילן:

איהו דלא טרח אדעתא דלצעורא. כ' תוס' דה"ל למיתני נזדמן או שלוחו. פי' הוא נזדמן קודם שהגיע הגט לידה. או שלוחו אפי' אחר שהגיע גט לידה ואומר כבר נשלח זה איזה ימים שכבר ביטלו מאז טרם שהגיע לידה ובגוני דבהג"א. ומהרש"א לא הבין כן:

דף לב:

לא צריכא דמהדר עלה מעיקרא וכו' עמ"ש תוס' דלא חשיבא עקירת דבר מן התורה וכו' דמשמע פשט הלכה דלא הוה ביטול וכו' שוב כתב וצ"ע שמא אינו מועיל להקל אלא להחמיר וכו' לבאר כוונת דבריהם הוא דס"ל דרבי לא ס"ל הא דאמרינן אפקעינהו רבנן לקידושין. ומ"מ בביטול שלא בב"ד כלל הרי מודה רבי דאינו מביא כמ"ש תוס' לקמן סוף ד"ה ור"נ וכו' וקשה וכי יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה כיון דלית לי' כל המקדש ע"ד רבנן וצריך חשש גדול של ממזרות כזה לא חשיב עקירה כיון שיש טעם הגון וכמ"ש תוס' ביבמות פ"ט ע"ב ד"ה כיון וכו' וא"כ ה"נ לענין דברים שבלב י"ל דהוה גיטא ויש כח ביד חכמים ואין זה עקירה. שוב כתב שנסתפקו בהא דביטל שלא בב"ד לרבי כיון דלית אפקעינהו רבנן לקידושין דלמא לא הי' כח לעקור דהוה שפיר עקירה

ורק להחמיר אמרו. וה"ה הכא בדברים שבלב וצריך לומר כועוד נראה לר"י שכתב תוס'. ומחלוקות ישנה היא עיין רשב"א ביבמות שם ועיין רש"י שבת קמ"ה ריש ע"ב חתר למצוא טעם משום אפקעינהו וזה דלא כתוס' יבמות פ"ח ע"א ד"ה מתוך ופליגי בהנ"ל: נקטינן שליח מתנה כשליח גט נפקא מיני' לענין הולך לאו כזכי. מלשון רש"י משמע דה"פ דלענין הולך דקיי"ל בעלמא דלאו כזכי נקטינן דשליח כזה הוא כשליח הגט שיכול לבטלו קודם שהגיע המתנה ליד הנותן לא לענין שיכול לחזור בו בפני השליח מזה לא איירי' פשיטא היינו הולך לאו כזכי אלא שיכול לבטלו שלא בפניו אם היה הביטול קודם שהגיע המתנה ליד המקבל אע"ג דהשליח דלא ידע נתינה להמקבל ואח"כ כשיבואו עדים שביטל השליחות טרם שהגיע ליד המקבל הרי צריך להחזיר המתנה ועדיפא מגט דהתם איכא עכ"פ תקנת ר"ג הזקן וקודם תקנה נמי הי' צריך ב"ד עכ"פ משא"כ שליח מתנה דליכא משום עיגונא וממזרת. ומיהו בפני ב' בעי' עכ"פ כמ"ש רמב"ן דלא אלים ביטול שלא בפניו למיעקר דיבור שליחות שבפניו. ועוד י"ל נפקא מיני' לפמ"ש ר"ת לעיל בתוס' י"ב ריש ע"א דמהאי טעמא הוה בשחרור תן והולך כזכי משום דאי לא דעביד לי' נייח נפשא לא הוה משחרר לי' וא"כ ה"א במתנה נמי דהרי אמרי' בעלמא במגילה כ"ו ע"ב וב"מ ט"ז ע"א במתנה אי לאו דה"ל הנאה מיני' לא הוה יהיב לי' א"כ ה"א להוי נמי הולך כזכי קמ"ל שליח מתנה כשליח גט ולא כשליח שחרור וצריך לחלק ביניהו:

מאי שנא מהרי הוא הקדש. ע' תוס' דפשיטא להו דככר זה הקדש מועיל מש"ס ערוך נדרים ל"ד ע"ב. וא"כ ע"כ צריכין לחלק בין לשון בטל ללשון חרם. דחרם דומה להקדש ולא בטל. ונ"ל זהו הר"ן וה"ה שהקשו אהרמב"ם וראב"ד שמחלקין בין הרי הוא בטל להבא משמע ובטל הוא לשעבר משמע וקשי' להוא מנ"ל הא אע"ג דבחרם הוא מבואר בש"ס לחלק וכן הקשה עליהם לח"מ. וצ"ל דס"ל דליכא למילף לשון בטל מלשון חרם דאל"ה קשה קושי' תו'. אבל מ"מ נ"ל דלרמב"ם בלאה"נ לק"מ קושי' תוס' דהרמב"ם ס"ל בטל איננו מטעם שלא אמר הוא אלא מפני שהוא במשקל פעל עבר כמו חמק עבר ע"ש משא"כ חרם ולעולם אימא לך בטל וחרם חד לישנא ושפיר יליף לחלק בין בטל הוא להרי הוא בטל מחרם הוא והרי הוא חרם. ובעיקור קושי' תוס' צ"ל אין ללמוד מככר זה הקדש שהוא ככר איסור ואדם נאמן לשוי' מה שלו לומר כבר הקדשתיו ואע"ג דמיירי התם בככר של הפקר והוא בתוך ד' אמותיו ואומר הקדש י"ל שאומר דבר הקדישו במחשבתו שהרי הקדשו לגבוה לכ"ע הוה הקדש במחשבתו ולעולם ככר זה הקדש לשעבר ממש ורוצה לומר כבר הקדשתיו במחשבתי בלשון המועיל. ועיין הגהת רמ"א בש"ע יו"ד סי' רנ"ח סעיף י"ג וצריך להגיה שם ואם אמר שחישב כופין אותו לקיים

מחשבתו ע"ש משא"כ חרם או הפקר איתא להדי' במג"א סי' ת"ס סק"ב ונעלם לפי שעה מס' תורת גיטין ע"ש:
רב ששת אומר אינו חוזר ומגרש בו. עיין תוס' והכוונה דאתי דיבור ומבטל דיבור או מחשבת לשמה ואפי' אי וכתב אהסופר קאי ולא אהבעל מ"מ איננו לשמה אלא ע"י דיבורו של בעל ואתי דיבורו של עכשיו ומבטל ליה וממילא הגט בטל לגמרי. ומה שהקשו תוס' מס"ת לכאורה לק"מ התם ה"ל הקדש דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט וה"ל קדושת השמות וקדושת ס"ת כמעשה גמור וכאלו הקדיש נכסיו או אמר פירות אלו תרומה אינו יכול לחזור בו וכדאית' רפ"ג דקידושין משא"כ לשמה דגט אין בו קדושה ואתי דיבור ומבטל דיבור ואפשר זהו בכלל תי' תוס' דגט לא חשיב גמר מעשה דאל"ה אין הבנה לתי' הלז וע' לעיל במתני' ר"פ כל הגט נמלך ומצאו בן עירו וכו' נתעוררתי כיון דנמלך נתבטל הגט לרב ששת וא"כ אפי' אשתו אינו יכול לגרש בו ע"ש וצ"ע:

דף לג.

תינח דקדיש בכספא. פירש"י הפקר ב"ד הפקר וכצ"ל בשטר והפקר הוה כשאין הנייר שלו ואינה מקודשת ובגט אינה מגורשת. ולמסקנא אמרינן כאלו התנו חכמים בכל אופן על כל קדושי ישראל שאם יארע אונס בגיטין או ביטול שלא בפניו לא יהיה הקדושין וכל מקדש מזכיר תנאי זה באומרו כדת משה וישראל פי' על אותו תנאי שהתנו חכמי ישראל וא"כ אם יארע כן יהיה ממילא בעילתו זנות. ובהס"ד ה"א דלא על הקידושין התנו אלא שהפקירו כל ממון של קידושין על תנאי שאם לא יארע דבר לעולם יהיה הממון של המקדש ויקדש בו אשה זו ואם יארע דבר לבסוף יהיה הפקר וס"ל דאין כח ב"ד כל כך להפקיר לענין איסור ועיין ירושלמי פ"ק דשקלים הלכה מסתפק בדבר ולא איפשטא התם בסוף ההלכה ע"ש. וע"כ צריך לזה שיאמר ג"כ כדת משה וישראל שהוא מסכים עם הפקרן על תנאי הנ"ל. ועיין לקמן ל"ד ע"א פירש"י ד"ה הכא איסורא וכו' ע"ש. וכן צ"ל בתשו' הר"מ שבמרדכי רפ"ג דקידושין א' עבר על חרם רגמ"ה וקידש אשה ורצו לומר כיון שאמר כדת משה וישראל אינה מקודשת והשיב הר"מ הא אפי' מקדש חייבי לאוין מקודשת אלא ע"כ כיון שבשעת מעשה עובר על דת משה וישראל הרי לא קידש על דעתה משא"כ באונס בגיטין או בטלו שלא בפניו דבשעת קידושין קידש על דעתם. וביבמות ק"י נמי לא עבר על דת משה וישראל במה שחטף האשה אלא חוצפא בעלמא הוא (וצ"ל כן בב"ב מ"ח ע"ב) משו"ה אמרי' אפקעינהו רבנן לקידושין אבל זה שעבר חרם רגמ"ה הרי עובר על דת משה וישראל ה"ז מקודשת אלו דבריו ז"ל ועיין מהרי"ק

שרש פ"ד ובהג"ה רמ"א א"ע סוף סי' כ"ח ע"ש. מ"מ קשה עכ"פ ליפקע קידושין מטעם הפקר ב"ד אלא ע"כ ס"ל לא מהני הפקר ב"ד להפקיע איסור אם לא צירף דעת בעלים קצת והיינו כדת מו"י וזה שעובר על זה אין הפקירם הפקר. וכנ"ל דעת רבותיו של רש"י דס"ל דאין הפקר מועיל לאיסורא דעלמא אך הכא כיון דכל עיקור כסף ילפי' גז"ש משדה עפרון א"כ דן מינה דקונה בכסף ומינה מה להלן אם קונה בהפקר חכמים לא קנה ה"נ לא קנה אבל לא ח"ו דס"ל גז"ש לאו דאורייתא אלא ס"ל כנ"ל דן מינה ומינה אבל קידש בביאה מאי איכא למימר והקשה רשב"ם הא איתקשוהו אהדדי לזה י"ל דס"ל בגז"ש דקיחה קיחה אמרינן דון מינה ומינה אבל בהקישא דון מינה ואוקי באתרא וא"כ קידש בביאה מאי איכא למימר. ומסיק שוי' רבנן בעילתו זנות לא רצו לפרש שיש כח בידם כך היכי דלא עבר אדרבנן בשעת קידושין כמ"ש תוס' ב"ב מ"ח ע"ב. ע"כ פירשו הלא כל המקדש בביאה עבר אדרבנן דרב מנגיד והי' כח בידם להפקיר ביאתו כיון דעבר אדרבנן בשעת מעשה ונהי שלא קנסו כל כך אבל עכ"פ אם יארע לבסוף אונס בגיטין אי בטול שלא בפניו לא וויתרו חכמים והפקירו בעילתו. מיהו לדידהו תיקשי מ"ט לא הפקירו רבנן כל קידושי חייבי לאוין כמ"ש מהר"ם הנ"ל כיון לדידהו לא צריך דעתו ורצונם כיון דאתי' משדה עפרון וצ"ל חייבי לאוין רחמנא רבי' להדי' שיהי' קידושין תופסין וכדמשני פ"ק דתרומה לענין אי עביד לא מהני. ובשיטה מקובצת ריש כתובות מייתי בשם קדמון א' דלא אפקעינהו רבנן למפרע אלא פסקוהו לקדושין מכאן ואילך ויש להסביר זה עפ"י ירושלמי ריש פ"ג דקידושין במקדש אשה על שלשים יום ובנדרים כ"ט ע"ב היום את אשתי ולמחר אי את אשתי ע"ש ובפי' רא"ש ור"ן תראה אע"ג דבמסקנא המקדש פשטו קידושין לעולם מ"מ איננו מוכרח ומפורש כ"כ ואין להאריך פה בזה ואין רחוק דיש ביד חכמים שיהיה קידושין עד יום שיארע א' ממאורעת האלו ואז יפסקו הקידושין ומיושבין קו' הרשב"ם שבתוס' ד"ה ואפקעינהו אלא שאין לי לפרש לשון בעילתו בעילת זנות דקאמר. וגם צ"ע יבמה מאי איכא למימר אע"כ רבנן הפקיעו קדושי אחיו שמת. ועיין רש"י שבת קמ"ה ע"ב פי' היתר עגונא עפ"י גוי ועבד הוא משום אפקועינהו רבנן וכתב רשב"א בשיטה מקובצת ריש כתובות אע"ג דאמרינן אי אתי בעל הולד משני ממזר דאורייתא. משום דלא אפקעינהו רבנן אלא אם דייקא שפיר. ואז אפי' בעלה חי בסוף העולם אפקעינהו רבנן לקידושין אבל אי אתי בעל ש"מ דלא הוה מדייקת שפיר שאלמלא הוה דייקת הי' נודע לה כשם שבא עכשיו ואז לא פקעו רבנן קידושין והוה הולד ממזר דאורייתא ע"ש. ועיין היטב תוס' יו"ט רפ"י דיבמות ד"ה תצא וכו' ע"ש:

ואפקועינהו רבנן לקידושין. עי' תוס' מה שכ' מנזיר ועיין מהרש"א ומ"ש בזה בתומים סי' ע"ג סק"ב. ומ"מ קשה דלמה לא משכחת בנזירות שמשון דאין לו שאלה כמבואר במכות כ"ב ע"א:

אמר לעשרה יכול לבטל זה שלא בפני זה. כ' תוס' דמשמע לש"ס אפי' א' יכול לבטל לרבים ע"ש ונראה לרשב"ג אפי בפני ג' או יותר אינו יכול לבטל אע"ג דכשמבטל שליח הולכה בפני ג' ליכא חשש ממזרות כמבואר לעיל בשמעתין היינו בשליח הולכה שכבר נגמר הגט נכתב ונחתם ויש קול לביטולו אבל הכא בעידי כתיבה מיירי שעדיין לא נכתב אין קול לביטולו אפי' בב"ד ועיין סברא זו לעיל בתוס' י"ח ע"ב ד"ה חיישינן. ודלא כמשנה למלך פ"ו מגירושין הלכה ח' ע"ש. ועוד נ"ל אפי' בטלו בפני עשרה ולא נשאר אלא א' שאינו יכול לכתוב ולחתום והוה כמו כולכם מ"מ אינו מבוטל לרשב"ג משום לא פלוג דוקא כשאמר להדיא כולכם אז יכול לבטל ללישנא קמא אבל כל שלא אמר כולכם לא פליג דרבנן דאלת"ה ה"ל למימר הא איכא בינייהו בין ב' הלשונות כמו שמוכיח רמב"ן דגם ללישנא ב' בעינן אותן עשרה עצמן דאל"ה ה"ל למימר האי איכא בינייהו ויבואר לקמן אי"ה ה"נ באותה הוכחה עצמה יש להוכיח דאפי' ט' איננו יכול לבטל אע"ג דלא נפיק מיני' חורבא ועיין בסמוך אי"ה אכתוב כעין זה:

עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. לא בדינא פליגו אלא בכוונת המבטל רבי סבר אין כוונתו אלא על אותן שביטל בפניהם ורשב"ג ס"ל על כולם נתכוון. והרמב"ם פסק בעידי כתיבה כרבי ובעדי הולכה כרשב"ג כמו שהבינו הר"ן וה"ה. וכתבו שע"כ יש שום לחלק ביניהן. והקשה בית מאיר סי' קמ"א עכ"פ היה לו להביא דין אם עשה שלוחי הולכה זה בפ"ע וזה בפ"ע יכול לבטל זה שלא בפני זה וכברייתא דלקמן. והנה נחזי אנן לרב ששת דס"ל אינו חוזר ומגרש בו משום דס"ל בלשון ביטולו משמע אפי' הגט עצמו מבטל א"כ קשה הא חזינן לרבי אפי' השלוחין עצמם אינו מבטל אלא מה שביטל להדיא ורשב"ג נמי לא פליג אלא בביטל כל השלוחין אבל לבטל הגט עצמו מהיכי תיתי. וע"כ צ"ל דשאני לי' לרב ששת בין שליח כתיבה הא דפליג אבל בשליח הולכה כ"ע מודי דאפי' הגט ביטל מכ"ש השלוחים כולם וברייתי' אמר לשנים תנו גט לאשתי בשליח כתיבה איירי וכר"י בן קרחה כדקיי"ל וטעם משום עשרה למישלפי' אבל בשליח הולכה לא פליגי רבי ורשב"ג זהו לרב ששת וא"כ לר"נ נמי נימא נהי דלדידי' הגט אינו מתבטל אבל השלוחי' מתבטלין כולם ואפושי פלוגתא לא מפשינן ומשו"ה פסק רמב"ם בשליח הולכה לא נתבטלו כולם ולכתחלה אסור לבטל שנים מהם ואי עבר וביטל מבוטל בהא קיי"ל כרבי והשתא יש ליישב גם קושי' בית מאיר דכיון דברייתא איירי בשליח כתיבה

ולא איתמר הך דאמר לזה בפ"ע ולזה בפ"ע אלא בשליח כתיבה ובשליח הולכה לא שמענו א"כ י"ל בשליח הולכה דלא איתמר לא איתמר. וטעמא לחלק בשלמא בשלוחי כתיבה כיון שאמר לזה בפ"ע ולזה בפ"ע אין להם שייכות זה לזה כלל ואם זה יכתוב אין לו עם חבירו עסק כלל אע"ג דע"כ צריכין זל"ז בשעת חתימה מ"מ אין לזה עם זה עסק אבל בשליח הולכה דאין כאן אלא גט א' ומשוי שליח ליטלו מיד חבירו שכבר מינה אותו שליח ואי הא לא הא והם יעשו ביניהם מי יהיה השליח י"ל שייכי אהדדי טפי ומשו"ה לא ברירא לי' לרמב"ם:

בטלה כולה. כבר כתבתי בטעמו דמפרשי' כוונתו שדעתו לבטל כולם לפ"ז אי אמר בהדי' אינינו מבטל אלא אלו והשאר יתקיימו מודה רשב"ג דיכול לבטל. ולהרמב"ן הנ"ל ה"ל למימר הך איכא ביניהו דלישנא דבעי עשרה למשלפי' גם בזה אינו יכול וצ"ל לא פלוג רבנן ואפי' אמר להדיא אינינו מבטל אלא אותם מ"מ אין ביטולו ביטול. ואפי' לא תימא הכי מ"מ אי ביטל כולם עד"ז שאמר לב' אני מבטל אתכם ולא אחרים וכן אומר לכולם עד שיתבטלו כולם אין ביטולו ביטול גזירה משום שיבטל כולם שלא בפניהם. כי כן כתב הב"ח בפירוש דברי טור ועפ"י פי' טו"ז סי' קמ"א ס"ק מ"ז ע"ש. והם כתבו אליבא דרבי בענין לכתחלה. ואני כותב אליבא דרשב"ג ובדיעבד ואלת"ה תיקשי אמ"ש תוס' ד"ה ליבדור וכו' עד שיבטל כולם יחד זה בפני זה עכ"ל ופי' רשב"א הטעם כיון דבכל א' בפ"ע עובר על תקנת ר"ג אינו מבוטל. וק' אכתי יאמר אני מבטל אותך ולא חבירך נמצא לא עבר על תקנת ר"ג וכן יבטל כולם באופן שלא יהיה חשש ממזירות אע"כ כנ"ל. ולזה עוררני תלמיד אחד:

דף לג:

ושרו א"א לעלמא. לפירש"י דהוה מתקנת ר"ג נקיט שרו א"א כמ"ד משום ממזרות וה"ה למ"ד משום עגונה הל"ל איכא משום עגונא כמ"ש תוס' אלא שצריך ביאור אלו היה עושה רק שליח א' היה די אם מטריח לבטלו בפניו דכולי האי לא טרח ואלו עשה עשרה שלוחין מ"ט לא סגי בהטריחו לבטל בפני א' מהם. אבל האמת יורה דרכו התם בשליח הולכה מסתמא והבעל צריך לרדוף אחריו אפי' פסיעה א' לא טרח לצעורי. אך הכא בשלוחי כתיבה שנשארים פה וכותבים ומה לו אם מבטל שלא בפניו או בפניו אפשר שלא בפניו טריחא טפי שצריך לבטל בפני שנים ובפניו אין צריך וכיון שהוא עמו בעירו מאי טירחא טריחא למישרא המיינותי' אתמהה. אבל כשמטריחין אותו לחזור אחר עשרה המפוזרים אפי' באותו העיר שפיר הוה טירחא וזהו תקנת עגונות. ומ"מ יפה

כ' תוס' כיון דר"ג הזקן לא נמנה בהדיא אאמר לעשרה אלא סתם אמבטל שלא בפניו וכיון חששת העגונות שוים אין לומר שגם זה בכלל גידרתו כיון שאין שוה. ומפרשים אחרונים לא עמדו בזה:

צריכי בי עשרה למשלפא. בודאי סברא דאורייתא דהא לר"ל לא אתי דיבור ומבטל דיבור כלל ולר' יוחנן נמי הרי כתב רמב"ן דלא אתי דיבור שלא בפניו ומבטל דיבור שבפניו אא"כ מבטל בפני ב' או ג' וה"נ אמרינן לא אתי דיבור דיחיד ומבטל דיבור שברבים דאלימי טפי ויפה כתב מהרש"א דהתוס' שכ' ותימא כיון מדאורייתא יכול לבטל שלא בפניהם וכו' אלישנא קמא קאי וצ"ל הא דציינו אלישנא דצריכי בי עשרה משום דלא הוה פסיקא להו דללישנא קמא קאמר אפי' אותן שביטל בפניהם יכולין לכתוב אך כיון דלל"ב יכולים לכתוב א"כ ע"כ גם לל"ק הדין כן דאל"כ לימא הך איכא בניהו כמ"ש רמב"ן וכמ"ש לעיל וע"כ הקשו:

כולכם מהו. כתב רמב"ן מדלא קאמר איכא ביניהו אי צריך דוקא הני עשרה או עשרה אחריני ש"מ אפי' ללישנא בתרא צריך הני עשרה למישלפא. פי' דס"ל הך איבעי להו הוה כמו מאי ביניהו כולכם איכא ביניהו ומדטרח להמציא איכא ביניהו דכולכם ולא אמר איכא ביניהו בעשרה בלא כולכם ש"מ דליכא ביניהו מידי. ורשב"א דחה דלאו איכא ביניהו הוא אלא כמו מאי הוה עלה ונפקא מיני' באומר כולכם וההי"נ הומ"ל שארי איכא ביניהו ודבריו צריכין ביאור מה לי אי הוה האיבעי ע"ד איכא ביניהו או ע"ד מאי הוה עלה:

ונ"ל דאורחא דש"ס דהאי דאמר מאי הוה עלה הוא בעצמו האומר התא שמע. וא"כ י"ל כיון שידע לפשוט איבעיתו מברייתא אמר לשנים וכו' דדמי לכולכם ע"כ העמיד נפקותא בכולכם וה"ה לשארי נפקותת דהכל תליא זה בזה אלא דנקיט שקלא וטריא דילי' דומיא דברייתא דמייתי למיפשט. אבל אי הוה מאי ביניהו אינינו הוא הפשתן תא שמע א"כ הל"ל איכא ביניהו מיני' ובי' כרמב"ן ע"כ כתב רשב"א דהוה כמו מאי הוה עלה:

בעדי הולכה. לפמ"ש לעיל דבאמר לעשרה לא שייך ענונא אלא בעדי כתיבה אבל שהשליח שם לדרך פעמיו ואיכא טירחא גם בא' שוב לא שייך למגזר משום ענונא. וא"כ ע"כ למאי דמוקי היינו כמ"ד משום ממזרת וא"כ רב ששת דס"ל בפני שלשה ומשום ענונה ע"כ לא מיתוקמא ברייתא אלא בעדי כתיבה וכמ"ש לעיל דלרב ששת דאינו חוזר ומגרש בגט משום דבלשון ביטול השליחות הוה ביטול הגט מכ"ש ביטול כל השלוחין ולא מיתוקמא ברייתא בעדי כתיבה:

וכי מה כח ב"ד יפה. צ"ע וכי לא ידעו דפליגי בזה רבנן ורשב"ג ועשה רבי כרבנן ומנ"ל לר' פרטא להקשות כל כך בפשיטות לרבי. ורבי מ"ט הדר בי' מיד והלא כרבנן עביד. ולולי דמסתפינא הייתי אומר רבי כבר מקודם זה הדר בי' בבטלו מבוטל ועביד כרשב"ג מה כח ב"ד יפה ועכשיו כשבא לעשות מעשה בשום היתומים הזכירו ר' פרטא כאומר מ"ש בביטלו מבוטל שחזרת בך משום מה כח ב"ד יפה ומ"ש הכא וחזר בו רבי גם בשום היתומים ולפ"ז לק"מ קושי' תוס' ד"ה וחזר בו וכו' גם ד"ה התם ממונא הכא איסו' עיין וק"ל:

וחזר רבי עשה כרשב"ג עיין תוס' ומה שפי' מהרש"א הוא דחוק דהרי המבטל בפני ב"ד אין הב"ד עושים כלום אלא מקבלין דברי המבטל ומה שייך לומר שהם מבטלים דברי ר"ג הזקן שהוא הב"ד הראשון שתיקן. ואדרבא נהפוך היא דבשום היתומים הב"ד הראשון טעו ובאו ג' דבקיאי בשומא והם ב"ד ב' ומבטלין דברי שום של ב"ד הראשון. אך כוונת קושי' תוס' כפשוטו הא בבטלו שלא בב"ד טעמא דרבי משום היכי דאיכא טעם וסברא יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה וכמ"ש לעיל בשם תוס' יבמות פ"ט ע"ב ד"ה כיון דלא יריתא וכו' ע"ש:

ואמר להו זילו אטמורו. פירש"י לסהדי. והקשה מהר"ם שי"ף א"כ הוה רק שנים וככולכם דמי ולא א"ש ללישנא קמא אלא הגירסא ואמר לן ר"ל לחמשה סבי ע"ש. ולפע"ד גם רש"י ס"ל דלהני ה' סבי כולהי אמר כתבו ותנו ואמר ר' יאשי' לתרי סהדי מן אותן ה' שיבררו ב' מהם לכתוב ולהם אמר להם זילו אטמורו וג' נשארו לפניו בבהמ"ד ולפניהם אותן הג' שנשארו לפניו לא הו"מ לבטל דהרי אשקלי' אגיטא והי' מכין אותו אבל לפני אותן שנים שפרשו מבהמ"ד לכתוב הגט לדידהו אמר זילו אטמורו. ומקשה ש"ס למה אטמורו ליזלו בשוקי בראי כיון שנתפזרו שהרי הג' מהם נשארו בבהמ"ד ושם א"א לבטל בפניהם דמכין אותו ואותו שבשוק הוה רק מקצת ואינו יכול לבטל אע"כ כרבי ס"ל בהא וק"ל:

דף לד.

ב"ד מעמידין להם אפוטרופס וכו' יש כאן ג' שיטות. יש גורסים אפוטרופס לשון יחיד ובורר להן ג"כ לשון יחיד שמעמידין רק אפוטרופס א' לכמה יתומים ויש לו כח לברור ליתום זה שדה זו ולזה זו. והנה הוא רק ממונה מב"ד וככח כחם של ב"ד ואפ"ה כחו יפה ואפילו לשנות בין הבנים לזה כך ולזה חלק זה. וגירסת ר"ח אפוטרופס לשון יחיד ובוררים לשון רבים שהב"ד הם הבוררים ומחלקין ביניהם ואפוטרופס א' שומר מה

שבררו ב"ד וא"כ אין כאן כח כחם אלא כח ב"ד עצמם. וי"ג אפוטרופסי' לשון רבים ובוררים לשון רבים שממנים אפוטרופי' כמספר היתומים והיו הבוררים בכח כח של ב"ד אבל עכ"פ כל א' עומד על ימין יתום שממונה הוא עליו ומפקח על עסקיו:

התם ממונא הכא איסורא עיין תוס'. ונ"ל מ"מ כיון שהוצרך ר"נ לומר הכא הלכה כרבי בטלו מבוטל ולא אמרינן כח ב"ד יפה וגם התם הלכה כחכמים בשום היתומים בממון שטעו. דעכ"פ הפרש יש ביניהם דסד"א בשטעו אין כחם יפה משא"כ בבטלו שלא טעו ואדרבא שם הבעל מסכים עם הפקרם שהרי אומר כדת משה וישראל וכאומר ע"מ שירצה אבא. ואי אשמעי' הכא ה"א באיסורא לא שייך כ"כ כח ב"ד ומכש"כ להפקיר ביאתו וזרועו משא"כ בממון אפי' טעו קמ"ל דשקולים הם:

אמר ברוך הטוב ומטיב. מזה הלשון מבואר הטוב לו ומטיב לאחריני ש"מ דלא לצעורי נתכוון אלא טוב הי' לה שלא תתגרש ואפ"ה אמר אביי גילוי דעתא לאו מילתא היא ומדאיית רבא מרב ששת דאשקלי' להההוא גברא ש"מ אפי' היכי דשייך לצעורי מ"מ סבר רבא מילתא היא. וצ"ל דפליגי אי גילוי דעת דומה למחשבה בעלמא ולא אתי מחשבה ומבטל דיבור או דילמא גילוי דעת שע"י מעשה או דיבור כדיבור דמי ומבטל דיבור. מיהו לפי מ"ש לעיל דלפי משמעות תוס' רפ"ג דקדושין משמע מבטל בפני השליח לאו מתורת ביטול אתי עלה אלא מתורת חזרה שחזר בו ולא עדיף שליח מבע"ד בעצמו א"כ לא א"ש ויבואר לקמן אי"ה. ולא תיקשי לרבא דס"ל גילוי דעת מהני בגט א"כ במשנתינו שלח אחריו שליח דקמ"ל דסד"א לא עדיף שליח בתרא משליח קמא תיפוק לי' מיד שאמר הבעל לשליח בתרא שהוא שולחו לבטל הגט הרי גילה דעתו לבטל הגט וכבר נתבטל מהבעל עצמו והאריך בזה בפלפול של חידוד בס' דורש לציון דרוש י"ג. ומ"ש שם דלרבינו פרץ שבתשו' הר"ן סי' מ"ג א"ש דס"ל יכול לבטל מודעת דלהבא לומר כל מה שארצה לבטל יהיה בטל ולפ"ז משכחת ליה דקיבל עליו שלא לבטל עד אחר שלשים ושלח שליח אחר המגיע לשליח הראשון אחר שלשים וגילוי דעת שלו הי' בתוך שלשים אלא שחזר והקשה הא רבא ס"ל בנזיר י"ב לא מצי אינש משוי שליח אלא במאי דעביד השתא א"כ אי אירי כנ"ל א"כ לא מצי משוי שליח כיון דהוא לא מצי עביד השתא והדרא קושי' לדוכתא ע"ש. ואיידי דחריפתא וכו' מי לא משכחת לי' שקיבל על עצמו וביטל כל מה שיבטל שלא בפניו אבל בפניו יבטל וא"כ עושה שליח לבטל בפניו וגילוי דעת שלו לא מהני כיון שאינו בפניו. אך איך ישען על דבר ר' פרץ שכ' לו הר"ן פה קדוש לא אמר דבר זה להלכה איך אפשר לבטל מודעת דלהבא הא כל עיקור ביטול מודעת דלשעבר הוא משום דאתי דיבור אחרון ומבטל דיבור ראשון וא"כ אי מבטל כל מה

שעתיד לבטל הרי אתי דיבור אחר מה שחוזר ומבטל ונתבטל דיבור ראשון שקיבל שלא לבטל. ומוכיח זה מדהוצרך להושיב קירא באודני' ולא אשקלי' לבטל אלהבא אע"כ א"א וכן הלכה רווחת. ולא ידעתי מאי קא קשי' לי' לרבא ממתני' הא מכיון ששולח שליח לבטל הרי אדרבא איכא גילוי דעת בהיפוך שאינו רוצה שיתבטל עכשיו ושלא בפניו דא"כ לא הוה שולח שליח לבטל אלא להודיעו שכבר ביטלו ולא צריך למנות שליח בפני שנים שיבטלו בפני השליח אלא קוף בעלמא להודיעו שכבר ביטלו שלא בפניו אע"כ גילה דעתו שאינו רוצה שיתבטל שלא בפניו לעבור על תקנת ר"ג אלא לא יתבטל עד שיגיע בפני השליח הראשון ועדיף מהא דאמרינן בפ"ק דב"מ כיון דנפיל עליו גילה דעתו דבנפילה ניחא ליה דלקני ולא בד"א והכי עדיף טפי. ומצאתי שגם בס' תורת גיטין סי' קמ"א פשיטא לי' כמו שכתבתי ודברי דורש ציון דברי חדודא הם:

דרב ששת אשקלי' וכו' כתב בס' התרומה הל' גיטין ומייתי לי' גם במרדכי בפרקין מ"ט לא אשקלי' רב ששת קודם נתינה שיבטל כל הביטולים שביטל בין כתיבה לנתינה ועכצ"ל רב ששת לטעמי' דס"ל אינו חוזר ומגרש בו ונתבטל הגט וס"ל גט שנתבטל א"א לחזור ולתקנו ולגרש בו. א"כ איך מצאנו ידינו דהרי אנו חוששין להך גירסא דגס לר"נ אי מבטל הגט בפירוש אינו חוזר ומגרש בו א"כ מה אנו מועילים במה שמבטלין מודעא קודם נתינת הגט עכ"פ ניחוש שמא ביטל גם הגט עצמו. ותי' נהי דמוכח אם בטל הגט בעצמו לפני הכותב והחותמים לעצמם שוב אין לו תיקון מ"מ אם מבטלו שלא בפניהם נהי שהוא בטל מ"מ יכול לחזור ולתקנו אם מבטל אותו הביטול. ויען שהדברים שם מגומגמים קצת ע"כ כתבתים אלא דמייתי לזה ראיה מרבי דאמר לא נתבטלו כולם אותה ראי' אין לו מובן כמ"ש מהר"ם מטוקטין בגליון מרדכי ע"ש ונדחקתי קצת ואין נראה בעיני:

אותיבו קירא באזניכו. הקשה רשב"א אכתי יבטל שלא בפניו אע"כ כרשב"ג ס"ל. ולולי דבריו ה"א בהיפוך ע"כ כרבי ס"ל דמדאמר רבא אשור הב ליה כי היכי דמשלם צערא דהאי גברא וקשה מה צער היה לו מכיון שאמר כתבו ותנו שוב למה יצערוהו ומה ירויח אי אשור הב או יתנו זמן מה אח"כ אע"כ כרבי ס"ל והי' ירא שיבטל בחוץ והי' אסור עמם ולא הניחוהו לצאת לחוץ ואמר אשור הב להו כי היכי דמשלם צערא וכו':

אין אונס בגיטין זה א' מראיותיו של הרי"ף דקי"ל הכי אין אונס משום צניעות ופריצות כדמפרש שם בכתובות ואפקועינהי רבנן לקידושין מיניה אע"ג דהכא לא קיי"ל אפקועינהי רבנן לקידושין מיניה צ"ל התם משום צניעות ופריצות איכא חששא טפי. וראיתי ר' שמחה במרדכי דפרקין מפרש ע"ד הירושלמי משום ממזרות שמא יבטל טרם

בא לידה והיא תאמר שביטלו אחר שבא לידה ואיכא ממזרות והיינו כעין פריצות דהתם ומשום עיגונא שמא יבטל לאחר שבא לידה והיא תחשוב שביטול קודם ותתעגן ותיתיב והיינו צניעות דהתם ואם כן ב' הגזירות שוות וכיון דבשמעתין שהוא פעל עולה שעבר על תיקון ר"ג אפ"ה לא הפקיעו קידושיו מכ"ש התם וצ"ע קצת:

והלכתא כנחמן וכו' סימן הוא לתלמידים ג' נחמן דאיתמרא אהדדי ומה שפירש"י בנחמני עיין בס' יוחסין בשם אביי שכתב בהיפוך שמו הי' נחמני כשם אביו של רבה ולא רצה לקרותו בשמו שהוא כשם אביו ע"כ הסיב שמו אביי לשון אב ששמו כשם אביו. ואביי ר"ת אשר בך ירוחם יתום ע"ש:

כנחמן כנחמן וכנחמני. ר"ח פי' דלאו ר"נ דמבטלו בפני ב' דכיון דקיי"ל כר' בטלו מבוטל מאי נ"מ בפני כמה מבטלו ולא ס"ל כתוס' דרבי מודה במבטלו פחות משנים. אלא הלכתא כר"נ דהגדילו אין יכולין למחות משום מה כח ב"ד יפה בממונא. ולדבריו יש להמשיך הא דנחמן נחמן ונחמני. דהא דס"ל לאביי גילוי דעת בגיטין לאו מילתא היא צריך טעם ומה שרציתי לומר לעיל דלא אתי מחשבה ומבטל דיבור. הא א"ש לפי מה שכ' תוס' בשמעתין דגם במבטל בפניו בעי בפני ב' ש"מ מטעם ביטול אתי עלה י"ל לא אתי מחשבה ומבטל דיבור אבל לפי מ"ש תוס' בקדושין נ"ט ע"ב ד"ה לא קידשה וכו' משמע בפניו לא בעי ביטול אלא כיון שהבע"ד בעצמו מגלה דעתו להשליח עצמו שחוזר מדעתו לא עדיף שליח מבע"ד עצמו ואלו הי' הוא עצמו מוליך גטו לאשתו ונשתנה דעתו באמצע הדרך והרי השליח הזה כמותו וכבר הארכתי בזה לעיל. וא"כ בעי טעמא אם מגלה דעתו לשלוחו אפילו בהרכנת ראשו שחוזר בו ואינו רוצה תו לגרש אמאי לא יועיל והרי כתבתי דמטעם זה פשוט להר"ן בתשובה ססי' מ"ג דיכול לבטל ע"י כתב אע"ג לכמה פוסקים כתיבה לא כדיבור מ"מ הכא מהני כיון דמגלה דעתו שחוזר בו לא עדיף שליח מבע"ד עצמו וא"כ צריך טעם. אמנם מסברא ראוי הי' דלא למיזל בתר גילוי דעת דמי לנו גילוי דעת יותר מההיא דרהיט ואזיל והרי קמן אלו הי' אביי ס"ל גילוי מילתא היא הי' דן את זאת לגילוי דעת והרי קמן דרבא אמר דלאו מילתא דדילמא הי' כוונתו אשור הב לה כי היכי דמשלם צערא דהאי גברא וא"כ איזה הוא גילוי דעת שנוכל לומר עליו שנסמוך בברור שזו הוא כוונתו. ואע"ג דלא מצינו דנמנו ב"ד של חכמים ותיקנו גילוי דעת לאו מילתא מ"מ מסברא ומדעת ישרה היא דלא לבטל גיטא אלא בדבור מפורש הנכנס לאוזן השומעים ואפי' לא יהי' דעת המבטל הזה מ"מ הוה בכלל כדת משה וישראל שלא יתבטל הגט ולא השליחות אלא בדיבור מפורש ולא בשום גילוי דעת. ואע"ג דמבטלו שלא בפניו קיי"ל בטלו מבוטל ולא מהני מה דאמר כדת

משה וישראל התם בשעת קדושין אמר כדמו"י לא נימא עקרוהו רבנן לקידושין מיני' ע"י ביטול שלאחר זמן. ובמ"ש בשעת גרושין כדמו"י נמי אין בכלל זה שלא יבטל שלא בפניו דאין זה מסברא ושכל הישר אלא מתיקון חכמים וכיון דלא אמרינן באיסורא כח ב"ד יפה א"א להכריחו על זה שיהי' כוונתו ע"ד כך אבל הכא עדיף טפי מסברא וכנ"ל. והשתא לפ"ז אמר הלכתא כנחמן דבטלו מבוטל אע"ג דאיכא תרתי כח ב"ד וגם כדמו"י מ"מ לא מהני אלא ביטולו ביטול. והלכה כנחמן דאפי' בכח ב"ד יפה לחוד בלי כדמו"י נמי אין יכולין למחות משום דבממונא סגי בכח ב"ד לחוד והלכה כנחמני דסגי בכדמו"י לחוד אפי' בלא כח ב"ד דהרי לא נמנו ב"ד על כך לא מהני גילוי דעת כנלע"ד:

ולתשלום הענין השייך לשליחות הגט אעתיק פה מ"ש אצלי בגליון ש"ס נזיר י"ב ע"א תוס' ד"ה מ"ט וכו' וא"ת והא מעשים בכל יום וכו' כיון דמחוסר מעשה לבוא עלי' וכו'. וכתבתי שם על הגליון וז"ל פי' כיון דהיבמה אינה בת גירושין אע"ג דיכול לבוא עלי' להביאה לידי כך מ"מ זה לא מיקרי בידו לעשות עכשיו כיון שמחדש ענין חדש וכן נמי מה שבידו להביא הקמח שאינו טבול לחלה ויכול ללוש ולהביאו לידי טבל טבול לחלה דהוה פנים חדשות לגמרי זהו לא מקרי עכשיו בידו לולי שיכול להביא עיסה מגולגלת שכבר חייב בחלה ולהפריש על הקמח לכשיעשה עיסה דלענין דבר שלא בא לעולם הוה כבא לעולם. אבל לענין שיכול לעשות שליח למה שעכשיו בידו לא נקרא הקמח בידו כיון שחיוב טבל פנים חדשות הוא ואין זה ענין ודמיון לשליח הולכה לגט אשה שממנין אותו קודם כתיבת הגט כיון שבידו לכתוב הגט ולא יתחדש ענין שום דבר מקרי שפיר עכשיו מצי עביד ומשוי שליח וכבר שגו בזה בס' דורש לציון דרוש י"ג ובהג"ה שם. ודע עוד דלא נתלבטו התוס' אעשיית שליח להקדיש החלה שיפריש מהקמח לכשיעשה עיסה דהא פשיטא להתוס' שהרי עיסות טובא איכא בעלמא שיכול להפריש מהם חלה והוה עכשיו יכול לעשותו כמ"ש תוס' שיכול להביא עיסה מגולגלת וזה פשוט ולא צריכא למימר אך התלבטות התוס' הוא איך יכול לעשות שליח לפטור השיריים מהאי עיסה שיעשה מהקמח הלז הלא אין עכשיו בידו לפטור שיריים אלו ועל זה תי' תוס' דשפיר יכול לפוטרם עכשיו ע"י עיסה מגולגלת שיפרוש ממנו על זו לכשתתגלגל. אבל מעולם לא קשי' להו איך יכול לעשות שליח להקדיש החלה שיופרש מהקמח הלז. דודאי על זה לא תירצו מידי דאפי' עיסה מגולגלת ויפריש על זה הקמח ויהי' פטור מחלה אבל החלה מעיסה לא יכול להקדיש. אלא דמשליח להקדיש חלה לא הוה קשי' מעיקרא אלא מפיטור השיריים. וגם בזה שגה שם במ"כ ע"ש:

דף לד:

בראשונה הי' משנה שמו ושמה. הנה דעת רבינו יואל במרדכי והג"א לעיל ר"פ כל הגט שאין צריך לכתוב שם אשה ואשה בגט כלל ועיקור ראיתו מהא דכ' חניכה ומפורשים שם ראש המשפחה וצ"ל ע"י עדי מסירה שיודעים שזה הוא א"כ ה"ה לא כתב שם כלל. ובס' אבני מילואים בסי' קכ"ט כתב דמתוס' כתובות ק"ב ע"א משמע דלא כותיה שכתב משו"ה לא משתעבד בכותב אני ערב משום שלא הזכיר שמו אע"ג דאיכא עדי מסירה ע"ש ולפע"ד יש לחלק התם לא הי' להם זע"ז כלום אלא ע"י כתב זה יתקשרו וישתעבדו אם לא הזכיר שמו אע"פ שמוסרו לידו בפני עדים איננו מוכיח שהוא יהי' ערב לו אבל איש המגרש אשתו שהמה אדוקים זה בזה ומוסר לה ס' כריתות אע"פ שלא כתב שמו ושמה מוכח שלגירושין דידה מכוין וכן הוא בנדרים ו' ע"א וע"ש בר"ן דלרבנן לא בעי' ליכי מינאי כיון דאין אדם מגרש אשת חברו ה"ל כמאן דכתיב דמי. וה"נ י"ל אי לא כתב שמו ושמה משא"כ בשיעבוד הערב ולק"מ. מ"מ רוב הפוסקים וכמעט כולם חולקים וס"ל בעי' שמו ושמה וכתב רמב"ן לעיל כ' ע"א הטעם משום דבעי' ספירת דברים של כריתות ואי אין כאן שמו אע"ג דאנן סהדי דכוונתו על אשתו זאת וע"מ כרתי מ"מ אין כאן ספירת דברים של כריתות ועי' גם זה בנדרים ו' ע"א. ולפ"ז צ"ל דלק"מ מכתב חניכה דנהי ע"י הזכירה של שם המשפחה לא ניכר מי המגרש בלא ע"מ מ"מ סיפור דברים של כריתות מיהת הוה ולא דמי למ"ש רשב"א בתשו' שאם לא הזכיר שמו אלא שם אביו בן פלוני אינה מגורשת והב"י הרגיש בזה ולק"מ התם כמה יוסף איכא בשוקי ולא הוה אפי' ספירת דברים של כריתות משא"כ שם משפחה. וא"ש נמי מה שנתקשה ב"י אדאמרינן חניכת משפחה עד ג' דורות ותו לא. והקשה אדרבא כל מה דמשתרש טפי עדיף ולק"מ דכיון דנתרבה המשפחה הדר ה"ל כמו בן פלוני דכמה וכמה איכא בשוקי בחניכה של משפחה זו. וא"ש נמי מ"ש ב"י אדאמרי' בכותב חניכה לחוד עדיף מכותב שמו ממש דאז צריך לכתוב וכל שום משא"כ בחניכה וקשה וכי עדיפא. וי"ל דהא ע"כ לרבינו יואל צריכין לומר אי לא כתב שם כלל עדיף ולא תיקן ר"ג כלל אלא בכותב השם אבל באינו כותב כלל היא מגורשת לפנינו והיא תחוש לעצמה ליקח כתב ראי' מב"ד שנתגרשה. והנה לרמב"ן וסיעתו נמי הוי חניכא כמי שלא כתב שם כלל אלא שמועיל לענין דהוה ספירת דברים של כריתות אבל לענין שם הוה כגט שאין בו שם ולא תיקן ר"ג מאומה בדבר זה כנלע"ד:

היה משנה שמו ושמה. פי' ידוע היה למסדר המשנה מסברת חוץ איזה שם ראוי לכתוב ובראשונה היה משנה שמו. ויען בשמעתין משמע שם הנתינה עיקור ע"כ פירש"י

שהיה משנה וכתב שם הכתיבה. ולהתוספתא דמייתי תוס' דכתיבה עיקור א"כ הי' השינוי' שהי' כותב שם הנתינה. וטעם פלוגתא זו נלע"ד דלר"מ ע"ח כרתי וצריכין ע"ח שיחתמו על האמור לעיל בסיפור דברים של כריתות ולתוס' בעי' נמי מוכח מתוכו א"כ שם שבמקום הכתיבה עיקור כתוספתא. ושמעתין אתי' כר"א דע"מ כרתי וא"כ העיקור במקום הנתינה מידו לידה שיהי' סיפור דברים של כריתות. והוסיפו התלמידים דלפ"ז י"ל רשב"ג דתוספתא דס"ל תרווייהו שווין הם כמ"ש תוס' היינו לטעמי' דס"ל כר"א כמ"ש תוס' לעיל י"א ע"א ד"ה רשב"ג ור"י. וי"ל ס"ל כרי"ף ור"ן דלר"א עדי חתימה נמי כרתי. ומשו"ה תרווייהו שווין מקום נתינה ומקום כתיבה לענין עיקור וטפל ונכון הוא. ואע"ג דלא הי' אלא לעז בעלמא דהב"ד בשעת נתינה ידעו שפיר שזהו שמו של כתיבה ולאחר ששכחו יוציא לעז בעלמא כמ"ש הר"ן מ"מ השתא שתיקן ר"ג לכתוב וכל שום אי עבר ולא כתבו הולד ממזר אפי' לרבנן דלית להו כל המשנה ממטבע שטבעו וכו' מ"מ הכא מודו והטעם כיון דניתקן מי שיש לו ב' שמות יכתוב וכל שום נמצא אם לא יכתוב הוה כמשנה שם אחר וכותב במקום יוסף יעקב שהרי זה שיש לו ב' שמות כותב וכל שום וזה שלא כתב וכל שום איננו אותו שיש לו ב' שמות ואחר הוא והוה ממזר וקרוב הוא שיהי' ממזר דאורייתא ופנ"י האריך בזה בחנם ופשוט הוא. והנה לר"ת שצריך להזכיר כל השמות מפורש מתוקן שפיר ולרוב הפוסקי' שכותב וכל שום כ' הר"ן ג"כ שמתוקן דהא באמת הב"ד ידעו שיש לו ב' שמות ושזה הוא אך לאחר שישכח יערער הבעל ויאמר איננו זה וכיון דכתיב וכל שום הרי קמן דידעו הב"ד שיש לזה המגרש ב' שמות ומסתמא כהלכה עשה ולא יכול לערער ע"ש. ולפ"ז לה"ג ולרמב"ם דבכל נוסחאות גיטין תיקן לכתוב וכל שום משום דאיכא דאית להו שם שאינו ידוע ויהי' הכל כלול. א"כ מי שיש לו באמת ב' שמות ואחר הזמן יבוא הבעל ויערער ויוציא לעז במה יודע איפוא שהי' לב"ד היכר שהוא זה שיש לו ב' שמות שהרי בכל הגיטין כותבין וכל שום אע"כ מוכח מזה דבה"ג ורמב"ם ס"ל כר"ת וב' תקנות היו א' ששלחו בני בבל לבני א"י שבגמ' ועל זה התקין לפרש שמותיהן ממש כר"ת ואם לא עשה כן הולד ממזר ועל זה אמר רב אשי והוא שהוחזק. ותקנה שני' תקנה דמשנתינו שכל המגרש אפי' אין לו ב' שמות יכתוב וכל שום לכתחילה ובדיעבד לית לן בה:

וכתב תוס' דלר"ת אין לכתוב שם גיות של מומר בגט וכתב ב"י די"א אפי' דיעבד פסול אם כתב שם גיות ותמה ב"י מ"ט לפסול בדיעבד. והי' נ"ל להסביר קצת סברת ר"ת דחלילה להזכיר שם גיות בכדת מו"י משום סתם מומר אינו מגרש מרצונו אלא ע"י עישוי ואומר רוצה אני. וכבר הסביר הרמב"ם בספ"ג משום דאמרי' ע"י העישוי ויסורין כף יצרו וחזר

לתמותו רגע א' ומגרש ברצונו. וא"כ כשיכתוב שמו של גיות שעל ההמרה בא לו הרי בזו הרגע מורד שעומד בהמראתו ודלא כסברת רמב"ם ע"כ ראוי אפי' בדיעבד לפסול. אלא לפ"ז בשם מומרת נקבה שפיר יכול לכתוב בשם גיות שלה וצ"ע לדינא:

והוא דאיתחזק בתרי שמא. נ"ל לפרש כיון דמעיקרא לא היה אלא לעז בעלמא וע"י תקנת ר"ג נעשה חשש ממזירות כמ"ש לעיל ואי הוה עביד תקנתי' דידי' גם כשאין נודע לב"ד שיש לו ב' שמות ושוב אח"כ נודע ויהי' הולד ממזר נמצא קלקולו יותר על תקונו כי אלו לא תיקן לא היה אלא לעז ע"כ לא תיקן מעיקרא אלא היכי דאפשר היינו דאתחזק בב"ד בתרי שמא והי' אפשר לתקן ואם לא תקנו יהי' הולד ממזר אבל דלא אתחזק ולא ידעו ולא הי' אפשר לתקן אם יבוא הבעל ויערער יהי' הלעז לעז אבל אם לא יבוא לא נעשה בניהם ממזרים:

ההוא דהוו קרו להו מרים ופורתא שרה. עיין מ"ש לקמן אי"ה גבי אחא בר הדי' וכו':

אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה וכו' עיין רא"ש ס"פ כל הנשבעין מוכיח מדרב דלא אגבי כתובה לאלמנה ש"מ חשוד אינו גובה מיתומים ע"ש והא דלא הוכיח כן ממשנתנו דבמשנתנו נמנעו מלהשביעה לא לטובת היתומים אלא לטובת עצמה שהרי חזינן ההיא איתתא דנשבעת יהנה סם המות בא' מבניה בודאי האי גברא לא הקפיד אההיא פורתא קמחא שהרויחה ע"י דינר זהב שלו והוא גם היא לא נתכונה לגנוב זה ואפ"ה נכשלה. וכן נמי היתומים מוותרים אההוא פורתא דמורי' היתרא ומ"מ מסתפינן שלא תיכשל בעונש חמור שבועה. ואפי' היא רוצית לישבע והיתומים רוצים ליתן לה אין אנו מניחים כמו לא תעמוד על דם רעך וא"כ בדין הוא שלא תגבה כתובתה בלא שבועה. אבל חשוד אע"פ שהוא חשוד ע"י דבר אחר מ"מ בהא מילתא הוא טוען ואומר ידעתי שאוכל לישבע באמת ואתם אין אתם מאמינים לי בשבועה או תשלמו או תשבעו ותפטרו וכיון שמת אביכם תשלמו לי ואין ראיה מכאן משו"ה מייתי רא"ש משני דרב דקילי נדרי והיא רוצית לידור והיתומים אין מאמינים לה ומפסדת ע"ז שפיר מוכח דהחשוד מפסיד גבי יתומים. ופנ"י האריך בזה במתני' ולא עמד בהנ"ל ושוב בדבור שאח"ז מצא דברי הרא"ש והקשה ממנו אהש"ך דס"ל בח"מ סי' פ"ב דאשה חשודה לענין כתובה קילא ולא תגבה משא"כ שארי חובות ששיעבודא דאורייתא ע"ש ומהרא"ש מוכח דאין חילוק. ולק"מ דודאי כתובה נהי דקילא דרבנן היא מ"מ אית בי' חומרא משום חינא ועי"ז שקולים הם בע"ח עם כתובה דשמעתין ושפיר הוכיח הרא"ש מיהו היינו בשמעתין שהפסידו כל אלמנות שבעולם ואיכא משום חינא אבל ש"ך מיירי מאלמנה חשודה דמשום האי לחודא ליכא משום חינא וקילא מבע"ח ולק"מ:

נמנעו מלהשביעה. בשמעתין משמע לטובת האלמנה ומשום חומר שבועה. אמנם בירושלמי ומייתי רמב"ן ס"ל משום דהוה קילא להו שבועה ונחשדת לעבור במזיד משא"כ נדרים חמירא להו. ונ"ל דזה טעמא דרב דכד הוה קילא להו נידרא לא הוה מגבי כתובות ע"י שבועה חוץ לב"ד משום דפשיטא דקילא להו טפי. אבל שמואל הוה ס"ל כשמעתין דחמירא להו שבועה ומשום חומר עונשה לטובת האלמנה לא הי' משביעין ושוב משהתקין ר"ג לגבות ע"י נדר אע"ג דשוב קילי נדרים הוה מגבי ע"י שבועה חוץ לב"ד דלא קילא להו. וגם אין עונשה חמור כל כך ולקמן אי"ה יבואר עוד:

שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו. כ' רמב"ם בפי' המשנה אמרה כל פירות שבעולם אסורים עלי וכו' מעשי ממונך כלו קרבן אם קבלת שום דבר וכו' ע"ש הנה במ"ש כל פירות שבעולם צ"ל דס"ל אפי' לאיסור שעה נמי חששו כדעת רש"י לקמן כמ"ש תוס' ד"ה ונודרת ואוסרת וכו' והיינו נמי דכ' מעשי ממונך כלו קרבן היינו הכתובה שתקבל מהם יהי' עלי קרבן ולאיסור שעה נמי חיישינן. אלא דצ"ע מה היה לו לר"ג לתקן שתהי' נודרת ליתומים מה שירצו הך תקנה דמה שירצו למה תעשי הכתובה קרבן. ומריש ה"א משום כתובה אינה ניגבית ברוב המדינות אלא מן הקרקע חוץ מערבי' מגמלא דערבי' מפני שכל סמיכותם עליהם עיין כתובות ס"ז ע"א ובש"ע א"ע סי' ק' וא"כ למאי דקיי"ל יש מעילה ויש פדיון בקונמות וקיי"ל גם בזה"ז יש פדיון לקרקע ולא למטלטלין עיין תוס' ע"ז י"ג ע"א ד"ה ואם הקדיש וכו' א"כ לא הו"מ לתקן לאסור הכתובה שתגבה בקונם משום שכתובה אין היתומים מחויבים לשלם אלא מן הקרקע וקרקע תפדה בד' זוזי ותשדא לנהרא ומ"מ כתב הרמב"ם תקנה זו גם אכתובה דנפקא מיני' גם לגמלא דערבי' וא"ש. אלא לפמ"ש תוס' יבמות פ"ח ע"א דבקונם יחידי לכ"ע אין לו פדיון דוקא בקונם כללי יש פדיון א"כ הדרא קושי' לדוכתא וצ"ע:

דף לה.

דאשתרשי לה מקום דינר. בחי' תורה שלי אמרתי. במ"ש רש"י פ' בהעלותך דהנשיאים הקריבו חנוכת המזבח הואיל והי' אחרונים לחנוכת המשכן וקשה הא טובא יהבי והנשיאים הביאו אבני שהם ואבני מילואים. ובפ' פקודי פירש"י והנשיאים חסר כתיב העננים הביאו עם המן שירד בבקר וא"כ לא הביאו כלום. ונ"ל כי כן הוא שהנשיאים לא התנדבו כלום כי אמרו יתנדבו העם ומה שיחסרו ניתן אנחנו ולבסוף הי' המלאכה ולא חסר כ"א אבני חשן ואפוד וגם לנשיאים לא הי' להם האבנים ההמה ונזדמן להם במן שבכליהם כל א' אבנו של שבטו ונמצא לא התנדבו משלהם כלום רק מה שחסר

להם איזה גרגרי מן מקום האבן ונחסר להם מאכילת יום ההוא כל שהוא ונחשב להם כנדבת משכן ומ"מ נזדרזו לחנוכת המזבח:

דרב לא מגבי כתובה לארמלתא. י"ל רב לטעמי' דודאי לפי טעמא דתלמודא דידן דלטובת האלמנה לא מגבי כתובה עד שבא ר"ג ותיקן שתהא נודרת קשה מה הי' לו לתקן להפסיד יתומים לימא אנו מוכנים לשלם לך תשבע אם תוכל וכיון שאין הב"ד מניחים אותה לישבע מה הי' לו לר"ג לתקן להפסיד יתומים. וי"ל דקיי"ל כשמואל כתוס' נ"ד ע"א דאלמנה ניזונית על כרחו של יתומים עד שתתבע כתובה בב"ד והשתא כיון דנמנעו מלהשביעה מי פתי תתבע כתובה ולא יהיב לה לא מזונות ולא כתובה ע"כ היתה אוכלת והולכת כל ימים עמד ר"ג ותיקן לטובת היתומים שע"י נדר תגבה כתובתה וירויחו יתומים לזון אותה כל ימיה. אך לרב דס"ל התם דיכולים היתומים לסלקה בכתובה וממזונות כל זמן שירצו א"כ אם יראו היתומים שטוב להם לשלם הכתובה ושלא ליתן מזונות ישלמו לה כמו שירצה ומה צריך ר"ג לתקן שתגבה בעל כרחם ע"י נדר. משו"ה ס"ל כהירושלמי דלא נמנעו לטובתה משום עונש שבועה אלא שהיו חשודים על השבועה. והאלמנה צווחת אני אוכל לישבע ולמה זה אפסיד ע"כ תיקן שתדור ובימי רב קילי גם נדרא ומכ"ש שבועה חוץ לב"ד ע"כ הפסידו האלמנות כתובות שלהן. ונ"ל דהאי איתתא סברה דהא דתבעה כתובה בב"ד אבדה מזונותיה הוא גם כן שמואל לשיטתו אבל לרב דהרשות ביד היתומים לסלקה ממזונות ולשלם כתובה לא תליא כלל בדעתה שתבעה כתובתה בב"ד ע"כ אמרה כבי תרי עבדי' לי היינו תרתי דסתרי אהדדי וע"כ קללה אותה. והנ"ל יובן מאי דאמר וליתי' קלא וליפול באודני. משום דרצה שיתפרסם לכל הנשים שמגבי' כתובה דלא כרב וע"י הפרסום יבוא לתבוע כתובה בב"ד וירויחו יתומים מזונות האלמנה:

והא שלחו מתם איך פלונית בת פלונית. מדלא פירש שם האשה ופירש שם האיש אחא בר הדי' דמתקרי אי' מדי ש"מ דינא אתיא לאשמועינן וכר"ת לעיל בתוס' ד"ה וכל שום וכו'. אך נ"ל לומר דלק"מ י"ל אי' מדי הי' חניכו שלו המורגל בבבל כפירש"י ואלו הי' כותבים לבבל שיגבה כתובה מנכסי אחא בר הדי' לא הי' יודעים ממנו כי לא הורגל שם באותו השם ואלו הי' כותבים לבבל רק אי מרי לבד הי' סוברים שגם בגט נכתב שם זה ובאמת בגט הי' נכתב שם אחא הדי' וכל שום שיש לו כי אחא הדי' הי' עיקור במקום הנתינה ע"כ ר' לבבל ב' השמות אותו שנכתב בגט עם כל שום. ואותו המורגל בבבל לגבות מנכסיו שם:

ונודרת ואסרה וכו'. ע' ב"ש סי' צ"ה סק"ב דבעל שפטר אשתו משבועה לא פטרה מנדר וא"כ דילמא הכי הוה עובדא דהאי גרושה שפטרה משבועה ומשו"ה אדרה אבל גרושה דעלמא בעי שבועה וי"ל. ועוד נ"ל דלטעמא דבני מערבא בירושלמי דשבועה הוה קילא להו מנדר א"כ ליתא להאי דב"ש הנ"ל דכיון דפטרה אפי' משבועה מכ"ש מנדר וב"ש כ"כ למאי דקיי"ל בש"ס בבלי דשבועה חמירא א"כ י"ל משבועה פטרה ולא מנדר. והני דשלחו מתם דלדידהו במערבא ס"ל שבועה קילא אי ס"ד פטרה משבועה כ"ש מנדר לא הוה אדרה כלל ומדאדרה ש"מ לא פטרה כלל. ומ"מ מוכיח שפיר מדגבתה כתובה בבבל ולא אמרו המוחזקים בבבל קיימי' ושבועה בעי' ולא נדר דלדידן ס"ל נדר קיל אע"כ סגי לגרושה בנדר:

כל פירות שבעולם. עיין תוס' דמייתי מהאי דשרקי' טינא. ואמנם עיין הרא"ש בכתובות ר"פ המדיר בשם ר"ת ס"ל אפי' בתולה נדרו בתנאי נמי אינו חל על וע"ש בהג"א. ולדידי' צ"ל דלא מהנאת כל עולם אדרי' אלא מהנאת הבריות שלא ישמשו אותו ושרקי' טינא שיצטרך למי שיכבס בגדיו ונמצא פתח לנדרו כן פי' הר"ן שם בנדרים. ובחי' אגדה שלי ישבתי מה דתמי' בפסוקי שמואל כשאמר דוד לנתן הנביא אנכי יושב בבית ארזים והסכים עמו נתן לבנות בית המקדש ושוב בלילה שלחו ה' אתה לא תבנה הבית לשמי וקשה מדוע הי' כזאת שהסכים הנביא בתחלה. ואמרתי כי דהע"ה נדר כדכתיב אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב אם אבא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי אם אתן שנת לעיני עד אמצא מקום לה' נמצא תלה נדר ביאתו באהל ביתו אם ישן טרם ימצא מקום לה' וא"א להתיר נדר ביאת הבית עד שיחול והוא תלוי בשינה ע"כ אמר שיבנה ביהמ"ק ועי"ז ישן בלילה ושוב אמר לו אתה לא תבנה כדי שיתיר לו נדר ביאה לבית וק"ל:

דף לה:

התקין ר"ג הזקן שתהא נודרת ליתומים מה שירצו. לפמ"ש תוס' ד"ה וליחוש דהוה ס"ד דלאיסור שעה נמי חששו לא תיקשה למה תיקן שהיא תהי' נודרת ליתקן שהיתומים יאמרו על ככר של עצמם ככר זה קונם עליך אם גבית כלום מכתובתך ותאכל אותו. דאפי' להרמב"ם דס"ל דהנהנה אינו עובר על לאו דבל יחל דברו שהרי הוא לא דיבר אבל מודה הוא שמועל והזיד במעילה מש"ס ערוך נדרים ל"ה סוף ע"א ככר עליך מאן מעל ע"ש. ומ"ש הר"ן נדרים ט"ו סוף ע"א ובלח"מ רפ"ה דנדרים וא"כ הוה סגי בתקנתא כנ"ל. אלא שיאמרו היתומים לא בעינא להיות נודרין דכל הנודר כאלו בנה במה אלא את אם תרצי ליטול כתובתך נדור. ולדבריך הכי אין כאן נדר כלל שהרי את אומרת

שלא נהנית מכתובתיך אבל אנו חוששין שנהנית ונמצא נדרינו קיים וכאלו בונה במה. וכן צ"ל בפי' התוס' דעירוכין כ"ג ע"א דקנסי' לבעל שידור שחשוד לקנוני' ולא האשה. ולכאורה מאי נפקא מיני' כיון דעכ"פ מודרים זה מזו אי הוא הנודר או היא הנודרת אלא דנפקא מיני' דהוה כאלו בונה במה. והנה לכאורה משמע דשמואל דאשבעה חוץ לב"ד ס"ל לאיסור שעה נמי חששו ור"ה דהוא תלמיד רב הא דס"ל לאיסור שעה לא חששו אבל שמואל ס"ל איסור שעה נמי חששו. אלא לפ"ז לא פריך ש"ס לר"נ ניסת ודאי מיפר לה בעל לימא ר"נ תלמיד שמואל ס"ל נודרת על ככר ותאכל לאלתר בפנינו. אע"כ הדרנא בי וצ"ל שבועה חוץ לב"ד נמי חמיר טפי מנדר ואיסור שעה דחומר שבועה חוץ לב"ד שקול עם איסור עולם דנדר אבל נדר לשעה לא. והנה בודאי ר"ה דאמר אין מדירי' אותה משניסת ס"ל אין מדירין ולא מגבי לה כתובה כלל אפי' בשבועה חוץ לב"ד דהרי רב רבי' לא אשבעה חוץ לב"ד. אבל למאי דקיי"ל נדר דרבים יש לו הפרה ועד"ר יכול הבעל להפר א"כ ניסת אין מדירין יש לנו ספק אי משביעים חוץ לב"ד או לא דהרי כל הראשונים כתבו כדאיתקן שמואל שבועה חוץ לב"ד היינו שיהי' רשות ביד היתומים אם ירצו בשבועה או בנדר. וא"כ י"ל כיון שניסת א"א להדיר שמא יפר לה בעל אע"ג דבשבועה הוה סגי מ"מ יאמרו היתומים אנחנו רוצים בנדר דוקא ולא בשבועה כי מי יכול לפחות כחן של יתומים מה שלא תיקן ר"ג הזקן. האמנם בש"ע סוף סי' צ' מפורש להדי' דניסת משביעי' אותה והדין דין אמת בזה"ז בלי ספק דלכאורה לא נמנעו מלהשביעה אלא בימיהם שהי' כל עסקי בני אדם זע"ז בשבועה בב"ד ורק אלמנה דמורי' היתרא נמנעו מלהשביעה א"כ דין הוא שתפסיד כתובתה אם א"א כתקנת ר"ג הזקן. אבל בזה"ז שאין שום שבועה בב"ד כמ"ש תוס' לעיל ד"ה דמורי' היתרא וכו' וכן הוא בטור וש"ע ח"מ סי' פ"ז א"כ למה יגרע כח אלמנה שלא נקבל ממנה שבועה חוץ לב"ד וא"כ הדין דין אמת עכ"פ אבל מלשון הרמב"ם פט"ז מאישות וכן בפי' המשנה מלשון רבינו האי משמע דמעיקור הדין נמי נהי ניסת איך מדירין אבל מ"מ גובה כתובתה בשבועה חוץ לב"ד על כרחן של יתומים ולא ידעתי מאין הרוגלים. והנה בפי' המשנה לרמב"ם כתב אי ניסת והדר מת הבעל או נתגרשה חוזרת וגבי' כתובה מיתומים ע"ש ומשמע לדינא כתב כן ולא לר"ה לחוד. ולכאורה מאי קמ"ל פשיטא. וצ"ל דסד"א כיון שנשאית מחלה כתובה להיתומים דהרי ידעה ניסת אינה גובה כתובתה קמ"ל מ"מ אי אח"כ מת או נתגרשה מדירין וגובה כצ"ל לכאורה. וא"כ מוכח דגם בשבועה חוץ לב"ד אינה גובה משניסת דאלת"ה איך ס"ד דמחלה הלא אכתי תגבה ע"י שבועה. ודוחק לומר דלר"ה קאמר שהוא תלמיד רב שלא השביעה חוץ לב"ד דמלשון אינו משמע כן ע"ש. אלא

י"ל לעולם חוץ לב"ד משביעין וגובין ע"כ של יתומים והא דקמ"ל אם מת הבעל חוזרת וגובה ע"י נדר דה"א ע"פ לא התקין ר"ג אלא לטובת היתומים כדי שתתבע כתובתה ותפסיד מזונותיה ע"כ הקיל עליה הנדר. ומ"מ אי לאו דניסת מיפר לה בעלה היתה ג"כ גובה בנדר אע"ג דבלא"ה אבדה כתובתה כשניסת. י"ל כיון שידעה שתגבה כתובתה אחרי הנשואין משו"ה ניסת אבל אי לאו הכי לא היתה ניסת ותזון לעולם ע"כ הקיל לגבות בנדר אבל השתא דניסת אין מדירין דמיפר לה בעל ואפ"ה ניסת וכבר הרויחו היתומים המזונות ה"א גם כשתתאלמן לא תחזור לתקנם לגבות ע"י נדר קמ"ל כן י"ל בדוחק והדבר צ"ע:

אמר ר"ה לא שנו אלא שלא ניסת אבל ניסת אין מדירין אותה הקשו תוס' תאכל ככר בפנינו ואי ס"ל כר"א דמיפר כל מה שעתידה לידור א"ש. הקשה מהרש"א מאי פריך כי לא ניסת נמי וכו' הא אינו יכול להפר מה שכבר אכלה קודם שניסת וכן הקשה מהר"ם שי"ף:

ונלע"ד ליישב דהנה אעפ"י שמשביעין אם נהנתי כבר מכתובתי וכ' הראשונים שאפי' חוזרות ונותנת ליתומים מה שניטלה שלא כדין אינו מועיל שהרי כבר עברה. מ"מ נ"ל היינו אחר שתגבה כתובתה כגון אם נהנית בחמשה מנה ונודרת שלא נהנתי וגובת כתובה אזי בחמשה מנים האחרונים שניטלת שלא כדין אז חל הנדר אבל כל זמן שלא תגבה אם חוזרת בו ואומרת לא אגבה יותר כי ה' מנים כבר יש לי לא נאסרה בנדרה כי לא מיקרי נהנית מכתובתי אלא בנהנית שלא כדין אבל כל זמן שלא גבתה כתובתה הרי מה שתפסה כדין תפסה. ונ"ל עוד אעפ"י שמשביעין אם נהנית כבר מ"מ ע"ד ב"ד משביעין ואם אולי התפיסה הבעל צררי לא שמסר בידה אלא הראה לה מעות טמונין והיא לא תטול אותן הצררי עד אחר פירעון הכתובה ונמצא כדין נדרה שלא נהנית מ"מ אם תטול אחר אותה הטמונה חל הנדר כי כן דעת ב"ד אך אחר שחל הנדר שוב אינו מועיל החזרה אבל עכ"פ עד שלא תתפוס שלא כדין לא חל הנדר. והשתא לפ"ז אם נדרה ועד שלא גבתה כתובה ניסת ואח"כ תגבה כתובה אין הנדר חל עד שעת גבי' וא"כ זה תלי' בפלוגתא ר"י ור' עקיבא בנדרים פ"ט ע"א לר' ישמעאל אזלינן בתר חילות הנדר וכיון שהנדר אינו חל עד אחר הנשואין יכול הבעל להפר מיהו אנן קיי"ל כר"ע וא"כ הכא פריך מלשון ר"ה דאמר אבל ניסת אין מדירין משמע אבל נדרה כבר מגבי' אותה אחר שניסת הניחא לר"ע אבל לר"י כיון שחל השתא אע"ג שכבר אכלה אבל עדיין לא עברה יכול הבעל להפר. אך כד מעיינת שפיר ליתא למ"ש א"כ בקצור לימא הניחא לר"א שיכול להפר כל מה שעתידה לידור אבל לרבנן מאי איכא למימר ועוד הא מסיק

דר"ה תנאי היא אי נדר ברבים יש לו הפרה א"כ נימא הניחא וכו' אע"כ לא שייך הניחא אלא אגוף תקנתא דר"ג הזקן או תקנתא דמתני' דבכורות דתקנת קבועות הם ואין שום תנא יכול לחלוק עליהם. א"כ קשה מ"ד נדר ברבים יש לו הפרה וכי יחלוק על תקנת ר"ג הזקן אין שום תנא יכול לחלוק על זה. ואפי' אנודר ועובד נמי פריך הניחא אע"ג דלא הוזכר ר"ג הזקן מ"מ תקנה קבועה היא ולא תלי' במחלוקות אבל אי גוף התקנה מקוימת שנודרות ליתומים ע"י שצריך לפרט הנדר. רק אי מיירי גם בניסת או דוקא בלא ניסת בהא אמר ר"ה איהו ס"ל כמ"ד נדר שהודר ברבים יש לו הפרה וס"ל נמי כר"א דיכול להפר כל הנדרים שעתידין לידור ולא מקיימא תקנת ר"ג אלא בלא ניסת וא"כ שפיר הקשה מהרש"א מאי פריך אי הכי לא ניסת נמי ואין לומר כנ"ל דיאמר נא ר"ה אה"נ לר' ישמעאל אין הדין כן אך אנא דאמרי כר"ע וא"כ הדרה קושי' לדוכתה. מיהו אכתי י"ל הא דפליג ר"ע וס"ל בתר עיקור הנדר אזלינן היינו משום דקיי"ל אין הבעל מיפר בקודמין וא"כ כיון דעיקור הנדר היה בקודמין אע"ג דחילות הנדר הוא אח"כ מ"מ עיקור הנדר שהי' בקודמין מעכב הפרת הבעל אבל להס"ד דבעל מיפר בקודמין מודה ר"ע כיון דאינו חל עד אח"כ ולא עברה עדיין על נדרה יכול להפר לר"א טרם שיחול וא"ש. הארכתי בזה מפני שיש בזה כמה דברים ששמעתי התלמידים מזדנזין ע"פ ספרים שלא עמדו על האמת ע"כ הודעתים. והנה הא דמסקו תוס' לאיסור שעה לא חשו פי' שיכולין היתומים לטעון כן אנו רוצין דוקא באיסור עולם וכיון שהבעל יכול להפר ולא נשאר תחבולה אלא ע"י ככר בפנינו בזה אין אנו רוצים ואין יכולת להכריחם לפרוע כתובה. אבל בודאי יש ויש שיחושו על איסור שעה ואי לא ניסת שעכ"פ תיטול כתובתה אפשר שלא יקפידו היתומים ויסתפקו בנדר שעה. ולפ"ז לק"מ מה שהקשו תוס' לעיל אפירש"י דגרס יאסרו כל פירות שבעולם עלי דהקשו הא ליכא אלא איסור שעה בל יחל ושרו לאלתר י"ל מעשה שהיה הכי היה שאותן היתומים היה מרוצים בנדר כזה. בשלמא הא לא קשי' מאי פריך וגרושה דאדרה לא דילמא גרושה בעלמא דאדרה לא. והכא היתומים היו מפויסים מהגרושה בנדר י"ל א"כ מאי קמ"ל בהך אריכות ואדרה מכל פירות שבעולם וכו' לא יהא שמחלו לה שבועתה לגמרי אע"כ אשמועינן דינא דגרושה סגי בנדר. וכדמסיק גט יבמין נמי קמ"ל דמורי' היתרא דטרחה קמי אחיו. אבל אי ס"ד דלא סגי בנדר אלא מרצון היתומים מאי קמ"ל. אבל בהאי דהוה סגי להני יתומים באיסור שעה שפיר י"ל ולק"מ מגירסת רש"י לכאורה:

וליחוש דלמא אזלה לגבי חכם ושרי ליה. הרשב"א במיוחסת סימן רנ"ה הקשה איך תתחרט מעיקרא והוכיח מזה דוקא נדר מפני גוף הדבר כגון שנודר מדבר פלוני

מהעצמותו שאינו רוצה בו בעי חרטה בעיקור הנדר אבל הכא שאינה שונאה גוף הדבר שנדרה ממנו והיא רוצה בו אלא שנתלה בדבר אחר אם גבתה כתובה אין הביטוי חל כל כך על עצם ומתירין ע"י חרטה דהשתא לבד ע"ש. וא"כ לפי עניות דעתי בהיתר כזה אינו עוקר מעיקרא אלא מיגז גייז מחרטה ואילך. ונ"ל שזה הי' כוונת תוס' שהקשו תידור על הככר ותאכל לאלתר בפנינו וק' הא קיי"ל כאמימר בשבועות ספ"ג כ"ח ע"א אפילו אכלו כלו נשאלין עלי' ולהנ"ל א"ש דהכא לא יועיל שאלה לעקור נדר מעיקרא אלא למיגז מהשתא. ומהרי"ט ח"א סי' ד' כתב דבודאי בשעת נדר חשבה שיכלה לקיימו ושוב כשיכבד עליה תתחרט מעיקרא אלו הייתי יודעת שכן לא הייתי נודר ותותר על ידי חרטה מעיקרא ומ"מ לא יועיל בחזרת הממון ליתומים כמ"ש הפוסקים חזרה לא מהני כיון שכבר עברה ולעולם איכא חרטה מעיקרא ע"ש. וגם בזה נתיישבה דברי תוס' דבנשבע על ככר לא שייך חרטה כזו הייתי סובר שאוכל לקיים ועכשיו קשה עלי. זה א"א ומובן ושפיר הקשו תוס' אלא דברי מהרי"ט צע"ג. א"כ אי נימא בשעת הנדר חשבה באמת שתוכל לקיימא א"כ הלא תגבה כתובתה על שקר ותידור שחושבה שתוכל. ואם אח"כ תצטער ולא תוכל לקיים ונימא נמי שאין לה היתר מפני שצריך לפרט או הודר ברבים ועד"ר מ"מ תועלת בזה הלא בהחזרת המעות לא יועיל מיהו ע"י פירוט הנדר י"ל אחר שתחזור המעות תפרוט הנדר ויתיר לה כיון שהחזירה הגניבה. אבל נדר ברבים מה יועיל כיון שבשעת מעשה סברה שיכולה לקיים וגבתה על שקר וחזרה לא מהני א"כ מה תועלת בצערה שלא תוכל להתיר וצ"ע. ומורי בהפלאה בק"א סי' צ"ו כתב כיון דחשיד אממונא חשיד אאיסורא ורק משום ספק מלוה ישנה דפרשי מספק איסורא דליתיה בחזרה והכא איתי' בחזרה ע"י היתר חכם והפתח אלו הייתי יודע שלא אוכל לברר בחשבוני ספק המלוה ישינה כ"כ זמן רב לא הייתי נודרת ע"ש ודפח"ח. ומ"מ עדיין לא א"ש הלא החזרה לא יועיל אם תברר שאין המלוה ישנה אמת ואיך ניהנית ממזונות ונכנסה לספק איסור:

ובתשו' שער אפרים סי' ע"ב כתב דהתוס' ס"ל דגם לאמימר דספ"ג דשבועות מ"מ בזה"ז דליכא מלקות וקרבן אין נשאלין לו עלי' ודלא כהרא"ש שם ע"ש עיין יו"ד סי' רל"ח סעיף כ'. והאמת דהראב"ד בס' תמים דעים סי' רל"ט ס"ל דאי ליכא מלקות וקרבן מודה אמימר דאין נשאלים עליה ע"ש. ובזה י"ל ב' קושי' תוס' דאמייתי לקמן מתני' דבכורות כהן הנושא נשים בעבירה פסול עד שידור והקשו תוס' דאמשנתנו ה"ל להקשות ועוד למה מייתי ותני עלה נודר ועובד והא"ש דאמשנתנו ה"א ע"י ככר א' ולאיסור שעה נמי חיישינן וכן בבכורות פסול עד שידור על ככר ויאכלו בפנינו אבל השתא דתני עלה נודר

ועובד וא"כ איכא עבודת קרבנות וא"כ אפי' אכלו כלו מחוסר קרבן או מלקות ונשאלין לו עלי' ואין תקנה בככר א"כ וליחוש דילמא אזלה לגבי חכם. אבל בלא ברייתא דנודר ועובד ה"א בזה"ז דליכא קרבן ומלקות. והנושא נשים בעבירה פסול לנשיאת כפים כמו שפסק באמת בטור ש"ע או"ח סי' קכ"ח ע"ש. והנה בשבועות כ"ז ע"ב ובנדרים י"ח אמר רבא נשבע שלא אוכל ככר זה ולא אוכל אי אשכח רוחא חיילא שני' אחר שהותרה הראשונה והרי"ף דחאו מהלכתא ותמהו עליו הר"ן ורשב"א בתשו' סי' תש"ב ועי' ש"ך סי' רל"ח סקכ"ב ובחי' כתבתי ליישב בעזה"י עפמ"ש רלב"ח סי' קל"ז דמסברא י"ל לא חיילא שני' כיון שיצאה לשוא והבל ולא שייך מיתלא תלי וקאי. אך כיון דיש עכ"פ קצת תועלת שרוצה לגדור בעד עצמו שאם ימצא פתח חרטה על הראשונה יהיה גדור ע"י השניה מזה הטעם עצמו חיילא ע"ש. עוד כתב כמסתפק בדעת הרמב"ם אי כבר נאכל ואינו בעולם ושוב מתיר נדרו כאמימר אי יחול למפרע השניה כי על מה יחול שכבר אינו בעולם ע"ש. ולפ"ז י"ל הרי"ף דס"ל אכתי יצאה להבל מפיו דמאי גדר שייך בזה שהרי אם ירצה לאכול הככר ע"י חרטה ופתח שימצא לא ילך לחכם עד אחר שאכלו כלו ואח"כ יתיר לו החכם משום דמחוסר קרבן ומלקות כאמימר נמצא אכל בהיתר למפרע והשני' לא תחול כיון שאין דבר בעולם שכבר נאכל ומעתה כיון שלא הועילה שבועה שני' ויצאה לבטלה ממילא אפי' לא אכל תחלה ומתירין לו לא תחול השני' כיון שהראשונה יצאה לריק והבל. אך רבא לטעמי' ס"ל אכלה כלו אין נשאלין א"כ שפיר גדר בעדו ע"י השני' ולא יצאה לריק וממילא מתלי תלי וקאי אבל אנן קיי"ל כאמימר שפיר עביד הרי"ף דהשמיט הא דרבא אלו תוך דברי שם בחידושי. ולפ"ז י"ל קושי' תוס' דשמעתין די"ל חיישינן טרם בואה לב"ד תאסור על עצמה דבר א' עם אותו דבר שעתידים להאכילה בב"ד. וא"כ כשתבוא לב"ד ותאסר הככר עלי' לא יחול שכבר נאסרו ושוב תיזל לחכם להתיר שכבר עדיין נשאר הככר שבביתה ושפיר יש להתיר הנדר הראשון כיון שעדיין יש ממנו הככר הראשון וממילא נעקר אותו הנדר מעיקרא והנדר השני שנדרה בב"ד לא יחול כיון שכבר נאכל כלו ולפסק הרי"ף א"א שיחול האיסור למפרע וק"ל:

ועוד הקשו תוס' ידרוהו בפני הבעל ויקיים ותי' שמא יפר בלחש פי' וישמיע לאזנו דאז לא גרע מק"ש ותפלה כמ"ש ב"ח סברא זו ביו"ד סימן רי"א כמ"ש שם ש"ך סק"ב. וע"כ לא פליג הש"ך אלא התם דמיירי שאמר כל נדרים שעתיד לידור יהיו בטלים ושוב נדר ואמר שהיה בלבו אותו הביטול שביטל קודם לכן ועל זה כתב הש"ך הא דברים שבלב אינם דברים וא"כ מה שאמר שנדר בפיו על דעת מה שהיה בלבו זהו דברים שבלב אך כיון שגלוי לנו שכבר אמר קודם לכן שמבטל כל נדריו עי"ז לא הוה המחשבה דברים שבלב

וכיון שכן צריך שיהיה הבטול הקודם דבר גלוי ומפורסם ברבים אבל מה שהשמיע לאזנו אינינו דבר גלוי שנאמר עי"ז יתבטל הנדר ע"י מחשבת לבו שעם הנדר זהו כוונת הש"ך שם. אבל לענין הפרה לכולי עלמא מועיל השמיע לאזנו אבל עכ"פ צריך להשמיע לאזנו וקרוב שירגישו ב"ד בניב שפתיו ע"כ כ' הרא"ש תי' אחר דחיישינן שישאל על ההקמה ולטעמי' אזיל דס"ל שואלי' על ההקמה ומיפר אפי' אחר יום שמעו וע"ש בש"ך ס"ק ס"ג אבל לדעת היש מחמירים שם בשו"ע שאינו מתיר ההקמה אלא ביום שמעו. א"כ יכולין להדירה בפני בעלה סמוך לצאת הכוכבים והוא יקיים לה ושוב לא יועיל שאלה וע"כ צ"ל כתי' ראשון של תוס'. והנה עוד הקשו ידורוהו ע"ד רבים ותי' בתי' קמא דהבעל מיפר עד"ר ולפמ"ש הרא"ש דחיישינן שישאל על ההקמה צ"ל אפי' כשנדרה עד"ר והבעל מקיים לה ע"ד רבים לא מהני כיון שנדרה עד"ר אינו מועיל כמ"ש הרא"ש א"כ אין הוא יכול לקיים יותר מכח נדרה וכיון שאין כח בנדרה להיות עד"ר גם הקמתו אינו מועיל. וכבר רמז מהר"ם שי"ף לעולם יקיים לה וידור עד"ר שלא יתיר ההקמה פי' שיאסור עלי פירות שבעולם אם יתיר ההקמה דהיתומים יאמרו את לא מהימנת לנו בנדר כי אפשר שתעבור להתיר ההקמה ואם אז יחול איסור פירות עד"ר שאין לו התרה הלא תעבר על נדרך שאין אנו מאמינים לך כי האשה על כרחינו להאמין לה שע"י כן נשאית להבעל אבל לך אין אנו מאמינים עיין היטב וק"ל:

והנה בתשו' מיימ' השייך להל' אישות סי' כ"ד בענין מינקת שנשבעה עד"ר שלא תחזור בה ופסק כיון דיש לה בעל דיכול להפר אפי' עד"ר אין תועלת בשבועתה. אכן בהג' מיימ' פי"ו מאישות אות ח' כ' דמוכח בפ' השולח דאלמנה דניסת גובה כתובתה ע"י נדר עד"ר כדמוכח בפ' השולח. ומהר"י בי רב בתשו' מבי"ט ח"א סי' מ"ה סומך על דברי הגה' זו ומהרי"ט ח"א סי' ד' טען איך אפשר שלא תהיה מוטעת דעכ"פ אין הוכחה מפ' השולח שאין יכול להפר ע"ש ולכאורה נראה לפי מה דאמרינן לעיל לכמה פוסקים דאין תקנה בככר א' שתאכל לפנינו. א"כ ע"כ א"א לתרץ קושי' תוס' ד"ה ליחוש וכו' אלא לומר בל"ז ה"א דמדיר עד"ר וכתו' ב' של תוס' ד"ה אבל וכו' דר"ה לית לי' לא ברבים ולא עד"ר אבל לר"נ תלי' בפלוגתא למ"ד ברבים אין לו הפרה מדירין לה ברבים ולמ"ד יש לו הפרה מדירין לה עד"ר והניחא דבסוף הסוגי' קאי גם אדר"נ קמיתא ושפיר מוכרח כן. מיהו י"ל לדעת מהרי"ט דאפי' נימא כן אין זה הכרח די"ל לעולם גם לר"ה בעל יכול להפיר עד"ר אלא בל"ז ה"א מדירין לה עד"ר בפני בעלה ויקיים לה עד"ר ולא הוה ס"ל הך דוחקא דאפ"ה יכול להפר אבל השתא דאר"ה ניסת אין מדירין ע"כ ס"ל אפי' אי מקיים עד"ר דידה לא מהני משום דעד"ר יש לו הפרה א"כ וליחוש. אבל לר"נ ס"ל

ניסת מדירין ע"ד רבים והבעל יקיים עד"ר אבל לעולם נדר עד"ר שאין הבעל מקיים יכול להפר. וכמהרי"ט ונפקא מיני' לענין נזירות שמשון שהבעל יכול להפר למהרי"ט דתליא בהנ"ל מסברא ע"ש:

והמהרי"ט מוכיח זה דנזירת שמשון יש לו הפרה משמעתין מדלא אמרינן ניסת מדירין אותה נזירות שמשון. ותמה מ"ל אה"נ אך היתומים יאמרו לא בעינא נזירות שמשון אלא מילתא שהוא מצטערת בכך ויש בי' עינוי נפשה ביותר. והקושי' עצומה וצע"ג על המהרי"ט ומ"מ יש להוכיח דינו עיין נדרים פ"ט ע"ב נדרה משתי ככרות מא' מתענה ומא' אינה מתענה ס"ל לשמואל מתוך שמיפר למתענה מיפר נמי לשאינו מתענה. ופי' הר"ן דכתיב יפרנו כלו ולא מקצתו ואין לומר מתוך שאינו מיפר לשאינו מתענה לא יפר כלל א"כ אותו שאינה מתענה נעשה מתענה ע"כ אמרינן להקל מתוך שמיפר למתענה מיפר לשאינה מתענה ור' יוחנן פליג והלכה כר' יוחנן מ"מ שמואל ס"ל כנ"ל וא"כ קשה הא ר"נ תלמיד שמואל מאי פסק' דפריך ש"ס בפשיטות ניסת ודאי מיפר לה בעל הא ידירנה כל מה שירצו שהיא מתענה וא"א לקיימו עם קבלת נזירות שמשון אם נהנית מכתובה. והשתא כיון שאין הבעל יכול להפר נזירות שמשון אפי' הי' מתענה ממנו כי מפני חומרו אינו יכול להפר ממילא לא יפר גם אידך שהדירוהו היתומים דיפרנו כלו ולא מקצתו. ובשלמא ר"ה שפיר קאמר ניסת אין מדירין וא"א כנ"ל ע"י נזירות שמשון בצירוף דבר המתענה משום דס"ל כהילכתא כר' יוחנן בנדרים פ"ט הנ"ל מפיר למתענה ואינו מפיר לשאינו מתענה אבל מאי פריך אדר"נ ניסת ודאי יפר לה בעל דלמא ר"נ כשמואל רבי' ס"ל אע"כ מוכח נזירות שמשון יכול הבעל להפר מפני שתלוי בדעתו ולא בעי חרטה וכמהרי"ט:

דמדרינן לה ברבים. פירש"י בפני עשרה. ומקשי' הא ר"נ בעצמו אמר לקמן מ"ו ע"א כמה רבים ג'. וי"ל הא ר"נ לא אמר אלא מלשון המשנה ידעו בו רבים וסתם רבים שלשה. אבל ע"כ מודה דמקרא א"א למילף עשרה מדכתיב נשיאי העדה ועכצ"ל ס"ל לר"נ מן התורה בעי' עשרה אך מדרבנן גם ברבים שהוא ג' ג"כ אין לו הפרה. ומשו"ה בשמעתין לענין הדרת יתומים יאמרו נא לא מהימנת לנו אאיסורא דרבנן ואעפ"י שתדור בג' תשאל לחכם ויתיר לה ותאכל ולא תחוש לאיסור דרבנן ע"כ מדרי' לה בעשרה. ולפ"ז צ"ל הא דצריך לפרט הנדר הוה דאורייתא לאותו מ"ד דאלת"ה לא תפרט כל הצורך והחכם יתיר לה וכיון שמן התורה מותר שוב לא תחוש ותאכל. וי"ל נהי הא דצריך פרוט הוא לאו דאורייתא ואי אירע שהתיר חכם בלא פירוט מותר מן התורה מ"מ אי פריט ולא מפריט שפיר אינו מותר מן התורה דחכם אדעתי' מאי דשמע מיפר ולא יותר וכיון דצריך לפרט

לא תמצא חכם שיתיר בלי פירוט ואי מיגז גייז ולא אמרה לו כל צורכה אינו מותר מן התורה ויבואר לפנינו אי"ה בטעם פירוט עפ"י הירושלמי שהוא דאורייתא:

אין הבעל מיפר בקודמין. הכא לא פי' רש"י כלום ולקמן ד"ה מעיקרא נדרה קודם נישואין וכו' דכתיב ואם בית אשה נדרה עכ"ל ולא פי' כן לעיל עיין מהר"ם שי"ף. ולפע"ד אי כל הטעם שהבעל מיפר משום דרב פנחס א"כ פשוט שאינו מפיר בקודמין ולא צריך קרא. אך אין זה עיקור הטעם כמ"ש הראשונים ומזה הטעם ס"ל לתי' ב' דתוס' דעד"ר אין הבעל מיפר דלא עדיף כחו מחכם כמ"ש והאריך בזה מהרי"ט. וא"כ יש מקום לומר גם בהיפוך שהבעל לגבי אשתו כחכם לכל ישראל ופשוט שהחכם מתיר בקודמין קודם שנעשה חכם ואפי' קודם שבא לעולם וה"א ה"נ בעל לכן איצטרך קרא ואם בית אשה נדרה. משו"ה בתר דשני ר"נ דמדרין ברבים וס"ל לרש"י דקיצור לשון הוא דהל"ל הניחא למ"ד רבים אין לו הפרה ולמ"ד יש לו הפרה מא"ל וה"ל לשנויי מדרי' עד"ר וכמ"ש הרא"ש דהניחא דסוף שמעתין אדר"נ נמי קאי. א"כ מוכח דטעמא דר"פ אינו עיקור דאל"ה היה הבעל מפיר אפי' נדר עד"ר משו"ה הוצרך רש"י להביא קרא אם בית אשה נדרה דאע"ג דהתם מפיר בקודמין מ"מ בעל אינו מפיר מגז"ה:

מ"ש הרא"ש ליאדרה במה שאין בו עינוי נפש צ"ע קצת בשו"ע סי' רל"ד סעיף ס"א. מיהו למ"ש ש"ך שם ס"ק ע"ו בתי' השני י"ל קצת. אמנם ממ"ש תוס' דלר"א דס"ל הבעל יכול להפר מה שעתידה לידור א"ש מוכח דלא ס"ל כתי' ב' דש"ך הנ"ל אלא הכל מיקרי עינוי נפש עיין וק"ל. ואע"ג דתלתה נדרה באם נהנית מכתובתי והרי אמרי' ר"פ נערה לא תרחץ ולא תתקשט ולא תיאסר. התם בהס"ד ה"א דמשו"ה תנן אם לא ארחץ שהרחיצה עצמה אינה עינוי נפש אלא תלתה באכילת פירות א"כ קשה לא תרחץ ולא תיאסר אבל למסקנא הכל נחשב עינוי וה"נ אפי' ע"י החזרת הכתובה מ"מ מקרי עינוי ופשוט וראיתי שגם בזה מי שנסתבך:

וליחוש דלמא אזלא לגבי חכם. כ' תוס' הא בעי' בפניו. הנה תוס' הקשה גם אהפרת הבעל ואמנם ברמב"ן מבואר להדי' בהפרת הבעל לא בעי בפניו דודאי חשד ליכא כולי עלמא יודעי' אשה ברשות בעלה להפרה. ואין אדם רוצה בנדרנית ומפיר מה שיכול וליכא חשדא. ולהפוסקים דתלי' בקבלת טובה ממנו ובמה שהוא לתועלתה נמי לאו כל כמינה דאיתתא לשעבד עצמה לאחר לעשות לתועלתו אפי' בכיבוד אב פטורה כיון דרשות בעלה עליה אלא ללשון מפני הבושה עפ"י פי' תוס' שתתבייש במה שנדרה הנאה וחטאה בזה וצריכה כפרה להתבייש מפניו במה שנדרה הנאה מישראל או הדירתו הנאה ממנה בזה יש להשוות גם הפרת הבעל לחכם שיהיה בפניו דוקא. אבל

לרוב הדיעות צ"ל אין הפרת הבעל צריך בפניו ולא דעתו של אותה שנדרה לפניו. ובזה מיושב קושי' מ"ל פ"ו משבועות הל' ז' מהא דרבב"ח ששמע בת קול מי מפיר לי' וכו' והקשה הא שבועת המבול היה לתועלת כל העולם ואיך יכול להפר שלא לרצונם וגם הקשה הא צריך לפרט הנדר ולק"מ דצדיק המתיר להקב"ה אינו כחכם המתיר ע"י פתח וחרטה דלא שייך כן בהקב"ה אפי' נזירות שע"י מלאך לא שייך חרטה ובחגיגה י' ע"א באפי נשבעתי מסיק ש"ס ואינינו חוזר וע"ש באורך בשיח יצחק. אך החכם מיפר כבעל לאשתו כביכול והמקובלים אומרים איש אלקים בעלה דמטרוניתא כביכול וכ"כ ת"ח בב"ב שם. ועכ"פ הרי אמר מי מיפר לי ולא מי מתיר לי ואמרו שם ה"ל למימר מופר לך ולא אמרו כ"א מותר לך כי כביכול אינו נשבע ואינו נודר אלא על דעת צדיקים המושלים ביראת אלקים והוא והם מבטלים נמצא כיון דהוה כבעל המיפר לא בעי בפניו ולא רצונו של המקבל תועלתו וגם אינו צריך לפרט כמ"ש ש"ך סי' רל"ד ס"ק מ"ח ע"ש. עוד שם במשנה למלך אתשו' ריב"ש סי' ר"פ ע"ש. ואבאר כוונת השואל וכוונת הריב"ש בעה"י. הנה כמה פוסקים ס"ל אוסר עצמו לשחק בקובי' וכדומה אין לו היתר מן התורה אעפ"י שהוא איסור קל עיין ש"ע סי' רכ"ח סעיף ט"ו והטעם בזה כי היתר נדרים פורח באויר וחידוש הוא ואינו ניתר אלא כשמותר לגמרי אח"כ כגון שלא לאכול ומתירים גם חלק האיסור ואוכל אבל שלא לשחק וכדומה אפי' אחר היתר השבועה עדיין אינו מותר יהיה דאורייתא או דרבנן עכ"פ היתר השבועה אינו מתיר הדבר ההיא א"כ לא נסתלק השבועה ונשאר באי' דאורייתא מטעם השבועה או הנדר. וס"ל להשואל ה"ה המחויבים זה לזה בקנין וליתר שאת נשבעין לקיים הקנין אין היתר כיון שאפי' אחר היתר השבועה עדיין חייב מטעם קנין א"כ לא הותרה השבועה כלל. והריב"ש דחה זה דהא קיימינן להפוסקים דנדר לתועלת חברו יש לו היתר בדיעבד והיינו רא"מ ור"ת ואינהו ילפי דבעי תועלתו וטובה ממשה ויתרו ומ"מ בכי האי גוני ס"ל בדיעבד מותר וכיון שמשה קיבל טובה שנתן לו צפורה בתנאי שלא יזוז בלא רשותו הרי הוא כשכיר לכך ואפי' אי הותר שבועתו עדיין מחייב מטעם שקיבל כבר שכרו משלם מיתרו שנתן לו בתו פשיטא שאינו יכול לחזור בו וא"כ מה יועיל היתר שבועתו אפ"ה ס"ל לר"ת בכיוצא בזה בדיעבד מותר ש"מ דלא כהשואל זהו כוונת הריב"ש ומשנה למלך כתב ע"ז במרע"ה לא היה קנין ולא חל קנין על כיוצא בזה שלא לזוז. ובמח"כ לא אמר כלום כיון שכבר קיבל שכירתו א"כ מחוייב לעשות פעולתו או יחזיר שכירתו והוא לא יחזיר צפורה ליתרו ואפ"ה אי עבר ונשאל הותר וצדקו דברי הריב"ש. אלא דכבר כתב ש"ך ס"ק כ"ו דכולי שמעתין מיירי שאינו מתיר גוף האיסור אלא דבר הנתלה בו ובהכי מיירי

ר"ת כגון נדר אלמנה ליתומים ויבואר לקמן אי"ה אבל כגון נדר משה ליתרו אה"נ אפי' בדיעבד אינו מופר:

נחזור לדברי תוס' שכ' תדע מדסמיך צדקי' וכו' ועוד דטעם דאין מתירין מפורש בירושלמי וכו'. פי' אפי' נימא בדיעבד אינו מותר וצדקי' משום חלול השם נענש מ"מ טעמא מפורש בירושלמי מפני חשד ובושה וזה לא שייך הכא כמ"ש תוס' לפי פירושם. מבואר מזה דבתי' קמא הוה ס"ל להתוס' דלא מטעמא דירושלמי אלא מדאורייתא ממש. וטעמא כתב בתוס' נדרים משום דנעשה בפניו צריך רבים למלשפי' וסברא זו הוזכרה בר"ן וריטב"א ונמוק"י בנדרים ז' ע"ב ע"ש גבי נידוהו בפניו ע"ש. וכעין זה כתב רמב"ן לעיל גבי ביטל בפני שליח ע"ש. ונלפע"ד למ"ד ברבים יש לו הפרה ולא בעי רבים למשלפי' הה"נ בפניו לא בעי פניו למשלפי' ולפ"ז י"ל הבל"ז דלא הו"מ למיפרך אמתני' דילמא אזלא לגבי חכם די"ל בעי בפניו מדאורייתא למשלפי' בפניו. אבל השתא דאר"ה ניסת אין מדירין משום דנדר ברבים יש לו הפרה ולא בעי רבים למשלפי' א"כ ה"ה לא בעי בפניו אלא מטעם חשד ובושה ולא שייכא בשמעתין א"כ קשה וליחוש דלמא אזלא לגבי חכם וק"ל. ואמנם הר"ן בנדרים דעתו דמ"ד בירושלמי פליגי דלמ"ד מפני חשד ס"ל המודר הנאה מחברו ומ"ד מפני הבושה ס"ל המודר הנאה לחברו לצרכו ולתועלתו. ור"ת הוסיף שקיבל גם ממנו טובה כמשה מיתרו ובמרדכי כתב ה"ה מחמת מורה ואימה כצדקי' מאימת נ"נ נדר לתועלותו ואלמנה ליתומים קיבלה טובה הכתובה והנדר לתועלתו. ומשו"ה הוצרכו לומר בדיעבד מיפר. ומ"ש באיזה מקומות ור"ת תי' ומשמע שתי' אקושי' דיתומים דבעי' טובה ויתומים לא קיבלו טובה. זהו שיבוש וצ"ל ור"ת פי' כמ"ש מהרש"ל וכ"כ כל הראשונים כולם כא' והש"ך במ"כ טעה בזה וכבר צווח עליו בשעה"מ פ"ו משבועות ע"ש. ופי' מפני הבושה שיבוש ולא נתיר נדר מצוה להועיל לחברו כי חפץ ה' למען צדקו להיות שלום על ישראל. ולסברא זו צריך ביאור הירושל' דמייתי הלין פלוגתא בפלוגתא דצריך לפרט החטא ושמעתי מפה קדוש מ"ו חסיד שבכהונה מוה' נתן אדלר כ"ץ זצ"ל דהרי מסיים עוד בירושלמי ואתי' כהלין פלוגתא אית מ"ד צריך לפרט הנדר ואית מ"ד א"צ לפרט הנדר. וה"פ מ"ד צריך לפרט עכ"פ בינו לבין הקב"ה לא שיתבייש אלא דינא הכי שאינו נמחל אלא ע"י פירוט הפה ה"נ אין הנדר שאחרים מוחלים לו אינו נמחל אלא ע"י פירוט פה ולמ"ד החטא נמחל בחרטה בלי פירוט פה ה"נ הנדר נמחל בכך ומעתה אי הנדר נמחל בלי פירוט פה ואפ"ה הקפיד רחמנא שילך משה למדין אע"פ שיכול להתירו בלי שידע יתרו מה התיר ע"כ הטעם רק משום חשד וכיון שידע שהתיר לו איזה נדר אע"פ שלא ידע מה הי' מ"מ

תו לא יחשדנו כי יאמר זה הי' הנדר שהתיר לו. אך למ"ד צריך לפרט ע"כ הי' צריך לפרט לו היינו שיתבייש ממנו ולא יתיר מה שהוא נגד רצונו ולפ"ז למ"ד אין צריך לפרט ע"כ טעמא משום חשדא ואפי' בלא תועלת נמי אין מתירין אלא בפניו והאריך מ"ו בזה בשמעתין ודפח"ח ושפתים יושק:

והנה למ"ד מפני חשד א"ש בין בגוי בין בישראל וכמ"ש רמב"ם ולמ"ד נמי לתועלת וקיבל ממנו טובה כפי' ר"ת נמי א"ש כיון שקיבל ממנו טובה יאמר לו להועילו בעבור זה הוה בכלל אסור לגנוב אפי' דעתו של נכרי מכ"ש כי האי. אבל לרא"מ וראב"ד משמע לתועלת אפי' בלי קבלת טובה ורק מצוה להועיל לישראל וראוי שיתבייש ממנו לחזור בו א"כ מאי שיטי דיתרו ונ"נ וצ"ע. ודעת הראב"ד אפי' לדבר מצוה אין מתירין שלא בפניו ואם הפר אינו מופר כדמוכח מצדקי' וסנהדרין ואמנם רא"מ ור"ת ס"ל משום ח"ה נענשו. ובאמת קשו קראי אהדדי דחד קרא כתיב וגם בנ"נ מרד אשר השביעו באלקים וקשה חברותא כלפי שמי' גם נ"נ מרד אשר השביעו באלקים אע"פ אין חטא בשבועה רק המרידה בנ"נ הגורם חלול ה'. אך אידך קרא קאמר אשר בזה אלה והפר ברית משמע כהראב"ד. ע"כ נלע"ד דנהי דהי' מצוה בהפרה למצות המלך וביטול תורה דצדקי' מ"מ במקום שיש חלול השם בטלה המצוה ועת לעשות לה' הפרו תורתך ועיין סוף ברכות בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך אמר רבא אפי' לדבר עבירה והיינו כנ"ל נמצא ע"י ח"ה בטל המצוה וחזר חטא השבועה למקומה ואיתא להא ולהא. ובזה ניחא מה שהקשו אין מצוה יותר מלגאל ישראל ממצרים וא"כ למה במדין לך הלא לדבר מצוה מותר אפי' לכתחלה י"ל מ"מ לגבי יתרו הוה ח"ה שמרע"ה מחלל שבועתו ובטלה המצוה וה"ל חטא שבועה. ויותר ניחא לפמ"ש מורי בהפלאה פ' שמות בפסוק במדין לך כי אצל יתרו לא נחשב למצוה גאולת ישראל שהרי גם אחר שנתגייר כתוב ויחד יתרו שנעשה בשרו חדודין חדודין ודפח"ח:

וראיתי בריטב"א דנדרים שכתב להוכיח אפי' בע"כ מתירין שהרי שבועת משה ליתרו הי' שלו יזוז בלי רשותו וא"כ אם יתן לו יתרו רשות לא בעי היתר נדר שהרי כך אמר באמת לך לשלום. וא"כ לאיזה טעם א"ל הקב"ה פתח לנדרו כי מתו כל האנשים ע"כ לשאם לא יתרצה יתרו יתיר נדרו על כרחו ע"י פתח זה ומוכח אפי' ע"כ מהני. ואמנם הנמק"י שם בסוגי' דפותחין בנולד כתב ב' שבועות נשבע משה א' נשבע מעצמו שלא ילך למצרים מפני הסכנה ולזה השבועה הוצרך פתח כי מתו כל האנשים ואידך נשבע שלא ילך כלל לשום מקום בלתי רשות יתרו וזאת השבועה לא הותרה ע"י פתח דמתו האנשים וגם לא הי' צריך היתר מפני שיתרו נתן רשות ואמר לך לשלום. וכ"כ במיוחסת

ע"ש. וא"כ לא הי' שם אלא מפני החשד לחוד הוצרך להתיר נדר זה בפני יתרו והי' סגי בהודעה בעלמא אך כיון שע"כ הוצרך לילך ליטל רשות מיתרו התיר גם הנדר דמצרים בפניו וצ"ע בכל זה. ודעת הרמב"ם לפי לשונו וסדורו נ"ל דס"ל ירושלמי וש"ס דילן לא פליגי וב' ברייתות הם בש"ס דילן מייתי ברייתא המודר לחברו שחברו משביע לתועלתו זה הוא דאוריי' ממשה וצדקי' וירושלמי מיירי ממדיר הנאה מחברו זה הוא מדרבנן משום חשד ובושה ופסק מפני חשד כריב"ל במקום ר' יוחנן עיין בפנים ברמב"ם ותראה כי כן הוא והראב"ד כתב אפי' בדיעבד אינו מותר והא דפריך בשמעתין וליחוש וכו' היינו משום דאין תועלת ליתומים מתירי' אפי' שלא בפניהם וצ"ל א"נ חי' מדירי' קונם מזונות אם לא אחזור מותר ממונם שבידי מ"מ יחושו היתומים שתאכל מזונות ותאמר מחר אחזיר ויש מחר אחר זמן ובין כך אכלה זוזי דיתמי. אבל הא קשי' לימא אם נהנית מכתובתי קונם מזונו שלא ברשות יתומים נמצא תיטול רשות מיתומים תאכל בהיתר והיתומים לא יתנו הרשות בלא רצוי כסף נמצא יש תועלת ליתומים וממילא אינו יכול להתיר שלא בפניהם וא"כ מאי מקשה וליחוש דלמא אזלא וכו' וצ"ע:

צריך לפרט הנדר. בודאי נדר שהותר ע"י פתח א"א בלי לפרט ממה נדר כדי שיובן מזה אם הפתח הזה ראוי לזה הנדר ולפעמים החכם הנשאלים הוא המוציא לו פתחים וא"כ א"א בלי פירוט עיקור הנדר ולזה נתכוון רש"י בחגיגה יו"ד ע"א ד"ה א' הפלאה לאיסור וכו' אך לזה סגי באומרת אסרתי מיני מזונות עלי ולא צריכא למימר אם נהנית מכתובתי ועוד הניתר בחרטה בלי פתח אין צריך פירוט כלל. אך מטעם אחר צריך פירוט אפשר מדאורייתא בעיקור הנדר לומר אותו לשון שנדר אם נהנית מכתובתי קונם מזונות עלי וכל זה עיקור הנדר ולא סברה אלא עיקור לשון הנדר הוא זה וכ"כ כל הראשונים ודלא כמשמע מצאן קדשים בעירוכין ונמשך אחריו בדגול מרבבה באו"ח סי' קכ"ח דליתא אלא הוא עיקור לשון הנדר והאי פירוט אפשר הוא דאורייתא כמ"ש לעיל בשם ירושלמי ע"פ מורי הגאון מו"ה נתן אדלר זצ"ל שלא יותר אלא ע"י פירוט שפתיו של השואל. ואין רחוק לומר שאפי' אין החכם מבין מה שהוא אומר כגון שיאמר בלעז והחכם אינו מבין מכל מקום מותר בזה דגז"ה הוא זה יפרוט וזה ימחול כמו פירוט חטאיו בינו לבין המקום. ובזה הי' מיושב קושי' העולם אי פירוט דאורייתא ואינו מותר בדיעבד איך פירט צדקי' טרם שהותר לגלות ואיך גיזם יוסף לפרעה איתשל נמי אשבועתך הא צריך לפרט וכבר עבר וגילה ועיין מ"ש שעה"מ רפ"ו משבועות ולהנ"ל ניחא שפירט בלשון אחר שלא הבין הנשאל נמצא לא גילה סודו עדיין ומ"מ הותר הנדר. ואמנם פירוט דשמעתין משום מלתא דאיסורא דרבנן הוא וא"א לתקן אא"כ יפרש גם הסברה כגון התם בעירוכין

שיאמר מאי טעמא השביעוהו דאל"ה עדיין לא הועיל כלום בתקנתא דרבנן. ובודאי מפשטיות סוגי' משמע אי לא פריט מהני בדיעבד כיון דליכא אלא מדרבנן משום חששא דמילתא דאיסורא בעלמא ואפ"ה אר"נ זימנין דגייז לדיבורי' פי' אי אמר וגייז אז בודאי לכ"ע מדאורייתא אינו מותר בשלמא אי לא תיקן רבנן צריך לפרט ואפי' בלא פירוט כלל יכול להפר על מחשבתו של זה א"כ י"ל אפי' פירוט וגייז אין החכם משגיח על דבריו כלל ומתיר כלו. אבל אי דינא שצריך לפרט ואיהו מפרט פלגא וחכם אין מיפר אלא מה ששמע שהרי סבור שלא נשאר בשפתיו של זה כלום א"כ אינו מותר מן התורה. אבל אי אינו מפרט כלל והחכם עבר והתירו בלי שום פירוט הדעת נותן שמותר בדיעבד ומ"מ תקנו חכמים שתהא נודרת או ידור הנאה ואע"ג דדיעבד מותר מ"מ סמכו שהחכם לא יעשה כן להתיר בלי פירוט ואי פרט וגייז אינו מותר אבל לעולם אי לא פרט כלל מותר בדיעבד וזה הוא דעת ריטב"א ונמוק"י בנדרים הנ"ל ושעה"מ הנ"ל תמה עליהם דלא משמע מסוגי' כלל ופשוט כמ"ש. אך הרשב"א בחי' בשמעתין מוכיח מדר"נ דאמר זמנין דגייז דמשמע אפי' בדעבד אינו מיפר ולא נחית לחלק בין גייז ובין לא פירט כלום וצריך טעם איך ומ"ט אפשר לומר דמדרבנן לא יהי' מותר אפי' מן התורה. ובני הרב מוה' שמואל וואלף נ"י רצה לומר דזה תליא במאי דא"ר יוסף כתובות פ"א ע"ב כיון דאמר רבנן לא תזבן אי עביד לא מהני ע"ש וה"נ כיון דאמרי רבנן לא תעביד אי עביד לא מהני אמנם במרדכי משמע דוקא התם בממונא משום הפקר ב"ד ובנשבע נמי כמ"ש מג"א סי' של"ט סק"י ע"ש דהוא עצמו הפקיר כחו מחפץ זה שלא למוכרו אבל בעלמא לא וא"כ צריך טעם. ואולי כמ"ש לעיל דהיתר נדרים פורחין באויר והכתוב מוסרו לראשי המטות ואין החכם מיפר אלא א"כ יטול רשות להתיר נדרים וג' הדיוטות שליחותן דמומחה עבדי א"כ כל מה שלא נתנו חכמים רשות להתיר נמצא לענין זה הוה כלא נטל רשות ואין התירו כלום:

לפרט הנדר. מייתי תוס' ירושלמי דלא מרוחנא והקשו מעירוכין ומסיימו לא קאי מסקנא הכי. כוונת דבריהם נבנו אדברי תוס' דעירוכין כי שם הקשו משמע דא"צ לפרש הסבה והקשו מנודר ועובד מה מועיל. ולא הקשו מאלמנה ליתומים דפשוט דעיקור הנדר צריך לפרש אם נהנית מכתובתי קונם מזונות עלי. אך מסתם משנה עד שידור הנאה משמע לשון ב' המשניות שוים שידור הנאת אשתו הגרושה ולא יותר ומה יועיל זה הפירוט לענין איסורא אע"כ צ"ל הסבה משום שהוא כהן ונשא פסולות א"כ בעירוכין נמי צריך שיפרט משום קנוני' נדר וליכא חשש יותר וא"כ מ"ט אמר ר' יהושע אין מועיל הדרת הנאה על זה תירצו התם לעולם אין צריך לומר הסבה אלא אותו הלשון ובכהן צריך

לנדור הנאה מפסולה ואין לשון נדר של ב' המשניות דומות כי לשון ידור הנאה דבכורות שיפרט נשים פסולות וידור הנאה דעירוכין שאוסר הנאת אשתו גרושה סתם והסבה אינו צריך לפרש ע"כ אין מועיל לר' יהושע נמצא משמע מסוגי' דעירוכין דאין צריך לפרש הסבה. ומייתי תוס' דשמעתין ירושלמי ומדאמר ברוך שבחר בהם משמע בכלל תקנתם שיפרש הסבה ומעשה רב א"כ הלכתא סותר ומשני תוס' לעולם הלכתא כהירושלמי צריך לפרש הסבה והתם בעירוכין הא לא קאי מסקנא הכי ובהס"ד לא הו"מ להקשות בכח הניחא למ"ד אין צריך לפרט אבל למ"ד צריך לפרט מא"ל. משום דהוה מצי למידחי דלמא אינו צריך לפרש הסבה והכהן מפרש נשים פסולות להדי' מש"ה לא הקשה בכח הניחא אבל למסקנא י"ל כהירושלמי וצריך לפרש הסבה ושני התוס' עולים בקנה א' ואין כאן מחלוקות ועיין מחצית השקל סי' קכ"ח והכל דחוק ורחוק. וישוב קושי' בה"ז דמייתי מג"א שם ובית שמואל סי' צ"ו מיושבים ע"פ הנ"ל וקרוב לזה בדברי מהרי"ט ח"א סי' קמ"ב והוא דודאי סתם ידור הנאה דב' משניות שוים הם ידור סתם שלא יהנה מאשתו גרושה. אך הכא בשמעתין קאמר למ"ד צריך לפרט א"ש דנדחק ונימא דידור הנאה דבכורות היינו שיפרש נשים פסולות אע"פ שלא יהי' לשון המשניות דבכורות ודעירוכין שוה מ"מ כך נוכל לדחוק אבל למ"ד אין צריך לפרט מא"ל ומסיק מדיר עד"ר והשתא להך מסקנא תו לא צריכין לומר שידור מאשתו פסולה אלא מאשתו גרושה וע"ד רבים ועי' שם עוד במהרי"ט מ"ש ליישב לשון פי' המשנה דרמב"ם בבכורות שם:

ואיידי דאיירי בישוב הרמב"ם אסיק לכולי' מילתא מה שפסק בערב לאשה בכתובה לא בעי דע"ר והקשה ב"ש סי' ק"ב נ"ל ליישב דהרי קשה איך נחוש שידור הנאה וידור עתה ע"ד קנוני' מה חרטה יהי' לו באלמנה ליתומים כבר כתבנו לעיל שעמד בזה הרשב"א במיוחסת וכ' שבשעת נדר חשבה שיכולה לסבול ומ"ו בהפלאה כ' שסברה ספק מלוה ישנה ע"ש. והכא בכהן הנושא נשים בעבירה י"ל אה"נ דנודר באמת בלי שום חרטה אלא דקשי' מהיכי תיתי שבקינן לעבוד טרם גירושין דלמא אח"כ יתחרט כי קשים גרושין וילך אצל חכם טוב הי' לנו לתקן מגרש ואח"כ יעבוד והוא בכלל תי' תוס' בשמעתין אך התם בעירוכין קשה מה ניחוש שידור ע"ד קנוני' על כוונה שילך אצל חכם וכי אפשר שיחשוב עכשיו לילך אצל חכם ומה חרטה יהי' לו. שוב מצאתי שנתקשה בזה מאד בס' בני אהובה ולא הועיל כלום. והנלע"ד דחיישינן שישקר ויכזב ויאמר לחכם שמתחרט עתה חרטה חדשה ויתיר לו בשקר לעשות על הקדש והא דלא חיישינן כן באלמנה ובכהן הנושא נשים בעבירה משום נהי דחשיד אממונא או איסורא דפסולות לא חשיד שימעול בנדר דחמיר לאינשא. אבל האי דחשוד אהקדש חשיד נמי למעול בנדר דהרי

משום חומרא דהקדש חיישינן אפי' בברי' ושכ"מ שאמר מנה לפלוני בידי שמועיל ממש בממון הקדש ואפ"ה חיישינן מכ"ש דניחוש הכא ע"כ שקיל וטרי ש"ס בהכי. כל זה במקדש נכסים אבל בערב לכתובה דליכא אלא חשד ממון לא חשיד שימעול אנדרו ע"כ סגי בנדר דהרי אין לו חרטה וא"ש. אלא הרמב"ם בהל' עירוכין גבי מקדש נכסיו נמי לא בעי דע"ר. וי"ל דהנה בש"ס דילן שם בע"ח וכתובה גובה מהקדש ומהגזבר ממש אלא שלא יאמרו הקדש יוצא בלי פדיון ע"כ המלוה מוסיף עוד דינר ופודה הנכסים ונמצא ע"ז סובב והולך שקלא וטריא דעירוכין הנ"ל למסקנא דלר' יהושע אינו צריך דיותר נח לו לשאול על הקדש מלחטא בנפשו לעשות קנוניא על ההקדש ולר"א נמי דס"ל אין שאלה בהקדש ידור עד"ר כדי שלא ישאל על נדרו בחרטה של שקר כנ"ל שהרי נחשד על הקדש ה"נ שנחשד על היתר נדר בשקר. אך רמב"ם לא פסק כסוגי' ההיא אלא ס"ל הקדש מפקיע מידי שיעבוד ואין בע"ח ולא כתובה גובה מן ההקדש לעולם אך כשמוכר הגזבר לאחר אז באין הנושים ומוציאין ממנו נמצא לפ"ז אין הקנוני' על ההקדש כ"א על הקונה מן ההקדש ובזה מודה ר"י דנוח לו לעשות קנוני' על הפודה הזה ולא לשאול על הקדשו וס"ל ידור הנאה כר"א וסגי בנדר בעלמא שלא עד"ר כמו בערב משום דלית לי' חרטה מעיקרא. וכנ"ל עיין היטב בלשון רמב"ם פ"י מהל' עירוכין הלכה י"ז ועמ"ש כ"מ לעיל הל' י"ד ותראה כי דברים נכונים בעה"י. מיהו בהא דפסק רמב"ם כר"א ודלא כר"י נ"ל בלא"ה א"ש כמ"ש כ"מ דמדס"ל לר"ה חיישינן לקנוני' על ההקדש ולא ס"ל לרמב"ם לחלק בין גירושין לדיבור בעלמא שנדחקו תוס' ור"ן אע"כ ר"ה כר"א ס"ל ואין לנו להכריע נגד אמורא בש"ס אלא הש"ך בחו"מ סי' רנ"ה שפך סוללה הא למסקנא לא פליגי בקנוני' אלא ביש שאלה בהקדש ומייתי ש"ס בריתא מפורשת לסיוע נ"ל דלק"מ דבפסחים מ"ו ע"ב בעי למימר ר"א ור"י התם פליגי בטובת הנאה ומסיק דפליגי בהואיל וכ' רש"י ס"ל לר"א יש שאלה להקדש והשיג תוס' יו"ט מסוגי' דעירוכין וס"ל לרמב"ם מסוגי' דפסחים מוכח דלא חיישי בעלי תלמוד להך ברייתא. וסוגי' דעירוכין לא איתמר אלא ליישב לימא ר"ה כתנאי וא"כ הל"ל הלכה כמר ומסיק דלא הו"מ למימר הלכה כר"א משום די"ל דפליגי בשאלה בהקדש וכברייתא דרשב"א ואז ה"א דפליגי בפסחים בטובת הנאה הכי ה"א משו"ה הוצרך ר"ה לומר מילתי' להדי' ולא הלכה כר"א אבל למסקנא פליגי בפסחים בהואיל וס"ל לר"א יש שאלה ודלא כברייתא דראב"ש ובעירוכין פליגי בקנוני' והלכה כר"א דקאי ר"ה כוותי' וא"ש הרמב"ם:

פסול עד שידור הנאה. לשון רש"י ותוס' צריכים עיין קצת אבל לשון רש"י בבכורות מתוקן היטב הוא לא יהנה ממנה והיא ממנו מבואר שאין הדרת הנאה על הביאה של

איסור אלא שארי הנאות כלל כל הנאות בעולם לא יהנה זמ"ז נמצא המתיר נדר זה אינו מתיר דבר איסור אלא נדר הגורם והסוגר בעד איסור ומשו"ה לא הוה קשי' לש"ך סי' רכ"ח ס"ק כ"ו מהך אלא מנדר אלמנה ותי' שתולה נדרה במזונות אבל מכהן בלא"ה לא קשה מידי ופשוט:

ותני עלה נודר ועובד. כבר כתבתי לעיל בשוב קושי' תוס' דלא פריך ממתני' דגיטין וא"נ ממתני' דבכורות בלי ברייתא דנודר ועובד דה"א מדירין מככר ואוכל לאלתר בפנינו ובזה"ז דליכא מלקות וקרבן שאין לו היתר ע"י חכם ומיירי לענין קדשי הגבול ונשיאת כפים כדפסק טור ש"ע באו"ח סי' קכ"ח. אבל השתא דקתני נודר ועובד הרי בהמ"ק קיים ואיכא מלקות וקרבן וא"כ אכלו כלו נמי נשאלין דחסר מלקות וקרבן א"כ ניחוש דלמא אזיל לגבי חכם. הנה ידור הנאה בעירוכין מקשין תוס' למה לא מדירין האשה ותי' בני אהובה דתלך בפני שלשה והמגרש א' מהם ותפרוט לפני המגרש בעל הקנוני' ע"כ מדירין אותה. וצ"ל בשמעתין לק"מ דלמא האלמנה תינשא ותלך לפני ג' ובעלה עמהם ותפרוט בפני בעלה דז"א דנהי הבעל מתיר נדר אשתו עם שנים אחרים אבל הפריט צריך שיהי' בפני א' מהם ולא בפני הבעל הנוגע בדבר אשתו וחיישינן למילתא דאיסורא אבל התם כבר גירשה לא אסיק אדעתי' שיהי' הוא הנוגע ויש לחוש כנ"ל כצ"ל בכוונת דבריו. ומ"מ לא נ"ל דלעולם תדיר האשה בזה הלשון קונם הנאתה על המגרש שאז הוא נוגע ואסור לצרף עם ג' ואין היתר מועיל כדאי' בש"ך סי' רכ"ח סק"י ומורי בק"א לסי' ק"ב כתב בישוב כל הקושי' דאומרים לו הוה יודע המגרש אשתו משום נדר אסור להחזירה משום קלקלא כדלקמן מ"ו ובש"ע סוף סי' יו"ד. ואינני מבין דברים הקדושים וצ"ע:

דף לו.

אלא למ"ד אין לו הפרה מא"ל. דיליף לי' מנשיאי העדה. ובריטב"א דנדרים פ' השותפין כ' דלא מצינו למילף זה משבועת ישראל שלא להשיא בנותיהן לבנימין ולא מצאו היתר משום דהתם כולם הי' נוגעים בדבר ומי יתיר להם ע"ש וצ"ל דאם יחסר שבט א' מישראל ח"ו לזה כולם נוגעים. אבל גבי גבעונים שבט לוי שלא נטלו אלא מ"ח ערים לא הי' נוגעים דמה איכפת להו אם ידורו גם הגבעונים בא"י או לא ולא היו נוגעים והי' יכולים להתיר ואפ"ה לא מצאו היתר ש"מ ברבים אין לו התרה. ובפ' שבועת הדיינים דאמר מרע"ה ע"ד המקום דלא להוי הפרה לשבועתי' קשה מי יתיר הלא כולם נוגעין בדבר ודוחק לומר שיהי' מי שירצה לקבל על עצמו עול תורה והוא יתיר לאחרים זה דוחק אין אדם חוטא ולא לו. ובדרוש אגדה אמרתי היינו דאמר מרע"ה פן יש בכם שרש פרה ראש

ולענה ומסיים במשפחה ושבט. היינו שחשש שמא יש עתה א' שרש פרה ראש ולענה אשר עתה לא יכנס לברית כלל ולא יהי' הוא נוגע כי לא נשבעו והוא יתיר למשפחתו ושבטו ושם הארכתי. ואולי אה"נ לא ימצאו מי שיתיר להם אבל עכ"פ יהי' כל התורה איתי' בשאלה וקיל טפי ממאי דלא איתא בשאלה. והנה לקמן מ"ו סוף ע"א הקשו תוס' הא נדר טעות הוה שאמרו מארץ רחוקה באנו והטעום ועכצ"ל משום חלול ה' וא"כ מנ"ל לר' יהודה דברבים אין לו התרה ותי' אי בעלמא הוה ליה התרה שוב לא הוה חלול ה'. ביאור דבריהם דהיתר שבועה איננו חלול ה' דגם או"ה יודעים כדאשכחן בפרעה איתשיל אשבועתך ובנ"נ וצדקי' אבל שבועה בטעות אי לאו דרשה האדם בשבועה לא הי' ראוי להקל כי נשא שם ה' לשוא. ואו"ה שאינם מודים לדרש הזה הוה ח"ה גביהו כצ"ל דבריהם. מ"מ לפ"ז יש לדחות הוכחת ר"ת דכתב אי ס"ד דאין מתירין בעל כרחו כ"א מדעת מי שנדר לתועלתו א"כ הרי לא הי' יכולין להתיר בלי רצון הגבעונים והם לא יתרצו. ולהנ"ל זה ליתא נהי דגוף השבועה לא יתבטל מחמת טעות לדעתם דלא דרשו האדם בשבועה. מ"מ אי ס"ד ברבים יש לו התרה ואין מונע אלא לפי שנשבעו לתועלתם לזה בודאי פשוט לכל אדם כיון שהי' בטעות אין לחוש שוב לתועלתם כי נשבעו לתועלת אנשי ארץ רחוקה ולא לתועלת אנשי גבעון והוא פשוט מאד ותימה על ר"ת:

אבל לדבר מצוה יש לו הפרה. בפי' המשנה לרמב"ם דבכורות כתב דלא ניחוש שמא הכהן יתיר נדרו לדבר מצוה דהעיקור אצלינו שצריך לפרט הנדר ועיין במהרי"ט ח"א סי' קמ"ב. והנלע"ד דהנה אין חשוד שיתיר לעצמו איסור נדר שלא כדין אלא שיחשוב בעצמו שזהו מצוה שראוי להתיר הנדר ובאמת אין המצוה כדאי להתיר הנדר הזה והנה ג' ענינים יש בפירוט הנדר א' לשון הנדר ב' הסבה שבעבורה נדר השלישי איכות הנדר אם הי' עד"ר או ע"ד המקום או בעת צרה וכדומה והי' מהראוי לפרט כל הענינים האלו משום מילתא דאיסורא. אלא ר"נ חושש שמא מיגז גייז לא במרד ובמעל אלא שלא ידקדק לומר הנדר ממש כעין שנדר ונמצא לא הותר כלל דחכם מאי דשמע מיפר ע"כ טוב שלא לפרט. אמנם מודה ר"נ דהי' ראוי לפרט לולי חשש מיגז גייז והיינו שלא לפרט לשון הנדר והסבה. אבל איכות הנדר אי הי' עד"ר או ע"ד המקום או בעת צרה זה צריך לפרט דבהא לא שייך מיגז גייז וא"כ כשיאמר שנדר עד"ר אלא שנזדמנה לו מצוה יאמר לו החכם לא על הוראתך נסמוך אמור לי הנדר והמצוה אם שקולין הם או לא וכשיאמר לו שהנדר היה ע"י נשיאת נשים בעבירה ממילא לא יתיר לו לשום מצוה בעולם וא"ש דבריו:

דהוה פשע בינוקא. פירש"י חבטן יותר מדאי. וריטב"א במכות כתב לשיטת ר"ת דבעי' דבר מצוה שיש עי"ז טעות בעיקור הנדר כמו גבי אונס שפירש"י שמצא בה עון פי' שם רע וגירשה ונדרה עד"ר ושוב נודע שהוא שקר הוה טעות בעיקור הנדר ומצוה. וה"נ צ"ל הכא דהוה פשע ולמד שלא בדקדוק שוב לא אשכחו דדייק כותי' והוה טעות בעיקור הנדר דמשום שבשתא דעל אדרוהו ושוב לא אשכחו כוותי'. אבל רש"י שפי' שחבטן לא הוה טעות בעיקור הנדר והתם פירש"י שגירש מחמת עון משמע דבעי טעות בעיקור כר"ת ע"ש בריטב"א. אך הר"ן כתב בשם ר"ת שיטה אחרת והרגיש בזה הרב"י סי' רכ"ח דאין הר"ן והריטב"א שוים בסברת ר"ת והוא דהר"ן כתב בשמו דבעי' דהמדירין הרבים עצמם מתחרטין ע"י מצוה זו והכא בינוקא המדירין עד"ר הם אבות התינוקות עצמם הם היה המדירין והם היו הרבים שעל דעתם נדרו והם היה המתירין ומתחרטין אעפ"י שחבט לילדיהם. מ"מ לא אשכחו דדיקי כוותי' ועליהם מוטל לימוד ביניהם ע"כ הם המתחרטים אלא על שיטה זו קשה הא באונס שגירש ונדר עד"ר אין המצוה נוגע להרבים ההם ואפ"ה מסיק דמתירין. ועכצ"ל ב' הנוסחאות אמת בדר"ת או דבעי' שהרבים עצמם הם הנוגעים בדבר המצוה ההיא כמו פשע בינוקא דחביטה אעפ"י שאין טעות בעיקור הנדר או יש טעות בעיקור הנדר כאונס שגירש ע"י שמצא בה עון אף ע"ג שנמצא אח"כ שקר מ"מ כדין גרשה ואיך ילקה להס"ד אמינא מילתא ואשתכח בסבא כוותי' בתשו' שער אפרים ריש סי' ע"ב והוא די"ל דע"א העיד שזינתה אשתו והאמין לו כבי תרי ושוי' אנפשי' חתיכה דאסורא ולוקה דלא ה"ל להאמין לו ולגרום לעצמו לגרש אשה שאסור לגרשה כ"כ שער אפרים מסברא דנפשי' ולא נזכר שכ"כ ראשונים ופסקו רמ"א ש"ע א"ע סי' קע"ח סעיף ט' ונעלם זה מבני אהובה פכ"ד מאישות הל' י"ח בסופו ע"ש:

ואדרי' רב אחא עד"ר. פי' אדרי' שבני העיר הדירוהו הנאה מנכסיהם וכ"כ ראב"ד והשיג על הרמב"ם שפי' אדרי' להמלמד שהמלמד הדיר עצמו ליהנות מבני העיר. ולא נ"ל שפי' רמב"ם כן בש"ס אלא מעשה דהוה בש"ס הכי הוה דבני העיר הדירוהו מנכסיו. ושלא תאמר כר"ת דבעי' דוקא כה"ג שהמצוה נוגע להרבים עצמם וכנ"ל לכן מייתי המשל בהיפוך שאם אירע א' אוסר על עצמו הנאת בני העיר ולא נמצא להם מלמד זולתו מותר להתיר אעפ"י שאין המצוה נוגע לו. והנה הראב"ד השיג מה מצוה עליו וכי הוא מצווה ללמוד עם בניהם. ותי' כ"מ ללמוד עם תלמידים מוטל על כל ישראל וי"ל הראב"ד ס"ל מקרי דרדקי שאני שאינו מצוה שהרי מותר ליקח שכר עיין נדרים ל"ז ע"א. אך הא קשי' הא צרכי רבים מצוה המוטלת על כל עולם הוא עיין ש"ך סי' רכ"ח ס"ק ק"ו:

על ד"ר. דעת רש"י שנים הוה רבים מדאמרינן פ' הדיינים על דעתי ועל דעת המקום כי היכי דלא להוי הפרה לשבועתי' ותוס' כ' ע"ד המקום שאני ובנדרים אין הגירסא דלא להוי הפרה אלא מילתא דלא טריחא נקיט עיין תוס' בשבועות שם. ולכאורה להתוס' דבעי' שלשה דוקא ורק ע"ד המקום שאני א"כ על דעתי למ"ל. וי"ל משום שהם יחשבו ע"ד המקום ע"ז שלהם שנקרא להם מקום ע"כ אמרו על דעתי על דעת אותו המקום שהוא על דעת מקומו של עולם. אלא אכתי קשה על דעתי למה לי ואי משום שלא יחשבו על ע"ז הל"ל על דעת אלקי אברהם יצחק ויעקב ועל דעתי למ"ל. וצ"ל משום דטריחא לי' מילתא וכשינוי דנדרים נמצא שני הסוגי' עולים בקנה אחת וכבר כתבתי כן בחי' למס' נדרים. ועיין סימן רכ"ח בש"ך שם ס"ק ק"ז דהנודר בעת צרה אין מתירין לו אלא לדבר מצוה כמו עד"ר וצריך ביאור דנודר עת צרה דאין להתיר לו כתב בנימין זאב סי' רס"ז הטעם משום דהוה כנודר לתועלת חברו וקיבל ממנו טובה שאין מתירין אלא לרצונו דהיינו זה שנדר בעת צרתו קיבל טובה מהקב"ה שהושיעו מצרתו והוה לתועלתו של כביכול ע"ד נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני ע"כ אין להתיר כי מי יימר שהקב"ה רוצה בהתירו ע"ש. וקלסי' רמ"א בתשו' ססי' ק"ג ע"ש. ובנודר לתועלת חברו דעת הראב"ד אפי' לדבר מצוה אין מתירין דחזי מה עלתה בצדקי'. משא"כ עד"ר יש לו היתר לדבר מצוה והטעם בשלמא לתועלת חברו יאמר חברו מה לי ולמצותיך אני רוצה בתועלת שלי משא"כ עד"ר שאין תועלת לאותן הרבים הם יסכימו למצוה. והכא בהקב"ה אע"ג דהוה כנודר לתועלתו מ"מ הוה לענין זה כעד"ר דמה תועלתו ית"ש נחת רוח שנעשה רצונו והרי ההיתר לדבר מצוה היינו עשיית רצונו. ובתשובה סי' אלף רי"ח הארכתי בזה:

מפני תיקון העולם דאורייתא הוא. כבר כתבתי לעיל ריש מכילתין שזה א' מן הקשיות שהקשה רמב"ן אהרמב"ם בסוף שרש ב' בס' המצות דרמב"ם ס"ל כל חתם עדים הוא מדרבנן מפיהם ולא מפי כתבם וקשה הכא קאמר דאורייתא הוא וכן כל גטי נשים לר"מ קשי' עלי'. וכן הא דאמרינן ריש מכילתין אפי' ע"א נמי לא בעי דנעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואי ס"ד דכל עצמו של חתימת עדים אינו אלא מדרבנן שהכשירו מפי כתבם והם אמרו נמי שצריך קיום א"כ אי אינו מקוים ה"ל בין דאורייתא בין דרבנן חספא בעלמא. ואכפול בקיצור מ"ש לעיל תי' שלקטתי מפי ספרים וסופרים ונופך שהוספתי. דב' מיני עדיות יש אותם שאינם להעיד ולראי' כ"א לקיים הדבר כגון עדי מסירה דכריתות ודכל קנינים ושיעבודי' שאנו אומרים העדים גורמים הקנין וגז"ה הוא שצריך שיעשו הדבר בראיית שנים. בכל זה עדיף כתבם מפיהם השתא בראית עינים בעלמא

מתחזק הדבר כש"כ כשעושים מעשה וכותבים בשטר ומשו"ה לר"מ לא מהני מסירה בפניהם אלא כתבם דוקא דעדיף טפי ולר"א נמי דע"מ כרתי מ"מ לרי"ף ורמב"ם חתימה נמי מהני כדלקמן פ' המגרש ובהא מיירי בשמעתין בגט וקדושין ושטרי קנין. אמנם יש עדות שצריכין להעיד על דבר ובזה מפיהם נשמע ולא מפי כתבם כי בכתב יכול להטעים שקרים משא"כ כשב"ד שומע מפיהם עצמם ולא מפי תורגמן ולא עד מפי עד ולא מכתבם אלא מפה לאזן החוקרים ודורשים אותם ובשטרות לראי' ולא לקנין הוה דרבנן ובהא מיירי רמב"ם בהל' עדות. ולפ"ז אשה המתגרשת לפנינו בגט חתום בעדים הרי היא מגורשת. אך כשיצאה למקום אחר ורוצית להנשא בגט זה שאז צריכא לו לראי' לא היו אלו עדים נאמנים מן התורה רק מדרבנן וא"כ עדיין קשי' ממאי דאמרינן לעיל רבנן הוא דאצריך קיום אלא לזה י"ל כיון מן התורה לא חציף לזיופא וכיון שח"י יוצאה מת"י האשה והבעל לא זייף אותם דלא חציף אנן כולם יודעים ומעידין שבא מיד הבעל לידה והרי ראי' ברורה ואין העדים שבגט או שבשטר קנין מעידין אלא אנן כולם מעידין מפינו ולא מפי כתב וכ"כ כ' הר"ן לקמן פ' המגרש מיהו בשטרות שעיקרם לראי' לא נימא כן משום כיון דעיקור עדות דאורייתא מפיהם דוקא נמצא לא ניתן לכתוב ולא נדון ע"פ אותו שטר מדאוריי' אבל בגט ושטרי קנין דניתן לכתוב לחיזוק הקנין שוב מועיל נמי מן התורה לראי' לולי דרבנן הצריכו קיום:

וכתוב וכתוב בספר וחתום והעד עדים. רישא דקרא שדות בכסף יקנו ומיני' ילפינן בקידושין כ"ג ע"א קנין כסף דכתיב בכסף יקנו אבל שטר דקרא לראי' בעלמא ושוב יליף שטר מספר המקנה וצ"ל בהס"ד דלא ידעינן דקונין בשטר לא הו"מ לחדש קנין שטר מוכתב בספר וחתום די"ל הקנין בכסף והשטר לראי' אבל לבתר דנפקא קנין שטר מספר המקנה שוב מפרשי' האי קרא או בכסף יקנו או וכתוב בספר וחתום בקנין שטר וכן פי' רמב"ם בפי' המשנה התם בקידושין ע"ש. והנה הרשב"א הקשה אפירש"י כיון שכבר ידענו עצה טובה זו מירמי' מה הוסיף ר"ג. גם יש לי לדקדק מ"ט ירמי' נתן הכסף כדכתיב ואשקלה הכסף ולא קנה בכסף כלל אלא ואקח ספר המקנה בשטר הא דקנה. ומ"ט שוב כשאמר לו לכשיחזרו מן הגלות שדות בכסף יקנו או וכתב בספר וחתום או כסף או שטר. ולקושי' זו י"ל הא באתרא דכותבים שטרא לא קנו בכספא כלל משום דלא סמכא דעתי' שמא יכפור בו עד שיכתוב שטר. והנה כן היה בשעת חורבן כשקנה ירמי' השדה לא היה בהדור ההוא אמון בם ולא קנו אלא בשטרא ע"כ ואשקלה הכסף ולא קניתי אלא בספר המקנה כי אעפ"י שהמוכר בן חנמאל הי' מהימן מ"מ הכל תלוי במנהג המדינה ההוא דלא קנו אלא בשטרא אך הקב"ה אמר לירמי' לכשיחזרו מהגולה

יהיו צדיקים ואנשי אמונה ויקנו או בכסף או בשטר וא"ש. ולתרץ קושי' רשב"א נראה ירמי' שכתב שטרו שיהיה קיום עד אחר שבעים שנה ובין כך שוכחים העדים דעד שיתין שנין מדכרי דכירי טפי לא כדאיתא פ"ב דכתובות ע"כ היה עצה טובה לחתום עדים וכן כל כיוצא בזה בשטרות כאלו אמר הקב"ה וכתוב בספר והעד עדים. אבל שטרות העומדים רק לג' שני חזקה באלו לא היה עצה טובה ואתא ר"ג ותיקן גם באלו משום דילמא מייתו או אזלו למדינת הים. ובזה ניחא נמי דלא תיקשי אהך אוקימתא מברייתא מפורשת דאר"ג תקנה גדולה התקינו שיהיה מפרשין שמותיהן די"ל אעצה טובה דירמי' בשטרות העומדים לימים רבים שהיו רגילין לחתום עדים מעצת ירמי' ולא היה מפרשין שמותיהם והתקינו דור שקודם ר"ג שיהיו מפרשים שמותיהם ועל זה אמר תקנה גדולה התקינו ושוב אח"כ תיקן ר"ג בעצתו הטובה לחתום בכל השטרות וכנ"ל. עוד הקשה רשב"א כיון דכתיב וחתום היינו חתימת עדים למה כתב תו והעד עדים ע"כ נדחק וחתום היינו שטר מקושר ע"ש ודוחק כי בפ' ג"פ נאמר כן אקרא דירמי' הגלוי והחתום. אבל אהך קרא דדברי השי"ת לא דרשינן וחתום מקושר ועוד א"כ קושי' הש"ס דשמעתין הוא מסיפא והעד עדים ולא מרישא וכתוב בספר וחתום והש"ס לא מייתי אלא רישא. אך רש"י בירמי' פי' והעד עדים אהנפק אחר שחתמו העדים יעידו על חתימת ידים ויתקיימו בב"ד ע"ש. ועיין מ"ש מורי בהפלאה דקדושין כ"ג ע"א. ונראה לי כי אז שלא היו מפרשים שמותיהם בגט אז היה קיום דאורייתא דלא הוה שייך לא חציף לזיופא כיון שאין שמו נזכר כלל ולא היה כותב אלא אני עד ומה שנדפס בש"ס אני פלוני עד הוא טעות וצ"ל אני עד וא"א חציף וחציף וצריך הנפק דאורייתא ע"כ והעד עדים היינו הנפק:

ועברו על מ"ש בתורה השמר פן יהיה דבר עם לבבך בליעל. עיין כ"מ פ"ב מממרים שכ' עפ"י דרכו של הרמב"ם אין פרוזבל סייג לתורה אלא עיקור פרוזבול לעשירים שלא יפסידו ובוטי לעניים משום נעילת דלת ומשו"ה ב"ד גדול יכול לבטל. ונ"ל להסביר לפי מה שפסק רמב"ם בהל' שמיטי' כרבי דהשמטת כספים בזה"ז רבנן א"כ י"ל אין כאן העברה על דברי תורה במה שנמנעים להלות כי מהיכי תיתי יעשה מעותיו אנפרות להלות לזה ולבסוף ישמיטנה שביעית דרבנן. בשלמא בזמן התורה הרי הבטיח הקב"ה למען יברכך והמסופק בזה הרי הוא בליעל אבל בתקנת חז"ל איננו מובטח בלמען יברכך וכעין שכתב תוס' לקמן ד"ה ותיקון רבנן וכו' וכ"כ סמ"ע סי' ס"ז דאשמטה דאורייתא כתיב ועשת התבואה לשלש השנים ולא אדרבנן וה"נ דכוותי' אמנם כל זה לרבי דהשמטת כספים לאו דאורייתא אבל לרבנן דדאורייתא הוא א"כ איכא שפיר העברה דאורייתא ואין ב"ד גדול יכול לבטל. ועוד לפמ"ש ריטב"א במכות ג' ע"ב שהקשה מה

צריך בפרוזבול הא מצי להלותו ע"מ שלא תשמיטנו שביעית ותי' אה"נ אבל הוה כעין בועט במצות שביעית ועוד תשתכח תורת ז' לגמרי אבל השתא מתוך שהכל משכימים לב"ד לעשות פרוזבל איכא פומבי בדבר ע"ש נמצא הוה שפיר סייג לתורה וצריך לומר כל הך שקלא וטריא אי יכול לבטל או לא הכל לרבי דאע"ג דרבא מוקי מתני' נמי לרבנן מ"מ מודה הוא דלרבי א"ש כאביי אבל לרבנן לא הוה פרוז בולי ובוטי אלא סייג לתורה ממש. ונ"ל היינו דאמרינן בשמעתין מאי פרוזבל אר"ח פרוז בולי ובוטי. רבא שאל להני לעוזאי מאי פרוזבל א"ל פורסא דמילתא וצ"ע למאי מייתי הך דרבא ותו ע"כ היה יודעים דפרוז הוא לשון תקנה דהרי האי לעוזא לא פי' לו כלל מאי פורסא אע"כ יודעים היו ולא הוה קשי' להו אלא תוספת בל פרוזבל ועל זה לא השיב לו האי לעוזאי אלא י"ל ר"ח הוה ס"ל תוספת בל לרמוזי בולי ובוטי ולומר איננו סייג לתורה אלא תקנת עניים ועשירים כמ"ש כ"מ הנ"ל וכרבי. ורבא לטעמי' דמוקי נמי כרבנן ושאיל ללעוזי בעלי הלשון ואמר הגות הוא בלשונם להוסיף אותיות אלו ולומר פרוזבל אפורסי דמילתא אע"ג דבפרוזא לחודא הוה מ"מ אין לדרוש לשון הדיוט בתוספת בל וכן בכמה לשונות רגילין להוסיף אותיות יתירות על עיקר משמעות התיבה:

אמר אביי בשביעית בזה"ז ורבי הוא. ליכא למימר דלרבנן לית להו פרוזבול כי לא יחלוק אדם על פרוזבל אלא ס"ל מדאורייתא אינו משמט משל אחיך בידיך ומאי התקין דרש והתקין כדאמרינן כה"ג במנחות פרק א' בתקנתא דריב"ז ביום הנף ע"ש. אלא מתני' דתנן התקין הלל ולא תנן דרש והתקין רבי הוא אבל לעולם פרוזבל איתא נמי לרבנן ורבא מחדש אפי' לרבנן נמי י"ל פרוזבל לאו דאורייתא נהי מוסר שטרותיו ממש הוא דאורייתא אבל לכתוב פרוזבל ולא למסור שטרותיו ממש זהו לאו דאורייתא אלא מהפקר ב"ד והוא פלוגתת רש"י ותוס' במכות ג' ע"ב ע"ש. אמנם לכאורה היה נ"ל הא דמוסר שטרותיו לב"ד שיהיה אינו משמט מן התורה ויהיה נכלל בקרא של אחיך בידיך הכל הוא הואיל והפקר בית דין הפקר ויש כח בידם לנגוש שלא מן הדין דאל"ה לא הבנתי מאי אולמי' בשטרות שביד ב"ד מאשר הם ביד הדיוט:

בשתי שמטות. הרמב"ם מפרש כפי' רש"י ור"ת ומ"מ לענין חרישה וזריעה ס"ל דהוה דאורייתא ולכאורה קשה משמעתא קמייתא דמ"ק דמייתי תוס' דמשמע מהאי היקשא אימעט נמי חרישה וזריעה. וצ"ל במסקנא דמ"ק דתוס' שביעית בזה"ז לאו דאורייתא מדנאמרה הל"מ עשר נטיעות וערבה וניסוך המים בהדדי ש"מ להקש כי ליכא ניסוך ליכא מעשר נטיעות דתוספת א"כ ש"מ חרישה וזריעה בשביעית גופא דאורייתא:

בזמן שאתה משמט קרקע. לר"ת היינו יובל ונהג בבית שני וסיים תוס' להקשות זיל קרי בי רב שעלו מכל השבטים. ועיין רמב"ן שהאריך ומה שנלע"ד בודאי ירמי' לא החזיר אלא מעט מכל שבט כדי שימלוך יאשיהו על י"ב שבטים ואותן שהחזיר גלו לבבל וחזרו עם עזרא. אך זה תלי' בפלוגתא בפ' חלק ס"ל לר"ע אותן שבלחלח וחבר אין עתידין לחזור לעולם ונמצא לא נשאר מהם אלא אותן שהחזיר ירמי' ועלו בימי עזרא והוה כל יושבי' אבל אנן קיי"ל כר"א התם שעתידין לחזור במהרה בימינו נמצא אותן מעט שהחזיר ירמי' ושעלו בימי עזרא לא מיקרי כל יושביה וסוגי' דעירוכין כר' עקיבא דלא כהלכתא:

דף לו:

מנין שהפקר ב"ד הפקר וכו' קמאי אמרו דלמאן דמפיק מעזרא לא מוכח אלא שיהיה הפקר אבל שיהיה יכולת ביד חכמים להקנות לאידך לא ולמאן דמפיק מאלה הנחלות מוכח דיכולין להקנות ונפקא מיני' אי הוה קנין דאורייתא ממש עמ"ש בחידושי בתוס' ר"פ לולב הגזול. ונ"ל דדרשה מה אבות מנחילין לכל מי שירצו היינו למאי דקיי"ל כריב"ב ב"ב ק"ל ע"א אבל לרבנן התם גם האב אינו יכול להנחיל למי שירצה וא"כ פלוגתא דתנאי. ודשמעתין צ"ל לרבי דהשמטת כספים בזה"ז לאו דאורייתא ולא צריך לתקנת הלל הפקר ב"ד אלא לחכמים הראשונים שתקנו דמשמט שביעית ולזה סגי' בפסוק יחרם כל רכושו אבל אי ס"ל כרבנן והשמטת כספים דאוריי' והלל התקין שצריך לשלם ומוציאין ממון מידו ונותנים לאידך לזה לא סגי קרא דעזרא אלא קרא מקיש ראשים לאבות וק"ל:

לדרי' הא דתיקן או לדרי עלמא נמי תיקן. לכאורה י"ל לא לבטולי ע"י ביטול הטעם כפירש"י אלא עפ"י מ"ש רמב"ם רפ"ג מממרים כשב"ד הגדול מוציאין דין מן הפסוק או שום דרשה לזה כל ב"ד אחר יכול לחלוק אהך דרשא דוקא תקנה גדר וסייג צריך ב"ד הגדול וכשהוא סייג לתורה אפי' ב"ד הגדול אינו יכול לבטל לרמב"ם אבל מה שתלוי בדרשה וסברא בזה ב"ד שאחריהם יכול לחלוק על הקדמונים ואומר אי הלל ס"ל כרבי ונוכל לומר שלא עשה סייג לתורה כלל רק תקנה לבולי ובוטי ולא תיקן אלא לדורו כי מה צריך לתקן לדורי דורות במה שאינו אלא לתיקון העולם במו"מ ונעילת דלת ולפ"ז אפשר לומר אלו הוה ס"ל כרבנן לא הוה מתקן לעקור שביעית דאורייתא רק ס"ל כרבי וא"כ אם יבוא ב"ד אחר אפי' קטן ויהיה נראה להם לדרוש כרבנן דרבי ושיהיה שביעית דאורייתא שוב ממילא יתבטל פרוזבל אך אי לדרי עלמא נמי תיקן היינו משום דס"ל

דהוה סייג לתורה וכרבנן ס"ל דשביעית דאורייתא וא"כ השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך נמי דאורייתא ומשו"ה תיקן לדרי עלמא וא"כ אין ב"ד יכול לבטל מטעם דרשה דקרא אלא שרוצים לבטל תקנתו ולזה צריך ב"ד גדול וזה דלא כרמב"ם דס"ל מה שהוא לסייג אפי' ב"ד גדול אינו יכול לבטל:

נפקא מינה לבטולי'. פירש"י אפי' כתב פרוזבל משמט. אבל למ"ש תוס' דפרוזבל הוא דאורייתא ורק הלל פרסם הדבר צ"ל לבטולי' שיהיה הב"ד מונעים עצמם ולא ימצאו עצמן לכך כמ"ש הרחק ממיאונין ונפקא מינה לדינא מי שטוען פרוזבל הי' לו ואבד אינו נאמן דלא שייך לומר לא שביק התירא ואכיל איסורא כיון דלא בנקל ימצא ב"ד שמזדקקין לכך:

אי אמרת לדרי' תיקן מבטלינן לי'. כבר כתבתי דשמעתין לרבי אזלה. ועוד לרבנן ע"כ מטעם הפקר ב"ד תיקן וכיון שלא הפקיר אלא לדרי' א"כ בדור אחר לא הפקיר וממילא בטיל אם לא יבואו ב"ד אחר ויפקירו ומה צורך לבטולי':

אא"כ גדול המנו בחכמה ובמנין. שיטת ומסקנת תוס' פ' אין מעמידין והיא שיטת הראב"ד כס"ד דתוס' דשמעתין כל שנתפשט ויכולין לעמוד אפי' גדול א"י לבטל אבל בחדא מיני' בעי' ב"ד קטן אבל בקטן מיהת סגי ונדחקו שם תוס' במאי דאמרינן התם אי איכא גוי כלו אין ואי לא לא ר"ל לא בעי גדול. ואין הלשון משמע כן אלא אי לא לא חל התקנה כלל וגם הסברא נותן דלא עדיפי ב"ד מתורה עצמה אשר לא ציותה ולא הזהירה ממה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בו דרכיה דרכי נועם כתיב. אמנם תוס' דשמעתין ס"ל כל שלא מסרו נפשם בחרבם יכולין גדולים לבטל ומה שלא נתפשט אפי' עמדו בחרבם מ"מ הרי לא הצליחו במלחמתם שהרי לא נתפשט ע"כ סגי בקטן ומה שאינו יכולין לעמוד אינו חל כלל וא"ש אי איכא גוי כלו אין אי לא לא פי' לא חל כלל ולא בעי ביטול. וצ"ל שמן כדגזרו עלי' אז היה רוב הצבור יכולין לעמוד כי היה אז לישראל רוב זיתים ושמן של ישראל מצוי וחל הגזירה אלא שלא נתפשטה ברוב ישראל ושוב בימי ר"י הנשיא לא היה שמן של ישראל מצוי ולא היה רוב הצבור יכולין לעמוד לכן לא הו"מ לתקן גזירה הישנה ועמד וביטלה כיון דלא נתפשטה ברוב ישראל. שוב מסקו תוס' דאם לא גזרו מתחילה אלא במקום ידוע ושם נתפשטה הוה כמו נתפשט וצריך גדול. כתבו כן לתרץ הך דמגילה דמשמע דהוה בעי גדול לבטל אע"פ שיום י"ד לא נתפשט במוקפין ויום ט"ו לא נתפשט לפרזים ומ"מ הוה בעי גדול ע"ז כתבו כיון דמתחלה כך תקנו ושם נתפשטה ה"ל כרוב ציבור. ודעת הרמב"ם כל שהוא לסייג אפי' גדול אינו יכול לבטל וכבר כתבתי שכתב כ"מ דהא דפרוזבל לא הוה סייג לתורה כ"א לבולי ובוטי ועוד כתב

מגלה נמי לא הוה סייג לתורה. ולפע"ד כבר כתבתי בכמה מקומות כי לעשות זכר לנס דאורייתא הוא מק"ו מעבדות לחירות אמרינן שירה ממות לחיים לא כ"ש. אך איזה זכר יעשו הוא ביד חכמים והם אמרו לקרות מגלה ולעשות משתה שמחה ויו"ט וכדומה והכל מדרבנן סייג לגוף מ"ע שהיא דאורייתא מק"ו הנ"ל. ומזה גופא הוציא הרמב"ם דינו מדכ' מרדכי ואסתר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם אע"ג דארז"ל ברוה"ק נאמר זה להבטחה שלא יארע לעולם דבר שיתבטל יו"ט של פורים מ"מ לדינא לא הי' לו לכתוב כי אם בימי המשיח יעמיד ב"ד דגדולים ממרדכי וב"ד וימנו לבטל הפורים מי ימחה בידם ואיך החליט ימי הפורים לא יעברו ואע"כ כיון שהוא סייג לתורה אין ב"ד גדול יכול לבטל. אך כל זה לבטל כל הסייג. ולהעביר ימי הפורים מתוך היהודים זה א"א בשום אופן. אך אם יעמידו הסיג במקומו אך על אופן אחר כגון הם תיקנו פורים בימי מנוחה וב"ד אחר יאמרו הכפרים יקראו בימי מלחמה י"א י"ב י"ג אין זה עקירה אלא שינוי זה יכול ב"ד גדול לבטל משו"ה פריך ריש מגילה הא אין ב"ד וכו' הא גדול יכול לבטל וק"ל. וכעין זה י"ל תוס' מגילה ה' ע"ב סוף ד"ה ובקר וכו' ובגליון שם נדחק ע"ש:

דאלימי לאפקועי ממונא. כתב תוס' ר"ת אומר לא בעי' כר' אמי ור"א אלא חשוב שבדורו שוב מייתי מתני' פרוזבל המוקדם וכו' ומייתי נמי פי' הירושלמי אמתני'. ובתומים סי' ס"ז כתב המשך לדברי תוס' לחדד התלמידים והאמת אתו שאינו אלא לחדוד וכיון שנותן רשות אומר הנלע"ד יותר נכון כי רמב"ם בפי' משנה פי' דשביעית פירש פרוזבול המוקדם שנכתב קודם ההלואות הוא כשר אבל שנכתב מאוחר להלאות פסול שמכיון שהלוה חל עליו מצות שביעית ותו לא פקע ע"י פרוזבל ובתוספתא וירושלמי לא פי' כן וכתב שהוא ט"ס שם. אמנם בחיבורו חזר בו וכתב לחם שמים דבריו תמוהים איך יכתוב וימסור שטרותיו שאינם בעולם. וצלע"ג דמי יימר שילוה אדם ממנו ושאם ילוה שמא יפרע לו קודם שביעית וה"ל מסירת הני שטרות דבר שלא בא לעולם ואסמכתא דאי ילוה וכל דאי אסמכתא הוא ובעי ב"ד חשוב וא"כ אמאי שקיל וטרי בשמעתין אי בעי ב"ד חשוב פשיטא דבעי ב"ד חשוב. וצריך לומר משום אסמכתא ודבר שלא בא לעולם הוה סגי בב"ד חשוב כל דהוא אבל משום אפקעתא דשביעית בעי ב"ד כר"א ור"א כצ"ל לדעת הרמב"ם בפי' המשנה ומשו"ה כתב תוס' ר"ת ס"ל בכל ב"ד חשוב סגי דפרוזבל המוקדם אין פירושו כהרמב"ם אלא כהירושלמי וממילא אין כאן אסמכתא ולא דבר שלא בא לעולם וסגי בב"ד חשוב כל דהוא:

נרדי נתן ריחו ולא כתיב הסריח. כ' תוס' דר"ל עזב ואני אומר יפה דקדקו חז"ל. גם לשון חביבותי' גבן משמע אצלינו נשאר חקוק בלבנו אהבת ה' ולא חביבותי' גבי הקב"ה זה פשוט. והנה ישראל לא כפרו בהי"ת ח"ו ולא בקשו אלא אמצעי בינם לבין הקב"ה וחשבו משה הוא האמצעי וזה משה האיש לא ידענו מה הי' לו ע"כ עשו משה אחר היינו העגל צורת שור שבמרכבה. וע"פ שכל אנושי יפה עשו כי אין לשער ולהבין איך אפשר שקדוש עליון ית"ש ישכון בתוכינו כדכתיב ושכנתי בתוכם ע"כ עשו עגל וחטא גדול חטאו כי אין לילך אחר שכל האנושי ולהניח הקבלה מה ששמעו ולמדו ע"כ הי' החטא במה שנרדי נתן ריחו ששכלי המכונה נרד נתן ריח של עצמו והלואי עזב ריחו והי' סומך על הקבלה אבל לא עשה כן אלא נתן ריחו של עצמו וזה חטא והל"ל הסריח לשון מגונה דליצנותא דע"ז שרי ומצוה איכא כדיליף מקרא ספ"ב דמגלה אלא רמז לנו עדיין חביבות ה' גבן ולא עבדו ע"ז ממש להכחיש ה' ולומר לא הוא חלילה אלא חביבות ה' גבי ישראל ע"ד שאמרו וי"ו דהעלוך וק"ל:

ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. יל"ד בהאי קרא כן יאבדו כל אויביך ה' בלשון נוכח אויביך ואוהביו כצאת השמש בלשון נסתר ולא אמר ואוהביך כצאת השמש. י"ל רמז למה שאחז"ל טוב כעס משחוק טוב כעס שכועס הקב"ה על הצדיקים בעה"ז משחוק שמשחק עם הרשעים בעוה"ז. והיינו אויביך לנוכח כאלו הקב"ה קרוב אליהם לעשות רצונם וחפצם בפנים שוחקות ועי"ז יאבדו ואוהביו שהם במסתיר פנים תכליתם יהי' כצאת השמש בגבורתו. ונאמר לי בשם תלמידי מוה' ברוך באיי זצ"ל יען אין אנו מתפללין על מפלתן של רשעים שיראו בשמחת צדיקים ויבושו ויכלמו כמבואר בשבת ס"פ השואל ומשו"ה כן יאבדו וכן יהי' אבידת האויבים לא אבידה ממש אלא אבידתם יהי' במה שיראו אוהבי ה' כצאת השמש בגבורתו ודפח"ח ושפתותיו דובבות:

מאי פרוזבל. כבר כתבתי לעיל ריש שמעתין במאי פליג רב חסדא דאמר בולי ובוטי עם רבא דשאיל ללועזא ע"ש:

דף לז.

יתומים אין צריכין פרוזבל. מייתי רמב"ן בשם ספרי דהיורש אפי' גדול אין צריך פרוזבל דכתיב משה ידו ולא של אביו. וכתב דהלוקח שטר חוב של חברו לא שייך זה דשיעבוד בגוף לא רק שיעבוד נכסיו דערבאין וכיון דגוף הלה נפטר ע"י שמטה גם נכסיו פטורין משא"כ ביורש שגופו של לוה משועבד להיורש ושביעית אינו משמט כיון שאינו משה ידו של יורש ויתומים דשמעתין אינו מה שירשו מאביהם כפירש"י אלא של היתומים

ע"ש ובר"ן ולפ"ז צ"ל בח"כ שבזמנינו שמדינא משועבד לכל דאתי' מחמתי' לישראלים ולגוים וכמ"ש זה כבר בתומים סי' ס"ט סק"ה וגופו משועבד גם לכל אומות העולם. א"כ לא שייך בו דין שמיטה אפי' לא מסרו ליד נכרי והיתר זה צ"ל יותר נכון מכל מה שנאמר אך בשטרות העשויים בדין ישראל ואינם בדין ח"כ בזה עדיין יש לדון ויבואר לפנינו אי"ה:

דמונח אסיכי. עיין בפי' הרא"ש דפ"י דשביעית אמתני' דכוורת דבורים דפליגי ר"א ורבנן והוקשה להרא"ש תיפוק ליה משום מקומו ותי' שהניח הכוורת בלא רשות בקרקע של חברו ע"ש. וצ"ל הא דמשני הכא שהניח העציץ בקרקע שלא ברשות בעל הקרקע דז"א דא"כ יונק מקרקע גזולה ואין היניקה שלו ע"כ צ"ל . אלא אכתי קשה דע"כ צ"ל דסיכי עומדין בקרקע שלא בהשאלת הבעלים א"כ הדר יונק העציץ מקרקע גזולה. ועיין רמב"ן ורשב"א. ולע"ד נהי הרשב"א הוכיח ממס' קדושין דקרקע כל שהוא אפילו מלא מחט כותבין עליו פרוזבל וקונין אגבו נכסים שאין להם אחריות מ"מ היינו אם הקרקע שלו ממש אבל בקרקע שאולה נהי שאלה הוה כשלו מ"מ דבר חשוב קצת בעי' והיינו קלח של כרוב דוקא ולא מלא מחט ומקום סיכי הוה פחות מקלח של כרוב. א"נ י"ל אפילו קרקע שלו נמי בעי' קלח של כרוב והתם בקידושין למאי דבעי' ציבורין דוקא א"כ אפי' מלא מחט חשוב לקנות אגבו מרגליות המונח בתוכו על גב מחט. אבל למאי דקיי"ל לא בעי' צבורין א"כ בתורת אגב קונה אפי' אינו על גבו ממילא דמלא מחט לא חשוב אלא כקלח של כרוב. א"כ י"ל הקרקע של סיכי נמי מושאל לו והעציץ יונק ברשות ואך מקום סיכי לא הוה כקלח של כרוב עיין וק"ל:

אבל שטר שיש בו אחריות נכסים אינו משמט. כתב תוס' היינו שכתב בו אחריות מפורש. וכתב תוי"ט מדקיי"ל אחריות ט"ס והוא עביד מילתא יתירתא ופירש אחריות להדיא ע"כ נעשה כגבוי ממש ואינו משמט. והיינו דקאמר ר' יוחנן מפני שאנו מדמין בישוב ברייתא אמתני' דמאנס ומפתה ולומר דברייתא מיירי במפורש אחריות הוה כגבוי טפי לא נעשה מעשה דדילמא ברייתא ב"ש היא ואפי' בסתם הוה כגבוי. ומתני' דאונס ומפתה ב"ה היא ואפי' במפורש לא הוה כגבוי. ועיין תומים סי' ס"ז סק"ב אמר דר' יוחנן ס"ל שביעית בזה"ז דאורייתא משו"ה לא רצה לעשות מעשה על דמיונו. אבל אנן קיי"ל שביעית בזה"ז דרבנן א"כ שטר שיש בו אחריות אינו משמט ע"ש ונכון הוא בשטר שמפורש בו אחריות אבל רוב שטרות אין מפורש בו ועדיין לא הועיל כלום. ומיהו בח"כ העשוי כדינא דמלכותא כבר כתבתי לעיל היתר אבל בשטרות שאינם עשוין כדינא דמלכותא וגם לא מפורש אחריות נכסים יבואר לקמן בסמוך אי"ה:

סיים לו שדה. הרמב"ם פסק כן אע"ג דפסק בגט אפי' יש בו אחריות משמט מ"מ ב אינו משמט. והקשו עליו מ"ש ממשכנתא באתרא דמסלקי ונלענ"ד משכנתא גרע דלא נחית אדעתא דאתיא אלא לאכול הפירות בפרעון והוה מלוה טפי מסיים שדה דנחית אדעתא בגוף הקרקע ולא לפירותי' וכך הטעים בתומים סק"ח ע"ש. והנה בתוס' סוטה כ"ה ע"ב כתבו דבשטר שאין בו ספק ולא הכחשה לכ"ע כגבוי דמי וכתב תומים הנ"ל דע"כ לענין שמיטה לא אמרינן הכי דאל"כ למאי דקיי"ל שיעבודא דאורייתא היכי משכחת שמיטה. ביאור לדבריו דהרי מן התורה אפי' מע"פ וכתיבת יד הכל משועבד והוה כגבוי ולא משכחת שמיטה ועוד מאי שייך השמר פן יהי' דבר עם לבבך בליעל והרי אין שביעית משמטת אא"כ אין לו קרקע וזה לא שכיח דהרי משו"ה לא התקין הלל שפרוזבל בלא קרקע וא"כ קשה אע"כ צ"ל מ"מ כיון שאלו הי' רוצה הי' ואז לא הוה כגבוי קרינן בי' לא יגוש ע"ש. ולכאורה י"ל בודאי ר' יוחנן דס"ל ז' בזה"ז נמי דאורייתא צריך לדחוק כנ"ל אבל למאי דקיי"ל כרבנן י"ל בזמן שהיובל נוהג שאין הגבי' אלא לאכילת פירות עד היובל ובתוך הזמן נמי יכול לגאול ולא עדיף ממשכנתא באתרא דמסלקי ונהי אי גבהו בחובו שוב אין שביעית משמט כיון דבתורת פרעון נחית לי' הוה כמשכנו מטלטלין שלא בשעת הלואה דודאי אין שביעית משמטת אבל כל זמן שלא גבאו לא שייך כגבוי דמי כיון דגבונא נמי אינו אלא לאכול פירות נמצא כל זמן שנהג היובל והוה שביעית דאורייתא לק"מ איך שייך שמטה הא כגבוי דמי דלק"מ כנ"ל כיון שאינו אלא לאכילת פירות. ומשבטל היובל והוה ז' מדרבנן נמי לק"מ נימא אה"נ לא צריך ז' בשטר שיש בו אחריות משום דכגבוי דמי אלא בכתיבת יד ומע"פ ושטר שמפורש בלא אחריות ועל אלו תיקן הלל פרוזבל נמצא בזמנינו דאיכא דינא דמלכותא אח"כ שיהי' משועבד לכל דאתי מחמתי' לישראלים ולגוים והשטרות אחריות ט"ס וה"ל כגבוי וממילא אין כאן ז' אלא במלוה ע"פ וזה לא שכיח:

בשלמא מוסר שטרותיו לב"ד דתפסי להו ב"ד. פירש"י הפקר ב"ד הפקר. וצ"ל אע"ג דאביי לית ליה לעיל הכי מ"מ קאמר בשלמא מוסר שטרותיו איכא למימר האי קרא אתי לחדש לן הפקר ב"ד אבל מלוה על משכון מ"ט ומנ"ל לאוקמי קרא בהכי ומסקי' דקני לי' מדר' יצחק ושפיר מוקמי' קרא למלוה על המשכון וממילא שוב אין לנו קרא למוסר שטרותיו דמנ"ל לחדש הפקר ב"ד מיהו היינו לאביי אבל למאי דקיי"ל הפקר ב"ד מקראי דעזרא ודיהושע א"כ מוסר שטרותיו ומלוה על משכון שקולים הם ויבואו שניהם. ויותר נ"ל אביי נמי לא יחלוק על מקרא מפורש יחרם כל רכושו אלא דהוה ס"ל היינו ב"ד יושבי לשכת הגזית דזקן ממרא נהרג על ידם כ"ש דיוחרם כל רכושו אבל שארי ב"ד לא.

ולפ"ז מודה אביי כי תיקן הלל בזמן שבהמ"ק קיים דמטעם הפקר ב"ד תיקן אך אחר שגלו סנהדרין אז הי' צריכין לומר ס"ל כרבי דשביעית בזה"ז לאו דאורייתא:

דף לז:

דכתיב וזה דבר השמיטה. פירש"י צריך שיאמר משמט אני. פי' דהוה ס"ד כיון שאינו נוגשו וזה משלם מעצמו בלי תביעה מותר לקבל ממנו קמ"ל דבר שצריך שיאמר משמט אני. והר"ש בפי' המשנה מוסיף עוד מוזה דבר השמיטה נפקי דסגי בפ"א ושוב מותר לקבלו ממנו ואפשר גם רש"י ס"ל כן רק לא פי' כן משום דרצה לפרש לפי אבא בר מרתא דלא אמר הכי היינו משום לא דריש אלא דבר ולא וזה והוה סד"א דאם יאמר אעפ"כ יהיה רבה צריך לחזור ולומר משמט אני עד עולם וצ"ל הא דתנן המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו היינו שגורם שחברו יקיים מ"ע לומר משמט אני אבל לא שיחזיר לו ממש כך צ"ל דעתו של אבא בר מרתא. וע"ש במתני' דריש כן בוזה דבר הרוצח שצריך שיאמר פ"א רוצח אני. ומייתי ר"ש בתוספתא ת"ח שמכבדין אותו אדעתא דגריס תרין מכילתין צריך להודיע לא למדתי אלא א' וצריך לומר דס"ל לתוספתא לאו דוקא רוצח אלא כל אדם צריך לומר איני כדאי ועיקור קרא ברוצח לאו משום דרשא דדבר דהרי כל אדם נמי אלא משום מיעוטא דוזה שאפי' רוצח אינו צריך לסרב אלא פ"א ושוב מקבל ואמנם לרבה בר מרתא דהוה ס"ל שאין רבה רשאי לקבל ממנו ולא דריש מיעוטא דוזה א"כ ברוצח נמי עיקור דרשא דקרא לומר שיאמר רוצח אני וא"כ משמע ת"ח אין צריך לומר טעיתם בי ואני איני כדאי ע"כ אמר לו רבה לא הוה דעתא בהאי צורבא מרבנן מעיקרא. להודיע שאינו כמו שחושבים שהוא ת"ח גדול:

ותלי לי' נמי עד דאמר הכי. מפירש"י משמע היינו אח"כ שכבר אמר אעפ"כ רוצה לחזור בו תלינן לי' וכופין אותו לקיים דבורו אע"ג בעלמא אם אמר לו ליתן לו מתנה מרובה יכול לחזור בו הכא דמתנה מכח הלואה אתי' תלינן וכופין לקיים דבורו. אך הערוך פי' תלינן לי' קודם שיאמר אעפ"כ תלי' ביד ופניו לרמז שיבין לומר כן ולדינא אפשר שניהם אמת תחלה מרמזין לו שיאמר כן ושוב משאמר אעפ"כ כופין לקיים מוצא שפתיו:

ואיידי דאיירי במילי דשביעית אסיק לכל מילי דפ"י בשביעית מתני' הקפת חנות ושכר שכיר והשוחט הפרה וחילקה בר"ה. ויען עיקור זה בש"ס דילן במס' שבת ר"פ השואל ע"כ נכתב מה שחנני השי"ת בסוגיא דהתם דשייך לדכאן:

רפכ"ג דמס' שבת שואל אדם מחברו וכו' וכן אשה מחברתה ככרות וכו' לולי דמסתפינא ה"א מאריכות לשון שואל מחברו ואשה מחברתה ולא אמר בקיצור לא יאמר אדם בשבת

ויו"ט הלויני אלא השאליני אלא ש"מ בחברו וחברתה דרגילין להלות לשלשים יום ואתי למכתב אבל שאלה רגילין להחזיר מיד לא אתי למיכתב אבל החנוני הרגיל יש בו סדרים אחרים וכאשר יבואר אי"ה לקמן לענין שמיטה בהא לא תיקנו רבנן מידי. ולפ"ז הא דפריך מהשוחט הפרה אדר' יוסף ולא בעי לאוקמי דהשוחט הי' חנוני הרגיל דלית בי' משום הלואת יו"ט י"ל דקשי לי' לש"ס דילן קושית הירושלמי אי מיירי בחנוני א"כ הא הקפת החנות אינו משמט ודחיקא לש"ס לאוקמי כרבי יהודה ובהקפה שני' ע"כ פריך אדר' יוסף ומיושב פסק הרמב"ם דפסק להאי דפרה ולא פסק כר' יהודה וקשה עליו קושי' הירושלמי. וכ' כ"מ בשם מגדל עוז מדלא מוקי ש"ס בשמעתין מתני' דפרה אתי' כר"י ש"מ דלא כהירושלמי. ובגדולי תרומה שער מ"ה צווח על זה מה מועיל תי' הא מני ר' יהודה לפלוגתא דרבה ורב יוסף בהלואת יו"ט ולהנ"ל ניחא דה"ל לשנוי דמיירי בחנוני וכר' יהודה ולא שייך בחנוני הלואת יו"ט ומדלא משני הכי ש"מ לא בעי לאוקמי בחנוני אע"כ יש לש"ס דילן שום תי' אחר אקושי' הירושלמי היינו דלא מיירי בחנוני כלל ומיושב פסק הרמב"ם אלא דמסתפינא להחליט כן מדלא מצינו בשום א' מהפוסקים ראשונים ואחרונים דנחית לחלק בהלואת יו"ט בין חנוני לחברו. ועכצ"ל ס"ל חברו וחברתה דמתני' לרבותא נקיט לא מיבעי חנוני דודאי יכתוב כדרגיל בש"ס חנוני על פנקסו הפנקס פתוח והיד כותבת וחנוני מקיף פשיטא דאיכא למיגזר אלא אפילו חברו שאין רגילים לכתוב מה שחברים מלוים ושואלים לפי שעה אפ"ה גזרינן וליתא להנ"ל ומ"מ כתבתיו כי מלאכת שמים הוא:

ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו. עיין מג"א סי' ש"ו סקט"ו בד"ה מקח וממכר וכו' כתב בשם הריטב"א פ"ק דכתובות אתפסוה מטלטלין אכתובתה. וז"ל דהוה כקונה קנין בשבת דאפילו לדבר מצוה אסור וכו' דהכא אינו משכון גמור אלא שיסמוך דעתו עליו וה"ל כההיא דשואל כדו יין ומניח טליתו עליו עכ"ל הריטב"א וכתב עליו מג"א וז"ל משמע אפי' משכון אסור ליתן לדבר חול וכן משמע בילקוט פ' בהעלותך דחשיב נותן משכון ולוקח בהדי דברים דפסח דחי שבת משמע לדבר חול אסור עכ"ל. ויש להקשות כיון דמסיק מילקוט דמצות פסח דוחה א"כ מאי דוחקי' דריטב"א דמניח טליתו אינו אלא לאסמכתא דעתו בעלמא לימא מצות שמחת יו"ט דוחה וכמ"ש הר"ן בכתובות באמת. ועוד קשה בהיפוך מה צורך בילקוט לומר משום דחיית פסח תיפוק לי' דלא הוה אלא סמיכת דעת בעלמא. ולזה י"ל דודאי משנתינו מניח טליתו זה הלשון מורה שאיננו תופס המשכון להיות בטוח על חובו אלא מפני שהוא יו"ט רוצה לזכרון דברים אבל באמת אינו מאמינו וגם בחול לא הי' מאמינו בלי משכון זה אסור ליקח ביו"ט.

אך בילקוט מיירי במי שאינו בטוח ונוטל המשכון בתורת משכון ממש ולזה קרי לי' משכון ולא מניח טליתו אלא משכון ממש וקאמר בילקוט דמצות פסח דחי זה האיסור לאותו מאן דאמר ע"ש. ולקושי' השני' י"ל ס"ל להריטב"א נהי דבשמעתין משוינן עונג שבת לשמחת יו"ט דהרי רבה אומר דאתי לאימנועי משמחת יו"ט ופריך עליו ממשנתינו דבשבת איירי ש"מ גם משום אתי לאמנועי מעונג שבת לא אסרו לתבוע ולא גזרו שמא יכתוב. אבל י"ל היינו דלכתחלה לא גזרו גזירה שתתבטל על ידה עונג שבת אבל הנחת משכון דאסור מכבר משום מקח וממכר ורק נימא אתי עשה דשמחת יו"ט ודחי לאיסורא י"ל שמחת יו"ט דהתירה תורה כל מלאכת משום אוכל נפש ה"נ אתי שמחת יו"ט ודחי איסור דרבנן דמשכון אבל עונג שבת דלא התירה התורה שום מלאכה בשבת משום עונג שבת גם חכמים לא התירו וכן בילקוט פסח גופא דדחי שבת ה"נ דחי קנייתו ע"י משכון אבל למיתפס מטלטלי אכתובה דליכא שום מצוה דדחי שבת ע"כ גם התפסת משכון לא דחי שבת אי לאו דהוה רק סמיכת דעת בעלמא ומייתי ראיה ממניח טליתו דמשנתנו דבשבת איירי ועונג שבת לא דחי איסור דרבנן אי לאו דהוה רק סמיכת דעת בעלמא וא"ש:

ובזה ניחא בריוח דפריך ש"ס אי אמרת ניתנה ליתבע אמאי מניח טליתו. וצ"ע וכי לא ראה במתני' אם אינו מאמינו ומשו"ה מניח טליתו ולעולם ניתנה ליתבע ולהנ"ל ניחא ידע בודאי דא"א שלא יהי' איש בטוח וצריך למשכון דא"כ אסור ביו"ט ליקח משכון וע"כ בטוח הוא רק אינו מאמינו מפני דלא ניתן לתבוע ומשני משום דלא בעי למיזל בדינא ודיינא כיון דאסור לכתוב על פנקסו ביו"ט ע"כ אינו מאמינו וצריך טליתו לסמיכת דעת. והר"ש פ"י דשביעית אמתני' דהשוחט את הפרה מייתי ירושלמי דלבתר דמוקי הך מתני' כר' יהודה פריך וכי מותר לתבוע בר"ה ומשני כיון שראוי להאמינו ראוי לתבעו וכו' ע"ש. והר"ש גופא לא עלתה בידו פירוש הירושלמי ולהנ"ל י"ל כך דהרי טעמא דר' יהודה משום דדרך החנוני להקיף עד שיקח פעם אחרת ואז משלם הקפה הראשונה ואם אינו משלם מאז נעשה הראשונה זקיפת מלוה וס"ל להירושלמי הך דהפרה מיירי בהקפה שני' ונעשית הראשונה מלוה ומשמטת ועל זה הוקשה להירושלמי וכי אפשר לתבוע בר"ה פי' כשלוקח חלק פרה פעם שני' וכי הי' יכול לתבוע לשלם לו הראשונה ביו"ט וכיון שלא פי' אפשר א"כ לא נזקף הראשונה במלוה. ואמנם לזה הי' יכול לתרץ עכ"פ ה"ל לתבוע להניח לו משכון אך הלא ביו"ט גם משכון אסור וא"כ קשה מנ"ל שזקפו במלוה וע"ז תי' הירושלמי כיון שראוי להאמינו הי' הרי אנו רואין שזה הקונה בטוח לו ומאמינו שהרי היקף לו פעם הראשונה וגם עתה מקיף לו עוד והרי קמן דמאמינו וא"כ

אין המשכון אלא לסמיכת דעת והי' ראוי לתובעו פי' טליתו שיניח ולא תובעו ע"כ נעשה הראשון זקיפת מלוה ומשמט. ועיין מ"ש בזה תומים סי' ס"ז ס"ק ט"ז והנלע"ד כתבתי. וזה מיושב מה שקשה להריטב"א הנ"ל דמניח טליתו אינו משכון אלא לזכרון דברים ולהרמב"ם משכון לזכרון דברים בעלמא משמט ועיין ס"פ כל הנשבעין וא"כ מאי פריך מהשוחט הפרה וחילקה בר"ה דלמא התם מיירי בהניח טליתו לסמוך ולא למשכון גמור כביו"ט. נמצא שביעית משמטתו ומ"מ ניתן ליתבע כדתנן במתני' ולהנ"ל ניחא תיקשי קושי' ירושלמי הא ה"ל הקפת החנוני ואין לומר דכבר הקיף קודם לזה ור' יהודה היא ומדלא תבע משכון ש"מ זקוף הראשון במלוה ז"א דהאמרת דמיירי בהניח טליתו אע"כ לא הניח וא"כ לא קשה ארב יוסף. אמנם לפי מ"ש דרמב"ם לא ס"ל כהירושלמי בש"ס דילן לא ס"ל הכי א"כ הדרא קושי' לדוכתא מאי פריך ש"ס דילמא שהניח טליתו לזכרון דברים. וי"ל לפמ"ש לעיל דריטב"א לא קאמר אלא בשבת דעונג שבת לא דחי איסור דרבנן אבל שוחט הפרה ביו"ט מיירי ואי הניח טליתו הרי זה יתפסנו למשכון גמור שלא ישמטנו שביעית ומשום מצות שמחת יו"ט דחי איסור לקיחת משכון ועוד יטלנו ממ"נ אי היום יו"ט לא יהיה אלא לזכרון דברים ואי היום חול וישמטנו שביעית יהי' משכון גמור וא"כ אמאי שביעית משמטתו אע"כ לא מיירי בהניח טליתו ושפיר פריך. ואין רחוק לומר הא דרב אוי' שקיל משכנא מיירי בר"ה שהי' ירא שמא יתעבר ושקיל משכנא ממש ע"ד הנ"ל לא הנחת טלית אלא משכנו גמור רבה בר עולא לא בעי למישקל משכונא להדי' משום זלזול יו"ט אלא שקיל משכונא דרך הערמה ולעולם תרווייהו בר"ה שהיה ירא שמא תתעבר ולפ"ז לא מוכח כלל דתפיסא מהני בהלואת יו"ט דלא מיירי מערים ערומי אחר יו"ט אלא בר"ה עצמו:

אתמר הלואת יו"ט. בש"ג פ' משילין ומייתי לי' ש"ך ח"מ סי' ר"ח הקשה הא אסור לומר הלויני וא"כ הלואת יו"ט ה"ל אמר רחמנא לא תעביד ואי עביד לא מהני ע"ש. הנה בודאי אין כוונתו דפליגי דוקא בלשון הלויני אבל בהשאילני מודה ר"י דא"כ מאי פריך מהשוחט הפרה התם בהשאילני וכן מאי פריך לרבה ממשנתינו הא בהשאילני מיירי ולר' יוסף נמי תיקשי אע"כ גם בהשאילני פליגי מדאמר רבה אתי לאימנועי משמחת יו"ט ואי ס"ד בהשאילני מודה ר"י דניתן ליתבע א"כ לא נמנע משמחת יו"ט דיאמר השאילני אע"כ גם בהשאילני פליגי. אלא ס"ל לש"ג מדנקט לשון הלואת יו"ט ש"מ לרבותא דכח דהיתרא נקיט הרי דלרבה אפי' בהלויני ניתן ליתבע וקשה הא ס"ל אי עביד לא מהני. והש"ך סי' כ"ח הנ"ל תמה מה בכך דלא מהני מ"מ ה"ל גזל ע"ש. ולא נ"ל דמאי שייך גזל כיון שברצונו נותנו לו לאכול. עכנ"ל דס"ל לש"ג דאי עביד לא מהני דיבור הלויני

וכאלו לא אמר מידי והאכילו מה שקנה ממנו. וס"ל מי שהאכיל לחברו ולא הזכיר דבר ה"ל מתנה ולא שייך ניתן ליתבע ומשו"ה הוקשה לו אמנם בתה"ד ופסקו רמ"א בח"מ ססי' רמ"ו באומר בא ואכול עמי צריך לשלם לו והש"ך הקשה על זה מדור בחצרי שאינו צריך לשלם. ובתשו' מהרי"ט חלק א"ע סי' כ"א הקשה על זה ממ"ש תוס' בחולין קל"א באכילה לא משתרשי לי' דא"ל אי לא האכלתני הייתי מתענה ע"ש. מ"מ לדעת התה"ד והרמ"א הנ"ל לק"מ:

השוחט את הפרה. בירושלמי פריך מהקפת החנות. ולכאורה לפמ"ש דהקפת החנות מימעט מדכתיב משה ידו ועיין תוס' ריש פרק אע"פ ד"ה ולשביעית. א"כ י"ל ע"כ לא אימעט אלא מלומר משמט אני דאם יפרע מעצמו אינו צריך לומר משמט דהכי משמע קרא וזה דבר השמיטה דמיני' ילפינן שצריך לומר משמט אני זה הוא בבעל משה ידו לאפוקי הקפת החנות אבל לא יגוש עובר בהקפת החנות נמי. ואל תתמה דהרי הרא"ש מחלק נמי בין הפרקים דמשיכנס שנת השמיטה עובר על לא יגוש כדכתיב כי קרא שמיטה אל ה' מיד לא יגוש. ואינו צריך לומר משמט אני אלא מקץ שבע שנים וזה דבר השמיטה ע"ש ברא"ש פרק השולח. וא"כ ה"נ נימא לחלק גבי הקפת החנות דמשמט אני אין צריך לומר ומ"מ עובר בלא יגוש וא"כ לק"מ קושי' הירושלמי די"ל השוחט את הפרה לענין לא יגוש קאמר. וצריך לומר ירושלמי ס"ל הלואת יו"ט לא ניתן ליתבע כר' יוסף וקשה קושי' ש"ס דילן לרב יוסף תא שמע מסיפא וכו' וצריך לומר כשינוי דש"ס דמיירי לענין משמט אני וא"כ שפיר קשה הא הקפות החנות אינו משמט לענין משמט אני והוצרך לשנויי ר' יהודה הוא. וא"כ תינח לרב יוסף אך אנן קיי"ל כרבה דהלואת יו"ט ניתן ליתבע א"כ לא קשי' קושי' ש"ס ושפיר י"ל דמיירי מלא יגש אבל משמט אני אינו צריך לומר ולא אתאינן לומר ר' יהודה הוא ומיושב בזה פסק הרמב"ם לכאורה אלא שלא מצאתי לשום פוסק לחלק בהא בהקפת החנות בין משמט אני ובין לא יגוש. ועיין בסמוך אי"ה:

אם הי' החודש מעובר משמט וכו'. לפי מאי דמוקי לי' בירושלמי כר' יהודה ומיירי שכבר היקף לו קודם לזה א"כ לא מקשה מידי דלמא מיירי ההקפה הראשונה היתה בערב יו"ט והשני' ביו"ט של ר"ה ובהקפה השני' הזאת נזקפה הראשונה של ערב יו"ט במלוה ואם מעובר א"כ היום בצאת הכוכבים תשמט אותה של ערב יו"ט שנזקפה במלוה ביו"ט ראשון שהוא יום אחרון של שמיטה ואי אינו מעובר נמצא אמש בצאת הכוכבים עדיין לא נזקפה במלוה ולא משתמט אע"ג דע"י הקפה של היום תזקוף זו במלוה מ"מ ברגע ההשמטה עדיין לא נזקפה וא"כ אין כאן הלואת יו"ט אלא הלואת

ערב יו"ט ומאי פריך אע"כ לית לי' לש"ס דילן כהירושלמי וכל זה בכלל דברי מגדל עוז דמייתי כ"מ. וכבר קדמני בזה בני הרב מו"ה אברהם שמואל וואלף נ"י וס"ל לש"ס דילן דלא מיירי בחנות המקיף אלא בחברים שלקחו בהמה בשותפות לחלקה ביו"ט והא' נתן את המעות והלוקחי' יפרעו לו מה שיקחו אלא מפני שהוא יו"ט אינם יכולין לפרוע מיד וכן הוא להדי' בפי' המשנה לרמב"ם פ"י דשביעית ע"ש. ולבאר כוונת פי' המשניות הלז אקדים בעזה"י דטעם הקפת החנות כ' פי' המשניות לרמב"ם וכן הסכים הרב"י וסמ"ע סי' ס"ז סק"ב משום שחנוני מקיף לשנה ושנתיים. והוסיף עוד שזה טעם של שכר שכיר שאינו משמט. וסיים שם להשיג על עיר שושן שכתב טעמים אחרים ע"ש שכתב בהיפוך שחנוני אינו מקיף אלא לשעה וליומו ואינו נכנס בגדר הלואה כלל. ואני אומר נהי דצדקו דברי הגאונים בטעם של הקפת החנות דדרכו להקיף לזמן מרובה אבל בשכר שנית בודאי לצדקו דבריהם דחזקה על שכיר שאינו מקיף שכרו וכתיב ביומו תתן שכרו וע"פ טעם השכיר כמ"ש עיר שושן דאינו מקיף כל עיקור נמצא טעם החנות מפני שמקיף לזמן מרובה וטעם השכיר מפני שאינו מקיף כלל. הנה כי כן הירושלמי הוה ס"ל דהשוחט הפרה מיירי בחנוני וקשי' לי' ומוקי לי' כר' יהודה וכשכבר הקיף קודם לזה. אך הוכחנו ש"ס דילן לית לי' כהירושלמי אלא מוקי לי' בחברים שלקחו בהמה בשותפות ולא קשיא מהקפת החנות אבל עכ"פ קשי' משכר שכיר דהני חברים נמי להאי דמי שלוקחים לפרוע מיד להשותף הזה מה שמגיע ומה ענין שמיטה לכאן. ועל זה כתב פי' משניות הנ"ל מ"מ כיון דיו"ט היא וא"א לפרוע ביומו ממילא נעשה כמלוה לזמן ומשמטתו שביעית. ואמנם הר"ש הקשה הא המלוה חברו לעשר שנים אין שביעית משמטתו וא"כ ה"נ כיון שא"א לפרוע ביו"ט ה"ל כמלוה וקובע זמן אחר שמיטה ולרבה נמי תיקשי אמאי משמט. ולכאורה דבריו צ"ע דלרבה לא תיקשי דלמא ס"ל כלישנא קמא דשמואל פ"ק דמכות דמלוה לעשר שנים ז' משמטתו וכן הקשה גי"ת ועוד הקשה שאין הנדון דומה התם הלוה לעשר שנים ואינו יכול לנוגשו מצד עצמו שקבע לו זמן עשר שנים משא"כ הכא לא קבע לו זמן אלא איסורא דיו"ט רביעא עלה. והנה קושי' ב' לק"מ אהר"ש אע"ג דהלוה לו סתם מ"מ כיון שיודע שא"א לפרוע ה"ל כאילו א"ל בהדיא שזמנו אחר ר"ה וממילא הוה כעשר שנים שזמנו אחר השמטה. וגם קושי' ראשונה נ"ל ס"ל להר"ש ע"כ לא פליגי לישנא אלא בקובע זמן עשר שנים ומ"מ אם ירצה לפורעו תוך זמנו פורעו או אי חזינן דמבזבז ומבריח נכסיו יכול לעקלו אפי' תוך זמנו עיין שו"ע חו"מ סי' ע"ג ע"כ ס"ל ללישנא קמא דהוה בכלל לא יגוש אבל המניעה מצד איסור יו"ט איננו בכלל נגישה כלל וא"כ קשי' לי' לר"ש לכולהי לישנא. ומיהו כתבו האחרונים דלמאי

דס"ל להר"י קורקוס בדעת הרמב"ם בלוה ע"מ שלא לתובעו כלל מ"מ הוה בכלל לא יגוש ומשמט משום דעכ"פ אי תפיס לא מפקיע מיניה א"כ ה"נ לא קשי' קושי' הר"ש ז"ל ועיין בסמוך אי"ה:

ואי לא ניתנה ליתבע מאי משמט. רש"י לא גרס א"א בשלמא כגי' ר"ש ורשב"א פי' דאי לא נתנו לתבע אמאי משמט הא לא קרינן ביה לא יגוש ולא ה"ל לשמט. לזה ס"ל לרש"י נהי לא יכול לתובעו בב"ד מ"מ יכול לתובעו בינו לבין עצמו ועוד אי תפיס לא מפקינן מיניה שפיר קרינן בי' לא יגוש ומשמט אלא דהקושי' לענין מאי נפקא מיניה ההשמטה הא בלא"ה לא יכול לכופו והמ"ל לענין משמט אני והיינו מה דמשני במסקנא אקו' שני' מסיפא וקאי גם אקו' ראשונה:

שאני התם דאיגלאי מילתא דחול הוא. מכאן יליף רשב"א לכל הלואת יו"ט שני של גליות. ולא זכיתי להבין אי נימא כוונת הש"ס הואיל דספק יו"ט הוא לא גזרינן שמא יכתוב א"כ אפי' לא איגלאי מילתא דחול הוא כגון שלא נתעבר מ"מ כיון בשעת הלואה עדיין ספיקא הוא ולא גזרינן שמא יכתוב. ואי נימא אספיקא נמי גזרו שמא יכתוב ורק בזה דאיגלאי מילתא דחול הוא. א"כ קשה הא עכ"פ בשעת הלואה לזו לא נודע עדיין מה יהי' בסופו ואי נימא אם יתגלה שהוא ניתן לתבוע יכתוב בשעת הלואה ואז ספק יו"ט הוא. ע"כ נראה כפי' הרא"ש במס' שביעית דמיירי מן המנחה דכבר ידעינן שהוא חול אלא שנוהגים אותו היום קודש והלואה שבאותה שעה ניתן ליתבע דא"נ יכתוב הא כבר איגלאי מילתא דחול הוא. ודאמר אם הי' מעובר פי' שכבר עבר מנחה ולא באו עדים ואם אינו מעוברת שבאו עדים ונתקבלו כצ"ל. עד כה עזרני השי"ת בחי' סוגי' הלואת יו"ט:

עבד שנשבה ופדאוהו וכו'. אי לפני יאוש. דע יאוש והפקר דעבד דשמעתין איננו כיאוש והפקר דעלמא. דיאוש דעלמא כתבו תוס' בב"ק ס"ו סוף ע"א דאיננו הפקר ממש והפקר נמי דעלמא בעי' שיהי' הפקר לכולי עלמא כשמיטה ולר' יוסי דנדרים בעי' דאתי ליד זוכה וראיתי לפני יהושע שעמד בזה. ולפע"ד אינו כן דהתם במיאשאו מפקיר חפץ אבל הכא אינו מפקיר גופו של עבד ולא מיאשו אלא מעשי ידיו הוה כמחילה דאפי' לשמואל דס"ל אינו צריך גט שחרור מגז"ה כל עבד שאין לרבו רשות עליו אין לו דין עבד היינו מגז"ה אבל הרב איננו אלא מוחל לו חיובו לעבדו עבודת עבד ולענין מחילת חיוב סגי בהפקר ויאוש כל שהוא ולא להקנאת חפץ ועיין כעין זה בסמ"ע סי' רמ"ח סק"ו:

לאחר יאוש אמאי ישתעבד לראשון. לרמב"ן כיון דאיאש מיני' והעבד אין לו יד לזכות בעצמו ממילא קנה שבאי מעשי ידיו וחוזר וקונה ממנו הפודה ואמאי ישתעבד לראשון. ולרשב"א קנה השבאי מטעם קנין כיבוש והאי ייאוש היינו שמיאש ממנו ומכל אדם

אפי' אינו מיאש בדעתו מ"מ ה"ל כצווח על ביתו שנפל ואי לא הוה בכי האי גוני שמיאש מכל אדם לא הוה כיבוש מלחמה ואפי' שמעינן דמייאש לא קנה שבאי אלא כגזלן בעלמא ואינו נגזל כמו שהקשה הראב"ד. ואלא הכל מטעם כיבוש מלחמה ובהכי רהיטא כולי שמעתא:

לשום עבד ישתעבד לרבו ראשון. האי כמיותר דהרי לא הוה קשה לן מעיקרא בלפני יאוש אמאי ישתעבד לרבו ראשון. ונ"ל משו"ה האריך רש"י וכ' לשם עבד לרבו ראשון או להשתעבד בו. פי' או דמיירי דהשני פדאו לרבו ראשון ולאפוקי לאוקימתא דלאחר יאוש דאז פדאו לראשון ה"ל פדאו לשם בן חורין דהרי רבו ראשון נתיאש הימנו וכ"כ רשב"א לקמן גבי אמהתי' דמר שמואל אבל הכא באוקימתא דלפני יאוש הוה פדאו לרבו ראשון בכלל פדאו לעבדות. וא"נ פדאו להשתעבד בו בעצמו קמ"ל אביי דישתעבד לראשון ולא ניחוש דילמא ממנעו ופי' רש"י הטעם דמידע ידע דלא פקע שם מרי' מיני' פי' דניכר מענין השבי' בעצמו אם הוא מיאוש או לא וכיון דמידע ידע דלא הי' ראוי לייאש ממנו ואם אפ"ה פדאו להשתעבד בו הוא עצמו ה"ל גזלן ולא שייך לומר דנתקן שהגזלן יקנה דלמא מימנע ולא יגזול עוד ואפשר זהו בכלל דברי תוס' ד"ה דלמא וכו' וק"ל:

ורשב"ג וכו' כשם וכו' לעיל י"ב ע"א לית לי' לרשב"ג דמרחמין על העבדים לזונם ולפרנסם. מ"מ לפדותם ס"ל מרחמים שלא יטמעו בין הגוים אבל רבנן סברתם הפוכה. וכבר כתבו בזה תוס' לעיל שם ועיין בחידושנו. ונראה לי הכא הרי קמן שפדאו לשם בן חורין דוקא הרי דלא הי' רוצה לרחם לפדות לשם עבדות ע"כ יש לנו ליחוש מימנעו ולא פרקו. ונ"ל מהאי טעמא נאיד רבא ומוקי לי' בלאחר יאוש אבל לפני יאוש לא חיישי רבנן דלא מימנעו דהשתא לזון ולפרנס מרחמי מכ"ש לפדות מידי שבאים ובזה מיושב קושי' תוס' ד"ה אי לפני יאוש וכו' וק"ל:

כדחזקי' וכו'. לכאורה אין רחוק דרבנן לא חשו לדחזקי' דלטעמי' אזלו דס"ל לעיל י"ב ע"א יכול הרב לומר עשה עמי ואיני זנך ע"כ לא יפיל עצמו לגייסות שמא יפדאו לעבדות ויאמר עשה עמי ואיני זנך. אבל רשב"ג ס"ל דלא מצי למימר היכי א"כ לא שכיח שיפדהו להיות לו עבד ולהטיל עליו עול מזונות של העבד עיין ס"פ איזהו נשך יהיו עניים בני ביתך אלא הפודהו פודאו לשם בן חורין ע"כ יש לחוש שיפיל עצמו לגייסות. ולפ"ז דרבנן נמי אית להו דחזקי' אלא משום שיחוש שיפדוהו לעבדות. א"כ צ"ל בעבד שברח הטעם דלא חיישינן לדחזקי' מטעמא דלקטלא מסר נפשיה וכו' וכן משמע דהרי"ף דפסק כרבנן להרמב"ן מייתי נמי הך טעמא דלקטלא מסר נפשי':

רשב"ג לא הוה ידע מאי דקאמרי רבנן וכו'. מקשים כיון דבתקנתא דחזקי' סגי שישתעבד בין לפני יאוש בין לאחר יאוש א"כ לאיזה צורך הזכיר כלל הך כשם שמצוה וכו'. והנה הרע"ב מפרש טעמי' דת"ק דלא ישתעבד משום מימנעו. ודרשב"ג דישתעבד משום דחזקי' ועיין תוס' יו"ט. ופשוט דהוא ראה הרי"ף דפוסק כרבנן ואפ"ה מייתי הך דלקטלא מסר נפשי' ש"מ דרבנן נמי ס"ל תקנתא דחזקי' אלא משום מימנעו ולא פרקי' לא תיקנו. אבל בברח דלא שייך מימנעו ואפ"ה קיי"ל כרב שמן בר אבא דברח כופין את רבו ועושה אותו בן חורין אע"ג דאנן לא קיי"ל כרשב"ג במשנתינו וע"כ מטעם לקטלא לא מסר נפשי'. ולפ"ז יתפרשו דברי רשב"ג דברייתא כך כפשוטו דלא הזכיר תקנת חזקי' כלל דהי' פשיטא להו דלא יחלוק חכם על זה אלא משום מימנעו ע"כ השיב להם כשם שמצוה לפרוק וכו'. אמנם כל זה למסקנא דמסקינן השתא לקטלא מסר נפשי' וכו' א"כ א"ש כנ"ל אך השתא בהס"ד לא הוה אסיק אדעתי' הך סברא והוה ס"ל מאן דאית לי' דחזקי' איתי' נמי בברח והא דהלכה רוחת בישראל עבד שברח יצא לחירות היינו למאן דלית לי' דחזקי' וא"כ ע"כ רבנן דדשב"ג לית להו דחזקי' כלל. וע"כ הי' צריך לדחוק רשב"ג לא ידע מאי דקאמרי רבנן והכי אי לפני יאוש נמי פלגיתו משום מימנעו ומשו"ה ליתא לתקנתא דחזקי' אמינא לכו כשם וכו' ואי מודים אתם לי דמצוה לפדות עבדים ולא פלגיתו אלא לאחר יאוש א"כ פשיטא דאיכא משום דחזקי' כיון דגם אתם מודים דלא מימנעו. אך לבתר כן הקשה מדר' יוחנן אדר' יוחנן דאמר הלכה כרשב"ג במשנתינו. אע"ג דהו"מ לשנויי אמוראי נינהו אליבא דר' יוחנן מ"מ כתב ר"ן בשם רמב"ן דרכו של ש"ס לדחוק ולשנויי דא"ש גם לאידך אמורא אליבא דר"י וע"כ מחדש לן סברא השתא לקטלא מסר נפשי' וכו' א"כ שוב נאמר האמת כנ"ל וכרע"ב. ועיין תוספתא דמייתי הר"ן והכ"מ פ"ח מעבדים הל' ט"ו ונלאו למצוא כוונת הרמב"ם בפי' התוספתא. והנה בלא"ה צ"ע לת"ק דלשם בן חורין לא ישתעבד ומה צריך לומר ואינו נותן לו דמיו מי יתן לו דמיו והכ"מ לא העתיק זה אבל בר"ן איתא וכן נדפס בתוספתא שלפנינו. ומסיים בדרשב"ג כשם שמצוה לפדות וכו' ולפע"ד פשוט דרמב"ם לא גרס בתוספתא בדת"ק לא ישתעבד אלא ה"ג לשם עבד ישתעבד ורבו נותן דמיו ולא פליגי לענין ישתעבד דת"ק נמי ס"ל ישתעבד אלא בנותן דמיו פליגי ונ"ל בהא פליגי דודאי כשפדאו לשם עבד להחזירו לרבו ראשון הוה כמשיב אבידה ומשלם לו הוצאתיו. אך אם פדאו לשם בן חורין אע"ג מ"מ עשה לו טובה שפדה עבדו י"ל ה"ל כמבריח ארי מנכסי חברו ופטור ובמרדכי ר"פ הכונס העלה דפודה שבוי צריכים לשלם ולא הוה כמבריח ארי. ובתשו' מהרי"ו סי' קמ"ח קמ"ט ופסקו רמ"א ביו"ד סוף סי' רנ"ב הטעם משום שחייב לפדותו

ועובר על לא תעמוד על דם ריעך ולא הי' לו אפשר שלא להבריח הארי ע"כ מחויב לחזור לו מעותיו וא"כ הכא בהא פליגי ת"ק ס"ל אין מצוה לפדות עבדים אפי' לעשותו בן חורין מ"מ השתא עבד הוא לא שייך בו לא תעמוד על דם ריעך וא"כ הפודאו לשם בן חורין אע"ג דמשתעבד לרבו מ"מ איבד מעותיו כמבריח ארי. ורשב"ג ס"ל כשם וכו' וא"כ צריך להחזיר לו מעותיו כמהרי"ו הנ"ל ופסק רמב"ם כת"ק. ובשמעתין אע"ג דאין זו הך ברייתא דתוספתא שלפנינו מ"מ הו"מ ש"ס לתרוצי דכשם דאמר רשב"ג משום החזרת מעותיו קאמר. וכבתוספתא הנ"ל אלא ר"פ ב' דייני גזירות לית ליה לרבא מבריח ארי פטור ע"ש ע"כ לא מיתוקם לי' בהנ"ל. עי' קידושין ט"ו ע"ב גבי ע"ע הנמכר לנכרי אינו דמיון לשמעתין דהתם חשש רחוק שישראל גמור בן חורין יפיל עצמו לנכרי כדי שיפדוהו משא"כ עבד כנעני וכן התם בין שיפדוהו לשיעבוד בין לחירות לעולם ישראל הוא ע"כ ימצאו הרבה גואלים לשם עבדות כעבד עברי ולא להיות בן חורין אבל בעבד כנעני ירצו לפדותו לעשותו ישראל גמור ועם קדוש ולא שישאר בשר חמורים:

דף לח.

עמון ומואב טהרו בסיחון. כתב תוס' ילפינן גופו מקרקעו. וצ"ל אע"ג דהקרקע קונה לגמרי אפילו גופה היינו או לחפור בו שיחין ומערות או להפקיעה מקדושה כדלקמן מ"ז ע"א לכל מר כדאית לי' מ"מ עבד גופו אינו קונה אלא למעשי ידיו דכתיב לא הם קונים מכם ולא זא"ז לגופו ולהכי איצטריך הך דריש לקיש. אלא לכאורה הו"מ למילף גופו מפורש דכתיב בפ' כי תצא ושבית שביו היינו כנענים שנשבו מאומה אחרת וישראל שבו מהם הותרו ליפ"ת ונפטרו מגזירת לא תחיה כל נשמה ע"ש פירש"י מספרי א"כ מוכח דכנענים טהרו גופם באומה אחרת כמו עמון ומואב ארצם נטהר בסיחון. וצ"ע דלא מייתי ש"ס הך קרא אלא דנ"ל דנהי דהלכה כן מ"מ תלי' בפלוגתא דיבמות מ"ח ע"ב פליגי ר"א ס"ל ובכתה אביה ואמה ירח ימים אביה ואמה ממש ונפקא מיני' אי לית לה אב ואם אין בכיה ירח ימים מעכב כמ"ש תוס' שם ור"ע ס"ל אביה ואמה ע"ז שלה ואפי' לית לה אב ואם נמי. ואי ס"ד ר"א מפרש ושבית שביו ששב מהשבאי אתי שביו א"כ הנשבית כבר בכתה את אביה ואת אמה ביד השבאי הראשון ולא נתחדש לה עתה דבר ומשו"ה נלע"ד אמר ר"ע אביה ואמה ע"ז שלה וא"כ תיקשי לר"א אע"כ ר"א לית לי' הך דרשא ומשו"ה מיית בשמעתין מעמון ומואב אליבא דכ"ע. ודע דלכאורה צ"ע דבשמעתין מוכח דגוי בר כיבוש הוא אפי' אחר מתן תורה דהרי קני לי' משבאי ויליף לי' מעמון ומואב. וצ"ע בסנהדרין נ"ט ע"א לאו בני כיבוש נינהי ופירש"י לא ניתנה ארץ לכבוש

אלא לישראל וכו' ע"ש והתם במלחמת חו"ל איירי כפירש"י בחומש מספרי דבמלחמת מצוה כתיב לא תחיה כל נשמה ע"ש. ואין להקשות מנ"ל דלמא לעולם במלחמת כנענים ואינהי נהרגין באמת ויפ"ת היא מושבית שביו מה ששבאו הכנענים ממקומות אחרים י"ל דז"א דהא כתיב ובכתה את אביה והשבוי' כבר בכתה אצל שבאי הראשון. אי אמרת בשלמא קרא במלחמת רשות דמותר להחיותן וליקח מהם יפ"ת ושייך אביה ואמה. ומיהו מדאיירי נמי מכנענים שנשבו אצלם כדכתיב ושבית שביו. ע"כ אמרינן דקרא כולל כל אביה ואמה שיש לה הן אבי' ממש או ע"ז שלה אבל אי איירי רק במלחמת כנעני ולא שייך יפ"ת אלא בהשביות שנמצא עמהם ולא קאי אביה ואמה אלא אע"ז ולא על אביה ממש קשה מ"ט שינה קרא ולא כתב ובכתה אלהה ועמה אע"כ במלחמת רשות מיירי. מ"מ מוכח דגם בחו"ל גוים לאו בני כיבוש נינהי. ומעמון ומואב לא קשה י"ל קודם מתן תורה שאני וניתנה תורה ונתחדשה הלכה אבל בשמעתין דיליף מעמון ומואב ש"מ הלכה היא גם אחר מתן תורה א"כ צ"ע לכאורה. וצ"ל נהי דקונה בכיבוש כמו גנב וגזלן שקונים ביאוש ושינוי רשות אבל מ"מ איסורא עביד ואין לו רשות לגזול ולשנות רשות וה"נ נהי כיבוש עדיף וקונה מיד אבל אין לו רשות לכבוש ואיסורא עביד משא"כ ישראל בב"נ עמד ויתר גוים. שוב ראיתי ברמב"ן פ' חקת אפסוק כי הוא נלחם במלך מואב הראשון פי' שלקח ארצם טרם שנאמר אל תצרם ולא הי' מדינה זו בכלל איסור. וצ"ל דס"ל דלא מהני טיהרו לענין איסור. ומ"ש טיהרו היינו משום גזל דאי ס"ד גוי אינו קונה בכיבוש נמצא גזל סיחון הקרקע ממואב וכיון שמואב אינו נלחם עם ישראל ה"ל גזל ביד ישראל כמו אונכרי ר"פ לולב הגזול אע"כ סיחון קנה בכיבוש כצ"ל. ורש"י לא פי' כן דס"ל דעכ"פ קנאה סיחן ביאוש ושיקוע שם בעלים הראשונים כמ"ש תוס' בשם ירושלמי שם בסוגי' דאונכרי ע"ש ובחי' תורה הארכתי בעה"י:

ולא עוד אלא שכופין את רבו ועושה אותו בן חורין. פי' אפי' למשנה ראשונה לקמן מ"א ע"א דמי שחציו עבד אין כופין מ"מ במעוכב גט שחרור לכ"ע כופין ואפי' שפחה דלא מיפקדא דהכא כיון דאין פסידא לרבו שהרי אינו עובד עוד וגם ליכא איסורא דלעולם בהם תעבודו. א"כ כופין על מדת סדום והיינו לרבנן דר"מ לעיל ספ"ק דס"ל זכות הוא לעבד שיצא לחירות וא"כ ה"ל מדת סדום ועיין לקמן מ' ע"א תוס' ד"ה אותו וכו':

אנן כרשב"ג ס"ל. כ' רשב"א בשם רמב"ן דהיינו טעמא דפשיטו להו הלכה כרשב"ג משום דס"ל כאוקימתא דאביי וא"כ רשב"ג דינא ודרבנן תקנתא משום מימנעי אבל אי הוה ס"ל כרבא א"כ רבנן דינא ורשב"ג תקנתא וגם יחיד ורבים פשיטא דהלכה כרבים ע"ש ובתוס' ד"ה ואינהו וק"ל:

ההוא תרמודאה וכו'. נראה שדקדק להשמיענו דהאי נכרי מתרמוד הוה משום דקשה ללישנא קמא דמצי פרקי לה מ"ט לא פרקוהו לשם בן חורין והדר כופין אותו לשחררה וכן הקשה מהר"ם שי"ף. וי"ל דהא דכופין אפי' בשפחה דלא מיפקדא ומשום מידת סדום וכמ"ש לעיל היינו משום דאסורה לעבד ולישראל וממזר לא שכיח לה ע"כ הוה מדיני סדום וכופין אבל בתרמוד עיר שכולה פסולים כדאיתא ספ"ק דיבמות שכיחא לה פסולים טובא לא הוה כופין על מדת סדום משו"ה שלחו לי' אי שפיר עבדת וכו':

המשחרר עבדו עובר בעשה וכו' והמשחרר בלא דבר מצוה שלא כדין לכאורה לפי מאי דקיי"ל כל מאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני היה לנו לומר דלא מהני השחרור דקרא דוהפדה מיתוקם במשחרר לדבר מצוה כר' אלעזר. אלא שכתב פני יהושע סוף מס' גיטין דלא אמרינן לא מהני אלא בלא תעשה דאמר רחמנא לא תעביד אבל בעובר על עשה לא אמרינן לא מהני ע"ש אלא שלא הבנתי הסברא דהרי בין כך עבר אמימרא דרחמנא יהיה עשה או לא תעשה. מיהו בשחרור נ"ל בלא"ה א"ש כיון דגלי רחמנא בגירושין אפי' אי אמר רחמנא לא תעביד כגון אונס שגירש אפ"ה מהני הגירושין כדאיתא פ"ק דתמורה ולקמן שלהי מכילתין ושחרור ילפינן להלה מאשה א"כ גם שחרור שלא כדין אי עביד מהני כנלע"ד:

עובר בעשה. בתוס' סוטה ג' ע"א הקשו א"כ לר' ישמעאל חסרי ג' מתרי"ג מצות. ואי תאמר משמי' דגברא רבא הגאון מוה' אברהם ברודא זצ"ל דר' ישמעאל לשיטתו ס"ל ס"פ הקומץ רבה ד' ציצית אין מעכבת זא"ז דארבע מצות הם ולפ"ז טפי לי' לר' ישמעאל ג' מצות בציצית אפיק תלת ועייל תלת. באמת לא נ"ל שיהיה מונה מצות ציצית לד' מצות עשה מ"מ לא הוה אלא מצוה אחת כאלו מצות אכילת פסח כל כזית וכזית מ"ע הוא והאוכל כזית ממנו מקיים מ"ע ומ"מ כל הזיתים אינם אלא מצוה א' לענין מנין המצות. ואמנם לפי דברי הגאון זצ"ל הקשה לי הגאון מוה' דוד דייטש זצ"ל בעה"מ ספר אהל דוד מדשמעתין דהרי שמואל ס"ל התם ס"פ הקומץ הל' כר' ישמעאל דארבעתן ד' מצות וס"ל הכא המשחרר עבדו וא"כ פש לי' חדא מ"ע והשבתי לו דשמואל סבר ק"ש דרבנן במס' ברכות א"כ אפיק חדא ועייל חדא. ומיהו למ"ש רמב"ן בשמעתין כמ"ש רשב"א וכן בשמו א"כ בפשיטות א"ש דלאו מ"ע היא אלא בכלל לא תחנם הוא אלא שמג"א סי' צ' הקשה א"כ מאי פריך ש"ס התם במס' ברכות מצוה הבאה בעבירה היא תיפוק לי' שאין כאן עבירה דה"ל כמוכרו לו ויבואר לקמן אי"ה. ואולי י"ל בהא פליגי אביי ורבינא דשמעתין דאביי ס"ל כיון דעכ"פ אי מייחד לה עבדא נגדרה הפירצה במקצת תו לא הוה מצוה רבה למידח' עשה דלעולם בהם תעבודו. ורבינא ס"ל לאו מ"ע היא אלא

משום מתנת חנם וכיון דאיכא שום מצוה כל דהוא ה"ל כמוכרו לו ואע"ג דאי מיחד לה עבדא מינטר לה מ"מ כיון דלא הוה שמירה מעליא ה"ל מצוה קצת והוה כמוכרו לו וש"ס דברכות דפריך מצוה הבאה בעבירה היא אליבא דאביי פריך. והרשב"א הקשה אהרמב"ן הא אפי' גר תושב דאינו מקיים רק ז' מצות כתיב לגר אשר בשעריך תתננו ולא עבר על לא תחנם כדאי' להדי' בפלוגתא דר"מ ור' יהודה בזה מכ"ש עבד דמחוייב במצות טפי. ויש ליישב ס"ל לרמב"ן עבד גרוע מגר תושב דגר תושב מרצונו קיבל עליו ז' מצות משא"כ עבד למ"ד מלין אותו בע"כ אין אנו בטוחים בו שלבו שלם ורובם פרוצים ועיין ב"י יו"ד רסי' א'. ועד"ז י"ל ע"ד חדוד קצת הא דבשמעתין לא פריך מצוה הבאה בעבירה היא משום דבשמעתין אדשמואל קאי ולדידי' תיקשי קושי' הנ"ל הא טפי לי' מצוה אחת בתרי"ג מצות אע"כ משום לא תחנם אתאינן עלה וס"ל מלין עבד בעל כרחו א"כ ליכא לאקשוי' מצוה הבאה בעבירה היא דכל שום מצוה כל שהוא סגי לזה דהוה כמוכרו לו אבל התם קאי אדריב"ל דאמר ט' ועבד מצטרפין וריב"ל ס"ל בפ' החולץ אין מלין עבד בע"כ וא"כ ע"כ משום לא תחנם ליכא כקושי' רשב"א כיון שברצונו קיבל מצות הרי הוא עדיף מגר תושב וא"כ ע"כ הא דאר"א חובה ור"ע נמי דאמר חובה לאו משום לא תחנם אלא מ"ע ממש היא א"כ קשה מצוה הבאה בעבירה היא. אע"ג דלא מייתי התם ר"ע ור"א דאמרי חובה רק הא דאר"י אמר שמואל מ"מ הש"ס סמיך עצמו ולא רצה להאריך ומשני מצוה דרבים שאני. אמנם כבר מאז נתקשיתי אהרמב"ן הנ"ל מש"ס ע"ז ס"ד ע"א גבי למעוטי תפלה ע"ש מבואר דאפי' משום מצוה מ"מ איכא איסורא דלא תחנם ולא הוה כמוכרו לו וכבר נדפס קושי' זו משמי באגרות שלי בס' דברי הברית וכעת מצאתי שכבר הרגיש בזה בס' באר יעקב הל' עבדים. והי' נלע"ד דלא שייך כמוכרו לו משום מצוה דמאי אולמא דהאי מצוה מהאי אי לא תשחרור ולא תעבור על לא תחנם לעומת זה לא תקיים מ"ע של קדושה בצבור. והוה שב ואל תעשה ואי תשחרר ותעבור בקום ועשה תקיים בקום ועשה מ"ע ונקדשתי ואנן קיי"ל בכל כי האי גוני שב ואל תעשה עדיף והיא פלוגתת ר"א ור' יהושע בעירובין ק' ע"א ע"ש ומשו"ה בשמעתין דקאי לתרוצי דלא תיקשי לשמואל מדר"א שפיר סגי לי' בהך שינוי' מצוה שאני והוה כמוכרו לו ור"א לשיטתו דקום ועשה נמי שפיר דמי והתם בברכות אע"ג דאדר"א מקשה מ"מ רצה לברר אליבא דהלכתא דקיי"ל כר' יהושע שב וא"ת עדיף ע"כ משני מצוה דרבים שאני:

מעשה באשה א' חצי' שפחה וכו'. עיין לקמן מ"א ע"ב ד"ה כופין וכו'. שהקשו וכי אומרים חטא שיזכה חברך ורשב"א פ"ק דשבת תי' דבחצי עבד וחצי בן חורין ליכא משום לעולם בהם תעבודו משום צד חירות שבו ע"ש. ומקשה בשיח יצחק פ"ק דחגיגה

ע"ש משמעתין בחצי' שפחה אי לאו דנהגו בה מנהג הפקר לא היה רשאי' לשחררה. מיהו בלאה"נ אין דברי רשב"א מובנים לי וכי מפני שחצי' ב"ח אין הרב מצווה שלא לשחרר חציו מפני שאינו יכול לעבד בו לעולם הלא גם מעיקרא טרם שנשתחרר חציו נמי לא היה משעבד בו כי אם יומו ויום האחר להשותף ועכשיו ששחרר זה חלקו מ"ט לא ישעבד בו זה יומו. ונ"ל ליישב זה על ג' דרכים כולם נכוחים בעה"י א' והוא אמת לפע"ד דצריך להבין במתני' מאי קאמר עובד את רבו יום א' וכו' וא"ל ב"ש תקנתם את רבו וכו' וקשה מאי לשון תקנה וגם מאי קמ"ל מתני' פשיטא שעובד את רבו יום כמו טרם שחרור ואותו היום שהיה רגיל לעבוד את הרב ששחררו אותו יעבוד את עצמו ומאי קמ"ל מתני' ומאי תקנתם את רבו שייך הכא איזה תקנה תיקנו. ע"כ נלע"ד כיון דבכל אבר ואבר שיש בו צד חירות אסור לשעבד בו כלל עבודת עבד כדכתיב ובאחיכם בני ישראל לא תרדה בו בפרך נמצא זה ששחרר חצי עבדו הפסיד את חברו את חלקו לגמרי שעירב חירות בחלק עבדות כמו המטמא והמדמע. ומפני פסידיו של זה עמדו ב"ה ותקנו שיעבוד את רבו יום א' שלא מן הדין ויש כח ביד חכמים לשעבד העבד הזה וא"ל ב"ש תקנתם את רבו שלא להפסיד חלקו וא"ע לא תקנתם שאלו לא תקנתם את רבו ולא הוה מצי לשעבד בו כלל אז לא הוה שייך מ"ע של לעולם בהם תעבודו שהרי א"א לשעבד בו כלל והיה מותר לשחררו אבל עכשיו שתקנתם שיעבוד רבו יום א' נמצא הדר שייך בי' מ"ע של לעולם בהם תעבודו ויבטל. אלא יתבטל תקנתם ויהיה איסור לשעבד בו כלל וממילא מותר לשחררו. והנה כל זה בעבד אבל בשפחה דלא מיפקד' אפרי' ורבי' נשארת תקנה ראשונה שעובדת לרבה יום א' וממילא אסור לשחררה לולי דעבדו בה אינשי איסורא. ועוד י"ל אפי' אחר התקנה לעבוד לרבו יום א' ונאמר שלא תיקנו אלא שיעבוד בו עבודת עבד עברי ולא עבודת פרך כעבד כנעני ונאמר גם על זה כ' רשב"א כיון דעכ"פ א"א לשעבד בו עבודת עבד כנעני ליכא משום לעולם בהם תעבודו וזה שייך אפי' בשפחה חציה ב"ח דאסור לעבוד בה עבודת עבד כנעני וממילא מותר לשחררה. מ"מ היינו בנוהג כשורה אבל אם אינו נוהג כשורה אז אפי' בישראל גמור מותר לעבוד עבודת פרך כמבואר פ' איזהו נשך ע"ג ע"ב והכא הך שפחה מנהג הפקר נהגו בה וכתב תוס' לקמן מ"א ע"ב סוף ד"ה כופין וכו' שהיא היתה מחזרת אחריהן ומשדלתן למיעבד איסורא. א"כ אפי' ישראל כי האי גוני מותר לעבוד עבודת פרך נמצא יום של רבה משעבד בה ממש ואיכא משום לעולם בהם תעבודו לולי שנהגו בה מנהג הפקר. ועוד נ"ל בכוונת הרשב"א דלעולם בהם תעבודו עיקרא ארישא דקרא והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם שיולידו בנים ובני בנים עד כל ימי עולם יהי' כולם עבדים ופשוט

שאפי' אינו מוליד מ"מ צריך להיות משועבד להרב באותו האופן שראוי להתנחל לבניכם אחריכם לרשת אחוזה. וזה אם משחררו עובר על לעולם בהם תעבודו משא"כ מי שחציו עבד וחב"ח דמצד חירות שבו אינו יכול לישא שפחה וכשישא ישראלית אפי' ממזרת מ"מ יהיה הולד כמותה ולא יהיה עבד ולא יתנחל דאחוזת עולם לא שייך לעולם בהם תעבודו ומותר לשחררו משא"כ בשפחה חב"ח דאפשר שתנשא לממזר והולד שפחה כמותה ומשועבד לעולם שייך בי' שפיר לעולם בהם תעבודו ואסור לשחררה לולי מנהג הפקר נהגו בה:

דף לח:

מצוה שאני. בברכות מקשה מצוה הבאה בעבירה היא ומשני מצוה דרבים שאני והכא לא פריך כן וכבר כתבתי בזה לעיל. ועוד י"ל דעיקור הקושי' מצוה הבאה בעבירה משום בעידנא דעבר ללאו לא מקיים מ"ע דקידש שם שמים ברבים עדיין שהרי כבר שחררו מקודם ומשני מצוה דרבים שאני פי' דמצוה דרבים לא בעי בעידנא כמ"ש מג"א סי' תמ"ו ע"ש. והנה לכאורה י"ל דמשכחת לי' שנכנס לבהכ"נ לקרות פ' זכור בצבור כמ"ש הרא"ש בברכות שם וקראו ר"א להעבד והקרהו לפניו בס"ת דקיי"ל בטוש"ע יו"ד סי' רס"ו סעיף ע' דאם הקרהו רבו ג' פסוקים בס"ת בצבור יצא לחירות נמצא ה"ל שפיר בעידנא דקא עבר ללאו מקיים עשה ולק"מ מצוה הבאה בעבירה היא כיון דהוה בעידנא. אך היינו בשמעתין לשמואל דיצא לחירות ולא צריך גט שחרור כיון שאין לרבו רשות עליו ממילא ה"ל ישראל גמור ויצורף לעשרה אבל התם בברכות להילכתא קיימינן נהי יצא לחירות מ"מ עדיין איננו ישראל עד שיקבל שחררות ונמצא א"א לצרפו לעשרה אלא אם קיבל גט שחרורו מקודם ולא הוה בעידנא דמיעקר ללאו ע"כ הוצרך לומר מצוה דרבים שאני. ויש לפקפק ע"ז ממ"ש תוס' לקמן מ' ע"א ד"ה כשרבו וכו' ע"ש ואינו מוכרח. א"נ י"ל בשים לב לרמב"ן דהוה לא תחנם אפי' נימא דאפי' בעשיית מצוה שייך לא תחנם וכמו שהוכחתי ממס' ע"ז ס"ד ע"א מ"מ הא הוה פסיק רישא דלא ניחא לי' וכי כוונתו לחוננו חנם אלא למצוה הוא מתכוין ומאי דמ"מ נהנה בחנם והוה פסיק רישא מ"מ לא ניחא לי' וה"ל א"א ולא קמכוון דשרי ולק"מ קושי' ש"ס מצוה הבאה בעבירה היא מיהו היינו בשמעתין דקאי לשמואל דס"ל הלכה כר"ש בגירה דדבר שאין מתכוון מותר אמנם התם בברכות רצה לשנויי אליבא דכ"ע ובמס' ע"ז ס"ד ע"א הנ"ל קאי להדיא לר' יהודה דס"ל דבר שאין מתכוון אסור ע"כ לא מהני דבר מצוה אא"כ מצוה רבה. עיין צל"ח ברכות שם מילא טבא:

ר"א אומר חובה. כ' פנ"י דמצינו למימר חובה אם יוציאנו לחירות בלי שטר שחרור שאינו קדוש בקדושת ישראל אז מצוה לעולם בהם תעבודו אבל אם ירצה לשחררו ולעשותו ישראל גמור אין איסור לכן פריך מדשמואל דאמר כל המשחרר עבדו. אלא חזר והקשה דלמא שמואל לטעמי' דעבד שאין לרבו רשות עליו לא בעי שחרור א"כ אסור לשחררו אבל מ"ד בעי שחרור והכי קיי"ל א"כ לא הקפידה תורה אלא למפקירו בלא שחרור אכן כשעושהו ישראל גמור מותר. ולפע"ד עיקור קפידא והתנחלתם לבניכם אחריכם וזה א"א כששחררנו ע"כ ליתא להנ"ל. אבל י"ל דה"א ר"א לטעמי' דלא יגרש אלא אם כן מצא דבר ערוה ה"ה לא ישחרר בלי מילתא דאיסורא או דבר מצוה אבל עשה ליכא אך שמואל הרי ס"ל כב"ה דמותר לגרש בלי דבר ערוה ואפ"ה המשחרר עובר משו"ה פריך ואפ"ה משנה מצוה שאני ור"ל מצוה דרבים:

בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהן. לפע"ד כלפי תלתא שאמרו חז"ל פרק כל כתבי עשירים שבא"י זוכין בזכות שמעשרין והוא מ"ע להחיות הלוי והעני ואלו מרחמים על אכזרים ועוברים על לא תחנם לשחרר עבדיהם. ועשירים שבבבל זוכין על שמכבדין התורה ואלו מבזים התורה לקבוע סעודה בעידן בי' מדרשא. ושבשאר ארצות זוכין בזכות שמכבדין השבת ואלו מסיירי נכסי בשבת או קובעין סעודה בע"ש ולא יאכלו סעודת שבת לתיאבון:

דלהוי עם קדוש קאמר. אין הכונה שהוא אמר ונתכוון לכך אלא ממילא נתפסת קדושתו בכך כמ"ש תוס' עירוכין ה' ע"א בזה. ועיין כעין זה תוס' שבועות רפ"ג ועיין מ"ש תוס' לעיל י"ב סוף ע"א. והנה מה שהקשו תוס' דשמעתין אפירש"י דאי הוה כמתפיס תמימים יצטרך ליתן גם ממונו לא זכיתי להבין התם גבי מתפיס בהמה תמימה הבהמה היא שלו ומוכרה לצרכי אותו המין ונותן הממון לבד"ה אבל הכא מכיון שהקדישו יצא לחירות ואין כאן כלום ומאין יבוא ממון ליתן לבד"ה ומי יתן. ומה שהקשו עוד מקרא דכל חרם עמ"ש תוס' עירוכין כ"ח ע"א מה שתירצו וכ"כ פנ"י כאן מסברא דנפשי'. אבל כד מעיינת שפיר ליתא דתוס' דעירוכין כ"כ ע"פ שיטתם דהכא דלרב עבד לא מיתסר בהנאה משום דרשא וע"ז פריך מחרם דאפי' יחרמו כהנים מיתסר בהנאה. משא"כ לרש"י דלרב נמי מיתסר אלא כיון דאפשר לפרש עם קדוש מפרשין הכי א"כ קשה מאי פריך מחרם. אך מ"ש פנ"י ליישב קושי' תוס' שהקשו מאי ארי' כנענים אפי' עבריים נמי ותי' אה"נ דכנענים לא כתיב בקרא אלא לשון הברייתא ורב תנא הוא ופליג במ"כ נעלם ממנו ש"ס עירוכין כ"ח דמקיש אדם לבהמה דקרא מה בהמה שנמכרת ממכר עולם אף כנעני שנמכר ממכר עולם לאפוקי עבריים וא"כ קרא הוא ולא ברייתא וקשה אפירש"י. ותו

צל"ע הא דרשינן מאדם ולא כל אדם שלא יקדש כל עבדיו וישאיר לעצמו מי ישמש ואי ס"ד דמיו עלי קאמר מה לי כולם או מקצתם וכל הדרשות האלו בת"כ ע"ש. וי"ל קצת דמסתמא כשאומר על עבדיו דמי עלי רצונו למוכרם וליתן דמיהם להקדש ולא להזיל זהב מכיסו. אלא דלא הו"מ למימר שיהיו קדוש לימכר דא"כ יצאו לחירות ע"כ דמיהם עלי והוא ימכרם ויתן דמיהם להקדש והזהירו הכתוב שלא יעשה כן בכל עבדיו שלא ישאיר א' לעצמו ושוב אמר היינו באדם הדומה לבהמה שהוא כנענים אבל בעבריים יכול לומר על כל עבדיו דמיהם עלי שהרי לאו בני מכירה נינהו וע"כ להזיל זהב מכיסו קאמר וזה מותר אפי' בכל עבדיו כן צ"ל:

אחד זה ואחד זה יצא לחירות וצריך גט שחרור. מ"ש פנ"י כיון דעדיין מחוסר גט נמצא איננו עם קדוש. ולדבריו איננו דומה למתפיס תמימים לבד"ה דהכא לא שייך פשטה קדושה דהכא אין העבד קדוש אלא כמי שנדר על עצמו להקדיש בהמתו שאמירתו לגבוה מחייבו להקדישה אבל הבהמה איננו קודש וה"נ למהוי עם קדוש קיבל על עצמו להקדישו בשחרורו אבל עדיין אינו קדוש ולא שייך מתפיס תמימים. ובמ"כ רש"י לטעמי' דס"ל מיד אסור בשפחה אלא שאינו מותר בבת חורין נמצא פשטה בי' קדושה מיד עי' לקמן מ' ע"א תוס' ד"ה אותו העבד וכו' ע"ש:

דף לט.

הכי נמי מסתברא דקתני סיפא וכן הוא שהקדש עצמו וכו'. נלע"ד דודאי גם לרבנן במקדש עצמו אמרי' אדם יודע שאין ישראל קדוש ולא נמכר ולדמיו קאמר. דמשמע בעירוכין ה' ע"א בדברים הפשוטים מאד ואין אדם טועה בהם גם רבנן מודים דאין מוציא דבריו לבטלה וא"כ בעצמו י"ל מודו רבנן והכא בשמעתין הכי קאמר אי ס"ד רישא משום דינא הוא דמקדש עבדו למכור לדמיו כבהמה מאי וכן מקדש עצמו התם טעמא משום אדם יודע אע"כ רישא נמי ר"מ ומשום אדם יודע וכו'. אבל לדינא גם רבנן מודו דמקדיש עצמו ומיושב קושי' משנה למלך אהרמב"ם ע"ש וק"ל. ודע רש"י דקדק אין אדם מוציא דבריו לבטלה להקדש פי' אע"ג דלא יצאו לבטלה לגמרי שהרי עם קדוש קאמר מ"מ להקדש גזבר יצאו לבטלה ע"ש וצ"ע בזה ופנ"י לא הבין כן ע"כ כתב מה שכתב:

איתיבי ר' אבא לעולא. ומשמע דאדרב דאמר נמי הכי לא מקשה ש"ס קושי' זו. הנה לקמן תוס' ד"ה אלמה כתב פלוגתא דתנאי הוא ועיין פנ"י שפקפק אדבריהם ואני אפרש בעה"י. הנה שלהי נזיר בודאי משמע סתם פלוגת' דר"מ ור' יוסי בפלוגתא דשמואל ור' יוחנן פליגי אלא כי היכי דלא תיקשי לימא מר הלכה כמר ומר הלכה כמר נדחק

לאוקמי מתני' בלפני יאוש אבל בלאחר יאוש דכ"ע אית להו או לית להו דשמואל ואין שום הכרע. וכל זה כדי דלא תיקשי לימא מר הלכה כמר אבל לעולם אמת הוא דמתני' בלאחר יאוש ופליגי בדשמואל ור"מ כשמואל ור' יוסי כר' יוחנן ורב דמעוכב הוא גט שחרור ואין נפשו שלא וממועט מלאסור איסור על נפשו שאין נפשו שלו. והר"י איכא למ"ד שמותר לאכול בתרומה דקנין כספו של רבו מקרי מכ"ש דאין נפשו שלו לענין נזיר ופליגי תנאי בדשמואל והכי ס"ל לעולא פ' החולץ מ"ח ע"א דמוקי פלוגתא דרשב"א ורבנן בדשמואל ורבנן אית להו דשמואל. וקשה מ"ט מפיק רבנן לבר מהילכתא הלא עולא ס"ל בשמעתין דצריך גט שחרור וא"כ ה"ל למימר רבנן נמי כוותי' והא דכתיב איש אתה מל בע"כ אדפסח קאי דמעכב לאכול פסח כדאמרי' בירושלמי ומייתי לי' בחי' רשב"א לעיל בדשמואל ע"ש. אע"כ היינו טעמו משום דהוא מפרש מתני' דנזיר פליגי ר"מ ור"י בדשמואל א"כ לא רצה לחדש פלוגתא חדשה אלא ניחא לי' למימר פליגי רשב"א ורבנן בפלוגתא דר"מ ור' יוסי דמתני' ואתי' ר' יוחנן רבי כר' יוסי דנזיר דנימוקו עמו. מ"מ מוכח דלעולא פליגי תנאי ולא פריך הכא מידי מברייתא דרבנן ואבא שאול ומשו"ה לא הקשה אדרב אך אעולא אר"י הקשה דהרי ר' יוחנן קאמר בשמעתין הלכ' כרבנן דאבא שאול וכמ"ש מהרש"א בתוס' והק' ר' אבא לעולא דוקא:

וכי מי כתב גט שחרור לאלו. פי' הוה ס"ד דס"ל כשמואל מי שאין לרבו רשות עליו מותר בבת חורין וס"ל לאבא שאול בשלמא בגדול אע"ג דאין זכי' לגוי מ"מ זכיותו ושחרורו באין כאחד ואין לרבו רשות עליו אבל קטן שאפי' בישראל אין זכי' לקטן לא מיקרי אין רבו רשות עליו. ומוקמינן לקרא בגדול דוקא. ורבנן ס"ל לא אמרינן זכיותו ושחרורו באין כא' וא"כ גם גדול אינם יכולים לזכות בעצמם דאין זכי' לגוי ואפ"ה מיעט הכתוב עבד שאין לרבו רשות עליו א"כ גדול וקטן שוים. וסברא זו עיין היטב בתוס' כתובות י"א ע"א ור"פ בן סורר ומורה. ומ"מ דוחק הוא ולמסקנא דפליגי בגז"ש לה לה מאשה א"כ סברא אחרת הוא כ"ע לית להו דשמואל ולפינן דמיתה כורתת היכי דליכא והתנחלתם המיתה מתרת כמו מיתת הבעל דלה לה מאשה ילפי' ובהא פליגי רבנן סברו מה אשה בין גדולה בין קטנה עבד נמי ואבא שאול ס"ל מה אשה איסורא ולא ממונא ה"נ אין המיתה מפקיעה הממון אלא שהיכי שהוא גדול וזוכה בעצמו מטעם הפקר א"כ המיתה מפקיע שניהם כא' הממון מטעם הפקר והאיסור מטעם כריתות כאשה. אך בקטנים שנשאר כח הממון אצל הזוכה בו כי הוא אינו זוכה בעצמו ולא נימא המיתה תפקיע האיסור עכ"פ ויזכו בו למעשי ידיו כעבד עברי והוא יהי' מותר בבת חורין דהאיסור

נפקע ע"י מיתה זה לא נאמר דלא מצינו מיתה מפקעת לחצאין גבי אשה א"כ ה"נ לא תפקע גבי קטנים כלל. כך נ"ל פי' הענין החמור הלז:

אי הכי מפקיר עבדו ומת נמי. משמע פשיטא להו דלעולא מפקיר עבדו כבר פקע מני' כל חיוב ממוני' ומיתה מפקיר האיסור דלא שייך והתנחלתם כיון דממונא פקע ע"י הפקר ולא נשאר רק איסורא ואיסורא לבניו לא מורית א"כ מיתה כורתת אך רי"ף ס"ל דסוגי' דלקמן מ' ע"א גבי דסקרתא דעבדי פליגא אהך סוגי' וס"ל איסורא נמי מוריש א"כ אעפ"י שהפקיר אכתי שייך והתנחלתם ואין המיתה כורתת וצריך שחרור מן היורשים וכן פסק הרי"ף ועיין מ"ש הרא"ש. וי"ל דפליגי בהא דאע"ג שהפקירו מ"מ נשאר להאדון טובת הנאה שהעבד ישלם לו שיפקירו להתירו בבת חורין אע"ג דכתב תוס' לעיל י"ג ע"א דעבד שאין עליו עבדות בהפקירא ניחא לי' לר"ע מ"מ הכא ס"ל לרש"י דאסור בשפחה ובבת חורין א"כ יש לרב טובת הנאה שהעבד יתן לו כסף לכתוב לו שטר שחרור וא"כ תלי' בב"מ י"א ע"ב פליגי אליבא דעולא אי טובת הנאה נקנה בקנין או לא ואי נקנה בקנין הה"נ מוריש לבניו וצריך שחרור וכדרבינא לקמן גבי דיסקרא. ונראה נמי היינו טעמא דמ"ד מעובד גט שחרור אוכל בתרומה ונקרא קנין כספו אע"פ שאין לרבו עליו שום קנין כסף מ"מ טובת הנאה יש לו עליו עיין לקמן מ"ב ע"ב והיינו טעמא נמי סוף נזיר דמקרי אין נפשו שלו הכל מטעם הנ"ל. ואפי' בעבד שכופין רבו עושה אותו בן חורין ולא צריך העבד ליתן ממון להאדון לשחררו דהרי הב"ד יכפוהו מ"מ י"ל חדא מ"מ עביד איניש דזבין דיני' ולא בעי העבד למיזל בדינא ודיינא והא קמן הך עובדא דדסקרתא דלא היה כח בב"ד לכופם להוציאם לחרות. ועוד כיון שאינו אלא מן התקנה לא עקרו ב"ד עיקור הדין כדי שעי"ז יתקיימו תקנת ב"ד במי שמת רבו ואז לא היה יכולין לכוף היורשים דאיסורא לא מורית ע"כ הניחו לענין זה על דין תורה כנלע"ד. מיהו לשמעתין אין צריך לכוף דניתר במיתת האדון אך לא רצו לעשות דבר חדש שאיננו מן התורה במציאות:

דאמימר קשי'. נראה מ"מ כל קושי' יש לה תירוץ אלא שנראה למסדר הש"ס ענין קושי' לתרץ כן אבל יש לו תירוץ והוא די"ל דבעי' שיהיה המיתה כורת ומתיר לגמרי בלי סיוע דבר אחר כמו מיתה באישות שכורת לגמרי דאין כאן אלא איסור. וכן בגר שמת אע"ג דאיכא נמי ממון מ"מ הרי המיתה פועל לשניהם לממון מטעם הפקעת ממונו ולאיסורא מטעם כריתות משא"כ במפקיר עבדו שנפקע הממון ע"י ההפקר והאיסור ע"י מיתה ולולי ההפקר שקדמו לא היתה המיתה מתרת דהרי כתיב והתנחלתם א"כ עכשיו נמי דהפקיר כבר לא יכרית המיתה. וסברא זו מוכרח על כרחך ללישנא קמא דאמימר לקמן דמפקיר עבדו אפי' לא מת אין לו תקנה משום דאיסורא לא מקני לי' והדבר מאוד תמוה

וא"א לשמוע הלא כל עצמו של גט אשה אינו אלא להפקיע האיסור ואיך יעלה על הדעת לאסור דשחרור עבד לא יפקיע איסור. אלא הוא הדבר שדברנו דס"ל להאי לישנא דגט אשה גומר כל הענין ולא היה כאן אלא איסורא ובא הגט וכורת אבל בעבד דאיכא נמי ממון אי נפקא הממון ע"י הפקר אין זה הגט גומר כריתה שלימה ולא יועיל כלל. ומ"מ לישנא בתרא ס"ל דשחרור דכתיב בקרא גומר אפי' איסורא לחוד אבל הפקיר ומת כיון דאיסורא אינו מוריש לבניו וא"א להם לשחררו בגט. וגבי מיתה אמרינן שפיר כנ"ל כל שאין המיתה גומר לגמרי בלי הפקר לא יועיל כלל. ועד"ז יובנו ג"כ דברי רבי נתיאשתי מפלוני עבדי אין לו תקנה אלא בשטר ומסקינן לאותו עבד אין לו תקנה אלא בשטר אבל עבדים דעלמא אפי' בכסף בשלא שטר. והנה בעבד דעלמא בכסף ע"כ הכסף כורת להתירו מאיסורו ומלבד שיצא לחירות ממעשי ידיו ע"י שנותן מחירו לרבו עוד נתינת הכסף כורת ומתירו דאלת"ה במאי נפקא איסורו אם לא בכסף הלז. ואל תתמה שהרי אפי' בגירושי אשה אי לא דכתיב וכתב לה מיותר למילף בכתיבה מתגרשת ולא בכסף היתה מתגרשת בכסף א"כ בעבד כתיב להדי' והפדה בכסף א"כ כסף גומר בו ולפ"ז כיון שיש כח בכסף לנתק ולהפקיע איסור קשה לרבי אמאי בנתיאשתי מפלוני עבדי אין לו תקנה אלא בשטר יתן לו פרוטה להפקיע דהרי כסף מפקיע איסורא בעבד. אע"כ צ"ל כנ"ל דכסף שגומר לגמרי בין הפקעת ממונא ובין הפקעת איסור הוא כורת אבל כיון שכבר נתייאש ונפקע ממונא אין כסף גומר לחצאין כצ"ל. הרי לפי האמור לאמימר ללישנא קמא אפי' בשטר אמרינן דאינו גומר לחצאין ולרבי הוכחנו דעכ"פ כסף אינו גומר לחצאין א"כ אין מן התימא אי נימא לאמימר בלישנא בתרא המפקיר עבדו ומת דמשו"ה אין לו תקנה דגם מיתה אין כורת לחצאין. וש"ס לא ניחא לי' בהא ומסיק לי' בקשי' אבל יש לו תי' לפע"ד ורבותינו הראשונים לא נתעוררו בכל זה וצ"ע:

דף לט:

איסורא ולא ממונא. הקשו תוס' א"כ כל שטר שחרור צריך שיפקרנו קודם דשטר איננו אלא לאיסורא ולא לממונא וצלע"ג להבין אטו שטר להפקעת ממון חידוש הוא הלא בכל ענינים וקנינים מועיל שטרא וכותב חייב אני לך מנה בשטר או מוחל אני לך חיוב עבודתך אפי' לא כתיב קרא כלל מועיל ולא חידש הכתוב אלא שיועיל השטר להפקיע איסורו וגם אי לאו הפקעת איסורו גם ממונא לא הוה מפקיע ע"י קבלת השטר שאין לעבד יד לקבל אבל השתא גטו וידו באין כאחד ומשבאו כא' שוב לא קשי' מי יתיר ממונא וכי גרע מכל קנינים ממון בעולם שנעשין ע"י שטר. ואין לומר הכי קא קשי' להו

הלא בשטר לא כתיב לשון הפקעת ממון כלל וא"כ מנ"ל דשטר מפקיענו בלא הפקר קודם א"כ לא משני מידי דתירצו שטר כתב להדיא בקרא לא ילפינן לה לה מאשה. וקשה אטו נוסחא של שטר כתיב בקרא דלמא אכתי נימא שצריך בלשון חופשה הניתן לה צריך לכתוב ב' לשונות הרי מעשי ידיך לעצמך והרי את בן חורין ולא הועילו כלום בתירוצם. וצריך לדחוק דקשי' להו לתוס' אע"ג דשטר קונה ממון בכל מקום הכא מכח גו"ז ה"ל לסחות ולגרוע כח השטר שלא יועיל לממון אלא לאיסורא וצ"ע:

ולאפוקי מהאי תנא וכו' לפמ"ש תוס' לעיל ל"ח ע"ב ד"ה אין הגזבר וכו' א"כ גם רבנן דרבי דלא כהאי תנא וס"ל נמי כסף גומר ומוציא אלא ס"ל אין הגברים רשאין להוציאן מפני חשדא וזלזול הקדיש. וזה דעת רמב"ם דפסק כרבנן דרבי אין הגזברין יכולין להוציא וכו' ומ"מ ס"ל בעלמא כסף גומר. אך לפירש"י לעיל ס"ל לרבנן אין גזברין יכולין להוציא בשטר שחרור משום דאיסורא לא נתקדש בהקדש ולא יכול הגזבר להוציאו. ונ"ל זה היה דעת הראב"ד והיה קשה לו נהי בשטרות לא יכלו שיכתבו שטר על שמם אבל הוא יתן כסף עצמו והכסף יכרית ויגמור לגמרי אע"כ ס"ל לרבנן דרבי כסף אינו גומר בשום עבד וכר' שמעון משו"ה השיג הראב"ד ועיין תשובת הרמב"ם לחכמי לוניל שנדפסה במגדל עוז ותבין דברינו אלו:

דף מ.

אין לו תקנה. וכבר כתבתי לעיל דר' יוחנן קמ"ל אפי' בשפחה דליכא מצוה רבה מ"מ כופין משום מדת סדום ומשנה אחרונה בחצי עבד וחצי ב"ח דליכא מדת סדום שהרי מפסיד יומו. איכא משום מצוה רבה דפ"ו ודוקא בעבד ולא בשפחה. ומ"ש תוס' מאוכלת תרומה אינו מוכרח דאוכל בתרומה מה"ט גופא כיון דאסור בשפחה וא"כ יתן לרבו ממון לשחררו טרם שיכופו ע"י דינא ודיינא ואית לי' לרבו טובת הנאה ומקרי קנין כספו ואוכל בתרומה וכבר כתבתי מזה לעיל ע"ש. ומה שהקשה תוס' מהירושלמי באומר שחררו. עיין לעיל ל"ח ע"א ד"ה כל המשחרר וכו' מלשון תוס' מבואר באומר שחררו לא הפקירו הוא והורישו ליורשים רק שצוה שהם יפקירוהו וממילא אסורים לשעבד משום מצוה לקיים דברי המת אבל הוא לא הפקירו. ומ"מ הוקשה לתוס' בשמעתין דלא ה"ל לירושלמי אלא לומר כופין שלא לשעבד בו משום מצוה לקיים דברי המת ושוב כופין לשחררו משום משנה אחרונה:

וביר‏ושלמי פליגי במיאש או ביוצא בשן ועין אי מהם הבנים עבדים או בני חורין. ומייתי לי' פנ"י בשמעתין ונתקשה בו ע"ש. ולפע"ד ברור להירושלמי כרש"י דאסור בשפחה

דנתקדש קצת. ומ"מ מותר בשפחה כיוצא בו שיצאתה ג"כ ביאוש או בשן ועין ולא דמי לחצי ב"ח שאסור בכיוצא בו משום דבכל אבר שבו איכא צד חירות וצד עבדות ואתי צד איסור ומשמש בצד היתר ובהיפוך. משא"כ הכא מיקלש קליש לי' כח עבדות ונכנס בשניהם קדושא קלישתא ומשמשין זע"ז ויש ספק בבנים הנולדים אם הם ג"כ עבדים אין רוצה לומר עבדים ממש אלא כיוצא באבותיהם. או ב"ח לגמרי דכיון דמעולם לא היה הבנים שום צד כח עבדות לא נכנס בידם כח איסור כלל. ולא דמי לאבותיהם שהיו עבדים ממש ולא נפקע מהם לגמרי. אבל הבנים מעיקרא לא ליעול בהו איסורא כלל והרי הם בני חורין גמורים כנלע"ד פי' הירושלמי:

צריך ואין לו תקנה. הקשו תוס' מרב שמן בר אבא אר"י לעיל ל"ח ע"א וכו'. ולפע"ד דהא כתב רמב"ן שם דהו"מ למימר אמוראי נינהי ורבב"ח אר"י דאמר הלכה כרשב"ג ס"ל דהא דרב שמן לא אמרה ר"י מעולם וא"כ לק"מ אאמימר דשמעתין נמי:

אהדרו אבני מרוותא קמאי. הכא קשה קושי' תוס' ד"ה הא אמר וכו' ומה שמסקו דשחרור הוא שלא יאמר עבדי אתה. הכא משמע דהני בני דיסקרתא לא חשו להו מילתא אלא דינא קבעו להתירם בב"ח ואמר להו אהדרו וכו' וא"כ קשה ומ"ש רא"ש בשם ר"י לתרץ דהכא כיון דרשות רבם עליהם עדיין מכ"ח מרוותא קמאי שמכרום להם לא הוה כמפקיר ממש י"ל היינו לפני יאוש אבל הכא מיירי לאחר יאוש כמו שכ' מהרש"ל לקמן מ"ג ע"ב בתוס' ד"ה אבל ע"ש ובפני יהושע. עכנלע"ד ס"ל להרי"ף דסוגי' דהכא פליגא אדלעיל וס"ל לשמעתין איסורא מורית וכבר כתבתי לעיל דפליגי אי טובת הנאה ממון להקנות ולהוריש ע"ש:

מוקמי' לי' אפוטרפס. עיין שיטת ר"ת וצריך ביאור. הנה בכל חצי עבד וחב"ח כותב שטר על חצי דמיו רק לפיוס האדון שכופין אותו לשחררו ע"כ והעיקור השחרור. וחצי דמיו הוא לפיוס בעלמא ובמה נחשב שטרו של העבד העני הזה אך הכא שעשה שלא כהוגן עשו חכמים שטר זה כממון גמור לענין מכירה והוה כאלו האפטרופסין מוכרין העבד ושוב כותבין לו שטר על שם עצמם. ועוד הוסיף ר"ת אפשר ששטר זה חשבוהו חכמים ככסף ממש שכורת ומוציא לגמרי ולא צריך גט שחרור אלא שלא יתפוס בו הקטן לומר עבדי אתה ע"כ כותבין גט שחרור על שמו של קטן. ולפע"ד בהא פליגי רמב"ם וראב"ד בכוונת לשון הרי"ף אי כלישנא קמא דר"ת או כלישנא בתרא ותרווייהו כר"ת עיין בפנים ותבין דברינו כי הקצרנו:

דף מ:

האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין. ומסקינן האומר היינו הכותב. ונ"ל מזה הוציא רמב"ם דהיינו דוקא כתב ידו של בעל דבר שאותו כתיבה הוה כמו בע"פ כמו כל כתיבת יד בלי עדים אבל אם הוא שטר זכרון עדות איך שאמר פלוני כתבו ותנו שאעשנו בן חורין או שאתן שדה פלוני לפלוני מודים רבנן דהרי הוא בן חורין והשדה נקנה להמקבל ומטעם שכ' כ"מ ע"ש. מ"ש הר"ן דלעיל במשיא אשה לעבדו צריך גט שחרור והכא משמע דלא צריך היינו דלעיל איתמר יצא לחירות משמע איננו עדיין בן חורין דמעוכב גט שחרור משא"כ בשמעתין הרי הוא בן חורין משמע שהוא עצמו בן חורין ומותר בבת חורין בלי שטר:

חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר. עיין תוס' ורשב"א ומהרש"א ופנ"י. והנלע"ד התוס' סמכו אהתוספתא שכ' רשב"א דמבואר להדיא דהאי חיישינן ודאי הוא ולא ספק ולפ"ז ע"כ האי מי אוכל פירות לא אחיישינן דרישא קאי דהא ודאי הוא אלא אהודאת בע"ד דסיפא קאי ופירוש בעלמא הוא כשואל מי הוא הבעל דין. ואסיפא דרישא כתבתי ונתתי לו לא בעי למשאל מי הוא הבעל דין דשניהם בעלי דין והודאת האדון כמאה עדים שלא ישתעבד בו והודאת העבד למשוי נפשי' חתיכא דאיסורא בבת חורין. וכופין הרב ועושה אותו בן חורין והא דלא תני' הרי זה ספק וממילא ידעינן דכופין הרב לשחררו. י"ל דה"א אי אתו סהדי כחד מיניהו שומעין לעדים קמ"ל הודאת בע"ד הוה יותר ממאה עדים ואין שום עדים מועלין לא לזה ולא לזה. וא"כ אהך בבא אין צריך לברר. אך בסיפא דסיפא כתבתי ונתתי לו והוא אומר לא כתב ולא נתן אמרי' הודאת בהא צריך לברר מי הוא בעל הדין ואמר מי אוכל פירות. ונקיט בהאי לישנא כדי שנדע דאסיפא דסיפא קאי אשדה ולא אעבד ובזה נדחו כמה דברים הנאמרים בזה:

עשיתי פלוני עבדי ב"ח וכו'. כתב הר"ן דעכ"פ כופין אותו לכתוב לו שחרור. דאע"ג דהאי חיישי' ודאי הוא מ"מ אין ראוי להתירו מחזקת איסור בת חורין עפ"י עדותו של זה. ואפשר לא שייך הכא הואיל ובידו לשחררו לפנינו. כיון שהעבד מכחישו לא מהני מגו ולא דמי לבעל שאמר גרשתי והיא אינה מכחישתו וכללא כייל ר"ן בשמעתין כן שע"י הודאתו של בע"ד צריך גט שחרור ותמהתי על הרב"י שכ' דהרמ"ה שמצריכו גט שחרור ס"ל חיישי' ספיקא הוה ולא ידעתי מנ"ל הא הרי הר"ן ס"ל ודאי הוה ואפ"ה מצריכו שטר. והנה לעיל ספ"ק מקשה הר"ן אהרי"ף דס"ל תן גט זה לעבדי אין יכול לחזור בו אבל משוחרר לא הוה עד שיגיע גט לידו וכ' פני יהושע סברא נכונה דאל"כ יהיה מכשול שהעבד יבוא על השפחה ולא ידע שזה קיבל שחרורו עבורו. והקשה ר"ן

משמעתין דאמרינן חיישי' בודאי זיכה לו ע"י אחר ולהרי"ף מה בכך הלא אינו משוחרר עד שיגיע שטר לידו ע"ש. והנה אע"ג דכתב ר"ן כאן דעדיין צריך גט שחרור מהרב. מ"מ שפיר הקשה הר"ן אי ס"ד כהרי"ף שאיננו משוחרר כלל אלא שהרב אינו יכול לחזור ממה שציוה לזה שיתן השחרור לעבד וא"כ ה"נ עדיין אינו חוזר מדבריו ולכשיגיע לידו אותו השיחרור שזיכה לו יהי' משוחרר אבל כיון שעדיין לא הגיע אותו השטר לידו כמו שאומר העבד א"כ אמאי נכוף להרב לכתוב לו גט אחר וקושי' גדולה היא. ולעיל כתבתי דס"ל להרי"ף כיון שאין השליח הזוכה בפנינו והודאת האדון נאמנה שזיכה לו ע"י אחר אמרינן חזקה שליח עשה שליחותו ונתן להעבד כבר וכ"כ הרשב"א בשמעתין. ומ"מ כיון דע"י הודאת בע"ד הוא צריך שחרור לפנינו ולק"מ אהרי"ף. והדרנא בי דהא כל עצמנו לא אמרינן בודאי שחררו אלא משום דהמזכה ידע והעבד אינו יודע. אבל אי נימא חזקה עשה שליחותו ומסרו להעבד והוא עומד ואומר לא קבלתי היינו סיפא כתבתי ונתתי לו והוא אומר לא נתן לי ע"כ זהו ליתא. אך הנלע"ד עפ"י מ"ש ש"ך בח"מ רסי' ר"ב דחצירו וקנינו באין כאחד לא אמרינן והעלה שם בקצה"ח אף ע"ג בעבד אמרינן גטו וידו באים כאחד היינו בבע"ד עצמו אבל חצרו שהוא רק שלוחו לא אמרינן באים כאחד א"כ י"ל היינו טעמא דהרי"ף דס"ל דע"י זכי' אינו משתחרר שלא בפניו כיון דצריכי שלוחו כמותו והרי הוא עצמו אין לו יד אלא גטו וידו באים כא' וזה לא אמרי' בשלוחו שלא בפניו אבל שלוחו בפני העבד או שהרב מודיע לעבד שחרתיך והרי הוא מפקירו ממעשי ידיו עכ"פ ובזו רגע יש לו יד לעצמו וממילא זכה השליח בכל מקום שהוא אפי' במצולת הים הרי העבד משוחרר ע"י זכיית השליח ההוא כנלע"ד:

הקדש חמץ ושחרור וכו'. עיין עירוכין כ"ג ע"ב ורמב"ם פ"ז מהל' עירוכין עם כל הנאמר עליו ואבאר דעתי בקיצור בעזה"י לפע"ד. והוא דרמב"ם לא גרס בפרק אף על פי שאני קונמות דקדושת הגוף נינהי אלא כל הקדשות מפקיעין מידי לגמרי והוא הקדש גמור ומועלין בו אך בתנאי כל זמן שהם ביד הגזבר אבל כשימכרם הגזבר לאחר חוזר השיעבוד על הנכסים וכתובת אשה ובע"ח חוזר עליהם. נמצא כשמכרם הגזבר צריך להודיע ללוקח שעתיד לשלם כתובת אשה ובע"ח וממילא אין הנכסים שוים להקדש אלא מה שהוא יתר על החוב אפי' שוים כמה אלפים מ"מ כיון שהנכסים עצמן אינם ראוין לבנין ולא למזבח ולמכור אינם שוים להלוקח הואיל וצריך לשלם החובות ולפעמים אין הנכסים שוים יותר נמצא הקדיש פחות משוה פרוטה ואין כאן הקדש של כלום אך כיון שתקנו חכמים שעכ"פ לא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון וע"כ יפסיד הלוקח הפודה דינר א' א"כ הרי שוים עכ"פ דינר אחד וממילא ה"ל הקדש דאורייי'

ואה"נ אם הנכסים שוים יותר מהחוב באופן שאפי' יפרע הפודה לבעלי חובות מ"מ ישאר להקדש כלום פשיטא שפי' הקדש דאורייתא ומועלין בו עד שיפדו אלא אפי' אינם שוים יותר ואפי' פחות מהחוב מ"מ כיון שעכ"פ שוים להקדש הדינר של תקון חכמים שצריך הפודה להוסיף על ידי זה חל ההקדש ומועיל בו מן התורה עד הפדיון זה נלע"ד בדעת הרמב"ם ומיושבים כל הקושי' שהקשו עליו ע"ש. אמנם גירסת רוב הגאונים בפ' אעפ"י שאני קונמות דקדושת הגוף וע"כ מחלקין רש"י ותוס' וכל הפוסקים (חוץ מר"ת בס' הישר במס' גטין ע"ש) כולם ס"ל דוקא קדושת הגוף שאין לו פדיון מפקיע ולא קדושת דמים מטעם שכ' תוס'. ודע כל מה שכתבו תוס' בשמעתין וכן רש"י בפסחים מה ביתו ברשותו וכו' הכל אשגירת לשון בעלמא הוא וצ"ל מה ביתו שלו לאפוקי נכסיו המשועבדין לאחרים דלאביי למפרע גובה אינו שלו ולרבא הוה שלו וכן הוא בהדי' בלשון רש"י דעירוכין וכן הוא בלשון רשב"א דשמעתין. ועיין ר"פ לולב הגזול כי האי גוני בתוס' שאינו ברשותו ושם מגיה מהרש"א שאינו שלו ע"ש והה"נ. והנה מ"ש תוס' דלר' ישמעאל לא יכול המזיק לסלקו לניזק בזוזי ולמפרע הוא גובה ושכן מוכח בב"ק עי' מהרש"א ופ"י. איברא כן מוכח התם מדאמרינן מכרו למאי מכרו לרדי' היינו שמכרו לשעה עד שעת העמדה בדין. ולכאורה הומ"ל שמכרו ממכר עולם ואח"כ נתרצו להסתלק בזוזי. לר"ע דמוחלט השור ושותפי נינהי לא יועיל המכירה אע"ג דמסלק לי' בזוזי דהשתא הא דקני לי' ובשעת מכירה מכר שאינו שלו וכדלקמן תוס' ד"ה אשה אינו גובה וכו' שהמוכר עצמו מבטל המכר משא"כ לר' ישמעאל שאינו אלא בע"ח אם מכרו ממכר ושוב מסלק לבע"ח בזוזי הרי ממכרו ממכר ומה צריך לומר לרדי' אע"כ מוכח מזה דהתם לא מצי מסלק לי' בזוזי ומשו"ה אפי' נתרצה הניזק אח"כ לקבל זוזי מ"מ המכר למפרע לא הוה מכר אלא א"כ מכר לרדי' לפי שעה. אמנם נראה היינו אם נגח שור שוה מנה לשור שוה מאתים שאז השור המזיק כלו נעשה אפותיקי מפורש להניזק אז לא מצי לסלוקי' בזוזי ולמפרע הוא גובה כמ"ש תוס' אך אם השור המזיק שוה יותר מחצי נזקו ואיכא עודף אז לר"ע שותפי נינהי ויאמרו גוד או אגוד. אבל לר' ישמעאל יד המזיק על העליונה לסלק הניזק בזוזי חצי נזקו והשור שלו והיינו דכתב תוס' התם דהמו"ל איכא ביניהו בין ר"ע ור' ישמעאל אי מצי לסלוקי בזוזי היינו באופן הנ"ל. ועוד יש להוכיח מתוס' דהתם אלא שאין להאריך כאן בזה:

דף מא.

עולא אומר מי שיחררו רבו שני וכו'. כתב תוס' דאביי מפרש כעולא וכגון דרוצה הלוה לסלקו בזוזי עכ"ל. פי' כשכבר הגיע הזמן ורצה הלוה לסלקו בזוזי וקדם הוא ושחררו אבל כשלא הגיע הזמן ושחררו אז אפי' אם אח"כ כשיגיע הזמן לא ירצה או לא יכול לסלקו בזוזי ואיגלאי מילתא למפרע שהי' של השני משעת הלואה לאביי דלמפרע הוא גובה מ"מ אין השחרור כלום כיון בשעת כתיבת השחרור הי' ביד הלוה לסלקו בזוזי לכשיגיע הזמן ולא אתאן עלה אלא מטעם הוברר למפרע שהי' שלו. ואפי' למ"ד יש ברירה בעלמא מ"מ בגט בעי מבורר בשעת כתיבה כמ"ש תוס' לעיל כ"ד ע"ב ד"ה לאיזו וכו' ע"ש וה"ה בשחרור. ובזה נסתלק קושי' פני יהושע ע"ש. דודאי עיקור קושייתו דהשני שהגוף שלו למפרע יהיה יכול לשחררו אבל מהראשון אין עולה על הדעת דמי שמעשי ידיו שלו ולא גופו ישחררנו אעפ"י שישנו ביום או יומים מפני שהוא תחתיו אבל שחרור פשיטא דהעיקור במי שהוא כספו וכיון שאיננו כספו של שני אלא ע"י ברירה אין הכתיבה לשמה כנ"ל:

אינו כותב אלא משחרר כותב וכו' בין לרב בין לעולא המשחרר חייב לשלם מעדיות שבנכסיו ככל מזיק ויורדין לנכסיו מיד והא דקאמר משחרר כותב ר"ל אפי' אין לו לשלם לא מצי אידך למימר לא אכתוב שחרור להעבד עד שישלם לו אידך היזק שלי קי"ל אפי' אין למשחרר לשלם כופין זה לקבל שטר ממנו וישחרר העבד מיד:

בהיזק שאינו ניכר. דהיינו שהזיקו העודף על חובו ולא הוה כמשחרר חצי עבדו אפי' לאביי דאמר למפרע הוא עיין מהרש"א דכיון שעשאו אפותיקי לכשיגיע זמן המוחלט האפותיקי למלוה ומשלם המותר להלוה ולא מצי למימר אהיה עמך בשותפות עיין ב"מ ט"ו ע"ב באפותיקי לא מצי למימר הב לי גרוע דארעא ע"ש וכן דעת מהרש"א בשמעתין. הנה הרי"ף פסק כרשב"ג אליבא דרב משום דדיינין דינא דגרמי נראה כוונתו דמטעם פלוגתתם במזיק שיעבודו לא הוה פסקינן כרשב"ג במשנתינו דלית לי' לרי"ף הך כללא כמ"ש לחם משנה כאן אלא נהי דמטעם מזיק שיעבודו פטור מ"מ מטעם גרמי חייב זהו כוונת הרי"ף והשתא צריך להבין אי הוה הכי גרמי כמו כל גרמי דעלמא ופליגי רבנן ופטרי' א"כ מ"ט קיי"ל דינא דגרמי חייב הלא הלכה כרבנן וא"כ בגרמי יש לנו טעמים אחרים לחייב דלא כרבנן א"כ אכתי מאי נפקא מיני' כיון דעכ"פ חייב יהיה מטעם מזיק שיעבודו או מטעם גרמי. ומיהו להסכמת ש"ך סי' שפ"ז דגרמי קנסא הוא ולא דינא וכשמת לא קנסו בנו אחריו א"כ י"ל אי הוה חייב מטעם מזיק שיעבודו קנסו גם בנו אחריו אבל השתא דלענין מזיק שיעבודו קיי"ל כרבנן ורק משום גרמי א"כ קנסא הוא

וכשמת לא קנסו בנו ואז כופין העבד וכותב שטר על דמיו ולא בנו של רבו הראשון ולפע"ד המעיין בלשון הראב"ד יש להבין נהי גרמי בעלמא חייב מדינא היינו בשורף שטרו של חברו אבל הכא עשה בשלו ששחרר לעבדו של עצמו וממילא נמשך היזק לאידך גורם כזה איננו דינא לכ"ע ואי מחייבת לי' ליכא אלא קנסא ולא קנסו בנו אחריו ושלזה נתכוין הרי"ף לדעתו של ראב"ד ובזה יובנו דברי ראב"ד בהשגות שהם כמחוסרי הבנה ע"ש:

מי שחציו עבד וחב"ח. פירש"י של שני שותפין. נראה אע"ג דאמרי' בש"ס בשלמא לרבה מוקי' לי' בכסף ודברי הכל מ"מ למסקנא לא מיתוקם אלא בשני שותפין אבל אי הי' הוא עצמו מקבל כסף חציו מעבדו הרי הוא גרמא בדבר ומודה משנה ראשונה דכופין את רבו לשחררו כלו ואומרים חטא בשביל שיזכה העבד כיון שהוא הגורם ולא פליגי אלא בשל שני שותפין וזה שחררו ס"ל למשנה ראשונה שלא לכוף את זה לחטוא לזכותו של עבד היכי דהוא לא גרם ואפ"ה פליגי ב"ש משום מצוה רבה דשבת וק"ל:

תקנתם את רבו. נדחקו הראשונים מה תקנה תקנו הלא מעולם לא עבד הרב הזה אלא יומו. ולכאורה י"ל מיד שנשתחרר חציו אסור לעבוד בו עבודת עבד כי מי חלקו לימים וזמנים והרי החירות מתפשט בכל איבריו וכתיב ובאחיכם בני ישראל לא תעבוד בו עבודת עבד ומשום הפסדו של זה תקנו במשנה ראשונה לעבוד רבו יום א' כמו מקדם שהי' עבד עדיין יעבדנו שלא מן הדין אלא מתיקון חכמים ועל זה יוצדק שפיר . והנה רבינו משולם בתוס' חגיגה גרס תקנתם את עצמו נ"ל לפרש בהיפוך מהנ"ל דמיד ששחרר זה חציו ונאסר לעבוד בו עבודת פרך אלא עבודה כפועל ושכיר יום ומ"מ מפסיד הרב כי לפנים הי' עבודת פרך של חציו שוה כך והשתא א"א לו לעבוד בו כל כך והוא הרי שיעבודו על העבד לעבודה כך וכך ע"כ צריך העבד לעבוד הרב עבודה כל כך עד שיהיה שוה כמו עבודת פרך שלו והי' צריך להשלים זה ביום השני נמצא העבד נלקה נהי שאין עובדים בו עבודה המפרכת גופו מכל מקום לא ישאר לו זמן פנוי לעשות בשלו ע"כ תקנו לטובת העבד שיעבוד רבו יום א' אפי' עבודת פרך ויש כח ביד חכמים כדי שיהי' פנוי לעצמו יום א' ועל זה טען ב"ש תקנת את עצמו ולא רבו כי עדיין יפסיד הולדות:

ולבאר זה נ"ל דלכאורה אין מן הדין להכריח ולכוף האדון הזה להפסדו ממונו כדי שיקיים זה פ"ו ואם אמרו ניחא לי' למיעבד איסורא זוטא כדי להביאו למצוה רבה היינו באיסורא דכיון דדינא הכי הרי שוב לא עביד אפי' איסור זוטא אבל להפסידו ממונו להביאו לזה למצוה רבה מהיכי תיתי ואע"פ שכותב לו שטר על דמיו ידוע כי לא ניחא

לי' בשטר מעבד שאינו שוה אפי' חציו וכל אשראי ספק אתי ספק לא אתי מכ"ש שטר מעבד שנשתחרר עתה. אך יען כי חצי העבד אינו שוה אלא דבר מועט כגון שאין להרב ממנו ולדות שוב. ואנו נכוף להעבד לכתוב שטר על חצי דמי עבד מעלי' שיש ממנו ולדות ובזה יתוקן הפסד רבו בהולדות ולעומת זה נכוף להרב לעשותו בן חורין כנלע"ד. ועד"ז י"ל פסקי הרמב"ם התמוהים בהא דפסחים פ"א ע"א פסק רמב"ם למשנה אחרונה אינו אוכל לא משלו ולא משל רבו. וכן בהא דריש חגיגה פסק למשנה אחרונה פטור מן הראי' וחגיגה ודברי הרב אברהם בנו דחוקים וכ"פ לח"מ ומ"ל ומרכבת המשנה וס' קרבן חגיגה סי' ו' ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם. ולפע"ד מן התורה כל חצי עבד יצא מכלל עבד ולכלל בן חורין לא בא ולענין חגיגה לא קרינן ביה האדון אלקי ישראל שהרי יש עליו האדון הזה אע"פ שאסור לעבוד בו עבודת עבד וגם לא קרינן ביה עבד איש דכתיב גבי פסח שהרי אין עליו איש שאין רשאי לשעבד בו אח"כ שוב כשתקנו במשנה ראשונה שיעבוד רבו יום א' אפי' עבודת פרך ולעומת זה יום א' יהי' לעצמו כבן חורין ממש א"כ באותו יום חייב בראי' וחגיגה וגם אוכל פסח של עצמו והשתא אפי' יבואו ימי פסח וחגיגה ביומו של האדון יעשה עמו חלוקה שיעבדנו יום אחר או חודש או זמן אחר באופן שיהי' בן חורין וחייב בחגיגה ועושה פסח לעצמו וזה למשנה ראשונה ושוב למשנה אחרונה כשנתבטלה תקנה זו דעובד א"ע יום א' ורבו יום א' אלא כופין וימים שבין שחרורו של זה ועד שכופין הרי העבד כמו שהיה קודם משנה ראשונה ואינו לא עבד ולא בן חורין ופטור מחגיגה ואינו אוכל פסח לא משלו ולא משל רבו:

דף מא:

שנאמר לא תוהו בראה. יש כאן בתוס' ג' תירוצים. לתי' קמא בצירוף ב' מצות פ"ו ושבת ע"ז הוה מצוה רבה לאפוקי אשה אפי' אי מיפקדא אשבת עכ"פ אפרי' ורבי' לא מיפקדא וא"כ אין מוכרין ס"ת להשיא יתומה. ולתי' ב' שבת גופא בלי פ"ו נמי מצוה רבה היא אבל אינו מבואר אי שייך שבת באשה וקרוב לודאי דלא שייך דאלת"ה לא הוה קאמר מידי מ"ג ע"ב כמאן כריב"נ וכו'. נמצא לפ"ז אין מוכרין ס"ת ליתומה. ולתי' ריב"ם הוה שבת לבד בלי פ"ו מצוה רבה ושייך נמי באשה ומוכרין ס"ת להשיא יתומה ועיין היטב במג"א סי' קנ"ג ובהגהת טו"ז לא"ע סי' א':

לשבת יצרה. כ' ריב"ם נקט משום דשייך גם בצד עבדות פי' דס"ל לריב"ם שאין ראוי לכוף הרב משום צד חירות שאינו שלו כשם שאין כופין שום אדם לעזור לחברו לקיים מ"ע. אך צד עבדות הוא שלו כגופו או כבהמתו ועל זה כופין וזה מוכיח בכח גדול

מהירושלמי דאל"ה מנ"ל להוכיח ממשנתינו דאין עבדים נושאים נשים במועד משום בטול פ"ו או בטול שבת דלמא משנתינו משום צד חירות אבל עבד גמור לא מיפקד לא ע"ז ולא ע"ז אע"כ מוכח מהירושלמי דכל הכפי' דמשנתינו משום צד עבדות הוא וזהו ראי' ברורה שאין עלי' תשובה אך במה שסבור הריב"ם דהירושלמי ס"ל עבד לא מיפקד אפ"ו מדבעי אי נושאים נשים במועד ש"מ פשיטא לבעל האיבעי דלא מיפקד אפ"ו והפשטן דמייתי ממשנתינו לא פליג אהא אלא מחדש לי' דנהי משום פ"ו הי' מותר לישא מ"מ משום שבת אסור. על זה פליג תוס' דחגיגה נהי דאמת הוא ההוכחה דמירושלמי מוכח דמתני' משום צד עבדות ולא משום צד חירות עכ"פ נהי בעל האיבעי' הי' מסופק אי עבד מיפקד אפ"ו מ"מ הפשטן פשיט לי' דמיפקד וכ' שמדסברא הוא כן קודם מ"ת נצטוו כל האומות בפ"ו ונהי בשעת מ"ת פקע מינייהו היינו מגוים גמורים אבל מעבדים לא פקע נהי דלא נכנסו לחיוב חדש מה שלא נכנסו לה הנשים אבל פ"ו שהיו חייבים מכבר לא פקע מיניהו בשעת מ"ת כן פי' אלי' זוטא סי' קנ"ג וטורי אבן באבני מילואים דחגיגה וס' מים חיים והוא פשוט. תו כ' שם תוס' דבפ' הב"ע לא קאמר אלא דלית לי' חייס פי' ודאי בשעת עבדות יצא ידי פ"ו אך לכשיתחרר אין הבנים האלו מתייחסים אחריו משא"כ גר. וסיים הריב"ם כיון דלא מיפקדי אפ"ו שמא גם לאחר שתשתחרר לא תקיים. נראה כוונתם דאמצעות עשה דפ"ו המפורשת בתורה מכין עד שתצא נפשו משא"כ שבת דדברי קבלה אע"פ שהוא מצוה רבה:

כופין את רבו. הקשו תוס' ליתי עשה דפ"ו ולידחי ל"ת דלא יהיה קדש מדלא כתב דלא תהי' קדשה ש"מ דפשיטא להו דבת חורין לא ישא דלא תעבור היא על לא תהיה קדשה משום מצותו של זה אך צד חירות שלו יעבור על לא יהי' קדש וישא שפחה והשתא ס"ד שפחה לא מיפקדא להנשא לכשר ואל תתמה שהרי אפי' בישראלית גמורה אי לאו דרשה לא תקח לא הי' גרושה ואלמנה מוזהרת מלהנשא לכהן. וכן משמע בתוס' פסחים פ"א ע"א דאשפחה קאי. וצ"ל אע"ג דצד חירות אינו מועיל דלא מקיים פ"ו בולדות משפחה מ"מ ס"ל להתוס' כמ"ש לעיל דאצד חירות לא קפדינן רק אצד עבדו ועבד יוצא ידי פ"ו ושבת אם ישא שפחה ואפ"ה הקשו דעשה דפ"ו דצד עבדות ידחה לאו דלא יהיה קדש דצד חירות. וכבר הסביר זה בטורי אבן דחגיגה דהרי מצינו בזבחים צ"ד ע"ב דפריך ליתי עשה דאכילת כשירי' ולידחי לאו דאכילת פסולין כיון דנבלעו זה בזה וה"נ דכוותי'. ומ"ש תוס' לענין פ"ו אנוס הוא ר"ל אבל לענין שבת לא מועיל מה שהוא אנוס ורחמנא פטרי' דמ"מ רחמנא חס על יישוב העולם דלשבת יצרה. ותי' תוס' אפשר לקיים שניהם ע"י כפי' ודבריהם צע"ג הא על הכפי' גופא אנו דנין הא עובר אלא תעשה

דלעולם בהם תעבודו ומתרצין שאני פ"ו ושבת דמצוה רבה וא"כ השתא דאיננו מצוה רבה דאפשר לקיים ע"י שפחה דאתי עשה ודחי ל"ת וממילא אסור לכופו ואיך כתב תוס' אפשר ע"י כפי' והוא כעין קושי' מהרש"א אבל חמירא טפי. ועל צד הדוחק אני אומר כיון שאם ירצה הרב להסתפק בשטר על חצי דמיו כמו שקיבל כסף שוה ממש אז לא היה שום איסור משום לעולם בהם תעבודו כיון שקיבל מחירו וה"ה כמוכרו לו וכל עצמם אנו צריכין לכופו הואיל ואינו רוצה לקבל השטר במחיר ממש. והואיל וכל העברת עשה דלעולם בהם תעבודו ברצון הרב תלי' אין עשה זו כדאי לדחות שום דבר עיין כעין זה בכתובות מ' ע"א ע"ש. ודוחק. עוד תי' תוס' דבעידנא דמעקרא ללאו לא מקיים עשה דפ"ו. לא ס"ל לתוס' מ"ש נמק"י בפ' אלו מציאות גבי כהן ואבידה בבית הקברות. דזה מיקרי בעידנא. ועיין פסקי תוס' זבחים צ"ז ע"ב דכל עשה שא"א להתקיים זולת עקירת הלאו לא בעי בעידנא. והיינו התם דא"א לקיים ואכלו את הבשר בלילה הזה לעולם בשום אופן בלי שבירת עצם דהרי לעולם ישאר המוח בעצמות וה"א דלא בעי בעידנא קמ"ל עוד ועצם לא תשברו בו ממילא נדע שלא נאמר ואכלו את הבשר על מוח שבעצמות. אבל הכא דמ"ע דפ"ו מתקיים שפיר בשאר אינשי אע"ג בהא עבד א"א בלא עקירה מ"ע בעי בעידנא. תו הקשו תוס' למכור עצמו בע"ע. תוס' לטעמי' דס"ל לעיל ובעירוכין דבזמן בית שני היה יובל נוהג וא"כ נהג ג"כ עבד עברי בימי ב"ש וב"ה ושפיר הקשו. אך מהרש"א הקשה כן אזמן הזה אהאי אמתא ולקמן מ"ג ע"ב ולק"מ דזה הי' אחר החורבן ולא נהג יובל ולא ע"ע. והר"מ והמהרש"א תירצו שאין למסור אלא לע"ע שלו ושמעתי מקשין עליו מש"ס ערוך תמורה למ"ד ע"א האומר לחברו וכו' י"ל כוונת מהרש"א שלא הותר שפחה לע"ע אא"כ הבנים יהיה לאדונו של ע"ע כדכתיב משנה שכר שכיר עבדך שש שנים ופירש"י שעובד אותך בלילה להוליד לך בנים משפחה כנענית והתם בתמורה הרי נותן אותן לשיהיה בני השפחה של אדון הע"ע דמשו"ה נותן אותן אבל הכא לא ימצא ע"ע שהרי היא חצי' שפחה וחצי ב"ח וגם בהבנים זכרים אסור לשעבד לא ירצה אדון ע"ע בכך. והגאון בטורי אבן הקשה תנשא השפחה לממזר. ולק"מ יהיה הבן חצי עבד וחצי ממזר וכי ישחררוהו יהיה חצי ממזר וחצי כשר ואין תקנה להרבות ממזרים בישראל כמ"ש תוס':

המשחרר חצי עבדו רבי אומר קנה. עיין לעיל כ"ג ע"ב תוס' ד"ה ונעשה וכו' ומס' ע"ז בחידושינו. אך פני יהושע כאן נתקשה בקושי' גדולה ועצומה דעכ"פ המשחרר חצי עבדו ונותן הגט לידו איך נאמר גטו וחצי ידו באים כאחת. דהרי עכ"פ חצי ידו נשארה עבד לרבו והרי הגט מונח ברשות שניהם ויד הרב אגוד בו. וא"א לו לעבדו לנתקו מיד

עבדות שלו ליד חירות שלו כי כולו מבולבל עבדות וחירות מעורבין זה בזה ובגט אשה כי האי גוני שהגט בידו או חצרו ואינה יכולה לנתקו ולהביאו אצלה אינה מגורשת ואיך יתגרש העבד הזה ע"י עצמו ובודאי קרא משמע חופשה לא ניתן לה שניתן בידה ומיירי מחצי' שפחה וחצי' ב"ח זו היא כוונת קושי' פנ"י והיא חמורה וצע"ג לפע"ד. ומ"ש הוא דמיירי ע"י אחרים מדעת העבד כבר כתבתי דאינו במשמעות הפסוק וצ"ע. שבתי וראיתי דלק"מ הכא דמיד שנשתחרר חציו ואסור לעבוד בו עבודת עבד כנעני מפני צד חירות שבו אז ממילא גם צד עבדות יש לו יד בפ"ע ומשו"ה למשנה ראשונה אם מצא מציאה ביום של עצמו לא אמרינן דלמחר ביום של רבו קנה רבו המציאה דמה שקנה עבד קנה רבו זה לא אמרינן דיש לו יד כיון דמן התורה אינו רשאי לעבוד עבודת עבד כנעני וכיון שכן הוא אם אמרינן גם לענין זה גטו וידו באין כאחד חצי לחירות גמור וחצי' השני' שיהיה לה כח לקנות דבר:

או חופשה לא ניתן לה. אין ספק דקרא מיירי בין לרבי בין לרבנן במשוחררת ע"י שטר כמו ע"י כסף דאל"ה ליכא דין שפחה חרופה לר"ע דקיי"ל כותי'. אך רבנן ס"ל הכא גז"ש עדיפא וא"כ לא מיירי קרא אלא בחצי שטר הכורת כלו כמו בגט אשה הכורת כלו ומשכחת בעבד של שני שותפין וניתן לו חצי חופשה. ורבי ס"ל גם הכא הקישא עדיפא ומשתחרר חציו אפי' בלא שני שותפים אבל קרא לרבנן לא מיתוקם אלא בעבד של שני שותפין. והא דפריך ממשנתינו אלא לרב יוסף לימא רבי היא ולא רבנן עד דאתי רבינא וחדיש בעבד של שני שותפין אע"ג דבלאה"נ ע"כ קרא מיתוקם בהכי מ"מ לא עלה על דעת ש"ס לפרש משנתינו בשני שותפים דא"כ קשה קושי' תוס' וכי אומרין לאדם חטא שיזכה חברך כיון שהאדון לא פעל עולה כי אידך שיחררו ואע"כ מיירי שהוא עצמו שחררו חציו ופעל עולה וגרם לו שיבטל ע"כ כופין אותו ומשו"ה קשה לימא רבי היא ולא רבנן ואפ"ה תי' רבינא בעבד של ב' שותפים והה"נ במכר חציו ושחרר חציו דכופין הלוקח אעפ"י שלא פעל עולה וכתי' תוס' משום מצוה רבה אומרין חטא שיזכה חברך א"נ רבינא לטעמי' דס"ל לעיל ל"ח ע"א משום מילתא דאיסורא כופין אע"ג דאפשר דמיחד לה עבדא ומינטר לי' וכתבתי שם דס"ל כרמב"ן דמשום לעולם בהם תעבודו ליכא איסורא דהוה כמוכרו לו. ועיין עוד לקמן בסמוך אי"ה:

כח דהיתרא עדיף לי'. עיין תוס' ריש מס' ביצה הטעם דהמתיר מתיישב הרבה טרם יתיר לעלמא משא"כ המחמיר בנקל יחמיר מספק. והקשה מו"ח הגאון מו"ה עקיבא איגר נ"י אבדק"ק פוזנא יע"א הא הכא בשמעתין לא שייך כן אדרבה למשנה אחרונה נכוף את רבו לשחררו משא"כ רבנן מקילי ומתירין אותו בשפחה. ולפום רהיטא תרצתי דעכ"פ

כחא דהיתרא הוא להוציא ממונו של אדם מידו שהרי לרבו אנו מוציאין העבד מיד רבו המוחזק בו משא"כ לרבנן היכי דקאי תיקום כמו שהיה מעולם. ומ"מ לא נח לי בתי' זה דעכ"פ רבנן מתירין איסורא לעבד הלז ולא יתירו אלא אחר התבוננת ולא מספיקא. וא"כ מה כחא דהיתרא דרבי עדיפי. ואולי י"ל אי הוה פליגי בכסף לא הוה כחא דרבנן עדיף כ"כ במה שמתירין אותו בשפחה משום דכסף ישנו בהפקר ב"ד והפקירו הכסף ואינו נפדה כלל וממילא מותר בשפחה משא"כ פלוגתא בשטר דרבי מוציאו מיד רבו ע"י שטר עדיף טפי ועדיין צ"ע:

אין לי אלא בכסף. פירש"י דאמרינן בי' דנפקא לחירות. בשטר מנין שיוצאה לחירות. ושוב כתב בד"ה או כולו בשטר אבל חציו בשטר עדיין לא למדנו שאם שחרר חציו שיהיה יוצא לחירות עכ"ל. דקדק רש"י להודיע דסיפא דהך ברייתא בשטר מנין לא קאי אקרבן שפחה חרופה דהאי בודאי לא איירי אלא בח"ש וחב"ח בין בשטר ובין בכסף אלא האי מנין דסיפא אגוף דין חירות קאי מנ"ל דמשחררין בשטר כלל ודמשחררין נמי מנ"ל דמשחררין חציו דילמא דוקא שני שותפין שחרר זה כל מה שהי' לו בהעבד ומנ"ל שאם שחרר חציו שיש לו בו שיצא ג"כ חצי לחירות. ודע כי חופשה דקרא יש לפרש אכמה עניני חירות שיותן מיד ליד ואתא לה גז"ש לה מאשה להורות דהאי חופשה היינו שטר ומעתה הוה שטר כמפורש בקרא כמ"ש תוס' לעיל ל"ט ע"ב ד"ה מה וכו' דשטר מפורש טפי והיינו בתר דכתיב לה לגז"ש. ומ"מ בתר הכי כתיב לא יומתו כי לא חופשה הא חופשה יומתו דה"ל נערה מאורסה האי חופשה אפי' כסף כל שום חופשה שניתן לה לגמרי ולא לחצאין יהי' כסף או שטר מ"מ יומתו דכסף לחוד נמי גומר. רק ר"ש ס"ל לעיל ל"ט ע"ב דאורעה כל הפרשה להיות שטר פי' נהי משנפדית חצי' בכסף ה"ל שפחה חרופה מ"מ אפי' תפדה כולה בכסף לא יומתו אלא א"כ נותן לה ג"כ שטר דחופשה דסיפא נמי שטר הוא כמו חופשה דרישא דכתיב לה לגז"ש. ועיין תוס' ב"ק צ' סוף ע"א שנו משנותיהם כר"ש הנ"ל ולית הלכתא כוותי':

דף מב.

בעבד של שני שותפין ודברי הכל. עי' ב"ב י"ג ע"א פריך ש"ס ל"ל תקנת משנה אחרונה ת"ל דא"ל העבד להרב איגוד. ותקשה שיטה מקובצת הא אי לאו משום דא"א בשפחה וב"ח אסור להרב לשחררו משום לעולם בהם תעבודו ואיך יאמר לו איגוד ע"ש. וצ"ל אף על גב דבאומר לו איגוד רוצה ליתן לו כספו דמי שויו ובזה לא שייך לעולם בהם תעבודו י"ל היינו כשברצונו צריך לכסף ומקבל הכסף ברצון אבל אם ניחא לי' בעבד

ואנחנו נכופו לקבל כסף תמורתו בודאי יש בו משום לעולם בהם תעבודו וקשה. ותי' שמק"ב הנ"ל כיון דדינא הכי ששני שותפים יכולים לכוף זא"ז בגוד או איגוד א"כ מעולם לא היה בו בהעבד קנין עולם אלא עד שירצה לומר איגוד ע"ש בטוב טעם. ונ"ל היינו למסקנא בעבד של ב' שותפים אבל להס"ד דמיירי בעבד שלו אלא שקיבל חצי כספו או שחררו בשטר חציו א"כ הוא גורם לעצמו שיאמר לו איגוד והדבר עובר אלעולם בהם תעבודו ולא קשה מידי קושי' ש"ס דב"ב הנ"ל וק"ל:

של שני שותפים. הקשו תוס' אאמימר דס"ל או"א שמכרו בנכסי מלוג וכו' ונדחקו מהרש"ל ומהר"ם ומהרש"א מ"ט לא הקשו אמתני' למשנה אחרונה. ופנ"י הקשה דאמימר לק"מ די"ל האי לישנא דס"ל אמימר כר"א ס"ל כהך לישנא דאמימר המפקיר עבדו אין לו תקנה. והך לישנה דס"ל המפקיר עבדו יוצא בשטר ס"ל כלישנא קמא דפ' חזקת דאיש ואשה מוכרים כששניהם רוצים ע"ש. ולפע"ד לק"מ דודאי אמשנה אחרונה דתנן כופין את רבו ועושה אותו בן חורין לא הוה קשיא להו אטו שטר תנן התם אלא סתם עושה אותו בן חורין ואולי ע"י שיפקרנו וכשמואל המפקיר עצמו יוצא לחירות ואינו צריך גט שחרור ובלא"ה כתב תוס' לשמואל דמפקיר עבדו אין צריך גט שחרור א"כ במשנה אחרונה דמופקר הוא מאליו צ"ל כופין את רבו לכתוב לו גט שחרור ג"כ שלא ימצאנו בשוק ויאמר עבדי אתה וא"כ עכ"פ אמתני' לק"מ אך לאמימר קשה מתני' לא מיבעי ללישנא דמפקיר עבדו אין לו תקנה אפי' בשחרור א"כ קשי' מתני' אלא ללישנא דתקנה בשחרור וא"כ מיירי משנתינו כופין וכותב לו שחרור וקשה מה יועיל שחרור נמצא קשה אמשנתינו מכח אמימר לק"מ קושי' הגאונים הנ"ל ופשוט מאד:

הא דאמר כלו וכו'. פירש"י וז"ל ובכל אחד כתב כל נכסיי לפלוני עבדי עכ"ל וברמב"ם וש"ע נדפס בטעות לפלוני ופלוני עבדי וט"ס הוא אי כתב שמות שניהם בשטר או אפי' כתב ב' שטרות ונתן לכל א' שטר א' מ"מ פסול כיון שנכתבו ב' השמות בכל שטר ושטר וכתיב לה ולא לה ולחברתה. והט"ז במ"כ שגג בזה:

חצי חצי. עיין ר"ן בשם רמב"ן במי שכתב חצי נכסיו לאחר אינו נוטל חצי כל כלי וכלי אלא שמין הנכסים ונוטל חצי הכחוש. נ"ל כוונתו בודאי אותן כלים שאין מהם אלא א' נוטל חצי כל כלי וכלי ומחלקו בגוד או איגוד אבל כל שיש ב' כלים שוים ע"פ שומא אין אומרים יטול חצי כל כלי אלא מחלקין כלי כנגד כלי ונוטל בעל מתנה הכחוש. והכא דאיכא ב' עבדים יטול כל אחד עבד אחד וכיון דיד הנותן על העליונה היינו האדון א"כ יקח לו העבד הזה בעצמו וממילא בטלה מתנה כולה כנלע"ד פי' כוונת רמב"ן דלא כהר"ן ועיין טו"ז:

נגחו שור יום של עצמו לעצמו. פי' של עצמו לגמרי ולמחר כשיכנס לעבודת הרב לא נאמר מה שקנה עבד קנה רבו ותהי' המעות של אתמול של נגיחתו לרבו זה לא נימא מכיון שנשתחרר חציו יש לו יד בפ"ע ואפי' ביומו של רבו נהי מעשי ידיו של אותו היום וכל הרוחת אותו היום של רבו אבל מה שיש לו מיום שלפניו אינו חוזר לרבו ביום של רבו. אמנם בירושלמי איתא מצא מציאה ביום של רבו לרבו ביום של עצמו לעצמו. ולית מחר בעי יעבדי' לי' למרי' עכ"ל. ופני משה פי' פירוש זר והנכון דירושלמי קאמר המציאה שמצא ביום של עצמו למחר ביום של רבו יעבדי' לי' למרי' שביום של רבו קונה רבו מה שהרויח אתמול ודלא כנ"ל ועיין בסמוך אי"ה:

אלא מעתה יום של רבו ישא שפחה יום של עצמו ישא ב"ח וזה פי' א"א דא"כ מה קאמרי ב"ש לישא שפחה אינו יכול וכו' הרי יכול ויכול אע"כ איסורא לא קאמינא. ובירושלמי איתא קידש אשה ביום של מרי' אין חוששין לקידושין ביום של עצמו חוששין לקידושין וכתב פני משה וכן משנה למלך בהל' ק"פ דפליג אש"ס דילן וס"ל איסורא נמי קאמרינן במשנה ראשונה וצע"ג א"כ ביומו ישא ב"ח וביום של רבו ישא שפחה ואמאי כופין את רבו לשחררו. אע"כ נלע"ד הכי פירושו ביום של רבו אין חוששין לקידושיו משום שהכסף והשטר אינו שלו דס"ל להירושלמי דאין לו יד בפ"ע כמ"ש לעיל ומה שקנה עבד קנה רבו ואין חוששין לקידושיו משא"כ ביום של עצמו שהכסף ושטר שלו חוששין לקידושיו ולא שיהי' מותר לבעול אלא שצריכה גט ממנו כנלע"ד. ובביאה נראה דבלאה"נ לא יכול לקדש בשום יום דביאתו ה"ל פלגא ביאה של חמור וזרמת סוסים ופלגא דאדם ואינו יכול לקדש בביאה כלל בשום יום כנלע"ד:

דף מב:

שאני הכא דקא כלי' קרנא. הרמב"ם אינו מחלק בין כלי' קרנא לבין צמתה ידו וסופו לחזור ומיירי בשור שנגח ותמה בכ"מ. והי' נלע"ד לפמ"ש לעיל דהרמב"ם מפרש ש"ס דפסחים פ"א ודריש חגיגה דלמשנה אחרונה פטור מראי' וחגיגה משום דיש לו אדון א"כ לפ"ז להלכתא מיתוקמא ברייתא דחצי קנס לרבו בחצי עבד למשנה אחרונה ואפ"ה לא תיפשט איבעי' דמעוכב גט שחרור דלקמן דחצי עבד שאני דלמשנה אחרונה יש לו אדון עד שכופין אותו א"כ שוב לא צריכין לחלק בין כלי קרנא ללא קרנא אלא י"ל נגחו שור אפילו בכלי' קרנא נמי יום של רבו לרבו ושל עצמו לעצמו והאי דקנס למשנה אחרונה וכמ"ש תוס' ד"ה מאי לאו וכו' וא"ש וכן מצאתי בס' מים חיים להגאון פר"ח ז"ל. ולקמן אי"ה יבואר עוד:

חבלי בי' אחרינא וכו'. כתב פני יהושע לחלק בין צער ריפוי שבת ובשת ובין נזק ושבזה מיושב סתירת הרמב"ם והנה אמת נכון הדבר. ועיין עוד מ"ש בישוב דברי תוס' חגיגה ודפח"ח. אמנם במגדל עוז כתב דבפ' חובל ומזיק מיירי שסימא עינו אחר שכבר הפיל שינו ומש"ה הוה רק ספק ובהל' עבדים שנעשה בבת א' מש"ה צריך לשלם לו דמי עינו. וב"ח כתב שזה התי' עיקור ופי' דבריו שכשעמד בדין בין שן ועין אז הוה ספיקא אך כשלא עמד בדין צריך לשלם לו דמי עינו. והקשה ט"ז א"כ מאי טעמא דחיק בשמעתין לאוקמי ברייתא דלא כהילכתא כמ"ד לא צריך לימא דמיירי שהפיל שנו וסימא עינו בבת א' ע"ש. ולפע"ד נראה ליישב בתחילה אומר סברת הב"ח הוא דכשהכה שניהם קודם העמדה בדין ה"ל קנסא אריכתא כי היכי דקנסי' רחמנא לרב שצריך לשחררו על הפלת שן משא"כ באחר שהפיל שינו של עבד משלם פרוטה להרב בהפסדו כאלו הפיל שן שורו ומ"מ הרב צריך להוציאו לחירות על זה ה"נ כשהוסיף עוד וסימא גם עינו עדיין הוא רבו עדיין בקנסי' עומד וצריך לשלם לו דמי עינו אבל אם כבר עמד בדין ופסקו עליו להוציאו בשינו והוא מעוכב גט שחרור שוב איננו רבו לענין זה שישלם לו קנס ואם אז אח"כ סימא עינו הרי הוא כאלו אדם אחר סימא עינו של מעוכב גט שחרור ולא ברור לנו אם יש לו דין ישראל גמור שצריך לשלם לו חבולתו או דינו כגוי מש"ה מספקא לי' זהו סברת הב"ח. מעתה נאמר בודאי בשמעתין לא עלה על דעת כנ"ל דא"כ ה"ל לשנויי דברייתא הפיל שינו ועינו בבת אחת בלי העמדה בדין ביניהם וכמו שהקשה ט"ז. אך מסוגי' דב"ק דא"ל ר"ז לאביי דילמא הפיל שינו ועינו נפיק בשינו ועינו ואמר אביי עליך אמר קרא תחת שינו ולא תחת עינו ושינו. ונ"ל מהכא יצא להרי"ף ורמב"ם דפסקו כר"ע דצריך גט שחרור. מדהקשה ר"ז בפשיטות דילמא נפיק בעינו ושינו ואביי הוצרך להביא ראי' מיתורא דקרא וצ"ע מה עלה על דעת כיון דבהפלת שן יוצא לחירות לגמרי מבלי שחרור כלל מהיכי תיתי יעלה על הדעת שלא ישלם דמי עין שסימא אח"כ. אע"כ כר"ע דעדיין מעוכב גט שחרור ואיננו ישראל גמור לחייב תשלומין על חבולתו. והשיב אביי דאיכא תרי קראי תחת שינו ולא תחת עינו ותחת עינו ולא שינו. ולפ"ז נ"ל איפשטא איבעי דשמעתין ג"כ דע"כ אין לו קנס דאי ס"ד יש לו קנס אי חבלי בי' אחרינא יהבי' לרב ואי חביל בי' רב יהיב לדידי' לעבד אע"כ אין להרב קנס וכן משמע ברמב"ם בחובל ומזיק שאין להרב קנס אפי' אי תפס ע"ש והשתא אי הפיל שינו וסימא עינו קודם העמדה בדין הרי מקרא דמחייב לשלם לעבד וכדפסק בהל' עבדים אך בהא יש לספק אי קרא קאי דוקא קודם העמדה בדין וקנסא אריכתא הוא אבל אחר העמדה בדין אינו בר חבולה לא הרב ולא אחרים שחבלו בו לא משלמין להעבד כלום או דילמא קרא אפי'

אחר העמדה בדין שכבר נפסק קנס על השן מ"מ אם עוד יסמא עינו ישלם לו חבולתו כמו לכל בר ישראל וה"ה אחרים שחבלו בהעבד צריכין לשלם חבולתו וזהו ספק ואי תפס לא מפקינן כנלע"ד נכון בעה"י ע"פ דרכו של מגדול עוז והב"ח:

מעוכב גט שחרור אוכל בתרומה וכו' הקשה פנ"י מדאיצטריך גבי פסח עבד איש למיעוטי עבד שאין לרבו רשות שאין ערלתו מעכב הרב בפסח ש"מ לולי מעוטי מקנת כסף קרינן בי' ובתרומה לא כתיב מיעוטא א"כ פשיטא דהוה קנין כספו. והנה לכאורה לר"א ר"פ הערל דיליף גז"ש תושב ושכיר מפסח דערל אסור בתרומה א"כ הה"נ מספקא לש"ס אי ילפינן נמי להכי דמעוכב לא יאכל בתרומה. וא"כ לר"ע התם דלא יליף גז"ש א"כ אמרינן מדאיצטריך ומעוכב אוכל בתרומה והיינו רבנן ורשב"ג דכריתות ומיושב קו' תוס'. דשמעתין אליבא דר"א אך זהו דוחק דקאי שמעתין שלא אליבא דהילכתא וגם רמב"ם דלא כר"ע. עכנלע"ד פשוטו הא ביבמות מ"ח מבואר דסתמא דתלמודא לית להו דמכילתא הנ"ל אלא קרא דעבד איש קאי אעבד איש אתה מל בע"כ ולא בן איש. וא"כ י"ל רבנן ורשב"ג דכריתות כמכילתא הנ"ל ומדאיצטריך קרא בפסח ש"מ אוכל בתרומה דקנין כספו מיקרי ואנן כסתמא דתלמודא דפ' החולץ קיי"ל וקרא לבן איש אי אתה מל בע"כ ומעוכב גט שחרור הוה ספיקא לענין תרומה ולפ"ז כדפשיט מכהנת שנתערב ולדה וכו' הומ"ל ההוא כמכילתא אלא עדיפא מני' דחי:

כיון דמחוסר גט שחרור קנין כספו קרינן בי'. כ' תוס' הכא איירי בחציו עבד וחציו בן חורין. נדחקו המפורשים ולכאורה בפשיטות קא מיבעי לי' אי עבר ואכל אי משלם קרן וחומש כלו או רק פלגא משום צד חירות אלא שצל"ע הא חצי עבד וחב"ח בודאי קנין כספו שהרי אינו צריך לשחררו עד שיכתוב לו שטר על חצי דמיו א"כ פשיטא שצד עבדות קנין כספו הוא. ועוד צל"ע דהתוס' תלו זה בהיתר שפחה וקשה הלא פשוט דצד עבדות שבו מותר בשפחה אלא שאי אפשר משום צד חירות וא"כ צד עבדות מותר נמי בתרומה אלא שא"א משום צד חירות ואם כן אי עבר ואכל פשיטא דמשלמא רק פלגא. ולכאורה הי' נראה דלא תלי' תרומה והיתר שפחה זה בזה אלא כיון דמותר בשפחה והולדות לרבו ה"ל קנין כספו שיש לו בו ריוח כסף ע"י הולדות ומש"ה אוכל בתרומה משא"כ חעוחב"ח דאסור בשפחה משום צד חירות א"כ אין ולדות לאדון ולא הוה קנין כספו מש"ה מספקא לשם והוה א"ש אלא לקמן מ"ג ע"ב תוס' ד"ה אבל כתב עלי' אונו וכו' משמע אפי' אי מותר בשפחה אין הולדות לרבו וצ"ע:

משחררין זה את זה. במשנה ושחררו זא"ז. ובש"ס פריך הא כופין דלישא שפחה אינו יכול וכו' ולא בעי למיפרך אפי' למשנה ראשונה משום כופין על מדת סדום. כמ"ש

לעיל דהכא לאו מדת סדום הוא דמפסיד לי' תרומה לכן פריך מלשבת יצרה דאפי' אי מיירי בזמן שעבד עברי נוהג אין לומר שיאמר כל אחד לחבירו מכור עצמך בעבד עברי. בשלמא לעיל שפיר הקשו תוס' איך נכוף את הרב לשחרר חצי עבדו לימא לי' מה לי ולך מכור חציך בעבד עברי או אני אקנה אותך ואמסור לך שפחה כנענית ואיך נכוף להפסיד ממונו. אבל הכא לא שייך שיאמרו זה לזה מכור עצמך בע"ע כדי שיאכל הוא תרומה והרי הוא ג"כ צריך למכור עצמו בע"ע ולכהן דוקא. עיין קידושין כ"א ע"ב. דאל"ה מפסידין תרומה ע"כ אין זה טענה והנה מסיק התם תני משחררין זא"ז ואמנם בתמורה ח' ע"א מייתי רב משרשיא ברייתא דתני בה להדיא משחררין זא"ז. ובשמעתין נדפס ט"ס אי ממתני' דיבמות מייתי צריך להגיה אמר רב משרשיא ת"ש כהנת וכו' ואי ברייתא דתרומה מייתי צריך להגיה ת"ש דתני רב משרשיא כהנת וכו' עיין וק"ל:

דף מג.

הא קאי שור והא קאי עבד. פי' דלא תימא בשלמא דקל לפירותיו עבידי דאתי פירות ומהני לרבנן דקל לפירות דעבידי דאתי כמו לר"מ פירות דקל אבל עבד לקנס דלא עבידא דאתי לא דמי אפי' לדקל לפירותיו. מש"ה אמר הא קאי שור ועדיף בצד א' מדקל לפירותיו כנלע"ד ועיין רשב"א:

והא חזי למיקם קמי'. עיין תוס' ב"ק י' ע"א ד"ה פסולי מוקדשין בסוף דבריהם כתבו מת עבד והנכרי הקנוי לישראל מותר בהנאה ומייתי משנה למלך סוף הל' אבל דמשמע נכרי הקנוי היינו עבד שלא מל ולא טבל ועבד שכתבו היינו אפי' מל וטבל אפ"ה מותר בהנאה ועמ"ש בתשו' שבות יעקב ח"א בחי"ד בזה א"כ קשה הרי חזי להאכילו לכלביו. וצ"ל דכיון דלא חזי לכלום אלא להאכילו לכלבים לכשימות אסור להאכילו תרומה טהורה הראוי למאכל אדם דוקא כרשיני תרומה מותר להאכיל לבהמת כהן אבל לא מאכל אדם. ובזה ניחא לי מ"ט לא כתיב בפ' בא גבי חקת הפסח יליד בית רק מקנת כסף ולאתוי' עבדים שאינו שוה כלום כגון טריפה ומוכה שחין מעכב רבו מלאכול בפסח כשהוא ערל ולהנ"ל א"ש דעכ"פ שוה להאכילו לכלבים לכשימות. ויש פוסקים אפי' אי טרפה אינו חי ולא יולדת מ"מ הזכר אי מזדקקין לי' לנקבה מוליד ומ"מ לא קשי' הא עבד טרפה ומנוול חזי למסור לולדות דעבד לולדות גרע מדקל לפירותיו דוקא לקנס דקאי עבד ושור וכמ"ש לעיל:

שקידש בת חורין. באבני מילואים סי' מ"א הקשה הא לרבא קיימא סוגין וס"ל קדושין שאין מסורין לביאה פי' כל מה שהקדושין גורמין איסור מוסיף על מה שקדם לא הוה

קידושין וה"נ אע"ג דמעיקרא נמי הוה איסורא משום חצי עבדות שלו. מ"מ ע"י הקידושין ניתוסף עלי' אתי צד עבדות ומשמש בא"א כדאיתא ביבמות וא"כ לא הוה קידושין ע"ש. ולפע"ד לק"מ דצד החירות שהוא בעל הקידושין עליו לא נתוסף דבר כ"א על צד העבדות ומצידו ליכא ענין קידושין כלל. וכל ספיקא של ש"ס אי חלין קידושין לשיצטרך גט אבל פשיטא שאסור לו לבא עליה בהיתר כל זמן שלא נשתחרר:

אם תמצא לומר וכו'. כתבו תוס' המ"ל איפכא עיין מהרש"ל ומהרש"א. ולפע"ד המ"ל את"ל המקדש חצי אשה פשטה קדושין בכולה ולא נימא דעת אחרת שאני התם חזי' שתתפשט בכולה משא"כ הכא וזה פשוט לע"ד:

אמר רבא ב' תשובות בדבר וכו'. עיין תוס' סנהדרין ע"ח ע"א ד"ה ההורג וכו' והנה אי ס"ל לרבא טרפה חיה מכ"ש שמוליד וא"כ משכחת ליה יורש שאחר שהטריפו שחררו ונשא אשה והוליד ומת ואותן בנים ירשוהו. וכעין קושי' זה כבר עמדו עליה פר"ח במים חיים ושעה"מ ועיין מ"ש בתשו' אבני מילואים סי' ח' דלא כפרש"י וס"ל גם קנס הוא כופר ואינו משתלם אלא אחר מיתה ומחדש פי' אחר בש"ס ע"ש. ולפע"ד דכופר הוא דמים למשפחה שמשלם להם כאילו נגח בהמה שלהם וצריך לשלם להם בהמתם כן צריך לשלם להם הפסדם שחיסר מהם איש זה ממשפחתם אלא אגב זה מכפר גם על המזיק אבל עיקור הוא תשלומו למשפחה מה שחיסר מהם. וכן פירש"י בהדיא בב"ק מ"ג ע"א ד"ה לא דמים וכו'. והשתא אם נגח שור לישראל והטריפו ואח"כ הוליד ומת אע"ג שהתשלומין הם על שעה שעשאו טרפה אלא גז"ה שחובשין אותו עד שימות עיין תוס' סנהדרין דף ע"ח ע"א אבל הדמים הם בשביל השעה שעשאו טרפה והבנים הרי נולדו מאב טריפה ולא הפסידו כלום מ"מ התשלומין להם דהתשלומין הם להמשפחה והם הקרובים יותר אבל חצי עבד שנטרף ואז לא הי' לו משפחה ולא שום חייס ואח"כ נשתחרר והוליד ומת מאין יזכו הבנים באותן הדמים הלא נולדו מטרפה ולא הפסידם כלום ובאותה שעה שנטרף לא הי' לו משפחה כנלע"ד וק"ל:

אלא אמר רבא ראוי ליטול ואין לו. הנה לעיל מקשה לימא יום של רבו לרבו וכו' ולכאורה צ"ע הלא אפי' למשנה ראשונה או בשפחה וכיוצא שעובד רבו יום א' וכו' מ"מ הלא פשוט שהוא בעצמותו בכל איבריו מעורב חציו עבד וחציו ב"ח רק מטעם חלוקת השותפין חלקו יום א' לעצמו ויום א' לרבו ותקנו ג"כ אפילו מצא מציאה או נגחו שור יהיה יום של רבו לרבו כדי שאם יארע כן ביום של עצמו יהי' לעצמו. כל זה בנגחו אבל אם המיתו דראוי ליטול ואין לו ופירש"י המזיק מחזיק בחצי כופר והשתא אם אירע ביום של רבו איך יוציא הרב מהמזיק לומר ביום שלי הומת הלא יאמר המזיק מה לי ולך

בימים מאן פלג לן הלא גם ביום הזה הוא חצי בן חורין וממילא אם יארע כן ביום של עצמו צריך המזיק לשלם חצי הקנס להרב ומאי פריך ש"ס וצ"ל אה"נ הומ"ל הכי אלא דלא תפשוט איבעי' דילמא קיי"ל שקדושיו קידושין ויש לו יורשים ממש ואותם בודאי לא ירשו מאביהם יותר ממה שהי' לו ואם הי' ביום של רבו לרבו וביום שלו ליורשין ופריך שפיר ומוקי נגחו שור בדלא כלי' קרנא. ולפ"ז למאי דפסק רמב"ם ראוי לירש ואין לו תו לא צריכנא לחלק בין כלי' קרנא ללא כלי' קרנא ומיושב הרמב"ם דלא מחלק בהכי וכבר כתבתי בזה לעיל. ועוד נ"ל מה שלא פי' הרמב"ם דמיירי בחצי עבד כעין משנה ראשונה היינו שפחה או סריס או עבד של קטן דלאו בר כפי' היא או עבד קטן שאיננו עדיין בעל פ"ו ולא התנה הרמב"ם כן משום דבכלי' קרנא גם למשנה אחרונה מפסיד האדון בשיווי של חצי דמיו שכותב שטר עליו וראוי ליטול בנגחו שור וכילה קרנא:

ראוי ליטול ואין לו. כתב מורי בהפלאה בקונטרס אחרון סי' מ"ד בחי' ש"ע א"ע דלמסקנא בחצי' שפחה וחצי' ב"ח תפסי קדושין א"כ משכחת יורש כשבא ישראל על ח"ש וחב"ח והולידה שהולד ג"כ חצי עבד וחב"ח וכשהומת הרי אביו יורשו כיון שיש קדושין לאב ולאם יש להם חייס ויורשו. אלא הכא רבא קאמר דס"ל אין קידושין תופסין בח"ש וחב"ח ע"ש. הנה דין זה דבן ישראל הבא על ח"ש וחב"ח דיש לו חייס מוכרח וכבר כתבתי כן בגליון ש"ס שלי בכריתות י"א ע"א כל העדיות א' גר וכו' ע"ש בש"ס ומקשים קיבל קדושין עבור שפחה קטנה וצ"ל כנ"ל בן ישראל שבא על ח"ש וחב"ח והולד ג"כ ח"ש וחב"ח ומייחס חציו של חירות אחר האב וקיבל בה קדושין. אך לפע"ד אפי' לרבא דס"ל אין קידושין תופסין בח"ש וחב"ח מ"מ ישראל הבא עליה והוליד והולד ח"ש וחב"ח כמו האם גם כן מתיחס אחר האב אע"ג דהאם אין בה דין קידושין מ"מ החייס תלי' רק בהאב וכיון שהאב יש לו קידושין במקום אחר א"כ אף שבא עכשיו על ח"ש וחב"ח יש לחצי חירות חייס אחר אביו. ואי תיקשי א"כ משכחת יורש כגון שהומת הולד ואביו יורשו י"ל אפי' לא דיימי מעלמא מ"מ יאמר המזיק דלמא לעלמא נמי אפקרה נפשה. בעלמא שפחה חרופה מיירי במיוחדת לעבד עברי וע"י אותו היחוד הבא עליה באשם קאי ה"ל כאשת איש דעלמא דלא אמרינן דילמא לאו אביו הוא אבל ברייתא וש"ס מיירי בזמן דאין ע"ע נוהג ולא משכחת אלא ישראל באיסור זנות ואפי' לר"ג ור"א דספ"ק דכתובות דס"ל מהימנת אם הוא והיא מודין וגם כשלא דיימא מעלמא מ"מ להוציא ממון מהמוחזק לא אמרינן הכי ומכ"ש בשפחה דפריצי. והיינו דקאמר רבא ראוי ליטול וק' מי הוא הראוי ליטול ולא דמי לדסוף פ' המניח דראוי ליטול הניזק

אבל הכא אם אין כאן יורש מי ראוי ליטול ולהנ"ל א"ש ראוי ליטול אביו ומשפחת אביו ואין לו מטעם הנ"ל וק"ל:

כשם שהמקדש חצי אשה וכו'. שפת יתר הוא דלא צריך לדמיונו דאפי' אי מקדש חצי אשה פשטה קידושין בכולה הכא לא חזי' לכולי' וע"י שהוסיף לומר הרגיש שיש לחלק התם שייר בקנינו והיינו דקאמר אין אדם עומד עליהם אא"כ נכשל בהם היינו שהקב"ה הזמין להם מכשול בלשונו לומר כשם וכו' שעי"ז יעמוד על האמת:

ואם לחשך אדם לומר וכו'. כאן פירש"י ה"ה לכל ישראל ולפ"ז שייך שפחה חרופה אפילו בזמן שאין ע"ע נוהג ומיושב קושי' תוס' לעיל ל"ו ע"א ד"ה בזמן וכו' ואומר ר"ת דבבית שני נהג יובל וכו' ע"ש ולרש"י ניחא דאע"ג דלא נהג יובל ולא ע"ע מ"מ משכחת שפחה חרופה המאורסת לישראל כפירש"י כאן אמנם לקמן בד"ה המאורסת לע"ע וכו' הואיל וייחדוה לע"ע המותר בה משמע דוקא לע"ע ולא לישראל האסור בה והדין עמו דלקמן מיירי ביחוד בלא אירוסין וכי ס"ד מי שמייחד לו זונה שיהי' חייבין עליה אשם. אע"כ בע"ע שהתורה זכתה להאדון לייחד לו והעבד מחוייב ליחד עמה משום ולדות דאדון כדכתיב כי משנה שכר שכיר עבדך אבל למאן דס"ל אירוסין ממש אין בין ע"ע לישראל ולא כלום:

ומ"ש רש"י דקנס מדעשאו טרפה דלא כתיב והמית אלא יגח עיין פירש"י ב"ק מ"ב ע"ב ד"ה מ"ט וד"ה והמית וכו' ע"ש. צ"ל אע"ג בעבד נמי והשור יסקל מ"מ לא סמיך לי' וגם בעליו יומת ע"כ ממיתין השור מיד שעשה העבד טרפה משא"כ בבן חורין ממתינין עד שימות כמו מיתת הבעלים חמיר עבד מבן חורין כמו שחמיר שאפי' המית מוכה שחין משלם שלשים משא"כ בן חורין. ועיין תשו' אבני מילואים הנ"ל. עיין תוס' סנהדרין ע"ח ע"א ד"ה בקנס:

דף מג:

מה נפשך אי קידושי דראובן אהני. פירש"י דמספקא לי' אי קידושין תופסין או לא ולא בעי לפרש אי גמרי או פקעי דא"כ ה"ל להקדים פלוגתא דגמרי או פקעי וכ"כ בס' בני אהובה. וצ"ל דס"ל לרש"י דר"ח פשיטא ליה ח"ע וחב"ח אין קידושיו קדושין ובח"ש וחב"ח מספקא ליה אי קרא במאורסת או במיחדת ומשו"ה כדרש ר"ה אינו מקודשת א"ל התם שייר בקנינו משו"ה אינה מקודשת לגמרי אבל הכא ספיקא הוה וחוששין לקדושין כצ"ל והנה לכאורה מדאמר ר"ח אי קדושי דראובן קידושין פי' אי תפסי בה קידושין שוב קדושי שמעון לא הוה קדושין דוחק לומר דפשיטא לי' דגמרי. ומשו"ה

אין קדושי שמעון קדושין דעדיין לא שמענו בפלוגתא דגמרי ופקעי מידי. אלא משמע לכאורה דס"ל לא גמרי ולא פקעי אלא אי קדושי ראובן קידושין לחצי אע"ג דהוה חצי אשה מ"מ גז"ה הוא כמ"ש ר"ן פ"ק דקידושין מ"מ קידושין שמעון שקידש אח"כ חצי' השניה שנשתחררה לא הוה קידושין משום דלא גלי ביה קרא כי היכי דפשיטא בח"ע וחב"ח לא שייך קידושין משום חצי איש ה"נ בחצי אשה רק בח"ש וחב"ח דגלי הכא אבל אידך צד חירות לא כנלע"ד שיטת רש"י. אך מהרי"ט פ"ק דקידושין הקשה מ"ט לא נילף מח"ש וחב"ח דגם ח"ע וחב"ח יכול לקדש ותי' יש"ש בשמעתין אין ללמוד הקונה מדבר הנקנה דהאשה שנקנית הרי נקנית בקל יותר מהאיש שהוא קונה. ובאבני מילואים הוסיף נופך כמ"ש ר"ן בנדרים למ"ד ע"א ד"ה ואשה נמי וכו' ע"ש. וא"כ באשה גופה שפיר קשה נילפי מהדדי עיין וק"ל:

פקעי קידושי ראשון. פירש"י דהוה כקטן שנולד. צ"ל צד חירות נמי הוה כקטן שנולד דמעיקרא לא נתקדש אלא לחיוב אשם. ועתה ראוי להתקדש לחייב עליה מיתה. וצ"ל מ"ד גמרי דה"ל כמקדש מעיקרא מעכשיו לכשתחזר וכ"כ בני אהובה והכא לא הוה דבר שלא בא לעולם כיון שכבר היא משוחררת חצי' עומדת להשתחרר אפי' בשפחה שאין כופין. ומורי בהפלאה כתב דה"ל כמקנה דבר שבא לעולם עם דבר שלב"ל דמגו דחייל אצד חירות חייל נמי אצד עבדות לכשישתחרר. ועיין בקידושין ס"ב ע"ב התם מעיקרא בהמה השתא דעת אחרת ונראה היינו טעמא דמ"ד פקעי כפירש"י דהוה כקטן שנולד ואפי' צד חירות נשתנה כמ"ש לעיל. וצ"ל בדעת הרמב"ם פ"ד מאישות הל' י"ו דהגירסא האמיתיות בהרמב"ם בא אחר וקידשה ואח"כ נשתחררה וס"ל חשוב"ח תפסי קידושין ואמנם לא נגמרו עד שתשתחרר וכדלעיל דהוה כאומר התקדשי מעכשיו ולכשתשתחרר ודלא תימא כשתשתחרר פנים חדשות בא לכאן וכקטן שנולד לזה אומר שהקידושין גדלה עמה ולצחות בעלמא קאמר כמו קטנה שנתגדלה הה"נ הכא גדולה שנתקטנה כקטן שנולד ולא פקעו וא"נ פשוט אם בא אחר וקידשה אחר שיחרור אין חוששין לקדושין כלל אך אם קידשה אחד קודם שיחרור קודם שהגיע הזמן שקבע המקדש הראשון שאמר מעכשיו ולכשתשתחרר ה"ל ממש כמקדש אשה מעכשיו ולאחר שלשים ובא אחר וקידשה בתוך שלשים דה"ל ספק קידושין עיין מס' קדושין ס' ע"א ובתוס' שם וק"ל:

המוכר עבדו לנכרים או לח"ל יצא בן חורין. לפמ"ש תוס' במוכר לנכרי לא יצא בן חורין עד אחר שברח או שנפדה. ואמנם במוכר לח"ל יצא בן חורין מיד כמ"ש תוס' לקמן מ"ב ע"ב ד"ה לחוצה לארץ וא"כ קשה קצת דנקט בבבא אחת יצא בן חורין ואינן שוין אך

בעירוכין כ"ב ע"ב הגירסא המוכר עבדו בח"ל וא"כ מיירי שיצא לח"ל על מנת לחזור ושם מוכרו וכמ"ש מהרש"א לקמן בתוס' ד"ה לחוצה ארץ וא"כ א"ש:

לכשתברח ממני אין לי עסק בך. משמע להדיא שאין אונו חל עד שיברח וא"כ מסתמא שחרור דת"ק נמי בהכי מיירי שמשחררו לכשיברח דאין לומר שמשחררו מיד אלא הגוי משעבדו שלא כדין א"כ אינו דומה לאונו דרשב"ג דהתם בדין משעבד הגוי עמו עד שיברח אע"כ לת"ק נמי משעבדו כדין א"כ קשה קושי' תוס' ומשו"ה ציינו על דברי רשב"ג דמדרשב"ג נשמע לת"ק. ותירצו דעכ"פ לא הפקיעו ממנו קנס וולדות. הנה הך ולדות צע"ג וכבר כתב כן פנ"י דמשמכר העבד והגוי מוסר לו שפחה כנענית שלו פשיטא שהולדות לגוי בעל השפחה. ואני מוסיף דאפי' במכר שפחתו לנכרי ומסרה לעבדו ג"כ הולדות של גוי רק לקנס שאם יגח שור של ישראל את האם או את הולדות צריך לשלם קנס לרבו הראשון ולפ"ז דליכא שום ממון לרבו הישראל אלא קנסא או דעבד ושפחה או דולדות א"כ תינח בזמן דאיכא מומחין אבל בזמן דליכא מומחין וסמוכין אפי' בא"י תו ליכא שום קנין ממון להאדון רק איסורא. וממילא לק"מ קושי' מהרש"ל ומהרש"א ומהר"ם שי"ף ופני יהושע מדסקרתא דרבינא לעיל דהתם בימי רבינא שהיה בחתימת הש"ס כבר בטלו סמוכין בעו"ה ואע"ג מ"מ אי תפיס לא מפקינן מיני' מ"מ הא בודאי לא הוה ממון להורישו לבניו ולק"מ:

לכשתברח ממני לא יהיה לי עסק בך. עיין תוס' ב"ב מ"ג ע"א. ור"ת בס' הישר כתב שהוא לשון סילוק ובעבד ממילא זכו בי' שמים. והקשו עליו בשיטה מקובצת שם מלקמן פ"ה ע"ב פשיט גט אשה משחרור ומנ"ל דילמא שאני עבד דזכה בי' שמים. אך הר"ן נזהר מזה וכתב גדולים זכו בעצמם וקטנים זכו בה משמים ס"ל בגדולים שיש להם דעת לא זכה בהם שמים רק בקטנים כגר קטן שמקבלין אותו ע"ד ב"ד אבל זה אי לאו שזוכה בעצמו משמים לא זכו בי' וא"כ שפיר פשיט גט אשה משחרור של גדול עיין וק"ל:

ת"ר לוה עליו מן הנכרי. דע תקנת רבנן הראשונים היו במוכר עבדו לנכרי. ובריייתא זו דלוה עליו וכן כל שקלא וטריא דשמעתין אינו אלא לברר מהו בכלל לשון מכירה דאפי' שייך בי' קנסא שמסרו לגוי ומעבירו מן המצות כגון מכרו לשלשים יום מ"מ אפשר שאינו בכלל גזירת מכירה לנכרי כיון שלא מכרו לחלוטין וכן כשמכרו רק לפירות אעפ"י שגופו בבית נכרי ומשעבד בו בשבתות ויו"ט מ"מ אין שם מכירה עליו. אך כשמתנה עמו אם לא אפרע לך ליום פלוני יוחלט הגוף לך ועד אז יהיה מעשי ידיו שלך אפשר כיון שסופו יהיה מכירה וגם בתחלתו הרי משעבד בו בשבתות ויו"ט אפשר הרי הוא בכלל גזירת מכירה לנכרי ומשו"ה לא ה"מ לחלק בין עבד דאיכא קנסא ובין שדה דלא שייך

קנסא וכמו שהקשה מהרש"א דאע"ג דשייך קנסא שמפקיע ממצות מ"מ אי לאו שם מכירה עליו לא הוה בכלל גזירה ועכצ"ל דהוה שם מכירה א"כ מ"ט פטור ממעשר וק"ל:
כיון שעשה לו נכרי נמוסו. לשון כיון משמע מיד שעשה לו נמוסו מיד יצא לחירות וכדבעי לאוקמי בהגיע הזמן הו"מ למיפרך א"כ מאי כיון דקאמר מיד שהגיע הזמן פשיטא אלא שזהו בכלל קושית ש"ס דמטא זימני' צריכא למימר. אמנם בלישנא בתרא דמוקי לי' בשהגיע זמן ולא משכנו א"ש דאמר כיון שעשה לו נמוסו פי' כיון שהגיע זמנו אעפ"י שעדיין לא גבאו בחובו להחליטו ושייך לשון כיון. וללישנא קמא הוה צריך לאוקמי בלא מטא זמני' דאל"כ מאי כיון דקאמר ומיושב קושי' תוס':
נמוסו. נראה היינו נימוס הגוי בדיניהם דהרי קיי"ל פא"נ דכי האי גוני הוה אסמכתא ואפי' אפותיקי לא הוה למגבי' אלא או דמדינא אין דנין דין אסמכתא של גוי או אפי' יש דין אסמכתא מ"מ הרי הגוי לא ישמע ולא יהיה ציית לדינינו ובדיניהם מכיון שהגיע הזמן הגיעו והיינו נימוסו של גוי. ונ"ל אפי' לאביי דס"ל למפרע הוא גובה היינו מה שגובה בדינו עפ"י גביית ב"ד או אפותיקי וכדומה אבל הכא שלקח עבד זה או שדה זו שהוא אסמכתא ומ"מ לוקחו די' לצרה בשעתה אבל לא למפרע גובה. ופנ"י הניח בצ"ע ולפע"ד פשוט כמ"ש ובזה מיושב קושי' תוס' פסחים ל"א ע"ב ד"ה ואם אמר וכו'. והתוס' אולי ס"ל אין דין אסמכתא במשכון משו"ה נדחקו שם:
הא לגופא הא לפירא. הקשו תוס' לפירש"י מאין לישראל הפירות קודם שהגיע זמנו. ולפע"ד י"ל שהגיע זמנו כשעמדה בקמותיה וגבאה ישראל עם פירותי' וקצרה. ומ"מ כיון שגדלה תבואה קודם הגעת זמן פטורה ממעשר ועמ"ש תוס' לעיל כ"ג ע"ב ד"ה הנכרי והכותי וכו' ע"ש:
הא לפירא. נמצא לדינא אין חילוק דגם בעבד אם לא הוחלט אלא למעשי ידיו לא קנסו וכ"כ רמב"ם להדי' פ"ח מעבדים ואמנם בפ"א מהל' תרומות לא הזכיר כלום ממשכון שדהו וסמוך עצמו אמ"ש בהל' עבדים דהשתא בעבד דשייך למיקנסי' אפ"ה אם לא הוחלט גופו אלא רק לפירות לא קנסו שאינה בכלל גזירת מכירה מכ"ש בשדה. ונראה דברייתא דס"ל יש קנין לגוי להפקיע ומיירי בא"י ולענין פטור ממעשר דאורייתא. א"כ קמ"ל רבותא אפי' במעשר דאורייתא פטור אי לא הוחלט אלא לפירא. ובעבד קנס דרבנן אפ"ה קנסו בלגופא. אבל לרמב"ם דס"ל אין לגוי קנין להפקיע ממעשר ולא משכחת הך דמשכון לו שדהו אלא בסורא דמעשר דרבנן א"כ שפיר סמיך עצמו אמ"ש בהל' עבדים:

דף מד.

שאני התם דמשתרשי לי'. לא הו"מ לשנויי בקיצור הכא לא שייך קנס כפירש"י והוא מוכרח דאלת"ה ה"נ משתרשי לי' אלא הוא הדבר שכתבתי שהרי זה לא נעלם מתחלה דלא שייך בגבאו בחובו כולי האי למיקנסי' אך עיקור חידותי' היה דגבאו בחובו אינו בכלל גזירת מכר דאי הוה בכלל אפי' לא שייך בי' קנסא מ"מ בכלל גזירת מכר הוא וקמ"ל גבאו בחובו לא הוה כמוכר ופריך אי הכי מ"ט באנסו בית המלך חייב לעשר אע"כ דהוה כמוכר טבלו למלך וה"נ להוי בכלל גזרת מכר ומשני לעולם לא הוה בכלל מכר אלא במעשר כל דמשתרשי לי' חייב לעשר אבל הכא אע"ג דמשתרשי לי' כיון דקנסא לא שייך כולי האי ובכלל מכר ליתי' לא יצא בן חורין:

חוץ ממלאכתו מהו אלא לולדות ונימא דמפקע ולדות ממצות. חוץ משבת ויו"ט מהו דנימא דעיקור קפידא אינו בשביל ביטול מצותו של עבד אלא שבת ויו"ט שהרי הרב מצווה על שביתת עבדו כמו על שביתת בהמתו ואם העבד מחלל שבת כאלו הרב עצמו מחלל ומפקיע א"ע ממצוה זו. ויש לעיין הרי אפי' מכרו לח"ל דמקיים כל התורה רק מצות התלוי' בארץ אינו יכול לקיים ואפ"ה יוצא לחירות. וי"ל דהתם אינו מקיים שום מצוה דכל הדר בחו"ל כמי שאין לו אלוה אפי' קריאת שמע שקורא בחו"ל איננו כקורא בא"י כי גרשוהו מהסתפח בנחלת ה' וזהו מוסר גדול. אך מ"מ נ"ל לא אמרו אלא בעבד כנעני אבל גדולי ישראל ת"ח עוסקי תורה עליהם נאמר בכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה ואהיה להם שם מקדש זה בית רבנו שבבבל. והנה במס' ב"ק פרק דו"ה אמר עולא אנשי בבל גדופי ע"ש היטיב והרי"ף והרמב"ם לא הביאו ויש"ש שם נדחק ולפע"ד מ"ש עולא גדופי איננו גידוף דאחז"ל למנצח זמרו למלך שנוצחי' אותו ושמח ומשה בחירו עמד בפרץ לפניו ע"כ הבבלים אומרים מה לנו לעשות כי אין זכיותינו גורם לנצח רצונו ית"ש ואין כאן גידוף אלא עולא הוה ס"ל יושבי חו"ל אינם יכולין לנצח על כך כי ארץ טמאה היא ואפי' צדיקים שבהם אינם יכולין לנצח ע"כ קרי להו בבלאי גדפאי בבלאי דייקא וע"כ כשמת עולא בח"ל אמרו עליו סוף מס' כתובות אנת עולא על אדמה טמאה תמות עולא דייקא. אבל לית הילכתא כוותי' בזה דקיי"ל בכל מקום מוקטר מוגש ואמר ר' יוחנן איכא סבי בבבל היינו דאהני להו ומשו"ה השמטו הרי"ף ורמב"ם וק"ל:

פשוט מיהא חדא. הרמב"ם פסק אי תפס לא מפקינן והראב"ד השיג הא אין הפסד לעבד בגופו ומה יתפוס. ונ"ל השגתו על חוץ ממצות ומשבת ויו"ט דאל"ה הרי מפסידו בגופו טורח מלאכת שבת ויו"ט ואכתי י"ל דמפסיד בגופו דאלו כשהוא עבד בבית ישראל נקל

לו לצאת בהפלת שן משא"כ בבית נכר אין תרופה לו. ואמנם ראב"ד לטעמי' שהשיג פ"ב מגניבה הל' י"ד דקנס דבעי ב"ד מומחין לא מהני בי' תפיסה קודם העמדה בדין מכ"ש הכא עדיין לא הפיל שינו ולפ"ז לפמ"ש ריי"ף ורמב"ם דגם הך קנס דמוכר עבדו בעי ב"ד מומחין א"כ בפשטות ה"ל להשיג אלא אפשר הראב"ד ס"ל כהרא"ש דקנס דמוכר לנכרי לא בעי מומחין רק קנס שבתורה כגון שן ועין וכדומה:

ומעלה בערכאות שלהם. נראה מדעת כל העלאה בערכאות אם איננו קפידא דמלכות שצריך דוקא בערכאות אלא הוא מעצמו רוצה בערכאות אפי' איננו דין לפניהם ולא שייך מיקר שם האלילים אלא כתיבת שטר בעלמא מ"מ מחשב ומכבד אותם שלא לצורך והוא אסור ולעיל כל השטרות העולים בערכאות התם מיירי הוה דינא דמלכותא שצריך להעלות בערכאות א"כ הוא אינו מחשב אותם אבל הכא אי לאו דהוה כמציל מידם אסור להחשיבם:

אלא עבד מילתא דלא שכיחא. והנראה מכירת בתים דלא סגי בלא בית ולא אתי לזבוני לא קנסו אלא באותם הדמים ועבד דאתי לזבוני קנסו עד עשרה ובעשרה סגי כיון דלא שכיחי. ובהמה דשכיח. וגם אתי לזבוני קנסו במאה כי כן פסק ריי"ף ורא"ש אך רמב"ם פסק גם בהמה בעשרה. ור' בחיי פ' ויגש כתב דמשו"ה נתן יוסף לבנימין שלש מאות כסף כדי שיהיה כפרה לאחיו שמכרוהו לנכרים ודמי עבד שלשים כסף ומאה בדמים הוא ג' אלפים עולה לכל אחד ג' מאות ע"כ נתן לבנימין ולא להם. וכ"כ מורי בהפלאה שם וזה דלא כהלכתא דאין קונסין אלא עשרה בדמים ויש לקיים דבריהם באופן אחר. כי אחר שכבר התחסד אשר על ביתו עמהם ואמר אשר נמצא הגביע בידו הוא יהי' לי עבד ואתם תהיו נקיים והם ברצון נפשם אמרו הננו עבדים לאדני ומסרו עצמם עבדים לנכרי ובח"ל אע"פ שלא נתקיימו דבריהם מ"מ צריכים כפרה על דבור זה וחייב כל א' עשרה פעמים שלשים שקלים והיינו שלש מאות כסף:

מכר עבדו ומת. נ"ל בכלל איבעי' זו מכר בהמתו ומת. וגם עבדו חוץ ממצות את"ל דיצא בן חורין ומש"ה לא הומ"ל בשמעתין דמפקיע לי' ממצות כדאמר בבכורות דזה לא שייך בעבד חוץ ממצות. וגם בבהמה דליכא איסור כלל אחר שמכרו אין כאן שביתת בהמתו. אבל אבית ודאי לא קמבעי לי' דהרי עיקור האיבעי היא אי לדידי' קנסו או ממוני' ובמוכר בית לנכרי היה תחלת התקנה דמיו אסורין הרי אממונו גזרו ואין לדמות גזירת חכמים זה לזה והנה מג"א סי' תקל"ח כ' העושה מלאכה שאינו אבד בחולו של מועד ה"ל כמבשל בשבת דאסור לו עולמית וה"ה לבנו ובמחצית השקל מסיים וצריך לחלק בינו לצורם אוזן בכור. ומג"א לא הודיע מנ"ל דמבשל בשבת קנסו בנו ובתשו' פנים מאירות ח"ב סי'

ס"א פשיטא לי' דכשם שלא קנסו בצורם אוזן דאוריי' ה"ה מבשל בשבת לא קנסו בנו אחריו ע"ש וא"כ דברי מג"א תמוהים. ולפע"ד נ"ל כיון דמבשל בשבת במזיד אסור לו עולמית ולאחרים עד מ"ש א"כ הרי נמנו חז"ל על התבשיל ולא על המבשל שהרי אסרו התבשיל לאחרים עד מ"ש אלא עליו החמירו לאוסרו עולמית אבל עכ"פ בחדא מחתא מחתינהו שגזרו על הממון ולא אגברא א"כ ממילא קנסו בנו אחריו וכן בעושה מלאכה בחש"מ בדבר שאינו אבד ודמיון יפה הוא כי כל השבתות ומועדים דין אחד וגזירה אחת להם. ועיין פ"ב דביצה גבי הוא נאסר וקמחו נאסר. ועיין חק יעקב סי' תמ"ח ס"ק כ"א דאעפ"י שביטל חמץ ועבר עליו הפסח מ"מ קנסו בנו אחריו ומוכיח כן מהר"ן דכתב לכ"ע קנסו. ולע"ד ש"ס ערוך הוא עירובין ס"ד ע"ב דאי לאו דהולכין אחר הרוב עוברי דרכים והי' חמצו של ישראל שעבר עליו הפסח היה אסור אעפ"י שכבר נתיאש והופקר אע"כ לכ"ע אסרו. אלא דמהתם י"ל דוקא עבר איסור דאורייתא אבל לא בביטלו ועבר אאיסור דרבנן ויבואר לקמן אי"ה ולפע"ד אין חילוק ומצאתי טעם מהרי"ט אלגאזי במס' בכורות דכיון דחמץ דפסח אסור בהנאה ממש ואין הבן יורש ולא שייך זכי' מההפקר א"כ גם אחר הפסח עשו כעין תורה ע"ש. ומג"א סי' תקל"ח הנ"ל מסיים ועי' יו"ד סי' צ"ט ע"ש. והנה התם מיירי מבטל איסור לכתחלה דאסור למי שמבטלו בשבילו ומיהו התם גופא לא נתבאר אי קנסו בנו אחריו. ונראה מכוון מלאכתו במועד בדבר האבוד היינו ממש מבטל לכתחלה שעושה תחבולה להתיר מלאכה במועד בפשתן הללו ע"י ששורה אותם קודם המועד כדי שכשיגיע המועד יהיה דבר האבוד ויהי' מלאכתו מותרת וזה כמו מפצע אגוזים שיתבטל חשיבותן ויתבטלו ברוב וכדומה וצ"ע בכל זה כי לא נתבאר היטיב בפוסקים ועיין בסמוך אי"ה:

מהו שיקנסו בנו לפדותו עכ"ל רש"י. רצה בזה דפשיטא לי' דקנסו בנו בהא דלכשיברח אינו יכול לכופו לשעבדו אדרבא כופין אותו לכתוב לו גט שחרור וכ"כ רש"י בהדיא במ"ק י"ג ע"כ דזהו בכלל קנס. וקונסין בהא בנו שלא ירויח אבל איבעי לן אי קנסו גם לפדותו ומסקנא לא קנסו. ובדיבור הסמוך אם תמצא לומר וכו' דאמרינן התם לא ישחוט עולמית עכ"ל וכתב מהרמא"ש בתשו' הנ"ל וכן מהרי"ט אלגאזי הנ"ל דפירש"י כן לר"א דבכורות במתני' שם דס"ל לא ישחוט עולמית אפי' נפל בי' מום אחר לא ישחט עליו. ולהנ"ל ניחא דפשיטא לי' לרש"י מדקנסינן הבן שצריך לשחררו כשיברח ש"מ שלא ירויח ע"י פועל און של אביו והרי כבר קיבל דמי שוויו מהגוי ואם אחר הבריחה עוד ישעבד בו הרי מרויח אבל להפסיד עד עשרה בדמיו קא מיבעי לי' ואיפשטא לקולא א"כ ממילא בצורם אוזן בכור דלרבנן לא ישחוט על אותו המום לא קמביעי לן

דמה"ת ירויח הבן אלו לא הטיל אביו בו מום הי' אסור ישאר באיסורו אך האיבעי לר"א דאסור אפי' נפל בו מום אחר והיינו הפסד בזו קמבעי לי' ואיפשטא לקולא. והנה לפ"ז להילכתא שלא להפסיד הבנים משלהם לא יקנסו בנו אחריו אפי' באיסורין דאורייתא אך שלא להרויח דיש ללמוד מכאן חומרא י"ל דוקא בצורם אוזן ולא נפל בו מום אחר דהוה דאורייתא וכן בעבד שברח אע"ג דהוה דרבנן כיון דמפקע לי' ממצות שקול כמו דאורייתא וכן בשביעית כיוצא בזה מדמזלזלו בהו וקשה אבקה של שביעית ודומה לדאורייתא הא ודאי ילפינן משמעתין שקנסו בנו אחריו אבל באיסור דרבנן אפי' דלא קנסו בנו אפי' שהרויח כגון מבטל איסור לכתחלה שמרויח הבן אפשר אי יבטל איסור אינו אלא מדרבנן או כל כיוצא בזה אפשר לא קנסו ואפ"ה כ' רי"ו דבדבר שאינו אבד קנסו לבנו משום דהוה דאורייתא כמו בצורם אוזן ר"ל שלא ירויח שלא ישחוט על אותו המום ומיירי בדבר שאינו אבד שירויח הבן ע"י שנעשה בחוה"מ. ודברי טו"ז סי' תקל"ח צ"ע. עיין חמד משה שם. ובזה ניחא בשטר שיש בו ריבית שכתב תוס' שקנסו בנו היינו טעמא שלא ירויח ומהא הוכיח רש"י שקנסו עכ"פ לשחררו שלא ירויח וזה ברור לפע"ד:

דף מד:

שדה שנתקווצה. הנה לא קתני המקוץ שדהו בשביעית אלא נתקוצה ע"י מאן דהו שהיה צריך להקוצים ולא נתכוון ליפות הקרקע דכי האי גוני אמרינן שם במס' שבת אי לא נתכוון ליפות לא מחייב בכל שהוא אלא בשיעור אחר ופריך הא ממיל' מתיפה ומשני בארע' דחברי' דהוה מלאכה שאצ"ל. ומיהו בשביעית לא ממשכן ילפי' ולא בעי מלאכת מחשבת ומחייב זה המקווץ אפי' קיוץ לצורך אחר מ"מ מתיפה הקרקע ממילא נמצא זה עבר אדאורייתא עכ"פ. והשתא אי ידע הבעלים שזה מקווץ קרקע שלהם ושתקו ולא מיחו בי' כדי שבין כך תתיפה קרקע שלהם והיה בידם למחות היה ראוי לקונסם ואע"כ מיירי בתלוש וזהו כוונת תוס' והגאון בס' תורת גיטין התפלא עליהם ולא ידעתי מקום לתמוה:

מכרתיהו לפלוני אנטוכי לא יצא לחירות וכו'. כלל הענין כל הני דשמעתין אין העבד יוצא עם רבו לחו"ל בשום אופן דהכל מעלין ואין הכל מוציאין. אך אפי' רבו השני רוצה להניחו כאן או למוכרו לכאן מ"מ כיון שכתב בלשון השטר אנטוכי שבאנטכי יצא לחירות מחשש שמא ידבר על לבו להוציאו לחו"ל כמ"ש תוס' לחו"ל וכו' אבל אם כתב אנטוכי סתם ורבו השני רוצה למוכרו כאן או לתת לו פעולה ועובדה כאן לא יצא לחירות וכן אשה שהכניסה לבעלה עבדים פשיטא שאינם יוצאים אחריהם לחו"ל אלא

אפי' רוצים להניחם כאן בא"י מ"מ אי ה"ל הכניסה לבעלה בכלל גזירת מכירה יצאו לחירות מיד שהכניסם לו ולמסקנא לא איפשטא איבעי:

כיון דהדין עמו וכו'. לה הוה צריך לכל זה אלא פשוט כיון דהגוף שלה אין תורת מכירה עליו אעפ"י שהפירות שלו או דילמא כיון שהפירות שלו הוה בכלל גזירת מכירה. וצ"ל דלא דמי לדעיל דמשני הא לגופא הא לפירא משמע דאי מכרו לגוי רק לפירות ומעשי ידיו אינו בכלל גזירת מכירה לגוי. שאני התם דלעולם לא יזכה גוי בגוף אבל הכא נהי עכשיו אין לבעל אלא פירות מ"מ כשתמות בחייו ירשנה וגם עתה אוכל פירות מספיקא ולא הוה ש"ס צריך לומר כיון שהדין עמו וכ"כ כתב רמב"ם וכ' לח"מ דש"ס לרוחא דמילתא נקיט הדין דהדין עמו. ולפע"ד י"ל דמשום דלחד לישנא דאמימר איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג אינו כלום ואפי' לעצמם אינם יכול למכור ואינו יוצא בשן ועין לשום אחד מהם ועיין מ"ש תוס' לעיל מ"ב ע"א ד"ה בעבד וכו'. ומה דמסיימו שם דשטר ודאי מפקיע איסורא ז"א לאידך אמימר דס"ל המפקיר עבדו אין לו תקנה שוב בשטר וא"כ להך לישנא צ"ל הכא בנכסי צאן ברזל שאני כיון דעכ"פ הדין עמו הוה טפי שלו מנכסי מלוג משו"ה האריך בכאן ואגב אמר נמי גבי דידה הדין עמה אבל למאי דלא קיי"ל כהך לישנא דאמימר לא היה צריך הרמב"ם להאריך אלא הספק הוא אי בתר גופא אזלינן או בתר פרי:

דף מה.

ואי לא מפקינא לך מדר' אחי בר יאשי'. עיין כתובות ק"י ע"ב ותוס' שם לרב יוסף שרי למיזבן ולר"ת דוקא שקיל ממנו שטרא אדמים אבל למוכרו אינו יכול וכן פסק רמב"ם. והנלע"ד בזה דמדר"א בר יאשי' אסור מן התורה להחזירו לחו"ל ולמר יכול למוכרו בא"י ולר"ת אפי' למוכרו אינו יכול כי אינו יכול לשעבד בו כלל אבל לכ"ע דין עבד יש לו ואסור בשפחה ומותר בתרומה אם הוא עבד כהן וכ"כ פר"ח בספרו מים חיים ומשו"ה מבקשין מהרב שישחררו ויקבל שטר על דמיו עכ"פ ונראה שזהו בכלל תיקון חז"ל שהמוכר עבדו לחו"ל יצא לחרות שלא ימשכנו רבו אחריו. ה"נ חיישינן להכא כיון שעכ"פ עבד הוא חיישינן שימשוך אחר רבו ע"כ נהי דא"א לקנוס הרב ולכופו לשחררו מ"מ מבקשים הימנו שיקבל שטר על דמיו וישחררנו והיינו דאמר ר' אמי ואי לאו מפקינא לי' מינך מדר"א בר יאשי' פי' שעכ"פ אסור אתה להשתעבד בו וא"כ טבא לך לקבל שטר על דמיו ולכתוב לו שחרור גמור. ולר' יוסף שבתוס' הנ"ל דס"ל אם ימצא קונה ימכרנו שם נראה גם זה מתקנת חכמים כי אם ישחררנו אולי סוף סוף

יצא המשוחרר הזה אח"כ לח"ל ולא הועלנו כלום אך כשמוכר בא"י טפי עדיף והיינו דאמרינן התם סיפא אין הכל מוציאין ר"ל עבד שברח והוסיף דאמרינן לי' זבני הכא. שהוא תוס' על המשנה ולא היה צריך לזה אלא משום דקשה לי' פשיטא שאין מוציאין לח"ל שהרי אפי' מעלין ולהפוסקים קאי אעבד כנעני דלא כרש"י דקאי אעבד עברי א"כ פשיטא דאין מוציאין אע"כ מרמז לנו זבני הכא כדי שלא יכול לצאת לחו"ל כשנשתחרר וק"ל:

תלמוד לומר לא תסגור עבד אל אדוניו. הנראה דפשטי' דקרא כמ"ש רמב"ן פ' תצא דבר הלמד מענינו וסמיכת הפרשיות באיש מלחמה מאנשי צבא או בנו הבורח מאדוניו לצבא ישראל. ובהכי מיירי קרא בודאי ומדקשי' לן מעם אדוניו מעם אלקיו מיבעי לי' ולר"א בר יאשי' קשי' לי' מעמך מיבעי לי' אע"כ מרמז נמי אעבד שברח מא"י לחו"ל. ושני הדינים אמת גוי שברח אסור להחזירו ועבד שברח מחו"ל לא"י אסור להחזירו ומשו"ה פסק רמב"ם גם שניהם. ולפ"ז הא דקאמר לקמן דשלח להו כר"א בר יאשי' אין צריך לדחוק כפירש"י דה"ל למשלח להו כרבי דלא קיי"ל כותי' דהא קיי"ל אין אדם מקנה דשלב"ל אלא הכי קשי' לש"ס דה"ל לשלוח להו כסתמא דברייתא דהילכתא היא:

אי לאו דנחמני את וכו'. צ"ע א"כ כיון דאינהי מהדרי לת"ח בט"ע מעיקרא מ"ט בעי סימנא כלל. עכנלע"ד דכבר מבואר בחי' לעיל כ"ז ע"ב דיש סברא לומר אי יש סימן שאינו ראוי לסמוך עליו אותו סימן מגרע כח דין ט"ע של ת"ח דאיכא למיחש כיון שרואה הסימן לבו אנסי' למימר שמכירו בט"ע אעפ"י שאינו. והני כותאי סמכו אט"ע של אבי אך חששו שמא יש לו בו סימן ועי"ז יטעה בט"ע ע"כ שלחו תחלה אית לך סימן בגוי' וכוונתם היה שאז לא יחזירוהו לו בט"ע. ואביי חשב שאינו נאמן אצלם בט"ע וסימן לא ה"ל בגוי' חשב אולי יטעו הם ויחזרו בסימן גרוע ואינו מובהק כמו חוורא כרסי' ושלח להם סי' הגרוע הלז והם אמרו כיון שאין לו בו סימן אלא זה דכולא חמרא הכי אית להו. סימן גרוע כזה לא יביאהו לטעות בט"ע וע"כ החזירוהו לו:

כי הדרן ואתא אמר בחשן קידרא בכשפים. פי' אע"ג ששמע מהם כי מנאפין מ"מ לא החליט דבחשן קידרא בכשופא דאולי השתא הא דאתרעי אך כי הדרן שנפדו משבי' ועדיין הוה בחשן קידרא אז ידע דבכשפים עושין אע"ג דאפשר אא"כ הרהרו בתשובה דקיי"ל אפי' רשע גמור שקידש אשה ע"מ שהוא צדיק חוששין לקדושיו שמא הרהר תשובה בלבו מ"מ הכא בלא"ה מעיקרא הוה קשי' לי' הא כתיב אשה בכל אלה לא מצאתי ע"כ לא תלה בהרהר תשובה ועוד נהי חיישינן שמא הרהר תשובה לחוש

לקידושין מ"מ כל שמוחזק לפנינו ברשע אינו יוצא מידי רשעתו עד שיתחזק בתשובה שילך למקום שאין מכירין וכו':
ואין לוקחין ספרים תפלין ומזוזות וכו'. מדגרסין ואין לוקחין בוי"ו העיטוף משמע אדלעיל קאי אין פודין שבויים ואין לוקחין ספרים וטעם א' לשניהם. והשתא אי אין פודין איסורא הוא משום דלא לגרבי ולייתי ואפי' בתו אסור ה"נ י"ל ספרים תפלין ומזוזות קורין בו ואסור ליקח יותר מכדי דמיהן דלא ליגרבו וליתי. אך אי אין פודין אין מחייבין לפדות משום דוחקא דצבורא ה"נ בחיוב מיירי ואין קורין אלא גונזן והלקיחה היא מחמת חיובא שלא להניח כתבי קודש בידי גוים ואמר אין מחובים לפדות יותר מכדי דמיהן אבל אם ירצה הרשות בידו וא"כ לפסק רי"ף ורמב"ם דאין פודין משום ליגרבו וליתי א"כ ה"נ קורין בו עיין ר"ן בגירסת רי"ף ורמב"ם. והנה אי לגונזן שווי דמיהן אינו אלא כשיווי הקלף לעשות מהם תוף וכינור או רצועות לסנדלו וכן אפי' אי קורין בו נראה דאין ליקח ביותר מזה דלא לגרבי וליתי אך אי הטעם משום דוחקא דציבורא י"ל אי קורין בו ליכא דוחקי א' יהבו כפי שווי' ס"ת לקרות בו ולא נתבאר זה בפוסקים. ונראה כל אלו הדברים נרמזים בדבר רב בודי' לרב אשי:
ואין לוקחין ולא קתני ואין פודין. עי' יש"ש. ולפע"ד דהוה סד"א דמיירי דוקא בשללו גוים ס"ת מישראל אבל בלא"ה אין לוקחין כלל דתלינן בשם ע"ז קמ"ל:

דף מה:

דילמא לגנוז. משמע אי אין קורין בו אסור אפי' לקטנים בבית הספר דאל"ה לא הוה צריך לומר לגנוז דאפי' תפילין ומזוזות משמרין לתינוק כמ"ש תוי"ט במס' שבת במשנה קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפלין שהיא שמע ישראל ע"ש וא"כ מדאמר לא לגנוז ש"מ אין קורין בו כלל. ועיין ש"ך וטו"ז בי"ד סי' רפ"א שנדחקו מ"ט לא יקראו בו תינוקות בבית הספר. ולדידי קשי' נמי מ"ט לא יקראו בו אפי' בציבור דודאי מ"ע של כתיבת ס"ת לכל אחד מישראל שהיא מ"ע גז"ה כמו הנחת תפלין וכדומה ואותו מ"ע ועתה כתבו ילפינן מתפלין ומזוזות מי שאינו בקשירה אינו בכתיבה או דבעי לשמה ואל"ה אין זה ס"ת שיצא בה י"ח מ"ע הנ"ל. ולמאן דלא בעי לשמה ולא ס"ל כל שישנו בקשירה יכול ליקח מגוי ומגיה בו אות אחת ויצא בו י"ח כאלו כתבו אבל לקרות בצבור מתקנת מרע"ה ועזרא הסופר היכי רמיזא דבעי כולי האי עיין מ"ש רז"ה ור"ן פ"ב דמס' מגילה. והנלע"ד לפמ"ש במקום אחר מש"ס פ"ב דמגילה היה כותבה דורשה דאמר דמנח מגילה קמי' ורוצה לסייעא מזה דאסור לכתוב אות א' שלא מן הכתב ודחי דילמא

דאיתרמי. וקשה איך ס"ד לסייעא מזה דאכתי מי ניחא דהא לכתוב מתוך הכתב סגי אפי' במגלה פסולה היינו שלא לשמה או שארי פסולין וע"כ צ"ל דאיתרמי וא"כ איך ס"ד להסתיעא מזה. ומזה הוכחתי דכל שחסר אחת מתיקונים ה"ל בע"פ אע"ג שכתובה לפניו כהלכתו אי חסר תיקון כגון שלא לשמה או שלא נתפרה בגידין ה"ל בע"פ ואסור לכתוב אחרת מתוכה ושם בארתי. ולפ"ז אומר אני הואיל וקיי"ל דברים שבכתב אי אתה רשאין לאומרן בע"פ וס"ת שלא נעשה כהלכתו ה"ל בע"פ א"כ אע"ג דכל קריאת התורה בציבור אינו אלא מדרבנן מ"מ הקורא בזה קורא בע"פ ועבר אדאורייתא. ולכמה פוסקים אין חילוק בין ציבור ליחיד לעולם אסור לומר בע"פ ויש מתירין ביחידים ובזה"ז לכ"ע מותר ליחידים משום עת לעשות לה' שאין הספרים מצויים לכל. עיין כל זה בתוס' ישנים יומא ע' ע"א ע"ש וטוש"ע א"ח סי' מ"ט ומעתה א"ש דאין קורין בו בספר שאינו כשר בצבור מדאורייתא לכולי עלמא וביחידים תלי' בהנ"ל. וי"ל ר' בודי' פשיטא לי' דבעי לשמה וכל שישנו בקשירה וכו' ופשיטא לי' שאין קורין בס"ת מן הגוי בצבור ואין מניחין התפלין ולא קובעין המזוזה אך אמר ש"מ קורין בו ביחיד ולא גזרינן אטו צבור ורב אשי דחי לגנוז דגם ביחיד אסור או מדינא או דגזרינן או כפירש"י שכתב לשם ע"ז: ש"מ ס"ת שנמצא ביד נכרי קורין בו. פירש"י ולא חיישינן שמא הוא כותב לשם ע"ז. עיין לעיל כ"ג ע"א פירש"י ד"ה אדעתי' דנפשי' פירש"י והוא כתבו לשם אחר עכ"ל מ"מ לא הי' צריך לכתוב הכא לשם ע"ז אלא שמכוון להדי' שלא לשם קדושה וכעין שכתב תוס' מנחות מ"ב ע"א ד"ה ואל ימול וכו' דאיבעי למימר כתבתי שלא לשמן עכ"ל משמע גם בלא ע"ז יכול לכתוב בשלא לשמן ולא הוה צריך לפרש לשם ע"ז. אלא משום שיהיה אסור לקרות בו אפי' לקטנים בבית הספר דאע"ג דלא משום ע"ז נאסר דאין כאן קרבן ולא עבודה. אבל אית בי' משום ואבדתם את שמם מן המקום ההוא מחוייב למחוק השמות ההם. וראיתי בלקוטים שנדפסו בחי' רמב"ן בסוף המסכתא שהקשה אפירש"י מה בכך שמתכוון לשם ע"ז אי לאו משום דבעי' לשמה מה איכפת לן בכוונתו לשם ע"ז הא אמרינן במס' ע"ז אי לא בעי' מילה לשמה ימול כותי אע"פ שמל לשם הר גריזים מל והולך עד שתצא נפשו וכעין זה הקשה פנ"י מסברא דנפשי' מה איכפת לן במחשבתו הא לא אתי מחשבה ומבטל מעשה ולא זכיתי להבין קושיתם דהכא אין המעשה מורה על שום דבר נגד מחשבתו כי שם אלהות יכול להיות קודש ויכול להיות חול וכדאמרי' ר"פ שבועת הדיינין ע"ז נמי איקרי אלקים והכל תלי' במחשבת הכותב ואם עבר וחישב לשם ע"ז הרי מצות עשה לאבד שמו מן המקום ההוא ואין ענין זה למילה דהתם לא בעי מחשבה ולא אתי מחשבתו ומבטל מעשה. תו הקשה בליקוטים הנ"ל מהיכי תיתי

לחוש כלל בגוי לשם ע"ז הא אמרינן בחולין י"ג ע"ב אין רוב אומת מינין ומשו"ה שחיטת נכרי מותר בהנאה ולא חיישינן לע"ז ומ"ש הכא בס"ת דניחוש. ולפע"ד גם זה לק"מ בודאי כיון שרוב גוים אינם אדוקים בע"ז א"כ לא ישחוט בהמתו לתקרובת ע"ז אבל כל שם אלהות שמזכיר אין מחשבתו אלא לאלהות שלו שרגיל בו ואדרבא איפכא קא קשי' לי מה יועיל אם כתבו למכור לישראל אכתי ניחוש שכתב האלהות לשם ע"ז שלא שרגיל בו. וצ"ל כיון שכתב למכור לישראל חזקה אינו רוצה שיהיה תרפות שלו ביד ישראל ואינו מהרהר לע"ז. וכי האי כתב רמב"ן במס' ע"ז משו"ה בסתם יינם של גוים שמוכר לישראל לא חיישינן שמא שכשך בו לע"ז משום דא"כ לא הי' מוכרו לישראל וה"נ דכוותי'. עיין מס' שבת קט"ז ע"א תוס' ד"ה ספרי מינים וכו':

אמרי לה יגנוז. כתב הר"ן דלהגורסים תחלה יגנוז פסקו כל"ק והקשה פר"ח בס' מים חיים הא לעיל מ"ד ע"א ישראל מומר אמרי לה כנכרי ופסקו דספיקא הוה. ולק"מ לעיל איבעי להו להש"ס ולא הו"מ למיפשט מסברא אלא מברייתא דתני גר תושב. ושוב נסתפקו בברייתא גופא אי הי' הנוסחא מומר כישראל או כנכרי א"כ ליכא למימר בעל מסדר הש"ס היה ניחא לו טפי כלישנא קמא ומשו"ה סידר כן ז"א דהרי הוא מסופק ולא בעי למיפשט מסברת עצמו אבל הכא ר"נ עצמו אמר נקטינן ובנמצא אמרי לה כך ואמרי לה כך ואותו שסידר תחלה היה נראה לו טפי ולק"מ:

ואמרי לה קורין בו. פירש"י דהוה ס"ס. וליכא למימר שם אונס חד הוא שמא נכתב לשמה או לא די"ל אי נכתב לשם ע"ז פסול אפי' לקטנים בבית הספר ואי נכתב רק שלא לשמה נהי דאין קורין בו בצבור מ"מ מותר ללמוד מתוכו. והש"ך ביו"ד סי' ק"י אות ט"ו בכלל ס"ס ד"ה שוב ראיתי בס' שארית יהודה שהקשה הא הוה ס"ס שאינו יכול להתהפך. ולפע"ד ליישב רק אציע נהי רש"י לא ס"ל כהתוס' דסתם ס"ת ישראל כותבו זה לא ס"ל לרש"י. אבל עכ"פ זה פשוט כל שנכתב למוכרו לשוק לא נכתב אלא ע"ד קונים ישראל דמשום קונים גוים לא יכתוב ס"ת לשוק והשתא שפיר יכול להתהפך דאנו דנין על כותב זה הספר ונימא זה הכותב שמא ישראל היה ואת"ל גוי שמא למכור לשוק כותבו וכן בהיפוך שמא למכור לשוק כותבו ואת"ל לעצמו דלמא ישראל היה הכותב וא"ש:

והא דתני יגנוז האי תנא הוא. כתב תוס' ה"ה הומ"ל תנא דבעי לשמה הוא. עיין מהרש"ל ומהרש"א ומהדורא בתרא ומג"א סי' ל"ט ועיין חמד משה שם. ונ"ל תוס' כתבו כן לשיטתיהו דמשום שלא לשמה פסול כמו בפסול דכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה. אבל לרש"י דמשום פסול דשלא לשמה כשר אי כתבו למכור לישראל א"כ ניחא לי'

למימר האי תנא דלהאי תנא פסול טפי. מיהו לפמ"ש לעיל גם לרש"י אינו כשר אלא לקטנים. וכן פסול כל שאינו בקשירה יהי' כשר לקטנים ללמוד בתוכו. ועיין ש"ך וטו"ז ביו"ד סימן רפ"א. ומ"מ יש נפקותא בכותיים דגרי אריות הן ואינן בקשירה ומ"מ כותבין לשמה:

ומסור. בית יוסף נדחק בטעמא דמסור דנהי דהוה מומר לד"א לעבור על לא תעמוד על דם רעך מ"מ למה יפסול לס"ת תפלין ומזוזות ונדחק בלהכעיס קאמר. ולפע"ד לא משכחת לי' דלהכעיס חבירו אינו אלא לתאבון לתקן יצרו ולנקום נקמתו ולהכעיס הקב"ה לא שייך שיצער חברו להכעיס הקב"ה אי לא יש לו שום שנאה אחברו או תועלת ממון לעצמו. אבל נ"ל פשוט כיון שאפי' מחווי אתיבנא קיי"ל דהוה כמוסרו לתוא מכמר א"כ כי היכי דפשיטא לן דפרק ממנו אזהרת לא תעמוד על דם ריעך דאי לאו הכי לא הי' מוסרו לתוא ומשו"ה דנין לי' כרודף וקטלינן לי'. ה"נ אמרינן אי לאו דפריק ממנו כל התורה כולה לא הוה מוסרו דכשנפל חברו לתוא כי היכי דנמסר להריגה ה"נ נמסר להעבירו על כל התורה כולה וע"כ זה שמוסרו לא איכפת לי' בזה רק למלאות תאותו הרעה וא"כ הרי הוא מומר לכל התורה כולה לתיאבון ופסול לס"ת תו"מ:

וקשרתם וכתבתם. דעת ר"ת גם בציצית אמרינן כן שישנו בלבישה ישנו בתעשה לך. עיין תוס' מנחות מ"ב ע"א ותוס' דחו דלבישה אכלאים כתיב. צ"ל דלא הוה בעי למימר כל שישנו באשר תכסה בה ישנו בגדילים תעשה לך אע"ג דהוה מסיפא לרישא משא"כ דז"א דהרי כ' תוס' פסחים מ"ג ע"ב דסיפא לרישא מידרש טפי כל שישנו ע"ש. וצ"ל אשר תכסה בה אינו לשון ציווי כמו . אבל לבישה הוה ס"ל לר"ת דהכי מפרש לקרא לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו אבל תלבש צמר ופשתים יחדיו. גדילים תעשה לך להתיר כלאים בציצית א"כ ה"ל כאלו כתיב תלבש כמו וקשרתם. ותוס' דחו דעכ"פ לא כתיב לבישה להדיא אלא מכללא דכלאים אבל בציצית גופא לא כתיב ומאי דקשי' אי ס"ד כל שאינו בלבישה וכו' א"כ למה לי מיעוט בגוי ישראל ולא גוי תיפוק ליה שאינו בלבישה י"ל דה"א מדכתיב ועשו להם יעשו להם אחרים מרבינן גוי ואז הוה מרבינן נמי נשים קמ"ל ישראל ולא גוי וכה"ג תי' שם במנחות ד"ה ואלימו וכו' ע"ש. ובהג"ה מיימ' פ"א מציצית אות ט' מייתי הא דר"ת ודמהר"מ מר"ב ס"ל כוותי' ומייתי לי' מבני ישראל ולא בנות ישראל וצריך ביאור. ונלע"ד הנה בס' קרבן אהרן פ' ויקרא כתב דוקא בני אהרן ולא בנות אהרן דרשינן אבל בכל התורה לא דרשינן בני ישראל ולא בנות ישראל דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל התורה לבר ממ"ע שהזמן גרמא ודכתיב בני ישראל משום דכל התורה בלשון זכר נאמר ע"ש ולא שת לבו לתרץ בני ישראל סומכות והגשות ותנופות

וצ"ל וכ"כ הרא"מ התם הא באמת הו"א מ"ע שהזה"ג ומשמעות דקרא אמת בני ולא בנות אלא הוה סד"א ניקש לשחיטה שכשרה בנשים כמ"ש תוס' פ"ק דקדושין ועיין תוי"ט שם א"כ לאפוקי מטעותא דהך הקישא סגי במשמעות בני ולא בנות כצ"ל. הנה כי כן הן הנה דברי ר"ת ודהר"מ מר"ב עולים בקנה אחד דה"נ כיון דבציצית דזמן גרמא נשים פטורות וממילא י"ל כל שישנו בלבישה ישנו בעשיה ולאפוקי נכרי ונשים אלא הוה סד"א ועשו להם יעשו להם אחרים לרבות אפי' אחרים שאינם בלבישה בין גוים בין נשים לכן אמרי' בני ישראל ולא בנות ישראל וישראל ולא גוים ומוקמינן אהלכתא כל שאינו בלבישה אינו בעשי'. ותוס' דחו מסוכת גנב"ך ולא נימא כל שישנו בסוכות תשבו ישנו בחג הסוכות תעשה לך וע"כ משום דלא כתיבא בהדדי לא דמי וצ"ל דכ"כ דאל"ה תיקשי נהי כל שישנו בלבישה לא דרשינן משום דלבישה בכלאים כתיב. עכ"פ נימא כל שאינו בראיתם אותו וזכרתם אינו בעשו להם ציצית ע"כ כתב משום דלא כתיבי סמוכין כמו כדמוכח הך טעמא מסוכת גנב"ך. ויש לעיין גבי מלה לא אמרינן כל שישנו בתשמרו ישנו בימול ולמה איצטריך קרא למעט גוי ולר' יוסי כשר ואמאי לא נימא כל שישנו באת בריתי תשמור ישנו בימול וצ"ל דלא אמרינן כן אלא מי שאינו במצוה עצמה אינו בהזמנת המצוה כגון לעשות ציצית ולכתוב תפלין אבל לא נימא מי שאינו במצוה אינה באותה מצוה כגון מי שאינו במילה לא ימול זה לא אמרינן. אך צ"ע פ"ק דקדושין כ"ט ע"א מ"ש הר"ן שם גבי תפדה תפדה ע"ש אלא שם לא נאמר שאינה מצווה לפדות אבל אי פדתה הבן מועיל:

לוקחין ספרים בכל מקום. פי' אפי' לא שכיחי ישראל ושכיחי מינים מ"מ לוקחים מנכרים שסתמא מישראל לוקחו או למוכרו לישראל כתבו במקום שהם ובלבד שיהי' כתובין כהלכתן דאל"ה חזותא מוכיח שלא כתבם לישראל וממילא חיישינן לע"ז ושלא לשמה:

ורשב"ג עיבוד לשמן בעי וכו'. הקשו תוס' דילמא כתיבה סתמא לשמה קיימא. ולפמ"ש לעיל סתם גוי כותב אזכרות לשם אלהות שהוא רגיל בו לק"מ קושי' תוס':

בגר שחזר לסורו וה"ה ישראל מומר מחמת יראה אלא דתני מעשה בנכרי ואלו הוה ישראל אונס לא הוה קרי לי' נכרי בברייתא ע"כ מוקי לי' בגר שחזר לסורו. והנה במרדכי ומביאו בש"ע י"ד סי' רפ"א דממזר לא יכתוב ס"ת משום כשיגיע ללא יבא ממזר בקהל ה' לא יכול לקדש השם. וכל שאינו מצווה אינו מוציא אחרים ידי חובתן ונדחק בש"ך. ולפע"ד הפי' כפשוטו לפי הוצעת של מרדכי שאינו בר קידוש אותו השם הוא א"כ ג"כ הוא אינו יכול לעשות שליח לזה דכל דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי שליח. נמצא

לפ"ז כיון שהוא אינו יכול לכתוב ס"ת שלם ולא שלוחו כמותו א"כ ממילא לא נצטוה במ"ע של ואתם כתבו לכם השירה הזאת כיון שאינו יכול לקיים המצוה ההיא ממילא הוא אינו נעשה לאחרים לכתוב כיון שאינו מצווה בדבר אינו מוציא י"ח אחרים לכתוב עבורם. ולפ"ז צ"ל גר שחזר לסורו מחמת אונס ועבר על מ"ע של בכל נפשך למסור נפשו על קדושת השם מ"מ יכול לכתוב ולקדש השם של ואהבת את ה' אלהיך דנהי דעבר עליו מ"מ בר הכי הוא אם ירצה משא"כ ממזר שאינו בר הכי כלל. ולפ"ז פשוט דגוי אינו יכול לקדש כמה שמות בתורה הנוגעת לו טפי מלאו דממזר ומיושב קושי' תוס' שהקשו דכתיבה לשמה קאי דז"א בגוי שאינו בר קידוש אותן השמות וגריע טפי הרבה מממזר: **מעלין בדמיהן וכו'**. צ"ע כיון דאפילו מעלין איך אמר אביי לא בעי לזלזולי כולי האי דהא אפי' מעלין מכ"ש שאין מזלזלין ע"כ נ"ל לע"ל תוס' ד"ה ולא ליגרבי. וע"ש בר"ן דרי"ף ס"ל שהוא פלוגתא דתנאי ופסק כרשב"ג דלא ליגרבי. וא"כ י"ל הך ברייתא ס"ל כרבנן דמשום דוחקא דציבורא וקאמר עכ"פ מחויב להעלות עד כדי טרעפי"ק דבפורתא ליכא דוחקא. אבל אביי ס"ל כהילכתא דלא ליגרבי א"כ אדרבא אין מעלין כלל ודי דלא לזלזלו אבל מעלין כלל לא ומשו"ה השמיט הרמב"ם הך דמעלין:

בעזה"י מה שחנני השי"ת בסוגיא דהמוציא אשתו משום שם רע ומשום נדר המוציא אשתו משום ש"ר לא יחזיר. הנה ד' המה אשר יאמר המגרש נואש מלהחזיר וסימנם נוא"ש "נדר. "וסת "נדה. "איילונית. "שם רע. הא דלא חשיב וסת בפירקן דהרי משנתינו ר"מ ור"מ ס"ל ספ"ק דנדה לא יחזיר י"ל כמ"ש הר"ן פ"ב דשבועות דשאני אין לה וסת מהנך דפירקן דהתם אפי' לא אמר מפני וסת אני מגרשך מ"מ איכא קלקולא דכיון דאסורה עליו חזקה אין אדם משהה אשה האסורה עליו ע"ש. פי' הנך דפרקי' לא מיירי ביצא ש"ר בב"ד שמוציאים בדיינים אלא הוא חייש לש"ר אבל אינה אסורה עליו ומכ"ש בנדר ואיילונית א"כ אין ברור לנו שמפני כך מגרשה אי לאו דפי' כן להדי' אבל באין לה וסת לר"מ וה"ה רואה מחמת תשמיש. לדינא דאסור לבוא עלי' אע"ג דאפשר דיקיימה וישרה ע"י שליש עיין טוש"ע לקמן רסי' קי"ז מ"מ סתמא דמילתא אין אדם משהה אשתו שאסורה לו ע"כ אם מגרשה סתם אפי' לא אמר מידי נמי אנן סהדי שמפני כך הוא מוציאה ואיכא קלקולא. ותו הקשה הר"ן איך אפשר לקלקלה לומר אלו הייתי יודע וכו' לא הייתי מגרשך הלא ע"כ כופין לגרש ותי' הר"ן דנהי דמצוה להוציאה אבל אין ב"ד כופין אותו ע"ש. ולפ"ז בשם רע שנתברר בב"ד וכופי' להוציא אפי' אמר משום ש"ר אני מוציאך לא יכול לקלקלה דהרי הכא כופין להוציאה אפי' למ"ד יכול להשרותה ע"י שליש לקמן בש"ע סי' קי"ז. מ"מ אין אדם משהה אשה האסורה לו. וב"ד כופי'

להוציאה עכ"פ. א"כ אינו יכול לקלקל ומותר להחזירה אם נמצאו הדברים בדאין וכ"כ בס' בית מאיר סי' יו"ד דלא כנב"י קמא חא"ע סי' י"א בסופו שנעלמו ממנו דברי הר"ן הנ"ל. ועיין ס' אבני מילואים לא הבנתי דבריו ז"ל. יהי' איך שיהי' א"ש דלא תנן בפרקין הך דאשה שאין לה וסת או שרואה דם מחמת תשמיש:

איברא יש לעיין מ"ט לא נקיט איילונית עם מש"ר ונדרים בבבא א' כיון דסוף סוף דין א' יש להם בכפלי' לתנאי' איכא קלקולא ובלא כפלי' ליכא קלקולא. בשלמא ללישנא דפריצות א"ש דנשתנה דינם מהיפוך להיפוך בש"ר ונדר מלמדין אותו לומר משום ש"ר ונדר אני מוציאך ואסור להחזירה אפי' לא אמרו לו הוי יודע שאסור להחזירה ובאיילונית דליכא פריצות אלא קלקולא. אין מלמדין אותו לומר משום איילונית אני מוציאך ואז מותר להחזירה. ואי אירע שאמר כך מחוייבים אנו לומר לו הוי יודע שאסורה לך לעולם וא"ש. אך ללישנא דקלקולא קשי':

והנה הרי"ף השמיט הך אוקימתא דרבא דמוקי' בלא כפלי' לתנאי וכמה תירוצים שונים נאמרו בזה ואביאם א' לא' אי"ה וממילא רווחא שמעתא בעזה"י. הב"ח כתב הא דהשמיט הטור הך דמייתי הרי"ף ורמב"ם אם עבר והחזיר לא יוציא משום דס"ל סוגי' דיבמות כ"ה ס"ל דאפי' בלא כפלי' לתנאי' לא יחזיר והטור דס"ל דבעי' כפל מש"ה ס"ל אם החזיר יוציא ודבריו אין להם שחר כמ"ש חלקת מחוקק ונלע"ד לקיים כך דהרי כ' שם תוס' דהאיבעי' הי' משום שגרשה משום ש"ר ש"מ שנתחזק בעיני הבעל שזינתה וחיזק הקול דומיא דבועל דחיזק הקול וא"כ כי היכי דבבועל יוציא ה"ה בבעל. וע"ז מסיק דלא יוציא אדרבא כיון שמחזירה אמרינן קים לי' דהדברים בדאי' ע"ש בתוס'. ולפ"ז י"ל ע"כ לא מיבעי לי' אלא בלא כפלי' לתנאי' די"ל מדגרשה החזיק הדבר שזינתה. אבל אי כפל לתנאי ואמר ואם לא זינתה אינה מגרשה הרי קמן שהי' הדברים מסופקים בעיניו ולא החזיק הקול ע"י גירושיו ולא דמי לבועל ולא צריכה למימר ע"כ לא מייתי טור הך דינא דפשיטא ולא צריכא למימר. אמנם רי"ף סמיך אסתמא ש"ס דיבמות דע"כ מוקי למתני' בלא כפלי' ואפ"ה לא יחזיר ודלא כרבא:

אמנם הרמב"ן שם ביבמות וביאר יותר בריטב"א דלא ס"ל כהתוס' הנ"ל אלא משנתינו דלא יחזיר מיירי גם אם רוצה להחזירה טרם שמצא הדברים בדאין אע"ג דלא שייך לגזור אם כבר נישאית לאחר וכשלא נמצאו הדברים בדאין לא שייך אלו הייתי יודע. וא"כ כי האי גוני כשלא נישאית לאחר אם יחזירה ליכא משום קלקולא ומ"מ אסרו להחזירה מטעם שכבר אסרה על נפשו ובכי האי גוני מיבעי' לי' התם אי עבר וכנס אי יוציא דומי' דבועל או לא ע"ש. ולדבריהם יובן מ"ט חלק במתני' תרי בבי משום ש"ר לא יחזיר

ומשום נדר לא יחזיר ולא קתני בבא א' משום ש"ר או נדר לא יחזיר. ולדבריהם ניחא מפני שאין דינם שוה דמשום ש"ר לא יחזיר אפי' לא מצאו דברים בדאי' וליכא קלקולא מ"מ לא יחזיר משום דשוי' אנפשי' איסורא. משא"כ במשום נדר אי לא מצאה היתר לנדרה ואפ"ה רוצה להחזירה מותרת לו ולא נאסרה אא"כ מצאה היתר לנדרה. דחיישי' אם יארע כן אחר שנישאית יאמר אלו הייתי יודע וכו' אבל אי לא מצאה פתח לנדרה ואפ"ה רוצה להחזירה שפיר דמי כן משמע מדבריהם ע"ש יהי' איך שיהי' לפי פירושו של הרמב"ן בסוגיא דיבמות כ"ה אין הכרח להרי"ף דמייתי סוגי' בלא כפלי':

והרב"י סי' י' כתב דמדלא חייש אביי לרומי' דרבנן אדרבנן ש"מ ס"ל רבנן אדרבנן לא קשי' די"ל משנה קמייתא באמר לה וה"ה באיילוני' כהאי גוני לא יחזיר ומתני' דאיילוני' בלא א"ל וה"ה בש"ר ונדר כה"ג יחזיר. ורבא נמי לרוחא דמילתא אמר דאפי' מוקמית תרוויי' מתני' באמר איכא למימר משנה דאיילוני' בלא כפלי' לתנאי. אבל מודה רבא דאיכא לאוקמי בדלא אמר. ויען כי יש קצת דוחק בדבריו אפרש דבריו בריוח בעזה"י:

הנה רש"י פי' באיילוני' דמסתמא בעיל לשם קידושין דחזקה אין אדם בעילתו בעילת זנות הנה מה שהקשו תוס' אפירש"י ממתני' קמיתא דיבמות עיין פ"י בשם מגיני שלמה תי' הגון ומוכרח אך לדידי קשי' לי הא לר' יהודה קיימי' ור' יהודה ס"ל במתני' יבמות ס"א ע"א ובגמ' שם כל בעילת איילונית בעילת זנות ואיך נימא מסתמא בעיל לשם קידושין אפי' תהי' איילוני' מ"מ תתקדש לו כדי שלא תהי' בעילתו בעילת זנות. והלא אם היא איילונית מ"מ אכתי בעילתו זנות וא"כ מה ירויח שתתקדש לו וצ"ע לכאורה. וצ"ל בעילת הפקר בלא קידושין כלל מגונה טפי מבעילה ע"י קידושין אלא שדינה כדין בעילת זנות כך צריך לדחוק:

אבל עכ"פ מבואר דלר' יהודה ביאת איילוני' זנות הוא נהי לישראל ליכא לאו בזונה כ"א בכהן מ"מ איסורא וכבר כתבתי לעיל בשם הר"ן פ"ב דשבועות באשה שאין לה וסת דאיכא בעילת איסור אין צריך שיאמר מפני וסת אני מוציאך דכ"ע יודעים דאין אדם משהה אשה שאסורה לשמש עמה וה"נ דכוותי'. וא"כ א"ש משנה קמיתא סתמא כפירושו באומר לה מפני כך וכך אני מגרשך אבל מתני' דאיילוני' דאיירי בי' ר' יהודה דה"ל בעילת זנות סתמא כפירושו דאיירי בלא א"ל ואפ"ה לא יחזיר. ועל זה קאמרי רבנן בלא א"ל יחזיר דלדידהו לא הוה בעילת זנות. ואתא רבא למימר אפי' אולי יאמר לה נמי יחזיר כל זמן שלא כפלי' לתנאי אבל לעולם העיקור הוא רישא באמר וסיפא בל"א וכמ"ש הרב"י:

ואומר עוד הנה הרי"ף הוסיף דאמרי' לה השתא דבריאת וצ"ע למה צריך להאי ועוד דליתי' דהרי איילוני' אין לה רפואה וכמ"ש הרז"ה ומ"ש בזה במלחמות ה' אבאר בעזה"י. ע"ש בפנים דס"ל אליבא דהרי"ף דאין הקלקול אלא לעז בעלמא וס"ל לרמב"ן דהי' ק' להרי"ף להפסיד לה כתובתה דמחייב מדינא משום לעז דילי' הלא תאמר האשה יוציא לעז ויוציא וכתובתי לא אפסיד. ע"כ ביאר הרי"ף דלענין ממונא מפסדא כתובתה מן הדין דאמרי' לה השתא דבריאת לא שנתרפאית מאילוני' דזה א"א אלא שנתברר עתה שאותן סי' אילוני' שנראה בה מעיקרא הי' מחמת איזה חולשא וחולי שנתרפא עתה. וכיון דעכ"פ היתה חולי אז יוצאת בלא כתובה מדינא. ואומרי' לה עצה טובה שלא תבוא לב"ד לטעון עליו כי לדינא לא תועיל כי אמרי' השתא הוא דבריאת ותעורר עליך מדנים.

ולעז על מגן ע"כ שתקותיך יפה מדיבוריך זו הוא כוונת הרמב"ן בפי' דברי הרי"ף:

אמנם לפע"ד לפרש כפשוטו דס"ל להרי"ף אי כפלי' לתנאי אזי הוה הקלקול חשש גמור וגט בטל ממש וכסברת רש"י ולזה לא יועיל טענת השתא דבריאת דאין רפואה לאיילוני'. אך תרתי מתני' מיירי בלא כפלי' ואז אין קלקול מדינא אין הגט בטל אך במשנה קמייתא לא יחזיר משום לעז עכ"פ דשייך אפי' בלא כפלי' דאין בני העולם בקיאין בדין ומכלל הן נשמע להם לאו ע"כ במשנה קמיתא לא יחזור. אך באילוני' יחזיר דאותן שהן אין בקיאין בדין לא ילעיזו כי יאמרו השתא הא דבריאית:

וקצת הכרח לזה דאלת"ה תיקשי מ"ט בברייתא דמשום קילקול לא נימא לפיכך אומרי' לו אמור לה משום ש"ר ונדר אני מוציאך. נהי הך ברייתא ס"ל משום פריצות לא תיקנו דלא יחזור כשנמצא בדאין שהרי איגלאי מילתא דלאו פריצה היא. אבל מ"מ עכ"פ בשעת גירושין דעדיין לא איגלאי מילתא למה לא נימא לה משום ש"ר אני מוציאך וכמ"ש רמב"ם באמת. ואין לומר דלהך ברייתא דמשום קלקול לא יחזיר. לא נתקן שיאמר לה הוה יודע. דדי אם יאמר כן מאליו ומעצמו אז אנו צריכי' לומר לו לא תחזירנה לעולם משום קלקולא. אבל אין לעוררו לומר כן ונצטרך לאסור עליו החזרה זה לא נימא ומשו"ה לא תנן בברייתא קמייתא שצריך שיאמר לה משום ש"ר אני מוציאך דלכאורה ז"א הא ברייתא קמייתא ר"מ היא דבעי כפילות וא"כ לעולם אמר לה הוה יודע בלי כפילות ויהי' מוסר לפריצות וקלקולא ליכא כיון דלא כפל וצ"ע לכאורה. אבל לפמ"ש לעיל אפי' לר"מ נהי בלי כפילות קלקולא ממש ליכא לעז איכא. א"כ א"ש דלא אמרי' לי' אמור לה שלא לעורר הלעז וכנ"ל. ולכאורה י"ל דבר צחות במאי דאמר רבא ר"י אדר"י קשי' דרבנן אדרבנן לא קשי' ושוב לא חידש מידי בדר"י אלא מסיק כדשנינן. א"כ לא ה"ל להזכיר אלא שחידש היינו תי' ארומי' דרבנן. והנה י"ל דר"י אדר"י לק"מ די"ל גבי ש"ר ונדר יחזיר

משום דאין הכרח דמשום תנאי וגילה דעת אמר כן. אלא משום ותוסרנה כל הנשים אפי' אם לא תקנוהו חכמים שמחויב לומר כן מ"מ מצוה ליסרה ואין הכרח שגילה דעתו דאי מצא בדאי לא היה מגרשה משא"כ באיילוני' דליכא מוסר פריצות שפיר איכא גילוי דעת ולא יחזיר ולק"מ דר"י אדר"י. אך כיון דבלא"ה קשי' דרבנן אדרבנן וצ"ל מתני' קמיתא בדכפלי' למילתא וא"כ א"א לומר דמשום מוסר פריצות אמר כן דלמה לי' למיכפל תנאי' ואפ"ה ס"ל לר"י התם יחזור א"כ קשי' דר"י אדר"י וצ"ל כדשנינן והיינו דקאמר רבא אי רבנן אדרבנן לא קשי' משום דתרצת כאן באמר כאן בלא אמר וכמ"ש הרב"י א"כ גם דר"י אדר"י לא קשי' די"ל אמר כן משום תוסרנה כל הנשים ובאיילוני' אפי' בלא אמר הוה כמו אמר לר' יהודה כמ"ש לעיל. אלא באמת דרבנן אדרבנן לא קשיא מטעם אחר דרישא בכפלי' והכא בלא כפלי' א"כ קשי' אדר"י וצ"ל כדשנין:

ועד"ז י"ל נמי בתוס' סוף ד"ה שלא יהי' בנות ישראל וכו'. שהרגיש מהרש"א במ"ש דהך סוגי' כל"ק משום קלקולא ע"ש וקשה דילמא רבנן פריצותא נמי אית להו וכמו שהרגישו תוס' בעצמם לר"מ ור"א. ולהנ"ל י"ל דלרבנן ע"כ לית להוא טעמא דפריצות דאינהו מיירי אפי' בלא כפלי' ואי ס"ד צריך הי' לומר כן משום פריצות א"כ תו ליכא קלקולא דליכא גילוי דעת דצריך הי' לומר כן משום מוסר פריצות. אבל ר"מ וגם ר"א דקאי עליו מיירי בדכפלי' ושפיר י"ל אית להו נמי פריצות ואפ"ה שייך קלקולא משום דמשום פריצות לא הי' צריך לכפול וק"ל. ויש פוסקים משום פריצות סגי באומר קודם גירושין ומשום צריך לומר בשעת גירושין א"כ יש לפקפק על כל:

ועיין רמב"ם פ"י מגירושין הל' י"ב י"ג ויפה כתב לח"מ בישובו ודלא כפנ"י. ומה שנשאר לדקדק הוא זה לפמ"ש ה"ה דברייתא דפריצות ס"ל נמי טעמא דקלקולא. ולכאורה משמע כן קצת דהרי לא יחלוק אמשנה דאיילוני' ומשום קלקולא אע"כ לאוסופי קאי ולומר בשם רע ונדר איכא נמי משום פריצות ואומרי' לו אמור וכו'. והרי חזינן דברייתא דפריצות אע"ג דאית לה נמי טעמא דקלקולה מ"מ היכא דשייך פריצות לא בעי קלקולא וא"כ הרמב"ם דכ' טעמא דפריצות מה צורך לו לומר דלא יחזיר משום קלקולא תיפוק לי' משום פריצות. והנה עוד יש לדקדק מ"ט שינה לשון הברייתא דתני נמצאו הדברים בדאין והוא כ' שעשתה תשובה ועוד מנ"ל לרמב"ם דלמא דוקא דברים בדאין מעיקרא הא דגט בטל אבל אי הי' אמת רק השתא עשתה תשובה והשתא עשתה מנ"ל דגט בטל וכה"ג איתא בירושלמי וכ' תוס' פרק המדיר ע"ד ע"ב לחלק בין נדר דהותר מעיקרא או אי מיגז גייז ועד השתא הוה הנדר. וכן הלכה אצל הרופא ונתרפאה ע"ש וא"כ הנ"ל מנ"ל לרמב"ם. וי"ל ק' מתורצת בחברתה. דמדקיי"ל כרבנן דר"מ דבין נדר שצריך חקירת

חכם ובין נדר שאין צריך ח"ח לא יחזיר אע"ג דבעל רק מיגז גייז ועד השתא הוה נדר מ"מ יכול לומר אלו הייתי יודע וכו' ה"ה בשם רע ועשתה תשובה. ובריייתא דתני בה דברים בדאין הא ר"מ קתני לה ור"מ ס"ל נדר שא"צ ח"ח יחזיר אלא שצריך ח"ח דעוקר מעיקרא א"כ ה"ה בש"ר נמי משום חשש דברי' בדאי' חיישי' אבל לא משום תשובה:

והנה לכאורה י"ל למ"ד משום פריצות לא תיקנו לא יחזור אלא בנמצא דברים בדאין דעכ"פ קצת מוסר פריצות איכא אע"ג דהדברים בדאין מעיקרא. מ"מ ע"כ קצת הביאה עצמה לידי חשד ואיכא קצת מוסר וקנס ולא יחזיר אבל לנעול דלת בפני השבים אינו נכון וא"כ למ"ד משום פריצות י"ל אי עשתה תשובה יחזור לולי טעמא דקלקולא. ומעתה י"ל ברייתא דפריצת נמי ס"ל בהא כר"מ היכי דמיגז גייז ליכא קלקולא וה"ה בעשתה תשובה נמי ליכא קלקולא. אלא בנמצא דברי' בדאי' ולזה סגי בטעמא דפריצות דלא יחזור אבל רמב"ם דסבירא לי' אפי' בנדר דמיגז גייז נמי לא יחזור וה"ה בעשתה תשובה.

ובהא לא סגי טעמא דפריצות לנעול דלת בפני בע"ת ע"כ הוצרך לטעמא דקלקולא:

ואגב נפרש דברי תוי"ט שנדפסו בגמגום והמה נכונים מאוד לפע"ד והוא דר"מ אמר נדר שא"צ ח"ח יחזור ר"מ לטעמי' במשנה ז' פי"א דנדרים. והוא אם אמר הבעל ידעתי שיש מפירים אבל לא ידעתי שיש נדר פי' הר"ן שם לא ידעתי שזה הנדר הוא מנדרי עינוי נפש או בינו לבינה ועכשיו נודע לו פליגי רבנן ס"ל כיון נודע לו שיכול להפר ה"ל זה יום שמעו ומפיר ור"מ ס"ל שעכ"פ ידע שיש מפירים בעולם אעפ"י שלא ידע שזה הנדר הוא ברשותו להפר. א"כ כבר עבר יום שמעו ואינו יכול להפר ע"ש. והשתא לרבנן דר"מ אפי' שא"צ ח"ח אכתי יכול לקלקל ולומר אלו הייתי יודע שנדר זה ברשותי להפר לא הייתי מגרשה ונמצא הגט בטל ועדיין היא אשתי ואפר לה היום שהוא יום שמעו לרבנן. בשלמא הא לא ניחוש שלא ידעתי שיש מפירים בעולם כלל. דודאי אותן עדים שגירש בפניהם ואמר משום נדר אני מוציאך הודיעוהו שיש מפירים דרובא דרובא יודעים כן אבל לידע שזה הנדר מנדרי עינוי נפש לזה צריך ת"ח גדולים ואפשר שלא ידעו ועכשיו אחר שנישאית לאחר נודע לו ואיכא קלקולא. אך ר"מ לטעמי' דס"ל לא יפר וליכא קלקולא בנדר שלא צריך ח"ח וא"ש. ועיין ס' משנת חכמים על משניות שלא ראה דברי תר"ן הנ"ל וכ' מ"ש. ועיין יו"ד סי' רל"ד סכ"ג אי חכם יכול להתיר מה שקיים הבעל:

הרמב"ם בפי' המשנה פי' נדר שידעו בו רבים לא משום חומר הנדר אלא משום פרסומו ברבים ונראה הכרח גדול דאי משום חומר שאין לו היתר א"כ מ"ט אמר ידעו בו רבי' ולא אמר נמי ע"ד רבים אפי' לא ידעו בו רבים או ידעו בו רבים אפילו לא על דעתם. ועיין מ"ש תוס' לעיל ל"ה ע"ב סוף ד"ה אבל וכו' שכ' לרבנן איכא קלקולא אם יתיר

לדבר מצוה. וזה תי' לא יספיק לר' יהודה עכ"פ איכא פריצות כיון דאין לו היתר אלא לדבר מצוה אע"כ טעמא דרבים משום פרסום ולא משום חומר וריב"ל דשמעתין דאמר משום שאין לו היתר ס"ל ע"ד רבים יש לו התרה אבל למאי דקיי"ל אין לו התרה מוכח כרמב"ם. ועי' תשו' מהרמ"ל סי' קכ"ב מייתי מאריכות לשון רש"י במתני' דאיילוני' דמשמע דגירש עתה לחלוטין על תנאי שתחזור ותתקדש לו ואם לא תתקדש לו עוד הגט בטל אבל אם תינשאי לו הרי הגט הראשון גט וחוזר ומקדשה ונושאה. וכ' שכן דעת רש"י בבריתא דקלקולא שכ' ג"כ לשון וכשגרשתיך היה דעתי להחזירך משמע לחזור ולנושאה כבתחלה והגט הראשון הי' ואפ"ה אם לא תחזיר ותינשא לו בטל למפרע ע"ש. מיהו טעמא בעי מ"ט פירש"י כן ומי הכריחו לזו. ועוד ביבמות כ"ה ובהמדיר ע"ד ע"ב לא פי' כן. וי"ל עפ"י מ"ש בתשו' מהריא"ן בן לב ח"ג סי' צ"א בעובדא א' גירש ואמר משום שאי אתה רוצה ליתן לי בית אביך במתנה אני מגרשך. ואם אתה נותנו לי במתנה איני מגרשך. שוב אחר הגירושי' נתרצית ליתן לו במתנה כ' דלרש"י הוה תנאי גמור אי משום דס"ל אע"ג דאמר משום ולא אם. אפ"ה הוה תנאי או משום גילוי דעת אבל להתוס' לא הוה גילוי דעת. ותנאי נמי לא הוה משום דאמר משום ולא אם לא תתן לי בית אביך. ואולי לא פליגי תוס' אלא בלשעבר כגון משום שזנית משום שנדרת. אבל בלהבא משום שאין אתה רוצה ליתן לי מודה תוס' דהוה לשון תנאי ע"ש. ולפ"ז י"ל רש"י נמי לא ס"ל דהוה תנאי אלא בלהבא. והנה הלח"מ כ' דלר"מ אפי' מעכשיו בעי תנאי כפול לדידי' לא מהני גילוי דעת כזה ע"ש. משו"ה בבריתא דקלקולא דאיירי בי' ר"מ וכן מתני' דאיילוני' אע"ג דר"י אמר לא יחזור מ"מ ר"מ הוא בעל פלוגתי' וע"כ לאו מטעם גילוי דעת אתאינן אלא מטעם תנאי. ולשון משום לא מהני בלשעבר אפי' כפלי' ואע"כ התנאי בלהבא אם תרצי לחזור ולהתקדש לי יהיה גט ואם לא יהי' גט. אבל ביבמות ופ' המדיר לא איכפת לי' לרש"י לפ' כן משום דנהי דמשום תנאי לא הוה. ליהוי משום גילוי דעת. והדברים נכונים. מיהו מה דיליף מיני' מהרמ"ל בעובדא דידי' בגט שכ"מ שנוהגים ליתן בלי שום תנאי רק שחוזרים ועושים התקשרות וכתיבת תנאים שאם יעמוד מחליו יחזרו וישאו זא"ז. ולמד מהרמ"ל מהנ"ל שאם יתבטלו השידוכים בטל הגט למפרע. זהו ליתא שהרי אומרים לו בפירוש שיגרש בלי שום תנאי ואי תימא כל זה לא מהני כיון שדעתו שיחזרו וישאו זא"ז איך הי' בת שבע מותרת לדוד והנראה שם בסי' קכ"ה דמהרש"א היה חולק אז על מהרמ"ל מטעם זה ועל זה סובב הולך דבריו בחי' הלכות סוף מס' גיטין שכ' למען ידעו הדורות וכו' ע"ש. ושם בסי' קכ"ה כ' תשובת הלבוש ז"ל שהמציא מן התורה לא מצינו שיהיה הגט כורת אלא הניתן מחמת שנאת הלבבות. אבל מחמת אהבה לפוטרה

מיבום אינינו כורת אלא שנתגרשה מבעלה שאינה זקוקה לאחיו אבל לעלמא אסורה ע"ש וישתקע הדבר ולא יאמר ולא יעלה על לב. ולרווחא דמילתא מצאתי לו מקרא מן התורה. עפ"י מ"ש רמב"ן פ' תצא בטעם לא יכול בעלה הראשון לשוב לקחתה דאל"כ מלאה הארץ כעין זימה שיחלפו נשותיהם כל א' יכתוב בכתב ידו גט לאשתו וישלחה לחברו. ויקדש אותה ויבעלנה וכן זה באשתו בערב היא באה ובבוקר היא שבה ע"כ אסרה תורה לא יכול ע"ש. ונ"ל טעם זה אינינו כשארי טעמא דקרא דפליגי בי' ר"י ור"ש בעלמא. דהכי מפורש בקרא דכתיב אחרי אשר הוטמאה איך מניח הטעם שלא יכול לחזור וליקח אותה כיון שכבר נטמאת ובאיזה טומאה ובעילת איסור נטמאת דאעפ"י דילפי' מיני' דטומאה כתי' בי' כסוטה זה יוצדק אחר שכבר אסרתה תורה עליו הרי היא עליו כסוטה. אבל בלשון הקרא היא כמערכה על הדרוש שלא יכול לחזור לקחתה הואיל ונטמאת אע"כ משום דמיחזי כמיחלף נשותיהם מרצונם והוה טומאה. נמצא מבואר עכ"פ בקרא דגם שלא מחמת שנאה וערות רק להחליפה עם חבירו נמי מועיל אלא שהחליפי' אסורי' אבל הגט כורת. יהיו דברי אלו נכונים או לא. מ"מ דברי לבוש אין להם שחר וחלילה לצרפם לשום קולא בעולם. ותל"מ:

דף מו.

כי נשבעו להם נשיאי העדה וכו' הנה בקרא פ' שופטים כי תקרב אל עיר להלחם עלי' וקראת עלי' לשלום פליגי דעת רש"י והראב"ד דוקא ביושבים חוץ לא"י אפי' אמוריים קוראין לשלום ומקבלי מס ושעבוד ומשו"ה קרא משה לסיחון לשלום. אבל באמוריים היושבים בקרב ישראל לא תחיה כל נשמה ופירש"י בסוטה הטעם משום שאין קבלת גירותם לשמה אלא מחמת אימה ואיכא משום פן יחטיאו אתכם לי. אבל הרמב"ם בהל' מלכים ורמב"ן בחומש ס"ל מקבלין אותן אך אם לא ישלימו אז לא תחיה כל נשמה והא דבקשו להרוג הגבעונים לולי השבועה הוא משום שכרתו ברית עמהם באיסור דכתיב לא תכרות עמהם ברית וגם לא קבלו עליהם מס ושיעבוד ע"ש. ובלח"מ וכן בס' צידה לדרך על התורה הקשו סתירת הסמ"ג שבמ"ע כתב דאין מקבלים כנענים שבתוך א"י משום שאין גירותם בלב שלם ואיכא משום פן יחטיאו אותך לי משמע כפירש"י. ובסמ"ג לאוין כתב שמשו"ה היו הגבעונים חייבים מיתה לולי השבועה משום שהטעום עד שכרתו ברית עמהם והיינו כרמב"ם. ולפע"ד לומר עפ"י מ"ש רמב"ן פ' וישלח דהשבטים הרגו אנשי שכם מפני שלא נחשב גרותם בעיניהם לכלום שהיה שלא לשמה ומכל מקום כעס יעקב דכיון שכבר נתגיירו אולי יש בהם אשר לבו לשמים עיין שם. וא"כ י"ל ה"נ כל

זמן שעדיין גוים הם אין קוראים לשלום כלל כי חוששין שלא יהיה גרותם אלא מחמת אימה ולבם לע"ז ופן יחטיאו. וכיון שעדיין גוים הם לא תחיה כל נשמה. אך מכיון שכבר נתגיירו בטעות כגבעונים מעתה יש לחוש שמא יש בהם אשר לבו לשמים והרי הוא ישראל גמור ואסור להורגו לולי מטעם שהעבירום על לאו דלא תכרות עמהם ברית ע"כ לולי שנשבעו להם או משום ח"ה לולי כן הרגום ומיושבים דברי סמ"ג על נכון בעה"י. וצ"ל הא דנתחייבו מיתה משום שהביאום לכרות ברית אינו מדין תורה אלא מטכסוסי מלכות ומלחמה כשמטעה את שכנגדו ואין לסמוך על דבריו חייב מיתה. ומה שהקשו תוס' מלעיל מ"ה ע"א עמך ישב בקרבך י"ל ס"ל לרש"י וראב"ד דלאו הילכתא היא דהרי אקשי עלה ר"א בר יאשי' ומוקי לי' במילי אוחרי אך הרמב"ם לטעמי' דפסק גם הברייתא שם דס"ל גם הפשוט גם הדרשא אמת כמ"ש כבר לעיל שם ע"ש ובפני יהושע כאן:

דף מו:

המוציא אשתו משום איילונית. כל השייך לסוגי' זו כבר נתבאר לעיל מ"ה ע"ב ע"ש: המוכר את עצמו ואת בניו לנכרים וכו' והוא שמכר ושנה ושילש. דבר זה מוכרח דהרי קרא כתיב פ' בהר או לעקר משפחת גר ואמרינן בקדושין כ' ע"ב זה המוכר עצמו לע"ז שלא תאמר נדחה אבן אחר הנופל קמ"ל אחרי נמכר גאולה תהיה לו כי היכי דלא ליטמע בין הנכרים ע"ש וא"כ קשי' משנתינו השתא עצמו פודין בניו עמו לא כ"ש. אלא ע"כ מתני' במכר ושנה ושילש דא"א להצילו שלא יטמע בין הנכרים שהרי על כרחנו רוצה הוא להטמע בין הנכרים ע"כ אפי' בניו עמו אין פודין כל ימי חייו כצ"ל לכאורה. אלא שצל"ע מ"ש רש"י דכל זמן חיי האב הוא משמר הבנים שלא יטמעו בין הנכרים וצ"ע ערבך ערבא צריך דהרי משום כך ציותה תורה לפדותו כדי שלא יטמע הוא בין הנכרים וזה שמכר ושינה ושלישׁ שרוצה בטימוע איך נניח הבנים אצלו מפני שמשמרם שלא יטמעו וצע"ג. תו קשיא לי מאי דאמר במי שמכר ושינה ושילש ללודאי כמ"ש רמב"ם דבהכי מיירי וכש"כ הכא דאיכא קטלא מאי ק"ו איכא דבנים שלא חטאו פודין משום קלקולא אבל הוא עצמו שמקלקל עצמו אין פודין שהרי על כרחנו רוצה לטמוע ויחזור וימכור עצמו ע"כ לא חיישינן לטמוע דידי' א"כ בקטלא מאבד עצמו לדעת ויחזור וימכור עצמו ועל חייו לא חס ומאי כש"כ איכא. ותו קשי' איך הוה קטלא כ"ש מקלקולא הא גדול המחטיא יותר מההרגו. וזה י"ל קצת ולומר דבבנים קטנים שיטמעו לא שייך מחטיא ואפ"ה פודין והוה קטלא ק"ו וסברא זו כתב מג"א ססי' ש"ז ע"ש ודוחק וקושי' הראשונה צ"ע:

דף מז.

ר"ל זבין נפשי' ללודאי. אחז"ל להרגיז יצ"ט על יצה"ר בתורה וק"ש ואי לאו יזכור לו יום המיתה. ונ"ל דאין זה תקנה שלימה דאדרבא הרשעים מזכירים יום המיתה ויש להם חלב על כסלם באמרם אכול ושתה כי מחר נמות ואך כשעוסק בתורה וק"ש ואח"כ מזכיר יום המיתה נכנע מאימת הדין לפני מי עתיד ליתן דין וחשבון. והנה כולי עלמא מזבני נפשי' ללודאי אוכלי בשר אדם היצה"ר המפטם האדם במעדני פתיותיו כדי לאכול בשרו לבסוף ואדם ניצל ממנו בחיותו ופלגא היינו תורה וקריאת שמע שהוא הכאה להמית הלודאי הזה ופלגא הוא יום המיתה שהוא רק פלגא. וצדיק כריש לקיש מהכאה ראשונה שהוא עסק התורה כבר מת ונסתלק היצה"ר ופש לי' פלגא הזכרת יום מיתה כי לא הי' צריך לי' וכמ"ש מורי בהפלאה הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי פי' שלא הוצרכתי להזכיר יום המיתה לעולם כי בטלתיו בתורה וק"ש:

ועזבו לאחרים חילם. פי' חילם של עצמם ויגיע כפו. לאפוקי רשעים שעזבו לאחרים חיל של אחרים מה שגזלו וחמתו מאחרים מורישים לבניהם נמצא עזבו לאחרים חיל אחרים משא"כ ר"ל וחבריו עזבו לאחרים חילם של עצמם:

המוכר שדהו לנכרי וכו'. עיין פי' משנה לרמב"ם לפי גירסתו מבואר להדי' במשנתינו דכשגוים מייקרים השער מותר לבטל מצוה דאורייתא כדי להעמיד השער על מקומו. אך י"ל דוקא שלא להעשיר הגוי דאיכא לאו דלא תחנם ועיין כיוצא בזה בתוס' חולין קי"ד ע"ב. אך בישראל המייקר השער אע"ג דעבירה היא בידו מ"מ אין ביד הקונה ממנו שום איסור דלא תחנם א"כ אפשר אין לתקן לבטל ממצוה משום יוקר השער. אך הצמח צדק בתשובה דמייתי מג"א ריש סי' רמ"ב מייתי ממשנת כריתות דאפי' בישראל המייקר השער יש לתקן ע"ש. מיהו מהתם אין מוכח דמותר לבטל ממצוה דהרי התם לא אסר להם ר"ג להקריב השאר רק דרש אין השאר עליהם חובה אבל אפשר לכשיזלו מ"מ הביאו כל אחד קנים שלה משא"כ לאסור קניית הדגים משעבר שבת עבר ונתבטל מצותו. ועוד התם בכריתות איכא למיחש לתקלה שנמנעו מלהקריב כלל אפי' א' אבל הכא העניים שאינם יכולים לקנות ביוקר פטורים מחמת אונס והעשירים יתענגו ומנ"ל לבטל העשירי' מפני תקנת העניים:

לחפור בו בורות שיחין ומערות. נפקא מיני' דלא הוה גזל ומותר לישראל ליהנות מאותו הבור שיח ומערה. ועיין רשב"א דמייתי ירושלמי פלוגתא אי הקונה בזמן שהיובל נוהג אי רשאי לחפור ועיין מ"ש סוף הל' שמיטה ויובל ואם יגיעני הי"ת לקמן בס"פ סוגי' דקנין פירות דעתי לבאר בזה פסק הרמב"ם בעה"י. והנה לכאורה משמע לפי הסוגי'

דתרי פלוגתת תלי' זה בזה יש קנין וחפירת שיחין וי"ל דכתיב והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ. מאן דדריש לי קדושת הארץ שא"א להורידה מקדושתה ולא אימעט אלא דיגון נכרי אבל תבואת נכרי שמרחה ישראל חייב כי כך קדושת הארץ מעיקרא כל תבואה שיגדל בה אם ימרחנה ישראל תתחייב. ואותה קדושה להקב"ה היא כי לי הארץ וא"א להמירה ע"י מכירה לנכרי א"כ אין לנו שום רמז ראי' לאסור חפירת שיחין ומערות כי קרא לה' הארץ ומלואה אסמכתא בעלמא היא. אבל למ"ד דגנך ולא דגן נכרי הרי מבואר דע"י שגידלה ביד נכרי ירדה מקדושתה א"כ א"א לפרש כי לי קדושת הארץ שהרי כתיב בהדי' דגנך וע"כ הכי אזהיר רחמנא לישראל המוכר שדהו לחברו בזמן שהיובל נוהג והארץ לא תמכר לצמיתות שיחפור פלוני זה כחפצו ואינו מחזירו לבעליו כמות שהיה כי לי הארץ ונהי שאותן בעלים שזכו עפ"י ה' בגורל בימי יהושע ב"נ נתן הקב"ה רשות לחפור אבל אין רשות למוכרה לאחרים אא"כ ושב לאחוזתו כמו שהיתה קודם מכירה כי לי הארץ ודבר זה יתבאר בפלוגתא דירושלמי. מעתה כיון שאפי' ישראל חברו אין לו רשות לחפור בו כש"כ נכרי נמצא תלי' זה בזה. אך צל"ע המוכר שדהו לנכרי בשעה שהיובל נוהג ויד ישראל תקיפה עליהם מ"ט לא נזכר בשום מקום שמוציאים ממנו ביובל כמו שנזכר במוכר עצמו לנכרי דאלמלא דכתיב קרא ה"א עבד עברי הנמכר לישראל הוא יצא ביובל אבל נכרי אינו מצווה על היובל והוצרך לכתוב בפרשה שמוציאים מן הנכרי ביובל ואם נאמר בשדה ולא נזכר אה"נ שאין מוציאים מן הנכרי ביובל א"כ מנ"ל שלא יחפור בה בורות דלמא ישראל נצטוה ושב לאחוזתו ולא נכרי וצ"ע:

והנה יש כאן ג' שיטות רש"י גרס לוקח ומביא ולא כמ"ש תוס' מטעם קנס אלא מדאורייתא מחויב ליקח לקיים מצות הגוף שלו משא"כ מעשרות אינו אלא תיקון מאכלו כמו שחיטה לבהמה וכ"כ רש"י לקמן ומבואר היטיב בלשון תוס' ב"ב פ"א ע"א והיינו למ"ד אין קנין הוא דאורייתא אלא ב' תקנות הוה כמבואר לקמן. ותוס' גרסי הלוקח מביא ממנה בכורים למ"ד יש קנין מביא כדי שיסברו שיש בה קדושה ויחזרו ויקנו מהגוי אעפ"י שאינו כן מ"מ עשו כן להטעותם כדי שלא תשתקע הקרקע ביד גוי וכיוצא בזה בשבועות ט"ז ע"א ובתוס' ד"ה אלא וכו' ולמ"ד אין קנין הוא דאורייתא אלא שהיה ב' תקנות. ור"ח שבתוס' וכן רמב"ם גרסי הלוקחה שחוזר ולוקח אותה שדה בעצמה דלמ"ד יש קנין וכבר הופקע קדושתה ע"י הנכרי ושוב אינה חוזרת כשלוקחה ישראל דה"ל כיבוש יחיד ולא שמי' כיבוש ומ"מ תיקנו שיביא בכורים כדי שיסבור שלא פקעה קדושתה וישתדל ולקנותה אע"ג דללא הועיל שהרי עכ"פ לעולם קדושתה נפקעת

דכיבוש יחיד לא שמי' כיבוש מ"מ משום יישוב א"י טוב שתהיה הקרקע ביד ישראל. ולמ"ד אין קנין ס"ל לרמב"ם כל זמן שהקרקע והפירות ביד נכרי אפי' מירחן ישראל לא מחייבי אלא הישראל חוזר וקונה הקרקע עצמה או הפירות קודם מרוח ומירחן אז לא אמרינן דהוה כיבוש יחיד אלא חוזר לקדושה ראשונה. ומ"מ נ"ל כיון דהאי דאין קנין מקרא נפקא לן מלי הארץ וא"כ נהי רמב"ם פסק כמ"ד כיבוש יחיד לא שמי' כיבוש וא"כ אצטריך קרא לחזר וקנה הישראל הקרקע או פירות קודם מירוח. וי"ל כשהפירות בידי נכרי פטורים מכלום. אבל מודה רמב"ם דלתנא ספ"ק דע"ז כיבוש יחיד שמי' כיבוש א"כ לא איצטריך כי לי הארץ לחזר וקנה דהא בעלמא נמי כיבוש יחיד שמי' כיבוש אלא קאי אפירות ביד גוי ומירחן ישראל שחייבין ובזה תבין הסוגי' אשר פנ"י במ"כ לא עמד בזה. ודע דמביא בכורים דשמעתין היינו שמביא ונותנו לכהן אבל לא יעשה בהם שום תנופה והנחה משא"כ בב"ב פ"א ע"ב ובתוס' שם דקא מעייל חולין לעזרה ע"ש וק"ל:

דף מז:

טבל וחולין מעורבי' זה בזה. עפירש"י ותוס' ולבאר זה אעתיק פה מ"ש כבר לעיל רפ"ג בסוגי' דברירה. עיין משנה ח' פ"ו דדמאי ובירושלמי דמייתי ר"ש שם ועיי' מפרשי משניות ומפרשי ירושלמי. ולפע"ד הפי' כפשוטו דאם חלקו הקרקע למ"ד יש ברירה אמרי' הוברר שזה חלקו משעה ראשונה משמים. ולמ"ד אין ברירה וחלקו הקרקע חיישי' חלקו של זה נפל לזה והחליפו והיינו מכר כפירש"י בשמעתין. אך כל זמן שלא חלקו וגדלו פירות ותלשום ועדיין הקרקע בשותפות. אזי אין כאן מחלוקות בודאי כל גרעין גרעין יש לשניהם חלק דבגידלתם ינקו מהדדי. ואפי' חלקו אח"כ החיטי' לא שייך ברירה הוברר שחטה זו הגיע לו מה בכך הלא בכל חטה וחטה יש חלק לשניהם. כי פליגי רבי ורשב"ג כשחלקו הפירות במחובר לקרקע וחלקו השדה עם הפירות רבי ס"ל כיון דאמרי' ברירה אגוף הקרקע והוברר שמזרח קרקע הגיע לו עם הפירות שעלי' ומערב הגיע לזה עם הפירות ורשב"ג ס"ל גם בכי האי גוני אין ברירה על הפירות שגדלו במחובר טרם חלוקה ובכל גרעין יש חלק שניהם ולזה נתכוון רש"י ס"פ השולח ומיושב קו' תוס' שם שהקשו מ"ט לא יכלו אחין להביא ביכורים ע"י שיקדישו חצין של חיטין ולק"מ דבחלוקות קרקע אמרי' חלקו של זה הגיע לזה והחליפו כפירש"י. אלא מ"מ מצינו ביכורים באחין כל זמן שנשארו בתפיסת הבית וחולקים הפירות. ומקדישי' חצין וזהו דוחק. ודברי אלו נעלמו גם משאגת ארי' רסי' נ':

כיון דחזו דמקרי וזבני. הרמב"ם גרס דמתיקרי וזבני שהגוים מייקרים השער. ועיין תוס' יו"ט ומזה ראי' ברורה למ"ש מג"א סי' רמ"ב בשם צמח צדק ועיין מ"ש סי' תרנ"ו ריש הסי' ע"ש:

בעזהי"ת בסוגי' דקנין פירות:

המוכר שדהו לפירות וכו' טעמא דמתה הא לא מתה לא. העלו תוס' דמסתמא בריתא אחר התקנה ועוד אפי' קודם התקנה או אחר תקנה ונאמר לר' יוחנן נהי בעלמא קנין פירות כקנין גוף מ"מ כיון דלא הוה רק מדרבנן מתקנה מכח האשה לא הוה כלוקח פירות ממש וכמ"ש תוס' ביבמות ל"ו ע"ב מ"מ לא הוה אלא כקונה פירות משוק ושוב כשמתה קנה קרקע בירושה. דמביא ואינו קורא והוא בירושלמי דבכורי' פ"א וע"ש בפירוש הירושלמי. וברמב"ם איתא דקונה פירות ואח"כ הקרקע מביא ור"ל אינו קורא ע"ש. וא"כ לר' יוחנן ק' אי מיירי שכתבה לו או אחר תקנה וס"ל התקנה הוה כקנין ממש א"כ טעמא דמתה הא אפילו לא מתה נמי. ואי קודם תקנה א"כ התקנה לא עשה הבעל כלוקח א"כ אפי' מתה נמי לא יקרא דה"ל כקונה פירות משוק. אבל לר"ל ניחא דמיירי אחר התקנה וקנין הפירות לאו כק"ג ומ"מ מהני כל כך שאם תמות וירש אותה לא הוה כקונה פירות ואח"כ קרקע כיון דכבר אגידא בי':

וכ' תוס' לפ"ז גם בריתא דלביתך מיירי במתה. ולולי דבריהם הייתי אומר עפמ"ש חי' רמב"ן ורשב"א דלביתך מיירי ממנהג קדמונים שכתבה לו פירות והיינו פר"א ופרא פרא"ן שבירושלמי אמוהר ומתן. והנה בפסוק הרבו עלי מוהר ומתן בפרש' וישלח מייתי רמב"ן הך ירושלמי ופיר' שהבעל נותן כתובה היינו מוהר והיינו פר"א בירושלמי. ועוד מתן פר"א פרא"ן היינו נכסי' משלו נותן לה שיהיה שלה כנכסי מלוג שהוא יאכל פירותיהם והגוף שלה ולכשתמות בחייו יחזור וירש הוא ע"ש א"כ זה הי' נהוג בזמן התורה ועלה קאי ולביתך דמהפירות של אותה קרקע מביא וקורא כצ"ל. ולפ"ז י"ל בפשיטות ריש לקיש ס"ל ע"כ לא גלי קרא ולביתך אלא בפר"א פרא"ן שהגוף להבעל ונותן לאשתו ומשייר לעצמו הפירות אע"ג דאפי' בכי האי גוני ס"ל לר"ל קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי מ"מ הכא בבכורי' גלי קרא אבל אשה שהכניסה הנכסי' וכותבת הפירות לבעל ומשיירה הגוף לעצמה בכי האי גוני אפי' בבכורי' לא גלי קרא ובהכי מיירי בריתא דמתה אין לא מתה לא וחילוק זה מבואר בתוס' ב"ב נ' ע"א גבי על מנת שישמשני שלשים יום ע"ש. וכל זה לר"ל אבל ר' יוחנן דס"ל אפי' המכר שדהו לפירות מביא וקורא קשה שפיר מבריתא דמתה אין לא מתה לא. ובזה א"ש מ"ש רשב"א משו"ה לא מייתי ש"ס הכא הך פלוגתא דר"י ור"ל דפ' יש נוחלין דמייתי ש"ס ביבמות ל"ו ע"ב משום

דשאני הכא בביכורי' גלי קרא ע"ש וק' לפ"ז אמאי התם בב"ב כדמצריך להו ש"ס מחדש צריכותא דה"א אבא לגבי ברא אחולי אחיל דהוא דוחק שלא אליבא דהלכתא דקיי"ל אפי' לגבי ברי' נפשי' עדיפא לי' כמבואר בכתובות ע"ט ע"א. ואע"ג דתוס' בשמעתין כ"כ אליבא דרבא היינו רבא לשיטתו דס"ל הכי התם בכתו' הנ"ל אבל אנן לא קיי"ל הכי וא"כ האי צריכותא דפ' יש נוחלין הוא רק צריכותא דהיה מקום לטעות לומר אחולי אחיל. ואמאי לא אמר כמ"ש רשב"א הנ"ל דה"א ע"כ לא קאמר ר' יוחנן אלא בביכורי' דגלי קרא אבל להנ"ל א"ש דס"ל לש"ס דולביתך מיירי כנ"ל וא"כ לא גלי קרא אלא במשייר פירו' לעצמו אבל מוכר שדהו לפירו' מנ"ל לר' יוחנן אי לאו דס"ל גם בעלמ' קנין פירות כקנין גוף משו"ה הוה צריך למימר דה"א אחולי אחיל:

אמנם בירושלמי פ"ח דכתובות הל' ה' מייתי הך בריתא דולביתך לרבות בכורי אשתו. וקאמר עלה מוקי לי' אחר מיתתה ור' יוחנן אמר בין מחיים בין אחר מיתה. ר"ל כטעמי' דירושת הבעל לאו דאורי' ע"ש. ופירוש למ"ד ירושת הבעל דאורי' א"כ הוה כבן היורש אביו וליכא למימר דהוה כקונה פירות ואח"כ הקרקע ולא צריך קרא אלאחר מיתה אלא לומר אפי' מחיים אם הכניסה וכתבה לו הפירות קנין פירות כק"ג ומביא וקורא. ור"ל ס"ל ירושת הבעל לאו דאורי'. ומיירי קרא באשה שכתבה לבעלה פרי מחיים וגוף עם פירות לאחר מיתה ואיצטריך קרא לאחר מיתה כשתלש הפירות מחיים ושוב מתה האשה וקנה גם הקרקע וה"א הוה כקנה פירות מן השוק ואח"כ קנה קרקע דאינו קורא קמ"ל ולביתך כיון דאגיד בי' מעיקרא לפירות הוה כשלו ומביא וקורא. הרי מבואר בירושלמי כמ"ש תוס' דקרא ולביתך לר"ל אחר מיתתה מיירי אבל מחיים לא:

ובבה"ז פ"ז דעירוכין הקשה על הרמב"ם דפסק סתם מביא וקורא ולא חילק בין מחיים לאחר מיתה וכן הקשה פנ"י דשמעתין. ולפי הנ"ל דמבואר כן בירושלמי ק' טפי ולפע"ד לק"מ דבתר תקנו' אושא דלוקח היה וס"ל לרמב"ם אפי' מחיים הוה לוקח בגוף הקרקע כמ"ש בש"ע ח"מ סי' ק"ג ועי' סמ"ע פי' קי"ב בסופו וא"כ נהי דקרא ולביתך דמיירי באשה שהכניסה לבעלה פירות מהיום וגוף לאחר מיתה אינו מביא וקורא בחיים דקנין הפירות לאו כקנין הגוף דמי אבל השתא שנעשה לוקח גם בחיים בגוף ופירות פשיטא דמביא וקורא:

והא דמייתי רמב"ם קרא דולביתך משום דאי לאו קרא ה"א אע"ג דלוקח הוה בחד צד שאם תמות היא יהי' לוקח כבר מחיים. מ"מ גם לה יש צד בגוף שאם ימות הוא או תתגרש יהי' שלה למפרע. וצ"ל כיון שהוא אוכל פירות ג"כ אע"ג דקנין פירות לאו כקנין

גוף דמי מ"מ מועיל דאגיד בי' טפי. וזה מוכח מולביתך כנ"ל דע"י דאגיד בי' לא הוה כקונה פירות מן השוק ואח"כ קרקע כנ"ל:
מתוך הדברים למדנו דר"מ דלקמן בשמעתין דס"ל דבן שלקח קרקע מאביו והקדיש אתי' קנין פירות ומבטל הירושה וה"ל שדה מכר ולא שדה אחוזה דס"ל קנין פירות כקנין הגוף. לטעמי' אזיל דס"ל בבכורות דהבעל היורש את אשתו אינו חוזר ביובל דירושת הבעל דאורייתא וכיון דירושת הבעל דאורייתא ע"כ איצטריך ולביתך אמחיים ובאשה שכתבה פירות לבעלה כנהוג וקנין פירות כקנין גוף דמי. וצריך לומר הא דאינו חוזר ביובל אע"ג דקנין פירות לבעל מתקנת חכמים מיהת וכקנין הגוף ואתי מכר ומבטל ירושה י"ל דכיון דלא כתבה לו ותקנת אושא לית לי' רק מתקנת פירות דחכמים והם לא עשו את הבעל כלוקח פירות וכמ"ש תוס' ביבמות ל"ו הנ"ל:
ולפ"ז הומ"ל שם בבכורות כ"א דס"ל חוזר ביובל לאו משום דירושת הבעל לאו דאורייתא אלא אית לי' תקנות אושא ואתי מכר ומבטל ירושה ודלא כרב אשי ספי"נ דטבא לי' עבדא לי' אלא משום דמבואר ב"ב נו"ן ע"ב וב"ק פ"ט דר"א ס"ל גבי יום או יומים קנין פירות לאו כקנין גוף וא"כ ע"כ ס"ל ירושת בעל ל"ד דאי הוה דאורייתא אם כן מוכח מולביתך דקנין פירות כקנין גוף ולכל הפחות במשייר פירות לעצמו והתם הא פליג בע"מ שימשנו שלשים יום אע"כ ס"ל ירושה לאו דאורי':

דף מח.

בההיא קאמר ר"ל דכי קא נחית אדעתא דפירא קנחית. פירש"י ולאו אדעתא למקני' לארעא אפי' שעה אחת עכ"ל והענין קשה להבין ומכ"ש מה דאמרינן לקמן לחלק בין יובל ראשון לשני אטו ברשיעי ושופטני עסקינן דלא ידעו מאי דכתיב בספר אורייתא דמשה והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ. אבל לולי דמסתפינא הוה אמינא לפי מה שפסק רמב"ם פכ"ג מהל' מכירה המוכר שדהו לפירות אין הלוקח רשאי לשנות דבר בהקרקע כ"א לאכול פירותיה אבל המוכר שדהו למשך שנים הרי באותן השנים הקרקע מכורה לו ובונה והורס כחפצו. ומבואר בירושלמי דפרקין בזמן שהיובל נוהג אין הדין כן דאין הלוקח רשאי לשנות בקרקע כל שהוא משום דכתיב ושב לאחוזתו כמו שהוא ולפע"ד דודאי מדיני ממונות ודיני מכירה הי' רשאי לחפור בו בורות שיחין ומערות אך מטעם קיום מ"ע ושב לאחוזתו ועיין מה שנתעורר בזה במשנה למלך פי"א משמיטה ויובל. והשתא לפ"ז המוכר שדהו לחמשים שנה בזמן שאין היובל נוהג דמותר לחפור בו שיחין ומערות מודה ר"ל דקנין הגוף הוה ואי אז ביהמ"ק קיים מביא וקורא אך בזמן

שהיובל נוהג דמ"ע על הלוקח ושב לאחוזתו שלא יחפור בו וישיב הקרקע לבעליו כמות שהיא ס"ל לר"ל דלא הוה אלא קנין הפירות בעלמא ולא כקנין הגוף דמי. ואהא קאמר דקמ"ל דה"א כיון שמוכרו לזמן ומן הדין יכול לחפור בו רק לקיום מ"ע ה"א אין המוכר מסיק אדעתא שלסוף חמשים שנה שעמדה ביד הלוקח ובניו שיחזר לו כמות שהוא בלי שינוי ומיאש עצמו מזה וה"ל כעין קנין הגוף קמ"ל דלא נימא הכי ולא הוה אלא קנין הפירות והיינו דמחלקינן בין יובל ראשון ליובל שני שכבר הוחזר לו קרקעו כמו שהיא ולא שינה הלוקח אז סמיך דעתא דהמוכר שלא ישונה עוד גם בפעם שנית לעולם. ועפ"ז הבנתי גם דברי רבא לקמן דקאמר קרא ומתניתא מסייעא לר"ל והוא תמוה מאי סייעתא וכי עדיין לא ידעי' דשני תבואות הוא מוכר אלא לר' יוחנן ס"ל מכירת התבואות הוה כמכירת הגוף ומאי סייעתא לר"ל וכן ממתני' לא הבנתי סייעתא וכי משום דלר' יוחנן קנין הפירות כקנין הגוף אין לו לבעל הגוף ג"כ קנין בגופו ומכ"ש אחרי ככלות זמן אכילת פירות של הלוקח הרי ממילא הכל למוכר ולמה יהי' ראוי ולא מוחזק וצ"ע להבין וגם יל"ד מה ענין הכא. התם ר"פ החולץ דשם פסק רבא הילכתא כריש לקיש התם ה"ל למימר קרא ומתניתא מסייעתא לר"ל. ועוד הא קנין פירות כקנין הגוף פלוגתא דתנאי הוא. אבל לפי הנ"ל י"ל בקנין הפירות דעלמא ליכא קרא ומתניתא מסייעתא ומ"מ פסק רבא התם כריש לקיש. אך הכא חידש לן ריש לקיש אפי' בזמן שהיובל נוהג אף על גב דבעלמא מי שמכר קרקעו לזמן מודה ר"ל דהוה כקנין הגוף הואיל ויכול לחפור בו בורות שיחין ומערות מ"מ ביובל לא הותר משום ושב לאחוזתו ואהא קאמר רבא קרא ומתניתא מסייעא לר"ל מדכתיב שלא יאנה המוכר והלוקח זא"ז כי מספר שני תבואות הוא מוכר וע"כ יחשוב עמו כמספר שנים אחר היובל ותינח אי אינו אוכל מן הקרקע אלא הפירות והקרקע תשאר כמות שהיא. אבל אי ס"ד יכול לשנות א"כ מה יועיל חשבון שני תבואות לזה אע"כ אין לו אלא קנין פירות וכבר אפסקא הלכתא דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי. וגם מתניתא מסייעא דאי ס"ד יכול לשנות נמצא אפי' אי לא שינה ומחזירה כמות שהיא מ"מ כיון שהי' יכול להפסיד הרבה בהקרקע לא הוה מוחזק אלא ראוי ומ"ט נוטל פי שנים אע"כ אין הלוקח רשאי לשנות ומסייעא לר"ל. אמנם נ"ל כיון דמעיקר הדין יכול הלוקח לחפור בו ורק משום דכתיב ושב לאחוזתו א"כ אחין שחלקו אע"פ שלקוחות הן ומחזירין זל"ז ביובל מ"מ מותרים לחפור שיחין ומערות כדרך שהי' עושה הראשון שנפל בגורלו בימי יב"נ כיון דליכא אלא משום ושב לאחוזתו הרי כל א' שב לאחוזתו וכמו שכ' תוס' בסוף הדיבור לענין שדה מקנה דאלת"ה לא יחפור באר כ"א חד בר חד עד יב"נ אע"כ באחים שחלקו יכולין לחפור ולפ"ז שפיר מצאנו ידינו

ורגלינו ולק"מ קושי' תוס' ארבא וקושי' בה"ז פ"ז דעירוכין אהרמב"ם דכיון דריש לקיש לא קאמר אלא משום דאינו רשאי לחפור בו ואחין שחלקו רשאין לחפור א"כ תו לא קשי' מידי. ור' יוסף דקאמר לא מצא ידיו ורגליו צ"ל דהוה ס"ל דכל אדם בזמן שהיובל נוהג מותר לחפור בו ואפ"ה הוי לר"ל רק קנין הפירות ושפיר קאמר אלו גם ר' יוחנן הוה ס"ל הכי לא מצא ידיו ורגליו אבל רבא דקאמר קרא ומתניתא מסייעא לר"ל ש"מ ס"ל כנ"ל ומצא ידיו ורגליו וק"ל:

הכא במאי עסקינן בזמן שאין היובל נוהג. הא לרש"י דס"ל כל ימי בית שני לא הי' כל יושבי' עלי' ולא נהג יובל הא ניחא דמיירי ברייתא כל ימי בית שני ופלוגתא דר"י ור"ל הילכתא למשיחא למיסבר קרא. אבל לשיטת תוס' לעיל ל"ו ע"א וע"ב דכל ימי בית שני נהג יובל דהוה כל יושבי' עלי' ולא הוה זמן שלא נהג יובל אלא מגלות עשרת השבטים עד שהחזירן ירמי' בימי יאשי' ולע"ל פשיטא שיהי' כל יושבי' עלי' ולא מיתני הך דשני אילנות אלא מימי סנחריב עד יאשי' וזה דוחק גדול:

ת"ש הקונה שתי אילנות וכו'. בב"ב הקשו תוס' אמאי לא פריך ממשנה מפורשת הקונה ג' אילנות מביא וקורא. והנה הרמב"ם פי"א משמיטה ויובל הל' י"ד פסק הקונה אילן אינו חוזר ביובל דושב לאחוזתו ולא לאילנות. א"כ לפי מאי דקיי"ל נקצץ האילן מביא ואינו קורא דשוב אינו יכול לומר על האדמה אשר נתתי דעיקור אילן ארעא הוא א"כ לכאורה י"ל הקונה אילן בלא קרקע מביא וקורא אפי' לר"ל דהרי אילן מיקרי אדמה אשר נתת לי וביובל אינו חוזר והל"ל מביא וקורא. וצ"ל נהי אפי' יש לו קרקע אם נקצץ האילן לא הוה אדמה אשר נתת לי מ"מ אילן בלא קרקע נמי אינו קורא דלא מקרי אשר תביא מארצך דאלו הוה בכלל ארצך הי' מוזהר עליו בלאו והארץ לא תמכר לצמיתות. מ"מ מתוך הדברים נתיישב קושי' תוס' אי לאו דתנן בהדיא ב' אילנות מביא ואינו קורא הוה סד"א ג' אילנות נמי לא קנה קרקע ומש"ה מביא וקורא משום שאינו חוזר ביובל אבל השתא דתנן ב' אילנות אינו קורא וצ"ל אילן בלא קרקע לא מיקרי ארצך הא ג' קורא משום שקנה קרקע והרי חזינן אע"פ שקנה קרקע וחוזר ביובל מ"מ מביא וקורא וקשי' לר"ל:

מחלוקת ביובל שני וכו'. רמב"ם מפרש יובל ראשון של כל מוכר ומוכר. ומ"מ נ"ל היינו מוכר שדהו לא סמיך דעתו שיחזרנו לו לוקח דיהיב לי' זוזי. אבל אחין שחלקו ומימות יב"נ בכל יובל ויובל מחזירין זל"ז ומהפכין שדותיהם כך ירשו מאבותיהם שירש כן מאביו וכן מנחילין לבניהם אחריהם בהני לא שייך לחלק בין יובל ראשון לשני ובזה נסתלק מה שמיישב פנ"י פסק הרמב"ם ע"ש:

מנין ללוקח שדה מאביו וכו'. עיין עירוכין י"ד וב"ב ע"ב ע"ב דבעי למימר דטעמא דר"י ור"ש משום דאזלינן בתר פדיון. ועי' שם בתוס' ולכאורה נראה דר"מ ס"ל מסברא כיון בשעת הקדש הי' שדה מקנה ולא הקדיש אלא על דעת שיצא לו ביובל ושיושם בשווי' ולא בחומר שעורים א"כ מהיכי תיתי כשאחר כך מת אביו ישתנה נדרו מאשר נדר בתחילה אלא ע"כ קרא קאי אמת אביו ואח"כ הקדיש שבשעת הקדש כבר מת אביו וקמ"ל דלא נימא המכירה ביטלה הירושה דהרי קנין פירות כקנין גוף קמ"ל מ"מ נידן כשדה אחוזה. אך ר"י ור"ש ס"ל ק"פ לאו כק"ג. א"כ ליכא למימר דמיירי במת אביו תחלה אע"כ הקדישה בחיי אביו ואי תיקשי הרי לא נדר אדעתא דהכי. אה"נ הא קמ"ל קרא דלא אזלינן בתר זמן הקדש אלא בתר זמן פדיון או בתר זמן יציאה ביובל נמצא ב' הסוגי' עולים בקנה א' ודחי ש"ס הכא בקרא פליגי וק"ל:

אי לאו דאמר ר' יוחנן וכו'. כל השייך בישוב פסק הרמב"ם וקושי' תוס' כבר כתבתי לעיל. וז"ל הרמב"ם פי"ז משמיטה ויובל הל' כ' האחין שחלקו כלקוחות הן ומחזירין זל"ז חלקו ביובל לא תבטל חלוקתן מכמות שהיה עכ"ל. נ"ל כוונתו דבחלוקה ראשונה היה חולקין השדה לפי האחים ועשו חלוקין שוים והטילו גורל ונפל על כל אחד חלקו ושוב ביובל מטילו גורל אחר ומחזירין זל"ז ממש אבל החלוקה לא תתבטל שיאמרו בואו ונחלק השדה לחלקים אחר באופן אחר מכמו שהי' ועיין ב"ב י"ב ע"ש וי"ג ע"א כמה אופנים חלוקין בחלקת השדה וקמ"ל הרמב"ם דחלוקה הראשונה קיימת רק מחזירין זה לזה ולא חוזרין וחולקין אלא מחזירין זל"ז. עיין ברכת הזבח ופנ"י והנלע"ד כתבתי:

דף מח:

אמר אביי נקטינן בעל בנכסי אשתו וכו'. כ' רשב"א דאין הודאתו מועיל להפסיד הפירות משום דיש לה חלק משום ריוח ביתא נ"ל רשב"א לא אמר כן אלא לדינא אבל לאביי ס"ל התם משום שמא תכסיף ובפירות שהם עתה בקרקע של שנה זו לא שייך תכסוף ומועיל הודאתו:

מיגו דנחית אפירא וכו'. הריטב"א הביאו ב"י ח"מ סי' קע"ו דאיתתא כמאן דליתי במתא דמי והא דלא צריך הרשאה משום דאפי' בעל כרחה יכול לדון דידו כידה ע"ש וצ"ל לישנא קיטא נקיט דהרי ר"פ הכותב פירש"י ידו כידה וה"ל כשותף וא"כ הרי שותף דליכא במתא וכ"ש בשמוחה אין שותפו יכול לדין בנכסיו. אע"כ הריטב"א כהילכתא נקיט דקי"ל כרבא ידו עדיפא מידה והוה טפי משותף דעלמא. ולא תיקשי לאביי דס"ל ידו רק כידה ולא עדיפא וכיון דאיתתא כמאן דליתא במתא דמי' אמאי אין צריך הרשאה.

י"ל אפשר ס"ל כמ"ד ס"פ מי שהי' נשוי אפי' ליתא במתא יכול השותף לדון וריטב"א כתב להלכתא דקיי"ל ליתא במתא אין שותף יכול לדין עכצ"ל משום ידו עדיפא מידה. והש"ך ח"מ סי' קכ"ב ס"ק ל"ב הקשה א"כ אפי' ליכא פירי בארעא הא ידו עדיפא מידה. ולפע"ד אי ליכא פירא בארעא ואין לו בגוף אלא מתקנת אושא וכבר כתבנו שם שתקנת אושא הי' כעין תנאי אם תמות היא קודם הרי הוא לוקח למפרע ואם ימות הוא קודם איגלאי מלתא למפרע שלא הי"ל בעולם זכי' בשדה ומ"מ יפה כחו שמכירתה בחייו אינו כלום ומ"מ אם מכרה ואירע שמת הוא הרי המקח קיים למפרע נמצא אי ליכא פירא בארעא ונהי ידו עדיפא מטעם תקנת אושא מ"מ המוחזק בקרקע יאמר לו לאו בע"ד דידי את דלמא תמות אתה קודם ולא היה לך בגוף אחיזה מעולם אבל בדאיכא פירי בארעא שאז הוה כשותף בקרקע לא מטעם תנאי של תקנת אושא אלא מטעם שכתב רמב"ם אם אין קרקע אין פירי והקרקע משועבד לפירו' ולא מצא המחזיק לומר לאו בע"ד דידי את רק האשה היה יכולה למחות כשאר שותף דעלמא ועל זה קאמר הריטב"א ידו עדיפא מידה ואינה יכולה למחות. מיהו רשב"א ור"ן מחולקין על הריטב"א עיין בשמעתין:

ברוך המאיר לארץ ומזריח אשר עד כה עזרנו בהשולח יערב לפניו שיחותינו כניחוח.

בפרק חמישי השכם וצלוח:

הניזקין. עיין תוס' וצ"ע בתוס' יו"ט משנה א' פ"ה דעדיות ד"ה ב"ה אומרים וכו' ע"ש א"כ ה"ל למיתני נמי הך תיקון העולם:

מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם וכו'. כתב תוס' דלאביי בתרתי פליגי. פליגי בדניזק ומזיק כברייתא לקמן ופליגי במשוייר. וכתב בשיטה מקובצת ב"ק נ"ט ע"א דס"ל לאביי אי ס"ד בדניזק לחוד פליגי כיון דר' ישמעאל מודה דישלם האי דמשלם והיינו מזיק לא הוה אלימי הך דנאמר שדה למטה וכו' לאפוקי קרא ממשמעותי' דבניזק נמי שיימינן דהאי נאמר שדה למטה לאו גז"ש הוא אלא כמו ילמוד סתום מן המפורש ולא אלים לאפקא קרא ממשמעותי' דבמזיק איירי האי דמשלם אע"כ פליגי נמי במשוייר ומיירי נמי קרא מיטב שדהו דניזק היינו המשוייר ועתיד ליגדל. ושמין דבניזק נמי מיירי לענין שומת תשלומין מוקמינן נמי לענין שומא עדיות בדניזק זהו סברת אביי ע"ש. ואומר אני עדיין צריכין אנו לדברי פנ"י דתינח אביי הוכיח דר' ישמעאל בתרתי פליג ולפ"ז א"ש נמי לשון דאר"ע לא בא הכתוב אלא לגבות פי' לא בא הכתוב למשוייר אלא רק לגבות לניזקין א"כ ממילא אין לנו לפרש קרא אלא בדמזיק וא"ש. אך אר' ישמעאל גופא תיקשי מנ"ל דקרא בתרתי איירי ואנו אין לנו בזה אלא דברי פנ"י מדפתח בחדא וביער בשדה אחר ומסיים בתרתי מיטב שדהו ומיטב כרמו אע"כ תרתי מיטב קאמר מיטב היינו המשוייר ישולם

במיטב עידיות שלו. ונראה לע"ד הכא בהס"ד ידע חד קרא דמיטב אמשוייר קאי ואידך הוה ס"ד כרב אידי בר אבין ודחי הממע"ה ומסיק בדשמין בניזק ומזיק פליגי והתם בב"ק כבר ידע ברייתא דלקמן דחד מיטב דקרא קאי אשומת ניזק ומזיק ואידך קרא אמרינן דא"א כרב אידי בר אבין דהא הממע"ה אע"כ אנידן במשוייר. ונראה דלפ"ז דבשמעתין כבר ידע הא דניזק במשוייר א"ש טפי דפריך אכל שמינה משלם שמינה היינו במשוייר אכל כחושה ישלם שמינה וגם במשוייר תרתי לא נעביד לי':

אמר רבא אילו ידעינן דכחושה אכל וכו' הממע"ה. הנה בב"ק מ"ו ע"ב אמרינן סברא הוא מאן דכאיב לי' כאיבא אזיל לבי אסי' וכתב שיטה מקובצת אפי' ברי ושמא ורובא וכי האי גוני מ"מ סברא הוא דהמוציא מחברו עליו הראי' והפי' הא בקרא לא כתיב אלא יגש אליהם ולא כתיב מה יגש אלא יברר דבריו עפ"י דין ולמאן דס"ל מגו להוציא אמרינן יגש מגו אליהם ולמאן דס"ל ברי עדיף יגש ברי נגד שמא של חברו ומאן דס"ל הולכין בממון אחר הרוב יגש ויברר רובא שלו. ולמאן דלית כל הני דלא מועיל מגו להוציא ולא רובא ולא ברי על כרחך יגש עדים עליהם והקרא אינו אומר אלא המוציא יברר טענות תביעותיו במה שיצדיק עצמו להוציא מחברו ולזה לא צריך קרא דסברא הוא לכל חד כדאית לי' ודלא כפני יהושע דשמעתין ועיין תומים סימן כ"ד. והנה רבא פריך בשמעתין כיון דסברא הוא הממע"ה א"כ מנ"ל לר' ישמעאל דמיטב שדהו אתי נגד הסברא הי' לו לפרש כר"ע כצ"ל קושי' הש"ס. ורש"י הוסיף לרוחא דמילתא דאפי' בנזקין אינו סברא כ"כ דשפיר קנסי' לי'. אכתי אית לן השתא למימר דקרא מי בעל דברים יגש ראי' כפשוטא ובנזקין דאפי' בדדהו הממע"ה ומיטב כרמו כר"ע. אמנם למסקנא דמיטב כרמו אשומת ניזק ומזיק קאי וכדכתיב ישלם האי דמשלם. שוב פריך התם בפשיטות סברא הוא מאן דכאיב לי' כאיבא אפי' בנזקין אזיל לבי אסי' וע"כ מי בעל דברים לנזקקין לתובע תחלה אתי. אך צלע"ג הא קיי"ל ר"פ כל הנשבעין הנחבל והנגזל נשבע ונוטל וכן כל הניזקין אפילו ניזקי ממונו כגון אש וכדומה לעולם שכנגדו נשבע ונוטל ועי' ש"ע חו"מ סי' צ' וסי' שפ"ט ונהי דמדרבנן הוא וקנסא וגם צריך לישבע מ"מ חזינן שאין זה כל כך מסברא מאן דכאיב לי' כאיבא. וא"כ נימא קרא מי בעל דברים אניזקין קאי שיגש ראי' דה"א שכנגדו מהימן וכדתיקון רבנן באמת ומאי פריך פשיטא. והרי כדמסיק לנזקקין לתובע תחלה פי' תוס' התם אנחבל קאי קרא א"כ נימא אהממע"ה ואנחבל וניזקין קאי. ויש ליישב אה"נ אלא לפי זה הוה כמפורש בקרא להדי' דנחבל הממע"ה ולא הוה שוב כח ביד חכמים לתקן הנחבל והנגזל נשבע ונוטל כיון דמפורש בהדיא דהממע"ה ולפ"ז כדמשני ש"ס קרא לנזקקין תובע תחלה ר"ל אפשר לפרש קרא הכי נהי דלא צריך קרא

להכי דההיא נפקא לן מקרא דדברי קבלה אשרו חמוץ במס' סנהדרין פרק אד"מ דף ל"ה מ"מ אפשר לפרש קרא דתורה נמי בהכי וממילא הו"מ חכמים לתקן נשבע ונוטל בנחבל. ולעולם קרא להממע"ה בניזקין אתי' ומיושב גם כן רש"י דשמעתין. והנה כתב תוס' שם בב"ק מ"ו ע"ב דנזקקין לתובע תחלה אחבלות קאי כדאמרינן בב"ק צ"א אין נותנים זמן לחבלות ע"ש צ"א ע"א לא איירי מכה"ג כלל אלא אמדוהו ע"ש אבל שלא ליתן לו זמן לטענותיו או לפרעון מעותיו לא איתא התם אלא תוס' מייתי ראי' בעלמא כי היכי דמחמרינן התם ואין נותנים לו זמן ואומדין אותו מיד ה"נ אין נותנים לו זמן לטענותיו ולפרעון וא"כ יפה כתב בגליון ש"ס בעין משפט שם ב"ק מ"ו ע"ב דהרמב"ם מייתי הך דנזקקין לתובע תחלה בס"פ ב' מחובל ומזיק הלכה כ' ודלא כתומים סי' כ"ד ע"ש. והא דלא מייתי רמב"ם הך דנהרדעא אי זילי נכסים נזקקין לנתבע י"ל דס"ל הך דסנהדרין ל"ה ע"א ילפינן מאשרו חמוץ ולא חומץ פליגי אנהרדעאי ואינהי ס"ל דקרא אהלנת דין קאי ופסק רמב"ם דלא כנהרדעאי ועיין פנ"י כאן וב"ק מ"ו ע"ב והנלע"ד כתבתי:

דף מט.

הכא במאי עסקינן כגון שהיתה עדית דניזק וכו'. פירש"י ואמר אין לי מעות וכו' משמע אם יש לו מעות צריך ליתן לו מעות ולאו דוקא מעות אלא מטלטלין ולא קרקע ויד הניזק על העליונה וכן הסכמת ש"ך רסי' תי"ט ועי' פירש"י במשנת ב"ק במיטב הארץ אם רוצה ליתן לו קרקע אין הכוונה שברצונו תלי' אלא אם אין לו מטלטלין ורוצה לשלמו בקרקע. אך תוס' דשמעתין סיף ד"ה כגון שכתב משלם כסף לר' ישמעאל ולר"ע מיטב עכ"ל ס"ל כהסמ"ע שם דיד המזיק על העליונה ולענין זה גרע ניזקין מבע"ח דלכ"ע יד המלוה על העליונה:

בע"ח דינו בעדית כנזקין. בב"ק ה' ע"א איתא גז"ש דתחת נתינה ישלם כסף וע"ש פירש"י ותוס' ובשיטה מקובצת שם מבואר דכולהי כתיבי במקום תשלומין ע"ש וממילא מובן דאם כסף תלוה דבע"ח דלא כתיב במקום תשלומין לא אתי' בהך גז"ש וכ"כ פני יהושע בשמעתין מיהו הך ס"ד דנר' עקיבא בע"ח בעידיות כנזקין ר"ל מהך גז"ש דכסף תלוה אע"ג דלא כתיב במקום תשלומין אבל מנה לבדק הבית אי לאו ק"ו לא אתי' מגז"ש דהא כתיב ונחן הכסף וקם לו ההוא בפדיון הקדש כתיב ולא בתשלומי נדר מנה לבדק הבית כן צ"ל. מיהו בירושלמי דשמעתין משמע מנה לבדק הבית אתי' מק"ו ובע"ח לא. ע"ש:

ס"ל כר"ש בן מנסיא. כ' תוס' דהו"מ למימר שכן הורע כחו בריבית ואונאה. והקשה מהרש"א הא ילפינן קרן מקרן. ויש ליישב דהכא אמרינן הרי בתשלומי שומת נזקי קרן

גופי' אם מאנה את ההקדש ושילם מטלטלין בפחות משני' או אפי' קרקע דעכ"פ בעלמא ביטול מקח יש להם ובהקדש אפי' מנה בפרוטה אין לו אונאה ועיין היטב בב"מ נ"ז ע"א ותוס' ד"ה ומר סבר וא"כ איך נילף ק"ו ליפות כחו בעידית דוקא ופירכא גדולה היא אי לא שאינו מדין נזקין אלא מדין הקדש וא"ש דברי תוס':

בין תם ובין מועד משלם נ"ש. זה לי ארבעים שנה עוררני תלמידי הוא הרב מו"ה ליפמאן שהוא לע"ע אב"ד בק"ק יעמרינג. דעכ"פ מעידיות לא משלם התם כיון דמסקו תוס' דיליף קרן מקרן א"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון ויפה כיון ולפ"ז מיושב קושי' תוס' ליתני תרי גוני שור דז"א כיון דתם בהקדש אינו משלם מעידיות לא מתני' במשנה דאבות נזיקין דכולם משלמין במיטב וכמ"ש תוס' ב"ק ה' ע"א גבי תברי לגזיזי' ע"ש:

מאי ק"ו להקדש. עיין פירש"י ולפע"ד ס"ל אדם ובור לא הורע כח נינהו דבור לאו מטעם הקדש אימעט אלא משום שהמת אינו שלו וגז"ה כל איסורי הנאה אינו משלמין בבור כמו כלים ואדם ועי' תוס' ב"ק י"א ע"א. ואדם לר"ש בן מנסי' לא הורע כחו אלא שלא לשלם חומש אבל קרן משלם נמצא הקדש לענין ניזקין שוה להדיוט לכל דבריו ואינו צריך ק"ו כלל כי מהיכי תיתי לא ישלם מזיק הקדש כמו מזיק הדיוט אך הא חזינן דאוכל הקדש קנסי' חומש מזיק נא קנסי' ה"א ה"נ מזיק הקדש לא נישום בדמזיק שהוא קנס אלא סגי' לי' בזיבירית דמזיק כהם כעדיות דניזק על זה צריך ק"ו מהדיוט ואי ס"ד גם בהדיוט בניזק שיימינן ואין כאן קנסא א"כ וא"ש פירש"י. ועל תירוץ תוס' הקשה הגאון מו"ה בעריש בנו של פני יהושע ותי' פנ"י נכון הוא אלא שכתבתי דבע"ח בעידיות נמי מגז"ש תחת נתינה ישלם כסף נפקא א"כ ליתא לתי' פנ"י וצ"ע. ולפע"ד י"ל די"ל בפשיטות מאד דלא יעלה על דעת כלל דאפי' אי בע"ח ושארי תשלומין שבתורה נמי בעדיות מ"מ אין שום סברא שנשים בעדיות דתובע ונימא הלוה ישלם למלוה בעדיות של מלוה כי המלוה הלוה ללוה על סמך נכסיו של לוה וכן אשה נישאית לאיש על סמך נכסיו של הבעל והוא פשוט. עיין כתובות ק"י ע"א. ומשו"ה פשוט לש"ס דמתני' בשל מזיק שיימינן דתנן ניזקין דומיא דבע"ח וכתובת אשה והתם בשל נתבע שיימינן וה"נ בשל נתבע הוא המזיק וזה פשוט בעיני אעפ"י דמשמע דמהרש"א בשמעתין לא עמד בזה. ולפ"ז כדהוה בעי למימר לר"ע בע"ח נמי בעדיות כנזקין ואפי' נימא דמדאורייתא יליף כסף דאם כסף תלוה מתחת נתינה ישלם כסף היינו אי בדמזיק שיימינן. אבל השתא דפריך דלמא כ"ע בדניזק שיימינן ופליגי בדר"ש בן ננס ושני א"כ לא הומ"ל דמיירי במנה לבד"ה ויליף ק"ו מבע"ח דבעדיות כמו ניזקין מגז"ש דתחת נתינה וכו' דז"א אי בדניזק שיימינן ע"כ לא נכנסו מלוה ולוה בהך גז"ש דבבע"ח לא שייך בתובע שיימינן והבן זה:

דף מט:

וסומכין על מה שכתוב בתורה. יל"ד לשון וסומכין עמ"ש בתורה מאי וסומכין הרי כך כתוב בהדי' ואולי י"ל פשטי' בדניזק שיימינן ולא נוטלין שדה נאה של מזיק אך החכמים סומכין על לשון ישלם האי דמשלם דהיינו המזיק. ויותר נ"ל דודאי משום מתכוין להזיק לחברו ושולח בעירו ובער בשדה אחר שאין המזיק נהנה אלא לנקום מחברו וכשיורדין ב"ד לנכסיו וישלם אפי' זיבורית נכסיו הרי עכ"פ לא היה צריך לקנסו בעידיות כי כל התשלומין קשים להמזיק אך עיקור תקנת התורה מפני הגזלנין שאם לא יצטרך לישלם אלא מה שגזלו אינם מפסידין ע"כ הקנס שאם אכלו או נאבדה הגזילה צריכין לשלם מעידיות ויען עיקור קרא בשלוח בעירה כתיב וגזלן לא כתיב אלא ילפינן מתחת נתינה ישלם כסף ע"כ שייך לומר וסומכין עמ"ש בתורה מיטב וגומר:

מפני מה אמרו בע"ח בבינונית. גי' הרי"ף והרא"ש מפני מה אמרה תורה יפה כתב פנ"י כי כן הוא בירושלמי תני ר' סימאי וכו' דס"ל והאיש אשר אתה נושה הוא שליח ב"ד ולא הלוה. ואמר שלא יכנס המלוה לעבוט שלא יטול עידית ולא הלוה שלא יתן אלא זיבורית. אבל יכנס שליח ב"ד ויטול בינונית:

מפני מה אמרו כתובת אשה בזיבורית. אין צריך ליתן טעם מ"ט לא בעידית שהוא בכלל מה שכבר הזכיר שלא יאמר אקפוץ פלוני וכו' וה"נ שלא תקניטנו וכמ"ש תוס' במתני' ד"ה וכתובת אשה וכו' אלא מ"ט לא תהא בבינונית כבע"ח משום שלא תנעול דלת שלא תרצה להנשא לאיש מחששא זו מבואר להדיא בעיקור תקנת כתובה דשמעון בן שטח ס"פ האשה שנפלו דהיו מזקינין ולא מצאו נשים מפני שהבריחו כתובתן ע"ש. א"כ מאותו טעם יתקנו לה בינונית ומסיק יותר מה שהאיש וכו' דודאי מעיקרא כשהיו מבריחין נכסיהם ויצאו האשה ערטלאי נמנעו להינשא והיו מזקינין אבל עכשיו שתיקן שמעון בן שטח כל נכסיו אחראין וערבאין לא תקפיד בין בינונית לזיבורית. וגם ר' חננאל דפליג ארש"י בפירוש חינא מ"מ הכא מודה דהרי ש"ס ערוך הוא שהי' מזקינין. אך לקמן מר זוטרא ברי' דר"נ ס"ל באמת כתובת אשה בבינונית מהאי טעמא שלא תרצה להנשא וכתקנת בע"ח משום נעילת דלת אך לכל הפחות מיתמי לא תהיה עדיפא מבע"ח ופשיטא דבזיבורית ומשני דהוה סד"א משום חינא תהיה עדיפא מבע"ח ועל זה פי' ר"ח שאיננו חינא דנעילת דלת דלא ירצו הנשים להנשא בזה לא ס"ד דהרי זה ממש נעילת דלת דבע"ח וביתמי לא חששו ה"ה בכתובת אשה אלא ה"א שלא תמצא חן בעיני האנשים שלא ירצו לישא אשה שאין לה אלא זיבורית קמ"ל דלא חיישינן לזה:

דבר אחר אשה יוצאה לרצונה וכו'. לולי דברי רש"י ותוס' הייתי אומר ה"פ למה הפקיעו אשה מבינונית שלה ולר"מ מעידית משום שמא תקניטנו ליתקן אם תקניטנו תשלם לו כתובה ואז אם לא יתקנטנו ויגרשה או ימות תגבה כדינה בעידיות או בבינונית. וע"ז תירץ כיון שהוא יכול להשהותה אגיטה ולא משהה לה ש"מ שמ"מ ברצונו מגרשה כפירש"י א"כ א"א להוציא ממנה ממון לתת לו כתובה ע"כ לא היה אפשר אלא לתקן כתובה זיבורית:

אפשר דמשהה לה בגיטא. הקשה הרשב"א אהרמב"ם דס"ל טוענת מאיס עלי כופין אותו להוציא לשעתו מיד א"כ קשה ליתקן לי' כתובה מינה דלא תטעון מאיס עלי וא"א לו להשהות אגיטא. הנה קושי' זו הקשה תוס' בכתובות ס"ג ע"ב ד"ה אבל וכו' ותי' דלא מצי למיטען כן אלא בשיש רגלים לדבר ופסקו הפוסקים שצריכא לברר כן בב"ד בעדים וא"כ תו לק"מ דכיון שבאמת מאיס מהיכי תיתי ניתקן לי' כתובה מינה. ולפי מה שפירשתי פי' הש"ס לפע"ד בלאה"נ לק"מ דהא במאיס עלי יוצאת בלא כתובה עכ"פ וא"א שתערים לטעון מאיס כדי לגבות עידיות שלו שהרי יוצאה בלא כתובה:

אמר מר זוטרא וכו' אבל מיני' דידי' בבינונית. הטעם משום שלא תנעול דלת שלא תרצה אשה להנשא לאיש וכדאמרי' ס"פ האשה שנפלו שהיו מזקינן וס"ל למר זוטרא דאע"ג דתיקנו כל נכסים אחראין וערבאין. אכתי לא סגי' אם לא תגבה בינונית ולשיטת רש"י היינו חינא דמיני' חששו ומיתמי לא חששו. ולפ"ז לר"ש דבכתובות צ"ז ע"ב לית לי' חינא אפי' בגרושה כ"ש באלמנה ע"ש וכיון דהתם לית לי' חינא מכ"ש בדשמעתין כמ"ש תוס' כתובות פ"ד ע"א ד"ה לכושל וכו' א"כ לפירש"י דהאי חינא היינו נעילת דלת דלא תנשא לאיש ור"ש לית לי' האי חששא א"כ מר זוטרא דאמר מיני' בבינונית משום נעילת דלת צ"ל היינו לדינא אבל לר"ש מודה והא דאר"ש בברייתא מ"ט אשה בזיבורית יותר מה שהאשה רוצה לישא וכו' האי טעמא לדידי' אפי' מיני' שייך וא"כ צע"ג מאי תיובתא דרבינא דמסיק למר זוטרא בתיובתא מדר"ש והא לא אמר מילתי' לר"ש אלא להילכתא וצ"ע ולפי' ר"ח הא ניחא. אך לפי' ר"ח קשה קושי' אחריתי אלישנא דש"ס ואי ס"ד מיתמי האי מטעמא דיתמי הוא תיובתא דמר זוטרא תיובתא. והא לרש"י ניחא דהוה סליק אדעתי' דגם ביתומים חשו לנעילת דלת דנשואין קמ"ל משום דיתמא לא חשו להאי תקנה ולא ה"ל למימר משום יותר משהאיש רוצה דהא לאו מהאי טעמא. אך לר"ח דהס"ד היה משום שיקפצו עלי' אנשים א"כ מאי שייך לומר על זה יותר מה שאיש רוצה לישא אשה וכו' אדרבא משו"ה ה"ל לתקן לה בבינונית כדי שיקפצו עלי' ומאי צורך לומר משום דיתמא הוא תיפוק לי' דטעמא דר"ש הוא טעם לסתור וצ"ע לפי' ר"ח:

לא לעולם מיתמי ושאני כתובת אשה משום חינא. ולפ"ז לא פליגי ר"מ ור"י במיני' ובפלוגתא דכתובה דאורייתא או דרבנן אלא פליגי בסברא ר"מ חייש ביתמי משום חינא ורבנן לא עביד תקנתא לאשה ביתמי וצ"ע במאי פליגי. ושינויי דחיקא הוא:

בקבלן. עיין פירש"י ותוס'. כי הנה דכתובה לא שייך אלא תנשאי לו ואני אתן לך מאתיים שלך. א"כ ה"ל כהלוהו ואני אתן לך דה"ל ערב ולא קבלן כיון שהזכיר שום לשון הלואה וה"נ תנשאי לו הוה לי' כמו הלוהו ומהתימא על הרמב"ם שכתב תינשאי לו הוה קבלן. וע"כ כתב רש"י דמיירי שהבעל יחד לה מטלטלין בתורת משכון לכתובה והיא תנתן להערב וחזר הערב ונותן לה ואומר תן לו ואני אתן לך ומ"מ לא הוה כמו תן לו ואני אתן לך דעלמא דאין לה על בעלה כלום דא"כ משהה אשתו בלא כתובה אלא כיון דלא הוה אלא משכון ופקדון בעלמא לא הוה אפי' כדין קבלן דעלמא דרצה מזה גובה רצה מזה גובה לא כן אלא כערב בעלמא דלא יתבע מהערב תחלה אלא בערב ממש לא משתעבד בכתובה כיון דלא מידי חסרי' והכא שכבר היה כתובתה בידה ומחזירתה עפ"י הערב הרי מידי חסרי' וחייב כערב דעלמא והיינו דפירש"י דלא יתבע הערב תחלה. והקשו תוס' סוף ד"ה אלא הא מיירי ולק"מ כנ"ל. ומיושב נמי תמיהת מהר"ם שי"ף אהמקשן דלא ידע אשתדוף א"כ איך הבין המ"ד דבדלית לי' לא משתעבד. והא"ש הוה סבירא לי' דקאי אקבלן דבע"ח דוקא דהא דקאמר דלא פליגי אלא בערב דבע"ח וקבלן דכתובה היינו למסקנא דידע שינויי דאשתדוף אבל להס"ד הוה ס"ד דפליגי דוקא בבע"ח ודאית לי' נכסי אלא שרצה לגבות מהקבלן דוקא דהרי הך פלוגתא לא נמצא בשום מקום לאמוראים ידועים כמ"ש רשב"ם ב"ב קע"ד ע"ב אמוראי פליגי בהא מילתא ושמעתתא לא איתפרשי בגמרא ע"ש. א"כ י"ל כנ"ל. וי"ל רש"י ד"ה משתעבד וכו' וצ"ל למסקנא פי' כן:

דף נ.

פחות שבכלים. הקשו תוס' הא הוה מיטב ונדחקו. ורמב"ן ס"פ ג"פ תי' כיון דאין נוטל אלא בתורת משכון לכופו לפורעו ולא בתורת פרעון וגבי' ממש אפ"ה לא יטול אלא ש"מ דבתורת פרעון לא יטול אלא קרקע זיבורית. והנה זה אינו פשוט כ"כ שאינו נוטל אלא בתורת משכון לכופו לפרעו ועיין לשון רשב"ם ב"ב קע"ה ע"ב. וא"כ למ"ד בתורת פרעון וגבי' קונה משכון ליתא לדעולא וי"ל בהא פליגי תנאי ב"ק ח' ע"א דאמר דעולא תנאי הוא ועיין פנ"י בשמעתין. ומכ"ש דא"ש טפי מאי דהוה בעי למימר לעיל דלר"ע בע"ח בעדית והיינו משום דכל מילי מיטב הוא. אבל צלע"ג ה"א ב"ק ז' ע"א רמי אביי קראי

כתיב מיטב וכתיב ישיב אפי' סובין ונדחקו ראב"י ואביי ורבא בשינוי דחיקי עד שם ע"ב כי אתי ר"פ ור"ה ברי דר"י מבי מדרשא פירשה מטלטלין כל מילי מיטב נמצא אביי ורבא וכ"ש עולא דקדים טובא לא אסקו אדעתי' הך דכל מילי מיטב ומאי קשי' להו לתוס' ורמב"ן אדשמעתין וצ"ע. והיה נ"ל דודאי א"א דנעלם מכל הני אמוראי הך סברא פשוטה דכל מילי מיטב הוא לגבי ניזק שמקבלם בתשלומין אך גבי ניזקין דבעי עידית דמזיק דוקא אפי' אי בשל עולם הן שמין מ"מ לא אסקו אדעתיהו דכל כך יהיה נחשבים מיטב משו"ה נדחקו ליישב ואתו ר"פ ור"ה ברי דר"י וחידשו דאפי' בעדית דמזיק הוה. אבל בשמעתין דאבע"ח קאי דבעי' רק לשום בשל נתבע בודאי כל מילי מיטב הוא כצ"ל משו"ה הוקשה להם:

כיון דדיני' מדאורייתא בעידית וכו'. פנ"י האריך במשנתינו בכמה ענינים הנוגעים לפלוגתא דשיעבודא דאורייתא ובחי' לטח"מ סי' ל"ט הנדפס בפנ"י חלק ד'. ועיין אריכת הש"ך רסי' ל"ט. אמרתי לברר הדברים מה שחנני הי"ת לעמוד על דעת קדושים ובזה יתיישבו כמה קושי' בש"ס ופוסקים בעה"י:

יש כאן ג' שיטות. א' דעת רשב"ם ב"ב קע"ה ע"ב שתמהו עליו התוס' שלא עמדו על כוונתו ומתוך דברי רמב"ן שם מה שדחה שם עמדתי על כוונתו וקרוב לזה בחי' טור לפנ"י הנ"ל. והוא כי דעת רש"י בכתובות דמ"ע לפרוע חוב היינו מדכתיב הין צדק הן שלך יהיה צדק וכופין על מ"ע כמו לעשות לולב וסוכה א"כ מסברא חצונה לא נחתינן לנכסים דאין נכסיו משועבדין לזה ומסברא חצונה שיעבודא לאו דאוריית'. ולא דמי לניזקין דכתיב כסף ישלם או ישיב לבעליו וכדומה אבל הכא לא כתיב אלא הן שלך יהיה הן וכופין אותו לקיים מ"ע בגופו ולא נשתעבדו נכסיו. אך מאן דס"ל שיעבודא דאורייתא יליף מדאמר רחמנא והאיש אשר אתה נושה וכו' הרי ציותה תורה לעבוט עבוטו ואי לאו דנשתעבדו נכסיו משום כפיית מ"ע לא היינו יורדין לנכסיו. ואידך ס"ל התם במשכנו שלא בשעת הלואתו פי' לא שנשתעבדו נכסיו מיד בשעת הלואה אלא לכשיגיע זמן כפי' לקיים מ"ע אז אמרה תורה עד שנכוף אותו בגופו נכפהו ע"י ממונו ולא בתורת גבי' אלא בתורת משכנו שעי"ז יהיה מוכרח לפרוע ועיין לשון תוס' ב"מ קט"ו ריש ע"א וצדקו דברי רשב"ם דאפי' מיני' אי לאו דשיעבודא דאורייתא לא הוה מגבינן מיני' מגלימא דעל כתפיו אלא מטעם כפי' לקיים מ"ע. ולפ"ז מה דפשיטא לש"ס התם דלעולא שיעבודא דאורייתא לאו מעיקור דינו של עולא אלא מלשונו שאמר בע"ח דיני' בזיבורית ומה לשון דינו הלא דינו בולא כלום אלא מ"ע של לוה הוא ויוצא י"ח בזיבורית ומדאמר דינא משמע שנכסים משועבדים לי' אבל לעולם אפי' למ"ד שיעבודא

לאו דאורייתא אית לי' דעולא דבע"ח בזיבורית. ב' שיטת רמב"ן ס"פ ג"פ דמ"ע דפריעת בע"ח אינינו מהן צדק אלא מהיא גופא והאיש אשר אתה נושה בו יוציא לך העבוט חוצה וסברא חיצונה שיעבודא דאוריי' דהרי כתיב בי' תשלומין כמו בכל הנזקין ישלם ויתן וישיב. אך מ"ד לאו דאורייתא ס"ל מדאקפיד רחמנא יוציא העבוט ולא ב"ד ש"מ הוציא התורה נכסיו משיעבודם. ואמנם עולא ס"ל לעולם שיעבודא דאורייתא כסברא חיצונה והא דלא נתנה תורה לשליח ב"ד משום שהלוה לא יוציא אלא פחות שבנכסיו ולעולם שיעבודא דאורייתא כסברא חיצונה. נמצא לשיטה זו מאן דאית לי' שיעבודא לאו דאורייתא לית לי' בע"ח בזיבורית. ולשני השיטות האלו י"ל ע"כ לא פליגי אלא בשאינו מחייב עצמו בהדיא בשטר או אחריות ט"ס אבל כשמחייב עצמו בשטר או אחריות ט"ס בודאי השיעבוד דאוריי' ולא איירי אלא בע"פ דלמר ממילא משתעבד ולמר לא משתעבד. ובהכי מתיישב סתירת ר"פ בב"ב מיירי בע"פ דלאו דאורייתא ובקדושין מיירי בשטר דהוה דאורייתא. אלא דלפ"ז קשה לשון רב ושמואל דאמרי אחד מלוה ע"פ ואחד מלוה בשטר שיעבודא לאו דאורייתא וכתב תוס' רי"ד בקידושין י"ג ע"ב ג' מחלוקות לרב ושמואל אפי' בשטר לאו דאורייתא ולר"י ור"ל אפי' בע"פ דאוריי'. ולר"פ מחלק בין שטר לבע"פ ולקמן אי"ה יבואר במאי פליגי לפע"ד:

ג' שיטת הריטב"א בקידושין י"ג ע"ב. דס"ל ג"כ דהעשה היא האי קרא גופא וממילא כייפינן לי' בנכסיו לקיים מ"ע וממילא ילפינן נמי דסגי בזיבורית ולא תליא זה כלל בשיעבוד אי דאורייתא או דרבנן אך פליגי בסברת חוץ רב ושמואל ס"ל לא מצינו קנין לחצאין או אדם מוכר נכסיו לגמרי או אינו מוכרם כלל ויהיה לגמרי ברשותו אבל שיהיה שלו ומשועבדים לאחריני זהו כמו קנין חצאין לא מצינו כיוצא בזה ע"כ אפי' בשטר לא מהני וגם מלוה הכתובה בתורה לא מהני לשעבד נכסיו. ור"י ור"ל ס"ל דיכול לשעבד ולפ"ז היינו ג' מחלוקות הנ"ל מאן דס"ל שיעבודא דאורייתא אפי' בע"פ דריש מקרא הנ"ל כרמב"ן ואפי' בע"פ ומאן דס"ל לאו דאורייתא אפי' בשטר לא דריש קרא כרמב"ן וס"ל נמי אין יכול לחייב עצמו בקנין לחצאין ור"פ ס"ל שיעבודא לאו דאורייתא. אבל יכול עצמו לשעבד כקנין לחצאין ע"כ בשטר מהני וה"ה כתובה בתורה. והרי"ף ס"ל שיעבודא דאורייתא בין בע"פ בין בשטר וכתב ר"פ דב"ב נמי אדבריו בקידושין סמיך והא דאמר גובין מן היורשים משום נעילת דלת רוצה לומר משו"ה אוקמוה אדאורייתא ולא חשו לתקנתא ותמהו כל הראשונים מה תקנתא שייך ביתמי וכי פסידא אית להו כמו לקוחות. ולפע"ד ליישב' קצת עפ"י מ"ש תוס' ב"ב מ"ב ע"א ד"ה מלוה ע"פ וכו' ודף קע"ה ע"ב ד"ה אינו וכו' דכוונתם דלרב דמלוה ע"פ אינו גובה מן הלקוחות משום

פסידא דידהו ממילא אינו גובה מן היורשים דכיון דהמלוה הזה לא חש למכירה ויפסיד מעותיו גם חכמים לא חשו לתקנתו לגבות מן היורשים ע"ש. הנה כי כן י"ל אפי' למ"ד שיעבודא דאורייי' מ"מ כיון שתקנו חכמים מע"פ לא תגבה מלקוחות משום דלית לי' קלא ואית להו פסידא נהי ביתומים לא שייך פסידא מ"מ כיון שהלוה לו בלא שטר הרי כאילו מחל להדיא שיעבודו שהרי יכול זה להבריח ולמוכרו וראוי שלא יגבה גם מן היורשים אע"ג דשיעבודא דאורייתא קמ"ל ר"פ משום נעילת דלת אוקמוה אדאורייתא כנלע"ד ליישב:

שפאי עידית. שיטת ר"ת לא הבנתי אי בכלל פחות שבכלים שבתורה היינו אפי' זבירי זבורית שהוא שפאי עידיות שעל שפיים ושפת הנהר א"כ כל שדינו בזיבורית ע"כ יטול שפאי עידית ומ"ש יתמי דקאמר אוקמוהו אדאורייתא. ואי אינן בכלל פחות שבכלים ומשו"ה כתובת אשה אינה נוטלת שפאי עידית דגריעי טובא וכן גובין ממשועבדים במקום שיש בני חורין זבורי זבורית. ורק ביתמי הקילו ליקח הני גרועין א"כ מאי אוקמוהו אדאורייתא דהא מן התורה אינו צריך ליקח הני שפאי וצ"ע ליישב:

אין נפרעין מנכסי יתומים וכו'. במשנתינו קדים בבא דאין גובין מנכסים משועבדים במקום שיש ב"ח קודם להך בבא דנכסי יתומים ולפי סדר פיסקא דש"ס משמע דצריך להקדים במשנתינו בבא דנכסים משועבדים והך דמשועבדים לא מיירי בניזקין דרשא דכל שנמכר קודם שעמד בדין אינה גובה ממנו דקיי"ל מלוה כתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמי ולא גבי ניזקי' ממשועבדים אלא משעמד בדין ואילך ומהא לא אייריי מתני' נמצא בבא דאין נפרעין ממשועבדים וכו' מבואר דמיירי רק בבע"ח וא"כ בבא שאחרי' אין נפרעין מנכסי יתומים נמי בבע"ח לחוד אייריי אע"ג בנזקין נמי דינא הכי היינו ביתומים קטנים אבל בגדולים לא כמ"ש הרא"ש ורשב"א בשם רבינו יונה ואלו בבע"ח אפי' בגדולים כמסקנת ש"ס ודלא כהרמב"ם וסיעתו דס"ל גם ניזקין אין גובה אפי' מיתומים גדולים אלא בזיבורית ולפע"ד ס"ל כמ"ש הריף דמתני' ר"ש דדריש טעמא דקרא וא"כ הא דהחמירה תורה בנזקין בעידית משום קנסא לייסר הגזלנין והחמסנין וא"כ דיו לקנוס המזיק עצמו אבל בנו דיו שישלם חוב אביו אבל לא בעידית וא"כ ע"כ לא קא בעי אלא בבע"ח דאפשר יתומים גדולים בבינונית אבל ניזקין פשיטא דבזיבורית ומסקי' אפי' בע"ח בזיבורית מגדולים ומכ"ש ניזקין. וצ"ל הא דפריך לעיל מברייתא דאברם חוזאה ומאי קושי' דילמא ניזקין מטעם הנ"ל. י"ל ע"כ אברם חוזאה לא דריש טעמא כר"ש דאם כן מאי קאמר אפילו ניזקין אדרבא ניזקין פשיטא טפי מטעם הנ"ל אע"כ ס"ל עידית בניזקין גזירת הכתוב הוא ואפ"ה מיתומים בזיבורית ופריך שפיר.

וצ"ל דלהפוסקים דניזקין גובה מיתומים גדולים בעידית צ"ל הא דמר זוטרא אר"נ שט"ח היוצא על היתומים וכתב בו שבח דגובה מזיבורית ג"כ בקטנים איירי ומשום תקנתא אבל בגדולים בודאי משבח גובה דהא לא שייך הכא נעילת דלת וכן מבואר בר"ן שכ' אהא דמר זוטרא דאעפ"י שכתב בו שבח אינו גובה מן היתומים אלא בזיבורית. משום דר"ג וב"ד אבוהון דיתמי הוא ע"ש ורצה בזה להורות דביתומים קטנים איירי ומתקנה דחס על היתומים. וכ"כ ש"ך סי' ק"ח סקל"ד ע"ש:

דף נ:

בין לשבועה בין לזיבורית. מ"ש תוס' דלשבועה היינו כשערב לגוי שקיבל לתבוע החייב תחלה אין מקום בראש להבין זה אע"ג שהרגישו מהרמ"ל ומהרש"א ומהר"ם שי"ף מ"מ לא זכיתי להבין כיון דמיירי דיש די בנכסי יתומים לפרוע ועוד יותר עד שאנו חוששין שהריבית יאכלם ואנו זריזין ורוצים לפרוע החוב כדי שלא יכלו בריבית והגוי המלוה אינו נוגש כי ניחא לי' שיגדלו ריבותיו וכיון שהוא בטוח בנכסים היתומים אלא שאנו רוצים לסלקו. וא"כ מי יכריח הערב לישבע וממי הוא תובע שיזקקנו לישבע הלא יאמר איננו נשבע ואם לא תרצו לשלם לגוי מה לי בכך יגדלו הריבית ויכלו נכסי יתומים. וצלע"ג להבין זה. ודוחק גדול בעיני לומר דאנו אומרים לגוי הריבית העולה על החוב אין אנו משלמים עד שיגדלו כי כך דין ישראל שלא לפרוע מנכסי יתומים קטנים ועי"ז יתבע הגוי הריבית בכל שנה מהערב ואז אם ירצה הערב לתבוע מהיתומים פורעין לו הקרן כדי להפטר מריבית אבל בשבועה וזה דוחק א"א להאמר דמה לו לערב עם הקרן ולמה ישבע על הקרן ואין לו דין אלא על הריבית שנתן לגוי עבורם וצ"ע:

במתנה היאך וכו'. אבל הא פשיטא לי' דכל מע"פ אעפ"י שגובה מן היורשים ולא מן הלקוחות מ"מ מקבל מתנה כלוקח דמי בזה. וזה פשוט לי הן אמת בכתובות מ"ט ע"ב כתב רש"י דמע"פ ואלמנה הניזונית אינם נגבין ממתנה משום דאי לא דאית לי' הנאה מיני' וכו' ומייתי משמעתין וכן האריכו שם תוס' ובב"ק ק"ט ע"א ועיין היטיב באורך מ"ש הרא"ש פ"ג דקידושין סי' י"ד עיין היטיב בכל המקומות. ומ"מ צ"ע לרב אחדובא בר אמי שהיה מסופק בהך סברא מ"ט לא בעי בכל מע"פ אי גובה ממקבלי מתנה או לא. והנה פרק יש בכור אמרינן חלקו עד שלא נתנו פטורים דאחים שחלקו לקוחות ומלוה הכתובה בתורה דהיינו פדיון הבכור כמע"פ דמי ולא טרפי מלקוחות ובתומים סי' ל"ט הרגיש העולם א"כ איך שום מע"פ גובה מיורשין אחר שחלקו. ונלפע"ד דודאי מע"פ אינו גובה מלקוחות ממש דאתי תקנת פסידא דלקוחות ודחי חששא דנעילת דלת.

ומדחשו ללקוחות לא פלוג רבנן אפי' דלא שייך פסידא דלקוחות כגון חלקו עד שלא נתנו אע"ג דלא שייך שם פסידא מ"מ דהאחין שחלקו לקוחות הן לענין שאר מילי לא פלוג רבנן ואין מלוה הכתובה בתורה גובה מהם דהרי משום נעילת דלת ליכא התם בפדיון בכור נהי דפסידא דלקוחות נמי ליכא מ"מ לא פלוג רבנן בלקוחות. אבל יורשים דעלמא אע"ג דלקוחות הן מ"מ כיון דאיכא נעילת דלת והרי פסידא בלקוחות לא שייך ביורשין לא אתי לא פלוג ודחי נעילת דלת כנלע"ד ברור ופשוט בעה"י. ולפ"ז י"ל גם קושיא הראשונה דבמע"פ לא קא מיבעי לי' דממ"נ אינה גובה ממקבלי מתנה אי נימא אי לאו דה"ל הנאה מיני' לא יהיב לי' א"כ ה"ל לוקח ממש ואתי פסידא דלקוחות ודחי נעילת דלת. ואי נימא יהיב מתנה בלי שום תועלת א"כ א"נ לא יגבה ממנו מ"מ לא ינעול דלת מללות דלא יחוש שיתן מתנה חנם ויהי' הוא לוה רשע ולא ישלם וכיון דליכא נעילת דלת אע"ג דליכא פסידא דלקוחות מ"מ משום לא פלוג הוא כלוקח ולא קא מיבעי לי' דמע"פ גובה ממקבל מתנה אבל במלוה בשטר והניח זיבורית בני חורין קא מיבעי דאי אמרינן יהיב מתנה בלא הנאה כלל מ"מ איכא למיחש לנעילת דלת דיעלה על הדעת שיתן הבינונית מתנת חנם לאוהבו ומ"מ לא הוה לוה רשע כיון שמניח הזיבורית לפניו. והוא לא ילוה מעותיו אזיבורית נמצא איכא נעילת דלת ופסידא ליכא ולא אתי לא פלוג ודחי נעילת דלת או דילמא אי לאו דהוה לי' הנאה מיני' לא הוה יהיב לי' ואתי פסידא דלקוחות ודחי נעילת דלת ולמסקנא הכי קיי"ל כמ"ש הרי"ף:

ת"ש שכיב מרע שאמר וכו'. כתב תוס' ד"ה שמע מינה ואע"ג דיש לחלק וכו' לא מסתבר לי' לחלק עכ"ל. נ"ל הסברא דכי היכי דלא סליק אדעתי' דמלוה דמית ומחלק נכסיו עפ"י אע"ג דבשעת מיתה שכיחא חילוק נכסיו מ"מ לא אסיק אדעתי' דמית. לעומת זה בחיים נמי לא אסיק אדעתי' שיתן מתנת חנם לאדם בחייו ושקולים הם:

אע"ג דקמא בינונית וכו'. כתב הרשב"א דכן הדין שהראשון יטול הבינונית והשני זיבורית. והקשה פנ"י ממאי דקיי"ל בטור שו"ע חו"מ סי' קמ"ט וע"ש סמ"ע ס"ק כ"ד ע"ש. ולפע"ד לק"מ התם ג' לקוחות יאמר זה להניזק לאו בע"ד דידי את כלך אצל זיבורית שהנחתי לך דאע"ג סוף סוף יגבה הבע"ח או האשה ממנו מ"מ יאמר השני נוח לי ובדעת הלוקח ורצונו תלוי משא"כ הכא כל ג' מקבלי מתנות באים על א' היינו היורשים א"כ אמאי יכול לדחות את זה מהבינונית שלו כיון שסוף סוף צריך ליתנו להשני ואין להם בו כלום ולא מצי למימר לאו בע"ד דידי את דע"כ הוא בע"ד דילי' א"כ איתא לדרשב"א כנלע"ד:

אין מוציאין לאכילת פירות וכו'. פירש"י במתני' דהקרן גובה ממשעבדי מפני שכתב בשטר והקשה פנ"י הא מוכר שדהו בעדים לא בעי שטר ולא חילקו פוסקים בין המוכר גזלן או מוכר דעלמא. ולפע"ד בשנבין תוכן דברי תוס' דשמעתין ד"ה או דילמא קצובין וכו' ס"ל דמוכר שדהו בעדים ה"ל ככתובי' ממש לכ"ע וכן פרנסת הבנות למסקנא דמשני קלא אית לי' ר"ל קול ממש כמו מוכר שדהו בעדים והיינו כתובים. ואמנם מלוה ע"פ דבצינעא יזיף אפי' קצובין לא מהני דלא כפירש"י אך מידי אמצעי שאין לו קול כמוכר שדהו בעדים וגם אינו בצינעא כמע"פ לזה מהני קייצי להך א"ד. ומשו"ה פשיט מפרנסת הבנות דהוה ס"ד דה"ל קלא מיצעא לא בצינעא כמע"פ ולא קלא כמוכר שדהו ומהני קייצי. ודחי דאית לי' קלא ממש כמוכר שדהו בעדים דוק ותשכח שזהו כוונת תוס' ואין רחוק דגם רש"י ס"ל כן ומע"פ דכתב רש"י הא לאו דוקא מלוה ממש. והשתא י"ל דנהי אדם כשר המוכר שדהו בעדים אית לי' קלא ממש אבל גזלן המוכר שדהו אע"פ שהלוקח אינו יודע שקונה מגזלן ומפרסם מילתי' מ"מ המוכר הגזלן מצניע מה דיכול ונהי למ"ד קצובים מהני קול חלוש כזה ומשו"ה לא חילקו הפוסקים דחשו למ"ד קצובים וכדפסק הרמב"ם מ"מ למ"ד כתובים לא גבי בלא שטר משו"ה פירש"י במתני' גבי גזלן שמכר בשטר:

ושבח קרקעות. רש"י פי' תרווייהו בלוקח מגזלן והתם בב"מ מוקי לי' רבא ורבה בר"ה וכן רב אשי בגזלן גופא ועמד בדין על הקרן הוה כתובין ולא על הפירות והוה אין כתובין אך הני אוקימתת אליבא דשמואל דס"ל לוקח מגזלן אין לו שבח ולא פירו' ובע"ח אין לו פירו' א"כ ע"כ דחיק ומוקי מתני' בגזלן גופא. וצריכין נמי לומר נהי פירו' מיירי בנגזל גופא מ"מ שבח מיירי בבעל חוב דאי בגזלן וחפר בה שיחין ומערות והחריב הקרקע או נטלו מסיקין ומשלם כל הקרקע מאי לשון שבח קרקעו' הרי עמד בדין על הכל אע"כ שבח קרקעו' בבע"ח וכל זה לשמואל אבל לרב דהילכתא כוותי' כדפסיק רבא שם ב"מ ט"ו ע"ב מתני' בין פירו' בין שבח בלוקח מגזלן וכדפירש"י ועיין תוס' יו"ט וכבר הרגיש בזה בגליון משניות כאן וגם בפנ"י. אמנם הרמב"ם בפי' המשניו' מפרש משנתינו כדאוקימתא דרבא פירו' בגזלן ושבח בבע"ח ע"ש ופנ"י כתב שצ"ע. ונ"ל דס"ל נהי דהילכתא כרב מ"מ בפי' אוקימתא דמתני' מודה רב לאוקימתא דתלתא אמוראי רבא ורבה בר"ה ורב אשי וטעמא משום לישנא דאכילת פירו' משמע שכבר נאכלו הפירו' וס"ל לרמב"ם בפי' המשנה כשיטת רש"י דהלוקח אינו משלם הפירו' שכבר אכל רק הגזלן עצמו משלם אבל לא הלוקח שאכל בהיתר והרמב"ם בחיבורו לא ס"ל הכי אך בפי' המשנה הוה ס"ל הכי וגם בזה כבר נתעורר קצת בגליון משניו' במשנתינו. וא"כ

מדתנן לאכילת פירו' ע"כ משנתינו בגזלן עצמו ואמנם לשבח בקרקעו' מיירי לרבא ע"כ בבע"ח כמ"ש לעיל וא"כ שקלא וטריא דשמעתין לא קאי אאכילת פירו' מגזלן עצמו שהרי קצובין הם רק אין כתובין שלא עמד עליהם בדין אך השקלא וטריא אשבח קרקעו' דאבע"ח קאי דלא כתיבו ולא קצובי. ובזה נתיישב קושית רמב"ן ארבותיו של רמב"ם שפסקו אין אדם יכול לחייב עצמו בדבר שאינו קצוב דקשי' משמעתין דמיחשיב לי' אינו קצובין וממשעבדי הא דלא גבי אבל מבני חרי גבי. וקושי' זו יוצדק אי מיירי מלוקח מגזלן דהגזלן עצמו לא ידע על כמה יתחייב ומתי יבוא הנגזל ליקח שדהו מהלוקח. אך אי שמעתתא אשבח דבע"ח קאי נהי אצל הלקוחו' היה אינו קצובין ולא ידעו להזהר מ"מ המוכר שקיבל האחריות הוא יודע כמה חייב ועד היכן אפשר שיגיע טריפת בעלי חובו' שלו ומשעבד נפשו לדבר קצוב ולק"מ ארבותיו. מיהו הרמב"ם בחיבורו חזר בו ולית לי' כפי' המשנה כאן ע"כ קשה עליו קושי' רמב"ן ויבואר לקמן אי"ה:

לפי שאין כתובין. כ' תוס' במסקנא אבנות נמי פריך דמי לא עסקינן דאיגרשה ואהדרה פי' דרצונם אי הוה הדין אמת דאי הוו בעולם בשעת נישואי האם שהוא שעת תנאי ב"ד היה טרפי ממשעבדי א"כ היה מועיל להבת נישואי האם הלז והוה טריף ממשעבדי ומ"ט תנן אין מוציאין וכו' אבל באמת אין הבת הלז צריכא לתנאי ב"ד שני הלז דכבר אכלה בתנאי ב"ד של נשואין הראשונים וע"י גירושין האם לא נתבטל תנאי ב"ד הראשון וק"ל:

והא מזון האשה והבנות כמאן דכתיבי דמי וכו'. צ"ע הא סוף סוף כדמשני הכי איתקן וכו' א"כ מתני' מתרי טעמי היא פירו' ושבח אין כתובין משום דלא היה בעולם ומזון משום הכי אתקין ולא תלי' זה בזה וא"כ מעיקרא מאי פריך והא מזון וכו' כמאן דכתיבי דמי כאלו בא לסתור טעמו של פירו' ושבח והכי הל"ל סיפא מ"ט. ונדחקתי מאד בזה ולא עלתה בידי כהוגן אך לולי דמסתפינא הייתי אומר לרמב"ם פי' אחר בזה והוא לפי קבלת רבותיו אין אדם מחייב בדבר שאינו קצוב ובס' התרומו' שער ס"ד ח"א הקשה רמב"ן מפירו' ושבח וכ' יש רוצים לתרץ אחריות ט"ס ורמב"ן צווח עליהם. ופשוט כוונתם כיון דכל כך אלים סברא אנן סהדי לא שדי אינש זוזי בכדי ומשו"ה אפי' עומד וצווח לא קבלתי אחריו' אמרינן ט"ס הוא אפי' בפירו' ושבח א"כ תיקון חכמים הוא למיגביא עכ"פ מיני' דידי' שלא מן הדין דא"כ שום אדם לא יקנה קרקע מחברו כך ס"ל לרבותיו של רמב"ם נמצא לפ"ז כיון מעיקור הדין אפי' מיני' לא גבי רק מתקנת ב"ד א"כ אמרינן אבני חרי תיקנו אמשעבדא לא תיקנו וא"ש דמתחילה הבין שאין כתובין כפירש"י ועל זה הקשה הא בחדא מחתא מחתינהו עם מזון האשה והבנות והני כתיבי ומשני אה"נ

חדא מחתא הוא דטעם שניהם שוה כי דתרווייהו אינו מעיקור הדין דפירו' ושבח הוה דבר שאינו קצוב ומזון האשה והבנות הוה רק תנאי ב"ד א"כ אמרינן בתרווייהו הכי איתקן וכו'. ובזה י"ל כפתור ופרח בלשון הברייתא לקמן דת"ק כייל בחדא מחתא פירו' ושבח ומזון מפני תיקון העולם לפי שאין כתובין ופי' כמ"ש דתרווייהו אינם מן הדין רק תיקון ב"ד ולהכי אתקין ולהכי לא אתקין ותינח אי אסמכתא לא קני ואין אדם יכול להתחייב בדבר שאינו קצוב ורק מתיקון חכמים אך ר' יוסי לטעמי' במס' ב"ב קס"ח ע"א דאסמכתא קניא וא"כ מדינא גובה מיני' ומאי דלא טריף ממשעבדי אם באת לומר שאין כתובין צריכת לומר משום שאין בעולם ואין זה דומה למזון האשה והבנו' ע"כ אמר לפי שאין קצובין וזה טעם כולל לכולן בשוה. אלא יש קצת לפקפק דהא הך שקלא וטריא איתא נמי לרבא אמר ר' יוחנן ור"י ס"ל התם בב"ב הלכה כר' יוסי דאסמכת' קני' ונוראות נפלאתי אהראב"ד פי"א ממכירה דהשיג על הרמב"ם מסוגי' ר"פ הנושא דמשמע לר' יוחנן לא אתאינן לדרב גידל ע"ש. וצ"ע אה"נ הא ר' יוחנן ס"ל אסמכתא קני' ומחייב בדבר שאינו קצוב וצ"ע:

קצובין וכתובין בעי'. כ' תוס' לר"ל לא בעי לי'. אין לנו אלא דברי מהר"מ לובלין הפשוטים דלר"ל שאמר לפי שאין כתובין היינו כפשטיות המשנה פ' ג"פ דאינן כתובין אינו גובה אלא מב"ח וכמ"ש תוס' בשמעתין. ומהיכי תיתי להעמיס מילתא אחריתי בדר"ל. אבל לר"ח קשה לומר קצובין בלא כתובין מהני א"כ תיקשי מתני' פ' ג"פ וצ"ל כמ"ש תוס' לחלק בין קלא לקלא וכמו שהארכתי לעיל בכוונת התוס' זה מספקא לי' דילמא כתובין נמי בעי'. ויש ספק אי תרווייהו בעי ובחדא מיני' לא סגי. או סגי בקצובין לחוד עם קצת קלא. וה"ה כתובין ממש דאיכא קלא טובא אפי' בלא קצובין. או דילמא כתובין בלא קצובין לא מהני כלל אבל קצובין לחוד עם קצת קול מהני:

דף נא.

שני' ויתרה והוה ס"ד דר' חנינא משום שאינה גובה מהיורשים דקיי"ל עישור נכסי בע"ח דאחי נינהי וכיון שמת האח אינה גובה מיורשיו והקשה ר' חנינא גדולה מזו אפי' מלקוחות ששיעבד הבן טרפה מכ"ש מיורשיו ומסיק שם ר' יוחנן מודה דגובה ממשעבדי ומכ"ש מיורש אלא משום דרווח ביתא ע"ש:

והא פרנסה דמיקץ קיצא. עיין חי' רשב"א בשמעתין ועיין היטב תוס' כתובות נו"ן ע"ב. והעולה מדבריהם דהתוס' ס"ל דבת אשתו אם חייב עצמו לזונה חייב נמי ברפואתה ואפ"ה מיקרי קצבה וע"כ הא דבנותיו לא קייצי לאו משום רפואה הוא אלא משום שאין

לו קצבה דלמא תינשא לאיש בקטנותה ויפטר ממזונות. א"כ ק' מ"ט פרנסה קיצא הא שמין בשל אב ואפשר שישום בפחות מעישור נכסי. אע"כ משום שעכ"פ הי' ללקוחות להזהר ולהושיב ב"ד על זה להודיעם שומת האב ולפ"ז י"ל שמין בשל אב בין להוסיף ובין לפחות מעישור נכסי. אך רשב"א וסייעתו ס"ל בת אשתו וכל המקבל עליו לזון חברו אין רפואה בכלל והכי קיי"ל בש"ע ח"מ סי' ס' ובא"ע סי' קי"ד א"כ י"ל הא דבנותיו לא קייצי משום רפואה לא קייצי דבנותיו דבתנאי ב"ד צריך לרפאותם ומשום הכי לא קייצי. אבל מה דאין להם קצבה למטה אינו מפסיד כיון דלמעלה יש להם קצבה הוה קייצי. ע"כ י"ל כשיטת ר"ח פרנסת הבנות שמין בשל אב לפחות ולא להוסיף על עישור נכסי נמצא קייצי למעלה מעישור. אבל אין סברא לומר דע"י שהי' הלקוחות להושיב ב"ד ולברר שומת האב יהי' קייצי דכל שאין הקול יוצא מאליו ובשעת החיוב אין מוטל על הלקוחות לברר ע"י חקירה. ונ"ל זו היא שיטת רש"י ע"כ ס"ל לקמן דר' נתן דיעה שלישית היא דקצובין בשמעתין היינו קצובין ממילא ובשעת חיוב ולא לחקור אח"כ. ור"נ הא משום דקדים הוא ולא יצא קול בשעת כתיבת השטר עד אחר שהשביח והוציא פירות. אך תוס' לשיטתיהו ס"ל האי נמי בכלל קצובי' ע"כ ס"ל דר' נתן כמ"ד קצובין עיין וק"ל:

מתיב ר"ה בר מנוח וכו'. ראיתי לפרש סוגי' דר"פ הנושא בתחלה פריך אדר"ל דס"ל אין אדם יכול לחייב עצמו מנה בשטר ממתני' דקתני חייב לזונה והוא פשיטא אע"כ באומר חייב אני לך מנה בשטר וקיי"ל כר' יוחנן וכ' תוס' דאפ"ה בסופה גובה ממשעבדי משום דאית לי' קלא ופי' והוה קצובי' וקלא קצת כנ"ל נמצא לר' יוחנן ניחא ולא בעי להקשות ולר' יוחנן מי ניחא הא בשמעתין ס"ל כתובי' פי' לגבות ממשעבדי בעי' שטר ממש ולא קלא קצת מ"מ לא נחית לכך דהא בירושלמי איכא אמורא דר' יוחנן ס"ל קצובין כמ"ש ש"ך סי' ס' נמצא לר' יוחנן א"ש אבל לר"ל קשי' ומשני כדרב גידל. שוב בסוף הסוגי' מסיק דהא דרב גידל לא ניתן לכתב אפי' אם ירצו לכתוב אין להם רשות או לכל הפחות העדים אין להם רשות לכתוב דלא רצו חכמים שיצא קול לגבות ממשעבדי א"כ קשי' מ"ט גובה ממשעבדי דליכא למימר שקצובין דהא ליכא אפי' קלא פורתא. וקושי' זו היא למאן דמוקי למתני' בדרב גידל. וא"כ להילכת' למאי דקי"ל אדם מחייב עצמו מנה בשטר ולא בעי לאוקמי בדרב גידל. מ"מ לרבותיו של רמב"ם אין יכול לחייב עצמו במה שאינו קצוב אלא משום דרב גידל וא"כ אכתי צריכים לדרב גידל ולא ניתן לכתוב וקשה אמאי גבי ממשעבדי. ואמנם לר' יוחנן עצמו דס"ל חייב עצמו מנה בשטר וס"ל נמי אסמכתא קני' ויכול לחייב עצמו בדבר שאינו קצוב וס"ל נמי בירושלמי קצובי' גבי ממשעבדי

לק"מ קו' ש"ס דהתם ולא דשמעתין ולא אתאינן לשינויי' קנה מידו ולא לחשש צררי. והוא עפמ"ש מורי בהפלאה שם ר"פ הנושא ד"ה שנים מזונות לענין המתחייב הוה אינם קצובין משום יוקרא וזולא ולרבותיו של רמב"ם אינו יכול לחייב עצמו בהם. אבל אם מתחייב עצמו בהם כגון בחיבת קידושי' שוב הוה קצובי' לענין לקוחות שידעו להזהר במזונות ה' שנים שאינו עולה כל כך וכל זה בבת אשתו דיש קצבה לשנים וגם אין חייב ברפואתה משא"כ בנותיו לא הוה קצובין אפי' גבי לקוחות והנה אמת והנה נכון:

ולולי הנ"ל אין להבין מ"ש תוס' מאי פריך אי הכי בנות נמי הא לא מהני כתיבה לבנות אע"כ קנין אלים וצע"ג א"כ מי דחקו לשנויי קנו לוקים בכתיבה ובבנות לא מהני כתיבה. אע"כ ס"ל כרבותיו של רמב"ם דאינו יכול להתחייב דבר שאינו קצוב וה' שנים מזונות מיקרי לענין זה אינו קצוב אבל גבי לקוחות מיקרי קצוב וס"ל ע"י קנין דאלים יכול להתחייב בשעת נישואין בדבר שאינו קצוב כהש"ך דוקא בקנין ולא בשטר. ועי' בכורות נ"ב ע"א ולא האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהן פירש"י לזון בת אשתו ה' שנים ולא בעי לפרש בנותיו כתוס' שם משום דא"כ הוה זו ואצ"ל זו דהא אשה גובה כתובתה ממשעבדי אינה גובה שבח מכ"ש בנות ועוד מ"ט שביק מזונות אשה אע"כ כל זה בכלל אשה בכתובתה והבנות במזונותיהם רוצה לומר בת אשתו. ואפ"ה קאמר התם תנאי כתובה משום שאינו יכול להתחייב בדבר שאינו קצוב אלא בשעת נישואין וס"ל מזונות הבנות ככל תוספת כתובה ר"פ אעפ"י ע"ש והוה קשי' לרש"י א"כ למ"ד קצובין איך תגבה ממשעבדי ע"כ פירש"י שקצב ה' שנים למנין חיוב עצמו הוה אינו קצובי' ובעינן שעת נישואי' וה"ל תנאי כתובה ומ"מ לגבות ממשעבדי הוה קצובי' וגבה ממשעבדי ואשמעי' דמ"מ אינה גובה משבח:

והיא ניזונית מנכסים משועבדים. מסוגיא דר"פ הנושא מוכח דגם בקידושין שני' שייך הא דרב גידל וצ"ל הא דכ' תוס' בשם ר"ת בקידושין מ' ע"ב דלא שייך דרב גידל אלא בקידושין ראשונים היינו אב הפוסק בשביל בנו ובתו הראשונים. אבל חתן וכלה הפוסקים בשביל נישואי עצמן י"ל לעולם איכא חיבת חיתון כנלע"ד:

מי לא עסקי' דהוה תרווייהו בשעת קנין. מלישנא יתירא דהוה תרווייהו ולא קאמר דהוה בתו בשעת קנין משמע לי דמעיקרא דמקשה אי הכי בתו נמי לכאורה אינה ק' כל כך דמהיכי תיתי תפסוק האשה על בתה שיש לה מזה הבעל הלא כל אב מפרנס בניו בחייו. וגם כי אחרי מותו אכלה בתנאי ב"ד ומה לה להאשה לבקש על בתו של הבעל שיש לו ממנה. אך כשיש לה בת מבעל אחר והיא פוסקת עלי' הרי האב חושש לבתו של עצמו שלא תמות ברעב ובת החורגת תזון מנכסיו ע"כ כשהוא מתרצה מחמת חיבת חיתון

לחייב עצמו במזונות חורגתו. הוא עשה מעצמו להקנות גם לבתו של עצמו כדי שיהיו שתיהן שוות ומשו"ה דקדק הכא מי לא עסקי' דהוה תרווייהו דאי לאו דהוי תרוי' ולא ה"ל אלא בת עצמו מהיכי תיתי להקנות בקנין לזונה ודלא כך"מ דכ' דהומ"ל כשילדה בת אח"כ קיבל קנין לזונה וליתא דאין דרך להקנות אלא בשעה שמקנה לחורגתו אז מקנה גם לבתו להבריח מחורגתו. ומיושב קושי' הש"ך סי' ס' מאי קאמר אי הכי בתו נמי הא בלאה"נ כדהוה ס"ד מדרב גידל קונה דניתן לכתב נמי ק' בתו נמי ולק"מ דבתו לא הוה חיבת חיתון אדרבא עושה להבריח מבת אשתו ויש לדבר בזה הרבה ואין כאן מקום להאריך ותן לחכם:

אימר צררי אתפסה. ע' תוס' והסברתי דאם האב יודע שתוכל לזון מבני חורי' ולא תצטרך לטרוף מלקוחות אינו מתפיס צררי לקטנו' או לאחר בשבילם. כי נקל להם לזון מבני חורי' על ידי אחיהם ממה שישמרו צררי. אבל אם משער בעצמו שיצטרכו לטרוף ממשעבדי אזי מתפיס צררי אפי' לקטנים כי נוח להם להטפל בצררי מליזל בדינא ודיינא עם לקוחות לטרוף מהם:

דאיגרשה ואהדר'. עי' פירש"י סוף פ"ב דיבמות דאשה שנתגרשה ב' פעמים הוחזקה בגירושין ואסורה לשלישי צ"ל היינו משני אנשים אבל בעל דגרשה ואהדר' והדר גרשה מותר לבעל אחר דאל"ה תיקשי מהא דשמעתין אי איגרשה איך תינשא אח"כ ותהי' ניזונית משניהם והיינו דהדר וגרשה הראשון ומ"מ מותרת לשני וק"ל:

אלמא משום דלא קדים הוא כ"כ לעיל במאי פליגי רש"י ותוס':

וכי מה תיקון העולם יש בזה. נלע"ד רש"י נשמר מקו' תוס' דהלא האריך שלא לצורך בד"ה מפני תיקון העולם לפי שאין כתובי' וכו' ואם בא לטרוף לקוחות אף כמע"פ וכו' ע"ש מה רצה בזה וכי עד כאן לא שמענו פירוש תיקון העולם. אבל האמת יורה דרכו כי סתם תיקון העולם הוא כפירש"י שימנעו מליקח ויתבטל מקח וממכר בעולם. ואיכא נמי פסידא דלקוחות. והנה במזון האשה והבנות ליכא למיחש לפסידא דלקוחו' דהרי כתובים הם ויש לו קול ואינהו אפסד' נפשי' אלא תיקון העולם הוא א"כ שום אדם לא יקח שדה כיון שאין לך מי שלא יש עליו אשה ובנות. וע"כ מפני תיקון מקח וממכר עשאום ככתובי' לענין ב"ח ולא למשעבד' אבל לא לחוש לפסידא דלקוחות. והשתא דהאי ת"ק כייל אכילת פירות ושבח קרקעות בחדא מחתא עם מזון האשה והבנות א"כ ע"כ תיקון העולם ההוא נמי לא משום פסידא דלקוחות דהרי כתובי' הם והאי תנא לא בעי קצובי' ולית לן למיחש לפסידא דלקוחות אלא משום דלא חשיבי כתובי' דידהו כל כך כיון שלא הי' בעולם ומחזי כמע"פ ואין לך אדם יקח קרקע מחברו. ועל זה אמר ר'

יוסי מה תיקון העולם יש בזה הלא איכא משום פסידא דלקוחות שלא ידעו להזהר כיון שאינם קצובי' ועמ"ש לעיל תחלת הסוגי' בפירוש פלוגתת ת"ק ור' יוסי הלז ע"ש:
והנה בביאר דברי רמב"ם פרק י"א ממכירה בהוראת רבותיו ע"ש עם נושאי כליו ומה שנאמר עליו מהרמב"ן בבעה"ת שער ס"ד ח"א וגי"ת שם וש"ך חו"מ סי' ס' ותומים וקצה"ח ובני אהובה פ"ב מאישות. ונלאיתי לכפול הדברים אשר באו עם הספר. ואכתוב מה שנלע"ד בביאור דבריו חייב עצמו בדבר שאינו קצוב וכו' אעפ"י שקנו מידו לא נשתעבד שזו כמו מתנה היא ע"ש אין כוונתו לשלול מכירה בזוזי דק"ו השתא מתנה שמרצונו הטוב ומ"מ לא נכנס לחייב עצמו במה שאינו קצוב וידוע מכ"ש במחיר כסף דאיכא הטעמה שסבור המוכר שירויח בסך ההוא ונמצא מפסיד לפעמים. אבל לא בא רמב"ם אלא לומר אפי' מתנה. אך דוקא מתנת חנם ובא לשלול מתנה כעין חיבת חיתון דאין לשקול בשכל עד כמה מגיע חבה זו ואפשר שיתחייב לאין תכלית בההיא הנאה כי מי ישער הנאה ההיא אפשר כל חפצים לא ישוו בה. והוסיף לומר ואין כאן דבר ידוע ומצוי שנתנו במתנה. פי' אי היה ידוע ומצוי אפילו אין לו קצבה כגון מה שעלתה מצודתו אפי' במתנה או מוכר אפסדה מהני וכן מוכר פירות דקל או מעשר פירות שדה זו שהוא מתיאש ממנו לגמרי. אך לחייב עצמו ליתן מכיסו כך וכך ואינו קצוב זה לא מהני.
ובזה יתיישבו רוב הקושיו'. וכ' ומפני מה הפוסק לזון בת אשתו וכו' נראה מזה יצא לרבותיו מדתנן הנושא את האשה ולא תנן מי שפסקה לזון את בתה ה' שנים ש"מ שלא מחמת חיבת חיתון לא קנה. ומדלא תנן המקדש אשה אלא הנושא ש"מ נהי דרב גידל לא מיירי אלא בשעת קידושי' דאז מיקני באמירה בלא כתיבה משא"כ בשעת נישואי' בעי' כתיבה מ"מ כתיבה מהני. נמצא המחייב בדבר שאינו קצוב בשעת קידושי' לא בעי כתיבה ולא ניתן לכתב ונהי שחייב מ"מ לא גבה ממשעבדי והמחייב בשעת נישואין בעי שטר או קנין (וש"ך כ' שטר הוא ט"ס עיין תומים) ואז אפי' ממשעבדי אבל שלא בשעת נישואי' אינו חיוב חל כלל. ולפ"ז לר' יוחנן דס"ל הלכה כר' יוסי אסמכתא קני' בב"ב קס"ד ע"א דס"ל סתם מתני' דלא כר' יוסי. ומהנראה גם הראב"ד הבין שכן כוונת הרמב"ם לחלק בין חיבת נישואי' למתנת חנם או מכר אלא שלא הי' נ"ל החילוק ההוא ע"כ האריך וסיים וכשתעיין יפה הכל דרך א':
ומה שהקשה בריב"ש סי' שמ"ה מ"ט לא נימא נמי מחמת חיבת חיתון יקנה אפי' דבר שאינו מצוי וכ' שהרמב"ם מחלק ביניהם וגי"ת לא ידע ההפרש. והוא פשוט בשלמא דבר שאינו קצוב הגריעותא הוא בהמקנה שאינו נכנס לחיוב כל כך א"כ מחמת חיבת חיתון נאמר שהתחייב אבל דבר שאינו מצוי הגריעותא הוא בדבר הנקנה לא בהמקנה כי

הדבר הנקנה אינו בר קנין ומה יועיל חיבת חיתון. ומה שהקשה גי"ת ממה שעזי חולבת מכור לך לפמ"ש לעיל לק"מ ובלאה"נ התם לא מדינא מיירי אלא כשאינו רוצה לחזור בו אי מותר מטעם רבית. ובתומים הקשה ממזונות פועל וצ"ע אה"נ יכול לחזור בו שלא ליתן לו מזונות ומ"מ הפועל נשכר אדעתא דמזונות כבני מלכים ואם לא יתן לו עושק שכר שכיר. וע"כ צריך לחזור מכל שכירתו של פועל וזה צריך להיות טרם שיתחיל. ועוד מזונות פועל כתיב באוריי' שש שנים יעבוד וחייב לזונו ורחמנא הטיל עליו וכל פועל מעין ע"ע כמ"ש תוס' פרק קמא דב"מ. ומ"ש רמב"ן מסוגי' דיכיר יפה תי' כ"מ וכוונתו דלרבנן אינו יכול לשעבד מטלטלי אג"ק דאקני משום דאפי' אי דאקני משתעבד היינו מדרבנן דאלים שיעבודא אבל לא מן התורה נמצא לא יכול להוציא ממונו מן היורשים ע"כ צריכים יכיר. אבל לר"מ מקנה דשלב"ל ודאקנה מדאוריי' משמע בדיכיר למה לי. ועי' מל"מ שנדחק:

ובפ' כ"ה ממלוה ולוה הל' י"ג עיין ה"ה שנתקשה בראב"ד ועי' לח"מ קושיותיו גם יל"ד מה שהאריך רמב"ם ודברים של טעם הם למבין. נראה כי רבותיו שסוברים אין אדם מתחייב במתנת חנם בדבר שאינו קצוב אא"כ במתנה כעין חיתון דאמרי' בההיא הנאה ס"ל ה"ה ערב דומה לחיתון בההיא הנאה דמהימן לי' זה שוה לו הרבה ומתחייב. ורמב"ם חולק בזה על רבותיו כיון דמטעם מהימן לי' הוא. והוא אינו אמיד על אלף אלפים ורבי רבבו' איננו נאמנות אלא פטומי מילי בעלמא ולא קני אפי' במה שאמיד ככל דבר שאינו קצוב. ושיבח רמב"ם סברתו שהיא טובה. והראב"ד מודה לסברת הרמב"ם דלא שייך הכא בהאי הנאה ולא משתעבד ביותר מה שהוא אמיד אבל עכ"פ במה שהוא אמיד ואפשר משתעבד דלטעמי' דס"ל אפי' בלא סברת בההיא הנאה מתחייב בדבר שאינו קצוב. והנה בחי' אמרתי. אפשר ליישב לשון המשנה לר"ל דאמר הנושא ולא המקדש משום דבעי למימר אם גרשה מ"מ חייב לזון הבת וזה דוקא אם גרשה מן הנישואין אבל לא מאירוסין ומ"מ רמז הנושא ופסקה לשון עבר לומר כשנושא כבר פסקה בשעת קידושי' כרב גידל. ועתה בשעת נישואי' חלשי הי' מתחייב אפי' אם יגרשנה:

והמוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון. מלשון פירש"י דמתני' המוצא מציאה ומחזירה לבעלים ובעלים אומרים שלא החזיר כולה עכ"ל. וכן ממ"ש בשמעתין ד"ה והלה אומר וכו' אחרי יש אחד מהם ביד זה וכו'. מלשונות אלו הבין מהר"ם שי"ף ז"ל דשיטת רש"י היא שיטת הרז"ה והנה רש"י לא פי' כל צרכו בסוגי' לפ"ז ע"כ אמרתי לבאר שיטת הרז"ה והחולקים היינו שיטת תוס' כמ"ש רמב"ן בס' מלחמות ואוסיף קצת נופך להסביר הענין. הרז"ה מפרש זה מחזיר אבידה מאליו ואומר זה כיון שהא' בידך א"כ ע"כ שנים מצאת

שהרי היו קשורים ומן הדין שישבע שבועה דאורי' ככל מודה מקצת הטענה אע"ג דמגו דאי בעי שתיק מ"מ מגו לא פטורי משבועה לא אמרי' אך מפני תיקון העולם לא ישבע. והרמב"ן הקשה על זה דאפי' אי מגו לאיפטורי לא אמרי' היינו אי כבר חייב שבועה בלא דבריו ורוצה לפטור עצמו ע"י מגו אך הכא אי הוה שתיק לא נתחייב כלל ואי בעי שתיק איך נחייבו שבועה וצ"ל דס"ל להרז"ה וסיעתו אפי' מגו דאי בעי שתיק נמי לא אמרי' לאיפטורי משבועה או י"ל אה"נ פטור מן התורה ע"י מגו זו ותיקון עולם דמתני' היינו מדאורייי' וכדר"ש דדריש טעמא דאורייי' וכאוקימתא דרבינא לעיל מ"ט ע"ב:

עוד פקפק רמב"ן וכ' דזה ההפרש בין לשון מוצא מציאה ללשון משיב אבידה. דמשיב אבידה היינו שמשיב האבידה בלי בקשת הבעלים והוא עצמו משיב אבידה ועל זה תמה ש"ס וראב"י לית לי' משיב אבידה פטור. ומוצא מציאה דמתני' היינו שהבעלים ידעו שזה מצא מציאה ותובעים אותו בכך ודלא כהרז"ה דמפרש מוצא מציאה שהוא מחזירה מאליו בלי בקשת הבעלים:

נחזור להרז"ה שהוא שיטת רש"י למהר"ם שי"ף ואמר ש"ס ר' יצחק לית לי' משנתינו אלא אפילו טוען ברי ע"י דברי הנתבע והוא לא' ידע כלל נמי מתחייב והיינו שני כיסים מצאתי פי' אני לא ידעתי כלל. אך אחר שהודית א' א"כ ע"כ ב' כיסים היו וחייב שבועה וקאמרי' דס"ל כראב"י דפליגי בהא מילתא ממש דהרי ראב"י אומר נשבע על טענת עצמו. ואפי' לא תבעו הבן אלא אמר מאליו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס ובריית משמע שזה אינו משיבו כלל לא האכלתי את אבי. וצווחו רבנן משיב אבידה והוינן אדרב"י וכי אפשר שלא יסבור זה משיב אבידה כזה ישבע אפי' אי לא תיקנו ראוי לתקן ודרכי' דרכי נועם ושקלינן וטרינן בעלמא ומסקינן דבדרבה פליגי אי מעיז בבנו או אינו מעיז ובודאי אי תבעו הבן מנה לאבא בידך בודאי גם לרבנן אינו מעיז בבנו והיינו דאמרי' במס' שבועות מ"ז סוף ע"א מה לי הוא מה לי אבוה. אע"כ מיירי בהתחיל ואמר מנה לאביך והאכלתיו פרס והשיב הבן שמעתי מאבי שמעולם לא קיבל ממך ממון דלרבנן מעיז ואינו נשבע כיון שלא תבעו תחלה והיינו כמשנתנו ולראב"י נשבע אע"פ שלא קדמתו תביע והיינו ר' יצחק ואתי' כראב"י. והקשה הרז"ה דהרי"ף שם במס' שבועו' פסק כראב"י ומ"ט השמיט הא דר' יצחק. אך הרמב"ן וסיעתו ס"ל מגו לאיפטורי משבועה אמרי' ולא מיבעי' דלא מיתוקמי בהקדים המשיב אבידה ומשיב לו כיס א' שלא ישבע אלא אפי' אם הבעלים הכירו כיס שלהם ע"י סימן בידו של זה ועל ידי זה תבעוהו בשנים. נמי לא מיתוקמי דנהי מגו דאי בעי שתיק ליכא דהרי תובעו ע"י סימן מ"מ ה"ל מגו דלקוח לקחתי ממך או מאחר ואחזוקי אינשי בגנבי לא מחזיקי ומדהוד' שמצאו

ומחזירו שוב נאמן במגו דהי' רק א' ומגו לאיפטורי משבועה אמנם אפי' מגו כי האי ע"כ מוקי לי' עפ"י הירושלמי כשראה בראש ההר שזה הגביה כיס שלו ע"י סימניו ומדהי' קשורים ידע כי שנים הגביה אעפ"י שמרחוק לא ראה אלא הגבהת הכיס וה"ל מודה במקצת ממש ככל מודה מקצת בעולם. אלא מפני שהוא מציאה ולאו כ"ע דינא גמירי פירוש לפירושו דבודאי אי טוען ראיתיך מגביה ב' כיסים קשורים בסי' זה והוא אומר לא הי' אלא א' גם במציאה ישבע ואין כאן תיקון דלא ימנעו מלהחזיר אבידה בשביל זה דידעי כ"ע מודה מקצת ישבע. אך הכא כיון דלא ראה מגביה שנים רק מכח הוכחה שהי' קשורים וכיסי לא מנתחי משביעים אותו. וכולי עלמא לאו דינא גמירי וסברי גם בכיסים מתעכלי קטרי' ואפ"ה משביעים על טענה גרוע כזו עי"ז ימנעו מלהחזיר אבידה ע"כ מפני תיקון העולם פטרוהו:

ורבי יצחק פליג אמתני' ולית לי' תיקון העולם בזה וכן תני' בבריי' תני' נמי הכי וכמו שפי' תוס'. ובריש הוה בעי למימר דס"ל כראב"י דאית לי' טפי מני' דר' יצחק אפי' לא תובעו ולא השיבו כלל חייב שבועה וא"כ ראב"י קאי כוותי'. אלא חזר בו ותמה איך אפשר במשיב אבידה שאין הלה תובעו כלל ישבע שאפילו ר' יצחק ובריייתא לא אמרו אלא כשהלה תובעו וראה בראש ההר אבל מנה לאביך בידי דאי בעי שתיק וכי יעלה על הדעת אע"כ מיירי בתובעו מנה לאבא בידך והלה משיבו אמת מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס ופליגי בבנו מעיז ואינו ענין לדר' יצחק כלל וקם ר' יצחק בקשיא ממתני' אלא דבריי' דתני' נמי הכי קאי כוותי' ומשו"ה דחאו רי"ף להא דר' יצחק מהלכתא. ולענין פלוגתא דראב"י ורבנן אי מיירי דוקא בבנו קטן אבל בגדול מודו רבנן דבבנו גדול אינו מעיז. אם כן א"ש הך דשבועו' מ"ו הנ"ל דמיירי בגדול ואמרי' מה לי הוא מה לי אבוה. אבל הרי"ף ס"ל דלרבנן אפי' בגדול מעיז וא"כ הך דשבועו' מה לי הוא מה לי אבוה כראב"י ומשו"ה פסק כראב"י כל אלו דברי רמב"ן במלחמו' ה':

ולולי דמסתפינא הייתי אומר אפי' לפי' גירס' תוס' ורמב"ן מ"מ יש ליישב דר' יצחק כראב"י ומשו"ה לא מסיק בתיובתא הא כבר בררנו היכי דאיכא מודה מקצת ממש ישבע ולא חיישי' לתיקון העולם דלא יטעו בין מודה מקצת ע"י תביעתו למחזיר אבידה אך כיון דאין לו ברי גמור א"א ע"י הוכחה שהי' קשורים זה מחזי לאינשי דלא הוה ברי גמור ויפחדו מלהשיב שום אבידה. וזה הוא לרבנן דס"ל דבעלמא אין משביעים כ"א על תביעה ברורה דאפי' על תביעת בנו אין משביעים ואפ"ה משביעים הכא על אומדנא דלא מנתחי עי"ז ימנעו מלהשיב אבידה אבל לראב"י דע"י תביעה קלה אפי' של קטן

משביעים א"כ אין תימה אם משביעים על תביעת אומדנא דמקושרי' לא מנתחי ולא ימנעו מלהשיב מציאה היכי דליכא שום תביעה דידעו דלא משביעים בכך:
כיסים לא מינתחי אהדדי. עיין תוס' ונראה קושייתם אפי' לרבנן דכיון דלהך לישנא בביצה פליגי רבי ורבנן וחזינן לרבי דס"ל לאמת דמתעכלי קטריהו ונהי רבנן לא חשו לכך ע"כ לא פליגי במציאו' דאפשרו' הוא וא"כ תו לא הוה טענת ברי אפי' לרבנן. ואמנם תי' תוס' מגומגם קצת ואולי כוונת תירוצם התם לכ"ע טענה רחוקה היא מתעכל קטריהו אלא רבי מצרף לזה כיון דכאן נמצא אמרינן כאן הי' זה המנה ולא זז ממקומו וע"כ מתעכל קטריהו ומנה מונח במקומו. משא"כ הכא בהיפוך הוא כיון שהי' שניהם קשורים זה בזה אמרי' כאן נמצא וכאן הי' לעולם שהי' קשורים ולא נתעכלו מעולם. ואמנם הרמב"ם פסק שם בהל' מעשר שני כלישנא דבאינו קשורים פליגי וכמ"ש ב"י בהל' פסח סוף סי' תל"ט וסי' תצ"ז. ונראה היינו מטעם הנ"ל דס"ל שמעתין כהך לישנא דפליגי באינו מקושרים אבל במקושרים לכ"ע לא מתעכל קטרי'. ולפ"ז מוכח משמעתין דגם ללישנא קמא דהתם מ"מ בעלי חיים מנתחי אפי' קשורים אע"ג דהתם בביצה סגי להו בשינוי' דגוזלי' מדדי' ולא צריך לומר דגוזלי' מקושרים מנתחי מ"מ משמעתין מוכח כן וזה ראי' למ"ש כן בפר"ח סי' תצ"ז מסברא דנפשי' ע"ש כי הקצרתי כאן:

דף נא:

אין נשבעין על טענת חשו"ק. דעת הרמב"ם דוקא בטענת מודה במקצת. אבל בשומרים דעל שמא חייב שבועת השומרים שנאנסה מה לי קטן מה לי גדול ולדבריו מיעוטא כי יתן איש לא קאי אכסף וכלים לשמור אלא אכי הוא זה. ודעת הרמ"ה דמייתי טור חו"מ סי' צ"ו ומבואר בשיטה מקובצת לב"ק ק"ו ע"ב. וטרם אומר פי' הראב"ד שם דס"ל כי יתן איש ממעט נתינת קטן. ועד האלקים יבוא דבר שניהם היינו שניהם תובע והנתבע מקשי' תובע לנתבע מה נתבע גדול אף תובע גדול ע"ש. נמצא לפירוש זה נפקא מיעוטא דנתינה מקרא בפ"ע ומיעוטא דתובע מקרא בפ"ע. ועתה יובנו דברי רמ"ה היטב ס"ל בשומר מועט רחמנא נתינת קטן ואם נתן קטן לא נכנס לשמירה כלל וא"כ אפי' תובעו בגדלות אין לו עליו דין שמירה כי לא נכנס לכך כי יתן איש כסף או כלים כתי' ולא קטן. אם נתנו כשהוא גדול ונתחייב בשמירה אפי' תובעו בנו קטן חייב דהא לא בעי תביעה כלל דעל שמא חייב לישבע. כל זה בשבועת שומרים אך בשבועת מודה מקצת נהפוך הוא לא תלי' בנתינה כלל תיתי מהי תיתי כיון שבידו ממון חבירו חייב להחזירו מה לי אם בא לידו ע"י גדול או קטן. אך התובע צריך שיהי' גדול כי אם אין כאן תביעה אין

כאן שבועה ותביעת קטן אינו אלא כשמא. וכ' שמדוקדק בלשון המשנה משמע משום שצריך טענה אבל שבועת שומרים לא צריך טענה. והרא"ש במס' שבועו' שם הקשה א"כ הל"ל אבל נשבעין לקטן היינו בשומרים. ויהי' מדוקדק במאי דצריך טענה היינו מודה במקצת אבל נשבעין לקטן בלא טענה היינו שבועת שומרים דלא בעי טענה ובזה נדחו דברי תומים סי' צ"ו סק"ב ע"ש:

והנלע"ד דהרי קשה במתני' אין נשבעין לחשו"ק אבל נשבעין לקטן מ"ט שביק בסיפא חרש שוטה דברישא ולא נקיט רק קטן מיהו להאי דמוקמי' כראב"י א"ש דבא בטענת אביו לא שייך בשוטה כלל כ"א בקטן דחריף ויודע ועוד דמיירי בגדול ובמילי דאביו קטן הוא לחד אוקימתא. ולשנויי דנשבעין ליפרע מנכסי קטן ולדאביי קשישי דיתומים שאמרו אפי' גדולים נמי אין מקום לחרש ושוטה לכאן. אבל אי ס"ד דסיפא בשומרים מיתוקמא מ"ט שביק לחרש שוטה חביריו וריעיו בכל מקום ונכון הוא לפ"ז ליישב קושי' הרא"ש על הרמב"ם והרמ"ה:

ואמנם מה שהקשו תוס' אפירש"י דהא בעי' תביעה ונתינה כא'. מסברא הי' נ"ל לומר נהי בנתינה גזירת הוא דבעי' נתינה בגדול שהוא איש שהביא ב' שערו' מ"מ לענין תביעה הוה איש כל שתביעתו תביעה ואין המשיב יכול להעיז לכן לראב"י אפילו קטן לענין תביעה גדול הוא אם בא בטענת אביו שאינו יכול להעיז ולרבנן אפי' גדול במילי דאבוה קטן הוא מפני שיכול להעיז ולפ"ז לא צריכים נמי למימר דלהכי לרבנן פטור בתביעת בנו משום מגו כמו שהקשה תוס' לקמן. לא משום מגו אלא משום דה"ל תביעת קטן כל שיכול להעיז ה"ל כקטן. ועוד אמרתי דלכאורה הך הקישא שיהי' נתינה ותביעה כא' קשה מאוד להבינו. ולהראב"ד הנ"ל א"ש ואולי היתה לו גי' אחרת בב"ק ק"ו ע"ב אבל לפי גי' לפנינו קשה מאוד להבין מנא נפקא לי' דבעי' נתינה בגדול דלמא כדס"ד כשנתנו בקטנו' ותובעו בגדלות חייב. אך יש להוכיח מדאמרי' בשבועו' ל"ט ע"ב השבועה חלה על שניהם פירש"י שהי' לו למסור ממונו ביד אדם כשר שלא ישבע לשקר ע"ש וזה כתי' בשומר שכיר וה"ה קרא עד האלקים יבוא דבר שניהם דמיירי בשבועת ש"ח נמי דרשי' הכי שחל על שניהם שהי' לו למסור ממונו ביד נאמן וא"כ בעי' נתינה בגדול בנתינת קטן אפי' תובעו כשהוא גדול לא שייך שבועה עליו שהי' לו למסור ממונו ביד מהימן ז"א הרי קטן הי' וא"ש הקישא דש"ס. ולפ"ז ממילא כשנתן האב שהוא גדול ותובעו אפי' בן קטן מ"מ לא אימעט ושבועה חל על שניהם דשפיר חל על הנותן שהוא גדול אז בשעת נתינה בחייו וא"ש דברי רש"י:

מפני מה אמרה תורה וכו'. דעת הריא"ן מיגאש דלא אמרי' מגו לאיפטורי' משבועה ודלא תיקשי א"כ מאי קשי' לרבה מפני מה אמרה תורה. הא לא אמרי' מגו לאיפטורי' משבועה ע"כ פי' שאין הקושי' מפני מה לא יפטר מ"מ במגו דזה אינו קשה דלא אמרינן מגו לאיפטורי משבועה אלא מפני מה לא חייבה תורה כופר בכל ועל זה הקשו תוס'. אמנם יש מראשונים פירשו נהי דכופר בכל גז"ה לפטור ומ"מ מפני מה חייבה תורה מודה מקצת שזה כי נתן יד ומכשל דמי פתי יודה במקצת לחייב בשבועה הלא יכפור הכל ויפטור ועיין ר"פ שבועת העדות ל"א ע"א ומשני דע"כ יודה במקצת דא"א לו לכפור הכל משום אין אדם מעיז ולק"מ קושי' תוס':

גם מ"ש תוס' מנסכא דר' אבא צלע"ג להבין. כיון דאכשר דרא ונתיראי' משבועה ואינם חשודים ממילא חייב שבועה ואין זה תקנתא דרבנן גם מה שהוכיחו דגם בכופר בכל שייך אישתמוטי דמשו"ה תיקנו היסת. לכאורה בפשיטות דבזמן התורה לא נחשדו לכפור הכל. ובסוף הזמנים חוצפא יסגי והעיזו גם לכפור הכל ותיקנו היסת כדאי' לענין אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה בזה"ז מעיזה ומעיזה עי' ש"ע א"ע סי' י"ז ברמ"א ס"ב וה"נ כן:

ובפ"ק דב"מ פירש"י מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע והא הוה כמשיב אבידה. הא דקרי לי' משיב אבידה אעפ"י שע"י תביעתו של זה הוצרך להשיב ולהודו' מקצת. מ"מ טרם דידעי' דאין אדם מעיז הוה גם תביעה משיב אבידה אך בתר דמסקי' שאין יכול להעיז תו לא הוה משיב אבידה אלא המודה בלא תביעה. אפי' יש לו מגו מ"מ משיב אבידה לא הוה. ועי' פירש"י כתו' י"ז ע"א ד"ה הכא אין שור שחוט וכו' וע"ש י"ח ע"א. ודע כ' הראשונים הטעם דלא אמרי' מגו לאיפטורי משבועה ולמסקנת הפוסקים לכ"ע מגו דהעזה לאיפטורי לא אמרי' אע"ג דבעלמא אמרי' מגו דהעזה כי יאמר לו התובע הרי המגו אינו אלא הוכחה לברר טענתך ומה איכפת לך ברר טענתך ע"י שבועה ואהי' מפוייס ביותר. ולפ"ז אפי' אי אמרי' מגו להוציא ממון מ"מ לאפטורי משבועה לא אמרינן לא משום קלות המגו דהרי אפי' להוציא אמרי' אלא משום דלא באת לזכות אלא ע"י הוכחה הוכח דבריך ע"י שבועה אבל להוציא ע"י מגו לא יכול לומר השבע לי קודם שתוציא דגז"ה אין נשבע ונוטל:

אישתמוטי קמשתמיט. ולפ"ז לא רמי תורה שבועה אלא משום איחור זמן פרעון וכ' מהר"ם שי"ף מזה ראי' לרמב"ם דנשבעין על טענת זמן שביניהם עיין ש"ע חו"מ סי' ע"ג סעיף ב' ג' ע"ש ושמעתי שבש"מ ב"מ דחה זה דהכא כיון שכפר לגמרי אעפ"י שדעתו

לשלם אחר זמן מ"מ שמא ימות ויתומים לא יפרעו שהרי אביהם כיחש ולא הודה ע"כ משביעים אבל משום הרחבת זמן בעלמא לא:

דף נב.

להאכיל אבל לא להניח. הרמב"ן כ' דמדינא דאורי' אפטרופס כיד היתומים לענין מה שצריכים אבל מה שאינם צריכים לזה לא נתמנו ומן התורה אין תרומתן תרומה כיון שאין צורך ליתומים בזה וכן מבואר להדיא פ"ב דקידושין מ"ב ע"א ובתוס' ד"ה אלא וכו' ע"ש ויליף מקרא נשיא אחד למטה ע"ש וכ"כ רשב"א בשמעתין דהוא מן התורה אלא שכ' שלא להניח הוא מטעם דלא ליחזי כמזלזלו בנכסי יתומים וכבר הרגיש בזה פנ"י וצ"ל ס"ל לרשב"א אפי' להניח הוה טובת היתומים דמקדימים למצות ומי יודע מה יולד יום כצ"ל. ואמנם בתשו' מהר"י מינץ סי' א' כ' דניחא טפי ליתמי להמתין במצות צדקה שלהם עד שיגדלו דגדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה וזה נעלם מהש"ך בספרו נקה"כ סי' ש"ה ע"ש. ומ"ש נה"כ דש"ס כתוב' י"ב גבי גר קטן מ"ט לא נימא ניחא לי' לעביד מצוה בעצמו לכשיגדיל. י"ל התם לכשיגדיל בגיותן ויטעם טעמים דהפקירא שוב לא ירצה להתגייר ע"כ טוב לו שיטבילו אותו ב"ד בקטנותו. גם מה שהפליא על התוס' כתוב' מ"ט לא כתבו ב"ד שהם אפטרופסים שאני כמבואר פ"ב דקידושין. צ"ע כי מי מינה את הב"ד של ישראל לאפטרופס על הגוים ויתמיהם לגיירם. בשלמא אי אמרי' יש לקטן ישראל זכיה נימא בגוי קטן יהדותו וזכיותו בא כאחד עם הטבילה. אבל אי נימא דאין זכיה לקטן רק הב"ד מפקח על עסקם א"כ תינח יתמי ישראל אבל של גוי מי נתן להם כח ורשות לפקח על עסקם. ועיין קצה"ח סי' רמ"ג שפ' דהפרשת מעשר דשמעתין מטעם חלוקת שותפים הוא שיש להם רשות לחלוק ע"ש והיינו להאכיל אבל להניח כיון שאין היתומים צריכים לחלוק וגם השותפים הלויים והעניים אינם יכולין לכופן לחלוק להפריש וליתן דה"ל ממון שאין לו תובעים א"כ אין רשות לאפטרופוס לחלוק בכי האי גוני:

נכסי יתומין הרי הן כהקדש וכו'. עיין במרדכי דמדלא אמר בכולי שמעתא ביתומים אוקמוה אדאוריי' דמעות קונה כדאמרינן לעיל לעיל לענין זיבורית ש"מ דשמעתין אזלא אליבא דר' יוחנן דס"ל משיכה מפורשת מה"ת ורק בהקדש כסף מפורש ועשו יתומים כהקדש ע"ש. וצ"ל אע"ג דלמ"ד משיכה מפורשת לא אתאינן כלל לטעם דחטין נשרפו בעלי' מ"מ שפיר אמר הא רעה הוא דאתי למימר חיטך נשרפו בעלי' דבודאי מודה הך מ"ד דהיכי דכסף קונה איכא הך חששא אלא בהקדש לא חששו משום דהקדש חמיר

ולא יאמר נשרפו חיטך אבל ביתומים איכא למיחש וא"ש. ומהר"ם שי"ף כ' שכן נראה מלשון תוס' ד"ה יהבי וכו' ע"ש. איידי דאירי יש לעורר דהי' הגירסא לפני מרדכי דלר' יוחנן משיכה מפורשת ולר"ל מעות קונות ובדקתי בכל מרדכי שבדפוס ואחד כתוב על קלף שנת גפ"ן לפ"ק וכ' כן ובאמת כן הוא בירושלמי ריש פ"ח במס' שביעית וכן מוכח שהיתה גי' רש"י בש"ס בבלי דבמס' ע"ז ע"א ע"ב כ' וז"ל אי קשיש אבייי ורבא איך מיתרצא אוקימתא דאמימר מדהוה אינהו קשי' מיני' טובא לא תיקשי דהא במס' בכורות תירצו אבייי ורבא להך שינוי אליבא דר' יוחנן דאליבי' קאמר אמימר לשמעתתי' וכו' עכ"ל ואי נימא ט"ס הוא ברש"י דמס' ע"ז וצ"ל אליבא דר"ל א"ר הושעי' וכו' מ"מ לא ניחא מה דמסיים רש"י דאליבי' קאמר אמימר לשמעתתי' עכ"ל והא לא אליבא דר"ל אמר ר' הושעי' לשמעתי' ומסתיי' דלא תיקשי לר"ל מאמימר וגם קשה דגרוטאות הוא לאמימר מרישא ולר"ל מסיפא ומאי ענין אמימר לדר"ל אבל אי אינו ט"ס ברש"י והגי' ר' יוחנן כמ"ש ברש"י לפנינו א"ש דאליבי' אמר אמימר לשמעתי' דמסקי' בודאי כר' יוחנן ס"ל ע"ש בסוגי'. באופן שנראה דגם לרש"י הי' הגי' בבבלי כמו בירושלמי לר' יוחנן משיכה קונה אע"ג דכמה פעמים תמצא בקידושין ומקומות אחרים בלשון רש"י כאלו הגי' לפניו בש"ס לר"י מעות קונות הוא מתיקון המדפיסים שחשבו שהוא ט"ס לומר לר"י משיכה ולר"ל מעות קונות אבל האמת אינו כן ולפי גי' זו לא קשה קושי' תוס' ארש"י דס"ל להלכה משיכה קונה מן התורה שהקשו עליו דהא אין הלכה כר"ל אלא בתלת. וגם מה שהקשו מהא דמותיב רבינא מר' יוחנן דב"נ נהרג וכו' זו לק"מ ובשגם דסתמא סוגיא דשמעתין מסייע שיהי' הלכה משיכה קונה ומדאין הלכה כר"ל אלא בתלת ש"מ הגי' הוא ר"י אומר משיכה קונה. ולדינא לענין מכירת בכור וחמץ יש לעיין בזה וכבר הארכתי בזה בכמה מקומות וכאן אין מקום לקבל ארוך:

יהיב יתמי זוזי אפירי זול וכו'. מבואר בתוס' משום ביתמי לא שייך מי שפרע משא"כ בגזבר ולפ"ז גזבר דיהיב זוזי אחפץ וזול לא יחזור בו משום דבהדיוט קאי במי שפרע. והרמב"ם לא פסק כן ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם. וקצת יש לי לענות חלקי. לפמ"ש רשב"א דגם בגזבר לא שייך מי שפרע אלא גנאי הוא לגבוה לזכות בדבר שהדיוט מתקלקל ע"י במי שפרע. והנה מצינו פרק איזהו נשך ס"ה ע"א גלימא מפקי מיניה כי היכי דלא לימא גלימא דמיכסי בי' דריבתא הוא. וע"ש ס"ב ע"א הניח להם אביהם פרה וטלית וכל דבר מסוים ע"ש מבואר מזה דכל דבר שהוא משום גנאי יש לחלק בין דבר מסוים למעות וא"כ י"ל בשלמא הדיוט שפדה מגזבר במנה הרי כבר קנה הכל מן התורה ויצא לחולין אע"פ שהוא ביד גזבר דכיון דקיבל המעות קנו לו מעותיו ושוב נתיקר ואין

הגזבר נותן לו החפץ נמצא מחזיק ההקדש חפץ מסוים שההדיוט מתקלקל עליו במי שפרע והרי זה גנאי לגבוה בדבר מסוים משא"כ גזבר שנתן מעות להדיוט בחפץ כבר קנה הגזבר החפץ מן התורה והרי הוא הקדש בלי ספק כי נתחללו מעותיו של גזבר על חפץ הלז ורק הגזבר בא להוציא מההדיוט יתרון המעות שנתן לו כי הזול עכשיו אע"ג דהדיוט בכי האי גוני מקבל מי שפרע מ"מ בהקדש לא שייך מי שפרע ומשום גנאי ליכא במעות שאינו דבר מסוים ובהחפץ שהוא דבר המסוים אין בו טענה ומענה רק ביתרון המעות שהוזל עתה וק"ל:

דף נב:

דאתו למימר להו נשרפה חטכם בעלי'. הקשו רש"י ותוס' הא אי ישרפו יחזרו היתומים. והנה מכח קושי' זו הכריח הרז"ה פ' הזהב דלא לגמרי עקרו קנין מעות דאורייי' אלא דוקא כשמקח בעין והוזל אבל אי נפסד ונשרף באחריות הלוקח קאי שקנאו מן התורה במעות קונות. והקשה עליו רמב"ן במלחמו' ה' מסוגי' ס"פ אותו ואת בנו דאי מת למוכר ע"ש. אע"כ עקרו קנין מעות לגמרי ומצי הלוקחים למיהדר בי' אבל הכא לא קשה אי ישרפו החטים יחזרו בהו היתומים די"ל כפירש"י ותוס' דוקא בה האי הנאה דקם ברשות המוכר ליוקרא הוה נמי ש"ש להפסיד בדליקה אבל אי לא קם ברשותו ליוקר לא. וצ"ל אע"ג דאי אייקר נמי צריך לקבל מי שפרע מ"מ הנאה אית לי' דמצי למיהדר עמ"ש תוס' בזה ב"מ מ"ז ע"ב ד"ה אי אמרת וכו'. והנה שיטת רש"י כרי"ף ורמב"ן דלא כהרז"ה וכן כתב עוד בקידושין כ"ח ע"ב ד"ה שמא יאמרו לו וכו' להיות הפסד השריפה עליו וכו' ע"ש. מבואר דאם נשרף אין אחריו' על הלוקח דלא כהרז"ה. אך צ"ע לשון רש"י ב"מ מ"ז ע"ב ד"ה כך תקנו חכמים משיכה בלוקח וכו' שאם יראה הלוקח דליקה באה יאמר חוזרני בי וכו' ע"ש משמע אחר שכבר נשרף לא מצי למיהדר בי' והאחריו' עליו. וצ"ע לכאורה. והנה יש לעיין ס"פ אותו ואת בנו נדחק ר"ה לאוקמי מתני' בשזיכה לו ע"י אחר וקשה מה יענה במתני' דס"פ חלון דא"א לאוקמא אלא כאוקימתא דר' יוחנן. וי"ל בהא פליג ר"ה ס"ל לרבנן דר"ש דמעו' קונו' לא עקרו רבנן לגמרי אלא אם מת או נשרף קם לי' באחריו' הלוקח וא"כ קשי' מתני' דאו"ב אם מת מת למוכר בשאר ימות השנה וכקושי' רמב"ן אע"כ מתני' דאו"ב כר"ש דמשיכה קונה מה"ת ובשזיכה לו ע"י אחר. אך ר' יוחנן ס"ל כרמב"ן דעקרו לגמרי ושפיר קאמר מת למוכר ושפיר מיתוקמא מתני' דס"פ או"ב כמתני' דס"פ חלון. והרוחנו מ"ש תוס' ב"מ מ"ח ע"ב דמה יענה ר' יוחנן אמתני' דבלן דמייתי מיני' רבא ראי' לר"ל ולהנ"ל י"ל כיון דלר' יוחנן לגמרי עקרו חכמים קנין מעות

א"כ גם לענין מעילה עקרו וכמו שהקשה תוס' באמת במס' ע"ז ס"ג ע"א מאי סיעתא מייתי רבא מבלן לר"ל. אלא די"ל רבא ס"ל כשיטת הרז"ה וכרב הונא ס"פ או"ב הנ"ל דלא לגמרי עקרו א"כ שפיר קשה ממתני' דבלן וספר אבל לר' יוחנן לק"מ. והשתא דאתית להכי י"ל משו"ה כ' רש"י בב"מ מ"ז ע"ב הנ"ל שאם יראה דליקה יחזור בו משמע אח"כ לא מצי למיהדר בי' משום דסוגי' דהתם היא בס"ד דרבא דממתניתא דבלן מסייעא לר"ל וע"כ ס"ל כהרז"ה ע"כ פירש"י כן:

נשרפו חטכם בעלי'. כתב תוס' דעשו לוקחים ש"ש הואיל ויכולים לאוכלם. צריך לומר היינו משום דמעיקר הדין כבר קנאום במשיכה וכמ"ש תוס' לעיל ד"ה יהבי יתמי וכו' אבל אי לא הוה קני מעיקור הדין לא הו"מ למיכלינהי וממילא לא היו חייבים באחריותם דאל"ה תיקשי קושי' ריב"ן בתוס' ב"מ מ"ז ע"ב ד"ה נשרפו וכו' ועיין סברא כזו ב"מ מ"ב ע"א תוס' ד"ה מאי אריא וכו' ע"ש:

קא לביש וקא מכסי מיתמי. כי היכי דלשתמען מילי'. צ"ע באפוטרופס כי האי מ"ט לא להוי כש"ש לכל מילי בההוא הנאה דלביש ומיכסי ולא לשתמט שום פוסק דלשמעי' הכי. וצ"ל אי מחמרינן עלי' מימנעו ולא ילבש ולא יתכסי ויהיה הפסד ליתומים אי לא משתמעין מילי' וצ"ע:

אפיטרופס שמנוהו אבי יתומים ישבע. ס"פ כל הנשבעין האריסין והאפוטרופסין וכו' נשבעים בטענת שמא. וכ' הרז"ה ורמב"ן בפ' שבועת הדיינים ומייתי להו הרא"ש שם סי' וי"ו. דאסמכוהו רבנן אשבועת שומרין דהני כשומרין דמי ונשבעין על שמא. ומ"מ טענת ב' כסף בעי' גם בשומרים ופליגי לרש"י בעי' גם הודאה בפרוטה ולרי"ף ור"י מגא"ש ורמב"ם לא בעי הודאה:

והנה התם מיירי מאפוטרופוס הממונה על ביתו של אדם חי וכן פירש"י שם. ומשנתינו אמרה ביתומים איכא חד דנשבע אותה שבועה וחד גוני דאינו נשבע דילמא מימנעי ופליגי בזה ת"ק ואבא שאול ומ"מ אותו שנשבע הוא בחשד ב' כסף ולרש"י גם בהודאת פרוטה ולאידך פוסקים אפי' בלא הודאה. ובטור ח"מ סי' צ"ג מייתי שיט' הרמ"ה דס"ל באפטרופס דעלמא כרש"י דבעי' טענת ב' כסף והודאה אך אפוטרופס של יתומים חמיר טפי אותו שנשבע נשבע אפי' בלא שום הודאה ואותו שאינו נשבע ה"ל אינו נשבע כחומר יתומים בלי הודאה אבל בהודאה נשבע כשאר אפוטרופס דעלמא. נ"ל ס"ל שבועת אפוטרופס של יתומים לאו אקרא דשבועת שומרין סמכו דהא אפי' שומרין ממש ליכא בקטנים דכי יתן איש כתיב וכמ"ש לעיל בשם רמ"ה. אלא שבועת התקנה היא ככל דיני יתומים שהחמירו בהם חכמים ולא מעין תורה ע"כ לא בעי הודאה כלל.

אך אותו דחיישינן דלמא מימנעי ולא עביד מפחד שישביעוהו הקילו שלא ישביעוהו בלא הודאתו א"כ ממילא לא יפחד דהרי יאמר לא אגזול דבר ולא אודה בפרוטה ולא יביאונו לידי שבועה. ולכאורה צ"ע לשיטת החולקים וס"ל אפטרופס דיתמי בעי הודאה א"כ לא ימנעו וצ"ל דס"ל דצריך לשלם גניבה ואבידה אפי' לא פשע וזה שיטת רמב"ן וא"כ חייש דילמא יגנב לו פרוטה והם יחשדו אשתי כסף יודה בפרוטה גניבה וקיי"ל סימן פ"ח דכה"ג הוה מודה מקצת ויצטרך לישבע ובהא מתיישב גם בכתובו' פ"ז ע"א שהקשה בתומים סי' צ"ג סוף ס"ק ב' ע"ש:

בההיא הנאה דנפיק עלי' קלא דאינש מהימנא הוא. לכאורה הי' נ"ל דת"ק ס"ל אפי' בלא הודאה נשבע אפוטרופס וכשיטת ריא"ן מגא"ש הנ"ל א"כ מאי נפיק לי' קלא דגברא מהימנא הוא כיון דעכ"פ ישבע ואין שום ישראל נחשד על השבועה וכן משמע מלשון תוס' ב"מ מ"ב ע"ב סוף ד"ה נימא וכו' ע"ש. אבל אבא שאול ס"ל שאין נשבע בלא הודאת עצמו והרי הב"ד מאמינים לו שיהיה מודה במה שראוי להודות אע"פ שמביא עצמו לידי שבועה:

מילתא בעלמא הוא דעבדי אהדדי. צ"ע באיזה סברא פליגי בהא ת"ק ואבא שאול. וראיתי בשיטה מקובצת כתובו' פ"ח ע"ב דכתב דאבא שאול ס"ל דאע"ג דהוה לי' הנאה מיני' דאבוהן דיתמי מ"מ כיון שכבר מת ועוד לא יעשה לו טובות לא איכפת לי' להטריח עבור יתומים ע"ש. וא"כ י"ל דתלי' זה קצת בפלוגתת רבנן וראב"י בדף שלפני זה אי בבנו מעיז אף ע"ג דאבא עשה לו טובה או לא ולפ"ז ראב"י בשמעתין לשיטתו ס"ל זה וזה ישבע וק"ל:

תני ר' תחליפא בר מערבא וכו'. הגירסא שלפנינו שמינוהו אב יתומים ורוב הראשונים גרסי שמינוהו ב"ד ואין נפקותא. דהברייתא קאי אאותו אפטרופוס שנשבע למר באבי יתומים ולמר בב"ד לכל מר כדאית לי' הרי הוא בההיא הנאה ש"ש. ועי' תשו' רשב"א דמייתי ב"י ח"מ סי' ע"ה סי"ג ע"ש. והנה דעת רמב"ן כל אפוטרפס ש"ש הוא משום פרוטה דר' יוסף. אלא מ"מ מנוהו אבי יתומים פטור אפילו מתשלומי פשיעה משום מימנעו ולא עביד. אבל מינוהו ב"ד דלא מימנעי חייב אפי' בגניבה ואבידה אלא דקשי' לי' גמרא דפ' המפקיד ב"מ ע"ב דע"כ במנוהו אבי יתומים לא מיתוקם א"כ אפי' בפשיעה פטור ואיך אמר לשלם אפוטרופס ואי במינוהו ב"ד א"כ ה"ל למימר לשלם אפוטרופס דהא ש"ש הוא כדאמר בקרא ש"ש. ותי' בלא"ה לא קאי מסקנא הכי. ורשב"א נ"ל זה לדוחק ע"כ כתב דמשמע משם כר' האי דמחייב בפשיעה ומיתוקם במינוהו אבי יתומים. הארכתי בזה כי הש"ך לא ראה הרמב"ן בחי' ע"כ כ' מ"ש סי' ר"ץ ס"ק כ"ה בסופו ע"ש:

המטמא. פירש"י כגון תרומה וכן פירש"י בב"ק משום דקיי"ל כמשנה אחרונה מס' ע"ז נ"ו ע"א דמותר לגרום טומאה לחולין שבא"י וכפסק הרמב"ם סוף הלכ' טומאת אוכלין וכמו שהאריך בתוס' יו"ט פ"ה דשביעית והשתא אי ס"ד סתם מטמא היינו שטימא טהרות של חברו שטיהר חוליו בטהרת תרומה וכדמשמע לשון אביי לעיל מ"ד ע"ב קשה מדמע למה לי למ"ד קנסא מקנסא ילפינן אע"כ סתם מטמא דמתני' היינו תרומה ובש"ס עביד צריכותא והכי קאמרי' ואי מטמא חולין פי' אפי' הוה נקיט בהדיא מטמא חולין מ"מ לא הוה אתי מדמע מיני' דה"א ס"ל אסור לגרום טומאה ועביד איסורא קמ"ל מדמע אבל בודאי סתם מטמא דמתני' היינו תרומה. ואביי דאמר לעיל מטמא טהרותיו אף על גב דלא מיירי מיניה מתני' צ"ל קנסא מקנסא ילפינן וכפסק הרמב"ם דלא כשמואל בדינא דאלו לשמואל כיון דמתני' בתרומה מיירי לא ילפינן מטמא טהרותיו של חברו מיני' ויש כאן סיוע לפסק הרמב"ם. ועיין לשון רש"י לעיל מ"ד ע"ב שאינה ניכר הטומאה אינה ניכר בפירו' עכ"ל. בשמעתין דמיירי בתרומה אינו צריך לפרש שהרי פשוט שאינו ניכר אי תרומה או חולין הוא. ובתוס' ריש ב"ב כתב תוס' דמחיצת כרם שנפרצה חייב באחריותו הוה היזק ניכר משום שניכר סיכך גפנו ע"ג תבואה של חברו אבל בטומאה אפי' רואה השרץ מונח מ"מ לא ניכר אם הוכשרו הפירו' או לא. הוצרכו תוס' לכך משום מטמא סתם טהרו' אבל אי דוקא בתרומה בפשיטות הו"מ למימר דאין היכר בין תרומה לחולין. והנה מ"ש תוס' דאין ניכר בין הוכשר אע"ג בכלאים נמי אין ניכר אי נתיאש ברצונו או לא דכלאים בהא תלי' ועיין היטב מ"ש תוס' יבמות פ"ג ע"ב ד"ה אין אדם אוסר וכו' ע"ש. וצ"ל בשלמא פירו' חזקתן שלא הוכשרו כן כ' רמב"ם סוף הל' טומאת אוכלים הנ"ל. מה שאין כן כשאנו רואין גפנו על תבואתו סתמא נתיאש לגדרו שהרי רואין האיסור לפנינו וצריך ראי' להתיר כנלע"ד. ומ"ש עוד תוס' שם בב"ב בכלאים לא שייך שלא יהא כל א' הולך משום שגם הוא מפסיד כן משמע קצת לעיל מ"א ע"א לרבנן היזק שאינו ניכר לא שמי' היזק וצ"ל דלא חיישי' שלא יהא כל א' הולך שהמשחרר מפסיד ג"כ. ולא דמי למנסך דשמעתין דמוקי לי' בפ"ב דחולין באית לי' שותפו' ואפ"ה חיישינן שלא יהא כל שותף הולך ומנסך אע"פ שגם הוא מפסיד התם ממ"נ אי דעתו לנסך לע"ז והרי הוא עובד ע"ז לא יפסיד וישתה יין נסיכם ואינו מפסיד חלקו. ואי לצעורי מכוון ואינינו עובד ע"ז והוא יודע בעצמו שיינו כשר ומותר רק מטעה חברו הרי הוא אינו מפסיד כלום וא"ש. ועיין ב"ק צ"ח ע"ב מחלק ר"פ בין הרקיבו כולן או מקצתן ועיין סמ"ע רסי' שס"ג וש"ך שם סק"ו מייתי ירושלמי דמייתי בהגהת אשר"י שם והנה ז"ל הירושלמי פ"ט דב"ק הלכה ג' והן שהרקיבו מן הכנימה פי' פני משה שקורין מילוון

בל' אשכנז. אבל אם הרקיבו מן התולעת כבריאין הן. ופי' פני משה לא נ"ל דכנימה עתיד להתפשט בכולה משא"כ תולעת ה"ל כמקצתו וכן נראה שפי' הש"ך ומשו"ה פקפק על הסמ"ע. ולפע"ד אינו כן אלא ס"ל הכנימה הם מילוועז שנראים דוקא בחוץ על הפירות ה"ל היזק ניכר אבל מתועלין מתוכם וחצוני הפירו' יפות היזק שאינו ניכר הוא ואומר לו הרי שלך לפניך כנ"ל באמת פי' הירושלמי. ולפ"ז הא דלא תי' ר"פ בש"ס ג"כ הכי דמשנה בכנימה ובריייתא במתולעת ונדחק לחלק בין נרקבו כולן למקצתן ע"כ סבירא ליה גם תולעת היזק ניכר אף על פי שאינה נראה בחיצוני הפירו' מ"מ סופו יראה. וא"כ נראה לכאורה איסור הנבלע בהיתר פחות מששים שטעמו ניכר ה"ל היזק ניכר לפי ש"ס דילן ומערב ומדמע דשמעתין במין במינו מיירי שאין טעמו נרגש. וכלאים דתוס' ריש מס' ב"ב הנ"ל התם נאסר במאתים ואין טעמו ניכר אבל כל שטעמו ניכר ה"ל היזק ניכר כמו פירות מתולעים ועי' ב"ק צ"ז ע"א התם נשתנה טעמו וריחו ע"ש. ועיין בשעה"מ בהשמטות פ"ז מחובל ומזיק שאלה באשה ששאלה מחברתה קדירה של בשר ובשלה בו וטעתה ותחבה לתוכו כף של חלב ונאסר התבשיל והקדירה אי חייבת לשלם משום דהוה היזק שאינו ניכר ע"ש פלפול ארוך. ולפע"ד אי ברור שטע' החלב בקדרה ואם יבשל בו תבשיל אחר יתן בו טעם ה"ל היזק ניכר ואי מספיק' נאסר דאין אנו בקיאין בהרגשת טעם וקפילא ובשיעורא כמה נפיק מיני' ומחומרא אסרינן א"כ תליא בהא דכ' תו' ב"ק צ"ט ע"ב סוף ד"ה מנעך וכו' ע"ש ובפוסקים. ואפשר הכא בשואלת קדרה הוה שומר וצריך להשיב קדרה שאין בו ספק איסור:

והמדמע. פירש"י צריך למוכרו לכהנים בזול. ונ"ל אפי' נתרבה המדה באופן שברצון יתן הכהן דמי חולין כמו ששוה לישראל כדי שיקח התרומה שבו בחנם מ"מ אסור דה"ל ככהן המסייע בבית הגרנות דאיכא משום שחתם ברית הלוי. אבל מערב יין נסך אם נתרבה המדה כל כך עד שהגוי ברצון יתן כמו שמוכרים לישראל כדי שיקח הייי"נ שבו בחנם נראה דזה מותר דאין הישראל נהנה מייי"נ שהרי אינו מוכר ביוקר יותר מאשר מוכרו לישראל ודיו שאינו מפסיד כנלע"ד ועיין לקמן אי"ה:

בשוגג פטור במזיד חייב. בירושלמי קאמר ר' יוחנן ס"ל היזק שאינו ניכר פטור מה"ת חיילי' מהדא מתני' וא"ר יוחנן משום קנס ע"ש. ואין לו מובן מאי ראי' ממשנתינו מדברי ר"י עצמו שאמר משום קנס. ונ"ל כוונתו דסמיך אברייתא דתני עלה מפני תיקון העולם ואסיפא דמזידין חייבין קאי והן הנה דברי תוס' לקמן ד"ה ותני עלה וכו' ע"ש. אלא ש"ס דילן ס"ל אפשר אריישא קאי א"כ מייתי מכהנים שפגלו ואפ"ה דחי דאדיוקא קאי ובירושלמי ס"ל לר' יוחנן דודאי אסיפא קאי:

רב אמר מנסך ממש. פירש"י ששכשך בידו לתוכו לע"ז כך היתה עבודתן עכ"ל. נ"ל רצה בזה עפ"י מ"ש בחי' רשב"א כאן ע"ש. והביאור בזה דסתם לשון משמע מנסך ממש והיינו משכשך שכך הי' עבודתן ומשו"ה פריך מ"ד מערב מ"ט לא אמר מנסך כפשוטו ומשני קים לי' בדרבא מיני'. ומעתה הוצרך רב לומר הכא במאי עסקינן שהגביה ונסכו לספלים כמ"ש לקמן אי"ה. וזהו דוחק בלשון מנסך דמתני' דסתם ניסוך הוא שכשוך ע"כ פריך מ"ד מנסך מ"ט לא אמר מערב דיותר נוח לשון מנסך מערב מלומר הגבי' וניסך ע"כ הוצרך לומר ס"ל קנסא מקנסא ילפינן וא"א לומר מערב א"כ היינו מדמע ושבקי' דדחוק ומוקי בהגביה לנסכו עיין רשב"א. והנה בפסחים כ"ט ע"א ס"ל לרש"י דהלכה חייבי מיתות שוגגין פטורים מתשלומין דלא כחזקי' ותוס' פליגי התם אבל רש"י ס"ל אין הלכה כחזקי' וכמ"ש הפוסקים דמשמע כן מרבא דאמר בסנהדרין ע"ט ע"ב הא דחזקי' מפקי' מדרבי ומדרבנן ע"ש ובכ"מ אהרמב"ם דפסק כחזקי'. ולפ"ז המו"ל מנסך ממש בשכשוך ובמומר ולא קיבל התראה דפטור ממיתה וחייב בתשלומין וכ"כ רמב"ם בפי' המשנה להדיא. ונהי אדשמואל לא קשי' דלא אמר מנסך משום דהוא ס"ל כחזקי' ואש"ס נמי לא קשי' למה דחיק כדר' ירמי' ולא מוקי בלא אתרו בי' ודלא כחזקי' משום דשמעתין קאי לחזקי' ודר' יוחנן ומבואר בתוס' סנהדרין ע"ט ע"א ד"ה ומפקא וכו' דר' יוחנן ודאי ס"ל כחזקי' וא"כ ע"כ צריך להך שקלא וטריא. אבל לעולם להפוסקים דחייבי מיתות שוגגין חייבין מיתוקם במנסך ממש בשכשוך ודלא התרו בי'. וא"כ לפ"ז מ"ש הש"ך סי' שפ"ה דמס' פ"ב דחולין מוכרח דהלכה קנסא מקנסא ילפינן כ"כ רמב"ם לשיטתו דס"ל כחזקי' אבל למאן דלית לי' דחזקי' ויש לפרש מנסך בשכשוך ובלא התראה א"כ אפי' קנסא מקנסא לא ילפינן מ"מ מה"ת לפרש מערב גם שמואל היה מודה דמנסך היינו ממש. אך רש"י עצמו לא פירש כן שם אלא בהגביה וקני' בהגבה כר' ירמי' וכחזקי'. נ"ל ס"ל לרש"י הלכה קנסא מקנסא ילפינן מההכרח שכ' הש"ך מס"פ כיסוי הדם דילפינן קנסא דחוטף ברהמ"ז מחברו מקנסא דר"ג דקדם חברו וכיסה ש"מ קנסא מקנסא ילפינן וכיון דילפינן ע"כ קשה מנסך למה לי משום דקים לי' בדרבא ואי בלא אתרו בי' וקמ"ל חייבי מיתות שוגגין חייבין זהו אין ענין לכאן. בשלמא אי ס"ל כחזקי' והכא משום דאגבהי וקמ"ל הגבהה צורך ניסוך היינו דשייך הכא גבי מנסך אבל מה דשייך בכל קים לי' בדרבא מיני' דעלמא לא שייך הכא אע"כ כחזקי' ומשום דאגבי' וקמ"ל הגבהה צורך ניסוך. והיינו טעמא נמי בשמעתין שהאריכו תוס' במאי דפליגי רב ושמואל ולחד שינוי פליגי אי הגבהה צורך ניסוך או לא ונתקשו המפרשים ובראשם מהריא"ן לב הלא פשוט דפליגי ב' לישני במצי לאהדורי וגם פליג ר' ירמי' ואבוה דר' אבין ומה להם לתי' אחר

ולהנ"ל ניחא דא"כ אין דין זה שייך למנסך דשמעתין אי תלי' במצי לאהדורי או לא. אבל אי פליגי בהגבהה צורך ניסוך זה שייך הכא דוקא:

והתם בחולין משני בשותפין. ומקשה תוס' היינו מערב פי' קושייתם אי בשותפין ולמה לא יחלקו ביינם ונאמר הוברר הדבר שזה יינו של זה ולא נאסר יינו של זה ע"כ צ"ל למאי דמוקי בשותפות רוצה וכמ"ד אין ברירה א"כ היינו מערב דליכא למימר קמ"ל אין ברירה דמה ענין זה לכאן ע"כ תירצו קמ"ל קים לי' בדרבה והגבה' אין צורך ניסוך ורבים משתבשים בזה והוא פשוט וברור לע"ד. ואיידי דאירי בירושלמי מספקא לי' אם ניסך לע"ז וגם עירב אי אמרינן כבר קדם חיוב מיתה לחיוב תשלומין או אפ"ה פטור ופשוט לי' ממדליק גדיש בשבת. פי' שמיד שהדליק כ"ש ולא נפסד שום דבר מהגדיש כבר נתחייב מיתה וחיוב תשלומין לא בא אלא אחר שנשרפה הגדיש ומ"מ פשוט דפטור ה"ה ה"נ. וצע"ג מאי ראי' ממדלק גדיש התם אפי' נימא מלאכה שאצ"ל פטור והיה יכול לכבות הדליקה ולא כיבה או שהדליק סמוך למוצאי שבת והיא דולקת והולכת בחול ואפ"ה פטור כיון דהדליק בשבת ומוכח מזה אע"ג דמצי לאהדורי פטור מ"מ אין זה ראי' לניסך ועירב דהוה שני ענינים ושני מעשים זא"ז ומה ענינו לכאן. דא"ל שניסך יינו לע"ז לתוך יינו של חברו דא"כ חייב מיתה ותשלומין בבת א' ופשיטא דפטור אע"כ זא"ז קאמר וצ"ע. והנלע"ד עפ"י מ"ש הר"ן על שם הירושלמי במס' ע"ז אמתני' מי שהי' ביתו סמוך לע"ז ונפל עיין מס' ע"ז מ"ז סוף ע"א. וכתב שם הר"ן אנן סהדי דאנשי ע"ז ניחא להו שיהיה אותן אבנים שבכותל של צד ע"ז יהיה שלהם ולא יהיה לישראל חלק בהם כדי שישתחוו לשל עצמם וכן ניחא לי' לישראל וה"ל כחולקים ועומדים ע"ז. ולפ"ז י"ל שנים שהיה להם חביות יין בשותפות ובא זה ופותח המגופה לשפוך לספל לפני ע"ז ממילא ניחא לי' לדידי' וכן לחברו שיהיה כחלוקים ועומדין וכל מה שיוצא עד חציו יהיה של עע"ז וכשיגיע לחציו אם סותם אז המגופה יהיה הנשאר של הישראל כשר ומותר אעפ"י שנגעו היינות זה בזה עיין כזה פלוגתת רש"י ותוס' במס' ע"ז נ"ט ע"ב ובתוס' ד"ה אר"פ וכו' ע"ש. אלא שזה לא סתם המגופה ויצא כל היין נמצא תחלה ניסך ולבסוף עירב ודומה למדליק שהיה יכול לכבות ולא כיבה ומ"מ אזלינן בתר תחלתו כיון שכל הדליקה נמשך אחר תחלת ההבערה ה"נ כל היין נמשך אחר תחילת פתיחת מגופתו ופטור כנלע"ד. ואם לא נאמרו דברי הירושלמי היינו יכולין לפרש משנתינו מנסך ממש וגם מערב כנ"ל וקמ"ל אע"ג דקים לי' בדרבא מיני' חייב על העירוב דבסוף:

ושמואל אמר מערב. פירש"י ואוסרו בהנאה. פי' אע"ג דשמואל ס"ל מכרו כלו לנכרי חוץ מדמי יי"נ שבו מ"מ אמת הוא שזה אוסרו בהנאה ובמקום דלא שכיחי גוים א"נ

שכיחי מה לו לזה לטפל למכור יינו לגוים. יקח המזיק היין ויעשה בו מה שירצה או ישלם לו מה שנפחת היין עי"ז שצריך להדר אחר קונים גוים ועיין שעה"מ רסי' ת"ג. אמנם בפ"ק דב"ק פירש"י דמערב לא הפסידו כלום שהרי יכול למכור כולו לנכרי רצונו לומר כיון דעכ"פ אפשר לו למוכרו נכרי לכשימצא נכרי נהי מ"מ מחייבין לזה לשלם אבל מ"מ איננו מכ"ד אבות נזיקין זה ההפסד מה שיש בין זמן שימצא נכרי והטיפול הזה שצריך לטפל בו אינינו מאבות נזיקין שפירש"י שם בהס"ד שהמה דאורייתא ולמסקנא עכ"פ כולם כאבות לשלם ממיטב זה לא ס"ל לרש"י שיהיה כולי האי וא"ש. אך הא קשי' אפירש"י דב"ק הא קיי"ל יין שנתנסך ממש התערובות כלו אסור בהנאה ולא ימכרנו לנכרי חוץ מיי"נ שבו אלא בסתם יינם. ותי' מהרמא"ש בחי' ב"ק דמדאורייתא אפי' נסך ממש ומיעוט היתר ברוב איסור מ"מ ימכר לנכרי חוץ מדמי יי"נ כיון שאינו נהנה מיי"נ אין כאן איסור תורה רק מדרבנן אסור ולא שייך אבות נזיקין דאבות משמע דאורייתא ע"ש. ודבריו צ"ע נהי האיסור מדרבנן מ"מ ההיזק הוא היזק דאורייתא ואב נזיקין. ולחומרת הקושי' נ"ל ליישב גם תירוצו אע"פ שלא נתכוין לכך והוא עפ"י שיטת רש"י בחולין ד' ע"ב דע"כ דמי חמץ אסור להחליף דאלת"ה מצינו דמים לחמץ בפסח והקשו תוס' הא עכ"פ לכתחילה אסור להחליף ע"ש. נמצא ס"ל לרש"י דכל שאם עבר והחליף דמיו מותרין ה"ל יש לו דמים אעפ"י שאסור לכתחילה לעשות כן. והשתא י"ל ס"ל לרש"י אפי' בחמץ אסורים הדמים להמחליף מכ"ש בע"ז שתופס דמיו מן התורה מ"מ באיסור דרבנן של ע"ז אסור להחליף וע"כ אם עירב יי"נ אפי' רוב במיעוט יין כשר כיון דלהרמא"ש הנ"ל מן התורה מותר למוכרו חוץ מדמי יי"נ שבו נהי איסור מדרבנן מ"מ אם עבר והחליף דמיו מותרים וכיון שאם עבר והחליף דמים מותרים ולרש"י כזה מיקרי דמים לו. והשתא נהי זה הפסידו שלא יכול למוכרו לכתחילה אפי' מ"מ נחייבו לשלם לו מ"מ אבות נזיקין לא הוה דלא הפסידו שאם ירצה לעבור אדרבנן ולמוכרו הרי הוא מכור. ובתשו' מנחת יעקב שבסוף ספר תורת חטאת סי' פ' כתב ס"ל דלשמואל דוקא בנתערב מאליו ימכור כלו לנכרי חוץ מדמי יי"נ אבל המזיק ומערב אוסרו כלו בהנאה לקונסו לשלם. וצ"ל הא דאמר היינו מדמע בשלמא רב לטעמי' דבלאה"נ נמי יין אסור בהנאה כלו אבל לשמואל לא היה צ"ל מקנסא לא ילפינן דהא איצטרך מערב כנ"ל וצ"ל לתני מערב ומדמע למה לי ולפ"ז למאי דחזרו לומר מנסך אה"נ דיליף שמואל מקנסא. ועיין לעיל מ"א ע"א תוס' ד"ה בהיזק שאינו ניכר כ' תוס' קולא בהיזק דרבנן אינו ענין להנ"ל דודאי כל שאסרוהו רבנן הרי נפסד והוזק היזק דאורייתא. אך התם הכי קאמרי בשלמא אי שחררו רבו ראשון הרי משוחרר מן התורה והרי גוזלו ממונו של זה

שיש לו עליו ופשיטא שהגוזל חברו אעפ"י שאין הכלי משתנה ה"ל היזק ניכר חסרונות שחיסר לזה וה"נ. אבל שחררו רבי שני לא הועיל בשחררו כלום וחספא בעלמא יהיב לי' בידי' ואין כאן כלל אפי' היזק שאינו ניכר אלא שעי"ז יצא עליו קול בן חורין ועי"ז כופין רבו ראשון שיעשנו בן חורין והרי זה גרם היזק שאינו ניכר ופשוט:

מנסך קים לי' בדרבה מיני'. כתב תוס' ואין לומר שלא יהא כל א' הולך וכו' דלא קנסו טפי מאלו הוא היזק ניכר. פי' דאין לדמות גזירות חכמים הם ראו דעל כל הנהי דקים לי' בדרבה מיני' אין לגזור עליו אך אאינו ניכר יש לגזור ועשאו כאלו הוא ניכר והשתא כיון שאלו ניכר פטור משום קים לי' בדרבה מיני' גם באינו ניכר פטור ולבסוף שכתב תוס' דמשעת הגבהה לא מחייב אהיזק שאינו ניכר דיאמר לו הרי שלך לפניך ע"ש. לא תקשי עכ"פ לחייב משום שלא יהא כל א' הולך ויהיה חייב כאלו היה היזק ניכר ז"א דאפי' היה ניכר לא יתחייב אלא אשעת הגבהה לא אשעת ניסוך כן נזרקה מפי חבורת תלמידים:

ומ"ד מנסך מ"ט לא אמר מערב א"ל מערב היינו מדמע דס"ל לרב ילפינן קנסא מקנסא ומזה הקשה ש"ך סי' שפ"ה הנ"ל אהרי"ף דכתב לדחו' הי"א דקנסא קניס ר"ג להאי גברא והקשה הרי"ף א"כ איך יליף רב מקנסא לקנות הקוצץ אילן העומד לקצץ הא מקנסא לא ילפינן וצ"ע אהרי"ף הא רב לטעמי' דיליף מקנסא. ותו פשיט לי' לש"ך מסברא דהא דר"ג מחייבו עשרה זהובים קנסא ולא דינא. ולפע"ד מעולם לא נתכוון הרי"ף דהאי דר"ג דינא אך הי"מ ס"ל דלא אימנו ר"ג וב"ד לקנוס קנס קבוע לכל מי שיחטוף מצוה מחברו אלא להאי גברא קניס לפי השעה ולפי האיש ולא תקנתא דקנסא ואזה הקשה א"כ למד רב מהאי קנסא אע"כ דינא דקנסא הוא ותקנתא דרבנן הוא ואין כאן מחלוקות בין הרי"ף לרמב"ם. אמנם מירושלמי משמע קצת דרב לא יליף קנסא מקנסא:

דף נג.

קנסא מקנסא לא יליף. לעיל מ"א ע"א לעולא ס"ל לרבנן לא שמי' היזק וקשה עכ"פ לגזור שלא יהא כל אחד הולך ודוחק לומר משום דגם הוא מפסיד דמשחרר שיעבודו וכמ"ש כבר לעיל ז"א דמי לא עסקינן שנותנים לו ממון הרבה והעבד כותב לו שטר גדול על דמיו לכתוב לו שטר שחרור כדי שיהי' רבו הראשון מוכרח לשחררו ממש. וצ"ל עולא ס"ל קנסא מקנסא לא ילפינן וליכא למילף משחרר ממטמא מדמע ומנסך ולפ"ז היינו טעמא דרב דלא ס"ל כעולא דרב לטעמי' דיליף קנסא מקנסא והוה קשי' לי' מ"ט דרבנן דלא קנסוהו משום שלא יהא כל א' הולך אע"כ מאן שחררו רבו שני אמנם בירושלמי לעיל איתא להדיא ס"ל בתרווייהו פליגי בשחררו רבו ראשון ובשחררו רבו שני א"כ

מוכח דאליבא דהירושלמי ס"ל לרב קנסא מקנסא לא ילפינן ועיין פנ"י מ"ש כבר בזה לעיל דס"ל מנסך משכשך ממש וכנ"ל באריכות:

משום דקא מפסיד לה לגמרי. פי' אפי' שוה פרוטה מ"מ כל שמפסידין לגמרי הוה כהפסד מרובה משא"כ מדמע אפי' שוה אלף זוז מ"מ שנשתייר לו משלו לא מיחשב לי' הפסד כלל וכן אמרינן בשבועות י"א ע"ב אמרי אינשי מגמלא אונה ע"ש. אך תינח בצריכותא לחיובא אבל לחזקי' דצריכותא לפטורא קשה דאתשלומי מזיק קאי ומאי פסקא דמטמא הוה היזק טפי ממדמע. וצ"ל הכא מצרכינן אי אשמעינן ה"א בהא חיישינן שמא לא יודיעו ויאכל תרומה טמאה בעשה אבל במדמע מן התורה ברובא בטל ומדרבנן בעי ק"א ה"א לא חיישי רבנן וקנסוהו בשוגג ואי אשמעי' מדמע ה"א בהא חיישינן שלא יודיענו כי אם יכשל באיסור דרבנן על ידו לא איכפת לי' ולא יודיעו אבל מטמא דהמכשול דאורייתא אימא לא קמ"ל:

בראשונה היו אומרים. כתב תוס' שהוא מסוגי' ההפוכות. י"ל בראשונה אמרו המנסך היינו מומר ולא אתרו בי' וקמ"ל אע"ג דקים לי' בדרבה מיני' מ"מ חייבי מיתת שוגגין חייבין ועדיין לא ידענו הגבה' צורך ניסוך שוב הוסיפו מדמע ושוב הוסיפו עוד מנסך דאתרו בי' ואפ"ה חייב משום הגבה' צורך ניסוך. אך לעיל כתבתי שאין סברא דאתא הכא לאשמועינן דין דחייבי מיתות שוגגין חייבין דאין ענינו לכאן:

כדי שיודיעו. עיין רשב"א פ"ג דקדושין שהקשה ראב"ד אי ע"א אינו נאמן באיסורין מה יועיל ידיעתו הא אינו נאמן ותי' רשב"א עכ"פ טוב להודיעו אולי יאמינהו. ולפע"ד אין צריך לדחוק דאפי' יש כאן כמה אנשים רואים שזה מניח שרץ על הטהרות מה להם להודיע לבעליו או אפשר אינם יודעים שטהורים ושל אחרים הם. הם לא ראו אלא שזה הניח שרץ על טהרות הללו וכיוצא בזה. ועל המזיק מוטל החיוב להודיע לבעליו לאמר כך וכך אירע ואלו עדיו. ועוד אמרתי כיון שאין ע"א נאמן באיסורין א"כ מה לו להודיעו וגם אם לא ידע או אינו מאמין ואוכל אין שום איסור בכך ואם צדיק הוא ולא יאונה לו כל און ה' רגלי חסידיו ישמור אבל אין עלינו חיוב לתקן תיקונים שיודיע אך אי היה שוגג חייב ואז אם היה מודיעו היה נאמן מתוך שנאמן להפסיד תשלומי נזקו ואם ימנע ולא יודיע נענש ע"כ תיקנו שוגג פטור ואינו נאמן ע"כ אם לא יודיע אין בכך כלום ואם יודיעו ולא יאמין לו נמי אין בכך כלום ואולי יאמין לו וטוב לו:

לא שמי' היזק. בודאי אין שום סברא בעולם דמן התורה הפקר והיתר הוא להפסיד אלפים רבבות של חברו בהיזק שאינו ניכר חלילה וחלילה. אלא שאינו נזכר פרשת נזיקין דקרא לשלם ממיטב אלא הוא בכלל ב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין וקונסין לפי

המקום והזמן והאיש המזיק ולפי הניזק עד שתיקנו חכמים שיהי' ככל ניזקין שבתורה. אבל הדבר צל"ע מנ"ל מן התורה למעט היזק שאינו ניכר שלא יהיה בכלל מכה בהמה ישלמנו. והנה ר"פ הנחנקין הוה בעי למימר מכה בהמה בעי חבורה דכתיב נפש בהמה. משמע נפש שהדם יוצא. ופריך אלא מעתה הכחישה באבנים ה"נ דפטור פירוש והוא נגד הסברא אלא נפש אם אינו ענין לבהמה דאפי' הכחישה באבנים חייב מוקמינן למכה אביו ואמו ע"ש. והשתא ק"ו השתא התם כתיב מיעוטא בהדיא נפש חבורה דוקא והואיל והוא נגד הסברא למיפטר הכחישה באבנים מוקמי' קרא לאם אינו ענין מכ"ש היזק שאינו ניכר אם אין קרא בהדיא לפוטרו מהיכי תיתי לפוטרו בשהזיק חברו בידים. ועיין ב"ק פ"ד ע"ב לבן עזאי דאיכא מיעוטא לפטור הכהו בשפוד על הציפורן דהוה צער שאינו ניכר א"כ י"ל אדם באדם פטור באינו ניכר כ"ש אדם בבהמה ולרבי דהלכתא כוותי' צ"ל מדאיצטרך לחייב באדם ש"מ בבהמה פטור וצ"ע:

שלא יהא כל אחד הולך וכו'. עיין תוס' ובירושלמי מייתי מדן את הדין טימא וטיהר דהיזק שאינו ניכר חייב ומסיים ר' פלוני אמר והוא שיגע בידיו ונראה דס"ל לירושלמי בפשיטות דלחזקי' א"ש דחייב גם בשוגג דבדיין לא שייך כדי שיודיעו אבל אי פטור א"כ קשה דיין דשוגג הוא אמאי חייב והדר דחי לי' דהגיע בידיו ה"ל מזיד דמה לו לישא וליתן ביד וכמ"ש תוס' ועיין פני משה לא פי' כן:

הכהנים שפגלו. לקמן אי"ה במקומו יתבאר בעה"י באורך:

מתיב ר"א העושה מלאכה במי חטאת וכו'. כתב מהרש"א דלר' יוחנן לא תיקשי לחייב משום שלא יהא כל אחד הולך די"ל אפי' אי קנסא מקנסא יליף מ"מ יש שום סברא דלא שייך הכא שלא יהא כל א' הולך ע"ש. והנה סברא זו גילה הראב"ד פ"ז מחובל ומזיק דלא קנסו אלא המשחיתים המכוונים להזיק אבל זה שעשה מלאכה לטובתו ולהנאתו עשה לא קנסוהו. פירוש אעפ"י שמ"מ אסור לעשות היזק לחברו להנאתו ואי היה היזק ניכר חייב לשלם מ"מ באינו ניכר לא גזרו על זה אבל על חזקי' קשיא. ומה שטען ה"ה א"כ במטמא נמי אי עשה לצרכו ולשום הנאה יפטר ולא לשתמיט שום פוסק שיאמר כן לק"מ רוב מטמא הוא דרך השחתה וגזרו עליו רבנן לחייבו בתשלומין אפי' להנאתו. משא"כ במלאכה בפרת חטאת ומי חטאת א"א אלא להנאתו דבעי' עובד דומי' דעובד דניחא לי' ופשוט דאי לא צריך למלאכה רק ניחא לי' המלאכה להשחית חברו בעל הפרה והמים זה לא נקרא ניחא ואותה המלאכה אינה אוסרת נמצא א"א אלא בהנאתו ושפיר כתב הראב"ד. אמנם בירושלמי מייתי סיעתא לר' יוחנן מברייתא אשר ז"ל הנותן עול ע"ג פרתו של חברו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. ורמב"ם פ"א מפרה הל' ז'

פסק בנותן עול חמיר ולא בעי שום מלאכה ושום ניחא לי' אלא עול פוסל ודוקא בעושה מלאכה בלי עול באינן עובד דומיא דעובד ומשו"ה לא מצי למדחי בירושלמי שתיניק ותידוש דבנתינת עול לא בטיל מחשבה וניחא כלל. וש"ס דילן דלא מייתי תיובתא מהך ברייתא צ"ל דלא מיתני בי' ר"ח ור"א. ואפשר דבאמת חייב בדין אדם. ומ"מ הירושל' דמייתי מיני' סיעתא לר' יוחנן קשה לר"י מי ניחא נגזר משום שלא יהא כל א' הולך ולא שייך תי' של הראב"ד מפני שהוא להנאתו דהא עול אינו להנאתו ועכצ"ל להירושלמי דמייתי הך ברייתא סיעתא לר' יוחנן ס"ל קנסא מקנסא לא ילפינן. ואמנם לפ"ז נהי בש"ס דילן לא הקשה מעול דס"ל בעול אה"נ דחייב בדיני אדם א"כ תו ליתא לדברי הראב"ד דכתב להכי לא קשי' לר' יוחנן מפרה משום דלהנאתו עביד והסברנו דבמטמא ואינך כיון דאיכא דלהשחתה תו לא פלוג משא"כ בפרה דלעולם להנאתו וזה ליתא דהא בפרה איכא נמי עול דליכא הנאה רק השחתה וה"ל למיקנס בין בעול בין במלאכה משום שלא יהא כל אחד הולך אע"כ מזה הוכיח רמב"ם דגם בש"ס דילן לא הקשה לר' יוחנן משום די"ל קנסא מקנסא לא ילפינן. ולפ"ז למאי דקיי"ל מש"ס ס"פ כיסוי הדם דילפינן קנסא מקנסא היינו חוטף ברכת המזון מקדם חברו וכיסה וכמ"ש ש"ך סי' שפ"ו א"כ ממילא אתאינן גם לר' יוחנן לאוקימתא דהכניסה לרבקה שתינק ותידוש ומי חטאת שהסיח דעת. ובס' גי"ת הקשה כיון דעושה מלאכה בפרה ומי חטאת להנאתו קעביד כמ"ש ראב"ד א"כ לא מקשה מידי לחזקי' דלמא פטור כדי שיודיעו וליכא למימר לצעורי קמכוין אודועי' לא מודע לי'. הא הכא להנאתו מכוון ולא לצעורי. והנה בפני משה הקשה דלמא בשוגג מיירי דפטור גם לחזקי' והנה קושייתו אינה ראוי לו אי בשוגג אמאי חייב בדיני שמים אע"כ במזיד מ"מ תירוצו עולה יפה לקושי' גי"ת הנ"ל דלא נחשד ישראל שלא יודיעו ויכשלו רבים המטהרי באפר פרה ומי חטאת הללו ויכנסו למקדש ויעשו פסח ויאכלו קדשים ונכון הוא:

בדיני אדם נמי לחייב. הקשו תוס' אפי' צורם להטור משום גרמי אלא לרבותא דדיני שמי' נקיט לי' ושם בב"ק תי' תוס' אי ס"ד היזק שאינו ניכר שמי' היזק אין רבותא בין ניכר לאינו ניכר ולינקוט צורם ע"ש בתורת חיים נתקש' בתי' זה. אכתי מאי רבותא בצורם ולפע"ד לעולם איכא רבותא בהיכר טפי. אלא הכי קאמרי תוס' אי היזק שאינו ניכר לא שמי' א"כ רבותא כאן דחייב בדיני שמי' וא"כ אשמועי' אפי' בעושה מלאכה חייב בדיני שמי' מכ"ש בצורם. אבל אי ס"ד שמי' היזק א"כ עיקור פטורא דבידי אדם משום דהוה רק גרמי א"כ לנקוט צורם דפטור מכ"ש עושה מלאכה:

ע"מ שתיניק ותידוש. פי' נהי דחייב חזקי' אפילו אין ההיזק ניכר בדבר הנזוק מ"מ צריך שיהיה מעשה המזיק ניכר בשעושה ההיזק לאפוקי הכא שאין ניכר גם במזיק שהרי להניק הכניסה רק במחשבתו שתידוש ואין מחייבים על המחשבה חיוב בידי אדם. והא דלא אמרי' הכא כיון דתליא במחשבה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו עמ"ש רבינו שמשון פ"ז דכלאים משנה ד' ותוס' ב"מ ל' ע"א סוף ד"ה אף עובד ע"ש:

דף נג:

מתיב ר"פ גזל מטבע וכו'. הקשו תוס' דלמא שאני לן בין ממילא לבידי אדם בהכחשה דהדר' דממילא אומר הרי שלך לפניך ובידי אדם חייב. (היינו לשיטת ר"ח לעיל מ"ב ע"ב ד"ה ושור וכו' ע"ש). וכן הרקיבו מקצתן והנה תירץ תוס' אינו מובן ומדברי מהרי"ן לב ומהרמ"ל מדברי שניהם הבנתי כך. דהא דמחלקי' בין ממילא לבידים משום דליכא שינוי ולא קנאו גזלן בשינוי ע"כ אינו משלם כשעת הגזילה. משא"כ כחשה דלא הדר' ונרקבו כל הפירות הוה שינוי קנאו גזלן בשינוי זו וצריך לשלם מעות מעלי' והכא בתרומה ונטמאת דלא הדר' וגם הוה ההפסד בכלו כמו נרקבו כולן וה"ל להיות שינוי גמור רק משום שאינו ניכר ואי ס"ד שאינו ניכר כניכר דמי אם כן מה שנטמאו כלו ולא הדר' ה"ל שינוי גמור ואין לחלק בין בידים לממילא:

והנה בב"ק נ"ו ע"ב כ' תוס' בפשיטות דוקא גזלן דתלי' בשינוי ואי לא נשתנו לא מחייב באונסי' אפילו על ידי פשיעותו בא לו כי לא נמסר לידו לשמור רק בעי להשיב כעין שגזל אבל שומר חמיר אם ע"י פשיעתו נפסד אפי' אינו ניכר לא מצי למימר הרי שלך לפניך דעכ"פ פשע בשמירתו. והקשו על זה מב"ק צ"ח ע"ב דבעי למימר גזל חמץ ועבר עליו הפסח תלי' בפלוגתא דרבנן ור' יעקב ורבנן דס"ל החזירו משנגמר דינו אינו מוחזר לית להו בחמץ בפסח הרי שלך לפניך ולהתוס' הנ"ל קשה מאי מייתי מרבנן דמיירי בשומר השור למתני' דמיירי בגזלן. וכ"כ בשיטה מקובצת דב"ק צ"ח ע"ב דהרמ"ה מוכיח מהכא דאין לחלק בין שומר לגזלן. ויפה תי' בשעה"מ בהשמטת ספ"ז מחובל ומזיק. דלפי דהוה ס"ד דרבנן ס"ל אין אומרי' באיסור הנאה הרי שלך לפניך הוה ס"ד דהיינו טעמא משום דאי' הנאה הוה כהיזק ניכר וא"כ לפי אותה סברא ה"ל שינוי וקונה גם בגזלן כמ"ש תוס' בשמעתין. ולמסקנא דאיסור הנאה לא הוה כהיזק ניכר יפה כ' תוס' לחלק בין גזלן לשומר ועיין היטב ש"ך סי' שס"ג סק"ז ע"ש. והנה תוס' הקשו לפירש"י דוקא אתפסי' בידים ממ"נ אי אינו ניכר אפי' אתפסי' בידים נמי לפטור ובמ"ל פ"ג מגזילה הקשה הא עכ"פ משום שלא יהיה כל אחד הולך חייב ותי' שעה"מ הכא מצוה דאתפסי'

לב"ד משום ובערת הרע לא שייך כל א' הולך ואם כן יפה הקשו תוס' לפירש"י ומשו"ה כ' תוס' אפילו לא אתפסי' נמי דנתעצל במה שלא החזירו לבעלים. והקשו מ"ל הנ"ל א"כ בחמץ נמי ה"ל להחזיר לבעלים קודם זמן איסורו שיאכלו אותו. ולק"מ כי תוס' לטעמי' דב"ק נ"ו ע"ב הנ"ל דיש חילוק בין שומר לגזלן ומתני' בגזלן אומר בחמץ הרי שלך לפניך וה"ה בשור כי האי גוני. ושומר בשור ה"ל להחזירו לבעליו כיון שהוא שומר חייב בפשיעה ה"ה בחמץ אי עבר עליו ולא מכרו לגוי בזמנו לא מצי למימר הרי שלך לפניך ודלא כמג"א סימן תמ"ג ססק"ה ע"ש:

תיובתא. ובירושלמי משני לחלק בין מזיק בידים לגזלן וכקו' תוס'. ונ"ל ירושלמי לטעמי' דאינו מחלק בין נרקבו כל הפירות או מקצתן אלא בין כנימה שבחוץ שהיזק ניכר לעין ובין תולע בפנים אעפ"י ששינוי יותר תולע בגוף הפרי בפנים מכנימה שע"ג הפירות מבחוץ אלמא לאו בשינוי תלי' וכתי' תוס' א"כ שפיר יש לחלק בין ידים לממילא:

לימא כתנאי וכו'. שמעתי מקשים ומטו בה משמי' דהגאון בעל בגדי כהונה זצ"ל. דבב"ק ע"א ע"ב מוקי לדר"מ כר' יעקב דאמר אם החזירו שומר מוחזר דא"ל הרי שלך לפניך וא"כ איך אפשר לומר דס"ל לר"מ היזק שאינו ניכר שמי' היזק דהני משום כן אסיק לחזקי' בתיובתא משום דאי היזק שאינו ניכר שמי' היזק אין לומר הרי שלך לפניך אפי' בגזלן מכ"ש בשומר ור"מ ס"ל כר' יעקב אפי' בשומר אומרי' הרי שלך לפניך א"כ איך ס"ד דס"ל היזק שאינו ניכר שמי' היזק. והנה הק' עצומה מאוד לפע"ד אלא דיש לדחות דאה"נ הומ"ל ולטעמיך ודבמסקנא הא גם ר"מ ס"ל לא שמי' היזק ולק"מ. ומ"מ נחזי אנן בהא דב"ק ע"א ע"ב הנ"ל יש לעיין קצת הא קיי"ל ס"פ החובל בשור העומד להריגה ובא א' והורגו צריך לשלם לבעלים עשרה זהובים דמצוה של הבעלים היא. ובמג"א סי' תרמ"ט סק"כ כ' ערלה מקרי לכם נ"ל מהאי טעמא דמצותה בשריפה ואם בא אחר ושרפה צריך לשלם לבעלים משו"ה הוה לכם. (ולא דמי לחמץ דאיכא בל יראה וכל רגע אסור להשהותו) וא"כ לפ"ז בשור העומד להריגה שוה לבעלים עשרה זהובים וכשם שאם בא אחר והורגו חייב לשלם עשרה זהו'. ה"נ אם גנבו מבית בעלים חייב לשלם כפל עשרים זהו' וכשטובחו ישלם דו"ה ואפי' נימא דהוה רק כמו גרמי מ"מ הא ר"מ מחייב דיני דגרמי וא"כ מאי דוחקי' לאוקמי' שגנבו מבית שומר וכר' יעקב נימא שגנבו מבית בעליו וכנ"ל וככולי עלמא. שוב ראיתי בשיטה מקובצת בשם רשב"א בב"ק שהקשה מאי צריך לאוקמי כר"ש משום דבר הגורם לממון כממון דמי תיפוק לי' ר"מ מחייב דיני דגרמי ותי' אפשר מש"ה לא מחייב דו"ה פי' אי לאו דכממון ממש דמי משום גרמי שאין הפסד בשור עצמו רק שגורם לו ממקום אחר ע"י זה לא ישלם אלא קרן לא דו"ה ע"ש

וממילא מיושב נמי קושי' הנ"ל דאהפסד מצוה שגורם לו טביחתו של זה לא ישלם דו"ה וא"ש. ומ"מ י"ל דלא הומ"ל ולטעמיך דאי הי' הכרח דר"מ ס"ל היזק שאינו ניכר שמי' היזק הוה מוקמי' בגנבו מבית בעלים ומשום הפסד שכר מצוה וכנ"ל:

שוב ראיתי כי י"ל קושי' זו דכשם שכ' תוס' ב"ק נ"ו ע"ב ד"ה פשיטא וכו' דחמיר שומר מגזלן משום דלא מהני לי' שינוי לקנות הכא נמי קיל שומר היכי דלא חייב על פשיעה כגון הכא דלא נימא שפשע במה שלא שמרו ונפל ליד ב"ד דהרי מצוה לדונו. בזה קיל שומר מגזלן ואע"ג דגזלן לא מצי למימר הרי שלך לפניך אי שמי' היזק ומכ"ש שומר מ"מ שומר דר' יעקב ורבנן דלא פשע בשמירתו פטור אפי' אי שמי' היזק. מיהו לרמ"ה דאין חילוק בין שומר לגזלן צ"ל כנ"ל:

מאי לאו בהא קמיפלגי מ"ס היזק שאינו ניכר שמי' היזק ומחייב אפי' בשוגג היכי דלא שייך כדי שיודיעו כגון שהבעלים עצמם שם אע"ג דנ"ל לדינא אפי' בכהאי גוני פטור שוגג אפי' לחזקי' דלא פלוג ופטרו שוגג לגמרי מ"מ בהס"ד הוה ס"ל כנ"ל. ולפ"ז הומ"ל דכ"ע שמי' היזק ופליגי אי המזיק בפני הבעלים חייב בשוגג הכי ס"ל לר"מ ור' יהודה ס"ל לגמרי פטרו השוגג אפי' בפני הבעלים אלא דא"כ מתני' דהגוזל גזל מטבע ונפסל אמאן תרמי' אע"כ עכ"פ פליגי ואתי' מתני' כר' יהודה. וחזקי' יאמר אנא דאמרי כר"מ והיכי דהיזק בפני הבעלים חייב בשוגג והיכי דליכא בעלים באותו מעמד פטרוהו כדי שיודיעוהו. ומסיק דלא אלא כ"ע לא שמי' היזק ובקנסו שוגג אטו מזיד פליגי:

בקנסו שוגג אטו מזיד פליגי. כתב פרי תואר סי' צ"ט דלכ"ע איכא קנס שוגג אטו מזיד אלא למר בדאורייתא ולמר בדרבנן ולכאורה ב' ענינים הם לרבי יהודה קנסא הוא משום חומר מעשה רע שעשה המזיד לבשל בשבת גמרו ואוסר גם מי שיארע כן בשגגה ולא משום גזירה שוגג אטו מזיד ומשו"ה בדרבנן דליכא כל כך לא קנסו. ור"מ ס"ל משום גזירה הוא אי נקיל בשוגג וסוף יהיה מקילים גם במזיד וזה שייך בדרבנן אבל בדאורייתא דחמיר לא יבואו להקל בדאורייתא. ולפ"ז הי' לנו למיפסק הלכה כר"מ בגזירותיו ולא בקנסותיו אלא כר' יהודה והיה לנו למקנס כל שוגג אטו מזיד בין בדאורייתא בין בדרבנן:

דר"מ אדר"מ לא קשי' כי קניס בדרבנן מטמא ומדמע דרבנן הוא. פירש"י דכיון דלא שמי' היזק אין כאן איסורא דאורייתא. צע"ג להבין כפשוטו שמן התורה מותר להזיק לחברו היזק שאינו ניכר. אלא כוונתו דלר"מ גזרי' שוגג אטו שלסוף יקילו גם במזיד וה"נ אם יקילו ולא יענשו את השוגג לסוף יבואו להקל שלא לענוש גם את המזיד ויעברו על מצוה דרבנן לענוש את המזיד שלא יהא כל אחד הולך וכו' אבל איסור דאורייתא לא

יעברו אם לא יענשו דמן התורה אין לב"ד לענוש המזיק היזק שאינו ניכר. מיהו מאי דפריך ממנסך לא א"ש כולי האי:

דר"י אדר"י לא קשי'. עיין תוס' יבמות ל"ו ע"ב ד"ה חיזוק וכו' ע"ש היטב וצריך לומר הכא מטמא ומדמע לא שכיח כלל משחיתים שישחיתו את ממון חבירו ומש"ה לא עשו חיזוק בדרבנן. ומבשל בשבת דעביד להנאתו שכיח טפי:

משום חומרא דע"ז מיבדל בדילי מיני' וצ"ל שבת לא בדילא מיני' וצ"ע בפסחים י"א ע"א דמשני לר' יהודה משום חומרא דשבת מיבדל בדיל מיני' ע"ש. וצ"ל התם דלאו בעוברי עבירה עסקינן א"כ משום חומרא דשבת מיבדל בדיל ולא יבוא להסתפק מהשמן אבל הכא בעוברי עבירה דמבשל בשבת עסקי' לא מהני בדילי דשבת כ"א חומר דע"ז כצ"ל:

ורמי דר"מ אדר"מ אדאורייתא וכו'. כ' רש"י ה"ה ר"י אדר"י וראשונים כתבו אדר"י ידע דחמירא להו שביעי'. וקשה ג"כ מ"ט לא קשי' לי' בל"ז מתני' גופי' מ"ש נטיעה דשבת מדשביעי' עכנ"ל דשפיר ידע לחלק דמונין לשביעית ולא לשבת וא"כ לבסוף יהי' ניכר שנטע בשביעית משא"כ נטיעת שבת שפיר אינו ניכר ולא הוה ידע סברא זימנין דמיקרי יום שלשים בשבת. והוה א"ש מתני' גופי' מיני' ובי' וגם דר"י אדר"י לא קשיא דהוה מסיק אדעתא דחמירא להו שביעית אך השתא דלר"מ המבשל בשבת יאכל ביומו אע"פ שניכר שנתבשל היום מ"מ לא קניס א"כ מ"ט קניס בשביעית הואיל וניכר הא גם מבשל בשבת ניכר וכדמשני לי' נחשדו על השביעית נמצא שביעית קיל להו א"כ קשה אדר' יהודה הוצרך לחדש באתרי' דר' יהודה הא דחמיר להו שביעית:

דף נד.

תבוא עליו ברכה. רש"י ותוס' נדחקו דהא עכ"פ החולין נעשים תרומה טמאה. ותוס' יבמות צ' מייתי בשם ריב"ן דמפרש דאכל התרומה במזיד ונמצא אין התשלומין נעשה תרומה טמאה ופריך שפיר אלא שהתוס' הקשו א"כ לבתר דחסורי מיחסרא למה במזיד אין תשלומיו תשלומין ולרבנן צריך לשלם חולין טהורים הרי כיון שאכל תרומה במזיד משלם לפי דמים ואפי' סובין. ולפע"ד ריב"ן לא אמרו אלא בהס"ד דאכל תרומה טמאה החמירו לשלם חולין טהורים ואמאי. הרי קמן דלמסקנא ישלם כל דהו מאי דבעי וא"כ בהס"ד די שהחמירו שישלם חולין טהורים ומ"ט יקנס עוד שאם עבר ושילם טמאים תשלומיו תשלומין ועוד יחזור וישלם חולין טהורים אמאי. וע"כ דחקי' דמיירי שאכל תרומה במזיד ואם כן שפיר אמר אבל בתר דאתאינן חסורי מיחסרא אכל תרומה טמאה

משלם כל דהו ואין לו שום קנס אז מיירי בתרומה בשוגג ומשלם לפי מדה ושפיר אם אכל תרומה טהורה ושילם טמאה והזיד בתשלומין אין תשלומיו תשלומין:
ואמר ר' אחא בריה דרב איקא וכו'. כתבו תוס' דמשום קושי' ש"ס ביבמות שם דהוה לעקור על דברי תורה וכתבו שם תוס' דאין לומר שהפקירו ב"ד הני תשלומין דמאי חטא הכהן להפקיר תשלומין שהם שלו. ומשום הכי מסיק בקנסו שוגג וכו' ולא קשה אכתי הני תשלומי חולין טהורים יתרים שקנסו אם יקדש בהם אשה איך תהיה מקודשת ז"א דהפקירו ממונו של זה שעבר על דברי חכמים ושילם חולין טמאים וק"ל:
בקנסו שוגג אטו מזיד איכא ביניהו. הקשה פר"ח סי' צ"ט אהרמב"ם דפסק כר' יהודה בכולי' שמעתין ומ"ט פסק הכא כהני רבנן דקנסו שוגג אטו מזיד בדרבנן וכן הקשה בספרו מים חיים ותי' כיון שאכל תרומה דאורייתא קנסי' לי' דבדאורייתא קנסי' שוגג אטו מזיד ותמה עליו פרי תואר א"כ מאי פריך בשמעתין אדר"מ הא ר"מ לא קניס בדאורייתא אע"כ עבירה דרבנן חשבי' לי'. ולפע"ד לק"מ דודאי איכא כאן איסור דאורייתא שאכל זר תרומה וראוי' למיקנסי' לר' יהודה אך מ"מ לר"מ נמי קשי' דהא ס"ל דרבנן בעי חיזוק הא עכ"פ עבר אדרבנן ושילם חולין טמאים במקום טהורים ואיכא למיגזר שגם במזיד יעשה כן וה"ל לר"מ למיקנסי' ומשני גברא לשלומי מכוון וכו'. וזהו לר"מ דהקנס הוא על ששילם טמאים במקום טהורים. אבל לרבנן הקנס הוא על האכילה א"כ לא שייך גברא לשלומי מכוון ע"כ קנסי' ליה. אלא לכאורה יש קצת לפקפק כיון שבאוכל תרומה במזיד לא שייך כל זה אלא באוכל בשוגג שאז משלם לפי המדה וא"כ לא שייך למקנסי' על האכילה. בשלמא אי הוה שייך דין זה גם באוכל תרומה במזיד שוב קנסו שוגג אטו מזיד בדאורייתא אבל דין זה לא שייך במזיד כלל א"כ מ"ט למקנסי' על שאכל בשוגג. לזה י"ל דשפיר מיירי נמי במזיד שהזיד בלאו ושגג במיתה וחומש עיין שבת ס"ט ע"ב וכן פסק הרמב"ם נמצא שייך למיקנסי' לאוכל במזיד בלאו ושוב קנסי' שוגג גמור אטו מזיד:
ת"ש דם שנטמא וזרקו וכו'. רש"י לא ניחא לי' דמקשה מסתם מתני' פסחים פ' ע"ב משום די"ל טומאת בשר קודש לא שכיח כלל דמזהר זהירים בי' באיסור דאורייתא החמור כל כך ובמידי דלא שכיח לא גזרו למיקנס שוגג אטו מזיד אפי' בזריקה דרבנן. אבל ברייתא בדם איירי שאין לו טומאה כלל מן התורה ורק מדרבנן בעלמא עיין פסחים ט"ז ע"ב א"כ הזריקה הוה תרי דרבנן וה"ל לר"מ לעשות חיזוק למקנס שוגג אטו מזיד כנלע"ד:

והנה לתוס' צ"ל לרבי שילא לק"מ למקנס טומאה שוגג אטו מזיד י"ל ברייתא ר' יהודה וטומאת דם דרבנן לא קנסו שוגג אטו מזיד אך לרבינא קשה מסתם מתני' דפסחים הנ"ל ועל זה משני שפיר גברא לכפורי מכוון וכו':

דף נד:

נפלו ונתפצעו. כ' תוס' בירושלמי רבי מתיר אפי' במזיד דקנסו בידו יש לפרש דטעם אין מבטלין א"כ כל א' יעשה כן ויבטל איסורו כמ"ש תוס' פסחים ל' ע"א ד"ה להשהינהו וכו' ע"ש והכא ליכא למגזר שבמזיד ישליך אגוז פרך ערלה בתוך מאתים לבטל דאם כן יצטרך לפצוע כולם ורב הפסדו. ור"מ ס"ל אה"נ ליכא למגזר שיבטל לכתחלה אבל אחר שכבר נתערב לו אגוז במאתים יש לגזור שיפצע לכתחלה. מיהו במשנה שלפנינו גם ר' יהודה גזר כן ואפילו שוגג אטו מזיד:

דאתי לאיערומי. לכאורה קשה א"כ בכל איסור דרבנן לגזור שוגג אטו מזיד אלא צ"ל ע"י מעשיו ניכר מחשבתו אם במזיד אם בשוגג אבל הכא יבטל במזיד ורצון ויערים לומר לא לבטל נתכוונתי אלא לצורך דבר אחר כדאי' בירושלמי מי שנדמע לו תרומה בפחות ממאה חולין ואם טוחנן יתרבה החולין יכול לטוחנן כי אינו טוחן לבטל כ"א לאכול שהרי סופו של כהן לטחון לאכול וכן בש"ע יו"ד בדבר שיש בו רגלי דבורי' וא"כ הכא אתי לאיערומי לומר לא נתכוונתי לבטל וכן מדוקדק בלשון רש"י ולזה נתכוון מהר"ם שי"ף ע"ש. וצריך לבאר אם נאסר גם בשוגג כל שנתכוון לבטל ושוב מאמינים לו כשאומר שאינו מתכוון לבטל דבדרבנן לא חיישי' כולי האי אבל אי יהיה בשוגג מותר אפי' נתכוון לבטל יבינו ההדיוטים שהדבר בעצמו מותר רק כשיזיד אוסרים מחמת קנס אז יערים וק"ל:

והנה בזבחים ע"ד ע"א ד"ה ונפלה וכו' ס"ל להתוס' מדלא אמר רב והפיל אחד מהם לים ש"מ דוקא נפלה אבל הפיל אפי' בשוגג גזרי' אטו מזיד וכר"מ ור"י דלא כר"י ור"ש וכן פסק טור יו"ד סי' ק"י אך בסי' צ"ט השיג על הסמ"ג וכ' הרי קי"ל בשוגג יעלה ובמזיד לא יעלה והקשה ב"י ועי' ט"ז סק"ח ופר"ח ופלתי שם. ונראה מדברי האחרונים כמ"ש האו"ה דסמ"ג וטור מיירי בשהוסיף מים קודם שנודע התערובות ע"ש ודוחק בעיני שיאסור הסמ"ג בזה. אבל לפע"ד מיירי אחר שנודע התערובות מוסיף מים לא כדי לבטל אלא שלא יקדיח תבשילו וכדומה וס"ל לסמ"ג אפ"ה אסור דחיישי' להערמה והטור ס"ל מותר בכי האי גוני. ולעולם בכל דוכתי קי"ל ריבה בשוגג אסור כמוכח בנפל א' מהם לים. מיהו מלשון ב"י משמע דהעיקור בשוגג יעלה ונפל א' מהם לים שאני

אלא שלא ידע הסברא מ"ט להחמיר התם טפי. ועי' טה"ק זבחים ע"ד ע"א הנ"ל ונ"ל סברא להחמיר בהפיל א' מהם לים טפי משום דבפירש העיקור אצלינו איסורא ברובא אשתייר וכל דפריש מרובא פריש והוא הנפרש הוא ההיתר אלא דכיון דפירש לפנינו אסור גזירה שמא יקח מן הקבוע וא"כ כשנפל לים גופא קולא גדולה הוא לומר איסורא נפל ולא פירש מרובא ועמ"ש ש"ך סי' צ"ט סקמ"ב בזה ודי לן בקולא זו כשפירש ממילא ונפל לים אבל אם ע"י הגרמתו אפילו לא נטלו בידו ממש רק בהגרמתו הפילו לים הוא קולא גדולה לומר איסורא נפל כשפירש מרובא ע"כ יש לגזור טפי אפי' בשוגג דחיישי' שיהי' הענין קל בעיניו ויעשה כן גם במזיד אבל בשארי ענייני בטול י"ל בשוגג יעלה כר"ש ור"י:

חזקה אין אדם אוסר כרמו בנטיעה א'. אינו מובן לי הא גזרינן שיעשה כן במזיד ויטע נטיעה ילדה בתוך הזקנים בלי סימן ואח"כ ילקטם לכתחלה ע"י ביטול ואיך אוסר כרמו הרי מרויח להתיר לו פירות ערלה. ודוחק לומר שיחוש שמא לא ירבו פירות של היתר מאתים בשל איסור זהו דוחק כי אם יש לו פרדס גדול מכמה מאות אילנות ומוסיף בכל שנה ושנה נטיעות חדשות ויודע בודאי שההיתר רב יותר ממאתים כאשר הוא באמת מעשים בכל יום ולפנינו היה מעשה כזה וא"כ איך יוצדק לומר אין אדם אוסר כרמו בנטיעה א'. והר"ש פ"ק דערלה מייתי בשם ירושלמי טעם אחר להתיר דאדם עשוי להיות מדל בגפנים ופי' המפרש והרואה יתלה שאין דעתו לבטל אלא להיות מדל ותמיה נשגבה וכי משום מראית העין אוסרים שיתלה הרואה בהנ"ל הלא הוא מבטל איסור לכתחלה. ותו צע"ג הלא במחובר אין ביטול אלא בפירות שנתלשו ונתערבו. והמדל היינו שעוקר נטיעות הרצופים ומזיקים זא"ז עוקר ביניהם היתירים והוא טרם הוצאת פירות ועיין פי' המדל בפירש"י מס' מ"ק ד' ריש ע"א ד"ה שלופי וכו' ע"ש וצ"ע בכל זה:

והנה בירושלמי לעיל מיני' קאמר ברמוני בדן וודאן שנתערבו אסור להוסיף עליהן אבל ספיקן מותר ושוב שקיל וטרי אי גם בקרקע היינו בנטיעה שנתערבה אומרי' לחלק בין ספיקן לוודאן ע"כ י"ל דתלמודא ודירושלמ' אהדדי איתמר. דודאי אסור ללקט לכתחלה. אא"כ אירע שהי' מדיל ותלש הנטיעות הרצופות. נמצא אחר שתלש מהם שוב לא נודע לו אם אותן של איסור תלש או של היתר ונעשה ספק ואח"כ מותר ללקוט לכתחילה ולבטל במאתים וקאמר בירושלמי הטעם דמותר לעשות ספק בידים משום דאינו עושה כדי לבטל ולעשות ספק אלא שכן דרך להיות מדיל בגפנים ואינו עושה כדי לעשותו ספק וממילא ה"ל ספק ומותר שוב ללקוט לכתחלה. וקאמר ש"ס דילן מ"ט מותר ללקוט לכתחלה משום דלא התרת לו אלא א"כ הי' צריך להיות מדל שהיו הנטיעות רצופים

ביותר ואם לא יצטרך להיות מדל הרי נאסר כרמו ואין אדם אוסר כרמו בשביל נטיעה א' פי' בשביל א' ממאתים:

הכהנים שפגלו. בב"ק ה' ע"א פירש"י חטאת לשם שלמים והיינו פגול ממש כפשוטו לאכול הנאכל ליום ולילה שוחטו או זורק לאכול לשני ימים ולילה אחת. וכן פירש"י אמשנתינו לעיל י"ג ע"א ששחטום חוץ לזמנם והיינו כנ"ל והוא סתם פגול בכל מקום. אלא שפי' עוד בד"ה חייבין ואי נמי נדבה היא קשה בעיניו וכו' ע"ש משמע דמיירי בשלמים לשם חטאת לא בא בנדבה. וע"כ שלמים היה ושחטו לשם חטאת והקרבן כשר ונאכל אלא שלא עלה לבעלים לשם חובה. והנה שלהי פסחים אמרינן שגזרו טומאה על פגול משום חשד כהונה פירש"י שהכהנים נחשדים לשחוט שלמים לשם חטאת להנאת עצמן שיהיה כל הבשר שלהם ע"ש. ולפ"ז י"ל בשלמא לחזקי' דס"ל היזק שאינו ניכר מדינא שמי' היזק וכן התם בב"ק קאי אברייתא דר' חייא דחשיב אבות נזיקין ומשמע דס"ל כחזקי' ברי' ע"ש בתוס' א"כ ניחא לי' לפרש פגול כפשוטו חיץ לזמנו חטאת לשם שלמים חוץ לזמנו. אבל למאי דקיי"ל לא שמי' היזק רק מדרבנן שלא יהא כל אחד הולך ומפגל ומה לו לכהן לפגל אם לא שלמים לשם חטאת שיהי' הבשר כלו שלו דאהא נחשדו אלא צריך להתיישב קצת לדעת הראב"ד פ"ז מחובל ומזיק גבי עושה מלאכה בפרת חטאת דלא תיקנו אלא מפני המשחיתים אבל כל שעושה להנאת עצמו לא תיקנו עיין מ"ש לעיל שם ויש לחלק. אך הרשב"ם שם שלהי פסחים פליג וס"ל חשדי כהונה שנחשדים לצעורי לבעלים ולשחוט חטאת לשם שלמים שיהיה הקרבן פסול ופגול לגמרי ולדעתו צ"ל דבשוחט שלמים לשם חטאת אעפ"י שנחשדו להנאת עצמן מ"מ לא גזרו טומאה לפסול קדשים כשרים שהרי הקרבן כשר אלא שלא עלה לבעלים לשם חובה אלא לא גזרו אלא על המתכוון לצעורי ושוחט חטאת לשם שלמים שפסול בלא"ה וגזרו עליו טומאה והכהנים נזהרין בטומאה ביותר דפרצה טהרה בישראל כ"כ תוס' בטעם זה פסחים פ"ה ע"א ע"ש. והנה גם לפ"ז י"ל דמיירי הכא בשלמים נדבה לשם חטאת. דאלו חטאת לשם שלמים ליכא למיחש שלא יהא כל אחד הולך שהרי כבר נגדרה פרצה זו ע"י שגזרו טומאה משום חשדי כהונה אך בשלמים לשם חטאת לא רצו לגזור טומאה אקדשים כשרים החמירו לשלם שלא יהא כל אחד הולך:

מזידין חייבין. ובברייתא תני עלה שוגגין פטורין ובמנחות מ"ט ע"א לא מיתוקם אלא באומר מותר דבשוגג שסבור שלו הוא כמו שוגגין דמטמא ומדמע לא שייך בכהנים דשלוחי נינהו. ושוגג שטעה וסבור שלמים הוא ה"ל עקירה בטעות ע"כ לא מיתוקם שוגג אלא באומר מותר וממילא מזידין שידע שאסור וכן דקדק רש"י לעיל נ"ג ע"א ד"ה מזידין

שידעו שפסולין בכך עכ"ל ונ"ל משו"ה לא תני שוגג פטור בהדי' במתני' משום דלא דמי לדעיל. ובריטב"א הקשה מ"ש מטבח אומן שקלקל בשחיטה בשהי' ודרוסה שאינו ניכר ומ"מ חייב דה"ל ניזק ניכר השחיטה שלפנינו וה"נ נימא הכי ותי' הכא השחיטה עצמה כשרה ומחשבתו גרמה לפסול. שוב הקשה א"כ אפי' היזק שאינו ניכר לא הוה כיון דע"י מחשבתו באה כדלעיל נ"ג ע"ב שתינוק ותידוש. ותי' הכא עכ"פ איכא מחשבה עם צירוף מעשה השחיטה. פי' ולעיל הוה המעשה ההכנסה לרבקה ע"מ שתיניק ולא שתידוש אלא מחשבתו היה שתידוש. ונ"ל משו"ה לא דמי הך כהנים שפגלו למתני' דלעיל ומשו"ה חלקו לתרי בבי:

אמר אביי כל שבידו נאמן. לפי הנראה מפשטות הסוגי' אביי מחמיר ואינו מאמין לע"א טפי מרבא ואמנם בקדושין באשתך זינתה מחמיר רבא טפי מאביי. וי"ל היינו הך אביי ס"ל ע"א אינו נאמן בלי מגו והא דמהימן בשותק משום דחשבי' שתיקה כהודאה ממש א"כ אפי' באשתך זנתה נמי דהודאת בע"ד כמאה עדים כמ"ש שם תוס'. אך רבא ס"ל ע"א מהימן מדינא ושתיקה לא כהודאה אלא כרגלים לדבר בעלמא ומהימן מטעם ע"א וא"כ בדבר שבערוה לא מהימן אפי' בשתיקת הבע"ד. ודעת הכ"מ בכוונת הרמב"ם דלא פליגי אביי ורבא דרבא קאי אפי' היכי דבידו ואית לי' מגו מ"מ אי אשכחי' ולא א"ל בפעם א' תו לא מהימן. ודעת הר"ן כר"ת שבתוס' אלא שכתב דהתם בקידושין דבשותק מהימן אפי' שותק מחמת שאינו יודע כל שלא אמר בפיו איננו יודע נאמן העד מגזירת הכתוב ע"ש פרק האומר ומפני שלפ"ז הוקשה לו בשמעתין ס"ת ביד מי וכו' עכ"פ היה צריך להודיע להלוקח שהסופר אומר כך אולי לא יאמר הלוקח בפי' איני מאמינך שאע"פ שא"א לו לידע מ"מ נפסל ס"ת ומ"ט לא שאל ר' אמי את הלוקח ע"כ הוכרח הר"ן לומר בשמעתין דפועל שאני הואיל שחזקתו אינו מקלקל ומשו"ה אינו נאמן שקלקל ולא כתב לשמן. ואמנם קשה כיון דע"כ הוצרך לומר פועל מיגרע גרע לאיזה ענין הוצרך לומר דברייתא דטהרות שעשיתי עמך נטמאו מיירי באומר איני יודע תיפוק לי' דפועל הוא. ועיין מהר"ם טוקטי"ן בגליון הרי"ף שלשונו מגומגם אולי כיון להנ"ל. ונ"ל ע"כ לא אמרינן פועל מגרע גרע אלא דאם אמר שהוא קלקל פעולתו בידים כלבלר שכתב שלא לשמה או גוילין שלא לשמה זהו נגד החזקה אבל אומר נטמאו והוא פשע בשמירה וכן כהן שמסרו הבעלים זבח לידו והוא מסרו לאחיו הכהנים זה ישחוט וזה יזרוק ונתפגלו על ידם ופשע השומר בשמירתו שלא מסרו ליד כהנים נאמנים זה איננו נגד החזקה כי פשיעה בשמירה שכיחא דמשו"ה רמי רחמנא שבועה שלא פשע והיא עיקר השבועה ומגלגלין אגב שאינו ברשותו שלא שלח בה יד כמ"ש טור בהל' ש"ש א"כ איננו נגד

חזקה ע"כ הוצרך לאוקמא באיני יודע. כנ"ל ליישב הר"ן ומ"מ הראב"ד ס"ל אפי' שומר כי האי מיגרע גרע מע"א דעלמא ועיין בפוסקים בזה:

דחזינין לי' בפשפש. פירש"י צריכין נמי לול אחורי כפרת ונ"ל מרא דברייתא הוא ר' יוסי ס"ל פרוכת א' היה ופרופה. עיין מתני' דיומא נ"א ע"ב ומתני' נ"ב ע"ב א"כ לר' יוסי סגי בפשפש לראות גם בק"ק דרך פריפת הפרוכת. ורש"י פי' להלכתא דשתי פרוכת היו ולא היה פריפתן מכוונת זה נגד זה נמצא לא היה יכול להסתכל דרך פשפוש אל ק"ק ע"כ הוצרך לפרש דעביד לול. ועוד נ"ל דלמסקנא היכי דאיהו פסיד מהימן מתוך שנאמן להפסיד עצמו נאמן להפסיד לאחרים תו לא מוכח מידי מכה"ג ביה"כ חדא דאם ישקר ויביא קרבנות אחרים יחלל יוה"כ ועוד כיון דאין מפגלין בחצי מתיר וכיון דע"כ צריכין למצוא פגול בעבודת יוה"כ וא"כ יפגל בגמר זריקת הדם על מזבח הזהב דאל"ה ה"ל חצי מתיר ואז כבר נתערב דם פר עם דם השעיר דאפי' למ"ד אין מערבין לקרנות מ"מ על גגו של מזבח מערבין לכ"ע נמצא בפגולו מפסיד גם פרו ומתוך שנאמן להפסיד לעצמו נאמן גם להפסיד אחרים ולא מוכח כלל מכה"ג ביוה"כ. אלא מ"מ מוכח מכה"ג בפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים דהתם ליכא חלול יו"ט וגם אין כאן תערובות פרו של עצמו. והש"ס דקאמר כה"ג ביוה"כ משום דשכיחא וקבוע בכל שנה משא"כ פרים ושעירים הנשרפים אבל מ"מ למסקנא דקיי"ל מתוך שנאמן להפסיד לעצמו נאמן להפסיד לאחרים תו לא מוכח מיוה"כ אלא מפרים ושעירים הנשרפים ושם לא היה עבודה לפני ולפנים בין הבדים רק על הפרוכת ולא צריך לול וסגי בפשפש:

שכר דס"ת כולי' מי הפסיד. כתב מהרש"ל דהוה ס"ל שראוי ללמוד לתינוקות. וא"ל שאינו שוה כלום שצריך גניזה ורשב"א כתב דהוה ס"ל דסגי' בהעברת קולמוס א"ל דפסול. נ"ל דתרווייהו צריכי אהדדי דודאי ידע ס"ת שפסול בעצמותו כגון גוילין שלא לשמה או אזכרות שלא לשמן צריך גניזה דוקא יהי' מאיזה טעם מ"מ כך הדין יגנז. אך ר' ירמי' הוה ס"ל אפשר להעביר קולמוס ושוב איננו פסול אלא משום דמוחזי כמנומר וזה אינו פסול אלא דלא הוה זה אלי ואנוהו וה"א היינו לקרות בציבור אבל לתינוקות מותר וא"ל ר' אבוהו דליתא גם זה צריך גניזה. מיהו במרדכי משמע אה"נ הי' כשר ללמוד מתוכו ולא הצריכו לשלם אלא מה דביני ביני דיותר ביוקר ס"ת שראוי לקרות בציבור מזה שאינו ראוי אלא ללמוד ע"ש:

דמחזי כמנומר. במנחות כ"ט סוף ע"ב אמרינן נמי מיחזי כמנומר ושם דף א' שלימה מציל על כולן והכא לא אמרינן הכי דף א' בלא שם כגון תוכחה שבחוקותי היה להציל על כולן די"ל דהכא יכול לעשות שלא יהיה מנומר כגון שיעביר הקולמוס על הס"ת כולו

ויהי' הכל שוה ומ"מ הסופר מפסיד כל שכרו שהרי צריך לחזור ולכתוב כל הספר כלו. ולמדן אחד אמר התם במנחות חסו חז"ל שלא יבואו שמות הקדושים לגניזה ע"כ הקילו אבל הכא שהשמות לא נתקדשו לא הקילו. וגם זה א"ש. ומלשון רמב"ם משמע דהתם במנחות דבעי' רובא דספרי לא רוב אותיות אלא רוב הדפין בכשרות והכא רוב הדפין בפסול ומשו"ה לא מהני דף א' להציל:

מה שחנני השי"ת בסוגיא דכהנים שפגלו:

הכהנים שפגלו במקדש. יל"ד הכהנים לשון רבים ועוד מ"ש כהנים אפי' ישראל שפיגל בשחיטה נמי ועוד מ"ט נקיט במקדש פשיטא ואלא היכן יפגל ובריש ב"ק תני סתם המפגל. ונ"ל זה קצת סיוע לגירסא דמייתי רש"י ותוס' לעיל נ"ג ע"א דגרסי' במתני' שוגגי' פטורין. ובש"ס נדרים ל"ו ע"א משמע הא דבשוגג פיגולן פיגול אע"ג דשינה בשליחות היינו משום דכהני שלוחא דרחמנא נינהו ע"ש ובפי' הר"ן אע"ג דש"ס דחי לי' התם. דחי' בעלמא הוא אבל למסקנא קיי"ל שלוחא דרחמנא נינהו ונימא דוקא כהנים שפגלו בעבודתם שהם באותן עבודות שלוחא דרחמנא אבל שחיטה שבזר כשרה שלוחא דידן וכן דוקא במקדש אבל בבמה אפי' בזריקה והקטרה הרי קיי"ל אין כיהון בבמה א"כ שלוחא דידן נינהו ואין פיגולן בשוגג פיגול כלל ולא שייך למיתני שוגגי' פטורי' הא אין כאן פגול כלל. ונהי שאין דקדוק זה הכרח כל כך דהרי הש"ס התם בנדרים לא פשיט מהא. מ"מ למסקנא דקיי"ל מסברא כהני שלוחא דרחמנא א"ש. וכיון דתני במתני' שוגגים פטורים ואין כאן חיוב תשלומין א"כ ממילא ע"א אינו נאמן לומר פגלתי כיון דלא מפסיד מידי ולא יאומן אלא כמ"ש בש"ס כל שבידו ע"כ נקיט במתני' כהנים תרי המעידי' זע"ז שפגלו. ולעיל נ"ג ע"א דאמר חזקי' כדי שיודיעו והקשה רשב"א לשיטת ר"ת הא אי מודיעו ואומר אינו יודע אינו נאמן. ולפע"ד י"ל כמ"ש רשב"א בעצמו גבי פועל עליו רמי' להודיעו אבל אדם אחר לא רמי' עליו ע"ש ה"נ נימא אותו המטמא ומדמע בשוגג ואירע תקלה לחברו על ידו עליו מוטל להודיע אבל אחרים שראו המעשה לאו עליהו רמי' וא"כ כדי שיודיעו ר"ל אם היה גם אחרים באותו מעמד אלא לא רמי' עליו ע"כ פטרו חז"ל את זה המטמא ומדמע כדי שיודיעו לבעלים ואם לא יאמינו יביא עידיו אותם שהיו באותו מעמד ולק"מ קושי' רשב"א. אלא לפ"ז ה"ל למיתני גם שם במתני' המטמאים ומדמעים לשון רבים. וי"ל. והנה לעיל שם קשי' להתוס' אי ס"ד גרסי' במתני' שוגגי' פטורים ואפ"ה הוה פריך לעיל אחזקי' משום דהוה ס"ל משום תיקון העולם אמזידין קאי א"כ ה"נ הו"מ למיפרך ממתני' המטמא ומדמע ע"ש. ולפע"ד י"ל דלכאורה ק' מאי פריך הרי אי נמי נימא מפני תיקון אמזיד קאי לימא הכי קאמר אין

בזה מפני תיקון העולם דה"א גם במזיד שייך למפטר מפני תיקון העולם שיודיעו קמ"ל אין בזה מפני תיקון העולם דלצעורי קמכוון אודיע לא מודע לי' ע"כ אין בזה מפני תיקון העולם. דהרי כהאי גווני מיתפרש מתני' לעיל מ"ו ע"ב לשינוי' דרבינא ע"ש וי"ל דרמב"ן הקשה הא הקדש פטור מן התורה רק מדרבנן שלא יזלזלו בהקדשות א"כ היינו תיקון העולם ומאי פריך ותי' דהאי תיקון העולם אין לו שייכות בפיגול דוקא ומ"ט תני לי' גבי פיגול אע"כ משום היזק שאינו ניכר תני לי' ומשו"ה פריך מיני' וכ"כ פנ"י ואם כן מיושב קושייתנו דלא הומ"ל אין בזה מפני תיקון העולם דהא כל התשלומי' בהקדש אינו אלא מפני תיקון ואיך שייך לומר אין בזה מפני תיקון העולם ופריך שפיר. ולפ"ז מיושב דלא הו"מ למיפרך אלא מכהנים שפגלו שהוא הקדש אבל ממתני' דמטמא ומדמע לא הוה ק' מידי דהוה מצינן למימר אין בזה מפני תיקון העולם:

ת"ר טהרות שעשיתי עמך וכו'. הוא תוספתא פ"ב דתרומות ומסיים בה פסח ששחטתי לך שחטתי שלא לשמה אינו נאמן ור' יהודה מחלק בין קודם שהתחיל נאמן ולא אחר כן ופסקה רמב"ם ריש פ"ד מהל' ק"פ כתנא קמא ולא מחלק לא בתוספתא ולא ברמב"ם בין אומר יום פלוני או אומר מיד וק' מ"ש מבבא קמיתא דטהרות וזבחי' דמחלק בין יום פלוני. הנה דברי הר"ן בשמעתין צ"ע דכ' האי דס"ת ביד מי משו"ה לא מהימן דפועל מגרע גרע מאדם אחר וזו היא שיטת הראב"ד ורשב"א דשמעתין ובקידושין פ' האומר העלה כר"ת דשמעתין מיירי באינו יודע אלא סבירא לי' אפי' לא א"ל ואתה ידעת ואנחנו כולנו יודעים שאינו יודע מ"מ גזה"כ כך הוא שאם אינו אומר בפירוש אינינו יודע מהימן העד ע"ש. ופשוט דמשו"ה הוצרך לומר בשמעתין בההיא דס"ת דפועל מגרע גרע דאל"ה ה"ל לשואלו לבעה"ב אולי ישתוק ויפסול מן התורה אעפ"י שאינו יודע אע"כ מגרע גרע כצ"ל. אלא לפ"ז ק' כיון שע"כ הוכרח לומר פועל שאני. א"כ מאי דוחקי' לאוקמי' שמעתא באינו יודע. לימא אפי' בשותק ופועל שאני וכהראב"ד. ועיין בגליון הרי"ף הגה' מהר"מ שדבריו מגומגמים אולי כיון למ"ש. גם מ"ש שכ' הראב"ד דהך דס"ת פשטי' כאביי רהיט ואנן קיי"ל הילכתא כרבא לגבי אביי. ליישב כל זה אקדים דתוס' בקידושין כ' דשמעתין מיירי גם במכחיש העד וכ' מהרש"א דבמרדכי מוכיח דא"א דמיירי בהכחשה ועי' במרדכי שם מוכיח כן דבנתפגלה לא שייך הכחשה דפגול במחשבה או לכל הפחות בדיבור קל אשר לא ישמיע לאוזן חברו וא"א להכחישו. ולפע"ד משום הא אין ראי' דהא כללא כייל רמב"ן מקבלת רבותיו כל האומר מפי עד אחר והראשון מכחישו אין השני נאמן ומוכח כן מפ' המדיר פלוני החכם תיקן לי הכרי ע"ש. ועמ"ש רא"ש פ' שבועת העדות. והנה בשמעתין לא תני פגלתי אלא נתפגלו. ונהי שהיה זה הכהן

השומר שמסרו הבעלים הזבח לידו להקריבו מ"מ הוא מחלק לאחיו הכהנים לסייעו שהרי שחיטה וקבלה א"א בחד חוץ ביוה"כ מירק אחר שחיטה על ידו ועמ"ש תוס' חדשים בגליון משניות ספ"ב דיומא והשתא אומר זה הכהן שנמסרו הזבחים על ידו. אני לא פגלתים אבל נתפגלו מפלוני חברי ששמעתיו מפגל. והשתא שייך הכחשה דהבעלים טוענים שאלנו את הכהן שאתה אומר משמו והוא מכחש ומהימן הראשון. ובודאי אי היה הראשון בפנינו ומכחיש זה השני הוה עדים בהכחשה ולאו כלום הוא. אך הוא אינו בפנינו וזה אומר שמעתיו מפגל וידעתי שלא יכחיש האמת. והבעלים אומרים שאלנו פיו והכחיש נמצא שייך הכחשה בנתפגלו ולק"מ אתוס' דקידושין. ואחר הנחה זו אומר אני הלא ר"ת וראב"ד פליגי בסברות הפוכות לר"ת פועל נאמן טפי ולראב"ד מיגרע גרע. ולפע"ד לפי התוספתא הנ"ל אני אכריע. פועל שהוא שומר רק שאומר נטמאו או נתפגלו ע"י אחר. והוא פשע בשמירתו שלא אמר ולא השגיח כראוי. בזה לא שייך פועל מיגרע דחזקה עושה שליחתו. דאין חזקה על שומר שלא יפשע שהרי הטילה תורה שבועה עליו הטור בח"מ פסק גבי שומר שכר עיקור שבועה היא שלא פשע ואינך רק ע"י גלגול וא"כ אין כאן נגד החזקה ובזה צדקו דברי ר"ת. אך פועל שאמר שהוא קלקל בידיו כגון הוא שחט שלא לשמה או כתב האזכרות שלא לשמן זהו נגד החזקה ומיגרע גרע ע"כ בנטמאו טהרותיך או נתפגלו זבחיך ע"י כהן אחר לא איתרע חזקת השומר כלל אדרבא עדיף ומהימן אפי' אמר אינו יודע אם לא שאמר נטמאו ביום פלוני לכל מר כדאית לי'. אבל באומר אני זבחתי פסח שלך שלא לשמה הרי אומר שקלקל בידים. לא מהימן כלל אפי' בידו. וגבי סופר נמי אי לאו שנאמן להפסיד שכרו לא הוה מהימן אפי' אם היה בידו ואמר בפ"א דאשכחי' ונ"ל אע"ג דבתוספתא לא תני אלא שאינו נאמן אבל לא הוזכר שם אי מפסיד שכרו מהימן מ"מ הדין מרומז שם דצריך להבין דברי ר' יהודה דפליג את"ק ומחלק בין התחיל בה או לא התחיל וגם צריך ביאור מה לשון שלא התחיל א"כ איך פיגל קודם שהתחיל. וגם את"ק קשה מ"ש דשביק זבחים ונקיט פסח. נ"ל משום דכל שמפסיד וצריך לשלם נאמן מתוך שמפסיד ממונו אלא ס"ל לת"ק רעהו ולא של הקדש ואין תשלומין בשל הקדש. אך ר' יהודה ס"ל כריה"ג דקדשים קלים ממון בעלים כל זמן שהם חיים וכתב פני יהושע בב"ק וי"ו ע"א דהיינו בתחלת שחיטה עדיין ממון בעלים ועיין היטב פירש"י ב"ק ע"ו ע"א. וע"כ אמר ר' יהודה שאם קודם שהתחיל בתחלת שחיטה פיגל ואז עדיין ה"ל קדשים קלים בחיים וחייב לשלם ומתוך שנאמן להפסיד ממונו נאמן לפסול הפסח אבל לא אח"כ זהו נ"ל כוונת ר' יהודה. ומשו"ה נקיט פסח משום דס"ל פיגול ממש חייב מלקות וקים לי' בדרבה מיני' ופטור מתשלומין.

ושלא לשם בעלים כשר אעפ"י שלא עלה לבעלי' לשם חובה אפשר דפטור מלשלם דלא כרש"י ורק חטאת שלא לשמה אך חטאת הוא קודש קדשים ואיננו ממון בעלים. ולא נשאר רק פסח שהוא קדשים קלים ופסול שלא לשמה ובהא הא דפליג ר' יהודה כן נ"ל. ועכ"פ נחזור להר"ן דשפיר הוצרך לומר דשמעתין מיירי שאיני יודע דשומר דלא שמר לא מיגרע גרע דע"י אחר נתפגלו. משא"כ הך דסופר דהוא עצמו מקלקל. ולפ"ז צ"ל הא דמייתי מכה"ג ביוה"כ מכח כש"כ מייתי דאפי' כה"ג דהוא עצמו מפגל ואפ"ה מהימן מכ"ש שומר ולמסקנא לא קיי"ל ראי' מכה"ג משום דקשה דילמא חזיני' בפשפוש. ועיין עוד לקמן אי"ה:

אמר אביי כל שבידו נאמן. הכ"מ כ' סוף הל' פהמ"ק בדעת הרמב"ם דאביי ורבא לא פליגי לדינא אלא באוקימתא דברייתא וכן בפהמ"ק מייתי כאביי ובסוף הל' משכב ומושב מייתי כרבא. ויש להסביר ולומר אע"ג דלדינא לא פליג לא הו"מ אביי לאוקמי בריתא כרבא שאעפ"י שהוא עתה בידו אלא דאשכחי' ואמר מיד מהימן וכשלא אומרו מיד לא מהימן ולא מהני מגו כיון שלא אמרו מיד. ז"א דהא אביי במנחות מ"ט ע"א מוקי להך דפגול בשוגג באומר מותר וא"כ כיון שטעה בדין מאי ראי' הואיל ולא אמרו מיד דלמא לא נודע לו טעותו עד שעסק לפני חכמים והורוהו דאין לומר דמיירי במזיד ז"א דא"כ חייב לשלם ומהימן בכל אופן אע"כ בשוגג ואומר מותר וא"כ מאי שלא אמרו בפ"א ע"כ מוקי לי' אביי שאינו בידו כלל. אע"ג דהו"מ לאוקמי בזבחים שהם נדבה ובמזיד שאיננו צריך לשלם לבעלים. מ"מ דוחק דמשמע מיירי מכל מיני זבחים ע"כ לא מוקי אביי כרבא. ורבא אפשר ס"ל כר"ח עקירה בטעות הוה עקירה ומיירי בשוגג דטעה לפי שעה שאין זה בעליו או שאין שלמי' וכדומה. וטעות כזה מיד נודע לו ומדלא אמרו לו פעם ראשון לא מהימן. והרמב"ם פסק כרבה לגבי ר"ח עקירה בטעות לא שמה עקירה אע"ג לפי הנ"ל רבא בתרא ס"ל כר"ח כבר כתבו הפוסקים דבמקום רבה רבי' דרבא אין הלכה כמותו. ע"כ בהל' פהמ"ק דהוא עיקור דין קדשים ומיירי ברוב קדשים כ' כאביי דהרי בשוגג באומר מותר לא שייך לומר דהל"ל זימנא קמא. אך בהל' משכב ומושב לענין טהרות כ' שפיר כרבא אע"ג דמייתי שם דרך אגב גם זבחים. דהרי מ"מ משכחת בזבחים של נדבה שאין הבעלים צריכין להביא אחר. אך לפמ"ש לעיל דנתפגלו ר"ל שכהן אחר פיגלו ורק הוא פשע בשמירתו שפיר הומ"ל כרבא. דמדלא אמרו בפ"א דהרי הוא השומר לא היה אומר מותר רק המפגל. והוא ידע מיד וה"ל לאומרו בפ"א ולא אמרו לא מהימן וליתי' להנ"ל:

רבא אמר וכו'. מפשטיות לשון רש"י משמע דלאביי נוטה סברתו שורת הדין ע"א אינו נאמן וקשי' לי' רישא דנאמן ומוקי לי' משום דעדיין בידו. ורבא ס"ל בהיפוך שורת הדין דנאמן וקשי' לי' סיפא דאינו נאמן ומוקי לי' בדלא א"ל זימנא קמיתא. ואמנם בקידושין בע"א ושתיקת בעלי' מאמינו אביי אפי' בדבר שבערוה. ורבא אינו מאמינו והוה קצת כסברת הפוכות. והנה הרי"ף בקידושין מייתי הך דנטמאו טהרותיך ושורך נרבע אע"ג דלא נהיג בזה"ז מ"מ מייתי לישנא דש"ס למילף מיני' דיני נאמנו' באי' והיתר כיוצא בזה כצ"ל וא"כ ק' מ"ט לא מייתי נמי אכלת חלב. הנה שיטת החולקים על ר"ת וס"ל דאפי' באינו יודע ע"א מהימן כתבו ראשונים דסוגי' ר"פ האשה רבה דאמרי' משום הודאה אזלא להך לישנא דטעמא דרבנן משום אדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש אבל להך לישנא דטעמי' משום דמתרצינן דיבורי' מזיד הייתי זה שייך במכחיש אבל לא בשתק. א"כ מיירי ע"א באינו יודע ולא בשותק בלבד. ועיין בכריתות ר"פ אמרו לו מוכיחים תוס' בראי' ברורה ע"כ הא דממעט הודיעוהו אחרים היינו אינו יודע דאי במכחיש תיפוק לי' לא יקום ע"א באיש אע"כ באינו יודע אינו נאמן. וזה ק' עצומה על שיטת הראב"ד הנ"ל וצ"ל דקרא לא מיירי מכופין אותו להביא קרבן דבזה שייך לא יקום ע"א באיש אלא מיירי אם ירצה להביא קרבן דלא הוה חולין בעזרה ולעולם מיירי ממכחיש וה"א אעפ"י שמכחיש אם רוצה להחמיר יביא קרבן וכמ"ש רמב"ם להדי' רפ"ד דק"פ אם רוצה להחמיר יביא פסח שני ה"נ ה"א יביא חטאת קמ"ל ולא שיודיעוהו אחרים. ולפ"ז בהס"ד דר"פ האשה רבה הוה בעי למילף מאו הודע דע"א נאמן להתיר חזקת איסור דהיינו איך נקריב חולין בעזרה אע"כ ע"א נאמן להתיר האיסור. ודחי ש"ס משום שתיקה כהודאה וקרא מיירי מכפי' שכופי' אותו להביא חטאת. ואז מוכח מקרא דע"א נאמן לאסור את של חברו דהיינו שנאמן להכחישו להביא חטאת ע"י שתיקתו כעין הודאה. ולאותו לשון מודה ראב"ד דמוכרח דמיירי משתיקה ולא מאינו יודע דאלת"ה א"כ קרא דלא שיודיעוהו אחרי' במכחיש וק' תיפוק לי' לא יקום ע"א ואיך נכוף עפ"י ע"א. אבל להך לישנא דקרא לא מיירי מכפי' אלא להתיר חולין בעזרה והיינו ללישנא משום מזיד הייתי. והראשונים ס"ל דהילכתא כך. לאותו לשון לא מוכח מאו הודע דע"א נאמן לאסור של חברו אלא להתיר חולין בעזרה. ולהך לישנא אפי' באינו יודע נאמן לאסור חברו ונפקא לי' מכה"ג ביה"כ. והשתא בהא פליגי אביי ורבא אביי ס"ל כלישנא דשתיקה כהודאה וקרא איירי מכפי' להביא חטאת ומוכח מזה ע"א נאמן לאסור אבל דוקא בשתיקות חברו אבל לא באינו יודע. ובגיטין לא מיירי באתה ידעת ע"כ פשיטא לאביי דלא מהימן אע"כ בידו ומכה"ג לא יליף אביי דס"ל כי קושי' אימא בפשפוש.

ומשו"ה כיון דגילה רחמנא דהך שתיקה הוה הודאה ממילא נאמן נמי בדבר שבערוה. אך רבא ס"ל כהילכתא דקרא לא מיירי מכופי' להביא אלא להתיר חולין בעזרה. ומיירי אפי' בא"י. ודנאמן לאסור של חברו נפקא מכה"ג ביוה"כ ולא מאו הודע. וי"ל אפי' שתיקת הבעלים לא הודאה גמורה ע"כ ס"ל לרבא במס' קידושין דבדבר שבערוה לא מהני שתיקה כזו שאינה הודאה גמורה. ולמאי דקיי"ל כרבא לא מייתי רי"ף הך דאכלת חלב דהתם לא מיירי מזה כלל אלא להתיר חולין בעזרה לא לאסור המותר לו וק"ל:

כה"ג ביוה"כ יוכיח. לשון יוכיח אינו מדוקדק ונ"ל דש"ס דחי דחזי בפשפוש ופי' ריצב"א בתוס' זבחים נ"ה ע"ב ד"ה שני וכו' דה"ק דה"ל למיעבד פשפש והקשו תוס' הא הכל בכתב השכיל. ודבריהם צ"ע היינו כתב השכיל כיון שא"א פגול ביוה"כ אלא ע"י פשפש וא"כ מוכח דצריך פשפש וכ"כ תוס' להדי' זבחים ל"ג ע"א ד"ה ולעביד וכו' ומיהו קשה וכו' עיין שם. א"כ צדקו דברי ריצב"א. אלא דהיא גופי' קשי' כיון דבוני' בהמ"ק לא עשו פשפש ולא חשו לכה"ג ביוה"כ ש"מ היה פשיטא להם דע"א נאמן. אלא דקשי' מנא פשיטא להו מן התורה וי"ל דש"ס היה מסופק בדרשא דאו הודע או מוכח ממנו דע"א נאמן אפי' באינו יודע או דוקא בשתיקה. וקאמר כה"ג ביוה"כ יוכיח לנו דאו הודע אפי' באינו יודע דמדלא בנו פשפש ש"מ היה פשיטא להו דאו הודע קאי אאינו יודע. לפ"ז מוכח שפיר מכה"ג ביוה"כ וכרב אסי דלא כר' אמי. מיהו לשון סוגי' לא משמע כן:

דלמא חזו ליה בפשפש. פירש"י ואחורי כפרת ע"י לול. הנה הש"ס לא הוה צריך לזה דר' יוסי הא ס"ל פרוכת א' היה ופרופה וא"כ דרך פשפש הו"מ למיחזי עד כותל מערבי. אך רש"י כ' לדינא ב' פרוכת היה וא"א לראות כותל מערבי דרך פשפש. ע"כ כ' דרך לול. ומ"מ קשה מ"ט לא קאמר דרך לול. והנה מאז הקשיתי הא קיי"ל אין מפגלין בחצי מתיר וא"כ כיון דביה"כ מתנה א' מהן מעכבת ה"ל הכל חצי מתיר עד גמר כל הזריקות וכיון שעל גגי מזבח צריך לערב דם הפר עם השעיר אפי' למ"ד אין מערבי' לקרנות אבל על גגי של מזבח לכ"ע מערבין א"כ כיון שצריך לקבוע פיגולו גם אז וכשמערב דם פרו פוסל גם פרו מתוך שנאמן להפסיד ממונו יאומן גם על השעיר. ועוד יש להקשות כיון שמחלל שבת ויוה"כ מתוך שנאמן על עצמו יאומן גם לאחרים: עכנלע"ד כה"ג ביה"כ לאו דוקא אלא פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים והם אינם לכה"ג שום חלק בהם וש"ס לרווחא דמילתא נקיט יוה"כ משום דאיכא חד ס"ד לחד מ"ד בנזיר כ"ט דמותר לשחוט חולין בעזרה לכן מייתי מיוה"כ דאי מהימן איכא חילול יוה"כ אבל למסקנ' דמתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן נמי על האחרי' וי"ל עיקור ראי' מפרי' הנשרפי' ומשו"ה לא הקשה מלול דשם ליכא הזיה בין הבדים אלא הפרכת וצריך לראות בפשפש וא"ש. עי'

תוס' ריש גיטין שהקשו למה לי וספרה לה להך לישנא דאפי' היכא דאיתחזק איסורא ע"א מהימן ותירצו דה"א דהוה דבר שבערוה. ולפע"ד יש ליישב בפשיטות עוד דה"א כמבואר בקידושין דאמר אי מהימן לך דלא גזלנא הא מוכח דגזלנא דפסול עדות בעלמא לא מהימן היכי דאיתחזק איסור. או איתחזק היתירא. אבל היכי דלא איתחזק לא איסור ולא היתירא וע"א מעיד שהוא כך או שהוא בידו דהוה כי לא איתחזק כמו טבל דכל שבידו לעשות ולשנות החזקה הוה כי לא הוחזק וכן נדה וספרה לה כיון שבידה לטבול וזמן ממילא עבר הוה כלא הוחזק. בזה מהימן אפי' גזלן רק שלא יהיה חשוד לאותו דבר ושרי כל אשה אפי' גזלנית מהימנת לבעלה אספירת נקיים א"כ איצטריך וספרה לה וא"ש:

אך יש לי תימא אהרמב"ם דכ' בפ' ט"ו מאיסורי ביאה דמדכתיב לא תחלל בתך להזנותה ומלאה הארץ זימה שלבסוף אח נושא אחותו כ' שמזה מוכח שכל הספיקות מותרים מן התורה דאל"ה איך יקח אח אחותו הא יהי' אסור ליקח שום אשה עד שיברר ספיקא מי משפחתה וצ"ל דס"ל דהוה קבוע ולא שייך מרובא פריש. ואע"כ ספיקא דאורי' מותר מה"ת היינו היכא דלא איקבע איסורא. הנה כי כן מוכח להרמב"ם אפי' בדבר שבערוה ספיקא לקולא היכי דליכא חזקה. והשתא כיון דנדה לא אתחזק כיון שבידה לטבול ה"ל כלא איקבע איסורא ומכיון שאמרה שטבלה אפי' לא יהי' ע"א נאמן מ"מ כיון שבידה לטבול ספיקא הוה אפי' תהי' גזלנית ואפי' הוה דבר שבערוה א"כ קשה קושי' תוס' הנ"ל למה לי וספרה לה. ונ"ל מזה ראיה ברורה לדינו של רמב"ם פט"ו מסנהדרין ובשאר מקומות ע"א שאומר כלאים פירות אלו והאמין לו והוחזקו לו בכלאים או זונה אשה זו והוחזקה לו בזונה ואח"כ אכל או בעל בשני עדים לוקה אעפ"י שהאי' הוחזק בע"א. וא"כ ה"נ משכחת לה אם נאמין לה ספירתה וטבילתה ויציאתה מזיבתה ואח"כ תראה דם והוא דם נדה. ותטבול אחר ז'. ותחזור ותראה והיא זיבה וצריכה נקיים והיא לא ספרה וטבלה לז' בנדה ובא עלי' לוקה כבועל זיבה ודאי. שהרי הוחזקה עפ"י עצמה לפי חשבונה שהיא עתה בימי זיבה וצריכה נקיים. אבל לא הוה כתי' וספרה לה נהי דמותרת לבעלה מספיקא דאורי'. מ"מ גם אח"כ כל ספירת נדה וזיבה שעפ"י חשבונה הכל מספק ולא הי' לוקה הבא עליה:

אמנם ברשב"א חי' חולין דף י' בסופו משמע נהי דפשוט דכל שבידו לא מיקרי איתחזיק ומשו"ה אוכלים בשר מכל אדם אע"ג דאיתחזק איסור מ"מ כיון שבידו לתקן הסכין ולשחוט וכן היינו טעמא דטבל. וזה נפקא לן ממעשים בכל יום. מ"מ איצטריך בנדה קרא וספרה לה דה"א הואיל ותלוי בזמן ז' ימים וזה אין בידה קמ"ל אפ"ה מהימנת משום

דזמן ממילא עבר כמ"ש תוס' ומהרש"א בגיטין מוספרה ילפי' זה ועי' תוס' יבמות ס"ח ע"א סוף ד"ה רישא וכו' ועיין ירושלמי ר"פ א"ל הממונה ע"ש:

והנה בתמורה כ"ח ע"א מפיק מקרא מן הבהמה להוציא רובע ונרבע בע"א וקשה כקושי' תוס' למה לי קרא כיון דבכל איסור ע"א בשתיקה או אפי' בא"י לראב"ד מהימן ובהכחשת בעל דבר אפי' ברובע אינו נאמן א"כ הך קרא למה לי. ומיהו לרבא דס"ל בקידושין בדבר שבערוה אין ע"א נאמן א"כ צ"ל כמ"ש תוס' לעיל גבי וספרה לה דה"א שורך נרבע הוה דבר שבערוה כדאי' בתמורה שם ממשחתם בהם. קמ"ל לענין זה לא הוה דבר שבערוה ולאביי דס"ל אפי' בדבר שבערוה מהימן ע"א צ"ל דמהכא יליף וס"ל נרבע הוה דבר שבערוה והימני' רחמנא משום דשתיקתו כהודאה גמורה וה"ה בכל דבר שבערוה וזה מדוקדק בלישנא דאביי אמר היא היא היינו נרבע ממש. וצ"ל עפ"י בעלים איצטריך קרא דאסור להקרבה:

והנה יש לדקדק דאמר אביי אשתך זינתה בע"א ולא אמר ע"א אמר אשתך זינתה נ"ל רמז לן דין חדש לפמ"ש תוס' בכתובות ט' ע"א דהוה סד"א אפי' זינתה אם לא הי' בפני ב' עדים לא מיתסרא קמ"ל התם דפתח פתוח הוה ברור גמור כמו ב' עדים וכעין קינוי וסתירה דאז הוה בפני ע"א טומאה כמו בפני ב' עדים. ולפ"ז י"ל האמת כן הוא כל שלא זינתה ובשעת זנות לא היה מבורר כמו ב' עדים לא מיתסרה ואם כן אם זינתה בפני ע"א אי לא הוה מהימן כבי תרי לא מיתסרא ומלבד שאינו נאמן להבעל. אלא אפילו האשה בעצמה שיודעת שזינתה מותרת להבעל כיון שלא הי' הזנות מבורר כמו בפני ב' עדים קמ"ל אביי אשתך זינתה בע"א היינו בפני אותו העד שמעיד עכשיו והבעל שותק ה"ל כזינתה בפני ב' עדים ומיתסרה על בעלה. ובזה נקל ליישב קושי' ר"ן סוף נדרים למשנה אחרונה ע"ש וק"ל:

עיין תוס' ב"מ ג' ע"ב דפשיטא להו אם שנים אומרים לא אכלת חלב כי שומן הי' והוא אומר אכלתי דחייב חטאת ע"ש וצ"ל הוא חייב ונפקא מיני' אם הוא כהן יקרבנו בידו או יעשה תשובה כמי שנתחייב חטאת בזה"ז כמבואר בש"ע בהל' שבת ובהל' נדה. אבל הכהנים אינם רשאים לקבל ממנו נגד ב' עדים ולזה נתכוונו תוס' כריתות י"ב ריש ע"ב ע"ש והוא סותר לתוס' דב"מ הנ"ל. אבל מ"מ לדינא הוא כמ"ש:

ואמנם בב"י יו"ד סי' קכ"ז מייתי מצא כתוב כל ע"א שבא לאסור המותר והבעלים מכחישים נהי לא מהימן לאסור על הבעלים מ"מ לעלמא מהימן ואסור הדבר ע"ש. ולפ"ז הא דאמר אביי שורך נרבע ושותק מיירי שהיא עצמו כהן ורוצה להקריבו דאי הי' מכחיש היה מותר להקריבו בעצמו ועכשיו ששותק אסור להקריבו אלא לפ"ז מאי מייתי

ותנא תונא דילמא מיירי במכחיש ואסור לעלמא ונתערב עתה בזבחים אחרים. וקשי' זו רמוזה בקיצור בס' תפארת שמואל על הטור יו"ד וקושי' גדולה היא ולא ידעתי פתר אלא לומר דהמ"כ לא אמר אלא משום דבעלים הוו נוגעים בדבר ומשו"ה לא אלימי הכחשתן דבעלים לבטל דברי העד אבל בנרבע דשוורים לאו לגבי מזבח קיימי לא מחשבי' נוגעים בדבר ומודה המ"כ דאי מכחשי בעלים שרי לכ"ע וא"כ מתני' דשורך נרבע ע"כ בשתיקת הבעלים מיירי וק"ל:

בכריתות דאמר ר' יהודה אדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש. בתוספתא ובתורת כהנים פ' ויקרא מוסיף ר' יהודה דכתיב והתודה וא"א להתודות כשאומר לא חטאתי ובקרבן אהרן הסביר דהיינו הך דאדם נאמן על עצמו. ובמקום אחר כתבתי דר' יהודה לטעמי' דס"ל במס' שבועות י"ג ע"א דיה"כ אינו מכפר על שאינו שב ומתודה ומתחרט א"כ ק"ו חטאת שאינו מכפר על מזיד כשוגג כש"כ שוידוי מעכב ע"ש ותבין קושי' הלז. ע"כ שפיר קאמר ר' יהודה אי מכחיש העדים אפי' נאמר שהעדים נאמנים אצלינו מ"מ הוא א"א לו להביא חטאה שהוידוי מעכב אלא לפ"ז אפי' להראב"ד דפליג אר"ת וס"ל או הודע מיירי באי מ"מ לר' יהודה מודה דע"כ ולא שיודיעוהו אחרים אתי למעט אינו יודע דאי במכחיש תיפוק לי' דאפי' בשנים א"א לו להביא חטאת בלא וידוי אע"כ באינו יודע. וא"כ הא מרבי' מאליו שיודיעוהו אחרים היינו בשתק אבל באי' אין ע"א נאמן לר' יהודה כמו לר"ת:

עיין תוס' יבמות פ"ח ע"א ד"ה מידי דהוה וכו' ואור"י וכו' ע"ש נ"ל אפי' להך ס"ד מ"מ יש הפרש בין איסורא דעלמא להיתר דבר שבועה. דבעלמא ע"א מהימן כבי תרי ואי אתי אח"כ אחר להכחישו אין דבריו של א' במקום שנים משא"כ בדבר שבערוה אע"פ שנאמן לומר מת בעלה מ"מ אי אתי אח"כ עד א' ומכחישו הרי הוא מוכחש אע"ג דלמסקנא נהפוך הוא כמ"ש נימוק"י בשם הריטב"א ועי' ש"ך סי' קכ"ז ד"ה העולה מזה. מ"מ לפי הך ס"ד דמן התורה ע"א נאמן באי' וגם בערוה לא בעי תרי אלא לאסור ולא להתיר מ"מ חמור ע"א להתיר בערוה משארי דינים של תורה. ובזה יתישבו דברי תוס' גיטין ב' ע"ב ד"ה הוי דבר שבערוה אור"י וכו' שנראה דברי ר"י סותרים ולהנ"ל ניחא דבגיטין מיירי שיבוא הבעל ויערער ויכחיש השליח. ולהס"ד ה"א דערעור והכחשה גמורה היא ולא כמסקנא דהוה רק לעז. ע"כ כ' תוס' דלאותו ס"ד אע"ג דבאתחזק איסורא נאמן ע"א אפי' בא אח"כ אחר להכחישו מ"מ בדבר שבערוה לא מקילינן כולי האי:

בש"ע סי' קכ"ז פסק א' אומר נתנסך וא' אומר לא נתנסך והבעלים שותקים אסור והקשה ש"ך מ"ש מא' אמר אכלת חלב ואחד אומר לא אכלת דאינו מביא חטאת רק אשם תלוי

משום דלבו נוקפו אבל הודאה לא הוה. ולפע"ד לק"מ דהא ש"ע פוסק כר"ת דצ"ל אתה ידעת וא"כ בשלמא אכלת ולא אכלת שניהם אומרים אתה ידעת זה אומר חלב וזה אומר ידעת שהי' ברור שומן ולא ספק חלב כלל והוא שותק לשניהם הוה הודאה לזה כמו לזה ואינו מביא חטאת. אבל נתנסך יין זה שאומר נתנסך יכול לומר אתה ידעת בפניך נתנסך. אבל האומר לא נתנסך ה"ל כמו לא ראינו אינו ראי' ואיך מצי למימר אתה ידעת שלא נתנסך ע"כ שתיקת הבעל הודאה לאותו שאמר נתנסך ולא לאידך ונאסר היין בשתיקתו וסברא נכונה היא לע"ד:

ומ"ש ש"ך שם סק"א עיין בס' אור הגנוז למהר"מ א"ש ומה שכ' עליו חכם צבי סי' ע"ח. ולפע"ד מ"ש ש"ך מתוס' קידושין היינו מ"ש לאביי הא אין בידו להאכילו חלב ולהרביע בהמתו ע"ש ש"מ גבי נטמאו טהרותיך הטעם שבידו לטמאן ממש ומשום מגו. וי"ל דרבא נמי ס"ל כאביי דכל שבידו נאמן ואין חילוק בין אשכחי' וכו' אלא באין בידו אבל כל שהוא בידו אפי' לא אמרו בפ"א מהימן. והנה דעת הרא"ש דלאו מגו ממש אלא כל שביד אדם לשנות שוב איננו מוחזק לא לאיסור ולא להיתר. ומאי דהקשה מהר"מ א"ש הנ"ל גבי סופר פסק אי הוא ביד הבעלים מתוך שנאמן להפסיד וכו' משמע הא בידו מהימן בלא טעם הפסד שכר אע"ג דתו אין בידו להפסיד השמות באמת הרשב"א הרגיש בזה בחי' גיטין וכ' דבידו להעביר קולמוס ולפוסלם וכ"כ ח"צ הנ"ל. אבל הוא דוחק ונ"ל לפי הנ"ל כיון כל עצמו דבידו הוא מטעם שאז אין הדבר מוחזק לא לאיסור ולא להתיר. והנה ס"ת שביד הסופר אין לו שום חזקה כי לא ידענו מה הי' לו אם קידשו או פסלו אך משמוציאו מת"י וניתנו לבעלים אז אתחזק בהכשר וכשרוצה לומר אח"כ פסול הוא אז אומר נגד החזקה וצריך מתוך שנאמן להפסיד שכרו:

עיין בש"ע יו"ד סי' ל"ט סעיף ט"ז וסעיף י"ז וראיתי הגאון חות דעת סי' קכ"ז פ' שהם דברי תמוהין. בא ואודיעך כי כל בהמה נשחטה הותרה מטעם חזקה דאתי' מכח רובא. ואם היא חיה כבר יותר מיב"ח יש לה עוד חזקת חי אעפ"י שאינה חזקה טובה כל כך כיון שלא נתבררה מ"מ חזי לאיצטרופי לרובא והוה חזקה אלימתא דלא כמו דמסיק הגאון הנ"ל. אך בריאה לבדה החמירו חז"ל מטעם שכ' רשב"א או כמ"ש ר"ן פ"ק דחולין. ועשו כמי שלא הוחזקה בהיתר או אפי' כמוחזק באי' מטעם מיעוט המצוי להר"ן ע"ש. ואמנם הם אמרו עד שתבדק ומכיון שנעשה כתיקון חכמים ונבדקה עפ"י א' הרי הם מסרוהו לנאמנותו של בודק בין להיתר בין לאיסור. ואולי גם ט"ז סי' ל"ט סקי"ט נתכוון לזה. אם לא שא' מכחישו וה"ל ב' בודקי' המכחישים זא"ז וכיון שנעשה כתיקון חז"ל שנבדקה הריאה שוב הדרי' לדינא מעמידים בחזקת היתר. והא דסעיף י"ז תמהתי על

הגאון חות דעת דהמוכר אחר שמכר הריאה תו לא הוה בעלים כמ"ש רמב"ם סוף פ' י"ב מהל' מעשר והכא גם הקונה אינו בעליו נהי שקנה הריאה אבל הבהמה לא קנה והיא ביד אחרים. נמצא שניהם אין להם דין בעלים וכשמכחישים זא"ז הראשון נאמן כתרי ואם באו בבת א' ה"ל ע"א בהכחשה. ואמנם מי שמצא נקב בבני מעים שקנה ונמכר הבשר שאנו מאמינים לו נגד חזקת היתר דבהמה כיון שאין שום א' מהקונים רוצים להכחישו כי לא נחשד בעיניהם דעביד לצעורי ומכש"כ לפמ"ש הגאון ז"ל דאינו נאמן להוציא ממון מהמוכר ע"י ע"א א"כ הרי הפסיד הקונה מה שקנה ואין המוכר מחזיר לו מעותיו אם כן מתוך שנאמן להפסיד לעצמו נאמן להפסיד הבהמה. וברמב"ם סוף פרק י"ב ממעשר הנ"ל מיירי שהמוכר רוצה שיחזירו לו הבשר והפירות והלוקחים אינם רוצים להחזיר כי צריכים לבשר ופירות ואין כאן מתוך שנאמן וכו':

הכהנים שפגלו וכו'. עיין שלהי פסחים והנראה למסקנת הרשב"ם התם מיירי בחטאת לשם שלמים דהוה פיגול ממש ואהא גזרו טומאה משום חשדי כהונה וכמ"ש תוס' שם פ"ה ע"א שנזהרו ביותר שלא לטמאות משלא לפגל. אבל לא רצה לפרש בשלמים לשם חטאת וכדי להרויח שיהיה כולו שלו דא"כ לא עלו לבעלי' לשם חובה אבל הקרבן כשר ומהיכי תיתי יגזרו טומאה מדרבנן על קרבן כשר אע"כ חטאת לשם שלמים הנאכלי' לב' לילות ונפסל ונפגל מן התורה וגזרו עליו טומאה. אבל בשמעתא קמיתא דב"ק ה' ע"א המפגל הגיה פני יהושע בפירש"י שלמים לשם חטאת דלא עלה לבעלים לשם חובה ולא גזרו עליו טומאה והוצרך לגזור תשלומי' שלא יהיה כל א' וא' הולך ומפגל ויאמר פטור אני. כיון שא"א לגזור טומאה משום שהקדשים כשרים וכנ"ל. ואמנם בשמעתין פי' רש"י ששחט שלמים חוץ לזמנו באופן שנפגלו ונפסלו ממש וכתב משנה למלך שכ' כן כדי לכלול גם נדבה שאין בו הפסד לבעלים אי לאו דנפסל לגמרי ע"כ פירש"י חוץ לזמנו. ונראה דלחזקי' דהיזק שאינו ניכר דאורי' הא דמפרש כן לרווחא דמילתא דמיתוקם גם בקרבן נדבה. אבל להילכתא דהיזק שאינו ניכר רק מדרבנן שלא יהי' כל אחד הולך וכו' וזה לא שייך בפיגול ממש שהרי מטמא ידים ובלא"ה לא יהא כל א' הולך ומפגל ואע"כ לא מיירי אלא בשלמים לשם חטאת ומשום פסידא דבעלים שחייבי' באחריות אבל בנדבה דלא חייבי באחריות לא שייך הא דאי יפגלו ופסלוהו ממש הרי מטמא ידים ואי לא פסלוהו הרי כשר. ומאי איכפת לבעלים או להקדש. וכתב משנה למלך אע"ג דבעלים טוענים בעינא למיעבד מצוה מן המובחר ועל כרחנו לנדב עוד קרבן אחר. מפני זה לא יתחייב המזיק לשלם ומייתי ראי' מב"ק ע"ח ע"ב ובפ"ז מחובל ומזיק וכן בתשו' ח"צ משיג על תשו' מהרמ"מ סי' קי"ג דלמד מזה לאתרוג דמי שהפסיד אתרוג מהודר

של חברו סגי לי' לשלם אתרוג הכשר בי"ט דוקא. וצווחו עליו בשלמא גבי גונב עולתו א"ש דהרי לא היה שוה להבעלים כלום דהמוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום כדאי' בפסחים פ' האשה. ורק מה שגורם לו ממון לפטרו מחיובו וכיון שנפטר בכבש נפטר אבל אתרוג הרי יכול למוכרו לאחר בדמי שויו וצריך לשלם לו אתרוג מהודר. ולפע"ד משום הא לא ארי' דס"ל למהרמ"מ מכיון שקנה אתרוג מהודר לכבד בוראו מהונו נדר גדול נדר לאלקי ישראל ואסור למוכרו וכן משמע מראב"ד ורשב"א שבשיטה מקובצת ב"ק שם ומרמב"ם פי"ו ממעה"ק דחידושא הוא דפטר נפשי' בכבש דהוה סד"א כיון שכבר הפריש שור ה"ל כאלו נדר לכבד בוראו בשור דוקא קמ"ל כיון שנגנב שוב יי"ח בכה"ג משמע הא כל זמן שהמצוה מהודרת קיימת הרי נדר גדול נדר לכבד בוראו בזה דוקא ודוחק לומר דבכל יום ויום אחר שיצא בו כבר יכול למכור ע"מ להחזיר לו. אבל ה"ל להקשות על הרמ"מ מרגניתא דהא התם בב"ק קאי לר"ש דס"ל דבר הגורם לממון וכו' אבל מצד עצם הגניבה לא הי' חייב לשלם כלל דמבית איש ולא מבית הקדש א"כ י"ל כיון שנתן לו כבש מטעם הידור המצוה לא הוה גורם לממון. אך אנן הא קיי"ל דבר הגורם לממון לאו כממון דמי. ומ"מ באתרוג חייב דאתרוג אינו קדוש וממון בעלים ממש הוא א"כ פשיטא שצריך לשלם כעין שגנב אתרוג מהודר וצ"ע לכאורה:

והנה במל"מ ציין דדברי ש"ג פ"ק דב"ב צע"ג ועיינתי שם וראיתי שצ"ע אבל לא מטעמי' דמל"מ דכ' שם דרש"י פי' לר"ש קאי אבל אנן קיי"ל כרבנן דר"ש חייב להעמיד לו שור ממש וזה היה צ"ע למל"מ ולפע"ד דבריו מוכרחי' דפ' השואל איתא דמזיק הקדש חייב קרן מדרבנן וכ"כ תוס' ריש פ' הניזקין ופ"י ב"ק ה' ע"א כתב לרש"י אפי' מדאורייתא חייב בקרן רק הכפל אינו חייב להקדש ועי' שיטה מקובצת ב"ק הנ"ל. וא"כ צ"ע מ"ט פירש"י בב"ק דלר"ש קאי ולא גם לרבנן ולענין קרן מדרבנן מיהת ואפשר אפי' מן התורה. אע"כ מוכח מזה דודאי לרבנן לא קאמבעי לי' דצריך ליתן לו שור כעין שגנב ואעפ"י שאם יתן לו שה יכולים הבעלים לפטור עצמם מנדרם בו. מ"מ מה ענין שה לשור וכיון שהקרן חייב לשלם כמו כל גנב וצריך לשלם כעין שגנב. וזה הגורם לממון לאו כמשלם ממון דמי נמצא אינו משלם מה שגנב. ולא קאמיבעי' לי' אלא לר"ש דס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי ושה הלז גורם לממון לפוטרו מנדרו הוה כממון ממש ומה לי שה או שור וה"ל כעין שגנב וצדקו דברי ש"ג בזה. ולפ"ז מוכח מדר"ש דאע"ג דעכ"פ לא הוה כעין שגנב לענין הידור מצוה ומצוה מן המובחר מ"מ כיון דבעיקור קיום המצוה הוה כעין שגנב שוב ה"ל חזרה מעלי' ולא איכפת לן במה שאינו מקיים מצוה מן המובחר. וא"כ צדקו גם דברי תשו' מהרמינ"ץ דמדר"ש נשמע לרבנן בהפסיד אתרוגו ומשלם לו

אתרוג הגדול וראוי לאכילה כמו זה כמ"ש מהרמ"מ שם. וגם הוא כשר לצאת בו רק שאינו מהודר כמו הראשון מ"מ כבר הוה כעין שגזל וי"ח השבה. ואי משום שאינו שוה למכור כל כך. וכבר כתבתי דאסור למכור אתרוג מהודר שלו. ועיין ס"פ לולב הגזול מייתי רי"ף שם ש"ס דב"ב לענין אחים שקנו אתרוג בתפיסת הבית עמ"ש מהר"מ טיקטין בגליון בכוונת הר"ן ותמצא סעד וראי' לדינו של מהרמינ"ץ הנ"ל. ואמנם דברי ש"ג פ' שותפי' הנ"ל צע"ג מטעם אחר שכ' מי שהפסיד כלי שאול של חברו והשואל התפשר עם המשאיל בדבר מועט. אזי גם הגנב המפסיד פוטר עצמו בדבר מועט כמו שנתפשר השואל עם המשאיל. וזה לא נ"ל דכל הגנבים משלמים כשעת הגזילה ואז היה שוה כך ואם הוזל אח"כ מ"מ צריך לשלם כשעת הגזילה וה"נ מה שהתפשר גרע מהוזל ומה לו לגנוב לפשרה של זה. ולא דמי לגנב שור עולה שמיד בשעה שגנב ומשכו מביתו של זה לא גנב ממנו אלא כבש דאותו שעה ממש היה הדין דפטר נפשי' בכבש. אבל הכא גנב ממנו כלי יקר ואח"כ נתפשר והוזל מה לו לגנוב בפשרתו של זה ע"כ לא נ"ל דין זה וצ"ע:

דף נה.

העיד ר' יוחנן בן גודגדא וכו'. במתני' ר"פ חרש ילפי רבנן מעדותו דה"ה פקח שנשא פקחת ונתחרשה. ולכאורה הא דלא נקיט ר"י בן גודגדא עדותו בפקחת שנתחרשה. י"ל עדותו היה על מעשה שכך היה בימיו ומעשה שהיה בחרשת שנשאה אביה. אך מדאמרינן בגמרא ואלו חרשת לא אכלה ופירש"י מדשביק לחרשת ונקיט קטנה א"כ ע"כ לא עפ"י מעשה העיד דא"כ לא תיקשי מ"ט שביק חרשת ונקיט קטנה כיון דהכי הוה מעשה בקטנה הנישאית לכהן אע"כ שלא עפ"י מעשה העיד. וצ"ל משום האי טעמא גופא דאי הוה נקיט רישא בפקח שנשא פיקחית לא הוה קשי' לן בסיפא דלינקוט נשואי חרשת דבנשואי פיקחית מיירי ולא בנשואי חרשת אבל השתא דרישא איירי בחרשת קטנה וסיפא קטנה שאינה חרשת ה"ל למינקט נמי חרשת שאינה קטנה ולנקוט תרווייהו חרשת גדולה או פקחת קטנה שנשאית לכהן וכמ"ש תוס' יבמות קי"ג ע"א. ומדלא נקיט ש"מ חרשת לא אכלה. עי"ל עיין לקמן פ"ה ע"א קטנה מתגרשת בקידושי אבי' משום דאתי' לכלל הויה ע"ש. וצ"ל חרשת נמי אתי' לכלל הוי' לכשתתרפא כמ"ש תוס' לעיל כ"ב ע"ב ד"ה והא לאו וכו' ע"ש ואע"ג דבר"פ מי שהחשיך אמרינן לחרש יהבינא ולא לקטן דאתי לכלל גדלות ע"ש היינו קטן אתי בודאי לכלל גדול ממילא טפי

מחרש אבל עכ"פ חרש נמי אתיא לכלל הויה מיקרי לכשיתרפא ואי הוה נקט פקחת שנתחרשה ה"א דוקא לה יש רפואה אבל חרשת מעיקרא לא קמ"ל:

אם איתא דבטלי' לעדים הוה אמר. לקמן ע"ח ע"א במתני' דאי אמר כנסי וכו' צריך לחזור ולומר לה הי גיטך כ' בחי' ריטב"א דשמעתין אע"ג דלא בעי דעתה מ"מ בעי' שנדע ברור שדעתו בגירושין והתם מיירי שגילה דעתו רק בעסוקין באותו ענין משו"ה אמרינן בגילוי כל שהוא שביטלו היינו שחזר ואמר כנסי שט"ח זה נתבטל הגילוי דעת של עסוקים באותו ענין משא"כ בשמעתין דגילה דעתו בפני עדים לא נתבטל ע"י אמירת כנסי שט"ח זה. ולפי דעה זו כשלא עסוקים באותו ענין פסול אפי' בלי אמירת כנסי שט"ח דהרי סתמא פסול דבעי' שיתפרסם שדעתו לגרש. אך בגילוי דעת כ"ש שעסוקים באותו ענין סגי אם נתן סתם. אך אם אמר כנסי שט"ח זה נתבטל הגילוי דעת אם לא שאמר בפני עדים תחלה. וכעין זה י"ל לדעת הרמ"ה דמייתי שלטי גבורים סביב הרי"ף דכשאמר לפני עדים בפניה ראו גט זה וכו' א"כ הרי קמן דלא חיישׁ לכיסופא א"כ אם אומר אח"כ כנסי שט"ח בטולי בטלים דליכא למימר משום כיסופא אמר הכי ע"ש. א"כ לפ"ז לק"מ ממתני' ע"ח דשפיר מיירי בעסוקים באותו ענין או באמר בעדים אך בפניה ממש לא שייך כיסופא משו"ה אם אמר אח"כ כנסי בטולי בטל. אבל לפמ"ש תוס' לקמן ע"ח ע"א אין הטעם שצריך לומר ה"ז גיטך משום להודיע דעתו אלא משום שלא תהיה משלחה וחוזרת ע"ש. וכ"כ רשב"א בחי' מספרי דאתי' מקרא ונתן בידה ושלחה שבשעת נתינה צריך להודיעה ענין השלוח א"כ ליתא להנ"ל וע"כ כתב רשב"א וכל הפוסקים דגם בעסוקים באותו ענין ואמר אח"כ כנסי לא אמרינן דבטלי' ומתני' ע"ח לא מיירי בעסוקים באותו ענין וה"ה אפי' לא אמר כנסי שט"ח נמי פסול וקמ"ל אפי' באומר כנסי שט"ח מכל מקום סגי' שיאמר לה אח"כ ה"ז גיטך ואין צריך לטלו הימנה ולחזור ולתנו לה וכן פסקו רוב הפוסקים זולת חי' ריטב"א דמס' גיטין אבל ריטב"א ביבמות ר"פ חרש וכן בנמק"י בשם ריטב"א כתב כהרשב"א וכתב שם שכבר כ' כן בחידושיו לגטין. עד שעי"ז אני מסופק אם החי' שעל מס' גיטין לריטב"א הם:

ועל קטנה בת ישראל וכו' מסיימו תוס' דאפילו תאכל בתרומה דאורייתא קטנה היא. צע"ג וכן תמה בס' מהר"י בן לב דהא גזרינן דילמא תאכל בגדולתה או דספי לה בידים וא"כ למ"ד אפילו קטנה מצוי' להפרישה ואולי כוונתם קטנה בגדולה לא מיחלף וחרשת בגדולה מיחלף כדאמרינן ר"פ מי שהחשיך. ועיין חי' רשב"א ועיין מה שתירץ תוס' ביבמות משום זמן מועט בין קטנות לגדלות לא גזרו וליכול קטן אוכל נבלות וכו' יש לפרש אחרש קאי ולא אהחרשת והכי קאמר אפילו למ"ד אין ב"ד מצווי' להפרישו מ"מ

הבעל ספי' לה בידים והוא עביד איסור דאורייתא. אבל החרש דספי' לחרשת בידים הלא אין אנו מצווים להפרישו מזה דספי' לה בידים:

ועל המריש הגזול וכו' במס' תענית ט"ז ע"א קרא דנינוה וישובו איש מדרכם הרעה ומן החמס אשר בכפיהם אפילו גזל מריש ובנאו בבירה הי' מקעקע כל הבירה ומחזיר מריש לבעליו וקשה מאי רבותי' היא כך הוא הדין אלא חכמים תיקנו לישראל משום תקנת השבים אבל לגוים לאנשי נינוה לא תיקנו. ועוד מנ"ל הא. וי"ל כפל הקרא מדרכם הרעה. ומן החמס. ועוד לשון חמס ולא אמר מעושק. אבל הרמב"ן במלחמות ה' כתב דאע"ג דמחזיר רק דמים מפני תקנת השבי' מ"מ חמס הוה שהרי זה מוכר שלא ברצונו וזה הוא חמס דיהיב דמי. ולענ"ד דקרא מיירי בגוזל וגם בנגזל ואמר הנגזל שב מדרכו הרעה היינו דרך ארץ שבין אדם לחברו ונתרצה שלא יקעקע הבירה אלא יתן לו רק דמיו. אמנם הגזלן שב מחמס שבכפיו שלא רצה שיהי' בידו חמס אע"פ שאינו גזל כי הבעלים מחלו מ"מ שב אפי' מהחמס והי' מקעקע כל הבירה:

מפני תקנת השבים. עיין בשו"ע ח"מ סי' ש"ס בשם רי"ז אם בנה בנין על קרקע גזולה מקעקע כל הבנין ונ"ל ס"ל לא תקנו תקנת השבים אלא היכי דהוה קצת שינוי אלא דלא הוה שינוי מעליא לקנות בו בעלמא תקנו הכא משום שבים שתקנה כגון מריש שבנאו דהוה שינוי אלא שחוזר לבריתו כמבואר ב"ק ס"ז ע"א אבל בנה ע"ג קרקע לא שייך שינוי בקרקע לא תיקנו:

מ"ט יאוש כדי לא קנה. פירש"י לענין הקרבה וכן דקדק לקמן ד"ה כרתי מאי עבידת וכו' כי אמרינן יאוש כדי לא קני לענין הקרבה קאמר לא לענין הקדש עכ"ל ע"ש. ולבאר זה אבאר אי"ה השיטות. ר"ת ור"י פליגי בדינא ר"ת ס"ל שינוי רשות דבע"כ שלא ברצון הבעלים לא מיקרי שינוי רשות לפ"ז מתני' דב"ק קי"ד ע"א נטלו מוכסין חמורו הוה יאוש כדי דמה שנותנו לו חמורו של זה שלא ברצונו נטלוהו. א"כ לא הוה שינוי רשות רק יאוש כדי ועלה קאי שקלא וטרי' דעורות שחישב עליהן א"כ מיירי נמי בלא קוצען וליכא אלא יאוש כדי ועלה קאמר עולא יאוש כדי קני וא"כ קשי' משמעתין דאמר יאוש כדי לא קני ע"כ הוכרח ר"ת לומר דהכא מטעם מצוה הבאה בעבירה אתאינן עלה דנהי בעלמא דבר שנעשה בו עבירה כגון אשרה וכדומה לא הוה מהב"ב אבל הכא שע"י העבירה שגזל עושה מצוה אע"פ שכבר קנאו ביאוש כדי קודם המצוה מ"מ ע"י שגזל תחלה הוא מקריב קרבנו ע"כ הוא פסול מן התורה זו היא שיטת ר"ת. ור"י סבר שינוי רשות ע"כ נמי הוה שינוי רשות נמצא מתני' דב"ק קי"ד ע"א הוה תרתי ייאוש ושינוי רשות והה"נ עורות שחישב עליהן מיירי שקיצצן ומשו"ה אמר עולא אותו יאוש קונה

אלא ה"נ בהקדש הוה יאוש ושינוי השם מעיקרא חולין והשתא הקדש וקנה אלא כיון דע"י שינוי השם של הקדש נגמר הקנין ה"ל מצוה הבאה בעבירה אבל אי' הי' נגמר הקנין קודם ההקדש ואח"כ הקדשו לית ביה משום מצוה הב"ע. ורמב"ן במלחמות ר"פ לולב הגזול וכאן בחי' קשה ליה לתרווייהו שהרי לא הוזכר בסוגיא מידי ממצוה הבאה בעבירה. ע"כ חידש בלא מצוה הבאה בעבירה כיון שהקנין וההקדש באים כאחת נהי דהקדשו הקדש מ"מ לענין קרבן לא מיקרי בעליו דהרי קרבנו כתיב וצריך להיות שלו קודם שמיחדו לקרבן והכא ההקדש קנאו כמו מוכר אחר ייאוש שהלוקח קנה מטעם שינוי רשות ה"נ בהקדש קנה אבל קרבנו של גנב לא הוה ומשמע מרמב"ן שהקרבן כשר ונאכל אלא שהוא אינו מתכפר בו ואפשר בחטאת פסול נמי הוה כחטאת שנשחט שלא לשם בעליו אבל בנו"נ כהאי גוני כשר נמי הוה אבל ממצוה הבאה בעבירה לא מיירי בשמעתין דאפשר דס"ל לאו דאורייתא ואתי ר' יוחנן ר"פ לולב הגזול למימר דפסול נמי הוה מטעם מצוה הבאה בעבירה דאורייתא. ומשמע מלשון רש"י דשמעתין דכרמב"ן ס"ל ועדיפא מיניה דמשמע דלא נעשה קרבן כלל אלא הקדש דמים לבד"ה אבל קרבן לא נעשה אא"כ לא נודעה לרבים מתקנת חכמים אבל דבר תורה אפילו שם קרבן לא נקרא עליו. והנה הקשו על ר"ת ג' קושי' א' מדרבא דאמר למאי נפקא מיניה לגיזות וולדות ואי ס"ד יאוש כדי קני הלא קני לגיזותי' וולדותי'. ועל זה תירץ דקודם יאוש קאמר פי' שגנבו ביום א' ולא נתיאשו וביום ב' נתיאשו וביום ג' הקדישו וא"כ אותן גזות שמיום א' עד יום ב' קודם יאוש לולי שהקדישו ביום ג' לא הוה קאי ברשותי' ועכשיו שהקדישו ביום ג' מספקא ליה לרבא אולי הוקם ברשותו ממשיכה ואילך ביום א'. קושי' ב' מאביי ב"ק ס"ו ע"ב שהקשה מקרבנו ולא מוקי ליה מטעם מצוה הב"ע לק"מ דאביי לית ליה מצוה הב"ע דאורייתא. אבל אי ייאוש לא קני קמ"ל קרא דיאוש לא קני ואי משום דהוה שינוי השם עדיין לא אסיק ש"ס אדעתי' הך דשינוי השם עד דיתיר ר' יוסף ברישא אבל בימי רבה לא ידעי הך דשינוי השם ואי משום דהוה שינוי רשות מעיקרא דראובן והשתא דגבוה כבר כתבו שם תוס' ב"ק ע"ט ע"א ד"ה גנב וכו' ודלא כדעת הר"י ע"ו ע"א ד"ה והשתא עיין היטב ולק"מ לר"ת. קושי' ג' מדטרח להביא ותני עלה בחוץ כה"ג חייב ולא פריך מיניה ובי' אי אחר יאוש א"כ דידי' קטבח כ' ר"ת בס' הישר שזו היא סברת ר"ל ב"ק ס"ח ע"ב אבל ר' יוחנן ס"ל גזירת הכתוב הוא חיובי' בין לפני יאוש כגניבה בנפש ובין לאחר ייאוש דטבחו דאהני מידי ואע"ג דהוה דידי':

שלא יהיה כהנים עצבים. פירש"י שאכלו חולין בעזרה דאי משום מה שהקריבו חולין בעזרה הוה כאנוס ומתעסק דפטור אבל אכילת איסור ה"ל מתעסק בחלבים ועריות

שחייב שכן נהנה. ומפני זה כתב רש"י ג"כ דהוה רק שב ואל תעשה פי' דכיון דאמרו חכמים שיכפר א"כ הרי נתכפר חטאו והקב"ה מסכים עם חכמי ישראל והרי פטור מעונש שמים אלא שחכמים בטלוהו ממ"ע של הבאת חטאת וזהו שב ואל תעשה. ולפ"ז דוקא אם נודעה אחר אכילה אבל אם בין זריקה להקטרה ה"ל קום ועשה להקטיר חולין בעזרה לא תיקנו חכמים לכפר ולפ"ז הוה רב יהודה בהיפוך מעולא דלעולא מיירי נודעה אחר גמר כל הכפרה ולר' יהודה מיירי דוקא קודם זריקה כמ"ש תוס' ד"ה שלא יאמר וכו' ע"ש. מיהו אכתי קשה לי מה נעשה אם יודע לכהנים בתוך זמן אכילה אם נאמר שיאכלו עוד ה"ל קום ועשה ואם לא יאכלו יהיה עצבים על מה שכבר אכלו. אך רשב"א כתב דלגמרי הקנו לו מטעם הפקר ב"ד ואין כאן עוקר דבר מן התורה. וי"ל רש"י סבירא ליה דאין לב"ד להפקיר על מגן כמ"ש תוס' ביבמות צ' ע"א ד"ה אזיל וכו' ע"כ הכא לא הפקירו אלא אמרו שיכפר משום עצבות כהנים. ושוב כיון שכבר נפסד מהבעלים הפקירו שיתחייב כרת שלא יהיה נשכר שיתכפר במה שאינו שלו וכרת נמי לא יתחייב זה נ"ל שיטת רש"י אך התוס' כתבו לקמן שאפילו אם שחטו אחר בחוץ דליכא קנס מ"מ חייב כרת משום שכבר הפקירו מיד מתקנה ראשונה עיין ד"ה כי היכי וכו' וק"ל:

דף נה:

שלא יאמרו מזבח אוכל גזילות. הקשו תוס' א"כ עברו חכמים בקום ועשה. וכתב לחם משנה פ"ג מגילה דמשו"ה ס"ל לרמב"ם דיאוש עם שינוי שם דהקדש תרווייהו בהדדי איננו אלא קנין דרבנן ובנודעה לרבים העמידוהו על דין תורה ודבריו נכונים. כי אפי' אי שינוי השם בעלמא קנין דאורייתא הוא היינו שע"י מעשה כל דהוא שנשתנה הדבר אע"פ שאין באותו השינוי כדי לקנות מ"מ מועיל שעי"ז נשתנה שם של אותו הדבר כגון מעיקרא אסא והשתא הושענא. אבל הכא כיון דשינוי רשות ליכא בהקדש קרבן כמ"ש תוס' ב"ק ע"ט ע"א א"כ במה ישתנה שמו כיון שהגזלן קורא לו שם חדש הקדש וכי עי"ז ישתנה שמו וצריך לדחוק דעכ"פ קצת כעין שינוי רשות הוה אע"ג דמעיקרא תור' דראובן והשתא תורא דראובן מ"מ קצת שינוי רשות הוה שיצורף לזה שינוי שם הקדש מ"מ ס"ל לרמב"ם דלא הוה זה אלא מדרבנן וכלח"מ ונכון הוא:

מאי אריא חטאת אפילו עולה נמי. הרשב"א נתקשה מאי אפילו. ולפמ"ש לעיל בשם רמב"ן י"ל לא מיבעיא חטאת דבלא שם בעלים פסול הוא אלא אפילו עולה דכשר אלא שאינו עולה לבעלים לשם חובה מ"מ מחזי כאוכל גזילות:

לשון הרמב"ם פ"ה מאיסורי מזבח הל' ז' הגונב או הגוזל והקריב הקרבן פסול והקב"ה שונאו שנאמר שונא גזל בעולה ואצ"ל שאינו מתקבל ואם נתייאשו הבעלים הקרבן כשר ואפילו חטאת שהכהנים אוכלים את בשרה עכ"ל. והראב"ד השיג אין כאן אפילו עכ"ל. והנה שארי קושי' על הרמב"ם עיין לח"מ כאן ופ"ג מהלכות גזילה ופי"ח ממעה"ק. אך מ"ש אפי' חטאת לא נתיישב. ולפע"ד הדברים כפשוטן דבר"פ לולב הגזול מייתי אני ה' שונא גזל העולה וממשיל למלך שעבר לפני המכס. והענין בזה כי כולי עלמא דהקב"ה כי ממך הכל ומה לי אם השור בבית ראובן או שמעון לעולם אינו מקריב להקב"ה אלא את שלו ואינו דומה לקדשים הנאכלים דה"ל כאלו גוזל שורו של זה ומאכילו לאחרים. היינו לכהנים אבל אם מחזירו להקב"ה היינו עולה שכולו כליל ה"א מחזירו לבעלים הראשונים ית"ש קמ"ל שונא גזל אפי' בעולה כמשל מלך שעבר לפני מכס וזהו שכ' הרמב"ם הקב"ה שונא גזל בעולה מכ"ש בחטאת אך כל זה לפני ייאוש אבל אם כבר נתייאשו וגם הקדישו הרי כבר קנאו שוב כשר אפילו חטאת שנאכל לכהנים ולא ה"ל כגוזל שורו של ראובן ומאכילו לשמעון דבכה"ג לפני יאוש פסול מסברא חצונה בלא קרא דשונא גזל בעולה קמ"ל הכא דכשר. ובפי"ח ממעה"ק הל' י"ד כתב וז"ל גנב והקדיש ואח"כ שחט בחוץ חייב ומאימתי העמידוהו ברשותו כדי לחייבו כרת משעה שהקדישה. והוא ששחטה אחר יאוש. אבל לפני יאוש אינה קדושה עכ"ל. נ"ל רמב"ם לטעמיה דס"ל שינוי רשות קודם יאוש אם אח"כ מייאש קנה שינוי רשות למפרע וההה"נ בהקדש ואחר כך נתייאש נעשה הקדש למפרע ומיירי שהקדיש קודם ייאוש אך ע"י ששחט נתייאשו בעלים נמצא בשעת שחיטה בא היאוש וההקדש וחיוב כרת בפ"א וע"ז קאי רמב"ם ועיין לח"מ:

מה שחנני השי"ת בסוגיא דיאוש קונה:

ועל המריש הגזול שבנאו בבירה וכו'. עיי' מס' תענית י"ז ע"א אמר שמואל אפילו גזל מריש וכו' וצ"ע מאי רבותי' דהא מדאורייתא דינא הכי. ובודאי לא עבדי רבנן תקנתא לאנשי נינוה. וי"ל דלשון קרא קשיתי' אחר שכבר אמר וישובו איש מדרכו הרעה אם כן הכל בכלל מה אמר שוב ומן החמס אשר בכפיהם. ועוד מ"ט אמר חמס ולא גזל או עושק. ויובן זה עפ"י מ"ש רמב"ן במלחמות דאע"ג דקנה העצים ע"י תקנת מריש וסגי בדמי עצים מ"מ כיון דהבעלים אינם מוכרים ברצון אלא משום תקנת השבים ה"ל חמס דיהיב דמי ושקיל בע"כ עי"ש ר"פ לולב הגזול. והנה אע"ג דלא עבדי תקנתא לאנשי נינוה. מ"מ בכלל וישובו איש מדרכו הרעה ר"ל כל א' מאנשי נינוה עזב דרכו הרעה והלך בדרך טובים והיינו לפנים משורת הדין כמ"ש חז"ל על פסוק למען תלך בדרך

טובים. ואם כן ממילא כל נגזל היה מתפייס מגזלן שלו אלו הי' נותן לו דמים. ואפ"ה שבו גם הגזלנים מן החמס כי הי' חושש דהוה כמו חמס כמ"ש רמב"ן והי' מקעקע כל הבירה והחזיר מריש לבעליו. אע"פ שהבעלים כבר שבו מדרכם הרעה והלכו בדרך טובים והיו מתפייסים ממנו בדמי מריש מ"מ שב הוא גם מאיסור חמס וק"ל:

והנה דעת רבינו ירוחם דבגזל קרקע ובנה עלי' ליכא תקנת מריש וצריך לקעקע בירתו ולהחזיר קרקע לבעליו. ומ"ש סמ"ע סי' ש"ס סק"ו דלא ה"ל לבנותו אין לו שחר ולפענ"ד סברת רי"ו דלא תיקנו חכמים אלא כשיש עכ"פ קצת קנין דאורי' כמו בגזל עצים דה"ל שינוי מעשה דבשינוי מעשה גמור קונה מדאורי' והכא נהי דלא הוה שינוי מעשה גמור אלא כל דהוא כדאי' בב"ק ס"ז ע"א עשאוהו חכמים כשינוי מעשה גמור ויקנה בו. אבל בקרקע דלא שייך בה שום קנין לא נימא שהפקירו חכמים נכסיו של זה והכניסו לרשותו של זה בולא כלום זה לא נימא. ונ"ל כדמות ראי' לזה בב"ק צ"ד דאין מקבלין מגנב משום תקנת השבים ופסק רא"ש שם כדעת תוס' דוקא כשבא מעצמו לעשות תשובה וכן פסק רמ"א סי' שס"ו סעיף א' ושם צ"ה ע"א מדמה ש"ס תקנת השבים הנ"ל לתקנות מריש ע"ש. וקשה א"כ גם במריש נימא דוקא כשבא מאליו לעשות תשובה. אבל כשבאים לתובעו צריך לקעקע הבירה ולהחריש מריש. ותיקשי ר"פ לולב הגזול דאר"נ פעיתא היא דא ואין לה אלא דמי עצים אדרבא הואיל והיא פעיתא ותובעת שלה וריש גלותא לא אשגח בה א"כ צריך לקעקע סוכתו אע"כ מוכח דאפ"ה אין לה אלא דמי עצים וקשה מ"ש תקנת השבים דמריש מההיא תקנות השבים דהתם ועכצ"ל בשלמא במריש אמרו חכמים דשינוי יקנה ונהי דעיקור טעמם הוא משום תקנות השבים מ"מ עכשיו דהשינוי גרוע זו קונה הרי היא קונה מיד בשעה שינוי בין ישיב בתשובה ובין לא ישיב ועוד אפי' בריש גלותא דודאי לא שייך תקנת השבים דאפי' אם היינו מחייבי' לקעקע סוכתו הי' מקעקעו מ"מ חכמים תיקנו דשינוי גרוע זו קונה משא"כ תקנתא דגזלנין ומלוה בריבית מיירי אפי' היכי דליכא שום דבר לתלות בו הקנין ולא תיקנו חכמים שיקנה הגזלן כלל. אלא הטילו על הנגזל שלא יקבל ממנו אבל הגזלן לא קנה וכן מוכח הלשון הגזלנין ומלוה בריבית אין מקבלין מהם וכו' ומזה ראי' לסברת רבינו ירוחם הנ"ל דבקרקע דלא שייך קנין לא עשו תקנת מריש ולפ"ז אם בא מעצמו לעשות תשובה גם בקרקע אית בי' עכ"פ תקנת השבים שבסי' שס"ו הנ"ל:

והנה בב"ק צ"ד שם איתא סברא אחרת בתוס' דלא תיקנו אלא בגזלן שכל מעותיו דמי גזילה אבנים אינו שלך ע"ש וע"ד דרוש נ"ל דזה תליא בפלוגתא דהנה הך תקנה לא תיקנו אלא כשאין הגזילה בעינא ע"ש ונ"ל דנפקא להו לחז"ל וסמכו' אקראי דאברהם

אע"ה בלעדי רק אשר אכלו הנערים ואחז"ל ס"פ כיסוי הדם מכאן שקשה גזל הנאכל שאפי' צדיקים גמורים אינם יכולים להחזירו ע"ש ועל זה סמכו חז"ל לתקן היכי דליתא לגזילה בעינא דה"ל כגזל הנאכל ותיקנו בו תקנת השבים. וא"כ י"ל דוקא כי התם שהי' הגזל שלל עצום מאוד מה שאכלו שלש מאות ושמונה עשר חניכיו. וה"ה כי האי גוני היכי דרב עשרו מגזל תקנו תקנת השבים אבל היכי דליכא אלא דבר מועט לא תיקנו. אך רש"י בחומש פי' עפ"י מדרש דלא הי' שי"ח עבדי' אלא אליעז"ר גימ' שי"ח ואם כן אפי' היכי דליכא אלא דבר מועט אין מקבלין ממנו היכי שבא מעצמו לעשות תשובה על כל פנים. ונ"ל היינו דצווחה האי סבתא ר"פ לולב הגזול איתתא דה"ל לאבוה שי"ח עבדי' צווחה קמיתו ולא אשגיחו בה. כי היא לא אסקא אדעתה תקנות מריש בעצי סוכה שחידש לן ר"נ והיתה סבור' משו"ה לא אשגחו בה משום תקנת השבים דכל גזלנים ומלוה בריבית ע"כ פתחה פיה בחכמה דמתרי טעמא ליתא חדא דה"ל לאבוה שי"ח עבדי' ממש ולא אליעזר לחוד וא"כ די לתקן היכי דרוב עשרו בגזל אבל משום הני עצים מועטים אין לתקן. ועוד צווחו קמיהו כלומר ולא אתו הם מעצמם לשוב בתשובה ואין כאן תקנת השבים. והשיב לה ר"נ היא טעה כי אין כאן משום תקנת הגזלנים אלא תקנת מריש ואין לה אלא דמי עצים ותקנה זו היא אפי' בלא הגזלן מעצמו לשוב וכנ"ל:

ומ"ש ר"נ ודקדק פעיתא היא דא י"ל דאמרי' התוקף חברו והוציאו מסוכתו כיון דקרקע אינה נגזלת ה"ל סוכה שאולה וצע"ג עכ"פ השאלה גופי' היא בגזילה וסוכה שאולה כשרה מרצון המשאיל. אבל בעל כרחו של משאיל פשיטא דגרעי טפי מגזילה ממש דה"ל תרתי לריעותא שאולה וגזולה. שוב מצאתי שהרגיש בזה בכפות תמרים והניחו בצ"ע. ולפענ"ד דכיון דשאול כשר א"כ אותה שעה שהוא יושב בסוכה וזה אינו יכול להוציא זה הוא יאוש גמור כצווח על ביתו שנפל דיאוש כזה קונה לכ"ע בשלמא היכי דבעי' לכם ממש א"כ לא הוה יאוש כיון שסופו להוציא ע"י ב"ד אבל ישיבת שעה זו היא מייאש ממנו אעפ"י שסופו להוציאו ממנה ע"כ שאולה היא על שעה חדא ויוצא בו יי"ח כל זמן שאינו מוציאו. ובזה נ"ל ליישב שיטת העיטור דהא דאמרי' אין לו אלא דמי עצים. אבל כל זמן שלא עמד בדין והתרצה ליתן לו דמי עצים ה"ל גזל גמור. וזה נ"ל שיטת רש"י בב"ק קי"ד ע"א ד"ה יאוש כדי וכו' ע"ש וקשה הא ר"ג לא אמר לסבתא ליתן לה דמי עצים א"כ במאי יי"ח סוכה ולהנ"ל ניחא כי הוא לא רצה לקנות בתקנת השבים וליתן דמי'. אלא רצה להחזיר לה העצים בעיניהו אחר החג ועד עתה מה שכבר ישב בה הוא שאול אע"פ שהי' שלא מדעתה ורצונה עד עכשיו מ"מ זהו כבר מייאש. ומכאן ואילך תסבול מרצונה עד אחר החג להחזיר לה עצים בעין אך כיון דהדר' וצווחה

ע"כ אתאינן עלה מטעם גזילה ותקנת מריש ולהודיע לה שרוצה להחזיר לה דמי עצים והיינו דקאמר ר"נ פעיתא היא דא ואינה רוצית להשאיל העצים ע"כ יקנה מטעם תקנת מריש ויהי' לה דמי עצים:

ועל החטאת הגזולה וכו' הנה לעולא טעמא משום כהנים עצבים ודוקא חטאת דכהנים אכלי בשר. וכבר הרגיש רשב"א ולמה לא יהי' עצבים גם בעולה שהקריבו חולין בעזרה. וצ"ל אכילת איסור מגונה טפי ודוחק גם דחוק מאוד דמה מזבח בטל שייך אם לא יקריבו חטאת משום אדם אם לא יביא עידיו עמו שבהמה נולדה בעדרו או קנה אותה מפלוני. וכל מי שחטא אינו חושש לטרחא ומביא עידיו עמו דניחא ליה דליהוי לי' כפרה. וגם אין שייך ביטול מזבח כי חטאת לא שכיחא. ויותר ראוי' לחוש כן בנדרים ונדבות דאם נטריח על בעליהן לא ידרו נדר לה' ויהי' המזבח בטל. ע"כ נלע"ד דלמאי דקיי"ל דלהקריב חולין בעזרה הוא איסור דאורי' אבל לאכול אותן חולין שנשחטו בעזרה אין איסור באכילתן מן התורה. ועיין רמב"ם פ"ב מהל' שחיטה הל' ג' ומ"ש משנה למלך ד"ה אשר ע"כ נראה לומר וכו' ע"ש. א"כ י"ל גם לעולא לא מיבעי' עולה דכולי' כליל ומקריב בשר חולין ע"ג המזבח דבודאי הכהנים עצבים אלא אפי' חטאת דאין מקריבין ממנו למזבח רק חלב ודם והרי חטאת העוף באה על הספק מטעם שאין ממנו למזבח אלא דמו בלבד ולא איכפת ליה כוליה האי. וה"א ה"נ בחטאת בהמה כיון שאין ממנו אלא חלבו והבשר דכהנים אכלי לי' לאו דאורי' ה"א לא ניחוש לעצבות דכהנים קמ"ל אפי' חטאת גזולה מתכפרת. ובאמת בלשון הש"ס בשלמא לעולא היינו דקתני חטאת משמע דוקא חטאת והיינו משום דש"ס לא נחית לפלוגתא דחולין שנשחטו בעזרה אי אכילתן דאורי' או לאו אבל למאי דפסק הרמב"ם כנ"ל א"ש במרווח. ומיושב לשון הרמב"ם פ"ה מאי' מזבח הלכה ז' שהשיג הראב"ד מאי אפי' חטאת ולהנ"ל ניחא. ולפמ"ש שאכתוב לקמן אי"ה דרמב"ם קאי כעולא התם. והנה גם לר' יהודה קאמר ש"ס מאי ארי' חטאת אפי' עולה נמי. הקשה רשב"א מאי אפי' עולה. ולפענ"ד נראה מסקנת הש"ס דוחק מאוד לא מיבעי' עולה דכליל הוא וכו' ומאי בכך אי גנאי הוא שהמזבח אכל גזל מה לי מעט מה לי הרבה. וזה י"ל קצת דהבעלים מוחלים על אכילת חלב ודם שהוא מועט ויותר קשה לפי מ"ש לח"מ בפ"ג מגזילה דרמב"ם לית לי' כתי' תוס' לקמן בשמעתין ד"ה שלא יאמר וכו' ע"ש וא"כ לרמב"ם אפי' כבר נקרבה חטאת הגזולה חוזר ומביא אחרת. קשה מה הועלנו בזה עכ"פ כבר אכל מזבח הגזולה ומה תועלת אם יביא עוד חטאת אחר שאינה גזולה. ע"כ הי' נראה לכאורה דאין קפידא במה שהאש המזבח אוכל החטאת הגזולה אבל עיקור הרצון הוא מה שהמזבח מכפר ומרצה ע"י קרבן גזול ואם נאמר שלא כיפר

אין כאן לעז ורנון. וא"כ שפיר פריך מאי ארי' חטאת שמכפר ממש על חטא שיאמרו מזבח אוכל גזילות אפי' עולה שאינו מכפר אלא דורון בעלמא נמי איכא לעז שמרצה על גזלן. ושפיר קאמר אפילו. ואמנם מפני ק' זו הוצרך לדחוק שינוי דחיקא למימר בהיפוך דעולה כולה כליל ואכיל המזבח טפי מבחטאת והוא באמת דוחק גדול ובזה נבוא ליישב לשון רמב"ם פ"ה מאי' מזבח הנ"ל שכ' בחטאת שלא יאמרו מזבח אוכל גזילות וכן בעולה עכ"ל מבואר מלשונו דחטאת פשיטא ליה טפי למיגזר שלא יאמר מזבח אוכל גזילות טפי מעולה ולהנ"ל ניחא:

ולבוא אל תוכן כוונת בזה לפע"ד להסר מעליו כל תלונות הקושי' שבכ"מ וגם בלח"מ פי"ח מממע"ק. נלע"ד דהכ"מ הוה ס"ל לר' יהודה לעולם ס"ל כהלכתא יאוש כדי לא קני. ועדותו של ר' יוחנן ב"ג ב' תקנות הוה דכי האי גוני מוקי רב אשי בגיטין מ"ז ע"ב ובמנחות נ"א ע"ב אמר ר' אבוה ב' תקנות הוה וכן בכתובות י"ב ע"ב אמר ר"א ב' תקנות הוה וא"כ ה"נ נימא בתחלה תקנו שלא יהיה כהנים עצבים תקנו אפי' בחטאת כ"ש בעולה שתהי' מכפרת ולא חילקו בין נודעה ללא נודעה. ושוב כשראו בנודעה לרבים אמרו מזבח מרצה ומכפר על ידו גזלות חזרו ותיקנו שנודעה לרבים לא יתרצה בעולת וכ"ש בחטאת ומיושב קושי' תוס' ד"ה שלא יאמר וכו' וכעין שכ' לח"מ פ"ג מגזילה ע"ש. ויהי' ב' התקנות מרומזים בלשון המשנה ובדיוק שלה על חטאת הגזולה שלא נודעה מכפרת הוא מפני התקנה הא נודעה אינה מכפרת הוה נמי מן התקנה ותקנת המזבח דממתני' יצדק על ב' התקנות. והא דלא אמר ש"ס הכי ונדחק היינו משום דבס"ד הוה ס"ל דאי יאוש כדי לא קני אינו קדוש עד שישחטנו בפנים וסכין מושכתו כאשר אבאר בסמוך אי"ה. והשוחטו בחוץ פטור והבעלים הגזלנים אינם מתכפרים בו כלל רק חכמים פטרוהו מלהביא אחר בשב ואל תעשה. אבל הוא אינו מתכפר בו כלל. ומשו"ה השוחטו בחוץ פטור וא"כ א"א לומר שיאמרו מזבח מכפר ומרצה ע"י גזילות שהרי אינו מכפר וא"א לומר לעז זה אלא אי יאוש כדי קני והגזלן מתכפר בו. אבל לומר ב' תקנות הוה א"א אבל למסקנא דגם למ"ד יאוש כדי לא קני השוחטו בחוץ חייב כרת ואוקמוהו רבנן ברשותו לגמרי אם כן הגזלן מתכפר בו מתקנת חכמים שפיר י"ל ב' תקנות הוה וכנ"ל. ועל זה סובב הולך לשון הרמב"ם הנ"ל שבתחלה תיקנו שאעפ"י שיאוש כדי לא קני תיקנו שיכפר אפי' חטאת מכ"ש עולה מטעם עצבות כהנים. שוב תיקנו שהנודעה אינו מכפר חטאת וכן עולה שלא יאמרו מזבח אוכל גזילות וכנ"ל:

וליתר ביאור אבאר גם לשון רמב"ם פי"ח ממעה"ק הלכה י"ד שהקשה עליו הלח"מ. הנה רמב"ן במלחמות ה' כ' דאי יאוש כדי לא קני רק ע"י ההקדש נעשה שינוי רשות

אז אי לאו משום מצוה הב"ע היה הקרבן נרצה לגבוה אבל לא עלה לגזלן לשם חובה שהרי אינו שלו ולא קנאה ביאוש לחוד. רק ההקדש קנאה. וצריך לומר לדבריו דאע"ג דחטאת בעלמא לא שייך לומר ביה לא עלה לבעליו לשם חובה כמבואר ריש זבחים. מ"מ הכא לא נעשה חטאת כלל. שהרי זה שחייב חטאת איננו בעליו כלל ואין בכחו לעשות חטאת אף על גב שהוא הקדישו לשם חטאת לא הועיל אלא לשנות רשותו ולהקנותו לשמים. וההקדש הוא בעליו וההקדש איננו חייב חטאת. וקיי"ל קרבנות ציבור סכין מושכתן למה שהן עיין ספ"ק דשבועות. ועיין תמורה י"ט ע"ב גבי אשם בין שתי שנים וכו'. שהקרבן ההוא איננו לא חטאת ולא עולה לא שלמים ולא אשם. מ"מ נאכל וה"נ דכוותיה. זהו כוונת רמב"ן בזה. ושוב נהי מצוה הבאה בעבירה פסול לגמרי מ"מ חכמים הכשירו אותו משום עצבות הכהנים ופטרו גם אותו מלהביא אחרת בשב ואל תעשה. והוה ס"ד דהש"ס דסגי בהכי לאוקמוה אעיקור דינא דאורייתא שההקדש קנאו והסכין מושכתו למה שהוא. ואין השוחטו בחוץ חייב כרת כי סגי בתקנה זו שיקנהו ההקדש קדושת דמי' עד שישחטנו בפנים. אבל לא יתחייב עליו השוחטו בחוץ וע"כ תמה ש"ס על ר' שיזבי דאמר כרת מדבריהם. דלאיזה צורך יתקנו חכמים שיתחייב השוחט בחוץ הלא די בתקנתא קמיתא. עד שתי' רבא כרת שע"י דבריהם באה לידו. כדי שלא יהי' החוטא נשכר. שזה שגזל ירויח שלא יתחייב אם ישחטנו בחוץ. ואם ישחטנו בפנים פטור נמי מחיוב חטאת שלו משו"ה ע"כ אוקמוה ברשותו מיד שיתחייב עליו השוחטו בחוץ נמי. ושוב איבעי' לי' לרבא מאימתי' אוקמיה ברשותי' אי משעת גניבה או משעת הקדש ונפקא מיני' לענין גיזה וולדותיה. והנה באיבעי' דרבא לא נפקא לן מידי כמ"ש תוס' אבל עכ"פ מוכח מכל האמור דלעולא הי' ראוי' שלא יתחייב השוחטו בחוץ רק אוקמוה ברשותי' שלא יהי' החוטא נשכר ומיושב בזה קו' תוס' ד"ה כי היכי וכו'. וא"כ לפמ"ש לעיל דגם לרמב"ם אית ליה תקנת עולא כי תרי תקנות הוה. א"ש לשון רמב"ם פי"ח ממע"ק הנ"ל דאוקמו' ברשותי' משעת הקדש כדי שיתחייב כרת ולא יהי' נשכר. דאי לא משום שיחייב כרת לא הי' קדוש קדושת הגוף אלא משעת שחיטה ואילך דסכין מושכתו למה שהן ועיי' היטב בלשונו ותראה כי אמת נכון הדבר בעזה"י. ויתיישב נמי לשונו פ"ה מאי' מזבח הנ"ל שכ' הגונב והגוזל וכו' ואם נתיאשו וכו' משמע בתחילה מיירי בלא יאוש וקשה האיך קדוש בלא יאוש וכמ"ש תוס' ב"ק ס"ו ע"ב ד"ה אילימא וכו' ולהנ"ל י"ל התם אדון דאמרי' קאי בודאי אינו יכול להקדישו. אבל הכא אתקנתא דעולא שלא יהי' כהנים עצבי' הי' אפשר לומר שתקנו שיהי' הקדשו מועיל אפי' לפני יאוש. וכן כ' באמת מקצת ראשונים. וס"ל לרמב"ם דלפני יאוש לא תיקנו שום תקנה שהקב"ה

שונאו. ולא דמי לאחר יאוש שעכ"פ ההקדש קנאו בשינוי רשות שאפי' הדיוט קונה בכי האי גווני. רק דהקדש חמיר טפי משום מצוה הבאה בעבירה. בזו תיקנו חכמים וסלקו חומרת ההקדש אבל בלא יאוש שאפי' ההדיוט איננו קונה בכי האי גוני כיון שהקב"ה שונאו אינו ראוי' לתקן שיכפר. ומה שיש עוד לדקדק בלשון רמב"ם שם במ"ש הגונב או הגוזל אם נתיאשו הבעלים. והלא י"ל בב"ד של ישראל הכל הוה יאוש. כמבואר לקמן מב"ק קי"ד ע"א. לק"מ דהרי קיי"ל גוים נודרים נו"נ כישראל. ואה"נ קאמר רמב"ם אם נתיאשו פי' שיהי' הגוזל ישראל שבודאי נתיאשו או הי' גוי ושמענו דמיאש:

והנה רמב"ם פסק שינוי רשות קודם יאוש מהני נגד רב זביד ב"ק קט"ו ע"א וכ' כ"מ דס"ל ר"פ ושארי אמוראי' דמשני התם שינוי' אחריתא ליתא להו לדרב זביד והוא דוחק גדול דמה"ת לומר דפליגי. ונלפע"ד ראי' דהוה ק' לרמב"ם ר"פ לולב הגזול דאמר ר"י בשם רשב"י והבאתם את הגזל וכו' הא קני' ביאוש והא קיי"ל יאוש כדי לא קני. ודברי ר"י שבתוס' דחוקי' דיאוש ושינוי שם קאמר דמשמע בש"ס דיאוש לחוד קאמר. לכן ס"ל לרמב"ם דודאי דוחק גדול לומר דהנבי' הוכיח את הגזלנים עצמן על שמקריבים את הגזול. ולמה לא הוכיח אותן על גוף מעשה דגזילה. אע"כ באותו זמן בתחלת בית שני שהי' צרי יהודה ובנימין גוזלים וחומסי' את היהודים וגוזלים לזה ומוכרים לזה. ולהיות שהי' הנודרים נו"כ נוכלים כמבואר בפסוק. לא הי' מביאים אלא משחת פיסח וחולה. או בהמה של תמימה שקנאה מאת הגזלן. ועל זה צווח שהביאו או תמימה גזולה שקנאה בזול מהנכרי הגזלן או פיסח וחולה. ואמר גזילה דומיא דפיסח דלית ליה תקנתא. וק' הא לכשיתיאשו הבעלים יהי' שינוי רשות מהגזלן לרשות ישראל הקונה. ויאוש שאחריו דקונה. ומזה הוכיח ר' יוחנן דאסור משום מהב"ע וא"כ מוכח מזה כרמב"ם דשינוי רשות ויאוש אח"כ קונה. ורב זביד דלא משני הכי אליבא דר' בב"ק קט"ו צ"ל דס"ל ר' יוחנן דר"פ לולב הגזול משמיה דרשב"י קאמר ולי' לא ס"ל. וזה הוא שינוי דחיקא. וממילא ניחא דכל הני אמוראי' התם דמשני שינוי' אחרינא התם לית להו דרב זביד וכוותיה פסק רמב"ם וכמ"ש כ"מ שם. וק"ל:

והנה חזינא התם בב"ק דרבה מספקא ליה אי יאוש קונה מן התורה או לא ותלי' ספיקא. אי קרבנו ולא הגזול קאי אגזלן משהקדיש. או גזל קרבן דחברים ושם ס"ז ע"א פשיטא ליה לעולא דיאוש קונה מוהבאתם את הגזול. פי' דמקרא דנביאים מוכח דפשטא לי' להנבי' דקרבנו דכתיב באורייתא לא קאי אגזל קרבן דחברי' ומוכח יאוש אינו קונה. ושם ס"ז ע"ב הדר ביה רבא ומייתי ליה מקרא קרבנו לחוד בלי הכרעת קרא דוהבאתם את הגזול ולא ניחא ליה דיחוי' דגזל קרבן דחברי'. ונ"ל דלטעמי' אזלא. דלפמ"ש תוס'

ס"ו ע"ב ד"ה דגזל קרבן דחברי' וכו' דא"א לאוקמא קרא אלא בפסח באם אינו ענין. א"כ לכאורה דחוקא מילתא טובא ואינו ראוי' להכניס בספיקא כלל והי' ראוי' לומר דמיירי בגזלן שהקדיש אחר יאוש ויאוש לא קני. אלא משום דכ' תוס' ד"ה ש"מ דיאוש לא קני דאכתי לא א"ש אלא ע"י יאוש ושינוי השם דהקדש. או שינוי רשות ע"ש והנה רבה טרם דיתיב ר' יוסף ברישא ועדיין לא נתחדש הך דשינוי השם. לא שינוי השם דעיצבא ולא שינוי השם דמעיקרא טיבלא וכו' ומשמע דה"ה שינוי השם דהקדש כמבואר בכל הראשונים ועיין ר"ת בס' הישר. נמצא לרבה דלא ידע הך דשינוי השם צריך לומר מטעם שינוי רשות. והיינו בקדשים דלא חייב באחריות כמ"ש תוס' הנ"ל. וקרא דקרבנו סתמא כתיב ועוד פשטי' דקרא דפ' ויקרא בנדר מיירי הרי עלי דחייב באחריותו. וא"כ גם זה דחוק קצת ע"כ רבה דהוה מקמי' דחידש לן ר' יוסף שינוי השם מספקא לי' שפיר אי נדחוק וניקום קרא בקדשים שאינו חייב באחריות בנדבה דוקא ויאוש לא קני. או נימא בנגזל קרבן פסח מיירי ויאוש קונה. אבל בתר דשמע רבא מר' יוסף הך דשינוי השם. נמצא אי אוקמי' קרא קרבנו בגזלן שהקדיש ויאוש לא קני ומטעם שינוי השם ומיירי בכל הקרבנות בודאי אין שום סברא למידחק ולאוקמיה קרא בגזל קרבן פסח דחבריה ע"כ פשיטא ליה לרבא מהאי קרא לחוד דיאוש לא קני והדר ביה ממאי דהוה אמר בתחלה קודם דיתיב ר' יוסף ברישא. ואמנם עולא דהוה נמי מיקמי הכי ויש לנו ספק בפסוק קרבנו. בא להכריע מקרא דנביאי' והבאתם את הגזול. והנה לפום פשטיות סוגי' דב"ק קי"ד ע"א קיי"ל כרבנן דר"ש דסתם גזילה לא הוה יאוש מיהו לעולא התם עכ"פ משכחת ליה שמענא דמיאש. וא"כ שפיר יש להוכיח גזול דומי' דפסח דלית ליה תקנתא אפי' שמענא דמיאש. אבל לרבה דאפי' שמענוה נמי ליכא יאוש. א"כ לא שייך להוכיח מוהבאתם בשלמא ר' יוחנן משמיה דר"ש בן יוחי קאמר ור"ש לטעמי' ס"ל סתם גזילה יאוש בעלים. אבל להלכתא לא הו"מ רבה להכריח מהאי קרא מידי. ואע"ג דמשמע התם קי"ד ע"א דבבי דישראל יש יאוש אפילו בגזלן לרבנן דר"ש עיי' מהרש"א שם ויבואר לפנינו אי"ה. מ"מ לפמ"ש לעיל דוהבאתם את הגזול בגזלן גוי שקנה ממנו ישראל מיירי. אם כן לרבה ליכא להכריע מקרא דנביאים כלל:

ואיידי דאיירי אסיק לכולי' מילתא בב"ק קי"ד ובדברי רמב"ם ואריכותו של ש"ך בח"מ סי' שס"ח. והנה רש"י במתני' כ' דקשי' ליסטים דרישא דמתני' אליסטים דסיפא ועיין מ"ש מהרש"א בזה. ועכ"פ תימה מ"ט לא פריך ליה בש"ס ומשני לי' כאן בישראל כאן באו"ה ועיי' יש"ש בזה והנה בהרז"ה משמע דס"ל דר"ש ורבנן פליגי בב"ד של ישראל אבל בגוי דדייני בניזתא לכ"ע לא הוה יאוש. והנה צריך להסביר מאי שייך פלוגתא

בישראל אם נניח דהב"ד לא יעשו דין דמימר אמרי. א"כ מה לי גנב מה לי גזלן. וצ"ל דבגזלן גוי ליכא יאוש כלל. דהבעלים מצפים להוציא שלהם ע"י דייני דבגיזתא בין גנב בין גזלן. אבל בישראל נהי דמיאשי הבעלים שע"י הב"ד לא יוציאו שלהם דמימר אמרי. מ"מ מצפים שימצאו גניבתם ביד הגנב ויעבדו דינא לנפשייהו ויוציא ממנו ובהא פליגי רבנן ס"ל בגנב דמיטמרי מיאשי להוציא מידו. ומ"מ בדייני או"ה דחפשי חפש מחופש וכפתו ומכים עד שיודה הגנב. ליכא יאוש. אבל בב"ד של ישראל דמימר אמרי והגנב מטמיר עצמו א"כ אבדה תקותו ומיאש. משא"כ בגזלן מקוה שיבוא תו ויתחזק ממנו ויקח שלו מידו בלא בית דין. ור"ש ס"ל בהיפוך כן צ"ל לדעת הרז"ה. והנה לכאורה אחר שהוכחנו סברא זו דאפשר שהבעלים אינם מתיאשים מפני שמצפים להוציא שלהם על ידי דעבדי דינא לנפשייהו בלי ב"ד. א"כ לכאורה לק"מ לסטים דרישא אדסיפא. דבלי ספק אין כל הגנבים והגזלנים שוים לענין זה. אלא אנן קאמרי' סתם גניבה יאוש למר וסתם גזילה יאוש למר. והכל בסתם. וא"כ ברישא דהוה סתם מוכסין ולסטי' אדרבה הרי חזינן שגם חמורו של זה לקחו. וא"כ סתמא נתיאשו הבעלים הראשונים ככל סתם לסטין. אבל בסיפא המציל ביד הלסטין. הרי קמן שלסטין זה נוכל להציל מידו יאמרו נא בעלים הראשונים גם אנחנו לא נתיאשנו כי בכחנו ועוצם ידינו הוציאנו שלנו מתחת ידו. ומשו"ה לא הוה סתמא יאוש בעלים ולק"מ רישא לסיפא ומשו"ה לא הקשה הש"ס והוא תי' מרווח ומבואר בלשון המשנה. ואין צורך לאוקמא רישא וסיפא בתרי גוני בגוי וישראל. אך לדעתי זה א"א באוקמתא דר' יוסף דאסיפא איתמר דוקא בב"ד של או"ה. אבל בב"ד של ישראל סתמא הוה יאוש. ולהנ"ל מה לי הך ב"ד או הך ב"ד. הלא עדיין להוציא שלו מת"י בלי ב"ד. וכמו שהציל זה מן הגייס והלסטין ה"נ יציל הוא. אע"כ לר' יוסף דאסיפא איתמר צ"ל דאין לתלוש דינא דיאוש כלל אלא בהצלת ב"ד ולא בזרוע עוזו של עצמו וליתא לסברת הרז"ה כלל. ולר' יוסף ר"ש ורבנן פליגי בדייני גוים אבל בדייני ישראל לכ"ע הוה יאוש בין גניבה בין גזילה. והא"ש דבתחלה מקשה ש"ס רישא לסיפא דפשיטא לחלק כנ"ל. ואך לבתר דאמר ר' יוסף אסיפא אתמר דנסתר הך סברא. מ"מ נדחוק ונוקי הש"ס רישא בישראל וסיפא בגוי. ולפע"ד ליישב ק' מהרש"א וכל הראשונים דמאי מקשה ארבה ממשנתינו ומבריתא דגנב וגזלן שהקדישו וכו' הא פלוגתיהו בגוי ומשנתינו וכן בריתא דהקדש בישראל. וי"ל דכל הך שקלא וטרי'. אעולא ורבה הכל היה קודם שחידש ר' יוסף אסיפא איתמר. ואז לא עלה על הדעת לאוקמי משנתינו רישא בישראל וסיפא בגוי דמה"ת לומר כן. אלא רישא בסתם וסיפא במציל מידו. והכל בישראל. ולהס"ד טרם ר' יוסף גם פלוגתיהו בישראל והוה קשי' שפיר

ממשנתינו ומבריתא דגנב וגזלן שהקדיש. והוצרך לשנוי' דחיקא רבי היא דס"ל דאין חילוק בין גנב לגזלן. אבל למסקנא בתר ר' יוסף דע"כ משנתינו סיפא בישראל וכן בריתא דגנב וגזלן בישראל. ופלוגתת ר"ש ורבנן בעורו' של גזלן גוי שישב עליהן זב ישראל ולק"מ קושי' ש"ס כלל. ובזה א"ש כל פסקי רמב"ם ומסולק כל ק' ואריכותו של ש"ך סי' שס"ח הנ"ל רק מה שהקשה מהאי דקידושין נ"ב ע"ב ויבואר לקמן אי"ה בסמוך. אבל מה שהקשה מר"פ לולב הגזול ומשארי דוכתי' הכל מיושב כהנ"ל דמקמי ר' יוסף אתמר. אבל לבתר ר' יוסף אה"נ דפלוגתת ר"ש ורבנן בגוי דוקא אבל בישראל הכל דאימר אמרי: וראיתי לר"ת בס' הישר למס' גיטין סי' ק"ב כ' דקו' הש"ס דב"ק ס"ז ע"א לרב יוסף מבריתא דהקדישן הקדש הומ"ל ולטעמיך לרבה מי ניחא הא מספקא לי' אי יאוש אינו קונה אלא מדרבנן א"כ אמאי תרומתן אינו תרומה. אלא דהומ"ל תרום ויחזור ויתרום. ולר' יוסף מיהת דאית לן שינויי' רוויחא דשינוי השם מוקמי' לי' בהכי והוא דחוק. ולכאורה לשיטת ר"ת בעצמו בתוס' ב"ק צ"ד ע"ב דבימי רבי נישנית תקנת השבי' שלא לקבל משום גנב וגזלן שום מין גניבה וגזילה. וא"כ לרבה דמוקי' לבריתא דגנב שהקדיש כרבי דמשוי גנב כגזלן וכיון דבריתא בלא"ה אתי' כרבי ואיהו תיקן שלא לקבל מהם א"כ שפיר דהקדשן הקדש ולק"מ מהך בריתא. אך לר' יוסף דלדידי' פלוגתת ר"ש ורבנן בגוי ובריתא דהקדישן הקדש בישראל. שוב לא נצטרך לאוקמא כרבי דוקא. א"כ ממילא דחיק מאוד למימר בימי רבי נישני' משנה זו משום תקנת השבי' וע"כ פריך מהך בריתא ומשני משום שינוי השם דמעיקרא טיבלא וכו'. וע"ד חידוד י"ל משו"ה לא איפרוק ק' עד דיתיב ר' יוסף ברישא. משום דעד דלא יתיב ר' יוסף ברישא לא הוה יודע דב"ד של ישראל גורמי' היאוש כי מסברא חיצונה עבדי דינא טפי מב"ד של גוים להציל עשוק. ואך לבתר דיתיב ברישא על מדין ואין חכם כבעל ניסיון. אז הבין דב"ד של ישראל מימר אמרי. ואסיפא איתמר. וממילא לא מוקמי' בריתא דהקדיש הקדש כרבי. וא"כ ע"כ לתרץ דקנאו בשינוי השם. וממילא מתני' דעורו' שקיצען נמי משום שינוי השם הוא ואין להאריך:

והנה בקידושין נ"ב ע"ב אמר רבא דלית דחש לדר"ש אע"ג דבגזלן ישראל איירי. ורבא הא הוה בתר ר' יוסף. ועיין בלשון רמב"ם וש"ע א"ע סי' כ"ח ס"א. אם נתיאשו הבעלים ונודע שקנה אותו דבר ביאוש. שהוא שפת יתר וכפל ענין. ועוד הא יאוש כדי לא קני כ"א בצירוף שינוי רשות דידה כמ"ש ה"ה שהוא קונה אותה ע"י קנין שהיא קונה בשינוי' רשות בא קנינו בבת א'. גם מה שסיים רמ"א קדשה בגזל אחר יאוש מקודשת מדרבנן וצ"ע. וגם ליישב סתירת הרא"ש פ"ק דקידושין סוף סי' י"ט עם מ"ש במרובה סוף סי'

ב' כמו שהקשה מעדני מלך בס' פלפולא חריפתא ובקרבן נתנאל פ"ק דקידושין סי' י"ט. גם ראיתי בתוס' רי"ד פ"ב דקידושין שכ' הא דאמר רבא לית דחש לדר"ש. דה"ה קידשה בגניבה נמי אינה מקודשת ע"ש. והא בודאי צ"ע הא סתם גניבה יאוש בעלים. והנה ראיתי בס' עצי ארזים סברא לומר בקידושין אע"ג דהוה יאוש אינה מקודשת דהיא לא סמכה דעתה דלמא יטעון אידך דלא איתיאש. והוא סברא בדויה ודחוקה. והנלע"ד ליישב לפמ"ש ב"ש דלרמב"ם דהקונה ביאוש ושינוי רשות צריך להחזיר הדמי' לבעליה ועיין באבני מילואי' בזה. א"כ במה תתקדש האשה. וכתב שעכ"פ מתקדשת בגוף החפץ. והנה נ"ל כיון דיאוש כדי לא קני ואי אתי בעלים אחר יאוש מוציאין אותו מיד הגנב. ורק בשינוי רשות קונה גוף החפץ הכא האשה אינה סמכה לא מיבעי' בגנב דעיקור יאוש הוא משום דמטמרי והיינו הגנב עצמו בקי ברמיותי' להשמר. אבל כשבאה לידה היא אינה בקיאה ונהי הבעלים כבר נתיאשה. מ"מ השתא כשבאה לידה מתירא' לנפשה וכעין שכ' תוס' ב"ק קי"ד ע"ב בספרים. ונהי שלא יכולי' להוציא גוף הכלי מ"מ דמים צריכה להחזיר לבעלים. והיא אין רצונה להתקדש אלא בשומי כך וכך. אלא מ"מ ממילא עיקור סמיכת דעת שלה שאם תצטרך לשלם הדמי'. יחזור לה בעלה הגנב את דמי'. וא"כ ממילא ה"ל כקיבל עליו אחריות ואין דעתה לקנות לגמרי בלי קבלת אחריות. ותו לא הוה שינוי רשות וגם החפץ לא קנתה. ולא קנה הוא האשה. ואפי' בב"ד של ישראל דמימר אמרי. היינו שהבעלים מתיאשים שהרי הגנב יכפור. ודייני ישראל מימר אמרי. אבל מ"מ האשה הלזה לא תסמוך דעתה שתעיזה פני' לכפור ואם תודה בב"ד תצטרך לשלם דמיו וממילא לא קנתה אפי' גוף החפץ דלא הוה שינוי רשות בידה. וכל זה בגנב וכמ"ש תוס' רי"ד. אך גזלן שהוא גברא אלמא ה"א שהיא סמכה נפשה על אלמותו של בעלה הגזלן ושפיר הוה שינוי רשות. לזה קאמר רבא לית מאן דחש לדר"ש. והנה לפ"ז אפי' שמענו הבעלים מתיאשים מ"מ כיון יאוש כדי לא קני רק מכח שינוי רשות כל זמן שלא ידענו בברור שהיא סמכה נפשה על עצמה שלא יוציאו הכלי מידה שאז קנה הוא האשה ע"י שינוי רשות שלה כמ"ש ה"ה. והיינו דקאמר אם נתיאשו הבעלים. וגם שנודע שקנה אותו הדבר ביאוש דהרי יאוש כדי לא קנה. רק אם נודע שהוא קנה ביאוש ע"י שינוי רשות שלה שהיא סמכה דעתה שאז קנה הוא האשה. ואם אמנם לא נודע שהיא סמכה דעתה ואז הוה יאוש כדי א"כ מדאורי' בודאי לא קנה. אך מדרבנן אפשר יאוש כדי קנה מתקנת השבים. והיינו דכ' רמ"א בשם ר' ירוחם. ומיושב נמי סתירת הרא"ש דבמרובה מיירי היכי דלא סמכה האשה דעתה לקנות החפץ וליכא אלא יאוש אז לא קנה אלא מדרבנן וא"ש הכל בעזה"י:

והנה אי דבר הנקנה לו מדרבנן מהני לקנין דאוריי' כגון לקדושי אשה או להקרבת קרבן. וכבר כתבתי במקום אחר בזה שלפע"ד כל הקנינים שנעשים ברצון הקונה והמקנה בקנין דרבנן כגון ד' אמות של אדם קונים מדרבנן או קנין אגב וכדומה בודאי קונה קנין גמור דלא גרע מסטומתא ועיין ב"ש סי' כ"ח סק"ו בזה וכן מצאתי להדי' ברמב"ן במלחמות בפסחים בסוגי' דהרהינו אצלו ושם בארה ואין כאן מקום להאריך בזה. אך בקנינים שלפנינו שאינם ברצון המקנה כגון יאוש כדי מפני תקנת השבי' או שינוי מעשה כל דהו וכדומה בהא מצינן פלוגתא ועיין בס' אבני מילואים סי' כ"ח סקל"ג. והנה מהרא"ש הנ"ל משמע דס"ל יאוש אי קונה מדרבנן אינו יכול לקדש בו אשה מדאורי' וכן משמע מר"ת בס' הישר הנ"ל מדכ' דהש"ס הוה מצי למימר לרבה דיאוש קונה מדרבנן. קשי' בריתא דתרומתן תרומה. והמ"ל תרומה מדרבנן ויחזור ויתרום ע"ש ש"מ דקנין דרבנן אינו מועיל לקנות מן התורה. וכן משמע מתוספות גיטין נ"ה ע"ב ד"ה שלא יאמרו וכו' ע"ש ואי ס"ד קנין דרבנן מועיל לדאוריתא לק"מ ק' תוס' דנימא דרב יהודה יאוש קונה מדרבנן אית לי' ומשו"ה מכפר מן התורה. ושוב כשתיקנו שלא יאמרו מזבח אוכל גזלות אוקמוה אדאורי' דלא לכפר. אע"כ פשיטא להו לתוס' אי לאו דיאוש קונה לר' יהודה מן התורה לא הוה מכפר מן התורה. ואמנם מק' ר"ת בתוס' ד"ה מ"ט יש להוכיח להיפוך דאלת"ה מה כל הרעש דלמא עולא יאוש קונה מדרבנן ס"ל בב"ק קי"ד. והכא מן התורה אינו מכפר. אע"כ ס"ל אי רק קונה מדרבנן מכפר נמי מן התורה. וליישב ב' דיבורי תוס' אלו נ"ל דודאי לפי הס"ד דשקליא וטרי' ה"א דחכמים לא עשו שיכפר רק שפטרוהו מלהביא חטאת ומשו"ה הוה סד"א דהשוחטו בחוץ פטור וכדמשמע לשון רש"י ד"ה נמצא מזבח בטל וכו' אבל למסקנא דחייב כרת ע"י דבריהם. מוכח דיש כח ביד חכמים להקנות קנין דאורייתא. נמצא מה שהקשו תוס' ד"ה שלא יאמרו הוא לפי הס"ד. ומה שקשה ר"ת בד"ה מ"ט הוא לפי המסקנא. וא"כ לכאורה מסקנא דשמעתין דכרת שע"י דבריהם. תיקשי להסוברים דאין קנין דרבנן מועיל לדאוריתא:

והנלע"ד בזה לפי משמעות דעת הני פוסקים דס"ל הפקר ב"ד הפקר נפקא לן מיחרם כל רכושו בגיטין ל"ו ע"ב והיינו שיהי' הפקר אבל לא להקנות לאידך. וכן משמע באבני מילואים הנ"ל. ונראה לי דודאי מי שזוכה בו אחר שהפקירו חכמים קנה מן התורה כיון שההפקר ההוא דאוריתא גם הזוכה בו קונה מן התורה. אך הגזלן דבאיסורי' אתי לידי' ושוב אח"כ עשה בו שינוי מעשה כל דהו והפקירו רבנן משום דטרח בי'. ומסתייעי' הפקירם דאין הבעלים יכולין להוציא מידו. אבל הוא לא יקנה כיון דמתחלה דאיסורי' אתי לידי'. ואה"נ אי יאוש קונה מן התורה אע"ג בבאיסור' אתי לידי' מ"מ קונה. א"כ

ה"נ הפקר ב"ד הפקר קונה. ואמנם למאן דס"ל יאוש לא קני וה"ה נמי דהפקר ב"ד אינו מקנה להגזלן קנין דאורי'. צריך לומר הכא שראו חכמים צורך לחייבו כרת ע"י דבריהם כדי שלא יהיה חוטא נשכר כמ"ש לעיל. ע"כ הפקירוהו מיד בשעת גניבה באופן שקודם משיכתו כבר הופקר וזכה מהפקר ב"ד קודם משיכת הגניבה. ובהתיר' אתי' לידי'. והיינו דמספקא לי' לרבא. כי אוקמוה רבנן ברשותי' משעת גניבה וכו' ויתכן לפמ"ש רמב"ן במלחמות ה' ר"פ לולב הגזול לחד תי' דרבא דר"פ הגוזל עצים. דרבנן וראב"י גבי אין זה מברך אלא מנאץ פליגי בשיטת ר"ת ור"י ע"ש א"כ אין רחוק נמי לומר דה"נ רבא מספקא ליה בדעולא בשיטת ר"י ור"ת אי נמי כר"ת דעולא יאוש כדי קונה מן התורה. וא"כ ה"נ הפקר ב"ד קונה מן התורה. א"כ הכא דכרת מדבריהם בא לו הוא כפשוטו ולא קנה אלא משעת הקדש. או נימא כשיטת ר"י ועולא יאוש כדי לא קנה משום דבאיסור' אתי לידי' וממילא גם הפקר דרבנן לא קנה אלא א"כ אוקמוה ברשותי' משעת גניבה עיין וק"ל. והנה תוס' הקשו לשיטת מק' ש"ס בסוכה למ"ד ע"ב ולקנוי' בשינוי מעשה ולקנוי' בשינוי השם. ואלו לר"ת לק"מ הא הוה מצוה הב"ע ונלע"ד ליישב ואימא דאפי' אי נימא דקנין דרבנן אינו מועיל להקנות מן התורה היינו שיהיה נקרא לכם. אבל אי מה"ת קנה ונקרא לכם. רק משום מצוה הב"ע מאיס לגבוה ומתועב. כיון שאמרו חכמים שיש בזה תקנת השבים שלא נטריח עליו לסתור סוכתו או להתיר אגד לולבו וכדומה. שוב אין כאן מיאוס לגבוה כלל. שהרי מפני תקנת השבים תיקנו. והבן סברא זו כי נכונה היא. והשתא כדהקשה הש"ס וליקניהו בשינוי מעשה והוה ס"ד שהוא מעשה גמור שקנה ומקרי לכם מה"ת מה תאמר אכתי אית בי' מצוה הב"ע זה ליתא דהרי אפי' במעשה כל דהוא אחז"ל דאית בי' משום תקנות השבים מכ"ש במעשה רבה ושוב ליכא מצוה הב"ע. ועל זה משני דהוה רק שינוי החוזר לבריתו ונהי מ"מ קונה מדרבנן כמ"ש תוס' מ"מ לא מיקרי לכם. ושוב הקשה דעכ"פ יקנה מן התורה מטעם שינוי השם דקונה מן התורה. ומצוה הב"ע ליתא מטעם שינוי מעשה כל שהוא דאגד ואית בי' משום תקנת השבים: אמנם תוס' שם ד"ה שינוי החוזר הוכיחו מההוא סבתא דתקנתא דרבנן מועיל לקנות מדאוריתא דמקרי' לכם. ונ"ל ליישב ג"כ ק' מהרש"א שם למ"ד ע"א תוס' ד"ה משום דה"ל וכו' שהקשה מ"ט לא הקשו כן אסוכה גזולה כמו שהקשו תוס' לעיל ט' ע"א. גם ליישב לשון תוס' גיטין נ"ה ע"א ד"ה מ"ט. וז"ל ובסוכה לא בעי' משלכם ולא מפסלא אלה משום מצוה הב"ע עכ"ל ולשון זה תמוה. והנה בסוכה ט' ע"א כ' תוס' והרא"ש וכל הפוסקים לשון הירושלמי דבעי' שיחדש בה טפח ומשמע בודאי מדאוריי' וכן כתב ב"י אלא שמג"א פליג על זה רסי' תרל"ו. ורמב"ם לא מייתי כלל הך ירושלמי. ונ"ל דס"ל

להירושלמי דלב"ש דנפקא לי' מחג הסוכות לה' בעי' כל הסוכה לשמה. ולב"ה לית להו אלא דרשא לך לשם חובך סגי בטפח. אבל לסוכה גזולה לא בעי קרא דסתם ירושלמי ר' יוחנן ס"ל מצוה הב"ע דאורייתא. וש"ס דילן נמי הו"מ לשנויי הכי. רק משום דקאי לשמואל דאמר מן הסיסרן פסולין. ולשמואל מהב"ע לאו דאורייתא דאע"ג דכ' תוס' בסוכה למ"ד ע"א ד"ה מתוך וכו' דשמואל מודה ביום ראשון דאורי' וכן פסק רמב"ם. מ"מ נ"ל בודאי אי הוה שמואל מפיק לי' מקרא קרבנו. או מקרא והבאתם את הגזול דהנביא הוכיח על איסור דאורייתא קרבנו וכמו שהארכתי לעיל. אז בודאי גם ביום שני דרבנן כעין דאורייתא תיקון. אך שמואל לית לי' הני דרשות. רק הלא אין אדם יכול להכחיש קרא כדכתיב אני ה' שונא גזל בעולה וכ"פ במלחמו' שם. אלא שם לא נאסר אלא מדברי קבלה. ודי לאסור ביום ראשון כנלע"ד. נמצא לשמואל אין כאן מצוה הב"ע דאורייתא ומשו"ה הוצרך לומר לך דסוכה למעוטי גזולה ובאמת לשמואל א"צ לחדש בה טפח. והרמב"ם דפסק כוותי' דשמואל לא מייתי הך דחדוש טפח. ושארי פוסקים דחששו לדר' יוחנן פסקו דצריך לחדש בה טפח. ובסוכה ליכא שום קרא למימר גזולה אלא מצוה בעבירה אסור ויפה כתב תוס' ר"פ לולב הגזול מלך דסוכה דאיצטריך לחדוש טפח. וממילא לק"מ ק' תוס' מההיא סבתא דע"י קנין דרבנן דמריש יצאו ידי סוכה. כיון דליכא משום לכם אלא משום מצוה הבאה בעבירה. שפיר מהני תקנת רבנן דלא ליהוי מאיס לגבוה וק"ל. ואמנם ברמב"ם פ"ה ממזבח הל' ט' משמע דבקרבן שפיר אית לי' מצוה הב"ע דאורייתא אבל לא בשארי מצות דהרי בלולב פסק כשמואל. ותוס' נמי בסוכה דף למ"ד הנ"ל לא פסיקא להו בשאר מצות אלא מקרא דחלה בוצע ברך. ובזה ניחא לי סידור לשון תוס' סוכה ט' ע"א דלר"ת דס"ל מצוה הב"ע אפי' בשאר מצות מקרא דחלה קשי' להו מסוכה. אבל להר"י דמוקי קרא דחלה משום דמברך א"כ י"ל בשאר מצות ליכא משום מהב"ע כלל. ולק"מ מסוכה:

והנה מה שמקשי' אהש"ס דפריך וליקנינהו בשינוי מעשה או שינוי רשות ושם. הא עכ"פ יהיה המברך בוצע ומנאץ. ועוד בלאה"נ קשי' מ"ש אסא משארי פירות דכולה שתא מה"ת נגזול אנן ועוד איך יגזוז הגוי כדי למכור לישראל ויהיה הישראל מסייע ידי עוברי עבירה שהגוי גוזל עתה. עכנ"ל שהקרקע שגזלה הנוי לפני כמה שנים מהישראל. כבר עשה איסור גזילתו בשעה שתוקפו והוציאו מקרקע שלו. ונהי לדינא אין קרקע נגזלת. ואין קנין הגזילה נגמר עד שעת קציצה והקוצץ הוא הגורם האחרון לגמור קנין הגזילה מ"מ אין כאן ניאוץ ותועבה כלל במעשיו ומה איכפת לי' להנגזל אם הישראל יקצץ לצאת בו י"ח מצוה. או אפשר הגוי יקצץ לתערובות ע"ז ומה איכפת לי' ואין כאן

ניאוץ. אך מ"מ כיון שלענין דינא נגמרה הגזילה הראשונה ע"י זו הקציצה ה"ל תיעוב ומצוה הבאה ע"י עבירה של גזל הראשון שהוא נגמר והולך משעת הוצאה מהקרקע עד שעת הקציצה. אבל זה הקוצץ אינו עושה שום נדנוד עבירה וכשמברך אינו מנאץ. רק כדי שלא מצוה הבאה בעבירה בעי' שיהי' שום שינוי אח"כ כגון שינוי רשות או שם או מעשה. ועיין לשון אורחת חיים דמייתי ש"ע א"ח סי' תרמ"ט ובמג"א שם סק"ג והנה מלשון הנ"ל בתוס' סוכה מבואר דס"ל די"ט שני קיל לענין מצוה הב"ע. וברמב"ן במלחמות ה' פשיטא לי' איפכא דבי"ט ב' דרבנן כיון שאיננו מחוייב מן התורה ליטול לולב כלל. וליתר שאת נוטל לולב גזול הרי הוא מזכיר עון להתפש ע"ש. ולפע"ד להכריע דבודאי הגנב עצמו מזכיר עון להתפרש חמיר י"ט ב' טפי מי"ט ראשון. אך היכי דהוא לא גנב ואין לו מזכרת עון. אך מ"מ הקנין נגמר בעבירה כדלעיל בסמוך וכי האי גוני דגזה"כ הוא שהמעשה מתועב לפני הקב"ה. אבל עכ"פ אין על זה שום חטא ועון. בזה חמיר יו"ט א' דלשמואל אין ביו"ט ב' משום מהב"ע. ובזה יבואו דברי ש"ע בשם או"ח על נכון הקצרתי מאוד במובן:

לא הי' סקריקון וכו'. בירושלמי משמע דמדינא בהרוגי מלחמה אין הקונה מסקריקון זוכה בו וצריך להחזיר לבעליו באפס דמים דתלוה ויהיב בלי זוזי לא הוה מתנתו מתנה. ומפני תיקון ישוב א"י שלא תוחלט הקרקע ביד הגוי תקינו שיהי' מקחו של הלוקח מסקריקון קיים. ושוב כשאמרו דקטיל מיקטיל ולא הוה שכיחי רוצחים סקריקון לא חשו חז"ל להחלטת הקרקעות ההמה המועטים ותיקנו שיתן רביע וכתקנת משנה אחרונה. אמנם ש"ס דילן ס"ל בהרוגי מלחמה קנה הלוקח מסקריקון מדין תורה דס"ל מחמת אונס מיתה אפי' בלא זוזי גמר ומקני. ומהרוגי מלחמה ואילך דמדינא לא קנה והי' צריך להחזיר לבעלים בחנם תקנו דסגי ברביע משום שלא יוחלט ביד הסקריקון וחשו אפי' למיעוט קרקעות שבידים מיעוט סקריקון. וע' רשב"א בחי':

ובב"י ח"מ סי' ר"ה נתקשה מ"ט יקנה באונס מיתה טפי מתלוהו ויהיב הלא נגידא קשה ממיתה. והרשב"א נשמר קצת מזה. אבל יפה כ' ב"י דבהרוגי מלחמה לא בא על עסקי ממון כלל אלא להרוג והישראל פודה נפשו בממונו וקרקעו בזה הוה זביני ולא מתנה. אבל מהרוגי מלחמה ואילך בא הגזלן על עסקי קרקע ואם לא יתן לו יהרגנו אזי הוה כתלוה ויהיב ולא הוה מתנתו מתנה ע"ש ודפח"ח וראוי לו דברי אלקים חיים. אמנם במרדכי מבואר להדי' דאונס מיתה גמר ומקנה אפי' בלא זוזי. והקשה משנה למלך פ"י ממכירה אדראב"י במס' שבת פר"ע מכאן מודעא רבה לאורי'. וקשה הא כפיית הר כגיגית הוה אונס מיתה וגמר וקונה וגמר ומקנה. והנה בתשב"ץ ח"א סי' א' רוצה לומר

דאונס מיתת הבן לא הוה אונס לגבי אב דוקא מיתת עצמו. ובמרדכי משמע בין אב לבן ובין בן לאב לעולם הוה אונס והרב"י בטור ש"ע א"ע סי' קל"ב נראה לו דלא גרע מזוזי אונסי' מכ"ש לראות בנו או אביו מוכה ומעונה ע"ש. ונ"ל להכריע דעכ"פ בעי' נמי זוזי כמו תלוה וזבין נהי באונס מיתת עצמו נימא אפי' מתנתו מתנה אבל אונס מיתת אב או בן לא מהני אא"כ יהיב זוזי ג"כ ועפ"י הנחה זו נ"ל ליישב קושי' משנה למלך הנ"ל על ב' דרכים. א' הנה קשה כיון שמבואר במס' שבועות אשר ישנו פה ואשר איננו כל דורות הבאים היו באותו מעמד ונשבעו וא"כ איך יטענו דורות הבאים מודעא עד שקבלוהו בימי אחשורוש הלא הם נשבעו בעצמם ועליהם לא היה כופה הר כגיגית כי לא הי' בגופם כ"א נשמתם. וצ"ל מ"מ לא יכלו לראות באבדון האומה אשר המה בחיים. ואם כן לק"מ קושית משנה למלך כיון דלהנשבעים עצמם לא הי' סכנת מיתה הוה כמו בן על האב ואי לא יהיב זוזי לא הוה זביני זבינא. א"נ ע"ד זה עצמו דהתוס' שם הקשו למאי צריך כפיית הר הלא הקדימו נעשה לנשמע ולכאורה י"ל חלילה לא בא הקב"ה בטרוני' לכופם יותר משארי או"ה אך ידוע מ"ש רמב"ם באגרותיו כי לכל אדם ניתן מדה ופלס מה יתקן בעולמו וכשגמר תיקונו יפטר לעולם הבא ואשרי מי שחתם ימיו מהרה אלו דבריו שם. ואומר אני אשרי הנ"ל נאמר לאפוקי המתעצל ומתרשל. אבל מי שגמר תיקנו המחויב ומנדבת לבו רוצה וחפץ לעבוד ה' עוד באחריתו טוב מראשיתו אזי טוב לו חיותו בעולם הזה. והנה מנויה וגמורה אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן התורה דיינו כי העמידה לפני הר סיני וראתה שפחה מה שלא ראה יחזקאל כבר תיקנו כל א' בתיקון נשמתו ולא היה צריך יותר בעולם הזה וכבר חתם ימיו ע"כ שאלם הקב"ה אתם כבר נשלמתם ואם רציתם להוסיף עוד יתר שאת ולקבל גם התורה מה טוב. ואם לא תרצו אין לכם צורך בעוה"ז ותפטרו לחיי העולם הבא ושם תהיה קבורתכם לא לעונש חס ושלום והם רצו לקבל גם התורה כמו שאמרו נעשה ונשמע ע"כ קבלו התורה מרצון טוב ומיושב קושי' תוס':

אלא לפ"ז אין כאן מודעא ע"כ בא ראב"י וחידש לן אפ"ה מכאן מודעה רבא לאורי' דאכתי יטענו לא קבלנו התורה ברצון והא דלא רצינו לפטור מן העולם היינו טעמא נהי אנחנו כבר השלמנו תיקוננו במעמד הר סיני מכל מקום דורות הבאים שעדיין לא נבראו בגופם הם יתבטלו ולא יבואו לעולם ע"כ היינו מוכרחים לקבל ואיכא מודעא. נמצא לפ"ז היה האונס מחמת בניהם לא מחמת אונס מיתת עצמם וכל שאין אונס המיתה בעצמו לא הוה מתנתו מתנה ומיושב קושי' משנה למלך הנ"ל:

לקח מסקריקון וחזר ולקח מבעה"ב. פירש"י משום השני נוח לי' מה שקשה מפרק חזקת מ"ז ע"ב ומ"ח ע"א יבואר לקמן אי"ה בחידושינו נ"ח ע"ב ברצות ה':

אר"י מאי דכתיב אשרי אדם מפחד תמיד ר"ת אמ"ת דבדברי תורה שנקרא אמת אשריו שמפחד תמיד שלא ישכח כמ"ש תוס' ודמייתי תוס' פחדו בציון נראה דוקא בציון דכתיב לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי וליכא שם מזיקים ושדים המבעיתים את האדם ע"כ פחדו רק חטאים. אבל בח"ל אמרי' פ"ק דמגילה האי מאן דמיבעת מזלי' חזי:

מאי דכתיב אשרי אדם וכו'. שמעתי מפי הרב הגדול מו"ה יעקב ווירמיז זצ"ל שהי' רב"ד ורב בביהמ"ד הגדול שבק"ק פפד"מ. אהא דאמר ר' יוחנן בשבת לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דיניהם על דין תורה ובפ"ק דיומא אמר ר' יוחנן לא חרבה ירושלים אלא על שנאת חנם אע"ג די"ל הא בבית ראשון והא בבית שני. מ"מ נ"ל עפ"י דברי ר' יוחנן דהכא דהכל אמת. דהא באמת צריך להבין מ"ט שתקו חכמי ישראל ולא מיחו שלא לבייש את בר קמצא. וי"ל בפסחים קי"ג ע"ב אמרי' הרואה דבר ערוה בחברו אסור להעיד עליו יחידי אבל מצוה לשנאתו והעלו שם תוס' מכל מקום לא יראה לפניו שנאה בפרהסיא משום כמים הפנים אל פנים ע"ש ונראה להרב הנ"ל דזהו בכלל לפנים משורת הדין. והנה בשעת כשלונם של ישראל נכשלו ההדיוטים בשנאת חנם. וחכמי ישראל נכשלו בהעמדת דיניהם על דין תורה. וע"כ זה הי' לו שנאת חנם על בר קמצא אך חכמי ישראל דנו לזכות מסתמא ראה בו דבר ערוה שמצוה לשנאותו ואסור לו לגלות לנו ע"כ שתקו ולא מיחו. אמנם אי לאו דהעמידו דיניהם על דין תורה היו מוחין מטעם לפנים משורת הדין שלא להראות שנאה בפרהסיא אלא שהעמידו דיניהם על דין תורה ואתי שפיר ושפתים יושק:

דף נו.

ר' זכריה בן אבקולס וכו' כדי שלא לתלות חורבן בית אלקינו בהאי צדיקא ר' זכריה בן אבקולס שמענה ואתה דע לך. אמרי' במס' תמיד איזהו חכם הרואה את הנולד ולא אמרו הרואה העתיד לבוא ואמרו בלשון נולד דאמר שלמה המלך ע"ה אמר עצל ארי בחוץ ברחובות ארצח כי דברים אלו דברי עצל הטומן ידו בצלחת ופחד מדברים אשר לא היו ולא נבראו ע"כ לא אמר איזהו חכם הרואה העתיד כי כל כסיל ועצל ידאג על הבלים הרבה. אך חכם הוא מי שבא לידו או בימים קדמונים וזמנים שעברו מעשים. ומהם דן בשכלו מה שאפשר שיהיה עוד זהו החכם. והנה אמרו חז"ל במס' הנודר מן הנולדים משמע שכבר נולדו כדכתיב שני בנים הנולדים לך טרם בואי אליך משמע נמי שעתיד

להולד כדכתיב הנה בן נולד לבית דוד יאשי' שמו. ע"כ תנן במתני' איזהו חכם הרואה את הנולד כבר מימים קדמונים ממעשה כיוצא בזה ואת אשר עתיד להולד ממעשה שלעכשיו והיינו נולד הכולל תרווייהו העבר והעתיד. ע"כ אין להאשים ר' זכריה בן אבקולס כי עד הזמן עדיין לא נשמע כמוהו שעל דבר קטן כזה יתחמץ לב איש ישראלי למסור בהמ"ק וכל ישראל בידי גוים ולא היה לו לר' זכרי' לדאוג על זה אך מכאן ואילך שכבר נעשה מעשה כזה נאמר על כל כיוצא בזה אשרי אדם מפחד תמיד:

ענותנותו של ר' זכרי' וכו'. פירש"י סבלנותו. בתוספתא פי"ז דמס' שבת ב"ש אומר מגביהים מעל השלחן עצמות וקליפות ובה"א מגבי' הטבלא כולה ומנורה ר' זכריה בן אבקולס לא הי' עושה לא כבית שמאי ולא כבית הלל אלא נוטל ומשליך אחר המטה. אמר ר' יוסי ענותנותו של ר' זכרי' בן אבקולס שרפה ההיכל ע"כ ע"ש והוא תמוה גם לפרש פירש"י ענותנותו סבלנותו. נלע"ד הא דאמר ר' זכריה יאמרו מטיל מום בקדשים חייב מיתה או יאמר בעלי מום קרב לגבי מזבח. עיקור חששתו הי' מפני חילול ה' הלא ידעו כל עולם שאין קריבים בעלי מומין ואין המטיל מום חייב מיתה אלא עי"ז ישאו ויתנו מוזרת בלבנה בשרש ויסוד התחלת המעשה שאשמו שרשע זה ימסור למלכות ומהיכן צמח זה מדיתבו רבנן ולא מיחו ויהיה חלול ה' אצל ההדיוטים על חכמי ישראל ע"כ בא ר' זכריה לידי מדה זו. אמנם מי שיש לו מוח בקדקדו כי לא דבר קטן הוא לסבול זה כי מסתמא בר קמצא רשע מעודו היה ויקירי ירושלים לא היו יושבים במסיבה אא"כ יודעים מי מיסב עמהם ויראה זה בעל הסעודה שהוציאו נמי מהאי טעמא כי א"א לסבול לסעוד בסעודת שמחה ורשע זה יושב כנגדו ואולי אלו לא הוציאו היו חכמי ישראל עומדים מהסעודה ויוצאים כי מי יכול לסבול זה וא"כ אין כאן חלול ה'. אך ר' זכריה בן אבקולס היה סבלן גדול והיה לו מעצר ברוחו לסבול על שולחנו כיוצא בזה ע"כ חשב זה לחלול ה' מה ששתקו רבנן ולא מיחו. והנה עיין בשבת קמ"א מגביהים מעל השולחן וריש פ' קמא דמס' ביצה ופני יהושע שם דטעמא דבית שמאי ובית הלל דבמונחים על השולחן הוי גרוף של רעי ע"כ מותרת לנער הטבלא אך ר' זכרי' בן אבקולס יכול לסבול על שולחנו אסור לו לנער הטבלא וכעין זה יכול לסבול בר קמצא על שולחנו ע"כ אמר ר' יוסי ענותנותו של ר' זכריה וכו':

דף נח.

פתילות בנר א' דימו חז"ל מער איש ולויות לפתילה בנר. ונ"ל ע"ז סמכו להעמיד נ"ח על הפתח כי בזמן גזירה נבעלה לטפסר תחלה כמבואר בפייט בשבת חנוכה ועיקר הנס בא

עי"ז על ידי אחותו של יהודה מכב"י ע"ש ונמצא כל חתן מצא פתח פתוח על ידי הנר של רשע טפסר הבועל תחלה ע"כ לזכור הנס תיקנו פתילה בנר על הפתח. וכן דרשו חז"ל על פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה על הפתח ובמקום אחר אמרו אלו בנות ישראל שמגידות פתחי נדה לבעליהן יראה שיש לזה שייכות עם הנס:

אמר רב לא שנו אלא דא"ל לך חזק וקני אבל בשטר קנה. פירש"י אליבא דרב דטעמי' משום דאמר השני נוח לי וצריך לומר אי קנה מתחלה מבעה"ב לא מהימן למטען השני נוח לי שעשה עצמו רשע ליעצו עצה רעה ליקח מן הסקריקון כדי שיחרור ויטול ממנו אבל כשכבר לקחו מסקריקון ואח"כ לקחו מבעה"ב נאמן לומר משום השני נוח לי עשיתי וצע"ק בב"ב ל' ע"ב ע"ש:

והקשה רשב"א אפירש"י א"כ מאי פריך בב"ב מ"ח ע"א אדר"ה דתלוה וזבין מסקריקון הא התם טעמא משום השני נוח לי'. ויפה כ' פני יהושע היינו דשני ש"ס התם האמר רב בשטר קני משום דהטעם משום השני נוח לי וזה לא שייך בשטר דמעשה לא עביד. והדר ש"ס ומקשה לשמואל דאפי' בשטר לא קני וע"כ אין הטעם אלא משום יראו' סקריקון ולא אמרי' גמר ומקני דאי ס"ד משום השני נוח לי. הא מעשה דשטר לא עביד וע"כ משום דאונס לא גמר ומקני וקשה לר"ה וא"ש. אלא דאכתי קשי' מב"ב מ"ז ע"ב דאר"נ אמרי לי הונא גזלן שהביא ראיה אין ראיתו ראיה ופריך מאי קמ"ל תנינא סקריקון ומסיק לאפוקי מדרב ולרש"י אפי' כרב נמי א"ש דטעמא דסקריקון משום השני נוח לי אבל יראה ליכא כיון דכבר לקחו זה מסקריקון. ואתא ר"נ בשם ר"ה לאשמועינן דבגזלן עצמו גם ראי' ליכא דנהי בלוקח מסקריקון ליכא יראה בגזלן עצמו איכא יראה וכבר הרגיש שם בתורת חיים וי"ל דבלא"ה יש להבין כיון דלמסקנא לא חידש ר"נ בגזלן מידי אלא דהילכתא כשמואל רבו בסקריקון א"כ מ"ט אמרו הלכתא בפ"ע גזלן שהביא ראיה אין ראיתו ראיה הכא בשמעתא דסקריקון ה"ל למימר הילכתא כשמואל. ותו קשה הלא ר"נ בשם ר"ה אמר ואמרי בי רב היינו ר"ה ואיך יחלוק ר"ה אדרב דאמר בשטר קנה. ע"כ נלע"ד אה"נ ר"ה כרב רבו ס"ל בשטר קנה דכל טעמו משום השני נוח לי ובשטר מעשה לא קעביד והשתא אתא ר"ה וקמ"ל אבל בגזלן אין ראיתו ראיה. ודקאמר לאפוקי מדרב אלא כשמואל. היינו לר"נ דאמרה משמיה דר"ה ור"נ כשמואל רבו ס"ל ואיהו אמרה לאפוקי מדרב ולא קשי ה"ל למימר מילתי' אסקריקון ז"א קושי' כיון דלאו משמי' דנפשי' אמרה רק משמי' דר"ה ע"כ אמרה בלשון רבו ור"ה כרב ס"ל וק"ל:

דף נח:

לקח מן האיש וכו' עיין תוס' בשם ר"א משנז"א וצ"ע א"כ מאי מייתי תיובתא לרב מברייתא דאטו ליכא תנאי דס"ל אחריות לאו ט"ס הוא בפ"ק דב"מ ואתי' ברייתא כוותיה וצ"ע:

וכגון זו טוענין ליורש. תוס' פירשו אפי' כעין זו דה"א מפני יראת סקריקון ונראה לרש"י דפי' אנותן לבעלים רביע קאי ואינו רוצה למחות לבטל המקח אלא שיחזור לו רביע והמקח קיים בזה לא שייך יראת סקריקון שאינו מקפיד בזה:

משום אנפרות. עיין רמב"ם פ"י מגזילה פי' אחר בסוגי' זו ולדידי' לא תיקשי קושי' תוס' ב"ק נ"ח דה"ל מבריח ארי ומשו"ה פירש"י בשמעתין דמחזיר לו בחנם. ולרמב"ם אינו ענין למבריח ארי ופורע חובו של חברו:

גידל בר רעילאי. פי' רש"י דה"ג ר"ל לאפוקי גידל בר עילאי דהיה אמורא בש"ס:

אימתי בזמן שאין בידן ליקח וכו' עיין תוי"ט במשנתינו בשם רי"ו כשהיה בידם ליקח בשעת מכירת הסקריקון ואירע מקרה שקדם זה ולקח. שוב לעולם יד הבעלים על העליונה אם ירצו נותנים ללוקח מעותיו ומוציאים אותו מהקרקע או נוטלים רביע ובזה יוצדק מה דאיתא בירושלמי דמייתי ר"ן בשם תשו' רשב"א דהבעלים טוענים הי' בידינו ליקח והלוקח טוען לא הי' בידכם על הבעלים להביא ראיה היינו דפליגי אחר זמן אי הי' אז בידם ליקח עיין תוי"ט וכ' מהרי"ט בתשו' סי' ס"ט הטעם דעל הבעלים להביא ראיה אע"ג בעלמא קרקע חזקת בעלים קיימת היינו משום דמדינא קנאו סקריקון קנין גמור מחמת אונס גמור ומקנה ומדרבנן הוא דתקינו תקנת סקריקון ע"כ מעמידים קרקע בחזקת לוקח. ושוב בסוף אותו הסי' סיים וכ' מיהו בכל ירושלמי שבדפוס הגירסא על הלוקח להביא ראיה ודלא כגי' שבתשו' רשב"א הנ"ל וכן הוא בירושלמי שבפנינו. ונראה לפי מ"ש במרדכי וכן פירש"י לקמן גבי אנפרות ע"ש דסקריקון האחרונים עיקור משום טעמא דעדיין אימת הראשוני' עליהם דאמרו מאן דלא קטיל ליקטל וכבר כתבתי לעיל במשנתינו דכתב הרשב"א דהירושלמי ס"ל מן התורה לא קנו מחמת אונס מיתה וש"ס דילן לא ס"ל הכי אלא קנה נמצא לפי הירושלמי דמן התורה לא קנה קרקע בחזקת בעלי' עומדות ועל הלקוחות להביא ראיה ולש"ס דילן על הבעלים להביא ראיה:

דף נט.

אמר רב אנא הוה וכו'. ע"ד דרוש י"ל קצת רב ורבי לשיטתי' אזלי דהרי רש"י כתב דרבי ס"ל לא תענה על ריב אדיני ממונות נמי קאי והיינו כבש"ס סנהדרין ג' ע"ב דלנטות

דכתיב בהאי קרא אדיני ממונות קאי וה"ה כולי' קרא ונ"ל בהא פליגי בסנהדרין ל"ו ע"א ר"א בר פפא יליף לי' מלא תענה על ריב ורבב"ח אר"י מויחגור איש חרבו ויחגור גם דוד חרבו. דר"א בר פפא ס"ל מורד במלכות לא בעי' למדייני' כלל וכלל והאי חגירת חרב בעלמא הוא כיוצא למלחמה שהמלך יוצא אחרון כפירש"י פ' בשלח פסוק ואת עמו לקח עמו. וא"כ ליכא למילף אלא מלא תענה על ריב ובדיני נפשות ורבב"ח אר"י ס"ל כמ"ש תוס' שם דנהי לא בעי למדייני' כד"נ אבל עכ"פ ב"ד ודין צריך וכמ"ש שם תוס' ויחגרו איש חרבו משום דבכל הדיינים מתחילין מן הצד דלא תענה על ריב על כל הדינים קאי. והנה במס' שבת נ"ו ע"א אמר רב רבי דאתי מדוד מהפך ודריש בזכותי' דדוד ואותו הרגת בחרב בני עמון מה חרב בני עמון אי אתה נענש עליו וכו' ומ"ט איענש דה"ל לדונו בסנהדרין והיינו דס"ל מורד במלכות בעי לדיינו עכ"פ כדיני ממונות וא"כ ויחגרו איש חרבו משום דבדיני ממונות נמי מתחילין מן הצד ע"כ רב לטעמי' אמר הכא דרבי לטעמי' כל מנינים מן הצד הוה. ובמקום אחר כתבתי הא דדקדק רב לומר רבי דאתי מדוד ולכאורה מיגרע כמ"ש תוס' יבמות ע"ז ע"א ד"ה אם וכו'. אלא משום דאיתא בתוספתא אין ממנין מלך אלא מן המשיאי' לכהונה נמצא אי חטא דוד בבת שבע הרי היא ובני' פסולן לכהונה ואין שלמה ראוי למלכות וכל זרעו פסולין ויצמיח משיח משארי בני דוד ולא מזרעו של שהע"ה. ורבי אתי מזרע דהע"ה לא מזרע שלמה אלא משפטי' בן אביטל כמבואר במס' כתובות ס"ב ע"ב א"כ הי' נוח לו לומר דוד חטא בבת שבע ואין שלמה וזרעו ראוי למלכות ולו תסוב מלוכה ואפ"ה מהפך ודרש בזכותי' דדוד והרי נאמן הוא על הלכה זו:

שאני רבי דכולהו מניניהו מן הצד הוה מתחיל. כתב תוס' מחמת עניוות וכן עשה הלל שהי' מקדים דברי ב"ש לדבריו אע"פ שהוא הי' נשיא ושמאי אב"ד מ"מ מחמת עניוות הקדימו ומשו"ה זכה לקבוע הלכה כמותם וכן הלכה כרבי מחברו משום מי שכבר הוציא משפתיו דעתו קשה לו לחזור וממש אינו נכנס באזניו ולבו סברת חבירו החלוקין עליו אבל אם שכבר שמע סברות חבריו ודעתם והוא מתישב בדבריהם ואח"כ אומר דעתו חזקה על זה שהאמת אתו ע"ד דקיי"ל הלכה כבתראי:

ברי' דרבי וולס. ציין רש"י וולס ולא פי' כלום ובסנהדרין כתב כך שמו ושמעתי בשם הגאון מוה' דוד או"ה ז"ל דרש"י כתב כן לאפוקי לוקס ולוס לעיל י"א ע"ב שהם שמות מובהקים של גוים בחו"ל:

בוניס בן נוניס לרבי וכו' עיין עירובין פ"ה ע"א אמר עליו רבי פנו מקום לבן מנה ולאחר אמר פנו מקום לבן מאתים שוב אמרינן רבי מכבד עשירים ויליף מקרא ישב עולם לפני

אלקים ע"ש נראה עד רבי לא היו מכבדין עשירים פי' שהושיבו כל תלמיד בבהמ"ד לפי חכמתו ואם הי' שוין בחכמה הולכו אחר יחוס אבותם. אבל העושר לא הי' נחשב למאומה ור"ע ורבי חידשו דבשוין בחכמה ויחוס ורק אחד עשיר מחברו יתכבד מפני עשרו ומפיק מקרא ישב עולם לפני אלקים. ונראה דלעיל גבי בוניס בן נוניס לא הוה צריך קרא להחשיב בן מאתים יותר מבן מאה דפשיטא דנסיונו של בן מאתים יותר מבן מנה שעוסק בתורה מתוך עושר ואינו בועט מרוב עשרו אבל לכבד עשירים במקום עניים גמורים אם הם שוים בחכמה ויחוס ואי משום נסיון העושר גם זה מתנסה בעוני ויסורין והרי הלל מחייב עניים ור"א בן חסמא מחייב עשירים והוה סד"א דלא להקדים עשיר לפני עני קמ"ל ישב עולם לפני אלקים חסד ואמת שעושים ומחזיקים ת"ח מנכסיהם היא שעומד להם:

דף נט:

מנא הני מילי. עיין ריש מס' מגילה מתמה שם מנ"ל כדבעי למימר לקמן וע"ש פירש"י וא"כ הכא צ"ע וכבר הרגיש מהר"מ שי"ף וכתב דפשיטא למקשן דהוה יסוד דאורייתא דאי משום אינצויי מאי חזית לסדר כהן לוי ישראל אימא איפכא. ולפע"ד דכשם שאמרינן כל המקודש מחברו קודם לחברו ה"נ אמרינן בהיפוך מעלין בקודש ולא מורידין עיין פירש"י ר"פ בני העיר. וכבר כתבתי בתשובה כששניהם עומדים לפנינו כגון עולה וחטאת כבר"פ כל התדיר אז מקודש קודם ומקריבין עולה קודם אבל כשאינו לפנינו מתעסק בתחלה בקדושה קלה ויעלה מזה לקדושה חמורה דמעלין בקודש. ועיין מג"א סי' קל"ז סק"ג ומ"ש שם על הגליון ועיין מ"ש על גליון שו"ע או"ח רסי' כ"ה. עכ"פ הכא הו"מ למימר מעלין בקודש ויקדים ישראל ואחריו לוי ואחריו כהן ועיין במגילה פרק בני העיר אחרון שקרא דמשובח משום מעלין בקודש. ובפוסקים דבזה"ז קורים הפרנסים אחרונים דאחרון חביב ע"ד מעלין בקודש וא"כ מנא ה"מ לתקן סדר הזה כהן לוי ישראל ומשני דקרא כתיב. והנה בקראי ויתנה לכהנים בני לוי כתיב בקרא להדיא ולזקני ישראל הרי כהן לוי ישראל וכן נגשו הכהנים בני לוי נמי כתיב זקנים אחריו. ולהנ"ל בלאה"נ מוכח עכ"פ מדמקדים כהנים ללוים ש"מ אין הולכין על סדר מעלין בקודש א"כ ממילא ישראל אחרי'. ולקמן נמי דמייתי מוקדשתו יש ליישב דמייתי ליטול מנה יפה ראשון שאינו ענין לכאן והרגיש מהרמשי"ף. וי"ל להנ"ל דוקדשתו אינו מורה לן אלא להקדיש את המוקדשים אבל מנ"ל להקדימו דלמא לאחרו ואחרון חביב קמ"ל דהא האי קרא נמי לענין מנה יפה ראשון והא ע"כ ראשון קאמר שיברור לו היפה בעיניו

וא"כ לפתוח ולברך נמי ראשון קאמר וא"ש אך מאי דמייתי מקרא ויבדל אהרן קודש קדשים לא הבנתי כלל וגם בלאה"נ מאי ראי' דכה"ג הוא קדש קדשים פשיטא ומנ"ל כהנים דעלמא שהם קודמין ללוי:

ונגשו כהנים בני לוי. האי קרא בעגלה ערופה כתיב וצ"ע מאי ענינו לכאן ומאי ילפותא. הנה בירושלמי סוף הוריות תנן כהן קודם ללוי ולוי לישראל פריך ולא הוא כהן הוא לוי הוא ישראל ומשני בשעת הדוכן שנו. וממג"א ססי' ר"א נעלם פי' הירושלמי הלז והוא מפורש במפרש שנדפס בגליון ש"ס סוף הוריות וה"פ מאי קמ"ל כהן קודם ללוי ולישראל פשיטא שהרי הכהן הוא לוי ג"כ וישראל גם כן והכל כלול בו ומשני בשעת הדוכן והשיר שנו שהכהן פסול לזה א"כ כשם שאין הלוי כשר לעבודת כהנים ה"נ אין הכהן כשר לעבודת לוים והוה סד"א כהן אינו לוי קמ"ל כהן גם הוא לוי וקודם לו ולפ"ז היינו דילפינן מקרא הכהנים הם בני לוים ולא תאמר הכהנים אינם לוים אלא הרי הם לוים ג"כ וממילא הוא קודם. אלא לפי מ"ש לעיל דאדרבה י"ל מעלין בקודש אין ללמוד מכאן כלל. לכל זה עוררני בני הבחור החתן המופלא כה' שמעון נ"י. והנה למאן דלא בעי למילף מעגלה ערופה צריך להבין מ"ט כתיב בני לוי וראיתי בהרא"ע דמפרש כהנים שהם בברור בני לוי יש לפרש ע"פ דרכו דעגלה ערופה לא הוה בעי כהנים אלא אפי' לוים אי הוה ברירא לן שהוא בן לוי ולא נאנסה אמו דלא בעי רחמנא למיזל בתר רובא במצוה זו וע"כ ציוה שיהי' כהנים לא מצד כהונתם אלא שהם בודאי לוי שהרי זונה אסורה לכהן ואלו נאנסה היתה מגדת לבעלה דאוקמא אחזקת צדקת כמ"ש תוס' חולין י"א ע"ב ועיין היטב בתורת חיים שם:

דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. במשלי ג' יש ג' פסוקים זא"ז יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה. אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד. דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. רצה לומר יקרה היא מפנינים דרשינן מכה"ג שנכנס לפני ולפנים וממזר ת"ח קודם לכה"ג עם הארץ ומ"מ אם איננו עם הארץ גמור אלא קצת בן תורה והחכם מוחל על כבודו ומקדים כהן כמו ר' פרידא זוכה החכם לאריכות ימים ומכ"ש לעושר וכבוד והיינו אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד ומשום דלא ליתי לאנצויי טוב לתקן להקדים הכהן לעולם והיינו דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום כבשמעתין משום דרכי שלום:

והא רב הונא קרי בכהנא בשבתות ויו"ט. פי' בל"ז ה"א משנתינו דוקא בשני וחמישי דהרי לא הזכיר אלא כהן לוי וישראל. משום דאז לא שכיחי עמי הארץ בבהכ"נ אלא לומדי תורה א"כ אפי' איכא כאן ת"ח גדול מ"מ כיון שגם הכהן הוא בן תורה תיקנו

משום דרכי שלום שלא להקדים ת"ח אלא הכהן שהוא עכ"פ ג"כ קצת חכם אבל בשבת ויו"ט דאיכא בבהכ"נ עמי הארץ ממש שנאמר עליהם כל משנאי אהבו מות לא תיקנו חכמים אלא לעולם ת"ח קודם אבל השתא דאמר ר' מתנה משנתינו בשבת ויו"ט דוקא קשה מר"ה. והנה בקרא כתיב יברך את בית ישראל מתחיל בקטן ומעלה בקודש יברך את בית אהרן ואח"כ קודש ממנו יברך יראי ה' דיקרה היא מפנינים ת"ח חשוב מכה"ג. וכן ביאמר נא ישראל וכו' אך בקרא בית ישראל ברכו את ה' היינו כלל ואח"כ פורט מלמעלה למטה בית אהרן ברכו ואח"כ בית הלוי ואח"כ יראי ה' כדרך בבהכ"נ גם ברכו את ה' שסידר כהן ואח"כ לוי ואח"כ ישראל אפי' ת"ח דבבהכ"נ חיישינן דלא ליית לאינצויי ע"כ בברכו את ה' מסדרין כהן לוי וישראל:

נקטינן אין שם כהן נתפרדה חבילה. לפי' א' אבד כבודו י"ל כל כבודו נתונים נתונים המה לאהרן לשרתו בקודש ואם אין כאן כהן אין כאן מעלה ללוי. אמנם במרדכי איתא דכבודו של לוי משום כבודו של מרע"ה שהי' לוי ונתנה תורה על ידו א"כ י"ל אז קורין ת"ח לפניו היינו כבודו של מרע"ה:

כי קאמרינן באותו כהן. עיין תוס' בשם תוספתא ורמב"ם פסק פי"ב מתפלה אפי' בזה"ז שמברך לפניו ולאחריו מ"מ צריך לירד ולעלות בין קריאה לקריאה ועיין בכ"מ שם. והנה בתשובה בארתי ביישוב קושי' ט"ז אדאמרינן במתני' אין מפסיקין בקללות והטעם שאין ראוי שיברכוני בני על הקללות. וקשה הא בזמן המשנה לא הי' כל אחד מברך. ועוד הקשיתי בב"י בשם שבלי הלקט בשבת קורין ז' להשמיע ז' פעמים ברכו והלא בימי התקנה לא היו מברכין ז' פעמים מזה הוכחתי נהי ברכת התורה לא הי' אומרין אבל מ"מ ברכו את ה' המבורך אמר וא"כ אפ"ה אמר בתוספתא שישב בנתיים ש"מ אף ע"פ שמברך בין קריאה לקריאה לא הוה הפסק עד שיפסיק בישיבה ביניהם ומוכח כהרמב"ם ולהתוס' צ"ל ס"ל כיון שלא ברך ברכה אחרונה על מה שכבר קרא לא הוה הפסק אא"כ ישב לו בנתיים. ועיין טו"ז או"ח סי' קכ"ח ס"ק ל"ט והוא מדברי הגהת מרדכי דפרקין ע"ש היטיב ולפע"ד ליישב דר"ת ורבינו פטר לדבר א' נתכוונו דבמרדכי דפרקין איתא דמהר"מ מר"ב אמר דכהן שמחל על כבודו כבודו מחול דכהונה דיליה היא דכתיב כהונתכם. ונ"ל היינו אם אינו מקריב לחם אלקיך דאז קדושתו רק משום כבודו והאי דילי היא. אבל אם לחם אלקיך מקריב לאו דיליה היא כ"א כבוד שמים והיינו דקאמר ר"ת בזמן שאין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם לשלא יהי' יכולין למחול אלא יכולין למחול והאי דיצק מים מסתמא מחל. וכעין זה נ"ל ליישב מ"ש תוס' ביומא י"ב ע"ב כה"ג מתמנה בפה ומסתלק בפה. ובירושלמי רפ"ב דהוריות מבואר דכה"ג א"א

להעבירו בשום אופן דכתיב שמן משחת ה' עליו אני ה' כשם כשאני קיים כך קדושתו. ויש לומר לא נאמר אלא המשוח אשר שמן משחת ה' עליו אבל המרובה בבגדים מסתלק בפה. וה"נ לחלק בכולהו כהנים בזמן שמקריבין לחם ה' אין כבודם מחול משא"כ בזה"ז:

דף ס.

לפי שאין כותבין. כתב הרא"ש דהרי"ף פסק כותבין מגלה מדכותבין חומשים חומשים ה"ה מגילה מגילה וגם משום דלא אפשר. והקשה ב"י הא אביי שאל מרבה או דילמא כיון דלא אפשר ואפ"ה פשט רבה אין כותבין אע"ג דאיהו גופי' סבר כותבין חומשים אלא שאין קורין בהם בציבור ועכצ"ל חומשים שאני דכל חומש כספר שלם דמי וקשה לרי"ף. ובדרוש אמרתי הא דאמרי' פסחים ו' ע"ב זאת אומרת אין מוקדם ומאוחר בתורה והוא דלא כספרי שכתבו תוס' קדושין ל"ז ע"ב דלא רצה לפתוח חומש בגנותן של ישראל הא דאין מוקדם ומאוחר אבל בלי טעם מאי דמוקדם מוקדם וכבר האריך בזה הרא"מ פ' בהעלותך. ונ"ל אמוראי דפ"ק דפסחים הנ"ל ס"ל כמ"ד פ' כל כתבי קט"ז ע"א ז' ספרי תורות יש ושם קט"ו ע"ב משמע דהכי הלכתא ע"ש פירש"י ד"ה כגון פ' ויהי בנסוע וכו' ע"ש. וא"כ הרי קמן שמתחיל ספר בפורענות ויהי העם כמתאוננים רע באזני ה' ש"מ ליכא קפידא וא"כ מוכח אין מוקדם ומאוחר אפי' בלי טעם וספרי דקאמר מפני שהוא גנותן ואין להתחיל חומש בגנות ס"ל כמ"ד דליכא אלא חמשה חומשי תורה וא"כ י"ל אין להתחיל בגנות. ואמנם יש להבין הא באמת אין להתחיל בגנאי כדאיתא ריש פסחים פתח דבריך יאיר. וצ"ל האי תנא והני אמוראי ס"ל אין חומש ספר בפ"ע ואין קפידא בהתחלתו וא"כ כיון דהלכה רווחת דכותבין חומשים ע"כ ה"ה מגילה מגילה. עיין מסכת מגילה כ"ו ע"ב מבואר דכותבין חומשים והוא הדין מגילה לתינוק ואם כן רבה דשמעתין דאוסר מגילה לתינוק אפילו היכי דלא אפשר אף על גב דחומשים שרי סבירא להו כל חומש ספר בפ"ע וליכא רק חמשה ס"ת ולא ז' אבל למאי דקיי"ל ז' ס"ת מתחיל בויהי העם כמתאוננים ש"מ דלא מיחשיב כס' בפ"ע ואפ"ה כותבין וה"ה מגילה לתינוק. ושם אמרתי הא דפליגי רשב"ג ס"ל ה' ס"ת. ורבי ס"ל ז' ס"ת היינו משום דרשב"ג אמר להפסיק בין פורענות לפורענות וכתב רמב"ן בפי' התורה שלא יהי' ג' פורענות זא"ז ויהי' מוחזקין בפורענות ח"ו ע"כ הפסיק בויהי בנסוע בין פורענות דויסעו מהר ה' לשתי פורענות תבערה ומתאוננים וא"כ לרשב"ג דס"ל בעלמא ג' פעמים הוה חזקה אבל רבי הא ס"ל תרי זמני הוה חזקה א"כ אכתי איכא תרי פורענות סמוכים תבערה ומתאוננים אע"כ לאו מהאי טעמא הפסיק בויהי בנסוע אלא דהוה ז' ס"ת. והנה רבי מייתי קרא

חכמת בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה הרי דכל התורה הוא בית א' והספרים כעמודי הבית שא"א לזה בלא זה ולא הוה כל אחד ספר בפ"ע וכמ"ש לעיל סיעתא להרי"ף עיין מגילה ז' ע"א נ"ל דלר' יהושע כל חומש ספר בפ"ע ע"כ דרש זאת מ"ש כאן וזכרון מ"ש במשנה תורה משא"כ לר"א המודעי זאת כולל ה' חומשים ביחד וק"ל:

כתנאי אין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה. פי' אפילו להתלמד בה דאע"ג דאמרינן פ' הקורא עומד כל פסוקא דלא פסקי' משה אנן לא פסקינן לי' אבל תינוקות הואיל ולהתלמד עשוין שרי למיפסק פסוקי. אבל לפסוק התורה מגילות מגילות לא. ולא תיבעי פסוקי פסוקי דלא אלא אפילו מגילה שלימה נמי לא. ודע כי לשון מגילה הוא שכל המגילה אינו מדבר אלא מענין א' כגון ה' מגילות. וכל שמחוברים כמה ענינים נקרא ספר. וס"ת יש בו כמה מגילות וענינים וכל א' בפ"ע נקרא מגילה ובחבורים נקרא ספר תורה. ומיהו טעמא בעי מנ"ל לת"ק שאסור לכתוב מגילה מגילה ומאי בכך דחתומה ניתנה ודאידבק מנ"ל שאסור להפרידם. ונ"ל מאותו טעם עצמו דאמרינן בשמעתין דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בע"פ ויליף מקרא וכ' הריטב"א הטעם דאיכא בכל אות ותיבה רמזים בחסירות ויתירות ואותיות מלופפות ואין אנו יודעים וכשאומר בע"פ אינו נרגש אבל בכתב הרי רואה מה שכתוב לפניו אעפ"י שאינו יודע מה הוא ע"ש וכ"כ הרב"י מדעתי' דנפשי'. וה"נ סמיכת הפרשיות יש בהם דרשות ידועים ואינם ידועים מ"ט נסמכו עיין פירש"י בפסוק שוקי' עמודי שש מיוסדים על אדני פז וחז"ל ילפי מסמוכים לעד לעולם. וכשמפרידם הרי הפסיד הכוונה ההיא ע"כ אסור להפריד כ"א חומש חומש כי אין דורשין סמוכים מסוף הספר היינו חומש לתחלתו. ולפ"ז י"ל ר' יהודה דפליג וס"ל בבראשית עד דור המבול וכו' לטעמי' דר' לא דרש סמוכין כ"א במשנה תורה. ואיכא למימר במשנה תורה אה"נ דלר' יהודה נמי אסור ואפשר דכל משנה תורה כמגילה אחת חשובה כמו מבראשית עד דור המבול. ובזה י"ל הרמב"ם בהל' ס"ת שכתב מצות עשה על כל אחד מישראל לכתוב ס"ת מדכתיב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וא"א לומר שירה בפ"ע שהרי אין כותבים התורה פרשיות אע"כ תורה שיש בה שירה קאמר ומקשים לר' יהודה דכותבים מגלה לתינוק מאי איכא למימר וכי לית לי' לר' יהודה מ"ע לכתוב ס"ת. ולהנ"ל א"ש דבמשנה תורה מודה ר' יהודה וא"כ א"א לומר שירה לחודה שהרי במשנה תורה היא ושם אין כותבין פרשיות. מאי תאמר אכתי דלמא משנה תורה שיש בה שירה קאמר ומנ"ל דחייב לכתוב כל התור' שיש בה שירה אה"נ דזה בלאה"נ קשי' גם לת"ק דהא עכ"פ כותבין תורה חומשים חומשים לכ"ע ומנ"ל לכתוב כל התורה שיש בה שירה. ועיין בס' מעיין חכמה תי' יפה לחדודי

ע"ש וברמב"ם לא נזכר קרא דמשנה התורה הזאת ע"כ עדיין צ"ע. ואמנם בפשטיות ש"ס סנהד' שם ומסתימת לשון רש"י שם לא קאי אשירת האזינו אלא כל התורה איקרי שירה. וצ"ל אע"ג דשירת האזינו פשיטא דאיקרי שירה מ"מ כיון דאין כותבין מגילה מגילה ע"כ הך שירה תורה כולה קאמר ולא חומש אחד דלא מיקרי שירה אלא תורה מחוברת מחמשה חומשין. וטעמא קאמינא דמצינו במס' סוטה דהע"ה נענש על שאמר זמירות היו לי חקיך בבית מגורי. אע"ג דכל התורה איקרי שירה. דע שירה לחוד וזמירות לחוד כי שירה איננו הנגון שמנגנין אלא מאמר או כתוב מסודר כשורה ושורת הבנין ע"ד שאמרו כל השירות לבינה ע"ג לבינה וכו' שהוא סידור כשורת הבנין ועכשיו נהגו לסדר בחרוזין הידועים והנביאים היה להם סידור אשר לא נודע לנו כוונתם וענינם מ"מ שירה הוא הסידור הנערך בערך ידוע ואח"כ מנגנים אותו בנגונים הנאותים לזה. והנה פרשה בתורה המסודרת ובנוי' שירות ידועים כגון שירת הים והאזינו וכדומה נקרא שירה. וכל התורה בכלל המסודרות ובנוי' חמשה ספרים זה אחר זה נקרא שירה אבל חומש א' לא נקרא שירה. ואמנם דהע"ה נענש על שאמר זמירות הי' לי חוקיך בבית מגורי ואלו היה אומר שירה לא היה לו עונש בכך. ולפי דברים הללו מיושב הנ"ל דחומש א' לא איקרי שירה או כל התורה או שירת האזינו וכיון דאין כותבין מגילה להתלמד אפי' לר' יהודה במשנה תורה משום סמוכים א"כ ע"כ כל התורה קאמר. עוד הקשה בעץ חיים אלפאנדרי בפ' וילך ובסוף הספר על הרמב"ם מש"ס נדרים ל"ח ע"א דהוה ס"ד למימר שירה לחודא. ולרמב"ם הא אין כותבין שירה לחוד עוד הקשה מ"ט לא מייתי הרמב"ם מקרא דמסקנא דהתם למען תהיה השירה הזאת לעד ע"ש. והנה קושי' זו לק"מ דהתם מוכיח דהקב"ה נתן תורה לכל ישראל דאל"ה על מה תעיד השירה אע"כ אקיום כל התורה אבל לעולם אפשר שאין מצוה לכתוב אלא ס"ת אחד לכל העיר וממנו ילמדו וישמרו והשירה תעיד עליהם ולא מוכח מזה מ"ע של כתיבת ס"ת אבל קושי' ראשונה קשה איך בעי ש"ס למימר כתבו לכם שירה לחודא הא אין כותבין פרשיות. ונ"ל בלא"ה צ"ע אהרמב"ם איך נאמר כתבו לכם תורה שיש בה שירה א"כ בתפלין ומזוזה נמי נימא מדאין כותבין פרשיות ש"מ וכתבתם כל התורה על מזוזות וצ"ע לכאורה. ונ"ל דפרשה שבתפלין ומזוזה גזירת הכתוב הוא שהרי אם הוסיף בו אות א' או ה' פרשיות פסול משא"כ פ' השירה ע"כ א"א לומר שהקפידה שיכתוב כל אחד שירה דוקא ולא יותר כמו פ' שבתפלין ז"א שהרי כתיב שתהיה לעדה אשמירת כל התורה ש"מ צריכין לגרוס כל התורה ודברים שבכתב אסור לאומרם בע"פ וע"כ צריכין עכ"פ לכתוב ס"ת ללמוד מתוכו ונאמר שזולת זה יהיה מצוה על כל אחד מישראל שיהיה לו פ' השירה נכתבת

להיות לו לעדה שישמור התורה שלמד בספר התורה וא"כ א"א לומר שאם ירצה כל אחד לכתוב לו כל התורה יהיה איסור בדבר אדרבא פשיטא דלא תשכח מפי זרעו וא"כ א"א לומר אלא שפ' השירה מחוייב וכל התורה רשות. וזה א"א דהא אין כותבים התורה פרשיות אע"כ כל התורה שיש בה שירה קאמר וא"ש. ואש"נ דבהס"ד עדיין לא ידע דנצטוו על כל התורה ושהשירה תהיה לעד והוה סד"א דלא יכתוב רק השירה ואיכא למימר אה"נ אסור לכתוב טפי והוה כתפלין ומזוזות וכנ"ל ולא ה"מ למיפרך הא אין כותבין פרשיות וק"ל:

ואם דעתו להשלים מותר. כמ"ש מרע"ה מגילה ע"ד להשלים לבסוף וכמ"ש תוס':

דכל התורה איקרי מגילה. דהוה ענין אחד דכולה שמותיו של הקב"ה ונעוץ סופה בתחלה וקודם שנברא העולם היתה כתובה לפניו בעירוב אותיות כידוע וע"כ נקראת מגילה:

שמנה פרשיות וכו'. פירש"י והמשכן הוקם בא' בניסן. כתב כן לאפוקי מקצת מדרשים וכן דעת כל הפשטנים ורמז גם ברמב"ן שתחילת ימי מלואים היה בר"ח ניסן כפשטות דקרא ביום חדש הראשון תקים המשכן ובשמיני בניסן הוקם גמר הקמתו ובו מתו נדב ואביהו ואז נאמרו פרשיות אלו ולהשמר מזה כתב רש"י בר"ח הוקם כדעת חז"ל פרק ר"ע אותו היום נטל עשר עטרות ובכ"ג באדר התחילו ימי מילואים ובר"ח ניסן הוקם גמר הקמתו. ולכאורה הוצרך רש"י לפרש כן להכריח שיטתו לאפוקי מהתוס' דכיון דהיה ביום ר"ח ניסן שנה השנית ואז נאמר ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו כדכתיב להדי' בפ' בהעלותך וא"כ צע"ג להתוס' מ"ט לא הזכיר ר' לוי ט' פרשיות והיינו ויעשו בנ"י את הפסח במועדו כי מתחלה לא נצטוו אלא על פסח מצרים ובבואם אל הארץ ולא במדבר והוצרך להזכירם שיעשו פסח מדבר ועוד שחל בשבת והוצרך להודיעם שיעשו במועדו בשבת וא"כ מ"ט לא הזכיר ר' לוי גם פרשה זו. בשלמא לרש"י היינו פ' טמאים דפסח שני שהוא עיקר חדותי' דהאי פרשתא אבל להתוס' צ"ע וצ"ל ר' לוי ס"ל שלא היה יום הקמת המשכן בר"ח ניסן אלא בח' בניסן ולרש"י לא ניחא לי' בהא ע"כ פירש"י שהיה בר"ח ניסן ומוכרח כפירש"י וקושי' תוס' עיין מהרש"א וגם בחי' אגדות שלו:

דף ס:

רוב בכתב ומיעט בע"פ. פירש"י הנלמד מגז"ש וק"ו הכל בכלל כתב. והל"מ שאין להם שום רמז היינו בע"פ ופשיטא שהם מיעוטא דמיעוטא ואיך אמר רוב בע"פ וי"ל ע"פ ש"ס תמורה ט"ז ע"א אלף ושבע מאות קלין וחמורין וגז"ש ודקדוקי סופרים נשכחו והחזירם

עתניאל בן קנז בפלפולו. ולעיל מיני' פליגי איכא למ"ד שלשת אלפים הלכות נשכחו ואיכא מ"ד ג' מאות ואותן לא הוחזרו כיון שאינו ע"י פלפול ק"ו וגז"ש והרי ה' חטאת מתות מהם ועדיין נשכח. נמצא למ"ד ג' מאות הרי רובא בכתב שיש אלף ושבע מאות ק"ו וגז"ש ולמ"ד שלשת אלפים רובא בע"פ:

לא כרת הקב"ה ברית וכו' שנאמר כי ע"פ הדברים וכו'. פי' לפי מ"ש תוס' ד"ה אתמוהי וכו' דמשו"ה לא נכתב תורה שבע"פ שלא יעתיקום או"ה א"כ הכי קאמר כתב לך את הדברים האלה ולא איכפת לי אם יעתיקום או"ה כי ע"פ הדברים כרתי ולא על אותן שבכתב ע"כ אין קפידא כל כך אם יעתיקום וכתב ריטב"א טעם שלא יאמר בע"פ דברים שבכתב משום שבע"פ אין הרגש בחסירות ויתירות ואותות משונות וכבר כתבתי לעיל ונועם דבריה שבע"פ אינם רשאין לכותבן כי א"א לכתוב שלא יפול ספק במשמעותו אך השומע מפה לאוזן יבין דבר על בריו ורגיל אני לומר במתני' דמס' אבות אל תאמר דבר שא"א לשמוע שסופו להשמע יש בו ב' פירושים י"מ אל תאמר בקיצור שא"א להבין עד שיעיינו היטב וסופו להשמע אל תאמר כן אלא ברר דבריך ויש מפרשים דבר שאי אתה רוצה שיהיה מובן לכל השומעים אל תאמר אפי' ברמז שתחשוב שלא ישמעהו ובאמת סופו להשמע ונגלה סודך ע"כ השתיקה יפה, הנה המשנה סובלות ב' הפירושים. והתנא עבר על דברי עצמו שהרי אמר דבר בלשון מסופק ולא בירר דבריו היכן דעתו נוטה אך התנא שנה משנתינו בעל פה לתלמדיו ומתנועתו ומנגינתו הבינו כוונתו על בוריו בלי ספק כלל, אך ע"י שנכתבה המשנה נפל ספק בכוונתו. נמצא ע"י הכתיבה נתרבו הספיקות אלא מפני תגבורת השכחה בעו"ה והיה נשכח לגמרי ואפי' ספק לא הוה ידעינן התירו לכתוב ועכ"פ ידעינן הספיקות אבל לא הלכה ברורה:

מערבין בבית ישן. עיין פי' משנה לרמב"ם דפי' דאותו הבית לא יהיב פת ואתי לאינצויי מחמת פסידא ועיין מגילה כ"ד ע"א פירש"י ד"ה דקא עביד בחנם. משמע היכי דליכא משום כבוד וגם לא הפסד ממון לא שייך אינצויי. והנה בש"ס אמר משום חשדא. פי' תוס' שגנב מפת עירוב וקשה קצת למה לא יאמרו בהיפוך שהוא הוציא מהבית ולא ניחא בטירחת שמירת הבית וצ"ל דז"א שהרי נשכר שאינו צריך ליתן פת ומהיכי תיתי יוציאוהו מביתו. ואמנם לכאורה כיון דהוה כעין שכירות שהשכירו ממנו ביתו בשכר פת העירוב והשכירו סתם בלי קביעת זמן א"כ ממילא אינם יכולין לחזור בו גם בלי טעם דרכי שלום וצ"ל דמיירי אפי' רוצים ליתן לו הפסדו ואפ"ה אסור משום דרכי שלום ושפיר איכא חשדא כיון דכ"ע יודעי' שאינם יכולין לשנות אלא א"כ משלמין לו הפסדו ונמצא השותפין נפסדין ואי לאו שגנב הוא מפת העירוב לא היו מכניסין עצמם להפסד.

ועיין בכנה"ג או"ח סי' שס"ו דנראה לו דוקא הכא דרווחא דאית לי' ממילא איכא משום דרכי שלום אבל מי שמינה אחד על דבר ושילם לו שכר מממונו מצי למימר עכשיו אני רוצה להנות אחר משלי וסברא נכונה היא אלא לעיל מיני' כ' בשוחט הממונה אין לסלקו אם לא נמצא עליו פסול. צ"ל דאינו מקבל פרס מהצבור אלא שהוא ממונה על השחיטה והקצבין משלמים לו מכל בהמה אבל אי היה משתלם מהציבור יכולין לומר עד עתה היינו מהנים לך מקופת הקהל עכשיו יהנה אחר וצ"ע:

ולא טעמינהו אבייי להני פירי. עי' תוס' ובחי' תורה פ' תולדות אמרתי עבדי יצחק חפרו באר עשק ושטנה ושוב לא רבו וקראו רחובות ויעל יצחק משם באר שבע. וצ"ע כיון שהרחיב ה' מ"ט ויעל משם. והנה הרמב"ן פ' תולדות כתב ריב הרועים שאמרו לנו המים פי' שמי הבארות הוא מתמצית הנחל וע"י הבארות ייבש הנחל. ואפשר לומר עבדי חפרו באר לעילא ובאר לתתא א' עשק וא' שטנה ושוב חפרו באמצע ואמרו לתתאי תתאי קודם ולעילא אמרו עילאי קודם ועי"ז לא רבו על האמצעי והי' רחובות ויעל יצחק משם באר שבע כמו אבייי שלא רצה להנות מהני פירי:

מצודות חי' ועופות ודגים וכו'. עיין תוס' שהקשו מפרק לא יחפור ותי' שאני התם דפסקו לחיותא פי' אע"ג דלא קיי"ל כר"ה התם ולא חיישירן לדפסקו חיותא מ"מ הכא הוה נמי גזל מדרכי שלום מצרפין נמי פסקו לחיותי' דהוה גזל גמור. והא דלא תי' תוס' שאני התם דיהיב סיארי' דר"מ בתוס' רפ"ג דקדושין פי' שהטריח להמציא הדגים לשם וע"ש במהרי"ט בחי' ריי"ף שכתב לאו בטירחא תלי' מילתא אלא כל שהוא בתחבולותיו המציא ההפקר לכאן אינו מן הדין שיבוא אחר ויאכל יגיעתו ע"ש וא"כ ה"נ ע"י לחי וקוקרי דיליה המציא הדגים לכאן וע"י נוקפו בראש המציא הזיתים תחת האילן והוה כמו יהבי' סיארי' ואפ"ה לא הוה אלא גזל מפני דרכי שלום עכצ"ל התם נוסף נמי פסק לחיותא. והתם פסק לא יחפור ופ"ק דקדושין הקשו לר"ת דס"ל עני מהפך בהפקר ובא אחר ונוטלו אפי' רשע לא הוה ותי' התם לא הוה כמהפך בהפקר כיון שגם במקום אחר ימצאו דגים (והיינו כשיטת ר"מ הנ"ל דלרש"י מיירי בדג גדול ידוע דלא שייך זה התי') ולא תירצו בקיצור שאני התם דפסק לחיותא דאין לומר דהאי שינוי' דתוס' ס"ל דכיון דלא קיי"ל כר"ה ולא חיישינן לפסקי' חיותא תו לא חזי לאצטרופי א"כ קשה קושי' תוס' דשמעתין וקושי' זו כבר עמד עלי' בשו"ת חו"י ובתשובות הארכתי. והעיקור איכא כאן ד' מדריגות בהפקר שא"א למצוא במקום אחר אפי' רשע לא הוה ומותר לכתחלה לר"ת. ב' במקח וממכר וא"נ הפקר שאפשר למצוא במקום אחר כמו דגים הוה נמי רשע אבל גזל לא הוה. ג' והיכי שהוא יגע להמציא ההפקר כגון לחי וקוקרי דשמעתין או מוקף

בראש הזית הוה גזל מפני דרכי שלום. ד' אם אומנתו בכך ופסקי' לחיותי' הוה גזל גמור ומש"ה התם אע"ג דידעי תוס' דיהבי סיארי וגם פסקי' לחיותי' מ"מ קשי' להו אי ס"ד אפי' רשע לא הוה אינו מן הדין להעלות כ"כ מדרגות עד שתירצו שיכולין למצוא דגים במקום אחר והוה רשע ואי יצורף לזה יהבי' סיארי' ופסקי' לחיותי' הוה גזל גמור:

דף סא.

צדיק יסוד עולם. דעל ג' דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום שנאמר אמת ומשפט ושלום שפטו בשעריכם. והנה אם משפט אמת על פי דין תורה יכול ליטול הזתים אך אינו משפט שלם ואם משפט שלום ולר"י נחתינן לקנוסי אינו משפט אמת אך ר' יאשי' לימד לבני עירו שהמנקף יטלם בידו ולא נצטרך לעבור על דין תורה משום דרכי שלום נמצא כל העולם על יסוד אחד עומד כי אמת ושלום משפט אחד להם והיינו : אין ממחין ביד עניי גוים וכו'. עיין לשון רש"י משמע דוקא עם עניי ישראל אבל בפ"ע לא ורשב"א מייתי תוספתא דאפי' בפ"ע וברמב"ם הל' מתנות עניים פסק עם עניי ישראל אמנם בהל' מלכים לענין חולים ומתים משמע אפי' בלא ישראל וכ"כ ב"ח יו"ד סי' קנ"א וע"ש טו"ז סק"ט וע"ש ש"ך ובסי' רל"א סק"ב ובסי' של"ה סק"ח. ונ"ל מדתנן במתני' אין ממחין בלקט שו"פ ונהי דלקט שכחה הם יבוזו ואין טובת הנאה לבעה"ב מ"מ מ"ט לא קמ"ל רבותא טפי בצדקה ומעשר עני המתחלק בתוך הבית שנותנים להם בידים. אע"כ בצדקה אם אין כאן ישראל אין נותנים להם רק אין ממחין בלקט שו"פ שנוטלים מעצמם אבל בידים אין נותנים להם ודלא כתוספתא. אך כל זה בצדקה דמה שנותן לגוי חסר לישראל לא חשו לדרכי שלום אם אין כאן ישראל עני עמו אבל בביקור חולים וקבורה דאין מחסור לישראל עי"ז חשו לדרכי שלום אפי' בפ"ע ולא מצינו דפליגי מתני' אתוספתא זהו נלע"ד טעמו של רמב"ם:

משאלת אשה לחברתה. כללא דמילתא תוס' ס"ל דהיכי דאיכא למיתלי כגון פרה דלשחיטה זבנה לא אסרו משום מסייעא ידי עוברי עבירה. והיכי דליכא למיתלי אלא כ"ש כגון נפה למעות וכדומה לא התירו אלא ע"י דרכי שלום ורמב"ן וסייעתו ס"ל דלעולם לא התירו משום דרכי שלום אא"כ איכא למיתלי בדבר ולא התירו ע"י תלי' בלי צירוף דרכי שלום ומוכר שאני משום חייו ופרנסתו התירו בתלי' בלי דרכי שלום אבל בעלמא בעי' תרווייהו דרכי שלום וגם דאיכא למיתלי ודתלינן בנפה לספור מעות תלי' מעליא הוא כמו פרה לשחוט ובזה י"ל לקמן באשת חבר טוחנות עם אשת ע"ה שהקשו תוס' אפירש"י הא הוה מסייעא ידי עוברי עבירה י"ל דלקמן בפועלת בשכר

איירי ומשום כדי חיותא לא גזרו כי היכי דהקילו באיכא למיתלי אפי' ליכא משום דרכי שלום ה"נ התירו משום דרכי שלום אפי' ליכא למיתלי כגון טוחנות משא"כ משנתינו בחברתה ושכונתה מיירי וברחיים ליכא למיתלי אע"ג דאיכא דרכי שלום לא התירו:
לפי שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה. ברמב"ם משנה ג' פ"ו דתרומו' פי' הטעם דכתיב אל תשת ידך עם רשע ע"ש צריך לומר היכי דבלא סיועי' לא נעשה העבירה איכא משום לפני עור לא תתן מכשול והיכי דאינו רק מסייעו ומישרו ה"ל אל תשת ידך עם רשע:
ושואלין בשלומם. פירש"י אעפ"י שמטיל שם שמים עליו. וצ"ע בש"ס אמרינן לא נצרכה אלא ליום חגם. וצ"ל בהס"ד דמחזיקין ידי נכרי בשביעית היינו עודרים עמו ממש ומסייע ממש באיסור שביעית א"כ מכ"ש דשואלין ביום חגם דליכא אלא גרמא דאזיל ומודה וע"כ צ"ל דקמ"ל אע"ג דמטיל שם שמים על הגוי מ"מ מותר. אמנם בש"ס לא בעי למימר דמטיל שם שמים על הגוי דהרי רב כהנא אמר שלמא למר ונתכוון לרבו ואינו מטיל שם שמים על הגוי ומשו"ה אמר מ"מ איצטריכא מתני' ליום חגם דהגוי סובר שעליו נתכוון ואזיל ומודה וקמ"ל אפ"ה שרי ולא תיקשי הא ק"ו הוא מעודרין עמו בשביעית דהא למסקנא אין עודרין בשביעית:
בירושלמי דפרקין בעי למילף איסורא לשאול בשם ה' לאו"ה דכתיב ולא אמרו העוברים ברכת ה' עליכם. ומסיק דשרי וקרא הרי מידרש ולא אמרו העוברים היינו או"ה אינם אומרין לישראל ברכת ה' עליכם שאינם רוצים ליהנות ישראל מנכסיהם אדרבא נוטלין מהם מסים וארנונית. והרי אנחנו ישראל ברכנו אתכם בשם ה' שכל שפע שלכם משלנו הוא בשביל ישראל ואנחנו ברכנו אתכם בשפע רב ולא תאמרו אתם העוברים לא תרצו לומר עלינו ברכנו אתכם בשם ה' ע"ש והוא דרוש נפלא:
רוב ע"ה מעשרין הם. פלוגתת אביי ורבא. אביי ס"ל להחמיר אפי' באיסור דרבנן נמי אין מחזיקין הכי דליכא למיתלי וא"כ משנתינו ע"כ בפירות שלא הוכשרו וא"כ כל עצמו משום טבל הוא ומשום דרוב ע"ה מעשרין קיל משארי איסור דרבנן ע"כ בוררת וטוחנת עמה. ורבא ס"ל השתא דגזרו משום דמאי ועשו לכל ע"ה כאלו הוא מהמיעוט שאינם מעשרין א"כ אסור לסייעו וע"כ בע"ה דר"מ ובהוכשרו ובאיסור דרבנן לא חשו. והתם במס' שבת בזב פרוש לא יאכל עם זב ע"ה ס"ל לאביי משום דמאכילו שאינו מעושר אבל אי הוה ע"ה דר"מ דליכא למיחש לשאינו מתוקן רק משום שירגלנו אצלו בימי טהרתו לא גזרינן רק מה דאיכא השתא לפנינו שיאכילו עכשיו שאינו מתוקן וא"כ יאכל זב פרוש עם זב ע"ה דר"מ ורבא החמיר אפי' עם ע"ה דר"מ לא יאכל שמא ירגלנו מכאן ולהלן בימי טהרתו:

איזהו עם הארץ. עיין תוספתא. והנה אותו ע"ה שדברו בפ' אלו עוברין שאסור לתת לו בתו היינו אותו שבמס' סוטה כ"ב. וכאן מיירי מהא דתוספתא פ"ג דע"ז נותן אדם את בתו לע"ה ופוסק עמו שלא יכריח אותה לאכול ממה שנזהרות בבית אביה ור"ג הזקן נתן בתו לשמעון בן נתנאל כהן עם הארץ ופסק עמו כנ"ל ורשב"ג פליג דאינו צריך לפסוק עמו כי בלאה"נ נאמן על כך. ופליגי ר"מ ורבנן אליבא דת"ק ר"מ ס"ל אפי' ע"ה הנאמן על המעשרות ורק על הטהרות אינו נאמן מ"מ צריך לפסוק עמו לת"ק ורבנן ס"ל כיון שנאמן על המעשרות אע"ג דאינו נאמן על הטהרות אינו צריך לפסוק עמו כי בודאי לא יכריח אותה חוץ ממנהגה. ורמב"ם בפי' המשנה רפ"י ממשנת כלים כתב דאין ע"ה נחשדין לעבור במזיד אדיני טהרות אלא שאין בקיאין והעתיקו הרב תוי"ט סוף פ"ק דעדיות ע"ש נמצא ע"ה דר"מ אינינו חשוד ואינו דומה לחשוד על המעשרות ויש לעיין בזה בשמעתין. ובתשו' מהרמ"ע מפאנו סימן פ"ג מקובל משאלתות דר' אחאי בשבת קכ"ז ע"ב מעשה באדם אחד שהיה נשכר בגליל העליון וכו'. שהבעה"ב היה ר"א בן הורקנס והפועל היה ר"ע כשהיה עם הארץ להודיע גם כשהיה עם הארץ היה בו מדות טובות שהי' דן לכף זכות. ואומר אני הא קחזינן דאפי' עם הארץ בעל מדות טובות ודן לכף זכות ואם רואה דבר רע בת"ח דנו לזכות ומ"מ אר"ע כשהייתי ע"ה אמרתי מי יתן לי ת"ח אנשכנו כחמור אפי' בלי שום דבר רע שהרי דנו לזכות מ"מ שונאו בעצמותו. וקמ"ל נמי דר"ע אעפ"י שהיה שונא לחכמים כ"כ וגם ר"א בן הורקנס בכלל שנאה מ"מ דנוהו לזכות:

רישא בטומאת חולין. להרמב"ם שמעתין למשנה ראשונה אבל למשנה אחרונה מותר לכתחלה לטמא בידים חולין בא"י עיין תוי"ט פ"ז דשביעית. ולרש"י במס' ע"ז בחולין של ישראל דתרומה פתיכי בה אפי' לא הגיע להפרשה מ"מ אסור לגרום טומאה מדרבנן אפי' למשנה אחרונה ובהכי סלקא שמעתין:

דף סא:

הנותן לחמותו וכו'. עיין חי' פ"ק דחולין בכל הסוגי':

רוצה היא בתקנות בתה. בירושלמי בתקנת בתה הנשואה ובושה מחתנה אפי' ארוס. פי' לפע"ד אעפ"י שאין הארוסה ניזונית מן הארוס ואינה מפסדת ולא מרויחית מ"מ מפני הצלת צער בושה לחוד נמי חשודה להחליף. ונראה מזה יליף רשב"א בחי' פ"ק דחולין דהיינו החשוד לתפור שעטנז אין נותנים לו לתפור אפי' כשנותנים לו קנבוס דחשוד

להחליף בפשתן כדי להציל עצמו מצער קושי תפירה בקנבוס מפשתן ע"ש והר"ן כתב דאינו מחוור ולהנ"ל מוכח כן:

אשת חבר טוחנת עם אשת ע"ה. לרש"י אשת חבר פועלת אצל אשת ע"ה ולהתוס' בהיפוך וזה תליא בפי' עם בכל מקום כמ"ש הר"ש בזה פ"ז דטהרות משנה ב' בסופו. ובתוס' ישנים דיומא שלהי מס' יה"כ מכפר עם התשובה. ועיין ר"פ איזהו נשך וחי אחיך עמך ובמהר"מ שי"ף שם ובתורת חיים ע"ש. והנה מהרש"א פ"ק דחולין הקשה מאי קאמר דמורי' תורא מדישי' קאכיל הא קיי"ל פועל אוכל בדבר שלא נגמרה מלאכתו לחלה עש"ע ח"מ סי' של"ז. ושמעתי בשם הגאון מו"ה בער באסקאוויץ זצ"ל שהיה אב"ד בק"ק פרוסטיץ נהי הוא מצי למיכל אבל אחר לא יתן לתוך פיו כמו בבהמה שם בשו"ע סי' של"ח ס"א ע"ש ונכון הוא. ואומר אני ליישב קושי' תוס' דהא דבר מועט מותר לקבל מן הנשים די"ל דכיון דכל פועל מצי למיכל בשעת מלאכה והאי אשת חבר לא תאכל ע"כ היא נשכרת ביוקר משום שאינה אוכלת וכמבואר דין זה סי' של"ז ס"א וסי' של"ח ס"ד ע"ש. וא"כ כיון שהבעל משלם לה שכר נגד מזונותי' שפיר הוה גזל מה שאוכלת מכש"כ אם נותנת לתוך פיה. ומה שהקשו עוד תוס' דהוה מסייעא ידי עוברי עבירה כבר כתבתי לעיל כיון דמיירי בפועלת הנשכרת לא חיישי חכמים משום כדי חייו דפועל וכדלקמן משום כדי חייו דגבל. ולפ"ז י"ל נמי דהך ברייתא דאשת חבר טוחנת עם אשת ע"ה אינה אותה ברייתא דמס' טהרות דמייתי תוס' דגרסי' בה אשתו של ע"ה טוחנת עם אשתו של חבר דההיא לענין טהרות ובתוס' דטהרות איתי'. וש"ס הכא מייתי הך ברייתא וידוע להם שהיא לענין דמאי אעפ"י שאינו בתוספתא שלפנינו:

דף סב.

הדרא לטיבלא. וכן פסק הרמב"ם ומשמע בודאי אי אירע דנוגע בה מורינן לי' דהוה טבל וצריך להפריש כבתחלה ואע"ג דנפיק מיני' חורבא טובא מ"מ גזרו כן משום כדי חייו של גבל ובדד. והא דבר נפלא. ומיהו הכא יש לתרץ כיון שהחבר הוא שלוחו של ע"ה להפריש א"כ תיקנו חכמים לב ב"ד מתנה שיהיה שליחותו על תנאי שלא יגע בו ואם יגע בו יהיה שליחותו בטל למפרע ו מדינא. מיהו מצינו כיוצא בו פ"ב דשבועות ט"ז ע"א ובתוס' ד"ה אלא ע"ש:

ר"ח מקדים ויהיב להו שלמא. פי' מהרש"ל כי דרך עולם שהמשיב כופל שלום ע"כ מקדים להו דסגי בשלום אחד ולפ"ז י"ל רב כהנא לא הקדים כשהקדים הגוי לו שלום כפיל לי' שלמא למר שלמא למר ונתכוון לרבו דכופלין שלום למלכא רבנן אפי' בהקדמת

שלום. ומה שהקשו תוס' דהוה גניבת דעת צ"ע הא ש"ס ערוך בשבועות ל"ה ע"ב כל מלכים האמורים בדניאל וכו' ע"ש וע"כ צ"ל משום איבה או דרכי שלום מותר ולק"מ:
כי בי מלכים ימלוכו. יש לפרש ע"פ מאי דאמרו חז"ל ת"ח שבבבל נוהגים כבוד זל"ז עומדין זה בפני זה א"כ כל אחד ממליך את חברו עליו והוא עצמו ת"ח כמלך ואפ"ה ממליך חברו עליו והיינו בי מלכים. ימלוכו מלכין אחרים על עצמם ורמז להם שהיה להם לקום מפניו אעפ"י שהם עצמם ת"ח:
כבודי ומרים ראשי היה עמנו בפרק חמישי אל עלי גומר. יזכני לדרוש כחומר. בחי' פרק האומר

דף סב:

האומר וכו'. לפיכך אם אמר לו הבעל א"א שתקבל וכו'. פי' הריטב"א בשם מורו דאשמועינן אחר שאמר הבעל א"א אם אחר זמן חזר ואמר התקבל או הולך למר והילך למר ממילא חוזר שליחותה למקומו והוה שליח לקבלה ולא מצי הדר ביה פי' וקמ"ל במה שאמר א"א לא נעקר השליח מהיות שלוחה אלא שהבעל לא רצה בכך אבל השליחות לא נעקר ע"כ כשחוזר הבעל מדיבורו שאמר א"א וחוזר ואומר הילך או התקבל או הולך למ"ד כזכי חוזר שליחותה למקומו והוא חידוש דין. והר"ן פי' באופן אחר דהבעל אמר א"א שתהיה שליח לקבלה שלה אלא היה שליח קבלה שלי אם רצה לחזור חוזר אע"ג דחזינן דזכות הוא לה שהרי היא עשתה שליח לקבלה ואלו היה הבעל נותן לו סתם היתה מגורשת בקבלתו מ"מ השתא שרוצה שיהיה שליחות לקבלה אמרינן דהוה חוב ואין חבין לאדם שלא בפניו ותוי"ט נתקשה בכוונת הר"ן ע"ש. והנה הש"ס דאמר ש"מ הולך כזכי הומ"ל רישא קמ"ל בכי האי גוני דהר"ן שהיא עשתה ג"כ שליח והבעל עוקר שליחותה והוא עושהו שליח לקבלה ומשו"ה יכול לחזור בו אלא דא"כ לפיכך למה לי. אבל למורו של ריטב"א שפיר הומ"ל כנ"ל:
אמר רב מרי ת"ש וכו'. אמר רב אשי מסיפא נמי ש"מ וכו' מ"מ טעמא בעי כיון דאיהי לא מצי להוליך גט לבעלה א"כ שליח לא מצי משוי ואולי מדנפקא שליחות דידי' ודידה מחד קרא ושילח ושלחה בלא מפיק וצרי תחת הלמ"ד א"כ כי היכי דהבעל מצי להיות שליח בין להולכה בין לקבלה שהרי מקבל גט בעבור בתו הקטנה ה"נ היא תעשה בין להולכה בין לקבלה ועדיין צ"ע:
אתמר הבא לי גיטי. הר"ן מוכיח ממתני' דלקמן ס"ה ע"א דאשה עושה שליח להולכה אפי' הבעל אומר אינני עושה אותך שליח כלל רק הילך הגט ע"פ דיבורה והרי הוא

שלוחה לבד בלי תערובת שליחות הבעל כלל. דה"ל כאלו אמרה תהא שלוחי בתנאי שלא יחול הגט עד שיגיע לידי. ובמכתב מאלי' נתקשה בזה הרבה דעכ"פ צ"ל דשליח נעשה כמותה וא"כ ידו כידה וממילא מתגרשת מיד בקבלתו ואי משום תנאי שלה מה לנו ולתנאי שלה הלא אין ביד אשה להטיל תנאי בגט. וע"כ דחה דברי הר"ן אלא אם היא אמרה הבא לי צריך הבעל להסכים ונעשה שלוחה עם תערובת כח הבעל ומ"מ יש תועלת במה שהיא עשתה אותה שלוחה שאם תחזור ותאמר תהא לי בידך לית בי' משום שלא חזרה שליחות אצל הבע"ד. כי שהיא היא העושה שליח להולכה וגם לקבלה ומסייעא לסברא זו מדברי תוס' לקמן ס"ה ריש ע"ב. ואני אומר אפי' לו יהי כדבריו עכ"פ תיקשי למאי דהוה ס"ד דלא בעי' חזרה שליחות אצל הבעל ועוד לרוב הפוסקים ספיקא הוא וחולצת א"כ אין שום נפקותא במה שהיא עשתה שליח להבאה. א"כ תיקשי מתני' לקמן ס"ה ע"א דמייתי ר"ן לראי' אבל לכאורה דלק"מ אם היא התנה כיון שהבעל מסלק עצמו מזה ואומר הילך גיטך על דעתך והוה התנאי כאלו הוא התנה ואולי לא רצה מכתב מאלי' בזה משום דאמרינן במס' ב"מ ס"ו ע"א דפטומי מילי נינהי מיהו ע"ש בתוס' ד"ה פטומי וכו' א"ש נמי הכא:

דף סג.

בשלמא אי איתמר איפכא. מלשון זה משמע בודאי דמספקא לן אי אדיבורא דידי' או דידה קא סמיך. מיהו למסקנא דפריך גם לרב אשי מברייתא דקבלה אקבלה והולכה אהולכה והוצרך לומר לא קבלה אהולכה והולכה אקבלה. ופריך שמע מיניה אדיבורא דידיה סמיך י"ל דאה"נ דמאי דדחי לחלק בין אמר הילך ללא אמר הילך כמו שאמרה דחי' בעלמא היא ואיפשטא איבעי' וזה היא דעת הרמב"ם לפע"ד עיין וק"ל:

התם קאמר ליה הילך כמה שאמרה וכו' דעת העיטור אם אמר השליח אשתך אמרה התקבל והבעל לא אמר הילך כמו שאמרה רק התקבל מ"מ אדם יודע שאין בעל עושה שליח לקבלה וע"כ התקבל והולך קאמר וכיון שקיבל השליח הגט ע"כ ע"ד שא"ל הבעל קיבל וכשהגיע לידה מגורשת ורשב"א השיג על זה ולפע"ד טעמו של העיטור כמ"ש נכון:

מאן ת"ק רבי. כתבו תוס' דרבי נמי ס"ל בעלמא הולך לאו כזכי רק הכא שהיא עשאתו שליח לקבלה אמרינן הולך כזכי ואם כן לרבי נהי הולך לאו כזכי אבל אינו עוקר לשון התקבל שאמרה האשה כי הולך נמי סובל לשון קבלה. ולר"נ הולך עוקר לשון קבלה ואם השליח אומר לשון קבלה והוא משיב הולך נעקר לשון קבלה לגמרי. ומסופק רשב"א דאפי' להך מ"ד דהולך ותן כזכי מ"מ תנאי מיהת הוי שיזכה מיד מ"מ שיולך ויתנה

בידה שאם נותנו בידה מגורשת למפרע אפי' מת הבעל בנתיים אינה זקוקה ליבם שכבר מגורשת אבל בתנאי שיגיע גט לידה. וצ"ל בגט מסופק רשב"א אבל בהולך ותן דמתנה אין כאן ספק דבשלמא בגט האי הולך לה או תן לה מילתא יתורתא היא דלאיזה צורך יוליך ויתן לה כלל כיון שכבר מגורשת בקבלתו אפי' נשרף הגט אע"כ משום תנאי אמר הכי אבל במתנה נהי שקנה המתנה מיד מ"מ כל עיקור המתנה שתגיע ליד המקבל ע"כ משום אורחא דמילתא אמר תן לו ולא משום תנאי. ובסברא זו נראה ליישב הרמב"ם דפסק כהרי"ף דגט ומתנה שוים דהולך לאו כזכי אך בתן פסק במתנה כזכי מדאמרי' לעיל י"א ע"ב וא"ת משנתינו כל האומר תנו כאומר זכו דמי ואמנם בגט פסק דתן לאו כזכי מדשמעתין דאמרינן הולך ותן לה. וצריך החילוק בין מתנה לגט כנ"ל וק"ל:

דף סג:

ספק ממונא לקולא. יש כאן ג' שיטות להרי"ף אין הלכה כשמעתין אלא בין מתנה בין גט הולך לאו כזכי מדאביי לעיל ר"פ השולח לשליח מתנה כשליח גט להולך כזכי ורמב"ם ס"ל כן אלא ס"ל דוקא בהולך שוים ולא בתן כנ"ל. ושיטת יש אומרים ברמב"ן כשמעתין דהכל ספקא ואביי לעיל שליח מתנה כשליח גט שהוא ספק וכתב רמב"ן דלא דאיק לישנא אלא העיקור במתנה הולך לאו כזכי ובגט שעשתה היא שליח לקבלה והבעל אמר הולך ספוקי מספקינן. ואביי לעיל שליח מתנה כשליח גט שלא עשתה היא שליח לקבלה וכמ"ש תוס' שם:

משום חצרה הבאה לאחר מכאן. לעיל ספ"ב פירש"י דיסברו חצר משום שליחות וליתא אלא משום יד אתרבי ע"ש. ונ"ל כוונתו אי משום שליחות א"כ כי היכי דשליח הבא אחר מכאן כשר שעשתו שליח לקבלה שלה אחר שעשה הבעל שליח הולכה שלו. הכי נמי חצר כשר אך כיון דחצר בגט מטעם יד איתרבי דמשום הכי בעי' עומדת בצדה ה"נ בעי' חצרה וידה באים כאחד אבל חצר דלאחר מכאן לא הוה דומי' דיד דלא שייך ביד אחר מכאן:

לא חזרה שליחות אצל הבעל. פי' ריטב"א הטעם דהוה כמו טלי גיטך מע"ג קרקע. נ"ל כוונתו דשליח הולכה הוה כיד הבעל וכשנותן הגט בידה או שלוחה ה"ל כבעל הנותן מידו ליד אשתו או ליד שלוחה אבל כשהוא בעצמו שליח הולכה וקבלה נמצא ברגע שמשתנה מהולכה לקבלה בטלה לי' ידו של בעל וכשמשתנה לקבלה אינו מקבל מיד הבעל שכבר בטיל לי' כח הבעל ממנו וליד אשה לא בא כצ"ל:

כי היכי דמספקי לדידהו ה"נ מספקא לדידן. נ"ל דבה"ג מפרש כי היכי דמספקא לדידהו בשליח עצמו משום ספיקא דלא חזרה שליחות אצל הבעל ה"נ כבר בלא"ה מספקא לדידן אפי' בשני שלוחין אי הלכה כרב או כר"ח ומשו"ה אפי' בשני שלוחין חולצת ולא מתיבמת:

ההיא דהוה קרו נפאתא. פירש"י כך שמה וכתבו תפאתא טעו בשמה עכ"ל נ"ל משום דסתם שם ארמי היא באלף בסוף והכא כתב הי' בסוף ה"א דהוא לשון הקודש ואינו שם ממש אלא כינוי בעלמא לשון פיתוי ואין בין משמעות נפאתה לתפאתה שינוי כל כך ולא הוה אלא פסול מדרבנן ואי הוה רבה ס"ל גם בפסול דרבנן לא עשו שליחותן אע"ג דאם נישאית לא תצא וע"כ הטעם משום לכתחלה לא תינשא ואסור לעדים למסור לה גט כזה א"כ ה"ל אנחי' בכיסי' משו"ה לא עשו שליחותן ואי הוה רבה ס"ל הכי א"כ מ"ט לא ס"ל כן בנאבד אע"כ רבה לא אסיק אדעתי' הך ובין בגט פסול דרבנן ובין בנאבד הוה ס"ד דעשו שליחותן והך נפאתה שינוי שם ממש הוה ובטל מדאורייתא. ושוב כשחידש ר"נ בנאבד לא עשו שליחותן ה"ה פסול דרבנן ובזה יובנו דברי רמב"ם וכ"מ ודלא כבעל גט פשוט. אך צל"ע ברמב"ם משמע אפי' נמצא פסול דרבנן אחר שכבר נתנהו בידה דלא שייך אנחי' בכיסי' וצ"ע:

מה שחנני השי"ת בסוגיא דשליש:

האשה שאמרה התקבל לי גיטי צריכה ב' כתי עדים. טרם אוחיל לדבר בסוגי' שלפנינו אברר קצת מה שצריך ברור בדיני שלישות בטושו"ע ח"מ סי' נ"ו. וזה תלוי בסוגי' סוף פרק ז"ב. הנה התם אמר ר"נ כיון דאתחזק בב"ד מגו דאיבעי' קלתי' לא אמרינן ובודאי פשטיות לשון ש"ס משמע כפירש"י אתחזק בב"ד שכתב בו הנפק ואלים מעב"ד והטוען אחריו לא אמר כלום אלא שהתוס' הקשו מה בכך למה לא יאומן במגו ויש ליישב רש"י נמי ס"ל דהוה מגו למפרע שכבר הראה בב"ד שוב אין כאן מגו דאורייתא דאלימי טפי ממעב"ד. אך לגבי שליש מהני אפי' מגו למפרע וגם ר"נ בלישנא בתרא מודה בזה אלא דאמר כיון שהוא מעשה ב"ד לא אלימי מגו למפרע ולאפקועי מעב"ד ומ"מ איתותב גם בהא דברייתא מיירי שהי' שטר מקוים ביד המלוה וסמפון בלא עדים או אינו מקוים ביד השליש ואלים הימנותי' דשליש להפקיע כח מעב"ד ואיתותב ר"נ כנ"ל ליישב פירש"י כי לשון ש"ס אתחזק בב"ד משמע לשון הנפק. אמנם בבעה"ת שער נ"ב מייתי דיש מרבוותא מפרשים אתחזק בבי דינא שהוציאה השטר לקיימו לבקשת המלוה ושוב אחר שנתקיים אמרה פרוע הוא וכיון שלא אמרה כן עד אחר הקיום הוה כחוזר ומגיד ולא הימנה ר"נ וכן פסקו הני רבותא דברי האי גוני אין השליש נאמן ובעה"ת חולק שהרי

איתותב ר"נ ומשו"ה מהימן שליש אפי' בכה"ג וכן פסק הטור וכבר צווח הש"ך סק"י והתומים וכל האחרונים ולא העלו מזור. ולפע"ד הנה רש"י פי' סמפון יתקיים בחותמיו שהוא ביד הלוה. ואין עליו עדים פי' כפשוטו או שאין עדים כלל ושטר בידו כתוס' או אינו מקוים כמ"ש נמוק"י. אך ספ"ק דב"מ מפרש סתמא דתלמודא סמפון ביד המלוה ויתקיים בחותמיו היינו שיילינן לעדים אי פרוע או לא ולפ"ז גם סיפא ביד שליש ואין עליו עדים יתפרש עדים יש עליו אלא דליתי' קמן לשאול אי פרוע וכמ"ש תוס'. והנה בש"ך סימן ק"ז מייתי פלוגתא להר"ן אסור לשהות שטר פרוע אפשיטי דספרי ולתוס' ורא"ש וריטב"א מותר להשהותו אפשיט דספרי. והנה גם ביד השליש אין להשהות שטר פרוע עיין סימן נ"ו בלשון טור וש"ע סעיף ה'. וא"כ טענה פרוע טענה גריעי ומכ"ש לקיימו בב"ד אחר שכבר נפרע ומשים השליש עצמו רשע להשהות וגם לקיים שטר פרוע אלא דיאמר אכתי חייב פשיטי דספרי ומשו"ה השהה אותו וגם קיימו כדי להוציא מהלוה פשיטי דספרי. והנה ר"נ בלישנא בתרא לא הימנה משום דס"ל אסור להשהות שטר פרוע משום פשיטי דספרי וכמ"ד פ"ב דכתובות דאל תשכן באהליך עולה היינו שטר פרוע וכהר"ן דאפילו שייר אפשיטי דספרי עולה הוא. ואיתותב מברייתא דסמפון בלא עדים ע"כ גם השטר מקויים בידו דאל"ה האי סמפון חספא בעלמא הוא ובמאי הימני' וע"כ השטר בידו הרי השהה שטר פרוע ואפ"ה מהימן משום דשייר אפשיטי דספרא. אך כל זה הקושי' לפי מאי דס"ל לסוגי' דסנהדרין דמירי אין עליו עדים כלל וע"כ גם השטר בידו ואפ"ה מהימן ואיתותב ר"נ. אך היש פוסקים ס"ל לפי הסוגיא דב"מ דמירי רישא מסמפון ביד הלוה וע"כ דחיק ומפרש יתקיים בחותמו היינו למשלינהו לסהדי אי פרוע היא אי לא א"כ גם סיפא דסמפון ביד שליש ואין עליו עדים היינו דלא ידעי' אי פרוע. אבל לעולם יש עליו עדים ואין צריך להוסיף לומר שגם השטר בידו ואלו הי' השטר בידו לא הי' נאמן משום דטען טענת עולה ששיהה שטר פרוע משום פשיטי דספרא וא"כ הלכה כלישנא בתרא אך בעה"ת וטור ס"ל כתוס' ורא"ש וריטב"א דמותר להשהות שטר פרוע בשביל פשיטי דספרי ואין הלכה כלישנא בתרא דר"נ כנלע"ד. ולפ"ז המחבר בסי' נ"ז דפסק כהר"ן דאסור להשהות שטר פרוע משום פשיטי דספרא לא פסק נמי הך דבעה"ת והטור רק הסמ"ע סק"י העתיקו והמחבר לא ס"ל:

ובפירוש לשון שליש מייתי בעה"ת ב' פירושים א' מלשון שילוש שהוא המשולש בין שני בעלי דברים או מלשון שליט ומושל כמו ושלישים על כלו. ולכאורה תלי' בפלוגתת הרבותא דמייתי בעה"ת דס"ל דוקא כשמודים שהושלש בידו אבל אם מכחישו פקדון הוא בידך שוב אינו נאמן א"כ לשון שליש לרמז דוקא כשהוא שלישי בין שני צדדים.

אבל רמב"ן ובעה"ת וטוש"ע פסקו אפילו בכה"ג נאמן שהרי עכ"פ הי' בידו לעשות כמו שאומר א"כ פי' שליט ומושל שהשליטו על דבר הזה ומוסרו בידו סביר וקיבל כל מה שיעשה בזה. והנה בתשו' מהרי"ט ח"א סימן צ' מסתברא ליה דאפילו בטוען פקדון מהימן דאי לאו הכי בטלת כחו של שליש שהוקם בלא עדים דלעולם יטענו הבעלים לפקדון או יאמנו הבעלים במגו דפקדון אע"כ כרמב"ן. וש"ך הקשה בהיפוך אי ס"ד השליש נאמן אפילו כשמכחשים אותו א"כ לא שבקת חי כל נפקד יטעון שליש אני (הש"ך הקשה כל אחד יגזול חברו ויאמר הושלש בידי וזה אינה קושי' כל כך אבל מנפקד קשי') והנה הש"ך האריך בזה בסוגיא ודבריו תמוהים כמ"ש כבר בתומים ואענה חלקי ואומר הנה מצינו בשמעתין שני לשונות בטעמו של שליש א' הא הימני' וא' ניתן למחילה. ונ"ל מ"ד משום מחילת בע"ד אין כאן משום נאמנות דשליש אדרבא אנן נימא להבע"ד איך מסרת את שלך ביד זה ולא חששת שיקלקל כגון שיתן הגט להאשה וטרם שתדע שהבעל יבא לערער תינשא לאחר ואפילו אם מוציאין אותה אחר שתערער מ"מ הפסדת אשתך שתצא מזה ומזה או אפשר שתלך למרחקים ותינשא שם ואיך האמנת לזה אע"כ סברית וקבלית ולא שאנו מאמינים שכדברי השליש כן הוא אלא נימא לו יהי' כדבריך עכ"פ סברית וקבלית ומחלת שאם יעשה כן יהי' דעתך מסכמת עמו אמנם ר"ה ס"ל גבי איסור לא ניתן למחילה אבל בממון הימנותא דשליש הוה מטעם הנ"ל ולפ"ז אפילו טוען הפקדתי בידך ולא הייתי שליש מעולם מכל מקום נימא ליה אתה סברת וקבלת כל מה שיעשה נמצא לדעת זו בממון אפילו הבע"ד מכחיש השליש מ"מ מהימן. ומיהו באיסור פליג ר"ה דלא מחיל אינישׁ. ואמנם לטעמי' דהימני' אמרינן כאלו שני המשלישין הרימו בחור מעם והאמינו אותו עליהם והוה כאומר נאמן עלי אבא ע"כ השליש נאמן בכל מה שיאמר אנו מאמינים ושקיבל הגט לקבלה בפני עדי מסירה כהלכה. ויש להסביר זה בלשון הברייתא הודאת בע"ד כמאה עדים והואיל והודאתו כמאה עדים משו"ה השליש נאמן משניהם שהרי שניהם הודו שהוא גברא מהימן ולא ישנה תפקידו ולא יהא חוטא ולא לו כמ"ש בעה"ת והטור וחזקה שליח יעשה שליחותו ולא ישנה דבר כמ"ש בתשו' מיי' לס' משפטים סי' מ"ד כ"ז הודו הבע"ד שככה מוחזק בעיניהם וא"כ הוא נאמן בכל דבריו וזה שייך אפי' באיסור דהרי לולי ערעור היינו אנחנו מאמינים לו בכל כיון שיש גט מחותם בידו לולי שהבעל מערער או אנחנו חיישינן שיבא ויערער וכיון שהוא עשאו נאמן שוב אינו יכול לערער עליו נמצא ע"י שהודאת בע"ד כמאה עדים על ידי זה השליש נאמן משניהם וכ"כ פנ"י. ולסברא זו י"ל בהכחשה וטוען לפקדון מסרתי בידך ולא הודיתי מעולם עליך שאתה נאמן כי אם תכפור בפקדוני

במקצת תשבע ואם תכפור הכל היסת איכא קודם שתקנו חזקה שאינו מעיז ושתעשה קנוני' עם אחר לקנוני' לא חיישינן ואם הוא חשוד כולי עלמא לא חשידי אבל בדבר הנוגע בין ב' צדדים שניהם השלישו בידו וזה אומר כך לזה כך או אפי' טוען פקדון על שטר וגט שנזכר בו שם א' המיוחד לזה בודאי היה לו לחוש שיעשה לטובת אותו פלוני שבשטר או הנוגע בענין זה אע"כ היית בטוח שזה האיש אינו חוטא ולא לו והרי הוא נאמן בכל מה שיאמר וזה שייך אפי' באיסורא אך לא בטענת פקדון במשליש חפצים אבל בשטרות וגטין אפי' טענת פקדון אינה טענה דע"כ הימני'. נמצא לרב הונא דלית לי' הימנא רק מטעם מחילה ובאיסורא לא שייך מחילה אין להאמין בגטין בשום אופן אך בממון אפי' נגד טענת פקדון מהימן ולרב חסדא דאית לי' מהימנא נאמן אפי' באיסורא ובגטין ובשטרות אפי' נגד טענות פקדון אבל בחפצים אי טוען לפקדון נתתי לך לא שייך הימני' אבל מ"מ אפשר ס"ל לר"ח גם טענת מחילה דסביר וקיבל אך זה שייך דוקא אי היה לו שם מגו שהיה יכול לעשות כן בשום פעם ונטענת הימני' אפשר אפי' לא היה יכול לעשות מ"מ נאמן כמשמעות רש"י בסנהדרין וכן משמע בתשו' מהרי"ט סימן צ'. ועיין כתובות ס"ט ע"ב המשליש מעות לבתו וכו' כתב שם פנ"י גם ר' יוסי סבר מצוה לקיים דברי המת ובמילתא אחריתי פליגי. ולהנ"ל נ"ל ר' יוסי ס"ל נאמנות של שליש דבלא עדים ובלא כתב השליש בידו סביר וקיבל לכל מה שיעשה א"כ אעפ"י שאמר לקנות שדה הלא סביר וקיבל שישנה מדבריו א"כ אין כאן קפידא וליכא משום מצוה לקיים דברי המת. ור"מ סבר הימני' וידע שלא יעבור על דבריו לשנות דבר וא"כ מצוה לקיים דברי המת ופסק התם רבא ור"נ כר"מ וכן פסקו הפוסקים ואם כן הלכה כרב חסדא דשמעתין:

והנה כפי האמור וכן משמע בכולא שמעתא דר"ה לית לי' הימני' ואמנם מסתמא דגמרא משמע טעמי' דר"ה משום אם איתא וכו' דהאי דוחה סברת הימני' ומלבד שזה עצמו נגד הסברא דבממון דמודה ר"ה נימא בעיר א' אינו נאמן משום הוכחה דאם איתא. גם יל"ד בש"ס דמפרש תחלה טעמא דר"ה ואח"כ טעמא דר"ח ואיפוך אנא דר"ה לא צריך טעם מהיכי תיתי להאמין עד א' נגד ערעורו של בעל אי לאו משום סברת הימני' א"כ בתחלה היה לו לפרש טעמי' דר"ח ואח"כ לומר ר"ה פליג משום אם איתא וכו' ע"כ נלע"ד לרי"ף דמפרש פלוגת' בהולכה דסתמא דתלמודא הוה קשי' להו קושי' תוס' וכל הראשונים לר"ה איך יאומן שום שליח הולכה ומה הועילו חכמים וע"כ צ"ל כמ"ש הרא"ש ריש גיטין דחכמים האמינו לשליח אפי' יבא הבעל ויערער לא משגיחין בי' א"כ איך משכחת הך דינא דר"ה דבעל נאמן ומשני משום אי איתא לגירושין יהבי' ניהלי' כיון דכל נאמנתו

משום תיקון חכמים ולא מן הדין דלית לי' לר"ה נאמנות לשליש באיסורא ורק מתיקון חכמים בח"ל שאומר בפ"נ ולזה כשהם בעיר א' ואיכא משום אם איתא לא תיקנו חכמים וכתי' תוס'. ושוב קאמר טעמא דר"ח דהימני ואפי' בעיר א' לא אלים סברת אם איתא למידחי' הימנותא דשליש. אך ר"ה לית לי' הימנית' ובא"י שאינו אומר בפ"נ אינו נאמן כלל אפי' בשתי עיירות ובח"ל בשתי עיירות מהימן מתיקון חכמים כדכתב הרא"ש ריש גיטין ובעיר א' לא תיקנו חכמים משום דאיכא סברת אי איתא. ולפ"ז א"ש בפשיטות דפריך מברייתא שליש נאמן משניהם ולא צריך לדחוק כמ"ש תוס' דסתם איירי אפי' בעיר א' דלא צריכין לזה כיון דמוכח מברייתא דשליש נאמן בממון אפי' איירי בשתי עיירות ובממון ליכא תיקון חכמים וע"כ משום הימני' ה"ל להאמין בגט אפי' בעיר א' דלא אלים סברת אם איתא וכו' למידחי הימנותא דשליש ומשני ר"ה לית לי' הימני' אלא מחילה ובאיסורא לא מחיל אינש. ומ"מ הוצרכו לפי' תוס' לומר דפריך משום מסתמא איירי גם בעיר אחת דאל"ה הוה קשה על המקשן השני דפריך מוכן לגיטין מאי פריך דילמא התם בב' עיירות ובח"ל ומתיקון חכמים ע"כ כתב משום דסתמא אפי' בעיר א' איירי. וכל זה יש לפרש אליבא דהרי"ף דר"ה ור"ח מיירי בהולכה אבל לתוס' ורוב הפוסקים דמיירי בקבלה לא שייך פי' זה בהש"ס וכן משמע להדי' בתוס' סוף ד"ה אפי' וכו' ויבואר לקמן בדברינו אי"ה. ומריש הוה אמינא הא דלא מייתי ס"פ זה בורר הך ברייתא דשמעתין לתיובתא דר"נ י"ל דברייתא דהתם מבואר טפי דאתחזק בבי דינא דומי' דיוצא אחר חתום שטרות כמ"ש תוס' שם. אבל קשה מ"ט לא מייתי בשמעתין הך ברייתא דסמפון דאפי' באתחזק בב"ד מהימן. ולכאורה י"ל התם לא שייך לדידי' הוה יהיב נהלי' אפי' שניהם בעיר א' הרי בנשליש על פרעון לאחדים וע"כ הוצרך לשליש שביניהם משא"כ ברייתא דשמעתין סתמא מיירי בכל ענין אפי' בחפץ שבידו שליש ואמר שנותנו לו לזכות עבור פלוני ושניהם בעיר אחת דשייך שפיר אם איתא ואפ"ה מהימן ושפיר פריך וא"ש. אלא לפי הנ"ל הא ליתא דבהימנותא דממון לא שייך לחלק בין עיר א' לשתי עיירות והדרא קושי' לדוכתה מ"ט לא פריך בשמעתין מברייתא דסמפון וצ"ל דהמקשן ידע יש לחלק בין איסורא לממונא וסמיך עצמו אסיפא וכן לגטין ומשו"ה לא הו"מ לאקשוי' מברייתא דסמפון:

התקבל לי גטי וכו'. ז"ל רמב"ם פ"ג מאישות הלכה ט"ו כל העושה שליח לקבל קידושין צריך לעשות בפני עדים אבל האיש שעושה שליח לקדש לו אשה אינו צריך לעשותו בעדים שאין מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמיתת הדבר לפיכך אם הודו השליח והמשלח אינו צריכין עדים כמו שליח הגט וכמו שליח שהרשוהו להפריש

לו תרומה וכיוצא בהן בכל מקום ששלוחו של אדם כמותו ואינו צריך עדים עד כאן לשונו. והראב"ד השיג מאי ראי' מגט שהכתב מוכיח שהוא מחותם בעדים. וכ"כ הר"ן בקדושין פ' האומר והמהרי"ט בתשו' ח"ב סימן מ"ג דף ס"ה עמוד ג' כתב מה מועיל חתימת הגט שבידו שעי"ז ידעינן שמסרו הבעל בידו ולו יהא שהבעל מודה הא אין דבר שבערוה פחות משנים אפי' בעל דברים מודין וא"כ מ"ט נאמן שליח הגט ע"כ משום דלא בעי' שנים כ"א בגמר הענין ולא בהתחלת שליח הולכה וכמ"ש סברא זו הרא"ש פ"ב דקידושין סי' ז' על דברי רמב"ם הללו. וכשאני לעצמי הוה אמינא לפמ"ש הר"ן פרק הזורק דלר"א עדי מסירה דוקא כרתי ולא אף עדי חתימה כלל והא דמכשרינן בעדי חתימה לר"א משום דע"י תפיסת הגט אנן סהדי שנמסר לידו מהבעל ואנן עדי מסירה ע"ש ולפ"ז יפה הקשו הראב"ד והר"ן דאין ראי' מגט לקדושין בכסף דאנן סהדי הוה כמו עדי מינוי השליחות משא"כ בקידושין שאין כתב מחותם בידו. אך הרמב"ם לית לי' סברא הנ"ל אלא לר"א אף עדי חתימה כרתי אבל מה שאנו רואין הגט ואנן סהדי זה לא מיקרי לא עדי מסירה ולא עדי מינוי שליחות וכיון שאפ"ה כשר שליח להולכה בלא עדי מינוי שליחות ה"ה בקידושין שוב מצאתי כן באבני מילואים סי' ל"ה והנאני:

והרמ"ך הובא בכ"מ השיג על הרמב"ם הרי בפ"ט מגירושין הל' ל"ב מבואר בהרמב"ם שליח שאין גט מחותם בידו כיון שאין חתימת עדים בגט צריך ב' עדים על שליחותו שאין ע"א נאמן בערוה ע"ש. והרי קדושין של כסף כגט שאינו מחותם ואמאי יאומן בלא עדים. וי"ל וכמדומה לי שלזה נתכוון גם מהרי"ט בתשו' הנ"ל דבגט שאינו מחותם אפי' שנאמן לשליח שנתמנה שליח והבעל מסר גט שאינו מחותם הלז בידו. מ"מ גוף כתב הגט צריך כמה תיקונים בענין כתיבתו לשמה וכדומה ואם נאמינו גם על זה הרי זה עיקור וגמר דבר שבערוה וצריך שנים מגזירת הכתוב משא"כ שליח כסף קידושין כיון שבהתחלת הערוה לא צריך שנים ואנו מאמינים שנתמנה שליח שוב אין קפידא בכסף קידושין איך ומה הוא רק עיקור הערוה נגמר במסירה ליד האשה בפני עדים. אבל למינוי' שליחות לא בעי עדים בשליח הולכה לא בקידושין ולא בגט מחותם. אך בשליח קבלה צריך עדים במינוי וכתב רא"ש פ"ב דקידושין סי' ז' לחלק בין גמר הערוה ובין התחלת הערוה. ופי' מהרי"ט דשליח הולכה מהבעל דיש מעשה אחריו היינו מסירת גט להאשה בחזוק או דבעל ה"ל מינוי השליחות כהתחלה ולא בעי ב' אבל בשליח קבלה שמינתה האשה ואין בידי' שום מעשה אחר זה אלא מה שמינתה השליח כידה זו היא גמר מעשה שלה לא מהני בלא ב' ככל דבר שבערוה וכ' שם הרא"ש שהרמב"ן כ' דשליח קבלה בעי' ב' עדים במינויו מוכח ממשנתינו דצריך שנים שאמרה בפנינו קבל ע"ש ולא

ידעתי איך מובן כן דמשנתינו בעי' שנים לאמיתת הדבר אבל אי היינו יודעים שנתמנה שליח קבלה והבעל לא היה מכחיש אפשר אפי' נתמנה בינו לבינה מהני. מיהו דשליח הולכה לא בעי' עדים למינוי נ"ל שהרשב"א הקשה לר"ח איך שליש מהימן מדהוה מצי למיעבד ש"מ סביר וקיבל א"כ עתה נעשה שליח שהרי לפי דברי הבעל מסרו תחלה לפני עדים רק לפקדון אלא שסבר וקיבל אם יאמר לגירושין יהיה מרוצה והא עכ"פ אין כאן עדים ותי' אנן סהדי ע"ש. והיינו לסברת הר"ן הנ"ל כל שאנו רואים הענין ואנן סהדי ה"ל כעדים וא"כ הכא שיש עדי אמירה שהאשה עשתה לשליח קבלה אלא שהבעל טוען שביטל השליחות ונתנו לפקדון ואנן סהדי שהבעל סביר וקיבל שאם ימלוך ויתן לגירושין גם דעתו מסכמת א"כ נתמנה עתה לשליח אבל אי לא נימא כהר"ן קשה וצ"ל כהרי"ף דר"ה ור"ח מיירי בשליח הולכה דלא בעי עדי מינוי שליחות. ובזה נ"ל ליישב מה שקשה לפמ"ש הר"ן דהאי דאמר איסורא לא ניתן למחילה איננו בהחלט דהרי אמרי' לעיל נאמנת עלי שלא פייסתי אלא אין דרך למחול באיסור אבל אי מחיל מחול וקשה א"כ מידי ספיקא לא נפקא ומ"ט אר"ה בעל נאמן ה"ל למימר ספיקא הוה ולהנ"ל ניחא להר"ן דמיירי בשליח קבלה דצריך עדים במינוי ואין כאן עדים אלא מכח אנן סהדי. ולר' הונא דס"ל באיסורא אין הכרח שימחול ויהא סביר וקיבל וכיון שאין הכרח אפי' לו יהיה שזה סביר וקיבל ומחיל מ"מ ליכא כאן אנן סהדי וממילא אין כאן שליחות דשליח קבלה וצריך ב' עדים במינויו. ולהוכיח ממשנתינו דעדי קבלה היינו עדי מינוי שליחות נ"ל רמב"ן לטעמי' מוכח כן. הנה תוס' כתבו דאפי' הן הראשונים לומר דלא חיישינן שמא שכרתן דנראה כמשקר שהיה בהזדמן בעיר כשנעשה שליח ובעיר שקיבל הגט דמתני' מיירי נמי בשני עיירות. ורמב"ן לא ניחא לי' בהא דמבואר לקמן סוף פרקין דתרי לא חשידי ע"כ כתב דאה"נ לא הוה רבותא לדינא אלא למעוטי בגברא דברישא הוה ד' גברי ב' כתי עדים ובמציעתא רק תרי גברי הן הראשונים והן האחרונים ע"ש. ונ"ל בסיפא דסיפא א' מצטרף עמהם מודה רמב"ן להתוס' דכיון דמיירי בשתי עיירות ה"א דשכרתו דחד חשיד כמבואר לקמן סוף פרקין. דהרי בסיפא חד מצטרף עמהן הוה אפושי גברי וע"כ צ"ל דמודה רמב"ן. והנה בירושלמי קאמר אמשנתינו מדבעי ב' כתי עדים ולא מצטרף שליח עמהם ש"מ קרוב כשר לשליחות הגט ומיירי בקרוב דפסול עדות ע"ש. וצ"ל דזה היה פשוט מאד דשליח מצטרף לעדות וסמכה המשנה דמדלא נקיט שליח מצטרף נדע דמיירי בקרוב. מיהו לרמב"ן קשה כיון דכל עצמו לא אשמעינן מידי אלא רבותא למעוטי גברא א"כ ה"ל למתני בהדיא ואם איננו קרוב סגי בשליח ועוד א' המצטרף באמירה ובקבלה והוה רבותא רבה. אע"כ דמסתמא עדי אמירה הן

עצמם עדי מינוי השליח ולמינוי השליח לא מצטרף השליח מפני שהוא בעל דבר עצמו ומעיד על עצמו וע' טוש"ע סימן קמ"א בשם הרא"ש. ומוכח דשליח קבלה בעי ב' עדים למינוי. והירושלמי אפשר ס"ל תרי נמי חשידי דלא כש"ס דילן סוף פרקין וא"כ י"ל כתי' תוס' דקמ"ל מתני' דלא חיישינן ששכרתן אבל משום מיעוטי גברי לא בעי למיתני בבא יתירה:

היוצא מהאמור דכל אשה שאין גיטה חתום בידה ואומרת שנתגרשה ע"י שליח צריכא ב' כתי עדים א' שיאמרו בפנינו נתמנה שליח או לקבלה מהאשה או להולכה מהבעל דאע"ג דשליח הולכה לא בעי עדי מינוי מ"מ כשאין גט חותם בעדים צריך גם להרמב"ם כנ"ל. וב' שיאמרו בפנינו קיבל הגט מהבעל בשליח קבלה או בפנינו נמסר להאשה משליח הולכה וזה ברור. ולפ"ז קשה מאי טעמא נקטה משנתינו בשליח קבלה דוקא הלא גם בהולכה הדין כן והכי ה"ל למיתני האשה שאומרת נתגרשתי ע"י שליח צריכה ב' כתי עדים. ולהנ"ל י"ל קצת דלא מיתני לי' בחד בבא דשליח קבלה דצריך עדי מינוי אין השליח מצטרף ובהולכה דלא בעי סגי בשליח וע"א המצטרף ולא רצה להאריך כל כך. אבל יותר נראה לפמ"ש ריב"ש סימן שי"ח בשם הרמ"ה בגט שאין עדים חתומים עליו ע"י שליח צריכין שיהיה עדי קבלת הגט מהבעל ועדי מסירה להאשה כת א' דאל"ה ה"ל חצי דבר ומשנה למלך פ"ט מגירושין הל' ל"ב כתב שרמב"ם חולק וצ"ל דרמב"ם ס"ל כהתוס' כל שראו העדים כל מה שיכולין לראות הוה דבר שלם והיינו לרבנן דקיי"ל כוותייהו אבל לר"ע מודה רמב"ם דלא מתכשרי בב' כתי עדים וא"כ א"ש דלא נקט מתני' בהולכה ג"כ משום דלא מיתני לי' שפיר דבקבלה סגי בשני כתים דעדי אמירה הוה דבר שלם משא"כ בהולכה. ובזה א"ש דבב"ק וב"ב פריך בסתמא לימא מתני' דלא כר"ע ומאי קושי' הלא באמת הלכה כרבנן אלא מטעם כיון דמתני' דגטין לא נקיט עדי הולכה דלא נחית לפלוגתא דר"ע ורבנן א"כ לא יתכן שיהיה הנך דלא כר"ע. ולפ"ז יש מזה הכרח דהלכה כר"ח דהרי הא דמיירי משנתינו בע"מ ור"א היא בלי עדי חתימה היינו משום קושי' ש"ס לר"ח דאמר הימני' אבל לר"ה דס"ל באיסורא לא מחיל לק"מ קושי' ש"ס ומתני' בעדים חתומים על הגט ולא צריך בעדי הולכה עדים על השליחות ולא הו"מ למינקיט בשליח הולכה ולא מוכח דמתני' כר"ע ולא הוה מקשה בב"ק מתני' דלא כר"ע אע"כ הלכה כר"ח:

דף סד.

אתמר בעל אומר לפקדון ושליש אומר לגירושין. פירש"י לגירושין נתתי לי והייתי שלוחה לקבלה ונתגרשה בקבלתי פי' רשב"א אליבא דרש"י דיש עדי אמירה לפנינו והשליח טוען הודעתי לך כן וע"ד קבלה נתת לי. אבל אי' לא היו עדי אמירה לפנינו פשיטא דלא יאומן השליש בזה דהרי לית לי' מגו דנותנו לה עתה שהרי לא תקבל ממנו כיון שהבעל עומד ומערער. בשלמא נגד קבלתו מהבעל נאמן לר"ח דהא הימני ומסר פקדונו בידו ותפיסתו מוכחת שהאמינו אבל אין תפיסתו מוכחת שהיא עשאתו שליח קבלה אלא מטעם מגו דיהיב לה וזה שייך לקמן דפי' רש"י כן בקושי' ש"ס ממשנתינו דמיירי באין הבעל מכחיש אית לי' מגו דיהבי' לידה לא תקבל האשה וצריכא עדי אמירה ע"כ שיש עדים והשליח טוען אתה ידעת כן ונתת לי על מנת כן כן כוונת הרשב"א בתשו' ונכון. ולפ"ז לענין קבלת הגט מהבעל נאמן לר"ח מטעם שליש דתפיסתו מוכחת ולענין שנתמנה שליח קבלה מהאשה אי הבעל אינו עומד ומכחיש מהימן במגו דיהיב לה לדידה. ואי הבעל מכחיש בעי עדי אמירה לפנינו ואפשר אין כאן מחלוקות לדינא בזה. והר"ן כתב אי ליכא עדי אמירה ומהימן במגו אינו נאמן אלא מכאן ולהבא ולא למפרע ואי קבלה קדושין מאחר אינו נאמן למפרע וצ"ע א"כ למאי דקיי"ל בעל שאמר גרשתי את אשתי מתוך שאינו נאמן למפרע אינו נאמן להבא וקיי"ל חוש לה עיין ב"ב קל"ד ע"ב קל"ה ע"א. א"כ ה"נ נימא כן בשלמא אי ליכא עדי קבלה לפנינו ונאמינו מטעם תפיסתו ודעת ר"ן דאינו נאמן אלא משעה שהיה יכול לתנו להאשה דשייך לומר הימני' וסביר וקיבל בשעה שיהיה השליח עם האשה בבית אחד ויכול לתנו לה אז נתייאש מאשתו וסביר וקיבל מאותה שעה יהיה ממנו שליח קבלה וא"כ אז אפי' ליכא עדי אמירה נאמן נמי במגו דיהיב לה לאיתתא ונאמן גם על האמירה והא דלא נאמן למפרע היינו משום שהבעל לא הסכים שיהיה שליח קבלה עד אותה שעה. אך א' איכא עדי קבלה לפנינו רק עדי אמירה ליכא ונאמינהו על האמירה במגו או אפי' ליכא עדי קבלה לחד סברא בר"ן אין הבעל מדקדק בשעות ונתמנה ממנו לקבלה משעה ראשונה ומ"מ אינה מגורשת למפרע מפני שאין כאן עדי אמירה וליכא אלא מגו דיהיב לה ולא יאומן אלא מאותו שעה. קשי' אפי' מאותה שעה לא יהיה נאמן מתוך שאינו נאמן למפרע כמו בעל שאמר גרשתי פי' רשב"ם כיון שהוא עצמו אומר שלא גירשה עכשיו ואנו אינם מאמינים לו על מפרע לפיכך אינו נאמן כלל א"כ ה"נ נימא כיון שיש עדי קבלה שהבעל נותן לו לשם קבלה והוא אומר שהאשה עשתה אותו שליח לקבלה ונתגרשה מאז מיום שניתן הגט לידו וזה אין אנו מאמינים ועכשיו אינו אומר שתתגרש ע"י תפיסתו הגט

א"כ לא יאומן כלל וצ"ע לכאורה. וי"ל בשלמא הבעל אינו נאמן למפרע כמ"ש רשב"ם שם שמא בא לחפות עלי' או שום תועלת אחר ע"כ אינו נאמן למפרע וממילא אינו נאמן להבא אבל השליש ה"ל כחוטא ולא לו ומהימן אפי' למפרע ואע"ג דסברת חזקה אין אדם חוטא ולא לו אין להתיר ערוה אם אין תפיסתו מוכחת עליו מ"מ הכא כיון שכבר נאמן במגו שנתמנה שליח קבלה אלא לא ידעינן מאימתי יתחיל הנאמנות. לברר אותה שעה סגי בסברת אין אדם חוטא ולא לו. וסברא כזו כתב פנ"י במס' קדושין ע"ד ע"ב גבי נאמן לגרש ולא לכנס ע"ש. ובהא דאין אדם חוטא ולא לו היינו באדם כשר אבל בחשוד פלוגתא דר"מ ורבנן ועיין תוס' יו"ט משנה ד' פ"ה דבכורות ד"ה לא דנו וכו' ע"ש. והנה לפמ"ש הר"ן דאינו נאמן למפרע א"כ כדמקשה ש"ס אמתני' ולהימני' לשליש ופריך תינח אמרה קיבל למה לי הו"מ לשנויי להתירה למפרע מיהו משמע לי' סתמא מתני' בכל גוני מיירי אפי' בסמוך כל כך שאין נפקותא בין למפרע ולהבא ועיין רשב"ם ב"ב שם כתב ג"כ בזמן קרוב נאמן גרשתי מאותו זמן ושפיר פריך הכא. ולפ"ז לא קאי הקושי' אלא לר"ח אבל לר"ה לק"מ דהרי בעיר אחת לא מהימן אלא בשתי עיירות דאע"ג דמשנתינו בשתי עיירות נמי מיירי כמ"ש תוס' ד"ה אפי' וכו' דמשו"ה הוה סד"א דבכת א' דומה למשקר דהיכי אתרמי שהיה בשעת אמירה ובשעת קבלה מ"מ משני עיירות לק"מ די"ל דמשו"ה צריכא ב' כתי עדים להיות מותרת למפרע. והרא"ש נמי דכ' הש"ס הקשה גם לר"ה היינו דס"ל להרא"ש באין הבעל מכחישו אז ר"ה מודה אפי' בעיר א' אבל מכח ב' עיירות לא כתב הרא"ש. ועיין בסמוך אי"ה:

בעל אומר לפקדון. יש פוסקים ה"ה כשאין הבעל לפנינו ואינו מערער מ"מ יש לנו לחוש שמא לפקדון לרב הונא. וצ"ל נקט אמר לרבותא דר"ח אפי' אמר ומערער מ"מ שליש מהימן וכח דהיתרא עדיף. ולפ"ז קושי' ש"ס ממתני' קבל למה לי לר"ח קשי' ולא לר"ה וא"כ הלכתא כר"ה דלר"ח צריך שינוי דחיקא מתני' ר"מ וע"מ כרתי ואשנויי דחיקא לא סמכינן והרי"ף דפסק כר"ח ס"ל כהרא"ש דר"ה מודה לר"ח כשאין הבעל מערער וקושי' ש"ס בין לר"ה בין לר"ח וראיות הרי"ף דהלכה כר"ח מאידך קושי' ש"ס אדר' יוחנן דמקשה ולהימני' לשליש וקושי' זו דוקא לר"ח דאפי' נימא ר"ה מודה כשהבעל לפנינו ומודה להשליש וכמו שהקשה רבינו אפרים. יפה תי' הרשב"א אלא שקיצר ואני אסביר בעה"י דכיון דלר"ה לא מהימן מטעם שליש ששלישתו בידו א"כ גם הודאת הבעל אינו מועיל דהודאת בע"ד אינו מועיל בדבר שבערוה אלא מטעם מגו כיון שהבעל בפניני ואינו מכחיש השליש מהימן במגו דיהיב לה וקשה גם לר"ה ולהימני' ושייך תי' מי קנפיק גיטא מתותי ידי' זה היה בכח קו' ר' אפרים על הרי"ף ועל זה יפה הסביר

הרשב"א כיון דלא מהימן מטעם שליש לא ה"ל לש"ס למימר ולהימני' לשליש ולא ה"ל למימר ולהימני' במגו ולכאורה זה ראי' ברורה להרי"ף דמנקיט לשון שליש דלא שייך אלא לר"ח או לר"ה בשתי עיירות לימא ולהימני' במגו דתקשי לכולי עלמא אע"כ לית הילכתא כר"ה ולא איכפת לש"ס להקשות לר"ה כלל אלא לר"ח דהילכתא כוותי'. ואמנם יש קצת לדחוק ולומר דלא בעי ש"ס להקשות מטעם מגו דזה ידע המקשן דלית לי' מגו שהרי הוא אמרה נתנו לי ואבד ומאי מגו יש לו אבל הוה סד"א דשליש נאמן אפי' אין שלישיתו בידו על מה שכבר נעשה בשהיה בידו ועל זה הוצרך לחדש מי קנפיק גיטא מתותא ידי' ומ"מ קושי' ר' אפרים לק"מ דעכ"פ הקושי' היא לר"ח דוקא ודילמא ר' יוחנן כר"ה ס"ל אלא ש"מ אין הלכה כר"ה. ומיהו עדיין י"ל דלמא הך דר' יוחנן מיירי בשני עיירות דמודה ר"ה וכ"כ ב"ש. אלא כבר כתבתי לעיל אליבא דהרי"ף אין חילוק לר"ה בין עיר א' או ב' עיירות רק היכי דאומר בפ"נ ובפ"נ ודר' יוחנן מיירי בשלא אמר בפ"נ ובפ"נ כגון בא"י או היה מקויים בחותמיו ושפיר הוכיח הרי"ף:

נחזור להנ"ל דמשו"ה נקט בעל אמר לפקדון דאי לא הוה אמר ומערער בפנינו הוה ר"ה מודה לר"ח דאנן לא חיישינן ונ"ל לשיטת רש"י הוא בהיפוך אי לא הוה הבעל לפנינו אפי' ר"ח מודה לר"ה דחיישינן. ונבוא לבאר שיטת רש"י בעה"י במ"ש רשב"א בכוונתו דר"א היא דע"מ כרתי וחתומים עליו עדים דלא כהתוס' דמיירי בלא עדים אלא עדים חתומים ואפ"ה צריך עדי קבלה לפנינו כ"כ רשב"א בקיצור ואין לו מובן א"כ אין ענין זה לכאן ועוד קשה ואשה שגט מחותם ביד האשה צריכא שתביא עדי מסירה בפנינו בתמי' והלא מבואר שחותמים מפני תיקון העולם דלמא מייתי. ועוד א"כ איך אמר רב חסדא שליש מהימן הא עכ"פ צריך ע"מ לפנינו ור"ח בעצמו פסק לקמן פ"ו ע"ב הלכה כר"א בגטין אע"כ הכי פירושו דפלוגתת ר"ה ור"ח מיירי שהשליש אמר נתת לי בפני ב' עדים לקבלה והבעל אומר לפקדון נתתי לך בפני אותם העדים ואין פלוגתא בין הבעל להשליש במסירה בפני עדים אלא אי היה לקבלה או לפקדון. וס"ל לר"ח הא הימני' סביר וקיבל אפי' לדבריך שנתת לי לפקדון סברית וקבלית שאם יאמר לקבלה יהיה אלו עדי מסירה לקבלה ומשו"ה השליש מהימן משא"כ במשנתינו ליכא בעל לפנינו ואנן טענינן דילמא לפקדון יהיב לי' בלי עדים ומה יועיל סביר וקיבל דילי' כיון דלא הוה עדי מסירה והמקשן שהקש' ממתני' קיבל למה לי הוה ס"ד דסתם מתני' ר"מ דלא בעי ע"מ כלל ומשני ר"א היא דבעי ע"מ וחיישינן שמא לא היו ע"מ בשעת פקדון ומשום הכי בעי ב' כתי עדים זהו נ"ל פירש"י ולפ"ז דוקא בעל אומר לפקדון אבל אי אין כאן בעל אפי' ר"ח מודה דאין השליש נאמן לנו. ואמנם דעת תוס' בכל מקום דגם לר"מ בעי' ע"מ ואם

כן אי אפשר כפירש"י דא"כ מה עלה על דעת המקשן קיבל למה לי. ומה חידוש לו ר"א היא אי איירי בגט מחותם ומ"מ צריכין ע"מ דחיישינן שנותנו לו בלא עדים גם לר"מ ניחוש אע"כ ליתא כפירש"י. והנה הוה ס"ל לרש"י תחלת הקושי' היה להמני' לשליש בין אקבלה בין אאמירה במגו דיהיב לה ומשני דלית לי' מגו כיון שנקרע וס"ל לרש"י גט מקויים שנקרע אעפ"י שאיננו קרע ב"ד מ"מ א"א לגרש בו וא"כ אזדא לי' מגו ובעי עדי אאמירה וחזר והקשה תינח אמרה קיבל למה לי דבראותינו קרועים מקויים בידו סגי ומוכחת תפיסתו שהוא שליש ומשני ר"א היא וכנ"ל. אך תוס' אפשר ס"ל כהפוסקים גט קרוע מקויים בעדים יכולים לגרש בו א"כ לא משני ש"ס מידי מי קנפיק גיטא וכו' מה בכך אכתי אית לי' מגו דיהיב לה הקרועים אע"כ מעדי אמירה דלהימן במגו לא הוה קשי' מעיקרא דאפשר מתני' מיירי בהכחשת הבעל וכמ"ש מהרש"א. וליכא מגו שהיא לא תקח הגט ממנו וע"כ הקושי' מעיקרא היה על עדי קבלה ומצד תפיסתו מוכחת להימני' ומשני מי קנפיק גיטא וכו' הרי נקרע ואין תפיסתו מוכחת דתפיסת הקרועים לא הוה תפיסה. והדר פריך תינח אמרה קיבל למה לי דסגי בשראו ב' עדים שלם בידו וס"ל להתוס' כיון דחזינן בידו והימני' דסביר וקיבל אם יטעון לקבלה גם הוא מסכים אז ואז אנן סהדי הוה עדי מסירה כדעת הר"ן פ' המגרש וכתבתי כבר לעיל והוצרך לשנויי ר"א היא ומיירי דליכא עדים חתומים על הגט כלל ולא מוכחה תפיסתו. נחזור להנ"ל דלהרי"ף והרא"ש דוקא אמר לפקדון אבל אי אינו מערער לפנינו מודה ר"ה ולרש"י איפכא אי אינו לפנינו ר"ח מודה דחיישי' שמא בלא עדים מסרו ולהתוס' אין חילוק בין מכחיש לשאינו מכחיש לענין פלוגתתם והא דנקט אמר לרבותא וכח דהיתרא לר"ח. ועיין בסמוך אי"ה:

לפקדון. כתבו תוס' אבל בעל אומר להולכה היה ר"ה מודה דלא שייך אם איתא. אמנם ר"ן כתב שפיר שייך אם איתא דבהולכה י"ל מחמת כיסופא לא יהיב לדידה אבל כשהיא עושה שליח לקבלה בגירושין ליכא כיסופא שייך אם איתא. ולהר"ן צ"ל לא מיבעי להולכה ודאי בעל מהימן לר"ה אלא אפי' דטענה גרוע היא מ"מ מהימן הבעל ואע"ג דכח דהיתרא עדיף עיין רשב"ם פע"פ ק"ב ע"א ד"ה להודיעך כחו דר' יהודא וכו' ע"ש אמנם לעיל בדבור שלפני זה כתבנו להתוס' נקיט אמר להודיעך כחו דר"ח דהיתרא אלא תוס' לטעמי' דס"ל הכא לא הו"מ למיתני הולכה משום דלא שייך אם איתא. ומאי גריעותא דפקדון לכאורה י"ל לא מקדים אינש פרעונתא לנפשי' אך רשב"א כתב לעיל י"ח ע"א גבי אותבי' בכיסתי' דאי מפייסה תפייס כתב שם רשב"א דוקא אי דעתו לפייסה ורע בעיניו לגרשה ה"ל פורענתא לנפשי' אבל אי מחמת קטט מגרשה רגיל

לצערא ולהקדים הגט ולאחר הנתינה ע"ש. ותוס' י"ח ע"ב ד"ה חיישינן וכו' כתבו בעיר א' מסתמא מגרש מחמת קטט אבל בשתי עיירות לטובתה נתכוין שלא לעגנה ע"ש. וא"כ הכא דר"ה לא מירי אלא בעיר א' דמחמת קטט מגרש לא הוה פורענותא לנפשי' וצ"ל גריעותא דטענת פקדון הוא רק דנימא לי' הרי לפנינו עדי אמירה שזה נתמנה מהאשה לשליח קבלה ונימא לי' לבעל הטוען ממ"נ ידעת שנתמנה לשליח קבלה איך הפקדת בידו ואמרינן ביבמות קט"ו ע"א כיון דשמי' כשמי' לא מפקיד גבי' וה"נ דכוותי' אבל לעקרו מקבלה להולכה עביד אינש כדלעיל ריש פרקין אבל להפקיד בידו לא עבידי ואי לא ידעת וכסומא בארובה נתת לו פקדון ה"ל כנפילה דיחיד דלא חיישינן לו עיין ב"ב קע"ב ע"ב וכבר כתב מזה בפנ"י. והנה הרי"ף מפרש פלוגתיהו שליח אומר לגירושין להולכה וכבר נתתי להאשה והבעל טוען ושתי עיירות דאמר כבר בפ"נ ובפ"נ פשוט השליח נאמן כמ"ש תוס' ומטעם שכ' הרא"ש ריש גיטין דכי היכי דנאמן על קיום והרי לפ"ז שטר מקוים בידו ה"נ הימנוהו על שליחותו וצ"ל בשלמא על הקיום האמינוהו משום מה"ת לא בעי קיום דלא חציף לזיופא ומדרבנן בעי קיום והימנוהו רבנן אבל על שליחותו שלא ניתן איך האמינוהו הא חששא דאורייתא היא דבהולכה לא שייך לומר טענה גרוע משום דשמי' כשמי' לא מיפקד דז"א דהרי אין כאן עדים שנתמנה לקבלה. וי"ל בשתי עיירות מסתמא מגרש שלא בקטטה ולא מקדים פורענתא לנפשי' והנה תוס' הקשו מהאי דמערסא לערסא ותי' דמירי בנחוץ לדרכו. ורשב"א תי' דלא פלוג רבנן פי' אה"נ אפי' באותה העיר אומר בפ"נ ובפ"נ ומועיל לקיום ואכתי יכול לערער ולא תיקשי א"כ מה הועילו באומרו בפ"נ להאמינו על הקיום הלא אכתי מערער על השלישות לומר אה"נ ומ"מ לא תיקשי מה הועילו הלא לא על זה תקנו עיקור תקנתם היה אשתי עיירות וממילא לא פלוג גם בעיר א' אע"ג דלא יועיל לגמרי יועיל עכ"פ לקיום זו היא כוונת הרשב"א. אמנם לתוס' דמתרצי דהתם מיירי ברוצה להלוך לדרכו והוה כשני עיירות א"כ י"ל בזה"ז דנהגינן לומר בפ"נ ובפ"נ אפי' מחדר לחדר להתוס' מהני אפי' לערער פקדון ובטיל לי' הא דר"ה לגמרי דהיכי דתקנו בפ"נ ובפ"נ נאמן שליש ולרשב"א לעולם בעיר א' הבעל נאמן ומשום לא פלוג אמרינן בפ"נ אבל אינו מועיל אלא לקיום ולא לערער פקדון ונ"ל היינו בשו"ע סימן קמ"א סי"א אין שליח הולכה צריך קיום אם המשלח מודה ואם המשלח כופר הרי זה ספק צ"ל היינו בעיר א' אבל לפי מנהגינו שאומרים בפני נכתב אפי' מבית לבית כמבואר סימן קמ"ב א"כ כשכפר המשלח ה"ל ספק אי כרשב"א אי כהתוס' ועיין ב"ש שנדחק:

אם איתא דלגירושין יהבי' לדידה הוה יהיב. כבר תמהתי לעיל הא ר"ה מודה בממון דבין בעיר א' בין ב' עיירות לעולם השליש מהימן אע"ג דשייך אם איתא אך איסור דלא אתיהיב למחילה לא מהימן וא"כ מה בין עיר א' לב' עיירות. והנה לשיטת רי"ף כבר כתבתי והארכתי לעיל. והרשב"א הקשה מה יועיל נאמנתו וסביר וקיבל שאם יאמר לגירושין הא עכ"פ ליכא עדים וכבר כתבתי בזה לעיל לשיטת ר"ן פ' הזורק כיון דאנן סהדי עכשיו שהבעל סביר וקיבל נעשי' אנחנו עדים על דבר זה כיון דאנן סהדי. וא"כ י"ל בעיר א' דאיכא סברא אם איתא וכו' דבר זה יטול קצת ספק בלב הרואים ועי"ז לא הוה אנן סהדי וליכא עדים וממון דלא בעי עדים לא אלים סברת אם איתא לדחות סברת סביר וקיבל אבל בגט בעי' אנן סהדי וזה ליכא כיון דיש בלבו של אדם פקפוק על זה דהרי אם איתא וכו'. א"כ י"ל כיון דלעולם כל המשליש ביד שליש אפי' לא יהיה שום הכחשה ביניהם מ"מ ע"כ הימני' וסמיך עליו. והנה בממון דאתיהיב למחילה עביד אינש דמשליש אפי' בעיר א' אע"ג דמצי יהיב לדידי' ממש מ"מ משום טעם כ"ש כגון מחמת כיסופא או שרוצה למהר הענין נותנו ביד שליש וסביר וקיבל כל מה שיסתעף מזה אבל באיסורא אע"ג דאי סביר וקיבל נמי מהני כמו שכתב הר"ן מההוא דנאמנת עלי שלא פייסתי מ"מ אינו רגילות ע"כ בשתי עיירות דא"א לו בענין אחר ע"כ מוסרו לשליש וסביר וקיבל מה שיסתעף מזה אבל בעיר א' משום רווחא פורתא דכיסופא או למהר הענין לא עביד דמחיל ומוסר ביד שליש ומשו"ה לא מהימן שליש ומ"מ הדבר קשה איך נחליט הבעל מהימן ומשמע לגמרי. ואמאי מידי ספקא לא נפקא והיותר נכון לצרף גם סברא הנ"ל דהרי עכ"פ ליכא עדים וצריך לומר אנן סהדי הוה כמו עדים ומכיון שהדעת נוטה דבאיסורא בעיר א' לא מסר לשליש תו ליכא אנן סהדי ואפי' יהבי' לקבלה אין דבר שבערוה פחות משנים ולא נפקי מחזקת אשת איש. ויש ספק אי ראו עדים גט שלם בידו ואח"כ כשעמדו לפנינו לדין כבר נקרע אי אמרינן אז כשראוהו העדים בידו הוה כאנן סהדי הנ"ל ועתה כשעמדו לפנינו נהמנין לשליש וכדמשמע לפי' תוס' שהקשה ש"ס תינח אמרה קיבל למה לי דתיסגי במה שראוהו העדים שלם בידו. או לאידך דלא מפרשי קושי' ש"ס הכי אין זה מוכרח ויש לומר נהי לענין ממון נאמן השליש אם ראוהו שלישתו בידו נאמן גם עתה על לשעבר. מ"מ לענין גט וערוה דבעי' עדים ואותן עדים שלא ראו אלא גט שלם בידו אבל נזדקקו לגירושין או לפקדון וכדומה אינהו לא מיחשבי אנן סהדי ולית כאן עדים. ונ"ל היינו פלוגתת רמב"ם ורא"ש לפי מה שהבין בד"מ ובהגה' ש"ע סי' קמ"א ועיין בש"ך ס"ק ל"ט שם:

דהא הימני'. כתבו הראשונים דה"ל כמו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך ע"ש. וצ"ל דהכא שמסר בידו ה"ל כקנו מידו דמהני אפי' בתרתי לריעותא כמ"ש בש"ע ח"מ סי' כ"ב סעיף א' בהגה' שני' ע"ש ומשו"ה אפי' אשה שנעשית שליש מהימנת כבי תרי וק"ל:

ומודה ר"ה דא אמרה איהו לדידי' וכו'. לשיטת הרי"ף י"ל דפלוגתיהו בשהגט ביד האשה ואומרת כשראיתי הגט ביד השליש אמר לי להולכה ניתן לו ולר"ח ליכא למיחש שמא לפקדון דהא הימני' והרי שלישותו בידו והאמינה לו האשה והוא נאמנת בזה שאמר להכן כשהשלישות יצא מתחת ידו משום מגו דאי בעי אמרה לדידי' יהיב לי' הבעל ומגו כעדים וה"ל כאלו ראו עדים בידו ואמר כן בפניהם. ולרב הונא שליש גופא לא מהימן מכ"ש לא מהני מגו דילה ומודה ר"ה אי אמרה קמי דידי יהבי' ניהלי' וכו' נמצא דברי רבה הראשונים אינם לבטלה אלא שאין ר"ה מודה בי' אלא ר"ח ס"ל כך ור"ה פליג ומודה ר"ה וכו' דהשתא ה"ל הודאה מעין הפלוגתא:

בעל אומר לגירושין וכו'. פשוט דמיירי בשליח להולכה דאי בלקבלה ואיכא עדי אמירה א"כ איך אמר מי אמר גרשת הרי אומר גרשתי ונתתי לשליח לקבלה אע"כ בהולכה מיירי. ותימה רבה על ר' ירוחם שכתב דמיירי דאיכא עדי אמירה לפנינו וצריך לומר דהכי קאמר הא דקאמר ש"ס ולהימני' לשליש ומשני מי קא נפיק גיטא מתותי' ידי' משמע דאי הוה נפיק גיטא מתותי' ידי' הוה מהימן אפי' בלא הודאתו של בעל וקשה הלא בשליח הולכה מיירי ובלא הודאתו של בעל והגט עודנו ביד השליח פשיטא שלא יתנו לה. וכ' רבינו ירוחם דהכי קאמר מי קנפיק גיטא מת"י דאי הוה נפיק הוה שייך נאמנות אי הוה עדי אמירה וטוען לקבלה. אבל השתא דלא נפיק גיטא לא שייך נאמנות אפי' אי הוה עדי אמירה לפנינו אבל הכא פשוט דמיירי בהולכה. ומ"ש רבינו ירוחם עוד להרי"ף דוקא פליגי בהולכה ולא בקבלה נ"ל טעמו דבאיכא עדי אמירה מודה ר"ה דטענת פקדון גרוע כמ"ש לעיל ממ"נ אי ידע הבעל שהוא שליח לקבלה לא הוה מפקיד גבי ואי לא ידע ואירע לו שהפקיד אצלו ה"ל נפילה דיחיד לא חיישי':

האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם. בירושלמי פרק כלל גדול מי שנשבה בין הגוים ואינו יודע מתי שבת מותר במלאכה בכל הימים משמע דבכל יום אזיל בתר רוב הימים ומקשה ממי שקידש אשה בעולם אסור בכל הנשים משום משפחתה ותי' התם אפשר לו בשפחה שנשתחררה עתה או גויה נתגיירה עתה אבל הכא בשבת א"א בענין אחר. ומסיק התם תמן בבבל אמרי' דאסור לעשות מלאכה אלא כדי חייו והוא בש"ס דילן שבת ס"ט ע"ב בהולך במדבר ובש"ע או"ח סי' שמ"ד ומקשה מג"א ניזל בתר רובא ותי' שבת הוה קבוע וכמע"מ דמי. ונראה מדבריו שהוא דאורי' ובירושלמי משמע שהוא רק

חומרא דרבנן ונ"ל דבקרבן עדה הקשה אתוס' דשמעתין שהוא רק קנסא הואיל ושלח שליח סתם. והתם בשבת נשבה בין הגוים ומאי ה"ל למיעבד ולמה ניקנסי' ומאי פריך בירושלמי ונ"ל דלק"מ דהא הירושלמי לא הא דר' יצחק בשלח שליח דפשע. אלא דר' יוחנן ור"ל באדם שקידש בעצמו אשה ולא נודע לו קרובתה ומשפחתה וזה מעשים בכל יום ושוב מתה האשה אסור בכל הנשים ואין כאן מקום לקנוס וה"ל למימר דבטלי ברוב אע"כ רבנן החמירו בלא טעמא דקנס א"כ ה"נ בשבת והוצרך לומר באשה החמירו מפני שאפשר לו בשפחה וכו' אך ש"ס דילן לא מייתי כלל הך דר"י ור"ל אלא הא דר' יצחק בשלח שליח ש"מ ס"ל דוקא היכי דפשע קנסי' אבל קידש אשה ומתה לא קנסי' לי'. וא"כ ק' מ"ט פשוט בש"ס דילן בשבת ס"ט ע"ב בהולך במדבר ואינו יודע איזה יום שבת אסור לעשות כי אם כדי קיום נפש לימא דבטיל ברובא הרי אין מקום לקנוס. ועכצ"ל דאורי' הוא משום דס"ל לש"ס דשבת הוה קבוע וכמחצה על מחצה דמי וק"ל:

אסור בכל הנשים שבעולם. כ' תוס' דכל אדם מותרים לישא משום דנאמנת על עצמה דלא הוה עבדי איסורא להתקדש וממילא מהני הנאמנו' גבי המקדש אפי' בדבר שבערוה דזה הוה כשני עדים אבל אמירת הקרוב' דלא עבדי איסורא בעצמם אלא מעידות על אחרים וגורמת איסור לאחרים אינה חזקה להתיר זו היא כוונת תוס'. וכ"כ תוס' סברא זו בחגיגה י"ד ע"ב ד"ה בתולה וכו' ע"ש ואבאר דברי תוס' דמראוהו מדברת ונסתרה לק"מ דהתם פרוצה היא שנסתרה עם אנשים ע"כ לא האמינה ר' יהושע אבל בתולה שעיברה אפשר שנאנסה משו"ה נאמנת אבל מסיפה היתה מעוברת דאפשר שנאנסה ואפ"ה לא הימנה ר' יהושע ק' להו שפיר ותי' התם אינה מעידה על עצמה אלא על העובר לא מהימנת אבל הכא הבתולה עבדי איסורא ונאמנת על עצמה ועל אחרים היינו הכה"ג:

הארכתי בזה לבאר דברי רמב"ם פ"ג מהל' יבום הל' ד' מי שזינה עם אשה בין פנויה בין א"א ואמר זה העובר ממני הוא ואפי' היא מודה לו אעפ"י שהוא בנו לענין ירושה הרי זה ספק לענין יבום וכו' ע"ש וה"ה הקשה הא מבואר בש"ס וכן פסק רמב"ם דנאמנים לענין תרומה דאורי' ועיין ב"ח ובית שמואל סי' ד' סק"ט ובנוב"י תי' דלענין תרומה נאמנת על עצמה אבל להנשא בלא חליצה אין הנושא אותה יכול להאמין לה ולא נלע"ד דהרי מאכילה תרומה לעבדים ושפחותי' וכל בני כהנים ומשמשים ע"ג מזבח. אבל פשוט דודאי אם בא על פנויה ונתעברה ממנו ואח"כ נושא אותה בהיתר ומת ואין לו בן ממנה אלא זה. הרי זו פטורה מיבום וחליצה כשם שנאמנת על עצמה להנשא לשוק כך נאמנת על הנושא אותה וה"נ לענין תרומה היא ועבדיה ובניה אוכלים כיון שגם היא עבדית איסורא. אבל רמב"ם מיירי שבא על פנויה או א"א ואח"כ נשא אשה אחרת דהרי בבא

על א"א ע"כ אשה אחרת נסיב דהרי א"א אסורה לבועל וע"כ נשא אחרת וכן מיירי נמי בבא על פנויה והוליד ממנה ואח"כ נשא אחרת ומת בלא בנים ממנה. אז האחרת חולצת ולא תוכל לסמוך על עדותה של פנויה שאומרת שהבן מהבעל כיון דלא עבדית הפנויה שום איסור אינה נאמנת על אשה זו להתירה לשוק וזה ברור לפענ"ד בעזה"י. ומסקנת תוס' דהכא דלא הוה חזקה דשמא לא יתננה לו שום אשה וסברא זו עיקרית בתוס' כמ"ש לקמן ס"ה ע"א ד"ה המקבל וכו' ובית שמואל סי' ל"ה סקל"א לא ע"ש. תו כ' תוס' דבטל ברוב וקבוע לא הוה כיון שאין האיסור ניכר במקומו. האמת שכן איכא בכמה דוכתי בתוס' ופוסקים בפשיטות דלא שייך קבוע דאורי' במעורב ואינו ניכר במקומו. אמנם במנחות נ"ג ע"א תוס' ד"ה שחוטה. כ' בפשיטות דשייך קבוע דאורי' להקל אפי' במעורב ואינו ניכר וראיתי מ"ש הגאון בטה"ק בזבחים ע"ג ע"א ותוכן דבריו דחידושו של קבוע שלא נאמר שהפוגע בא' מהם פגע בהרוב אלא כל קבוע כמחצה על מחצה ובזה אין חילוק בין ניכר לשאינו ניכר אך כל זה באינו ניכר שאינו בטל מדאורי' כגון מין במינו לר' יהודה כהאי דנבלה בטלה בשחוטה ה"ל קבוע דאורי' או אינו בטל מדרבנן כגון דבר חשוב כיון שאינו בטל מדרבנן מיהת שוב יש לו דין קבוע מטעם שאין לו ביטול מדרבנן. אבל דבר שנתבטל וחוזר האיסור ונעשה היתר מה יועיל לזה שהוא קבוע והלא הפוגע באחד מהם לעולם פוגע בהיתר שהרי נתהפך הכל ונעשה היתר או אם רוב איסור נעשה איסור א"כ ממילא לא שייך קבוע ודפח"ח וק"ל:

בכל הנשים שבעולם. דעת רמב"ן שברשב"א ור"ן ומייתי לי' ב"ש סי' ל"ה סק"ל דמדינא אסור בכל הנשים והא דמותרת הנשים להתקדש משום דלא אתי חזקת שליח עושה שליחותו ומפקעת חזקת פנויה אבל הקרובו' שאינם לפנינו לא יועיל חזקת פנויה שלהם. והסברא נ"ל להסביר בעזה"י דחזקה דשליח קידש אשה א' בעולם ויש אשה א' בעולם שאין לה עוד חזקת פנויה מפני חזקת שליח עושה שליחותו. אבל זו העומדת לפנינו יש לה חזקת פנויה בברור וחזקת שליח יש לקיים באשה א' בעולם ע"כ אלים חזקתה של זו שלפנינו אבל קרובו' שאינן לפנינו ואין אנו דנים עליהן בברור אין יכולים לומר יש להן חזקת פנויה א"כ גם על כל הנשים שבעולם נאמר כן ואיה חזקת שליח עושה שליחותו דע"כ אשה א' קידש. כנלע"ד סברת הרמב"ם וא"כ אין זה ענין למ"ש רש"י בקידושין ס"ו ע"א גבי אמו של ינאי ע"ש וק"ל:

חזקה שליח עושה שליחותו. כ' טו"ז דאל"ה הוה ס"ס ספק לא קידש ואת"ל קידש שמא לא זו קרובת' ויפה הקשה בית שמואל דה"ל ספק א' בגופו וספק א' בתערובו'. והמגיה בט"ז כ' דספק השני הוא כך שמא זו שמקדש עכשיו היא עצמה אותה שקידשה לו

השליח. ולפע"ד אין זה בגדר ספק דא"כ היתה אומרת כבר קדשני שלוחך ומדלא אמרה הכי ש"מ היא אינה אותה האשה וחיישי' שהיא קרובתה וספק בתערובו' לא הוה ס"ס: הני מילי לחומרא העלו תוס' דהיכי דאיכא מכשול למשלח אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו ולאפוקי מר"ת שם בעירובין אמנם עוד הביא ר"ת מחולין י"ב ע"א ושם נדחק ר"י דלא הוה מכשול דלא ס"ד דשליח שישמע אחר ויפריש ויניחנו אצל הכרי וזה דוחק דהרי משום חשש זה אנו אוסרים ומדוע לא סלקא דעתי' דהשליח. אלא בלאה"נ אין ראיה כל כך מחולין דשם ר"נ הוא מרא דשמעתי' ומ"ש ר"ת דסלקא מסקנא התם הכי אין ראיה דש"ס דהתם לא נחית אלא לדינא דרוב מצוין מומחים הם ולעולם י"ל לרב ששת אה"נ דתרומתו תרומה כיון דיש מכשול וזה נ"ל דעת רבינו שמשון בטור ש"ע יו"ד סי' של"א שנתקשה בו מג"א סי' ת"ט סקי"ז ע"ש ובמשנה למלך פ"ד מבכורות ע"ש. ונ"ל לומר דלכאורה סוגי' דחולין צריכא תבלין דכיון שמצא תרום הרי נעשה שליחותו איך יעלה על אותו שציוה לתרום נתעצל ולא עשה שליחותו ואותו ששמע ולא נצטוה נזדרז ועשה. וצ"ל כדאי' בירושלמי דעירובין אמתני' דהתם ובפ"ב דמס' מעשר ומייתי לי' כ"מ פ"א דהל' מעשר הל' ח' דהאומר מעצמו לחברו הריני מעשר על ידך אינו צריך לעמוד עמו שחזקתו עישר ואם אמרו הבעלים לחברו עשר על ידי צריך לעמוד עמו שיראה שעישר ע"ש הרי דשליח גרע מאומר מעצמו וא"ש ש"ס דחולין אלא טעמא בעי' וע' בעירובין גבי לקוט לך תאנים מתאנתי. וצ"ל האומר מעצמו הריני מעשר הוא עושה לזכות במצות מעשר או עירובין ואפי' בשחיטה לזכות בברכה וזריזין הם מקדימים עצמן למצוה וחזקה עשה משא"כ שליח שאינו מתכוון לשם מצוה אלא שכן נצטוה ממשלחו. ואפילו האומר מלא לך כלכלה אינו עוסק במצוה אלא לכבד חברו תאנים ושלא יאכלו בטבלם מעצמם אין כאן חזקת זריזות כך צ"ל בטעם הירושלמי וש"ס דחולין דחזקה דזריזות מצוה הוה חזקה מעליא. וא"כ הוא הסברא א"כ יש לדחות סוגיא דחולין ודירושלמי מסוגיא בדוכתא בעירובין שם דדחיק אין ב"ד של כהנים מתעצלים וגבי עומר ב"ד זריזים הם תיפוק לי' דעוסקי מצוה הם וכ"ע נמי זריזים וכבר עמד בזה משנה למלך פ"ד דבכורות וכ' דש"ס ס"ל משום זריזות מצותיה אי לאו דהוה ב"ד וחיישי לקלקול דרבים לא הוה מוקמי' חזקה בהכי. אמנם לא נזכר מירושלמי הנ"ל וע"כ ש"ס דילן לית ליה הך דירושלמי ונדחה סוגיא דחולין ומתימה על הרמב"ם דמייתי הך ירושלמי:

עוד יש לתמוה אסוגיא דחולין אעפ"י שמינה שליח מ"מ אם שמע אחר וזיכה להבעלים וקדם ודפריש וזכי' מטעם שליחות וכיון דניחא להו לבעלים בהכי מ"ט לא יהי' תרומתו תרומה עי' ש"ך סי' של"א סקכ"ח וכבר עמד בזה תה"ד שבט"ז יו"ד סי' שכ"ח ובחי'

רשב"א נדרים ל"ז ע"ש. וצ"ל כיון שמינה שליח שוב אינו יכול לחזור ולבטל מינויו וזהו דעת הרמב"ם פ"ד מהל' תרומות הל' ט' ע"ש וראב"ד השיג דקיי"ל כר' יוחנן אתי דיבור ומבטל דיבור ע"ש בה"ה דלא מצאו אנשי חיל ידיהם. וא"כ י"ל ר"נ דחולין ס"ל כר"ל. ואנן דקיי"ל כר' יוחנן ליתא להך סוגיא דחולין ועדיין צ"ע לומר ר"נ ס"ל כר"ל לא משמע כן בגיטין ל"ב ע"ב גבי חוזר ומגרש בו. ועוד נ"ל ר"ל נמי לא קאמר אלא שאם עשה השליח שליחותו מהני אעפ"י שכבר ביטלו אבל אם קדם אחר ועשה דלא יועיל לא נ"ל ועיין תוס' בקידושין ר"פ האומר מ"מ מכל הלין טעמים יש לדחות סוגיא דחולין. אלא אכתי הי' לן לומר דלמא השליח עצמו שתרם לא גמר תרומתו שלא קרא לו שם וכדפלפלו הפוסקים גבי ניקור שמא לא גמר ניקורו והכא הכרי בחזקת טבל וצ"ל למאי דקיי"ל כרב היכי דאיכא מכשול גומר שליחותו והכא אם הפריש והניח התרומה אצל הכרי ולא יקרא שם הרי מכשול לבעה"ב ובודאי כיון שמצא תרם כבר קרא שם והן הנה דברי טור ש"ע סי' של"א הנ"ל עפ"י רבינו שמשון הקצרתי וק"ל:

דף סד:

האשה שאמרה לבעלה גרשתני כתבתי בזה קונטרס בשנת תקצ"ה ואעתיק לכאן: **נערה המאורסה היא ואביה וכו'**. לשיטת הריב"ם שבתוס' נקיט נערה להודיעך כח דר' יהודה אע"ג דכח דהתירא עדיף נדחק הר"ן דאיכא גם כח לרבנן שאפי' נערה אביה מקבל גיטה. ויותר יש ליישב עפ"י מ"ש רשב"ם פסחים ק"ב ע"א ד"ה להודיעך כח דר' יהודה ע"ש. ואמנם לפמ"ש מהרמ"פ בתשובה סי' ט"ו דשיטת רש"י דקטנה נשואה נהי שיצאה מרשות האב לכל מילי. מ"מ לענין גירושין יכול לקבל גיטה כיון שהוא אסורה ע"י קידושי' שקיבל. יכול נמי לקבל גיטה ע"ש וכ' שם היא ואביה שניהם יכולים לקבל ומאי דמייתי ראי' מהירושלמי דמייתי הגה' מרדכי ע"ש בהגה' מרדכי דגיטין סוף סי' תס"ה בשם מהר"י מלינדריש וע"ש בגליון בשם מהר"ם מטיקטין אות א' ותראה שאין כוונת הגה' מרדכי כמו שחישב מהרמ"פ הנ"ל מ"מ הסברא נכונה מעצמה. וא"כ י"ל לעולם כהריב"ם דגם קטנה היא או אביה והא דנקט נערה משום דקטנה אפי' נשואה נמי היא או אביה אבל נערה אורסה דוקא ולא נשואה. ובזה יש ליישב בסנהדרין ס"ט ע"א ד"ה קנאה וכו' ובלבד שיקבל אביה גיטה. ומהרמ"פ רוצה לומר היא או אביה היינו למהדורא קמא דרש"י דקטנה ארוסה היא ואביה ה"ה נשואה. ובסנהדרין פירש"י כמהדורא בתרא דלא כהריב"ם אבל עכ"פ א"ש דתנן נערה משום דקטנה אפי' נשואה נמי או היא או אביה:

המאורסה. שיטת רש"י דמתני' נקיט סידרא נערה או היא או אביה וקטנה מאורסה אביה ולא היא ונערה נשואה היא ולא אביה. ואינה יכולה לשמור גיטה לא היא ולא אביה עיין לשון רש"י קידושין מ"ג ע"ב. והנה לר"ת אינה יכולה לשמור גיטה דסיפא באין לה אב מיירי ונראה דוחק דרישא ביש לה אב וסיפא באין לה אב כמ"ש תוס' סוף ד"ה וכל שאינה יכולה וכו'. ולפ"ז לא מיתוקמא וכו'. מיהו יש לומר לר"נ בקידושין מ"ד ע"ב דמוקי מתני' דלקמן קטנה שאמרה המקבל באין לה אב וחיסורא מיחסרא וכו' א"כ י"ל סיפא דהכא וכל שאינה יכולה לשמור גיטה היא רישא דמתני' דבסמוך ובאין לה אב ואין כאן דוחק. ולהס"ד דרבא התם דגם מתני' דלקמן ביש לה אב אה"נ ס"ל דהך דאינה יכולה אפי' ביש לה אב דמה שהאב שומר גיטה אינה שמירה דבדידה תליא כי היא העיקור כמ"ש לקמן אי"ה בשיטת רמב"ן שזה היה סברת רבא אבל למסקנא אינו כן. והנה לשיטת רש"י ורי"ף דקטנה אביה ולא היא הקשו מס"ד דרבא דהוה ס"ל מתני' דקטנה שאמרה התקבל מיירי ביש לה אב ומשהגיע גט לידה מגורשת. ותי' רמב"ן במלחמת ה' וביתר ביאור בחי' לקידושין דבהא פליגי רבא ור"נ רבא הוה ס"ל ידה דבת עיקור והאב כשליח לבת. ומשו"ה עושה נערה שליח כיון שהיא העיקור. וממילא קטנה נמי יכולה לקבל גיטה כי ידה עיקור. אך ר"נ ס"ל יד האב עיקור והבת שליח של אב ומש"ה אינה עושה שליח דשליח קבלה הוה מילא ומילא לא מימסרא לשליח והשתא כיון אינה אלא שליח האב ממילא אין קטנה נעשית שליח דאין שליחות לקטן ומשו"ה אביה ולא היא. ולפ"ז לכאורה לס"ד דרבא דהאב שליח הבת ממילא אין האב יכול לעשות שליח דמילי לא מימסרא לשליח. דממ"נ אי הבת עיקור אין האב יכול לעשות שליח ואי האב עיקור אין הבת יכולה לעשות שליח וכן מורה לשון הרמב"ם פרק י"ב מגירושין הל' י"ח אלא לפ"ז יש לעיין במתני' ואם אמר לו אביה צא והתקבל וכו' דמשמע דהאב יכול לעשות שליח היינו בקטנה שאינה יכולה לשמור גיטה שאין לה יד. אז האב עיקור ועושה שליח. אבל משיש לה יד היא עיקרית לפי ס"ד דרבא. ולעיל כ"א ע"ב דאמרי' שכן האב מקבל גט לבתו בע"כ הסוגיא התם אזלא לרבא ע"ש ולמסקנא נימא שכן הבת מקבלת גט בשליחות האב בע"כ ע"ש:

והנה צריך חקירת חכם כיון דהתורה זכתה יד לקטנה לקבל גיטה מדאצטריך למעט משלחה וחוזרת ש"מ אי אינה חוזרת אפי' בקטנותה מקבלת גיטה כפירש"י בב"מ ט' ע"ב מ"מ מנ"ל למימר דקרא איירי דוקא באין לה אב אבל ביש לה אב אביה ולא היא מה"ת לומר כן כיון דקיי"ל בנערה ב' ידים זוכות כאחת דלמא קטנה נמי. עוד צריך להבין כיון דיד האב בגירושין לא כתיבה אלא בקידושין ושם אביה ולא היא. ושוב ילפי'

מהקישא יציאה להוי' א"כ מנ"ל בסברא כיון דבע"כ היא גם היא יכולה לקבל מנ"ל הא דלמא אין היקש למחצה ודן מיני' ומיני' מה להלן אביה ולא היא ה"נ אביה ולא היא. וראיתי ברי"ף שכ' בקידושי' אביה ולא היא משום שבח נעורי' לאביה פי' אע"ג דההוא בהפרת נדרים כתיב מ"מ ס"ל להרי"ף לבתר דאית לן דרשא דאין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר ממילא מפרשי' כל שבח נעורי' אכולי' מילתא בין לאיסורא דהפרת נדרי' בין לממונא דכסף קידושי' ובין אקבלת קידושי' עצמן כן נ"ל. מ"מ הרי"ף אומר טעם חדש שאינו בש"ס דהש"ס אמר קידושי' דמדעתי' וגירושי' בע"כ ולא הזכיר שבח נעורי' עכנלע"ד דהרי"ף בא להורות לנו טעם וסברת הש"ס דכיון דבעלמא כל נערה יש לה יד לכל מילי מן התורה ונהי בקידושין זיכה התורה להאב מ"מ מהיכי תיתי לן לגרוע כח של גדולה שיש לה יד בכל ענין. אלא הטעם כיון דהוריקה התורה שבח נעוריה להאב א"כ אם גם היא תקדיש עצמה הלא אין כל שבח לאביה ע"כ אביה ולא היא אם הוא בחיים. וילפי' הקישא יציאה להוי' דיש כח להאב לקבל גיטה מבעלה בעל כרחו. ואין לגרוע כח הבעל שאם נותן הגט בידה או חצרה שלא יועיל כיון דגדולה היא ויש לה יד בכל מקום והבעל זכה מן התורה לגרשה בעל כרחה אפי' כשנותנו בידה לא יוגרע כח הבעל בזה שהאב ג"כ יש לו יד והוא טובה להבעל שיכול להשליך הגט בין לידה בין לידו כיון שאין בזה משום גריעת כח האב ושבח נעורים. נמצא מאי דאמרי' בהס"ד בש"ס בקידושי' מפקעת עצמה ובגט מכנסת ומה דמסקי' קידושי' מדעתה וגט בע"כ ומה שהסביר הרי"ף משום שבח נעורי' לאביה הכל הולך אל מקום א' והבן זה כי הקצרתי במובן. ולפ"ז תינח בנערה דמדינא בכל התורה יש לה יד ולא יוגרע כחה אלא משום שבח נעורי' א"כ מהקישא דיציאה להוי' לא יוגרע כח הבעל. אבל בקטנה לשיטת רש"י ופוסקים דצרור וזורקו דזוכה לעצמו כשדעת אחרת מקנה הוא דרבנן ואין לו שום קנין וזכיה מן התורה עד שיביא ב' שערות ודלא כתוס' בשמעתין וא"כ הא דגילה רחמנא בגט מדאצטריך למעוטי משלחת וחוזרת ש"מ קטנה יש לה יד לקבל גט. מסתייעא לן למימר כשאין לה אב אבל כשיש לה אב ולו יש יד מהקישא להוי' נימא אין היקש למחצה ואביה ולא היא וליכא למימר שאנו מגרעין כח הבעל ז"א דהרי בכל התורה בלאה"נ אין לקטנה יד להתגרש ומסתיין דריבה לה תורה יד שלא במקום אבל במקום אב לא נחלוק בין הוי' לגירושי'. ולפ"ז לשיטת תוס' דקטן יש לו יד בכל הענינים כשדעת אחרת מקנה א"כ ליתא להנ"ל אינהו ס"ל כהריב"ם דקטנה נמי בין היא בין אביה:

והנה מ"ש רש"י בב"מ ט' ע"ב דמדאצטריך למעט אינה חוזרת ש"מ קטנה יש לה יד להתגרש. זה יוצדק לשיטת ר"ת דע"י אביה מתגרשת אפי' אינה יכולה לשמור גיטה

ולא בא קרא למעט אלא שלא תתגרש ע"י עצמה ש"מ קטנה שיודעת לשמור מתגרשת אבל לשיטת רש"י דאפי' ע"י אביה אינה מתגרשת קשי' מנ"ל דקטנה יש לה יד להתגרש דלמא קרא איצטריך לומר שאפי' ע"י אביה לא תתגרש מיהו להסוברים כל קטנה יש לה יד מן התורה כשדעת אחרת מקנה לא צריך קרא להכי אבל לרש"י דס"ל מן התורה אין יד לקטנה רק בגט גלי רחמנא וס"ל נמי אפילו ע"י אביה אינה מתגרשת א"כ אצטריך קרא לשלא תתגרש אפי' ע"י אביה א"כ מנ"ל שיש לה יד לעצמה. ולכאורה י"ל כיון דקרא מיירי נמי מנשואה שהרי ובעלה כתי' ונשואה אין לאביה רשות וע"כ עלה דידה קאי. אך לפמ"ש לעיל בשם מהרמ"פ דרש"י ס"ל דהאב מקבל גט בתו קטנה נשואה א"כ צ"ע:

והנה ז"ל רמב"ם פ"ו מגירושין הלכה י"ז האשה שעשתה שליח בעדים וכו' וקטנה אינה עושה שליח לקבלה אעפ"י שחצרה קונה לה גיטה כגדולה מפני ששלחי קבלה צריך עדים ואין מעידים על הקטן שאינו בן דעת עכ"ל. הנה מה שהשיג הראב"ד דתיפוק לי' אתם גם אתם מה אתם גדולים אף שלוחכם גדולים. נקל ליישב דלא בא אלא לומר שיהי' אתם ושלוחכם שוים ומשו"ה ס"ל בירושלמי פ"ד דמע"ש דמופלא סמוך לאיש שיכול לתרום עושה שליח אעפ"י שהוא קטן כיון דשייך במילתי' ה"נ כיון דריבתה תורה יד לקטנה ה"ל אתם ושלוחכם שוה ומצי לעשות שליח לולי דבעי' עדים במינוי שליחות וזה פשוט וכעין שכ' תוס' בשמעתין ד"ה שאני שתופי מבואות וכו' והוא פשוט. אך מ"ש רמב"ם אעפ"י שחצרה קונה לה וכו' צ"ע הא חצר דקטנה מטעם יד ולא מטעם שליחות וכ"כ לח"מ והאריך. ולפע"ד י"ל טעם דתנן במתני' לקמן ס"ה ע"א שאין הקטנת עושה שליח לאו מטעם אתם גם אתם די"ל כנ"ל. אך מטעם אחר דהרי דיכול לעשות שליח בגט הוא דבר מחודש בתורה דגט מתרומה לא אתי' כדאי' ר"פ האיש מקדש ומש"ה הוצרך קרא בגט ונהי השתא דחידשה תורה שליחות יש לו כל דיני שליחות כמו בתרומה דכתיב גם אתם וה"ה לענין גט. מ"מ גוף הדבר שיכול לעשות שליח לקבל גיטה מחודש הוא. והא דקטנה מקבל גיטה באמצע בקטנותה דבר מחודש הוא מה שאינו בכל התורה שיהי' יד לקטן (להסוברים דאפי' דעת אחרת מקנה לאו דאורי') ורבתה תורה מדאיצטריך למעט משלחה וחוזרת. א"כ די אם נאמר שגדולה יכולה לעשות שליח. גם קטנה יש לה יד אבל מנ"ל לומר שהקטנה תעשה שליח אע"ג דמאתם גם אתם לא אימעוט דכיון דיש לה יד היא ושליח שוים מ"מ גוף שליחות מנ"ל בקטנה וא"כ י"ל היינו טעמא דפשיטא למשנתינו דאין הקטנה עושה שליח לקבלה. אבל זה ליתא ומייתי רמב"ם ראיה מחצר דאיתרבי בגט מונתן בידה מטעם יד. א"כ ה"ל למימר ג"כ

די לן שחידשה תורה בגדולה שיש לה יד בכל מקום מרבינן הכא גם חצרה מטעם יד וקנינה נמי די לן שרבתה לה תורה יד ומנ"ל חצר לקטנה ואפ"ה פשוט להש"ס דיש חצר לקטנה מטעם ידה כמבואר בב"מ ט' ע"ב ויו"ד ע"א. וע"כ תאמר כיון דאיתרבי חצר כמו יד לכל מילי איתרבי אפי' לקטנה א"כ שנאמר כן בשליחות דנפקא לן מושלח ושלחה ומאותו קרא עצמו נפקא לן יד לקטנה מדאיצטריך מיעוט למשלחה וחוזרת וא"כ מ"ט אינו יכולה לעשות שליח לקבלה ועכצ"ל משום דבעי עדים למינוי שליחות דילפי' דבר דבר מממון שלא יוגמר דבר בערוה בלי עדים כמו בממון דאע"ג דבמינוי שליחות דממון לא בעי' עדים היינו משום דהתם מינוי השליחות לא הוה גמרו של דבר משא"כ שליח קבלה הוה גמרו של דבר שבערוה כמ"ש הרא"ש פ"ב דקידושין סי' ז' והטעים הדבר בתשו' מהרי"ט שהבאתי לעיל בסוגיא דשליש דשליח לקבלה הוה גמרו של דבר וילפי' מממון דכל גמר צריך עדים ע"ש וכיון דקטן שלא בפניו דמי אין מקבלים עדים שלא בפני בע"ד. ודברי רמב"ם מבוארים בעזה"י:

מקבלים את גיטה. בד"מ סי' קמ"א מייתי דמהרלב"ח מסופק איך לכתוב הנוסחא אם לכתוב בתך מגורשת ומותרת לכל אדם כמו כ' על הנייר בתך מקודשת לי. או כותב כמדבר לנוכח עם האשה כמו בשליח לקבלה דעלמא שכותב בגט כמדבר להאשה הרי את מותרת לכל אדם. ובכ' מהרא"י סי' ס"ו הסכים שאין חילוק בין נוסחות הגט שביד שליח קבלה ובין נוסחות הגט שביד האב ואינו כותב בתך מגורשת ותהי' מותרת ע"ש. ולפע"ד בשליח קבלה אין ספק שאם כ' שלא לנוכח האשה אלא כ' בת פלוני מותרת לכל אדם אין זה הגט כורת ולא הוה אלא כמספר דברים להשליח שפלונית תהיה מותרת. אלא צריך לכתוב אנת אנתתי וכו' ויד השליח הוה כיד האשה ומתגרשת בקבלתו. ולא נסתפקו הגאונים אלא במגרש ע"י אביה דאפשר צריך לכתוב בתך מגורשת כדעת המערער בכתבי מהרא"י שם. ולפ"ז נ"ל מוכח מתשו' הרשב"א דמייתי ב"י סי' קמ"א דהי' מסופקים בקטנה אם בשעת גירושין כבר נתגדלה וס"ל להרבני' השואלים שהיא תמנה את האב לשליח קבלה ותתגרש ממ"נ בקבלתו אם גדולה היא הרי הוא שליח קבלה ואם קטנה היא תתגרש ע"י אביה ע"ש והרשב"א הסכים בעצה זו ע"ש א"כ מוכח דחד נוסחא כותבים דא"ל כוונתם היה לכתוב ב' גיטין דהא עצה זו כ' אח"כ ע"ש וק"ל:

ידא יתירא זכה לה רחמנא. להמפרשים יד האב היא היתירא א"ש דזכי לי' רחמנא מהיקש דיציאה להוי' ושם כתיב כל שבח נעורי' לאביה ואין כסף וכדומה. אך להמפרשים דאיד הבת קאי שיש לה יד ככל הגדולים צריך להבין לשון זכי לה רחמנא וכי קרא כתי' להכי. ומיהו למ"ד נערה לאו דוקא ה"ה קטנה א"ש דקטנה זכי לה רחמנא

יד מדאיצטריך למעט משלחה וחוזרת אבל לפי' הקונטרס דקטנה אביה ולא היא. וגם פי' יד יתירה יד הבת קשה מאי לשון זכי לה רחמנא היכי כתיבא והיכי רמיזא:

וכל שאינה יכולה לשמור את גיטה אינה יכולה להתגרש. כבר כתבתי בזה לעיל מה ששייך לפלוגתת רש"י ור"ת. והנה תוס' הקשו אי ס"ד אין האב יכול לקבל גט בשאינה יכולה לשמור א"כ גם קידושי' לא יקבל בפחות מזה השיעור. והקשה מהרש"א ותסברא הא בהגיעה לפעוטו' יש לה יד להתגרש ולא להתקדש. ולפע"ד לק"מ בשלמא היא עצמה לא תקבל קידושי' כיון שאין בה דעת להקנות עצמה להבעל או להפקיר גופה נגד הבעל הקונה עיין ר"ן נדרים ל' ע"א משא"כ גירושי' דבע"כ יד צריך אבל דעת לא צריך ולא שייך להיקש הוי' ליציאה. אבל בענין כח האב אם נאמר כשהיא אינה יכולה לשמור גיטה אין כח ביד האב לקבל גט מכ"ש קידושי' וק"ל:

כל שמבחנת בין גיטה לדבר אחר. כ' תוס' היינו פעוטו' כבר שש או שבע ורוצים בזה דעינינו רואות דטרם זה הזמן כבר מחזירה חפץ לאחר שעה. וא"כ קשי' להו כיון דפעוטו' מקחן מקח מתקנתא דרבנן משום כדי חייו כדמפורש לעיל נ"ט ע"א. וא"כ לרב אסי דהתקינו לקטן לזכות לאחרים כבר קודם שהגיע לפעוטו' ע"כ האי תיקון הוא יותר צורך ממקחן מקח וממכרן ואפשר תיקנו כן כדי להערים על המעשר דיש בו מצוה משום דכתיב בי' ברכה כמ"ש הר"ש רפ"ד דמע"ש וא"נ להקל על משתתפי' במבוי. יהיה הטעם מה שיהיה עכ"פ צ"ל דהאי תקנה צריכא יותר מלתקן מו"מ לפעוטו' וא"כ איך יחלוק שמואל לומר דלפעוטו' ולזכות לאחרים לא עשו תקנה כלל וזהו סברות הפוכות למר האי תקנה צריכא יותר ולמר לא חשו חכמים כלל לאותה תקנה ומיהו נ"ל ולומר דגם שמואל מודה שצורך הוא לעשות תקנה זו אך לא יכלו חז"ל לתקן אא"כ מצינו כיוצא בו בתורה בשלמא פעוטו' מצינו בתורה שיש לה יד לקבל גט אבל לזכות לאחרים לא מצינו כיוצא בו בתורה. מיהו תוס' במסקנא ס"ל הכל מדאורי':

צרור וזורקו וכו' אי מדרבנן הוא תיקנו משום דרכי שלום שלא יבוא כל אדם לחטוף מיד התינוקות מה שבידם ואתי האבות לאינצויי. ובעמוד הסמוך כ' תוס' דמתני' דב"ב קנ"ו מיירי קודם לזמן הזה פי' התם ס"ל לר"א דאין זוכה שלא בפניו אלא לקטן כיון שאינו יכול לזכות בעצמו תקינו לי' רבנן שאחרים יזכו בשבילו וכ' תוס' דהתם מיירי בקטן שלא הגיע לצרור וזורקו. והנה לחד לישנא התם ס"ל לר"א איפכא לגדול תיקנו משום שראוי בעצמו לזכות יש לו שליחות גם אחר יזכה בשבילו ולא קטן. ור' יהושע פליג דבין קטן בין גדול והכי הילכתא. אלא די"ל ר' יהושע לא פליג לגמרי אלא דס"ל תיקנו לקטן משום שאינו יכול לזכות תיקנו לו זכיה וה"ה גדול אעפ"י שיכול לזכות בעצמו נגד

זה יש לו דין שליחות. משא"כ קטן שהגיע לשיכול לזכות בעצמו ודין שליחות אין לו עד שיביא ב' שערות אולי מודה ר' יהושע שלא תיקנו לו זכיה ע"י אחר ולפע"ד זו היא כוונת הגה"א זו שם בב"ב קנ"ו שהוא תמוה מאוד ולהנ"ל ניחא. והנה לתי' ב' דתוס' מיירי התם בכל מין קטן דנהי שזוכה לעצמו במה שנותנים לתוך ידו והחזקתו בידו קונה לו אבל אין לו קנין חליפי' עד שיגדיל נמצא כל שום קטן אין לו זכיה בזה ואפ"ה זכי' אחרים בשבילו בחליפי' ומפני כן לא זכיתי להבין תוס' ר"פ בן סורר שהביאו ראי' שאין לקטן שום זכי' מן התורה מדאמרי' בב"מ ע"ב זכי' מדרבנן אית ליה משמע ולא מן התורה ומאי קושיין התם אמתני' דב"ב קנ"ו הנ"ל קאי כפירש"י שם. והתם באותו קטן שאין לו זכי' כגון קודם שהגיע לאו בקנין שאין לקטן בו זכיה כגון חליפי' אבל לעולם אימא לך במה שמחזיק בידו ממש יש לו זכיה מן התורה אם דעת אחרת מקנה. או אפי' בלא דעת אחרת מקנה וכן דעת הש"ך סי' רמ"ג כהירושלמי ע"ש אלא שצל"ע מדאורי' מנ"ל ואולי מהאי קרא גופי' דר"פ בן סורר ומורה ואם אין לאיש גואל ע"ש:

שאני שתופי מבואות דרבנן. פ' תוס' משמע מדאורי' קאמר. ולפע"ד אינו מוכרח אלא מדרבנן תיקנו שיקנה קנין גמור המועיל אפי' למע"ש דאורי' וכמ"ש הריטב"א בסוכות מ"ו ע"ב ובפירש"י שם ד"ה אקנויי מקנה ע"ש. ובחי' ריטב"א בשמעתין ראיתי דההכרח דתוס' איננו משינוי דשיתופי מבואות דרבנן אלא מדשקיל וטרי ממערימים על מע"ש משמע דלרב אסי מיירי במע"ש דאורי'. והנה כבר בארתי במקום אחר דכל קנין דרבנן מהני בדאורי' מטעם הפקר ב"ד מזה וגם הקנוהו לזה ועיין בחי' ר"פ לולב הגזול. ואפי' לענין הקדש ומעילה ומ"ש תוס' במס' ע"ז ס"ג ע"א ד"ה והא וכו' היינו משום דדבר תורה מעות קונות והלוקח שנתן מעות לסיטון נהי שמדרבנן יכול לחזור מ"מ כל זמן שלא חזר הם באחריות המוכר כיון שיכול להוציאם כמ"ש תוס' ב"מ מ"ג ע"א א"כ מהאי טעמא מעל הלוקח שנתן לסיטון. אבל לעולם קנין דרבנן מהני גם לענין הקדש. ונראה מ"מ הוכיחו תוס' מהא דמערימים דפדיית מעשר חשיבי לי' כזוכה לאחרים היינו כיון דהמעשר שהפריש בעה"ב ממון גבוה הוא והקדש וזה הפודה בא להחליף עם יד הגבוה לפדותו בממון ולהחזיר הפירות חולין והמעות הקדש ולא שייך גבי גבוה שהקנו רבנן לגבוה בשלמא בין אדם לחברו שייך שהפקיעו הממון מהבעלים והקנוהו להקטן וכן בהיפוך אבל לישא וליתן עם הגבוה בעצמו לולי שהיה לו קנין וזכיה דאורי' ממש לא הי' יכול לפדותו מן ההקדש וכן שיש לו קנין דאורי' ממילא זוכה לאחרים זה הוא נ"ל סברת תוס' אליבא דרב אסי בזה. וא"כ דשמואל פליג וס"ל אינו קונה מדאורי' ממש אלא מיירי במע"ש דרבנן מ"מ מודה הוא דיש לו קנין דרבנן וקונה בכל מקום אפי' בענינים דאורי'

מטעם הנ"ל ואין בין לרב אסי ושמואל אלא כגון פדיון מע"ש דאורי' דלרב אסי פודין ולשמואל אין פודין אבל שוב אין חילוק ביניהם. אך לרש"י וסייעתו לרב אסי גופי' לא הוה אלא מדרבנן ומועיל לכל קנינים דאורי' כנ"ל והקושי' ממערימים אינו כנ"ל אלא כמ"ש רשב"א מדיכלו להקנות התבואה לבעלים אחר שניפדית ע"י ערמה שלהם מזה הקשה לשמואל ולרב אסי ניחא אבל מגוף הפדיון לא הוה קשי' ליה דגם זה בכח חכמים ורק ההכרח מדיכול להקנות להאב ע"י הערמה. ולשמואל אין שום קנין אפי' מדרבנן רק במילי דרבנן כגון שתופי מבואות ומע"ש בעציץ שאינו נקוב דמהני בהערמה כאלו אינו שלהם אבל זולת לא. והנה רוב הפוסקים פסקו כשמואל ור"ן כ' דתוס' פסקו כרב אסי ולפי הנ"ל ההפרש מעט דלהתוס' לרב אסי קונה מדאורי' ולשמואל כעין דאורי'. אך לשיטת רש"י ההפרש רב דלשמואל אינו קונה אפי' מדרבנן:

אי דאייתי ב' שערות מאי בעי גבי' מכאן הקשה מ"ל ריש הל' עבדים אהרמב"ן פ' משפטים דאשה גדולה מוכרת עצמה ע"ש. ולפע"ד י"ל מ"ט האריך בניו ובנותיו ועבדו ושפחתו ולא אמר בקיצור בניו ועבדיו מיהו בנותיו קמ"ל אפי' אייתי ב' שערות דאביה מקבל קידושי' מ"מ יש לה יד לקנות קנינים אחרים. אבל שפחותיו מאי קמ"ל וצ"ל כמ"ש רמב"ן פ' משפטים פשטי' לא תצא כצאת העבדים בשש על כרחו של אדון אבל אמה אם ירצה האדון הרי הוא מיעדה ונשארה לעולם אצלו. והשתא הוה ס"ד אפילו קודם יעוד גופה קנוי להאדון טפי מעבד ואין לה יד ק"ל. ולפ"ז ע"כ מיירי בשמכרה האב דאז יש דין. יעוד אבל במוכרת עצמה אין דין יעוד א"כ פריך שפיר אי דאייתי ב' שערות מאי בעי גבי' כיון דע"כ במכרה האב מיירי וא"ש:

דף סה.

מערימין על המעשר וכו' פי' שאינו רוצה לעשות ההערמה עם אדם מעלמא כי שמא יחזיק לעצמו ולא יחזיר לו הפירות אבל בבנו ובתו בטוח בהם. ורש"י פי' כיון שסמוכים על שולחנו. והא לשמואל ניחא דשמעתא אזלא אליבי' אבל לר' יוחנן דכל הסומך על שולחן אביו מקרי קטן א"כ ע"כ האי גדולים לאו בסמוך על שולחנו ומ"מ בטוח בהם שלא יחזיקו הפירות לעצמן:

ג' מדות בקטן צרור וזורקו וכו' בכאן ציינו תוס' והקשו מב"ב זכין לקטן וכו' ולא צייני לעיל בריש שמעתא דאמר רב אסי צרור וזורקו וכו' י"ל שם פשוט הוא דקטן וגדול דהתם היינו קטן במילתי' שלא הגיע לצרור וזורקו וגדול במילתי' שהגיע לצרור וזורקו אע"ג דמתני' התם מיירי בגדול שיכול לעשות שליח י"ל כיון שיש לו יד איתי' נמי בשליחות

כמ"ש תוס' לעיל דמש"ה זוכה לאחרים. אך הכא לרבא לית לי' דזוכה לאחרים וע"כ משום דאינו בתורת שליחות אע"ג דזוכה לעצמו מ"מ אינו מן התורה לשמואל. וכיון דלית לי' שליחות א"כ גדול דמתני' דב"ב היינו שהביא ב' שערות שיכול לעשות שליח ודוחק להו למימר דקטן דהתם פחות מצרור וזורקו וגדול בעל ב' שערות ולא מיירי מתני' מבין שני הזמנים היינו קטן שהגיע לצרור עד ב' שערות זהו דוחק ע"כ נתקשו תוס' בזה וכבר רמזתי לעיל שבזה נתיישבו דברי הג"א דב"ב שם ע"ש וק"ל:

וכנגדן בקטנה מתקדשת למיאון. כן גי' רש"י וריי"ף גרס מתגרשת בקידושי' אביה וכ' רמב"ן לשיטת הריי"ף דיודעת לשמור גיטה הוא שמירה זוטא שיודעת להבחין בין גיטה לדבר אחר. אבל קידושי מיאון לא תיקנו אלא בשיודעת לשמור שמירה מעלי' והיינו בפעוטו'. אמנם לרש"י דקידושי מיאון קודמין נדחק הרז"ה ביבמות פרק ב"ש ע"ש ולולי דבריהם הייתי אומר כיון שהגיע לצרור וזורקו הרי זורקת הגט שהוא בעיני' כצרור ומכ"ש שאינו משמרו אבל אגוז שמקדשה בו או בתכשיט ופרוטה נוטלו ומשמרתו וכיון דרוב פעמים מקדש הקטנה בכסף ושוה כסף תיקנו לה קידושי מיאון אפי' מקדשה בשטר כיון דיודעת לשמור קידושי כסף:

קטנה שאמרה התקבל לי גיטי אינו גט עד שיגיע גט לידה. משנה שאינה צריכא היא דמדיוקא אם רצה הבעל לחזור יחזור דייקינן הא לא רצה לחזור הוה גט כדדייקינן לעיל ס"ג ע"א. אלא הוה אמינא אם לא רצה הוה גט לכשתגדיל תקבלנו בידה ולא הוה ידעינן דיש יד לקטנה לקבל גט אפי' כי ליתא לאב כי דין זה עדיין לא שמעינן ע"כ הוצרך למתני עד שיגיע גט לידה היינו בקטנותה דאקטנה שהתחיל בה קאי. ובזה ניחא מ"ש תוס' לעיל סוף ד"ה נערה בשם רמב"ם דמס"ד דרבא דמתני' מיירי ביש לה אב מוכח דיש יד לקטנה אפי' יש לה אב ולא ניחא לי' דרבא מוקים לי' בנתגדלה בנתיים דא"כ משנה שאינה צריכא היא ומדיוקא דרצה לחזור ידעינן וכנ"ל. וראיתי למורי בס' המקנה דקדושין הקשה מנ"ל לרבא לדיוקא הא נערה עושה שליח דילמא נערה אפי' הגיע לידה אינו גט דלעיל ס"ג ע"א אמרינן אדם יודע שאין שליחות לקטן וגומר ונותן לשם הולכה. אבל בנערה דבעלמא אית לה שליחות רק הכא אינה עושה שליח טעי וסבר יש שליחות ונותן לשם קבלה ע"ש. והנה המקשה הוא רבה ואיהו לא אסיק לעיל הך סברא דאדם יודע ע"ש. אך הק' לר"נ מה צריך לומר חיסורי מיחסרא ולא שני כנ"ל וצ"ע לכאורה. אך מדלא הביא הרמב"ם ושו"ע הך דכשהגיע גט לידה מיהא מגורשת לאשמועינן הך דאדם יודע שאין שליחות לקטן ש"מ ס"ל דהך שקלא וטריא לעיל ס"ג ע"א היה להס"ד אבל לבתר דאסיק רב אשי לעיל שם הכא עבר שליח לשלוחותי' לגמרי תו אמרינן אה"נ אמר

כיון שנתן עיניו לגרשה תיגרש כל היכי דתתגרש ושאני הא דר"נ היא אמרה הבא ושינה השליח עקר שליחותי' לגמרי דקבלה בעי' והולכה לא בעינן וכ"כ שם רש"י בקושי' ראשונה ע"ש ד"ה אבל הכא וכו' אלא שם כתב רש"י דבעל התקבל והולך קאמר וזה לא שייך הכא אבל מ"מ נראה דס"ל לרמב"ם ושו"ע דלקושטא אמרינן כס"ד דרבא כיון שנתן עיניו לגרשה אמר תיגרש כל היכי דמגורשה ולק"מ:

שאין הקטן עושה שליח. נסתפקתי אב שעשה שליח לקבלה ומת אם עדיין יכול לקבל הגט אע"ג שמת המשלח מ"מ הקטנה קיימת או לא. אבל הא פשיטא לי דאינה יכולה לבטל השליח אע"ג דאי לאו טעמא דצריך עדים ואין מעידין לפני קטן היתה יכולה לעשות שליח בעצמה דלענין גט ריבתה תורה כח לקטנה יש לה יד ודעת ומשו"ה הוצרך רמב"ם לתלות טעם בעדים. מ"מ לבטל השליח לא אתי דיבורא דידה לבטל דיבור קיום השליחות דבקדושין ר"פ האומר ס"ל לרש"י אין דיבור מבטל דיבור ונהי קיי"ל כר' יוחנן דפליג היינו דיבור של גדול אבל קטנה לא ועי' פנ"י והנלע"ד כתבתי:

אסורה לאכול בתרומה מיד. מ"ש תוס' כמו שאסור לעיל בכל הנשים בעולם לכאורה אינו דומה התם משום קנסא כמ"ש תוס' לעיל והכא לא שייך למקנסי'. והנה הרשב"א בת"ה ריש הל' שחיטה כתב דכל שאנו עוסקים לסלק החזקה כגון שוחט הבא לשחוט הבהמה ובה אנו עוסקים כבר איתרע לה חזקת חי וכעין זה בתוס' נזיר ס"ד ע"ב ד"ה אמר אביי וכו' וה"נ כיון שנשלח השליח לקבל הגט כבר איתרע חזקת היתר תרומה שלה:

דף סה:

בראשונה היו אומרים היוצא בקולר. פירש"י ליהרג למלכות. ובירושלמי איתא בהדיא אפי' מחמת ממון והטעם דהרי הוה כתוא מכמר ומשום הכי מסור אפילו על עסקי ממון דמו מותר משום דמפילו כתוא מכמר. ונ"ל גם רש"י לא פי' כן אלא לבראשונה טרם אמרו המפרש ויוצא בשיירא אז לא הקילו אלא ביוצא ליהרג אבל משחזרו ואמרו המפרש מכ"ש היוצא בקולר מחמת ממון. ונ"ל לענין גט הוה המאבד עצמו לדעת ק"ו מאלו דמתני' דהנהו כולי' אפשר שאינו מיאש עצמו לגמרי ואפי' חרב חדה מונחת אינו מתיאש מרחמים שמים אפ"ה אמרו חכמים דעתו שנתבלבל ולא סיים דבריו לומר תנו כש"כ מאבד עצמו שהסכים והחליט דעתו למיתה ולא אצטריך מתני' דלקמן אלא לאשמועינן דהוכיח סופו על תחילתו אמרינן. וזה פשוט לפע"ד אבל הא קמבעי' לי לענין דברי שכ"מ ומתנתו ככתובים וכמסורין אי נימא גם הוא בכלל דברי ר"ה מתנתו כגטו או נימא הא טעמא משום שלא תיטרף דעתו והכא תיטרף ותיטרף ולא יאבד עצמו

ומהיכי תיתי לעשות תקנה למאבדין עצמן לדעת. והא דאחיתופל במס' ב"ב קמ"ז ע"א דמייתי ר"ן בשמעתין היינו להס"ד דהתם דמתנת שכ"מ דאורייתא אבל למסקנא דהוא מדרבנן משום שלא תיטרף דעתו לא ילפינן מאחיתופל והתם לא בחילוק נכסיו על פיו בלי קנין מיירי אלא שהקנה לכל א' כדינו וצ"ע לדינא:

ר"ש שזורי אומר אף המסוכן. במס' ב"ב קמ"ו ע"ב ס"ל לר"נ דמר"ש שזורי ומחלוקתו ילפינן דאזלינן בתר אומדנא וה"ה במתנת שכ"מ ורב ששת פליג וסבירא לי' הכא לאו משום אומדנא אלא משום דאמר כתבו. פירוש דכ' תוס' בקדושין מ"ט ע"ב דאיכא דברי' דבעי' תנאי כפול ואפי' מכלל הן לא נשמע לאו ומכלל לאו לא נשמע הן. ויש דברים דבדבור בעלמא סגי דהוה גילוי דעת. ויש דברים אפי' דיבורא לא בעי' אלא אזלינן בתר אומדנא ע"ש וס"ל לרב ששת דהכא לאו מטעם אומדנא אלא דאיכא דיבור דאמר כתבו והוה גילוי דעת שרוצה ליתן גט והא בדברי לא מהני משום דאיכא הוכחה בהיפוך למה גאיז דיבורי' ולא סיים תנו אבל ד' אלו דמשנתינו אין לנו הוכחה להיפוך כי טרודים בנסיעתם וקיצרו דבריהם וממילא ה"ל גילוי דעת ולא משום אומדנא כלל. ור"נ התם ס"ל דכתבו לאו התחלת דיבור דתנו הוא וליכא משום גילוי דעת דנימא רצה לשחק בה ובד' דמתני' אומדנא הוא דכיון דהמות מוכן לפניהם אין אדם משחק בשעת מיתה ועיין לשון ר"ן דשמעתין ורשב"ם דב"ב שם ולר"נ כל ספיקא דמתילד מבטלין האומדנא כמ"ש הרא"ש פ' מי שמת סימן כ"א ע"ש. ועי' ב"ש סימן קמ"א ס"ק כ"ד ע"ש. ועיין לקמן פ"א ע"א אי קורין לכתיבה נתינה. ונראה דר"ה דאמר גטו כמתנתו ה"ז בא ללמוד ונמצא למד דס"ל כר"נ התם לגבי' רב ששת דילפינן מתנת ש"מ מגטו כי היכי דאזלינן בתר אומדנא בגטו ה"ה במתנת שכ"מ דככותבין ומסורין. והדר יליף גיטו ממתנתו דאם עמד חוזר ובהך סברא לא פליג שום אמורא אדר"ה דגטו כמתנתו מדינא אלא דלא קיי"ל בהא דעקרו רבנן לקידושין מיני' משום גזירה שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה אבל בעיקור סברא דגטו כמו מתנתו לענין אומדנא דברי ר"ה שרירין וקיימין. ושוב ילפינן מיני' דמתנתו כגטו פי' כיון דע"כ מוכח דטעמא דמשנתינו לאו משום גילוי דעת כרב ששת דא"כ אין ענין אומדנא לכאן אע"כ כתבו לאו דבורא הוא כלל דכמשחק הוא ומשנתינו משום אומדנא דאין משחק בשעת מיתה ש"מ ס"ל דהני ד' מחשבת מיתה מעותד במחשבותיהם א"כ ממילא שייך גזירת טירוף דעת וה"ל ככל מתנת שכ"מ דדבריו ככתובין ומסורים דמי. ובזה דברי ר"ה ושקלא וטרי' דש"ס כפתור ופרח:

דף סו.

ודילמא צרה היא. ומסיק בשעת הסכנה כותבים אעפ"י שאין מכירין ודעת הפוסקים דלא חיישינן לצרה דלא שכיחא אבל בבואה דבבואה צריך דבאותן המקומות שכיחי שדים טפי מחשש צרה. ונראה דהיינו דחשש שנאת צרה לא שכיחי כולי האי כמו שדים. אפי' יש צרה בפנינו מ"מ שנאה המקלקלת לא שכיחא אבל רש"י ביבמות פי' דילמא צרה שנשא אשה במקום אחר פי' ודאי אי איכא צרה בפנינו חיישינן טפי משדים אלא אדם שמוחזק אצלינו ולא ידעינן לו אשה אחרת ואנן ניקום וניחוש שמא יש לו אשה במקום אחר ואנחנו לא נדע זה לא שכיחא ולא חיישינן בשעת סכנה. וכבר כתבנו מזה לעיל בסוגי' דשיירות מצויות:

הוכיח סופו על תחלתו. עיין ספ"ב דחולין דבעי' ג"כ הוכיח תחלתו דהיינו דאמר תחלה כתבו וע"ש. ופשוט דוקא תחילתו של עצמו וסופו של עצמו הוא עצמו אמר כתבו והוא עצמו נפל ומת אבל אם אמר כתבו וכדומה ושוב נפל א' מן הגג ולא ניכר מי הוא לא נאמר הוכיח תחילתו באומרו כתבו שזהו שנפל לפנינו חלילה לא יעלה על הדעת ושם ביארתי בעה"י:

ההוא גברא דעל לבי כנישתא וכו'. הטור פי' עובדא דא בשליח הולכה ותמה הריב"י הא בש"ס בשליח כתיבה ונתינה איתמר אע"ג דאין נפקותא לדינא מ"מ מ"ט לשנות ממאי דאיתמר בש"ס. ונלע"ד דלהטור ס"ל אומר אמרו פסול וגם חתם סופר ועד אינו אלא כשר בדיעבד א"כ כשיארע לפנינו ככה בודאי יש לנו לומר שכוונתו היה שנים יחתמו חתם ידן וא' מהם השלישי יכתוב ולא ששנים יחתמו ויצוו לא' מבחוץ לכתוב דהוה אומר אמרו ולא שיחתמו הם וא' מהם יכתוב וה"ל חתם סופר ועד נמי לאו שפיר דמי ומכ"ש אי חתם סופר ועד פסול ממש ואומר אמרו כשר ולא תעשה. פשיטא דיש לנו לומר שכוונתו היה על השלישי הזה ששמע קולו הוא יכתוב וא"כ ע"כ מעשה שהיה שכבר כתב הבן וחתם האב בצירוף השני ושוב שכיב האב ונסתפקו אי שוי בן שליח להולכה:

אמר לשנים. מדלא אמר האומר לשנים משמע אדלעיל קאי הבריא שאמר כתבו ולא אמר תנו אינו אלא כמצחק אבל אמר תנו בלא כתבו הרי אלו יכתבו ויתנו. אעפ"י שלא אמר אלא תנו מ"מ גם הכתיבה בכלל. ובזה יובנו דברי ירושלמי שבא להוכיח מסיפא אמר לשלושה כתבו ותנו ש"מ רישא ר"מ היא. ורוצה לומר דרישא הומ"ל אינו ענין כלל לדינא דר"מ ור"י ולא בא למעט דאלו דוקא יכתבו ויתנו ולא אחרים. אלא לא בא אלא לומר שאעפ"י שלא אמר אלא תנו מ"מ יכולים לכתוב וליתן ולא בא למעט אחרים אך מדנקט בחד בבא וכו' אם אמר לג' כתבו ותנו ובג' בודאי אתא לאשמועינן הרי אלו ולא

אחרים יכתבו ויתנו מטעמא דמחלוקות ר"מ ור"י הה"נ בשנים הדין כן. ועיין לעיל כ"ט ע"א תוס' ד"ה משום וכו' שכתב אגב כתבו תני תנו ונראה קצת דחוק. ובחי' רשב"א בזה דברים שקשים להבינם. הנלע"ד ע"פ מ"ש ד תנו קמ"ל נמי אעפ"י שלא אמר אלא תנו מכל מקום יכתבו. ואלו לא בא לאשמועינן אלא הך מילתא לחוד שפיר שייך למיתני הרי אלו יכתבו ויתנו. אך כיון שבא להשמיענו ג"כ הם בעצמם יכתבו ולא אחרים ע"כ קשה קצת לשון תנו דהא נתינה אפי' באחרים. והנה הוסיף רשב"א דאפי' אי נימא בשנים בעי' שהם יתנו דוקא מ"מ בשלשה לר"מ דהוה ב"ד ורק משום שהוסיף לומר כתבו אמרינן דקפיד א"כ תינח בכתיבה קפיד אבל לענין נתינה ה"ל ב"ד ויצוו לאחרים ליתן וא"כ לענין שלשה הוה ודאי יתנו לאו דוקא ולענין שנים כבר כתבנו דצריך לומר יתנו לומר אע"ג דלא אמר אלא תנו מ"מ יכתבו ויתנו וא"כ איידי דנקט תנו לענין שנים משום הנ"ל תני נמי גבי שלשה ולעולם בין בשנים בין שלשה יתנו לאו דוקא. ודע דלעיל אמרינן איכא בינייהו שליח מתנה ה"ה הומ"ל א"ב שכ"מ שאמר כתבו דמשום בזיון ליכא דאין בכחו לכתוב ואפי' למימר תנו ולגמור דבורו אינו יכול מכ"ש לכתוב בעצמו. ולראב"ד נמי דסבר הבזיון הוא שבושה לו לגרש אשתו היינו מחמת קטטה אבל שכ"מ אדרבא טוב עושה בעליו שלא לעגן אשתו. ולהראב"ד לא הוה צריך לומר הכא מבעל לא קפיד אלא הו"מ למימר בשולח ממד"ה ליכא קפידא אפי' בכתיבה דאין כאן בושה שהרי לטובתה מגרשה מ"מ הומ"ל הך איכא בינייהו אלא בעי למימר איכא בינייהו דשליח מתנה דפליגו בי' רב ושמואל להדיא. ופני יהושע שם הקשה אי ס"ד למ"ד משום מילי בנתינה ליכא משום מילי א"כ הול"ל נתינה איכא בינייהו דמשום בזיון איכא לחד תי' בתוס' ומשום מילי ליכא ולק"מ דהא בלא"ה הומ"ל איכא בינייהו שכ"מ אלא בעי למימר א"ב דפליגי בי' רב ושמואל:

דף סו:

אמר לשלשה כתבו גט ותנו לאשתי. ככה הגירס' בש"ס שלפנינו אך רש"י גרס כתבו ותנו גט לאשתי וכן לקמן שלחו בי' רב לשמואל כתב רש"י הגירסא כתבו ותנו גט ע"ש רוצה לומר דגרם גט לבסוף אבל לא ידעתי מה רצה בזה. אבל עכ"פ איכא רבותא רבה חדא דכתב המרדכי בפרקין בסוף הפרק כל שלא נגמרה מעשה הוה מילי ומשו"ה כתיבה הוה מילי מפני שיש אחריו נתינה. וכתב אעפ"י שאמר כתבו ותנו ומסר לה גם הנתינה מ"מ כל א' שליחות בפ"ע הוא ע"ש ולכאורה תינח אם אמר כתבו גט ותנו והדר אמר תנו הוה כתבו גט שליחות בפ"ע ותנו בפ"ע והוה כתבו מילי ותנו לא הוה מילי. אבל

אם אמר כתבו ותנו גט נמצא במה שאמר כתבו לא אמר כלום כי לא ידעו מה יכתבו אגרת או שטר חוב עד שיסיים ותנו גט לאשתי נמצא גט דבתרי' קאי נמי אכתבו דלעיל וה"א דלא הוה מילי כיון שמסר להם דבר גמור ואי נימא אפ"ה הוה מילי א"כ נימא גם בנתינה בכה"ג הוה מילי ואפ"ה לא אמרינן הכי אלא הכתיבה הוה מילי ולא מימסרא ובנתינה מימסרא:

אפילו אומר לב"ד הגדול שבירושלים שילמדו ויכתבו ויתנו. לפי מה דמשמע לעיל כ"ט בשיטת רש"י ותוס' משמע דבהא פליגי ר"מ ס"ל טעם דאלו יכתבו ויתנו בעצמם בזיון ולפ"ז כשאומר לב"ד תו לא חייש לבזיון שהרי ידע דאין דרך לכתוב בעצמם ור' יוסי סבר הטעם משום מילי וגם בב"ד שייך זה. ולפ"ז י"ל משו"ה רמז ר' יוסי שילמדו ויכתבו ויתנו וכ' רמב"ם בפי' משניות שאין גנאי לב"ד אם אין יכולים לכתוב ובזה רמז ר' יוסי איך אפשר שגנאי לבעל ובזיון במה שאינו כותב הגט בעצמו מה בזיון הלא גם ב"ד הגדול שבירושלים אינם יכולין לכתוב ועיין לעיל פ"ב דגטין ברא"ש סי' ר"ה כתב וז"ל והיינו טעמא דלא בעי' שליחות דוכתב לאו אבעל קאי אלא אהסופר כלומר וכתב הסופר ונתן הבעל דרוב אנשים אינן בקיאין לכתוב בגטין עכ"ל ע"ש. ורמב"ן בחי' לעיל כ"ט כתב דבין לר"מ בין לר"י לא שייך מילי לא מימסרי אלא בשליח אבל ב"ד אלים למשוי שליח במילי. ובהא פליגי ר"מ ס"ל כיון שאמר לשלשה תנו אע"ג שגם הם עצמם יכולים להיות שלוחין מ"מ ב"ד נמי הוה ומימסרו מיליהו לשליח ור' יוסי סבר כיון דהם עצמם נמי יכולין לכתוב וליתן אם ירצו תו לא הוה ב"ד אלא שלוחים ולא מימסרי מיליהו לשליח ע"ש וצ"ע אם כן ב"ד ממש לכ"ע מסרו מיליהו לשליח איך תלוי' פלוגתת אומר אמרו בזה עיין תוס' ד"ה מתני' מני וכו':

מילי לא מימסרי לשליח. ז"ל מהרי"ט בתשובה ח"א סי' קכ"ד שנראים לו שאם אומר אדם לחברו צא והקדש שור א' משוורי אין בו דין הקדש דמילי נינהי ו וכו' מיהו תרומה חשיבא מעשה וכו' מ"מ מחשבת תרומה חשיבא כמעשה ע"ש. ובס' בית מאיר תמה עליו הא מילי לשליח שני לא מימסרי אבל תרומה שליח ראשון הוא וכן בהקדש לי שור ע"ש. ולפע"ד סברת המהרי"ט נהי ע"י דבורו של המשלח נעשה ידו ומעשיו של השליח כהמשלח ומשום כן כשאמר כתוב לאשתי גט נעשה ידו כיד בעה"ב אבל פיו לא נעשה כפיו שנא' מה שיאמר בפיו כאלו אמרו בעה"ב זה לא נימא ומשו"ה בתפלה אין אדם יכול להוציא חברו אא"כ שמע ושומע כעונה אבל אם איננו שומע לא יכול לעשותו שליח לדבר בעדו ומשו"ה לא יכול לומר לשליח שני שיכתוב גט כיון שצריך לשמוע מהמגרש וזה השליח אין פיו כפי המגרש אעפ"י שידו כיד המגרש אם כותב בעצמו

ונותנו נמי ואומר נמי הרי את מגורשת משום שהדיבור הזה אינו עיקור כ"א הנתינה לידה אבל לומר לשליח אחר שהאמירה עיקור זה אינו יכול. ויפה כתב מהרי"ט שאינו יכול להקדיש שורו בשבילו כי אין דבורו כדיבורו אבל תרומה יכול להפריש דמעשה ההפרש הוא העיקור אע"ג דצריך לקרוא שם מ"מ זה קריאת שם סגי במחשבה וא"כ המעשה של הפרשה עיקור ומש"ה יכול לעשות שליח בתרומה להפריש ולקרוא שם אפי' בפיו כיון שאינו עיקור אלא ההפרשה וע"י מחשבה. ושיטת המרדכי כ"כ לעיל כל שאיננו גמר דבר לא מימסר לשליח כגון כתיבת הגט שיש אחריו הנתינה ולפ"ז שליח קבלה של אשה יכול לעשות שליח דהוה גמר דבר. ושיטת ש"ג והוא מתוס' רי"ד במס' קדושין דבקידושי כסף אין שליח עושה שליח כיון דלא תלי' בכסף זה דוקא שהרי אם נאבד יכול לקדשה בכסף אחר ה"ל כמילי משא"כ קידושי שטר. וראיתי להגאון קצה"ח שכתב דמלשון דיוק רש"י לעיל ס"ג ע"ב רש"י ד"ה כתבו ונתנו לשליח פירש"י לשליח שמניתי מ"ט כתב רש"י שמניתי אע"כ היינו כנ"ל דכיון דבצד האיבעי' אם נאבד לא עשו שליחותן ויכולים לכתוב גט אחר במקומו שוב ה"ל כמו כסף קידושין לתוס' רי"ד ואינם יכולין לעשות שליח אפי' לנתינה ע"כ פירש"י לשליח שמניתי שהוא עשה השליח אלו דבריו ז"ל. ובמ"כ לא נראין לי דברים אלו דהנה מה שדימה זה לכסף קדושין אינו דומה דהכא אמרינן כיון שנאבד הגט לא עשה שליחותו וכאלו עדיין לא כתב גט כלל וכותב גט אחר לשמו ולשמה וזה הוא הגט שנעשה שליח עליו וכאלו מסרו לו הבעל. והראשון כמאן דליתא ולעולם בעי' אותו הגט עצמו שמסר לו הבעל אלא עכשיו זה השני הגט שמסר לו הבעל משא"כ כסף קדושין שהוה כאלו לא מסר לו הבעל כלום שאין קפידא באיזה כסף יקדיש אפי' משלו אפי' לא נאבד הראשון יכול לקדשה בכסף אחר ואין זה דומה לזה. ומ"ש שליח שמניתיו מילתא אחריתא היא שהרי חזינן אפי' השתא דמיירי שמינה שליח ידוע מ"מ באותו צד דאמרינן לטירחא דדהו חייש לא עשו שליחותן אעפ"י שכבר כתבו הגט והשליח כבר מינה הוא מ"מ כיון שאם היה רוצים היו הם יכולים להוליכו לא עשו גמר שליחותן עדיין א"כ מכ"ש אם לא היה מינה שליח רק אמר להו שאחר הכתיבה ימנו הם שליח לפי דעתן מי שירצו אז אפי' נימא לאו משום טירחא דדהו אלא קפיד שהם לא יוליכוהו אלא אותו שליח שימנו לפי דעתן מ"מ כיון שאחר הכתיבה עדיין תלוי מינוי השליחות בדעתן ואם כבר מינו עדיין יכולים לחזור ולמנות אחר על פי דעתן. פשיטא דלא עשו שליחותן ואין כאן מקום למיבעי מידי ע"כ הוכרח רש"י לפרש שהבעל כבר מינה שליח ואין עליהם שום מעשה אך אי אמרינן לטירחא דידהו חייש הא דקא מיבעי' לי'. ובמרדכי בקידושין ר"פ האומר מייתי שיטת הקדוש

מראדי"ש דאפילו קידושי שטר ה"ל מילי משום דאין ביד השליח גמר דבר דאינו יכול לקדשה בע"כ ואולי לא תאבה האשה ודוקא בגירושין שיכול לגרשה בע"כ הוה גמר הענין. ובקצה"ח פקפק א"כ בזה"ז דאסור לגרשה בע"כ מפני חדר"ג אין שליח עושה שליח. ולק"מ דעכ"פ הבעל מוסר לידו הגט לגרשה בכל אופן שירצה והשליח אינו רוצה לעבור חר"ג ואינו רוצה לגרשה בע"כ אבל הבעל מוסר לו דבר גמור ואם יעבור על החרם ויגרש אותה בע"כ הרי היא מגורשת ואפי' למאי דכתב בנב"י בזה דאין שליח לדבר עבירה ולדעתו אינה מגורשת היינו בעובדא דילי' שהבעל שילחו לגרש בע"כ ולעבור עבירה ואין שליח לדבר עבירה אבל אם הבעל אינו שולחו על מנת כן לעבור והשליח מעצמו עובר עבירה בזה לא שייך אין לדבר עבירה ולא שייך דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין כי התלמיד לא שלחו לעבור על דברי הרב ופשוט. ומה שהקשה מלעיל ספ"ב שהאשה נעשית שליח להוליך גיטה לב"ד פלוני ושם עושה היא שליח אחר ע"ש והרי האשה הזאת אינה מתגרשת בע"כ בשליחות זו שהרי אם לא תרצה להיות שליח להולכה לא תקבל הגט ממנו ע"מ כן ואפ"ה עושה שליח אחר. במ"כ אינו ענין לכאן הלא כל שליח נמי יכול לחזור משליחותו אך כיון שרצה להיות שליח הרי בידו דבר גמור ואין מעכב בידו ה"נ האשה עצמה אין מעכב בידה אלא מרצונה תעשה וה"ל דבר גמור ויכולה לעשות שליח אחר והדברים ברורים לכל מבין:

כתובו כתב ידן הוא. צ"ע תפשוט מסיפא אמר לעשרה כתבו ותנו א' כותב ושנים חותמים הרי בכלל כתבו הוה כתיבה וחתימה ומיהו הרב"י כתב סי' ק"כ דמתני' לישנא קיטא נקיט ואמר כתבו וחתמו א"כ א"ש כיון דאמר גם חתמו א"כ כתבו כתב ידן הוא. אלא שכבר צווחו בי' קמאי ועיין פר"ח סי' הנ"ל. וכבר עמד כעין זה בבית שמואל סי' הנ"ל ס"ק י"ז. ובאמת לקמן סוף פרקין אתקין רב יהודה בגיטא דכלכם וכן אתקין רבא. ושם נאמר כתובו וחתומו ותנו ובמשנה לא נזכר חתימה הלא דבר הוא עכנלע"ד דאה"נ הו"מ למפשיט ממתני' אך בתחלה שקיל וטרי' באומר אמרו ולבסוף כדמי ר' יוסי תרתי קאמר ושמואל ס"ל כוותי' בחדא ופליג בחדא. שוב לק"מ דנאמר דמתני' ר' יוסי דפוסל באומר אמרו א"כ באומר לג' או לעשרה כתבו מה"ת נאמר כתב ידן קאמר ויקחו א' מבחוץ לכתוב הרי יפסול מטעם אומר אמרו. ע"כ נימא הכל בכלל כתבו בין כתב ידן בין כתב הגט אבל שמואל והבאים דמכשרי באומר אמרו ע"כ מספקא לי' אי כתב ידן וכתב הגט יהיה ע"י אחר כאומר אמרו או כתב הגט נמי אמר ומשו"ה תיקנו ר' יהודה ורבא לפרש כתיבה וחתימה:

מודה ר"י באומר אמרו. ובמסקנא לר"י פסול אומר אמרו ושמואל פליג עליו י"ל לפמ"ש רמב"ן דאומרו אמרו הוה כממנה שליח שלא בפניו ולא פסול אלא משום שלא לשמה כמ"ש ר"ן. והנה בעירובין י"ג ע"א פליגי תנא אי מוחקין מגלת סוטה מן התורה והקשו תוס' למ"ד מוחקין משום דהוה כלשמה א"כ מ"ט למיפסל בגט עד שישמעו קולו ונדחקו איסור דרבנן בעלמא הוא ובסוטה לא גזרו. וי"ל ר' יוסי דמתני' ודלקמן ע"ב ע"א ס"ל כמ"ד אין מוחקין לה מן התורה א"כ פוסל אומר אמרו משום שלא לשמה ושמואל ס"ל כמ"ד מוחקין לה מן התורה דהוה כלשמה ומכ"ש להכשיר אומר אמרו והוה כממנה שליח שלא בפניו. ועיין ב"ש סי' ק"כ סוף סק"ו שכתב דהוא רק פסול דרבנן נתכוון לדברי תוס' עירובין י"ג ע"א הנ"ל:

דף סז.

ר' יהודה חכם לכשירצה. יראה לפרש דהא גדר חכם הלומד מכל אדם ור' יהודה לא נתרצה לתלמידי ר"מ במס' נזיר מ"ט ע"ב אל יכנסו תלמידי ר"מ לכאן ע"כ אמר לכשירצה ללמוד מכל אדם:

דף סז:

אמר לעשרה. עמ"ש בזה לעיל ד"ה כתובו כתב ידן הוא שייך לכאן:
כתובו כל חד מינכון. בפי' המשנה משמע דהשתא בתר דתקינו לומר כל חד מינכון אי לא אמר הכי ואמר סתם כתובו ה"ל כאלו כולכם וצריכים כולם לחתום משום תנאי. ואי אוסיף ואומר להדיא כתובו כולכם צריכין לחתום כולם משום עדים עיין לעיל י"ח ע"ב. והנה נהי דלא קיי"ל בפוסקים הכי ובחיבורו לא פסק רמב"ם כן אלא אפי' אחר התקנה אם אמר סתם כתבו לא הוה כולכם מ"מ י"ל אי מנה בין כולם בין מקצתם הוה מילתא יתירתא והוה כמו כולכם ומיושב פסק הרמב"ם וע' טוש"ע כסי' ק"כ:
ברוך אל רועי עד כה עזרני בפרק שביעי הוא יעמוד לימני בחידושי פרק שמיני:
מי שאחזו קורדייקוס וכו' לא אמר כלום. בטור הוסיף אפי' אחר שיתרפא אין כותבין וכ' ב"י שכן יש להוכיח מדבר ר' יוחנן ע"ש נ"ל דהו"מ לפרש לא אמר כלום בחליו אבל אח"כ כותבים ונותנים להבעל ואם יתן איגלאי מילתא למפרע דדעתיה צלותא הוה בי' דה"א קורדייקוס אין כל הזמנים שוים אצלו ואין כל בעלי קורדייקוס שוים וא"כ לאחר שיתרפא אעפ"י שאינו אומר כתבו מ"מ כותבים על ציווי הראשונה והוא יתן הגט לאשתו. ובסיפא כשאמר כשהוא ברי כתבו וחוזר בו בחליו אז לא אמרינן ונותנים

לאלתר כריש לקיש ולא ניחוש שמא הוא בדעתא צלותא בשעת חזרה אין חוששין לכך כיון דבא לחזור ממה שאמר בתחילה. אבל ברישא ה"א דכותבים לאחר שיתרפא קמ"ל הטור דאפי' אחר שיתרפא אין כותבים אם אינו אומר בפירוש כתבו וזה נלמד מר' יוחנן דס"ל לא אמר כלום דסיפא מיירי אחר שישתפה א"כ ברישא נמי לא אמר כלום אפילו שישתפה ועיין לקמן בשמעתין אי"ה:

נשתתק. פירש"י לא אאחזו קורדייקוס קאי אלא מחמת חולי. פי' דהוה סד"א אלעיל קאי אם מחמת יין אוחזו קורדייקוס היינו רישא אך אם רק מחמת היין אז בודקין אותו קמ"ל רישא דלאו אשותה יין קאי אלא ברי ש מחמת פגע חולי שפגע בו עתה בזו רגע ש פתאום ואין אנו יודעים אם החולי הזה הפגיע גם מוחו ושכלו ע"כ בודקין אותו. ואין כוונת רש"י ש בתוך חוליו דבברי איירי אלא מחמת חולי ולא מתוך חולי אלא מחמת שום חולי שקפץ עליו פתאום בלי שתיית יין ותימה על פנ"י שלא עמד בזה:

דף ע:

ריש לקיש מדמה לי לישן. כתב רשב"א דס"ל לר"ל אי ס"ד לא כותבין מיד א"כ כיון שממתינין עד שישתפה למה ניתן אח"כ בלי שאלת פיו אולי יאמר שהיה בדעתו כשחזר בו וכל היכי דאיכא לברורי מברירנן אע"כ נותנים מיד קודם שיפוי ואז ליכא לברורי. ונדחק רשב"א בטעמי' דר' יוחנן מ"ט לא נברר. ולפע"ד בהא פליגי ר"ל ס"ל הקורדייקוס אינו מוחלט שיהיה בתכלית השטות כל זמניו א"כ ה"ל למישאל אולי בעת שיפוי יאמר שהיה אז בשעת חזרה ג"כ צליל בדעתו ומדלא מברינן ש"מ נותנין מיד בעת שטותו והטעם ע"כ משום שאפי' בשעה שהוא שוטה גמור נמי דומה לישן ומותר ליתנו מיד ור' יוחנן ס"ל הקורדייקוס הוא בתכלית השטות מוחלט כל זמניו כשוטה וא"א לברר. ובזה מיושב קושי' תוס' סוף ד"ה ומי אמר וכו' וכן קו' מהרש"א דאדר"ל לק"מ דס"ל איננו שוטה גמור ומשו"ה בשחט רוב שנים אעפ"י שלבסוף יגיע לשיעור קורדייקוס היינו לפחות שבשיעורי קורדיקס שזה אפי' אין סמי' בידו יכול לכתוב גט ודאמר ר"ל דומה לישן צריך לזה משום דלפעמים הקורדייקס הוא שוטה גמור אבל שחט בו רוב שנים לא יגיע אלא לשיעור הפחות אבל לר' יוחנן שאפי' שיעור הפחות שבקורדייקוס הוה שוטה מקשה שפיר:

ור"י מדמה לי' לשוטה. רמב"ם פסק אפי' שוטה דלאו סמי' בידן נמי איננו אלא פסול דרבנן. וכ' פר"ח כיון שמינה שליח ונעשה כמותו כשהיה בדעת אעפ"י שנשתטה מ"מ השליח לא נשתטה ע"ש ועי' לעיל בתוס' י"ג ע"א ד"ה לא יתנו וכו' שכתבו דהוה ס"ד

במינה שליח בחייו ומת לא הוה גט אחר מיתה קמ"ל ע"ש הרי דאפי' במת הוה ס"ד הכי ונהי קמ"ל מתני' דלא מ"מ בשוטה נימא הכי והחילוק בשלמא מיתה מפקיע האישות לגמרי א"כ מפקיע גם השליחות והיא זקוקה ליבם ואין גט לאחר מיתה. משא"כ שטות אינו מפקיע האישות שהרי הבא עלי' חייב חנק ה"נ אינו מפקיע השליחות. שוב מצאתי כן בקצה"ח סי' קפ"ח ע"ש:

התם דעתא צלותא. כ' תוס' שצריך להיות שיפוי גם בין כתיבה לנתינה ועיין מהרש"א. ונראה דתלי' בפלוגתת הטור ורמ"ה סי' קכ"ד בכתבו במחובר ובתוס' לעיל ד' ע"א ד"ה עד וכו' שיש סוברים וכתב ונתן אם בשעת כתיבה היה ראוי לנתינה אע"ג דאשרוש בנתיים כשר וה"נ אי נשתטה בנתיים לית לן בה ויש סוברים שצריך שיהי' בתלוש בין כתיבה לנתינה וה"נ דכוותי'. שוב הראוני שכבר עמד בזה בס' שושנת העמקים להגאון פרי מגדים ע"ש בסוף הספר:

דף עא.

ע"א אמר רב חרש שיכול לדבר מתוך הכתב. יש כאן ב' שיטות. א' שיטות תוס' והוא שיטת הרמב"ם דכתיבה עדיפא מהרכנה ובמקום דמהני הרכנה מכ"ש כתיבה. ולמסקנא דקיי"ל קולו לאפוקי מדרב כהנא היינו באינו שומע ואינו מדבר לא מהני כתיבה מכ"ש דלא מהני הרכנה אבל שומע ואינו מדבר דמהני הרכנה כ"ש כתיבה. וצריך לדחוק איך מרומז זה בדיוק דקולו עיין לקמן ע"ב ע"א תוס' ד"ה קולו וכו'. ונלע"ד דקיי"ל שומע כעונה משו"ה כשאנו אומרים לו נכתב גט לאשתך והוא מרכין ומכ"ש כותב הרי שמע והבין מה שדברנו לו ומסכים עמנו והרי שומע כעונה וה"ל קולו. לאפוקי אינו שומע ואינו מדבר שלא שמע קולנו אלא אנחנו כתבנו לו נכתוב גט לאשתך וחוזר וכותב כתבו נמצא אין כאן קול כלל לכן אינו מועיל. ולפ"ז אפי' באלם דוקא כשאמרנו לו נכתוב גט והוא שמע קולנו אבל כשהתחיל הוא וכתב כתבו גט לאשתי ולא שמע קולנו אינו מועיל. ושיטת שארי פוסקים דלמסקנא כתיבה גריעא מהרכנה ואפי' באלם אינו מועיל כתיבה אלא דוקא מעשה הרכנה בגופו. רק רב הוה ס"ל כתיבה עדיפא ולפום מה דהוה ס"ל לרב שקיל וטרי אבל למסקנא אינו כן ונראה לפום מה דלס"ד ס"ל לרב כל חרש בעולם אפי' נולד חרש איננו בגדר אינו מדבר אלא כשאינו יכול לכתוב אבל אם יכול לכתוב היינו מדבר ואינו שומע. והשתא אי ס"ד הרכנה עדיפא א"כ אפי' אינו יכול לכתוב מ"מ הוה מדבר ע"י הרכנה א"כ בטלת דין חרש האמור בכל מקום והוא בודאי הלכה למשה מסיני דחרש שאינו מדבר ואינו שומע הוא כשוטה וקטן והיכי משכחת לי' שאינו יכול

להרכין אע"כ לפי הך ס"ד הרכנה גריע ודוקא כתב מקרי דיבור ולא הרכנה ומשכחת חרש בכל מקום שאינו יכול לכתוב אבל למסקנא דרב נמי לא אמר אלא בפקח ונתחרש אבל בחרש מעיקרא מודה רב וא"כ שדברי חכמים בכל מקום בחרש מעיקרא אבל פקח ונתחרש י"ל כתיבה גריעא מהרכנה:

אם לא יגיד פרט לאלם שאינו יכול להגיד. צ"ע מה יענה בקרא בעל כנפים מגיד דבר דמייתי רשב"א וגם מעשי ידיו מגיד הרקיע. מיהו מהא דכתיב יום ליום יביע אומר לק"מ אע"ג דכתבו תוס' אמירה בכתב לא הוה אמירה די"ל התם הדר מפרש קרא אין אומר ואין דברים רק בכל הארץ נשמע קולם הרי להדיא אפי' הרכנת סביבת הגלגלים לא מיקרי אומר כיון שאין כאן שמיעת קול אבל מהגדה קשי'. וגם מאמירה צ"ע דקרא כתיב גבי יתרו ויאמר אני חותנך יתרו בא אליך וכתב רמב"ן הוא בעצמו לא אמר אני חותנך הרי רואהו ומה צורך לאמר. והשליח לא יאמר אני חותנך אלא כתב לו במכתב ע"ש. והנה כתיב ויאמר בכתב. ובחי' תורה אמרתי לעולם יתרו עצמו אמר אני חותנך יתרו כלומר איננו עוד כהן מדין אלא חותן משה כי באתי להתגייר וא"כ לק"מ ורמב"ן דפי' אמירה כתיבה צ"ל ס"ל כתי' ב' של תוס' ד"ה והא וכו' דמגז"ש וענתה מלוים גמרינן:

פרט לאלם. פירש"י שאינו חייב קרבן שבועה אם הרכין בראשו וכו' מבואר אי לאו דאינו ראוי להעיד ומטעם שבועה היה חייב אהרכנת ראשו אעפ"י שאינו מוציא בשפתיו קבלת השבועה וההכחשה מזה יש ללמוד כדעת תשו' חו"י דהנשבע בכתב חייב ויש להסביר בשלמא בעדות מפיהם ולא מפי כתבם דלענין להכיר האמת אתו או לא טוב להכיר מפיו מבכתב ע"כ ממעטין מפיהם ולא מפי כתבם אבל לענין שבועה נהפוך הוא השתא לבטא בשפתים בעלמא מחייב ע"י עקימת שפתיו כל שכן כשכותב דהוה מעשה רב ובתשו' הארכתי:

קתני מיהת עדיות וכו'. הקשה פנ"י לשיטת הסוברים דעדים בשטר לא אימעט מפיהם ולא מפי כתבם כמו שרמז רש"י בד"ה ולא מפי כתבם וכו' וכ"כ תוס' בכתובות כ' ע"ש א"כ מאי פריך דילמא בודקין לעדיות היינו לחתום בשטר דלית בי' משום מפיהם. ותי' ליישב בזה קושי' תוס' דוקא אדרב פריך דמשמע מיני' חרש שיכול לדבר מתוך הכתב אפי' בדיקה לא בעי והכי תניא בודקין לעדיות ע"ש. ולפ"ז למאי דלא קיי"ל כרב לק"מ מבודקין לעדיות די"ל דמיירי בחותם על השטר דליכא משום כתבם ולא מוקמינן בעדות נשים ולפ"ז למאי דכתב הר"ן דרי"ף שלהי יבמות מייתי ירושלמי דפליגי בעדות אשה אי מתירין ע"פ כתבים ולא הכריע הרי"ף א"כ אזלינן לחומרא כיון דמש"ס דילן אין הכרע

למסקנא להנ"ל ובזה מיושב טור א"ע סימן י"ז דכתב דאזלינן לחומרא ולא מקבלין עדות אשה ע"פ כתבם ותמהו עליו הא היא בשמעתין מוכרע לקולא ולהנ"ל ניחא:

בעדות אשה דאקילו בי' רבנן. בר"ן פ"ב דכתובות וכן בחי' ר"ן דשמעתין כתב בשמעתין בכותב עדותו ומתכוון להעיד בהא מקלינן חדא כולי' דמקבלין על פי כתבם אבל בירושלמי דמייתי רי"ף הנ"ל מיירי במצא כ' בשטר פלוני מת. שלא כיון הכותב להעיד כלל אלא כתב לעצמו לזכר בעלמא בהא פליגי בירושלמי. משמע כיון דלפ"ז אין הכרע בש"ס דנהי במתכוון להודיע לאשה או לב"ד מקבלין עפ"י כתבם אבל במצא כתוב אזלינן לחומרא וכ"כ והבין הב"ח ודברי בית שמואל סי' י"ז ס"ק כ"ז צ"ע שכתב על הב"ח שלא דק בזה ובאמת דק הדק היטב:

דף עא:

אמרו לו נכתב גט לאשתך וכו' י"ל לא מיבעי קאמר דאפי' בזקוקה ליבם והם אומרים לו נכתב גט ולא משום קטטה אלא לטובת האשה דהשתא לא שייך בזיון דבעל שמגרש נשיו שהרי אינו מחמת קטטה אפ"ה צריך שיאמר לסופר שיכתוב או משום מילי לא מימסרא או משום דאיכא בזיון שאינו כותב בעצמו כמ"ש רש"י לעיל כ"ט ע"א ודלא כהראב"ד שם. והנה להסודרים מי שאחזו קודם פ' האומר צ"ל הא דלא פריך לעיל ס"ט מהך משנה דקדמה י"ל דה"א דוקא כשהם אומרים לו נכתוב והוא לא עלה על דעתו לגרש א"כ מסתיין שנתרצה לגרש על ידיהם אבל לא לעשות שליח שליח. אבל כשהוא מהדר אחר שליח ה"א הכל דהוא ניחא לי' ושליח עושה שליח ע"כ פריך ממתני' אמר לשנים תנו או לשלשה כתבו. ומיהו י"ל סברא בהיפוך כשהוא מהדר אחר שלוחים י"ל באלו בחר ולא באחרים ואין להם רשות לעשות שליח אחר. אבל כשאמרו לו נכתוב ואמר כתבו י"ל ה"ה אם היה אחרים אומרים לו נכתב ג"כ היה מתרצה ומהיכי תיתי לומר שמקפיד על אלה קמ"ל אפ"ה אינו גט שיאמר וכו':

מילי מימסרן לשליח. פירש"י דרך ארץ הוא וכו' לעיל כ"ט ע"א ד"ה רבא וכו' כתב מילי לא מימסרי שאין כח בדברים להיות חוזרין ונמסרין לאחר עכ"ל. והכא פירש"י מטעם דרך ארץ וכבר עמד בזה בס' גט פשוט. וגם במאי פליגי בקרא או בסברא. והנלע"ד לפי מה דמבואר אצלינו בחידושי בקונטרס ר"פ האיש מקדש. דיש סוברים מסברא חיצונה כל שליח כמותו כדרך עולם שאדם עושה דבר ע"י שלוחו וניתנה תורה ונתחדשה הלכה שאין שליח לדבר עבירה מקרא בשחוטי חוץ ושאין שליחות לגוי. והוה סד"א שאין שליחות כלל ע"כ הוצרך קרא בגט ותרומה ושחיטת פסח דיש שליחות כסברא חיצונה

רק לגוי אין שליחות ולדבר עבירה אין שליחות. נמצא לפ"ז הדרן לסברא חיצונה ולמנהג עולם קודם מתן תורה דיש שליחות הן במעשה הן בדבור כי מסברא ומנהג דרך ארץ מה לי מילי מה לי מעשה. אך יש סוברים דמסברא חיצונה אין שום שליח של אדם כמותו וניתנה תורה ונתחדשה דיש שליחות לישראל כשאין לדבר עבירה. נמצא לפ"ז כיון דמסברא חיצונה אין שליח כמותו נהי דגלי קרא דיש שליחות מ"מ אין לך בו אלא חידושו ומאי דגלי גלי במידי דמעשה אבל במילי דלא גלי נימא אין כח בדברים להמסר. נמצא לעיל כ"ט ע"א פירש"י טעמא דמ"ד מילי לא מימסרי דאיהו ס"ל שלוחו חידוש הוא ואין כח בדברים למסרם לאחר והכא פירש"י למ"ד מילי מימסרא דס"ל שליחות סברא חיצונה הוא ודרך ארץ שמוסרים דברים לשליח וא"ש:

דף עב.

עד שישמעו קולו שיאמר לסופר וכו'. הלשון הזה קשה קצת מה ישמעו קולו דקאמר הכי הל"ל עד שישמעו הסופר והעדים קולו שיאמר להם כתוב ולשיטת הרא"ה והר"ן דיכול למנות שליח שלא בפניו והכא בשמעתין מיירי שאמר אמרו לפלוני שאינו ממנה פלוני אלא אמר להם שהם ימנו אותו אבל אי הי' הוא ממנה פלוני שליח לפני עדים אע"פ שאינו בפנינו מהני. יש ליישב קצת עד שישמעו שני עדים קולו שיאמר לסופר שאינו בפנינו ולסופר רוצה לומר שאומר להם על סופר ידוע שיכתוב וממנה אותו. וגם זה דחוק ולרמב"ן דס"ל דאינו יכול למנות סופר ועדים שלא בפניהם משום דלא מקרי לשמה פשיטא דקשיא. ונ"ל מזה יצא לו למהר"י מרגליות שצריך שיאמר להעדים שמעו לי מה שאני מצוה לסופר ומביאו ד"מ סי' כ' אות ג' ומסיים פשיטא שאין לחוש לזה בדיעבד ע"ש ולפע"ד נפקא לי' מהכא וכן אנו נוהגים עכשיו בזמנינו:

הרי זה גיטך אם מתי. כתב רמב"ם רפ"ט מהל' גירושין דאף על גב דאמרינן ספק תנאה ספק תורה אין הכוונה דהוה תנאי וצריך דיני תנאי וכפלות דהכא איננו אלא מגרש לחלוטין לכשיגיע הזמן כמו הרי את מגורשת אחר שלשים יום כן אם מתי קובע זמן הגירושין לכשימות ואין כאן מקום לתנאי ונעלם זה מפנ"י שהאריך בזה. וכתב הר"ן פ"ג דשבועות גבי קונם ככר זה אם אוכל זה דאם משמש ב' לשונות משמע מעכשיו ומשמע לכשיהי' דבר זה משום הכי כל שיש לו משך זמן כגון קונם פירות עולם אם ארחץ אינו אסור אלא אחר רחיצה אבל קונם ככר זה אם אוכל זה שאין לתנאי משך זמן שהרי אם יאכלנו היום שוב אינו בעולם לאוכלו אחר שיאכל ככר השני ע"כ כוונתו לאוסרו מיד וסיים דבאומר ה"ז גיטך אם לא אבוא מכאן עד אחר יב"ח ומת בתוך יב"ח כיון שכל

המגרש אינו מגרש ברצון אלא מחמת דוחק דעתו מסתמא לאחר הגט עד לבסוף ע"כ מפרשינן אם לא אבא עד יב"ח לאחר זמן שלא יבוא ע"ש. והנה באם לא אבא עד יב"ח לא הי' צריך לזה שהרי יש לגט משך זמן לחול אחר יב"ח דבשעת התנאי לא עלה על דעתו שימות בתוך יב"ח וא"כ יש לו משך זמן ולא הוצרך לכך משום תנאי אם מתי דאין לו משך זמן לחול לאחר מיתה ומ"מ כיון שרצונו לאחר כל מה שיכול א"כ אין במשמע לשון אם מעכשיו אלא אחר זמן. ועיין סברא זו דרצונו לאחר בתוס' לקמן ע"ג ע"ב ד"ה אמר רבא וכו'. והנה לפי דברי הר"ן הללו יש להסביר סברת רבינו אלחנן בתוס' ד"ה מהיום דודאי נראין דברי ר"ת דאטו בירושלים יתבינן דכותבין שעות ומשמע מרגע אחרון שביום. אלא יובנו דברי ר' אלחנן דהא בדבר שאין לו משך כגון אם מתי הוה אם כמעכשיו אלא הכא בגט אמרינן שרצונו לאחר כל מה שאפשר ומפרשין אם כלאחר זמן. והיינו אי לא הוה אמר מהיום אבל עכשיו שאמר מהיום הרי חזינן דהאי אם אינו לאחר מיתה ואין רצונו לאחר כל מה דאפשר א"כ תו ממילא אמרינן אם כמעכשיו ברגע זו דמי. אך כל זה במהיום אם מתי אבל במהיום אם לא יבוא בתוך יב"ח ומת במשך אותו היום הדרינן לספיקא דר"ת דהכא יש לו משך זמן ואם אחר זמן משמע ואי משום דאמר מהיום הרי לא ידענא מאי אידן בי':

אלמא אם מתי כלאחר מיתה דמי וכו'. אין רוצה לומר דהוה ליה למימר מהיום אם מתי גט ואינו גט כמו במהיום ולאחר מיתה. דז"א דהא רש"י פי' במתני' משו"ה מספקין בספק חזרה מדלא אמר אם מתי והיינו לקושטא דאם מתי לשון מבורר הוא והל"ל אם יאמר לאחר מספקי' בחזרה אבל להס"ד דגם אם כלאחר משמע שוב מהיכי תיתי לספק בחזרה ואפי' באומר לאחר ה"ל להיות גט מהיום אלא ש"ס לא נחית לפרושי ומקשה דיני דמתני' אהדדי. א"נ י"ל דס"ל להמקשן כי באומר ולאחר כיון שלא בירר דבריו ואמר אם דהוה לשון תנאי לכן אמרינן גט ואינו גט ה"נ אם אמר מהיום אם ולא בירר לומר מעכשיו אם נמי הוה לי' למימר דלשון גרוע הוא ומשני דהיום הוה כמעכשיו ממש וכדעת רבינו אלחנן וכדהסברתי לעיל ע"פ דרכו של הר"ן הנ"ל:

זמנו של שטר מוכיח עליו. פירש"י דאם לא נתן לו הגוף מעכשיו למה נכתב זמן בשטר המתנה. יש לעיין תינח בנותן לו מתנה קרקע ידוע אבל הכותב כל נכסיו לבנו כפי' רשב"ם שם בב"ב דבא להבריח נכסיו מאשתו השני'. וקיי"ל אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולר"נ דס"ל קני את וחמור קנה מחצה א"כ מכ"ש בדבר שבא לעולם עם דבר שלא בא לעולם ולא קנה אלא הדבר שבא לעולם עיין סמ"ע סי' ר"ג ס"ק י"ט וא"כ לכשימות ויבוא הבן להחזיק בנכסיו צריך שיבורר איזה נכסים היו בעולם בשעת כתיבת השטר

ואיזה שבאו אח"כ וא"כ ע"כ צריך לכתוב זמן בשטר ומנ"ל שכוונתו גופא מהיום ופירי לאחר מיתה ומיהו רב הונא דאמר טעמו של ר' יוסי משום זמנו של שטר מוכיח שפיר קאמר דר"ה הא ס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ור"נ דס"ל אין אדם מקנה היינו דקאמר טעמא דר' יוסי לא ידענא ולדינא צ"ע. והנה לכאורה רש"י הוצרך לזה בשטר ממון שאין הזמן מוכרח מתיקון חכמים צריך לומר שהוכחה הוא דאל"כ למה צריך זמן כלל אלא להורות נתן שמהיום יתחיל הקנין משא"כ בגט שהזמן מתיקון חכמים לא צריך שום הוכחה כי הרי לזה תיקנו חכמים זמן משום בת אחותו או פירות לומר שמזה הזמן מתחיל ענין הגירושין ומה צורך הוכחה יותר אע"ג דבכ"מ רפ"א מגירושין לא כתב כן ויבואר לקמן אי"ה מ"מ מדחזינן דלא שום אחד מהמפרשים הראשונים נתעוררו בזה ש"מ פשיטא להו דגם בגט זמנו של שטר מוכיח ויותר מבממון עד שהי' ראוי לומר שאפי' רבנן מודו בו לולי דש"ס תלי' לי' בפלוגתא דר"י ורבנן. והנה הרי"ף ס"פ י"נ כתב מדסתרי מילי דרב כמ"ש תוס' ד"ה הכי אמר רב וכו' ש"מ ס"ל לרב להכריע בממון אמרינן זמנו מוכיח ולא באיסור פי' בי דינא דשרו משחא לא חילקו בין איסור לממון ורב הכריע לחלק. והרמ"ה שבטור ח"מ סי' רנ"ח מחלק באופן אחר והוא כשתלה במותו אז זמנו של שטר מוכיח אבל כשתולה בלאחר י"ב חודש אין זמנו מוכיח שהרי צריך לידע מתי יתחיל זמן יב"ח. והקשה ב"י ה"ל למכתב ירח ניסן שנת כך וכך תהי' מגורשת ולא צריך להזכיר זמן הכתיבה. ותי' הפרישה אה"נ מ"מ אם לא כתב כך וכתב תחלת זמן שוב אין כאן הוכחה כיון שעכ"פ צריך הי' להודיע זמן כלות יב"ח. ונ"ל להרמ"ה בהא פליגי רבנן דשרו משחא הוה ס"ל דהוכחה קילא כזו נמי הוה הוכחה שמגרש מהיום ורב ס"ל הוכחה גמורה בעינן ותיקן יומא דנן משום תנאי דלאחר יב"ח דבהא לא קיי"ל כר' יוסי. נמצינו למדין בישוב סתירת רב להרי"ף אין חילוק בין תנאי דמיתה לתנאי דלשלשים יום אלא החילוק בין איסור לממון דלרבנן דשרו משחא אפי' באיסור הלכה כרבי יוסי ולרב בממון דוקא. ולהרמ"ה אין חילוק בין איסור לממון אלא בין תנאי דמיתה ליב"ח ובהא פליגי רב אדרבנן דשרו מישחא. אמנם הרב המגיד אחז החבל בשני ראשון לחלק בין ממון לאיסור וגם בין תנאי דמיתה לתנאי דיב"ח ע"ש. וזה צ"ע כיון דחזינן רבנן שרו מישחא ס"ל כר' יוסי אפי' בתרתי לריעותא היינו תנאי דיב"ח ובאיסור מנ"ל דרב פליג בתרתי ולקושי' זו רמז הש"ך סי' רנ"ח סק"ב ע"ש. ולפמ"ש לעיל דבגט לא שייך הוכחה אלא דתיקון רבנן כך הוא שהזמן מורה על התחלת ענין הגט א"כ לא שייך סברת הרמ"ה לחלק בין מיתה לזמן יב"ח אלא בממון דהתם י"ל בקובע זמן יב"ח הוצרך להזכיר הזמן לידע מתי יתחיל המנין אבל בגט שמעיקרא להכי איתקן זמן ולא מכח הוכחה דיליה א"כ

בגט אין לחלק בין תנאי דיב"ח לתנאי דאם ימות וא"כ בסברת הרמ"ה נתיישב סתירת רב אבל לא הפלוגתא בין רבנן דשרו משחא ורב וא"כ גם להרמ"ה קשה לה"ה:
והכ"מ הקשה אי ס"ד טעמא דהרמב"ם כהרי"ף להחמיר באיסור א"כ הל"ל חולצת ולא הל"ל אינו גט דמתיבמת ע"כ כתב בגט לא שייך הוכחה זמנו של שטר שהרי צריך לכתוב זמן משום שמא יחפה. ולא ביאר איך יתיישב סוגי' דשמעתין ונ"ל לפרש דהנה ע"כ כל מגרש על תנאי בע"פ צריך לומר שיש לו קול נהי שהזמן שנכתב אין לו קול כיון שנמסר ביום הכתיבה אבל מ"מ יש לו קול שניתן על תנאי דאל"ה תלך ותינשא בגט זה אע"כ יש לו קול שניתן על תנאי וצריכא להביא ראיה שנתקיים התנאי וממילא ליכא חשש פירות דאפילו למ"ד משנתן עיניו לגרשה אין לבעל פירות היינו משנתן עיניו לגרשה לחלוטין אבל לגרשה על תנאי יש לו פירות עד קיום תנאי וכן משמע בתוס' לעיל י"ז ע"א סוף ד"ה ריש לקיש וכו' ע"ש. אך משום שמא יחפה איכא דכשלא תרצה לברר מתי נתקיים התנאי ותחפה על עצמה שלא תיהרג אע"פ שהיא בחזקת אשת איש אינה נהרגת אם אומרת ברי לי הוה בכלל נקי וצדיק אל תהרוג עיין רשב"א ומהרש"א ביבמות ר"פ האשה רבה ופנ"י בכתובות סוגי' שנים אומרים מת וכו' ע"ש. ועיין תוס' לעיל י"ז ע"א ד"ה משום בת אחותו וכו' וע"ש אני עני שם. והשתא ס"ל לכ"מ דשמעתין כמ"ד משום פירי וכר"ש משום זמנו של שטר מוכיח דבגט על תנאי לא בעי זמן ואנן קיי"ל כמ"ד משום בת אחותו וצריך זמן שלא יחפה ואין כאן הוכחה כצ"ל. ובימי חורפי אמרתי היינו דדקדק רבנן דשרו מישחא משום דס"ל משום זליפתן של כלים נאסר ואינהו ס"ל נותן טעם לפגם מותר אבל למגזר משום יינן ויינן גופא משום בנותיהן דפרהסיא ע"ש פ' אין מעמידין דס"ל זנות פרהסיא לא שכיחא כלל למיגזר שמנן משום יינן ויינן משום בנותיהן ומדשרו מישחא וס"ל זנות פרהסיא לא שכיחא ממילא ליכא לתקן זמן משום יחפה דזנות בעדים והתראה לא שכיחי ורק משום פירות ובגט על תנאי ליכא משום איכא זמנו מוכיח עליו. ולעיל דף י"ח ע"א כתבתי לשמואל דס"ל מונין לגטין ימי הבחנה משעת כתיבה א"כ הי' צריך לכתוב זמן למנות ימי הבחנה אך שמעתא אזלא לר"ה תלמיד רב דס"ל מונין הבחנה משעת נתינה ולא יועיל כתיבת הזמן לזה ע"כ זמנו מוכיח עליו. והרבה פוסקים פסקו כשמואל משום דרב אשי קאי כוותי' וא"כ אין זמנו מוכיח ואינו גט. עוד יש לעיין הא ר' יוסי ס"ל מה היא באותן הימים ספיקא הוה עד שימות וא"כ מסתיין כשאומר להדיא מהיום אם ימות אבל לעשות הוכחה מזמן דנחית לספיקא הלא ר' יוסי ס"ל בעלמא לא מייתי איניש נפשי' לספיקא והכי קיי"ל א"כ בגט לא שייך לומר זמנו של שטר וצ"ל סוגי' דשמעתין ס"ל כסוגי' דקדושין ס"ד ע"ב דשם ס"ל לר' יוסי

מחית איניש נפשי' לספיקא. אך הפוסקים פסקו כסוגי' דנדרים ס"א ע"א ובר"ן שם ע"כ אין להוכיח מזמן הגט דלא מחית נפשי' לספיקא משא"כ בממון דגופא מהיום וכו':

למה לי אומדנא הרי עמד. פי' דפשיטא לש"ס דלענין מתנת שכ"מ דמשום דלא תיטרוף דעתו קנה לאחר מיתה שלא מן הדין וכשעמד וליכא תו משום טריפת דעת חזרה מתנה ממילא. ופשיטא מסברא כיון דעמד באופן שהי' הוא סבור שהוא בריא אולם אע"פ שהאמת אינו כן שהרי חזר ונחלה ומת ואמרו הרופאים שעדיין נשאר מארס חולי הראשון מ"מ לא אמרינן אלו הי' הוא יודע שיש בו מחולי הראשון לא הי' חוזר בו לא אמרינן כן אלא אפי' לא חזר בהדיא נמי בטלה צוואה הראשונה משום דעכ"פ באותה שעה לפי טענתו לא הי' אז משום טריפת דעת הדרן לדין תורה שאינו קונה אפי' קנו מיני' בחליו כיון שהקנין היה אלאחר מיתה ואין קנין לאחר מיתה זה הי' פשוט לבעלי הש"ס. וא"כ אי גטו כמתנתו א"כ בגט נמי נימא הכי אם עמד אע"פ שנחלה אח"כ ומת מחמת חולי הראשון ליבטל גיטא א"כ למה לי אומדנא פי' מה מועיל אומדנא ומוקי לי' בניתק והלך על משענת קנה כחולי המנתק אנה והולך. ויש כאן ג' שיטות לרש"י נהי דבהס"ד לא הוה סברא לחלק בין סתם לאומר אם ימות מחולי זה או כר"ה דחוזר אפי' במפרש או דאינו חוזר אפי' בסתם מכל מקום למסקנא רבה ורבא דמסברא ס"ל כר"ה רק משום גזירה והפקעת קידושין זה שייך רק בשכ"מ סתם אבל במפרש כבמתני' מודו לר"ה והטעם דלא שייך למיגזר שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה כיון שהתנה בהדיא אין מקום לטעות ולפ"ז גם לרבה ורבא אתאן לאוקמי מתני' בניתק והלך על משענתו כמו לר"ה דהא מתני' במפרש אם ימות מחולי זה מיירי. ונראה מכח סברא זו הקשו תוס' מדב"מ דאמרינן פטומי מילי נינהו ופריך פשיטא ובאמת אין הגירסא לפנינו פירכא פשיטא אלא פריך אי לא פטומי מילי בדידה קיימא לאתנוי וכו' ע"ש. ומיהו להנ"ל מ"מ קשה כיון דסתמא דשכ"מ נמי כאלו התנה דמי רק משום שמא יאמרו יש גט אחר מיתה והכא שהיא התנה שוב ליכא למיגזר אי לאו דהוה פטומי מילי ושפיר הקשו תוס'. מיהו התם בשיטה מקובצת לב"מ לא חייש לקושי' תוס' ע"ש. ב' שיטת הרי"ף ורמב"ם דס"ל כשיטת רש"י הנ"ל אך ס"ל דרבה ורבא גזרו אפי' באומר בפירוש אם ימות מחולי זה ולפ"ז למסקנא לא מיירי מתני' מניתק מחולי לחולי אלא עמד ממש על בריו ואפ"ה צריך אומד ומהני אומד ומשו"ה מייתי רי"ף משנה כצורתה. ושיטת ר"ת דבסתם שכ"מ גם ר"ה לא אמר דאם עמד חוזר אלא במפורש ואהא פליגי רבה ורבא נמצא למסקנא בסתם אינו חוזר מדינא. ובמפרש אינו חוזר משום גזירה ואפקועינה לקידושין מיניה:

דף עג.

זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה ונפל הבית עליו וכו' נראה דמחולי זה יש לפרש מחמת חולי זה דוקא ולא מחמת סברה אחרת. וא"נ מחולי זה מתוך חולי זה. אפי' בסברה רחוקה. וס"ל להירושלמי דבאומרו אם מת מתפרש מחמת חולי זה. ואם אמר אם לא אעמוד יתפרש מתוך חולי זה וש"ס דילן ס"ל א"א לפרש מחולי זה בשני אופנים ע"כ קשה רישא לסיפא ומשבשתא היא. וכששלחו לתם במעשה שהי' שנשכו ארי ותם היינו בני א"י בעלי תלמוד ירושלמי שלחו אע"פ שאנו מדמין ליישב הברייתא מ"מ לא נעשה מעשה ע"פ שינוי' שלנו ע"כ באם לא אעמוד מנשכו ארי אין לנו והוה ספיקא וכן פסק רמב"ם דבאם לא אעמוד ונשכו ארי ספיקא הוה ובאם מתי ונשכו ארי ודאי אינה מגורשת. ורמב"ן כתב דלאו דוקא קשה רישא אסיפא אלא סיפא קשי' ממשנתינו דלמאי דלא ס"ל לש"ס דילן לחלק בין אם מתי לאם לא אעמוד א"כ הרי במשנתינו מפורש דמחולי זה אמדינן אם מחמת חולי הראשון ולא מחמת חולי אחר. ולפע"ד היינו לשיטת רש"י הנ"ל דס"ל דרבה ורבא מודים לר"ה במפרש בהדיא אם ימות נמצא גם למסקנא מיירי מתני' מניתק מחולי לחולי והלך רק על משענתו ולא עמד לגמרי ואפ"ה בעי' אומד שמת מחולי זה דוקא א"כ קשה אסיפא דברייתא דס"ל אפילו נפל הבית הרי זה גט. אבל להסוברים דרבה ור"י פליגי באומר להדיא אם ימות ומיירי מתני' בעמד ממש על בריו א"כ אפי' נימא מחולי זה פירושו מתוך חולי זה מ"מ במשנתינו שנתרפא לגמרי אי לאו דאמדוהו שחולי השני הוא מחמת חולי הראשון לא מת מתוך חולי זה וליתא לדרמב"ן: לא תתיחד עמו אלא בפני עדים. עי' פירש"י ותוס' ואמנם בכתובות פירש"י משום גט ישן ע"ש כ"ז ע"ב ותוס' שם ומדברי שיטה מקובצת שם למדתי ליישב דהי' קשה לרש"י מאחר דרב פפא תי' שם בשבוי' הקילו מ"ט אתו ר"ע ור"א לתרץ אוקימתא אחריתי. פשיטא לחלק בין שבוי' דהתם לחשש קידושין דשמעתין אע"כ בעי לשנוי' התם גם למ"ד בשמעתין דמשום זנות בעלמא ויחיד פנוי' והוא כמין גט ישן וס"ל דאין להקל בשבוי' טפי מבהני חששות ע"כ קא משני שינוי' אחרינא:

דף עג:

נתן לה כספים חוששין משום זנות וכו' מכאן הוכיח באבני מילואים דאע"ג אי הוה אמר בפיו לא בעלתי לשם קדושין לא הוה מהימן דחזקה אין עושה בעילתו בעילת זנות מ"מ ע"י הוכחה ממעשיו כגון שנתן לה אתנן מהימן טפי והארכתי בזה בתשובתי סימן אלף קע"ב לחלק בענין ואין כל הענינים שוים:

כמאן דלא כחד. הקשה פנ"י אהרשב"א שכ' לקמן ב"ה נמי לא אמר אלא בשכבר גירשה ומאוסה בעיניו ומשו"ה כל שלא ראינו שנבעלה אמרינן לא נבעלה אבל אם עדיין לא גירשה אע"פ שכבר נכתב הגט כיון שלא גירשה עדיין לא נמאסה בעיניו ע"כ על ידי יחוד בעלמא נעשה גט ישן כ"כ רשב"א. והקשה פנ"י א"כ מ"ט אמר ר' יוחנן דלא כחד הא בשמעתין גירשה מחמת חליו שלא תזקק ליבם ולא מאיסה בעיניו י"ל אפי' לא ראו שנבעלה חוששין לקדושין עיין פנ"י. ולפע"ד לפמ"ש בירושלמי דמתני' במסוכן נמי לא תתיחד ומייתי עובדא אחר שבעל מיד מת ע"ש ופשיטא דיותר יש אומדנא למסוכן של בעל ממה שנאמר מאומד הואיל ומאוסה בעיניו מחמת גירושין לא יבעול וכיון דס"ל לריב"י דאפ"ה בלא ראינו שנבעלה חוששין לקדושין כש"כ בבריא שגרש:

תנא ובלבד שימות וכו' נראה לבאר שיטת רש"י בע"ה דלא תיקשי עליו קושי' תוס'. הא חזינן דמייתי ברייתא משמע דהוה מפרשינן מתני' מה היא באותן הימים בין נתינת הגט למיתה ר"י ס"ל הרי היא כא"א עד שימות ואז יגלה מילתא למפרע שהיתה פנוי' אבל עד אז מוקמינן אותו בחזקת שיתרפא ור"י ס"ל שהיא בחזקת ספק כל זמן שהוא חי אבל אם מת איגלאי מילתא למפרע שהיתה פנוי' ולק"מ מגט אחר מיתה אך מייתי ברייתא ותני עלה ובלבד שימות פי' פלוגתתם הוא אלאחר מיתה ס"ל לר' יהודה אע"פ שכבר מת וחל הגט מ"מ כל אותן הימים עד שמת היה בחזקת א"א ומי שכבר בא עליה אז חייב חטאת ולר"י אשם תלוי ועל זה פריך א"כ הוה גט אחר מיתה ומשני דסיפא ובריייתא לא קאי אמהיום אם ימות אלא אאומר מעת שאני בעולם. וס"ל במתנה אם ימות ואם לא ימות ברישא זה תלי' בברירה וסבירא להו לר' יהודה וגם לר' יוסי יש ברירה ומגורשת אך אם אמר מעת שהוא בעולם ומת והספק בשעה איזה רגע הי' רגע קודם מותו כיון דעכ"פ הגט הוה גט אם בזו רגע או בזו רגע ומה לי לידע איזה רגע הוא בזה לא תליא כלל בברירה ולא דמי לעירובין שהספק אם יהי' העירוב או לא וכן בגט אם יחי' אם ימות שהספק אם יחול או לא זה תליא בברירה ומ"מ ברישא אם ימות מחולי זה ס"ל לר' יהודה ור' יוסי יש ברירה וסיפא במעת שהוא שהספק באיזה יארע זה אין זה בגדר ברירה. אך מי שבא עלי' ואינו יודע אם היא שעה סמוך למיתה או לא והוא באשם תלוי ונאמר כשעברה השעה ולא מת חייב חטאת למפרע או כשימות נמצא אז בשעת בעילה חל הגט ופטור לגמרי זהו תלי' בברירה אם שעה זו סמוכה למיתה ופטור או רחוקה והרי היא אשת איש בהא פליגי ר' יהודה ס"ל גם בזה יש ברירה וכיון שלא מת מיד הרי היא כאשת איש לכל דבריה. ור' יוסי ס"ל ברירה כי האי גוני שאפשר שלא יתברר לעולם כי ממש אין לאדם לשער רגע קודם יציאת נשמה שיחול הגט אע"פ שמ"מ הגט חל כנ"ל אבל

חיובו של זה תלי' בברירה שא"א לברר בזה ס"ל לר' יוסי אין ברירה והרי הוא באשם תלוי ולא בחטאת. ולא דמי לאוכל ספק חלב ספק שומן ושוב נודע לו שחלב אכל דמביא חטאת שאין זה בגדר ברירה שהרי גם אז היה חלב אלא הוא לא ידע כמו וכבר בא חכם בעירובין וגילוי מילתא בעלמא הוא אבל הכא תליא במה שיארע אח"כ ויבורר למפרע מה שהי' אם ימות מיד והי' זו השעה סמיכה למיתה או לא בזה שייך ברירה ועיין סברא כזו בתוס' ר"פ החולץ ד"ה תיגלי מילתא וכו'. ולעיל ר"פ כל הגט כתב רמב"ן אם יחיה אם ימות אינו בגדר ברירה דוקא באמר למי שתצא בפתח תחילה ותלי' בשתי נשים זה שייך ברירה אבל באשה אחת אם תצא אם לא תצא או אם ימות אם לא ימות ז"א בגדר ברירה. רק בשמעתין מברירה הוא בשעה מעת שהוא בעולם וברירה באיזה שעה זו תליא בברירה ובהכי מתיישבא ליה הא דתקון שמואל בגיטא דשכ"מ אם לא ימות וכו' אע"ג דקיי"ל אין ברירה משום דלא אמר מעת שהוא בעולם רק אם ימות ולא ימות אין כאן דין ברירה. ובס' גט פשוט הקשה איך יצאנו ידי חובת שיטת ר"ת דמהיום היינו מעת שאני בעולם. ולפע"ד יש לסמוך אמ"ש הר"ן ר"פ השותפין אע"ג בעלמא קיי"ל אין ברירה מ"מ בשותפין התם דהרוב מתברר ורק המיעוט איזה שעה ישתמש זה בחצר בברירה מועטת כזו קיי"ל יש ברירה כראב"י וא"כ י"ל ה"נ כן. ועיין כלל בדיני ברירה בתוס' עירובין דף נ' ע"ב ד"ה ומר סבר ולפ"ז מ"ש רמ"א בתשובה סימן פ"ד דיש ליזהר מליתן ב' גטין משום ברירה לא מעיקור הדין אמר כן אלא משום חומרא דגט ומטעם שכ' תוס' לעיל כ"ד ע"ב ד"ה לאיזה שארצה וכו' ויפה תיקן נוב"י קמא חלק א"ע סימן צ' ע"ש. אך לפ"ז אין חומרא אלא מטעם כתיבה כמ"ש תוס' הנ"ל אבל אם נעשה כמ"ש נוב"י יש תועלת בתיקון זה גם ע"י שליח למסור ב' הגיטין ליד שליח וק"ל. ודברי נוב"י כבר קדמו בס' גט פשוט סי' קכ"ט ס"ק ק"ז. רק מה שחידש נוב"י להחמיר ע"י שליח לא נ"ל:

עיין כסף משנה ספ"ח ממעשר שני. ואינו ענין לכאן דהתם בשעה שחל המעשר דהיינו שפירש מן הכד לתוך פיו כבר הוברר חלקו של כל אחד טרם שיבלע משא"כ בגט לא הוברר השעה עד אחר שכבר מת ושייך ברירה:

מעת שאני בעולם. פי' ר"ת מהיום כמו מחיים ור"ן פי' והיינו כמו הה"י בשבא מהיום שיארע בו שימות לא מאותו יום שעומד בו. והרא"ש פי' מהיום כפשוטו אך אינו רוצה לומר מהיום יתחיל הגט אלא מהיום יתחיל התנאי שרגע סמוך לסלוקי מהעולם יחול הגט. והקשה פנ"י לר"ת ור"ן דמפרשי לשון מהיום א"כ אי לא כתיב מהיום ואמרינן לר"י זמנו של שטר מוכיח מאי איכא למימר. ולפע"ד בלא כתיב מהיום רק הוכחה מכח

זמנו של שטר דאל"ה לאיזה צורך כתב זמן מודים ר"ת ור"ן דאין להוכיח מזה אלא פחות שבהוכחת שמזמן הזה יתחיל התנאי שמעת שהוא בעולם יחול הגט וק"ל. מ"ש תוס' מדהע"ה כבר הארכתי בזה בכמה מקומות. ועיין מהרש"א סוף מס' גיטין שכ' להורות לדורות וכו' ע"ש ונתכוון למעשה שאירע בתשו' מהרמ"ל ורמז עליו בית שמואל סי' קמ"ה סקט"ז ע"ש:

דף עד.

הרי זה גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז. לפע"ד בהא כולי עלמא מודים דאין הוכחה מזמנו של שטר אלא שמהיום יתחיל זמן התנאי שמהיום בכל זמן שתתן מאתים זוז תתגרש ומשו"ה אי לאו דכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי לא הוה מעכשיו ולפ"ז לרב יהודה איצטריך גטין דאי מקידושין ה"א התם אין זמן בשטר קידושי אבל בגט שיש בו זמן ה"א זמנו של שטר מוכיח קמ"ל אלא עדיפא מיני' קאמר ועוד הא דאמרינן כנ"ל היינו מהאי טעמא גופא כיון דלרחוקה קאתי. דעתי' מסתמא לזמן המאוחר וא"כ קאמר בקיצור דלרחוקה קאתי וק"ל:

שפשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר. כתבו ראשונים דלא שייך הכא למימר אשת איש שפשטה ידה וקיבלה קידושין חיישינן לקדושין חזקה אין אשה מעיזה פני' די"ל הכא לאו העזה היא דמצית למימר דחשבה בדעתה ע"מ כמעכשיו ולכשתתקיים תנאי תתגרש למפרע ולא הוה כאומרת גרשתני ע"ש. ואולי י"ל דהיינו דוקא בעל מנת דבין למאי דקיי"ל כמעכשיו דמי ובין למ"ד לאו כמעכשיו מ"מ אישה דלאו דינא גמירא יש לה התנצלות בכל אופן דלא הוה קבלת קידושין העזה דנימא דהוה כאלו אומרת גרשתני דליתא די"ל כנ"ל שטעתה בכוונת לשון על מנת. אבל בתנאי דאם נראה דפשוט בלשון העולם דלא חל כ"א בקיום התנאי אע"ג שכתבתי בשם הר"ן פ"ג דשבועות דיש אם דמפרשינן מעכשיו מ"מ בפשטיות לשון בא אינו כן ומשו"ה המגרש אשתו בתנאי דאם ועמדה ונשאת לאחר הוה כא"א דחוששין לקידושין ובזה י"ל פסק הרמב"ם רפ"ח דגירושין שכ' עליו הר"ן וה"ה שהיא תמוה ולהנ"ל י"ל. עיין פ"ד מאישות הל' י"ג וצ"ע:

דף עד:

רבי אומר כזה גט. משמע לעיל ע"ב ע"ב מה שאינו כזה היינו זמנו של שטר אינו גט כלל. והמובן מזה דלר' יהודה דפליגי בע"מ ואמר רבי כזה גט ומה שאינו כזה אינו גט א"כ במהיום ולאחר מיתה אי איננו בזה הרי הוא ממועט ואינו גט כלל ואם הוא כזה

הרי הוה גט גמור ואין שום מקום לומר דלרבי במהיום יהי' גט ואינו גט וא"כ יפה כתבו תוס' מתני' אמאן תרמי' ולק"מ קושי' מהרש"ל ומהרש"א:

תתן לו את דמי' עיין תוס' עירוכין ל"ב ע"א כתב דשמעתין דמחולין לך אתי' דלא כרבא דנתינה בע"כ וא"כ לסוגי' דשמעתין מיירי עובדא דצידון בשלא רצה הבעל ולרשב"ג ע"כ צריך לקבל ולרבנן נמי אי יהבי' לי' איצטלתו צריך לקבל ע"כ ודלא כרבא וי"ל משו"ה לא מייתי הרי"ף הא דרבא דנתינה בע"כ משום דס"ל דשמעתא פליגא עליו. אמנם ברא"ש משמע דס"ל כיון דהכא רצה הבעל לקבל האיצטלא רק חליפיו לא רצה לקבל בזה פליגי אבל אי לא רצה לקבל כלל אפשר לא שמי' נתינה ועיין ב"ש סי' קמ"ג סק"י לא הבנתי דבריו. ונ"ל ליישב עוד בפשיטות לפמ"ש תוס' לקמן בפרעון חוב לכ"ע הוה שמי' נתינה א"כ הכא דאיצטליא דידיה הוא הוה נתינה בע"כ שמי' נתינה רק משום תנאי דלצעורי' קא עסיק ובא מחלוקת רבנן ורשב"ג אבל מטעם נתינה ליכא פלוגתא דהוה כפרעון והשבת פקדון. אמנם דברי רשב"א ברור מילוא דמיירי שהבעל מרוצה במעות וג' חילוקין יש המתנה ע"מ ושוב מוחל התנאי ה"ז גט ואינו צריך לטלו הימנה כי האי מגורשת לגמרי למפרע ואי אינו מוחל העל מנת רק מוחל המעות ורוצה שיתקיים התנאי במחילת המעות אזי בשארי תנאי דעלמא שעקור תנאי הי' להרוחה הוה מחילת הנתינה כמחילת התנאי ברם בגט דעיקור התנאי לצעורי לא הוה מחילת המעות כמחילת התנאי שהרי עיקור כוונתו הי' לצעורי וזה לא מחל ובמחילת המעות לא נתקיים צער שהי' התנאי עליו. אמנם באצטליתא שבמחילת אצטליתא נתקיים עכ"פ קצת צער ע"י נתינות דמים בהא פליגי רשב"ג ורבנן. וגם בזה יש לתמוה אדברי ב"ש שם סק"ט וסק"י וכבר תפש עליו באבני מילואים בסי' זה לקמן סקט"ז ע"ש:

משום הרוחה הוא והא לא אצטריך. פירש"י בדרבנן סתם מגרש משום איבה מגרש מספקא אמרינן לצעורא קמכוון אין הכוונה שמגורשת מספק אלא הכי מספיקא בדעתו של כל אדם אמדינן דבגירושין בודאי לצעורי נמי מכוון ועיין ב"ש סי' קמ"ג סק"ח. ועיין רמב"ם פ"ח הל' כ"א נוסחת הראב"ד מגורשת וקאי אלעיל אמחולי לך. נ"ל כוונתו דאנן סהדי כל סמוך למיתה כוונתו למחול הצער ואינו רוצה לצער אדם על מגן והוא בקבר. והאי אומדנא עדיפא טפי מאומדנת מתנת וגט שכ"מ וא"כ מהראוי כל שמת ה"ל למימר שבטל התנאי ממילא שכבר מחלה צער קודם מיתה אלא כיון שיש בו גם קצת סברא דלהרוחה ג"כ נתכוון ע"כ לא מבטלינן התנאי ואפילו נותנה ליורשים לא מהני דלהרוחה של עצמו נתכוון ולא ליורשיו אך אי מחל כבר בחייו א"כ מטעם הרוחה כבר מחל בהדיא רק שאין מחילה מועיל והואיל ועיקור תנאי דגט לצעורי והשתא דמת בטל לי' כוונת

לצעורי וא"כ מגורשת משני הצדדים כנלע"ד בדעת הראב"ד לפי נוסחא זו. ובזה י"ל ג"כ דברי רמב"ם שבהלכה כ"ב שם ה"ז לא תינשא לזו עד שתחלוץ וכ' ה"ה שלמד כן מאם לא באתי עד יב"ח וכו' ע"ש ונ"ל הכל מהאי טעמא דלא ידעינן אי משום צעורי לחוד והרי בטל הטעם משמת או גם להרוחה. ולפ"ז באומר שלא תשתה יין כל ימי חיי פלוני ומת הבעל כתב הר"ן בשם בה"ג לקמן בפ' המגרש שמותרת לשתות אחר מיתת בעלה בחיי פלוני והטעם כנ"ל דבזה לא נתכוון אלא רק לצערא ומשמת בטל הטעם. אבל שלא תינשא לפלוני אין דעתו רק לצעורי אלא שחשדה מפלוני וקנאת חמת גבר אינו מוחל בשעת מיתה הארכתי בזה בתשובת סי' אלף ק"נ ונדפסת בתשו' מו"ח גאון פוזנא סי' קכ"ז באורך:

בראשונה הי' נטמן וכו' עיין טו"ז י"ד סימן רל"ב סקי"ט מג"א סימן ק"ח סקי"א. ועיין בחידושינו לעיל ל"ד ע"א. והעיקור נ"ל דדברי אגודה לא נאמרו אלא בדבר שיש מצוה לזרוזי כגון החזרת ביתו בעיר חומה מצוה רבה לחזור על נחלתו שבא"י. עיין רמב"ן בתורה וכן בנודר לעשות דבר מצוה לזרוזי לקיים נדרו וכן לענין תפלת מנחה בש"ע או"ח סי' ק"ח הנ"ל אבל מילי דחולין למה הי' לו לזרז לאקדומי קודם זמנו. ובקצה"ח סי' נ"ה הקשה א"כ בגט אשה דהיא עומדת והבעל אינו רוצה לקבל אין לך אונס גדול מזה ומה הועילה לה ההקדמה ומ"ט אינו גט נימא אונס היא אע"כ אונס רחמנא חייבי' לא אמרינן וה"נ גבי ערי חומה. ומ"ש מגט דבר תימה היא מה לי לאונס הבעל התנה שתתן לו וכיון דלשון נתינה משמע רצון ולא ע"כ א"כ לא נתקיים התנאי ומה שייך אונס הרי התנה בפי' על האונס הלז היינו שתתרצהו לקבל והבן זה. ומ"ש אונס רחמנא חייבי' לא אמרינן הדין אמת ועיין ש"ך חו"מ סי' כ"א בסופו. אך הכא שהוא המאנס שהטמין עצמו לא שייך זה כי המוכר נאנס ורחמנא פטרי' והלוקח שמתחייב הוא מחייב עצמו ומאנס חברו בזה בודאי חברו פטור מתחייב ויפה הקשה האגודה ותימה על הגאון קצה"ח ועיין לקמן ע"ה ע"ב תוס' ד"ה כלל וכו':

דף עה.

מכלל דבעלמא נתינה בע"כ לא הוה נתינה. כתבו תוס' בעירוכין דאי הוה נתינה היה עושין שליח. והקשה רשב"א בשמעתין א"כ באשה שמתגרשת בע"כ מן התורה מ"ט אין עושין שליח לחובתה שלא בפני' ע"ש. ולפע"ד יש לחלק כי באשה גז"ה הוא בידה ממש או ברשותה וטלי מע"ג קרקע לא מהני וצריך השליח להיות ידו כיד האשה ולחובתה לא נעשית ידו כידה אבל בבתי ע"ח כל שמניח לפני' מהני ואי אפי' בעל כרחו רק שיהי'

בפניו והטעם שיהי' תחת שמירתו א"כ י"ל השליח ישמור בחריקאו ויותר נ"ל דשליח ב"ד קאמרי תוס' וב"ד עושין שליח לחוב ע"מ לזכות וכבר כתבתי מזה לעיל. והרב ב"י כתב בשם מהריבר"ב מדכתב תוס' בשמעתין שאלו הי' כאן הי' נותנים לו בע"כ מוכח אפילו אי נתינה בע"כ לא מהני אבל קבלה בע"כ מהני מוכח מזה דאי נתינה בע"כ מהני לא בעי קבלתו. והרב המשיג יפה השיג דאי היה בפנינו הי' ב"ד כופים אותו עד שיאמר רוצה אני כי מצוה לשמוע דברי חכמים ואין לשמוע מדבר זה שאי נתינה בע"כ לא שמי' נתינה יהי' קבלה בע"כ שמי' נתינה לא מני' ולא מקצתו אבל מ"מ אי שמי' נתינה לא בעי קבלה דידי' כלל זה יש להוכיח מהא דפקדון שקול זוזך לא הוה אפי' שומר חנם. ולפע"ד גם זה יש לדחות התם בפקדון חפץ שלו כל היכי דאיתא ברשותיה איתא משא"כ בנתינה דעלמא וט"ז כתב מדלא הקשה תוס' גם למ"ד שמי' נתינה מדוע נטמן הלא אם יהי' פה עמנו לא יקבל אע"כ לא בעי קבלה ולפע"ד גם ז"א שיכרחנו לקבל ע"כ ובלא ב"ד ורוצה אני אלא בע"כ יתננו לתוך חיקו וכדומה ע"כ לפע"ד אין הכרח לדין זה זה ויבוא עד מורה צדק ויורנו שוב מצאתי פלפולו של הגאוני' מהר"י בי רב ומהר"ם אלשקר בתשו' מהר"ם אלשקר סי' ל"ב וקצת מזה לעיל בסי' ל"א ע"ש:

ת"ר הרי זה גיטך והנייר שלי. עיין לקמן ע"ח ע"א בתוס' הצריך ר"י לומר ובו תהיה מגורשת ממני ומותרת לכל אדם והוא לשון שמואל קדושין ה' ע"ב ומ"ש תוס' לקמן שכן מוכח לקמן פ"ו ע"א עיין ב"ח סימן קל"ו מה שפירש בו. וכן הוא לשון טור שם וש"ע וסדר גט וכתב רשב"א שהוא דאורייתא מספרי דכתיב וכתב לה ספר כריתות ושלחה שיודיע לה ששלחה ור"י הוסיף שתדע שמשלחה ואינה חוזרת ע"כ לא סגי בהרי זה גיטך לחוד אלא צריך להוסיף ובו תהי' מגורשת ומותרת לכל אדם. אך הרמב"ם מייתי ג"כ הך קרא דספרי אלא ס"ל דלא צריך לאמר כן להאשה אלא שיהי' דיבורו כך אפי' עם העדים עיין רסי' קל"ו. וא"כ לדעת ר"י ורוב הפוסקים כל מקום דאתמר בש"ס ה"ז גיטך הוא רק התחלה וסמך עצמו שמסיים ובו תהי' מגורשת ממני. אלא דצ"ע א"כ איך מוקי רבא משום מעשה קודם לתנאי אדרבא הא לא נזכר המעשה כלל דה"ז גיטך איננו המעשה ולא נזכר בברייתא רק התחלת התנתי ע"מ שהנייר שלי וסיים תהי' מגורשת ממני. וצ"ל לטעמי' לעיל נ"ה ע"א אמר רבא מעדותו של ר' יוחנן בן גודגדא וכו' ועמ"ש הראשונים בזה לקמן ע"ח ע"א. וא"כ לרבא ה"ז גיטך הוה גמר מעשה ואח"כ ע"מ שהנייר שלי הוה תנאי והוה מעשה קודם לתנאי. ובזה ניחא מה שצ"ע הא דה"ז גיטך קודם לעל מנת בלי ספק בדיוק לישני' דא"א לומר שלא בדיוק דהרי ברישא ה"ז גיטך והנייר שלי א"א לומר שנשנית שלא בדיוק ואמר הנייר שלי וה"ז גיטך דא"כ אמאי אינה מגורשת אדרבא כך

יפה לו שיאמר הנייר הוא שלי עד עכשיו ומעתה הרי זה גיטך וכן נוהגין בכל החופות שמתחילה שואלין להחתן עם הטבעת שלו ואומר הן וחוזר ונותן לה לקידושין וה"ה בגט אע"כ בדיוק מתני' ה"ז גיטך והנייר שלי וא"כ סיפא נמי בדיוק מעשה דהרי זה גיטך קודם לתנאי. ובזה ניחא מה דחזינן לקמן ע"ט ע"א בתנאי דשמשי את אבא פליגי ר"מ ורבנן בכפילות ולא במעשה קודם לתנאי וע"כ שלא בדקדוק נאמר וא"כ בברייתא דהכא מ"ט דרבא דס"ל בדקדוק נישנית ואע"כ כנ"ל דהכא ודאי מדוקדק וא"כ קשה אאביי. והרי משנה שלימה שנינו ס"פ הפועלים מעשה קודם לתנאי התנאי בטל ומשו"ה פסקו כן כל הפוסקים כיון שהוא סתם משנה וא"כ מ"ט דאביי ורב אדא בר אהבה דנאדו מדרבא אע"כ כנ"ל דוקא לרבא הוה מעשה קודם לתנאי אבל אביי ורב אדא בר אהבה ס"ל ה"ז גיטך איננו מעשה כלל וצריך להוסיף הרי את מגורשת שלא תהי' משלחה וחוזרת וכנ"ל. מיהו לרמב"ם דס"ל אין צריך להודיע להאשה ולא להא דמשלחה וחוזרת וא"כ בה"ז גיטך סגי הדרא קושי' לדוכתה כיון דע"כ בדיוק נישני' כנ"ל ומשנה שלימה מעשה קודם לתנאי בטל תנאי א"כ מ"ט לא תירצו כרבא. הנה הרמב"ם ס"ל מעשה קודם לתנאי היינו מעשה בפועל לא באמירה והקשו עליו מהא דרבא דאמר משום דמעשה קודם לתנאי ותי' בני אהובה הכי קאמר מי דוחקך לאוקמי כר"מ כיחידאה לוקמי כרבנן ומיירי שהיה מעשה בפועל קודם לתנאי ותיתי ככ"ע כסתם מתני' דב"מ. וצע"ג דלפע"ד א"א בעולם בברייתא הלז דהיה מעשה בפועל קודם דא"כ ברישא כבר נתן הגט בידה ואמר ה"ז גיטך ושוב אחר גמר הנתינה לידה אמר והנייר שלי בתמי' מי יחוש לדבריו אחר המשיכה עיין טו"ז רסי' ל"ח אע"כ האמירה והנתינה היו בהמשך אחר ודברים אחדים א"כ תיקשי. ומורי בק"א לס' המקנה סי' ל"ח כתב דודאי לשון המשנה דס"פ הפועלים כל תנאי שיש מעשה בתחילתו ולא אמר כל תנאי שהמעשה בתחילה אע"כ אמעשה בפועל קאי וכהרמב"ם וכי כן הוא אלא עכ"פ קשה ארבא אמאי קאמר מכדי כל תנאי מהיכא גמרינן וכו' כאלו אומר דבר חדש והלא משנה שלימה הוא בס"פ הפועלים הנ"ל. ע"כ נלע"ד דודאי לכולי עלמא מתני' דס"פ הפועלים מעשה בפועל קאמר והתם בס"פ הפועלים בתחלת הסוגי' הוה ס"ל דלרבנן אפי' מעשה בפועל אינו מפסיד ולר"מ אמירת מעשה אינו מפסיד אלא מעשה בפועל וכן ס"ל לאביי ור' אדא בר אהבה ומשו"ה לא מתוקמא להו ברייתא משום מעשה קודם לתנאי דברייתא ע"כ לא מיירי ממעשה בפועל כאשר הוכחנו אך רבא ס"ל מתני' דהתם רבנן דמעשה בפועל בטל אפי' לרבנן ור"מ מחמיר אפי' באמירת המעשה קודם לתנאי ומוקי לברייתא בהכי. והרמב"ם אעפ"י דפסק כר"מ מ"מ בהא פסק כסתם מתני' דבעי' מעשה בפועל. והנה ס"פ הפועלים

דקאמר הלכה כבן תימא ומתני' נמי דיקא נדחקו מאי דיוקא אתי לאשמעינן וע"ש תוס'. ולפי הנ"ל נ"ל לפמ"ש תוס' לקמן פ"ד ע"א ד"ה ע"מ שתעלי לרקיע כתב אם נתקיים התנאי היינו ע"י שם ע"ש. וצ"ל בן תימא ס"ל דמ"מ ה"ל מפליג בדברים. לפ"ז י"ל משנה דס"פ הפועלים כרבנן והכי קאמר כל תנאי שאפשר לקיימו בסופו ע"י שום אפשר' כגון ע"י שם תנאו קיים. ולמעוטי מתנה עמ"ש בתורה שא"א לקיימו אפי' ע"י שם ואי קשי' מתנה על מה שכתב בתורה בהדי' קתני לי' י"ל מריש' ה"א דוקא באיסורא קמ"ל אפי' בממונא וכר"מ. אך רב ור"נ ס"ל כרבא דהכא דלר"מ אפי' מעשה דאמירה מעכב וא"כ מתני' דהתם דקתני תנאי שיש מעשה בתחילתו דמשמע מעשה בפועל ע"כ דלא כר"מ ודלא כאבא חלפתא וכיון דלא אתי' כר"מ א"כ ע"כ מתנה עמ"ש בתורה דוקא באיסור תנאו בטל ולא בממון וא"כ דיוקא דסיפא שאפשר לקיים בסופו בלי שם קאמר ולדיוקא הא א"א לקיימו בלי שם לא וכבן תימא. והנה בתוס' פרק אע"פ נ"ה ע"ב בסוף שהקשו אפירש"י דס"פ הפועלים וכתב כפות תמרים פ' לולב הגזול דרש"י ס"ל כהרמב"ם דבעי' מעשה בפועל אבל אמירת המעשה אינו מזיק ע"ש. וא"כ לפי הנ"ל היינו צריכים לפרש גם לרש"י כמו שפירשנו להרמב"ם דפליגי אביי ורבא בהא אי לר"מ מזיק אמירת המעשה או לא וזה א"א להעמיס בפי' רש"י דשמעתין דגטין ע"כ נ"ל לפרש כוונת רש"י דס"פ הפועלים וכוונת פירש"י דשמעתין:

כוונת רש"י ס"פ הפועלים נ"ל הוא ע"פ מ"ש תוס' פרק אע"פ הנ"ל דמשו"ה בקידושין תנאי שבממון בטל דאין קדושין למחצה וא"א לקידושין בלי שאר כסות ועונה. והשתא ס"ל לרש"י בשלמא בשומרים אי היה מתנה תנאו מתחלה טרם ששיעבד עצמו לומר איננו נכנס לשמירה באופן שחייבה תורה הרי היה שומר קל ע"פ מה ששיעבד עצמו ושומר נקרא א"כ כיון ששם שומר עליו. א"כ אפי' התנה אח"כ וכפל תנאו לומר לא אשמור אלא בתנאי זה הרי שם שומר נשאר עליו א"כ מי יכוף אותו לשעבד עצמו ביותר מה שכפל בתנאו אבל בקידושין אפי' היה מרבה דברים כל היום איננו מקדשך אלא ע"מ שלא אתחייב בשאר כסות ועונה נהי דמעיקרא לא שיעבד נפשיה ולא נתחייב אך גם קידושין אינן כי א"א לקדושין בלא שאר כסות ועונה ומשו"ה אם מקדשה על תנאי כך כיון שא"א לקידושין בלא שאר כסות התנאי בטל והמעשה קיים דאין שם קדושין למחצה. והכלל בקיצור. בשומר משכחת שם שומר בלי חיוב שבועה ותשלומין. כגון טרם ששיעבד נפשי' א"כ כיון דאיכא שם שומר בעולם א"כ אפי' מתנה בשעת מעשה בכפל נעשה שומר לחצאין. משא"כ בקדושין אי קודם ששיעבד מתנה שלא יהיה עליו חיוב אישות אין שם קדושין על האישות ההיא. א"כ אם בשעת מעשה מתנה ואין קדושין

לחצאין התנאי בטל והמעשה קיים כנ"ל כוונת רש"י שם ולעולם לרש"י כמו שכתבתי לתוס' והר"י הנ"ל. וכוונת רש"י דשמעתין נ"ל דבלא"ה לשון רש"י צ"ע דבתחילה בד"ה מכדי וכן בד"ה מתנאי בני גד וכו' משמע דאדר"מ קאי רבא ושוב בד"ה לאפוקי הכא וכו' פירוש דבין לר"מ ובין לרבנן בעי תנאי קודם למעשה וצ"ע לכאורה. אבל הנלע"ד דכשם שהקשו תוס' פ' אע"פ הנ"ל אמתנה עמ"ש בתורה איך יתקיים המעשה והרי כפל תנאו כן קשה אכל דיני תנאי אם הקדים מעשה לתנאי או לאו והן והוא כפל תנאו שאם לא יהיה כן לא יכניס עצמו לדבר זה. איך נכוף אותו לקיים המעשה בלי קיום תנאי וכ"כ להדיא ברשב"א בשמעתין ורמב"ן פי"נ ע"ש. ותירוצם כיון שגז"ה אין לנו אלא כתנאי בגוב"ר ע"ש. ותינח לר"מ אבל לרבנן נהי דס"ל בעי' תנאי קודם למעשה היינו כשלא כפל לתנאו אבל אם אירע שכפל תנאו אע"פ שאינו צריך ורק אירע שכפל תנאו לרבנן לא אמרינן כיון שהקדים מעשה לתנאי יהיה התנאי בטל דמרע"ה לא הכפיל אלא לצורך ענין ע"כ הצריך תנאי קודם למעשה אבל בעלמא אם כפל תנאו לא יתבטל התנאי וא"כ דברי רש"י מדוקדקים והכי קאמר רבא אדמוקמת כר"מ ומשום דלא כפל הלא לר"מ אפי' כפל נמי תנאי בטל משום מעשה קודם לתנאי אוקמי' לרבנן ובלא כפל ובטל משום מעשה קודם לתנאי. ומיושב קושי' תוס' מסוגי' דס"פ הפועלים דהתם תנן כל תנאי מדתנן כל משמע אפי' תנאי שנכפל נמי אם מעשה בתחלתו בטל התנאי והא ע"כ ר"מ היא ולא רבנן וכי האי גוני כ' תוס' התם מדיוקא דכל ע"ש:

וכעין זה נ"ל ליישב הא דאתקין שמואל בגיטא דשכ"מ וכו' ואמר רבא מכדי כל תנאי מבגוב"ר וכו' מה התם הן קודם ללאו. מהאי לישנא משמע דפשיטא לי' לרבא הך דינא דהן קודם ללאו מה ראה שמואל דלא תיקן כן וגם ליישב להפוסקים דלא כר"מ או במעכשיו לא בעי ת"כ ונדחקו דשמואל לרוחא דמילתא תיקן כן. ועיין לעיל ע"ב ע"ב גיטו כמתנתו ובתוס' שם. לשיטת רש"י ורי"ף דלמסקנא בשכ"מ מדאוריי' חוזר בלי שום תנאי רק משום שלא יאמרו יש גט לאחר מיתה אפקעינהו רבנן לקידושין מיני' והשתא אי ס"ד לא בעי ת"כ בעלמא מסתיין דמפרש אם מתי ולמה נחמיר עוד לכפול לרוחא דמילתא הלא מדינא לא צריך תנאי כלל וצ"ע לכאורה. ולפע"ד דהנה בטעמא דמילתא כתב הר"ן דאין הקפידא על התחלת הן אלא שלא יסיים בהן דיתפש בגמר דבריו. וכתב מהרי"ט בחי' קידושין דאפי' למאן דלא בעי תנאי כפל מ"מ אי יהיה התנאי בהן מכללו נשמע לאו הוה כמסיים בלאו משא"כ כשמתנה בלאו ומכללו נשמע הן ע"ש. אמנם מהרי"ט עצמו יהיב טעמא אחרינא דהתחלת לאו איננו דבר שראוי לסמוך כי איך יאמר אם לא יעברו לא תתנו להם מאן דכר שמי' מנתינה אם לא הקדים תחלה אם יעברו

ונתתם אז חל עליו אם לא יעברו אבל להתחיל באם לא הוה כמאן דליתא ונכון הוא זה מאד ויש להוכיח כן דאלת"ה תיקשי לראב"ג ה"ל למרע"ה למימר רק אם לא יעברו ונאחזו בתוככם בארץ ונידוק מיני' הא אם יעברו לא יאחזו בתוככם אלא יטלו חלקם כמבוקשם בארץ גלעד אע"כ התחלת לאו לא שמי' תנאי כלל ולא תיקשי מלא חולין לא אוכל לך דהתם ליכא מעשה כלל אלא שמחדש על עצמו דבר חדש מכללא דלא חולין ובזה אין חילוק בין לאו להן. אבל באומר אם יהיה כן תהיה מקודשת או מגורשת לא מצי להתחיל אם לא תתן לי לא תהיה מגורשת ונידוק מיני' אם תתן תהיה מגורשת כי גירושין מאן דכר שמיה. ואקדים עוד מה שנלע"ד מ"ש מהרי"ט הנ"ל דבאומר ההן ודייקינן מיני' הלאו הוה כמסיים בלאו היינו אם לא כפל אבל אם כפל והתחיל בלאו ומסיים בהן לא נאמר כיון דמכלל הן נשמע ללאו ה"ל כסוף דבריו בלאו ז"א דכיון דאמר הלאו בהדי' שוב לא דייקינן מההן לשמוע לאו בסוף כיון שאמר הלאו בהדי' וה"ל סוף דבריו בהן. והא"ש ודאי גם שמואל הוה פשוט לי' דלמא דיליף מבגוב"ר בעי' הן קודם ללאו דהלאו כמאן דליתא ולא הוה כפילא אך אנן כרבנן קיי"ל ולא בעי' תנאי כפול רק הלאו הוא משום לא מקדים איניש פורענתא לנפשי' וכמאן דליתא הוא וה"ל הן לחודא ומ"מ תנאי קודם למעשה בעי' כסתם דב"מ אך רבא ס"ל נמי כטעם הר"ן דבעי' שלא יסיים בהן ויהיה נתפס בסוף דבריו ובשלמא אי לא כפל לתנאי ודייקינן מכלל הן לאו לא הוה כמסיים בהן אבל השתא דכפלי' לתנאו משום לא מקדים אינש פורענות לנפשי' ממילא לא דייקינן לאו מההן ובגמר דבריו נתפס צריך להוסיף ואם לא מתי לבסוף. ואמנם מה דקאמר בפשיטות דבעי' תנאי קודם למעשה לאו אתנאי דאמירה קאי אלא כמ"ש לח"מ דאם יתקן אמירת המעשה קודם יכשלו לעשות בפועל קודם התנאי וזה פשיטא דלא מהני כמו שהקשה הטור אהרמב"ם פשיטא. ובאמת צלע"ג אמ"ש המפרש המכונה רש"י בנדרים י"א ע"א ד"ה דתנן וכו' שכ' דמכלל לאו לא נשמע הן זה מוכח מדלא הוה סגי למרע"ה למימר רק אם לא יעברו וגו' וצ"ע מה יענה ר"ח בן גמליאל או ר' יהודה בנדרים דפליגי דבהא לא שייך צריך היה לאומרו. שהרי פי' ונאחזו בתוככם אע"כ אמירת לאו שהוא שלילה לאו אמירה היא כלל וכמהרי"ט. ויש לדחוק ולומר דודאי לרבנן דס"ל ונאחזו בתוככם אארץ גלעד לחוד קאי שיחלקו בגוב"ר עם ישראל בגורל ויטלו ככל השבטים א' מחלק שנים עשר בארץ הגלעד לחוד זהו שלילה וכמאן דליתא דמי ע"כ לא הוה סגי' למרע"ה למימר אם לא יעברו ונאחזו בתוככם. אבל לר"מ דס"ל בתוככם כל היכי דאיתי לכו משמע נמצא חידש להם שיטלו גם חלקם בארץ כנען נמצא לא הוה שלילה אלא מאמר טוב ונוכל למידק מיני' הא אם יעברו לא יאחזו בתוככם

אלא יטלו כל חלקם בארץ הגלעד ואפ"ה לא אמר הכי ש"מ מכלל לאו לא נשמע הן אפי' היכי דלא הוה רק שלילה כגון לא חולין לא אוכל לך. אבל באמת נלע"ד דבהא פליגי דבירושלמי ומייתי לי' כל הראשונים דפריך לר"מ ואם לא יעברו כלאחר הוא פי' כאלו אמר לאחר זמן ויבואר לקמן אי"ה ותי' כיון שהי' מוחזק ביד בגוב"ר ובא להוציא מידם ה"ל כעל מנת ויבואר לפנינו אי"ה עכ"פ לר"מ ס"ל בגוב"ר היו כמוחזקים וא"כ איך אפשר לומר ונאחזו בתוככם בארץ גלעד לחוד א"כ ותאחזו בתוכם מיבעי לי' שהרי מוחזקים אע"כ כל היכי דאית לכו משמע. ורבנן ס"ל דלא הוה מוחזקין א"כ שפיר י"ל ונאחזו בתוככם בארץ גלעד וק"ל:

מתקיף לי' אביי אימר דאמר רשב"ג וכו' בתה"ד סי' שי"א הוכיח מכאן בע"מ שתחזירהו והוא בעין אינו מועיל החזרת דמים אפי' היכא דלא מיכוון לצעורי אלא להרוחה דהא בשמעתין לרשב"ג קאי דלית לי' לצעורי קמכוון ואפ"ה אמר אביי כי איתי' בעיני' לא אמר ע"ש. ועיין בהג"ה ש"ע חו"מ סי' רמ"א סעיף ז' המתנה עם חבירו לתת לו חפץ פלוני יכול לתת לו דמי החפץ משא"כ בגיטין עכ"ל. ור"ל בגיטין לצעורי קמכוון משא"כ בעלמא אמרי' מה לי הן ומה לי דמיהן. והנה לפי הוכחת תה"ד מוכח משמעתין דאפי' לרשב"ג דלהרוחה מכוון אפ"ה אם הוא בעין צריך ליתן לו החפץ בעצמו. ולכאורה י"ל ולחלק באומר ע"מ שתחזור לי איצטלא שלי שהופקד בידך אז כשהוא בעינא אפי' לרשב"ג אינו מתקיים התנאי בחזרת דמים אפי' אם יפייסנו להתרצות בדמיו אפ"ה לא נתקיים התנאי אלא פנים חדשות באו שלקח ממנו אצטליתו בדמים אבל תחלת התנאי לא הי' על נתינת דמים כי רוצה אדם בשלו. אבל ברמ"א מיירי על חפץ דעלמא שאינו שלו או אם מפייסו בדמים אפי' כשהחפץ בעינא נמי מתקיים התנאי ואם כן הוא י"ל ר"ח לטעמי' דלעיל כ' ע"א אר"ח יכילנא למיפסל כולהי גיטא דעלמא א"ל רבא מ"ט אילימא משום דכתיב וכתב לה והכא איהי קא כתב לי' דילמא אקנויי לי' רבנן פירש"י דהפקר ב"ד הפקר ע"ש ופשיטא דלא הי' סבר ר"ח שכל הגיטין פסולים אלא אמר שלא ידע טעמו של דבר ורבא חידש לו אקנויי אקני לי' רבנן מטעם הפקר ב"ד נמצא לר"ח הנייר אינו של הבעל וכשמתנה שתחזיר לו הנייר ה"ל כחפץ פלוני שאינו שלו דלרשב"ג דלא חייש לצעורי מצי מפייסא לי' בדמים אך אביי ס"ל כהלכתא דאקנוי' אקני לי' רבנן וה"ל חפץ שלו דאפי' לרשב"ג אינו יוצא ידי תנאי בהחזרת דמים. אבל האמת יורה דרכו דתה"ד קאי בסברא דרשב"ג לא חייש כלל לצעורי ע"כ הוכיח שפיר דאפי' בעלמא היכי דלא שייך לצעורי לא יי"ח תנאי בדמים. אבל באמת הרשב"א בחידושיו לעיל בשמעתין והרא"ש בפרקין סוף סי' ז' ס"ל גם רשב"ג חייש לצעורי אך לא כל כך כרבנן ועמ"ש אני עני לעיל

בחידושינו וא"כ ליתא לדתה"ר והא דהגה' רמ"א לעיל בשם רבינו ירוחם תלמיד הרא"ש הוא וא"כ בכל תנאי דעלמא שאינו בגט יוצא בהחזרת דמים אפי' הוא בעינא בין בחפץ שלו בין של אחרינא. והנה התוס' והרא"ש פי"נ כתבו דרבא דס"ל ע"מ שתחזיר לית ליה כרב אדא בר אהבה דתנאי ומעשה בדבר א' ורבים תמהו הרי הרא"ש פסק בשמעתין דבעי' שלא יהא תנאי ומעשה בדבר א' ואפ"ה פסק אתרוג ע"מ להחזיר יי"ח. וכ' מהר"י ן' לב בחי' לגיטין כ' ע"ב דמ"ש תוס' לרבא לית לי' הא דמעשה ותנאי בדבר אין רצונו לומר דהתנאי קיים והמעשה בטל אלא אמדינן דעתי' דלא לחנם נתן לו מתנה או דבר זה אע"כ כוונתו הי' מעכשיו אעפ"י שלא אמר על מנת ולא מעכשיו אלא דחזר והקשה א"כ רבא מ"ט לא מוקי לי' ברייתא בהכי דנהי דלא אסיק אדעתי' למימר הא מני רבי הוא דאמר ע"מ כמעכשיו דמי מ"מ הא בתנאי ומעשה בדבר א' לכ"ע מעכשיו קאמר אפי' באם מכ"ש בע"מ והניח בק' ולפע"ד להנ"ל א"ש דודאי אפי' באתרוג אע"ג דאומדנא הוא שצריך להחזיר לו מאי דחזי לי' מ"מ אפי' אם הוא בעינא ונהי דאינו יכול לכופו ליקח דמיו אמרי' אומדנא שמתחלה הי' דעתו לכך שיקנה מעכשיו דאל"כ אינו יוצא י"ח ומה הקנה לו. אבל בגט דלצעורי קמכוון אין כאן אומדנא אדרבא אומדנא בהיפוך שרצה לצער ולפטומי מילי ויתקיים התנאי ויתבטל המעשה דגירושין ולק"מ אהרא"ש.
ובזה י"ל מאי דמקשי' וכי לא ידעו כל הני אמוראים למימר רבי היא דס"ל ע"מ כאומר מעכשיו דמי וי"ל דכל זמן דלא אסיקו אדעתי' דתנאי ומעשה בדבר א' התנאי בטל הוה ס"ד התנאי קיים והמעשה ממילא בטל. והשתא אי ס"ד אתי' כרבי וטעמא משום דע"מ כמעכשיו אבל אי הוה אמר אם הי' תנאי קיים ומעשה בטל א"כ תיקשי אדמפלגת בין והנייר שלי דהוה שיור ובין על מנת דהוה תנאי לפלוגי בתנאי גופא אם אמר בלשון אם תחזור לי התנאי קיים ומעשה הגט בטל וכ"ש בהנייר שלי ואם אמר ע"מ ה"ז מגורשת.
אע"כ ברייתא כרבנן ואין חילוק בין ע"מ לאם ומשו"ה אוקי לי' במילתא אחריתי. אבל בתר דחידש רב אדא דתנאי ומעשה בדבר א' התנאי בטל והמעשה קיים ואינו מחזרת הנייר א"כ שוב דוחק הוא דלא דמי רישא והנייר שלי מחזרת לו וסיפא ע"מ התנאי בטל והנייר שלה ע"כ ניחא לי' לאוקמא כרבי ובין רישא ובין סיפא מחזרת הנייר ובנייר שלי מחזרת הנייר ואינה מגורשת ובע"מ מחזרת ומקיים תנאה ומגורשת ולא מפליג באם תחזיר לי דאז המעשה קיים והתנאי בטל ואינה מחזרת הנייר ומגורשת ולא לברייתא דבין ברישא בין בסיפא אינה מחזקת הנייר לעצמה:
ובירושלמי פ"ב דגיטין סוף הל' ג' כ' ה"ז גיטך ע"מ שתתנהו לי אינה מגורשת ע"מ שתחזירהו לי מגורשת דהוה כמו באתרוג ע"מ שתחזירהו לי שתזכה בו ובמצותו קאמר

ה"נ בגט נ"ל פירושו שתתנהו אין לו זמן רגע תתנהו מיד היינו הנייר שלי. אבל תחזירהו לאחר זמן אחר שנעשה בו רצונך ובאתרוג היינו שתזכה בו למצותו וא"כ ע"כ מעכשיו זיכה לו דאל"כ איך יזכה בו למצותו וס"ל הה"נ בגט ולא ס"ל לחלק בגט דלצעורי קמכוון. מתוך הדברים למדנו היכי דליכא אומדנא שנתנו לו מעכשיו אפי' היכי דלהרוחא מיכוון מ"מ כל זמן שהוא בעינא צריך להחזיר לו בעינא וקשה מכאן עמ"ש בש"ע א"ע סי' כ"ח סעיף כ' הנותן לחברו טבעת מע"מ להחזיר וקידש בו אשה מקודש' והטעם בתשו' הרא"ש שיכול להחזיר לחברו דמיו והטבעת ישאר לה לחלוטין וזה צ"ע וכבר עמד בזה בקצה"ח סי' רמ"א ותי' כיון שקידש בו אשה הוה כאלו אינו בעין ונותן לו דמיו ויוצא ע"ש ונלע"ד שאין הדין אמת. אבל נלע"ד דהלכה פסוקה דיכול למחול התנאי שלו וכמבואר בב"ש רסי' קע"ח וסק"ט שם ובשלמא בשמעתין ליכא למימר אי בעי מפייסא לי' בדמים ומוחל העל מנת דאנן במתנה לקיים תנאו עסקינן וכי מצינו למימר יכול התנאי להתקיים ע"י שימחול התנאי אנן בקיום התנאי עסקי' אך התם אין אנו עוסקים עם בעל התנאי אלא עם האשה שנתקדשה בטבעת זו שהיא מקודשת שאפשר שהטבעת יהיה שלה לחלוטין כגון דמפייס לבעל הטבעת שימחול לו התנאי ופשוט:

הא מני ר' מאיר הוא דאמר בעי' תנאי כפול התם בקידושין כתב פני יהושע דר' מאיר קאי התם אמתני' דלפני זה הרי את מקודשת ע"מ שאתן לך מאתים זוז ואהא קאי ר"מ ע"ש אבל מה אעשה ורש"י התם הביא עצות מרחוק וממשיל משלים כגון ה"ז גיטך וכו' ושביק קידושי' דאירי בע"כ נלע"ד בטח מסברא אעפ"י שלא מצאתי שקדמני אדם מ"מ אומר אני דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום אם בעל התנאי מתנה לטובתו של אידך כגון הבעל מתנה לטובתה ליתן לה מאתים זוז והנה הוא המדבר בדין נתן הוא ואמר הוא. והרי זה מעקם שפתיו ואומר תנאי בלשון גרוע היתכן שיהיה התנאי בטל שלא יתן לה מאתים ומעשה הקידושין קיים והרי היא מקודשת על אפה ועל חמתה בלי מאתים זוז ואין לך אומדנא גדולה מזו שלא נתרצית בלי מאתים זוז בשלמא הרי את מגורשת ע"מ שתתני לי מאתים זוז שהתנאי לטובתו וה"ה בקידושי' כי האי גוני אלא דלא שכיח בקידושי' שהיא תתן לו אבל בגירושין שכיחא א"כ אע"ג דאומדנא דמוכח דלא לגרש בלי מאתים זוז מ"מ נימא כיון שהתנה בפירוש ולא אמרו כדינו מיגרע גרע ופיו הכשילו כמ"ש תוס' איהו דאפסיד נפשי' אבל היכי שהיא לטובתה ואומדנא דמוכח שלא נתרצית אלא בטובה זו ופיה לא הכשיל אותה איה היושר שתתקדש לו על כרחה בלי הנ"ל ואם אולי באיש כיוצא בו נאמר מדשתק ולא צוח לאמר כפול תנאך ואומר

כדין מחל גם זה דוחק מ"מ באיתתא דלאו דינא גמירי נ"ל פשוט דאין כאן מעשה קיים ומש"ה פירשו רש"י אה"ז גיטך וק"ל:

וז"ל הירושלמי פרק בכל מערבין וקידושין פ' האומר. אמר ר"י בר פזי ירדו בסמפון לשיטת ר"מ פי' בעלי שטרות נוהגים כר"מ לכפול התנאים ופריך ולא כרבנן נמי אתיא לא כן אר"א אר' יוחנן סדר סמפון כך אנא פב"פ מקדש לך פב"פ ע"מ מיתן לך מוקמת פלן (פי' סך כך וכך) ומיכנסך ביום פלן ואי אתי ולא מיכנסך אין לי עליך כלום ופריך ירושלמי ויאמר ע"מ ולא יכפול תנאו ומשני מיעקר קידושי' עכ"ל ופי' בקרבן עדה בפרק בכל מערבין מיעקרא קידושי' שהיתה צריכא להחזיר כסף קידושי' עיין פירושם בירושלמי ותמצא שאינו נכון וגם כסף קידושי' מאן דכר שמי' וכל גדולי אחרונים הקשו שהסמפון הוא תנאי קודם למעשה ועמ"ש בני אהובה פ"ו מהל' אישות. ולפע"ד זה הבעל התנה ב' תנאים א' לטובתה ליתן לה מוקמית פלן וכל שהוא לטובתה לא בעי דיני תנאי כנ"ל ועוד שאמר ע"מ ולשיטת ירושלמי לרבנן דר"מ לא בעי דיני תנאי בע"מ כמו לדידן לרבי. ושוב מתנה תנאי שני אפי' אם כבר קיים תנאו ונתן לה מאתים זוז עוד התנה וכפל תנאו באם ולא בעל מנת הוא מיכנסך ליום פלן שיהיו הנישואין ליום פלן ואי אתי יום פלן ולא מיכנסך אין לי עלך כלום הנה התנאי השני הזה איננו בע"מ לכן בעי תנאי כפול ולשיטת הירושלמי רבנן ס"ל הכי דלא פליגי אלא בע"מ כמבואר שם. וזה התנאי השני איננו לטובתה כי קביעת הזמן אינו מוחלט שהוא לטובתה ע"כ בעי לרבנן ת"כ ופריך היא גופי' קשי' לימא בתנאי ג"כ ע"מ שאכניסך ליום פלן ולא יצטרך ומשני צריך הי' הדבר לכופלו דאי לא היה כופל אלא מכלל ע"מ מכניסך אתה שומע אם אינו מכניסך בטלו הקידושין היתה צריכה להחזיר לו המאתים זוז והוא רוצה להתנות שאם לא יבוא יהיה המאתים זוז שלה היינו מיעקר קידושי' שהיתה צריכה להחזיר לו הני זוזי ע"כ כפל תנאו. השתא לפ"ז בתנאי הראשון שלא כפל וגם הקדים מעשה לתנאי התם לא בעי דיני תנאי. ובתנאי השני שכפל שם עיקור המעשה הוא שיהיה מאתים זוז שלה אין לי עליך כלום ובזה קדם תנאי אי מכניסך למעשה דאין לי עליך כלום וא"ש בעזה"י:

וראיתי דבר חידוש בהראב"ן דפוס פראג דף קל"ה ע"ב וכל התנאים אינם תנאים אא"כ יהי' כתנא בגוב"ר וכו' וה"נ הרי את מקודשת לי הוא התנאי ע"מ שאתן לך הוא המעשה כמו ונתתם שהוא המעשה וכו' ותנאי בקידושי' ומעשה בזוזים שהוא דבר אחר ואפשר לקיים נתינת הזוזים ע"י שליח עכ"ל ולכאורה אין מובן לדבריו. אבל נ"ל כפי מה שהבנתי מלשון רש"י במתני' ס"פ הפועלים דמייתי מאשובה צאנך אשמור דאין לשון התנאי תלוי באם ולא כל מה שעל המתנה לעשות הוא המעשה ושעל אידך הוא התנאי

ע"כ יעקב הי' המתנה עם לבן שמירת הצאן שעל יעקב הוה מעשה ועשיית הדבר הזה שעל לבן הוא התנאי ואם נמי הי' לבן המדבר בהיפוך אפי' הי' אומר אם אעשה הדבר הזה תשוב תרעה צאני כי לא בלשון אם תלי' כ"א בעיקור הדבר וע"כ הכא שהבעל המדבר ושני הענינים עליו הוא המקדש והוא הנותן על כן חשבינן לנתינה שעליו הוא המעשה והקידושין שהיא מתקדשת לו הוא התנאי אעפ"י שאומר לשון אם אצל הזוזים מ"מ הם המעשה כיון שעליו לעשות והוא המדבר והמתנה כי הכל תלוי בעיקור כוונה יהיה המדבר מי שיהיה או יהי לשון אם באיזה דיבור שיהי' רק על מה שעיקר כוונת יסוד הדבר בנוי כגון יעקב ולבן עיקור היה שמירת הצאן והקב"ה עם ישראל עיקור הוא שמירת קיום מצות והבעל אעפ"י שעיקור כוונתו הקידושין מ"מ אנו דנים על האשה שעיקור כוונתה שיתן לה מאתים זוז ולאו כל כמיניה להפסידה והנתינה הוא המעשה. ולפ"ז בלאה"נ לק"מ מהירושלמי הנ"ל דהתם נתינת מוקמת פלן ואכניסך ביום פלן הוא המעשה והרי את מקודשת הוא התנאי והרי הקדים תנאי למעשה. ונראה שזה דעת תוס' דשמעתין ובס"פ שבועת העדות דמשמע שכר המצות הוא המעשה וקיומן הוא התנאי ונתקשה בזה פנ"י ולהנ"ל א"ש כי הקב"ה הוא הנותן שכר והוא המתנה. והנה דלא הכפיל יעקב תנאי עם לבן הוא כמ"ש הראב"ד בתמים דעים פ"ב דמס' י"נ ומביאו במלחמות ה' שם דכל שלא נעשה מעשה בתחלתו כגון השוכר הפועל אם תעשי עמי אשלם כך וכך אין כאן דיני תנאי וכן ביעקב עם לבן וכן בראובן עם שני בני תמית אם לא אביאנו אליך ועדיין לא נתנן יעקב לידו אלא ראובן השכיר עצמו כפועל בשמירת הנער והעריב ב' בניו בעדו אין כאן מקום לתנאי כמו הבו לי' ד' מאה זוזי ולישקול לברתי אך בתנאי של יהודה יעקב מסר לו בנימין על תנאי אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים התם הקשה הרא"מ פ' ויגש מנ"ל לחז"ל סוף מס' מכות דנידוי על תנאי חל אפי' נתקיים התנאי מיהודה דלמא שאני התם לא כפלי' לתנאי ותנאי בטל ומעשה דנידוי קיים. ותי' דודאי יעקב לא טעה בדיני תנאי ובודאי נעשה כדין כפל ורק הא דנידוי לעה"ב חל אפי' נתקיים התנאי זה לא ידע ע"ש. ועפ"י דברים אלו י"ל מה דאמרינן לקמן ע"ו ע"א אין לך תנאי בכתובים שאינו כפול וה"ל ב' כתובים ומקשי' מה שייך ב' כתובים הא צריך לכפול תנאיו דאל"ה יהי' בטלים ולהנ"ל ניחא דהרי בודאי יעקב התנה כדין ואפ"ה לא נכתב הכפל בתורה דסמיך הקרא דנבין ממילא שהי' כפול אם בהני אם בחקותי וכדומה לא ה"ל למיכתב הכפל אע"כ להוי ב' כתובים ואין מלמדים וא"ש. אלא דנ"ל היינו למ"ד לא בעי' תנאי שאפשר לקיימו ע"י שליח אבל למ"ד צריך לקיימו ע"י שליח והכא א"א לשליח להיות מנודה לשמי' בחריקאו שאפי' אם הב"ד מנדי' על ידי שליח

ב"ד אבל עיקור חיילות הנידוי שהוא המעשה אם לא אביא לך בני שהוא התנאי יהי' מנודה לעה"ב ונידוי לעה"ב א"א ע"י שליח ומעיקרא לק"מ קושי' הרא"ם ובזה י"ל לישנא בתרא לקמן ע"ו ע"א אין לך תנאי שאינו כפול וגמרי' מיניהו וק' נהי דב' כתובים ליכא כמ"ש רש"י ותוס' מ"מ יותר מעליותא הי' אם לא הי' כמה תנאים כפולים בפסוק. וא"כ להך לישנא מה לו לומר אין לך תנאי בכתובים שאינו כפול אלא הוא הדבר בשלמא אי הי' נמצא א' שאינו כפול ונימא שסמוך עצמו אסברת מסתמא כפלי יעקב א"כ הוה הנך כתובים ב' כתובים ואין מלמדים אבל באמת אין לך שום תנאי שאינו כפול דתנאו של יהודה א"א ע"י שליח ואינו בגדר תנאי וכיון שלא נמצא תנאי שאינו כפול א"כ לא הוה אלו כב' כתובים וגמרי' מיניהו. ועוד י"ל בקיצור דלישנא בתרא ס"ל דלא הוה ב' כתובים משום דמכלל ברכה לא נשמע קללה והוצרך לכופלו וכפירש"י והא דגמרי' היינו מנקי מאלתי ולית לי' שינוי' דחיקא בש"ס דקידושין וא"ש א"כ ה"ל ב' כתובים י"ל דרש"י בחומש מייתי מדרש יפה שיחתן של עבדי אבות וק"ל:

והנה הך כללא כל דא"א ע"י שליח לא שייך בי' תנאי הסבירו תוס' פרק המדיר ופני יהושע פקפק עליהם ועי' רמב"ן בס' הזכות נוטים דבריו לדברי פנ"י ואני אפרש דברי תוס' בעזה"י ולא תיקשי עליהם שום קושי'. דכל מעשה שהוא ביד בעליו כחומר ביד היוצר והוא בעליו ממש וגם יכול למנות שליח בחריקאו ונעשה יד השליח כיד הבעל וכיון שהמעשה כל כך בידו גם הוא יכול להטיל בו תנאי לפי דיני התנאי ברצותו מרחיב ברצותו מקצר לאפוקי מעשה חליצה שהוא איננו בעליו אלא שלוחא דרחמנא שהרי הוא עצמו אינו יכול למנות שליח בחריקאו וכיון שהוא איננו בעליו אין כחו לשנות בו דבר ולהטיל בו שום תנאי ומשו"ה יש תנאי בביאה אעפ"י שא"א על ידי אחר לאו משום חולשת הבעל קידושי' שהרי יכול לקדש על ידי שליח אפי' בקידושין הפחותים מביאה כגון כסף ושטר והרי המעשה מסור בידו כבעליו ממש אלא שענין הביאה א"א אלא ע"י עצמו אבל מעשה הקידושין מסורים ביד בעל הקידושין כרצונו וחפצו ומה שאמרו התם איתקש הווי' להדדי כבר כ' פנ"י שם דלא היקש גמור קאמר אלא מסברא כך הוא וכמו שכתבתי הוא נכון בעזה"י ולפ"ז לא תיקשי מה שהקשה מורי בס' המקנה איך מטיל תנאי באומר כתבו גט לאשתי אם לא באתי והלא אינו ע"י שליח דמילי לא מימסרי לשליח וכן הקשה בשער המלך איך אפשר להטיל תנאי בהקדש והלא א"א להקדיש נכסיו ע"י שליח וכמ"ש לעיל בשם מהרי"ט וה"ל מילי ולא מימסרא לשליח ושם פירשנו בעזה"י מ"מ קשי' ולק"מ דהתם דלא מימסרא לא משום חולשת כחו של בעל דבר שאין לו בה מעשה למוסרו לשליח אלא משום חולשת הדבור שאינו נמסר

מפה לפה. וכל שהמעשה חלוש יותר פשיטא שיכול להטיל בו תנאי כיון שאין חולשתו של בעל המעשה גורם: וז"ל שאלתות דר"א גאון פ' מטות כי מתני בהדי שליח לא בעי תנאי כפול דאדעתא אמאי דקאמר לי' משוי שליח ואע"ג דתנאי בגוב"ר בהדי דאלעזר הכהן ויב"נ קא מתני ומשה הוא דהוי משוי להון שליח כיון דהוקשו ראשים לאבות (ל"ו ע"ב) כמאן דמתני בהדיהו דמי עכ"ל והגהתי קצת והגאון בעל שאילת שלום אות קל"ה במחילת כבודו כי רב הפעם לא עמד על כוונת השאלתות ע"ש:

מבואר כוונת הענין דמרע"ה הי' בכחו עצום כ"כ למשוי אפי' ראשים ואבות וב"ד מכ"ש שיש בכחו להטיל תנאי וכל שאין לו כח אפי' לעשות שליח אינו יכול להטיל תנאי. ומיהו מרע"ה הי' צריך לכפול התנאי עם שלוחיו כי לא עשאום שלוחים בעלמא שנאמר אם לא יבינו רצונו ורמיזתו מכלל הן בטלו שליחותם שהרי עשאום אבות וראשים ע"כ הי' צריך להכפיל תנאיו אבל שליח בעלמא לא בעי כפילא אמנם לשון רש"י יבמו' נ"ג ע"א צ"ע לבאר כוונתו ע"ש. והנה תוס' בכתובו' וכן כל הראשונים כ' בפשיטו' דמן הדין אין התנאי יכול לבטל המעשה לולי דמצינו כן בבגוב"ר ע"כ צריך להיות ממש כמו התם אלא דראיתי פלוגתא בזה דלראב"ד וסיעתו במעכשיו לא בעי דיני תנאי והר"ן הקשה הא אדרבא במעכשיו המעשה אלים טפי ואיך יבטל התנאי המעשה ומייתי ירושלמי דמסייע לי' ויבואר לפנינו אי"ה מ"מ בהא פליגי דלהראב"ד מה שאין המעשה מתקיים כשלא יקיים התנאי זה אינו מקרי ביטול ואין בו חידוש כי מתחלה אדעתא דהכי נכנס ואין כאן מעשה של כלום אך החידוש החידוש הוא כשקיים התנאי והמעשה קיים ואפ"ה אינו מתחיל אלא משעת קיום התנאי ולא משעת עשיית המעשה שמסר בידה הגט או הקידושין זה הוא ביטול מקצת המעשה ואילולי בגוב"ר לא היינו יודעים זה וא"כ במעכשיו שהמעשה חל בשעת מעשה למפרע רק אם לא קיים התנאי המעשה בטל זה אינו חידוש כי מעיקרא נתן הגט או הקידושין על דעת זה זהו דעת הראב"ד ואמנם הר"ן ס"ל מה דאמרי' אם לא יקיים תנאו בטל המעשה זה ג"כ חידוש וא"כ ק"ו השתא במעשה קל שאפי' יקיים התנאי אינו פועל מיד חידוש שיכול לבטלו כשאינו מקיים תנאו כש"כ במעכשיו דאלימא טפי המעשה כשקיים התנאי כל שכן שהראוי' שלא יתבטל ע"י ביטול התנאי זהו דעת הר"ן ומביא ע"ז ראי' מהירוש'. והנה בלח"מ פ"י מגירושין העלה דלרמב"ם פליגי ר"מ ור"י לכ"ע בעי' ת"כ היכי דליכא גילוי דעת ולא מעכשיו ובמעכשיו פליגי לר"מ אפי' מעכשיו בעי ת"כ וד"ה דלא מהני גילוי דעת מה שאין כן לר' יהודה ע"ש וצ"ל הא דמס' נדרים י"ב ע"א גילוי דעת מיקרי ותליא שפיר

בפלוגתא הנ"ל. ולפי האמור פליגי בסברות הראב"ד והר"ן הללו וא"כ לר"מ מעכשיו וע"מ מיגרע גרע וק"ל:

הנה בתחלה אבאר בעזה"י מ"ט פשיטא לן דלא אתי דיבור ומבטל מעשה מה דאמר ברגע א' עם המעשה עי' ב"י א"ע ריש סי' ל"ח אמ"ש הטור אהרמב"ם דאם עשה המעשה בפועל קודם אמירת התנאי אי בטל תנאו הקשה הטור פשיטא ומי יחלוק על זה ותי' הרב"י מפני שאמר הדברים בחדא מחתא ובהמשך עם המעשה ע"ש א"כ מכ"ש לכל הפוסקים שאינו מקדים המעשה בפועל אלא ברגע א' המעשה והאמירה באים כאחד. א"כ מ"ט לומר חידוש הוא שהדיבור ובטל המעשה וצע"ג ומדברי ר"ן יש להבין דאה"נ דלא הי' עולה על הדעת שיהי' חידוש בענין זה כלל אך מדחזינן דמרע"ה כפלי' לתנאי ולא סמיך עצמו אמכלל הן נבין הלאו ש"מ דיש חידוש בענין זה מה שהמכלל יבטל המעשה מה שהי' השכל מחייב כי מסתמא הוה הוכחת מכלל כמו דיבור גמור ומדצריך לכופלו ש"מ אין דיבור תנאי מבטל מעשה א"כ גם בכל ענינים דהתם בעי' קרא כדכתב תנאי קודם למעשה והן קודם ללאו וע"י שליח ותנאי ומעשה בדבר א'. ולפ"ז מאן דפליג אתנאי כפול משום דצריך הי' הדבר לאומרו ממילא אין צורך לשום דיני תנאי כי אין חידוש במה שהדיבור מבטל המעשה ופליג רחב"ג על כל דיני תנאי ודלא כפירש"י. אך לפירש"י ולכמה פוסקים דס"ל מעשה קודם לתנאי דמתני' ס"פ הפועלים הילכתא לכ"ע דלא אתי תני ומבטל וכן ע"י שליח שהסברא נוטה וכמ"ש לעיל נ"ל להסביר עמ"ש רמב"ם רפ"ט מגירושין ג' ענינים יש האומר לאחר שתתני לי מאתים זוז אין זה תנאי ולא שום התחלת קנין וע"כ לאחר שנתקיים הענין צריכה ליטול הגט בידה או בחצרה דאל"ה אינה מגורשת. הענין השני באומר מעכשיו או ע"מ דהוה כמעכשיו אפי' נשרף הגט הרי היא מגורשת למפרע מעכשיו אבל בתנאי דאם איננו כמעכשיו שאם יהי' נשרף שתהי' מגורשת וגם לא כלאחר שתהי' צריך להיות הגט בחצרה או בידה אלא אפי' מוכר בצידי רה"ר הרי זו מגורשת ובלבד שיהי' קיים בשעת קיום התנאי' דהקיום מתחיל קצת בשעת מעשה וגומר והולך עד לבסוף ע"ש ברמב"ם והנה זה דבר מחודש שלא מצינו כיוצא בו קנין לחצאין מתחיל ואינו גומר וכיון שהמעשה פועל מיד איך יבטלנו הדיבור של תנאי שלא יגמר קנינו ולא מצינו כן אלא בתנאי בגוב"ר שהי' מחזיקים אותם בהקרקע ע"י בנין וגדרות צאן אבל לא קנו אלא לאחר קיום התנאי ומ"מ אחר קיום התנאי לא הי' צריכים לעשות קנין מחדש אלא ממילא קנאו ע"י קנין חזקה הראשונה. אבל מיד ומעכשיו לא קנאו ומשם אנו למדין קנין כזה המחודש וצריך להיות בכל ענינים דשם ואל"ה לא מהני התנאי אלא כיון שרצונו שיתחיל הקנין מיד הרי הוא גומר והולך לגמרי:

והראב"ד בתמים דעים והעתיק הרמב"ן קצת ממנו פ"ב דביצה אבל לאכלו. ועינינו שם דכל זה אם יש מעשה בתחלתו אבל האומר להבא אם יהיה כך אז יהיה כך אין כאן מקום לדיני תנאי. וזה ממש עיקר בגטין וקדושין וכיוצא בזה אבל בקנין ממון אם נותן בידו מאתים זוז אם תעשה כך יהיה קנוי לך ואם לאו לא אין זה מעשה כי ממון פקדון הוא בידו עד היום ההוא וכל היכי דאינהו ברשותי' דמרא קמיתא קיימי ולא דמי לגטין וקדושין דלא לפקדון ולא למלוה דמי שמתחיל הפעולה מיד משא"כ נתינת ממון לקנין דעלמא הוה כמו תנאי דלאחרו ולא כתנאי דאם ואמר דבגוב"ר אע"ג דממון הוה ורוצה לומר ישבתם בארץ גלעד כמו שאלה בידם עד לאחר קיום התנאי. ותי' שאני התם שהיו זוכים בה קצת בירושה וכעין חליפין גלעד החליפו בארץ ישראל ע"כ הוה כמו גטין וקדושין שהמעשה מתחיל מיד ונגמר אח"ז כן נ"ל ביאור דבריו והמעיין גם דברי השגות בפ"ג מזכי' ומתנה (אע"ג דתרי ראב"ד הוה מ"מ רובא דרובא דבריהם א' כי זה היה חותנו ורבו של זה) יבין כי בממון יש עוד ריעותא להוציא מיד בעליו ע"י מכלל ותנאי גרוע ולפי הנ"ל אפי' כבר מסרו ביד שכנגדו מ"מ כל היכי דאיתי' ברשות מרא קמא קיימא והוה כמוציא מידו משא"כ בבגוב"ר אפי' בלא מעשה בגוב"ר נמי לא היה ישראל מוחזקים טפי מבגוב"ר ומאי אולמיהו בי' טפי מהם וגם אחר שהושיבו בגוב"ר בתוכם אלים כחם טפי מבשאר ממון כיון שהיה בתורת ירושה וחליפין כנ"ל בתמים דעים. ועפ"ז יובנו דברי הירושלמי שהקשה ואם כלאחר דמי פי' בממון הוה אם כלאחר כמ"ש לעיל ומשני שני' הוה שהיה הארץ לפניהם והוא מבקש להוציאה מידם כתי' הראב"ד הנ"ל כיון דנתנו לה בתורת ירושה וחליפין ה"ל כמו גטין וקדושין ולק"מ קו' הר"ן מהירושלמי והדברים ברורים בעזה"י. והוסיף הרמב"ן במלחמות הנ"ל א"כ בלא חולין לא אוכל לך הא לא הוה מעשה בתחילה ותי' לחדש עליו מעשה חדש ע"י הוכחה מכלל הוה כמעשה בתחילה ודיבור מבטל מעשה דאם יכול לחדש מעשה ע"י מכלל יכול נמי לבטל מעשה וצ"ל דפשיט הוא מאד דשניהם שקולים דאל"ה לא הוה פריך ס"פ שבועת העדות בפשיטות לר"ח דהתם במתני לא יככה ויברכך ליכא מעשה אלא מחדש מעשה ע"י מכלל ואפ"ה פריך ש"מ פשיטות הוא דשוים הם. ופנ"י דקידושין הקשה אסוגי' דס"פ שבועת הא התם לא הוה מעשה ע"ש וכבר נתיישב במ"ש. עוד הקשה קושי' גדולה דלהס"ד דלא ידע לחלק בין איסורא גרידא לאיסור דאית בי' ממונא מ"ט נדחק להקשות מחנקי דלא ר"מ חתים עלה אלא ר' תנחום חידש כן ליקשי מגטין וקדושין דעליהו קאי ר"מ להדיא וצריך עיון גדול ולפע"ד הנה למאי דמסיק איסורא דאית בי' ממונא גם האיסור שבו צריך כפילא ולא שמעינן מכלל זה לא אסיק אדעתי' בהס"ד. אבל הא פשיטא לי' דעכ"פ

הממון שבו צריך כפילא ע"כ בגטין וקדושין אי לא כפלי' לתנאי בטל התנאי לענין שאר כסות ועונה וממילא מעשה קיים גם לענין אישות דאין אישות לחצאין כמ"ש תוס' פרק אע"פ. אבל מסוטה פריך דאי משום הפסד כתובה מה שייך בזה ענין אישות לחצאין אי זנתה תקולל ואם לאו הנקי ע"כ פריך שפיר ולמסקנא איסור שיש בו ממון גם האיסור צריך ת"כ וא"ש. עוד הקשה פנ"י הא איסורא דאית בי' ממונא מממון לחוד לא ילפינן א"כ היכי נילף מבגוב"ר דהוה ממון לחוד איך נילף מיני' איסורא דאית בי' ממונא ותי' לחד תי' דאיסורא דאית בי' ממונא מחנקי ילפינן ונכון הוא למאן דאית לי' חנקי כתי' והאי דרשא לאו כ"ע אית לי' עיין סוטה י"ז ע"א דלר"מ מוכרח לומר כן מדכתיב האלות לרבות אלות הבאת מכלל. ולר"מ לית לי' מכלל וצ"ל חנקי כתי' ולמאן דאית לי' מכלל בעלמא לית הך דחנקי כלל. ובקידושין דפריך לרחב"ג חנקי למה הומ"ל לית לי' אלא לרוחא דמילתא שני ה"א לא חנקי ולא הנקי כדמשני לעיל אאם תאבו ויבואר לקמן אי"ה. עוד תי' פנ"י דבגוב"ר גופא איכא איסורא דאין המצות נוהג עד אחר החילוק של ארץ ישראל ואי לא יקיימו צריכין לעשות חלוקה מחודשת ודבריו תמוהים כי בשעת חלוקה כבר נודע אי עברו הירדן כדין או לא ובחלוקה וגורל א' יתחלק בחדא מחתא. אבל ה"ל למימר מרגניתא לפמ"ש רמב"ן פ' מטות דבשעת כיבוש ארץ סיחון היה בדעת מרע"ה להניחה שממה ושלא לקדשה כלל עד שבאו ברוב"ג ע"ש. נמצא אי לא יקיימו תנאם לא יתקדש ארץ גלעד ואם הם יחזיקו בה לצורך עצמם ה"ל ככיבוש יחיד דלא שמי' כיבוש פירש"י לעיל ח' ע"ב דוד כיבש לצורך עצמו ולא נתקדש משא"כ אם יקיימו תנאי שלהם הרי הוא קדוש בקדושת תרומות ומעשרות וה"ל איסור דאית בי' ממונא. ומיהו תליא בפלוגתא דתנאי דלמ"ד כיבוש יחיד שמי' כיבוש א"כ לעולם מקודש הוא לתרומות ומעשרות כדמייתי מספרי כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה ולאותו מ"ד ממונא איכא אבל איסור לא תלי' בי' דלעולם מקודשת היא. ובזה י"ל פלוגתא אי הוה ב' כתובים ואין מלמדין לא הוה ב' כתובים ומיושב פסק הלכה של גאונים דאמרו אין ת"כ אלא בגטין וקידושין ולא בממונא וס"ל למסקנא כל איסור אפי' איסור קל אין בו ת"כ דלא כהתוס' וגם אינם נדחקים באם בחקותי תלכו דהוה ממון כל זה דוחק אלא כל הני קראי דמייתי בקדושין כולהי איסור הוה ולא בעי ת"כ למסקנא אלא כתי' הש"ס דמכלל ברכה לא נשמע קללה ודלא כהתוס' ועיין ריטב"א דקדושין בשם רבנו פנחס. והשתא ר"מ ס"ל כיבוש יחיד שמי' כיבוש ובגוב"ר ממון לחודא הוה ואית לי' חנקי בסוטה דהוה איסורא דאית בי' ממונא ותרויהו צריכא וחדא מאידך לא אתי' ממילא בעינן ת"כ בין בממון לחודא מבגוב"ר ובין באיסור דאית בי' ממונא מחנקי. ואידך ס"ל כיבוש יחיד

לא שמי' כיבוש ודרש נמי חנקי וה"ל ב' כתובים באיסור דאית בי' ממונא ולא ילפינן וע"כ לא בעי ת"כ בשום דוכתא. ואמנם למאן דלית לי' חנקי וס"ל כיבוש יחיד שמי' כיבוש נמצא בממון בעי' ת"כ ולא בגטין וקדושין ושמואל לרוחא דמילתא עביד. אך על זה קשי' לפמ"ש לעיל דאי אית לן בממון לחודא מ"מ בגטין וקדושין ה"ל כממון לחודא דאין אישות לחצאין. אך להלכתא קיי"ל כיבוש יחיד לא שמי' כיבוש ובממון דאית בי' איסורא גלי ת"כ וחנקי לית לן וליכא ב' כתובים ובממון לחודא לא מצינו ת"כ בתורה אלא באיסור דאית בי' ממונא דהיינו תנאי בגוב"ר וה"ה לגטין וקידושין ולא בממון לחוד: והר"ן ס"פ שבועת העדות כתב דר"מ לטעמי' ס"ל מכלל ברכה נשמע קללה ע"כ מחייב ביברכך וייטיב לך ע"ש. ונ"ל דלהנ"ל דכל הני פוסקים באיסור לחודא אם בחקותי ואם תאבו ונקי מאלתי. וס"ל לר"מ דה"ל ב' כתובים באיסורא דלא נשמע מברכה קללה א"כ באיסורא דעלמא שמעינן מברכה קללה. והנה בשער המלך הקשה א"כ כדאמר איפוך לרבנן מחייב מ"ט ולק"מ למסקנא נמי נימא לרבנן הכי דמדגלי רחמנא באיסורא כמה פסוקים דלא נשמע קללה מברכה ש"מ בעלמא שמעינן מברכה קללה. ורבנן ור"מ בממונא ואיסורא דאית בי' ממונא פליגי בשני כתובים דבגוב"ר ודחנקי וכנ"ל וק"ל. ועיין לח"מ פ"ג מזכי' ומתנה כל מה שהאריך שם לפי שנעלם ממנו דברי רבינו פנחס שבריטב"א קידושין שהזכרנו למעלה ע"ש:

כתב ר' ירוחם נתיב כ"ד בלאחר ובאם בלא מעכשיו לא בעינן תנאי כפול משמע ס"ל כפשטיות הירושלמי דאם כלאחר דמי ולהלן כתב נמי ע"מ ומעכשיו לא בעי ת"כ כש"ס דילן וא"כ צ"ע במאי יתקיימו דיני תנאי. וצ"ל במשום דכתב לעיל מזה משום שם רע אני מוציאך. ובתשו' מהר"י בן לב ח"ג סי' צ"א כתב שזהו פלוגתת רש"י ותוס' דלרש"י לשון משום הוה לשון תנאי כמו אם ולהנ"ל עדיף מאם דאם הוה כלאחר ומשום הוה תנאי גמור. והנה הר"ן פ"ג דשבועות כתב גבי הא דאמר רבא ככר זה אם אוכל זה העלה כל אם דא"א לפרשו אחר זמן מפרשינן עכשיו ע"ש בהכרח ובגט משום דמסתמא דעתו לאחרו ככל דאפשר ע"ש. וצ"ל בשמעתין היה לנו לומר כל אם מעכשיו ודלא יתבטל תנאי והמעשה קיים וצ"ל לאו כל עלמא דינא גמירי וזה דוחק אבל י"ל אה"נ אלא רבא בשבועות דחידש זה דהיכי דא"א לפרשו לאח"ז מפרשינן מעכשיו ולית לי' דבמעכשיו לא בעי' ת"כ ובאתרוג אה"נ צ"ל לכפול ע"מ שתחזירהו ואם לא תחזירהו לא. ומ"ד בשמעתין ע"מ כמעכשיו ולא בעי דיני תנאי לית לי' דרבא בשבועות. ואנן דאית לן תרוויהו לא משכחת דיני תנאי אלא במשום ושמואל בגט שכ"מ לרוחא דמילתא תיקון כמ"ש צ"ל בלא"ה או כמו שכתבתי לעיל:

ובמשרים ריש נתיב ט' כתב אם שאין בו מעשה אין צריך ת"כ ומשמע כוונתו כגון הא דפ"ב דביצה הבו לי' ד' מאה זוז ולינסיב לברתא וכמו שפי' הראב"ד ברמב"ן במלחמות השם. אלא לפ"ז סותר עצמו למ"ש לעיל בשמו דאם לעולם לא בעי' ת"כ אפי' יש בו מעשה ואולי ט"ס הוא במשרים וצ"ל אם שאין בו מעכשיו ומטעם דס"ל כלאחר:

בפ"ב דביצה במלחמות ה' כבר כתבנו למעלה ויבואר עוד בעזה"י דמדברי הראב"ד והרמב"ן מדברי שניהם נלמד דתרי מיני תנאי איכא ושוים הם א' שיש בו מעשה ולא אתי דיבור ומבטל מעשה אא"כ נעשה התנאי כדינו לכל מר כדאית לי' ואין זה שייך אלא בדבר ההוה לפנינו אבל באומר אם יעשה פלוני כך אעשה לו כך כגון יקח ד' מאות זוז ויקח בתי אין בזה דיני תנאי. וצ"ל כל הני קראי דאם בחקותי תלכו ואם תאבו ושמעתם משום דהוה כאלו המעשה והמסירה מיד ליד הוא בפועל תיכף כמ"ש תוס' מנחות פ"א ע"ב דאמירה לגבוה כמכירה להדיוט דמי וה"ה אמירת גבוה להדיוט כאלו ככר נתנו ומסרו לידו כפירש"י בפ' לך לך נתתי כאלו כבר נתתי. ובהא כתב הראב"ד אם מתחיל הקנין מעכשיו אין כאן ביטול מעשה ולא בעי ת"כ. וענין השני הוא שאין כאן מעשה כלל עדיין אלא שאנו רוצים לחדש מעשה מכללא כגון לא חולין מה שאוכל לך שרוצים להוכיח מכללא שיהיה הקדש מה שאוכל בזה צריך כל דיני הנאי וכן אל יכך ויברכך וכן אלות סוטה בכל אלו אין כאן מעשה שהרי בסוטה כבר עבר והמל"מ נתקשה בזה אם במעכשיו לא בעי' ת"כ כש"כ בשעבר כבר ולא אמר כלום דסוטה ענין אחר הוא שבא לחדש קללה מכללא וצריך כל דיני תנאי כמו בבא לבטל מעשה בדיבורו:

ובהא דסוטה כתב תוס' מה שאנו רוצים חשוב הן והקשו א"כ מנ"ל למילף מהכא דפותחין בזכות תחלה. עוד הקשו א"כ אמאי איתקין שמואל בגיטא דשר"מ וכו' הא מה שאנו רוצים שלא ימות חשוב הן. האמת יורה דרכו דכבר הסביר הר"ן במתיקת לשונו בגיטין דזה השכ"מ בגירושין עסיק ובא ורוצה לכשימות בקיומו של גט וזה הוא ההן אע"פ שרוצה שלא ימות. אבל בסוטה אה"נ אי לא הוה תנאי אלא אצד א' כגון אם סטית תחנק ותו לא הוה החניקה הן אבל הוא מתנה ב' תנאים בכל צד תנאי א' אם לא סטית חינקי רוצה לומר ונקתה ונזרעה זרע תלד בריוח זכרים ולבנים ואם סטית תחנק לזה אנו צריכים לברר איזה הוא ההן על זה כ' תוס' מה שאנו רוצים חשוב הן. ויען ע"ז גופא יש לפקפק מה שייך אנו רוצין במה שכבר עבר וקמי שמיא גליא אם כבר זינתה או אם חינקי ותזרע זרע ואיננו אלא גילוי מילתא בעלמא מה רצון שייך בזה מה שהיה כבר הוא. לזה ילפינן מצוה לפתוח בזכות תחילה ע"כ נקרא זה הן שאנו רוצים בו הוא ומצוה לפתוח בזכות:

הרשב"ם פ' י"נ כתב דאין דיני ת"כ בממון וכבר כתבתי לעיל בזה. ובימי חורפי אמרתי אה"נ מן התורה אין לחלק בין ממון לגטין וקדושין כדמוכח במתני' דס"פ הפועלים וכל תנאי בגוב"ר ממון היה אך לב כל עולם מתנה עליהם משום תיקון העולם ותקנת השוק שבכל ענינים שבין אדם לחברו יהיה במכלל ולא בעי' דיני תנאי ושלא כדין תורה הלא קיי"ל מתנה עמ"ש בתורה בדיני ממונו' תנאו קיים וה"נ קיים תנאי ומשו"ה כל מתנה ע"מ להחזיר קונה הממון רק בגטין וקדושין שהוא איסורא אין להתנות עמ"ש בתורה. אבל בדיני ממונו' יש להתנות ואמנם מרע"ה בתנאו לא רצה לעשות שלא כדין תורה אבל אנן לדידן יכולין למחול בממון דניתן למחילה. והשתא לא תיקשי ממתני' ס"פ הפועלים דגם בממון שייך דיני תנאי כר"מ דמתנה עמ"ש בתורה אפי' בממון תנאו בטל אבל לדידן א"ש דברי רשב"ם. אך לפמ"ש תוס' כתובו' נ"ה ע"ב בממון כעין שאר כסות דאין קדושין לחצאין אבל בשארי עניני ממון גם לר"מ יכול להתנו' א"כ לא א"ש ממתני' דב"מ הנ"ל:

בחי' תורה אמרתי הא דאז תהיה נקי מאלתי לא נמצא כפל בדברי אאע"ה אלא בסיפור העבד לבתואל ואנשיו. יראה דשים ידך תחת ירכי הוא שבועה בנקיטת חפץ כפירש"י בחומש ושבועה דאיסורא חמיר לא בעי כפילות אך בסיפורו של עבד השמיט הך דשימת יד תחת הירך ולא גילה להם שנשבע בברית קודש ושבועה בלא חפץ לא חמירא טפי מנדר כדמשמע קצת בסוגי' דנודרת אשבע חוץ לב"ד וכו' ע"כ הוצרך לספר להם שכפל תנאו ושקר לא סיפר שהרי בשבועה דחמיר נשמע לאו מכלל הן וה"ל כאלו אמרו בכפילא וק"ל:

דף עה:

אתקין שמואל בגיטא דשכ"מ וכו' כ' הרמב"ם פ"ח דמיירי בלא מעכשיו שלא תטרוף דעתו וכ' ה"ה דצ"ל מדלא אמר בהדיא לאחר מיתה וטרח לכפול תנאו שמעי' דכוונתו מחיים אלא שכ' ה"ה שהוא דרך רחוק בעיני שיהיה ההכרח מכח התנאי שכוונתו מעכשיו. שוב כ' בשם בעל העיטור כיון דכתב בגט מיומא דנן ולעולם הרי קאמר מעכשיו וגם זה צ"ע כיון שאח"כ בעל פה מגרש אחר מיתה היינו אם ימות הרי ביטל מה שקאמר בגט מיומא כמבואר למעיין קצת לאמן ר"פ המגרש. אמנם תרויהו צריכי אהדדי כיון דכתיב בגט מיומא דנן ובע"פ נמי טרח וכפל לתנאי ש"מ שאינו רוצה לבטל מה שכתב בגט וק"ל. ועיין לעיל ע"ב ע"ב תוס' ד"ה אי אמר וכו':

ה"ז גיטך ע"מ שתשמשי את אבא. לפע"ד אם התנה ב' התנאים כאחד שתמשי את אבא ותינוק את בני. אזי זמנם שוה כשם שזמן ההנקה ב' שנים וי"ח חודש למר ה"נ זמן שימוש אב ואי הוה מיירי מתני' בהכי הוה א"ש לשון מת הבן או שמת האב דמיירי בתנאי א' ומת א' מבעלי התנאי וה"ה מתו שניהם נמי מגורשת אלא משום רבותא דסיפא דבפירוש כ' שנים אפי' מת א' מהם אינה מגורשת. והיה מיושבים קושי' תוס' אפירש"י מה שהקשו בד"ה מת הבן ומה שהקשו ד"ה בשלמא לרבא וכו'. ושום אחד מקדמונינו לא נחתו לפרש כן וצ"ל משום דא"כ ה"ל למתני ע"מ שתשמשי אבא ותיניק את בני ע"מ תרי זימני ל"ל אע"כ תרי מיני תנאי נינהי ולא בחד גברא איירי. ומ"מ אפשר הדין אמת שאם אמר בחד תנאי שימוש אב והנקת הבן כיון דזמן הנקת הבן ידוע ילמוד מן המפורש שגם זמן שימוש האב הרי הוא וצ"ע. אלא דיש לעיין דטור מייתי בשם הרמ"ה דאם אחר ב' שנים לתינוק אמר ע"מ שתיניקי צריכא להניק ב' וג' שנים והרא"ש פליג וס"ל התם אפי' לרבא סגי' ביום א' וע' בחי' מהרל"ח בטור. והקשה מכתב מאלי' א"כ מאי פריך ש"ס מברייתא הניקתו וכו' דלמא התם מיירי אחרי ככלות ב' שנים לבן דלרא"ש לכ"ע ביום א' סגי ותי' דאה"נ אך הקושי' משמשי את אבא ע"ש. ואי איתא כהנ"ל אכתי תיקשי לימא ברייתא מיירי שכלל שניהם בתנאי א' שימוש האב והנקת הבן והיה אחרי ככלות ב' שנים לבן ואז כי היכי דהנקה סגי' ביום א' ה"נ שימוש האב. וי"ל אפשר ש"ס ידע רישא דברייתא ותני בה תרי ע"מ וכן הוא בתוספתא אלא בתוספתא איתא שעה אחת וברייתא דש"ס קתני יום א' ויבואר לקמן אי"ה:

שתניקי את בני. מלשון פי' משנה לרמב"ם משמע שהוא בנה של זאת האשה שמשועבדת להניקו. והנה קיי"ל נתגרשה אינה משועבדת שוב להניק ואם מכירה הבן ואינה רוצה להניק מאחרת אזי כופין אותה להניק אבל בשכר שהבעל משלם לה אבל שיעבוד ליכא משא"כ טרם שנתגרשה כופין אותה להניק בחנם והשתא א"ש דלא תנן במתני' אם נתקיים התנאי ה"ז גט כמו דתני לקמן בברייתא ע"ו ע"א משום דלא פסיקא להי דהרי על כרחך כופין אותה להניקה דאם לא תרצה ואינה מגורשת הרי היא אשתו ומחוייבת להניק משיעבודא לבעלה וכיון שכופין אותה להניק ממילא יתקיים התנאי ותהיה מגורשת וכיון דלא פסיקא לי' בהנקה לא תני לי' נמי בשימוש האב. אלא דלפ"ז רישא דמתני' נמשכה אסיפא אבבא דמת והכי קתני ה"ז גיטך ע"מ וכו' וכמה שיעור הנקה ב' שנים וקאמר השתא אם מת הבן או האב ה"ז מגורשת וכולא רישא אהך סיפא קאי אלא דמשמע באמצע דבורו כמה שיעור זמן ההנקה. ולפ"ז ע"כ מוכרח כפי' רש"י אליבא דרבא דמת הבן אלעיל קאי אתוך ב' שנים דאל"ה ה"ל למתני כמה ימי הנקתו ב'

שנים הניקתו מגורשת ולהתחיל בבא אחריתי מת הבן וכו' אע"כ אלעיל קאי וכפירש"י. ומה שהקשו תוס' א"כ מה האב ל"ל יפה תי' במכתב מאלי' היא גופא קמ"ל דזמן שימושו כל ימי חייו עד שימות כי עדיין לא השמיענו דין זה. אך אי קשי' לרב אשי דמפרש יום א' בתוך ב' שנים. ולדידי' מודה רש"י דאפי' לא שימשו כלל ומת נמי מגורשת וכן הוא בירושל' כמ"ש רשב"א א"כ תיקשי מתני' דמת קאי אירישא שמת תוך זמן הנקה ושימוש כנ"ל. ונלע"ד משו"ה פריך בירושלמי ממתני' אמאן דס"ל כרב אשי והא מתני' ב' שנים קתני ולא משני כבש"ס דילן דמתני' יום א' קאמר אלא תירץ מתני' לא מיירי מהנקה ושימוש אלא שכר הנקה ושימוש וממונא בעלמא התנה עמה ועיין רשב"א כי היכי דלא תיקשי קושי' הנ"ל. אמנם ש"ס דילן מפרש מתני' בהנקה ושימוש ממ"ש א"כ קשה כנ"ל ונ"ל מזה שפט הרמב"ם דגם לרב אשי דסגי ביום א' מ"מ אם מת בעי' עכ"פ שנתקיים התנאי קצת בשעה א' ועיין לשון רמב"ם מבואר דס"ל יום א' אם חי בעינן דוקא יום א' ממש לשימוש והנקה ואם מת סגי בכל דהוא שעה א' אבל שעה א' בעי' וכן משמע קצת דהרי בברייתא לקמן תני יום א' ובתוספתא תני' שעה א' ולהנ"ל שניהם מדוייקים בחי בעי' יום א' ובמת סגי בשעה א' ולענין הקושי' מאי קמ"ל מת האב כיון ששישמשו שעה א' עד כמה תשמש ותזיל י"ל דהרי"ף כתב אם שימשו יום א' מחיים ע"ש ורצה בזה הנה מת הבן בודאי דלא שייך הנקה אחר מיתה אבל לענין שמוש י"ל כדמצינו בכתובות ק"ג ע"א יוסף חפני וכו' שמשוני בחיי ישמשוני אחרי מותי וע"ש פירש"י דלקבורה וכדומה וא"כ ה"נ ה"א דצריכא להשלים תנאי אחר מיתה ויכולה לקיים אחרי מות ע"כ כתב הרי"ף שמשה יום א' בחיים דוקא. ולפ"ז שפיר קאמר מת האב ה"ז מגורשת וקמ"ל תרתי דוקא אם נתקיים התנאי בחיים שעה א' ולא מהני קיום אחר מיתה ועוד קמ"ל אע"ג דאלו היה בחיים היה צריך יום א' שלם אבל השתא שמת ששמשו שעה א' אינה צריכה להשלים אח"כ כנלע"ד:

כמה מניקתו ב' שנים. ר' יהודה אומר י"ח חודש ובתוספתא מסיים רשב"ג אומר מונין לתינוק מלידתו. נלע"ד פירושו דלא תאמר מונין ב' שנים וי"ח חודש מעת התנאי קמ"ל מונין מיום לידתו ופשוט:

כמה היא מניקתו וכו'. כבר כתבתי דירושלמי מפרש אליבא דמ"ד סתמא ביום א' סגי דמתני' מיירי בשכר הנקה ושימוש ע"ש. והנה לולי דהרשב"א פירש בירושלמי שהיא תשלם שכר מינקת או משמשת וזה דחוק בלשון מניקתו ומשמשתו. הייתי מפרש שהיא תניק ותשמיש והוא הבעל ישלם לה שכר הנקה ושימוש דחזינן דלא עביד לצעורי

בעלמא א"כ לא סגי ביום א' וא"ש נמי בסיפא א"א שתשמשני ולפי' רשב"א שהיא משלמת שכר משמשת לא שייך שפיר א"א שתשמשני:
ע"מ שתשמשי את אבא ב' שנים. הקשה פרישה לפמ"ש הטור אם התנה עמה להניק רק ששה חדשים ועדיין לא שלמו לתינוק ב' שנים חזינן דלהקל מעלי' נתכוון ולא לצעורי ע"ש א"כ באב ב' שנים נמי נימא מדלא אמר שתשמשי כל ימי חייו וסגי לי' בשתי שנים הרי להקל נתכוון. ויפה תי' בשלמא ההנקה אינה מוכרח שהוא לצעורי ע"כ בהכרח כל שהוא סגי דנימא להרוחה מתכוון אבל לשמש אביו הכל לצעורי הוא וב' שנים נמי צערא מסגי טובא ונכון הוא:
אינה מגורשת. מקשים להרמב"ם בע"מ שתתן לי מאתים זוז ומת אע"ג שא"א לקיים התנאי מ"מ אינה מתיבמת כיון שלא נתבטל התנאי בפועל א"כ ה"נ אעפ"י שמת הלא לא נתבטל בפועל. ויפה תי' בית שמואל דהכא הבעל חי לפני והיא צריכה שתטעון עליו תן לי בנך ואניקנו תן לי אביך ואשמרנו היינו ביטול בפועל אבל התם מת הבעל ואינו לפנינו לתבוע מאתים ה"ל ביטול שלא בפועל וחולצת ולא מתיבמת:
כזה גט. עיין לעיל ע"ב מדייקינן מלשון וכו' ע"ש והכא לא מדייקינין מיני' מידי ונ"ל כמ"ש בס' תורת גיטין דאם התנה עמו יום א' בתוך ב' שנים אעפ"י שיש לה לאחר עד סוף ב' שנים מ"מ אם בתוך כך מת ולא הניקתו ולא שמשו הוה עכבה מן האשה דלא היה לה לאחר הזמן והיה להגאון ז"ל להביא ראי' מדברי אגודה שהבאתי לעיל בסוגי' דנטמן בסוף יב"ח ע"ש. והיינו אבל אי היתה מתעצלת בשימוש והנקה אינו גט כנלע"ד:
כאן בסתם כאן במפרש. בטור בשם הרמ"ה פסק כרבא. ופסק אם מפרש יום אחד צריכי להניק בליל שבת ויומו ולא סגי במעל"ע וצ"ע מנ"ל ומ"ט דהרי הנודר מן היין יום א' סגי במעל"ע עי' ר"פ קונם יין מיהו להפוסקים כרב אשי וסתם נמי יום א' קאמר י"ל אם מפרש יום א' הוא מילתא יתירתא ולטפוי' אתא להניק ולשמש כליל שבת ויומו:

דף עו.

ע"מ שתשמשי את אבא ב' שנים וכו'. מדלא נקט סתם שתשמשי את אבא ש"מ מיירי שמת דבחי אין חילוק בין סתם לב' שנים וא"כ רשב"ג דאמר אין לך תנאי בכתובים שאינו כפל לדברי ר"מ ורבנן קאמר דלדידי' כל עכבה שאינה ממנה הרי זה גט:
אין לך תנאי בכתובים שאינו כפל יפה נתפרשה כל הסוגי' לעיל בחידושינו ע"ה ע"א ע"ש היטב:

וחזר ואמר לה ע"מ שתתן לי מאתים זוז. כן הנוסחא בש"ס שלפנינו. והרשב"א בחידושיו וכן בתשובת הרא"ש וכן ברמב"ם פ"ח מגירושין העתיק בהיפוך בתחלה התנה ליתן מאתים זוז ושוב חזר ואמר שתשמשי אבא. וכן נכון דהיתכן דבתחלה נדר נדר גדול לכבד אב בשימוש של זו ושוב מוכר מצותו במאתים זוז ליתן לו אע"כ תחלה התנה במאתים זוז. ושוב התנה שאם תשמש אביו תפטור ממאתים זוז. ולפי הנוסחא שלפנינו צ"ל דלא נתכוון להרוחת האב מעולם אלא לצעורי לאשה ושוב הקיל עלי' שתוכל לפדות צערה במאתים זוז ולעיל בשמעתין משמע דלכ"ע להרוחה נמי איכוון וצ"ע:

לא ביטל האחרון את הראשון. נקיטנא בקיצור כללי דיני תנאי. האומר ע"מ או מעכשיו מכל מקום יכול לבטל התנאי לקיים המעשה לומר הנני מוחל התנאי והגט קיים או המתנה והקנין ואין צריך לחזור וליטל ולתנו לה או במתנה לחזור למשוך כי המשנה הראשונה היה קנין גמור ורק היה תלוי בתנאי וכיון שמבטל תנאו כבר נגמר הקנין מאז ומשו"ה יוצא באתרוג ע"מ להחזיר ולא הוה כקנין הפירות אלא קנין גוף ממש. וכ"כ כל הראשונים וגם הרא"ש בתשובה רק בתשובה א' סותר זה וכבר האריך בתשו' מהרי"ט ח"א סי' מ"ט נו"ן נ"א ואם יעזרני ה' יבואר אי"ה לקמן בר"פ המגרש כי שם מקומו. ומ"מ אמת נכון כי ביטול תנאי לקיים המעשה יכול ויכול. אך לבטל התנאי לבטל המעשה לומר אע"פ שיתקיים התנאי אפ"ה לא יהיה המעשה כלום זה א"א שכבר חל מעכשיו ואינו יכול לגרוע ולא להוסיף ומשום כן פירש"י הכא קודם שמסר הגט אמר שרצוגו לגרש ע"ת כך ואלו היה מוסר הגט סתם ועסוקים באותו ענין מתקיים התנאי ההוא אבל בשעת מסירת הגט התנה תנאי אחר בהא מיירי שמעתין אם הוא משני ענינים לא ביטל שני את הראשון ואם הוא מענין אחד כגון ב' מאות וג' מאות ביטל שני את הראשון. ורמב"ן כתב לפי דעת רש"י דאם מסר בפעם שני והתנה אזי דבריו הראשונים אינם כלום אלא מיירי ב' התנאים אמר קודם המסירה זה אחר זה ואח"כ מסרו סתם. ורמב"ן לנפשי' פליג וס"ל דכבר מסר בפעם הראשון ואה"נ שאין הבעל יכול לחזור בו שכבר קנתה הגט מעכשיו אך ברצונה יכול לבטל ולומר אפי' תתקיים התנאי לא יהיה גט. והסביר הר"ן לקמן סוף פרקין הטעם משום הואיל ובידו לבטל הגט ע"י שלא תתקיים התנאי ה"נ בידה לבטל התנאי לומר שאפי' יקיימנה לא יהיה גט ומסיק לפי טעם זה אם התנאי אינו בידה כגון ע"מ שירדו גשמים שתצא חמה שימות וכדומה גם אין בידה לבטל התנאי ואין בזה חילוק בין היכי דאיכוון לצעורי או להרוחה דוקא בשאינו מבטל התנאי אלא אמר מחולין ויהיה המחילה כמו קיום התנאי בזה יש לחלק אם הי' כוונת התנאי להרוחה מהני מחילה כאלו נתקבלתי אבל אם היה התנאי לצעורי הרי לא נתקיים התנאי במחילה

וצריך לבטל התנאי ולא נעלמו ממני דברי ב"ש סי' קמ"ג ס"ק כ"ט ואריכות דברי מכתב מאלי' ומה שכתבתי בעה"י הוא נכון. והעיטור הוא ממש דעת יחיד דס"ל דבעל לחוד נמי יכול לבטל התנאי מדאמרינן נתינה בע"כ לא שמי' נתינה והקשה אדרבה משם מוכח להיפוך מדאצטריך רבא לאתויי מהי' נטמן יב"ח ש"מ אינו יכול לבטל התנאי רק ע"מ שתתן לי משמע שמרצוני לקבל ברצון. ואמנם דעת העיטור דלא בלשון נתינה תלי' מילתא אלא ילפינן מהי' נטמן דכל תנאי צריך שיהיה ברצון בעל המתנה התנאי אפי' להניק ולשמש הכל צריך לרצונו ולא בעל כרחו וממילא כיון שבידו לבטל המעשה ע"י שיאמר איני מרוצה ממילא יכול נמי לבטל התנאי לומר אפי' יתקיים מרצונו מ"מ לא יהיה גט כמ"ש הר"ן בטעם האשה הנ"ל מ"מ לדינא הלכה ככל המון הפוסקים הנ"ל. ולפע"ד נראה אם אחר שאמר ע"מ שתשמשי וכו' חזר ואמר הריני חוזר מזה התנאי אינו רוצה בשימוש אלא אני מתנה תנאי אחר שתתן לי מאתים זוז אפי' שניהם רוצים אינו מועיל כיון שמסרו לה מעכשיו לכשתשמש אביו מיד שמוחל זה התנאי כבר מגורשת היא ולא כל כמיני' דתרויהן להתנות עוד תנאי שכבר מגורשת לגמרי בשלמא אי לא חזר מתנאי הראשון אלא אמר תנאי שני נמצא הגט עדיין תלוי בתנאי הראשון שפיר נאמר ברצון שניהם לומר או תשמש או תתן מאתים זוז אבל אם ביטל תנאי הראשון לגמרי מיד ברגע ההיא נתגרשה ואין כאן מקום לחול תנאי אחר ולא דמי לסיפא דאמר ב' מאות וחוזר ואומר ג' מאות אע"ג דביטל את הראשון מ"מ חל השני התם אין ביטול גמור דהרי מין א' הוא ומוסיף על מאתים עוד מנה משא"כ בשני מינים שתשמשי אבא ומאתים דנעקר הראשון לגמרי אז אינו יכול להתנו' תנאי אחר. ובזה נ"ל ליישב מ"ש הטור דה"ה בהיפוך ע"מ שתתן ג' מאות זוז וחזר ואמר מאתים והקשה ב"י מה חידש דהרי אפי' נאמר לא ביטל אלא רצתה וכו' הרי יוצאת במאתים זוז ולהנ"ל ניחא דהוה סד"א כי מבטל ג' מאו' חל הגט מיד ולא תתן אפי' מאתים קמ"ל דלא מבטל התנאי של ג' מאו' אלא אמרי' לכשתבא לקיים התנאי של ג' מאות ותמנה ב' מאות אז יתבטל התנאי ולא קודם ושפיר קמ"ל הטור וצריכא רבא וכולי האי ואולי:

הרשב"א העתיק לשון ירושלמי בשמעתין ובש"ך ח"מ סי' כ"א נתחבט בו הרבה ותומים שם וקצה"ח שם ובבני אהובה רפ"ו מאישות וח"מ ובית שמואל רסי' ל"ח עיין הכל היטב ובס' תורת גטין בשמעתין וכולם לא עיינו בירושלמי בפנים ובהעתקת רשב"א דשמעתין ואענה חלקי גם אני. ואומר אין ספק בעולם כי אונס רחמנא פטרי' כתיב בהדי' ולנערה לא תעשה דבר מיני' ילפינן בנדרים כ"ו ע"ש ומסברא חיצונה ודעת ישר רחמנא חייבי' לא נאמר ולא יעלה על דעת אדם ואם מצינן בחסדי הבורא ית"ש חישב לעשות מצוה

ונאנס ולא עשאם מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה אבל לא עלה על דעת לדון כן בשום אופן. אך יש להסתפק בתנאי שיש בו חיוב לזה ופטור לזה ואירע אונס א"א לתפוס החבל בשני ראשין מה נידן בי'. ובהא מיירי ירושלמי להדיא כמ"ש לעיל שקידשה על מנת לתת לה מוקמת פלן היינו מאתים זוז ומכניסך ביום פלן אי אתא יום פלן ולא אכניסך לא יהי' לי עלייך כלום ומיירי שביני לביני כבר נתן לה המאתים זוז ושוב עדיין נתלה הדבר ביום פלן ואי אתי יום פלן ואינו מכניסה אין כאן קדושין וגם המאתים זוז ישארו בידה דהיינו אין לי עלייך כלום וכן לקמן בספינה מיירי להדי' שכבר הקדים שכר הספן כמבואר לקמן אי"ה וה"ה הכא כבר נתן לה מאתים זוז ואם לא יקיים תנאו אינה מקודשת וגם המאתים זוז שלה. ועתה אירעו אונס ולא בא פליגי ר' יוחנן ס"ל כיון דמסברא אונס רחמנא חייבי' לא אמרינן א"א לחייב האשה שתהי' מקודשת ומשועבדת לבעל ע"י אונסו של זה ומדאינה מקודשת כאלו עבר על תנאו ממילא אבדו מאתים שלו שבידה אף ע"ג דאונס רחמנא פטרי' מ"מ הכא לא נתחייב האשה מפני אונסו וממילא לא יפטרנו אונסו ממאתים זוז. ור"ל סבר בהיפוך כיון דאונס רחמנא פטרי' הרי נפטר מקנס מאתים זוז כאלו קיים תנאו וכיון שדנין כאלו קיים תנאו ממילא מקודשת על כרחה וזה המעשה הי' בספן ששכרו להעביר סחורתו והקדים לו מעות שאם יחזור בו יהי' המעות לספן כן מבואר להדיא בירושלמי ושוב נגב הנהר ועיין לעיל ע"ג ע"א לולי טענת אונס מחויב הספן לשכור חמורים להעבירו אך אונס רחמנא פטרי' להספן וא"כ יתחייבו הבעלים באיבוד מעותיהם שביד הספן ותליא בפלוגתא הנ"ל ממש. שוב אמר דתלי' בפלוגתא דרשב"ג ורבנן. ואקדים לעיל תוס' ד"ה מת הבן וכו' כתבו תוס' אם הי' יודע שימות אביו או בנו לא הי' מקפיד בתנאי ע"ש. נמצא אי רק להרוחה מכוון ולא לצעורי כלל ואירע לה אונס ה"ל רחמנא פטרה ואין כאן חיוב לו כלל. ואמנם אם רק לצעורי קמכוון ולא להרוחה כלל א"כ אונס רחמנא חייבי' להוציא אשתו בלא לצעורי זה לא אמרינן. ואמנם בשמעתין מבואר דמכוון לתרווייהו להרוחה וגם לצעורי א"כ הוה רחמנא פטרי' מצד א' ורחמנא חייבי' מצד א' ולהירושלמי בהא פליגי רשב"ג ורבנן ואמרינן ר"ל כרשב"ג ור"י כרבנן. ודע דכל זה באונס בביטול התנאי אבל אונס בקיום התנאי כגון אם לא אבוא ובאונס לא בא דפסקינן מקרא אי הוה שכיח ולא שכיח אז אין אונס בגטין משום צניעות ופריצות ובקידושין נסתפק בעיטור ועיין עוד בחי' במס' נדרים כ"ו ובתשובת סי' י"ג ביישוב הרמב"ם דכפל להאי דינא בהל' סנהדרין עמ"ש תומים בזה. לפע"ד שם מיירי רמב"ם מי שנתחייב שבועה לפטור ומרצון שניהם עשו פשר שאם יבוא אידך בתוך שלשים יום ישבע ויטול ונאנס ולא בא הנה זה פשוט שזה

לא יטול עוד בשבועתו דאונסו של זה לא יחייב אידך אבל סד"א שיפטר בלא שבועה כלל דאונסו של זה הוה כאילו עבר על הפשר ויפטר זה בלא שבועה כלל קמ"ל שחוזר לקדמותה כאלו לא נתפשרו כלל וחוזר הדין לסיני זה ישבע ויפטר וזה חידש רמב"ם בהל' סנהדרין מה שלא נזכר בהל' מכירה:

ונחזור לדברי הירושלמי הנ"ל דאמר על דעתי' דר"ל איך צריך למיעבד פי' שלא תהי' אגידא בי' לכשיאנוס ואין אתא יום פלוני ולה כנסתה לי לא ליהוי לי עליך כלום עכ"ל ויש פירשו שהיא תכתוב התנאי על שמה ודוחק ובני אהובה יפה פירוש שלעולם הוא יכתוב אך לא יהיה תולה בעצמו שאם הוא לא יכנוס ליום פלן דאז אם נאנס יש ספק אלא יתלה בהיום אם יגיע היום ולא יהי' כניסת החופה אז אין לו עלי' כלום ע"ש. ויהי' איך שיהיה בתיקון הזה אין נזכר רק תנאי הכניסה ולא מוקמת פלן היינו מאתים זוז וממילא אין כאן ספק דאין כאן פטור אלא חיוב לה ורחמנא חייבי' לא אמרינן. ואין א' מן הראשונים וא' מן האחרונים מצטרפין הטעם משום דלא שכיחא שישנה מתנאי לתנאי ולא לומר אם תרצה תשמש אבא ואם תרצה תתן מאתים זוז וא"כ הוה ב' עדים המכחישים זא"ז ועדותן בטלה לגמרי ואין לתרץ דבריהם במה דלא שכיחא כלל ולזה נתכוון ב"ש סי' קמ"ג סעיף יו"ד ע"ש:

דף עו:

בעכו הוה מיפטרי. כתב רמב"ן אע"ג דכתיב לא הורישו יושבי עכו ולא הי' בכיבוש יהושע מ"מ הי' בכיבוש עזרא ע"ש ומשמע מינה אפי' מה שלא נתקדש ע"י יהושע מ"מ הועיל קידוש עזרא לשוי' א"י ואמנם דוקא מה שהי' ממתנתו של אאע"ה ושבקוהו ישראל בימי יהושע לזה הועיל כיבוש וקידוש עזרא. אבל בודאי כיבוש עזרא בח"ל לא הוה אלא כיבוש יחיד כיון דלא היתה כל א"י נכבשה לפניהם לא עדיף מסורי' ע"י דהע"ה עיין לעיל ח' ע"ב ובחידושינו שם:

תניא כוותי' דר' יוחנן. ור"ה אע"ג דידע האי ברייתא ס"ל ברייתא דמיפרשא בהדיא הוה פניך ממש אבל מתני' סתמא קתני הוה פניך תשמיש ומשו"ה לא הוה תיובתא דר"ה. ומ"מ סתמא דתלמודא ס"ל כיון דמצינו בלשון הברייתא פניך ממש שוב האומר שאעבור על פניך אין בלשון הזה תנאי תשמיש:

וליחוש שמא פייס. רוב הראשונים וממש כולם פייס נתפייסו זע"ז ונתבטל הגט או התנאי כאשר יתבאר אי"ה. וכתב ריטב"א דאמתני' דיש לפרש פניך תשמיש לק"מ שמא נתפייסו כיון שהי' מורדים מתשמיש וחזינן שעדיין לא שקט המריבה שהרי הי' הולך

ובא ולא נתיחד עמה ש"מ לא נתפייסו אבל בברייתא דפניך ממש פריך שמא פייס והיינו דקאמר מאן דמתני אברייתא כו' דאמשנתינו לא יוצדק שמא פייס ע"ש ומיושב קושי' מהרש"א:

באומר נאמנת עלי. וכתב מהר"ם שי"ף לפ"ז שהרי לא נתייחד עמה רוצה לומר שהיא אומרת לא נתייחד עמי ולפ"ז יתפרש הברייתא כך הרי זה גט ולא חיישינן שיטעון שפייס שהרי היא אומרת לא נתייחד עמי ושוב אמר ולגט ישן אנחנו לא ניחוש שהרי לא ראינו שנתיחד עמה ולא חיישינן אלא לערעורו או לפיוס ממש לפי' תוס' וראשונים ולזה הרי כבר אמרנו שהיא אומרת לא נתיחד עמי והוא אמר נאמנת עלי. ובזה י"ל פסק הרמב"ם להקל כמאן דמתני אברייתא ולא אמתני' דלכאורה למאי דקיי"ל כר"י פניך ממש ובמשנתנו פניך ממש קאמר ושלא נתיחד פי' היא אמרה לא נתייחד עמי והוא אמר נאמנת עלי והשתא אי ס"ד דגם במשנה שני' דבמעכשיו אם לא באתי נמי צריך שיאמר נאמנת עלי והיא תאמר לא פייסני ה"ל למיתני כן במשנה שני' ונדע מכ"ש בראשונה ומ"ט תני כן בראשונה ולא בשני' אע"כ הא דאמרינן בגמרא לחד לישני דאמתני' כ"ש אברייתא רבה בר"ה אמרה בשם אבא מרי היינו ר"ה ור"ה הא מפרש משנתינו פניך תשמיש ולא קשה שמא פייס ולא נשנה דין זה בשום משנה רק בברייתא נישנית דאמרה לא נתייחד עמה א"כ י"ל גם במשנה דבמעכשיו אם לא באתי נמי צריך לומר נאמנת עלי והא דלא רמזה הרי כמה דינים שסמכה מתני' על סברת חוץ. אבל למאי דקיי"ל כר' יוחנן דפניך דמשנתינו פניך ממש ירמוז במתני' שהרי היא אמרה לא נתיחד עמי אי ס"ד גם במשנה דמעכשיו צריך כן שם ה"ל לרמז אע"כ לא צריך וכרמב"ם:

וליחוש שמא פייס. ולקמן יש גורסים שמא בא. היינו בברייתא יש לחוש שמא אחר שכבר כתב הגט ונתן שוב כשהולך ובא כמה פעמים טרם שנתעכב שלשים יום בין כך נתפייסו זע"ז. אך לקמן שנתן הגט והלך מיד אין לחוש שנתפייס טרם יציאתו שהרי השתא בזו רגע נתן הגט. ואיך יתפייס ע"כ ליכא למיחש אלא שמא בא בצינעא וממילא נתבטל התנאי וק"ל ועיין רשב"א:

ואבאר קצת בעה"י יש ג' שיטות בקושי' שמא פייס. שיטת רש"י הוא ממש דעת יחיד שמא יערער הבעל לומר שהוא גט ישן ומשני כיון שאמר נאמנת עלי שוב לא יערער אמנם רוב וכמעט כל הקדמונים פליגי. והגורסים במשנה קמייתא ובברייתא כל זמן שאעבר ולא על מנת מפרשים שמא פייס שנתפייס הבעל וביטל הגט כי כיון שהתנאי לא הי' במעכשיו יכול לבטל הגט ומשני באומר נאמנת עלי פי' כך הי' התנאי שאפי' פייס וביטל והיא משקרת ואומרת לא בטלת הגט הרי הגט חוזר לכשרותו ומגרש בו

דקיי"ל כר"נ חוזר ומגרש בו וכ"כ תוס' לעיל י"ח ע"ב ועיין מ"ש הר"ן בסוגיא דשליש דכי האי גוני מאמין גם לשליש אפילו ישקר הרי כוונתו מסורה לו ומיית ראי' מנאמנת עלי שלא פייסתי. ואמנם במשנה דמעכשיו אם לא באתי אע"ג דמיירי במעכשיו ואינו יכול לבטל הגט מ"מ פריך שמא פייס ובא בתוך יב"ח ונמצא לא נתקיים התנאי וממילא בטל הגט ומשני באומר נאמנת עלי ובזה קשה מאוד מאי מהני נאמנות אם חיישינן שנתבטל הגט ע"י שלא נתקיים וזה הוקשו לתוס' לעיל י"ח ע"ב לשיטת ר"ת ע"ש וכתבו שכך הי' התנאי כנ"ל אפי' משקרת כל שאומרת שלא בא הרי זה גט אבל במשנה ראשונה בחשש שמא ביטל הגט שלא בפניה נתקשו תוס' והיא לא יודעת וזה לא יכול לתלות בתנאי ונאמנת כי מהיכי יודעת אם ביטל הגט או לא ע"כ נדחקו תוס' דאינו אלא חשש וערער וכפי' רש"י. אך שיטת הרי"ף בתשובה ורמב"ן דגם משנה ראשונה ובריייתא בעל מנת ואינו יכול לבטל במעכשיו ושמא פייס היינו שפייס אותה ונתרצה היא לבטל התנאי ואע"ג במעכשיו אינו יכול לבטל לא הגט ולא התנאי אבל ברצון שניהם נהי הגט אינם יכולין לבטל אבל התנאי יכולים לבטל לומר אפי' לא יקיים התנאי ולא יבוא אצלה ל' יום מ"מ היא מוחלת על כך והריני כאילו נתקבלתי וכאילו היית עמי ופריך שמא פייסה כך ונתרצית ושפיר משני באומר נאמנת כנ"ל שתלה התנאי שאם תאמר אפי' שקר שלא נתרצית בביטול התנאי נאמנת והכא לא קשה קושי' תוס' הנ"ל שהרי א"א לבטל התנאי כ"א ברצונה וידיעתה ושייך שפיר נאמנת עלי. והשואלים הקשו לרי"ף בתשובה כיון דגם בעל מנת חיישינן שמא פייס אותה שתתרצה לבטל התנאי א"כ ה"ל להקשות כן במשניות דע"מ שתתני לי מאתים זוז ושתמשי אבא ותניק בני ותי' של הרי"ף ע"פ הסברת לחם משנה הוא כך דבתנאי דקום ועשה שהיא תתן לו מאתים זוז ושתשמש ותניק אין לחוש שמא פייסה לומר שאפי' תתני לו מאתים ושתשמש ותניק אפ"ה לא יהי' גט ויהי' המעות והשימוש וההנקה מתנה בעלמא ז"א נהי אם נתרצית בכך מועיל לבטל התנאי מ"מ כשאין אנו יודעים שפייסה בכך ואנו רואים שמקיים התנאי ונותנת לו מאתים זוז ומשמשת אביו ומינקה בנו מה"ת לחוש שמא בטלה התנאי ועושה כן דרך מתנה לזה ליכא למיחוש רק נחוש שמא ביטל הוא התנאי להסר צערה לומר אפי' לא תתן נמי תהי' מגורשת וזה לק"מ מה חשש בנך אם אנו סוברים שאינה מגורשת ובאמת היא מגורשת. והוסיף לח"מ אע"ג דאכתי איכא חששא בפשטה וקבלה קידושין מאחר י"ל כל החששא דפייס הוא רק לחוש לכתחלה אבל בדיעבד אין חוששין:

הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן עד יב"ח ומת בתוך יב"ח אינו גט משום דאין גט אחר מיתה. הקשה הר"ן הא כבר נשמע כן לעיל במתני' אם מתי. ותי' התם ה"א הואיל והי'

תנאו במיתה נתכוון אחר מיתה אבל הכא דעתו מעכשיו קמ"ל. ועיין מ"ש עוד תוס' לעיל י"ג ע"א ד"ה לא יתנו וכו'. ובגליון הר"ן נדפס ק' דהרי קושי' זו שהקשה הר"ן היא קושי' ש"ס ריש כתובות גט לאחר מיתה הא תני לה אם מת ותי' ש"ס הא קמ"ל לאפוקי מדר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח ע"ש. ולפע"ד ליישב דהתם רצה לומר יש אונס בגיטין ומת ה"ה חלה בתוך יב"ח והא דתנן מת לאשמועינן אין גט אחר מיתה פי' תוס' דקמ"ל דגט זה בטל מתרי טעמא חדא מטעם אונס אפי' חלה ולא בא ועוד מטעם גט אחר מיתה ותרוייהו קמ"ל דאי מטעם אין גט אחר מיתה לחוד לא הוה צריך למתלי באם לא באתי אלא הוה ליה למיתני בהדיא אין גט אחר מיתה ואי משום אונס לחוד ה"ל למתנו חלה אע"כ נקיט מילתא דמוכחא תרווייהו. ועל זה פריך ש"ס גט לאחר מיתה הא תני לי' פי' לעולם ה"ל למתני חלה להשמיענו דיש אונס בגטין וגט לאחר מיתה כבר נשמע ממשנה דה"ז גיטך אם מתי. ואהך קושי' לא הו"מ לשנויי כהר"ן דאכתי ה"א באם לא באתי ומת הוה גט משום דדעתו מעכשיו ז"א שהרי עכ"פ אינו גט משום יש אונס ולא בעי לדחוקי לשנויי דעכ"פ נפקא מיני' באם התנה כל אונסא דמתיליד ע"כ הוכרח לתרץ לאפוקי מדר' יוסי אבל הר"ן אזיל במסקנא דקיי"ל אין אונס בגטין יפה תי' דה"א באם לא באתי הוה כמעכשיו והוה גיטא. שוב ראיתי כי עדיין לא נתיישבה קושי' על מכונה דהרי עכ"פ אפי' אי נימא יש אונס בגטין מ"מ משנה שלימה שנינו מעכשיו אם לא באתי ומת הוה גט אע"ג דנאנס ובאמת מקשה שם ש"ס ומתרץ לי' ע"ש עכ"פ משנה שלימה במעכשיו אפי' מת ונאנס הוה גט א"כ ה"ל לש"ס לתרץ כהר"ן דה"א אם מתי הוה כלאחר מיתה ואם לא באתי הוה כמעכשיו. ע"כ נלע"ד דהר"ן הוקשה לו קושי' תוס' שם איך אפשר לומר במשנה דאם מת מיירי בלא זמן הא תיקנו זמן בגיטין ותי' תוס' דחוק ע"כ ס"ל להר"ן היא גופא באם מתי הואיל והזכיר מיתה ודעתו כמו מפורש לאחר מיתה לא יועיל הוכחת זמנו של שטר וכעין שפירש"י לקמן ד"ה לכי נפקא וכו' ע"ש. אבל באם לא באתי ה"א בהא נסמוך אזמנו של שטר קמ"ל אפי' בהא לא סמכינן וק"ל: אם לא באתי מכאן ועד יב"ח כתבו ותנו וכו' כתבו ותנו גט לאשתי אם לא באתי וכו' ברישא הקדים תנאי למעשה כרגילות אבל בסיפא הקדים מעשה לתנאי ומכאן יליף הר"ן לעיל ע"ה ע"א דבמתנה תנאי עם שליח לא בעי' דיני תנאי ומ"מ מדשינה מדרך המורגל ס"ל לר' יוסי דמפרשינן כתבו עכשיו ותנו לאחר יב"ח ורבנן לא ס"ל לחלק בכך: **מגורשת ואינה מגורשת**. הקשה הר"ן נוקמי גברא בחזקת חי והשתא מת אחר נתינת הגט ותי' כיון דמת לפנינו. וכבר כתבתי לעיל כ"ח ע"א דיש לפקפק אקושי' הר"ן דאדרבא נוקמי איתתא בחזקת איסור לשוק דמוחזקת מאיסור אשת איש לאיסור יבמה לשוק

ואוקמא חזקה להדי חזקה וה"ל ומאי קושיין. וצ"ל סבירא לי' להר"ן חזקת איסור לשוק כבר איתרע על ידי הגט וכל שאנו עוסקים ובאים בביטול החזקה איתרע לה החזקה כ"כ רשב"א ריש תורת הבית הארוך ע"ש וא"כ שפיר הקשה דהא חזקת חיים לא איתרע וניזל בתרי' ותי' הא נמי איתרע דהרי מת לפנינו ועיין ט"ז ונה"כ סי' שצ"ז ומה שהארכתי לעיל דף כ"ח ע"ש:

בי דינא דשרו מישחא. עמ"ש בדקדוק לשון ריש מס' כתובות:

זמנו של שטר מוכיח. ברור כל השיטות כתבתי לעיל ע"ב ע"א:

דהא איקיים לי' תנאי. עיין תוס' ד"ה דהא וכו' כי אין העולם יודעים שמת ובכתובות כתב תוס' הא דלא חשו במיתה משום צניעות ופריצות משום דמיתה קלא אית לי' ע"ש ונתקשו בזה בס' קרבן נתנאל ולק"מ מתרי טעמא חדא דאשה גופא לא תתעגן כי דייקא וחוקרת ודורשת וידע לה מיתת בעלה דקלא אית לי' משא"כ בשמעתין כ' תוס' דהעולם אשר אינם חוקרים יתמהו וכעין זה כתב תוס' לעיל דף ע"ב ד"ה כיון וכו' ע"ש. ותו עכ"פ בזמן מועט בתוך שנה או שנתיים יודע הדבר וליכא חשש עיגון אבל בזמן קצר עד סוף יב"ח לא יתפרסם עדיין ובין כך יתמהו העולם על זה:

הכל מודים היכי דאמר לכשתצא חמה מנרתיקה פירש"י שאמר כן בלילה ומת באותה לילה והומ"ל שאמר כן בר"ח ניסן לכשתצא חמה מנרתיקה בר"ח אייר ולא הוה צריך לפרש דמיירי באותו יום. ורמב"ן הוליד מזה חדשות יבואר לקמן אי"ה. וי"ל דהר"ן נדחק מאוד מ"ט שביק אביי גוני דמתני' לכשלא אבוא אחר יב"ח וע"מ שלא אבוא ואם לא אבוא ומ"ט נקיט חמה מנרתיקה ונדחק מאד. והנה הטור ח"מ מייתי בשם רמ"ה דס"ל ר' יוסי עצמו לא אמרו אלא בשארי תנאים אבל באם לא אבוא תוך יב"ח הרי אין זמנו מוכיח שהוצריך לכתוב זמן לידי מתי מונין יב"ח וכתבתי לעיל אע"ג דהו"מ למכתב אם לא אבוא יום פלוני וכן הקשה הרב"י מ"מ ס"ל להרמ"ה כיון שעכ"פ צריך להזכיר שום זמן שוב אין לעשות הוכחה מזמנו של שטר ובאמת משו"ה ב"ד דשרו מישחא התירוהו וס"ל אפי' בכה"ג זמנו מוכיח כקו' ב"י ולא קיי"ל כוותי' וא"כ לא בעי אביי למינקט גוני דלא קיי"ל כרבותינו אלא נקיט חמה מנרתיקה והתנה באותה לילה עצמה על יציאת חמה של אותו היום בעצמו ובהא שפיר י"ל זמנו מוכיח:

דף עז.

מעכשיו קאמר. לרוב הפוסקים במעכשיו ובתנאי שע"כ יתקיים אין ביד שניהם לא לבטל הגט ולא התנאי ואפילו נשרף ונתקרע ומת הבעל מ"מ מגורשת למפרע. וצריך

לומר מה שהרויח שהתנה ולא גרשה מיד בלי תנאי מ"מ נפקא מיני' אם תמות היא קודם שתצא החמה יורשנה ומטמא לה ולפעמים היא צרת ערוה פוטרת צרותי' מן היבום כשתמות היא אחר שמת הוא וקודם יציאת חמה מנרתיקה:

דאמר ר"ה כל האומר וכו' צ"ע מה ענין זה לפלוגתת זמנו של שטר אבל לולי דמסתפנא ה"א דהכי קאמר אפילו מאן דבעלמא לית ליה דר"ה אבל בצירוף זמנו של שטר כ"ע אית להו דר"ה והוה א"ש אלא שלא ראיתי לשום א' מהקדמונים בזה:

מר ס"ל כר' יוסי. כתב רמב"ן מדרש"י דמפרש במתנה בלילה ומת ש"מ דלא כר"ת דס"ל לעיל ע"ב ע"א ד"ה מהיום לא ידענא מה אידן בי' וכו' ועיין מ"ש ר"ן על הוכחה זו. ולפע"ד ר"ת לא אמרה אלא במהיום במ"ם או מיומא דנן ולעלם דמשמע מסוף היום אבל אהוכחת זמנו של שטר לא אמר ר"ת דמשמע מיד ומעכשיו ומיושב קושי' ב"ש סי' קמ"ז לאיזה צורך כתבו פוסקים הך פלוגתא דזמנו של שטר שהרי אנו כותבים בכל גט מיומא דנן ולהנ"ל א"ש לאפוקי מספיקו של ר"ת:

כתב גט על תנאי כשר. פירש"י ולא נתקיים התנאי והסביר הריטב"א דהוה סד"א דס"ל לר' יוסי בכתיבה לא איכפת ליה כולי האי. ועי"ל דהוה ס"ל כתיבה לא בעי שליחות כדעת תוס' לעיל כ"ב ע"ב ואפילו משנה בשליחות ואינו נעשה שלוחו כמותו מ"מ לא בעי שליחות רק משום לשמה והרי ציוה אותו והוה לשמה הכי הוה ס"ד אבל האמת אינו כן כי כל שום שנוי מפסיד הלשמה עיין בר"ן לעיל בסוגי' דאומר אמרו. אמנם עיין לקמן עיז ע"ב אמר רב ספרא כתבו בתוכו תנן ובהרז"ה שם:

לאחר שבוע שנה. כתב ר"ן דכלל שבוע הוא מפרטי' של שנים וכן כולם. וצל"ע היכן מנינו כלל של חדש מפרטים של שבתות ואין חדש נמנה אלא לימים ואין חדש מד' שבתות שהוא כ"ח יום אלא מכ"ט או שלשים אבל הריטב"א פירש כל דבר הוא מכלל גדול שלאחריו וכלל גדול שאחר שבוע הוא שנה ואחר שנה חדש ואחר חדש שבת ואחר שבת לא נמצא כלל גדול ע"כ אמרינן חצי הזמן היינו ג' ימים ונכון הוא:

חד בשבתא. צע"ג לפי' רש"י לאיזה צורך מונה והולך חד בשבא תרי ותלתא הלא אם אמר אם לא באתי אחר שבת זמנו אחרי ככלות יום ג' ואם יקדים בטל תנאו. אבל פי' הרמב"ם א"ש דקאי אסיפא דמתני' כתבו גט אחר שבת יש להם זמן לכותבו חד בשבא נמי מקרי אחד בשבת וכן בשני ובשלישי ותו לא וא"ש. אך הרמב"ם כתב אם כתב אח"כ הוא פסול מדרבנן ותמהו עליו אמאי לא יהי' בטל מדאורייתא וכ"מ כתב דאחר משמע נמי מופלג הרבה ע"ש ואני אפרש בעה"י. הנה לעיל ס' ע"ח בתוס' ד"ה פרשת וכו' מייתי פלוגתא במדרש רבה אי אחר מופלג ואחרי סמוך או בהיפוך ונראה דברייתא דשמעתין

ס"ל אחר סמוך דבמופלג אין ליתן גבול דכל היותר מופלג הוא מאוחר יותר אך ס"ל אחר סמוך ולסמיכות צריך שיעור וגבול כמה יהי' סמוך ויקרא אחר ונתנה ברייתא גבול אחר שבוע שנה וכו' ואה"נ אם מאחר יותר מזה הרי הגט בטל. אך רמב"ם ס"ל להילכתא אחר מופלג ואחרי סמוך כדמוכח מקושי' תוס' לעיל סמך ע"א הנ"ל ותירוצם דחוק ע"כ לכתחילה יש לקיים דברי ברייתא המפורשת בשמעתין אבל אי איחר יותר אינו אלא פסול דרבנן דאחר מופלג הרבה נמי משמע. וא"ש פסק הרמב"ם אלא לפ"ז דוקא אם אמר אחר שבוע אבל אם אמר אחרי שבוע הדרא דינא דברייתא למקומה ובטל הגט וה"ל לרמב"ם לכתוב כן אלא שאין דרכו לפסוק מה שאינו מפורש בש"ס:

אחר הרגל שלשים יום. בירושלמי בעי למילף קודם הרגל מאחר הרגל ומסיק קודם הרגל הוא עד ערב הרגל. ונ"ל כל עצמו לא יליף רבי אחר הרגל אלא מקודם הרגל דשואלים ודורשין שלשים יום ורגיל בלשון ב"א לומר על שלשים יום קודם הרגל ועי"ז הגות בלשון ב"א לומר כן גם על אע"ג דלא שייך זה. ומ"מ נהי דלפי לשון ב"א מקודם הרגל מ"מ לענין דין אין ללמוד קודם רגל מאחר הרגל דאם אמר הרי זה גיטך ותתגרש בו אחר הרגל בהא מיירי ירושלמי ע"ש. אינו מגורשת עד אחר יום שלשים אחר הרגל וליכא למילף מזה שאם אמר הרי זה גיטך ותתגרש בו לפני הרגל שתהיה מגורש ביום ראשון שמתחילין שלשים יום שלפני הרגל דז"א דמכל מקום אינה מגורשת עד יום אחרון של השלשים יום דהיינו ערב הרגל. ואיתא תו שם קונם יין שאני טועם מוצ"ש במ"ש אסור בערב שבת מותר. ימים שבנתיים צריכא והכא מוצ"ש הרי זה גט ע"ש אינו גט ימים שבנתיים צריכא עכ"ל. ונ"ל יש כאן ט"ס ואקדים לומר בלשון ירושל' מוצ"ש ר"ל אחר שבת וע"ש ר"ל לפני שבת ואם אמר קונם יין שאני טועם אחר שבת א"כ מוצ"ש היינו יום א' בשבת אסור שזה נקרא בודאי אחר שבת וערב שבת הבא מותר ביין דע"ש בודאי לא נקרא אחר שבת שעבר והימים שבין יום א' בשבת ובין ע"ש צריכא פי' ספיקא אפי' יום ד' וה' ספיקא הוא אולי נקראין אחר שבת שעבר ובגט נ"ל ט"ס וצ"ל אם אמר הרי זה גיטך קודם שבת א"כ במוצ"ש היינו יום א' בודאי אינה מגורשת דלא יתיחס יום א' לפני שבת הבא ובע"ש הבא מגורשת בודאי ובימים שבנתיים צריכא אם נקרא קודם שבת הבא או לא. וכתב בשם ר"ח דלמאי דלא קיי"ל כרבי הוה אחר הרגל ט"ו יום ונ"ל יצא לו ממתני' מס' תענית יו"ד ע"א כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת:

אודה לאל רועי אשר אימץ זרועי בפרק שביעי הוא יחנני ויעמוד לימיני בפרק שמיני הזורק וכו' תלמוד לומר ונתן מ"מ. פירש"י דה"ל למכתב בידי' יתננו. והריטב"א כתב דכתיב ונתן בידה וה"ל מיעוט אחר מיעוט לרבות חצרה. לפע"ד בידה לא הוה מיעוט

דהרי בפרק הזהב נ"ו ע"ב פריך ש"ס ויקח כל ארצו מידו משמע מרשותו ומשני שאני הכא דא"א לפרש בענין אחר ע"ש. מ"מ נהי דסתם ידו הוא ידו ממש אבל אינינו מיעוט לומר ידו ולא רשותו דלהוי מיעוט אחר מיעוט לרבות רשותו ז"א. אמנם בירושלמי מדכתיב ב' פעמים ונתן מרבינן רשות נ"ל רש"י ס"ל כיון דר"פ האיש מקדש פירש"י מושלחה שני' שבפרשה ילפינן שליחות א"כ תו ליכא למילף מידי דמשום דבר א' שנתחדש בה הוכפלה כל הפרשה שלא לצורך וליכא למילף מינה מידי וזה מבואר בשבועות י"ט ע"א. ועיין תוס' לעיל כ"א ע"ב ד"ה בכתיבה מתגרשת ע"ש. מיהו מה שפי' רש"י דה"ל למיכתב בידה יתננו אין לו שחר הרמב"ן הקשה מה היה מרויח בלשון זה טפי. ועוד צל"ע דהא כל הפרשה נכתב הנושא תחלה וכתב לה ספר כריתות וכן ושלחה מביתו ולא כ' ספר כריתו' יכתוב ומביתו שלחנה אם כן מה"ת לכתוב כאן הנושא תחלה. וע"ד דוחק יש לומר דהכי קאמר דלא הוה ליה קרא למסמך דלא נליף מגנב משום דמה לגנב דקנסי' רחמנא אין זה פשוט כ"כ ועוד בגט נמי אי מצא בה ערות דבר נמי ראוי לקנוס ואי ס"ד דוקא ידה ולא חצרה ה"ל למכתב בידה יתננו משונה מכל הפרשה כדי שנדע להכי שינה בלשונו שלא יהי' דומה להמצא תמצא בידו הגנבה ולא נילף מגנב אע"כ אה"נ דחצרה ורשותה בכלל ידה והשתא דכתיב הכי עדיפא מגנב דבגנב אין חצר לקטן וקטנה משא"כ בגט כמבואר בב"מ י"א ע"א ע"ש:

ונתן בידה וכו'. לשון הטור סימן קל"ח אף על גב דכתיב ונתן בידה אינו דומה נתינת הבעל לקבלת האשה דנתינתו צריך שיהיה מידו ממש או מיד שלוחו אבל קבלה אינה צריכא שתקבלנו לידה אלא לרשותה מדלא כתיב ונתן לה אלא בידה דרשינן לרשותה עכ"ל. כוונתו מבואר לפע"ד דסבירא ליה אי הוה כתיב ונתן לה ה"א דומיא דנתינה דידיה דהוה מידו ממש דאפילו אי מניחו בחצירו ומקנה לה כדאיתא לקמן תחוד איהי ותפתח מכל מקום חצרו היא שלוחו כמותו. הכי נמי בעי' ידה ממש ולגבי דידה לא הוה חצרה כשלוחה כיון שמתגרשת בע"כ אין שליח בע"כ כמבואר בפירש"י ב"מ יו"ד ע"א וע"כ יתננו לידה ממש קמשמע לן קרא ונתן בידה ולידה ממש לא איצטרך דמהיקשא דיד דידיה נפקא וא"כ ע"כ ידה רשותה כדאמרינן פרק הזהב נ"ו ע"ב היכי דא"א לפרש יד ממש מפרשינן רשות ע"ש ואה"נ דמטעם שליחות לא הוה מ"מ מטעם יד הוה כשעומדת בצדו כדלקמן בשמעתין וש"ס דלא אמר הכי דרשה פשוטה נקיט והטור ביאר יפה כנלע"ד:

וצריכא וכו'. יל"ד דהומ"ל בפשוט אי לאו גנב ה"א בגנב אין שליח לדבר עבירה וכ"כ תוס' להדיא פ' מרובה ואף על גב דמכל מקום נילף מאשה דה"א מטעם יד ולא מטעם

שליח אם כן פשיטא קשיא דה"א גם בגנב דוקא מטעם יד וכן באידך צריכות לימא אי כתיב גנב ה"א מטעם שליחות ולא מטעם יד ע"ש בב"מ ויש ליישב:

חצרה מה שקנתה אשה קנה בעלה. אמתני' פריך דאחצרה דברייתא דקאי אקרא ומן התורה אין הבעל אוכל פירות וע"כ אחצרה דמתני' קאי ואם כן ק"ש מ"ט שביק ביתה דקדים ומעמיד קושי' אחצרה. וי"ל דביתה משכחת לה בבית שיחד הוא לדירתה והוה כמשכיר לה בית וקיי"ל בשוכר דעלמא דקונה כל הקנינים ע"י בית המושכר לו כדאמרינן ושוכר מקומו ובעובדא דר"ג וזקנים ומקומו מושכר לו והעלה הש"ך סי' שי"ג דלכ"ע אם דעת אחרת מקנה קונה השוכר והיינו משום דהמשכיר השכיר לו פירות החצר ובכלל פירותיו שיקנה לו מה שדעת אחרת מקנה אותו וה"נ החדר שנתן הבעל לה לדירתה שיהיה פירות החדר שלה ונהי אם אחר מקנה לה קנין באותו החדר ממילא יקנה הבעל שהרי כל פירותי' דאתי לה מעלמא לבעל המה והחדר קונה לה על ידי דעת האחרת המקנה לה וממנה לבעל אבל כשהבעל עצמו מקנה לה דבר וזורקו לאותו החדר היינו גיטה דשמעתין י"ל שפיר דביתה קונה לה ומתגרשת ומשו"ה לא פריך ביתה מה שקנתה אשה וכו' וכעין זה לקמן בשמעתין ע"ח ע"א מקום חיקה קנויה לה וע"ש בתוס' אבל אחצרה שאין דרך ליחד לה חצר לדירתה וע"כ חצר נכסי מלוג שלה פריך שפיר אף על גב דמשכיר בעלמא שהגוף שלו מ"מ שייר לעצמו מקום פירות למציאה דאתי ממילא בלא דעת אחרת מקנה לשוכר וקונה החצר להמשכיר שהוא בעל הגוף כמבואר בש"ך שם מ"מ הכא נהי הגוף שלה כמו משכיר מ"מ לא שיירה בפירות לעצמה כלום שפיר פריך. והנה בתוס' ב"ב קנ"ז ע"ב יש ללמוד עוד חילוק בין משכיר דעלמא שאם מת יורשים בניו משא"כ באשה ואע"ג דמתני' נשנית קודם תקנת אושא ואם מכרה אין הבעל מוציא מיד הלקוחות מ"מ כל זמן שלא מכרה הבעל יורשה ע"כ גריעה כחה ממשכיר דעלמא:

בכותב לה דין ודברים אין לי בנכסייך. זהו לשון משנה ר"פ הכותב ע"כ בכל דוכתא נקיט לישנא דמתני' אף על גב דהו"מ לתרץ באופנים אחרים כמ"ש תוס' מיהו בסנהדרין ע"א ע"א משני באקני לה אחר ע"מ שאין לבעליך רשות בה. יש לומר התם אתקנת חכמים קשי' דעל ידי שהקנו לבעל כל מה שקנתה אשה בטלוהו לדין סורר ומורה ונסתלק מורא הסורר מאביו ואמו כי לא יכלו לו אם לא על דרך רחוק שכבר כתב האב לאם בהיותה ארוסה דין ודברים וכו'. ע"כ משני דאכתי משכחת ליה שיגנוב משלה כמה שניתן לה ע"מ שאין לבעלה רשות בה אבל בשמעתין ובשארי דוכתא ניחא טפי למינקט לישנא דמתני' ר"פ הכותב:

אין לי עסק בך. כ' תוס' בעבד מהני וכבר כתבתי לעיל דנ"ל מהר"ן דעבד קטן שאין בו דעת לזכות בעצמו אמרי' זכה בי' שמים אך בגדול שכבר בעל בחירה לא יזכו בו שמים אך היא זוכה בעצמו ולק"מ מלקמן מאשה הרי את לעצמך שהקשו תוס':

בכותב לה ועודה ארוסה. כ' הר"ן אבל קודם אירוסין לא. ועיין תשו' חו"י סימן מ"ז וסי' נון שם הוא דברי הגאון עה"ג וסי' נ"א תשו' מהר"ם זיסקינד ע"ש. והגעה"ג כ' דהר"ן אינו מוכיח כן מלשון ר' ינאי פ' הכותב כי שם לא הו"מ למימר שכ' לפנוי' דבמתני' תנן הכותב לאשתו ומתני' גופא אורחא דמילתא נקיט ועכ"פ הוכרח ר' ינאי לומר בעודה ארוסה אך ההוכחה משארי דוכתא דאמר כן ר' ינאי ע"ש. ודבריו תמוהים הא בכל שארי דוכתא הו"מ לשנויי בכותב בלשון טוב אלא אשגירת לישנא דפ' הכותב נקיט וכל השקלא וטריא אגב הוא ואם כן איך יכול לבנות בנין מדלא שני ר' ינאי בלישני' ואמר בעודה פנוי' אבל האמת יורה דרכו אדר' ינאי קאי דהתם מדייק ר"ן דהוה ליה למימר כשכותב לה עד שלא נישאית שהוא לשון מתני' ריש פרק האשה שנפלו ע"ש דכולל ארוסה ופנוי' ומדאמר ארוסה שאינו לשון משנה הוכיח הר"ן. והנה הגאונים הנ"ל הרעישו העולם האיך מצאנו ידינו ורגלינו מעשים בכל יום שעושים שטר סילוק והרי אנו מארסים תחת החופה ואירוסין ונשואין באים כאחד ועמ"ש ב"ש סי' צ"ב סק"ז ועיין בית מאיר שם. ובש"ך ח"מ ססי' ס"ו החליט דבזה"ז א"א לסלק מנכסי אשתו. ובאבני מילואים כתב דבשעת נשואין דדברים ניקנין באמירה ה"ה הסלוק. ועיין מ"ש לעיל בסוגי' דכתובין וקצובין דע"כ לא אמרו רמב"ם אלא בדבר שאינו קצוב שהחסרון הוא בהמקנה שאינו סומך דעת להקנות דבר שאין קצבתו ידוע. אבל מחמת חבת נישואין מקנה הכל אבל דבר שלא בא לעולם שהחסרון בדבר הנקנה שאינו בר קנין אם כן מה יועיל חיבת חיתון. ע"כ ליתי' לתי' של בעל אבני מילואים. והמגיהים שם יהיב עצה שתתקדש לו על תנאי והיא מתנה התנאי שאם אינו מסולק אינה מקודשת והתוס' כ' דבתנאי גמור ואם היא היתה מתנה הי' מועיל ע"כ יכתוב שטר על שמה שהיא התנית כן. והנה הדין אמת אבל העצה אינה טובה לתלות כל בעילותי' בבעילות זנות אם יחזיק הבעל בנכסים אחר הסילוק ועוד תלי' בקידשה על תנאי וכינסה סתם. וגם המנהג אינו כן וכמה שטרי סילוקי' בעולם. והנה הר"ן בתשו' סי' כ"ג החליט שאם מחל לחברו כל מתנו' שעתיד ליתן לו אין ממש במחילה טרם שנתחייב ופסקו בש"ע ומרדכי ר"פ הכותב כ' אשה שסילקה שיעבוד כתובתה מבית א' שעתיד הבעל לקנו' מועיל הסילוק על מה שלא בא לעולם כדמוכח משמעתי' ופסק רמ"א ג"כ ולכאורה סתרי אהדדי ותי' סמ"ע סי' ר"ט סקכ"א דבנידון דמרדכי כבר התחיל שיעבודו של בעל רק שלא קנה הבית עדיין ע"כ

יכולה האשה להסתלק משא"כ בעובדא דהר"ן שמחל לו מה שעתיד להתחייב לו לא התחיל עדיין שום שיעבוד. והט"ז הקשה משמעתין בעודה ארוסה הרי לא התחיל שום שיעבוד. ולפע"ד דברי סמ"ע דברי אלהים חיים הנה. ואקדים דבחו"י כ' כי חכמי פ"פ כתבו מנהג פפד"מ לקבל קנין על הסילוק אחר ברכת אירוסין טרם שיקדש בטבעת ע"ש ולא נודע טעם וסברא לזה:

והנה תמה אני על כל הגאונים הגדולים האלו איך לא שתו לבם לחקור הלא כל עצמו של ר"ן לא למד אלא מדיוקו של ר' ינאי שאמר בעודה ארוסה ש"מ קודם אירוסין לא וקשה הלא ר' ינאי ס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם א"כ מה איכא בין קודם אירוסין לאח"כ. אבל האמת יורה דרכו דאפי' למ"ד אדם מקנה דבר שלא ב"ל היינו פירו' דקל דעבידי דאתי ומשו"ה כ' תוס' בכתו' נ"ח ע"ב סוף ד"ה לאחר וכו' לאחר שימות בעליך בגוסס ע"ש. וה"נ בפנוי' אפי' בשדיך לא הוה עבידא דאתי ע"כ אמר ר' ינאי בארוסה דעבידי דאתי שיכניסנה ולא יגרשה. ומזה למד המרדכי ג"כ דאחר שכבר נשתעבד הבעל לכתובתה שוב כל מה שיקנה עביד דאתי' להיות תחת שיעבודה ע"כ תוכל לסלק עצמה טרם שיקנה הבית. אבל עובדא דהר"ן שאין כאן שום עביד דאתי והוא מוחל לו מה שעתיד ליתן לו מתנה נהי דיכול אדם לסלק עצמו מדבר שלא ב"ל כמרדכי הנ"ל מ"מ לא עדיף סילוק לדידן מקנין דבר שלא ב"ל לר"מ ובעינן עביד דאתי ואין כאן סתירה בש"ע והן הנה דברי סמ"ע הנ"ל אלא שלא ביאר. ויפה הנהיגו חכמי פפד"מ שאחר שכבר בירך ברכת אירוסין ועומדים במזמוטי חתן וכלה וזה עומד לקדש. דבר רחוק הוא שיתבטלו האירוסין ויש להוסיף על זה עוד שהרי עכשיו כותבים תנאים בחרם וקנס ורחוק שימחלו זה לזה בין ברכת אירוסין לאירוסין והוה עבידי דאתי טפי ממ"ש תוס' כתוב' נ"ח ע"ב הנ"ל וכבר הוצעתי דברים אלו בתשו' לפני גדולי הדור וקלסוהו בעזה"י:

בהדי פני' דמעלי שבתא. פירש"י אסור לטלטלו משום מוקצה פי' הר"ן והרא"ש דאפי' ספרא דאגדתא אסור לטלטלו לעיל ס' ע"א ר"ל ולא התירו אלא משום עת לעשות לה' ואע"ג דכ' המרדכי בגט נמי יש ללמוד ממנו כמה דינים מ"מ תינח בזה"ז שכבר הותר הכל משא"כ בזמניהם אעפ"י שהתירו ספר אגדתא מ"מ לא הותרה הרצועה כל כך כמובן מש"ס תמורה י"ד ע"ב דמשני דילמא מילתא חדתא שאני ואפי' משניו' שסדרום רבינו הקדוש אבל לא נכתבו עד דורו' האחרוני' ומ"מ בגט יש לעיין בשלמא אינך לא ניתנו לכתוב אבל גט שנכתב בהיתר וכיון דיש ללמוד ממנו הל' גיטין מ"ט לאסור טלטולו ואולי זו היא קושיתו של ב"ש ססי' קל"ו ובד"ה שבב"י שם. ובתשו' כתבתי מה דמסקו הראשונים דאם א"א באופן אחר מותר לטלטל הגט ולגרשה בו היינו שלפע"ד עיקור

הקצאת הגט הוא משום דגט קודם שניתן מייחד לי' מקום שלא יתטלטל ומכ"ש גט שכ"מ בשבת דאם יארע בו שום קלקול תזקק ליבם ע"כ מייחד לי' מקום וה"ל מוקצה מחמת זה עיין מס' שבת קכ"ב ע"א ומג"א סי' של"א סק"ה וכל זה אם אפשר שתתגרש בלי טלטול הגט ע"י קנין חצר אבל אם א"א אלא על ידי טלטולו הרי לזה נתיחד ואיננו מוקצה כיון שניתן לכתוב ואפשר ללמוד ממנו ומשום יחוד מקום ליכא ע"כ מותר לתנו להדי' ואין כאן שום דחיה אלא היתר גמור הוא ולפ"ז מ"ש ב"ש דבזה"ז דמותר לטלטלו אסור קניית מקום לפע"ד ליתי' דכל שאפשר בקניית מקום אסור לטלטלו:

מיהו הרשב"ם והעיטור ס"ל דהכא הי' רה"ר מפסקת לולי כן הי' מתיר לטלטול מוקצה ומה שהק' רמב"ן הא הי' אכשר ע"י שליח. לפע"ד נ"ל כוונתם כיון דכל איסור טלטול מוקצה הוא משום דאתי לאתוי' ברה"ר מגזיר' נחמי' בר חכלי' במס' שבת קכ"ג ע"ב ואפי' היכי דליכא רה"ר מ"מ גזרו ואסרו וס"ל לרשב"ם ועיטור הנ"ל היכי שרה"ר מפסקת לפנינו ואיכא חששא רבא דלמא אתי לאתוי' דרך רה"ר התם חמירי מוקצה משו"ה התיר רבא לגרש ע"י קנין חצר אבל היכי דליכא רה"ר מפסקת קיל מוקצה כמו קנין וס"ל דטוב שיגרש בידים שהרי מפני טירוף דעתו התירו א"כ יעשה הוא ב' האיסורים היינו גירושין שמקנה לה את עצמה כדתנן וקונה את עצמה והיא לא עבדי מידי שמתגרש' בע"כ והוא המקנה אותה לעצמה. וגם איסור מוקצה הוא המטלטל וזורקו לתוך קלתה או טסקי דתמרי והיא מנערתו א"כ מוטב שיעבור הוא על ב' האיסורים אעפ"י שהן איסורים חלוקים משתעבור היא על ב' איסורי קנין אע"פ שהם מענין א' שכבר ניתנו לדחות היינו קנין החצר והגירושין דהשתא היא עצמה מקנה ע"י הגט בידים והיא עושה ב' האיסורים ואעפ"י שהם ממין א' שכבר ניתן לדחות מ"מ כיון שכל עצמו לא התירו אלא מפני טירוף דעתו א"כ יעבור הוא ולא אחר זהו נלע"ד דעתם. מיהו בתוס' בשמעתין כתבו שהתירו לטובתה שלא תיזקק ליבם אך לא מצאתי כן בשום תוס' בעירובין וביצה י"ז ופ' משילין ובב"ב כולם תלו בטירוף דעתו ולא התירו שום איסור משום שלא תיזקק ליבם וצ"ע:

הרי זה חזקה. פירש"י וקנה מטעם אגב אבל לא רצה לומר מטעם חצר דלפי הס"ד דאין גטו וידו באים כאחד מכ"ש שאין קנין החצר עם קנין המטלטלים שבתוכו באים כאחד שיקנה החצר ויעשה מיד שלוחו להקנו' לבעליו המטלטלים זה לא אמרי' וכיון שלא נקנה הגט ברגע קנין החצר שוב אח"כ ה"ל טלי גיטך מע"ג קרקע דהתוס' כ' ששינוי הרשותים שנעשה החצר שהי' שלוחו של בעל ונעשה שלוחה זו היא כמי שנתן שליח הבעל ליד שליח האשה. אבל אחר שכבר הוא חצרה. שוב אח"כ ה"ל כמו טלי גיטך מע"ג

קרקע ולזה נתכוין פני יהושע. אך הרמב"ן הקשה אם כן אפי' אם היה הגט במקום אחר נמי תיקני לי' על ידי קניית חצר דהא לא בעי' ציבורי' ולפע"ד י"ל בשני אופנים א' רש"י ס"ל בציבורי' לא בעי' שיאמר אגב וקני משא"כ אם לא הי' ציבורי' הי' צריך שכ"מ לומר אגב וקני ופרסום כזה לא התירו כמ"ש ר"ן דוקא תנעול ותפתח שאין מפורסם א"נ י"ל דרמב"ן מסיק אין מתגרשת באגב והרמב"ן ס"ל במלחמו' ה' דפסחים בסוגיא דהרהינו דחמץ נמכר באגב ע"ש וע"כ הכא היינו טעמי' וכ"כ להדי' בחי' ריטב"א משום בגט ידה בעי' פי' או שלוחה וחצרה אבל אגב אינו מתורת שליחו' ולא מתורת יד אלא קנין מחודש ולא מתגרש' בו. וס"ל לרש"י מ"מ כיון שהגט מונח בהחצר הוה כמו מידו לידו אע"ג שהוא בתורת אגב אבל כשאינם ציבורי' מודה רש"י לרמב"ן דאינה מתגרש' באגב:

והנה בש"ע ח"מ סי' ר"ב כ' הש"ך דלהר"ן דבציבורי' נמי בעי' אגב וקני ולא תיקשי תיפוק לי' משום חצר ותי' ש"ך דתרי קנינים בבת א' לא אמרינן שיקנה החצר ומיד יהי' שלוחו לקנו' לו מטלטלים לא אמרי' ע"ש. וכן הוא להדי' בריטב"א מס' קידושין כ"ו ע"א וצ"ל הא דגיטו וידו באים כא' ויד עבד נמי אינו אלא סילוק כח בעלמא שהבעל מסלק כחו וממילא זוכה העבד בעצמו ואינו דומה לשני קנינים. והא דתיחוד ותפחוד ותקנה החצר והגט נמי לא קשיא דגט סגי בקנין גרוע וכל שהוא כיון שמתגרשת בע"כ כן מוכיח בראיו' עצומו' במגיני שלמה כתובו' ל"א ע"א תוס' ד"ה דאיבעי גחין וכו' והחזיק בעדו פני יהושע שם. וא"כ נ"ל קנין גמור דמטלטלים אינו נקנה כא' אבל קנין גרוע דגט נקנה כא'. אך לבתר דהקשה לו רב עיליש מה שקנתה אשה קנה בעלה ותי' רבא גיטה וידה באים כאחד להר"ן דלא מיירי באגב קשה דנימא סילוקו של בעל וקניית החצר וקנין גרוע של הגט באים כא' כיון שהגט לא נקנה אגב החצר אלא שהקנין הגרוע נגרר אחר קנין הטוב. הקנין הטוב של חצר א"א אלא ע"י שנסתלק הבעל ע"י הגט זה קשה קצת להסביר ועכ"פ טובא קמ"ל רבא דאפי' בכה"ג נימא גיטה וידה באים כאחד אם כן מאי פריך והאמרה רבא מעיקרא וי"ל האמת משני דהי' ידוע להם דרבא אהאי מעשה אמרה: מה שקנתה אשה קנה בעלה. הקשו תוס' הא בעל שנתן מתנה לאשתו אין הבעל אוכל פירות ונדחקו והרמב"ן ורשב"א וריטב"א כולם פה א' אמרו שלא הי' חצרו של בעל אלא של שלוחו וחצרו של שלוחו הוה נמי שלוחו של משלח. ונ"ל ר"ת ור"י מאנו בזה דס"ל כפי' רש"י דבתורת אגב הקנה ונהי בתורת שליחו' הוה חצרו של שליח ג"כ שלוחו של בעל הבית אבל בקנין אגב אין המטלטלין של בעה"ב שייכים לשליח שיכול השליח להקנותם לאחר על ידי שמקנה חצרו לאותו הקונה וזה היה נראה לי פשוט מסברא. אך מצאתי בספר מקור חיים סימן תמ"ח כתב שלוחו יכול למכור חמצו אגב קרקעו של

השליח ומייתי ראיה מהא דקיי"ל קרקע לזה ומטלטלים לזה אינן נקנים באגב ואפ"ה גזבור ואפטרופוס של יתומים ניקנים מטלטלים שלהם אגב קרקע שלהם כמבואר בש"ע ח"מ סי' ר"ב ס"ד ע"ש וה"ה שליח ע"ש והנה פשוט שאין לדמות גבאי צדקה דהוה ידע וכו' ואפטרופוס יד יתומים ליד שליח כבעה"ב התם גם לענין מטלטלים וכל רכושם כאלו הוא של אפטרופס ועושה כשלו משא"כ שליח נהי נעשה כמותו אבל אין מטלטלי' של בעה"ב כאלו הם של שליח והבאתי ראיה בפ' חזקת מ"ג דאמרי' בפרה וטלית מעיד לו עליו ומקשה דלמא מטלטלי אגב קרקע שיעבד לו ומשני דלא הי' לו קרקע מעולם והק' בשיטה מקובצת דלמא נתן לו אחר קרקע מתנה ע"מ להחזיר ושיעבד לו עליו מטלטלים אגב קרקע ותי' נהי דיכול לקנות ע"י קרקע זו מ"מ אינו יכול לשעבד כיון שהקרקע עצמה אינה משתעבדת שהרי חוזרת לבעלים הראשונים לא עדיפא מטלטלים מיניה. והנה פשוט דמטלטלי' לאפוטרופס וקרקע ליתומי' או בהיפוך. גם בשיעבוד מהני כגון שהאפוטרופס משעבד קרקע שלו לראובן על חובו ואגב משעבד גם מטלטלים של יתומים לאותו מלוה על חובותיו דשפיר משתעבד שהרי קרקע שלו משועבדת לגבות חובו ה"ה משתעבדי מטלטלי דידהו לגבות מהם חובותם וכן בהיפוך. והשתא אי ס"ד בכל שליח יכול השליח למכור מטלטלים של בעלים אגב קרקע של עצמו ה"נ יכול לשעבד מטלטלים של משלח אגב קרקע דילי' למי ששניהם חייבים לו וא"כ אכתי תיקשי אמאי מעיד בפרה וטלית משום דלא ה"ל קרקע מעולם ניחוש שמא ע"י שליח שיעבד פרה וטלית שלו אגב קרקע של שליח אע"כ ליתי' להאי דינא:

דף עז:

והוא בתוך ביתה וכו' אמר עולא והוא שעומדת בצד ביתה. עיין פלוגתת רש"י ותוס' בעירובין צ"ב ע"ב ד"ה אשה בגדולה והרמב"ם לא מייתי דין זה נראה דמפרש כפי' התוס' שם והוא מטעם דחד מקום מושלי ולא תרי מקומו' והוא בכלל דינא דפיסלא לקמן:

והיא שעומדת בצד ביתה. כ' תוס' דבמציאה שזכו' הוא לה לא בעי' אלא משתמרת לדעתה. אמרתי לבאר בכאן דברי רשב"א ור"ן והירושלמי דמייתי מיני' ראי'. הרשב"א פשיטא לי' אפי' צווחת להתגרש ואומרת זרוק לי גטי בחצרי אם לא הי' במקום יבם דהוה איבעי' דלא איפשטא בב"ק אבל זולת זה אפי' אומר' זרוק לי בחצרי לא זכתה אלא א"כ עומדת בצדו. והוא מהירושלמי ר"פ המקבל דאם עשתה שליח לקבלה ובעל אמר א"א שתהי' שלוחה לקבלה אבל תהי' שליח שלי לזכו' בה לא זכתה דכל רגע חיישינן שחזרה בה ואיני רוצית בגירושין. בשלמא השליח שעשתה בשעה שהיתה חושבת

זכו' לה שוב לא נתבטל עד שיבטל שליחותו בפירוש ולא במחשבה בעלמא. אבל כיון שהבעל ביטל שליחו' דידה והיא רוצה לעשותו שליח קבלה אמרי' בזאת השעה כבר נתחרטה והי' חוב לה ואינו נעשית שליח קבלה זה הוא כוונ' הירושלמי ר"פ המקבל וא"כ ה"נ אפי' אמרה זרוק לי בחצרי אם אינה עומדת בצד חצרה אמרי' בשעת זריקה כבר חזרה בי'. והא נמי פשיטא לי' אם הבעל זרק לחצירה ושוב אמרה תזכי לי חצירי מגורש' מיד ברגע שאמרה תזכה לי וזה מהירושלמי פ"ק דגיטין והרשב"א לא העתיקו כצורתו. וכוונ' הירושלמי שאמר שליח טלי גיטך ואמרה יזכה לי חצרי בעכו צריך לומר בפ"נ ובפ"נ והפירוש דמיירי בגט שנכתב ונחתם בא"י והשליח הוליכו לעכו ולא מצא האשה וזרקו בחצירה שבעכו והלך ובא לו לא"י ושם מצא האשה ואמר לה טלי גיטך כלומר בעכו והשיבתו יזכה לי חצרי שם בעכו קמ"ל ירושלמי אע"פ שהגט נכתב ונחתם בא"י ושניהם עומדים בגמר גירושין בא"י מ"מ כיון שהחצר שבעכו זוכה לה צ"ל בפ"נ ובפ"נ זו הוא כוונ' הירושלמי שם. וממילא מובן דכשהגט כבר מונח בחצר ושוב אמרה תזכה לי חצרי זכתה:

אך הא מיבעי' לי' לרשב"א אם אמרה תחלה תזכה לי חצרי ושוב זורקו בתוכו אי נימא כבר חזרה בה ואין זוכה בעבורה או נימא דהוה כממנה שליח לקבלה דכל זמן שלא ביטלה השליחו' לא חיישי' לחזרה ועל זה כ' הר"ן תפשוט מהירושלמי. דע"כ אעפ"י דאי' בירושלמי שא"ל תחלה טלי גיטך מ"מ ע"כ תחלה אמרה יזכה לי חצרי ואח"כ טלי גיטך דקודם שעשתה החצר שלוחה הוה כמונח בקרקע דעלמא ומה יועיל אמיר' טלי גיטך וע"כ אח"כ אמר ולא חיישי' לחזרה דאי איכא למיחש אפי' כרגע כמימרי' איכא למיחש אע"כ כיון שעשאתו שליח לקבלה הוה שלוחה עד שיבטלנו בפירוש. ולכאורה קשה אהנ"ל כיון שבתחלה בשע' זריקה לחצר לא עמדה בצדו א"כ לא נעשה שלוחה והוה כמונח בקרקע בעלמא ושוב כשאמרה יזכה לי ה"ל נוטל' גיטה מע"ג קרקע ולא דמי למ"ש תוס' לעיל ד"ה ותיזל בסוף הדבור התם הוה חצר שלו ונשתנה מרשות לרשו' אבל הכא בחצר שלה טרם שנעשה שלוחה ושוב אומר' יזכה ה"ל גיטך מע"ג קרקע והיינו טעמא דהרמ"ה דמייתי הטור דבעי' בשע' זריקה עומד' בצידו דאז הוה כמפקיד בידה ושוב מועיל טלי גיטך אבל להרשב"א ור"ן תיקשי ותו הא אפי' עומד' בצידה לא מהני דמה שקנתה אשה קנה בעלה אלא ברגע גירושין בא גיטה וידה כא' אבל קודם גירושין אין לה חצר וי"ל הא דבעי' עומד' בצד היינו להמגרש בזריקה זו אבל לקבל פקדון שפיר הוה שלוחה אפי' בלא עומד' בצדו והבעל אינו מקפיד על פקדונו' שתקבל אשתו ומכ"ש מה שהוא מפקיד בידה ולענין זה לא נימא מה שקנתה קנה בעלה ושפיר

הוה פקדון ושוב כשאמרה תזכה לי חצרי מהני. ונראה דלא נעלם זה מהרמ"ה אלא דס"ל כיון דעכ"פ החצר גם להבעל לפירות א"כ אם אינה עומד' בצידו ומשמרתו לא מיקרי משתמר' לדעתה כיון דגם יד הבעל שולט' וזה תליא בפירוש משתמר' לדעתה דפליגי ביה הפוסקים עיין וק"ל:

אזיל גיטא נפיל אפיסלא. ויש נוסחאו' איגנדר גיטא. ושני הנוסחאו' מסכימים לפי' רמב"ם שהגט נפל לתוך ד' אמותי' ונתגלגל ונח בפיסלא עיין ה"ה והר"ן והנה הך דינא דפיסלא לא פליגי ארבא לכן פסקוהו הפוסקים. ואמנם לענין שבת פסק רמב"ם כרבה דפיסלא וגם כרמלית אינם מפסיקים רק ר"ה גמור דאין הלכה כתלמיד במקום הרב רבה עיין בכ"מ אמנם בב"ב אמר רבא כל המפסיק לשבת מפסיק בנכסי הגר ולרבא גם פיסלא מפסיק לשבת א"כ גם לנכסי הגר מפסיק ואהא לא פליגי ארבא נהי לדידהו אין פיסלא מפסיק לשבת מ"מ אין נכסי הגר תלויים בשבת ורבא סימנא בעלמא קאמר אבל לעולם פיסלא לכ"ע מפסיק בנכסי הגר ואפושי פלוגתא לא מפשי' משו"ה פסק רמב"ם הכי פ"א מזכיה ומתנה ומה שיש לעיין בזה נתבאר בחי' פ' חזקת בעזה"י:

מ"ש מהרש"א והשיג על המהרש"ל במ"כ שגה וכבר הרגיש בס' תוס' שבת סי' שמ"ה ס"ק מ"ד ועיין לשון פירש"י במס' שבת ז' ע"א ד"ה דעד יו"ד וכו' ע"ש:

דף עח.

אמקום כרעי לא קפדי אינשי. פי' תוס' וגם הרא"ש לכל הפחות באשתו ועיין מהרש"א דבמוכר ולוקח דעלמא קפיד נ"ל דיצא להם זה ממ"ש תוס' מגילה כ"ו ע"א ד"ה אף לא המטות וכו' ע"ש ובתוס' ישנים יומא י"ב ע"א כ' ה"ה שארי תשמשים כגון תיבו' ולהנ"ל נ"ל לא מיבעי' תיבו' שהרי הקרקע מקום התיבו' אינן שלהם אבל מטות איכא דגבוה עשרה והוה סד"א אמקום כרעי לא קפדי שבטים קמ"ל. אלא לפ"ז י"ל משו"ה פליג ת"ק וס"ל משכירים מטות משום דאמקום כרעי לא קפדי וא"כ הלכה כת"ק וצ"ע:

כליו של לוקח ברשות מוכר. עיין ב"ב פ"ו ע"א באמר מוכר ללוקח זיל קני קני לכ"ע והכא אעפ"י שאומר הי גיטך מ"מ אינו דומה לדהתם. דהתם רצון הלוקח לקנו' והמוכר מעכב ע"כ אם אומר זיל קני מהני אבל הכא אין רצון האשה לקנו' ואי לאו דקני מדינא אפי' שלא ברצונה לא יועיל רצונו של בעל. ועיין מ"ש טור חו"מ סי' רי"ש בשם הרמ"ה דוקא באומר זיל קני הני פירו' אבל אם נותן לו רשות ומשאיל לו מקום להעמיד כליו אין דעתו שיקנה פירותיו עי"ז ע"ש. ולא תיקשי משמעתין דהבעל שאינו מקפיד אמקום כרעי המטה ומקום קלתה קונה לה הגט הכא שאני שהרי אומר לה ג"כ טלי גיטך משו"ה

מהני קנין המקום להעמיד קלתות לקנו' גם הגט. מיהו למ"ש רמב"ם במוכר קלתות ר"ל שהלוקח קנה סל ממנו ובההיא הנאה שקנה ממנו סל נותן לו רשית להעמידו בחצירו ואף על גב דמסקנא לא קאי הכי מ"מ פסקו הרמב"ם במוכר דעלמא ולהרמ"ה הנ"ל קשיא נהי שנתן לו רשות להעמידו אבל לקנו' פירותיו לא. ואולי לזה נתכוון הטור שם ודלא כבד"ה דאין לומר בההיא הנאה נמי מקנה לו פירותיו דמנ"ל זה דהרי בשמעתין כדהוה ס"ד במוכר קלתות אין לפרש אלא בההיא הנאה שקנתה מבעלה סל השאיל לה מקום הסל. ושוב ממילא זורק לה גט בתוכו דאין לומר בהאי הנאה מקנה לה הגט דהרי אין הנאה לה בגירושין וע"כ אין ללמוד מכאן אלא דבהנאת קנין סל משאיל לי' וקנין פירו' ממילא היה ודלא כהרמ"ה:

כנסי שט"ח זה. יש בכאן שיטו' ואבארם בעזה"י. הרמב"ם ס"ל מ"ש בספרי וכ' לה ספר כריתו' ונתן בידה אהבעל קאי וכן ס"ל רוב חכמי ספרד דהוא צריך ליתן לשם כריתו' אבל בהאשה לא איכפת לן אך רמב"ם ס"ל מן התורה אפי' בסתם ובשתיקה נמי מגורשת רק שלא יאמר ודוקא בגירושין סגי בסתם מן התורה לאפוקי בקידושין אבל בגירושין סתמא נמי מהני אך מדרבנן צריך עסוקים באותו ענין לכל הפחות אבל אם אומר כנסי שטר חוב זה אינו גט מן התורה ואך לעיל נ"ה שאמר לעדים ראו גט זה ורק מחמת כיסופא א"ל שט"ח זה משו"ה מגורשת דלא צריכים דעתה וידיעתה. אך שארי פוסקים ס"ל סתמא נמי אינו גט מן התורה דבעי' שיודיע בפני עדים ראו גט או עסוקים באותו ענין. ושמעתין בעסוקי' באותו ענין ואלו הוה יהיב סתמא הוה סגי בהכי אבל כשחזר ואמר אפי' נתן לה נתינה טובה מידו לידה וא"כ לא אמר שט"ח זה אך נתן נתינה גרוע כגון שלפתה מאחוריו צריך שיאמר אח"כ הי גיטך ומלעיל נ"ה לק"מ דאמר אמירה מעליותא לעדים ראו גט זה וגם נתינה מעליותא זו הוא שיטת הפוסקים הנ"ל. אך רבותינו בעלי התוס' ס"ל הקושי' דספרי אסיפא סמיך ונתן בידה ושילחה שצריך להודיע להאשה שנשתלחת בגט זה ולפ"ז לא סגי בהרי זה גיטך לחוד אלא צריך להוסיף הלשונו' שנזכרו בקידושין ה' ע"ב והרי את מותרת לכל אדם ויען דברי תוס' קצרים ופני יהושע ז"ל מתקשה בהם ואני למדתי פירוש מדברי הב"ח עם הוספת נופך משלי דהתוס' לפי שיטתם צריך להוסיף הלשונו' הנזכרים בקידושין ה' ע"א הנ"ל ואף על גב שלא נזכר כן בשום משנה במס' גיטין מ"מ כיון שרגילו' הי' להם אותן הלשונו' לא חששו להזכירם ומייתי ראיה לקמן פ"ה ע"ב אמר אביי שהי' רגילים לכתוב גם כן ודין וכו' אין כוונתם על ודין אלא אסוף מילתא דאביי לאתנסבא להתנסבא והיכן נזכרים אותן לשונו' דפשיטא להוא לאביי אע"כ רגילים היו ולא הוזכר במשנה ובריתא ה"נ הכא. ואל תתמה שהרי

בשום מקום במשנה לא נזכר שיניח אדם תפילין ושבגד של ד' כנפו' חייב בציצי' אלא תפלה של ראש אינו מעכב של יד ותכלת אינו מעכב לבן ולא תנן חייב אדם להדליק נר חנוכה אלא גץ שיוצא ר' יהודה אומר בנר חנוכה פטור. ונר חנוכה גופא היכי הוזכר במשנה אלא רגילים הי' בכך ולא הזכיר ה"נ לשונו' הללו. זו הוא שיטת התוס' ומתני' בלא עסוקים באותו ענין ואפי' סתם אינו גט ואפי' הודיע לעדים אינו גט שצריך להודיע לה דוקא והא דתנן אפי' סתמא נמי פסול אלא קמ"ל אפ"ה סגי בהי גיטך ואין צריך לטלו ממנו ולהחזירו לה אלא לפ"ז קשה מלעיל נ"ה וצריך לומר דהתם מיירי שהעדים אומרים לה אח"כ שהבעל משלחה ממנו וא"ש המשך התוס':

מיהו לשיטת תוס' קשה מ"ט נקיט בבא בפ"ע נתן בידה והיא ישנה דהא נמי מהאי טעמא פסול שכיון שישנה אינה יודעת ששילחה אבל לאינך פוסקים דלא בעי' ידיעתה והכא היינו טעמא דאינו משתמר לדעתה או דלית לה יד א"ש דחילקם בשתי בבות:

דערק לי' חרצו. פי' כי הי' חגורו מצומצם בחוזק על מתניו עד שבדוחק נתחב שם הגט וקשה להוציאו משם והבעל צמצם מתניו כדי שיהי' קצת ריוח בין מתניו לחגורה ויצא הגט בריוח שיכולה היא להוציאה ושוב הטה עצמו וקירב לה כמסייע להוציאו. ויש מהפוסקים דבחדא מיניהו סגי ועיין מ"ש הרא"ש בזה ועיין לקמן תוס' ד"ה אם יכול לנתקו וכו':

והלכתא בכפות לעיל כ"א ע"א בתוס' ד"ה והלכתא מסקו כפות וישן אבל רמב"ם ס"ל כפות בידיו ורגליו שוב לא הוה חצר מהלך וגם משתמר לדעתה. וה"ה בישן בלי כפות אלא בישן פסול מדרבנן גזירה אטו אינו ישן לאפוקי כפות ליכא למגזר כמ"ש תוס' לעיל כ"א ע"א ד"ה אבל וכו' ועוד נ"ל כמה פעמים אדם ניעור ועושה עצמו כאלו ישן:

אמר רב ד' אמות שלה וכו' אע"ג דד"א אינן אלא מטעם הפקר ב"ד מ"מ הוה קנין לדאורי' וכ"כ רמב"ן בשורש ב' מס' המצות לרמב"ם ע"ש. ועוד נ"ל דאפי' להפוסקים דבמעמד שלשתן דרבנן אין אשה ניקנית מ"מ אם כבר קנה הממון במעמ"ש שוב ניקני' האשה ע"י אותן ממון קנין דאורי' וה"נ כיון שכבר קנה ד"א שוב הוה חצרו וקונה בו מן התורה:

דף עח:

כתי עדים וכו' ושייך שפיר מחצה על מחצה לא במדו' הקרקע אלא בדעו' מחצה ס"ל שהוא קרוב לו ומחצה חושבי' שהוא קרוב לה. מה שהקשו תוס' ולימא אוקי תרי להדי תרי לא לרבה ורב יוסף הקשו שהרי אינהו ס"ל תרי ותרי ספיקא דאורי' ולא מוקמי' בחזקת א"א אלא אסתמא דש"ס דדחי שינוי' דלעיל והקשה והא א"א לצמצם והא אגיד

בי' ולא פריך הכא נמי אשינוי דתרי ותרי מנכסי' דבר שטי' כדפריך התם ביבמו' אע"כ אפי' למאי דמסיק דספיקא דרבנן הוא נמי א"ש דעכ"פ מדרבנן מגורש' ואינה מגורש':

שניהם יכולים לשמרו. הקשה רמב"ן כיון שגם הוא יכול לשמרו ה"ל אגיד בי' ולא תהי' מגורש' כלל. ולפע"ד כיון דכל קנין שע"י שמירה אינו אלא בגט משום עגונה או משום דקנין גרוע מועיל בגט והיינו גבי קנין האשה אבל לגבי דידיה נהי אם שניהם יכולים ה"ל כספק ומגורש' ואינה מגורש' שלא לחלק כל כך בינו לבינה אבל שיהיה כאגיד בי' לבטל קנינה לגמרי זה לא נימא:

שיננא כדי שתשוח ותטלנו. דעת הרמב"ם נ"ל דשמואל כר' יוחנן ס"ל וכדתני' כוותי' אך לשער בשיעור מחשבותנו כל שאלו בא כלב וכו' מי יכניס עצמו להתיר אשת איש על שיעור מחשבה זו ע"כ ממקום שהוא אינו יכול לשומרו עד מקום שתשוח ותטלנו הכל בכלל ספק והיינו בגיטין להחמיר אבל בקידושין ה"ז מקודש' כל שאילו בא כלב וכו' אע"ג דנפיק מיני' חורבה אם בין כך תקבל קידושין מאחר לא חשו לזה כמ"ש רי"ף בתשובה כתבנו לעיל ע"ה ע"ב:

כדי שתשוח ותטלנו. בימי חורפי אמרתי שמואל ס"ל כהני אמוראי בב"מ י' ע"ב כל היכי דלא ניחא לי' לאדם למיקני בקנין דרבנן לא קני והכא בודאי לא ניחא לאיתתא לקנו' בד"א או בשמירה ע"כ נאיד. ומשו"ה לקמן בהיתה ידה קטפרס שרוצית לקבל גט מודה שמואל דקני בד"א משו"ה פריך וליקני בד"א ואין לומר אדרבא כיון דפשטה ידה גלי דעתה בפשיטו' ניחא דליקני ולא בד"א ז"א דהרי הכא לא מצית למיקני בד"א אי לא גלי דעתה בפשיטו' ידה:

זרוק לי חובי ותיפטר. ס"פ החובל מבואר באומר שבור לי כדי ושברו פטור אך אם בתורת שמירה בא לידו ה"ל כמשטה בו וצ"ל ותיפטר ע"ש בתוס' ותמצא. וה"נ דההלואה בתורת שמירה בא לידו והזריקה במקום שאינו ראוי לקנו' ה"ל כשבור כדי ע"כ צ"ל ותיפטר ולפ"ז למסקנא באומר בתור' גיטין מיירי דאומר נמי ותיפטר דאל"ה אכתי הוה כמשטה ומשו"ה פריך מאי למימרא כיון שאמר ותיפטר ומשני דה"א בתור' גיטין מיגרע גרע דהוה משטה לאמר גרשני וכ"כ רשב"א להדי' ותמה על הסמ"ע סי' ק"כ שלא כ"כ וצ"ע ועי' פי' המשנה לרמב"ם דלפע"ד ט"ס הוא וצ"ל ולא אמר ותיפטר ולא אמר בתור' גיטין וא"כ משמע מלשונו כסמ"ע אבל טעמא לא הבנתי:

לגיטין אמרו ולא לד"א משמע מפירש"י דאוריי' הוא בגט דבע"כ וכן משמע שהסכימו תוס' וכן נראה דעת הרמב"ם דגבי גט כדי שתשוח ובקידושין אינו כן וקשה אי תיקון חכמים הוא בגט וסגי להו בכדי שתשוח ובקידושין ליכא תיקון עגונו' רק שלא לשנות

בין קידושין לגיטין א"כ מ"ט בקידושין לקנו' בפחו' מכדי שתשוח אע"כ דאורי' הוא קנין גרוע בגט מפני שהוא בע"כ ושוב ילפי' ויצאה והיתה אע"ג בקידושין לא שייך האי טעמא ע"כ הקישן הכתוב ושוב החמירו בגט כדי שתשוח ובקידושין הניחו על דין תורה וכ"כ במגיני שלמה כתובו' ל"א ע"א בתוס' ד"ה דגחין ועיין פנ"י שם:

מחצה על מחצה. כ' תוס' דלא שייך הממע"ה דאין כאן ספק פי' דהרי בגט דין הוא שתהי' מגורש' ואינה מגורש' אם כן הוא קיבל על עצמו גם בממון כן ואין כאן ספק ובהס"ד דמוקי לי' באומר ותיפטר ופריך מזה למימרא אה"נ הומ"ל אמאי יחלוקו נימא הממע"ה אלא דהו"מ לשנוי' הא מני סומכס ולא רצה להאריך לדחו' דלא שייך הכא דסומכוס ע"כ פריך מאי למימרא ופשוט:

מ"ט בעי' כריתו' וליכא. נמצא לגבי דידה קיל קנין גרוע טפי מבעלמא משום דמתגרש' בע"כ ולגבי דידי' חמיר מבעלמא דקונין בסודר אע"ג דאגיד בי' והכא דכתיב כריתו' מעכב אפי' משיחה ועיין תוס' ד"ה אם יכול לנתקו וכו' נלע"ד וכן מצאתי בטו"ז באחוז במשיחה דנראה כוונתו שלא ירצה להוציא מידו והיא קופצת ידיה בכח אין זה נתינה אלא גזילה. אבל אם הוא אחוז בקצה הגט והיא בקצה השני וקפצה ידיה בהא חזר ר' יהודה דהוה נתינה מעלי' כמו ערק חרצו דדרך נתינה כך. ועיין ברא"ש מ"ש תוס' בשם ר"י איננו ר"י בעל תוס' אלא רבינו יוסף ורבים נתלבטו דר"י סתר עצמו או חזר בו וליתא לפע"ד:

דף עט.

היתה עומדת על ראש הגג וכו' נמחק או נשרף כ' רמב"ן ה"ה ברישא אלא אורחא דמילתא ברישא באויר הגג שכיחא רוחו' ומוליכים הגט למרחוק ואינו צריך לומר נמחק או נשרף אבל בסיפא במחיצו' החצר דלא שכיחא שיובילו הרוח מרחוק ע"כ קתני נמחק או נשרף ע"ש והנה זה יצדק לאבימי דמיירי בגג בלי מעקה אלא בפחו' מג' טפחים אבל לשמואל דמיירי שנכנס למחיצ' המעקה דוחק הוא. ע"כ ס"ל להרמב"ם דברישא נמחק ונשרף אינה מגורש' ומטעם שאבאר לקמן אי"ה ואפי' נימא דפליגא בהא שמואל ואבימי מ"מ הלכה כשמואל דאוקמתא דאבימי דחיקא כמו שהקשה הרשב"א דהא אויר הגג תנן וניקום ונימא בפחו' מג' טפחים ע"כ ניחא לאוקמי' במעקה דסתם גג שמשתמשים עליו החיוב להיו' לו מעקה ונהי בגוף הדין לא פליגי שמואל ואבימי דשמואל מודה דפחו' מג' כלבוד דמי וכן פסקו רמב"ם מ"מ באוקימתא דמתני' הוה אוקימתא דמעקה רויחא ומדמיירי מתני' במעקה ממילא ליכא למימר כרמב"ן דברישא שכיחא רוחו' דמ"ש

מחיצו' מעקה ממחיצ' גג אלא ע"כ ברישא בנמחק ונשרף אינה מגורש' לשמואל עכ"פ. אפשר גם אבימי מודה אלא לאוקמתא דאבימי אין החילוק מוכרח משא"כ לשמואל:
והנה בשמעתין אר"ח רשויות חלוקו' לגיטין ומוכח לי' ממתני' דע"כ רישא וסיפא בחצר דידיה וגג דידיה וחד דוכתא מושיל לה ולא תרי דוכתא ורמי בר חמי דחי הא כדאי'. וכ' רשב"א דרבא ס"ל לדוחק למתני תרי בבי בכדי והכל חד אלא ע"כ תרוויי' בחצר וגג דידיה ולאשמועינן תרי דוכתי לא מושלי כ"כ רשב"א ואני אסביר בעזה"י דלקמן אמרי' גבי שני גגים הסמוכים דלא קפדי אינשי פירש"י דגגים לא קביעי תשמשיהו כולי האי לא קפדי. וכ' רשב"א צ"ע למאי דמוקי מתני' בחצר וגג דילמא משום לא מושלי אינשי הא בגג לא קפדי מ"ש חצר וגגי או תרי גגי ע"ש מ"מ הרוחנו עכ"פ להך אוקימתא דבגג וחצר דידיה ומושיל לה דוכתא א"ש דתני תרי בבי במתני' ולא זו אף זו לא מיבעי' עומדת על הגג דלא מושיל לה חצר וכל זמן דלא מטי לאויר גג אינה מגורש' אלא אפי' בעומד' בחצר ה"א אגג לא קפיד כך' רשב"א קמ"ל אפי' בסיפא נמי עד שלא יצא מאויר מחיצו' מעקה אינה מגורש'. והשתא להרמב"ם הנ"ל נלע"ד דר"ח ורבא ס"ל כאבימי דמתני' בפחו' מג' וא"כ י"ל כרמב"ן רישא אורחא דמילתא דע"י הרוח נתקלקל הגט אבל לדינא אין חילוק בין רישא לסיפא וא"כ קשה תרתי בבי בחד דינא למה לי אע"כ כר"ח ואשמועינן דתרי דוכתי לא מושלי אינשי אבל רמי בר חמי ס"ל כשמואל דרישא במעקה וברישא נמחק ונשרף אינה מתגרש' א"כ רישא וסיפא תרי דינים משונים זה מזה ולעולם לענין חצר וגג הא כדאי' והא כדאי' וליתא לדינא דרב חסדא דרשויו' חלוקו' לגיטין ומשו"ה לא מייתי רמב"ם הך דינא דתרי דוכתי לא מושלי אינשי דהא דפיסלא דלעיל ע"ז ע"ב מפרש רמב"ם שנתגלגל לפיסלא ותרי דוכתי בודאי לא מושלי בפעם א' אבל חד דוכתי מהני תרי מושיל שפיר כי הוא מושיל לה מקום א' ברשותו להתגרש יהיה על הגג או בחצר אבל תרוויי' בבת א' לא מושיל כגון שיתגלגל מחצר לפיסלא ותצטרך שני המקומו' זה לא מושלי ולקמן בשני גגים מפרש רמב"ם פי' אחר דמיירי בגג שלה ושל חבירה ויבואר לקמן אי"ה ואפי' אי נימא דבש"מ הכוונה כפירש"י בשני גגים דבעל ותרי דוכתי לא מושיל היינו רבא הוא בעל מימרא דג' מדות בגיטין ואיהו כר"ח ס"ל אבל למאי דס"ל לרמב"ם כדחיתו של רמי בר חמי ליתא להך דינא ולמד רמב"ם ממנו לעומד' בגג שלה סמיך לגג שכינה ועיין לקמן אי"ה:
והנה בסנהדרין ע"ז ע"ב אר"פ זרק צרור למעלה וכו' מבואר הזורק בכחו ע"ד משל ועולה עשר אמו' ויורד בשוה למטה נגד רגליו הרי פסק כח הזורק באמה מעשירי'. ושוב ירד האבן בכח עצמו וכבידתו לנצח האויר ולירד למטה נוכחו אך אם ירד בשיפוע לצדדי'

א"כ חזינן דעדיין אחר עשר אמות לא פסק כחו לגמרי שהרי לא נצח האבן כח האויר לירד למטה נכחו. אך גם כחו ועוזו וגבורתו לא נצח את האבן להעלותו עוד למעלה אך עדיין כח חלוש מכחו נשאר וירד האבן בשיפועו לצדדים בתערובו' כח הזורק עם כח כבידו' האבן. ולפ"ז העומד בחצרה וזורק גט למעלה שוה עם מחצת החצר ומשם יורד למטה נוכחו אם כן בסיום מחיצו' החצר שם פסק כח זריקתו ומשם ירד ה"ל כמוסר מיד ליד כי כח זריקתו הוא ידו ומחיצ' הם ידיה וה"ל נותן מיד ליד אך אם העלה הגט בכחו למעלה ממחיצ' חצירה ושם ירד בהשויה נוכחו צל"ע כיון שפסק כחו אמה למעלה ממחיצה ושם ירד אמה א' עד שמגיע בין מחיצותי' ואותה אמה ירד האבן בכח כבידת עצמו ולא מכח הבעל וכשמגיע אח"כ לבין מחיצ' חצירה שלא מכח הבעל אפשר דהוה כטלי גיטך מע"ג קרקע וצל"ע ואמנם בשמעתין דעומד בחצירו וזורק למעלה בשיפוע כדי שלא ירד נוכחו כ"א ירד לצדדין לתוך מעקת הגג א"כ עלה למעלה ממחיצ' המעקה וירד לתוך המחיצה והכל בשיפוע א"כ לכל הפחו' כח חלישו' הבעל אית ביה ואפשר כח גמור כיון שנתכוון לזרוק בשיפוע וא"כ אפי' הגיע למחיצת המעקה דהוה ידה מ"מ גם הבעל עדיין אגיד ביה שמכחו נופל לצדדים וא"ש דאם נמחק ונשרף אינה מגורש' ואפי' אם אח"כ נופל ארץ ולא נשרף. מה שהיא מגורש' למפרע צריך טעם אבל עכ"פ נמחק ס"ל לרמב"ם אינה מגורש' דעדיין ידי אגוד ביה. מה שאין כן בסיפא אינו מכחו אלא כפותח ידו וממילא נופל למטה למחיצ' חצירה ואפי' הוצרך להעלות איזה טפחים להעלותו למעלה ממחיצ' המעקה אין זה צריך כח וזה פסק מיד כמובן ומשו"ה בנמחק מגורש' ואולי זה המכוון במתק לשון הה"מ ע"ש וק"ל:

והא לא מינטר. פירש"י וה"ל אויר שאין סופו לנוח. ולקמן אמר רבא ג' מדות וכו' נעץ קנה וכו' אבל הכא משום אינטורי והוה חצר שאינה משתמרת ע"ש ודלא כפירושו כאן דמשמע משום אויר שאין סופו לנוח והנה הרשב"א הקשה דהא אפי' בפחו' מג' סמוך לגג דהוה רק כאלו מונח לא קשיא ליה ובמונח בראש קנה קאמר לא מינטר ותי' רשב"א בפחו' מג' סמוך לגג הוה מקום רחב ומינטר אבל בקנה שהוא מקום קצר לא מינטר והקשה בית שמואל א"כ אין הטעם דפחו' מג' משום לבוד אלא משום דבמקום רחוב מינטר ומ"ט קאמר פחו' מג' כגג דמי אלא נראה תי' של מהרש"ל שכ' כמ"ש תוס' לעיל ד"ה ותתגרש מאוירא דארבע אמו' דכיון דתקנו רבנן ד' אמו' ה"ה תקינו דתיקנו אוירא וה"נ כיון דפחו' מג' כמונח דמי ה"ה לאוירא אפילו לא מינטר כ"כ מהרש"ל וישרו בעיני בית שמואל. ואני עני לא זכיתי להבין מה ענין זה לד"א דמן הדין אינם קונים אלא חז"ל תקנו דלא ליתי' לאינצוי' ומאותו הטעם עצמו דלא ליתי' לאינצוי' הוצרכו לתקן

דתיקני אוירא דארבע אמו'. אבל בפחו' מג' דהוה כמונח הוא מן התורה ולא עדיף ממונח ממש דבעי' חצר המשתמרת ואי באויר דפחו' מג' אינו משתמר מ"ט דליקני ומה שתי' מהרש"א על קושי' רשב"א היינו ממש תירוצו של רשב"א וק' עליו קושי' בית שמואל הנ"ל מה צורך לומר דכל פחו' מג' כגג דמי תיפוק ליה דמינטר. אבל הנלע"ד דברי רשב"א נכונים וגם רש"י אינו סותר עצמו רק אקדים דהא דבעי' חצר המשתמרת היינו מדכתיב יד ובעי' דומי' דיד המשתמר וסגי במשתמר ברוח מצוי' ומדברים ההוים תמיד דבעי' שמירה ואי משתמר ברוח מצוי' אפי' אינו משתמר ברוח שאינו מצוי' המפרק הרים ומשבר סלעים אין זה מזיק דהא גם בידו של אדם אינו משומר מארי ולסטים מזוין וכדומה ע"כ כל שמשומר מדברי' ההוים סגי לקנו' חצרו. אך אויר חצרו שיהי' כחצירו כל שאיננו בטוח שסופו לנוח אפי' ע"י רוח שאינו מצויה איננו אויר של חצר שהרי אינו בטוח שסופו לנוח כי בטבע של עולם הוא רוח שאינו מצויה ואינו דומה לדליקה ומחיקה שהוא סבה מקרית ואיננו בטבע אבל רוח שאינו מצויה וכדומה שהוא בטבע אעפ"י שהוא לעתים רחוקים ואינו מצוי' מ"מ כיון שהוא באפשרו' ממילא תו לא הוה האויר הזה כמונח בחצר כיון שאינו בטוח שסופו לנוח בחצר וע"כ אפי' לא בא רוח ונח בחצר מ"מ אינה מגורש' למפרע ומכ"ש שאם נמחק ונשרף שאינו גט ומש"ה כדפריך תרוויי' קא קשי' ליה אפילו ברוח מצוי' ואפי' בגג עצמו כה"ג לא קני ועוד הא לא מינטר ואין סופו לנוח ואין האויר כחצר ומשו"ה כדמשני בפחו' מג' סמוך לגג לא הוה סגי ליה בהכי דנהי בקרוב כל כך ובמקום רחב כגג הוה משתמר ברוח מצויה ותו לא צריך מ"מ ברוח שאינו מצויה לא מינטר ולא הוה האויר כחצר דאין סופו לנוח ע"כ מסיים וכל שלשה סמוך לגג כגג וה"ל כמונח ממש ותו לא איכפת לו אם אינו משתמר ברוח שאינו מצוי ולא יהי' סופו לנוח דהרי כבר מונח. וברוח מצויה הוא משתמר במקום רחב כמו גג. משא"כ בנעץ קנה דמונח ממש תו לא איכפת לן אי לא מינטר ברוח שאינו מצויה דהרי הוא מונח ממש אך משום דלא מינטר כלל והוה חצר שאינה משתמרת כלל כיון דמונח ע"ג מקום קצר וגבוה הרבה וא"ש. והא דאויר שאין סופו לנוח דמיבעי' ליה רבא בב"מ י"ב ע"א היינו כשדעת אחרת מקנה לתוס' שם דוקא במתנה ולרש"י גם מפקיר הוה דעת אחרת מקנה ולאפוקי מציאה דהופקר ממילא ואין כאן דעת מקנה לא מבעי' ליה לרבא דודאי אינו כמונח ומה שקשה מזה מסוגיא דב"מ ק"ב ע"א האריכו בזה כל הראשונים בשיטה מקובצת שם. ולפנינו ברצות ה' נדבר בזה וגם שהוא בע"כ לא מהני דעת מקנה לענין זה והרשב"א בשמעתין כ' בלשון וכי תימא לחלק בין גט למציאה ודחי לי' כי באמת גט דומה לאין דעת אחר' מקנה וגרע מהפקר מדעת ומשו"ה פשיטא

בשמעתין כל שאין סופו לנוח לא הוה כמונח לענין גט ודברי פני יהושע בשמעתין בזה אינם מוכרחים. אך מה שצלע"ג מ"ש תוס' בשמעתין סוף ד"ה דרך עלי' דלא מיבעי' לי' לרבא אלא במקורה אבל באינו מקורה בודאי אינו כמונח א"כ צע"ג סוגי' דב"מ ק"ב ע"א: כמאן כרבי וכו' כ' רשב"א בשמעתין דרבנן פליגי אדרבי אפי' בזורק מרה"ר לרה"י ואחר שהגיע החפץ לאויר מחיצו' רה"י אח"כ נפתח פתח כנגדו ויצא לרה"ר דהוה מתחלה אויר שסופו לנוח כמו קדם חפץ לדליקה ואפ"ה פליגי רבנן וס"ל לענין שבת לאו כמי שהונחה דמי' ומשו"ה פריך כמאן כרבי ע"ש:

נעץ קנה וכו' מהרש"ל לא גרס טרסקל וכ"כ רשב"א וכן ר"ן פ"ק דשבת וכן פסק רמב"ן ודלא כמהרש"א דכ' דבעי' מקום ד' ברה"י דליתא:

דף עט:

פנימי גופה במחיצו' החיצונים מינטרא. כ' תוס' דצריך שיהי' משומר מבני החיצונ' ומדרשא כ' דאין ראי' מר"ג ור' יהושע דהכא למעל' בגובה שאין בני החצר שולטים שם הוה שפיר משומר ולעיל כ' מהרש"א לפמ"ש תוס' כאן א"כ לא צריכי תוס' למ"ש במתני' ד"ה היתה עומד' דכיון דמיירי במחיצ' עודפ' א"כ בעי' עומד' לשמור מבני החצר ע"ש ואני אומר דודאי תוס' דמתני' דקאי אדר' אושעי' דסגי לי' בחצר משתמרת א"כ שפיר י"ל כמ"ש מהרש"א כאן דבגובה הוה משומר מבני החצר ולא דמי לדר"ג ור"י. אך הכא קאי תוס' אליבא דהלכתא כעולא דבעי' באשה דומי' דיד אפי' דבוק הי' בעי אי הי' אפשר ועכ"פ סמוך בעי או משומר כל כך כעין סמוך ולהא בודאי קפדינן אפי' בגובה אויר המחיצו':

אפי' הגיע לאויר הפנימי' וכו' מה שהקשו תוס' אפירש"י מש"ס ע"ז י"ל אוירא דמנא לאו דוקא אלא כשהגיע לאויר פחו' מג' לשולי הכלי כבר קנה דהוה לבוד וכנר דמי' וי"נ לא הוה עד שיתערב עם היין שבשולי הכלי ממש. אך מש"ס זבחים כ"ה ע"ב דמייתי לי' רשב"א והנה מלשון רש"י משמע דרק החיצונה אין לה שוליים והפנימי' עומד' אקרקע עולם. אך הרמב"ם מפרש להדיא דגם הפנימי' אין לה שוליים והגט נח בדופני הקופה הפנימי' ע"ש. והנה הרמב"ם פסק זרק גט לרשותה ויצא חוץ לרשותה אינה מגורש' וצ"ל דס"ל הא דג' מדות בגיטין הכא משום אינחורי והא מינטר היינו בשאין לחצר שני פתחים וכמו שפירש רשב"א שהבאתי לעיל דרבנן פליגי אדרבי אפי' בהא אבל בשיש לו ב' פתחים ונכנס בזו ויצא בזו אינה מגורש' דאויר שאין סופו לנוח לאו כמונח וכ' בתשו' שער אפרים סוף סי' נ"א שאמר להגאונים ברכת הזבח ולהש"ך

דרמב"ם דאיפשטא איבעי' דרבא דב"מ י"ב מאם תמצא לומר בזבחים כ"ה ע"ב הנ"ל. וקבעה ברכת הזבח להלכה בספרו בזבחים שם ומייתי לי' גם בית שמואל סי' קל"ט והאחרונים תמהו אם כן דאיפשטא איבעיתו של רבא ה"ל לרמב"ם לאיתוי' הך דזרק ארנקי דלא קנה דלאו כמונח דמי ומדלא הביאו רמב"ם ש"מ ס"ל לא איפשטא וזכה התופס ואי משום הא לק"מ לפע"ד דס"ל לרמב"ם איבעיתו של רבא בדעת אחרת מקנה לו איפשטא מדזבחים. אך גט מיחשב לענין זה כאין דעת אחרת מקנה כיון שהוא בעל כרחה ואין רצונה לקנו' וכמ"ש כבר לעיל. אך סוגיא דזבחים בלאה"נ אין לה שחר לפום דשמעתין דהרי התם מבואר דאויר מחיצו' מהני אפי' אין סופו לנוח ואויר שלמעל' ממחיצו' הא דקא מיבעי' לי' באין סופו לנוח ודוקא כשנפחתו שולי מזרק אבל בלא"ה אפי' למעלה ממחיצו' פשיטא לי' דמהני וכשעמד בס' פנים מאירו' בחי' זבחים וכן באבני מילואים. ולפע"ד א"ש הכל בעזה"י רק אקדים הוצעה א' דהפרש רב בין מחיצו' רשויות למחיצ' כלי ופירש"י והחילוק אבאר בעזה"י דהרשות קונה היינו הקרקע וכל שלמעלה ממנו הוא קונה מטעם אוירו כמוהו ואין המחיצו' ענין לקנין הרשות כלל דכך קונה בלא מחיצו' כמו עם המחיצו' אלא שצריכים המחיצו' לשמירה שלא יהי' אויר שאין סופו לנוח ע"י רוח שמנשב בו ומפריחו למרחוק ומש"ה למעלה מהמחיצו' אעפ"י שהאויר עולה עד לרקיע מ"מ אינו קונה משום שאין סופו לנוח וכללא הוא שהמחיצו' אינם ענין לקנין רק לשמירה ועיקור הקנין הוא קרקע עולם ותופס אוירו עד לרקיע אם יהי' משומר שיהי' סופו לנוח אך כלי קיבול כגון מזרק כשם שאיננו כלי בלי שולים כך איננו כלי קבול בלי מחיצו' והשולים והמחיצו' הם עושים הכלי ומשו"ה כל שיורד הדם כחוט השערה לבין אויר מחיצו' הרי כבר נתקבל בכלי עצמו לא באויר הכלי אלא בכלי עצמו ואם אח"כ נפחתו השולים אין בכך כלום שכבר הי' בכלי עצמו. אך ש"ס מוכיח מקרא דאפי' הגיע רק לאויר שעל המחיצו' למעלה מהם נמי כנתקבל מפר עצמו חשוב דהא א"א בלא זינוק ש"מ אוירו עולה עד לרקיע מה תאמר אין סופו לנוח מטעם רוח שינשב בו ז"א דהא המזרק עומד בין מחיצת העזרה ואין רוח שאינו מצוי שולט שם והוה אויר שסופו לנוח ומוכח מקרא דאויר שסופו לנוח כמונח. אך אם נפחתו השולים טרם הגיע לאויר שבין מחיצו' הכלי זה אינו מבואר בקרא ומסיק באם תמצא לומר כיון דלא שייך כאן דעת אחרת מקנה ע"כ אינו כמונח. והנה בשמעתין דנפחתו שולי הקופות בין החיצונה בין הפנימי' שוב אין כאן כלי דמחיצת הכלי עם צירוף השולים הוה כלי אבל בלי שולים אפי' נטירתא לא הוה ולק"מ נמי מההיא דמס' ע"ז דהתם יש שולים לכלי:

פוטר אדם את אשתו בגט ישן דיני גט ישן עיין לעיל כ"ו ע"ב תוס' ד"ה לכשאכנסנה וכו' ולעיל ע"ג ע"א מתני' לא תתיחד עמו וכו' ולקמן פ"א ע"א המגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי ע"ש וקיי"ל התם הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה וצריכא גט שני וכ' רמב"ם קל וחומר מזה למי שאמר לעדים כתבו ותנו גט לאשתו אחר שלשים ונתיחד עמה בתוך שלשים ואם שוב כ' ונתנו לה ה"ז אינו גט כלל עי' פ"ט מהל' גירושין והקשו עליו דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה להלן פסול ולא בטל ה"נ ליפסל ולא לבטל. וה"ה כ' דכיון שתיחד עמה ה"ל גילוי דעת שע"י מעשה וגילוי דעת כזה מהני אפי' בגט ע"ש ואני אסביר בעזה"י דהא גילוי דעת בכל הענינים מהני מה"ת ומכ"ש גילוי דעת גדול שע"י מעשה כזה ורק בגט משום תקנת עגונות תיקנו חכמים שאין גילוי דעת מועיל לבטל גט כמ"ש תוס' ריש פ' השולח סוף ד"ה מהו דתימא וכו' ע"ש והכא דמק"ו הגט פסול עכ"פ שלא תינשא לכתחלה ואין כאן תקנת עגונות א"כ אין כאן תיקון דרבנן ואזלי' בתר גילוי דעת ובטל הגט מן התורה כנלע"ד נכון בעזה"י:

ב"ש סברי לא אמרי' גזירה וכו' עיין תוס' בשם ירושלמי וכ' בית שמואל לפ"ז גם לב"ה אי אירע שמצא בה ערות דבר וגרשה אין כאן משום גט ישן ע"ש ואומר אני דלפ"ז גם לב"ש אם שניהם רוצים בגירושין בלא ערות דבר יש כאן משום גט ישן גם לב"ש וא"כ לא פליגי כלל וזה דוחק ותו לשון ש"ס משמע לב"ש לא אמרי' גזירה וכו' דבגזרה פליגי ולא בחשד דבא עליה עכנלע"ד דלכאורה לב"ש מיירי שהאשה נחשדת בעיניו וכ' לה גט ואנחי' בכיסי' עד שיתבאר לו עפ"י עדים שזינתה ויכול לגרשה ונשתהה הגט אצלו זמן רב ונתיחד עמה. ואמרו ב"ש לא יאמרו גיטה קודם לבנה שיודעים שמאחר שנתברר לו שזינתה מאוסה בעיניו ולא בא עליה אלא מקודם הגט. ועתה אפי' אירע ששניהם רצו בגירושין מ"מ כיון שזה לא שכיח ורוב הגירושין הם ע"י ערות דבר לא יעלו על הדעת שנתגרשה מרצונה וממילא לעולה לא יאמרו גיטה קודם לבנה משא"כ לבית הלל רוב המתגרשת ע"י קטטה בעלמא דערות דבר לא שכיח אפילו אם יארע שגירש ע"י ערות דבר מכל מקום העולם לא ידעו ויאמרו גיטה קודם לבנה כן נראה לפע"ד:

כתב לשם מלכות שאינה הוגנת. הנה תיקנו זמן בגיטין ואם לא נכתב בו זמן כלל הולד נשר וכ' תוס' לעיל ג' ע"ב ד"ה שלשה וכו' דכך היתה המטבע מעיקרא דלא יהיה הולד ממזר בכך אם לא יכתב זמן כלל ואם שינה והקדימו פשוט דהוה לי' שטר מוקדם. ואם שינה ואיחר הזמן פליגי פוסקים. ואמנם הזמן הוא זמנים של שנות המלכים וחמיר טפי מגוף הזמן ואם שינה בשלום מלכות בטל מן התורה לרש"י אליבא דר"מ דלא כתוס' ד"ה וצריכא וכו' וכ' פנ"י הטעם כיון דאומר כדת משה וישראל כיון שאינו כתיקון חז"ל

הרי לא נתקיים תנאו שיהיה כדת משה וישראל וזה נכון. עוד כ' דבר שכלי הא לר"מ עדי חתימה כדת ובעי' עדות שאתה יכול להזימה וקיי"ל דעדים מצי למימר איחרנוהו וכתבנוהו נמצא אינו יכול ומן התורה אינו גט אלא חז"ל בטלו דרישה וחקירה ולא בעי יכול להזימן וא"כ כל שאינו כתיקון חכמים ממילא בטל מן התורה ודפח"ח ולפ"ז י"ל רבנן דס"ל אין הולד ממזר ר"א הוא דעדי מסירה כרתי ולא איכפת לן בעדי אם אינו יכול להזימם. והנה כבר קדמו בנימוק"י פרק א' דיני ממונות שהקשו גט שאין בו זמן איך הולד כשר לר"מ הא כיון שאין בו זמן אין יכול להזימן ותי' עקרוהו רבנן לקידושין אלא הוא לא כ' כן בכל הגיטין וצ"ל דס"ל גט מאוחר פסול ולא מצי למימר אחרנוהו. אבל פנ"י יישב שיטת רש"י עפ"י הפוסקים גט מאוחר כשר א"כ כל הגיטין אין יכולים להזימם דיאמרו אחרנוהו וחתמנוהו:

הי' במזרח וכ' במערב נ"ל בעיר א' קאי ובעיר גדולה רגילים לציין צידי העיר בשטרות וגיטין כדאי' ביבמו' קט"ו ע"ב בצד קלוניא מתא ע"ש פירש"י וקמ"ל אפי' שינוי מקום כל שהוא סמוכים זה לזה כמו במזרח עיר ומערבה מ"מ פסול וכמ"ש תוס' בשמעתין ד"ה כי יתביתא וכו' ופני יהושע פירש מערב א"י ומזרח חו"ל ולא נהירא:

ולא פירות. פירש"י דין פירות היינו פורקנה ובירושלמי מייתי רשב"א שלא תוכל להוציא מהם הפירות שכבר אכלו. וי"ל היינו הך דכשנישבית ורוצית שיפדום מדמי פירות שכבר אכלו לא תוכל להוציא מהם ואינה נפדית מהם וכן משמע ברשב"א ע"ש:

ולא זה וזה מטמאים לה. פירש"י אם שניהם כהנים. פשוט דאשגירת לישנא דמתני' דר"פ האשה רבה נקט אבל הכא לא שייך שניהם כהנים א"כ משום סיפא דמתני' כל העריות שאמרו צרות הן מותרת וכו' וכ"כ מהרש"א לקמן ומיהו מהרש"ל כ' דמטמאים לאו דוקא אלא אין חייבים בקבורה וכן מצינו לשון זה במתני' אשתו ארוסה לא אונן ולא מטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מיטמאה לו ופי' נימוק"י דה"ל אינה מחויבת להתעסק בקבורתו. עוד כ' מהרש"ל דנפקא מיני' אם בעל השני נזיר דמותר בגרושה ואינו מטמא למתים. ולכאורה נראה דטעה במקרא מלא דהנזיר אינו מטמא לקרוביו ולאשתו כשרה ואני אומר כוונתו להא דאמר' ביבמו' פ"ט ע"ב כהן מטמא לאשתו קטנה שנישואי' מדרבנן משום דהוא ירית לה ולא יורשי' ה"ל מת מצוה דקרי לי' ולא עני וע"ש שהקשה תוס' מאלמנה לכה"ג וגרושה לכהן הדיוט דירית לה ואפ"ה אינו מטמא לאשה פסולה ע"ש ובריטב"א מה שתי' ועכ"פ הכא דהבעל יורש אותה כמ"ש ריטב"א בשמעתין והתם ביבמו' וא"כ היורשים שלה לא ירצו לקברה וקרי להו ולא עני להו וה"ל כמת מצוה והא בעלה נזיר מטמא כמו למת מצוה וכמו שמטמא לאשתו קטנה בנישואי דרבנן קמ"ל

הכא קנסינהו. ובימי חורפי אמרתי ליישב לשון שניהם כהנים ממש ומשכחת לה בגירש וביטל שלא בפני שליח דעקרו רבנן לקידושין מיני' ולעיל ר"פ השולח נסתפקו תוס' ד"ה מהו דתימא בסופו נסתפקו תוס' אי אפי' לקולא אמרינן שאינה גרושה כלל וברפ"ק דכתובו' צניעו' ופריצות איתא פלוגתא בשיטה מקובצת דיש מהגאונים סברי אפי' ריח הגט לא הוה ומותרת לכהן א"כ אי רש"י ס"ל הכי משכחת לי' כהן ונשאה שני בחזקת דעקרוהו רבנן לקידושין ואינה גרושה כלל ושוב אח"כ נודע שהי' כתוב לשם מלכות שאינה הוגנת וכדומה ובגט פסול לא עקרוהו לקידושי' ונעשית אשת איש למפרע והרי היא זונה ושני הכהנים אינם מטמאים לה וק"ל:

בת ישראל נפסלת מן הכהונה. עיין מהרש"ל ומהרש"א ולפע"ד לא עלה דידה קאי דהיא פסולה לעולם אך נפקא לזרעה שהם חללים דקודם שנעשית זונה והי' נישאית לכהן אחר מיתת בעלה הראשון הי' בניה חללים להחמיר דלא יטמאו למתים ולא ישאו נשים פסולות בין לרש"י בין לתוס' דעכ"פ מדרבנן עשו כאלו הגט אינו גט ומחמרי' בהבנים אבל השתא נעשית זונה א"כ הבנים חללים ממ"נ או מטעם גירושי ראשון או מטעם ביאת שני. והרי זה קנסא לקולא וחוטאת ונשכרת:

דף פ.

שינה שמו ושמה שם עירו ועירה היינו מקום דירה כמבואר ביבמו' קט"ו ע"ב אנדרולנאי נהרדעי ולעיל יהודה וגליל. והרא"ש בשמעתין כ' להדיא דאי לא כ' כלל כשר רק שינה פסול וכן מוכיח לעיל בהגה' אשרי אמתני' דהכותב טופסי גיטין כ"ו ע"א ע"ש ולעיל דף כ' לא גרסי בדרב יוסף שינה שם עירו אלא שינה שמו. וכ' קרבן נתנאל דזהו דעת תוס' בשמעתין גם כן כהרא"ש דאי ס"ד ס"ל דלא כ' פסול א"כ מאותה הוכחה עצמה שהוכיחו תוס' לעיל דף כ' דשינה שמו בשמעתין אינו שינוי ממש אלא שמו שבגליל ביהודה דאל"ה ה"ל למתני' למינקט לא כ' כלל אותה הוכחה ממש איתא בשינה שם עירו דאמאי לא תנן לא כ' כלל אע"כ שינה שם עירו היינו שמה שבגליל וא"כ מ"ט כ' תוס' ד"ה שינה וכו' וכן שם עירו ושם עירה וכו' עכ"ל ומאי אולמי' דשמו ושמה מעירו ועירה הא בהוכחה א' מוכח דשניהם לאו בשינה ממש איירי אלא ע"כ ס"ל כהרא"ש וכמ"ש מהרש"ל דלא כ' כלל כשר ואין הוכחה דשם עירו מיירי בשם שבגליל ויהודה רק מדכייל בחד בבא שמו ושמה ועירו ועירה ודלא כמהרש"א ולענין קושי' מהרש"ל כיון דלא כ' כשר מ"ט פוסל שינה יפה תי' מהרש"ל אלא שקיצר וביאורו דשינה שם דירה הידוע לעולם פוסל בעצמו שיחמרו אין זה המגרש משא"כ שם הלידה שאינו מפורסם

אינו פוסל בעצמותו רק משום דעדים חתמו אשיקרא ולזה כ' תוס' כיון דלא כ' כלל כשר לא איכפת לעדים לדקדק אחריו. וכ"כ פנ"י על קושי' הגאון מו"ה אברהם ברודא ז"ל ע"ש:

הכינס את יבמתו. עיין מ"ש תוס' יבמות צ"ב ע"ב ד"ה ת"ש כנסה בגט קרח וכו':

ושובר מיד האשה מלשון זה משמע שהבעל והאשה מודים זל"ז וע"כ פירש"י ד"ה לאבד זכותו של שני שנשאה דאמרי' קנוני' היא ע"ש אמנם מלשון ר"א בשמע דהבעל לבד טוען משו"ה אמר לא כל המנו של ראשון וכו' וכן משמע לשון רש"י לקמן פ"א ע"א ד"ה זכות הראוי וכו' וכמו שהבין מהרש"ל שם ועיין מ"ש שם אי"ה:

דאין להם לא כתב ולא לשון. עיין מ"ש תוס' במס' ע"ז י' ע"א. ולבאר הענין הנה נפלגה הארץ לשבעים עמים בשבעים מדינות וכל עם כתבו ולשונו לפי טבע המדינה או לפי מזל ושר מלמעלה או שניהם כאחד אך אומה זו לשונה וכתבה איננו מטבע מדינה ולא משר שלמעלה אך איש א' ושמו לאטינס בשנת שמ"ה לאלף השלישי המציא לעצמו לשון לטין י"ט אותיות וכל הלשון כרצונו וחפצו ובאותו לשון משתמשים במלכות בכל כתבי חוקיהם ודתיהם ונימוסי מלכות וחכמות. במקום שהי' היונים משתמשים בלשון יון והישמעאלים בלשון ישמעאל וערביים משתמשים בלשונם שהמציא האיש ההוא ובזה תבין דברי חז"ל:

אלא אסופר. נלע"ד מקום עמידת הסופר הוצרך משם זמן שאנו מונין כאן במתא פלוני' כי אם לא ידעי' מקום הכתיבה לא ידעינן לאיזה מלכות הוא מונה. ואמנם אם שינה בו ושני המקומות ממלכות א' שאין קפידא מטעם מנין השנים מ"מ פסול וכל הדרכים האלו בה משום לעז שיאמרו עמנו הי' אעפ"י שאיננו הזמה ממש לדין הזמה אבל לעז איכא. אבל מקום עמידת הבעל אין צריך כלל כמו בעמידת האשה. וגם אין השינוי פוסל כי יאמרו מילי מסר כדאי' האי עובדא ביבמות קט"ז ע"א ומהאי טעמא בשטרי ממון אינו אלא זהירות לכתחלה לכתוב הייני ולא שילה אבל בדיעבד כשר כי יאמרו ההלואה היתה בשיל ולא הי' שם סופר ואיחרוהו וכתבו בשילי בשם הייני מקום הלואה וזמנו של שילי. אבל בגט אין לומר הבעל ציוה להם במזרח ואיחרוהו וכתבוהו במערב וכ' שם מקום שציוה להם הבעל כי מה עדיפת יום ציווי הבעל להזכירו בגט בשלמא מקום ההלואה משום שהוא עיקור השיעבוד אלא שאינו טורף כיון שאין לו קול אלא מיום כתיבת השטר וע"כ צריך להזכיר זמן הכתיבה אבל הזכירו מקום ההלואה משו"ה כשר בדיעבד אבל בגט מה סברא יש להזכיר בגט מקום ציווי של הבעל לעדים וסופר ע"כ פסול אפי' בדיעבד ומ"מ עמידת אין צריך וגם שינוי אין פוסל בו. ומ"מ נ"ל דהרמב"ן

דמייתי תוס' יבמות צ"א ע"ב ס"ל שינוי בעמידת הבעל פוסל והכי פריך אלימא בעל היינו שינוי שם עיר ועירה פי' שבכלל שם עירו נכלל הכל כל שינוי הן דירתו הן עמידתו ולמה לי' למינקט בבא בפ"ע מזרח ומערב ומסיק אסופר קאי אבל בעל נמי פסול. ולמסקנא דאמר רב אשי שינה שם עירו אפי' לרבנן כל הדרכים האלו בה א"כ י"ל מזרח ומערב היינו עמידת הבעל נמי ושינה עירו היינו דירתו מודו רבנן ומזרח ומערב היינו עמידו לא יודו רבנן ולעולם עמידת הבעל נמי בכלל מזרח ומערב:

כי יתבית בשילי וכו' תוס' בשמעתין ס"ל כפירש"י רפאד"מ דלא כהתוס' שם דודאי מדלא שטר מאוחר הוא אלא אחרוהו וכתבוהו משמע שתולין שבמקום ההלואה לא הי' סופר או שאר עיכוב וכתבוהו ביום אחר ובזה תולין להכשיר השטר אעפ"י שהוזמו עדים לפנינו אבל לתלות בשטר מאוחר שנכתב במקומו ובזמנו והמלוה מחל שיעבודו עד יום המאוחר זה לא שכיח שימחל שיעבודו ולא תלינן בו להכשיר השטר ולהוציא ממנו כיון שהוזמו העדים לפנינו נהי דאין לעשות בהעדים דין הזמה דלמא מאוחר אבל גם בשטר אין גובים בו אלא בטענת אחרוהו וכתבוהו:

דף פ:

לערבינהו וליתנינהי דאע"ג מתרי טעמי מיפסלי מ"מ חד ענינא הוא ולערבינהו. וצ"ע בבא כל העריות ובבא הכונס יבמתו אע"ג דעביד בהו צריכותא מ"מ ליערבינהו וליתנינהי ה"ל חדא כר"ע דיש ממזר מחייבי לאוין ואידך דחמיר מיני' אפי' רבנן דר"ע ולא איפסקא הי מיניהו חמיר דהא עביד צריכותא ולפ"ז מיושב מ"ש תוס' סוף ד"ה נישאו וכו' ה"ה הו"מ למידחי וכו' והא"ש:

נישאו אין זינו לא הר"ן פ' להרי"ף דמתני' כר"ע אבל לרבנן דאין ממזר דאורי' בשום צד א"כ גם מדרבנן לא עשו ממזר והקש' פנ"י הא שמעתין דר"ה ע"כ בדרבנן אזלא כמ"ש תוס' סוף ד"ה נישאו וכו' ולק"מ דביבמות צ"א סוף ע"א מבואר איכא תנא אליבא יש ממזר מחייבי לאוין דשאר דוקא אשר לא יבנה אבל לאו דיבמה לשוק לא הוה ממזר וא"כ מתני' ע"כ כר"ע דיש ממזר בלאו דלא יבנה איכא עכ"פ ממזר דאורי' מצד ועשו חכמים ממזר מזה ומזה ולאפוקי מרבנן דליכא ממזר כלל וסוגי' דרב הממונא דלא כאידך דר"ע דס"ל יבמה לשוק נמי ממזר הוא ואהא קאי ש"ס סוטה י"ח ע"ב:

עמדו זה לאחר זמן שכבר הוחזקה מגורשת בעדים. אם כן שוב מחמרי' לפוסלו לכהן. ולפמ"ש מהרש"ל ממשמעות לשון רש"י דמיירי שהיא אינה מודה והבעל רוצה לאוסרה אעלמא צ"ל נמי כיון שהיא טוענת ברי לי שנתגרשתי לאו כל כמיני' לאוסרה כיון

שהוחזקו בעדים ובכל אופן הוה שינוי דחיקא דאי כפי' מהרש"ל אם כן לא מיירי בקנוניא ובמתני' משמע שגם היא מודית דתנן והשובר יוצא מתחת ידה. ואי כמהרש"א להתירה לבעלה כהן דחוק דכהן מאן דכר שמיה במתני' ואם בעלה אינה כהן אלא נפקא מיני' להתירה לכהן אחר שימות הבעל הזה א"כ שוב לא שייך קנוניא דלמה לו לעשות קנוניא במה שיהיה אחריו ע"כ כ' הרא"ש אשינוי' דחיקא לא סמכי' ואין הלכה כשמואל ולרב אדא בר אהבה צ"ל כר"מ בר"י בכתובות כ"ב ע"ב ע"ש ה"נ אם נולד הספק עד שלא הוחזקה חזקת אישות לבעלה השני אזי אם עברה וניסת כל הדרכים האלו בה ואם הוחזקה היתר לבעלה השני שוב אין מוציאים מחזקתה. ונראה ת"ק נמי לא פליג אלא בסברא בעלמא דס"ל מתוך חומר שהחמרנו בכל הדרכים האלו בה שוב ליכא קנוניא ונאסרה על בעלה השני. ור"א סבר דמ"מ תלינן בטעותו של בעל שהי' סבור שמותרת לחזור לו ומשו"ה לאו כל כמיני' וכו':

דף פא.

ב"ש אומרים פסלה מן הכהונה נ"ל לא מטעם שם גירושין אלא מטעם שם זונה וב"ש לטעמיה לא יגרשה אא"כ מצא בה ערות דבר וקול יוצא שכ' לה גט ומסתמא היה בה חשש זנות וב"ה מודה לזה אלא דס"ל סתם גירושין אינן מערות דבר ואין כאן שם זונה ובזה יובן דאמר דורות הראשונים ב"ש וקשה הא ב"ה פליגי והלכה כב"ה ותו מה ב"ש לדר' דוסא והא"ש ר' דוסא הכשיר אפי' כשראינו ערבי השטוף בזימה מיעך בין דדיה וב"ש וגם ב"ה אוסרים על ידי חשד זנות בעלמא אלא לבית הלל ליכא חשד כלל:

איש פלוני כהן כ' גט לאשתו. פירש"י מעשה הכי הוה אין נ"ל לומר שכ"כ דאל"ה מה לי כהן או ישראל כי דתצא מבעלה השני קאמר ז"א דהא נפקא מיני' במה שהי' הבעל כהן למאי דאמרי' דלא ניחוש ללעז דבני' הראשונים ועוד כמ"ש בפרישה לפמ"ש רמב"ן ור"ן בשם תוספתא דוקא בכהן והוציאה קול פלוני כ' גט ע"כ נתינה קאמרי לפוסלה מבעלה כהן דאל"ה מאי איכפת להו אלא ע"כ צ"ל דפירש"י מעשה הכי היה דאל"ה ה"ל לש"ס למימר תיבדק אי בההיא אתרא מבטלי' קלא או לא אלא ע"כ מעשה היה וידוע לש"ס דהוה בפרוותא דנהרדעא דלא מבטלי' קלא:

תיבדק הרמב"ם לא מייתי הא דתיבדק ותמה הר"ן וכ' הב"ח מדהחליט תצא ואח"כ אמר תיבדק ש"מ הכי פירושו תצא שהרי צריך בדיקה וא"א לבדוק זה ועיין ב"ב קמ"ו ע"ב פליגי ר"נ ורב ששת דלרב ששת מסוכן שאמר כתבו כותבים ונותנים משום אומדנא הוא ור"נ ס"ל שאני התם כיון דאמר כתבו. ובחידושינו לעיל ס"ו ע"א כתבתי דלר"נ בלשון

כתבו משמע נמי תנו אלא בבריי' אמרינן משחק בה דמה הי' לו שלא השלים דבריו אבל במסוכן הרי גמר כל דבריו כי תנו בכלל כתבו ואריכת הדיבור קשה עליו. ור"ש ס"ל אין תנו בלשון כתבו אך בשכ"מ דחזקה אין אדם משחק בשעת מיתה ע"כ אומדנא הוה דתנו קאמר ע"ש נמצא פלוגתא דאמוראי הוא ולא איפסקא הילכתא ומכ"ש אם נאמר הלכה כר"נ נגד רב ששת וצדקו דברי הרמב"ם:

דרך טרקסמון. עיין תוס' בשם הערוך ובערוך שלפנינו לא מצאתי כן אלא הכי מפרש טרקסמון הוא גן ירק הנקרא טרקסמון וכשמוליכים התבואה מהשדה דרך הגן הנקרא טרקסמון ממילא נכנס לבית דרך שער החצר ע"ש. עוד כ' שם דפלוגתת ר' ינאי ור"י במעשר שני דבי' כתיב ביערתי הקודש מן הבית. ואפשר גם במעשר עני דדומה בשנתו למעשר שני אבל לא במעשר לוים דלא כתיב ביה בית ע"ש. ואם כן מיושבים קושי' תוס' ד"ה דרך וד"ה ור' יוחנן וכו' וק"ל:

ולנה עמו וכו'. עיין רמב"ם פ"א הל' ה' משמע שהוא דאורי' מגזירת הכתוב ע"ש:

המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי. הלשון משמע שבמקרה נזדמנו זל"ז בפונדקי וא"כ לא ספרה ז' נקיים משום דם חמוד ובש"ע יו"ד סוף סי' קצ"ב פסק בשם תשב"ץ דגם מחזיר גרושתו צריכה לחוש לחימוד ע"ש וא"כ צ"ל אע"ג דחזינן דלא חש לאיסורא דחמוד מ"מ לא שביק התירא ועביד איסורא דבעילת זנות דדם חמוד לא משמע לאינשי איסורא כל כך ועיין ט"ז שם מ"ש מיהודה ובועז ע"ש והנה יש להביא ראיה להא דתשב"ץ משמעתין מדהא פשוט דגם בזקנה וקטנה שייך דם חימוד כמוכח ממ"ש תוס' יומא י"ח ע"ב ע"ש וא"כ י"ל דאי ס"ד מחזיר גרושתו מן הנישואין לא בעי ספירת נקיים א"כ מאי פריך בשמעתין ואי בשראוהו שבעלה מה לי מן האירוסין מה לי הנישואין דלמא הכי קאמר מן האירוסין שאין לבו גס בה איכא חמוד וצריכה נקיים ומדעביד הך איסורא שוב לא תלינן בקידושין ומאי פריך אע"כ פשיטא להש"ס גם מחזיר גרושתו מן הנישואין צריכה ז' נקיים ואפ"ה תלינן שקדשה וא"כ מ"ש ארוסה דלא ומוכח כהתשב"ץ. ואמנם בלשון הריב"ש סי' ה' משמע קצת דלא כנ"ל וז"ל ועוד משתבעה לינשא ונתפייסה היתה צריכה לישב ז' נקיים והיא בחזקת נדה ולא טבלה לנדתה שהרי לא הי' להם מקוה טהרה אחר הגזירה עכ"ל משמע דס"ל דמשום דם חמוד אידא לי' חזקה אין עושה בעילת זנות וצ"ל שמעתין מחזיר גרושה לא בעי ז' נקיים ודלא כתשב"ץ ויש לדחות דלא משום חמוד אתי הריב"ש אלא משום נדה ממש:

בשראוהו שנבעלה. כ' שלטי גבורים לעיל פ' מי שאחזו ומייתי לי' ב"ש סי' קמ"ט דאם נישאית כבר לאחר ומת אפי' ראוהו שנבעלה לא חיישי' לקידושין דאי מקדש לוקה

משום לא יכול בעלה הראשון אשר שילחה לשוב לקחתה אבל בבועל בלא קידושין אינו לוקה. וכ' בית שמואל בהוציאה משום זנות גם ב"ה מודה דמאיסה בעיניו ולא חיישי' לקידושין והוא עפ"י הירושלמי דמייתי תוס' לעיל ע"ט ע"ב ד"ה ב"ש וכו' ע"ש. ומ"מ צ"ל דהיינו שהוציאה משום כיעור בעלמא ואפ"ה מאיסה בעיניו אבל אם הוציאה על ידי עידי טומאה ונאסרה עליו משום סוטה והרי בא עליה באיסור א"כ בלאה"נ לא תלינן בקידושין. שוב מצאתי כן להדיא במהר"ם אלשקר סי' פ"ח ע"ש. יהיה איך שיהיה לפ"ז לא פליגי ב"ש וב"ה כלל לדינא אלא לב"ש כל גירושין ע"י ערוה ובהא גם ב"ש מודה ולב"ה בגירושין שלא על ידי ערוה ואי הוה מציאות כן לב"ש הי' גם ב"ה מודה א"כ צ"ע מ"ט תני לי' במס' עדיות מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה וצ"ע:

הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה. בשלטי גבורים הנ"ל כ' דבשניהם מודים שלא בעל ולא קידש אין חוששים וצ"ל די"ל כיון דכל עצמו לא חיישינן לקידושין משום לא שביק התירא ועביד איסורא לבעול בעילת זנות. ואיך נחשדנו שאחר שקידשה יכחיש ויתיר אשת איש לעלמא. כנלע"ד סברתו וב"ש תמה עליו וי"ל כנ"ל אך לדינא קשה לסמוך על זה שהרי אומר נגד הרוב או יאמר לא בעלתי והרוב אש בנעורת. או יאמר בעלתי בזנות והרוב אינם בועלים בזנות כשאפשר להם לקדש ולא מהימן נגד הרוב ומ"מ כשקבלה קידושין מאחר צריכא גט משניהם דהאי רובא לא הוה רוב מעליא כיון דלדידן איכא שתי מיעוטא דמתנגדים דהמיעוט אינו בועלי' ומהרוב דבעולי' איכא מיעוט שאינם מקדשים: כתב מ"ל אם הוא לא ידע שהיא נדה מ"מ כיון שהיא יודעת שוב לא מחזקי' בקידושין דעל שניהם הוא אומר אין אדם עושה ב"ז. ונראה לפרש דחזקה לא שביק התירא י"ל דלמא לא רצתה היא להתקדש לו וכיון דאש בנעורת בעל בלא קידושין וצ"ל הא גם עליה חזקה שתתרצה להתקדש כדי שלא תיבעל בזנות וא"ש אך כיון שיודעת בעצמה שהיא נדה ומתרצה להבעל לו באיסור א"כ אין עלי' חזקה שלא תיבעל בזנות אע"ג דגבי דידיה איכא חזקה מ"מ נימא היא לא רצתה בקידושין כ"א בזנות ומאי ה"ל למיעבד ואש בנעורת א"כ אין כאן חזקת קידושין:

אמוראי נינהי אליבא דר"י פי' רבב"ח לא ס"ל דאר"י הלכה כסתם משנה וזה צע"ג בחולין מ"ג ע"א ונדפס שם בגליון ע"ש. ולפע"ד כולהי תלמידי דר' יוחנן ס"ל דאר"י הלכה כסתם משנה. אלא רבב"ח דשמעתין ס"ל ר' יוחנן אמר זה על סתם במשנה ובמחלוקות במשנה בתרי מסכתא או כענין דחולין התם מתני' דואלו כשרות ע"ש בתוס' בהא אר"י הלכה כסתם משנה אבל סתם במתני' ומחלוקות בבריתא אמרי' אלו הוה רבי ידע הברייתא לא הוה סתם כן והיינו רבב"ח דשמעתין והכי איתא בהדי' בירושלמי פ"ק דמגילה סוף הל'

ד' ור"י בר יוסף אר"י ס"ל בהיפוך סתם במתני' ומחלוקות בברייתא הלכה כסתם דאין לומר רבי לא ידע וכן הוא בירושלמי שם ע"ש אך סתם ומחלוקות בתרי מסכתא בהא אין הלכה כסתם וכעין דחולין מ"ג ע"א וכל זה כוונת תוס' שבת פ"א ע"ב ד"ה והאמר בסוף הדבור כנלע"ד אמת נכון:

כנסה בגט קרח וכו' עיין תוס' נדחקו המשך המשניות ולפע"ד י"ל דהא דהחליף ונתן גט לאשה ושובר לאיש דאר"א לאלתר יצא אין זה גט ומסקי' לאלתר קודם שנישאית. ולכאורה קודם שנישאית ליכא נפקותא כולי האי אלא באשת כהן וכמ"ש מהרש"א פ"א ע"א ברש"י ד"ה זכות הראוי לשני ע"ש ונמצא מיירי בכהן הכותב לאשתו מייתי עלה פלוגתת ב"ש וב"ה דלב"ש באשת כהן בלא"ה אסור לבעלה משום ריח הגט. והנה כתבתי לעיל טעמא דב"ש דע"י קול כתיבת הגט נפיק עלי' קלא דזנות ומאיסה לכהנה וב"ה לא פליגי על זה אלא ב"ש לטעמי' דלא יגרש אלא אם כן מצא בה ערות דבר משא"כ לב"ה ע"כ סמיך לי' פלוגתא דלנה בפונדקי דהוה נמי פלוגתיהו בהך טעמא דלא יגרש אא"כ מצא בה ערות דבר כמ"ש תוס' לעיל ע"ט ע"ב ד"ה ב"ש וכו' ואח"כ חוזר לסדרו ותני גט קרח כנלע"ד:

ברוך אשר נטענו שורק. ועזרני בפרק הזורק הוא באורו יאיר נרי. בפרק תשיעי:

דף פב.

המגרש את אשתו וכו' עיין לעיל ע"ח ע"א בתוס' ד"ה דצריך שיאמר בשעת גירושין הרי את מותרת וכו' ומפיק לי' מקרא ונ"ל דממשנתינו מבואר כן דאי ס"ד במסירת השטר ואומר הי גיטך לה או לעדים. מתגרשת במה שכתוב בתוך הגט ושם נאמר הרי את מותרת לכל דהרי מיירי משנתינו שלא כ' התנאי והשיור בגט כדמוכח בסיפא א"כ כיון שהכתיבה שבגט אומר לה הרי את מותרת לכל אדם ובזה לבד מתגרשת מה יועיל אמירתו בעל פה לומר חוץ מפלוני וכי אתי ומרע לשטרא אלא ע"כ לא מתגרשת במסירת הכתב אלא בצירוף אמירה בעל פה הרי את מותרת אעפ"י שכבר כתב כן בתוכו צריך לכפול ולאמר דברים אלו בעל פה נמי מקרא דמייתי רמב"ם פ"א מגירושין ומייתי רשב"א ספרי לעיל נ"ה ע"א ותוס' ע"ח ע"א מקרא אחריני ע"ש ואלא מקרא דרמב"ם לא מוכח אלא שיודיע לעדים שהוא גט ולא נייר בעלמא אבל תוס' וכל הפוסקים ס"ל שצריך שיאמר גם כן הרי את מותרת ומשו"ה מצי להטיל בו שיור או תנאי בעל פה אף על פי שכ' בגט לכל אדם ועיין בתשו' מהרמ"ל סי' קכ"ג תשו' מהר"מ יפה בעל הלבושים. יש ללמוד מדבריו דאם כ' בגט הרי את מותרת לכל אדם נהי לר"א יכול לומר בעל פה חוץ

מפלוני שהרי אינו סותר לגמרי מ"ש בגט אלא משיר אבל לומר אי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני ז"א דסותר לגמרי מ"ש בגט ונתבטל הגט לגמרי ואינו חוזר ומגרש בו ע"ש. ואם כדבריו צ"ל הא דדריש ר"א בקרא אפי' לא התירה אלא לאיש א' היינו שכ"כ בגט ג"כ ואין דבריו שבעל פה סותרים מ"ש בגט. ומיושב קושי' הירושלמי דר"א מפיק מקרא אפי' לא התירה אלא לאיש א' ושנה משנתו שלא אסרה אלא לאיש א' וא"ש דבמשנתנו רצה לשנות דין דחוזר ונותנו לה ודין כתב ומחקו לרבנן וע"כ מיירי ברישא שכ' גט סתם הרי את מותרת לכל אדם ושוב לא מצי למימר בע"פ אלא חוץ מיחידים ולא לאוסרה אכ"ע רק ליחידים וק"ל:

אלא לפלוני. דע כי עיקור שקלא וטריא דשמעתין הוא במשייר או במתנה תנאי בגט ולשון חוץ הוא שיורא. ולשון אם לא תנשאי הוה לשון תנאי ולברייתא דריבר"י אע"ג דלשון תנאי הוא מ"מ הואיל והתנה בעניני נישואין ואישות ה"ל שיור בגט אבל בזה אין ספק דאם לא תנשאי הוה לשון תנאי. ובלשון ע"מ מצינו פלוגתא דתנאי בחולין קל"ד ע"א אי הוה כמו חוץ או כמו תנאי ובב"ב ס"ג ע"א סתם בריי' ס"ל ע"מ שיורא הוא ובנזיר י"א ע"א פליגי בי' אמוראי ריב"ל ורבינא ע"ש ובמקום אחר הארכתי בישוב הפסקים אבל אינו ענין לדשמעתין כי מאן דס"ל ע"מ שיורא א"כ הוא בסוג חוץ דשמעתין ומאן דס"ל תנאי הוא הוה בכלל תנאי דשמעתין ומיהו שמעתין וכל מס' גיטין וקידושין ריהטא דע"מ תנאי הוה אמנם בלשון אלא מספקא בשמעתין ופי' ראב"ד בתמים דעים דיש לפרש אם לא והוא תנאי או אך לא והוא חוץ ופשיט רבינא מדאשכחן בריי' בשום מקום בנגעי בתים דאלא אך לא הוא א"כ ראוי לפרש גם משנתינו הכי משום דבכולי' מתניתא עד הכא תנן ע"מ ולא תנן אלא אע"כ אלא דמתני' אך לא הוא ע"ש ודפח"ח ומ"מ צל"ע מה דמשמע מכל הפוסקים ורמב"ם ורא"ש וטור ש"ע דהעומד לפנינו ומגרש ואומר אמרינן דהוה שיורא וכוונתו אך לא מנ"ל הוא ע"כ לא איבעי' לן ולא איפשטא אלא בלשון תנא דמתני' ופשיט מלשון תנא דבריי' אבל מנ"ל בלישנא דהאי גברא אפשר שהיה כונתו אם לא והוה תנאי ולא שיור. והשיב לי תלמיד א' כיון דעכ"פ לשון מסופק וסובל ב' כוונו' א"כ לא יאמר האי גברא מילי דגירושין בשעת מסירה ואינה מגורשת וצריך לומר באותו צד דאלא אם לא הוא מיירי באומר מעכשיו אם לא תנשאי לפלוני או זמנו של שטר מוכיח למאן דס"ל הכי אבל זולת זה אם אומר ויהיה פירושו אם לא תינשאי לפלוני אינו גט עד שימות פלוני ולא נישאית לו וכמ"ש ר"ח אפי' בע"מ שאינה מותרת עד שימות פלוני או לרמב"ם דמייתי בקבע זמן שלא תינשאי לו חמשים שנה ועבר הזמן. או שתינשא מיד לא' מעריות של פלוני כגון אחיו או בנו ואביו כ"כ בס' מוצל

מאש סי' ס"ז בשם ריטב"א דשמעתין: ולדידי צ"ע מה יועיל זה הלא עדיין אם תינשא לפלוני ויתבטל הגט יתבטלו גם קידושי הקרובים שנישאית להם והי' כל בעילתו זנות ואין בעילתו בזנות אוסרת לו לפלוני דאנוסת אביו ומפותת אביו אינו ערוה אלא לר"י. וי"ל לפמ"ש בתשו' הרב"י ובתשו' מבי"ט ומייתי לי' בשער המלך פ"ח מגירושין דע"מ שלא תינשאי' אין קידושי' בכלל ואם נתקדשה לפלוני לא נתבטל התנאי עד שתכנס עמו לחופה ואין נישואין בלא קידושין תחלה והכא כיון שנישאי' לא' מקרוביו של פלוני א"כ אין קידושי' קידושין דאין קידושי' תופסי' בעריות וממילא א"א לבוא לידי נישואין ולא יתבטל התנאי לעולם. ומ"ש שער המלך מלשון תוס' ד"ה אפי' וכו' שכ' או לא תיבעלי גרידא שיכולה להתקדש עכ"ל דמשמע בלא תינשאי אין יכולה להתקדש. לפע"ד כוונת תוס' אבעילה אחר קידושין דבלא תיבעלי יכולה להתקדש ולבעול אח"כ משא"כ בלא תינשאי אין יכול אלא לבעול בלא קידושין ובאחות אשתו זה וזה אינו יכול:

ונ"ל זה רמוז בלשונו של ר"ע הרי שעמדה ונישאי' לא' מן השוק שהוא מיותר אלא לאפוקי לא' מקרוביו של פלוני דאז ליכא למיחש למידי וכן מדוקדק בלשון בריי' דרבר"י שמותרת לכל חוץ מאותו איש ר"ל לכל אפי' אינם קרובי אותו האיש דהא ר"א לא חייש לפירכת ר"ע ומיירי בע"מ כאומר מעכשיו וא"כ מותרת מיד לכל אפי' אינם קרוביו. אמנם מ"ש עוד שם בס' מוצל מאש להדירה ע"ד רבי' הנאת פלוני עלי' צ"ע לסמוך על זה דהרי נחשדת ונטענת מאותו פלוני ומש"ה הטיל תנאי שלא תינשא לו וכמ"ש להדי' באותה תשו' והשתא ביושבת תחת בעלה נטענת על פלוני וקשורה בו באיסור ואיך נאמין לה על איסור נדר ובלאה"נ אמרי' לעיל ל"ה ע"א בימי רב קילי נדרי ולא אכשיר דרי ובמרדכי ר"פ המגרש בשם רב נטוראי גאון ומייתי לי' בד"מ סי' קל"ז אם נחשדת מ"מ לא יגרש ע"מ שלא תינשא לו שמא לבסוף תינשא לו ויהי' בניה ממזרים אלא יגרש סתם והב"ד יזהירם ע"ש ולא יהיב עצה להדירה ע"ד רבי' אלא ע"כ דליתא. ובאמת צל"ע מאי דפריך רבא לר"ע מ"ש מכל תנאי דעלמא. מה ענין זה לזה תנאי דעלמא לא חיישינן שתעבור ותעשה בניה ממזרים ותקלקל עצמה אבל הכא מסתמא נחשד' על פלוני חיישי' בודאי' וצ"ע ויבואר אי"ה עוד לפנינו. ואולי י"ל דהא רבא כר' ינאי משום זקן א' ס"ל דר"א מפיק מקרא אפי' לא התירה אלא לאיש אחד ובאותו הצד דר"א מודה בחוץ ופליגי בע"מ א"כ דברי ר' ינאי אמורים בע"מ דמיירי קרא שאמר ע"מ שלא תינשאי אלא לפלוני וא"כ לא מיירי קרא במגרשה ע"י חשד דכולי עלמא לא חשודי ושפיר פריך רבא מ"ש מכל תנאי וא"ש לכאורה אלא דהא לר"א קיימי' מתלמידי דב"ש דלא יגרש אא"כ מצא בה דבר ערוה וא"כ ע"כ משום חשד מגרשה והא דלא התירה אלא לאחד

היינו קרובו של הנחשד כדי שלא תוכל להנשא לו להנחשד מזה מיירי תורה ומ"מ פריך ר"ע דנתנה תורה מכשול דאם תעבור ותינשא לו נמצא בניה ממזרים מיהו למ"ש לעיל דא"א לנישואי' בלא קידושין וקידושין אינם חלים לא א"ש הנ"ל:

ר"א מתיר. לאותו צד דבאם לא פליגי א"כ מיירי דאומר הרי את מותרת לכל אדם אם לא תהי' מותרת לפלוני ומתיר ר' אליעזר ומינה למאי דקיי"ל בחוץ פליגי ובתנאי מודו רבנן נמי בכה"ג הוא וכ"כ הרא"ש בשמעתין דע"מ שלא תיבעלי ואו שלא תינשאי או שלא תהי' מותרת וכ"כ טור בשמו סי' קל"ז ומייתי בש"ע ולאפוקי מהרמ"ה דס"ל ע"מ שלא תהי' מותרת הוה שיור ועיין ט"ז שם הסביר בטוב בשלמא ע"מ שלא תינשאי ותיבעלי דתלי' במעשה דילה הוה שפיר גירושין גמורים רק שהתנה שלא תעשה אותו מעשה בעילה או נישואין אבל שלא תהיה מותר' לפלוני נהי דתנאי ומעשה בדבר א' לא מיקרי דתנאי בטל ומעשה קיים כיון שעכ"פ הגט מתירה לכ"ע מ"מ שיור הוה זו היא סברי רמ"ה אלא דקשי' ממתני' כמו שהקשיתי וראיתי באבני מילואים שכ' דפליגי אי ע"מ כי האי גוני מתפרש בלשון שיור או לא. ותינח בע"מ דאיכא דוכתא דהוי שיורא כמ"ש לעיל אך משנתינו לא מיירי בלשון ע"מ אלא באם לא והאי לישנא בודאי לא יתפרש אלא בלשון תנאי ומ"מ ממילא הוי שיור כמו שהסביר ט"ז וא"כ קשי'. ונלע"ד הא לקמן פ"ה ע"ב אמרי' דבעי למכתב למהך להתנסבא וכ' שם הר"ן בסוף דבריו בשם רמב"ן דמותר' לכל אדם ה"א לא להתנסבא לשום אדם אלא מותר' בזנו ע"ש וצ"ל עכשיו שכבר כ' כן בגט מותר' וגם להתנסבא באמירה שבעל פה בשעת נתינ' הגט סגי במותר' לחוד וכן נוהגים מ"מ נ"ל אם אומר ע"מ או אם לא תהיה מותר' לפלוני מפרשי' אינה מותר' בזנו' קאמר כי היכי דלא להוי שיורא. ובזה מיושב מאי דמייתי רא"ש בשם ריצב"א ליישב כל קו' תוס' ד"ה אבל וכו' דלהצד דפליגי בע"מ אזי הוה שלא תבעלי ולא תינשאי כמו חוץ ע"ש וקשה מה יענה במה שהקשו תוס' איבעי' דאמר אלא ע"מ הוא ובמתני' לא הוזכר לא נישואין ולא בעילה ולהנ"ל א"ש דמתני' הא מיירי שאמר לא תהי' מותר' לפלוני והיינו זנו' אבל נישואין מותרים:

ומ"מ לפ"ז מודה הרא"ש להצד דר"א בחוץ נמי מתיר שיורא אם אומר ע"מ שלא תהי' מותר' לא דחקי' למימר שלא תזני אלא הוה שיור גמור כמו חוץ שהרי לר"א חוץ נמי מותר ובזה נ"ל לקמן דקאמר בתשו' ר"ן אי בחוץ הא משרי שרי והקשה מהרש"ל תיפוק לי' אפי' לא שרי הא לא הוה בניה ממזרים ועיין דבר חריף בס' קול יהודה בשם הגאון מו"ה יונתן אבל אינו אמת. ולפי הנ"ל אי הוה מקשה רק הא לא בחוץ לא הוה בניה ממזרים מ"מ עדיין היה מקום לתשו' ר"ן בע"מ שלא תהיה מותר' דהוה כמו חוץ ומ"מ

כיון שאמר ע"מ עוקר הגט ובנים ממזרים ע"כ אמר הא משרי שרי וכ' הרא"ש בתשו' כלל מ"ה סי' י"ד הטעם דפקע משום דא"א להתירה לעלמא משום צד א"א שבה וע"כ כוונתו שתפקע ע"י בעילת אותו שמותר לו וזה שייך נמי בע"מ שלא תהיה מותר' לפלוני ולפ"ז צ"ל מ"ש ר"ע אשת איש שהיא חמורה לא כ"ש ר"ל תחלת ביאה אבל אח"כ כבר פקעה והותרה ויבוארו דברי תשו' הרא"ש האלו לפנינו אי"ה או תפיסת קידושין לא שייך כנ"ל:

יטלנו הימנו ויחזור ויתנו לה. עיין ס' הזכות דעת הרמב"ן כשחוזר ונותנו לה צריך לבאר כל דבריו היטב ואין לו לסמוך על אמירה הראשונה כלל כי היא נתבטלה וכמאן דליתא ומאי דאיבעי' לי' לאביי לקמן לראובן ושמעון מהו מאי דאסר שרא ומה דשרא אסר היינו קודם שמוסר הגט לידה וכפירש"י שם אבל אחר שכבר נתן בפסול וחוזר ונוטלו. נתינה חדשה היא זו וגם לר"א דמגורשת בנתינה ראשונה לכל עולם לא יכול לחזור ולאסור מאי דשרא שהרי כבר הותרה לכל עולם. וגם לא להתיר מאי דשייר דכיון דכבר עביד הגט דידיה בנתינה הראשונה ה"ל כשטר שלוה בו ונמחל שיעבודו ואינו חוזר ולוה בו ע"ש. ועיין לקמן פ"ז ע"ב דילכון אמר שאני הכא דקנאתו לפסול לכהונה כ' רשב"א בשם ר"ת אדרבא אי הוה קנאתו מדאורייי' לפסול לכהונה כבר נמחל שיעבודו ואינו חוזר ומגרש בו אלא פסול כהונה לאו דאורי' כפסק רמב"ם פ"י מגירושין וגרס איפכא שאני התם גבי כנסי שטח"ז כבר קנאתו מדר' יוחנן בן גודגדא ע"כ סגי בטלי גיטך אבל הכא לא קנאתו אפי' לפסול לכהונה ע"כ בעי' שיחזור ויטלנו ע"ש ושיטת רמב"ם הנ"ל יבואר לקמן אי"ה. ואמנם נ"ל להסביר עפמ"ש מהר"מ יפה בעל לבושים בתשו' מהרמ"ל דבפ' גירושין לא מצינו שיכול אדם לגרש אשתו שאוהב אותה בלבו אלא כי לא מצאה חן בעיניו ואדם כזה הכותב גט שלא תהי' מותרת לכל אדם. אותו גט אפי' ריח הגט אין בו מן התורה אך בפ' כהנים כתי' ואשה גרושה מאישה מיירי במגרש מחמת אהבה שלא תזקק ליבם ואותו יכול לגרש רק ממנו שלא תזקק ליבם ואינו מתיר לעלמא ויש בו ריח הגט מן התורה ואבאר זה לפנינו אי"ה:

ויאמר לה הרי את מותרת לכל אדם. הקשה פ"י לימא לה הרי את מותרת ע"מ שלא תינשאי ותבעלי לפלוני אע"כ כיון שכבר אמר בפעם הראשון חוץ מפלוני שוב אין השיור הזה נעקר עד שיאמר בלי שום תנאי ומהתימה על הפוסקים שלא הביאו זה ע"ש ולפע"ד אינו מוכרח אלא הרי מתני' אתי' לאשמועינן דלא סגי בהי גיטך אלא ביחזור ויטלנו ואי הוה תנן ע"מ ה"א הכא הא דבעי ליטול ולחזור וליתן כיון שצריך לעקור בע"מ הנתינה

הראשונה שהיתה בשיור אבל אי אמר סתם הרי את מותר' סגי בהי גיטך קמ"ל אפי' בהרי את מותר' נמי בעי' שיחזור ויתננו לה:

והנה בס' מוצל מאש סי' ס"ז א' חשד אשתו מפלוני ורוצה לגרשה שלא תינשא לפלוני וחשש לשיטת רמב"ן דבתרווייהו פליגי גם ע"מ הוה שיור. ויעץ לגרש ע"י שליח גט פטורים בלי שום תנאי רק עם השליח מתנה אם תינשאי לפלוני איננו שלוחו והוא מגרשה בלי שום תנאי בגירושין והגט כורת כריתות גמור רק מודיעים להאשה שהשליח הוא על תנאי שלא תינשא לפלוני ע"ש וצריך לומר הא דלא תנן במשנתינו כיצד יעשה וכו' כנ"ל צ"ל נמי מהאי טעמא דרוצה להשמיענו אפי' במגרש ע"י עצמו צריך ליטלו ממנה ואי הוה תנן תקנתא דשליח ה"א משו"ה צריך ליטלו כדי ליתנו ע"י שליח אבל אי הוה יהיב לה בעצמו סגי בהי גיטך קמ"ל. וכבר קדמו מהרי"ט ח"א ססי' ס"ו ע"ש:

ועוד י"ל דהרי הגאון הנ"ל דבא לצאת י"ח הפוסקים דס"ל בע"מ נמי פליגי ומשו"ה ציוה להתנו' עם השליח ע"כ ס"ל דאפי' הרמב"ן וסיעתו לא חיישי לתשו' ר"ט ור"ע משום דאמר ר' יוסי לכולהי אית להו פירכא ולא חיישי' אלא לפירכא דראב"ע דקאי נמי אתנאי אבל לתשוב' ר"ט ור"ע לא חייש ומש"ה סגי במגרש ע"י שליח ומתנה כנ"ל אבל מודה הוא דלר"ט ור"ע לא יועיל גירושין ע"י שליח ומשו"ה לא תנן במשנתינו הך תקנתא משום תשו' ר"ט ור"ע ואנן לא קיי"ל כוותיה ובזה מיושב גם קושי' שעה"מ להנ"ל מ"ט לא י"ו נשים פוטרת צרותיהן ומשכחת בע"י שליח ולק"מ דבפלוגתא לא קמיירי ובלאה"נ עיין רשב"א ריש מס' יבמו' כ' עפ"י הירושלמי דצרת אשת איש מת במת ולדידי' נראה אפי' היא עצמה חולצת אלא לא מלאו לבו לחלוק אהרמב"ן ע"ש והשתא נהי התוס' חולקים אהרשב"א ושקלי וטרי בהא דלתני' י"ו נשים היינו בגט על תנאי אבל כשהגט גומר וכורת והתנאי תלוי בשליחו' גם תוס' מודו דאינה פוטרת צרתה:

ועד"ז נ"ל ליישב מה שהקשה עוד מפרק קמא דיומא דשקיל וטרי מכה"ג ביה"כ דמגרש נשיו ע"מ שלא תמות ופריך הא כל ימי חייכי לא הוה כריתו' ולהנ"ל יגרש ע"י שליח ויהי' התנאי עם השליח והגט יהי' כריתו' גמור. ולפע"ד גט כזה פוסל מן הכהונה וכ"כ בתשו' א' דהמרדכי סוף פרק מי שאחזו נשאל בכהן המגרש גט שכ"מ בתנאי אם ימות אי מותר' לו ומייתי ממתני' לעיל פ"א ע"א אעפ"י שנתנו לה ע"ת ולא נתקיים התנאי לא פסלה מן הכהונה. ושוב מייתי מש"ס דיומא הנ"ל דכה"ג מגרש על תנאי ומותר' לו. וקשה כיון דמשנה שלימה שנינו מה צורך תו לאתויי מש"ס דיומא וכתבתי שם דבירושלמ' פרק ג' דקידושין הלכה ח' אמתני' דיש לי בנים פריך הגע עצמך שהוא כהן פי' דאז אין לו להאמינו במגו הואיל ובידו לגרשה שהרי כהן הוא ע"ש מבואר דס"ל

כהן המגרש על תנאי ולא נתקיים התנאי אסורה לו וצריך לומר דסבירא לי' לירושלמי דמתני' מיירי בתנאי שאינו מעכשיו אז אם לא נתקיים התנאי אין בו ריח הגט אבל תנאי דאם ימות ואם לא ימות שהוא במעכשיו אפי' לא נתקיים התנאי יש בו ריח הגט ולהשמר מזה מייתי מרדכי מפרק קמא דיומא דמוכח דש"ס דילן לא ס"ל לחלק בכך אלא אפי' תנאי דמעכשיו ולא נתקיים נמי שרי' לכהונה. והשתא נימא ע"כ לא פליגי בבלי אהירושלמי אלא בשתלה התנאי בגט עצמו אבל במגרש להדי' בלי תנאי ומחלה התנאי בשליח ובמעכשיו לכ"ע פסולה לכהונה ולק"מ מפרק קמא דיומא ודברי מוצל מאש כראי מוצקים:

ועיין שו"ת מהרי"ט ח"א סי' מ"ט נו"ן רצה מהר"מ קאשטציץ להוכיח משמעתין בע"מ שלא תינשאי פסולה לכהונה אפי' לא נתקיים התנאי מדאמרי' הרי אלמנה אצלו וגרושה אצל כל אדם וכו' תיפוק לי' אם ישאנה יעקור הגט למפרע ולא תהי' גרושה כלל אע"כ אפ"ה תיאסר עליו מריח הגט ע"ש וצ"ל דס"ל כירושלמי הנ"ל בתנאי דמעכשיו נפסלה מכהונה. ויפה דחה מהרי"ט נהי אם נשאה בקידושין דכסף ושטר וחופה אחריהם נתבטל התנאי ונעקר הגט ואין כאן גרושה מ"מ אסור לו לעשות אירוסין ונשואין ע"י ביאה כי עדיין גרושה היא בכסף ושטר יכול לעקור הגירושין ולא בביאה אם כן הרי עומד בפניו איסור כהונה הקל מכ"ש שיעמוד בפני' כ"ע איסור א"א החמור ע"ש:

והנה להס"ד דר"ע אע"מ קאי שפיר השיב השתא איסור כהונה הקלה ורק משום תחילת ביאה שהרי אחר שיגמור ביאה ויגמרו הנישואין הרי הותרה למפרע ורק תחיל' ביאה באיסור כהונה ומ"מ לא ישאנה בביאה מכ"ש איסור א"א החמור ויהי' כל הביאות באיסור כל פשיטא שיש לחוש אלא ש"ס דחה הא הותרה אצלו בזנו' ומש"ה מוקי תשו' ר"ע אחוץ וצ"ע מאי פריך דלמא איסור כהונה דכל הביאה באיסור חיישינן לה דהא בחוץ לא נעקרו גירושין למפרע והוה כל הביאו' באיסור משא"כ באישות דכיון בחוץ קיי"ל פקעה וליכא אלא תחיל' ביאה באיסור לא חיישי' לכך ומאי פריך ר"ע ומוכח מזה כחד דיעה בהירושלמי דהא דאמרי' פקעה היינו ע"י מיתתו או גירושין של שני לא בשע' קידושין נמצא גם הכא כל ביאותיו באיסור:

והנה הא דפשיטא לש"ס דפקעה כתבתי לעיל בשם תשו' הרא"ש דאל"כ יפגע באיסור א"א וע"כ דעת המגרש שיוגמרו גירושין בנישואי של זה מן השוק. אך לפי מה שהוכחתי דר"ע ס"ל כירושלמי דאין הקידושין מפקיעים אלא היציאה מבעלה השני ולא חיישינן לבעילה באיסור א"כ צריך טעם וראיה מנא פשיטא לי' דפקעה. ושמעתי מפה קודש מרנא הגאון מו"ה נתן אדלר כ"ץ זצ"ל דמקרא מוכח דלר' ינאי אפי' לא התירה אלא

לאיש א' ועלה קאי ויצאה והיתה לאותו האיש שהתירה לו וימות האיש האחרון לא יכול בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה וקי"ל בפרק עשרה יוחסין דלא עבר על לאו דלא יכול עד דקידש והדר בעל וקשה איך אפשר לקדש הא קידושיו לא אהני מידי דאכ"ע עדיין אסירי מגירושין הראשונים שלא התירה אלא לזה וזה האיש כבר מת א"כ לא אהני קידושיו מידי אע"כ מוכח דפקעה קידושין ראשון ע"י שני ולכל הפחו' משעת מיתתו פקעה ודפח"ח. אך כל זה לדר' ינאי אבל לר' יוחנן דלאו מהאי קרא נפיק אלא מאשה גרושה מאישה לא מוכח פקעה מקרא וצ"ל מסברא כמ"ש בתשו' רא"ש הנ"ל נמצא בהא פליגי בירושלמי מאן דס"ל כר' ינאי ס"ל מיתה מפקעת ומאן דס"ל כר' יונה ס"ל נישואין מפקיעין וא"כ ר"ע דהוכחנו דס"ל מיתה מפקע' ע"כ כר' ינאי ס"ל היינו דקאמר כר' ינאי משום זקן א' קא מתני היינו לר"ע לשיטתו דאל"ה בלא"ה קשה עליו כנ"ל. ומיושב קושי' תוס' ד"ה רבא וכו' דתיקשי לר' יוחנן הא ר' יוסי כר' ינאי ס"ל ולהנ"ל לק"מ דממ"נ מיפרך ר"ע וק"ל:

והנה לקמן אמרי' דראב"ע השיב אין זה כריתו' ורבנן איצטריך ללא תשתי יין כל ימי חייכי ור"א כרת כריתו' ורבנן לא משמע להו פי' תוס' להך דרשא לא משמע להו ופשוט בפי כל דראב"ע אתרווייהו השיב בין חוץ בין ע"מ. והנה בע"מ שהסברא חצונה שהוא כריתו' גמור ככל תנאי דעלמא ע"כ מאן דלא משמע לי' כרת כריתו' אין כאן סברא למיפסל ע"מ אך בחוץ צריך ביאור דהא ודאי אי נמי לא הוה כתי' לשון כרת כלל אלא שילוח וכדומה נמי מסברא חצונה דאגידא בי' איננו שילוח דהא בקידושין לא כתי' שום משמעו' ואפ"ה לחד צד קנין מעלי' בעי' וה"נ שילוח מעלי' בעי' ומכ"ש לאידך צד קנין כל דהוא פי' כיון דאגידא כחוט הסרבל נאסרה אעלמא מכ"ש בגט שכבר היתה קשורה בו כל שנשתייר חוט הסרבל מנ"ל להתיר אם כן לא צריך שום קרא למיפסל חוץ אלא לר"א התורה ריבתה אפי' לא התירה אלא לאיש א' ואם כן בודאי קשה איך יכריח ראב"ע בדרשה דכרת כריתו' דמשמע לי' לדחות מקרא מפורש ועכצ"ל ראב"ע לא ס"ל דרשא דר' ינאי כלל רק מפסול כהונה יליף ר"א ואהא קאמר ראב"ע דמשמעו' כרת כריתו' יכריע דנימא פסול כהונה שאני. ומש"ה ר' יהושע דכר' ינאי ס"ל לא דחי מכרת כריתו' כיון דעיקור קרא איצטריך לכל ימי חייכי שוב לא אתי משמעותי' דכרת כריתו' למידחי מקרא מפורש איש אחר אפי' לא התירה אלא לאיש אחר. והנה רבא פריך א"כ כל תנאי דעלמא נמי וקשה דלמא אה"נ ר"ע ס"ל למיפסל כל תנאי דעלמא שהוא בשב ואל תעשה דבר פלוני דחיישי' שמא תעשה ויהי' בנים ממזרים וי"ל מדלא דחי ר"ע כתשו' ראב"ע מכרת ע"כ ס"ל עיקור קרא אלא תשת יין כל ימי חייכי ומשמעו' כרת כריתו' לא מצי

למידחי קרא מפורש ע"כ השיב שמא תינשא ויהיה בנים ממזרים ופריך רבא הא ע"כ תנאי דלא תשת יין מהני דאהא קאי כריתו' וא"כ מ"ש האי תנאי מהך תנאי. ולעיל הקשינו מאי פריך רבא דלמא בתנאי דלא תשתי לא חיישי' שתעבור ותקלקל עצמה מה שאין כן בתנאי דלא תינשאי שהיא נחשדת על הפלוני חיישינן ודרכיה דרכי נועם כתי' וי"ל דהנה הרמב"ם ס"ל כל שלא קבע זמן שלא תינשאי לפלוני חמשים שנה הוה כמו לא תשתי יין כל ימי חייכי נ"ל מהכא מפיק לי' דודאי דוחק לומר קרא דכריתו' קאי אתנאי דעלמא ומאן דכר שמיה וכל הפרשה מעניני כריתו' משתעי אע"כ נהי הש"ס נקיט מידי דאיתשל בבי מדרשא לענין תנאי דיין איתשל אבל קרא קאי אתנאי דלא תינשאי שאם אמר סתם בלא קביעו' זמן ה"ל כמו כל ימי חייכי ולראב"ע מדכפל כרת כריתו' חד ה"א דוקא בלא קבע זמן קמ"ל אידך אפי' בקביעו' זמן נמי לא דכל תנאי בגוף האישות איננו כריתו' ומאן דלא דרש כרת כריתו' לא מפיק מיני' אלא תנאי דלא תינשאי בלא קביעו' זמן אבל בקביעו' זמן לא ממיעט ומשו"ה השיב ר' עקיבא דעל כל פנים אין זה דרך נועם דיהי' בניה ממזרים ופריך רבא שפיר דהא קרא נמי ממגרש נחשדת מיירי ואפ"ה לא מימעט אלא בלא קביעו' זמן ולא חששה תורה לבנים ממזרים ופירכא גדולה היא זו:

כתב בתוכו אעפ"י שחזר ומוחקו פסול לרמב"ם כל שום תנאי פוסל בגט משום דאגידא בי' שהרי כתי' בתוך הגט זכיותיו של בעל וצריך הוא לו לראותו מתוכו התנאי שהשאיר לעצמו וכל שצריך הוא להגט איננו כריתו' וזו היא שיטת הרי"ף והרמב"ם לעיל י"ז ע"א התם משום דלאו כרות גיטא הוא פי' הרי"ף כיון דכתיב בשטר שחרור זכיותו של אדון ששייר לעצמו קרקע כ"ש איננו כורת והוא ממש שיטת רמב"ם כאן. ודע לפמ"ש רשב"א בשמעתין ובקידושין פ' האומר דלמסקנא קי"ל בקידושין כשר שיור מה שאין כן בגט אשה וכן בשחרור כנ"ל א"כ צע"ג אמאי לא חשיב לי' בדרכים דשוו גטי נשים לשחרורי עבדים כיון בקידושין עיין לעיל ט' ע"ב וצ"ע. וה"ה כ' מטעם ברירה והקשה עליו מהרי"ט ח"א סי' ס"ו ובסוף העלה כמ"ש כאן. ולפ"ז להרמב"ם לא מיירי קרא שהשיור כ' בגט אלא בעל פה אומר הרי את מותרת לפלוני ולא לכ"ע ודלא כמ"ש למעלה וקשה קושי' ירושלמי שמועתא רובא אמתני':

איבעי' להו האי אלא חוץ הוא וכו' והקשה פני יהושע אמאי לא תיבעי' לי' נמי דלמא בחוץ גם רבנן מודו דהוה גיטא ובע"מ פליגא בטעמא דר"ט ודר"ע וקשי' גדולה היא אלא די"ל מאן דמכשיר בחוץ שהוא יותר נגד הסברא דאי לא נימא פקעה נמצא משמש בצד אשת איש ואי נימא פקעה קשה היכן מצינו שזה אוסר וזה מתיר ואפ"ה שבקינן סברא ואזיל בתר קרא ולא אמרי' קרא לאו בהכי איירי וכמ"ש תוס' פ"ג ע"ב סוף ד"ה

רבא וכו' מכ"ש שאין להסב פשטי' דקרא לאסור ע"מ משום סברת ר"ט ור"ע דיש להם פירכא. ולפמ"ש לעיל לשיטת רמב"ם היתר דע"מ מפורש בקרא דכל ימי חייכי אין לפרשו אשתית יין וכדומה אלא אע"מ שלא תינשאי ולק"מ קושי' פנ"י כיון דאי הוה מודים בחוץ כש"כ בע"מ. מיהו בירושלמי משמע דקושי' זה אוסר וזה מתיר לא קשי' אלא למ"ד מיתתו של שני מתיר דנמצא זה אוסר ע"י מעשה קידושין שלו וזה מתיר ע"י מיתתו בלי מעשה אבל אי נישואין של שני מתירים לק"מ וכן בדין שהרי מצינו לעיל מ"ג ע"ב שזה אוסר על ידי קידושי' לחצי שפחה וחצי ב"ח וזה מתירה על ידי שחרורו מפקיע מעשה קידושין שלו:

אלא ש"מ חוץ הוא ש"מ. ודעת רוב הפוסקים דבע"מ לכולי עלמא הוה גט ואם עקרה ונישאית לאותו פלוני בחיי בעלה להתוס' לקמן ד"ה ועמדה ונישאית לא נתבטל התנאי שהרי אין קידושין ונישואין חלים ומייתי תוס' ראי' מע"מ שלא תבעלי לאבא ולאביך ע"ש והרמב"ן פליג וס"ל אפי' בחיי בעלה אם נישאי' לפלוני דרך נישואין עברה על תנאי דכוונתו הי' דרך נישואין אעפ"י שאינם נישואין מן התורה. ולא חש רמב"ן ליישב ראיות תוס' מע"מ שלא תבעלי לאבא ולאביך וכ' מהרי"ט דלא גרס לי' לקמן פ"ד ע"א ע"ש בתוס' ד"ה ע"מ שתבעלי וכו' עכ"פ משמע אי אמרי' ע"מ שלא תינשאי כוונתו רק על דרך נישואין אפי' שאינם נישואין דאורייי'. ה"ה שלא תינשאי לאבא ולאביך נמי אם עברה ונישאית בטלה תנאי והגט שהרי נישאית דרך נישואין ובש"ע סי' קמ"ג סט"ז בע"מ שלא תינשאי לפלוני פסק כרמב"ן דדרך נישואין בעלמא קאמר ובסעיף י"ד ע"מ שלא תינשא לאבא ונישאי' לו פסק דלא נתבטל הגט כיון שאין לו בה נישואין נמצא הפסקים סותרים. אבל המעיין ברמב"ן ימצא תי' ולזה נתכוין בית שמואל משמיה דנפשיה בסקל"א והוא לעולם בעי' נישואין ממש ולא סגי בדרך נישואין ע"כ בשלא תינשאי לאבא אפי' נישאי' לו לא נתבטל הגט. משא"כ בשלא תינשאי לפלוני ונישאי' לו ע"כ או תאמר שאינן נישואין כיון שהיא א"א א"כ תאמר שאינו גט או שתאמר הוה גט מעלי' וא"כ הוה נישואין ויתבטל ע"י הנישואין מש"ה אם ניסת לו נתבטל הגט. והנה בש"ע סעיף ט"ז פסק כתשו' הרא"ש דמייתי טור אם אמר ע"מ שלא תינשאי לפלוני שוב אינו יכול לבטל התנאי ההוא לקיום הגט אף אם תינשאי לפלוני אע"ג שבכל שארי תנאים דעלמא לכ"ע זולת בעל העיטור ס"ל דיכול לבטל התנאי לקיים הגט וגם הרא"ש עצמו כ"כ בכמה תשובו' ועיין ב"ש סי' קמ"ג סק"ט מ"מ הכא סגר הרא"ש הדלת שלא יכול שוב לבטל התנאי לקיים הגט עד שמהרי"ט ח"א סי' מ"ט מסתפק אם הרא"ש חתם עלה ואמנם הרבה אחרוני' נדחקו להעמיד דבר על בריו ועיין במבי"ט ח"ב סי' א' ועיין מכתב מאלי'

ומהמורם מהם עם קצת הוספת נופך נראה דע"כ לא אמרי' שיכולת לבטל התנאי לקיום המעשה אלא בכולהי תנאים שעדיין בידם לבטל המעשה ע"י ביטול התנאי כגון ע"מ שלא תשתי יין אם תרצה שותה יין כדי לבטל הגט כיון שעדיין בידם ורצונם תליא ה"נ בידם לבטל התנאי לקיים הגט משא"כ הכא אין בידה להנשא לפלוני לבטל הגט כי מי ישמע לה להנשא לה בעודנה א"א נהי אם נישאי' לא' מן השוק נמצא גט בטל ובניה ממזרים כאשר השיב ר"ע מכל מקום לא הוה בידה לעשות כן כי אפי' להשיטה דלבטל התנאי לא בעי' אלא דרך נישואין מ"מ צריך לעשות כעין נשואין איש עם אשתו והרי היא אשת איש מי יתיחד או יכנס לחופה עם אשת איש ע"כ אין בידה לבטל התנאי לבטל הגט ומדלא נשאר בידם שום כח בענין זה א"כ גם לבטל התנאי לקיום הגט נמי אינו יכול:

וכתב דלגרש שנית אינו יכול דכבר נתגרשה ממנו ואין גט אחר גט ופי' מכתב מאלי' דאע"ג אם תנשאי לפלוני יתבטל גט הראשון ויחול השני מ"מ בשעה שנכתב גט השני הזה עדיין הראשון קיים וה"ל כמו כותב גט לאשה דעלמא לכאכנסנה אגרשנה דאינו גט דהוה דבר שלא בא לעולם וה"ל שלא לשמה עיין תוס' יבמות נ"ב ע"ב ד"ה ולאשה וכו' ע"ש:

ופ' הרא"ש ובש"ע שם דקידשה סתם ויגרשנה סתם פי' ואח"כ תנשאי לפלוני ע"ש וצריך ביאור ונ"ל לבאר בעזה"י דכשתנשאי לפלוני ויתבטל הגט הראשון מנשואין הראשונים אז יחול כח הגט השני גם על זה דכיון שנכתב הגט השני הזה בשעה שכבר נישאי' לו שני' והוה דבר שבא לעולם ממילא יחול נמי על נישואין הראשונים לכשיבואו לעולם ע"י ביטול התנאי שתנשאי לפלוני דאפי' למ"ד בעלמא המקנה דבר שבא לעולם עם דבר שלא בא לעולם לא אמרי' מגו דחייל אדבר שבא לעולם חייל נמי אדבר שלא בא לעולם היינו בדבר שמטעם קנין נגעו בי' לא אמרי' קני את וחמור קנה אבל הכא אינו אלא מטעם כיון שלא ב"ל הוה כשלא לשמה והכא הוה שפיר כלשמה כיון שנכתב על שמה אנישואין שכבר באה לעולם חייל נמי אהני כנלע"ד להעמיד דבר על בריו בעזה"י:

ולפע"ד אפילו להחולקי' וס"ל דיכול לבטל תנאי ע"מ שלא תנשאי ויהי' גט אפי' אם תינשאי לפלוני וכדמשמע מתוס' סוף ד"ה אפי' וכו' שכתבו שאם ירצה יתירנה ליבם וכו' מ"מ איתא לכל הנ"ל. להמצאת מוצל מאש שמגרשה ע"י שליח ומתנה עם השליח שאם תינשאי לפלוני יתבטל השליחו' שלפע"ד שוב אינו יכול לבטל התנאי לקיים השליחו' דמכיון ששליח עשה שליחותו והוציא הגט מתחת ידו על תנאי הנ"ל שוב נסתלק ממנו ומכ"ש כשכבר מת אח"כ בודאי שוב אין הבעל יכול לבטל בע"מ לקיים השליחו' למפרע

וא"כ אתאינן לכל הנ"ל ליתן גט אחר אינו יכול דה"ל דבר שלא בא לעולם וע"כ יקדשנה ויגרשנה וכנ"ל:

אלא דקשי' לי התם ביבמו' צ"ב דאמר ר"י אמר ה"ל למימר מרגניתא ואמר חספא ע"ש ואמאי הא י"ל קרא לדהכי אתי' דגרשה ע"מ שלא תנשאי או על ידי שליח כנ"ל. ושוב גרשה ואח"כ מת ונישאי' לפלוני ונתבטל גט הראשון וה"א דחייל השני לפוסלה מכהונה קמ"ל דהוה איש שאינו אישה וצריכא רבא לאשמועינן ולא הוה חספא ומנ"ל למידרש בי' ריח הגט כשאינו מתרת לעלמא וי"ל אה"נ למאי דקיי"ל אין אדם מקנה שלא בא לעולם י"ל קרא להנ"ל אך בעל מימרא התם ר"י אמר רב דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ושפיר יכול לגרשה ואם כן לדידי' ה"ל חספא ומוכיח מזה ריח הגט וא"ש:

ומיושב בזה פסק הרמב"ם פ"י מגירושין דריח הגט הוא מדבריהם וכ' ה"ה דס"ל הא דאמרי רבנן איסור כהונה שאני ה"ה הומ"ל ההוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא אלא לדברי ר"א אמרי דאפי' הוה דרשא גמורה מ"מ איסור כהונה שאני. וצע"ג דהא ר"ע בשמעתין השיב בפשיטו' ומה איסור גרושה שהיא קלה אסורה משום איסור גירושין שבה וכו' וקשה מה פשיטא לי' לר"ע דלר"א אסורה משום גירושין שבה דהא מסקי' רבא בדרבי ינאי מתני לי' וא"כ י"ל מדאית לי' קרא יתירה לר"א איש אחר אפי' לא התירה אלא לאיש אחר וכו' א"כ גלי קרא דאיסור אשת איש החמורה אינו אוסר א"כ ילף ר"א ק"ו דאיסור גרושה הקלה אינו אוסר ומנ"ל לר"ע דאיסור גרושה אוסר לכהן וע"כ צ"ל אפי' אי כר' ינאי מתני לי' מ"מ הך דלא נתגרשה אלא מאישה דרשא היא אליבא דכ"ע דהרי ליכא למידרש מיני' חספא וע"כ הך מרגניתא ואי ס"ד דאיכא חד מ"ד דהך דרשא אסמכתא בעלמא הוא דלמא ר"א נמי ס"ל הכי ומנ"ל לר"ע להקשות ור"י אמר רב נמי אמאי קרי לי' מרגניתא ולהנ"ל ניחא בעזה"י דר' יהודה רב לשיטתו וכן ר' עקיבא לשיטתיהו דס"ל ביבמו' צ"ג ע"א אדם מקנה דבר שלא בא לעולם א"כ לדידהו הוה דרשת ר"א בן מתיא איש שאינו אישה חספא וע"כ אתי' קרא לריח הגט אבל אנן קי"ל אין אדם מקנה אם כן איצטריך קרא לאיש שאינו אישה וכנ"ל ודין ריח הגט אסמכתא בעלמא מדרבנן. ולקמן פ"ה ע"ב דילכון אמר וכו' דכ' רשב"א ר"ת גרס איפכא התם קנאתו מדר' בן גודגא אבל קנין פסול כהונה הוא דרבנן אע"ג דכרבי מוקי לי' ורבי הא ס"ל התם ביבמו' אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולדידי' פסול כהונה דאורי' צ"ל לאו כרבי ממש מוקי לי' אלא דס"ל כרבי בהי גיטך ולאפוקי מדר"ש בן אלעזר ותדע לך שהרי סיפא כתבו בתוכו מוקי לי' רבא פ"ה ע"א דלא כרבי וקשה מציעתא רבי וסיפא רבנן אלא ע"כ לאו רבי ממש קאמר:

דף פב:

שר"א מתיר לכל אדם חוץ מאותו האיש לכאורה שפת יתר הוא פשיטא דאסורה לאותו האיש מיהו לרבינו אלחנן שבתוס' קמ"ל אפי' אותו האיש קיים לאפוקי בשלא תיבעלי אסורה כל זמן שאותו האיש קיים. מיהו לרמב"ם דס"ל דבשום תנאי אין חוששי' שמא תקלקל עצמה צ"ל הא דאמר חוץ מאותו האיש דהוה ס"ד כתשוב' ר"ט דהוה כמתנה לעקור דבר מן התורה וכ' רשב"א דמשמע בירושלמי תנאי בטל ומעשה קיים ומותרת אפי' לאותו האיש קמ"ל דתנאי קיים ואסורה לאותו האיש:

וכ' רשב"א דירושלמי נמי מתנה עמ"ש בתורה ממש קאמר אלא גורם לעבור על דברי תורה שהרי היבם לפניה ואינו יכולה להתיבם ואפשר ע"מ שלא תאכל מצה נמי כן הוא והניח בצ"ע. ויש ליישב הלשון קצת דמפורסם בירושלמי המקדש אשה ע"מ שאם תפול לפני יבם יהי' למפרע כל בעילותיו זנות הוה כמתנה עמ"ש בתורה והאריכו בתשו' האחרונים ובתחלת תשוב' מעיל צדקה ע"ש והנה הכא אם אחר שימות בעל הראשון תפול לפני יבם ע"י מיתת השני אחיו של הפלוני הרי היא זקוקה ליבם ממש ואם אינה מתיבמת עוברת על מצות יבום ואם מתיבמת באותה הרגע נעקר הגט של בעלה הראשון וקידושי בעלה השני וה"ל כל בעילותיו זנות וה"ל כמי שהתנה שאם תפול לפני יבם יהי' בעילותיו זנות ולהירושלמי הוה זה כמי שמתנה עמ"ש בתורה ולפ"ז לא שייך זה במתנה ע"מ שלא תאכל מצה בליל פסח. ולפ"ז ליתי' לפירכא דרבא מידי דהוה אאשת אח דליתא דודאי אם תפול לפני יבם בחיי הבעל הראשון והיא עליו ערוה ה"ל כאשת אח אך התשובה היא שתפול אחר מיתת בעל הראשון ואיננה ערוה ואפ"ה אי מתיבם תיעקר קידושי האח ויהיה בעילת זנות וליכא פירכא ומדפריך רבא שמע מיניה לית ליה הא דירושלמי דהמתנה ע"מ שיהיה בעילותיו זנות אינו כמתנה עמ"ש בתורה וכן פסקו הפוסקים דלא כירושלמי הנ"ל:

והנה באומר ע"מ שלא תינשאי אלא לפלוני מה שרצה פנ"י לקמן דה"ל כמו ע"מ שתינשאי לפלוני דאסור מדרבנן לא נ"ל דהתם מקפיד שתינשא לו דוקא ה"ל כנותן אשתו במתנה לזה אבל הכא לצעורי דידה מיכוון שלא תינשא לאחר אלא למוכה שחין זה או למאוס בעיני' ואם תרצה שלא להנשא כלל מגורשת היא ומותרת להבעל לכל מי שתרצה וכ' בשער המלך ממשמעו' לשון הריטב"א דמותרת אפי' בלא קבע זמן והוקשה לו א"כ כל ימי' אגידא בי' כמו לא תשתה יין כל ימי חייכי. ולפע"ד מפרשי' דעתו שלא תינשאי אלא לפלוני כל ימי אנשי הדור הזה ואם תחיה היא אחר גויעת כל אנשי הדור

ותשאר היא אחרונה אזי מותרת לאנשי דור האחרון וכיון דאיכא מציאת שיחול הגט בחייה בשום אופן בעולם ה"ז כריתות ומותרת מיד לאותו פלוני כנלע"ד:

אפילו לא התירה אלא לאיש אחר. בירושלמי אילפותא הלז א"כ שמועתא רובא אמתני' דקרא מירי שאוסרה לכל עולם ור"ח לא אמר אלא שאוסרה על א' אלא יליף מקיש גירושין למיתה מה מיתה מתיר ומחצה אף גירושין כן. והנה א"א לפרש כמ"ש פני משה מיתה מתיר לחצאי' ולא לקרובי' ז"א דהא גם גירושין כן הוא ומה צריך למילף ממיתה וגם אין לומר מיתה מתיר ליבם ואוסר לכל העולם א"כ ה"נ גירושין אסורה לכל העולם חוץ מפלוני וא"כ הדרא קושיא לדוכתי' שמועתא רובא ממתני'. אבל נלע"ד דהרי כתי' או כי ימות האיש האחרון לא יוכל בעלה הראשון אחר שלחה לשוב לקחתה הרי מותרת לכל העולם ואסורה לזה ע"י קידושי' לכל הפחות ובשלמא אם גירשה האחרון הומ"ל אין כאן שיור רק רחמנא אסרה להראשון משום גדר שכ' רמב"ן שלא יחליפו נשותיהם ע"י קידושין וגירושין בערב היא באה ובבקר היא שבה ולא משום שיור ותינח בגירושין אבל אחר שע"י גירושין נאסרה לשוב לקחתה והרי כבר נגדרה הפרצה ההיא מ"ט כי ימות האיש האחרון לא ישוב בעלה הראשון לקחתה ע"כ שיור הוא ואעפ"י שאינה אלא בלאו ולא באיסור א"א מ"מ מצינו מיתה מחצה ה"נ גירושין כנלע"ד. תו איתא התם בירושלמי דרבנן ילפי היקש יציאה להוי' מה קידושין אין לה הוי' אצל אחר אף יציאה כן. וצ"ע מאי פשיטא לי' בהוי' טפי אבל פשוט דעכ"פ אפילו יש שיור גבי קידושין איננו שיהיה מותר לבעול אותה איתתא לבי תרי לא חזי' וכן בירושלמי ומייתי ליה רשב"א בשמעתין א"כ ע"כ אין שיור בקידושין להתיר בעילה א"כ גם בגירושין כן וממילא אינו כריתות ונוראות נפלאתי על הרשב"א שהקשה אתשובת ר' יהושע מה קודמי הוי' ראשונה דלא אגידא באיניש אחרינא וכו' והקשה מאי פסקא דלמא קודמי הוי' ראשונה נמי היתה מקודשת לא' חוץ מזה ועכשיו נשאה זה וגרשה כו' וצע"ג הא כתי' כי יקח איש אשה ובעלה ואי היתה אגידא באחריני איך ובעלה ודוחק דמקדש והדר בעיל ובין קידושין לבעילה מת אותו דהוה אגידא בי' קודם להוי' ראשונה עיין קידושין ט' ע"ב. נחזור לענינו עכ"פ אפי' אי יש שיור בקידושין מ"מ בעילה אסורה וא"כ מקיש גירושין דעכ"פ בבעילה אסורה לכ"ע ושוב ממילא אין כאן כריתות כלל. ובריטב"א ר"פ האומר בקידושין כ' כיון דאסורה לבעול ממילא אין כאן קידושין דאין מסורים לביאה ע"ש וצ"ע ממ"ש תוס' קידושין נ"א ע"א ע"ש:

ורבנן האי איש לכל איש ואיש קשה מאי בעי קרא לרבנן וי"ל ר' ינאי ס"ל בהיפוך מר' יוחנן דרבנן לא ס"ל איסור כהונה שאני פי' דנימא חומרת כהנים הוא טפי מחומר כרת

עיין יבמו' פ"ח ע"ב גבי וקדשתו דופנו פליגי בזה לישנא בגמרא ותה"ד מייתי פלוגתא זו לדינא וס"ל לר' ינאי דרבנן ס"ל לא אמרי' איסור כהונה וה"א כיון דאסור' משום גרושה קלה ק"ו משום א"א קמ"ל איש שיתיר אותה לכל איש. ור"א ס"ל איסור כהונה שאני ולא ס"ד למילף אשת איש מכהונה ולא קרא לאיסורא אע"כ איש אחר להקל קאי אפי' לא התירה אלא לאיש אחר נמי מגורשת:

ולפ"ז לפמ"ש פ"י ומהר"ם שיף מלשון רש"י דשמעתין ודיבמות דלר"א כשם שריח גט אוסר לכהונה ה"ה ליבם ומותרת לשוק א"כ לר' ינאי הוה כן לרבנן במגרש ואוסרה לכל העולם יש בו ריח הגט ואסורה ליבם ומותרת לשוק וזכינו ליישב דברי מהר"מ יפה בעל הלבושים בתשו' מהרמ"ל דס"ל כל שכ"מ המגרש סתם בלי שום תנאי מ"מ כיון שמגרשה מאהבה שלא תיזקק ליבם אינה אלא מגורש' ממנו שאם ימות אינה זקוקה ליבם ואם יקום אינה מותרת לעלמא אלא יחזור ויקדשה ובהא מיירי הך קרא גרושה מאישה ע"ש ולפ"ז היינו כרבנן אליבא דר' ינאי ועיין בסמוך אי"ה:

אפילו לא נתגרשה אלא מאישה. לשון זה משמע כמשמעו' התוס' דלא נתגרשה אלא מאישה וליבם שרי' דאי ס"ד כהנ"ל דאפי' ליבם שרי' דאינה אלא נתגרשה ולא הותרה לעלמא אלא ע"כ אפי' גירושין לא הוה שלא נתגרשה אלא מאישה ולא אפילו מיבם דאי הוה נתגרשה מאישה ומיבם. ולא שייר אלא ההיתר לעלמא הל"ל אפי' אינה אלא נתגרשה ולא הותרה. אבל השתא דגירושין גופא לא הוה אלא מאישה ולא מיבמה:

ומ"ש תוס' דר"א נמי ס"ל איסור כהונה שאני היינו חדא מדרגה אבל לא ב' מדרגות לא מעלי' לומר אפי' אם מגרשה ומשייר חוץ לא הוה גירושין כלל. ואפי' אינה מתירה כלל תהי' ריח הגט זה הוה ב' מדרגות וכולי האי לא מעלי' ודאמרי' לקמן הא ר"א נמי מאיסור כהונה מייתי לי' התם נמי ע"כ ב' מדרגות מעלי' דהרי הא דפשיט לר"ע דאסורה משום גרושה לכהן היינו מקרא אשה גרושה מאישה נמצא אפי' אין כאן שום נדנוד גירושין מ"מ פסולה לכהונה והכא בדר"ע הא היא אשת איש באמת ומותר' לכ"ע וה"ל ב' מדרגו' וכולי האי לא מעלינן לר"א ובחנם נתלבט בזה בפנ"י:

אסור כהונה שאני לכאורה ה"ל ר"א לטעמי' לפמ"ש לעיל דס"ל לר"א דיליף מאיסור כהונה מותר' לשוק לר"א והלבוש הנ"ל כ' כל ימיו הי' מצטער מנ"ל גירושי שכ"מ ויוצאי מלחמת ב"ד דלמא קרא לא התיר אלא אם לא מצאה חן בעיניו ולבו חלוק ממנה אבל מגרש מחמת אהבה שלא תיזקק ליבם מנ"ל אי לאו מהאי קרא אשה גרושה מאישה וכנ"ל. והנה לפמ"ש רמב"ן בחומש משו"ה נאמר לא יכול בעלה הראשון לשוב לקחתה משום שלא יבוא להחליף נשותיהם ע"י גיטין וקידושין א"כ מוכח דיכול לגרש מחמת

אהבה ולעולם אימא לך קרא דגרושה מאישה אינו מתירה לשוק. אך ר"א לשיטתו דלא יגרש אא"כ מצא בה ערות דבר בלאה"נ ליתי' לדברי רמב"ן וא"כ הדרא קושי' לדוכתא מנ"ל לגרש מחמת אהבה כמלחמת ב"ד וע"כ מהאי קרא וילפי' היתר לשוק מריח גט דכהונה ולא אמרי' איסור כהונה שאני:

בעי ר' אבא וכו' כ' תוס' דלהך ס"ד קשי' לתני י"ו נשים וצ"ל כמו שתי' ירושלמי הכא בידו להתירה והיינו לבטל הע"מ ומזה הקשה מהרי"ט אהרא"ש דס"ל אינו יכול לבטל הע"מ. והנה למ"ש רשב"א דבעי' מתו שניהם בבת א' דאל"ה ה"ל צרת ערות אשת איש אם כן הדר תליא בפלוגתא דאפשר לצמצם ובפלוגתא לא קמיירי ובלאה"נ מ"ש תוס' ד"ה כגון וכו' ותי' לחלק בין גט לקידושין נראה תינח למ"ד בהקישא דן מינה ואוקי באתרא אבל למ"ד דן מינה ומינה קשה קושי' תוס' ותליא בפלוגתא דתנאי ובפלוגתא לא מיירי. ודע מ"ש תוס' קושייתם אליבא דר"א צ"ע הא ר"א מתלמידי דמתיר צרת הבת לאחין וא"כ מתני' דיבמות דלא כב"ש וצ"ע:

דף פג.

בבריי' ד' זקנים קאמר ריה"ג היכן מצינו אסור לזה וכו' ופריך רבא א"א נראה לבאר בעזה"י דהא הרי את מקודש' לא הקדש והקדש או קונם כללי נאסר לכל אם לא אותן שזכו משולחן גבוה וה"נ קידושין ולא נ"ל דקידושין הוה כקונם פרטי שמותר לזה ואסור לזה דזה אינו במשמע קידושין דהרי אין מעילה בקונם פרטי ודחי רבא הרי אשת איש ואי ס"ד דהוה כהקדש גמור אם כן גם לבעליו אסור ואיך מותר' לבעלה וע"כ בקונם פרטי א"כ לעלמא נמי יש להתיר לזה ולאסור לזה עי' תוס' קידושין ז' ע"א ד"ה ונפשט וכו':

דף פג:

ע"מ שלא תלכי לבית אביך לעולם. לעיל כ"א ע"ב העלו תוס' בית אביך היינו בית משפחתה דאל"ה הא במות אביה מותרת ליכנס לבית. והרמב"ם למד מכאן כיון דתחת האגד הוא מחמת קשר האישות אעפ"י שלבסוף כשמת האב ואין להבית אב אין המניעה מטעם האישות אלא שאין בנמצא בית אב מ"מ כיון שתחלת המניעה הי' מחמת האישות ה"ל כאלו אגידא בי' כל ימי חיי ולפ"ז שלא תיבעלי לפלוני אם קבע זמן אינו גט כיון דתחלת המניעה שלא נבעלת לפלוני הוא מטעם קשר האישות אעפ"י שבסוף הוא מטעם שאין הפלוני נמצא בעולם שכבר מת מ"מ איננו כריחו ולא דמי לע"מ שלא תיבעלי לאבא ואביך דהתם לא היתה התחלת המניעה מחמת קשר האישות וק"ל:

שלא תלכי לבית אביך לעולם. בה"ה פשיטא לי' דסתמא נמי לעולם משמע והנה הר"ן מייתי בה"ג בשם רבנן קמאי דאמרי ע"מ שלא תשתי יין כל ימי חיי פלוני ומת הבעל בחיי הפלוני הותרה לשתות יין ע"ש משמע דלא חיישי' לביטול תנאי אחר מיתה וכ' ר"ן דלא משמע כן מתוס' היינו לעיל פ"ג ע"א ד"ה ועמדה ונישאי' וכו' וכן לקמן ד"ה הכא בדידה קיימא וכו' והקשה הר"ן אם כן כל ימי חייכי נמי הוה כריתות דהרי תהי' מותר' לשתו' אחר מיתתו של בעל וגיסי הרב הגאון מו"ה שלמה איגר נ"י בס' תרע"א רצה לומר שאני הכא מדאמר מילתא יתירתא כל ימי חייכי והרי אפי' בסתמא נמי כל ימי חייכי משמע אלא ממילתא יתירתא משמע דוקא כל ימי חייכי אפי' ימות הבעל הנה הסברא בעצמה נכונה אבל בלשון הברייתא קשה א"כ מ"ט בסיפא נקט שלשים יום הלא באומר שלא תשתי יין סתם דמשמע כל ימי חיי' אפ"ה ה"ז מגורשת משום שתהי' מותר' אחר מיתתו של בעל וזו הוי רבותא גדולה ועיין בתשו' מהר"י בן לב ח"א דף ס"ה עמוד ד' בסופו דדקדק להקשו' דיוקא דהברייי' רישא וסיפא אהדדי ע"ש:

והנלע"ד בישוב דברי רבנן הנ"ל הנה נוסחו' הראב"ד בהרמב"ם פ"ח מגירושין הל' כ"א בע"מ שתתני לי מאתים זוז ואמר מחולין לך ואח"כ מת ה"ז מגורש' ואינה זקוקה ליבם. ולא נחלק עליו הראב"ד בזה. וכתבתי במקום אחר דהטעם משום דהא דלא מהני מחילה משום דאנו חוששים שהתנאי הי' לצעורי ולא מהני מחילת הממון כ"א שימחול התנאי אבל כל זמן שהתנאי אינו נמחול לא יועיל מחיל' הממון שהרי לא נצטערה. וס"ל לראב"ד בדעת הרמב"ם כל שמת אין אדם רוצה שיצטער חברו על ידו והוא בקבר וחזקה על בני ישראל שבשעת מיתתה מוחלים בכל אופן המועיל ואם אינו מהני מחילת הצער הרי הוא מוחל התנאי לגמרי ורוצה אדם שינוח על משכבותיו בשלום וא"כ אי לא היה אומר מחולין לך לא מהני מה שמת כי אולי נתכוין להרוחה וזה אינו מוחל במיתתו אבל כיון שאמר מחולין לך ומה דלא הועיל מחילה משום דלמא לצעורא נתכוין והשתא דמת אחר המחילה ה"ז מגורשת מכל צד ואופן זהו נ"ל בכוונת הראב"ד אליבא דהרמב"ם הנ"ל. ולפ"ז י"ל גם רבנן קדמאי הנ"ל טעמיהו כנ"ל ומש"ה כשאמר ע"מ שלא תשתי יין כל ימי חיי פלוני וכל תנאי כיוצא בזה שאיננו אלא לצעורי כיון שמת בטלה לי' מחשבתו כנ"ל ולא לע"מ שלא תיבעלי או לא תינשאי לפלוני שכ' תוס' אם נישאי' אחר שמת הבעל נתבטל הגט התם לא לצעורי נתכוין אלא שהי' נחשדת בעיניו ומקנאת חמת גבר התנה כן א"כ אפי' מת לא נתבטל התנאי משא"כ בשלא תשתי שלא הי' אלא לצעורי בהא אמרי' משמת בטל לי' תנאה ולק"מ נמי קושי' הר"ן דבתנאי כל ימי חייכי בשלמא חיי פלוני דהוה כריתות גמור אמרי' אי מת ולא ציוה קודם מותו אזי מסתמא אנן סהדי

שדעתו שלא תצטער אחר מותו אבל כל ימי חייכי הא לא הוה כריתות מה תאמר הלא אם ימות ימחול התנאי והוה כריתות. אתמהה א"כ נימא בלאה"נ הא הוה כריתו' דהרי יכול למחול התנאי וזה דבר שאינו אץ בתנאי שלפנינו איירי' דהוה אגידא בי' ואינה מגורשת וא"כ הכא נמי סלא מה אילו אם ימות ויצוה קודם מותו שאינו מוחל התנאי הלא לא הוה כריתו' ואם כן איננו כריתו' ואפי' יאמר אח"כ בפירוש שמוחל התנאי מ"מ מעיקרא לא הוה כריתו' עד שימחול להדיא ונ"ל לעיל ס"פ מי שאחזו ע"מ שלא אבוא עד יב"ח ומת בתוך יב"ח לא תינשא עד אחר יב"ח וכ' ה"ה הטעם כיון שלא נתקיים בפועל ה"ל ספק מגורשת ואני אומר לא נסתפק התנאי אלא בודאי בעינן שיתבטל בפועל ומ"מ היא ספק מגורשת משום דלמא התנאי אם לא באתי לא היה כדי לפייסה אלא כדי לצערה וא"כ משמת הבעל בטל תנאי של צער וה"ל מגורשת או דלמא דעתו כדי לפייסה בתוך הזמן וא"כ אפי' מת לא נתבטל התנאי אא"כ יתבטל בפועל והיינו אחר יב"ח:

ודע מה שצריך ביטול בפועל ומ"מ בע"מ שלא תעשה דבר פלוני מותר' להנשא מיד דודאי לא תעבור על התנאי לקלקל עצמה אעפ"י שלא נתקיים בפועל. י"ל בשלמא אם לא באתי עד יב"ח תלה הדבר בעצמו וידע שלא אפשר לה שתנשא עד יב"ח כי שמא יבוא וא"כ עיקור קיום התנאי בפועל הוא אחר יב"ח ומש"ה אם מת תוך יב"ח אעפ"י שמעתה בודאי יתקיים התנאי שהרי לא יבוא מ"מ לא נתקיים בפועל עד אחר יב"ח שעליו היתה כוונתו מעיקרא משא"כ בשלא תשתי יין או לא תינשאי לפלוני ידע שמיד תוכל להנשא לאחר אדרבא ע"י הנישואין לאחר בטוח יותר שלא תינשא לפלוני ושלא תשתי יין שהרי לא תקלקל עצמה א"כ מותר' להנשא מיד והיינו קיום פועל שלה והבן זה:

ועיין ביומא י"ג ע"ב אי חזי דבעי למימת מקדים ועייל לבי כנישתא והקשו תוס' אמאי צריך להקדים ולעייל אפי' עייל אחר מיתתה חייל גט למפרע כמו ע"מ אם לא באתי מכאן עד יב"ח ומת בתוך יב"ח משהגיע יב"ח מגורש' למפרע אעפ"י שמת המגרש ה"נ אע"פ שמתה המגורש' ע"ש ותירוצם אינו מובן. ולפע"ד ליישב דע"כ בחיותה א"א לכנס לביהכ"נ דהוה גט ודלמא מתה אידך וה"ל עבודה בלא בית ואי לא הוה אפשר למיעל לבי כנישתא עד אחר מיתתה א"כ ה"ל כל ימי חייכי דאינו גט ע"כ אמרי' דאחזי דבעי למימת שהיא גוססת וקרובה למיתה אז יכנס לביה"כ ויחול הגט בחייה ואז לא ניחוש דלמא תמות חברתה דז"א דלמיתה דתרי לא חיישינן וכיון שהיא קרובה למות חברתה חיה תחי' וק"ל מ"מ מבואר מכאן די"ל להתוס' דיש קיום תנאי אחר מיתה וכן מוכח לעיל ע"ד ע"א רשב"ג ס"ל לי' ואפי' ליורשי וכן הוא בהדי' בתוספתא ע"מ שתינקי את

בני ותשמשי את אבא שתי שנים ומת תקיים התנאי אח"כ ומגורש' למפרע ע"ש הרי מבואר להדיא דקיום התנאי לאחר מיתה מועיל:
כל ימי חייכי וכו' כ' תוס' דקשה לר"י אמאי לא הוה כריתו' בע"מ שתמות אחד מכם וביומא העלו תוס' אה"נ דמיגרע גרע ע"ש וי"ל עפ"י מאי דאמרינן בקידושין נ"א ע"א אלימא דאמר כלכם קני את וחמור הוא וכ' הרא"ש כיון דכייל להו בלשון כלכם כ"ע מודים דלא קנה שום אחד מהם וה"נ דכוותי' דכיילינהו ואמר שלא תמות א' מכם ולפ"ז י"ל בחיי וחייכי נמי לאו דוקא דאמר בהאי לישנא אלא דאמר לה כל ימי חייכי וכולל שניהם בלשון א' אבל חיי פלוני מסתמא פרט הפלוני בפ"ע אפי' אמר נמי חייכי וחיי פלוני לא הוה קני את וחמור דכ"ע מודים ביה הקצרתי וק"ל:

דף פד.

כיון דפסקה פסקה. עמ"ש ר"ן בנדרים כ"ט ע"א דבקידושין אין שום סברא לשייר בזמן לומר היום את אשתי ולמחר אי את אשתי דלא שייך קנין פירו' באשה ע"ש ויש לעיין מ"ט לא אמרינן הכא ויצאה והיתה ותיקשי להרמב"ם דפסק דלא כשמעתין מדאמרי' לקמן מיומא דנן ולעלם. מיהו לעיל נמי לא פסק הקישא דויצאה והיתה גבי חוץ מראובן ושמעון פ"ב ע"ב וצריך טעם:
שמא יאמרו נשותיהם נושאים זל"ז במתנה. בפנ"י פשיטא לי' ה"ה בלא תינשאי אלא לפלוני נמי איכא האי גזירה ולדידי מספקא לי טובא דהרי אם תרצה לא תנשא לשום אדם לא לו ולא לאחר ומ"מ תהי' מגורש' לענין בעיל' זנו' וכדומה ואיך יאמרו נשותיהן נותני' במתנה וכיון דלא יאמרו כן אם כן מותר' אפי' לו. אבל מ"מ מודינא לי' למר אם אמר ע"מ שלא תהי' מותר' אלא לפלוני נמצא אסורה לכ"ע אפי' בזנו' ואם לא תתיר עצמו לפלוני לענין מה נתגרשה וא"כ יאמרו נשותיהן נותנים זל"ז במתנה. ועפי"ז י"ל קושי' ירושלמי אדר"א שמועתא רובא אמתני' דקרא אמר אפי' לא התירה אלא לאיש אחד ומתני' מיירי שלא אסורה אלא לאיש א' ולהנ"ל א"ש קרא מיירי קודם גזירה אבל אחר שגזרו חכמים שלא יאמרו נשותיהם נותנים במתנה לא מצי למינקט כי האי גוני שאינה מותר' אלא לאחד:
ולאחר לא תינשא. הרמב"ם פסק אם נישאי' לאחר תצא בלא גט וכ' ה"ה דס"ל ע"מ שתינשא לפלוני תחלה והוא נגד משמעו' דשמעתין. ולפע"ד הא כ' תוס' דכופין להוציא. והנה לפמ"ש לעיל בשם תשו' הרא"ש דאין הגירושין ולא כתיב' הגט מועיל כל זמן דלא חייל גט הראשון וחיילי קידושין השני' דאם נכתב הגט קודם לכן ה"ל ככתוב גט לאשה

דעלמא לכשאכנסנה אגרשנה דאינו גט וא"כ ע"כ הכא א"א לכופו להוציא אלא א"כ נישאי' תחלה בחופה לפלוני ועי"ז יוגמרו גירושין הראשונים ויחולו קידושין האמצעים ונעשית א"א להפלוני עד שנכוף את האמצעי לגרש ואם כן בשעת חופה של זו לא היתה ראויה לביאה עד אחר כפיי' הגירושין וה"ל כמו חופת נדה דבעי' רב אשי במס' כתובו' נ"ו ע"א ולא איפשטא וכל הפוסקים מפרשי' האיבעי' רק לענין תוספ' כתובה. אבל רמב"ם פסק לענין קנין אישו' דחופ' נדה אינו קונה א"כ ה"ה הכא. ובשמעתין מיירי רבא שהיה קודם רב אשי הרבה אבל השתא דבעי רב אשי ומספיקא חופ' נדה אינה קונה אם כן מפרשי' מסתמא נתכוין ע"מ שתינשאי לפלוני תחילה ואם נישאי' לאחר תחילה אין כאן קידושין כלל אפילו תינשא אחר כך לפלוני:

ע"מ שתיבעלי לפלוני וכו'. למאן דלא גרס שלא תיבעלי לאבא וכו' אתי' רישא לדיוקא דוקא לפלוני אבל לאבא ואביך לא וקמ"ל הא דאביי ורבא אבל למאן דגרס ע"מ שלא תיבעלי לאבא ונשמע זה מדיוקא דסיפא וא"כ רישא למה לי ולרמב"ן דס"ל כל תנאי בקום ועשה צריך ראיה שנתקיים התנאי והכא קמ"ל אפי' נתיחדה עם הפלוני דבעלמא אמרינן הן עדי יחוד הן עדי ביאה מ"מ הכא לא נתגרשה עד דאיכא עדי ביאה ממש עיין רמב"ן א"ש וא"כ להפוסקי' דס"ל ע"מ שתיבעלי דוקא בזנו' ולא ע"י קידושין עיין רשב"א אם כן קמ"ל אע"ג דאיכא איסורא מ"מ כיון דאיסור קל הוא אמרי' דמשחדא לי' ולרש"י דס"ל ע"י קידושין נמי נתקיים תנאי שתיבעלי צ"ל קמ"ל אע"ג דאיכא קצת איסור בתחל' ביאה כמ"ש רשב"א בשם ירושלמי מכל מקום כיון דבגמר ביאה נעשית פנויה למפרע אמרינן אפשר דמשחדא לי':

ע"מ שלא תיבעלי לאבא ואביך דברי רש"י תמוהים כמ"ש רשב"א ועיין מהרש"א ופני יהושע הנה בתשוב' הרא"ש ופסק בש"ע דשום חכם לא יהי' לו עסק עם גירושין ע"מ שלא תיכנס בית אביך דקשה לה לקיים ותעבור על התנאי ויבוא לידי ממזרות וא"כ י"ל פשיטא לי' לרש"י ע"מ שלא תיכנס לבית אביך אין מתירים אותה להנשא כלל שמא תעבור ודוקא שלא תכנס שלשים יום דתני לעיל בבריי' שהוא זמן קצר אבל לזמן רב לא ורמב"ן בחי' כ' דט"ס הוא ברש"י מ"ש שלא תכנס בית אביך לעולם תיב' לעולם הוא ט"ס ע"ש) ולמד רש"י מזה ה"ה שלא תיבעלי לפלוני דמסתמא היא נחשדת על בעילת פלוני ואם כן חיישינן שתעבור על התנאי כמו שלא תכנס לבית אביך:

דף פד:

שאני הכא הואיל וקנאתו לפסול בו לכהונה עיין רשב"א דר"ת לא גרס לפסול לכהונה וגרס שאני התם בכנסי שטר חוב זה דקנאתו אבל הכא לא קנאתו כלל אפי' לכהונה דריח הגט לאו דאוריי' והוא שיטת רמב"ם רפ"י מגירושין וכבר כתבתי לעיל בישובו ע"ש ועמ"ש עוד לקמן אי"ה פ"ה במתני' חוץ אלמנה לכה"ג וכו' ע"ש:

כתבו בתוכו אעפ"י שחזר ומחקו פירוש באופן שבשארי מחקי' הי' כשר כגון שכ' קיומיהן לבסוף כדרך בשארי שטרו' או שניתן בפני ע"מ שיודעים מה היה המחק וכמ"ש הרמב"ם פ"ד מגירושין הל' י"ז מ"מ הכא פסול משום שאינו נכתב לשם כריתו' כל התורף כלו וכתב על שם השיור הלז אעפ"י שמחקו הוא מעוות שאינו יכול לתקן. וכ' הרשב"א בשם ר' סעדי' גאון ה"ה מחק בשמו ושמה בטל דהרי כל התורף נכתב שלא לשם אשה זו. דאפי' אם הסופר מכיר האשה פנים בפנים ומכוון במחשבתו על אותה האשה מ"מ כיון שנכתב בגט שם אחר הרי הוכיח שמתוכו הוא על שם אחר ואיננו לשמה הגע עצמך כל הגיטין ממדינת הים אין הסופר מכיר האשה ורק כוונתו לשם אותו השם וזה הוא עיקור כוונת לשמה שבגט וע"כ מחק בשמו ושמה בטל הגט. אלא שבעל העיטור כ' שנראה לו להכשיר אפי' לכתחלה ונ"ל דיש לקיים דבריו בשינה שמו ושמה ממקום הנתינה למקום הכתיבה כמו מרים ופורתא שרה וכדכ' תוס' לעיל פ' ע"א ואעפ"י שפסול וצריך למחקו ולתקן השמות מ"מ לשמה נכתב ובזה יתקיימו דברי העיטור ואפשר כה"ג מיירי תשוב' הר"ן דמייתי ב"י סי' קכ"ה בכתב שרה רחל ע"ש כנ"ל מיהו לדינא ליכא נפקותא כולי האי דבזה"ז אין מקיימים שום מחק בגט:

מהו דתימא וכו' כ' תוס' סוף ד"ה וכו' ור"ז ס"ל כרב ספרא. ולא כתבו רב ספרא סבר כר"ז דאין זה מוכרח כמ"ש בחי' רמב"ן אבל ר"ז ס"ל כרב ספרא כמ"ש מהרש"ל מדאמר אב"א לפני התורף והיינו כרב ספרא ואפ"ה אמר אלא אחר התורף ש"מ ס"ל אע"ג דדיוקא דכתיבה ולא בע"פ איירי לפני התורף מ"מ גוף פסול דכתיבה אפי' אחר התורף פסול וא"כ תו לא משוינן פלוגתא בין ר"ז לרב ספרא וכמהרש"ל דלא כמהרש"א מיהו לקמן ד"ה אבל וכו' כ' תוס' דרב ספרא דלעיל קאי כר"ז ע"ש:

שתקי שתוקי לבעל וכו'. מה שהקשה הר"ן ממ"נ אי סבר רבא חוץ בע"פ לפני התורף פסול דאוריי' כמ"ש תוס' ד"ה אבל לפני התורף וכו' א"כ נגזר בע"פ אחר התורף אטו בע"פ לפני התורף והאריך המהרש"א קושי' זו יפה תי' הרשב"א דממקום למקום מיחלף אבל מזמן לזמן לא מיחלף פי' מחק במקום אחר התורף בין מקום לפני התורף בשטר

עצמו מיחלף אבל בע"פ מזמן לזמן אם יאמרו בזמן שכותב הטופס שאחר התורף ובין זמן קודם התורף לא מיחלף ואין להרהר ולערער בגזירת חז"ל דהוה בקיאי טפי מינן:
תנו רבנן כל התנאים פוסלים בגט. עיין תוס' סוף ד"ה כל התנאים וכו' שדבריהם צע"ג במ"ש מע"מ שתיתני לי מאתים זוז וחזר ואמר מחולין לך וכו' ע"ש ומאי קושי' הא לכ"ע חוץ מבעל העיטור ס"ל נהי מחולין לך לא מהני אבל ביטול התנאי והעל מנת מהני וכבר הארכנו לעיל בזה כמה פעמים ומחיקת התנאי איננו מחילת ממון אלא ביטול התנאי ומאי קושיין וצ"ע:
התנאים פוסלים בגט. ואפי' עדי חתימה עצמן נאמנים שהי' תנאי מסירה כיון שאין כותבים תנאי בגט וכ"כ תומים סי' מ"ו סוף ס"ק מ"ט ועיין תשוב' רשב"א סי' אלף רמ"ו וצל"ע אם יש תנאי בע"פ מה הועילו בחתימה שמא ימותו עדי מסירה אכתי בתנאי מאי איכא למימר:
כל התנאים פוסלים בגט. הרמב"ם פסק כל שום תנאי בעולם שלפני התורף פוסל בגט אפי' מחקו אבל אחר התורף בין לפני העדים בין אחר העדים אם חזר ומחקו כשר ומבואר אפי' נכתב קודם העדים וחזר ומחקו אחר שחתמו העדים כשר. והר"ן והה"מ כ' בטעמו משום שחשש הרמב"ם לדירושלמי ר"פ כל הגט דס"ל בתנאי יש משום ברירה אע"ג דכ' רמב"ן דהירושלמי הלז הוא נגד ש"ס דילן מ"מ חשש רמב"ם להא. והקשה פ"י א"כ אם נכתב קודם חתימת העדים נמי לפסול אפי' לר"א דע"מ כרתי מ"מ כל פסול בחתימה הוה מזויף מתוכו ומה שנדחק דמ"מ לא מיפסל אלא מדרבנן ובדרבנן יש ברירה. צ"ע לרמב"ם לר"א עדי חתימה נמי כרתי ומזויף מתוכו פסול מדאוריי' דעדים הוה תורף עמ"ש לעיל ד' ע"א ומ"ש ר"ן לקמן בסוגיא דג' גיטין פסולין. אבל באמת דברי ר"ן וה"ה תמוהים בכוונת הרמב"ם דברירה מאן דכר שמיה הרמב"ם והרי"ף יהבי טעמי' מפני שנשאר להבעל שום זכות בהגט לא הוה כרות גיטא וכבר כתבתי לעיל במשנתינו שזהו שיטתו לעיל ט' ע"א ע"ש ובתשו' מהרי"ט ח"א סי' ס"ו האריך מאוד להקשו' כמה קושיו' על הר"ן וה"ה הנ"ל והעלה דטעמי' דנשאר להבעל זכות בהגט ואין זה כריתות ע"ש. והנה לפ"ז צ"ל כשכבר נגמר התורף הכורת אם שוב אחר התורף נכתב שום זכות לבעל מילתא אחריתא היא וכאלו נכתב גט ועוד חיוב מאתים זוז. וא"כ תו לא קשה מידי קושי' פ"י דהעדים אתרוייהו חתמו אהכריתות. ואהחיוב שכ' אח"כ בגט וזה כשר כמו ושאלו בשלומה לקמן פ"ז ע"א ובש"ע א"ע סי' ק"ל סעיף ג' ע"ש. והנה המהרי"ט שם כ' דהנבהל לצאת בשיירא ואומר לסופר ולעדים כתבו ותנו גט על תנאי כך ולפי מאי דאנו חוששים שלא לומר שום תנאי בע"פ לסופר ולעדים אפילו יתקיים התנאי ע"כ

עצה טובה שיקבע זמן מעכשיו ולאחר חמשים שנה יהי' גט גמור ובתוך הזמן בתנאי כך דהשתא הגט הוא כריתו' גמור לכשיגיע זמן. והתנאי שבתוך הזמן אינו מבטל הכריתו' ע"ש ונ"ל היינו בע"פ אבל לכתוב בתוכו לפני התורף אין עצה דלרמב"ם עכ"פ נשאר לו בו זכות וכנ"ל. עוד כתב שלא להתיר כלל עם הסופר והעדים אלא במינוי השליחות שאם לא יתקיים תנאי פלוני איננו שלוחו ועצה זו כבר כתבתי לעיל בשם ס' מוצל מאש ונראה דמכאן למד ממהרי"ט ז"ל:

דף פה.

אלא לאלמנה לכה"ג. הראשוני' נדחקו דהל"ל בפשיטו' אלא לכהן דהרי גרושה היא עתה מדאוריי' וחלוצה רק מדרבנן ומזה ראיה לשיטת רמב"ם רפ"י מגירושין דדרשא דגרושה מאשה לריח כהונה אסמכתא בעלמא הוא ואיננו אלא מדרבנן. ולפ"ז הכא דשייר אותו ולדידי' לא הויה גרושה רק מכח אחריני אין לנו ראיה לאסרה עליו משום גירושין והא דאר"ע לעיל נמצא אלמנה אצלו וגרושה אצל כל אדם ויליף ק"ו ע"ש היינו למאי דס"ל לר"א גרושה מאישה דרשא גמורה היא אבל רבנן ס"ל אסמכתא היא ולא הוי' גרושה אצלו לולי שהיא בלא"ה אלמנה לכה"ג וכו':

חוץ מקידושי קטן מהו מי אמרי' השתא לאו בר הוי' הוא. בשו"ת שבסוף ס' ראב"ן ובמהרי"ק ומביאו מ"ל דעת הר"י ברזילי דאב יכול לקדש אשה לבנו קטן מטעם זכיה לאדם שלא בפניו ויש זכיה לקטן וכ' נוב"י קמא חע"א סי' ס"ד דהיינו למסקנא דכיון דאתי לכלל הוי' מקרי בר הוי' גם אביו יכול לזכותו בקידושי אשה אבל להס"ד דלאו בר הוי' א"כ כיון דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי לאביו לזכות עבורו ע"ש והנה אמת נכון הדבר. ונ"ל דלהצד השתא לאו בר הוי' הוא נמצא היום לא הוה שיור שוב אמרי' כיון דפסקא פסקא:

ה"נ אתי לכלל הוי' נסתפקתי לאותו צד דחוץ לזנותיך הוה שיור אי אמר חוץ לזנות קטן פחות מבן ט' אי אמרי' ג"כ אתי לכלל ביאה או דוקא לענין בר הוי' שהוא מגז"ה משיעורי' הלכה למשה מסיני בהא אמרי הוה בר הוי' אבל מה שתלוי בטבע וכח גברא לא אמרי' זה ופשיטנא לי מחרש דהא חרשת מגורש' בקידושי אביה אף על גב דהשתא לאו בר הוי' היא וע"כ משום דאתי' לכלל הוי' לכתשתפה כמ"ש תוס' לעיל כ"ב ע"ב ד"ה והא לאו בני דעה נינהי והתם נמי תלוי בטבע ורפואו' ואפ"ה מחשיב אתי' לכלל הוי' וק"ו הדבר דהא חרש גרוע מקטן לענין זה כדאי' ר"פ מי שתחשיך ע"ש וכש"כ קטן פחות מבן ט':

חוץ מנולדים מהו כ' הראשונים דנולדים גרוע מקטן דאיכא תרתי דעדיין לא נולד ועדיין לא בר הוי' הוא ומדקדוק לשון הש"ס דאמר חוץ מקידושי קטן לשון יחיד וחוץ מנולדים לשון רבי' ה"א דחוץ מקטנים דעלמא לא מיבעי' לי' דבודאי יבואו לכלל הוי' אבל חוץ מקטן פלוני מי יימר דיבוא לכלל הוי' ע"כ פשיט לי' מקטנה יחידה ידועה. וא"כ חוץ מקטנים דעלמא בודאי הוה שיור אפי' לרבינו חננאל דס"ל איבעי' לא איפשטא היינו בקטן יחיד אבל בקטנים דעלמא לא קמיבעי' לי' והוה שיור וכן בנולד יחידי כגון חוץ מה שתלדי פלוני' ודאי לא הוה שיור דמי יימר שלא תפיל ומי יימר דתוליד זכר ומי יימר שיבוא לכלל הוי' ובודאי לא הוה שיור כי קא מיבעי' בנולדים דעלמא דודאי יולדו זכרים ויבואו לכלל הוי' ולא איפשטא ולפ"ז קטנים דעלמא הוה שיור נולד יחידי לא הוה שיור. קטן יחיד תליא בפלוגתא לר"ח לא איפשטא ולהפוסקים איפשטא ונולדים דעלמא איבעי' ולא איפשטא כנלע"ד להלכה ולא למעשה כי לא מצאתי לי לא רב ולא חבר בענין זה לסמוך עליו:

חוץ מתרומותיך מהו. עיין תוס' ונראה רש"י מיאן בפי' התוס' דהרי אשת כהן לא כתיבא בהדי' דאוכלת בתרומה אלא מקנין כספו וכיון דגרשה לגמרי בלי שום שיור בעולם מה נשאר לו קנין כספו שתאכל בתרומה בגינו ע"כ פירש"י דתרומת בעל השני קאמר והקשה תלמיד א' מ"ט לא פירש אבת כהן שנישאי' לישראל דכשהיא גרושה וזרע אין לה ושבה אל בית אביה וזה שייר בגט שלא תאכל בתרומה דבי נשא וצ"ל כיון דהשיור איננו מגרע כח אישות של השני איננו שיור דלא הוה אלא כמו שלא תשתי יין או שלא תאכל תרומה דוקא בדבר הנוגע לבעלה של הוי' שניה אבל לא מה שנוגע לבית אבי' אע"ג דמכח אישות הראשון תיאסר בתרומה מ"מ כיון שאיננו נוגע לבעל השני אינו מעכב בכריתו' דושלחה מביתו ויצאה והיתה כתי' כצ"ל:

גופו של גט וכו' עיין בסדר הגט של מהר"י מינץ שבתשו' מהרמ"פ סי' ק"ח טעם הון לשלשה לשונות שבקית פטרית ותרוכית ע"ש:

דף פה:

ר' יהודה אומר ודן דיהוי ליכי וכו' גופו של גט שחרור וכו' הקשה תוי"ט מ"ט לא פליג נמי בסיפא דבעי למכתב ודין ואי הוה מחלוקת ואח"כ סתם כרבנן א"כ הלכה דידי' שאינם מוכיחות הוו ידים ע"ש ולפע"ד למ"ד המפקיר עבדו לא בעי גט שחרור ולעיל ל"ח ע"א הקשו תוס' א"כ שטרא למה לי ועיקור תי' אה"נ אלא כיון דכ' שטרא גלי דעת דבשטרא ניחא לי' דלשתחרר ולא בהפקירא א"כ צריך כל דיני גט דילפי' לה לה וא"כ לא

שייך בשחרור ודן דמאי תאמר דילמא בדיבורא משחרר ושטרא ראי' בעלמא ממ"נ אם דעתו לשחרר בדיבור' הרי סגי בדיבורא דמפקיר עבדו יצא לחירות. והנה הך דמפקיר עבדו יצא לחירות מפיק ליה מקרא עבד איש מקנת כסף ופליגי בי' תנאי ביבמות מ"ח ע"ש וא"כ אין ראי' ממתני' דסתמא כת"ק דר' יהודה דלא בעי ודן אלא דבפלוגתא דתנאי דמשחרר עבדו לא מיירי ומדלא מצי למתני ודן לא נקיט נמי מנאי:

לכשתברח ממני אין לי עסק בך. כ' הר"ן דהוה כמו את לעצמך דבקטן קנאו שמים ובגדול זוכה בעצמו והזכרתיו לעיל ר"פ הזורק תוס' ד"ה דין ודברים וכו' לישב שיטת ר"ת ידים שאין מוכיחו' עיין חי' פ"ק דנדרים שם בארה בעזה"י:

ולא לכתוב למחך בפרק הקומץ הני ספרי דיוקנא חטרי' גגי' דחית ותלי' כרעי' דה"י ע"ש לפ"ז א"א שיתחלפו אמנם עיין בשו"ת ריב"ש סוף סי' ק"כ ומדבריו למדתי לאמר אע"פ שהוא לא כיון לכך אמינא אנא דלפי סגנון הכתב אשורית בעצמו יש כותבים ה' כתמונת ח' ולא תליא לרגלה כלל והרגילים כך צריכים בשטרותיהם ואגרותיהם לחטור החית כדי שיהיה היכר בין ה' לח'. ויש הי' תולין רגל ההי' ואותן לא חטרי' לח' והיה ניכר בין ח' לה' בזה שהח' הוא גוף אחד וההי' תליא רגליה. אך ספרא דוקנא דבס"ת תפילין ומזוזות עבדי תרווייי' תליא לה' וגם חטרי' לח' אע"ג דמשום הכירא לא הוה צריך אבל מטעם המפורש שם צריך ופסול אפי' בדיעבד אבל בשטר הדיוטו' יכול לעשות כמו שירצה כנ"ל ואמר כאן דבגט לא יכתוב למחך אלא ה' תלויה:

דאתקין רב בגיטא איך פלוני בר פלוני. כ' ראשונים דהך לישנא לא דייקי דצריך למכתב אנא פלוני בלשון בעל המדבר בעד עצמו אנא אנדרלינאי נהרדעא. ונ"ל רב לא רצה לכתוב על עצמו אנא תרכית ותלה קללתו באחרים ע"ד ס"פ שבועת העדות דאמר לרב כהנא כנה ע"ש. ולפ"ז אתי שפיר דלא אמר נמי ודן משום דהוה צ"ל מנא"י ולא רצה לומר כן:

דף פו.

מאי אסותא נ"ל נקיט ליה הכא לומר משום כן דאית ליה אסותא משו"ה אי לא אתני בהדי' חי איננו מקח טעות דמ"ש תוס' סוף ד"ה עד טצהר דלא שכיחא תינח לפיר"ת במס' כתובות נ"ח ע"א ד"ה הנהו קלא אית להו ולא שכיחא א"כ בכלל זה כל דלא שכיחא ושחין עד טצהר נמי בכלל אבל לפירש"י ורבינו אלי' דהני קלא וסביר וקיבל ודלא שכיחא לא הוזכר כלל א"כ מ"ט סמפון בעבדים ליכא הא איכא הך וע"כ משום דאית לי' אסותא ולא דמי למומי' אשה דאע"ג דהלכה לרופא ונתרפאת אינו מועיל עיין

כתובות ע"ד ע"ב ותוס' ד"ה חכם וכו' ועיין ב"מ פ' ע"א שוטה היא שעמומית וכו' צריך לומר הני קלא אית להו ומשו"ה אי לאו דהתנה בפי' על המומין אין סמפון משום הני: **שלשה גיטין פסולין**. כבר נתבאר היטב לעיל ריש מכילתין בחידושינו בעזר השם יתברך:

כתב בכ"י. הרמב"ן בב"ב במתני' הוציא עליו כ"י שהוא חייב רוצה לומר חתם ידו וכל מקום ששנו כ"י היינו חתם ידו ע"ש ור"ן בשמעתין. וצ"ל דס"ל רב אמר חתם ידו שנינו אבל חתם סופר לא דכשר אפי' לכתחלה ושמואל מחלק בחתם סופר בין מובהק לשאינו מובהק וצ"ע:

דף פו:

כל העופות פוסלים במי חטאת. רש"י פ"ק דחולין פי' או משום מלאכה או משום מים חיים בכלי וזה הטעם נ"ל עיקור וכן פי' בשמעתין וכ' תוס' שם ובפסחים י"ח ע"א ד"ה בטלו ובריש פרק הכונס וכן הר"ש פ"ג דפרה דבין מלאכה ובין מים חיים בכלי לא פסל אלא קודם קידוש אבל תוס' פליגי וס"ל הטעם משום היסח הדעת דפוסל גם אחר קידוש ועיין לעיל נ"ג ע"ב הא דאסח אדעתא וכו' ובתוס' דשמעתין מ"ש אבל משום מלאכה טעות הוא וצ"ל א"ו משום מלאכה ודברי מהרש"א צ"ע שלא עמד בזה:

אפילו ריח הגט אין בו. יל"ד כיון דריח הגט נפקא לן מקרא ואשה גרושה מאישה אפי' לא נתגרשה אלא מאישה נפסלה מכהונה כדלעיל פ"ב ע"ב א"כ מהיכי תיתי סלקא אדעתין שיהי' בגט שאין ב' עדים ריח הגט אם אין עדי מסירה כרתי ומאי רבותי' דר' יוחנן ומזה נראה ראיה לרמב"ם רפ"י מגירושין דקרא אסמכתא בעלמא וריח גט מדרבנן וקמ"ל דבכי האי לא גזרו רבנן:

וינתן לכל אחד ואחד לאו דוקא אלא אחד נעשית שליח קבלה בשביל כולן עיין משנה קידושין נ' ע"ב:

נתינה לשמה מי בעי. עיין רמב"ן שהסביר סברת ר' ירמי' דמסתמא לה לשמה אעיקור כריתות קאי ולר"מ וכתב דוקא וחתם וחתימה כרתי קאי לה אחתימה שהוא עיקור כריתות אבל לר"א דעיקור כריתות המסירה א"כ לה לשמה אנתינה שהיא המסירה קאי ע"ש וא"כ צ"ע מאי טעמא דאביי ועיין פר"ח סי' קפ"ה דספר א' ולא ב' ספרים קאי או כתב דלפניו ואנתן דלאחריו. וע' ר"ה ט' ע"ב דקי"ל מקרא נדרש לאחריו ועמ"ש בחידושינו לעיל ד' ע"א בדיבור עד שתהא כתיבתו וחתימתו בתלוש ע"ש וא"כ צ"ע וי"ל דהרי אדרב ירמי' קשי' מ"ט לא יתנו לכל א' לשם מי שהיא כמו שנתערב עולת ראובן

בעולת שמעון דמקריב לשם מי שהוא וצ"ל סתם אשה לאו לגירושין קיימא כמ"ש תוס' זבחים ב' ע"ב ד"ה סתם. ואהא קאמר אביי דהיינו בשעת כתיבה אבל אם כבר נכתב ונחתם ועומד לתנו לידה בהא אמרינן סתם ההיא אשה לגירושין קיימא. א"נ י"ל טעמא דר' ירמי' דגירושין שאני מטעם שכ' תוס' לעיל כ"ד ע"ב ד"ה לאיזה וכו' דבעי' מבורר טפי וס"ל לר' ירמי' ה"ה בנתינה. ואביי ס"ל דאפי' אי מקרא נדרש לאחריו מ"מ וכתב דסמיך לה גבי וכתב בעי' מבורר טפי אבל נתינה אפי' אי הוה לה קאי אלאחריו אבל מדלא סמיך לי' לא בעי' מבורר טפי וסגי למיתן לה לשם מי שהוא כמו גבי זבחים:

דף פז.

ותיפוק ליה דה"ל נכתב ביום ונחתם בלילה הומ"ל דכ' שנה או חודש להסוברים דאפי' לכתחלה יכול לכתוב כן או מאוחר אי כשר אפי' לכתחלה אלא עדיפא מיני' משני ולזה נתעוררו התלמידים:

לה ולא לה ולחברתה לכאורה פשטי' דוקא ממעט אם א' כותב גט א' לב' נשיו וכעין בריי' דמייתי דאדון א' משחרר ב' עבדיו אלא לזה לא הוה צריך קרא כיון דע"כ צריך ליתן לה הגט שיהיה שלה ממש ולא הנייר שלו וכיון שטופס א' שייך לה ואידך לו לגרש בה השני' אם כן שייר לו כח בגט עד שיקצוץ והוה ליה מחוסר קציצה ככותב על קרן פרה ואינו נותן לה הפרה ואפי' נעשית זו שליח לקבלה לחברתה מ"מ לכל א' יש לה חלק בניירו של גט ואין זה כרות גט אבל אי מיירי בשני אנשים המגרשים אין לשום בעל שיור בחלק גט של אשתו ואיננו מחוסר קציצה ואהא ממעט לה ולא לה ולחברתה ולקמן דס"ד דמשחרר ב' עבדיו בשטר א' הומ"ל תיפוק ליה דיש שיור בשטר אלא פריך מלה ולא לה ולחברתה ולמסקנא בשני שטרו' א"ש:

שני גיטין שכתבן זה בצד זה וכו'. לפירש"י ורוב המפרשים דישראלי' יונים חותמים ממש כעבריים ראובן בן יעקב אלא שכוונתם ראובן בן שלו הוא יעקב. זה הוא דוחק גדול בלשון וגם א"כ שטר שבא לפני ב"ד במה יודע איפוא אם היה זה העד מארץ יון או ממדינה אחרת. אבל הראב"ד בתמים דעים כ' שחותמים עצמם ראובן בנו יעקב בוי"ו הכינוי שכוונתו מבואר ראובן האב בנו הוא יעקב. ואמנם כשחותם גונדלית יתפרש ראובן בנו של יעקב כיון שמצינו כן פ"א בקרא בלעם בנו בעור ובלק בנו ציפור. בנו של בעור ובנו של ציפור אע"ג דהתם גופיה לדרשא אתי שהי' בעור בנו של בלעם בקסם שהי' בלעם קוסם גדול מאביו וכן ציפור בנו של בלק במלכו' מ"מ פשטי' דקרא מתפרש

בלעם בנו של בעור וא"כ כשחותם גונדליס סמיך עצמו על לשון הקרא. וא"ש טפי אלא לפ"ז בעברי החותם בן בלי וי"ו לא שייך כל זה וצריך עיון ליישב הסוגיא:
והיותר נכון פי' הרמב"ם והרע"ב דחותמים בכתב יוני ממש או שארי לשון לועזים ההולכים משמאל לימין. והתויו"ט מתקשה בפי' הש"ס לפ"ז ופנ"י מפרש גונדליס אמחשבת העד קאי ר"א שרואה שהעברי דעתו להעיד על הגט הימני גם הוא יתכוון לכך וחותם משמאל לימין וכוונתו להעיד על הימיני ע"ש אלא שצ"ע מ"ט לא הביאו הפוסקים וגם רמב"ם בחבורו מה דין החותמים משמאל לימין כדרך חתימת כל האומר ואם לשון יוני נשתקע. אבל לשון לועזים בלעז לא נשתקע. ואולי לפמ"ש פני יהושע דחששא דגונדליס בזה. איננו אלא שלא נתכוון לחתום אהשמאל וא"כ לעולם אמת הוא אלא שלא נתכוין והוה כשלא לשמה וא"כ למאי דקיי"ל כר"א דלא בעי חתימה לשמה רק משום מזויף מתוכו והכא אפי' מזויף מתוכו לא הוה בשגם שמא גונדליס חתום חששא רחוקה היא ומשום מזויף מתוכו דרבנן לא חיישי' משו"ה לא מייתי לי' הפוסקים וצ"ע:
והרמב"ם לא מייתי אלא ב' עדים עברים הולכים מתחת הימיני לשמאלי ואין כשר אלא הימיני וכ' לח"מ דס"ל הא דפריך ש"ס ולתכשר בראובן או בראובן בן ואידך ביעקב עד היינו לפי מתני' דלקמן דאני פלוני עד כשר אבל הך משנה נישני' קודם תקנת ר"ג הזקן לעיל ל"ו ע"א שיהי' מפרשי' שמותיהן בגט ומפרש שיהי' מפורשי' ראובן בן יעקב וזולת זה לא יהכשר ודלא כפירש"י שם ע"ש וא"כ אחר התקנה ליתי' להאי דראובן וראובן בן. אך בהטור דלא ס"ל הכי ואפ"ה אינו מחלק מסיק ט"ז דס"ל למסקנא דידעי' בהאי חתימה דלאו דיעקב הוא דר"ל דידעי' שהיא חתימת יד ראובן עצמו ומצרפי' ראובן בן יעקב אהדדי ושוב לא נימא דראובן עצמו חתם ב' פעמים על הימין בשם ראובן ועל השמאל בשם בן יעקב אלא הכל צירוף שם א' וחתימה א' היא ע"ש ונכון הוא ובש"ע לא פסק כן וגם הב"ש לא חש לי' לדט"ז:

דף פז:

צייר כורא. אעפ"י שלא חתם עד הא עדיף משמו בלא עד דעביד אינש ומטייט באקראי שמו וכל זמן שאינו פורט פ' בן פ' איננו אלא טיוט בעלמא משא"כ סימנא דהני גברי רברבא לאו אורחא לטיוטא וזו היא כעין נקיי הדעת שבירושלים טפי מאינשי אחריני דאותן לפעמים גם שמם ושם אביהם מטייט משא"כ נקיי הדעת ופני יהושע מתקשה בזה:

שייר מקצת הגט. לפמ"ש חי' רשב"א פא"ט גבי טחול ונשתייר ממנו כעובי דינר זהב דלא שייך אלא בפחות מחציה והכא ללישנא קמא ניחא דמיירי שהימין כ' כולו עד מותר' ושייר לכל אדם לצד השני והרי רובא דרובא בראשון ושייר מקצת לשמאלי ולמסקנא במתחתא ושני הצדדים שוים ומסיימו בסוף הגליון ממ"ש מ"מ כל בראשון שורה א' טפי מהשני כדי להניח מקום בעמוד השני לחתימת עדים ושייך שפיר שייר מגוף הגט:

וכתבו בדף השני מבואר מזה דכשר בגויל א' בשני דפין לאפוקי מגלת סוטה דאפי' בכה"ג ה"ל ב' ספרים והטעם כ' תוס' במנחות ל"ג ע"א משום דבסוטה כתיב בספר משמע ספר מבורר טפי משא"כ בגט כתיב ספר ולא בספר ועיין לעיל כ' ע"ב ד"ה ספר א' וכו' ואמנם אם נקרע לשנים אפי' חזר ותפרו פסול דאין התפירה עושה חיבור דחיבורי לא חיבור הוא עיין תויו"ט מ"ש שיט' הרמב"ם פ"ט דחולין משנה ד' וכן מוכח בתוספתא דשלהי גיטין מייתי גט שנקרע פסול ולא מייתי שום חילוק ובפ"ב דגיטין איתא שם לענין שליח שנתן הגט ולא אמר בפ"נ ובפ"נ צריך שיטלנו ויחזור ויתננו לה ואם נקרע בנתיים מקיל רשב"ג שיתפרנו ויחזור ויתננו לה משמע דוקא התם בדרבנן בתקנתא דבפ"נ ובפ"נ הא דמקל רשב"א וגם בהא פליג ת"ק אבל בתחלת נתינת הגט לא פליגי דלא מהני תפירה לעשותו ספר א' והגאון ביאור מרדכי במ"כ שגה בזה. ואמנם בספר תורה אע"ג דאיקרי ספר מ"מ נעשה ספר א' ע"י תפירת היריעו' כי כך הו' ספרו של מרע"ה דאפי' למ"ד תורה חתומה ניתנה מ"מ היינו דלבסוף איידבק עיין לעיל ס' ע"א תוס' ד"ה תורה וכו'. ואמנם תפילין ומזוזו' דעת לכתוב פ' א' בשני עמודים בגויל א' פסול. וכן מבואר להדיא בירושלמי פ"ק דמגילה וכן מייתי ר' אלחנן במרדכי הל' מזוזה ואותו הירושלמי עצמו מייתי תוס' בסוטה י"ח ע"א ונדפס בטעות יעיין בירושלמי בפנים ובדברי רבינו אלחנן הנ"ל יראה כי כן הוא. אמנם בטעם הדבר הנה בתפילין ומזוז' לא כתיב ספר אך וכתבתם וילפינן כתיבה כתיבה מספר. וכ' תוס' מנחו' ל"ד ע"א ד"ה נאמר וכו' דמגט לא ילפי' דלא הוה מצוה לדורו' אלא או מס"ת או מסוטה ע"ש והנה לחומרא ילפי' מסוטה דאפי' על שני עמודים פסולה. אך מ"מ נ"ל דתלי' בפלוגתא דתנאי ריש מס' סוטה לר"ע ועבר עליו רוח קנאה רוח קדושה וטהרה וקנא לה מצות עשה א"כ הוה סוטה מצוה לדורו' וילפי' כתיבה כתיבה מסוטה להחמיר ולא מס"ת להקל בשני דפין ובתפירה והכי קי"ל לפירש"י דמזוזה בשני דפין פסולה. משא"כ לר' ישמעאל רפ"ק דסוטה דעבר עליו רוח טומאה וקנא לה רשות א"כ לא הוה סוטה מצוה לדורו' וכי היכי דלא ילפי' כתיבה כתיבה מגיטין ה"נ לא ילפי' מסוטה אלא מס"ת ומותר ע"י תפירה וא"נ בשני עמודים

ובזה יתישבו דברי תוס' התמוהים מנחו' ל"ב ע"א ד"ה להשלים וכו' שעמדו עליו כל הגדולים ולהנ"ל אתי' אליבא דר' ישמעאל אבל להלכתא קיי"ל כר"ע וכנ"ל:

וכל זה לכתוב פ' א' בשני עמודים אבל בשל יד לכתוב כל פרשה בפ"ע ולדבקה אפי' בדבק שפיר דמי כמבואר בש"ס מנחו' ל"ד ע"ב לר' יהודה וצריך לדבק ע"ש. יפה כ' הגאון בס' ביאור מרדכי דהתם אין הטעם אלא משום שיהי' אות א' בפנים ופירש"י התם וז"ל לך המשמש בהן וניכר ממשן של ד' אגרות כל א' לבדו וכו' ע"ש. וכיון דקפידא הוא במשמשן וכיון שנדבק אפי' רק בדבק תו לא ניכר ממשן של ד' במשמושן ומשו"ה סגי אפי' בדבק מכ"ש בתפירה:

ואמנם עשיית הבתים שצריכים להיות מעור א' דוקא ומבואר במשנת כלים דתפירת ד' בתים זה לזה הוה כעור א' וכן משמע בסנהדרין פ"ט ע"א ובפירש"י ד"ה שאינו רואה וכו' ע"ש התם צ"ל זכרון בין עיניך כתיב וילפי' מכתוב זאת זכרון בספר עיין רש"י מנחו' ל"ב ע"ב ותוס' ד"ה אגרת דפליגי אפירש"י היינו לענין ספר ספר או כתיבה כתיבה אבל לענין בתים דלא כתיב לא כתיבה ולא ספר אלא זכרון בודאי מקרא דזכרון בספר ילפי' וס"ת תופרים היריעו' אבל לא בדבק נמצא בתים של תפילין מתופרים בתפירה נעשה עור א' אבל בדבק לא ככל שארי חבורי אדם דלא הוה חיבור. והסופרים נוהגים לדבק ד' הבתים זה ע"ז שאז יהיו מרובעים ויש להם סמך מש"ס מנחות ל"ה ע"א ופירש"י ד"ה ואם אין חריצין וכו' ע"ש. ואי ס"ד אינן מדובקים זה בזה בדבק שביניהם הרי החריצים נפרדים עומדים ומה לשון ניכר ואינו ניכר. אלא ע"כ חוזר ומדבק' זע"ז בדבק שביניהם ובעי' שעכ"פ יהיה חריצין ניכר מבחוץ וזה סמך למנהג הסופרים. והשתא אי ס"ד שהדבק עושה אותו עור א' נמצא אין כאן אלא בית א' אלא ע"כ נהי התפירה עושהו אחד כמו יריעות ס"ת של משה רבינו ע"ה. אבל הדבק אינו עושהו א' ותפילין שמחוברין כמה עורות על ידי דבק פסולים. ובספר מגן גבורים כ' דיש ראיה לפסול תפילין משני עורו' מסוף פרק במה מדליקין קאמר הא דלא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה לא הוצרכו לבתים לעורן דהאמר אביי שין של תפילין הלכה למשה מסיני עיין שם. ואי ס"ד משני עורו' דבוקים כשרים אם כן דלמא אי לאו דר' יוסף ה"א יעשה הבתים מעור בהמה טמאה וידבק עליו שין מעור בהמה טהורה עיין שם. ולא קשה מידי דבלאו הכי ידעינן דזה פסול דהשין הדבוקה לעור בהמה טמאה טפלה ובטלה לעיקור הבתים. כדקיימא לן טלית של צמר וכנפי' של עור כשרה אעפ"י שהציצית ניתלי' בכנפי' שהם עור ובהיפוך היא של עור וכנפי' של בגד אעפ"י שהציצית ניתלי' בכנפי' של בגד פסולים דהכנפי' בתר עיקור טלית גרירי והכי נמי השין בתר עיקור הבית גריר. ועיין מס' ר"ה

כ"ז ע"א תוס' ד"ה שופר וכו' העלו דדבק שברי שופרת לא מיפסל משום שנים ושלשה שופרות אלא משום דכתי' והעברתם דרך העברתו אף על גב דלעיל כ"ו ע"א פסלי' קרן של פרה משום דקיימי גלדי גלדי פירש"י וניכר תוספתו וה"ל ב' וג' שופרת. וכיון דהעלינו דעל ידי דבק לא נעשה א' ע"י חיבורי אדם והרי זה קל וחומר מגלדי גלדי דאפילו חיבורי שמים לא מהני מכ"ש על ידי דבק. ומאי טעמא כתבו תוס' דלא מיפסל משום שנים ושלשה שופרת נראה לפע"ד דהרי שופר לשון שפופרת קנה חלול שהקול נכנס ויוצא מתוכו וזה יהיה א' ולא שנים. וע"כ הני גלדי דפרה כל אחד הוא שפופרת חלול בפ"ע ובחיבורם ה"ל שנים ושלשה שופרות מה שאין כן דבק שברי שופרות ועשה מכלן שפופרת א' ואין כל שבר מהם שפופרות אלא על ידי צירופם נעשה קנה חלול אין כאן אלא שופר א' ולא מיפסל אלא מטעם שאינו דרך העברתו. ועיין תשוב' סימן אלף קנ"א שם ישבתי פסק הרמב"ם במזוזה בענין זה מ"מ לדינא נ"ל מ"ש הוא נכון ואמת בעזה"י:

כ' חניכתו וחניכתה כשר. הרמב"ם בפי' המשנה גרס אח"כ וכן הי' נקיי הדעת וכו' ואם כן כשר אפילו לכתחלה לעשות כן ובחיבורו לא משמע כן והאריך בתוי"ט והנה לעיל ל"ד ע"ב תוס' ד"ה והוא דאתחזק וכו' העלו דתקנת ר"ג ב' שמות א' במקום הכתיבה וא' במקום הנתינה ושינה הולד ממזר שניהם במקום הכתיבה לכתחלה צריך לכתוב שניהם ובדיעבד כשר כמו חניכה. ונקיי הדעת שהיו מפרסמי טפי ושרי אפילו לכתחלה. ונראה לפמ"ש לעיל בשם לח"מ דלרמב"ם מתני' (כאן חסרים איזה מלות בהכתב יד) כשר היה קודם התקנה הכי נמי הך דנקיי הדעת הי' קודם התקנה. אבל אח"כ כאן חסרים איזה מלות בהכתב יד) מיתכשר אלא בדיעבד:

כשיש ריוח מלמעלה מבואר מזה דאין הגט צריך להיות מעורב דאי ס"ד שהנו"ן נמשכים למטה והלמדי"ן למעלה איך ניחוש דגייז מלמטה ומלמעלה. וקרוב לזה בב"ח סי' ק"ל ודברי ט"ז סימן קכ"ה לדחות זה תמוהים מאוד:

דף פח.

עד י' דורות פי' מכאן ואילך נתרבתה המשפחה ואין מוכח מתוך השטר מי הוא זה דכמה יוסף איכא בשוקי:

אותן שנים שלא הלכו ברגל ילכו בשבי יראה רמז. ב' ש' ב' י' ר"ת של "באה "שמשה "בעוד "יומם צדקה עשה הקב"ה עמנו. עיין פני יהושע חשבון נפלא ששקעה שמש ב' שעות קודם היינו יומו של הקב"ה תתק"ל כפירש"י במזמור תפלה למשה. ושתי שעות הם ע"ח שנה נשאר תתנ"ב גימט' "ונושנתם" ע"ש והנה עוד הקדים ב' שנים קודם

ונושנתם שהוא חלק עשרים מן השעה ונשאר תת"ן ורמז בדברי יעקב בהקיצו משנתו שיותר עוד חלק עשרים מהשעה וישאר תת"ן והיינו וכל אשר תת"ן לי עשר אעשרנו לך אעפ"י דרוצה לומר ב' עישורים היינו חומש מכל מקום רמז גם כן ב"פ עשר הוא חלק עשרים ונשאר תת"ן כנ"ל:

דף פח:

מהרה דמארי עלמא נראה דלא קאי אהאי קרא דכתיב אבד תאבדון מהר דהתם לא כתיב מהרה ומנ"ל דלמא מהר לחוד ומהרה לחוד אבל קאי אקרא דפ' והיה אם שמוע ואבדתם מהרה. ומיושבים דברי תוס'. ומ"ש פני יהושע לא ירדתי לעומק הבנתו:

ובנכרים חובטים אותו וכו' הסכמת כל הפוסקים דכשר ומ"מ במתני' לא מסיים כשר משמע כרמ"ה שבטור דמתני' לא אתי לאשמועינן ההכשר אלא חומרא אתי לאשמועי' אעפ"י דמסברא חצונה כשר כשגוי חובט בציווי ב"ד מ"מ לא יאמר לו החובט להדיא גרש אשתך אלא יאמר לו עשה מה שישראל אומר לך והישראל יאמר לו שיגרש והטור לא פסק כן. והנה בלי ספק דשופטים ושוטרים תתן לך הכל ישראלים ומכל מקום היכי דאין ידינו תקיפה לחבוט מותר ע"י שוטר גוים דהרי אפי' במיתת ב"ד אם אינו יכול להמיתו במיתה הכתובה בו כתיב הכה תכה לרבות בכל אופן שנוכל וה"נ כיון שאין מקל ורצועה בידינו ע"כ צריכים לעשות על ידי שוטר נכרי ובפרט שהדיין יהיה ישראל ועיין פני יהושע:

אמר ר' משרשי' וכו'. כתב לחם משנה בישוב פסק הרמב"ם דסמיך אסוגיא דפרק חזקת דמסיק כדר' משרשי' ושוב מדפסול דנכרי כשר מן התורה ומדרבנן מיפסל ה"נ שלא כדין דישראל כשר מן התורה ומדרבנן מיפסל והטעם משום דלאו במזיד כפוה ושלא כדין אלא שטעו וסברו שהוא כדין וע"כ הסכים הוא ואמר רוצה אני ע"ש ולא ירד לתרץ דעכ"פ בש"ס דשמעתין דחי דר' משרשי' בשתי ידים ואמר בדותא היא משום קושי' אם כן שלא כדין נגזר ואיך אחר שנתרחק חזר ונתקרב בפ' חזקת. ונראה לפע"ד דבלאו הכי צריך עיון מה בכך שטעו מכל מקום אח"כ כשיודע שטעו יאמר אלו הייתי יודע שטעו לא הייתי מתרצה ומעושה שלא כדין פסול מן התורה. וי"ל דרשב"ם פ' חזקת כ' דבלאו הכי הוה כתלוהו ויהיב כיון דלא מפסיד מידי שהרי היא מורדת וסופו לא תשאר תחתיו. ונהי מכל מקום מסקי' דשלא כדין הוה כתלוהו ויהיב ולא כזבין מכל מקום אם בשעת מעשה סבור שכדין הוא אעפ"י שיתגלה אח"כ שטעו מכל מקום לא יחזור בו כי בלאו הכי סופו שלא תשאר תחתיו. ואם כן תינח לרב הונא התם בפרק חזקת דס"ל תלוה

וזבין זביני זביני אך ר"נ תלמיד שמואל ס"ל התם דלא הוה זביני ושמעתין לשמואל אזלא וא"כ אפי' לר' משרשי' דכדין בגוי' מן התורה כשר מכל מקום שלא כדין דישראל מטעם גזירה אטו כדין פסול וע"כ פריך שפיר כיון דגז"ש שלא כדין אטו כדין בישראל. נגזר בגוים נמי שלא כדין אטו כדין וע"כ אליבא דשמואל דר' משרשי' בדותא היא אבל למאי דקיימא לן כר"ה תלוהו וזבין זביני זבינא נוכל לומר בישראל נמי שלא כדין כשר מן התורה וריח הגט מדינא ולא מגזירה אם כן לא קשה מידי בגוי נמי נגזר ולא הוה בדותא וק"ל:

כדין בכדין דישראל מיחלף. עיין ר"ן שכ' שיסברו העולם דלא נאסר גרושה לכהן אלא כשהבעל מגרשה אבל כשכופות אותו לגרשה א"כ שבח היא לה ולא מאיסא. לא תפסלה לכהונה ע"ש ויש לעיין אה"נ מ"ל דמי שכפוהו לגרש שתיאסר הגרושה לכהן. ונראה מזה ראיה ברורה לרמב"ם דריח הגט דפוסל לכהונה לאו דאוריי' ומרגניתא דר' יהודה ביבמות צ"ד ע"א אסמכתא בעלמא הוא. ועיקור קרא גרושה מאישה לדרשא דר"א בן מתיא שם ולא מאיש שאינו אישה כגון שהלך לבעלה למדינת הים ושמעה שמת ונתקדשה לאחר ובא בעלה וגירשה המקדש שמותרת לכהונה שנתגרשה מאיש שאינו אישה. משמע מאישה כיוצא בו שכופין להוציא אסורה לכהונה ש"מ אפילו כי האי גוני פסולה לכהונה:

מה שחנני השי"ת בסוגיא דאמתלא:

יצא שמה בעיר מקודשת הרי זה מקודשת. ענין הקול יתבאר בש"ס קלא דעולא וקלא דראב"א ותרווייהו אמתני' קאי לפרושי. ומדלא פירשו משנתינו ענין הקול ושנאה סתם יצא שמה משמע לכל הקולות בין דעולא בין דראב"א בעינן קול הברה בעיר ואי לא יצא שמה בקול הברה לא מהני מה שאמר פלו' שמע מפלו' כו' והיינו כדעת מהר"ל מפראג דמייתי ב"ש והיינו דעת הרמב"ם דגם בקלא דראב"א בעי' קול שמחה באירוסי' וה"ה שום קול הברה בגירושי' ע"ש שוב מצאתי כן למורי בק"א לס' המקנה רסי' מ"ו ואמת נכון הוא:

מקודשת הרי זה מקודשת פירש"י מקודשת היום לפלוני דקדק רש"י וכ' היום לפלוני כי כן הדין לדעת רש"י דצריך היום ולא מקודשת מכבר מכמה ימים וגם לפלוני דוקא וא"כ לא ה"ל לרש"י למכתב מתקדשת אלא נתקדשה ובגמרא נמי יל"ד דבין עולא ובין בריתא דלוי נשנו בטעו' מתקדש' עד דמגי"ה ש"ס אימא נתקדשה גם בלשון המשנה יל"ד מקודשת משמע שנתקדשה מכבר זה ימים כמו בעולה ונשואה לקמן והל"ל יצא שמה נתקדשה ולא מקודש' וביותר יש לעיין בלשון הרמב"ם פ"ט מאישות האשה שיצא

עליה קול שהיא מקודש' לפלוני הרי זה בחזקת מקודש' ולשון זה משמע טפי שכבר היא מקודש' מאז. ולהלן כ' וכיצד הוא הקול כו' ואומר' נתקדשה פלונית היום. והוא כמ"ש נתקדשה היום ולא מקודשת מכבר. ע"כ לולי דמסתפינא הייתי אומר בשנעיי' בלשון רש"י לקמן ד"ה נשואה יצא קול פנויי' שהיא נשואה זה ימים. ואנו מוחזקים בה בחזקת שהיא פנויי' אין חוששים לה דקלא דמתני' היינו שאומרים היום נתקדשה פלונית עכ"ל. כוונתו מבואר שאין כח בקול לבטל החזקה שהיינו מוחזקים עד היום. שהיתה פנויה עד היום וניקום ונימא מחמת הקול שהיתה חזקה למפרע בטעו' כי לא הי' פנוי' אז זה לא נימא אלא עתה נתארסה. כך כוונת רש"י. ומעתה אומר אם זה ימים הי' קול הכרה נרות דולקו' ומטו' מוצע' פלוני' מתקדש' היום. ולא שמענו שנתקדשה ומה הי' באותו שעה שדלקו הנרות. ולאחר ימים נשמע קול שבאותו היום שדלקו הנרו' נגמר מעשה ונתקדשה יש להאמין אלמפרע דהרי מיד ששמענו ביומו שמתקדשת היום היינו בספק אם נגמר המעשה ונתקדשת או לא ע"כ הוי גילוי מילתא בעלמא שנגמר אז ונתקדשה והיינו דאמר עולא ותני בבריתא דלוי מתקדש' ורוצה מתחלה יצא הקול מתקדש' היום ושוב אח"כ יצא קול שכבר נתקדשה באותו היום. והיינו נמי במתני' וברמב"ם יצא קול מקודש' כבר ופירש"י על ידי שכבר יצא קול ביומו מתקדש' היום ושוב עתה יצא קול שהיא מקודש' כבר. אלא שמלשון רש"י משמע שהקול הראשון מתקדש' צריך להיות היום לפלוני ושוב הקול השני מקודש' לפלוני. וקול הראשון מתקדש' לא צריך לפלוני עיין וק"ל:

הרי זו מקודש'. פשטיות משמע דכבר קיבלה קידושין מאחר ותצא. ולקמן שלחו בי רב לשמואל. הוה ס"ל דלמא מתני' לכתחלה אבל בדיעבד לא תצא ופשיט להו שמואל כיון דקלא דקמא נישואי' הוה תצא אפילו בדיעבד. והנה דוחק לומר דמיירי באב שקיבל קידושי' בשביל בתו קטנה. אלא מיירי מגדולה בעד עצמה ואע"ג דחזקה אין אשה מעיזה פני' אפילו שלא בפניו ונהי דלא קיי"ל כר"ה ואפי' ר"ה נמי לא אמר אלא לחוש להחמיר אבל לא להקל כדמוכח במתני' דכתוב' ואם יש עדים שהיתה א"א ואמרה גרושה אני אינה נאמנ' וכמ"ש תוס' לקמן ד"ה ואידך וכו' מ"מ לכולי עלמא העזה מיהת הוה אפילו שלא בפניו ונהי היכי דאיכא עדים שהיא א"א או אפילו רק חזקת א"א לא מהני הך חזקה דאינה מעיזה שלא בפניו להתירה לעלמא. מ"מ לבטולי קלא תיסגי בהך חזקה שאינה מעיזה אפי' שלא בפניו. ונ"ל שזו הי' ספיקותן של בי רב דשלחו לשמואל ופשיט להו תצא. ובזה ניחא לי מאי דפריך ואסרינן לה אגברא וכ' רשב"א דוודאי מיירי ביושבת תחת בעלה כהן דאל"ה היינו רישא ע"ש וצ"ע דלמא תרווייהו צריכא רישא ה"א לאיסור

כרת חששו ולא לאי' לאו כפירש"י בקידושי' י"ב ע"ב ואפי' למאי דפליגי תוס' שם ד"ה אם הקלנו מכל מקום צריכותא מיהת הוי ואי אשמעי' סיפא ה"א איסור כהונה שאני וכפירש"י כתובות כ"ו ע"א ד"ה ואחתינהו וכו' ועיין יבמות פ"ח ע"ב איסור כהונה שאני. וא"כ הדר' קו' לדוכתה מנ"ל להמקשן דמיירי ביושבת תחת בעלה הכהן. ולהנ"ל ניחא כיון דאפי' במקודש' דהעיזתה פני' וקיבלה קידושין מאחר אפ"ה חיישינן לקלא מכ"ש במגורש' אע"ג דהוה רק חייבי לאוין מ"מ הא ליכא צירוף חזקה דאין אשה מעיזה פני' פשיטא דחיישי' לקלא וא"כ הא תו ל"ל אע"כ ביושב' תחת בעלה וק' לרב אשי. וא"ש נמי הא דתנן באמתלא דגירושי' על תנאי ובאמתלא דקידושי' ספק קרוב לו משום דקמ"ל באמתלא דגירושי' על תנאי וקו' בקידושין על תנאי דמימר אמרי' מדהעיזה פני' ופשטה ידה ש"מ ידעה בנפשה שלא נתקיים התנאי ולא מבעי אמתלא דתנאי מהני בקידושי' אלא אפי' אמתלא דקרוב לו דלא שייך למימר מדהעיזה פני' ופשטה ידה כו' דדלמא היא עצמה טעתה וסברו שהי' קרוב לו קמ"ל דאה"נ תלינן קלא בהא ושרי' לשני':

מגורשת הרי זו מגורשת מסקי' מקודש' וחוזרת ונתגרשה מזה הבעל עצמו. ושיטת רמב"ן אפי' קול מגורש' מתאחר עשרה אחר קול הקידושין מ"מ מהני לבטל קול הקידושי' ולשוי גרושה לכהן ושוב קמ"ל אמתלא ואותן צריכי' דוקא בשעת קלא ולא אח"כ. ולפ"ז לרבה בר ר"ה דס"ל אפילו אמתלא מכאן עד עשרה ימים. ק' תרתי למה לי שובר דנתגרשה. ואמתלא כיון דחד דינא אית להו. וי"ל דהש"ס הקשה לרב חביבא דס"ל קלא דבתר אירוסי' לא חוששי' לי' והוצרך לומר נתקדשה ונתגרשה אבל לרב אשי דס"ל קלא דבתר אירוסין לא חיישי' לי' לק"מ קו' ש"ס ומוקי מתני' באירוסי' וכתי' שני בתוס' וא"כ לא מיירי מתני' מנתקדש' וחזרה ונתגרשה והכי ס"ל לרבה בר"ה. ויבואר עוד לקמן אי"ה. ואמנם שיטת הראב"ד דשובר ואמתלא דין א' להם דוקא דנפקא עם הקול. וא"כ קשי' לי' להראב"ד בבא דאמתלא למה לי ע"כ ס"ל לראב"ד וסיעת' דאהדדי איתמר והכי קאמר אם יצא קול נתקדשה וגם נתגרשה באמתלא. לא אתי קול גירושי' דאית ביה אמתלא ולבטל קול גמור דקידושי'. והנראה דלראב"ד וסיעתו לא מטעם לעז בעלמא חיישי' לקלא אלא איסורי דרבנן ממש הוא ואנן חיישי' לקלא ומשו"ה אי לאו דנפיק קלא מיד נתגרשה ונאסרה מדינא דרבנן דחיישי' לספק קול. שוב אם אח"כ נפיק קול גירושי' לא נחוש לקלא להקל דלהחמיר חיישי' לקלא ולא להקל להתיר איסורא דרבנן דקלא דקידושי'. וא"נ נפיק מיד קלא קידושי' וגירושי' על תנאי לא נתיר איסורא דרבנן דהרי ניחוש דלמא לא נתקיים תנאי הגירושי' והרי הוא באיסורא דרבנן דקידושי':

וכ' הטור אי נפיק קלא נתקדשה ונתגרשה ויש אמתלא בשום א' מהקולות הרי אמתלא מבטל הקול והקשה הרב"י הא אי נפיק אמתלאי בקלא דקידושי' הרי הגירושי' שאח"כ מחזיקי' קול הקידושין דקידושי' מעלי' הוה מדגרשה אח"כ וא"כ תשאר פסולה לכהונה ובטור משמע דאמתלא דקידושי' מבטל הקול לגמרי לומר לא נתקדשה. ונ"ל בודאי בקול קידושין ואמתלא תנאי וגרשה א"כ קול הגירושי' מחזיק קול הקדושין אבל אי אמתלא הי' משום ס' קרוב לו ושוב גירשה י"ל משום ספק גרשה ושוב קמו רבנן במלתא שהי' הקידושין קרוב לו ואין כאן לא קידושין ולא גירושין ובזה שרי' לכהונה עיין ב"ש סי' וי"ו סק"ג. ולפ"ז אתי שפיר המשנה להראב"ד דסיפא כולי' אירשא קמהדר מקודש ומגורשת אם הי' שם אמתלא בגירושי על תנאי. אבל בקידושי' הוה אמתלא דוקא קרוב לו ולא ע"ת וכו':

ונ"ל בהא פליגי הרמב"ם והרמ"ה דלרמב"ם אם פלו' שמע מפלו' וכו' ומתו ולרמ"ה דוקא למדינת הים ולא מתו. דלרמב"ם ליכא איסורא כלל רק משום רינון ולעז. וכך ירננו וילעיזו אם שמעו שיש עדים אם מתו או הלכו למ"ה הכל חד. אבל למאן דלא חייש לרנון רק דרבנן אסרוהו י"ל לא אסרוהו אלא משום שמא יבואו עדים ממ"ה ויבורר הדבר ויהי' גנאי לב"ד אבל במתו ליכא חששא. ונראה בהא פליגי ר"ח ורב ששת דלרב חסדא חששא דרבנן ולא חששו אלא מפי כשרים ולא מפי נשים. ולעומת זה כשיבורר הדבר ששקר ענו מבטלי' קלא ולרנון לא חיישי' ור' ששת ס"ל חיישי' לרנון אפילו ע"י נשים חיישי' ולא מבטלי' אח"כ. והנה לעיל פ"א ע"א שלח ר' יוסף מדויל וכו' נראה בודאי מדהשיב שמואל סתם תצא מסתמא שאלת ר' יוסף מעיקרא הי' מבורר ששואל על בעלה השני והשיב סתם תצא. וכיון ששאלת ר' יוסף היה אבעלה השני צ"ל הא דקאמר ויושבת תחתיו ומשמשתו דהיינו בעלה הראשון צ"ל כוונת שאלתו מעיקרא הי' כיון שאמר הקול עדיין היתה יושבת תחת בעלה הראשון ומשמשתו והי' לה בנים ממנו א"כ מהו להוציאה מהשני הרי איכא משום לעז בנים הראשונים. והשיב תצא כמסקנת ש"ס דמימר אמרי סמוך למיתה גרשה. ואמנם הך דמימר אמרי סמוך למיתה גרש תמוה מאוד אי ס"ד דחששא דקלא ליכא אלא משום רינון א"כ ממ"נ אי יתבטל הרינון הראשון א"כ תשתרי לגמרי ואי לא נתבטל איך יאמרו סמוך למיתה גרש' ובפני יהושע דשמעתי' נדחק וכ' שיאמרו הקול הראשון שגרש הי' על תנאי מעת שהוא בעולם. ולא שיתבטל הרנון הראשון והוא דחוק דא"כ איך ישבה תחתיו ומשמשתו עיין תוס' לעיל ע"ג ע"א ד"ה לא תתיחד כו' וע"כ יותר נראה דשמואל ס"ל כשיטת הראב"ד דאין הטעם משום רינון דעלמא אלא חששא דרבנן היא. ולא החמירו אלא לבעל השני וחוכא וטללא ליכא

בהכשר בנים כי יאמרו סמוך למיתה גרש כנ"ל אמנם לפמ"ש לעיל דמ"ד לא מבטלי' קלא דמקבלי' מנשים איהו ס"ל משום רינון והנה באתרא דשמואל מבטלי' קלא וצ"ל כמ"ש בס' בית מאיר דש"מ דאמר אתרוותא נינהו חזר בו דלא הוה פלוגתא דאמוראי כלל אלא תליא במידי אלא אתרוותא ומנהגי' בעלמא נינהו. וישב בזה הא דאנן לא חיישי' אלא לכשרין ואפ"ה לא מבטל' קלא ע"ש וא"כ א"ש הנ"ל. אך בשמעתין דפריך ואסרינן לה אגברא והיינו משום דפשיטא לש"ס דמיירי ביושבת תחת בעלה ותצא מהראשון דאי מהשני מאי קמ"ל כנ"ל וק' דלמא קמ"ל דלא חיישי' ללעז הבנים וכדלעיל פ"א ע"ב ולזה נתכוון המהרש"א לפענ"ד ולפמ"ש דתחלתו ספיקתו של ר' יוסף מדיול דשלח לשמואל הי' כנ"ל א"כ י"ל אין הכי נמי הומ"ל הכי אלא דתקשי לר' יוסף ושמואל תיפשט ממתני' ומשני דמתניתין הומ"ל דיצא הקול נתקדשה ונתגרשה אבל האמת אינו כן אלא מתני' כפשוטו ומיושב גם כן קו' שהקשינו לעיל לרבה בר"ה. ועי"ל לעיל דשמעתין אזלא למ"ד חששא משום רינון ולדידי' ליתא לתירץ ש"ס יאמרו סמוך למיתה גרשה ובאמת לא תצא משום לעז בנים ואפי' משני לא תצא:

והאמר רב אשי כל קלא דבתר נישואין וכו' בתוס' יבמו' צ"ב ע"א כ' בשם י"מ דרב אשי לא אמר אלא בקול המבטל נישואין דמסתמא בשעת נישואין מידק דייק ונתפרסם. ושיטה זו מייתי ריטב"א בשמעתין בשם רבו הרא"ה ומייתי לי' בשיטה מקובצת כתובות ל"ו ע"ב בשם רבנו האי דיצא שם מזנה בעיר בשמעתין היינו לאסור אשה על בעלה וע"כ היינו כי"מ הנ"ל ולאפוקי מתוס' דשמעתין ד"ה אכלה בשוק וק"ל. אלא התוס' שם הקשו מלעיל פ"א ע"א דפריך מדרב אשי. והתם מקרה הוא שקרה אחר הנישואין וכן הומ"ל משמעתין דפריך מדרב אשי אע"ג דהוה מקרה שקרה אח"כ ואפ"ה פריך מדרב אשי ותו קשיא מסוגיא דהתם גופא דכיון שכבר אמר רב אשי אמתני' דהתם לא חיישי' לקלא מפני שהוא אחר נשואי' א"כ היה תו למה לי הך דרב אשי אע"כ דמהתם ה"א דוקא אערעור דנישואי' גופא לא חיישי' כיון דמידק דייק קמ"ל רב אשי כל קלא דבתר נשואי' אפי' מקרה שאירע אח"כ ודלא כי"מ וא"כ קשי'. ועוד יל"ד דתוס' כ' התם דבהכי א"ש הך דרוכל פי' דהוה מקרה דאחר נישואי' ושפיר חיישי' ולפ"ז צ"ל דרב חביבי' דאמר בתר אירוסי' נמי לא חיישי' ע"כ נמי משום דבשעת אירוסין מידק דייק דאל"ה אלא טעמא דרב חביבא משום דתתגנה על בעלה וכפירש"י א"כ לרב חביבי דהלכתא כוותי' אפי' במקרה שאחר אירוסי' ונשואי' נמי לא מפקי' ואכתי תיקשי הך דרוכל אע"כ להנך י"מ גם רב חביבא ס"ל בשעת אירוסי' מידק דייק. וא"כ ק' מ"ט דרב אשי וכי במציאות הזה פליגי אי מידק דייק בשעת אירוסין או לא. ע"כ נלע"ד דודאי טעמא דרב חביבא משום

אירוסי' מידק דייק אבל מקרה שיקרה אח"כ אפילו אחר נישואין תצא וא"ש דרוכל כהלכתא. אך רב אשי לא איכפת ליה במידק דייק ומשו"ה במן האירוסין תצא. ולעומת זה מיקל במן נישואי' אפילו במקרה שאח"כ שלא לאסור אשה על בעלה ולפ"ז לעיל פ"א ובשמעתין אדרב אשי פריך שפיר וכתי' קמא בתוס' ד"ה והאמר רב אשי וכו' והי"מ קאי לרב חביבא דוקא כנלע"ד. ולדידי' לא מוקמי מתני' בנתקדשה ונתגרשה ומיושב ג"כ דרבה בר"ה:

לא חיישי' לה הקשו תוס' דילמא בתר אירוסי' אירי. והוקשו למהרש"א גבי גרושה לכהן מה לי אירוסין או נישואין דלעולם תיאסר לבעלה כהן. ותירוצו נדפס בשיבוש. ע"כ אבאר בעזה"י דלפי מאי דמייתי ש"ס לעיל פ"א ע"א והכא בשמעתין מייתי הא דר' אשי אגרושה לכהן משמע דר' אשי אגרושה לכהן נמי ס"ל לחלק בין נישואין לאירוסין וע"כ לפי אותה סברה ע"כ אין טעמו של ר' אשי משום דחס להוציא אשה מבעלה דזהו ליתא דהא בגרושה לעולם נאסרה על בעלה. אלא טעמי' משום חשש לעז הבנים שמהקול ואילך ומשו"ה מחלק בין נישואי' דאית לה בנים. ובין אירוסי' כך צ"ל. וא"כ קשיא להתוס' לימא מתני' במן האירוסי' דליכא לעז בנים. ותרצו דש"ס לא אדרב אשי קאי אלא אדרב חביבא אבל רב אשי לא איירי הכא כלל. ולהך מסקנא נימא רב אשי לא קאי כלל אגרושה לכהן ודנקיט מן הנישואין ולא מן האירוסי' אנתקדשה קאי. ולא אנתגרשה כלל. וסוגי' דשמעתי' לא אדרב אשי קאי אלא אדר' חביבא. כצ"ל ליישב דברי התוס' ע"ד המהרש"א:

דף פט.

הרי זו מגורשת מ"ט קול ושוברו עמו. פירש"י ומותר' לכל עכ"ל. ר"ל ומפסול לכהונה לא נזכר בש"ס ונ"ל דמותר' גם לכהונה לכשימות זה. משום ס"ס. דלמא קול הקדושי' שקר ומותר' לכל ודלמא קול הגירושין שקר ומותרת לכהונה עכ"פ אחר מיתת הראשון. ואולי י"ל כיון שהתרנו אותה לעלמא מחמת שוברו של הקול היינו הגירושין. ושוב גם כשימות אותו הראשון שיצא עליו קול קידושי' אסורה לכהן שכבר החזקנו הגירושין והוא גרוע מס"ס שלא נולדו שום הספקות כאחת. ועפ"ז יש להבין כוונות ב' השגות הראב"ד שבפי"ז מאיסורי ביאה זא"ז. ואין להם הבנה לכאורה. ועוד דמשיג על הרמב"ם במ"ש חלוצה אין חוששים משמע דהוא לא גרס בברייתא חלוצה אין חוששי' לה. ואיהו גופי' גרס בתמים דעים כן ע"ש. ואפי' אי תרתי ראב"ד נינהו מ"מ מעט מזעיר דפליגי. כי זה הי' חותנו ורבו של זה. ע"כ נלענ"ד ה"פ דמלשון הרמב"ם משמע דהכי קאמר נתקדשה

ונתגרשה מותר' לעלמא. והוסיף רמב"ם על הש"ס וכ' פסולה לכהונה פי' אם ימות זה מ"מ פסולה לכהונה. ושוב כ' באותה בבא חלוצה אין חוששים לה. פי' נתקדשה ונחלצה פי' שמת המקדש ונחלצה מהיבם כבר כך יצא הקול. הרי הוא מותרת לעלמא וגם לכהן ועל זה צווח הראב"ד דחליצה דתני בברייתא אין חוששים היינו פנוי' שיצא עליה שם חליצה כיון דאיסור דרבנן הוא אין חוששי' ואין מחזיקים אותה בב"ד ואפי' טעו ב"ד ונזקקו לו אין זה החזקה בב"ד כלל ולא דמי למזנה שאין חוששים ואפ"ה מיירי מנתחזק בב"ד התם צריך ב"ד להזדקק לברר מאי לשון מזנה או בעולה או ראו כמכחול בשפופרת ושוב אם אינו אלא לשון מזנה או בעולה אין חוששים דפריצותא בעלמא הוא. אבל חלוצה אין מזדקקים לו כלל ומשו"ה לא הוחזק בב"ד מעולם זהו טעם הברייתא. אבל הרמב"ם דמיירי שהוצרכו להזדקק לקול חלוצה להיותו שובר לקול נתקדשה א"כ כיון שע"כ הוחזקה חלוצה בב"ד שוב נאסרה לכהונה הגע עצמך שהרי נתקדשה ונתגרשה לא הוזכר פסול כהונה בש"ס ויש להתירה לכהונה מס"ס ואפ"ה הוסיף הרמב"ם מסברא לאוסרה לכהונה מפני שהוחזקה גרושה בב"ד לשבור קול קידושין א"א לאחוז החבל בשתי ראשין ה"נ חלוצה דכוותי' זהו נלע"ד כוונת הראב"ד בעזה"י. ועי' קיצור פסקי הרא"ש אות י"א שם נדפס ט"ס ואם יצא הקול שנתקדשה לפלוני וגרשה אין חוששין לאוסרה לכהן ט"ס הוא וצ"ל לאוסרה לכל. וקיי"ל דלא כעצי ארזים:

יצא לה שם מזנה בעיר כו' פירש"י ששיחקה בשוק וכו' ותל"מ ולקמן גבי בעולה הוסיף רש"י דהא דתנן במתני' כו' שיהי' הדברים ניכרים עכ"ל ע"ש והיינו משום דיצא רק שם בלשון הזה פלוני זינתה יש לומר שהמוציא קול בעצמם אין כוונתם לשנבעלה אלא לשיחוק ומיעך אומרים בני אדם זינתה והשתא אפי' יש רגלים לדבר כעין במתני' מכל מקום קול מזנה איננו לענין בעילה כמתקדש' לענין קידושין דאעפ"י דאיכא רגלים לדבר מ"מ אם אינם אומרי' נתקדשה אלא מתקדש' אין חוששים הכי נמי קול מזנה אפי' איכא רגלים לדבר לא חיישינן. אבל לקמן שהקול אומר בעולה הרי הם אומרים להדיא שנבעלה ממש והוה ליה כקול נתקדשה ממש ומכל מקום אם אין רגלים לדבר אמרי' דאמרי בדמי ה"נ בעילה כיון שאין רגלים לדבר אמרי' פריצותא ואמרו בדמי. והנה שיטת תוס' ורוב ראשונים דמיירי לכהונה וקלא דקמי נישואין ומייתי כתנאי דלר"מ פוסלי' לבעל השני הכהן בפריצו' בעלמא ולר"ע אפי' בקול של פריצות על ידי נשים. וריב"נ פליג אתרווייהו ובעי עדים ברורים ובדבר ברור ולא בקול ולא אפי' בעדים פריצות. אבל הראב"ד בתמים דעים מפרש דרבא באשת איש ואין חוששים לה ר"ל אפי' למצוה בעלמא ולכתחילה מורינן לי' לבעלה שלא יחוש ולא יגרש וכתנאי נמי

ר"מ סבר גרגרה בשוק מצוה לגרשה ור"ע סבר אפי' על ידי קלא דנשים מצוה לגרשה וריב"נ לא פליג אדר"מ דבעידי דברים מכוערי' כאלו מצוה לגרשה אך אר"ע פליג שאפי' בקלא דדבר מכוער מצוה וז"א דא"כ לא הנחת בת לא"א ע"ש. וצל"ע במאי איירי ר"ע אי שהוחזקו שיחת נשים בב"ד פלוני וכי על זה יטעון ריב"נ לא הנחת בת לא"א וכי על כולן יוחזק קול בב"ד פלוני ששמע מפלוני בב"ד ואיכא עדים במד"ה חלילה לומר כן וע"כ ר"ע מחמיר אפי' בלא הוחזק בב"ד ואהא פליג ריב"נ. ואפשר בב"ד מודה ובהכי מיירי ר"מ וא"כ מאי סייעתא לרבא מריב"נ הא רבא בקול שהוחזק בב"ד מיירי וצ"ע. ועי' כתובות ל"ו ע"ב שם צע"ג מאי פריך מדרבא הא רבא נמי מודה אי לאו דבלשון בני אדם כי חזו פריצותא אומרים זינתה אי לאו הכי חוששים לקלא ואם כן יצא עליה שם רע בילדותה היינו קול ברור דליכא למיתלי בפריצותא והה"נ בשטר ריעא שיצא עליו קול זיוף וליכא לפרש הקול באופן אחר ומפסידים ממוני' ומאי פריך וגם מה צריך לתרץ דאתו בי תרי ואמרו הלא סגי בקלא דנפיק דתבעתי' לתרי חיישינן לקלא. והלא בסוגיתינו מבואר דחיישינן לקלא והא דרבא משום דאמרינן פריצותא בעלמא חזו:

והנה הראשונים הקשו מלעיל פ"א ע"א דאמרינן איקרי לנתינה כתיבה דלמא נתן קאמרי וה"נ מי לא קרי למזנה ממש נמי מזנה ודלמא זנות ממש קאמרו. ותירצו התם היינו טעמא משום דאי לאו דכוונתם נתינה לענין מאי אפקו לקלא בשלמא הכא רגילות שיחות הנשים לדבר מהפרוצות לזות שפתים. והנה נהי דתי' נכון הוא לחלק בין הא דדף פ"א. מ"מ היא גופא צריך טעם מ"ט לא ניחוש דלמא שום מזנה ממש קאמרי וצ"ל כיון דלדינא אין צריך לחוש כלל כי ליכא עדים בפנינו רק משום רינון וכיון דאיכא למתלי בשם דבר תו ליכא רינון. והיינו דלא כראב"ד דס"ל דאיסורא דרבנן הוא שהם חששו דא"כ בודאי קשה דלמא מזנה ממש קאמרי. ולפי זה יש לומר כל עיקור ש"ס דכתובות ל"ו ע"ב להכי אתי מדתלה רבא להקל בפריצות בעלמא ש"מ דחששא דקלא אינינו אלא משום רינון דאל"ה איך תלה להקל בפריצות אע"כ אינינו אלא רינון וא"כ איך נפסד ממון קנס ולפסול שטרא עי"ז ומשו"ה הוצרך לשנויי דאתי תרי סהדי ואמרי דתבעתינהי ולא סגי בקלא דתבעתינהי כנלע"ד ולשיטת הראב"ד קשה:

בעולה אין חוששין לה. כ' תוס' וה"נ הו"מ למימר חייבי כריתות דברי מהרש"א בכאן נפלאו מ"ש מתני' דבחזקת בעולה לנתן אתי כמ"ד אין קידושין תופסים בחיי' לאוין. לא עייף דר' יהושע איירי התם לא מפיה אנו חיי' ואיהו בר פלוגתי' וס"ל אין ממזר אלא מחייבי מיתות ב"ד והוא במתניתין יבמות מ"ט ע"א. גם מ"ש דתוס' ס"ל נתן וממזר אינם פוסלי' מכהונה לא דק נהי דאין לוקי' משום זונה אבל פוסל לכהונה מק"ו דתרומה

וכמ"ש ב"ש סי' וי"ו סקט"ז. ואי איכא למימר בכוונת תוס' יש לומר דאפשר דוקא בעבד ונכרי שמיעך י"ל כיון שראו מהפרוצים האלו כל כך אומרי' מזנה ולדינא אין זה פוסל ועמ"ש תוס' לעיל פ"א ע"א ד"ה דורות כו' וה"ה הו"מ למימר חייבי כריתות כיון שעל קריבה כזו לכמה פוסקים יהרגו ואל יעבור כיון דחזו פריצות כל כך אומרים מזנה ולעולם אינו אלא פריצות אבל נתן וממזר שמיעך בפנוי' שאינה נדה ואינה חייבי כריתות דלית בי איסורא כולה האי לא הוה אומרים מזנה ואם אפ"ה יצא עליה קול מזנה ה"ל כקול בעולה ממש ונפקא מיניה דטרכא גם רגלים לדבר חוששים להך קלא. ולולי דמסתפינא הייתי אומר דוקא לרש"י ה"ה לחייבי כריתות אבל לפי' ר' יצחק אין חוששין כלל לחייבי כריתות דמסיק תוס' דלא אמרי' בודקת ומזנה לפי מה שהעלינו התם בחי' בסוגיא דראוהו מדברת דודאי חזקה גדולה על בנות ישראל בודקת ומזנה. אך לעומת זה איכא חזקה על אנשי ישראל הכשרים אינם מנאפים וחזקה הזנות רצה אחר הפסולים כדאיתא בירושלמי שם. וע"א בתוס' ד"ה השבתני וכו' וא"כ מה שהניחו בתוס' דלא אמרי' בודקת ומזנה היינו משום דאמרינן רצה אחר הפסולי' וזה שייך בפסולי' גוי' ונתן וממזר אבל בקרובים חייבי כריתות שהם מכשרים ואינם מנאפים. ולענין ק' תוס' ראיתי למורי בק"א לס' המקנה סי' מ"ו שכתב דסבירא לי' לרש"י היכי דפורט לפלוני לא תליא בנתן וממזר. ומריש ה"א מזה ראיה דגם רמב"ם בעי פלוני שהרי כ' ג"כ בעולה כשרה לכה"ג משמע דמפרש כפירש"י דלא חיישי' לשום פסול כ"א לכה"ג וע"כ משום דיצא קול לפלוני. שבתי וראיתי דאין ראי' דאפשר דרמב"ם ס"ל נמי דקלא הוה לפוסלה לכהונה כהתוס'. אך שכ' שאין חוששים וכשרה אפי' לכה"ג. ואדרבא ראיתי בתמים דעים דלא בעי פלוני ומפרש שלא לפלוני דברייתא הכי פירושא שיצא קול שלא לפלוני דהאי איתתא לא חזיא לפלוני מחמת ערוה לא חיישינן לקלא דשלילות. אבל פלוני לא צריך ואפ"ה פי' בעולה לפוסלה לכה"ג. ע"כ אין לנו אלא תי' פני יהושע ע"ש:

והלכו להם למדינת הים. עיין קידושי' י"ב ע"ב עדים בצד אסתן כו' וע"ש פירש"י ומה שהקשו תוס'. הנה התם הוה קלא דקמי נישואי' וסבר ר"ח אע"ג דקלא דאיכא עדים דשוה פרוטה מכל מקום כיון שעכשיו אינו שוה פרוטה לפנינו בקל דחינן לקלא דהרי בשבוי' נמי איכא קלא דאיכא עדים טומאה במד"ה ואפ"ה כיון דאיכא למתלי דשבוי' מינולא נפשה ולא נטמאת מבטלי' קלא ה"נ בשוה פרוטה ואביי ורבא ס"ל התם בשבוי דליכא אלא לאו לא ירננו אף על גב דמסתעף מיניה איסור כהן משמש בשבת הא אנן לא חיישינן אלא משום רוננו והמרוננים אינם משגיחים אלא במה שלפניהם ואלאו לא ירננו משאינו כן באשת איש וכן יש לומר בפ' י"נ ע"ש:

מבטלים קלא פירש"י ב' פירושים ונראה דאין כוונתו א' מב' הפירושים דאיך אפשר לומר פי' קמא ולא השני א"כ מאי האי דאמרי' לקמן והא נהרדעא אתרא דשמואל הוה כו' הרי לא איירי מביטול על ידי עדים ברורים. אלא נלע"ד ברור דתרוייהו קאמר רש"י וה"פ דמשתקין הנשים ושיחותיהן ולא חיישין להו עד שישמעו מפי כשרים ואז מחזיקים אותו בב"ד. ואם שוב יבואו עדים ממד"ה ויאמרו להד"מ ואע"ג עדיין ישאר שיחה בפי הנשים ועמי הארץ לא משגיחים בהו וסוף דינא כתחלת דינא דלעולם לא משגיחים ברנונם של נשים רק מכשרים והם יבינו וידעו כי ב"ד עמדו על שרש הדבר. ומאן דלא מבטל קלא דשיחות נשים וחייש להו ומחזיקים להו בב"ד. א"כ אפי' יבואו עדים ויכחישום לאלו. מכל מקום נשים ועמי הארץ לא יקבלו הדברים וישארו ברנונם. כנלע"ד נכון בעזה"י. ונ"ל הא דכ' הרא"ש בשם ר"ח דאתרוות נינהי בסורא מיקרי ואמרי ולא בנהרדעי לא כ"כ אלא אביטול קול בראשיתו. אבל אחר שנתקיים הקול ושוב אחר כך נתברר בעדים דלהד"מ. לא שייך תו בהנ"ל אלא פליגי בסורא לא חיישי משום איכא דשמע בהא ולא בהא. ובנהרדעא חיישי' וא"ש דאמר לקמן והא נהרדעא אתרא דשמואל הוה. ובדרוש אגדה ישבתי בענין אחר בעזה"י ע"ש:

עד שישמעו מפי הכשרים כ' תוס' אע"ג דאמר לעיל ונשים אומרת רוצים לומר כיון דבעי' שהב"ד ישמעו מפי הכשרים א"כ ע"כ צריכים שאותם צריכים ג"כ ששמעו מפי אנשים אומרים פלוני' נתקדשה היום שלא יהיה עדיפי מיניהו דאיך אפשרי' שהכשרי' יאמרו בשם נשים ואינהו בעצמן לא מהימני. כתבתי זה מפני שראיתי למורי בק"א למקנה שלא כ"כ ובטלה דעתי מ"מ לא מנעתי לכתוב הנלע"ד:

לאו כל כמינך דמחזקת לקלא כ' תוס' לישנא משמע דסבר כר' יוחנן פי' משום מדאמר לאו כל כמינך משמע דאי הוה מהימן כגון דהוה תרי עדים או דלא הוה אבוה. שהוא קרוב ופסול עדות הי' נאמן להחזיק הקול אפילו לאחר זמן ודלא כר' יוחנן ע"כ כ' תוס' אדרבא מדאמר כיון דבעידנא דהוה קלא כו' משמע בהא תליא דאי נפיק קלא בעידנא הא דמהני אמתלא וכר' יוחנן. וצ"ל הא דאמר לאו כל כמינך כו' היינו משום דאבוהי העיד שלא נתקיים התנאי כלל דהרי אמר ולא אזל ואלו שני עדים כשרים בכי האי גוונא באתרא דמבטלי' קלא הוה מבטלי' אלא דלא מהימן האב שהוא קרוב אפי' איכא אחר עמו. ומיהו אי הוה האמתלא מעיקרא נהי דלא מהימן דלא אזל מכל מקום אנן הוה תלינן שלא נתקיים התנאי אך כיון דמעיקרא לא הוה אמתלא ורק הוא בא להעיד בביטול התנאי ולאו כל כמיני'. ודבר זה נוטה לשיטת הרמ"ה דפליגי אליבי' הטור והריב"ש דסבירא ליה אי אתי סהדי ומסהדי בביטול הקידושין ממש. כ"ע לא פליגי דמבטלי' קלא.

ולא פליגי אלא בסהדי דמסהדי על אמתלא דלא נפקי מעיקרא למ"ד מבטלי מקבלי' סהדי דאמתלא אע"ג דלא נפקא מעיקרא ולאידך מ"ד לא מבטלי' משום סהדי דאמתלא בעלמא. וצריך לומר לשיטת הריב"ש הלז הא דאמרינן לקמן הא נהרדעי אתרא דשמואל הוה וכו' לא הו"מ למימר דאי אתי סהדי ואמרי דלא הי' דברים מעולם. דלשיטה זו הא פשיטא וכי ס"ד דצריך להודיע לדבי רב שאם יוכחש הדבר שנאמין לעדים וליכא בזה משום רינון ולא נסתפק אדם בזה מעולם וע"כ העמידו הדבר על בריו שאם יבואו עדי אמתלא וע"ז שפיר עריך הא נהרדעא אתרא דשמואל הוה כנלע"ד. ועיין נב"י קמא סי' ס"ה דהגאון מוה' פייבש רצה לומר נהי לא מבטלי' קלא מ"מ כיון דלא הוה אלא חשש רינון בעלמא אם נישאית לא תצא. והגאון נב"י דחה דא"כ מאי פריך והא נהרדעא אתרא דשמואל הוה כו' הא עכ"פ צריך להעמיד על בריו לענין אם נישאית לא תצא. ולפי הנ"ל יש להכריע ולומר אפי' למאי דלא קיי"ל כהריב"ש הנ"ל אלא אפי' בביטול העדות לגמרי נמי לא מבטלי' קלא. מ"מ יש לחלק אם באו עדים האחרונים ומחזיקים רק אמתלא לא מבטלי' קלא אפילו אם נישאית תצא אבל אם על ידי עדים האחרונים יתבטל הדבר לגמרי נהי לא תנשא משום חשד ורינון בעלמא אבל אם נישאי' לא תצא. והש"ס פשיטא ליה דלא הוה צריך שמואל להשמיע כן לבי רב להעמיד הדבר על בריו משום עדים ברורים בביטול הקול וע"כ עדים אמתלא קאמר ומקשה שפיר הא אתרא דשמואל הוה. ועובדא דנב"י הי' עדים גמורים בביטול הקול ממש. ואפשר הלכה כהגאון מו"ה פייבש ז"ל וצ"ע לדינא. וע' בתשו' שבצלעות הבית שבסוף ס' בית מאיר:

דף פט:

לפלגות ראובן גדולי' חקרי לב עיי' גי' ר"ח דמייתי הרא"ש משמע יש קטנים חקרי לב שראוי שיתקיימו מעשיהם אלא שאין אנו בקיאי' להבחין והוא ע"ד מופלא סמוך לאיש שנדריו נבדקים והכא לא ניתן לנו רשות להבחין. ומ"מ צ"ע אם קידש אשה מספיקא היה לנו להחמיר וצ"ע ואמר לי בני הרב מוה' אברהם שמואל בנימין ני' כיון דאין אנו יכולים להבחין ה"ל מקדש בלא עדים וכעין שכ' הר"ן גבי ספק קרב לו. ונכון הוא. ותלמידי הרב מוה' נטע וואלף סג"ל אמר לפמ"ש חי' ר"ן ר"פ הנחנקי' דהא דבדורו' הראשונים הי' יולדת בני ז' מ"מ הוה רק מיעוטא דמיעוטא וה"נ משו"ה לא חיישינן להא אפי' רואי' בו שכל נפלא מכל מקום מיעוטא דמיעוטא הוא שיגיע לפלגות ראובן טרם בא לכלל שנים וסימנים. ובדרוש אמרתי וכתבתי מ"ט תלה בפלגות ראובן דוקא:

רב זביד אמר במקום אמתלא. הרי"ף גרס ורב זביד בוי"ו העיטוף ע"כ מפרש דפליג אדר"ה ומפרש רמב"ן במקום אמתלא חוששים מיד לאמתלא ולא תנשא לכתחלה ואם נישאית לא תצא זהו לשון חוששים ומצפים אולי אחר עשרה ימים תצא קלא אמתלא מפורש ואז שרי' למפרע ומשו"ה מייתי רב כהנא מנתקדשה ואח"כ בא בעולה דהתם כבר נישאית מאז לראשון ע"כ לא תצא:

והלכתא לא חיישי' עיי' עובדא דר"ת שכ' שהי' הבעל בחופה. וב"י בא"ע סי' י"ד מייתי דברי רבנו ירוחם אשת איש שפשטה ידה וקיבלה קידושי' מאחר מותרת לשני ואם תשאר תחת הראשון יגרש שני משום שלא ערער הבעל והקשה ב"י אדרבא אם הי' מערער ואפ"ה העיזה פני' הוה עדיף טפי דכשהבעל מסייעא לה מעיזה כדלעיל ס"ד ע"ב ותי' הגאון בית מאיר ז"ל דרבנו ירוחם ס"ל כהרמ"ה דבזה"ז דנפישא חוצפא לא שרינן על ידי חזקה דאין אשה מעיזה פני' אא"כ יש עוד רגלים לדבר והכא דלא ערער הבעל הוה רגלים לדבר. וכ' שכן נ"ל מלשון ר"ת דהכא דאי לאו דהי' בחופה ולא ערער לא הוה חזק דאין אשה מעיזה פני':

ובתשובה א' כתבתי ליישב דברי ר' ירוחם גם מה שהקשו עליו איך יגרש שני ותשאר תחת הראשון שמא יאמרו גירש ראשון ונשא שני ונמצא מחזיר גרושתו. ולפע"ד דברי רבנו ירוחם הולכים ע"ד רבו הרא"ש בתשובה דמייתי טוא"ע סי' קכ"ז בשנמצא גט מוקדם שתצא מהשני בלא גט ופי' הב"ח אנן סהדי אלו היה נודע פסולו להמקדש לא היה מקדש אשה כזו שיש ערעור ואם כן בטלו הקידושין. והכי נמי נימא אלו הוה ידע שיש ערעור ואין סמיכה אלא על חזקה אין אשה מעיזה פניה לא הי' נכנס לזה אלא כיון שראה שאין הבעל מערער סבור שאין כאן ערעור ופקפק וקידוש ועכשיו שנודע שטעה בטלה הקידושין ומכל מקום ליתר שאת יגרש אבל העולם יבחנו ויבינו זה כמו מקום אמתלא לעיל דנתקדשה ואח"כ בא בעלה:

והנה בד"מ סי' י"ז כ' טעמו של רבינו ירוחם הואיל ולא אמרה גרשתני רק פשטה ידה וקיבלה קידושי' אבל גרשתני לא אמרה והוא תמוה כמ"ש בית שמואל שם. ולפע"ד לפרש קצת דהרי כל עצמנו לא התרנו זו להשני אלא חזקה שלא תעיז פני' בפני בעלה להוציא עצמה ממנו. והן עתה רוצה היא להשאיר תחת בעלה הראשון הרי מעיזה פניה בהשני וממ"נ מעיזה פני' בפני א' מהבעלי' ואבדה חזקתה ותשאר בחזקת א"א להראשון. אך נהי דאין אנו מאמינים לה מכל מקום היא שותה נפשה חתיכא דאיסורא בנישואין לשני או נתקדשה לשני דה"ל מחזיר גרושתו משנתקדשה. לזה כ' רמ"א הרי לא אמרה

בפיה גרשתני בעלי רק העיזה לקבל קידושי' מאחר ואינה נאמנות לנו והיא לא הוציאה מפיה גרשני בעלי לשוי נפשה חד"א כנלע"ד:

תצא והעמידו הדבר על בריו והודיעני. לעיל פ"א דמחלק בין אי קרו לנתינה כתיבה והרמב"ם לא חילוק ולעולם תצא כ' המגיה בט"ז סי' ו' דמדלא איתמר צריך בדיקה ותצא אחר הבדיקה. משמע לעולם תצא מפני שהדבר צריך בדיקה ואין בידינו לבדוק ע"ש והנה דקדוקו נכון אבל פירושו דחוק. והנה גם כאן יש לדקדק כן ונ"ל פירושו תצא מבעלה לעולם והעמידו הדבר על בריו באיזה אופן תצא אי על ידי גירושין או אפי' בלא גט תשאר תחת הראשון אי מגליא מילתא דקידושי מעלי' נינהי:

ועל דרך זה עצמו יפורש לעיל תצא מבעלה בכל אופן אך הדבר צריך בדיקה אי איכא דקרי לנתינה כתיב' אזי כופי' בשוטי' להוציא ואיננו גט מעושה שלא כדין. מה שאין כן אי ליכא דקרי לנתינה כתיבה. נהי דעל כל פנים תצא משום דאי אפשר לבדוק בזה כמ"ש המגי"ה הנ"ל מכל מקום אין כופי' דיש לחוש למעושה שלא כדין וע"כ פסק רמב"ם לעולם תצא בכל אלו בלא"ה יש לעיין אי כופי' לדידן:

משום דאמרי' על תנאי קידש. הקשה פני יהושע אם כן לעיל פ"א נמי נימא על תנאי גירש ועל זה בנה הגאון מו"ה פייבש זצ"ל בנוב"י קמא סי' ס"ה יסודו. ולפע"ד הכא הא דהוה מקום אמתלא משום דמתחלה באתה לב"ד לבקש לה היתר על ידי מת בעלי ע"כ מפורסם שספק היה בדבר ע"כ תלינן על תנאי זה קידש וס' זו מבואר ביבמות כ"ב ע"א עיין שם והיינו מקום אמתלא מה שאין כן לעיל פ"א ע"ש:

כי דאתמר דר"ה וכו' והקשו תוס' א"כ דר"ה אפי' שלא בפניו מה יענה במתני' ואם יש עדים שהיתה א"א אינה נאמנות ותירצו דר"ה לא אמרי' אלא לחוש ולא להתירה להדיא והתוס' ביבמות קט"ז ע"ב בתי' קמא ס"ל דר"ה אפי' להתירה לכתחילה קאמר וכ' בית מאיר דס"ל כאורחת חיים דמיית ב"י ריש סי' י"ז דר"ה לא קאמר אלא בליכא עידי קידושין לפנינו רק שמוחזקת לנו באשת איש אז אתיא חזקה דאינה מעיזה ומפיק מחזקה דהחזקנו בא"א אבל מתני' מיירי ביש עדים שהיא א"א לא אתי' חזקה דאינה מעיזה ומפיק מעדים. והתוס' ביבמות הקשה להם לדינא בנשים דליכא עדים רק בחזקת א"א ובאה ואמרה מת בעלי דאפילו הכי אין אנו מתירים אלא מטעם דייקא וק' לרב הונא וע"ז תי' תוס' אלו דבריו ז"ל ובמקום אחר כתבתי בזה. ומדשמעתין לא קשה אאורחת חיים לא קאמר אלא דלא הקיל ר"ה בשלא בפניו אבל כיון דס"ל שלא בפניו נמי אינה מעיזה. נהי דלהקל במקום עדים לא אמרי' מ"מ להחמיר חיישי' לר"ה וצריכים גט משני. וקמ"ל שמואל דלא כר"ה. ועיין לעיל ס"ד בסוגיא דשליש כ' הרא"ש היכי דאיכא שליש

דמסייעא לה נמי אינה מעיזה נראה לא כ' הראשון כן אלא לר"ה התם ור"ה לשיטתו דאפילו שלא בפניו אינה מעיזה א"כ בפניו אפי' בסיועת השליש אינה מעיזה. משא"כ לדינא דשלא בפניו אין לסמוך על חזקה אין מעיזה א"כ י"ל אפי' בפניו אי איכא ע"א דמסייעא לה אפי' אינו בעלה מכל מקום מעיזה ומעיזה והארכתי בדברים אלו בתשובה ואין להאריך:

מגרש ראשון ונושא שני. כ' תוס' ואומר הר"ר אלחנן דמשמע דהלכתא כר"ה עכ"ל משום דלכאורה י"ל ע"כ לא פליג ר"ה אדרב שישא אלא משום דס"ל חזקה אפי' שלא בפניו א"כ לא יתלו בקידושי טעות דשני אלא משפשטה ידה יאמרו גרשתני אמרה. אבל אי הוה ס"ל דמעיזה שלא בפניו ולא הוה כטוענת גרשתני הי' מודה לרב שישא וא"כ דאנן לית לן דר"ה ה"א הלכה כרב שישא ע"כ הוצרך רבינו אלחנן לפסוק הלכה כר"ה:

דף צ.

לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה ובמשנה שבירושלמי הגירסא מצא בה ערוה ע"ש. ובתשוב' מהרמ"ש פ"ו ע"ב תשובת הלבוש שם מדייק מלשון משנה לא יגרש ולא תנן אסור לגרש אלא אם כן וכו' משמע עצה טובה בעלמא היא ואם רצה מגרש כרצונו וכ' שצריך חקירה מנ"ל שיועילו גירושין בלי כעס וחלוקות לבבות. הנה כבר כתבתי לעיל ר"פ המגרש דכ' רמב"ן נימוקי חומש פ' תצא טעם דלא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה הוא למגדר דאי לאו הכי יחליפו נשותיהן זה עם זה יקדש ואח"כ יגרש ואח"כ יקדשה שכינו ויחזור ויגרש ויחזור לזה אשתו בערב היא באה ובבקר היא שבה ע"כ גדרה תורה לא יכול בעלה הראשון אשר שילחה לשוב לקחתה ע"ש ובהרא"ע וא"כ מוכח מזה דיכול לגרש מכח רצון ואהבה:

וזה נ"ל פי' הספרי אין לי אלא גרושה אלמנה מנין ת"ל או כי ימות האיש האחרון וכיון שסופנו לרבות אלמנה מה ת"ל גרושה אלמנה מותרת ליבם גרושה אסורה ליבם ופי' זית רענן דכי ימות ואלו הי' לו אחים היתה זקוקה ליבם מחמתו ש"מ אין המיתה מפרדת לגמרי. משום הכי נמי אפי' אינו זקוקה ליבם. עכ"פ קצת כח לבעל עליה ולא יכול בעלה הראשון לשוב לקחתה אבל גרושה שמפרידה לגמרי ואינה זקוקה ליבם ה"א יכול בעלה הראשון לשוב לקחתה קמ"ל כן פי' זית רענן ע"ש מ"מ עדיין לא ידענו מ"ט נדע אלמנה מגרושה ואו כי ימות למה לי השתא בנתגרשה לא יכול בעלה הראשון מכ"ש בנתאלמנה ולהרמב"ן ניחא דה"א כיון דבגרשה השני אסורה לראשון שוב לא שייך למגזר משום

בערב היא באה וכו' וא"כ בנתאלמנה מן השני תהיה מותרת לראשון קמ"ל דלא פלוג רחמנא והסיפא יבואר לקמן אי"ה:

והנה מה שפי' לבוש הנ"ל דמתני' לאו איסורא קאמר אלא עצה טובה סברא דחוי' היא כבר דחאה בס' גט פשוט סי' קי"ט סוף סק"ו. אבל מ"מ דקדוקו נכון מדלא אמר אסור לגרש משמע לשון עצה טובה בעלמא ועכנלע"ד כגירסת ירושלמי במשנתינו לא יגרש אלא אם כן מצא בה ערוה והוא עצה טובה שלא ימהר לגרש עד שימצא בה ערוה גמורה וכעין סוטה דרגלים לדבר. אבל יכול לגרש אפי' ע"י דבר ערוה היינו דברים מכוערים הקרובים להביא לידי ערוה נמי יכול לגרש וז"ל ירושל' והא תני ב"ש אין לי אלא היוצא משום ערוה בלבד ומנין היוצאה וראשה פרועה צדדיה פרומין וזרועותיה חלוצות ת"ל ערות דבר מה מקיימין ב"ש שלא תאמר היוצא משום ערוה אסורה משום ד"א מותרת א"ר שילא דכפר תמרתא קרי' מקשי על דב"ש לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה מה אנן קיימין אם לאוסרה כבר היא אסורה עליו אלא אנן קיימין ליתן עליו בל"ת עכ"ל והנה הרשב"א ז"ל בחידושיו כאן הביא דברי הירושלמי הללו כמו דמייתי לי' בתוס' ובתשוב' סי' תקנ"ז כ' דמסתמא גם לב"ש מותר לגרש בדברים מכוערים דאם לא כן לא יוכל למה לי תיפוק לי' דאסורה לו משום סוטה. והנלע"ד בפי' הירושלמי דגם יש לדקדק מ"ש דלב"ש ערות דבר היינו אפי' רק דבר ערוה דברי כיעור א"כ מאי קשי' לי' תו על ב"ש ועיין בפני משה דס"ל ערות היינו ערוה ממש ודבר היינו דבר ערוה וקשי' לי' בדבר ערוה אסורה בערוה ממש לא כל שכן ופליג אש"ס דילן דמצריך דבר לעדים ברורים ע"ש וזה תימה דבריש סוטה קאמר ירושלמי אהך גופיה דבעי עדים ברורים להנך דברי כיעור מדכתיב דבר מממון גם תי' הירושלמי אינו נכון דה"א משום אסורה פי' אסורה לאחר וכבש"ס דילן וליתא דא"כ ה"ל למימר ה"א משום ערוה כיעור מותרת. אבל משום ערוה אסורה. ואיך אמר ה"א משום ערוה משום ד"א מותרת משום דהא דד"א מותרת אינו אמת לקושטא דמילתא. וזה ליתא אדרבא הך דמשום אסורה ליתא לקושטא:

ולפע"ד לכולי עלמא דבר לגז"ש דעדים ברורים קאי בין לבית שמאי בין לבית הלל בין לש"ס ירושלמי בין לבבלי ומדלא כתיב ערוה בדבר ש"מ נמי לב"ש דבדבר ערוה מגרש ומדלא כתיב דבר ערוה דאז לא הוה מיירי קרא אלא מכיעור ולא מערוה ממש. וכ' ערות דבר שמע מינה ערוה ממש נמי קאמר. וקשה למאי איצטריך והוה ליה למכתב דבר ערוה ומכל שכן ערוה ממש על זה ידע לתרץ כברייתא דש"ס דילן דה"א משום ערוה אסורה לאחר. אך קשיא ליה בהיפוך נמי לכתוב ערוה ממש דמותרת לאחר ומכ"ש עידי כיעור כאין בקינוי וסתירה וידעינן נמי דמותר לגרשה בכיעור כי האי. ומשני דה"א

בערוה אסורה בלא יוכל בעלה הראשון אבל בעידי כיעור וקינוי וסתירה אינה אסורה בלא יכול. והטעם לחלק והוא דבש"ס סוטה ו' ע"א פריך כיון דקרי' לי' אחר שאינו בן זוגו של ראשון א"כ אם מת זה השני לא תתייבם לאחיו. ומשני גבי' דהאי מיהא בשם טוב הוה קיימא ע"ש ובסוף פרק קמא דיבמות בסוגיא דרוכל מבואר היכי דאפסקי' גברא אחרינא מותרת לנטען דחזינן דלא היה החשד אמת. והשתא ה"א נהי היכי דיוצאת על ידי ערוה ממש אסורה בלא יכול אבל היכי דלא היה זנות ברור אלא כיעור וקינוי וסתירה נהי דאסורה נמי לו אבל עכשיו שכבר אפסק גברא ובשם טוב היה קיימא תהי' מותרת לחזור להראשון קמ"ל. וזה נ"ל פי' הספרי הנ"ל דאי כתיב כי ימות ה"א משום דמותרת ליבם דהרי אפסקי' גברא משום הכי הוצרך להזהיר בלאו על הבעל אבל יצאת מהשני בגט איכא למימר בלאו הכי לא קיימי בשם טוב בשני ואסורה לראשון בלא"ה ולא הזהירה עליו בלא יוכל ללקות גם משום לאו זה קמ"ל לעולם קאי בלאו דלא יוכל זהו נ"ל פי' הספרי:

ונחזור להירושלמי דהוקשה לר' שילא כפר תמרתא הא למה לי קרא אפילו הוה כתיב ערוה לחוד נמי הוה ידעינן דדבר כיעור קאמר ולא ערוה ממש דאערוה ממש למה לי לא יוכל הא בלא"ה אסורה משום סוטה אא"ב בכיעור מיירי אפי' באותו כיעור דאסורה עליו משום סוטה מ"מ איצטריך לא יוכל ומשני דה"ה לעולם ערוה ממש קאמר ולמיקם עליו בלאו פי' דאלו משום סוטה ליכא אלא עשה אי לא הוה כתיב לא יוכל והשתא דכתיב לא יוכל איכא תרי לאוין לא יוכל ואחרי אשר הוטמאה משו"ה הוצרך דבר לומר דגם בכיעור בעדים נמי איכא לא יוכל ודברי רשב"א בתשובה נכונים בעזה"י:

וב"ה אומרים אפי' הקדיחה תבשילו. רש"י פי' ששרפה קדירת מאכלו כפשוטו ומלשון פי' משנה לרמב"ם משמע לי וכן משמע מהרא"ע בפי' התורה דרוצה שאין מדותיה וטבעה דומה לשל בעל והוה הקדיחה תבשילו של בעל כמו תלמיד המקדיח תבשילו ברבי' שמקלקל מדותיו ודעותיו ברבי' ה"נ היא מקלקלת מעשי הבעל ורצונו אעפ"י שהיא כשרה ומשכלת לפי דרכה אבל לא לפי דרכו. ונראה דיצא לב"ה זה מדלא כתיב דבר ערוה דהוה משמע דבר כיעור המביא לידי ערוה של זנות מלשון מער איש אלא מלשון קלון וחרפה קלון של דבר שדבריה מקולקלים או כרש"י או כרמב"ם. ומ"מ מדהוציא בלשון ערוה ש"מ ערוה ממש נמי קאמר לומר אפי' ע"י ערוה ממש נמי מותרת לבעלה וכדמצריך לי' בגמרא:

וכ' מהרי"ט בתשובה חלק ח"מ סי' צ"ח דלב"ה איצטריך כי לא תמצא חן בעיניו לומר שלא משום דבר מועט של הקדחת תבשיל פ"א תתגרש וגם לא משום מניעת חן לחוד

כר"ע לא תתגרש אלא שלא תמצא חן ע"י שום סברא אפי' דבר מועט כהקדחת תבשיל ועי"ז נתעוררה שנאה עד שלא מצאה חן בסוף ע"ש:

ופירש"י בחומש כי מצאה בה ערות דבר מצוה עליו לגרשה שלא תמצא חן בעיניו עכ"ל ופי' נחלת יעקב שלא יאחר מלגרשה שמא ביני וביני תתקרר דעתו ויתפייס. פי' כמ"ש תוס' זבחים ג' ע"ב שאפי' זינתה ממש תחתיו אפשר שתשאר בביתו ולא תשמשנו ובתשו' שבב"י סוף סי' קי"ו כ' שתשמשנו כשפחה ע"כ הזהיר קרא שלא יעשה כן דשמא יתפייס עמה ומצוה שלא תמצא חן בעיניו. וכמה כרכורים כרכר הרא"ם ונחלת יעקב וצדה לדרך ע"ש. ולפע"ד זה כב"ה דרשי' הוה קשיא לי' לב"ה דערות לא איצטריך אלא להורות דאפי' על ידי ערוה מותרת לאחר וקשה הא דאי להתירא ודאי להתירא לא כתיב קרא כביבמות ע"ח ע"א אע"כ קרא לאיסורא אתי' לומר דלא יאחר מלגרשה שלא תמצא חן בעיניו. ולפ"ז לר"ע דדרש לא תמצא חן מילתא באפי' נפשי' מצא אחרת נאה א"א לומר כב"ה וכדעת רבינו אלחנן שבתוס' דא"כ ערות הוה דאי להתירא אע"כ כב"ש ס"ל בפי' ערות דבר וכהר"י אלא לפמ"ש לעיל י"ל ערות לא הוה להתירא אלא לומר שאף על פי שאסורה עליו משום סוטה חל עליו גם לאו דלא יכול עיין לעיל:

ואולי י"ל שזהו בכלל דברי ר' משרשי אם דעתו לגרשה והיא יושבת תחתיו ומשמשתו מהו מספקא אי אם לא תמצא חן בעיניו כהרי"ט הנ"ל לומר שע"י סבת הקדחת תבשיל לא תמצא חן ג"כ אבל אין איסור לאחר הגירושין ומשמשתו כשפחה בינתיים או דלמא כפירש"י בחומש שלא יאחר הגירושין כי מצוה שלא תמצא חן, ורבא השיב לו דעכ"פ אם אינו מודיע לה מיד שסופה להתגרש אסור משום אל תחרוש ובספיקא דקרא לא פשוט כלום ועיין לקמן אי"ה: והנה הרמב"ם וטור מייתי לגרש אשה פרוצה ואשה רעה מקרא גרש לץ ויצא מדון ועי' ב"י ולפע"ד כיון דקרא קאמר דמצוה להשבית דין וקלון מבית לגרש לץ ומדון וכיון דכשמצא פריצות חיוב עליו לשנאותה כפירש"י בחומש א"כ הרי ריב ומדון בבית ומצוה לגרש מקרא גרש לץ ויצא מדון וק"ל: והרמב"ם פרק א' מגירושין יליף מלשון אם לא תמצא חן שהגירושין צריכים להיות מרצונו ולא ע"י עישוי והרשב"ם בב"ב מ"ח ע"א מייתי ליה מדכתיב ונתן בידה ועיין פר"ח סי' קי"ט, והענין כי אין נתינה מהנותן בע"כ כי אם מרצון הנותן ולעיל ע"ה ע"א פליגי לישנא בנתינה בע"כ אי שמי' נתינה היינו בע"כ דמקבל ושם ביאר רשב"א איך אשה מתגרשת בע"כ דמקבל אבל ע"כ דנותן פשוט דלא שמי' נתינה ומדכתיב ושלחה מביתו מוכח דהיא משתלחת בע"כ:

רבי עקיבא אומר אפי' מצאה אחרת נאה הימנה שנאמר והי' אם לא תמצא חן בעיניו. בירושלמי ר"א ס"ל וקנא את אשתו חובה לטעמי' דב"ש היא דלא יגרש אלא א"כ מצא דבר ערוה בעדים ברורים והוא רואה בה דברים מכוערים ואיננו יכול לגרשה ע"כ חובה לקנא לה שיהי' רגלים לדבר ע"י קינוי וסתירה ע"ש והקשו תוס' סוטה ג' ע"א הא ר"ע ס"ל התם וקנאו חובה ואיהו ס"ל אפי' ע"י אחרת נאה מותר לגרש. והנה עיין ב"י דמייתי שו"ת רשב"א שאין יכול לגרש אם אין לו לשלם כתובתה ואע"ג בבד"ה שם מדחי' לו בגילא דחיטתא כבר הסכימו כל האחרונים דליכא דפליג דהיכי דמגרש מרצונו אין לו לגרש מבלי כתובה. ורק הריב"ש בתשו' סי' צ"א דמייתי ב"י סוף סי' א' ולפע"ד גם משם אין ראי' דהתם מיירי מי שרצה לישא אשה על אשתו ולא מצי למיקם בספוקה שכופין אותו לגרש הראשונה ולא תשב תחתיו במזונות מצומצמת ושם כ' שיגרש אעפ"י שאין לו לספק צרכי שניהן ועי"ז היא כופהו לגרשה ושם אין הכתובה מעכב אבל המגרש מרצון מוחלט משום הקדחת תבשיל ומכ"ש משום אחרת נאה פשיטא שצריך לסלק כתובה. וה"ה אם טוען שראה דברי כיעור וחובה עליו לגרשה אך אין לו עדים לאו כל כמיניה לגרשה בלא כתובה. וכיון שכן קשה אהירושלמי דהא לב"ה נמי משכחת שאין לו לשלם כתובה וע"כ יקנא לה חובה ועיין יבמות ס"ג ע"ב אשה רעה וכתובתה מרובה אע"ג דאינו ענין לכאן דאפי' להפוסקים יכול לגרש בלי כתובה מ"מ תהיה עליו כנושה חוב גדול. והתם כתובה מרובה והכא אנן במנה ומאתים עסקי' מ"מ כיון שאין לו לשלם המועט הזה הרי מעוכב מלגרש ומצוה לקנאות אך הסברא נוטה דכל עצמו שנאמר דלא יגרש אא"כ מניח כתובתה משום דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתם שלא תהי' קלה בעיניו להוציאה. והרי יהי' קל בעיניו אעפ"י שתשאר עליו חוב מ"מ תהיה קלה בעיניו. וכל זה אי כתובה דרבנן ומטעם הנ"ל. אבל למ"ד כתובה דאוריי' אה"נ מצי לגרש בלי כתובה ותשאר עליו חוב ואין חובה לקנא לה ולמחות השם שנכתב בקדושה. ושמעתי מפי מורי הגאון חסיד שבכהונה כבוד מוה' נתן אדלר זצ"ל דב"ש ע"כ ס"ל כתובה דאוריי' דכיון דלא יגרש בלא ערות דבר א"כ אין קל בעיניו להוציא וע"כ כתובה דאוריי' והוצרך ירושלמי לומר ר"א שמותי' לטעמי' אבל ר' יהושע מצי סבר כתובה דרבנן וא"כ לדידן וקנא לה חובה משום כתובה כנ"ל:

ומשום ערוה לאתי נשה לאחר. וצ"ל הא דר"פ כשם כתיב ונטמאה ב' פעמים א' לבעל וא' לבועל היינו דאפי' אינסה הבועל דמותרת אפי' לבעל מכ"ש לאחרים מ"מ לבועל אסורה וא"ש. וכבר כתבתי במקום אחר דלר"ע ר"פ כשם דלית לי' ב' פעמים ונטמאה. אלא דריש ו' ע"ש א"כ באונס דלא נאסרה לבעל גם לבועל לא נאסרה עיין ב"ש סי' י"א

סק"ג. א"כ לר"ע ליכא למימר דסד"א ע"י ערוה נאסרה לאחר דאל"כ ו' ונטמאה למה לי וא"כ ע"כ ר"ע כב"ש ודלא כרבינו אלחנן:

מה להלן בעדי' וכו'. הקשה פנ"י פשיטא למה לי קרא כיון דבחזקת היתר עומדת צריך ב' עדים דאין שום ע"א נאמן נגד החזקה. ולכאורה י"ל בשני אופנים א' לפמ"ש פנ"י עצמו ריש מכילתין דאיתא בספרי לא יקום ע"א באיש. באיש אינו קם אבל קם הוא בעדות אשה להתירה לבעלה באומר מת בעליך ע"ש דאפשר דדרשא גמורה הוא ע"ש וא"כ אי לאו דבר ה"א גז"ה הוא ע"א קם באשה בין להתיר בין לאיסור קמ"ל: עוד י"ל עיין היטב קידושין ס"ו ע"א וב' דיבורי תוס' ד"ה אביי אמר וד"ה אמר רבא א"כ י"ל דאצטריך גז"ש לאפוקי ע"א בשתיקת בע"ד דלא מהני הכא לאוסרה עליו ולהוציאה. ובזה י"ל לשון פירש"י לעיל ב' ע"ב ואין דבר שבערוה וכו' במס' סוטה ג' ע"ב עכ"ל וצ"ע דהביא עצות מרחוק ולא מייתי ממס' גיטין בשמעתין ולהנ"ל י"ל דהא צ"ל השתא נמי דכתיב גז"ש מנ"ל תרי מילי דלמא גז"ש אתי לאפוקי ע"א בשתיקה ולאיסור אבל להתיר מהני ע"א או בהיפוך. וי"ל דבסוטה ג' ע"ב אמרי' עד טומאה סגי בע"א וכתיב בה למעוטי בה מהני ע"א אבל לא בקינוי וסתירה לא מהני ע"א בשתיקה שנסתרה אחר הקינוי א"כ ש"מ מזה דבדבר שבערוה לא מהני ע"א בשתיקת בע"ד וא"כ גז"ש דבר למה לי אפי' לא כתיב נמי ידעינן אע"כ משום דה"א ה"מ לאיסור אבל להתיר מהני ע"א מדכתיב לא יקום ע"א באיש אבל קם לעדות אישה להתירה וא"כ בעדות גירושין הוה סגי בע"א לכן בעי גז"ש דבר אפי' להתיר בעי' ב' עדים וקרא אי דרשא דאורייי' הוא מוקמי' במת בעליך משום דהוה מילתא דעבידא לאגלוי ולא צריך עדות כלל וכמ"ש רמב"ם סוף הל' גירושין ע"ש מש"ה הוצרך רש"י להביא מסוטה ג' ע"א וק"ל:

כתבו תוס' בשם ירושלמי למה לי לא יוכל וכ' רשב"א דאין לומר בעבר וגירש דענינא דפרשה לא מיירי בהכי ומו"ח הגאון מו"ה עקיבא איגר זצ"ל כתב לי בתשובה א' מ"מ משכחת לה דאחר שגירש ונישאית נמצאו זוממים ואיצטריך לא יוכל. והשבתי לו ע"כ הפרשה לא מיירי בהכי דהרי אמרי' בשמעתין לא זכה קוברתו ואי הוזמו עידי' וטהורה היא מ"ט קוברתו אע"כ לא הוזמו עידי אע"ג דאמרי' בסוטה ו' ע"א דגבי דההיא מיהא בשם טוב הוה היינו שתיקנה מעשיה אבל מעיקרא לא טהורה הוה ולא מיירי בהוזמו עידי' וק"ל: מיהו לאביי בקידושין ס"ו ע"א הנ"ל משכחת ליה בע"א בשתיקת בע"ד דאע"ג דשוי' אנפשי' כחתיכה דאיסורא מ"מ איצטריך קרא לאוסרה עליו מן התורה:

במאי קמיפלגי וכו' ב"ש סברי הנה בודאי ר"ע לא פליג אדב"ה אלא ס"ל לא נחלקו בדבר זה מעולם ופליגי ת"ק דמתני' ור"ע אליבא דב"ש וב"ה ת"ק סבר בין לב"ש בין לב"ה האי

כי דהא הוא ופליגי אי ערות דבר חדא מילתא. או נימא כב"ה או ערוה או דבר ור"ע ס"ל בין לב"ש בין לב"ה ערות דבר חדא מילתא הוא ופליגי לב"ש כי דהא משו"ה לא מצאה חן כיון שמצא בה ערות דבר ולב"ה א"נ הוא. או לא מצאה חן שמצא אחרת נאה או אפי' מצא חן והוא אוהב אותה אלא שמצא בה ערות דבר ולפ"ז לא ה"ל למימר ב"ש סבר אלא ת"ק סבר וכו' ור"ע סבר אלא משום דב"ה אליבא דר"ע ס"ל בפירושא דערות דבר כב"ש אליבא דת"ק ע"כ נקיט ב"ש וזו היא סברת ר"י שבתוס': ואמנם רבינו אלחנן ס"ל דלא הי' עולה על הדעת שתתן תורה רשות לגרש אשה משום שמצא אחרת נאה דרכיה דרכי נועם אי לאו דגלי קרא דאפי' משום דבר כל דהוא והקדיחה תבשילו ואפי' מצאה חן רק משום כעס כ"ש ניתן רשות לגרש א"כ הה"נ נפרש כי א"נ וניתן רשות משום אחרת נאה: ורמב"ם בפי' המשנה כתב אין הלכה כר"ע משום דאם מצא אחרת נאה ישא גם אותה ומה לו לגרש זו בע"כ נ"ל פירושו דפליגי ביבמות ס"ו ע"א לרב אמי כל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה ולרבא דקיי"ל כוותי' נושא כמה אי מצי למיקם בסיפוקי' וא"כ י"ל ר' עקיבא ס"ל כרב אמי דהנושא אשה על אשתו אנן סהדי דניחא לקמאי בגירושין דמש"ה כופין אותו להוציא הראשונה. אם כן ה"נ אפי' רוצית היא להיות עמו מ"מ יכול לגרשה וליקח אותה שנאה הימנה ואינו מחויב לדור עם צרות בכפיפה א' והכי סבר ר"ע אך להלכתא קיי"ל כרבא דנושא כמה נשים מה תאמר דלא מצי למיקם בספיקי' היינו בתר דתקינו רבנן מזונות אבל קרא בדאוריי' מייתי ומזונות לאו דאוריי' א"כ מ"ט יגרש זו משום שמצא אחרת נאה ישא שתיהם: ועד"ז י"ל הירושלמי דמייתי רשב"א והדוה בנדתה כו' דר"ע כר"ה ולא אמר ר"ע כסברא דנפשי' י"ל ס"ל להירושלמי דודאי ר"ע כהלכתא דנושא כמה נשים ומהיכי תיתי להתיר לגרש משום אחרת נאה הלא יכול לישא שתיהן אלא ר"ע לאו אקרא קאי דכב"ה ס"ל אלא לדינא דתיקנו אבל קרא וא"א למיקם בספקי' מותר לגרש משום אחרת נאה כמו הקדחת תבשיל אבל קרא והדוה בנדתה שפיר קאמר ר"ע כב"ה ס"ל וק"ל:

מה להלן ב' עדים פי' דהוה סד"א ע"א נאמן באיסורי' קמ"ל בעינן ב' עדים כמו בממון. ומ"מ דוקא לענין עדות הושוו עריות וממון אבל לענין שאר ענינים כגון חזקות לא הושוו ממון ועריות כמבואר בש"ס ופוסקים כמה פעמים ועיין סוף פ"ק דב"מ וכי יליף מר איסורא מממונא ואע"ג דאין גז"ש למחצה מ"מ הכא כתי' כי מצא בה ורש"י פי' פ' תצא בפסוק כי ימצא איש גונב נפש כל מקום שנאמר מצא היינו בעדות והנה כאן כתיב כי מצא בה ר"ל בעדות ומפרש לא ע"א אלא דבר עדות הראוי לממון ולעדות הושוו ולא לדבר אחר ועי' היטב חי' רשב"א מס' קידושין ס"ה ע"ב:

לא מצא בה לא ערוה ולא דבר כו' אע"ג דפירש"י לענין אי כופין לאהדורי היינו משום דהשיב לו כל ימי' בעמוד והחזר ע"כ פי' גם בהאיבעי' כן אבל לפע"ד נ"ל דהי' מסופק אי נימא גם דאינו גט כלל לא משום דעבר אמימרא דרחמנא דיפה כתב פנ"י דאין כאן לאו. אך כשם דגט מעושה אינו כורת כלל דבעי' שיהי' מרצונו ה"נ ס"ד צריך שיהיה הגירושין עפ"י תנאי שימצא בה דבר עכ"פ ואל"ה איננו כורת ולא דמי למ"ש תוס' בתמורה ה' ע"א איתקש גט למיתה מה מיתה גומר אף גט גומר ע"ש היינו גט כשר בכל אופניו רק באונס מטעם עבר אמימרא דרחמנא מקשי' גט למיתה. אבל גט מעושה לא נאמר איתקש גט למיתה דהרי אינו גט כלל. וה"נ לפי הס"ד לא ערוה ולא דבר לא יהיה גט כלל ופשוט לי' מאונס ולא פשוט ממוצא שם רע דקדים י"ל התם י"ל איצטריך ולו תהיה לאשה להיכי דמצא בה דבר דהקדיחה תבשילו דבעלמא מצי מגרש. והכא בעמוד והחזר קאי אבל באונס דקי"ל פ' נערה שותה בעציצו אפי' מוכה שחין א"כ מה דבר ימצא בה אח"כ שיהי' מותר להוציאה הלא אפי' היה כן בתחלה צריך הי' להכניסה וא"כ כל גירושין דהתם הוה בלא דבר ואפ"ה איצטריך כל ימיו דקאי בעמוד והחזר ש"מ בעלמא מגרש בלא דבר לא קאי בעמוד והחזר. ומיושב קושי' פנ"י שהק' הא איצטריך כל ימיו דה"א דלקי עכ"פ משום דעבר אמימרא דרחמנא. ולק"מ דוקא היכי דגירושין גירושין גמורין מדינא רק הכא לא מהני משום דעבר אמימרא דרחמנא בהא בעי' קרא אבל להס"ד דהמגרש בלא דבר איננו גירושין וכל גירושין אונס הכל בלא דבר הוא א"כ לא שייך דעבר אמימרא דרחמנא דחספא בעלמא יהיב בידה ואינו לוקה וא"כ כל ימיו למה לי אע"כ מדאיצטריך ש"מ בעלמא אין כופין להחזיר:

ולו תהיה לאשה. עיין מס' מכות שפירש"י שמצא בה עון וגירשה וכתבתי לעיל דף ל"ו ע"א בשם שו"ת שער אפרים דמירי שהאמין לע"א שזינתה וגרשה ולוקה על שהאמין לע"א וכעין זה בש"ע סי' קע"ז שהמאמין לע"א בזה"ז עובר על חדר"ג ע"ש:

אם לבו לגרשה והיא יושבת תחתיו וכו' למהרי"ט י"ל שלא מצאה חן בעיניו ודעתו לגרשה אלא שאינו יכול עד שימצא עלי' ג"כ שום דבר הקדחת תבשילו והיא יושבת תחתיו ומשמשתו והוא יושב ומצפה מתי תקדיח תבשילו שימצא עליה לגרשה ועיין בסמוך אי"ה:

אל תחרוש וכו'. ביבמות ל"ז ע"ב בברייתא יליף מיניה לנושא אשה ע"מ לגרשה וכ' טור בשם רמב"ם אם הודיע לה כן מותר והקשה הא מפורש כן בש"ס גבי רבנן יחודי הוה מיחדי להו וכו' וע"ש. הנה בנושא אשה ומודיע לה שדעתו לגרשה י"ל אפ"ה לא יהי' דעתו לחלוטין לגירושין בודאי אלא שעכ"פ מודיע לה כך שאם ירצה לגרשה אח"כ בלי

דבר יהיה רשאי אבל הוא לא יחליט כן בדעתו לחלוטין דאל"ה הוא מאנה אותה כי היא חושבת אולי אמצא חן בעיניו ויקיים אותי. ואולי י"ל דאפ"ה שרי' ולא הוה אונאה והטעאה דאיהי מטעה נפשה והנה יש להוכיח כן מרב ור"נ דאמרי מאן הוה ליומי ויודיע דביתהו דרב ודר"נ לא יתנו רשות לקיים אשה אחרת על אשתו וע"כ הי' דעתו לחלוטין לגרש זו ש"מ כשמודיעים לה מותר אלא די"ל הא קיי"ל יכול לישא כמה נשים ואפשר שלא דעתם לחלוטין לגרש אלא עכ"פ מוכח כן מרב אמי דס"ל אסור לישא אשה על אשתו וע"כ הי' דעת רב לגרש לחלוטין ואפ"ה מהני כשמודיע. והנה הכא מייתי רבא מהאי קרא ביושבת תחתיו והא דלא תני כן בבריי' התם י"ל לפמ"ש הר"ן בפ"ק בסוגיא נכתב ביום דלפעמים אדם רואה שזה אשתו לקצור וכל אשר לה הרבה. ואעפ"י שנתן עיניו לגרשה ממתין עד שאכל הפירות ע"כ ס"ל להך מ"ד מכיון שנתן עיניו לגרשה ותשב תחתיו אך רבא קפשיט למ"ד יש לבעל פירות עד שעת נתינה ואיכא דעביד הכא ע"כ צריך להביא קרא דאל תחרוש:

עיין במשלי ג' יש שם ו' לאוין באל נגד ו' דברים שבין איש לאשתו. א) שמונעו ממנה שארה כסותה ועונתה. אמר אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך. ב) שמצערה בשליחות הגט ששולח וחוזר אחריו ומבטל לצעורי קמכוון ר"פ השולח אמר אל תאמר לך ושוב ומחר אתן. ג) עיניו לגרשה ויושבת תחתיו ומשמתו אמר אל תחרוש לרעך רעה והוא יושב לבטח אתך. ד) שממהר לגרשה בלי ערוה ובלי דבר אמר אל תריב עם רעך חנם והוא לא גמלך רעה. ה) שמקנא לה מכל אדם כפפוס אמר אל תקנאו באיש חמס אפי' באיש חמס אל תמהר לקנא. ו) ממצץ זבוב היינו ואל תבחר בכל דרכיו:

יש שנפל זבוב וכו'. עיין לעיל ו' ע"ב ותוס' ד"ה זבוב וכו' לכאורה זה הלוי ופלגשו שניהם לא טובים שהרי נתגלגל חוב על ידם מעשה פלגש בגבעה ויראה היא היתה פרוצה מעיקרא ועי"ז נענשה ונתגדל שערות באותו מקום מה שלא הי' בנות ישראל הכשרות וזה הלוי זבוב מצא ולא הקפיד כי מוציצו ושותהו עד שוב מצא נימא באותו מקום והרגיש שלא יפה עשה שהניח אשתו פרוצה והקפיד על מציצת הזבוב וא"ש דהסכים הקב"ה ע"י אביתר דזבוב ונימא א' הוא:

הא בזיוג ראשון הא בזיוג שני. וכן משמע בקרא כי יקח איש אשה ובעלה משמע זיוג ראשון צריך ערות דבר אבל בזיוג השני כתיב רק ושנאה האיש האחרון בלי שום טעם כמבואר בסוטה דף ו' ע"ב הנ"ל דלגבי שני זה בשם טוב הוה קיימא ואפ"ה ושנאה וכ' לה ספר כריתות כדכתיב אם שנא שלח: ובתשו' רשד"ם דארוסה דין זיוג שני יש לה והסברא נוטה כן דוקא זיוג ראשון ע"י בעילה היא אשת בריתך דאין אדם מוצא קורת

רוח אלא מאשתו הראשונה כמ"ש רמב"ן בפסוק ויאהב גם את רחל מלאה ואין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי אבל בארוסה ע"י כסף ושטר שלא ע"י ביאה לא עדיף מזיוג שני: הנה בעה"ט פ' תצא כ' דמש"ה כתיב כי ימות האיש האחרון משו"ה דהוא האחרון דנישאית לשנים ומת לא תנשא עוד ע"ש וצ"ל דס"ל כפירש"י ספ"ב דיבמות דגם נתגרשה ב"פ לא תנשא עוד וס"ל נמי מצרפי' מיתה וגירושין וזו כיון שנתגרשה מן הראשון ושוב מת השני ה"ל אחרון וצ"ל נמי דמ"מ אי לאו לא יוכל היתה מותרת להראשון דכיון דהמגרש עצמו חוזר ונושאה בטיל ליה ריע מזלא דגירושין שהרי חזר ונתפייס עמה: וחתני הרבני המופלג מו"ה דוד צבי נ"י אמר להפוסקים דב"ש וב"ה פליגי רק בזיוג שני א"כ ע"כ או ערוה או דבר מיירי בזיוג שני א"כ כבר היה לה בעל מקודם ומת ונישאי' לזה ומצא בה ערות דבר ונתגרשה. ושוב נישאי' לאיש אחר ויוצאת ממנו או בגט או כי ימות עכ"פ אתחזק בתרי זימני או גירושין או מיתה ודפח"ח: אבל מ"מ קשה מאוד לומר דקרא מיירי בזיוג שני ודעת הפוסקים הנ"ל נ"ל דס"ל כהרשד"ם דאירוסין הוה כזיוג שני וקרא מיירי כי יקח בכסף ובעלה או בנישאי' או באירוסין ואהא כתיב ערוה או דבר ומוקמי מסברא ערוה או בעילה ודבר אקיחת כסף והיינו כמו זיוג שני כנ"ל וש"ס לעיל דנדחק דאצטריך ערוה שתהא מותרת לאחר הומ"ל דאיצטריך לובעלה אלא עדיין לא אסיק אדעתי' לחלק בין זיוג ראשון לשני ולמסקנא אה"נ הומ"ל הכי ולפ"ז גם ר"ע מצי סובר כב"ה וכרבינו אלחנן ולא קשי' מדכתיב ונטמאה לבועל עמש"ל בזה וק"ל:

דף צ:

ואמרת על מה. יל"ד בפסוקים הללו הרבה כי מה ענין צעקת הנשים הישראלית על שנשאו נכריות הקב"ה הוכיח על בעל בת אל נכר. והישראלי' צווחו על שהושיבו צרתן בצידן ואפי' רחל ולאה נעשית צרות זו לזו ומאי איכפת להו אם הם נכריות או גיורת. ועוד מה זו צווחה הלא קיי"ל נושא אדם כמה נשים אי מצי למיקם בספוקי' ע"כ נ"ל צעקת הצדקני' הי' נהי אין אשה מצווה על פ"ו אבל עכ"פ נוח לה שתהי' עקרה ולא תוליד בנים סוררים ורשעים והני נשי במאי זכיין באקרי' בנייהו ואולי נשאו נשים נכריות וקללתן בצידן לא יהי' לו ער בחכמים ולא עונה בתלמידים אפי' הבנים שיהי' להם מהישראלים ע"כ צווחו אם שנאת שלחני ולא אוליד לריק ובהלה כי מה האחד מבקש ר"ל דכתיב והיו לבשר אחד מה תכלית מזה האחד זרע אלקים אבל לא כאלו. ואומרו והיו לבשר א' ר"ל שהולד יהי' זכר ונקבה מקבל מרבותיו ומשפיע לאחרים ע"ד זכר ונקבה בראם וזהו האחדות גמור ולא ח"ו בהיפוך. ויען אחז"ל דתורה נמשלו לאשת חיל והמינות באשה

זרה נכריות ע"כ יאמר כן המספיקים בילדי נכריות בעו"ה והם ביכרת ה' אשר יעשנו ולא ער ולא עונה. ועכ"פ הלואי ישלח אשת חיל ולא יעסוק בתורה ג"כ כי המה מחבלי כרם בית ה' בעו"ה והם המולידים בנים זרים מורדי אור והארכתי ואין כאן מקום להאריך: וע"ד הנ"ל י"ל בפ' השבוע ותדבר אהרן ומרים במשה על אשה כושית אשר לקח כי אשה כושית לקח כפל אשה כושית. ועל השני תרגם איתתא כושית דנסיב רחיק ולא פי' כן על הראשון וי"ל דאלדד ומידד התנבאו משה מת ויהושע מכניס ולא בני משה דברו אהרן ומרים שהוא זה מטעם שנשא מתחלה אשה כושית בגיותה ע"כ לא יזכה בער ועונה. ומזה הטעם הרחיק האשה הצדקת משונה במעשים הטובים ככושים היא ציפורה עצמה אחר שנתגיירה מ"מ הרחיק עצמו ממנה כי לא עתיד להולד בן צדיק וטוב נמצא ב' פעמים אשה כושית בפסוק על שני פנים הראשון כושית ממש בגיותה. והשנית כושית בצדקתה: והנה לעיל ו' ע"ב אמר אביתר לאו בר סמכא ע"ש י"ל דהתנא התחיל המביא ולא המוליך ומזה משמע כרבה ומסיק לעיל דה"ה המוליך ורבנן דסיפא מפרשי' לת"ק וכתבתי לעיל דהתנא לא רצה לפתוח בפורענו' ע"כ התחיל בהמביא מהח"ל לא"י שאפשר הבעל יצא לח"ל ללמוד תורה דמותר והיא אינה רוצה לצאת מא"י לח"ל ושולח לה גט לטובתה שלא תתעגן ואין זה התחלה בפורענו' משא"כ המוליך שהבעל בא"י והיא אינה רוצית לעלות מח"ל לא"י והוא פורענו' ע"כ לא התחיל בהמוליך וסמך אדרבנן דמפרש לת"ק. אך ר' אביתר דכ' תלמידים העולים אפי' מח"ל לא"י ללמוד עוברים על ויתנו הילד בזונה א"כ לדידי' גם המביא פורענו' ומדלא נקיט המוליך ש"מ כרבה ולא כרבא וא"כ הא דשלח לר"ח משום דטעה בדרבה ע"ש ותבין:

בחי' אגדה שלי אמרתי הא דאמרי' פ' במה מדליקין ב"ש קפדן וב"ה אוהב שלום ורודף שלום ומקרב בריות לתורה לא שב"ש היה קפדן שלא מן הדין ח"ו אלא הלל הי' ענותנותו ביותר שלא מן הדין לקרב הבריות לתורה דלמד מהקב"ה שהרי הבעל יכול לגרש אפי' בדבר כל שהוא ואפ"ה אמר הקדוש ברוך הוא שמו הגדול שנכתב בקדושה ימחה על המים שלא להפריד בין הדביקי' א"כ מכ"ש שנמחל על כבודנו לקרב הבריות. אבל שמאי לטעמי' דלא מצי לגרש בלי עדים ואמר הקב"ה ימחה שמו לברר רשעתה ולהוציאה מבעלה ואין שלום לרשעים ומ"מ הלכה כב"ה ושלום רב לאוהבי תורתך. פה ק"ק פ"ב יום ג' י"ב לירחא תליתאי תקצ"ח לפ"ק יזכני ה' להתחיל ולסיים מסכתות הרבה אמן: